

*Semnele
timpului*

Dezvăluiri
confruntări
sinteze
rememorări

Pagini pentru cazuri extraordinare

Conjurația anti-Eminescu

*„E mare lucru să-ți
dai seamă cum se
prezintă lucrurile-n
capul unei canalii.”
(Eminescu)*

Fabrica de documente
și personaje

Elogiu hoției

La Academia Română
se falsifică fotografia
lui Eminescu

Recurs Eminescu

Calvarul cetățeanului
(IV)

*În atenția Academiei Române,
administratorul patrimoniului eminescian:*

**Dacă dețineți documente inedite
privind sănătatea lui Eminescu,
vă rugăm să le faceți publice. Dacă
asemenea documente nu există,
faceți dreptate!**

Copiii din flori ai Istoriei literare

Nr. 6-9
2005

„Frica de Dumnezeu este începutul înțelepciunii”
(Pildele lui Solomon – 1, 7)

„Sunt nepractic, sunt peste voia mea grăitor de adevăr, mulți mă urăsc și nimeni nu mă iubește afară de tine. Și poate nici tu nu m-ai fi iubit câtuși de puțin, dacă nu [era] acest lucru extraordinar în ființa mea care e totodată o extraordinară nenorocire. Căci e bine ca omul să fie tratabil, maniabil, să se adapteze cu împrejurările și să prinză din zbor puținul noroc care îl dă o viață scurtă și chinuită, și eu nu am făcut nimic din toate acestea, ci te-am atras încă și pe tine în cercul meu fatal, te-am făcut părtașă urei cu care oamenii mă onorează pe mine. Căci acesta e singurul reazim al caracterului meu – mă onorează ura lor și nici nu mă pot închipui altfel decât urât de ei.”

Eminescu

(Epistolă către Veronica, februarie 1880.)

„Stau dar și mă întreb care ar fi putut fi strâmtorările de care ar fi putut să profite cineva pentru a-l determina pe Eminescu să facă ceea ce el însuși nu voia? (...) Aș vrea să știu de unde ai fi putut să-l apuci pe omul acesta ca să-l scoți din ale lui și să-l faci să intre și el, cum intrăm noi ceilalți, în jug.”

Ioan Slavici

(Convorbiri literare, 1 aprilie 1902.)

Semnele timpului

Mulți cititori manifestă o oarecare nerăbdare privind ritmul de apariții ale acestei anchete jurnalistice. Mulțumindu-le pentru interesul arătat, suntem datori să facem câteva precizări.

Prin publicarea în anul 2000 a volumului „*Recurs Eminescu. Suprimarea gazetarului*”, autorul propunea ca semnalările sale să fie completate sau contestate, cu probe la fel de palpabile.

N-a fost să fie așa.

În pofida evidenței și a minimei bune credințe, aceste prime dezvăluiri au fost chiar violent admonestate de câteva grăbite condeie ale arestului de gândire, care au refuzat astfel chiar și punerea în discuție a unor firești întrebări.

Pasivitatea surdo-mută a instituțiilor acreditate să ocrotească valorile ființei noastre spirituale și cetățenești confirmă, în contrast cu ditirambele rutiniere, că nepăsarea pentru grava lecție morală ce trebuie însușită din tragedia Omului ce poartă nume de simbol românesc poate fi și azi amnezică ticăloșie.

Drept urmare, autorul s-a decis să continue prin efort (încă) singular cercetarea într-un domeniu ce revenea (inclusiv prin mijloace logistice și retribuții) răspunderii elementare a altora, rostul demersului său nefiind altul decât acela de a determina elucidarea până la capăt a uneltirilor pentru izolarea din viața publică a unei înalte conștiințe gazetărești.

Recuperarea adevărului privind ultimii ani ai vieții lui Eminescu impune o grea și intensă activitate documentară, confruntarea cu documentele pe masă a feluritelor variante, reale sau inventate. Acordând drept de cuvânt aproape tuturor celor ce s-au exprimat pe această temă în scrieri mai vechi sau mai noi, ancheta jurnalistică urmărește descifrarea cu minuțiozitate a multor necunoscute, proces care implică adeseori și reluarea anumitor documente ori pasaje de text memorialistic, ori de câte ori acestea pot contribui la evidențierea realului de sub zgura aparenței înșelătoare.

Deslușind tot mai limpede pe detractorii lui Eminescu, cei de voie ori fără de voie, de ieri sau de azi, semnalările anchetei intră vrând-nevrând în confruntare fățișă cu feluriți poltroni, care ignoră realități evidente, realități probate cu documente cutremurătoare, atâtea câte au mai rămas după prea harnica cenzură a „mâinilor curate”.

Dacă anumite personaje sau personalități ale vieții culturale românești se dovedesc a fi nefericiți histrioni în această urâtă poveste de schimonosire în cugetul național a imaginii cetățeanului Eminescu, cine altcineva e vinovatul?

Iar dacă însuși Eminescu a trebuit să îndure un asemenea josnic tratament din partea unor corifei ai intelectualității, răsplătiți pentru aceasta cu aplauzele Academiei, la ce s-ar mai putea aștepta un sătean oarecare, doinitor din frunză al crezului românesc?

Editura

O LUME BOLNAVĂ DE MINCIUNĂ ȘI UN DESTIN DEVENIT SCENARIU INTERACTIV

În pagini trecute, anunțam că ne vom referi pe larg „la lunile petrecute de Eminescu în balamucul din imediata vecinătate a Mănăstirii Neamțului”. La acea dată, socoteam indubitabilă șederea lui Eminescu între zidurile numitului ospiciu, astfel încât credeam că dușmanii lui s-au mulțumit „să-l știe departe lume, închis alături de nebuni autentici”. Ne temem că am comis o eroare de proporții, existând posibilitatea ca Eminescu să nu fi fost internat în balamucul de lângă Mănăstirea Neamțului nici măcar o zi. Sună aiuritor, căci, de-ar fi adevărat, atunci Eminescu a fost lichidat mai mult de presă, printr-un foarte viclean război dus împotriva imaginii lui de către forțe malefice, implicarea celor de bună-credință fiind limitată (adesea, din motive obiective).

Cum am mai spus-o, situația este de asemenea natură încât repetarea anumitor citate se impune cu necesitate. Este vorba, în primul rând, de mărturii care fie n-au fost folosite deloc, fie au fost menționate în fugă, cât să impresioneze prin numărul mare al paginilor de bibliografie. Anumite informații conținute de asemenea documente se află în „luptă” cu altele, intens vehiculate de decenii și, de aceea, bine cunoscute de publicuri, în conștiința cărora sunt aproape de neclintit, din cauza frecvenței lor repetări. Cu rare excepții, biografiile lui Eminescu și studiile privind ultimii lui ani de viață diferă doar prin ton, dimensiune și, pe ici pe colo, prin jocul umbrelor, fiind, în fapt, versiuni ale unei unice litanii. O altă explicație a repetării unor citate este aceea că, spre deosebire de majoritatea anchetelor jurnalistice, prezenta lucrare încearcă să analizeze un mare număr de fapte fără legătură directă prin ele însele ori prin autorii lor. Întrucât același citat, conținând o sumă de idei felurite, poate demonstra mai multe lucruri, folosirea lui în împrejurări diferite

devine obligatorie. Și, pentru a elimina obositoare trimiteri la pagini trecute, preferăm să reactualizăm fragmentele edificatoare.

Dintotdeauna, minciuna a fost un fel de descendent al adevărului, care este primordial. Nu există minciună care să nu conțină și ceva elemente ale adevărului, minciuna putând fi socotită o ipostază a adevărului denaturat, dar credibil. Mereu la marginea adevărului, minciuna se inspiră din realitate, dar nici nu om din lume nu are suficientă imaginație și memorie pentru a putea minți perfect și continuu. Cei versați în arta manipulării concetreză ideea falsă în câteva cuvinte, pe care fie le insinuează, fie le înfășoară într-o mulțime cât mai mare de alte vorbe, care ori sunt ne semnificative, ori sunt adevăruri notorii. La polul opus, se găsesc aceia care spun neadevăruri fără să vrea și fără să știe, ei înșiși fiind victimele dezinformării sau ale relei înțelegeri. Până la un punct, ușurința cu care aceștia cred zvonurile cele mai stupide poate fi socotită benefică, reprezentând, în esență, un mod involuntar de punere în practică a ceea ce în Drept se numește *prezumția de nevinovăție*. Dincolo de anumite limite, însă, încrederea orbească în spusele cuiva denotă altceva. De asemenea, nu trebuie uitat că, același lucru fiind perceput în mod nuanțat de fiecare, uneori, chiar acțiunea funestă poate fi rodul dorinței sincere de a ajuta.

În ceea ce privește strict cazul Eminescu, nu ne-am propus să analizăm în detaliu pe fiecare „amic” al acestuia (și cu atât mai puțin să dăm sentințe). De altfel, chiar să putem face acest lucru, el nu ar ajuta demersului nostru. Dacă vorbim uneori de vinovăția unuia sau altuia, rezultată din faptele respectivului, nu înseamnă că, prin asta, spunem și că personajul în cauză nu a produs nimic de valoare ori că viața lui întreagă ar fi o uriașă pată, însumând doar erori și culpe. S-ar putea ca la sfârșitul anchetei noastre jurnalistice să constatăm că, exceptându-i pe cei direct implicați în prima sechestrare a lui Eminescu, marii responsabili de drama acestuia nu sunt atât persoane izolate (supuse, fără excepție, slăbiciunilor omenești), cât organizații și instituții ale Statului care le-au promovat cu orice preț, din interes imediat, și care, de peste un veac, persistă în greșeli ce par planificate. O canalie care scrie la comandă este o canalie și nimic mai mult, azi trăiește, mâine moare. Greșelile canaliei nu vor putea fi niciodată cu drept cuvânt puse în seama urmașilor ei, zestrea fiecăruia neincluzând și faptele înaintașilor lui.

Există însă și vinovății moștenite, cum ar fi în cazul Statului. Marile erori nerezolvate ale unui guvern trec și asupra celui care îi urmează și așa mai departe, ca o povară morală în continuă creștere, până când un executiv destul

de încrezător în propria onestitate va avea tăria să recunoască oficial culpele grave ale antecesorilor – și asta nu pentru a avea cu cine umple închisorile, cât pentru a curăța de impurități setul de principii aplicate, în imperiul cărora ne ducem traiul. Dacă am mai admite ideea de prescripție, care face ca nu orice generație să poată trimite în instanță trecutul, a nu reabilita imaginea celor nedrept condamnați rămâne un fapt intolerabil, ca orice complicitate.

De ce a tăcut Eminescu?!

Când lui Eminescu i-a fost impus un adevărat domiciliu forțat la Iași, relațiile lui cu liderii *Junimii* erau reci (ca să nu folosim cuvântul „dușmănie”), dar acest lucru pare să nu fi fost cunoscut celor mai mulți dintre junimiștii mărunți. Unii dintre cititorii acestei anchete jurnalistice întreabă: „de ce nu a încercat să evadeze Eminescu?” Alții sunt nedumeriți de altceva: „dacă Eminescu chiar a fost victimă politică, cum de a tăcut, cum de nu a dezvăluit adevărul?” (În fond, prima întrebare o presupune și pe a doua, evadarea trebuind să fie urmată de o explicație, adică de demascarea vinovaților.) Firește, răspunsuri precise și complete nu putea oferi decât Eminescu însuși. Dar, pentru că se insistă asupra acestor întrebări, vom încerca să le răspundem, spunându-ne părerea.

De ce nu a evadat? Întrebarea are ceva juvenil în ea, dar nu-i mai puțin adevărat că nu-i lipsește o anume doză de legitimitate: la urma urmei, de la un om sechestrat, care nu are nici o garanție că va mai apuca ziua de mâine, nu trebuie să te aștepti la absolut orice, din dorința de a-și recăpăta libertatea și, poate, de a-și salva viața? Ba da, dar nu toți oamenii reacționează la fel în situații identice. În cazul Eminescu, acesta era prea lucid ca să nu-și dea seama că n-ar fi reușit decât să-și agraveze situația. Experiența din București, când fusese închis în ospiciul privat al lui Șuțu, fără ca vreunul dintre gazetarii care au anunțat peste câteva zile că ar fi suferit de o „*boală gravă*” să încerce să îl vadă măcar, îi arătase în ce mare măsură era la cheremul celor puternici, cât de puțin îi interesa, de fapt, soarta lui pe ceilalți și ce ușor putea fi manipulată opinia publică. În plus, era experiența din Italia. Atunci, perfectă lui sănătate psihică era recunoscută nu numai de Obersteiner, care-l externase, ci chiar și de Maiorescu. Apoi, se găsea într-o țară străină, în care autoritățile nu aveau nimic împotriva lui (cu excepția cazului în care călătoria s-a făcut exclusiv în acea parte a Italiei ocupate de austrieci). Cu toate acestea, nu putuse să se

despartă de „amicul” Chibici decât câteva ceasuri, până când poliția locală îl căutase și îl reținuse în urma unei intervenții politice.

Potrivit intendentului Leon Onicescu, Eminescu ar fi încercat să fugă și din ospiciul de la Neamț, dar a ajuns numai „*până la un sat din apropiere și, fiind recunoscut după haine, a fost adus la ospiciu*”. Presupunând că într-adevăr ar fi avut loc un asemenea episod, în care Eminescu a părăsit țarul ospiciului, cum dovedește Onicescu că el încercase să fugă, când n-a avut curiozitatea minimă de a-l întreba încotro ar fi avut de gând să plece? De altfel, un alt romancier fără operă, Rudolf Șuțu, imaginează chiar că ieșirile lui Eminescu în afara acelei oșpiciu ar fi fost ceva obișnuit, departe de a-i speria pe țărani: „*Peste zi, dacă-l apuca foamea, se pitula pe din dosul spitalului, sărea gardul, apuca pe câmp, trecând Nemțișorul...*” (*Eminescu la M-rea Neamț* – vezi *Evenimentul*, 29 iunie 1904, *Arhiva*, iunie 1906 etcetera).

Și-apoi, evadare-evadare, dar după ea ce ar fi urmat? Fuga în străinătate, ca să i se piardă urma? Sună a glumă (deși Veronica îi scrisese: „*Am auzit ca tu ești hotărât să treci în Asia, în America, dar cum rămâne istoria cu mine, pe mine cui mă lași...*” – 3 mai 1879), fie și numai pentru că îi lipseau banii necesari. Iar dacă ar fi rămas în Țară, ipotetica evadare ar fi constituit un capăt de acuzare real, ale cărui urmări nu ar fi diferit prea mult de cele din cazul unei sminteli autentice.

Eminescu nu putea fi Papillon. Nu avea nici firea acestuia, nici același statut juridic și nici aceeași imagine în ochii celorlalți. De aceea, a făcut singurul lucru pe care-l putea face un om cu mintea întreagă: atunci când *Lupta* a sărit calul, acceptând textul în care C. Mille îl numea „*nebunul din Mănăstirea Neamțului*”, i-a cerut lui Panu – conducătorul publicației – să-i publice un drept la replică, în care asigura că zvonurile potrivit cărora ar fi „*grav bolnav*” erau „*lipsite de orice fundament*”. În timpul campaniei denigratoare (dusă împotriva lui sub aparența admirației și compasiunii), un alt răspuns – indirect, dar poate și mai convingător – dat de Eminescu inamicilor a fost poezia *De ce nu-mi vii...*, pe care i-a trimis-o lui Negruzzi spre publicare.

De ce nu a dezvăluit Eminescu adevărul privind abuzurile comise împotriva lui? Răspundem printr-o altă întrebare: **cui** să dezvăluie acel adevăr?

În primul rând, din 28 iunie 1883 și până în februarie 1884, Eminescu a fost complet izolat, în toate aceste luni de zile lumea fiind convinsă că el se află în ospiciu spre a fi ajutat. Anumiți biografi afirmă că Eminescu ar fi fost deseori vizitat în ospiciu de „amici”. De unde acest basm frumos? Din două surse: o scrisoare a lui Simțion către Maiorescu (datată 12 iulie 1883) și

România liberă, care, la 2 iulie 1883, anunță că Eminescu ar fi „*greu bolnav*” și că amicii care „*l-au condus Marți la casa de sănătate*”, l-ar vizita „*regulat*” și – cum altfel? – „*fac totul pentru a lui însănătoșire*”, de parcă balamucul era atelier mecanic. La *România liberă* era redactor Mihail Brăneanu, individul care, șase ani mai târziu, într-o ultimă încercare de a-l pune pe Eminescu sub tutela lui Maiorescu, va minți Tribunalul, declarând că „bolnavul” n-ar avea rude în viață. (Potrivit lui G. Munteanu, știrea din care am citat a fost redactată chiar de Mihail Brăneanu.) Sare în ochi faptul că *România liberă* (foaie care, la acea dată, apăra cauza junimistă) este singura gazetă care precizează – fără a fi contrazisă – **cine** l-a dus pe Eminescu la ospiciu. Mai toată presa scrie că Eminescu ar fi căzut **grav bolnav**, dar nimeni afară de *România liberă* nu adaugă că a fost dus la casa de sănătate de către „*amicii săi îngrijorați*”, care l-ar și vizita (unele publicații nu par să fi știut nici măcar data exactă a evenimentului). Oricum, știrea contrazice documentele preparate de Poliție (este vorba de celebrele procese-verbale ale comisarului C. N. Nicolescu, decenii în șir ascunse prin arhive) și nu conține nici cea mai voalată informație privind manifestările „bolii”.

Cât privește epistola scrisă (sau nu) de mâna lui Simțion, o socotim o făcătură (asupra căreia vom reveni). Dincolo de conținut, biografia nu s-au întrebat un lucru elementar: unde să-i fi trimis Simțion această scrisoare lui Maiorescu, aflat la acea dată în voiaj peste hotare? De unde ar fi avut Simțion, un străin pentru Maiorescu, date atât de precise privind locurile prin care călătorea acesta? În plus, în epocă, magistrul nu era socotit marele „protector” al lui Eminescu, acest statut fiindu-i atribuit ulterior de critici și de istorici literari care au ambiția să citească printre rânduri, mai ales atunci când le cam fug de sub ochi. De altfel, Negruzzi scrie caligrafic că inițiativa colectării de bani de prin buzunarele „amicilor” i-ar aparține lui Maiorescu, pe Simțion părând să nici nu-l cunoască. Așa stând lucrurile, de ce l-ar fi căutat tocmai pe Maiorescu, și nu (și) pe Negruzzi, Carp sau orice alt lider junimist? Cum de „prietenul intim” Simțion nu a intrat în legătură cu Ocășanu, vagabondul agresiv care pretindea că Eminescu i-ar fi șoptit rugător la ureche, în cafenea, la *Union*: „*Eu mă apropii cu pași repezi de nebunie, să aveți grijă de mine*”? Cum de *Carpații*, societatea iredentistă a românilor ardeleni, de care unii mai pretind și astăzi că Eminescu ar fi fost deosebit de legat, nu apare în această urâtă poveste decât ca posibil loc în care Eminescu să fi fost atras ca în cursă, spre a fi înșfăcat și dus la ospiciu? Dar nu este acum momentul să mai insistăm asupra acestei epistole concepute atât de inabil, încât se auto-desființează în

fața oricui o citește atent (și pe care, de altfel, am prezentat-o încă din primele pagini ale *Recursului* nostru).

Că Eminescu a fost ținut „la secret”, ferit de orice contact cu alte persoane în afară de temnicherii lui, ne-o dovedesc faptele. Doctorul Șuțu scrie negru pe alb: „*pe la începutul lunii a treia, Eminescu începu a avea ore liniștite și lucide, își regăsi somnul, întreba de amicii săi, se preumbla prin institut și afară din institut fără pericol*” (subl. ns.). (Inițial, am crezut că „*afară din institut*” însemna „în oraș”; se pare că ne-am înșelat, „*afară*” însemnând „în grădina” balamucului.) Asta se petrecea, așadar, prin primele zile ale lui septembrie. La sfârșitul aceleiași luni, adaugă Șuțu, Eminescu „*se afla în convalescență*”. Era de așteptat ca, atunci când a plecat spre Viena, să fie condus la Gară de acei „*mai mulți*”, care – zice Simțion – îl internaseră și care l-ar fi vizitat în ospiciu. În locul lor, surpriză, nu au mers decât Maiorescu și fiica acestuia. Oare, întâmplător? Oare, întâmplător, odată ajuns la Viena, Eminescu a fost preluat de Popasu, vărul lui Maiorescu? Câtă vreme nu i s-a permis lui Matei, **fratele lui**, să-l viziteze la ospiciu, deși venise în București special pentru asta, cum am putea crede că, acolo unde n-a reușit să pătrundă familia lui Eminescu, ar fi ajuns cine știe ce anonim?

Iar în aceste condiții, către cine să se fi confesat Eminescu? Către Șuțu, care **încasase paralele înainte să-l vadă** și care, după ce l-a primit în stabilimentul lui **privat**, a „uitat” să anunțe Direcția sanitară, pentru ca aceasta să numească, așa cum cerea Legea, **comisia menită** a stabili diagnosticul și dacă este sau nu cazul să fie internat? Sau să i se fi destăinuit lui Chibici, sluga docilă a magistrului și paznicul lui în drumul spre Viena?

În al doilea rând, dacă s-ar fi destăinuit cuiva, ce garanție avea că individul în cauză nu ar fi socotit spusele o dovadă supremă a nebuliei și, vrând poate să-i facă un pustiul de bine, i-ar fi informat și pe alții, efectul ultim al rostirii adevărului fiind alertarea lui Maiorescu (căruia, călcându-și pe inimă, Eminescu încercase să-i domolească temerile, asigurându-l în scris că nu mai știe ce s-a întâmplat cu el)? Dar chiar admitând că respectivul confident l-ar fi și crezut, cum l-ar fi putut ajuta cineva fără nici o putere, depedent în și mai mare măsură decât el de buzduganul politic, în care Maiorescu era doar unul dintre ghimpi? Bunăoară, Ștefan G. Vârgolici. Profesor la Universitatea din Iași, a fost un om onest și, zic voci neutre, nu numai că l-a apreciat pe Eminescu, dar a și ținut la el (N. A. Bogdan îl prezintă „*ca cel mai prietenos pentru Eminescu*” – *Amintiri despre Eminescu*, 1909). Să zicem că Eminescu i-ar fi împărtășit lui toată tărășenia; ar fi putut Vârgolici să schimbe lucrurile, altfel decât devenind colegul

lui de cameră într-un balamuc? Reamintim ce scrie G. Panu în legătură cu situația lui Vârgolici însuși:

„În timpul când și eu făceam parte, un membru – pot să-i spun numele fiindcă e mort – Ștefan Vârgolici, avea relații amoroase cu o tânără văduvă. Un copil se naște din această legătură; Vârgolici se crede dator a-și legitima poziția lui și a doamnei prin căsătorie.

Nu știu dacă Vârgolici a consultat pe șefii Junimei sau aceștia s-au amestecat direct în afacere, auzind din întâmplare de intenția lui Vârgolici; ceea ce știu e că Junimea s-a ocupat imediat de această eventuală căsătorie. Eu care eram tânăr și n-aveam însemnătate la Junimea... prindeam fără voia mea bucăți de fraze schimbate între d-nii Maiorescu, Negruți și Pogor, conversație în care figura înăcrită și severă a d-lui Maiorescu trăda o dezaprobare formală.

Cunoșteam familia tinerei văduve, prin urmare aveam ocazia să văd bucuria și fericirea pe care Vârgolici o adusesse în sânul acestei familii; toți erau veseli, toți considerau lucrul ca absolut hotărât. Când însă am început a simți cele ce se petreceau la Junimea cu privire la această chestie, atunci am crezut de datorie de a avertiza pe tânara văduvă. Întâi ea n-a luat lucrul în serios având mare încredere în dragostea lui Vârgolici, pe urmă văzu la el o oarecare schimbare și mai cu seamă o mare preocupare.

Ea mă chemă și-mi spuse temerea ei, recunosc că aveam dreptate când am prevenit-o, acuzând formal Junimea și mai ales pe d. Maiorescu că voiește să o facă nenorocită.

Faptul era adevărat. Șefii Junimei, nu știu din ce cauză, sfătuiră și insistară pe lângă Vârgolici să nu contracteze această căsătorie, și acesta, cu toată dragostea ce avea pentru tânara văduvă, se supuse Junimei și legăturile fură rupte definitiv...”

Situația lui Eminescu era de așa natură încât nimeni nu putea să afirme că fusese victima „protectorilor” și a medicilor, fără a risca el însuși să primească o bursă într-un ospiciu. Chiar dacă ne-am imagina, bunăoară, că Eminescu i-ar fi povestit lui Creangă d-a fir-a păr tot ce i se întâmplase în 28 iunie 1883 (ceea ce e foarte probabil), acesta nu putea nici el să mai repare lucrurile. Dacă astăzi, când deținem documente privind falsurile comise în dosarul Eminescu, și tot nu reușim să clintim nimic în buncărul zis Academia Română, ce ar fi putut spera Creangă sau Eminescu să reușească în epocă? Academia nu s-a ostenit (sau nu a îndrăznit?) nici măcar să analizeze într-adevăr științific „boala” lui Eminescu, spre a elimina definitiv aberantul diagnostic de sifilis ereditar. Mai pe șleau spus, **în cazul Eminescu**, Academiei îi cam lipsește simțul răspunderii. Nepăsarea suverană a unora față de memoria concretă pe care o gestionează această curioasă întreprindere și dorința disperată a altora de a-și apăra propriile statui a favorizat mușmalizarea unor **fraude** medicale și informaționale, ducând la perpetuarea unor neadevăruri.

Academia, care atunci când vine vorba de manuscrisele eminesciene, pretinde și acum că acestea i-ar fi fost „*donate*” de Maiorescu (ca și când, făcând cadou un lucru furat, s-ar spăla infracțiunea), se prefacă a nu ști că junimiștii mărunți au crezut în nebunia lui Eminescu doar din cauza lui Maiorescu, care îi atenționa:

„*Prin urmare, să nu vă înșele idealismul. Cum am mai spus, mai stăruie o rămășiță patologică*” (scrisoare către Emilia, 7 aprilie 1884).

Chiar dacă lui Eminescu nu i-a fost dat să citească asemenea rânduri, oare el nu știa în ce lume trăiește? Oare lui îi erau străine toate cele cunoscute de Panu și de ceilalți? Oare el nu sesiza dacă și când „*protectorul*” se rostea din inimă și când încerca să-l atragă, „*ca păianjenul prada*”? În loc de răspuns, deși nu ne plac repetările, preferăm să cităm din Slavici (*Amintiri*) și să reluăm alături câteva rânduri ale lui Eminescu, așa cum apar în monografia lui Călinescu:

Slavici: Eminescu „*îi cunoștea pe toți (junimiștii – n. ns.), era dumirit atât asupra păcatelor, cât și asupra bunelor însușiri ale fiecăruia dintre dâșii...*”

Eminescu: „*Tot acum pricep de ce Jaques Negruzzi îmi da a-nțelege că d. Maiorescu m-a ajutat mult, făcând să fiu cunoscut, adică un fel de celebritate, pe care eu n-am râvnit-o nicicând, dar mai ales din partea d-lui Maiorescu care s-o fi lăudând cu talentul meu, fără să știe că mie nu-mi prea place lauda d-sale lipsită de sinceritate, având tot interesul să câștige cu numele meu un credit moral revistei Convorbiri literare... Am fost condus, cu toate că aveam dreptul să conduc, fiind superior multor din acel cerc literar... D. Maiorescu a căutat să-mi impue modul său de a vedea (subl. ns.), dar eu îl priveam în ochi fix, așa ca să creadă că-l înțeleg, pe când de fapt sburam cu gândul în alte părți... Din îndemnul lor n-am scris nici un rând (subl. ns.), nici n-am fost inspirat... Acum, când sunt departe, îmi sună în urechi sfaturile spuse pe un ton dulce, ademenitor, cu scopul de a mă atrage, ca păianjenul prada ; apoi satisfăcut, dacă se poate, prin umilire, iată cine e chemat să stăpânească. Mărire, cât se poate; prin ce mijloace nu-ntreba, sunt mai murdare și mai negre decât glodul...*”

În contextul prezentat de însuși Eminescu, ce loc mai putea ocupa Adevărul? Dacă astăzi, când oferim **probe materiale** zdrobitoare, totuși, mulți continuă să-l aplaude pe magistrul, socotindu-l „*protector*” al lui Eminescu, ce putea spera acesta să reușească atunci, în epocă, singur, neavând nici 1 la sută din informațiile de care dispunem noi și, în plus, trebuind să se confrunte cu martori mincinoși? Pe cine ar fi crezut publicul, într-o ipotetică înfruntare? Pe el, „*nebunul*” abia ieșit din ospiciu, după trei lungi anotimpuri petrecute între

zidurile acestei pușcării medicale, sau pe venerabilul Maiorescu? Presa din epocă apucase să îl jeluiască pentru așa-zisa lui moarte civilă, dar nici un ziarist nu s-a ostenit să ia o birjă, care să-l ducă până în strada Plantelor 9, pentru a culege personal informații, gazetele făcând jocul gangsterilor politici. Chiar admitând că presa ar fi avut destulă moralitate pentru a-și recunoaște greșeala, ca să facă acest pas trebuia convinsă de propria eroare. Cum era să demonstreze Eminescu, *post-factum*, că fusese perfect sănătos, într-o perioadă în care guri spurcate de bani umpluseră târgul cu tot felul de aiureli despre „boala” lui?

În contextul prezentat de însuși Eminescu, ce loc mai putea ocupa Adevărul? Dacă, repetăm, astăzi oferim **probe materiale** zdrobitoare (de care el nu dispunea spre a dovedi că fusese victima unei conspirații), și, totuși, mulți continuă să-l aplaude pe magistrul, socotindu-l „protector” al lui Eminescu? Pe cine ar fi crezut publicul, într-o ipotetică înfruntare? Pe el, „nebunul” abia ieșit din ospiciu, după trei lungi anotimpuri petrecute între zidurile acestei pușcării medicale, sau pe venerabilul Maiorescu? Presa din epocă apucase să îl jeluiască pentru așa-zisa lui moarte civilă, dar nici un ziarist nu s-a ostenit să ia o birjă, care să-l ducă până în strada Plantelor 9, pentru a culege personal informații, gazetele făcând jocul gangsterilor politici. Chiar admitând că presa ar fi avut destulă moralitate pentru a-și recunoaște greșeala, ca să facă acest pas trebuia convinsă de propria eroare. Cum era să demonstreze Eminescu, *post-factum*, că fusese perfect sănătos, într-o perioadă în care guri spurcate de bani umpluseră târgul cu tot felul de aiureli despre „boala” lui?

Cât de prompt și de aspru era sancționată în epocă orice ieșire din tipar ne-o spune chiar Maiorescu:

„Mi-a furat la Curtea de Apel pălăria, și am fost silit să mă întorc cu capul gol acasă. Tot orașul plin [de zvonul] că am [în]nebunit (Mme Zozo Sturdza: «Aș înțelege să fi [în]nebunit Carp, dar M.[aiorescu] nu»” (Însemnări zilnice, 17 octombrie 1885).

Cu atât mai ușor lucrul necunoscut sau neînțeles putea deveni expresie a nebuniei. Un astfel de exemplu îl aflăm și din ziarul *Timpul* (vezi rubrica „*Varietăți*” a numărului editat în ziua sechestrării lui Eminescu):

„Egiptenii și telefonul. – Acum în urmă s’ a întâmplat un incident dintre cele mai comice într’ un stabiliment financiar din Alexandria. Un felah (țăran din Siria, Arabia, fosta Palestină și Egipt – n. ns.) se afla pentru afaceri la biroul directorului, pe când

acesta fu chemat la telefonul instalat de curând în acea cameră. Directorul se sculă îndată și începu convorbirea telefonică. Felahul, pe care acest fenomen cu totul nou pentru el îl făcuse să fie foarte neliniștit, se grăbi să iasă din biuro, spunând tuturor cari 'l întâlneau în calea sa, că directorul și-a perdut capul și că a început să vorbească cu zidurile."

Mulți felahi mai are istoria noastră literară!

Pe lângă cele de mai sus, trebuie ținut cont și de faptul că Eminescu știa bine că politicienii Puterii și Opoziției strângeau rândurile la greu (cel mai notoriu exemplu fiind cel din 11 februarie 1866, când, împreună, l-au silit pe Cuza Vodă să abdice). Și mai știa că nu ajunge să spui adevărul, pentru a corecta o nedreptate sau pentru a impune Legea. Bunăoară, el publicase în *Timpul*, la 15 aprilie 1879:

*„Atragem atențiunea tuturor asupra importantei scrisori ce publicăm astăzi, precum și a documentelor de cea mai mare gravitate cari se cuprind într-însa. Aceste documente sunt legalizate și **subscriitorul răspunde de autenticitatea lor**. Încetul cu încetul vălul care-a ascuns criminalele și întunecoasele procedări ale guvernului roșu se ridică. Faptele vorbesc așa de tare încât orice comentariu ar fi de prisos.*

În contra convențiunii de la aprilie, țărani români cu carăle și cu vitele lor au fost transportați între cazaci peste Dunăre în toiul iernei pînă la poalele Balcanilor, de unde nu s-au mai întors decât cu brațele. Aceasta s-a făcut, după cum reiese din aceste documente, nu după impunerea unui guvern puternic ca cel rusesc, ci după simpla mijlocirea unui contracciu ovrei. Ce i-a trebuit acestuia pentru a izbuti acolo unde statul major rusesc fusese neputincios? Nimic altceva decât acea cheie de aur care, după Filip al Macedoniei, deschide porțile de fier ale celor mai tari cetăți. Ministrul care refuzase cu mândrie rechizițiile de peste Dunăre când i se cereau de capii armatei imperiale se-nchină înaintea ovreiului Warszawsky; dânsul subsemnează fără sfială și fără muștrare de cuget sentința de moarte a agriculturii române și decretează sărăcia, pe timp îndelungat, a unui întreg popor.

Citească oricine aceste acte cari nu destăinuiesc, se zice, decât o mică parte din jafurile petrecute în acest an de nenorocire, 1877. El va rămânea îngrozit de lăcomia oamenilor de la putere pe care numai un lucru o întrece: îndrăzneala lor."

În ciuda probelor evidente pe care Eminescu le-a oferit când a prezentat celebra „*afacere Warszawsky*”, urmările au fost ca și nule, marea „victorie” constând în demisia unui director din Ministerul de Interne. Cum ar fi putut el spera să obțină dreptatea de la același „*guvern roșu*”, ale cărui ticăloșii le prezentase vreme de șase ani publicului, fără ca dezvăluirile lui să aibă vreun efect notabil (inclusiv din cauza conservatorilor, tari și ei în clanță, dar deloc dispuși să meargă pînă la capăt doar de dragul principiilor cu care, altminteri,

erau mereu pe buze)? Asta ca să nu mai vorbim de faptul că Guvernul a știut de manevrele dirijate de Maiorescu, dar s-a prefăcut că nu le vede. În contrapartidă, când Bucureștii au semnat tratatul secret cu Austro-Ungaria (trei-patru luni după sechestrarea lui Eminescu), guvernul plutitor pe Dâmbovița abandonându-i pe românii din Ardeal, liderii *Junimii*, între care și Maiorescu, au susținut poziția lui Brătianu (și a regelui Carol I).

Care erau firele subterane atât de trainice, care-i legau pe junimiști de liberali într-o chestiune evident putredă, precum sus invocatul caz *Warszawsky*? Departe de a epuiza acum chestiunea, amintim că o parte a răspunsului la întrebare o găsim în *OPERE*, volumul X. Aici, comentariile lui D. Vatamaniuc oferă una dintre explicațiile de esență (sublinierile ne aparțin):

◆ „*A. M. Warszawsky... este cunoscut prin afacerile sale oneroase pe seama statului român. Făcea parte din acei intermediari între organele administrației românești și comandamentele armatei rusești care știură să tragă profituri din ambele părți*”.

◆ „*Eminescu insistă asupra afacerii Warshawsky, în care erau implicați unii membri ai Partidului Național Liberal. Nu este însă de pierdut din vedere nici faptul că Maiorescu se angajează ca avocat al lui I. A. Warshawsky (subl. ns.) și este plătit de acesta cu luna (44 I, p. 284, 281, 309, 314).*”

Data fiind amploarea afacerii, este limpede că plata lui Maiorescu nu s-a redus la doi poli. Fără să-l atace frontal, Eminescu a scris atunci un editorial în care trimiterea la Maiorescu este evidentă. În articol, Eminescu acuză ceea ce el numește „*americanism introdus ca sistem în viața statului nostru*”, arată că „*civilizația și umanitarismul*” sunt numai „*masca și pretextul sub cari Apusul se luptă cu toate civilizațiile rămase îndărăt sau eterogene*”. În această luptă, „*tinerii noștri*”, înghițind pe nemestecate feluriți „*autori franceji și germani*”, nu mai pot fi de folos neamului, deoarece s-au dispensat „*cu desăvârșire de a mai gândi și ei înșii ceva*”, înlesnind astfel, între altele, și introducerea „*cu toptanul*” a unor „*legi străine în toată puterea cuvântului*”. Pornind de la experiențele de până atunci, Eminescu aruncă o mare parte din vină asupra acelor „*advocați buni, cu darul vorbirii*”, care, „*cu finețe de distincțiuni juridice*” și „*cu fraze umanitare*” pot duce la ruină poporul românesc, biruit de „*nația cosmopolită a d-lui C. A. Rosetti*”.

Încheierea articolului: „*Cine în această privire nu e pentru noi e contra noastră*” explică consemnarea făcută de Maiorescu în jurnal, cam o săptămână mai târziu, la 1 iunie 1879: „*Grea epocă Eminescu. (...) Articol al lui în chestiunea evreiască în contra mea, și după asta totuși aceeași simpatie pentru*

el, poate mai puternică”. (Credem că atunci când invocă „*aceeași simpatie pentru el*”, magistrul nu se referă la sine, ci la Mite Kremnitz, pe care cumnatul Titus pare să o fi urmărit pe gaura cheii.

În atare context, care dintre puternicii zilei l-ar fi ajutat pe Eminescu, încercând să impună adevărul, în ipoteza în care acesta l-ar fi rostit cu voce tare?

Și, totuși, Eminescu nu a tăcut cu totul. El pare să-și fi jucat singura carte posibilă în condițiile date: știind – probabil – cum se lățește vorba, a spus cuiva că este „*un om sacrificat*” („...și în adevăr acesta este sentimentul ce pare că-l are despre sine” – Missir către Maiorescu, 13 mai 1884). O asemenea afirmație produce nedumerire și stârnește întrebări. Nu avem știință ca vreun „*amic intim*” să fi încercat să afle ce anume înțelegea Eminescu prin aceste cuvinte, deși, chiar dacă despre un bolnav s-ar mai putea spune că este *victima* maladiei lui, el nu este și *sacrificatul* acesteia. De aceea, pare plauzibil ca aceste cuvinte să fi fost rostite cu gândul că, din mulțime, s-o găsi cineva care să aibă urechi de auzit.

Industria de amintiri

Biografia lui Eminescu au folosit personajele din epocă ca pe niște piese ale unui joc cu cuburi pentru maturi. La birou, în bucătărie, pe bancă în parc sau la baie,* după felurite tabieturi, ei au trudit, încercând să spună în cuvinte cât mai inspirate ceea ce mai spusese și alții. Din falsul bun-simț numit lașitate, nu au îndrăznit să privească în mod critic lucrările predecesorilor, actele de eroism cultural, să-i zicem, nedepășind nivelul unor rutiniere reluări și adăugiri literaturizate.

Fără a-și pune prea multe întrebări, biografii lui Eminescu l-au înlocuit pe Creangă cu „*prieteni intimi*”, născuți ca din neguri, doar după... „*întunecare*”. În școli se învață de un fericit trio Eminescu – Caragiale – Slavici, dar nu se precizează și cât de puțin a dăinuit acesta. Afară de Creangă și (cu unele pauze) de Veronica, a mai avut Eminescu în Iași „*prieteni intimi*” autentici? Ne îndoim.

Prietenia nu este ca o conservă – o ai sau nu. Sentimentele, în general, cunosc, poate, cea mai largă paletă de nuanțe, fiecare dintre ele fiind și **irepetabil**. Dacă nu toți oamenii sunt prieteni, explicația constă (și) în nepotrivirea dintre așteptările fiecăruia și ofertele celorlalți. Faptul că, la Iași, Eminescu era în bune relații cu Novleanu, de exemplu, căruia i-a și scris de la

Liman, nu înseamnă, musai, că acesta îi era **prieten intim**. Că, asemenea majorității oamenilor, Eminescu a conversat adesea cu mulți cunoscuți și necunoscuți, ni se pare mai mult decât plauzibil; că pe unii dintre ei și i-o fi avut și la suflet – la fel. (Slavici scrie: „Îi plăcea fără-ndoială să steie de vorbă cu cei ce îi căutau societatea, fie chiar și dacă aceștia nu îi erau simpatici, dar cele mai frumoase clipe ale vieții sale tot numai singur le-a petrecut”).

Ajutorul financiar pe care cineva îl acordă altcuiva nu probează neapărat prietenie între respectivii, căci, de-ar fi așa, ar însemna că fiecare dintre cei care au răspuns cu un bănuț listelor de subscripție lansate în numele lui Eminescu ar fi îndreptățit să afirme că i-ar fi fost prieten, când, de fapt, fuseseră doar **prietenosi** (adică normali). Toți oamenii normali sunt amabili și săritori, dar asta nu îi transformă în prieteni, ci în ființe sociabile – deci, în **potențiali** prieteni. Ideile sau principiile comune pot face agreabilă o conversație (vezi grupurile din Cișmigiu), dar, singure, nu sunt temelie serioasă pentru o prietenie, deși convergența gândirilor pare o punte serioasă și trainică. În relațiile interumane, nu funcționează legi matematice, de tipul dacă A este egal cu B și cu C, atunci B și C sunt egali, la rândul lor. În mod obișnuit, mai mulți maturi constituie un nucleu rezistent numai cu condiția ca ei să aibă nu atât idei, cât **interese** comune. Numai că relația născută din interes are la bază rațiunea, nu sentimentul, motiv pentru care nu poate fi substituită prieteniei. De aceea, a vorbi de grupuri de prieteni pare cu atât mai impropriu, cu cât numărul membrilor acestora este mai mare. Nu se spune chiar degeaba că, pe măsură ce un om are mai mulți prieteni, el este mai singur.

Născută din necesități sufletești, prietenia se clădește cu încetul și fără premeditare (cea spontană fiind, asemenea dragostei la prima vedere, extrem de rară). Ea este direct proporțională cu **încrederea** pe care două persoane și-o acordă reciproc și, pe măsură ce crește această încredere, se întărește și **sentimentul**, fără de care prietenia rămâne simplă simpatie. În general, doi prieteni discută cam despre orice subiect, fără a se feri unul de altul, relatându-și lucruri pe care nu le-ar spune altora, oricât de deschiși ar fi aceștia. Prietenii intimi sunt aceia care, cu excepția unor detalii a căror transmitere este stopată de pudicitatea înnăscută sau de mecanismele interioare de fină autoprotecție, nu își ascund nimic din calcul. Știm toți că au existat, există și vor exista oameni cărora ajunge să le dai „bună ziua”, pentru ca, de le va fi necesar, mâine să spună altora că ți-ar fi buni prieteni. Aproape în totalitate, **amintitorii** de Eminescu relatează fapte mărunte, care nu demonstrează deloc că vreunul din ei ar fi fost măcar prieten cu Eminescu, necum unul intim.

Pe lângă Veronica (un capitol distinct din multe puncte de vedere), există alte trei excepții: Slavici, Caragiale și Creangă. Primilor doi, în momente istorice diferite, Eminescu pare să le fi spus unele lucruri de natură personală. Prietenia lui cu Slavici fusese însă zdruncinată încă dinainte de 28 iunie 1883 (în acest sens, rămâne elocventă consemnarea prin care Eminescu își propune să-l părăsească brusc pe „Ieni”, fără să-l anunțe, mutându-se la altă gazdă) și s-a rupt pentru totdeauna după sechestrarea la Șuțu. Relația cu „Iancu”, după o scurtă perioadă de mare apropiere, a traversat momente deosebit de grele, nefiind clar când și de ce s-au împăcat ori pentru câtă vreme. În orice caz, atunci când Eminescu se stinsese, Caragiale și-a riscat propria poziție pentru a-i apăra opera și, implicit, personalitatea. E drept că nu a mers până la capăt, dar cât a făcut a fost suficient pentru a atenționa posteritatea, dacă aceasta ar fi avut urechi de auzit (de pildă: „...*inexactitățile, nimicurile născocite, neadevărurile absurde ce se spun de trei ani de zile pe socoteala lui mă revoltă tot atât cât mă revoltă și scandalul cu portretele și busturile puse fără sfioală în circulație ca fiind ale lui...*” – Două note, 1892).

Apărut mai târziu în destinul lui Eminescu, Creangă pare să fi fost unicul și constantul lui prieten adevărat, relația lor necunoscând întreruperi. I-au unit idealurile? Au semănat mai mult la fire? Să fi contat modestia lui Creangă? Să fi descoperit că se completează și susțin reciproc, *bădia Mihai* fiind pentru Creangă puntea spre oceanele astrale, Eminescu având în Creangă temeinic și liniștit reazem terestru? Cine să mai știe?

Cu excepția câtorva epistole în care alții îl invocă în treacăt, numele lui Eminescu apare extrem de rar în uriașa masă a corespondenței celor printre care a trăit. Spre compensare, stingerea lui va fi startul unei tragice curse, în care mulți vor asuda scriind despre el. Când vorbim de amintirile despre Eminescu, plecăm de la faptul că acestea se pot împărți în trei categorii, în funcție de perioada la care se referă: copilăria, studenția sau intervalul 1874 – 1889. Printre relatările despre primele două perioade, s-a mai strecurat și câte-o aberație. De exemplu, în monografia lui Călinescu citim și asemenea bazaconii:

„În privința asta, rudele sau câte un om bătrân își amintesc pozne ciudate, greu de crezut. Eminescu, fiind de șase ani, ar fi prins și tăiat un cârd de găște din curtea lui Balș Dumbrăveanu, făcându-l purcoi în mijlocul ogrăzii...”

Sărmanele găște! Mai lipsea să se spună că Eminescu, pe atunci nu cu mult mai înalt decât ele, le-ar fi băut sângele, din pocale de argint, în cadrul

unui ritual satanic! Dar, în ciuda unor asemenea aiurări (cu pozne atât de ciudate, încât autorul însuși trebuie să se căznească spre a-și crede scornirea), amintirile despre copilul și studentul Eminescu se numără, la o primă vedere, printre cele mai lapidare și cumpănite. Eminescu însuși n-a bătut niciodată toba despre trecutul lui. Așa se face că informațiile certe deținute de Negruzzi „despre întâile tinerețe ale lui Eminescu” încap într-o jumătate de pagină și nu conțin nimic care să atragă atenția.

Un mare neajuns îl provoacă existența câtorva condeie care, vrând să acopere mari pete albe din viața lui Eminescu, se dovedesc incontrollabil de imaginative, refuzând să se resemneze cu ideea că dacă Eminescu nu a vrut să se știe chiar tot ce a făcut el în cutare sau cutare perioadă, cu nici un chip nu vor descoperi dumnealor adevărul ascuns de el. Se pare însă că, undeva, dincolo de acești rebusiști de destine, există interesul de a (re)crea greșita impresie că despre Eminescu s-ar ști absolut totul, blocând în mod deliberat și abuziv cercetările altora. De pildă, Theodor Vârgolici îi povestește lui I. Oprișan următoarele:

„– Zece ani am fost secretar de redacție și făceam revista numai cu profesorul Călinescu. Ce dicta el, aia era... Era alergătură, corectură, adunarea materialului. Sigur că am avut și atunci probleme cu dumnealui...”

– Spuneți, dacă tot ați evocat acest moment!

– Da, de exemplu, eu strângeam materialele și îi prezentam sumarul. La un moment dat, vede în sumar un articol despre Eminescu și... cutare. «**Ce, există cineva în țara românească care să se mai ocupe de Eminescu? Scoate articolul din revistă!**» Am încremenit” (subl. ns.).

Și dacă, în cazul relatat, textul a trecut totuși, printr-o mică viclenie a lui Th. Vârgolici, situația în sine rămâne relevantă privitor la politica (mai nouă sau mai veche, culturală ori ba) dusă la nivel înalt față de **patrimoniul Eminescu**, pe care numai ea l-a transformat în **cazul Eminescu**.

Să ne întoarcem la memorialiști. În general, autorii care îl prezintă pe elevul sau pe studentul Eminescu nu îl smulg pe acesta din mediul vârstei respective pentru a-l pune, ca să ne treacă vremea, sub microscopul curioșilor. În schimb, îndeosebi în relatările privind fapte (reale sau nu) petrecute ulterior venirii lui la *Timpu*, Eminescu apare aproape mereu singur – un soi de exponat exotic, analizat și pe față și pe dos, de ochi vigilenți și competențe pe măsură. Cât timp a fost în viață, ceilalți nu au îndrăznit să scrie chiar orice despre el (a încercat doar C. Mille, dar a fost pus imediat la punct de Eminescu, prin

scrisoarea trimisă de la Mănăstirea Neamțului, și nu de la ospiciul din apropiere, unde au încercat să-l „cazeze” biografii nevolnici).

După moarte însă, experții din stirpea lui Matache Literatul au putut măcelări în liniște și pe bani frumușei. Întâi au separat **omul de opera** lui și **gazetarul de poet**. Apoi din **om** au făcut **ne-om**, punându-i în cârcă ce le-a trăznit prin minte și neluând în seamă afirmațiile lui, decât dacă, putându-le răstălmăci, le-au fost trebuitoare. L-au judecat și răs-judecat, fără a-l asculta vreodată, ca și când Eminescu-**cetățeanul** ar fi fost un concept sau o existență virtuală, nu o ființă vie, cu obligații, dar și cu drepturi. Nu s-a rostit nici un cuvânt privind brutală eliminare din publicistică ori despre frauduloasă însușire de către Maiorescu a tuturor bunurilor lui de preț (manuscrise, bibliotecă și corespondență), ca și cum toate acestea n-ar fi existat vreodată (*Istoria literaturii* lui Călinescu, carte groasă ca omătul din 1953, nu amintește nici în treacăt că Eminescu a profesat jurnalistica – și faptul nu supără pe nimeni).

În pofida unor aparențe, de-a lungul timpului, **opera** n-a avut nici ea o soartă mai bună. Tranșată în câteva părți mai mari, din care cele mai multe au fost făcute uitate, unele pe considerentul viclean că n-ar fi brilante îndeajuns șlefuite (nimeni nu arată însă spre Maiorescu, cel care în mod deliberat l-a împiedicat să-și cizeleze lucrările, sechestrându-i-le), iar altele au fost declarate chiar periculoase pentru cititor și, prin urmare, fățiș interzise sau doar ascunse ochiului public, care nici nu le bănuia existența. Cât privește corespondența privată, în cea mai mare parte, aceasta a dispărut, pur și simplu. În locul ei, cei interesați au decupat cu profesionalism pasaje convenabile din scrisorile în care alții se refereau la Eminescu.

Când foarfecile croitorilor de destine și de istorie au fost lăsate nițel să se mai răcească, principale rămășițe ale travaliului lor rămăseseră versurile (rezumate – coincidență! – la cele cuprinse în ultima variantă a așa-numitei „*ediții Maiorescu*”) și zisa nebunie, condimentate cu câteva mărunțișuri melodramatice. Și, pentru că nu se mai putea spune chiar că Eminescu n-a existat, publicului i-a fost dezvelită o statuie pe care scrie „*poet național*”. De atunci, la umbra bronzului ei mort fojgăie specialiști dotați de natură cu antene de detectare și măsurare a fiorului artistic din cuvântul scris, asudând din greu în complicate lucrări de decriptare, convinși, pesemne, că fără ei Eminescu n-ar fi pe înțelesul oricui. Dar deceniile se scurg și șantierul se tot lățește fără a aduce ceva nou. Promovând o instinctivă și tragi-comică *political correctness* autohtonă, inginerii de metafore care s-au ocupat în mod... adecvat

de opera lui au devenit la fel de notorii ca el – ba unii dintre ei chiar și mai importanți, de vreme ce în școli câștiga mai mult memorând viziunile lor, decât dacă l-ai citi pe Eminescu însuși.

Sigur că oricine este îndreptățit să aibă și să-și exprime opinia critică. De vreun veac și jumătate, numărul indivizilor care își fac o profesie din a jongla cu cioburi din operele altora, dând cu îndrăzneală note unor creații pe care ei pot să le admire și, în cel mai bun caz, să le priceapă, dar în nici un caz să le producă, este în continuă creștere. Lașitatea, oportunistul și sistemul de recompense i-a strâns pe unii dintre ei într-un corp rezistent ca structurile Mafiei, o gânganie socială cu tendințe monopoliste. Oricât l-ai compătimi pentru infirmitățile lui, agresivitatea, nesațiul și trufia acestui zgomotos și mereu flămând purice șchiop rămâne o permanentă provocare pentru spiritul de legitimă apărare.

Indiferent sub ce regim politic s-au exprimat, criticii și biografii lui Eminescu s-au prefăcut a nu observa că nici un contemporan al acestuia nu se referă la impactul articolelor publicate de el în *Timpul*, deși colecția ziarului guvernamental (*Românul*), prin frecvența cu care citează din aceste texte, stă dovadă indubitabilă a importanței pe care le-o acorda Puterea. Chiar și Negruzzi recunoaște: „...*presa sa violentă dar puternică din «Timpul» făcea numele său cunoscut și lumii politice»* (*Convorbiri literare*, 1 iulie 1889). Mai mult, în *Amintiri din „Junimea”*, Negruzzi precizează:

„Câte odată, când îl apuca indignarea, el scria câte unul din acele articule polemice violente pe care le admirau nu numai partizanii, dar chiar și adversarii săi și mai ales C. A. Rosetti, șeful partidului de la putere. Știu de la intimi de-ai lui Rosetti că acesta în momentul când îi soseau gazetele, lua totdeauna întâi «Timpul» în mână și citea articulele lui Eminescu de la un capăt la altul, declarând despre poetul nostru că are cea dintâi pană de jurnalist în România, deși era cel mai înverșunat dușman al său” (subl. ns.).

În ipoteza în care, așa cum afirmă astăzi unii, Eminescu ar fi fost pueril în chestiunile de ordin economic și politic, ce-ar mai fi de spus despre cei care îi acordau atâta atenție? Deci, departe de a fi mai breji, Rosetti, Brătienii și cu, atât mai mult, conservatorii și junimiștii, pe care liberalii i-au ținut mult timp în frâu, erau cel puțin la fel de... infanțili în politică?

Dacă Eminescu ar fi fost poet-și-nimic-mai-mult, cum din 1876 a scris aproape zilnic în gazetă, „aiurelile” lui trebuiau să fie stivă, neștiind pe care s-o alegi mai întâi. Cu toate acestea, nici unul dintre denigratorii lui nu își

susține afirmațiile cu probe, de parcă istoria literară ar funcționa ca o rețea de informatori, pe care nimeni nu-i obligă să-și dovedească spusele din rapoarte. Ușurința cu care asemenea modești berbeci fără coarne judecă fără apel opera jurnalistică eminesciană nu constituie doar o ridicolă pretenție că ar fi mai pricepuți decât un biet „idealist”, ci și o dovadă că nu au citit decât parțial și superficial texte pe care le ignoră cu atâta dezinvoltură. De ce? Poate și pentru că:

„Prăsirea culturii intelectuale însă prin cei culți se întâmplă întotdeauna într-o măsură numai mică și adesea într-un mod întors, dacă nu s-asociază știința. Unde numai cei culți singuri vor să producă și să prăsească fie-n educațiunea copiilor ori în influența literară asupra publicului, acolo semidocismul și secăciunea (frază goală) e aproape; orice răsad al culturii trebuie să pornească însăși de la știință; nu se poate semăna făina ci numai grâu din care se face făina.” (Eminescu, manuscrisul 2258, fila 182)

Orbul criticii

Un lucru pe care n-au vrut să-l sesizeze nici criticii, nici biografii lui Eminescu este faptul că în vasta corespondență existentă încă numele acestuia apare doar într-un număr extrem de mic de scrisori, „prieteni intimi” și „amicii” părând să fie doar accidental interesați de soarta lui.

În perioada 1874–1877, nici cei mai prolifici autori de amintiri nu par să-l fi întâlnit pe Eminescu altfel decât întâmplător și fără a provoca efuziuni. De altfel, dacă ne gândim bine, nici nu prea aveau când: câtă vreme a fost directorul Bibliotecii, Eminescu a muncit pentru organizarea acesteia, pe urmă a fost revizor școlar peste două județe (iar rapoartele către Minister arată limpede ce volum mare de muncă desfășura), după care, scurt timp, a fost redactorul *Curierului de Iași*. Și dacă aceste argumente pot fi socotite discutabile, corespondența lui în perioada 1877 – 1883 convinge că, afară de Creangă și de Veronica (aflați în relații strânse), nimeni altcineva din Iași nu se topea de dorul lui și că, la rândul-i, nu ducea decât lipsa celor doi. Dar ieșenii nu au fost o excepție. Așa cum ei nu i-au scris lui Eminescu pe când acesta se găsea la București, nici puzderia de „amici” din Capitală nu i-a scris atunci când s-a găsit cu „domiciliu forțat” la Iași.

„A-ți spune pe larg câte împrejurări contribuie a-mi face Iașii nesuferiți ar însemna a scrie volume; destul că-i Krähwinkel, unde toată lumea se ocupă de un om, oricât de

călugăr ar fi, oricum mi-ar semăna mie”, îi scrie Eminescu lui Slavici, la 12 octombrie 1877, cu câteva zile înainte să plece spre București.

Trei ani mai târziu, „*dulcele târg al Ieșilor*” pare a se fi schimbat și pentru Creangă, care se va tângui într-o epistolă trimisă lui Eminescu: „*Vino, frate Mihai, vino, că fără tine sunt străin*” (decembrie 1880).

Triste și grele cuvinte, dar, spune involuntar Călinescu, pline de adevăr:

„*Războiul (din 1877 – n. ns.) întărise familia domnitoare și arătase tuturor că adevărata viață e la București. Scârbit de intrigile ieșene, Maiorescu se mutase în capitală (magistrul a părăsit definitiv Iași în 1874, an în care, la 7 aprilie, a fost numit ministru al Cultelor – n. ns.), și odată cu el și «Junimea», ceea ce rămăsese la Iași nemaiaivând importanța de altădată.*”

Junimiștii rămași la Iași erau, așadar, un fel de musculițe ale organizației, a căror importanță nu se datorase niciodată valorii reale a fiecăruia dintre ei, ci simplei prezențe a omnipotentului avocat cu rol de bec? „*Cum s’o stinge, totul piere ca o umbră ’n întuneric*”? Oare până la venirea lui Maiorescu în Iași, acesta fusese un târgușor prizărit, nu capitala Moldovei? Oare Maiorescu a fost chiar singura persoană luminată, care, prin venirea sau prin plecarea sa, dădea sau ștergea importanța unui oraș de talia Iașilor?

După întoarcerea de la Döbling, problema „*prietenilor intimi*” ieșeni nu se mai pune nici atât. Cine nu-i fusese prieten înainte de 1877, cu atât mai puțin îi putea deveni acum deosebit de apropiat (între altele, și pentru că o prudență firească îl făcea pe Eminescu să fie și mai reținut în relațiile cu ceilalți).

Cu toate acestea, oglinzile istoriei literare ne arată o imagine răsturnată. Dacă ne-am lua după memorialiști și biografi, ar trebui să concluzionăm că, în cea de-a doua perioadă ieșeană, Creangă ar fi lipsit complet din viața lui Eminescu (asemenea Veronicăi). O dată cu eliminarea lui Eminescu din viața publică, Creangă pare și el a fi ca și mort. Viețile celor doi prieteni au fost subiectul mai multor monografii, dar autorii acestora i-au privit izolat, mărginindu-se să afirme că au fost uniți sufletește și că între ei nu mai încăpea un al treilea. Din întreaga lor corespondență, toți fructifică puținele scrisori care-au scăpat până la noi (trei ale lui Creangă și una a lui Eminescu), mulți scăpărând metafore și devenind filozofi când invocă modul de adresare folosit de Creangă – *Bădie Mihai*... Pe nimeni nu pare să intereseze cum și la cine au ajuns celelalte epistole, după cum pe nimeni nu interesează ce s-a ales de bunurile și înscrisurile lui Eminescu după ultima lui sechestrare, căci de-ar interesa, pe lângă sentințe, ar formula și întrebări.

Un manuscris care dă frisoane

În 1988, Constantin Th. Botez și Adrian N. Pricop au publicat la Editura *Litera* cartea intitulată *Bolta rece*. Piesa de bază a lucrării o constituie „*un manuscris inedit despre Bolta rece*”, pe care autorii îl prezintă astfel:

„Fondul documentar al Muzeului de literatură a Moldovei s-a îmbogățit recent cu un manuscris inedit.

El conține 225 de pagini scrise cu creionul, dar fără a purta semnătura autorului. Din analiza făcută asupra textului și în urma consultării profesorului universitar, Dr. Augustin Z. N. Pop, se pare că autorul ar putea fi Constantin Meissner (1854 – 1942), unul dintre membrii activi ai Junimii.

Mulțumind și pe această cale directorului Muzeului, prof. Constantin Parascan, pentru bunăvoința de a ne semnala și încredința spre studiu amintitul manuscris – transcriem în continuare conținutul acestuia, păstrând cât mai fidel formula de redactare autentică cu excepția câtorva mici intervenții, marcate prin [], impuse de redactarea unor norme gramaticale elementare.”

Urmează transcrierea manuscrisului, care se referă la *Junimea* din Iași – personaje, obiceiuri, întâmplări amuzante și altele asemenea, majoritatea celor relatate petrecându-se în crâșma *Bolta Rece*, prezentată ca adevărată sală de ședințe a *Junimii*. Detaliu important, nu este vorba de niște simple însemnări, ci de un text redactat astfel încât mâine să fie dat la tipar. Se pare că un element neprăvăzut l-a obligat pe autor să se abțină de la publicarea unor amintiri (?) care nu converg peste tot cu marea masă a „*memoriilor*” privindu-i, îndeosebi, pe Eminescu și *Junimea* și care, în măsura în care sunt reale, rămân cel puțin interesante.

Nu vom insista acum asupra acestui document, pe care îl inserăm nu ca pe un argument cert, ci ca pe unul posibil, urmând să analizăm altă dată, pe îndelete, manuscrisul din care a fost desprins. O foarte sumară documentare ne-a convins că informațiile cuprinse în acest document sunt contestate aproape cu furie de unii contemporani, însă fără probe serioase. Pur și simplu, nu place ce scrie în el.

Ultimul capitol (al XVI-lea), este intitulat *Condica de prezență* și se încheie cu un set de cinci scrisori, grupate sub genericul: „*Spiritualitate și umor*”, fiind alese doar pentru că expeditorii lor invocă în text *Bolta Rece*. Penultima dintre ele, aflată între o epistolă a lui Maiorescu și alta a lui Pogor, sună astfel:

„Frate Ionică,

Chelbosului tichie de mărgăritanr îi trebuie. Așa se întâmplă și cu mine. Boerii au hotărât să mă trimeată la Iași ca să-i reprezint la Serbările inaugurării statuiei[i] lui Ștefan cel Mare. Altfel nu puteam să scap de salahoria gazetărească. Numai când mă gândesc la tine, la belferii dela Bolta Rece, simt că numai sunt singur pe lume, că odată și odată voi avea parte și de bucuria adevăratei prietenii. Cucoana Tinka, cred că nu se va supăra aflând că pentru două, trei zile, te voi răpi Sultanule din seraiul tău plin de mâțe și vom porni colindul prin Iașul îndătinat: cu crâșme și crâșmulțe, cu grădini și grădinițe, cu cotloane cu obloane și sprijiniți pe «Boltă» stinchiul nostru de altădată, măreț numai prin Cotnarul cel vechiu dătător de inspirații, vom încheia astfel revederea noastră. Pregătește-te părințele, că împărtășania o vom lua împreună, pentru izbăvirea și ertarea păcatelor ce le-am făcut și le vom face!

Mihai”

Repetăm: nu putem spune cu precizie dacă acest text a fost transcris după o epistolă scrisă de Eminescu sau dacă este o făcătură. Cert este că, pe de o parte, tonul ei vesel contrastează frapant cu afirmațiile făcute de Slavici într-una din contradictoriile – dar des folositele – lui variante, dovedită ca fiind, în cel mai bun caz, nepermis de mult exagerată:

„În timpul acesta a scris **Doina**, anume pentru inaugurarea statuei lui Ștefan cel Mare, la care a și asistat în o stare sufltească care a pus pe mulți pe gânduri”.

Divergente față de spusele lui Slavici, amintirile lui Negruzzi, scrise imediat după moartea lui Eminescu (vezi *Convorbiri literare*, 1 iulie 1889) nu întăresc explicit informațiile din epistola de mai sus (nici nu prea aveau cum), dar nici nu le contrazic:

„La 5 Iunie 1883 se făcu în Iași cu mare pompă inaugurarea statuei lui Ștefan Cel Mare. Suveranul, toate autoritațile statului, corpurile legiuitoare și un public foarte numeros se adunară în Iași din toate părțile țării și chiar din provinciile române ale impe-riilor invecinate. Profitând de împrejurarea că un mare număr de membri vechi ai societății literare, printre care și Eminescu, se găsea cu acea ocasiune în Iași, «Junimea» ținu o mare întrunire.

În acea sară Eminescu ne ceti cunoscuta sa **Doină populară** scrisă cu ocasiunea serbării și care începe cu cuvintele:

De la Nistru pân la Tisa
Tot Românul plânsu-mi-s’a
Că nu mai poate străbate
Deatâta străinătate

.....

denken was
să gândesc a vor) - Titu

Scrisoarea IV

(Eminescu către Creangă)
Fiata Ionică, - Chel burlui tichie de măgarintar

217
îi trebuie. Am se întâmplă și cu mine. Boveni au hotărât să mă trimetă la Iași ca să-i reprezint la Serbările inaugurării statuii lui Ștefan cel Mare. Alfel nu puteam să scap de Delahonia gazetărească. Numai câmol mă gândesc la tine, la belferii delu Bolta Pace! Simt că numai sunt singur pe lume, că odată și odată voi avea parte și de Bucuria adevăratei prietenii. Cucoana Tîncu, cred că nu se va supara aflând că pentru două, trei zile, te voi răpi Sultanelo din seraiul tău plin de mîțe, și vom porni colindul prin Țara în datinist, cu crăsmă și crăsmulețe, cu grîndini și grădite, cu colțoare cu abloane și sprizimți pe Bolta stînciul nostru de altădată, mîșet numai prin Cotmarul cel vechiu dător de inspirații. Vom încheia astfel revelarea noastră. Pregătește-te pășintele, că împărășania o vom lua împreună, pentru izbăvirea țiestărea păcatelor ce le-am făcut și le vom face! - Alhai.

Scrisoarea V

(Bogor către Alecsandri)

Și sfârșește în modul următor:

Ștefane, Măria Ta
Tu la Putna nu mai sta
Las' Archimandritului
Toată grija schitului,
Lasă grija sfinților
În seama părinților ;
Clopotele să le tragă
Zioa 'ntreagă, noaptea 'ntreagă
Doar s'a 'ndura Dumnezeu
Ca să-ți mântui neamul tău.
Tu te 'nalță din mormânt
Să te-aud din corn sunând
Și Moldova adunând !
De-i suna din corn odată
Ai s'aduni Moldova toată.
De-i suna de două ori
Îți vin codri 'n ajutor;
De-i suna a treia oară
Toți dușmanii or să peară
Din hotare în hotare.
Îndrăgi-i-ar ciorile
Și spânzurătorile !

Efectul acestor versuri pesimiste care contrastau așa de mult cu toate celelalte ode ce se compuseseră cu ocaziunea acelei strălucite serbări, fu adânc, indescrisibil. **Într-o dată de 20 de ani de când exista societatea, un tunet de aplausuri izbucni la sfârșitul cetirii și mai mulți dintre numeroșii membri prezenți, îmbrățișară pe poet.**

Această cetire a fost cea de pe urma a lui Eminescu, căci încă în acea lună, la întoarcerea sa în București, boala se declară grozavă, așa încât prin o colectă făcută de prietenii poetului după inițiativa d-lui T. Maiorescu, el a putut fi trimis la Viena într'un institut cunoscut de boale mentale."

Negruzzi este foarte limpede: „**la întoarcerea sa în București, boala se declară grozavă**” (subl. ns.), fără ca ea să fi alarmat pe cineva cu ocazia serbării de la Iași. Am citat amplu din necrologul lui Eminescu, din cauză că în acest text abaterile de la adevăr sunt ceva mai mici. Și asta, nu doar pentru că memoria faptelor era mai proaspătă, ci și pentru că a fost scris pe când mai trăiau Harieta, Veronica și Creangă, care, exceptând „nebunia”, puteau să reacționeze

imprevizibil la eventuale minciuni lansate prin presă. În nici șase luni, însă, au murit toți!

Să nu fi cunoscut Slavici cum se petrecuseră lucrurile la *Junimea* din Iași, când Eminescu citise *Doina*? Ne-ar veni greu să credem una ca asta, atâta vreme cât știm că el era printre oamenii cei mai bine văzuți și informați. Și nu mai credem deloc o asemenea scuză, când știm că faptul a fost făcut public și pe alte canale, afară de *Convorbiri literare*, fiind, deci, notoriu măcar în lumea presei. Bunăoară, tot în 1889, în *Fântâna Blanduziei* citim, referitor la prima lectură a *Doinei*, la Iași: „*Această poezie când a fost citită în societatea «Junimea» a produs adevărate tunete de aplause și o mare mulțime dintre membrii se grăbiră să felicite pe poet*”.

Spuneam mai sus că rândurile lui Negruzzi ar contrazice afirmația lui Slavici, potrivit căreia, la serbarea de la Iași, Eminescu s-ar fi aflat într-o „*stare sufletească care a pus pe mulți pe gânduri*”. Și, totuși, dacă reflectăm mai adânc, recitind *Doina* (decenii întregi eliminată din opera eminesciană, împreună cu textele din *Timpul*), este foarte posibil ca Slavici să fi avut dreptate. Depinde însă **pe cine și în ce sens** a pus Eminescu atunci pe gânduri... Cert este că respectivii n-au rămas mult așa, trecând rapid la acțiune hotărâtă.

Cuvântul, ca o cărămidă: zidește sau ucide

Întrucât urmează să ne referim și la povestea cu arestarea lui Eminescu în Iași (noiembrie 1886), spre a nu fi acuzați de părtinire vom începe printr-o evocare documentară, cuprinzând fragmente din scrisoarea lui M. Pompiliu către Maiorescu (14 mai 1886) și relatări semnate de feluriți „memorialiști”, privind perioada anterioară acestei arestări. Subliniem că, în afară de un potop de „rememorări” cel puțin discutabile, în desișul cărora cu greu se poate găsi calea spre adevăr, nu am găsit **nici un document oficial care fie să susțină vreuna dintre afirmațiile care urmează**, fie să constate fapte necunoscute până acum și aflate în contradicție cu Legea sau cu normalitatea. Altfel spus, este vorba de afirmații incontroabile, făcute public fie după moartea lui Eminescu, fie pe la spatele acestuia, astfel încât el nu a avut niciodată ocazia să explice sau să respingă cele ce i se puneau în seamă. De altfel, în marea masă de „amintiri” și zvonuri care privesc destinul lui Eminescu, unele sunt dovedite a fi pure invenții. Acest amalgam a fost însă irresponsabil folosit drept sursă de inspirație pentru colportori, cum ar fi State Dragomir și așa-ziși biografi ai lui Eminescu.

Miron POMPILIU

„De un timp în coace, deși nu mai prăpădește nopțile pe la cafenelele chantante, deși nu-l stăpânește patima băuturii ca mai înainte, dar a contractat alte apucături nu mai puțin înjositoare. Așa de pildă cere cu stăruință parale nu numai de la prieteni, dar și de la persoane pe cari le-a văzut odată sau de două ori, mai departe, ca un om care s' a perdut bunul simț și buna cuviință ce se cere de la fie-care între oameni, pe ulițele pe unde trece, lovește cu bățul în zaplazuri și ziduri. Mai zilele trecute, spărgând niște oale de pe un zid, feciorii de la casă dimpreună cu un sergent l-au dus la **comisie**, de unde se înțelege, recunoscându' se cine e, i s' a dat îndată drumul. Într' o sară fiind la teatru în parter, după un interval de timp, s' a culcat pe bancă, spre cea mai mare surprindere a publicului.

De asemenea nu mai știe nimic de respect și de rușine. Damele i-au luat frica, în cât de departe îl încunjură, când îl văd pe stradă, căci nu mai e chip să treacă în liniște și nesupărate de dânsul.”

Așadar, dacă ar fi să ne luăm după Pompiliu, atunci când Eminescu ar fi scăpat de, zice el, „*patima băuturii*” și când ar fi renunțat la plăcerile oferite de „*cafenelele chantante*”, brusc, ar fi contractat noi vicii, „*cu nimic mai înjositoare*”? Altfel spus, pe trezie făcea mai multe rele decât atunci când avea „*patima băuturii*” și a... cafenelei?

Cerea bani... Pompiliu, care mărturisește că Eminescu „*se face de pe zi ce merge mai nesuferit*” (la sosirea în Iași îi fusese „*simpatic*”, deoarece era „*melancolic, dezgustat și vecinic tânguitor*”), ne propune un lucru interesant: să credem că, atunci când era aburit de alcool, Eminescu avea mai multă pudoare decât în restul timpului. Ce-o fi asta: sublimă naivitate sau tupeu? Minciuna cu banii constituie un capitol care trebuie abordat separat și cu mare acribie, pentru că, așa cum am arătat și așa cum se va vedea și în pagini viitoare, măsura și modul în care Eminescu a fost ajutat de antrepriza zisă *Junimea* sunt pline de surprize.

Natura informațiilor din scrisoarea lui M. Pompiliu chiar putea justifica închiderea lui Eminescu în balamuc, cum cerea distinsul, dar cam speriosul „amic”? Să le luăm pe rând.

1) A spart „*niște oale de pe un zid*”. Nu contestăm posibilitatea, dar ne miră faptul că, urmare a acestui gest, Eminescu a ajuns „*la comisie*”, însă nu i s-a cerut să plătească nici un ban, deși promptă intervenție a „*feciorilor de la casă*” și a sergentului a fost determinată **numai de paguba materială**, care, voluntar ori ba produsă, trebuia acoperită. Prezența „*feciorilor*” ne face să bănuim că păgubașul nu era un biet sărac – care nu și-ar fi ținut oalele „*pe un*

zid”, inclusiv din motivul că, de-ar fi fost sărac, nu avea acel zid. Iar dacă proprietarul era o persoană avută, apariția și intervenția sergentului, precum și gravitatea reală a faptei imputate lui Eminescu devin detalii de care nu se poate face abstracție. Nu vrem să spunem că toți oamenii bogați sunt influenți și se folosesc în mod ticălos de acest atu. Eminescu reprezintă însă un caz aparte, în care această ipoteză nu poate fi trecută cu vederea. Eminescu nu se afla la Iași pentru că așa dorea („În Iași am stat trei zile, pe care le-am petrecut mai mult cu Eminescu. – L’am găsit mult mai bine. – Ar vrea să vie în București”). – Vlahuță către Maiorescu, 27 decembrie 1884) și ne îndoim că el, care – ni se spune de alții – ar fi ajuns la ospiciu purtând haine ponosite, avea prieteni în pătura bogată a orașului.

(Mai târziu, binevoitorul Călinescu va „studia” atent chestiunea, ajungând pe căi științifice la concluzia că oalele cu pricina nu erau strict oale, ci doar rude mai mici cu acestea, iar gardul nu era din zid, cum se crezuse prostește vreo juma’ de secol, ci avea „*pari*”, precizia matematică a „*divinului*” identificând fără dubii victimele și născând personal păgubașa: „*ulcelele înșirate de o bătrână pe parii unui gard*” – deci, în mod cert, bâta mânăuită de Eminescu nu a mai lăsat nici una întreagă. Să nu-ți imaginezi instantaneu o *bătrânică* simpatică, dar necăjită, eventual infirmă, care așeza vasele în țepușele unor pari special comandați, pentru că n-avea parale nici de-un suport omenesc, pe care să le pună la uscat? Să nu-l distrugi pe criminalul care, doar ca să se distreze, o lasă și fără puținul pe care-l avea?)

Pompiliu nu spune nimic despre contextul în care ar fi avut loc incidentul (frază anterioară din epistola lui se încheie cu informația: „...*pe ulițele pe unde trece, lovește cu bățul în zaplazuri și ziduri*” – care băț?). Cât privește eliberarea de la „*comisie*”, Pompiliu explică: „...*recunoscându’ se cine e, i s’a dat îndată drumul*”. Ambiguitatea prezentării este de natură să lase loc speculației că Poliția nu l-ar fi reținut, deoarece l-ar fi știut alienat, nicidecum, bunăoară, datorită respectului care îi era purtat sau modului în care Eminescu și-ar fi susținut cauza. Atare insinuare are forță doar pentru cel în mintea căruia este deja sădită și bine întreținută ideea „*nebungiei*” lui Eminescu – nebungie care, de-ar fi fost reală, ar însemna că tatucul Titus și grădinița de scribi pe care a patronat-o (și încă o mai patronează) s-ar fi zbatut să acorde prin *Junimea* postul de sub-bibliotecar unui alienat, făcându-l salariat al Statului. Tocmai el, „salvatorul” manuscriselor eminesciene, să fi periclitat cu bună-știință soarta celei mai mari biblioteci a Iașilor?

2) „*S’a culcat pe bancă*”, la parterul teatrului. Chiar admitând că s-ar fi comis, fapta nu spune mare lucru, atât timp cât nu se adaugă ce anume a

determinat-o, contextul exact și durata. Un lucru e clar: dacă a avut unde să se lungească, sala nu gemea de lume.

3) Damele „nu mai e chip să treacă în liniște și nesupărate de dânsul”. M. Pompiliu nu spune ce anume le făcea sau le spunea respectivelor, dar, cum alți câțiva grijulii îl compătimească pe Eminescu că le-ar fi prins de turnura rochiilor (*Turnură – „Bucată de stofă sau perniță ce puneau femeile sub rochie, în partea dindărăt, sub talie”* – I. A. Candrea), să zicem că și el se gândea la același lucru. Despre ce soi de Eve era însă vorba? În contradicție

Rochie cu turnură
(Dicționarul enciclopedic ilustrat
„Cartea Românească” - 1931)

cu principiul potrivit căruia toate femeile ar fi egale, mă îndoiesc că o „fetiță” din „cafenelele chantante” gusta prăjiturile și dulceață la aceeași masă cu soția prefectului sau cu Cornelia Emilian. Disprețul lui Maiorescu față de asemenea femei este limpede:

„...Duminică prânzit la Emilia. Eminescu decăzut cu fete de la Café chantant” (Însemnări zilnice, 26 octombrie 1885).

Întrucât, cu excepția lui Kauffman, nimeni nu relatează cum Eminescu ar fi apucat de turnură o femeie așa-zis *serioasă*, ne întrebăm: care sunt argumentele de natură să elimine complet ipoteza că gestul atât de incriminat era o simplă glumă, care le privea numai pe fetele cu care ar fi „decăzut”? Iar dacă acestea, așa cum scrie Kauffman, „nu se supărau pe dânsul”, ce junghi nu-i dădea pace lui Pompiliu, care le prezintă ca pe niște victime?

Din rândurile lui M. Pompiliu rezultă că, în cel mai bun caz, din mai 1886 (nu știm precis ce înțelegea autorul prin „De un timp în coace”), Eminescu ar fi dat „patima băuturii” și nopțile nedormite, pierdute „la cafenelele chantante”, pentru „alte apucături nu mai puțin înjositoare”, care îl determinau pe el, „prietenuț intim”, să facă apel disperat la Maiorescu:

„Deci vă rog pe Dvoastră cu toată stăruința, să închipuiți vr’un mijloc ca să fie trimis într’un stabiliment de cură, într’un stabiliment, unde să fie liber, dar privighiat de aproape de către medic și supus unui regim de cură potrivit cu relele de care suferă” (subl. ns.).

Panicardul M. Pompiliu pretinde, aşadar, spre satisfacţia (sau la comanda) lui Maiorescu, că, de prin primăvara lui 1886, Eminescu ar fi avut o perioadă în care cel mai bun lucru care i se putea întâmpla ar fi fost o internare. În toamnă, însă, cu nici două luni înaintea pretinsei expedieri la balamucul de lângă Mănăstirea Neamţului, acelaşi Pompiliu constată: „*Eminescu e mult mai bine*” (12 septembrie). Cum după această informare nu a revenit cu alte pagini de îngrijorare „amicală”, deducem că n-a mai avut motiv. În consecinţă, indiferent ce ar fi făcut Eminescu înainte de septembrie 1886, respectivele fapte – ipotetice, şi ele – nu puteau servi pentru internarea lui în noiembrie, acelaşi an.

Influenţa lui Maiorescu asupra lui M. Pompiliu reiese şi din jurnalul celui dintâi. Nici două săptămâni după ce Pompiliu pusese pe hârtie rândurile din care am citat, în urma vizitei făcute la Iaşi în 24 şi 25 mai, Maiorescu avea să scrie în jurnal: „... *Am văzut şi pe Eminescu, care devine din nou direct alienat*” (27 mai 1886). Cu alte cuvinte, şi după ştiinţa magistrului, cei care renunţă brusc la băutură şi la „*cafelele chantante*” nu dovedesc voinţă de fier, ci nebulie? Cum se manifestase respectiva *directă alienare* în timpul pretinsei întâlniri a magistrului cu Eminescu şi unde avusese loc întrevederea lor?

În *Amintiri din „Junimea”*, Negruzzi scrie: „*După câţva timp însă un alt acces de nebulie îl lovi şi el fu condus în institutul de alienaţi de la Mănăstirea Neamţu*”. Invocând drept cauză a plecării lui Eminescu la Mănăstirea Neamţului un *acces*, iar *accesul* fiind un „*Ansamblu de tulburări clinice ale organismului care se manifestă brusc, în stare de sănătate aparentă, şi care se repetă de obicei la intervale variate*” (DEX), Negruzzi îi contrazice pe Maiorescu şi pe Pompiliu, care insinuează că „boala” ar fi izbucnit cu mai multe luni de zile înainte de plecarea lui Eminescu la Neamţ. De aceea, chiar dacă, pe de o parte, informaţia lui Negruzzi cuprinde şi afirmaţia implicită că Eminescu nu s-ar fi însănătoşit, de fapt, niciodată, pe de altă parte, rezultă că, din moment ce până în noiembrie 1886 acesta avusese o „*sănătate aparentă*”, toate manifestările anormale puse în seama lui până la acea dată sunt minciuni.

Suntem ultimii care am băga mâna în foc pentru autenticitatea relatărilor lui Negruzzi, dar, cum şi pe Pompiliu îl vedem contradictoriu, am prezentat relatările amândurora, pentru o cât mai completă clarificare.

Indiferent care dintre cei doi ar avea mai multă dreptate, pe noi ne interesează cu prioritate altceva: absenţa documentelor care să ateste că Eminescu ar fi comis o faptă care să impună reţinerea lui în arestul Poliţiei, intervenţia Procuraturii, expertiza medicală, expedierea la balamuc şi

menținerea lui acolo chiar și după ce se însănătoșise. Toate acestea, desigur, cu condiția ca Eminescu să fi ajuns cu adevărat la **ospiciul** de lângă Mănăstirea Neamțului. Dar să nu anticipăm.

[Soarta lui Miron Pompiliu a fost, poate, chiar mai cruntă decât a lui Eminescu, dacă ne gândim că a ajuns să se sinucidă. El, care în primăvara lui 1886 cerea internarea lui Eminescu, pe care-l socotea prăbușit moral și fizic, a suferit într-adevăr de sifilis. Ironia sorții, la câteva luni după ce Eminescu a părăsit Botoșanii, Harieta era anunțată că Pompiliu este bolnav („Domnișoara Andrei, mi-a spus o tristă veste, că d-nu [Miron] Pompiliu este foarte bolnav...” – 26 septembrie 1888). O lună și ceva mai târziu i s-a cerut Harietei să-l ia în grijă și ea a acceptat: „Îmi vine foarte greu a’l căuta pe D-nul ... fiind că îmi este străin, al doilea e timp de iarnă și n’am de cât două odăi, dintre cari una e tot rece. Cu toate aceste însă, să vie la mine pentru dou sau trei luni, căci nu pot ști cât va dura cura” (10 noiembrie). Vreo două săptămâni mai încolo, Harieta informează Iașii: „Cred că știți că azi opt zile a venit d-nul ... într’o stare de m’am speriat. Întâia noapte am plâns de mila lui. El este foarte greu bolnav și ceia ce’i mai de temut, este că e de o constituție mai slabă de cât mine. (...) Boala lui este localizată la rărunchi. Se miară doctorul cum de medicii din Iași au lăsat să ajungă la un așa grad un om, care probabil s’a căutat de sifilis, însă se vede n’a fost căutat cu seriozitate. Poate să aibă noroc să scape!” (27 noiembrie 1888). M. Pompiliu a mai stat la Harieta încă două luni, plecând cam în perioada în care Eminescu era sechestrat definitiv la București: „Aseară, cu trenul de 5 oare, a plecat pacientul meu. Doi doctori ’mi-au zis că boala lui s’ar fi pronunțat la cap inflamându-i-se pelița pe crieri; însă eu sper că medicii se’nșală, fiind că și de Mihai ziceau că creerul îi este paralisat și astăzi este sănătos” (30 ianuarie 1889).]

I. N. ROMAN

sau Cum se smintește un om zdravăn.

Dacă doctorul P. Zosin nu minte, în ziua de 5 noiembrie 1886, Eminescu trebuia să se afle în arestul Poliției. Biografii și istoricii literari, afirmând explicit ori doar sugerând, leagă acest posibil fapt (dovedit doar cu pretinsa **transcriere** a unui document inexistent) cu un pasaj dintr-o mărturie a lui I. N. Roman, care, într-un interviu acordat *Adevărului literar și artistic* (vezi *O pagină inedită din viața lui Eminescu*, numărul 535 din 8 martie 1931), povestește de o arestare a lui Eminescu, din ordinul prefectului Poliției ieșene. Pasămite, declarația lui I. N. Roman ar dovedi, aproape cinci decenii *post factum*, autenticitatea unor

„documente” publicate de P. Zosin. Înainte de toate, acolo unde încap o minciună, se găsește loc și pentru altele, așa că existența a două variante complementare, provenind din tot atâtea surse, nu este, obligatoriu, dovadă indubitabilă că ambele ar spune adevărul. În al doilea rând, detaliu foarte important, cu 44 de ani înainte, pe când conducea ziarul *Liberalul*, același I. N. Roman afirma în paginile numitei gazete lucruri complet diferite.

Să așezăm față în față afirmațiile făcute de I. N. Roman în 1887 și în 1931:

1887, iulie 18. Eminescu la spitalul din Târgu Neamț

„Earna trecută, poetul nostru **M. Eminescu** căzuse greu bolnav de picioare. Epitropia Ospitalului Sf. Spiridon, văzându-l lipsit de mijloacele necesară, l-a trimis la spitalul din Târgu-Neamț. Aflându-se aceasta, toate ziarele noastre fără deosebire de culoare politică, precum și multă lume orășenească pretinsă «cultă», manifestară neconținut compătimirea și îngrijirea lor pentru marele poet. Îndemnuri, care de care mai patriotice-naționale, nu lipseau. Unii tineri studenți universitari de aice, și ei foarte hotărâți să vie în ajutorul D-lui Eminescu, anunțaseră **urbi et orbi** că vor da o reprezentație teatrală în beneficiul acestui geniu. Se adresară chiar către el și primiră consimțirea lui, ceea ce se anunțase imediat prin toate ziarele. Se mai glăsuia, că d-lor nu se vor mulțumi numai cu Iașii, ci vor da reprezentații teatrale și prin județe. Publicul văzând atâta ardoare din partea tinerilor inițiatori îi aplaudă. Se vede însă că o comedie nu trebuie aplaudată înainte de reprezentație, căci – cu toate aplauzele publicului, – concursul teatralic buciurnat în toate părțile cu atâta hotărâre, a rămas baltă. Eminescu, lăsat fără sprijin, era nevoit, ca de la Neamț să se ducă la Botoșani punându-se sub îngrijirea surorii sale Henrieta, care, fiind și ea bolnavă, abia dacă dispuse de mijloacele cele mai restrânse pentru viața ei.

1931. „Eminescu în arest

O dată l-am văzut la vechiul teatru de la Copou, la o reprezentație. Era abătut, nepăsător de ce era în jurul său, îngrijindu-și rănila dela picioare, nepăsător față de privirile spectatorilor.

Uneori – poate din instinct erotic, sau poate fiindcă moda i se părea ridicolă, – apuca femeile de «turnură» pe stradă...

În cele din urmă G. Morțun, prefectul poliției, – om cult, mai târziu secretar la Interne sub Anastase Stolojan – se văzu nevoit să dispue arestarea poetului. Eminescu, bolnav, cu mintea răătăcită, fu reținut într-o cameră mică la comisariatul Despărțirii I. (...) // După vre-o trei zile m-am dus să-l văd. (...) // Am rugat pe comisarul Dioghenide, să-l lase să dejuneze cu mine ... Am obținut învoirea ... (...) // O friptură, suculentă, de mușchiu, puțină brânză, câteva fructe, un pahar de vin și o cafea l-au înviorat numaidecât. (...)

Mi-a mai cerut vin. I-am răspuns că nu mai am parale și că nu-l cunosc pe cârciumar ca să-i cer pe datorie... S'a recules îndată și, par' că rușinat, mi-a spus:

– Păcat, măi frate Roman, că oameni ca noi n-au avere!...

(Aici, toți autorii întrerup citarea – n. ns.)

Apoi după o pauză:

– *De ce nu-i scrii Nababului? Eu socot că ți-ar trimite imediat câteva mii de lei...*
Ăla – n’auzi? – *are atâtea bogății c’ar putea să pardosească tot orașul c’un strat de aur!...*

Nu mult după aceea Eminescu a fost dus la Botoșani (subl. ns.), unde soră-sa, Henrietta, bolnavă și ea, paralytică, l-a îngrijit...” (Textul integral se află în **Anexa 17**).

[De ce majoritatea specialiștilor omit să publice ultimele rânduri citate? Unii poate că nu s-au deranjat să caute textul original prin arhive, preluând ceea ce le oferiseră alții. Alții, mai documentați, au epurat frazele finale nu atât din cauza întrebării: „*De ce nu-i scrii Nababului?*” (care, în fond, putea fi eficient fructificată și împotriva lui Eminescu), cât din cauza cuvintelor subliniate, care elimină din poveste pretinsa trecere prin ospiciul de lângă Mănăstirea Neamțului. Cât privește persoana numită Nababul, aceasta nu era o ficțiune. Din amintirile lui Moses Gaster aflăm însă că „*unul din marii noștri moșieri pe pământul cărora s-au descoperit mari resurse de petrol*”, G. Gr. Cantacuzino, „*Era poreclit Nababul*”.]

Diferența dintre cele două texte, scrise, repetăm, la distanță de mai bine de patru decenii, este șocantă. Practic, se contrazic două ipostaze ale aceluiași personaj: **gazetarul și memorialistul**. În 1887, când trăiau toți cei menționați de el și când relatează fapte recent petrecute, I. N. Roman-gazetarul invocă trimiterea lui Eminescu „*la spitalul din Târgu Neamț*” (care nu era ospiciu!), dar între explicațiile acestei hotărâri nu figurează și așa-zisul „*instinct erotic*”, care l-ar fi determinat pe Eminescu să apuce „*femeile de «turnură» pe stradă*”. Pur și simplu, în toamna lui 1886 acesta „*căzuse greu bolnav de picioare*” și era „*lipsit de mijloacele necesară*” tratamentului. De aceea, în 1887, când tot ceea ce a scris se baza pe date certe, culese poate personal, nu a amintit nici un cuvânt despre pretinsa arestare și, lucru la fel de important, din relatarea lui nu reiese că Eminescu ar fi plecat din Iași împotriva voinței lui și însoțit de un jandarm (cum apare în poveștile altora).

Când e I. N. Roman de bună-credință? În interviul din 1931 el povestește că prefectul ar fi fost obligat să-l rețină pe Eminescu „*într-o cameră mică la comisariatul Despărțirii I*”, deoarece acesta ar fi fost „*bolnav, cu mintea rătăcită*” – diagnostic care n-are nimic comun cu boala „*de picioare*” și cu sărăcia, invocate în 1887. S-a numărat și el printre acei „*memorialiști*” cărora, pe măsură ce trece timpul, li se limpezește mintea, ca vinul în damigeană. Drept dovadă, tot în interviul din 1931, I. N. Roman mărturisește:

„Eu l-am cunoscut pe **Eminescu** la ultimul banchet al «Junimei» de la Iași, după un an de la strămutarea «**Convorbirilor Literare**» la București. Poetul era după prima criză a bolii sale. Asta nu înseamnă că nu-l mai văzusem pân' atunci. Îl mai văzusem ca toată lumea, pe străzile Iașilor; și-l mai văzusem la biblioteca Universității vechi, citind tot timpul la biroul lui din fund, în fața intrării, după-ce servea celor 4-5 vizitatori cărțile dorite. Și **mi-a făcut impresia unui om absolut normal și-a unui funcționar conștiincios, care-și făcea slujba aproape cu plăcere**” (subl. ns.).

Mai mult, în pasajul subtitrat „*Boala poetului*”, când reporterul îl întreabă dacă știe „*vre-o întâmplare caracteristică din viața poetului*”, I. N. Roman răspunde senin că sănătatea acestuia „*părea bună*” (deci, el nu observase nimic suspect în comportarea lui Eminescu). Spre edificare, iată în întregime răspunsul la întrebarea citată:

„Mai nimic care să merite a fi relevat. Sănătatea lui **Eminescu** părea bună. Mulți îl credeau chiar cu desăvârșire vindecat și destoinic pentr' o nouă activitate literară. Boala însă îl submina continu[u], pe nesimțite. Manifestările ei se accentuau zilnic. Pentru el și pentru sănătatea sa Eminescu era de o indiferență de necrezut. El își trăia, în cea mai pregnantă realitate, filosofia inertă din «**Glossa**»: nu spera nimic, n'avea teamă de nimic și rămânea la toate rece! Mânca, dacă avea ce; bea, dacă i se oferea – și dacă i se oferea mult, bea fără măsură... Dormea unde apuca...

Îngrijirile unei mame iubitoare, ale unei surori sau ale unei soții devotate – de care ar fi avut atâta nevoie – i-au lipsit. Și ceiace e revoltător, ași putea zice criminal, e că nimeni nu i-a venit, atunci, în ajutor: nici Statul, nici prietenii politici și literari – nimeni!

Am avut întotdeauna, am și astăzi convingerea nestrămutată că poetul care a luptat cu mizeria și cu foamea ca «să toarne 'n formă nouă limba veche și 'nțeleaptă» și să dea simțirilor celor mai înalte și cugetărilor celor mai adânci atâta gingășie, avânt și conciziune, a murit cu zile...

Eminescu avea nevoie de un tratament serios și de lungă durată. Cum se vindecase după primul tratament, s'ar fi vindecat de bună seamă și acum, în urmă, dacă ar fi fost luat în pripă. Diagnozele postume ale incurabilității sale seamănă mai mult a scuze tardive și slabe pentru o nepăsare condamnată. Adevărul e că îngrijirile și tratamentul medical de care poetul avea nevoie cereau oarecare sacrificii pe care nu s'a găsit nimeni dispus să le facă...

Înlocuit din postul de sub-bibliotecar, **Eminescu** rămăsese literalmente fără mijloace de existență. E drept că vreo câțiva prieteni căutau să-i vie în ajutor, întrebându-l tot felul de «trucuri» pentru a nu-i jigni susceptibilitatea... Și fiindcă e interesant a cunoaște câte ceva din viața lui **Eminescu** din această perioadă, amintesc unul din aceste «trucuri» spre a dovedi că poetul le înțelegea și că numai sărăcia și nevoia, în definitiv, îl siliră să accepte...”

Ca om de presă, I. N. Roman se număra printre ieșenii cei mai bine informați. Dacă nici el (redactor-șef al unui ziar al **liberalilor**, atât de sever sancționați în *Timpu*l), nici prietenii lui nu sesizaseră că Eminescu ar avea atitudini ciudate, reiese fără dubii că acestea nu au existat decât în închipuirea unora. Paradoxal, însă, I. N. Roman afirmă: „*Boala însă îl submina continu[u], pe nesimțite. Manifestările ei se accentuau zilnic*”. Aceste cuvinte sunt, credem, rodul prea marii lui încredere în scenariile deja scrise pe marginea destinului eminescian. Situația lui ne amintește de Livia Maioreșcu: atunci când, pe peronul Gării de Nord, îl întâlnește pe același Eminescu de dinainte de 28 iunie 1883, ea pune mai mic preț pe propriile constatări nemijlocite, decât pe zvonurile vehiculate în presă. La fel pare să se fi întâmplat și cu I. N. Roman. În 1887, el a pus în paginile ziarului *Liberalul* adevărul, așa cum îl percepușe nemijlocit. Peste 16 ani, medicul P. Zosin avea să publice textele a două preținse documente, care contraziceau declarațiile din *Liberalul*, oricum, de mult uitate. Presupunând că ar fi citit aberațiile lui Zosin imediat ce au apărut, într-o publicație totuși de specialitate și, deci, cu circuit restrâns, ce era să facă I. N. Roman (și alții ca el)? Putea el să conteste spusele lui Zosin, care avea și atuul de a fi de profesie medic și pe acela de a pretinde că ar fi putut cerceta arhivele ospiciului de lângă Mănăstirea Neamțului? Putea I. N. Roman să știe dacă nu cumva fuseseră întocmite și documente de care nu avusese habar la vremea respectivă? Asta, ca să nu mai vorbim de inevitabila amnezie, care, la mai bine de un deceniu și jumătate de la consumarea „faptelor” sugerate de Zosin, își făcea din plin simțite efectele și asupra lui.

Deoarece tot mai multe lucrări biografice se refereau la „alienarea” lui Eminescu, devine foarte probabil ca I. N. Roman să fi fost el însuși una dintre multele victime ale acestei uriașe dezinformări, care a făcut ca lumea întreagă să se uite la **alb** și să fie convinsă că e **negru**. Faptul că, în 1887, el nu relatează vreo faptă ciudată comisă de Eminescu de care să fi auzit sau la care să fi fost martor îi oferă un spor de credibilitate. Cele câteva confuzii pe care le face în 1931 au la bază informații ulterioare lui 1889, preluate din prea multa încredere acordată unor oameni care nu o meritau. Inclusiv amintirea potrivit căreia Eminescu „*apuca femeile de «turnură» pe stradă*” (la care *Liberalul* nu face nici o referire în 1887) poate să se datoreze mediatizării intense a acestei calomnii, pe de o parte, și uitării lui I. N. Roman, pe de altă parte. Auzind din prea multe guri același neadevăr, a ajuns să creadă sincer că Eminescu ar fi trecut prin ospiciul de lângă Mănăstirea Neamțului, din cauză că se lega de femei pe stradă, ignorând (sau neștiind?) că, atunci când C. Mille a folosit

exact acest pretins simptom de „*nebunie lucidă*”, Eminescu i-a răspuns imediat acestuia în scris, închizându-i gura și obligând ziarul care îl găzduise să se delimiteze de aberațiile lui dușmănoase.

Cum spuneam, biografia leagă declarația lui I. N. Roman de emiterea așa-numitei *constatări medicale*, semnate de doctorii Iuliano și Bogdan, deoarece, dacă este „periată” de unele afirmații, relatarea lui Roman cade mănuașă tezei adepților lui Zosin, ca atestare suplimentară a veridicității acesteia. Ea poate să inducă în eroare cu atât mai mult cu cât I. N. Roman s-a întâlnit nu o dată cu Eminescu pe străzile Iașilor și, deci, cititorul poate presupune că știe ce spune. În realitate, istoria literară a făcut abstracție de unele afirmații din mărturia lui, preluând doar ceea ce i-a convenit. În plus, nu se poate admite ideea că afirmațiile făcute de I. N. Roman în 1931 ar fi argumente care susțin teoria lansată de Zosin în 1903, din simplul motiv că evoluția contradictorie a mărturiilor lui I. N. Roman probează că acesta a fost influențat de Zosin și de alții ca el, nu invers.

I. N. Roman, chiar dacă își însușește și varianta celorlalți, măcar are meritul de a nu-și șterge cu buretele – voluntar și în întregime – propriile amintiri, modificându-le sau renunțând complet la ele, în favoarea prejudecății generale. Cu toate acestea, frazele citate mai sus conțin o informație care pune sub semnul îndoielii onestitatea relatării privind întâlnirea autorului cu Eminescu, în arestul Poliției. Dar asupra ei vom reveni la momentul potrivit.

Em. Al. MANOLIU

Em. Al. Manoliu a fost un alt gazetar plătit pe statele ziarului ieșean *Liberalul*. În articolul intitulat *Din timpul când Eminescu locuia în Iași (Orașul nostru, 11 iulie 1928)*, citim între altele:

„Prietenii îl cercetau regulat, dar nu-l puteau opri de la unele isprăvi, fiindcă devenise foarte îndărătnic. Singurul om care avea asupra lui un **ascendent** mai mare era Titus Maiorescu, dar de la București nu se putea ocupa de dânsul decât prin Creangă sau Miron Pompiliu și prin ei îi trimetea lunar, sub cuvânt de onorar de la redacția «Convorbirilor literare», un mic ajutor...”

„Unele isprăvi”? Care anume? *Ascendentul* lui Maiorescu? Cum își exercita, concret, magistrul această pretinsă **autoritate morală**? Noi știm că, referitor la Maiorescu, Eminescu nu invocă o desăvârșită etică, ci:

„sfaturile spuse pe un ton dulce, ademenitor, cu scopul de a mă atrage, ca păianjenul prada; apoi satisfăcut, dacă se poate, prin umilire, iată cine e chemat să stăpânească. Mărire, cât se poate; prin ce mijloace nu-ntreba, sunt mai murdare și mai negre decât glodul...”

Bani trimiși prin Creangă „*sub cuvânt de onorar*”? Onorariu pentru ce, când Eminescu nu mai publicase nimic? Și dacă ar fi fost onorariu, care ar fi motivul pentru care nu i-ar fi fost trimiși direct lui Eminescu? A fost Manoliu indus în eroare? Poate. Asemenea cuvinte pot sluji în mod cert nejustificatei îmbunătățiri a imaginii lui Maiorescu, însă sunt extrem de periculoase pentru Adevăr, căci, dacă n-ar fi contrazise de documente a căror autenticitate se află mai presus de orice îndoială, ar fi aproape imposibil de contestat.

Manoliu încearcă să convingă că îl respecta pe Eminescu și că i-ar fi fost apropiat, dar nimic din ceea ce spune nu arată că ar fi schimbat două vorbe, căci relatează doar ceea ce acesta făcea sau discuta cu alții, **niciodată cu el**. Când Eminescu ar fi fost arestat, mai mulți ar fi alergat „*spre a interveni să nu i să facă vre’-un rău*”, dar dintre toți, tocmai el, Manoliu, i-ar fi cerut – cu succes – comisarului să-l lase în libertate.

Deși amintește și el de trecerea lui Eminescu pe la Poliție, relatarea lui Em. Al. Manoliu se deosebește de a lui I. N. Roman. Iată spuselor lor, așezate față în față:

I. N. Roman: „*Am rugat pe comisarul Dioghenide, să-l lase să dejuneze cu mine la o «locantă» din apropiere, peste drum de «Tuflă». Am obținut învoirea, cu obligația să-l aduc înapoi îndată după dejun, «ca să nu-și găsească beleaua cu prefectul». // Eminescu m-a urmat bun, bucuros. // La «locantă» s’a întâmplat să fim singuri, într’o cameră de subsol.”*

Em. Al. Manoliu: „*Comisarul Deoghenide, era un om subțire și avea multă stimă pentru marele poet, așa că la cererea mea el îl lăsa liber pentru a-l duce la redacția «Liberalului» care se afla atunci în apartamentul de alături de farmacia de azi a d-lui dr. Căpățână. Acolo l’am găzduit cinci zile împreună cu d. Ioan Roman, redactor și el la ziar, servindu-i masa cucoana Maria birtășița studenților Universitari și a micilor funcționari, care se afla în aceeași curte.”*

Cele două versiuni par să semene, iar precizarea numelui comisarului sporește aparența autenticității. Desigur, două persoane nu percep același fapt în mod identic, din varii motive. Până unde pot să meargă însă diferențele dintre relatările aceluiași eveniment, în situația în care cei care îl povestesc au fost direct implicați? Credem că între varianta Șnițel, care durează în jur

de un ceas și constă în a-i oferi lui Eminescu ceva de mâncare în condiții paralele cu Legea, după care este din nou predat Poliției, și varianta Motelul, în care acesta este cazat aproape o săptămână în redacția ziarului la care lucrează povestitorii este o deosebire prea mare pentru a putea fi justificată prin individualitatea percepției ori prin intervenția uitării.

Motivul pentru care Eminescu ar fi ajuns la Poliție diferă și el, Manoliu pretinzând că ar fi avut loc un unic și nelămurit incident (Eminescu „*atăcă pe o doamnă bine-cunoscută în societatea ieșană*”), în vreme ce I. N. Roman fredonează refrenul prinderilor de turnură, prezentând gestul drept obișnuit. Ambii autori cunosc lucrurile în dataliu, dar nici unul n-a fost martor la petrecerea evenimentelor! Și, mai mult, când Eminescu trăia, n-au îndrăznit să-i pună în seamă astfel de fapte, ziarul la care lucrau pe atunci relatând cu totul altceva.

De ce în lucrările de specialitate Manoliu nu este citat la fel de frecvent ca I. N. Roman? Poate pentru că în mica lui narațiune personajul central nu este abandonat la Poliție, să poată veni medicii Iuliano și Bogdan să-l examineze. Ba, mai mult, prin ultimul paragraf al textului său, el contestă vreo implicare a autorităților ieșene:

„*Cu faptul acesta (atacarea bine cunoscutei doamne – n. ns.) s' a răspândit și în București știrea despre agravarea boalei genialului Eminescu și **mem-brii marcanți ai Junimei înțelegându--se între ei l' au luat din Iași spre a-l îngriji într' un sanatoriu din străinătate***” (subl. ns).

Cum I. N. Roman, șeful de-atunci al lui Manoliu, afirmă că Eminescu ar fi „*fost dus la Botoșani*” și cum între Botoșani și „*sanatoriu din străinătate*” diferența este substanțială, era de așteptat ca biografii să o observe și ei. Cele două destinații atât de diferite susținute de Manoliu și de Roman arată că **nici unul dintre ei nu a auzit la vremea respectivă de internarea lui Eminescu în ospiciul de lângă Mănăstirea Neamțului**. Și asta în pofida faptului că erau jurnaliști la *Liberalul* și că au contribuit la nașterea debordantului folclor care l-a îngropat pe Eminescu pentru a doua oară. De altfel, *Liberalul* din 18 iulie 1887 nu invoca nici Botoșanii, nici vreun „*sanatoriu din străinătate*”, oferind o a treia variantă, asupra căreia vom reveni. În plus, fără să vrea, chiar contestă că Eminescu ar fi fost internat în balamucul de la Neamț, scriind că acesta, rămas „*fără sprijin, era nevoit ca de la Neamț să se ducă la Botoșani*” (dacă Eminescu ar fi fost bolnav și internat în balamuc, nu ar fi avut nevoie de un „*sprijin*” pentru a rămâne acolo).

Matilda CUGLER(-PONI)

În numărul din 11 iulie 1928 al ziarului ieșean *Orașul nostru*, Matilda Cugler(-Poni) semnează articolul intitulat *Când l' am văzut pe Eminescu întâia dată*. Cităm:

„Era după marea serbare de la Putna (14 august 1871 – n. ns.), când s' a strâns acolo o imensă mulțime de oameni, din toate părțile locuite de români. (...)

*În una din zile Scipione Bădescu, redactorul **Curierului de Iași**, singura gazetă locală pe vremea aceea, a întrebat pe mama mea, dacă-i permite să-i prezinte pe câțiva tineri literați din Bucovina și Transilvania. Între ei era și Eminescu, care începuse să fie cunoscut ca poet”* (publicase 5 poezii în *Convorbiri literare* – n. ns).

Nu știm ce calități avea mama Matildei (o altă Matilda, născută Herfner, soție a arhitectului austriac Carol von Cugler), pentru ca acei „*tineri literați din Bucovina și Transilvania*” să vrea s-o cunoască și, dată fiind scăzuta credibilitate a întregului text, nu excludem varianta în care solicitarea să fi venit din sens invers, din partea cuiva din familia Cugler (poate prin mijlocirea lui V. Burlă, cu care Matilda Cugler e posibil să se fi aflat în relații mai strânse, dacă ne gândim că în anul următor s-au căsătorit). De asemenea, nu știm ca Slavici să pomenească această vizită, deși în *Amintiri* acordă mult spațiu serbării de la Putna.

„Când a intrat grupul de tineri în casă, s' a făcut tăcere și Bădescu a făcut prezentările. Era ceva cu-rios! Eminescu, elegant, ținându-se foarte drept, cu capul ridicat și părul lung dat înapoi, avea aerul unui prinț însoțit de suita sa.

Cu dânsul au venit Slavici, Miron Pompiliu și alții pe care i-am uitat, toți literați din Bucovina și Transilvania.”

Ce zvârcoliri de gânduri or fi avut loc în sinea tinerei Matilda, ca să-i pară „*curios*” faptul că Eminescu era „*elegant*” și că se ținea „*foarte drept, cu capul ridicat*”?

O anume „*Madame Peretz*”, aflată în vizită la gazdă i-a cerut lui Eminescu să recite una dintre poeziile lui, iar Matilda însăși a ales *Epigonii*.

„Fără să se ridice în picioare, cum fac toți care declamă ceva, Eminescu a început să spue «Epigonii». N' am auzit nici odată declamând așa de rău.”

Ceva mai jos, când se referă la revederea ei cu Eminescu, Matilda Cugler scrie:

„Încă ceva era schimbat la dânsul: citea admirabil și spunea versurile ca un mare artist. Cum s' a făcut acest lucru nu știu.”

Nici noi nu știm, dar dacă autoarea spune adevărul, ne întrebăm dacă nu cumva Eminescu a cam luat-o peste picior pe franțuzoaica Peretz, care vorbea stâlcit românește, dar ținea morțiș să i se recite în această limbă.

Cum orice întâlnire se încheie odată și-odată, și Eminescu trebuia să și plece:

„Când a luat ziua bună a spus «Plec în străinătate. – Cred că am să stau trei ani, dar nu sunt sigur. Când mă voi întoarce vin la Iași. Să ne vedem sănătoși! [»] A plecat! Când a revenit la Iași, nu' mi aduc aminte câtă vreme trecuse de la întâia venire, – doi sau trei ani, – nu mai era acelaș om. Mai slab și nu mai purta capul sus, cu aerul mândru și rece, ca în trecut, ci umbla cu capul în jos și părea obosit. Cineva din cunoscuți ne-a spus că Eminescu a fost greu bolnav de tifos într'un sanatoriu din Berlin. Mai târziu s' a aflat însă că fusese nebun.”

Așadar, Eminescu intrase în casă mergând „cu capul ridicat”, luase loc și recitase *Epigonii*, după care rolul i se terminase, în scenă începând să se agite ceilalți „literați”, toți „veseli și vorbăreți” (spre deosebire de el, care „părea gânditor și cam trist”), ultimele lui replici rostindu-se la plecare, când raportează asupra unui viitor despre care el însuși nu știa mai nimic? La data la care plasează Matilda Cugler întâlnirea ei cu „literații”, Eminescu era de doi ani student la Viena. El a întrerupt studiile prin mai-iunie 1872, din cauza lipsei de susținere materială – deci s-a întors în Țară la numai câteva luni după serbarea de la Putna, nu după „doi sau trei ani”. Câteva luni a stat într-adevăr în Iași, de unde într-adevăr a plecat la Berlin (în octombrie), dar cu nici un chip el nu putea să știe în august 1871 că va începe această experiență.

Dacă unele inexactități sunt explicabile și dacă modul în care Matilda Cugler dramatizează scena despărțirii ne poate face să zâmbim, încheierea pasajului nu mai e nici justificată, nici amuzantă. Cineva ar fi lansat zvonul că Eminescu s-ar fi îmbolnăvit de tifos la Berlin, dar „*Mai târziu s' a aflat... că fusese nebun*”, zice femeia cu versuri și vedem încă o dată cât de periculos pentru adevăr poate deveni cineva care, având o precară dotare artistică și atracție către morbid nimerește într-o intersecție a zvonurilor.

„Îmi mai aduc aminte de ceva straniu. Era într' o zi de toamnă întunecoasă și tristă. La noi era și multă lume între care Eminescu, Slavici, Pompiliu, Butnărescu, Pictorul Verussi și câteva Doamne. Se vorbea de tot soiul de lucruri însă de loc vesele. Din una în alta a început să se vor-bească de moarte și Verussi se adresă lui Butnărescu spunându-i:

«ce moarte ți-ai alege tu Samsioane?» El știea că Butnărescu e foarte fricos și nu-i plăceau așa vorbe. Atunci Eminescu cu glasul lui liniștit a spus: «Eu aș dori să mor nebun... E cel mai bun lucru, fiindcă perzându-ți personalitatea, nu-ți mai dai seama de nimic».”

Semnătura acestor rânduri nu era ne bună, dar cele de mai sus ne conving că nu-și dădea seama de multe. Cetățean harnic la stricat penițe și hârtie, Matilda Cugler n-a avut nimic special împotriva poeziei, deși opera ei poate crea uneori această impresie. Ea produce metodic versuri șterse, bibiluri nici urâte, nici frumoase, dar goale și frecvent cu note amare, părând aproape obsedată de tema iubitei părăsite – fapt de natură să dea o umbră de credibilitate și zvonului cules de Călinescu despre ea:

„...bârfitorii spun că umbla să se însoțească chiar cu Eminescu, ceea ce acesta dezmințea” (Istoria literaturii române).

Dac-o fi fost așa, să nu-l socotească nebun?

RIRIA

„Nu a trecut mult și-l văzui coborând anevoie calea către rotundul, unde stătusem atât de des și vorbisem atât de multe. Se așeză cu greu pe banca din fața mea și-mi zise:
– Ehei, se apropie funia de par! Ce rău îmi pare că mă duc! Mi se pare că las în locurile astea tot ce mai rămăsese viu în sufletul meu; și amara singurătate mă va curpinde iar.

– De ce zici astfelii? Nu ai să fii tot între oameni?

– **Ești vecinic singur când ești împreună cu acei ce nu simțesc la felii cu tine.** [...]

– La anul ai să mai vii pe aici?

– Așa cred, în lunile de vară.

– Eu însă sunt sigur că n-o să mai vii niciodată. Pentru mine ce are să fie e scurt de măsurat... Cred că în curând o să-mi sune **oara plecării, pe care o doresc tare.** [...]

– **De-mi va ști un spital de știre, să nu-mi știe lungă vreme.**

– Ce deznădăduit ești! Se vede că sufletu-ți sârmanul e atât de plin de amar, că nu mai încapă în el nici o picătură de mângâiere.

– Paharul când e plin, o picătură de întrece se varsă, fie de miere sau de fiere...”

Citești și, dacă ești binevoitor, poți găsi o scuză: dialogul ar fi reprodus cu aproximație, căci Riria nu l-a scos de pe reportofon. În cazul de față, interpretări putem da din belșug, dar certitudini nu avem deloc. Pentru ca Riria să merite atenția noastră, ea trebuie, înainte de toate, să ne convingă că nu spune decât adevărul. Faptul că, într-un fel sau altul, l-a convins pe

Eminescu să-i scrie într-un caiet poezia *La steaua* nu reprezintă o garanție, iar excesiva și grosiera literaturizare a întâlnirilor și a conversațiilor pe care le-a avut sau doar pretinde că le-ar fi purtat cu Eminescu rămâne neinspirată și ca opțiune tehnică, și ca formă.

„– Ce zici de oamenii noștri de la sate? Au și ei acum bonton! Nu-i auzi vorbind sărmanii decât madam (interpela el plin de amărăciune și dezgust), mersi, pardon... Și plecându-se spre cel mai apropiat de el, luându-i plosca din mâni, îi zise: «Ia dă-mi, bade, plosca-ncoace ca să beau puțin rachiu; căci în biata noastră țară doară el mai este viu!» Și mergând din când în când, mai **dădea câte o zdravănă ciupitură femeilor**; iar bărbații, **făloși că le ținea în seamă**, îi dădeau mereu plosca la gură.

Peste o oră, când hotărâsem să plecăm spre Bârnova, îl găsim **culcat cu capul pe piatra unui mormânt uitat**. ... L-au ridicat cu greu și l-au pus în car, unde **el însă nu se deșteptă, până ce ajunserăm acasă**” (subl. ns.).

Neașteptată abordare a infracțiunii „**ciupirea femeilor**”! Localizarea nu se mai limitează la inerta turnură, ciupitorul învinețind derma – mai fină sau mai bătătorită, de la o zonă la alta a trupului. Și mai ciudat este însă faptul că bărbații fericitelor femei erau atât de încântați de bunăvoința lui Eminescu, încât nu știau ce să facă pentru a prelungi plăcerea și mândria pe care înțelegem că le trăiau cu toții, la cote înalte. Numai Riria, săraca, n-a avut parte. Tocmai ea, femeia cu rimă!

Ririei îi cam fug ideile și ea, dulce, se prefăce a nu observa cum firul narativ i se taie brusc, tocmai când Eminescu asudase ciupind tot cuconetul din zonă. Nu știm de ce, în plină campanie de ciupire a sexului – mai mult sau mai puțin – frumos, Eminescu se desparte de grup (altfel, cum l-ar mai fi „*găsit*” ceilalți?) și, într-un moment astral neprecizat, adoarme profund (dar nu oriunde și oricum, ci „*cu capul pe piatra unui mormânt*”, care era unul special, „*uitat*” de lume), pentru a se mai trezi fix în clipa în care boii care-l tractau s-au oprit „*acasă*”. Ce (n)-o fi fost în mintea Ririei atunci când scrie că Eminescu ar fi adormit într-o nefirească poziție? Melodramă și imaginație morbidă!

AI. CHIBICI-REVNEANU

„Numai în epocile surescitării sale patologice aluneca în atitudini prea îndrăznețe, ofensatoare. În cele câteva reprize ale bolii, Eminescu nu avea propriu-zis manifestări de furie primejdioase. Delirul său nu avea alte descărcări de ordin muscular, decât mișcările de expresia a intenselor lui procese afective. Acestea alternau între extreme, de la exaltarea triumfală, la adâncă tristețe, de la spaimă, la beatitudine. Dar starea depresivă era predominantă.”

Chibici uită să menționeze un lucru deosebit de important: la ce perioadă se referă și, în cazul în care nu a făcut personal constatările invocate, de la cine a cules aceste informații. După 28 iunie 1883, exceptând implicarea directă în internarea la Döbling și participarea la călătoria în Italia, Chibici nu a mai avut decât foarte rare ocazii să-l întâlnească pe Eminescu – niciodată între patru ochi. Prin urmare, și el vorbește după ureche.

Extrem de important este și faptul că el nu precizează față de cine ar fi avut Eminescu „*atitudini prea îndrăznețe, ofensatoare*”. Bunăoară, când Eminescu i-a aruncat din tren lui Maiorescu: „*Argus!*”, docilul Chibici l-o fi socotit altfel decât îndrăzneț și ofensator?

La 7 aprilie 1884, îndată ce ajung în Iași, Chibici, ca „*prieten intim*” al lui Eminescu, îi trimite lui Maiorescu următoarea telegramă:

„Eminescu instalat la Pompiliu. În drum a avut semne foarte suspecte de recidivă. Doresc sărbători fericite (cu ocazia Paștilor – n. ns.).

Chibici”

Nimeni nu a aflat vreodată în ce au constat acele „*semne foarte suspecte de recidivă*”, dar consemnarea lor, precum se vede, a rămas și este fructificată. E drept, fără a se face abuz de ea, căci prea e cusută cu ață albă!

În lucrarea lui George Muntean, *Eminescu. O sută de documente noi*, din care am preluat-o, autorul precizează în subsolul paginii:

„Telegrama, trimisă la 7 aprilie 1884 din Iași, de către Alexandru Chibici Revneanu lui Maiorescu, a fost publicată de G. Teodorescu-Kirileanu în «Convorbiri literare», 1906, p. 997.”

Cum în 1906 Chibici încă trăia (a murit în același an cu Maiorescu: 1917), cine sau ce i-a reținut pe biografi, istoricii literari sau literați mai puțin clar profilați să-i ceară amănunte? Să nu te gândești că subiectul fusese închis încă de pe atunci și că Gheorghe Călinescu nu a făcut decât să perpetueze o stare de fapt preexistentă, atunci când interzicea subalternilor să se documenteze și să scrie despre Eminescu? Să nu-ți amintești de neputința Academiei Române în fața aceluiași Călinescu, care „*Nestrămutat chiar în fața evidenței*”, a continuat să reproducă o falsă fotografie a lui Eminescu chiar și „*după publicarea unor argumente peremptorii ale neautenticității ei, fiind reluată de editori și în edițiile postume criticului*”?

De asemenea, reamintim că de la acest „*prieten intim*”, zis Chibici, nu ne-au rămas referitor la Eminescu decât două, trei rânduri, și acelea preluate de la alții. Și asta, în pofida faptului că A. Chibici-Revneanu figurează în istoria literaturii române ca... memorialist (unica lui lucrare se numește: *Din viața mea de voluntar. 1877–1878*).

CHIBICI contra POMPILIU

Când răsfoim corespondența „amicilor”, aflăm că în aprilie 1886 Chibici îi scrie lui Slavici:

„Eminache a fost de paști în București, dar nu-i merge prea bine cu sănătatea; l-a apucat un fel de nepăsare, de cheltuiește fără nici o mustrare de cuget banii ce i se încredințează ca garanție pentru cărțile împrumutate de la bibliotecă, și când' i poftit undeva la masă, se descalță ca și când ar fi la dânsul acasă; cu un cuvânt' i merge rău” (30 aprilie 1886).

Deci, în 1886, *„Eminache a fost de paști în București...”*? Când află de la Chibici – „*prieten intim*”, nu-i așa? – că Eminescu ar fi fost în Capitală, cititorul se gândește că respectivii s-au și văzut. La baza acestei păreri stă neostoita repetare a unui neadevăr: marea prietenie care i-ar fi legat pe cei doi. Convins de trăinicia și profunzimea ei, cititorul nu concepe ca Eminescu să vină în București și să nu se întâlnească și cu „amicul” Chibici. Om de bună-credință, el își imaginează că, de s-ar fi întâmplat una ca asta, Chibici precis l-ar fi informat pe Slavici asupra acestei teribile surprize: Eminescu venise în București, dar îl ocolise tocmai pe el!

Toate acestea pot fi conexiuni pe care cititorul le face aproape fără voie. Ele sunt niște simple concluzii tranzitorii, deduse pe cale logică și folosind exclusiv bunul-simț. De aceea, este posibil ca mulți să nu observe că **textul nu conține nici o constatare directă, făcută de Chibici**. Nici urmă de impresie personală (vizuală sau de altă natură), rezultată în urma unei conversații nemijlocite cu Eminescu! Ba, Chibici nu oferă nici măcar numele altor persoane, care l-ar fi întâlnit pe Eminescu și de la care el ar fi aflat de trecerea acestuia prin Capitală. Unica frază referitoare la Eminescu începe cu enunțul că acestuia „*nu-i merge prea bine cu sănătatea*” și se încheie repetând ideea: „*cu un cuvânt' i merge rău*”. Mesajul este limpede, intenția – la fel.

Să citim acum și ce-i scrie M. Pompiliu lui Maiorescu, două săptămâni mai încolo:

„De Paști aflându-mă la București, mi-a părut foarte rău că nu v'am putut întâlni pentru ca să ne înțelegem ce s'ar mai pute face în interesul lui Eminescu. Am vorbit cu Doamna, și mi-a promis că îndată ce aveți să vă întoarceți, are să se înțeleagă cu Dvoastră. Am vorbit cu D. Nica, și în mai multe rânduri cu Domnii Ganea și Negruzzi, și cu alții, și cu toții mi-au spus că vor stăruî să i se voteze de Cameră o pensiuie viageră sau o recompensă națională. Dar până azi încă nu văd nici un semn că se face ceva.

Dați-mi voie să vă arăt în următoarele rânduri, că trebuiesc numaidecât luate măsuri pentru a veni în ajutorul lui Eminescu, dacă nu voim ca să-l vedem earăși în starea nenorocită în care a fost, sau în starea celui mai decăzut și mai ticălos om din lume” (14 mai 1886).

Dacă luăm de bune ambele epistole, ar înseamna că în 1886, de Paști, atât Eminescu cât și „amicul” Pompiliu ar fi sosit în București, fără să știe unul de altul. Să fi venit Eminescu fără știrea lui Pompiliu, omul ales să îl supravegheze? Să nu-și fi trecut vremea împreună, pe drum? Teoretic, n-ar fi imposibil, dar ce-ar mai rămâne în cazul acesta din intima lor „amiciție”? Și-atunci? Să se fi întâlnit M. Pompiliu cu Chibici, căruia i s-a spovedit (cum avea s-o facă în curând și față de Maiorescu), iar avocatul Căilor Ferate să fi sporit originalitatea povestirii? Posibil, dar credem că, mai degrabă, Chibici a preluat zvonul la a treia ureche. Și vom explica de ce.

Prima întrebare obligatorie (dar pe care nu pare să și-o fi pus nimeni) este: în ce scop venise Eminescu la București? Urmează, firesc: unde a locuit? Cum nu aflăm nici un capăt de răspuns la aceste întrebări, nedumerirea sporește și ne amintim că, pentru a fi de Paști în Capitală, Eminescu trebuia să-și cumpere bilet de tren. Numai că acesta costa foarte mult, prețul lui ridicat fiind una dintre cauzele pentru care Eminescu și Veronica nu s-au putut vedea mai des, atunci când el era salariat la *Timpul*. (La fel, când Slavici l-a chemat la București, pentru a lucra la *Timpul*, Eminescu îi răspunde că ar da bucuros curs invitației, dar, scrie el, „*n-am cu ce veni*”; apoi adaugă: „*100 de fr. am pe lună; din ce dracu să plec?*” – 12 octombrie 1877) Prin urmare, pentru ca Eminescu, a cărui situație financiară nu era tocmai roză în primăvara lui 1886, să facă drumul până la București și înapoi, el trebuia să-și rupă de la gură 99,8 lei, dacă mergea cu clasa II, și 133,1 lei, dacă alegea clasa I. Dacă ne gândim cât tam-tam s-a făcut pentru cele două sute de lei primite de Eminescu de la Morțun (în două tranșe!) devine și mai limpede că motivația unei asemenea călătorii trebuia să fie foarte solidă. Or, deocamdată, ea lipsește.

În plus, cum am arătat, Pompiliu se dovedește străin de această călătorie a lui Eminescu. Și nu doar el: nimeni dintre ieșeni nu pretinde că, înainte de a ajunge la Mănăstirea Neamțului, Eminescu ar fi făcut o plimbărică prin

Capitală. Ba, mai mult, Pompiliu a schimbat idei cu mai mulți inși din anturajul lui Maiorescu, dar nici unul nu i-a spus că l-ar fi văzut pe Eminescu bătând Podul Mogoșoaiei sau că ar fi auzit, măcar, de venirea lui în București. Din primul paragraf al epistolei lui Pompiliu aflăm că ar fi vorbit „cu D. Nica (îns profund implicat în ticăloșia din 28 iunie 1883 – n. ns.), și în mai multe rânduri cu Domnii Ganea și Negruzzi, și cu alții”, toți promițându-i „că vor stăruia să i se voteze de Cameră o pensiuie viageră sau o recompensă națională”. Ce îl apucase, brusc, pe Pompiliu de dorea cu atâta ardoare să-l asigure financiar pe Eminescu, tocmai într-un moment în care, mărturisește el, acesta îi devenea „pe zi ce merge mai nesuferit” și când problema unei sinecure nu se mai punea de mult?

De aici încolo, suspiciunea devine legitimă.

În fond, ce află Slavici de la Chibici? Întâi, că Eminescu ar fi cheltuit „fără nici o mustrare de cuget banii ce i se încredințează ca garanție”. Peste 14 zile, Pompiliu va transmite lui Maiorescu același mesaj, dar în mai multe cuvinte:

„În timpul ce-și face serviciul la bibliotecă, ese în oraș, lăsând ușile deschise și cărțile în voia întâmplării; liberează cărți fără să le noteze în registru. Și mai pe sus de toate aceste, cheltuește toate depozitele de bani ce i se lasă pentru cărți.”

Cum faptele se petreceau (dacă se petreceau) la Iași, unde locuia Miron Pompiliu, nu Chibici, și cum Pompiliu este singurul care pretinde că ar fi și discutat cu Eminescu pe marginea acestui subiect, rămâne mai plauzibil ca prima sursă a informației să fi fost ieșeanul Pompiliu, nu bucureșteanul Chibici. Faptul că Chibici pune noutatea pe hârtie înaintea lui Pompiliu nu spune mare lucru, deoarece respectiva epistolă a fost redactată doar după ce Pompiliu trecuse prin București, unde acesta pretinde că ar fi conversat pe tema Eminescu cu Nica, cu Gane, cu Negruzzi „și cu alții” – între care, de ce nu?, și Chibici.

Apoi, ca să afirmi despre cineva că „l-a apucat un fel de nepăsare”, se impune să îl întâlnești, nepăsarea cu greu putând fi constatată altfel decât în mod nemjlocit. Cât despre disconfortul, să-i zicem, produs de pretinsa descălțare la masă, faptul că Chibici nu spune în a cui casă s-ar fi petrecut evenimentul dă de gândit. Lucrurile sunt cu atât mai suspecte, cu cât omul lui Maiorescu afirmă că Eminescu s-ar descălța „când i poftit undeva la masă”. Formularea elimină varianta conform căreia ar fi vorba de un accident, lăsându-se să se înțeleagă că ar fi un obicei. Asta, însă, presupunea ca gestul să se fi repetat de mai multe ori, de-a lungul unui interval destul de lung. Chiar admitând că

Eminescu ar fi fost în Capitală și că el s-ar fi descălțat **o dată** sub privirile îngrozite ale lui Chibici, dat fiind faptul că Eminescu nu avea cum să stea în București mai mult de două-trei zile, generalizarea „*prietenului intim*” nu este defel o mostră de exactitate (de eleganță nu mai vorbim).

În sfârșit, dacă Eminescu ar fi ajuns în București, nu era normal să se vadă cu Mecena-local, marele lui „protector”, sau, măcar, nu era de așteptat ca acesta să fi fost informat asupra neașteptatei lui apariții? Cum de în jurnalul lui Maiorescu nu apare nici o mențiune în acest sens? De altfel, în cazul în care ei s-ar fi întâlnit, ce nevoie mai era de raportul lui Pompiliu, când, din simpla întrevvedere cu „maladul”, Maiorescu putea trage propriile concluzii? Pompiliu dorea să discute cu Maiorescu **despre** Eminescu, el apărând în text ca un soi de mesager disperat, ce apără interesele cuiva care **nu poate fi de față**.

Iar dacă Eminescu ar fi sosit în Capitală și l-ar fi ocolit pe magistrul, n-ar trebui să conexăm faptul cu refuzul de a-l băga în seamă la întoarcerea din Italia și cu relatarea Liviei Maiorescu, potrivit căreia, la 20 octombrie 1883, pe peronul gării de Nord, din trenul care avea să-l ducă la ospiciul din Viena, „*făcându-și un «ocean» din degetul cel gros și din arătătorul ambelor mâini ce-l ținea la ochi și râzând foarte înveselit*”, Eminescu îi spusese tatălui ei: „*Dr. Robert Mayer, marele moment, o conspirație* (subl. ns.) *și acolo marea domnișoară*”?

De ce în cazul Eminescu a fost nevoie de atâtea epistole false, multe (dacă nu toate) preparate după moartea acestuia? De ce a trebuit Chibici să inventeze venirea lui Eminescu în București? De ce a transmis **în Ardeal**, unde se afla Slavici la acea dată, informația că Eminescu n-ar sta bine cu sănătatea, girând autenticitatea știrii cu propriul obraz? Cum de, tot pe atunci, Miron Pompiliu scrie epistola cunoscută, cerând ca Eminescu „*să fie trimis într' un stabiliment de cură, într' un stabiliment, unde să fie liber, dar privighiat de aproape de câtră medic și supus unui regim de cură potrivit cu relele de care suferă*”?

Faptul că scrisorile celor doi „*amici*”, au fost redactate doar **după** ce Vlahuță și Delavrancea „*cârtiseră*” împotriva operei lui Alecsandri, ambii elogiindu-l pe Eminescu, să fie o întâmplare sau era o contra-măsură, a cărei explicație stă în obiceiul junimiștilor de a citi în grup epistolele socotite importante, toți cei prezenți devenind propagatori ai știrilor auzite în astfel de ocazii?

♦ „*Când' i poftit undeva la masă, se descălță ca și când ar fi la dânsul acasă*”, zice Chibici în aprilie 1886, iar peste decenii Em. Al. Manoliu ne arată cât de inventivă e posteritatea:

„Într’ o seară ducându-se la Teatru (e vorba de teatrul dela Copou), pe la actul al doilea Eminescu își scoase încălțămintea din picioare întinzându-și ciorapii sau obelele pe speteaza stalului din fața lui.

La coborârea cortinei, un polilist îl rugă cu blândețe să se încălze și apoi cu mult tact îl făcu să pără-sească sala, îl puse într’ o trăsură și îl duse acasă.”

Și ajunși acolo, nu i-a făcut patul și nu i-a servit un ceai cald? Nu, pentru că de asta se ocupa altcineva:

„Poetul stătea în str. Sf. Teodor într’ o anexă a unei bucătării, unde o doamnă evreică îl adăpostea fără plată, servindu-i pe deasupra, în fiecare dimineață, și o cafea cu lapte și o bu-cată de pâne” (vezi Din timpul când Eminescu locuia în Iași).

Povestea cu ciorapii devine fascinantă. Așteptăm cu sufletul la gură momentul în care va sugruma pe cineva cu ei.

I. KAUFFMAN-GALAȚI

„Într-o zi, când boala i se agravase, îl văd intrând buzna spre mine și strigând: «Rettung, Die wollen mich umbringen» [ajutor, vor să mă nimicească].

În adevăr, o mulțime de inși staționau în fața magazinului din strada Lăpușneanu și discutau cu aprindere cele întâmplare. – Ce era? În ultimul timp, Eminescu avea mania de a apuca cucoanele de turnuri – era moda turnurilor cu toată partea lor de ridicol. Poetul făcea aceasta inconștient și ieșencele nu se supărau pe dânsul; evitau însă pe cât le era cu putință astfel de scene.

Trecuse însă un străin cu soția sa și Eminescu, fără multă precauție, o apucase pe doamnă de turnură. Soțul, indignat, alergase după poet, care s-a refugiat la noi. După puține explicații, străinul și-a cerut scuze.” (Text preluat din lucrarea lui I. Nica, acesta indicând drept sursă primară „*Amintiri, în vol. Omagiu lui M. Eminescu, [1909]*” și prezentându-l pe Kauffman drept proprietar al unui „magazin de arte și muzică”.)

Înainte de toate observăm că autorul nu a participat direct la incident, ci doar la ceea ce pretinde a fi fost urmarea acestuia. Kauffman invocă „boala”, fără a-i cunoaște numele, dar e gata să jure că aceasta „se agravase”. Posibil ca și în epocă orășenii să se fi fugărit pe străzi ca adolescenții din cartierele cu blocuri, dar că Eminescu ar fi strigat: „Ajutor, vor să mă nimicească”, nu mai credem.

Relatarea lui Kauffman conține și o posibilă indavertență. El scrie: „ieșencele nu se supărau pe dânsul” (în schimb, îl cuprindeau fiorii pe Miron Pompiliu). De aici, înțelegem că eventuala prindere de turnură a uneia dintre ele nu era motiv de agitație socială, nefiind suficientă pentru a... coagula

masele. Ce anume a determinat în acea zi apariția bruscă a „o mulțime de inși” și ce generase înfocarea cu care discutau un fapt – se zice – devenit aproape banal, prin frecvența cu care l-ar fi repetat Eminescu? Oare, cei câțiva gură-cască strânși în fața vitrinei lui Kauffman „discutau cu aprindere cele întâmplare” pentru că împărtășeau aceeași părere sau, dimpotrivă, în stradă avea loc o mică polemică? În cazul în care incidentul era comentat în contradictoriu, nu trebuie să ne întrebăm dacă lucrurile se derulaseră chiar atât de simplu pe cât ni se dă de înțeles de către o persoană care a preluat doar poziția uneia dintre părți și nici pe aceea în amănunt?

Cornelia EMILIAN

„În anul 1886 Eminescu, găsindu-se la Iași, ocupă un loc la Biblioteca Universității, dar n-a ținut mult, din cauză că la picioare avea niște răni pe care medicul le închisese și boala mentală imediat i-a revenit a doua oară. / În nebunia sa nu făcea alt rău decât, cum întâlnea vreo tânără o apuca de turnură, iar când a stricat două fanare de la uliță, autoritatea îndată l-a închis și l-a trimis la Neamț, în casa de alienați.”

Categorică și lapidară ca o exprimare de dicționar. Dar impertinentă!

Deci lui Eminescu nu-i cădeau victime decât tinerele? Regreta madam C. Emilian că nu mai era și dânsa ceea ce fusese? Care „autoritate” anume „îndată l-a închis și l-a trimis la Neamț, în casa de alienați”?

Cum am subliniat și în alte împrejurări, intervenția autorităților nu se putea face decât pe baza unor documente obligatorii (în prima fază, a unui proces-verbal prin care să fie motivată reținerea în arestul Poliției). Unde sunt adresa Poliției către Parchet, unde este solicitarea Parchetului către medicii Iuliano și Bogdan și, în general, unde este dosarul care, în mod obligatoriu, trebuia să-i fie deschis lui Eminescu? (Vezi și 6 noiembrie.)

E ușor să născoci povești, când nimeni nu-ți cere socoteală. Bunăoară, fanare, fanare, dar de pe care uliță? Stricate când și cum? Era ziua, era noaptea? Distrugerea (cât de gravă?) a fost deliberată? Au existat martori? Cine a plătit reparația? Și, nu în ultimul rând: cum de ceilalți „memorialiști” nu și-au amintit că Eminescu a(r fi) distrus două felinare, mai ales în ipoteza în care autoritățile s-ar fi decis să îl aresteze tocmai datorită acestei fapte?

Nicolae PETRAȘCU

◆ „S’ a mai zis, și de unii s’ a lăsat numai a se înțelege (cum a făcut I. N. Roman în textul anterior – n. ns.) că el era vișios, alcoolice. Este iar o părere gratuită. Timpul cât l-am cunoscut noi, n’ am surprins la el vițiul acesta. L-am văzut bând la masă un

pahar două de vin și tot așa la o întâlnire cu un prieten, dat atât era tot. Carageale, care a trăit alături de el în tinerețea lor, spune curat că nu era nici decum vițios. Tot așa mărturisesc și cei care l-au cunoscut în adolescență.”

Această mărturie nu pare să intereseze nici astăzi pe unii, care rețin din rândurile lui Petrașcu doar afirmațiile incriminatoare. De pildă, preferă să folosească afirmația diametral opusă, semnată tot de N. Petrașcu, pe când gravita flămând în jurul lui Maiorescu („*Din faza aceasta a boalei... intră în a doua fază, când sensualitatea și vițiul se manifestară în el în plină lumină*” – 1893). Poate că respectivii domni chiar cred că poetul ar trebui să fie, prin structură, un tip de bețiv simpatic și valoros, adică un tip cu care merită să dai mâna.

Când rememorează clipe petrecute cu Eminescu în 1888, după apariția *Fântânei Blanduziei*, Petrașcu povestește:

„Rămași singuri, Eminescu clătină din cap râzând și pronunțând exclamativ câteva nume clasice: «Omèr; Sophocle; Virgiliu; Orațiu!... Spiritul lor nu-l pot înțelege toți...» Și râzând și mai tare: «Mulți dascăli traduc pe in vino veritas cu vorbele: când ești beat spui adevărul!»”.

Privea, cumva, Eminescu dintr-o perspectivă mistică, având drept punct de sprijin faptul că Iisus, care este și Adevărul, a spus că vinul este sângele Lui? Ne putem gândi la multe, dar merită, atâta timp cât nu avem garanția că relatarea este adevărată?

„În 1886, boala lui se arată din nou cu accese mai grave decât oricând, manifestându-se prin acte contrare firii lui de altădată: se ținea după femei („ordinare”, adaugă Petrașcu într-o ediție anterioară – n. ns.), înșela lumea, fura mici lucruri ca un copil, cerea bani și în momentele lucide se simțea umilit de ceea ce făcuse.”

În ciuda preciziei acestei enumerări, făcută parcă la o percheziție, nu aflăm totuși care a fost „lumea” pe care ar fi înșelat-o Eminescu (cu ce?), nu știm ce lucruri a furat, cui „cere bani”, în fața cui „se simțea umilit de ceea ce făcuse” și ce înțelege autorul prin „se ținea după femei”. Alerga după ele, ca să le apuce de turnură? („*Divinul*” așa susține – „*Eminescu alerga să pedepsească pe Dalila, apucând pe doamne de turnura învoaltelor lor rochiilor...*” – și cine are timp să-l creadă își poate imagina că pe Copou se desfășurau curse teribile, ca pe hipodrom, și că pe margini lumea chibița și făcea pariuri: ăștea îi ia turnura sau i-o mai lasă?)

Până una-alta, atenționăm că și noi ne putem juca cu verbele și că, de-ar fi să sucim și noi axele logicii și bunului-simț, am putea face caz din faptul că, întrucât nu există o demonstrație contrară, am avea dreptul să scornim că N. Petrașcu, deloc înger față de Eminescu, suferea clipe de pierdere a controlului, când ciupea femeile de unde apuca, se bătea cu țărani în piață ori urina pe garduri.

State DRAGOMIR

Barfa nr. 1:

„Parcă mă văd, înșirați doi câte doi, urcând dealul spre Copou, unde se afla teatrul cel vechi. În seara aceea se juca Venețiana, în care rolul principal era ținut de d. Popescu, unul din actorii favoriți ai lui Eminescu. Era o seară de toamnă ploioasă...

Ajunși la teatru, trei sau patru sergenți târau în piața din față un om, care se zbătea în mâinile lor. Auzeam deslușit:

– Lăsați-mă, vreau să privesc și eu, ce-aveți cu mine?

– Ai privesc și la comisie...

În timpul acela o cupea se opri chiar în dreptul grupului, și din ea se coborâ un domn, care strigă la cei cari-l întindeau așa pe acel necunoscut.

– ...Lăsați-l – dați-i drumul... voi nu știți cine-i ăsta... E Eminescu.

– Știm noi, dar dacă e nebun... ce-i de făcut? Nu poate sta lumea la teatru, din pricina lui.

Peste puțin, domnul care se coborâ din cupeu trecea pe lângă noi, întovărașit de Eminescu – care nu știu ce-i tot spunea, arătându-i un volum... «Vezi să fii cuminte... Lasă c-ai să-mi vorbești mai târziu...»

«Nu, nu, îți spun că-i un dobitoc... Auzi!... Uite, asta mă supără...»

...Noi ne-am suit la galerie, ocupând locurile din stânga publicului de lângă scenă. Chiar în banca întâia, în stal, Eminescu răsfoia volumul ce-l arătase domnului care-l scăpase din mâinile sergenților...

Cortina se ridică... Eminescu, tot întorcând filele cărții, nu mai dădea nici o importanță actorilor de pe scenă! Mai mult, atât îl enerva, se vede, cuprinsul că reflecțiile lui tari se amestecară cu glasul lor. Lumea începu a-l țâstui. El însă rupea filă cu filă și spunea și mai tare: «Dobitoc... ce dobitoc!...» Și întorcându-se la cei de lângă dânsul și la cei din spatele lui:

– Ei mă rog ce zici de ăsta! Auzi dobitoc!

Din actul I din drama Venețiana nimeni cred că n-a înțeles nimic, fiindcă drama ce se petrecea în stal cu una dintre cele mai mari minți pe care le-a avut până acum neamul românesc era mai interesantă și mai îngrozitoare decât cea de pe scenă... Iar la căderea cortinei la actul I a fost amăgit să iasă din teatru... și sergenții de data aceasta și-au făcut datoria. Era privesc și la comisie!"

Nu deținem probe imbatabile că acest text – întâmplător sau nu pus pe hârtie în același an în care a apărut și articolul lui Zosin – ar conține

neadevăruri. Asupra detaliilor, amuzante (State se rememorează... „doi câte doi”) sau stridente (Eminescu, rupând cărți!), nu ne oprim. Avem însă niște nelămuriri.

Așadar, frumușel „înșirați doi câte doi”, un grup de tineri, din care făcea parte și amintitorul, urcau dealul, în drum spre teatru. Când ajung la destinație, ce le văd ochii? Doi caralii devotați binelui național îl târau pe Eminescu, deoarece „Nu poate sta lumea la teatru, din pricina lui”. Dacă falnicul State mergea încolonat **spre** teatru, rezultă clar că spectacolul nu începuse (fapt întărit de precizarea că, abia după scena descrisă, ar fi început actul I al piesei). În acest caz, cum îi deranja Eminescu pe ceilalți privitori? Să înțelegem că poliția îl aresta preventiv? Dacă „da”, cine și cum separă intervenția legală de cea abuzivă? Cine și cum mai probează că Eminescu nu era în mod frecvent victima ambițiilor sau prostiei unor polițai uitați în bocanci ori a dușmăniei șefilor acestora?

Ni se mai cere să credem că un necunoscut, apărut ca un Făt-Frumos erudit și cu papion, dar fără cal, ar fi intervenit în favoarea lui Eminescu și că, la solicitarea lui, polițiștii nu numai că l-au eliberat pe acesta, dar i-au și permis accesul în sală. Iar Omul-din-cupeu, generos până la capăt, l-ar fi condus personal pe turbulent în sală, vreme în care parabolicele lui State (viitorul actor și om de teatru) ar fi captat îndemnul patern al salvatorului: „*Vezi să fii cuminte...*” și alte câteva cuvinte, toate compromițătoare pentru imaginea lui Eminescu – altminteri, tămâiat de puerilul (dar și vicleanul) autor, care, ca atâția alții, l-au numit (spre a-l putea înjura cu deplină... obiectivitate) „*una dintre cele mai mari minți pe care le-a avut până acum neamul românesc*”. Din cele relatate de State, s-ar părea că misteriosul personaj era unul important în Iași – supoziție întărită nu numai de lipsa de reacție a spectatorilor mai nervoși, care-ar fi constatat brusc că pot sta „la teatru” și cu Eminescu în preajmă, ci și de faptul că folosea cupeul (care, la acea vreme, era un mijloc de transport de negăsit în parcuri, ca birja, putând fi adus la scară doar în urma unei comenzi speciale). Numai că, dacă nu era fitecine, cum de nu-l cunoștea „memorialistul” nostru, știut fiind faptul că în orașele din provincie nu e funcționar sau negustor mai răsărit despre care să nu poată țina conferințe și copii de 5 ani? (În anul 1885, Iașii numărau 66.393 de suflete – cam o treime din întreg județul, fiind cu o idee mai mare decât Mediașul de astăzi.)

Pentru ca elevul State Dragomir să fi urmărit lucrurile în derularea lor, trebuia să fie liber să facă ce pofteste. Or, în acel moment, el se afla într-o coloană disciplinată care, odată ajunsă la țintă, adică la teatru, nu avea nici

un răgaz să zăbovească la intrare sau pe holuri, de unde ar mai fi fost posibil să poată prinde ceva crâmpoie de frază. M. Pompiliu îi scrie și el lui Maiorescu că, prin primele zile ale lui mai 1886, Eminescu ar fi fost „*dus la comisie*”, dar nu pentru că ar fi deranjat spectatorii la teatru, ci pentru că ar fi spart „*niște oale de pe un zid*”. Să pricepem că Eminescu stătea mai mult pe la secția de Poliție?

Observăm că, în cele câteva amintiri prezentate, care sunt mai mult sau mai puțin deformate de timp, de rea-credință sau de neputință oligofrenă, Eminescu apare de trei ori la teatru. O dată, și-ar fi îngrijit „*rânile de la picioare, nepăsător față de privirile spectatorilor*” (I. N. Roman), altă dată s-ar fi „*culcat pe bancă*” (M. Pompiliu), iar a treia oară ar fi fost eliberat din ghearele Poliției de un necunoscut care, prin gestul său de totală inconștiență, i-ar fi permis să tulbure grav publicul, care „*începu a-l țâstui*” (S. Dragomir).

Unii au sugerat că ne-am afla în fața unei dovezi privind evoluția „*bolii*” – din rău în mai rău. Cititorului, om de bună credință, i se induce ideea că sergenții văzuți de State în vis ar fi acționat deoarece ar fi existat precedente, în care Eminescu deranjase spectatorii. Nici măcar M. Pompiliu nu pretinde una ca asta, ci relatează un incident petrecut – zice el – „*într’o sară*” la teatru, când s-ar fi întins pe-o bancă, „*spre cea mai mare surprindere a publicului*”; era 14 mai 1886, iar M. Pompiliu depunea eforturi susținute spre a convinge că „amicul” Eminescu ar fi atins cea mai înaltă culme a degradării. Memoria belalie a lui State pretinde că istorioara născocită de el sau auzită cine știe de la cine s-ar fi petrecut într-o „*seară de toamnă ploioasă...*” Cu voia biografiilor lui Eminescu, toamna începe în luna septembrie. Tot în septembrie, M. Pompiliu îi scrie lui Maiorescu: „*Eminescu e mult mai bine*” (12 septembrie 1886).

Multe, mult prea multe a fost silită hârția să rabde pentru ponegrirea imbecilă a lui Eminescu!

Bărfa nr. 2:

„De atunci sunt optspezece ani (...)

Era într-o după-amiază rea, umedă, de octombrie și citeam tare, cum aveam obiceiul [...] la o cameră de la catul de jos (al Hotelului Vanghelia – n. ns.), [când] am auzit un schimb de voci între niște cântărețe și un om de statură potrivită, cu ochii mari, negri, visători, cu o mustață neagră, groasă, trasă pe oală, c-o pălărie-naltă, tot neagră, și îmbrăcat c-un palton bătând într-o culoare verzie ce scotea în evidență superioritatea vechimei lui, din buzunarul căruia scotea niște alune și le mânca.

«Fräulein... fräulein, machen sie auf geh... zum... teil...»

Întrebarea iarăși se repetă, cu aceleași replici din partea lor, însă de data asta cu tonul mult mai ridicat. Asta mă făcu să ies din odăița mea și să iau parte la scena care a urmat. Una dintre ele văzând că supărăciosul musafir nu se mai îndepărta, a ieșit foarte furioasă afară, într-un neglijeu nepermis, și a început a-l îmbrânci de la ușă, țipând și injurând. El însă nu se da dus, ci voia cu orice preț să intre. Era în vocea lui ceva rugător și melancolic: «fräulein... fräulein... bitte sie.»

Intervenii un chelner: «Ce vrei, d-le... ce cauți... nu vezi că nu se poate... du-te!» El, drept răspuns, ridică bastonul: «Parcă nu te văd că ești o liftă spurcată... pleacă de-aici că-ți sfarm capul!...»

Chelnerul începu a alerga în spre strada Baston, la deal, chemând un sergent... «Sergent... Sergent, iaca Eminescu nebun...»

De sus, de unde priveam la scena aceasta, vorba chelnerului mă ului. Mi-am luat repede pălăria și m-am scoborât.

Un sergent și cu chelnerul se luptau să-l scoată din camera cântărețelor, unde izbutise a intra. Se încinse o luptă, din care am putut observa că bastonul lui Eminescu nimerise bine de câteva ori pe sergent, care l-a lăsat pentru moment și-a început a fluiera până când i-au venit și alții în ajutor. Încăput pe mâna a trei sergenți (la alții „pe mâini zdravene de polițiști” – n. ns.), de data aceasta Eminescu a trebuit să cedeze (...)

Mă țineam de convoiul acesta, dimpreună cu o altă droaie de lume, femei și foarte mulți copii. Eminescu de la o vreme, când urcam strada Lozonski, se rugă de dâșii să-l lase că merge el...

..fascinat de ochii lui cei mari și de chipul cum de la o vreme se ruga de sergenți să-l lase în pace [...] precum și de atitudinea de adâncă melancolie și tristeță ce-o luase fizionomia-i, mă țineam de dâșii. Ajunși în dreptul magaziei lui Scharage, care pe atunci mai ținea librărie [...] să opri la vitrină și privi lung, disprețuitor la niște cărți, apoi repede se furișă înăuntru, le luă și începu a le rupe furios. Băietul din librărie începu a striga, sergenții de-abia-l liniștiră și-l scoaseră afară. Una din cărți nu i-o putură scoate din mâini, și ieșind afară cu ea urma a o sfâșia în mii de bucățele c-o durere și niște gemete surde, care-ți făceau o milă de neînchipuit.

M-am plecat și am luat mai multe foi; erau din volumul lui de versuri! Citii pe una din file: «Cobori în jos luceafăr sfânt...» [nu blând? – n. ns.] Într-adevăr c-avea nevoie de lumină, acum, această viață care crease în para gândurilor ce-l chinuiau.

L-au dus la comisie, și aici cerea neconținut de la toți să se ducă cineva pân' la Vasile Burlă să vină la el. Am alergat... Peste câteva minute, după ce m-am întors cu Vasile Burlă, i-am văzut pe amândoi ieșind [...] iar Eminescu povestindu-i ceva foarte hazliu [...] și Burlă părănd a-l mustra.”

Incapacitatea veselului State Dragomir de a se smulge din decorurile autumnale rele și umede pare născută dintr-o obsesie de reumatic și, dacă pe el nu l-a supărat, pe noi de ce nu ne-ar amuza? În imaginativa lui relatare, prima intervenție a chelnerului are loc în interiorul clădirii. Văzând că nu o scoate la cap cu Eminescu, acesta părăsește imobilul, pentru a căuta un sergent.

Evenimentele se desfășoară, astfel, pe două scene: una în interiorul imobilului și o alta în afara lui. Ambele sunt însă la fel de bine monitorizate de vigilantul și omniprezentul State, care pare să aibă atuul unei dereglări de tipul „personalitate multiplă”, manifestată nu prin trecerea din Ionescu în Georgescu ori din om în câine, ci prin clonarea sinelui, copiile părăsind trupul și plecând la plimbare în direcții opuse, să tragă cu ochiul.

Eminescu s-ar fi străduit să rămână în „*camera cântărețelor*” și pentru asta, zice State, îl „*nimerise bine de câteva ori pe sergent*” cu bastonul (cum n-am mai întâlnit la nimeni informația că Eminescu ar fi folosit bastonul și, nici atât, pe aceea că ar fi lovit vreodată pe cineva, și cum Kauffman prezintă un Eminescu diametral opus, nu m-ar mira ca pretinsul *baston* al lui State să fie, de fapt, „*bățul*” cules de autor din epistola lui M. Pompiliu). Pocnit, polițistul i-ar fi dat o clipă drumul lui Eminescu, cât să-și îndese în guriță jumătate din fluierul primit pe inventar de la Stat, iar acesta a șuiert ca sirena de la Grivița Roșie, astfel încât, curând, omului Legii „*i-au venit și alții în ajutor*” (probabil, nu numai din Iași).

State afirmă: „*mă țineam de dânșii*”. De ce? Pentru că, vezi Doamne, ar fi fost „*fascinat de ochii lui cei mari și de chipul cum de la o vreme se ruga de sergenți să-l lase în pace [...] precum și de atitudinea de adâncă melancolie și tristeță ce-o luase fizionomia-i*”. Atât ochii cuiva, cât și întreaga „*fizionomia-i*” nu pot impresiona decât pe cel care le privește. Or, cum State se ținea de ei, deducem că el mergea în urma lui Eminescu – doar nu le deschidea drumul, mergând de-a-ndăratelea?

Tânărul State pretinde că ar fi fost cu „*convoiul*”, cu „*o altă droaie de lume, femei și foarte mulți copii*” și că ar fi intrat „*la comisie*”. Dar, oare, „*la comisie*” pătrundea oricine? Își avea aceasta sediul într-un gang de trecere? Să zicem că State a fost o excepție și că, așa cum susține, Eminescu ar fi formulat rugămintea invocată, iar el i-ar fi dat curs. „*Am alergat...*”, scrie State și parcă-l și auzi cum gâfâie. O fi alergat, dar unde? De unde l-o fi cules pe Burlă? Să admitem că acesta era acasă și că State, fiind elevul lui, știa unde locuiește. Numai că, la întoarcere, State pare să fie brusc cuprins de sfiiciune și nu mai intră „*la comisie*”, deși trebuie să fi fost curios nevoie mare, de vreme ce a așteptat afară, râzându-și de acea „*după-amiază rea, umedă*”. Și ne mai întrebăm: chiar director la Liceul Național fiind, avea oare Burlă suficientă putere pentru a-l scoate pe Eminescu din ghearele unui polițist, după ce „*protejatul*” îl bătuse pe Omul Legii? Și, dacă un asemenea incident chiar ar fi avut loc, ar fi scăpat el de pompele folcloriștilor locali, care „*umflă*” tot ce le pică în ureche?

Pasajul în care State Dragomir descrie evenimentele din librărie sperie la fel de mult. În primul rând, e de necrezut că, după ce l-ar fi lovit „bine de câteva ori pe sergent”, Eminescu și-ar mai fi permis să se oprească și „la vitrină” și să privească „lung”. Cu atât mai puțin credibilă este fuga lui de sub escortă, năvălirea în librărie și ruperea mai multor cărți. Incidentul poate fi o scenă de film, dar nici măcar ficțiunea artistică nu se poate desprinde complet de realitate. Or, în cazul librarului, realitatea era de natură economică: în respectivele cărți se investiseră bani pentru a-i înmulți, nu pentru a-i pierde, lăsând trecătorii să-și descarce nervii, rupându-le fără a și plăti.

„Băietul din librărie începu a striga” (ce?), dar nimic mai mult. El nu i-a însoțit pe polițiști spre a rezolva chestiunea la secție și nici aceștia nu au dresat pe loc un proces-verbal și nici nu s-a găsit vreun State II care să pretindă că „amicii” ar fi acoperit paguba.

Dar de ce ne-am mira? State, viitor actor profesionist, era la pubertate, mergea pe stradă numai „doi câte doi”, pentru ca, dacă era să se piardă, baremi să nu se piardă unul singur. Problema lui State nu este aceea că în 1886 era adolescent, ci aceea că, odată ajuns în această etapă a vieții, n-a mai părăsit-o întreaga lui viață.

Leopold HAX

După amintirile (?) de mai sus, spusele lui Leopold Hax surprind, dar ne ajută să înțelegem cauza neconcordanțelor: autorii fabulează, folosind fie material produs în regie proprie, fie combinând în mod cât mai original cioburi de svonuri culese la mâna a șaptea. Leopold Hax a fost ieșean, dar, la vremea în care Eminescu era în dealul Copoului, la urechile lui n-a ajuns nimic din ceea ce am citit mai sus. Spre deosebire de autori care își fac un titlu de glorie din a-l fi văzut și admirat pe Eminescu, Leopold Hax reprezintă o categorie total opusă (și – foarte probabil – mai numeroasă), mărturisind despre sine și colegii lui:

„când cetiam «Convorbiri Literare» sau «Contemporanul» treceam peste versuri și n'aveam curiozitatea să vedem măcar iscălitura.

Eminescu ne era necunoscut.

O singură dată în anul 1883 în grupul prietenilor Saechetti, Petre Liciu, cu care făceam teatru de copii, am auzit de la Saechetti că cel mai mare poet este Eminescu. N'am replicat nimic, am holbat ochii și am rămas convins, fără însă să caut a-i vedea nutra căci știam că este în Iași cus-tode la Biblioteca Centrală” (vezi ziarul local Orașul nostru, Ce-mi amintesc despre Eminescu, 11 iulie 1928).

L. Hax mai ține minte că Eminescu era prieten cu Burlă, pe care-l vizita la liceu:

„Când ieșea dela Burlă cumpăra alune dela ghereta «Olteanului cu trei ochi» și împărțea la toți cei găsiți acolo câte o măsură de alune...”

Nedumeririle lui Hax apar când adolescența era amintire:

„Mai târziu când am frecventat ca radical vechea «Bolta rece» – templul intelectualității de-odinioară, am avut ocazia să vorbesc cu amici intimi de-ai lui Eminescu: Guță Gorovei, Petru V. Grigoriu, traducătorul lui Alfred de Musset și alți câțiva și chiar cu Panciu Amira, care nu mi-au putut da alte detalii despre viața intimă a poetului de cât acelea că era taciturn, asculta pe toți și nu i se dezlega limba decât abea după a patra oară, când în adevăr devenea extraordinar.

El și-a făcut în vremuri o cură la băile Răpedea. Acolo, a mai cunoscut pe alți amici de-ai mei, dela care am aflat c' ar fi lăsat un album dedicat doamnei Riria.

E curios că nici prietenul meu d-rul Lambrior, cu totul („tatăl”, probabil – n. ns.) căruia Eminescu se găsisse în strânse legături de prietenie și nici G. Panu și nici Caragiale, pe cari i-am cunoscut de aproape, nu mi-au vorbit nimic despre Eminescu. Aceasta dovedește că felul de viață al marelui poet și solitudinea în care trăia, au așezat asupra lui un văl de mister pe care nu-l vom mai putea pătrunde nimeni.”

Asupra concluziei finale avem rețineri. Pe lângă faptul că Eminescu este prezentat de apropiați ca fiind volubil (ceea ce nu-i totuna cu limbut), raționamentul în sine este eronat, căci a nu vorbi despre cineva nu înseamnă a-l caracteriza în vreun fel. Dacă Eminescu ar fi fost taciturn, măcar unul dintre cei înșirați i-ar fi spus asta în mod explicit. Ne temem că n-au povestit nimic, pentru că n-au avut ce-și aminti, dar asta nu pentru că Eminescu ar fi fost un posac, ci pentru că din 1884 el n-a mai însemnat mare lucru pentru ei. Fulminanta ascensiune a faimei lui după 1889 i-a surprins, iar mai târziu, când cineva mai tânăr îi întreba despre ultimii lui ani de viață, erau puși într-o situație delicată. Când ceilalți au dedus (precum Hax) că Eminescu ar fi fost o persoană cu care nu se putea comunica lesne, mulți au tăcut, căci le convenea.

Intoxicările și romanța jengoasă compromit Istoria literară

Rânduri ca ale autorilor de mai sus ar fi rămas amuzante compoziții de școlari ambițioși, dacă nu ar fi produs mari daune odată ce au fost preluate

de istorici literari și de unii medici, care le-au folosit în fel și chip. De exemplu, doctorul Ion Nica (socotit de mulți drept bun cunoscător al cazului Eminescu) schițează următorul tablou:

„Stadiul de exaltare emoțională recidivantă, prelungit în toamna anului 1886, alarmează acum prin semnal-simptome în comportament și prin idei insolite, care inaugurează o nouă criză. Eminescu șochează anturajul său și opinia publică, prin abuz de alcool, atitudini de libido necontrolat, violență în limbaj și mișcări. Furia neputincioasă este urmată de crize de deprimare.”

Vorbe, vorbe, vorbe, șiroaie ce curg și pe gură și prin peniță! *Exaltare emoțională recidivantă*? În ce consta zisa „*exaltare emoțională*” și de unde până unde „*recidivantă*”? Când și cum se mai manifestase ea și cine depune pentru aceasta mărturie demnă de luat în seamă? Nimeni! Nici măcar polițiștii „bătuți” de Eminescu! Dar trebuie să fie și *exaltare* și *recidivantă*, pentru a da continuitate scenariului și a-l face să pară cât mai natural, pentru ca Nica însuși să poată înghiți ceea ce scrie.

Așadar, „*semnal-simptome în comportament*” și „*idei insolite*” sunt cele care anunță „*o nouă criză*”? Care sunt acele „*semnal-simptome*”? Faptul că ar fi prins pe cineva de turnură? Dar chiar nu miră pe nimeni că mulți vorbesc de aceste presupuse fapte, mai puțin victimele? Chiar nu miră pe nimeni că nici un memorialist nu furnizează identitatea unei singure femei măcar, căreia Eminescu să-i fi atins turnura? Iar pe istorici și biografi chiar nu-i interesează că această poveste, privind ciupitul femeilor pe stradă (de turnură sau de orice altceva le-ar aparține), a fost lansată public de dușmănosul socialist C. Mille, la 15 ianuarie 1887, dar că până și ziarul *Lupta*, în paginile căruia își vărsase el veninul, recunoaște că era o minciună?

Un alt semn al apropierii unei noi prăbușiri ar fi fost acela că pe Eminescu ar fi prins a-l fulgera „*idei insolite*”? Adică? Nu știm ce vrea să spună medicul I. Nica prin **idei neobișnuite**, deoarece nu oferă nici un exemplu. Oricum, însă, reamintim că întreaga operă eminesciană este *insolită* și că, în general, multe dintre produsele gândirii au acest caracter, care îi deosebește pe marii creatori de ceilalți.

I. Nica susține că ar fi avut loc și „*o nouă criză*”. În ce a constatat ea, când și unde a avut loc? Nu ne spune. Poate, I. Nica o fi avut în vedere spusele Corneliiei Emilian, care afirmă că Eminescu ar fi fost arestat, deoarece „*a stricat două fanare de la uliță*”. Chiar așa de-ar fi fost, de când deteriorarea unui felinar (nesanționată de Poliție!) este simptomul unei boli anume? Dacă

plecăm de la premiza că orice rău, orice abatere de la normalitate constituie, obligatoriu, alienare, n-ar fi mai oportun ca Justiția să nu mai fie slujită de magistrați, ci de medici, iar penitenciarele să se transforme în ospicii?

„*Eminescu șochează anturajul său*”, conchide naiv doctorul Nica, la 83 de ani de la moartea acestuia. Din cine era compus respectivul anturaj... șocat? Oare, temnicerul face parte din anturajul celui trimis la gherlă, doar pentru că îl vede zilnic? Socotim că **anturajul lui Eminescu** reprezintă de abia de acum încolo o adevărată temă de studiu, asupra căreia cercetătorii nu s-au aplecat cu suficientă atenție. Să-i credem necondiționat pe cei care s-au declarat drept prietenii lui după 16 iunie 1889 sau să ne amintim că Eminescu îi mărturisea necăjit lui V. G. Morțun că se simte „*Părăsit de toți ca o corabie care se îneacă*” (epistola din 22 noiembrie 1887)? Peste ani, când prezintă trei epistole trimise de Eminescu lui Petre Novleanu de la Liman, în intervalul 15 august – 2 septembrie 1885, A. Z. N. Pop recunoaște că „*peste toate străbate ca un laitmotiv preocuparea chinuitoare a obligațiilor presante, lipsa veștilor din patrie și a banilor*” (subl. ns.).

Doctorul Nica a mai înțeles că, între altele, Eminescu șoca prin „*abuz de alcool*”. Este bătător la ochi felul în care I. Nica încearcă să cumuleze cât mai multe anomalii, spre a justifica arestarea lui Eminescu. Așa cum am arătat, până și iezuitul M. Pompiliu recunoaște, încă din prima jumătate a lunii mai, că „*de un timp în coace*”, pe Eminescu „*nu-l stăpânește patima băuturii*”, iar Petrașcu, după ce n-a mai avut obligații față de Maiorescu, a mărturisit cât se poate de explicit că Eminescu nu a fost vicios. În ce temei mută atunci doctorul Nica pretinsul alcoolism înspre toamna lui 1886? Doar pentru a justifica cititorului următoare măsuri represive?

Ni se mai spune că Eminescu băga spaima-n populație și prin „*violență în limbaj și mișcări*”. Când și cum? Măscărea lumea pe stradă? Sărea la bătaie? Probabil că, și aici, I. Nica ia de bune „amintirile” școlarului întârziat State Dragomir, violența în limbaj fiind pretinsa etichetare a unui chelner drept „*liftă spurcată*” și amenințarea lui cu sfărâmarea capului, precum și pretinsa ciomăgire a unui polițist (vorbe și atitudini care numai de Eminescu nu amintesc).

„*Libido necontrolat*” ...? Câteva date asupra acestei noțiuni, prezentate de doctorul Leonard Gavriliu:

„În concepția lui Freud, **libido** reprezintă forța cu care se manifestă instinctul sau impulsul sexual. **Jung** a încercat să «desexualizeze» libidoul, considerând că acest termen desemnează o valoare energetică comunicabilă oricărui domeniu de activitate.

În zilele noastre (1980, adică la 8 ani de la apariția lucrării lui I. Nica – n. ns.) Jacques Lacan, care dă o interpretare intelectualistă psihanalizei freudiene, crede că poate vorbi despre libido ca despre o «energie psihică a dorinței». Accepțiile sexualizante au fost dezvoltate în special de școala britanică a Melaniei Klein și de unele orientări influențate de Th. Reik.”

În contextul dat, doctorul Nica apare, în această chestiune, ca discipol al lui Freud, nu al lui Jung. Regretabil, el nu specifică în ce anume consta această dorință de satisfacere e instinctului sexual și cum i-a măsurat-o lui Eminescu unul ca dânsul, nenăscut la data morții acestuia. Turnura fiind o perniță, a cărei atingere putea supăra din cauza **locului** în care era plasată, nu a faptului în sine (atingerea manșonului unei dame era motiv de șoc?), gestul lui Eminescu, admitând că l-ar fi comis, pare mai mult o joacă, o glumă pe seama unei mode penibile, care transforma șoldurile femeii în crupă de cal învelită în cearceaf colorat. Sugerata mulțumire pe care Eminescu ar fi simțit-o ciupind o perniță este o ipoteză hilară, astfel încât cred că ar fi bine să ne mai gândim dacă faptul în sine era sau nu efectul unei porniri sexuale necontrolate, cum pretinde I. Nica. Altminteri, riscăm să devenim noi înșine necontrolați în afirmații.

Oricum, dacă femeia nu țipa, turnura – nici atât, nu era normal ca doctorul Nica să se întrebe pe cine apără, de fapt, M. Pompiliu și dacă nu cumva s-a făcut prea mare caz de un lucru minor, dacă nu inventat, atunci deformat de gura lumii, uneori prea slobodă?

Dar toate acestea ar fi valabile în cazul în care, cu adevărat, Eminescu ar fi înșfăcat orice turnură îi pica în raza vizuală. Așa a fost însă? Cei câțiva care – numai după moartea lui Eminescu – se referă la fapte similare ne-ar putea face să credem că, poate, un sâmbure de adevăr o exista în aceste relatări? În alte condiții, poate, dar nu și în cazul nostru. În mod normal, lipsa totală a vreunei „victime” concrete, cu nume și... turnură, a vreunei intervenții a Poliției, precum și faptul că mulți folclorizează acest pretins gest al lui Eminescu, fără ca măcar doi dintre „memorialiști” să se refere vreodată la aceeași femeie (nimeni nu dă vreun nume) și fără ca vreunul dintre ei să fi fost vreodată martor, ei bine, toate acestea trebuiau să-i oblige pe specialiștii secolului XX (secol care a excelat în dezinformări asupra lui Eminescu) să se întrebe dacă nu cumva ne aflăm în fața roadelor unui zvon. Un zvon care, repetăm, are la bază o falsă știre lansată de C. Mille la 15 ianuarie 1887 prin ziarul *Lupta*. Așa cum vom arăta pe larg, Mille este singura persoană care, în timpul vieții lui Eminescu, a prezentat în scris și a dat publicității **pretinsul** și

unicul simptom al „nebuniei” acestuia. Concret, el da de înțeles că, „*pe stradă sau într'un local*”, Eminescu ar fi ciupit femeii care nu-i erau nici soții, nici amante, ca să aibă acest drept asupra lor, cum precizează autorul, parcă înciudat că n-avea și el o turnură de pus la bătaie. În rest, recunoaște Mille, Eminescu era perfect normal:

„De sigur că această nebunie, e o nebunie lucidă, o nebunie care te face să știi că ești nebun...”

Gh. Călinescu ne oferă un tablou și mai dramatic decât I. Nica, acesta din urmă utilizând însă mătrăguna celui dintâi în asfixiantele sale speculații medicale. Punctată cu ironii, dat fiind faptul că autorul încearcă să ne convingă că Eminescu a fost nebun, panorama călinesciană devine mizerabilă, căci numai ultima canalie poate batjocori un smintit. Această descriere de coșmar vizează întreaga perioadă 1884–1886:

*„Poetul fusese până aci numai un om cu mintea întunecată la răstimpuri și cu chinul surd al acestei nefericiri. Dar pe încetul țesătura fină a instinctelor morale se destrămă și bolnavul alunecă pe povârnișul lung al înjosirilor. Bea fără cumpăt și, împins de un **instinct erotic congenital**, bântuia cafêurile-chantante, pierzând nopțile și istovind ultimele energii sufletești. Lăsa biblioteca cu ușile deschise în voia întâmplării, nu însemna cărțile eliberate în registru și-și însușea garanțiile bănești pentru cărți. Ba cerea bani – dintr-o teroare lăuntrică de lipsuri – nu numai prietenilor, ci și necunoscuților (221). Îmbrăcat într-un palton livid, din buzunarele căruia – **veche obișnuință de vaga-bond** – scotea alune spre a le ronțai – și cu o pălărie înaltă pe cap, era văzut asediind femeile, de pildă pe curtezanele germane de la Hotelul Vanghele, pe care le implora pe nemțește, «Fräulein... Fräulein, ma-chen sie auf», așa cum chemase o dată, cu versuri de foc, femeia ideală:*

Vino ! Joacă-te cu mine... cu norocul meu... mi-aruncă

De la sânul tău cel dulce floarea veștedă de luncă.

Dar cum femeile nu-i aruncau decât ocări și expedițiile se terminau cu intervenția poliției, vechiul misoginism al poetului se traduse în acte reale și Eminescu alerga să pedepsească pe Dalila, apucând pe doamne de turnura învoaltelor lor rochii, convins probabil, după o logică absconsă, că rochiile lungi erau un semn al minților scurte, precum în versurile :

Așadar, când plin de visuri urmărești vreo femeie,

Pe când luna, scut de aur, strălucște prin alee

Și pătează umbra verde cu fantasticele-i dungi:

Nu uita că doamna are minte scurtă, haine lungi.

.....

Când vezi piatra ce nu simte nici durerea și nici mila,

Dac-un demon ai în suflet, feri în lături, e Dalila!

Toate gândurile și impulsunile lui de altă dată gâlgâiau acum în prezent, ca apa turburată a unui puț, scoasă afară de un trăsnet. Cerea vin și cânta cu sentiment **Cucuruz cu frunza-n sus**, bătea cu bastonul în zăplazuri și ziduri sau spârgea ulcelele înșirate de o bătrână pe parii unui gard (90), fără îndoială din nevoia interioară de a vedea dacă lumea pe care o trăiește e aievea sau este o proiecție a fanteziei sale somnambulice. La teatru se întindea pe bancă spre a figura efectul firesc al unor atari spectacole și făcea zgomotos și obstinat observații critice, determinat de instinctul dreptății eterne (52, 77, 221). Și, cu toate ocelea, gândurile lui erau mereu limpezi, dar când voia să ia parte la discuții rotițele minții îi sfârâiau mărunt în cap și se încurcau, împingându-i sângele în obraji și atunci poetul întristat se lăsa în voia memoriei și declama cu ochii în tavan, din versurile sale (46) :

Și privind painjenișul din tavan, de pe pilaștri,

Ascultam pe craiul Rhamses și visam la ochi albaștri.

Mintea subțiată de cultura germană își găsea mai repede expresia în nemțește, pentru care motiv poetul intra în magazinul de muzică al lui Kaufmann-Galați, unde putea schimba câteva vorbe nemțești și asculta române pe versurile sale (159). O tristă notorietate învăluia pe omul blând, zâmbitor, cu plete pe spate. Sergenții de stradă îl târau ca pe un Christ domol, când ordinea publică li se părea primejdută (68, 221). Lumea și copiii se țineau droaie și poetul tindea să devină un fel de atracțiune a urbei. Câte un burghez profita atunci de accastă scenă – care-i răscolea vechi orori – spre a face didactic o demon-strație morală odraslei sale : «Uite așa pățesc – zicea – toți cei care fac poezii, înnebunesc ca dînsul» (52). Firea sa idilică, reîntoarsă prin acțiunea boalei, îi redobânda repede buna dispozițiune și un somn pe canapeaua desfundată a comisariatului și o țigare îi redau zîmbetul luceferian și regatul de himere.

Într-acestea însă gloria, ajutată de nefericiri, se ridica puternică pe orizontul zilei. Poeziile poetului așa de semnificative, profetice, chiar pentru viața sa, circulau prin băncile liceelor, și nu toți tinerii priveau tragedia lui Eminescu din simplă curiozitate. Nicolae Iorga, elev în clasa o VI-a la liceul din Botoșoni, citea cu colegii săi Poeziile (97), iar cei de la Liceul Național din Iași, unde era director Vasile Burlă, vedeau cu bucurie pe omul cu palton vechi, mîncînd alune de la dughenița lui Ghiță Olteanu de lângă liceu, fiindcă el căpăta pentru ei de la prietenul său Burlă învoirea de a merge la teatru (52). La școalele de fete reputația era cu atât mai mare cu cât fetele, mai duioase, găseau în versurile sale un aliment sen-timental dătător de fiori. Cîte una ofta în versuri naive de dorința de a-l cunoaște (77) :

Ah ! unde ești, poete, să-ți spun adevăratu!

Că tu cu-a tale versuri ești tainic adoratu!

O dată Miron Pompiliu duse pe poet la o expoziție a școalei centrale de fete, la care acela preda limba română și-i prezentă pe una din adoratoare, autoarea versurilor de mai sus. Înaltul poet, privind aspru și distrat pe fata, mirată puțin de dezordinea hainelor lui pătate și boțite, după câteva observațiuni asupra albastrimii ochilor și a luciului de aur al părului, întreba sever dacă avea turnură, urmărind sever și implacabil pe Dalila (77).

Peste vară, Eminescu fu dus iar de prieteni la băile Repedea de lângă Iași (224, V). Purtările sale dușmănoase față de femeile dăinuiri și aici, îndreptățite în parte de teroarea admiratoarelor de felul cunoscutei Riria, care îl urmărea cu asiduitatea ei, în fraze convertite apoi în astfel de proză ritmică :

«**Poetul** : – Hai să trecem peste punte ; n-auzi crângul cum te cheamă? Ca să mergem înspre dânsul inima nu te îndeamnă? În pădurea înverzită și sub coama ei cea deasă, ți se șade mult mai bine ca-n această strâmtă casă, unde stai cu toți la vorbă și te uiți pe tine toată, și lași să se irosească gând și inimă bogată.

Riria : – Te înșeli, zilele acestea am vorbit vorbe puține; am visat și zi și noapte tot gândindu-mă la tine; dar izvorul și pădurea, cu toți cântăreții săi, mă ademeneau într-una să mă duc iarăși la ei. Plângeau frunzele cu dor, căci lipsia poetul lor !»

Eminescu dovedi o luciditate deosebită, răspunzând admiratoarei inoportune cu aceste ironice incoerențe hamletiene: «Frumos glas ai. Nu cumva ești Mama-Pădurii, care ai împrumutat glasul vreunei zâne, să vii să ademenеști strigoi?»

În noiembrie, noile atentate împotriva doamnelor și stricarea a vreo două felinare orășenești hotărâra pe părinții urbei să interneze pe poet într-un ospiciu (61).”

Sursele indicate de Călinescu prin numere sunt: Maria Costăchescu (46), State Dragomir (52), Cornelia Emilian (61), I. P. Florantin (68), Maria Dr. Gavrilescu (77), Ioan S. Ionescu (90), N. Iorga (97), *Omagiu lui Eminescu* (159), Gh. Teodorescu-Kirileanu (221), I. E. Torouțiu (vol. V). Câți dintre aceștia sunt cunoscuți ca fiind amici ai lui Eminescu?

Asemenea infecte și imorale colaje compuse din cele mai defavorabile și mai necontrolate mărturii asupra cuiva, în care datele compromițătoare despre o persoană rămân unic material de lucru, sunt de natură să încânte, îndeosebi, pe bolnavii de ură, pe cei invidioși sau pe mercenarii intelectuali. Maiorescu a pus la cale izolarea fizică a lui Eminescu. Urmașul lui într-ale criticii și-ntr-ale... psihiatriei, Gh. Călinescu, a fost propagandistul care a menținut păianjenii magistrului și l-a zugrăvit pe „poetul național” în așa fel încât, din nesăbuință sau în mod planificat, s-a aflat exact pe linia dorită de interesele lumii politice. Pentru că Gh. Călinescu a avut și are un statut privilegiat în literatura română, pentru că în cursul acestei anchete jurnalistice am fost obligați să cităm amplu din scrierile lui privind ultimii ani din viața lui Eminescu și, mai ales, pentru că nu ne-am inhibat revolta și nici n-am căutat formulări academice atunci când am descoperit în lucrările lui denigrări prezentate ca produse ale științei, promitem să aprofundăm implicarea „divinului” în dosarul Eminescu – marea lui victimă, de talia căruia i-ar fi plăcut să fie, dar n-a avut parte.

Nu am intenționat și nu intenționăm să-l „demolăm” pe marele critic, cum se agitau inițial unele voci (evidențele din documentele prezentate treptat de noi i-au făcut pe cei mai mulți să devină mai prudenți). Și asta din bunul motiv că, **din punctul nostru de vedere**, nici n-am prea avea ce demola. Nu vedem în Călinescu un geniu, dar nici **nu contestăm dreptul altora de a-l socoti valoarea valorilor**, iar moralmente, am mai spus-o, nu credem că este un exemplu demn de urmat. În esență, lucrările lui privind viața lui Eminescu dezvăluie un caracter mârșav și de cras narcisism literar (dacă se poate spune așa). Cel care folosește cuvântul ca pe o bâță nu numai împotriva unuia ca Eminescu (**cetățean** nevinovat, devenit simbol național exclusiv prin sine, nu prin mediatizări excesive ori prin propagandă, opera lui fiind receptată pentru că publicul a avut ce recepta, prin cuvântul lui, auzindu-se pe sine), ci și împotriva tuturor celor care, în băncile școlilor, erau obligați să-i memoreze ifosele rămâne un individ care, din păcate, poate influența cursul istoriei, fără ca asta să îl facă pozitiv. Și Stalin (pe care veșnicul deputat Călinescu îl vedea ca având un „profil fin și blând” și pe care, după ce îl compară întâi cu Octavian August, îl numește „un Richelieu care zidește statul sovietic”) a făcut istorie, după inima și mintea lui... Și se vede că a făcut-o bine, din moment ce pe Călinescu l-a convins nu numai că ar fi plin de „suavă timiditate”, ci și că avem a-i mulțumi (vezi **Anexa 18**):

„Noi românii datorăm mareșalului Stalin, acestui mare om al ultimelor veacuri, nu numai rusești dar și europene, gratitudine pentru generozitatea cu care ne-a absolvit de trecutele erori. Viteaza armată rusească a dezrobît Transilvania noastră” (subl. ns.).

Să nu se răscucească morții-n morminte?

Nu am fost și nu suntem propovăduitorii ideii că Eminescu ar fi fost fără greșală. Atenționăm însă că trebuie să fim extrem de prudenți atunci când facem aprecieri la adresa lui, pentru că el este tot ceea ce a dat mai complet și mai bun neamul românesc. În consecință, cu cât este el denigrat și înfățișat mai mic și mai netrebnic, cu atâta scădem și noi în scara morală a lumii.

Când se referă la aprecierile făcute asupra operei eminesciene, Mihail Dragomirescu remarcă (sublinierile ne aparțin):

„Se împart în două categoriile de scriitori, cari ocupându-se cu Eminescu, i-au vătămat, cu voe sau fără voe, personalitatea lui artistică. Mai întâi aceia cari

contestându-i valoarea poetică și morală, au acuzat pe amicii lui literari, că l'au ridicat pe un pedestal nemeritat, pentru ca astfel să se ridice ei înșiși. Apoi prietenii lui **post-mortem**, cari recunoscându-i marele talent poetic, au susținut că el ar fi putut fi un mare poet, dacă aceiași amici, nu i-ar fi sfârâmat iluziile și nu i-ar fi istovit puterile, prin culpabila lor indiferență. Astfel și de o parte și de alta, **Eminescu n'a devenit un obiect de studiu, de cât pentru a servi de armă de atac** în contra acelora ce, timp de de mai bine de două decenii, au fost în fruntea literaturii române, și care l'au prețuit și l'au cultivat cu stăruință, pe când postumii lui apărători și acuzatori, nici nu voiau să știe despre dânsul. Negreșit, cu o astfel de **procedare interesată**, cel ce era să sufere cel mai mult, eră poetul însuși, – și ceea ce e mai instructiv pentru posteritate, – **nu atât din partea vrăjmașilor, cât din partea pretenșilor săi prieteni**. Căci pe când vrăjmașii, osândind cu furie tot ce a scris Eminescu, cu toată precauțiunea lor de a se pune sub paza cuvântului cu multă trecere: știință, – au rizicat să nu fie crezuți chiar acolo, unde poate ar fi avut dreptate; pretenșii lui prieteni, **osândind cu prudență, și luând aceeași precauțiune, au fost crezuți, chiar când acuzarea lor constituia o nedreptate strigătoare**" (vezi O. Minar, *Eminescu comemorativ. Album Artistic-Literar*, 1909).

Aparent, situația de mai sus ar fi cea mai defavorabilă cu putință. Dar mereu e loc de și mai rău. Așa cum remarcă M. Dragomirescu, amici și dușmani ai lui Eminescu au scris în fel și chip despre opera lui. Dar au **scris**, au purtat zgomotoase polemici pe marginea unor texte ale lui, căroră, astfel, nu au făcut decât să le sporească popularitatea. În schimb, în ceea ce privește **viața civilă** a autorului, s-a instituit o tăcere comandată – nici astăzi nu se știe prea bine de cine. Mai mult, din dosare întocmite **cetățeanului** Eminescu și ferite timp de decenii de ochii publicului au început să dispară file, iar o parte din mărturii, așa cum am exemplificat și noi, au fost falsificate de personaje încadrate în rândul marilor experți ai istoriei literare. Așa s-a făcut că, dacă **opera** îi poate fi comentată cu textul în față, fără puțința de a înlocui o silabă măcar, **viața** lui Eminescu a rămas un **zvon național** lăsat la voia imaginației te miri cui. Biografiile scrise pe seama lui sunt în flagrantă contradicție cu datele realității biografice, dar, în proporție covârșitoare, au găsit consensul în minciună. De aceea, principalul criteriu de apreciere al unui astfel de produs rămâne valoarea lui strict literară, dar la „bursa” criticii literare și asemenea cotații sunt evident influențate de apartenența sau non-apartenența autorului la cutare elită.

Ca orice grupări de inteligență (har care nu presupune și înțelepciune), elitele s-au aflat mereu în profundă divergență – de unde și constatarea că, în ipoteza în care vreuna dintre ele chiar este autentică, n-avem criterii pentru a o depista. Zornăitoare, pretențioase și mereu încercând să capteze și să

monopolizeze atenția, ele constituie – chiar de n-ar vrea! – un aparat propagandistic a cărui mentalitate este diametral opusă generosului și naturalului anonimat popular. Nu o dată, între elite și regimul politic care le cultivă au existat legături obscure, de întrajutorare bilateral-avantajoasă, o parte contribuind cu posturi gras plătite, burse și fundații dispuse să ajute valorile, iar cealaltă plătind, cel mai adesea, prin nepăsarea față de mersul Țării și prin lașă tăcere.

Un „nebun” liniștit într-o lume agitată

Despre Eminescu s-au scris multe. Citite pe fugă, unele, cu cât sunt mai plauzibil meșteșugite, sunt și mai periculoase. Biografia ultimilor lui ani seamănă foarte mult cu un teren minat și cotropit de buruieni, în care, oricând, în încercarea de a-l plivi, buna ta credință poate fi aruncată în aer de accidentală atingere a unei informații ce pare inofensivă. Toate falsele piese folosite – direct sau aluziv – spre a deforma adevărul despre Eminescu trebuie descoperite și eliminate una câte una. De aici, precauția unei cât mai ample și mai minuțioase analize.

Potrivit biografiilor, la doi ani după revenirea în Țară, Eminescu s-ar fi „întunecat” din nou, silindu-i pe „amicii” îndurerați să-l lase pe mâna Poliției, Parchetului și a psihiatrilor. Iată cam cum s-ar fi derulat evenimentele, în variantele dumnealor, în anul Domnului 1886:

6 mai

Emilia Humpel, nedrept de superficial abordată în biografiile Eminescu, mai ales prin comparație cu agitata și zgomotoasa Cornelia Emilian, îi transmite fratelui Maiorescu:

„Eminescu sigur că nu merge bine. E mai mult o decadență morală decât o reducere intelectuală ce-ți bate la ochi în timpul din urmă. Dacă vorbești cu el ai răspunsuri corecte, raționale; dar e cinic, nepăsător la culme, încât îl suportă cu greutate. Asta e ceva nou în el, cred, și desigur nimic bun.”

Ea invocă, deci, *decadența morală* a lui Eminescu. De unde această impresie? „*E cinic*”, zice ea. Ce a vrut să spună prin asta? Unul dintre înțelesurile cuvântului *cinic* este: „[Persoană] care sfidează normele morale și regulile de conviețuire socială susținând deschis și fără sfială o asemenea

atitudine” – MDE. Să fi folosit Emilia acest cuvânt într-un sens apropiat celui pe care îl dă Hașdeu, atunci când scrie: „*Tit-Liviu Maiorescu este cel mai cinic avocat al evreimii*” (*Columna lui Traian*, 24 mai 1871)? Să dea, astfel, Emilia credibilitate zvonurilor spuse pe seama lui Eminescu, între care și acuzațiile că ar dormi la teatru, că ar stresa „fetele” de la cafenea, că ar bea peste măsură ori ar prinde femeile de turnură? Biografi improvizați așa par să fi socotit, prefațând cu spuselor ei calea către „*boala ce îl va izbi din nou*”.

Suntem de cu totul altă părere.

În primul rând, Emilia nu se referă la gesturi (cu atât mai puțin la unele brutale), invocatul cinism manifestându-se în timpul conversației: „*Dacă vorbești cu el ai răspunsuri corecte, raționale; dar e cinic, nepăsător la culme, încât îl suporti cu greutate*” (subl. ns.). Dialogul cu Eminescu se purta, așadar, în mod normal, cu mențiunea că acesta nu-și prea băga în seamă interlocutorii. Nu spuselor sau faptele lui făceau să „*îl suporti cu greutate*”, ci atitudinea lui generală, caracterizată printr-un singur cuvânt: **nepăsare**. Din păcate, neștiind nici la ce soi de conversații era Eminescu provocat, nici ce comportare aveau ceilalți față de el, nu putem cunoaște dacă purtarea lui era complet nejustificată.

În al doilea rând, faptul că nimeni altcineva n-a mai spus că Eminescu ar fi devenit cinic (cum se spunea despre Caragiale) ne amintește că înțelesul cuvântului *cinic* nu este strict peiorativ și, cronologic vorbind, a început prin a desemna un om profund etic. Inițial, cuvântul *cinic* îi desemna pe membrii *școlii cinice*, întemeiată în secolul 4 î.Hr. de Antist(h)ene(s) (449/435? – 399 î. Hr.) și de discipolii lui, „*cari profesau în gimnasiul Kynosarges la Athena, despre virtuțile etice. «Cinicii» erau prin excelență filosofi etici. Ei reduceau la Etică filosofia întreagă, cerând omului o purtare lipsită de trebuinți și retrasă, care te lipsește de neplăcerile crude ale vieții*” (Enciclopedia *Minerva*). Lucru atestat, Eminescu era *lipsit de trebuinți și retras*, nicidecum un *ins obscen*. Școală filozofică socratică, cinismul combătea sclavagismul, promovând „*reîntoarcerea la natură*”, prin maximă simplificare a vieții (îndemn pe care zadarnic îl va rosti Însuși Iisus Hristos). Emilia Humpel, persoană cu temeinică pregătire, conducătoare a unui institut de învățământ de prestigiu, mult apreciat de Eminescu, recunoaște: „*Dacă vorbești cu el ai răspunsuri corecte, raționale*”. Unde e cinismul, în sensul: „*(Despre oameni; adesea substantivat) Care dă pe față, cu sânge rece, fapte sau gânduri condamnabile, care calcă, fără sfială, regulile moralei, de conviețuire socială și de bună-cuviință*” (DEX)? Care erau acele „*fapte sau gânduri condamnabile*”, pe care Eminescu (descriș de atâția alții ca fiind pe-atunci „*tăcut*” și „*retras*”) le-ar fi dat „*pe față, cu*

sânge rece”? Dacă la așa ceva s-ar fi referit Emilia, îi mai putea califica ea răspunsurile drept „corecte, raționale”?

Se poate replica: dacă Emilia Humpel ar fi avut în vedere școala cinică, de ce ar mai fi invocat ceea ce numește „*decadență morală*”? Cum se împacă impresia ei de prăbușire morală a lui Eminescu cu școala ai cărei membri „*erau prin excelență etici*” (cu vremea, cinicii aveau să devieze de la linia inițială, apucând-o în sens invers)? Nu avem un răspuns precis, dar observăm că Emilia ezită, ca și când i-ar lipsi cuvintele cele mai potrivite. Respectiva stare „*bate la ochi*” (orice noutate atrage atenția, iar Emilia chiar scrie: „*e ceva nou în el*”, deci fără vreo legătură cu „boala”), dar rămâne încețoșată: „*E mai mult o decadență morală decât o reducere intelectuală...*” (subl. ns.). Morala se reflectă prin moravuri, care cuprind atât relația insului cu lumea, cât și cu sine, existând astfel posibilitatea ca nepăsarea acuzată la Eminescu să fie în raport cu el însuși. *Moral* mai desemnează și o anumită stare afectivă sau un anumit *tonus*, fiind arhicunoscute expresiile „*a ridica/scădea (cuiva) moralul*”, adică, a(-l) *îmbărbăta* sau, respectiv, a(-l) *demoraliza*. Credem că, rostit sentențios și într-o formulă mai puțin academică, mesajul Emiliei ar suna cam așa: „Eminescu stă prost cu moralul”.

Oricare ar fi adevărul, sigur este că în lume n-a existat niciodată o singură morală și că fiecare dintre ele a fost aplicată în mod diferit, de la ins la ins. Poate Emilia Humpel credea în morala vremurilor ei (care, poate, nu accepta descurajarea), orice abatere de la aceasta fiind și pentru ea un semn de ieșire din normalitate, de decădere etică. De celebrul Diogene din Sinope (aprox. 404/412? – 323 î.Hr.) se învăța în școli și nimeni nu avea a-i imputa ceva concret, dar câți ar fi fost dispuși să doarmă ca el, într-un butoi ori să se lase cu totul în voia soartei? Oare, dacă Diogene – unul dintre cinicii cei mai vestiți – ar fi fost contemporan cu Eminescu și dacă ar fi umblat ziua cu lampa aprinsă, căutând un „om”, ar mai fi rămas el liber sau ar fi sfârșit la Mărcuța?

Scrisoarea Emiliei Humpel trebuie conexată cu celelalte informații despre Eminescu, puse pe hârtie în aceeași lună. Este vorba de scrisoarea lui Pompiliu către Maiorescu (14 mai) și de consemnările din jurnalul acestuia din urmă (27 mai). Când scrie: „*E mai mult o decadență morală*”, Emilia nu se gândește nici la oale sparte, nici la ciomege plimbate pe uluci ca pe țambal, nici la tolăniri „*pe bancă*”, la teatru, nici la plimbări pe la comisii. Ea nu pomenește nici aluziv, ca Miron Pompiliu, că Eminescu și-ar fi „*perdut bunul simț și buna cuviință ce se cere de la fie-care între oameni*” ori că „*nu mai știe nimic*”

de respect și de rușine. Damele i-au luat frica, în cât de departe îl încunjură, când îl văd pe stradă...”

În mod evident, Emilia Humpel și M. Pompiliu sunt două izvoare care transmit mesaje complet diferite – diametral opuse, am zice. Dacă zicerile lui Pompiliu ar fi fost reale, era imposibil ca Emilia Humpel să nu fi fost informată, caz în care n-ar mai fi fost vorba „**mai mult**” de o „*decadență morală*”, ci de o **cumplită** „*decadență morală*”. Iar decadența morală, nefiind ca răceala – astăzi vine, mâine trece – în lipsa intervenției celor din anturajul lui Eminescu (intervenție care n-a avut loc), n-ar fi făcut decât să se accentueze de la zi la zi. De asemenea, este exclus ca toate cele spuse de M. Pompiliu să se fi derulat în numai 8 zile. Prin urmare, avem de ales între Emilia Humpel și M. Pompiliu, neputându-i accepta pe amândoi, oricât ar dori unii.

Unul dintre motivele pentru care M. Pompiliu este suspect rămâne faptul că întreaga lui scrisoare către Maiorescu se axează pe abordarea simplistă a ceea ce Emilia numește, în termeni poate nu tocmai inspirați, „*decadență morală*”, el amplificând în mod cinic această idee. Dacă îi fusese sugerat (cerut) sau nu să facă o asemenea „adresă” către „centru”, nu știm, însă nu ne-ar mira un răspuns afirmativ, el având, așa cum vom arăta în alte pagini, ciudate intervenții și când Eminescu se afla la Botoșani.

Sigur este un lucru: Maiorescu, deși a făcut posibilă publicarea scrisorii lui Pompiliu, se teme să folosească el însuși informația din ea. Mai mult, aproape o contrazice, căci Pompiliu prezintă „decăderea” lui Eminescu ca fiind mai veche și cunoscând diverse stadii. Dacă avocatul Titus i-ar fi dat crezare, de ce a preferat să apeleze la strania formulare „*Eminescu devine **direct** alienat*” (adică brusc, pe neașteptate, așa cum despre un sergent am spune că a devenit *direct* general)? Avem un singur răspuns: pentru că știa care e adevărul și mai știa că acel adevăr este cunoscut de întregul Iași.

14 mai

Pompiliu îi scrie lui Maiorescu, cerându-i „*cu toată stăruința*” să găsească „*vr’ un mijloc*” prin care Eminescu „*să fie trimis într’ un stabiliment de cură*”.

27 mai

Maiorescu notează în jurnal, referindu-se la evenimente petrecute sâmbătă și duminică (24 și 25 mai), la Iași:

„...Am văzut și pe Eminescu, care devine din nou direct alienat”.

În ciuda acestei consemnări a magistrului, nimeni din Iași nu a încercat să-l „ajute” pe cel „*direct alienat*”, punându-l în cămașă de forță. Minte cineva?

9 iunie

„La 9 iunie 1886, Eminescu se întunecă a doua oară. În vara acestui an, iulie și septembrie, nefericitul om de geniu face hidroterapie, la băile Repedea, din județul Iași” (Gala Galaction, *Mihai Eminescu*, 1914).

Hidroterapia nu era tratament specific smintiților, cum am putea crede din spusele scriitorului GaGa, în timpul liber, zis Pișculescu. De altfel, la Repedea au mers și Chibici-Revneanu sau Riria, viitoarea soție a lui Xenopol, fără a fi nebuni – deși, uite, mai știi?

Nu cunoaștem cum s-a manifestat noua „*întunecare*” a lui Eminescu și de unde a obținut autorul informații atât de precise și de bine argumentate, încât să le folosească într-o biografie ca puncte de reper, dar garantăm că G. Galaction avea o foarte mare barbă...

Notă: Posibil ca falsa informație a lui Galaction despre „*întunecarea*” a lui Eminescu în ziua de 9 iunie 1886 (de neregăsit la alți autori) să fi stat la baza afirmației anonimului care, în pagina românească a *site-ului Wikipedia* (unde e ceva „trafic”), între altele, îl „*alienează*” pe Eminescu cu cinci luni mai iute decât alții:

„În timpul verii Eminescu devine din nou alienat. La 9 noiembrie este înlocuit în postul de la bibliotecă...” (<http://ro.wikipedia.org/wiki/Eminescu#1886>)

Fiindcă *Wikipedia* are pretenții (e „*The free Encyclopedia*”, care **poate fi accesată și de pe site-ul Bibliotecii Academiei Române** – vezi *Referinte on-line*, la www.bar.acad.ro), ne-am uitat în fugă și peste pagina în engleză. Acolo, oricine află că despre ultimii șase ani din viața lui Eminescu, n-are merita reținut decât atât:

„Years of illness

*In his last years, he suffered from **manic-depressive psychosis**. In 1883, in Romania, he was diagnosed with **syphilis** and **George Călinescu** wrote in the poet's biography that he had the illness since he was 20; however, a separate diagnosis done in Vienna, also from 1883, mentioned his*

depression but did not mention *syphilis*. In **1884**, he returned to Romania and appeared generally healthy. Starting in **1886**, he received a few injections with *mercury*, which was at that time the usual treatment for *syphilis*.”

Dacă Eminescu chiar ar fi fost socotit bolnav de sifilis în epocă, dacă cel mai celebru biograf al lui confirmă același lucru și dacă și în ultimii ani i-a fost administrat tratament anti-luetic, în temeiul căror informații schimbă „enciclopediștii” de la *Wikipedia.org* diagnoza? Doar din știrea că la Viena i-ar fi fost pus un alt diagnostic? Care? Din nici un document aflat la vedere nu reiese că Obersteiner ar fi pronunțat sau ar fi scris numele unei boli anume. Și chiar de-ar fi făcut-o, în orice caz, ipotetica boală depistată de el nu putea fi *depresiunea*, care se manifestă printr-o „*Stare de tristețe intensă... Totul este văzut și trăit sub impresia unui profund pesimism... Unul din cele mai mari pericole este impulsul pentru sinucidere*” (Dicționarului sănătății). Or, printre puținele informații privind constatările lui Obersteiner, se numără și aceea că noul pacient adus de la București – îndeosebi în ziua internării (20 octombrie 1883) – „*Uneori, mai iritat, bate în ușă*” (câți ar rămâne pasivi în cazul în care ar fi cu forța închiși într-o încăpere?), iar peste o săptămână ar fi consemnat că era „*Deseori repede iritat*”. Și cum această stare venea – citim în *Sumar din povestea bolii Domnului Eminescu Mihail* – după „*4 luni violentă stare de iritare*”, unde e pretinsa *depresiune* a „bolnavului”?

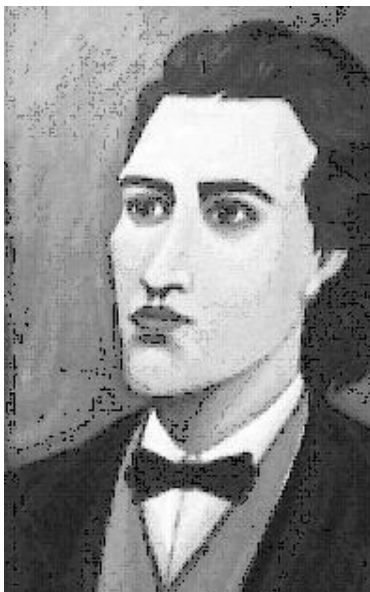
Întrucât tot i s-a oferit spațiu pentru liberă manifestare, iluzionistul care a scris sus-citatul text, atât de mediatizat prin Internet, a scos din manșetă și o **psihoză maniaco-depresivă**, să fie acolo, că nu strică. Chiar nici o ezitare în stabilirea unei diagnoze *post-mortem*, de nu se spune cine, la mai bine de o sută de ani după slujba de la Bellu, îndoiala apărând doar în afirmații precum: „*Mihai Eminescu..., probably* (subl. ns.) *the best-known Romanian poet*”? În cazul în care umbrele care bântuie Internetul se mai uită și pe coală tipărită, nu numai pe ecran, punem la dispoziția autorului facsimilul documentului medical emis de Șuțu imediat după internarea din 28 iunie 1883, spre a se

este afectat de alterații
mentale în forma de
manie acută, stare - care
reclama o îngrijire
pe în un stabiliment spe-
cial.
Dr. Șuțu
București 28 Iunie 1883.

Diagnosticul în baza căruia doctorul Al. Șuțu l-a sechestrat pe Eminescu în ospiciul lui privat

convinge că în Țară Eminescu was **NOT** diagnosed with *sypphilis*, ci... with „*manie acută*”, care e cu totul altceva, deosebindu-se în considerabilă măsură chiar și de zisa psihoză maniaco-depresivă, deși E. Kraepellin (cel care a inventat conceptul, pe la 1900) le prezintă ca părți ale unei unice boli.

Pe același *site* apare și un chip care se vrea a fi al lui Eminescu. Imaginea, dovedind un prost-gust total, reprezintă prelucrarea color a „*astralei fotografii*” (Călinescu). Studentul Eminescu pare făcut din plastic, de un cooperator care produce șlapi, iar părul de deasupra frunții și dinspre tâmpile are neașteptate sclipiri roșcate. Aceeași făcătură se găsește în variantele biografiei din limbile daneză, engleză și română. Versiunea germană oferă fotografia adevărată (preluată, se pare, după o reproducere nu tocmai bună), dar „scăparea” este compensată de versiunea esperanto (prezentată în facsimil), care șochează prin „portretul” unui Eminescu desenat de un individ care, dacă nu lucrează stând pe burtă, are probabil handicap la

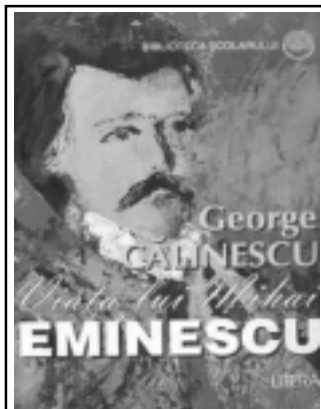

ambele mâini, fiind discutabil dacă poate sau nu să mănânce singur. Faptul nu constituie însă o noutate. Colectivul de autori ai *Bibliografiei* Eminescu (1999) constată cu deplină îndreptățire:

„Din nenorocire, cel puțin până în 1938 (perioada acoperită de prezentul volum), artiști ori practicienii penelului/creionului care l-au zugrăvit pe Eminescu sau au creat compoziții al căror motiv principal a fost poetul au fost neinspirati, lipsiți de talent ori pur și simplu autorii unor lucrări care viciază imaginea acestuia.”

De ce asemenea batjocuri? Probabil pentru că în cazul artiștilor autohtoni nu am avut tăria să le respingem nereușitele, iar față de străini nu ne-am învrednicit să răspundem cu aceeași monedă.

Curioși să știm cine dezinformează astfel folosind Internet-ul, am încercat să aflăm autorul

Cine-o fi pe copertă? Eminescu, Călinescu sau directorul Editurii Litera (Chișinău)?

textului în limba română. Și, cu voia lui Dumnezeu, am reușit. Este vorba de un anume Ion Crețu. Într-o carte din *Biblioteca școlarului* (!) publicată de Editura *Litera* la Chișinău în 1997 (*Mihai Eminescu între Scylla și Carybda*), acest individ – care la primă vedere pare să nu-l fi citit decât pe Galaction – semnează un *Tabel cronologic*, pe care Wikipedia l-a preluat aproape în întregime:

„1886

*Este menținut în serviciul bibliotecii, unde îndeplinește roluri șterse: scrie statele de plată, adresele pentru înaintarea lor, diverse circulare pentru restituirea cărților împrumutate și pentru convocarea comisiei bibliotecii. «Epoca ilustrată» din 1 ianuarie publică Dalila (fragment). În întregime poezia a apărut postum în «Convorbiri literare» la 1 februarie 1890. [„Albumul literar al societății studenților universitari «Unirea»[“], cu data de 15 martie, îi publică poezia Nu mă înțelege, iar «Convorbirile literare» din decembrie poezia La steaua... «România liberă» din 2 martie informează despre o conferință publicată [de fapt, **publică** – n. ns.] lui Vlahuță asupra lui Eminescu, lăudând poeziile și criticând aspru pe cei care au avut alte păreri asupra lor. În timpul verii Eminescu devine din nou alienat. La 9 noiembrie este înlocuit în postul de la bibliotecă și, în urma unui consult medical, este transportat la ospiciul de la Mănăstirea Neamț.”*

Posibil ca acest I. Crețu care învață rău școlarii să fie una și aceeași persoană cu autorul biografiei *Mihail Eminescu. Biografie documentară* (1968), căci și acolo găsim scris, cu siguranța celui care a participat direct la evenimente:

„**Spre o nouă cădere.** Sunt numeroase relatările unor contemporani din Iași ai lui Eminescu asupra alunecărilor sale spre fapte indecente, ceea ce-i aducea **dese rețineri la comisariatele poliției**. Starea lui de decădere morală **era cunoscută în marele public**. **Nimeni nu-l mai putea opri de la excесе, nici chiar cei cari aveau sarcina să-l supravegheze de aproape.** Maiorescu afirmă că la 27 octombrie 1885, la o aniversare a Junimii, a auzit că Eminescu petrece cu fete de la **Café-chantant**. La sfârșitul lui mai 1886, același constata personal (?) că nefericitul poet devenea din nou alienat” (subl. ns.).

Ce să mai zici? În mintea autorului, încă de prin 1885, Eminescu devenise un fel de buldozer căruia nu-i stătea nimic în cale și care de obicei era parcat la Poliție. Dacă Eminescu a fost decăzut moral, ce cuvinte s-ar mai găsi pentru cei care îl denigrează astfel?

12 septembrie

De la Iași, Miron Pompiliu îl anunță pe Maiorescu: „*Eminescu e mult mai bine. A fost câteva săptămâni la Repedea unde a făcut băi regulate. El continuă băile și acum.*”

25 octombrie

În *România liberă*, la rubrica „*Mai nou*” (pagina a treia), citim:

„*Primim de la un prietin din Iași următoarele versuri, ca fiind ale lui Eminescu și indicând reînceperea activității sale literare:*

*La steaua care a răsărit
E-o cale atât de lungă
Că mii de ani 'i-a trebuit
Luminei să ne-ajungă.*

*Poate de mult s'a stins în drum
În depărtări albastre,
Iar raza ei abia acum
Luci privirei noastre.*

*Icoana stelei ce-a murit
Încet pe cer se suie.
Era pe când nu s-a zărit;
Azi, o vedem și nu e.*

*Tot ast-fel când al nostru dor
Peri în nopte-adâncă,
Lumina stinsului amor
Ne urmărește încă.”*

Cum am arătat și în *Recurs Eminescu. Suprimarea gazetarului*, unii au opinat că „*prietinul*” ar fi Maiorescu, D. Murărașu dezvoltând chiar un fel de raționament, cu o logică foarte bine personalizată, ca atâtea alte ticăloșii de om citit. Ideea (despre care Maiorescu afirmă că i-ar fi aparținut – gura nu doare) se regăsește și într-unul dintre ultimele articole publicate de Eminescu la *Timpul*, după scandalul provocat de nesăbuitul toast al lui P. Grădișteanu, cu ocazia dezvelirii statuii lui Ștefan cel Mare la Iași:

„*În adevăr lipsește Basarabia din acea coroană !*

Și tu, Doamne Ștefane, stăteai mult și rece asupra acestei adunări de precupeți de hotare și n-ai izbit cu ghioaga Ta răpuitoare de eroi în capetele acestor reptile, acestor agenți provocatori ai străinătății.

O Doamne, Doamne, că mare mult ne-ai uitat !

Tu, scutul Creștinătății și cetatea Crucii, ai ascultat pe un C. A. Rosetti care-și bate joc de legea Ta strămoșească și care ca mâni se va îngropa ca patrupedele, fără preot și fără lumină.

Tu, care de patruzeci de ori, în patruzeci de bătălii te-ai aruncat în rândul întâi al oștirii, căutând martiriul pentru țară, ascuți oameni pentru cari patria și naționalitatea sunt o marfă pe care-o precupețesc ?

Tu, ale cărui raze ajung până la noi ca și acelea ale unui soare ce de mult s-a stins, dar a cărui lumină călătorește încă mii de ani prin univers după stingerea lui; tu, care, însuși nemuritor, ai crezut în nemurire și, lumină din lumină, ai crezut în Dumnezeuul luminii, s'ascuți pe acești oameni incapabili de adevăr și de dreptate, pe acești traficanți de credințe și de simțiri?" (subl. ns.).

Era 18 iunie 1883.

A. Z. N. Pop pare să fi fost cel care a descoperit că această idee apare și într-o conferință ținută de Maiorescu cu un an înainte și a cărei înregistrare, afirmă istoricul, „este cuprinsă în foiletonul **României libere**, an. 6, nr. 1491 (marți 20 apr. 1882), p. 2, semnată Hermes, ceea ce pare a se datora lui M. Brăneanu”. Cu toate acestea, recunoaște Z. N. Pop, nu se poate spune că magistrul l-ar fi inspirat pe Eminescu, întrucât primele forme ale poeziei *La steaua* datează de prin anii 1876-77. Deci, dacă magistrul și „protejatul” lui nu au ajuns la aceeași adevăr pe căi diferite, devine mai plauzibil ca Eminescu să-l fi inspirat pe Maiorescu, nu invers. Este atât de important, însă, un atare detaliu? Cu o tenacitate pe care nu o regăsim în chestiunile esențiale privind destinul lui Eminescu, A. Z. N. Pop, răcolește bibliotecile, căutând o anume „filiatie” a poeziei *La steaua* și descoperă ceea ce el numește „datorințele izvoristice”: P. S. Laplace, G. Keller, A. Dorchain, Flaubert, Saint-Beuve, Sully Prudhomme, Octave Houdaille, Léon Dierx și, bineînțeles, Eminescu. Incapabil să demonstreze că Eminescu ar fi fost într-adevăr bolnav psihic (cum pretinde), dar în stare să comită falsuri precum cele pe care le-am arătat în pagini anterioare, istoricul nostru o ia pe câmpuri, în căutarea a ceva ce nu interesează și care, în nici un caz, nu poate fi dovedit, căci, chiar admitând că Eminescu i-a citit pe toți cei înșirați, nimeni n-ar putea proba că el nu întâlnise prima oară ideea centrală din *La steaua* la un alt autor decât cei din pomelnicul prezentat. Mai mult, n-ar putea convinge nici măcar că Eminescu nu intuise singur ceea ce Laplace (să zicem) avea să-i și demonstreze. În fond, viteza luminii fusese măsurată încă din 1675 de danezul Olaus Römer (rezultatul acestuia – 280.000 km/s – fiind confirmat în 1727 de J. Bradley), iar în secolul al XIX-lea, s-au efectuat trei măsurători importante: în 1849, prin A. H. L. Fizeau (315.000 km/s), în 1852, prin A. A. Michelson, zece ani mai târziu, J. B. L. Foucault apropiindu-se cel mai mult de adevăr: 298.000 km/s. Nu conta că Römer nu fusese foarte exact. Simpla existență a vitezei

luminii, indiferent cât de mare sau de mică ar fi fost, presupunea **timp** pentru străbaterea unei anumite **distanțe**. Iar când aceste distanțe erau foarte mari (și se știa că vastele spații interstelare sunt greu de imaginat de om), timpul necesar parcurgerii lor creștea pe măsură, scurgerea lui aducând și inevitabile modificări ale respectivei surse de lumină.

Și-apoi, *La Steaua* nu este manual de fizică, ci un original mod de convertire a severelor legi ale fizicii în metafore de puternic și inconfundabil impact afectiv.

4 noiembrie (marți)

La 4 noiembrie, care se zice c-ar fi fost ultima zi petrecută de Eminescu la Iași în libertate, Maiorescu îi scrie surorii lui, Emilia. Între altele, precizează:

„Îți trimit în alăturare admirabila poezie nouă a lui Eminescu (este vorba de La steaua – n. ns.). Ideea este luată dintr’ un discurs al meu; dar ce formă frumoasă!” (subl. ns.).

[Scrisoarea a fost dată publicității de Gh. T. Kirileanu, abia în 1941, adică, la 55 de ani de la data la care a fost scrisă!].

Logica manivelei istorice și estetice

Nici o nuanță din epistola magistrului nu îndrituiește bănuiala că manuscrisul poeziei ar fi trecut pe la el, înainte de a ajunge la *România liberă*. Cu toate acestea, biografia și majoritatea istoricilor literari pretind altceva. Ei exprimă interesul prost disimulat de a promova cu orice preț ideea că, din 28 iunie 1883, Eminescu ar fi fost incapabil să raționeze, să creeze și, în general, să se miște singur în societate. Îndrăzneala lor merge până acolo încât, deși *La steaua* a devenit publică odată cu apariția ei în numărul din 25 octombrie al *României libere*, din motive de clan, ei adaptează realitatea nevoilor proprii, unii prezentând această poezie ca fiind publicată întâia oară în *Convorbiri literare*, la 1 decembrie 1886, iar alții, precum D. Murărașu, încercând să dreagă busuiocul:

„România liberă la «mai nou» arată că poezia [La steaua] i-a fost trimisă de un prieten al lui Eminescu și că ea marca reînceperea activității literare a poetului. Cum în scrisoarea lui Maiorescu către sora sa Emilia, trimisă la 4/16 noiembrie 1886, se vorbește și despre poezia care ne preocupă – «Îți trimit în alăturare admirabila poezie nouă a lui Eminescu. Ideea este luată dintr-un discurs al meu; dar ce formă frumoasă!» – putem socoti ca aproape sigur că prietenul care-a trimis României libere poezia este însuși Maiorescu.”

Ceea ce nu se întreabă Murărașu este însă: de ce Maiorescu și-ar fi văduvit propria publicație de un asemenea mărgăritar, spre folosul altei gazete? Maiorescu nu numai că nu l-a mai îndemnat pe Eminescu să scrie, dar a făcut tot ce i-a stat în putință pentru ca rânduri mai noi ale acestuia, versuri sau proză, bune sau rele, să nu mai apară în *Convorbiri* și, în general, **Eminescu să facă orice, numai să nu scrie**. Ce l-ar fi putut determina pe magistrul ca, sub nejustificata acoperire a anonimatului, să fi trimis ziarului *România liberă* poezia *La steaua* (versuri noi, neașteptate pentru cei mai mulți)? Credem că, dimpotrivă, poezia *La steaua* mai degrabă l-a speriat (așa cum, vom vedea, l-au speriat *De ce nu-mi vii ori Kamadeva*). Și nu numai pe el, căci altfel nu ne explicăm cum de „memorialiștii” ieșeni, atât de pricepuți în a-l transforma pe Eminescu în erou al faptelor scandaloase, nu-și amintesc și un astfel de eveniment, care marca reluarea creației lui literare, dar ne spun că, la 11 zile după apariția poeziei, „*genialul*” Eminescu ar fi fost... arestat, spre a fi reinternat în balamucul de lângă Mănăstirea Neamțului.

Pentru ca Maiorescu să poată trimite, din umbră sau nu, poezia *La steaua* redacției *României libere*, el trebuia să dețină textul respectiv. I l-a trimis Eminescu, adică, tocmai cel care era „*amarnic de supărat pe Titus, fiindcă i-a publicat poeziile*” (Mite către Emilia, conform revistei *Convorbiri literare*, din luna mai a anului 1937)? Și, admitând că așa ar fi fost, Maiorescu n-ar fi notat evenimentul în jurnalul intim, deși este limpede că versurile l-au încântat? În afară de acestea, faptul că de la Mănăstirea Neamțului Eminescu i-a expediat lui Negruzzi, nu lui Maiorescu, un grup de poezii noi (între care și *De ce nu-mi vii*, singura care a fost publicată) este și el de natură să convingă că, potrivit obiceiului vechi, Eminescu se adresa direct celui care se îngrijea personal de *Convorbiri literare*.

Un argument că Maiorescu a fost luat prin surprindere de apariția poeziei *La steaua* ni-l oferă chiar el, acum, la 4 noiembrie, când îi scrie surorii Emilia: „*Îți trimit în alăturare admirabila poezie nouă a lui Eminescu. Ideea este luată dintr' un discurs al meu; dar ce formă frumoasă!*” Lucrurile sunt, deci, clare: 1) Este vorba de o poezie „nouă”, pe care magistrul nu o găsisese (în această formă) între manuscrisele din lada lui Eminescu; 2) indiferent cui i-ar fi fost trimise, versurile trebuiau însoțite de o cât de scurtă epistolă explicativă – epistolă care lipsește, ca și orice referire a destinatarului privind primirea ei; 3) Maiorescu recunoaște valoarea versurilor și, implicit, capacitatea creatoare a autorului (capacitate pe care o va nega în lucrările lui

destinate publicului larg); 4) Maiorescu prezintă lucrurile ca și când ar fi vorba de rodul gândirii lui, de o proprie descoperire științifică, pe care Eminescu ar fi pus-o în versuri. De la această infatuare, probabil, D. Murărașu a dedus, cu utilajul propriu, că ar fi „*aproape sigur că prietenul care-a trimis României libere poezia este însuși Maiorescu*”.

Culmea este că nici Maiorescu nu pretinde că Eminescu i-ar fi expediat-o lui (detalii pe care nu l-ar fi omis, el având tot interesul să arate că ar exista o punte între ei). Ca de atâtea ori, și aici, avem surpriza să constatăm că Cinea l-a apărat pe Maiorescu mai ceva decât a făcut-o el însuși, punându-i în seamă gesturi frumoase, la care el nici nu s-a gândit.

Faptul că revista *Junimii* a refuzat să-i mai publice lui Eminescu cele mai multe dintre poeziile scrise după 1883 dezvăluie tentativa de a-l ține pe acesta rupt de lume (în pagini viitoare vom prezenta o neașteptată probă materială privind poziția deloc prietenească a lui Negruzzi). De aici îndreptățirea să ne întrebăm dacă nu cumva acesta se afla sub cenzura camuflată cu zâmbete a „amicilor” lui influenți. Într-o astfel de ipoteză, în funcție de context, n-ar fi exclus ca acel misterios „*prietin din Iași*” să fi fost fie cineva precum Creangă, Veronica ori Novleanu, fie o invenție a unui binevoitor din redacție, care dorea să justifice astfel publicarea poeziei (*România liberă* era pe atunci tribuna *Junimii*), fie chiar Eminescu însuși. Numărul variantelor plauzibile este foarte mare, dar ele îl exclud pe Maiorescu.

Nota bibliografică dedicată de D. Murărașu poeziei *La steaua* se încheie cu o amuzantă deducție:

„În articolul din *Timpul*, 18 iunie 1883, Eminescu glorifică pe Ștefan cel Mare. «Tu, ale cărui raze ajung până la noi ca și acele ale unui soare ce de mult s-a stins, dar a cărui lumină călătorește încă mii de ani prin univers după stingerea lui...»

Nu este de mirare că în 1886 Eminescu a putut să transcrie din memorie o poezie făcută cu mulți ani înainte.”

Se pare că Murărașu nu prea știe ce-i aceea a „*transcrie*”. Efectuată din memorie ori cu originalul sub nas, o atare operațiune presupune redare fidelă, **copiere**, scrierea pe o altă coală a unui text, fără a-i aduce modificări. Dacă prin transcriere orice articol de gazetă devine poezie, chiar că suntem neam de poeți!

Din nefericire, D. Murărașu nu a fost singurul critico-istoric literar care ne învață că, după 1883, Eminescu ar fi fost inapt să creeze, tot ceea ce a mai publicat fiind *transcrieri din memorie*. Teza este pe cât de mincinoasă, pe atât

de răuvoitoare și de interesată. Pentru ca domnii care o promovează să poată fi crezuți, dumnealor trebuie să demonstreze că în lada cu manuscrise, **furată de (oamenii lui) Maiorescu**, se aflau **variante identice** cu acelea date spre publicare de Eminescu, după iunie 1883. Aceste versiuni nu există. O dovadă zdrobitoare o oferă însuși Maiorescu, cel care a scotocit-o atent, extrăgând ce i-a convenit dintr-un fond a cărui existență nu a declarat-o (un exemplu este poezia *Glossă*). El fie nu a găsit nici o versiune a poeziei *La steaua*, fie variantele din manuscrise i s-au părut magistrului insuficient cizelate, spre a le include în volumul din decembrie 1883. În schimb, după apariția în *România liberă*, a socotit-o „*admirabilă*”, trimițând-o imediat Emiliei. Nu este însă cazul să ne entuziasmăm: buna apreciere poate avea (și?) scopul de a-i arăta acesteia (un real apărător al lui Eminescu) un frate echilibrat și binevoitor în raporturile lui cu „protejatul”, mai ales când acesta îi și „poetizează” ideile.

Am insistat asupra acestor detalii legate de publicarea poeziei *La steaua*, întrucât ele relevă dedesubturi mult mai adânci ale idolatrizării lui Maiorescu. Când îi scrie Emiliei, el precizează că-i trimite „*în alăturare*” scrisorii și „*admirabila poezie nouă a lui Eminescu*”. Implicit, magistrul recunoaște astfel că acesta continua să creeze. Cu tupeu, acest fapt evident va fi contestat peste ani de D. Murărașu sau de biografi precum Călinescu și Munteanu.

Dintre toți, G. Munteanu merge cel mai departe, sugerând că Eminescu nici măcar n-ar fi știut când i-au fost trimise unele poezii spre publicare, de toate acestea ocupându-se Maiorescu:

„*Exceptând o mențiune din 27 mai /8 iunie 1886, potrivit căreia în recentul drum la Iași «am văzut și pe Eminescu, care devine din nou direct alienat», Însemnările zilnice nu mai cuprind vreme îndelungată nici o referire la soarta poetului (trebuie spus că și notița invocată apare după o pauză de circa doi ani – n. ns.). De nu opera, atunci persoana acestuia ieșise din raza interesului «Junimii». În Epoca ilustrată (1 ianuarie 1886), Maiorescu publica un fragment din Scrisoarea V. Același, într-un Album literar din 15 martie 1886, făcea să apară poemul Nu mă înțelegeți, iar La steaua o încredința Convorbirilor literare din 1 decembrie. Se cheamă că, având acum la el acasă manuscrisele eminesciene, criticul le răsfoia metodic și da la iveală ceea ce se potrivea gusturilor lui.*”

Imaginație bolnavă? Fixuri regretabile, autorul nemaștiind ce face? Ar fi bine, dar nu credem într-o atât de fericită ipoteză. În cangrena numită *Cazul Eminescu* orice a devenit posibil. Nu ne-ar mira ca azi, mâine, să auzim că *De ce nu-mi vii* a fost trimisă de un cumnat al intendentului ospiciului

de lângă Mănăstirea Neamțului, care a tradus-o din sanscrită, iar *Kamadeva* ar fi creația primarului Botoșanilor. Nu vrem să fim răutăcioși, dar nici miiloși nu putem fi când un specialist ofensează doar pentru a apăra inexistenta onoare a unor șefi de gașcă literară (dacă cineva se simte onorat când este numit **nebun** sau **sifilitic** să ne spună, ca să-i facem pe plac!) și, totodată, își bate joc de public, inducându-l în mod intenționat în eroare.

O atare inexactitate privind cronologia publicării poeziilor lui Eminescu poate să scape unui cercetător amator, dar nu-i poate fi iertată unui profesionist, care pretinde a scrie biografia lui Eminescu. Perseverarea în această greșeală (?) grosolană denotă existența unui interes ascuns, care, pentru anumiți istorici literari, rămâne mai presus de adevăr și care este apărut „*cu sistem*”.

O a doua dovadă o oferă Iacob Negruzzi, în prima variantă a *amintirilor* lui (ulterior, avea să „uite” detalii ca acela că **promise nu una, ci un set de poezii** de la Eminescu, aflat atunci la Mănăstirea Neamțului):

„După îmbolnăvirea sa, Eminescu a petrecut cât-va timp la mănăstirea Neamțului, unde se găsește cunoscutul institut de alienați. Eminescu avea săptămâni întregi de deplină luciditate. **Așa se explică cum a putut scrie câte-va poezii frumoase în acea epocă**” – subl. ns. (vezi *Convorbiri literare*, 1899, XXXIII).

Deci, cel puțin până în 1899, și Negruzzi a recunoscut că Eminescu a mai creat și după iunie 1883, fără ca noile lui poezii să mai fie „vămuite” și de Maioreescu. În cazul în care magistrul ar fi fost verigă intermediară între Eminescu și *Convorbiri literare*, putem fi siguri că Negruzzi ar fi menționat acest lucru. Dar nici măcar lui nu i-au trecut prin cap povești atât de gogonate, semn că, în ciuda talentului real arătat în acest sens, nu era la fel de priceput în dezinformare ca procurorii literari care, din perioada interbelică încoace, se așează la coadă la rampă și nu se mai sfârșesc.

Nu știa G. Munteanu nici de această mărturisire a lui Negruzzi? Ba da! Prin nota cu numărul 506 a lucrării *Hyperion. I*, istoricul trimite la primul din cele 13 volume editate de I. E. Torouțiu. La adresa indicată, găsim scurta epistolă cu care Eminescu și-a însoțit poeziile trimise lui Negruzzi în ianuarie 1887. Din moment ce G. Munteanu a citit scrisoarea, evident că el a aruncat un ochi și peste notele explicative ale lui Torouțiu, aflate două file mai încolo. Iar prima dintre acestea constă exact în mai sus citatul pasaj din Negruzzi. Mai poate fi invocată prezumția de nevinovăție?

5 noiembrie (miercuri)

Pe prima pagină a ziarului *Epoca*, titlu mare: „*Terorismul la Botoșani*”.

Potrivit unei anume folcloristici, la această dată, Eminescu s-ar găsi reținut în arestul poliției Iașilor. Când anume fusese arestat, cauza oficial declarată a acestei măsuri și numele celor implicați sunt complet necunoscute. Legat de destinul lui Eminescu, ziua de 5 noiembrie apare într-un singur document (citată în 1903 de doctorul P. Zosin, dar neprezentat vreodată în facsimil). Potrivit acestui document, la această dată, primul-procuror al Iașilor ar fi cerut misterioșilor medici Iuliano și Bogdan să-l consulte pe arestat („*Subsemnații... în urma requizițiunei d-lui prim-procuror, din 5 noiembrie 1886, de a constata starea mintală a lui Mihai Eminescu, mergând la arestul preventiv al Despărțirii I, unde se afla pacientul...*” – subl. ns.).

6 noiembrie (joi)

Medicii Iuliano și Bogdan ar fi semnat o „*Constatare medicală*” (document de negăsit), prin care atestă că Eminescu „*sufere de o alienațiune mentală cu accese acute*”, fiind periculos „*pentru societate*”. În consecință, ei afirmă că „*este neapărată nevoie de a fi internat în o casă specială spre cercetare și observare*”.

Nu se uscaseră cerneala pe acest document, când Epitropia generală a casei Sfântul Spiridon s-ar fi adresat ospiciului de lângă Mănăstirea Neamțului, pe care îl anunță că îi trimite un nou pacient, numit Mihail Eminescu, cerând: „*la prezentarea lui să binevoiați a-l interna*”.

7 noiembrie (vineri)

În jurul orei prânzului, Maiorescu ajunge la Iași. Drept dovadă, stă epistola lui, expediată marți, 4 noiembrie:

„*Eu am să plec de aici deja poimâine Joi sara, pentru a fi cu o zi mai nainte în Iași, adică Vineri la 1, ca să pot vorbi cu Creditul Urban; căci Sâmbătă e sărbătoare.*”

În aceeași zi, *România liberă* anunță: „*Mâine seară «Junimea» sărbătorește la Iași, în saloanele otelului Traian, a 23-a aniversară a societății literare*”.

8 noiembrie (sâmbătă)

Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil (ziua onomastică a lui Eminescu). La Hotelul *Traian* din Iași, are loc ultimul banchet al junimiștilor. În mod

surprinzător, biografia lui Eminescu nu pomenesc nimic despre acest eveniment. A participat și Eminescu la banchet sau era la drum cu gardianul? Nici o mărturie explicită nu contestă participarea lui, iar de-ar fi lipsit, era de așteptat să fi fost văicărit că, uite, bietul, tocmai în preajma marii sărbători a *Junimii*, s-a „îmbolnăvit” din nou. În schimb, I. N. Roman ne asigură că a fost prezent la banchet: „*Eu l-am cunoscut pe Eminescu la ultimul banchet al «Junimei» de la Iași*”, adică, la 8 noiembrie 1886. Ce să mai înțelegem? Că abia a doua zi, după „sărbătoare”, la 9 noiembrie, Eminescu ar fi fost expedit, sub escortă, către „*acel ospiciu*” – adresă în spatele căreia specialiștii au întrezărit balamucul de lângă Mănăstirea Neamțului? Cine l-ar fi internat acolo? Într-o *Dare de seamă despre mișcarea și asistența bolnavilor sin ospiciul Mănăstirea Neamțu* (1903), Zosin scrie că, la balamucul de la Neamț, „*serviciul medical*” se îndeplinea „*de către medicul spitalului din Tg. Neamțu*”. La rândul lui, A. Z. N. Pop, se arată convins că medicul pe mâna căruia ar fi încăput Eminescu în „*acel ospiciu*” se chema N. Ursulescu. Indubitabil, deci, **acest** Ursulescu funcționa, prioritar, ca medic al spitalului din Târgu Neamț. În biografia lui Eminescu, **nu există însă nici un document care să facă o cât de firavă legătură între el și Ursulescu** (medic priceput, sub a cărui atentă priveghere și-a dat duhul Veronica). Și, chiar dacă s-ar accepta că Eminescu s-ar fi aflat pentru un timp în grija respectivului medic, nu putem ști dacă acesta l-a tratat la ospiciu ori la spitalul din Târgu Neamț, în al cărui paraclis slujea ca preot cine noi nu am gândit, iar alții nu au spus: **popa Gheorghe, unchiul lui Ion Creangă!**

9 noiembrie 1886 (duminică)

Varianta oficializată prin repetare și prin includere în manualele școlare ne învață că în această zi Eminescu ar fi fost predat de gardianul (jandarmul, după unele voci) care-l însoțea, cuiva din ospiciul de lângă Mănăstirea Neamțului

10 noiembrie

Maiorescu părăsește Iașii.

14 noiembrie

Epoca („*ziar ciocoiesc*”, cum îl numesc redactorii de la *Națiunea*) anunță la „*Ultime informații*” (pagina 3):

Sănătatea d-lui Eminescu merge din ce în ce mai rău. În urma avizului unui consiliu medical, și prin îngrijirea administrației județului Iași, nenorocitul poet a fost transportat acum trei zile la mănăstirea Neamțu.”

De ce să fi trecut cel puțin cinci zile de la data pretinsei arestări a lui Eminescu și patru de când s-ar fi întrunit „*consiliul medical*” (compus din cine?) fără ca presa să scrie vreun cuvânt despre Eminescu? Cum se face că nu este amintită nici una dintre așa-zisele lui fapte antisociale, care ar fi impus arestarea și „*avizul*” psihiatric?

Recitind știrea, observăm că, de fapt, informația este foarte vagă, lipsind numele bolii. „*Sănătatea lui Cutare merge din ce în ce mai rău*” se poate spune și în cazul unui hepatic, a unui tebecist sau, de ce nu?, în cel al cuiva care, asemenea lui Eminescu, suferă de o ectimă rebelă. Formularea sună alarmant, dar nu presupune prăpădul, un astfel de rău progresiv (care, în cazul nostru, iar nu se știe în ce consta) putând fi adesea stopat în scurt timp, fără internare în spiciu.

Precizarea „*din ce în ce mai rău*” indică agravare. Dacă o boală internă nu poate fi descrisă de nespecialiști, inclusiv pentru că nimeni nu poate prezenta exact măsura în care cuiva îi este greață, de exemplu, și nimeni nu vede ce se întâmplă în interiorul altuia, bolile psihice au frecvent manifestări exterioare, care constituie simptomele lor. Gravitatea multor afecțiuni psihice se determină tocmai prin aceste simptome, adică prin faptele bolnavilor. Știrea de mai sus nu a fost redactată de cineva care îl văzuse pe Eminescu și, cu atât mai puțin, de un medic. Este o informație prinsă de o ureche cuplată la un cap lipsit de întrebări, dar îndestul de șmecher ca să nu menționeze șanțul din care a cules această șoaptă veninoasă.

Singurul document care, la o privire superficială, ar putea părea că susține informația din *Epoca* este un pasaj dintr-o epistolă a Harietei (16 iulie 1887), cuprinzând părerea doctorului Isac:

„El susține că cu rana ce-o are la cap, este expus a se paraliza creierul. De doctorii din Iași mai zice că sunt..., o știe de când l-a trimis la Neamț și nu s-a interesat nici unul de boala lui, care chiar de nu se suia la crier și totuși era perdut.”

Dincolo de faptul că se impune găsirea și studierea grafologică a tuturor epistolelor publicate până acum ca fiind ale Harietei, pasajul citat aparține, înainte de toate, unui profan într-ale medicinei, ușor de indus în eroare. Dar chiar și așa, din spusele Harietei nu rezultă că Eminescu ar fi fost dus cu

gardianul (jandarmul după unii) la Neamț, „*l-a trimis*” fiind o simplă recomandare pentru odihnă ori tratament și nu verdict legal de internare în ospiciu. De altfel, de n-ar fi fost așa, Isac nici nu-i putea învinovăți pe medicii din Iași că „*nu s-a interesat nici unul de boala lui*”, întrucât la balamuc exista medic specializat în boli nevoase. În plus, din rândurile Harietei reiese fără dubii că, la plecarea din Iași, nu se punea problema sănătății mintale a lui Eminescu, căci, din moment ce Isac i-ar fi acuzat pe medicii ieșeni „**chiar de [boala] nu se suia la crier...**”, rezultă că *suirea la creier*, să-i zicem, ar fi avut loc ulterior plecării din Iași, ca urmare a netratării ectimei, în care el vedea sifilis. Iar dacă până atunci „boala” nu afectase „crierul”, nu era nevoie de internare în balamuc. Atunci când afirmă că, indiferent dacă „boala” se suia sau nu „*la crier*”, Eminescu „*totuși era perdut*”, Harieta se face ecoul altora. Ea are în vedere agravarea unei stări de care nu știa decât din auzite și care, în opinia ei, avea drept principală cauză faptul că dintre „*doctorii din Iași*”, „*nu s-a interesat nici unul de boala lui*”. Nu știm dacă doctorul Isac chiar nu-i avea la suflet pe confracții din Iași, dacă vehemența lui era determinată de spiritul concurențial sau dacă găsea vinovății pentru a motiva propriile insuccese. Remarcăm însă rolul lui decisiv în a o convinge **greșit** pe Harieta că fratele ei ar suferi de sifilis și că aceasta, până și despre șederea lui Eminescu la Neamț pare să fi avut detalii tot de la el, un intermediar posibil interesat, nu de la „pacient”.

Așa stând lucrurile, nu ne mai miră că biografia care-l declară pe Eminescu luetic nu invocă și acest pasaj din epistola Harietei – singurul în care ea se referă la Neamț, fără a pomeni însă cuvântul **ospiciu**. Posibila recomandare a medicilor făcută lui Eminescu de a merge la Mănăstirea Neamțului nu avea de ce să o surprindă, pentru că asemenea „tratament” nu era ceva neobișnuit – în primăvara lui 1888, ei însăși având să i se recomande să stea „*la mănăstire, la aer curat*”.

Să ne întoarcem la anunțul din *Epoca*, o nouă formulare abilă, menită să inducă ideea că Eminescu ar fi fost internat în ospiciu, dar care, totodată, nu permite acuzarea autorului ei de rea-credință, deoarece: „*Sănătatea lui Eminescu*” se putea referi la ectimă (și, într-adevăr, de la Mănăstirea Neamțului, Eminescu se va plânde de ceea ce el numește „*suferința mea de picioare*”), așa-numitul *aviz* (nu raport, nu expertiză!) al „*unui consiliu medical*” – alcătuit din anonimi – putea fi o simplă certificare formală, iar „*îngrijirea administrației județului Iași*” se putea rezuma la o intervenție (reală sau nu) spre a-i ușura transportul „*la mănăstirea Neamțu*”, care nu-i totuna cu ospiciul aflat la 500 de metri de aceasta.

Cel mai curios aspect rămâne acela că *Epoca*, deși își avea sediul în Capitală, pretinde să fi fost mai bine informată decât jurnalele locale. Ba, mai mult, „știa” și ceea ce nu aflase nici măcar Creangă! Pentru că, în aceeași zi, ajuns în Capitală, Creangă i se adresează lui Slavici, aflat la Sibiu:

„București 14/26 noiembrie 1886

Iubite Domnule Slavici,

Te rugăm să primești, prin delegațiunea noastră, și să împărtășești și amicilor D-tale, subscriitori ai depeșei pentru aniversar[e]a «Junimei», cele mai cordiale mulțumiri. Primești, totdeauna, și urările noastre pentru succesul D-vstră în lupta mult mai grea ce ați întreprins-o în Sibiu.

Nu V-am răspuns prin depeșă din Iași la binevoitoarea D-vstră felicitare, fiindcă în Iași erau togmai în Sâmbăta și Dumineca trecută mari agitări politice și nu am crezut de cuviință, nici pentru D-vstră, nici pentru noi, ca în asemenea momente să ne servim de un mijloc de comunicare așa de indiscret precum este Telegraful în România și în Ungaria.

Și, ca să o sfârșim cu bine, să zicem unii altora: ***Sursum corda!***”

Textul este semnat de mai multe persoane, între care și Maiorescu, Gane, Missir și Negruzzi.

14 noiembrie a picat într-o vineri. Deci, sâmbăta și duminica de dinainte fuseseră zilele 8 și, respectiv, 9 noiembrie. Să credem că Creangă ar fi relatat despre „*mari agitări politice*” și ar fi încheiat cu urarea: „*sus inimile!*”, fără a pomeni un singur cuvânt despre drama lui Eminescu, care, în mod normal, i-ar fi stricat cheful de petreceri? Să credem că pentru el chestiunile politice aveau prioritate față de suflet? Ciudat, foarte ciudat! Avem impresia că există ceva care ne scapă.

„*Mari agitări politice*”? Într-adevăr, care era contextul politic în care ar fi avut loc această expediție la balamuc, expediție care, de-ar fi fost reală, nu ar face decât să convingă că Eminescu a fost victima unui continuu șir de abuzuri exercitate împotriva lui de anumiți exponenți ai lumii politice, Maiorescu însuși, înainte de a fi estet sau avocat, fiind politician? Biografiile nu-și pierd vremea cu așa detalii, socotind probabil că, din moment ce scriu despre o singură persoană, ar fi neeconomic, contradictoriu și contraproductiv să se refere și la altele.

Spre sfârșitul lui octombrie, *România liberă* constata că în țara noastră „*lumea se conduce după aparențe și minciuna formează crezul tuturor oamenilor noștri și prețiși politici și nepolitici*”. Două zile mai târziu, sub titlul „*Transilvania sau Basarabia?*”, *Românul*, ziarul guvernului cita pe

prima pagină din „*Organul d-lui Tisza, Nemzet*”, care, între altele, afirma că „*Existența Transilvaniei și împreunarea ei cu Ungaria este o necesitate europeană*”. Același ziar, „*spre a arăta absurditatea iluziunilor române*”, declara: „*Noi nu ne putem închipui nici o înfrângere atât de grozavă, încât să ne facă să renunțăm la Transilvania*”.

În penultima zi a lui octombrie 1886, *Epoca* scrie despre „*Poliția în România*”, acuzată că la București „*a devastat casa d-lui Staicovici, partisan al opoziției*” (motiv pentru care, așa cum a anunțat Românul, „*D. Maiorescu s-a dus în str. Măcelarilor, la prăvălia d-lui Staicovici, să constate de visu actele de sălbăticie comise*”). Către sfârșitul lunii, *Epoca* relatează modul în care „*cinci arestați politici*” din Râmnicu Vâlcea „*sunt torturați într-un mod din ce în ce mai neomenos de către Administrație*” și anunță că, din dorința de a câștiga alegerile cu orice preț, „*Guvernul ... a hotărât să pornească pe d. Radu Mihai în capitala Moldovei, ca să organizeze lupta, aplicând și la Iași metoda pe care d-sa a experimentat-o în București.*”

Noiembrie începe în forță, N. Filipescu, proprietarul zgomotoasei gazete *Epoca*, încasând o bătaie pe cinste în plină zi. De partea Puterii, nimic nou, afară de faptul că „*D. I. C. Brătianu a plecat ieri la Florica*” – Florica nefiind amantă, ci moșie. Peste vreo două zile, se anunță că la Iași „*colectiviștii cu bătașii în cap instigați de Prefectul Poliției*” provoacă lupte în jurul urnelor de vot, iar în ziarul din 5 noiembrie este denunțat un fapt de spaimă: „*Terorismul la Botoșani*”. În zilele următoare, în acest oraș se fac „*70 de arestări*”, iar tensiunile, cunoscând firești fluctuații, se vor menține până spre Crăciun (în numărul din 19 decembrie, *Epoca* va scrie că „*spiritele sunt atât de surescitate la Botoșani încât d. senator Arapu ... a fost scuipat la gară de o damă din societatea botoșăneană*”). La 8 noiembrie *Epoca* preia din *România liberă* un articol scris de Maiorescu sub pseudonimul *Un craiovean*. Textul începe cu afirmația: „*La alegerile din Botoșani s-a vărsat sânge*” și continuă cu o întrebare („*Cine este de vină pentru vărsarea de sânge?*”), la care autorul va răspunde acuzând pe toți și pe nimeni.

De Sfinții Voievozi, situația la Iași nu putea fi cu mult mai calmă, din moment ce, așa cum spuneam, Creangă, ajuns în Capitală, îi scrie lui Slavici, scuzând întârzierea cu care răspunde: „*Sâmbăta și Dumineca trecută mari agitații politice*”. Și-apoi, n-a vrut să apeleze la „*un mijloc de comunicare așa de indiscret precum este Telegraful în România și în Ungaria*”. E 14 noiembrie 1886, ziua când, în pagina a doua, *Universul* tratează „*Afacerea atentatului de la 4 Septembrie*”, comis împotriva lui I. C. Brătianu. (Pentru detalii privind această perioadă, vezi **Anexa 4**.)

Într-o perioadă atât de agitată, în care Poliția era ocupată cu culegerea de pe stradă a clienților politici, vreme în care presa vuieste, denunțând abuzurile autorităților, unele mergând până la „vărsarea de sânge”, și caută mereu noi subiecte de scandal, ar fi trecut neobservată eventuala arestare a lui Eminescu, fie ea motivată sau nu?

Tot la 14 noiembrie, *Universul* mai informează, referitor la soarta Bisericii Ortodoxe Române, al cărei patriarh decedase de curând: „*Sâmbătă se întrunește Sinodul. Se crede că primat va fi ales mitropolitul Moldovei*”. Estimarea se bazează, probabil, pe litera Legii și pe ceea ce în presă este numit „*practica tradițională*”: mitropolitul Moldovei fiind desemnat prin Decretul domnesc semnat de Carol I la 14 decembrie 1872 drept locțiitor al Patriarhului, când, din varii motive, acesta nu putea fi prezent, se socotea firesc ca el să-i urmeze după deces, în scaunul patriarhal. În 1886, n-a fost așa. Și din acest motiv, scandalul, marele și adevăratul scandal, sta să izbucnească.

Biserica Ortodoxă Română traversa o perioadă de tensiune crescândă, încă din vară, când *Universul* anunța, la 9, 11 și 18 iunie: „**Mitropolitul** primat iar nu este sănătos. Luni, mitropolitul va pleca la Fundeni, la aer curat.” ♦ „**Mitropolitul** primat e tot bolnav. Ieri i s'a făcut un consult.” ♦ „**Mitropolitul** primat ar fi mergând mai bine.” Apoi, cu o zi înainte de știrea că „**Mitropolitul** primat va pleca la Călimănești la 4 ale lunii iulie”, același ziar scrie: „O polemică s'a deschis zilele acestea între capul bisericei ortodoxe autocefale* române, I. P. S. S. mitropolitul Ungro-Vlahiei și primat al României, și S. S. Arhiepiscopul latin **de București, monseniorul Iozef Palma**” (Biserica română, editorial).

* Autocefalia Bisericii Ortodoxe Române a fost recunoscută de Patriarhia Ecumenică la 25 aprilie 1885. Cu mai bine de un veac înainte, „În anul 1752 s'a adunat un Sinod în Iași, sub Mitropolitul Iacov Putneanul, și s'a stabilit cu mari blesteme, ca la scaunele Mitropoliei și Episcopiei Moldovei să nu se rădăce vre-o dată persoane de alte națiuni. S'a declarat din nou și autocefalia Bisericei Moldovei, contra ingerințelor străine dela Constantinopole. La acest Sinod au participat, pre lângă Mitropolitul, patru Episcopi Moldoveni, și toți Egumenii români ai monastirilor din Moldova (Uricar. Part. I. p. 236-241).” (Comisiunea Sântului Sinod, *Studiu despre ierarhia și înstituțiunea sinodală în Biserica Ortodoxă...*) La 1752 nu existau nici rege, nici Consiliu de miniștri. Ba, Iorgu Iordan ne asigură că nu exista nici **România**, al cărei nume „apare pentru prima oară în lucrarea **La Romanie**, Paris, 1844, al cărei autor, J. A. Vaillant, a trăit multă vreme la București, în calitate de profesor de limba franceză la liceul Sf. Sava, unde a avut ca elevi pe Bălcescu și alți viitori fruntași ai mișcării revoluționare de la 1848” (Influențe rusești).

Polemica dintre mitropolitul Ungro-Vlahiei și primat al României, și S. S. Arhiepiscopul latin **de București** ne amintește de anul 1883. Atunci, referitor la relația Bisericii naționale cu Vaticanul, cu nici o lună înainte de a fi eliminat din viața publică, Eminescu a scris în *Timpul*:

„... episcopatul nostru este hotărât a începe o acțiune anticatolică.

Fără îndoială preoții sunt cei denotați chemați a apăra biserica; **nu putem însă aproba hotărârea episcopatului nostru de-a se pune el însuși în fruntea mișcării. Lupta, după părerea noastră, trebuie să fie purtată de credincioși, cu binecuvântarea numai a capilor bisericești** (subl. ns). Aceasta cu atât mai mult cu cât capul statului este catolic. Popor ortodox în puterea cuvântului, noi nu voim să știm nici de cezarismul, în care biserica nu are nici o importanță în viața politică, nici de cezaro-papismul **muscălesc**. Avem doi capi, unul lumesc, altul bisericesc; fieștecare independent, nici unul slugă celuilalt, și **ordinea publică a țării noastre ar fi amenințată când acești capi ar începe a se combate** (subl. ns) unul pe altul. (...)

Iată, după «Ortodoxul», informațiunile pe care i le dă capul nostru bisericesc Sfântului Sinod în cestiunea în care noi suntem acuzați de perfidie:

Cu această ocaziune socot de datoria mea a informa pe Sf. Sinod că eu, din motivul celor publicate în jurnale, respectiv de impunerea unei jurisdicțiuni papale în capitală sub titlu de arhiepiscopat, în contra tratatelor din vechime și a uzului țării, am abordat pe d. ministru președinte al Consiliului și am spus drepturile sfintei noastre biserici, apărute energic chiar de sultanii Imperiului otoman, și l-am rugat să-mi dea informațiune dacă este vreo stăruință oficială în această afacere și dacă nu cumva guvernul a luat vreun angajament. D. ministru m-a asigurat că nu este nimic și nu se face nimic. (...)

Guvernul nu știe așadar nimic.

Fără de știrea și învoirea lui se fac toate.

Dar cine știe atunci ?

Maiestatea Sa Regele, ar zice cei **perfizi**, carele cu ocaziunea revizuirii voiește să-i deschiză catolicismului o poartă largă în Constituțiunea noastră.

Acum catolicismul, mai târziu coloniile străine; încet-încet țara aceasta trebuie să fie pătrunsă de-un spirit mai sănătos și altoită cu elemente mai sănătoase. (...)

Papa ne împinge – din nefericire – spre Rusia și silește pe un rege catolic să lupte de 'mpreună cu noi contra bisericii al cărei fiu este — ori să se despartă de-o țară care l-a iubit și-a fost totdeauna gata să-și dea sângele pentru mărirea lui.”

Asta afirmă Eminescu la 29 mai 1883, iar o lună mai târziu, este sechestrat.

Prin toamna anului 1886, lucrurile s-au înrăutățit, din cauza decesului Mitropolitului Primat. Atunci s-au derulat evenimente față de care polemica anunțată de *Universul*, dintre defunctul Patriarh al României și S. S. Arhiepiscopul latin de București, devenea eveniment secundar.

O fugară trecere prin presa vremii ne arată că unele publicații (bunăoară, *Epoca*, din 22 noiembrie 1886) acordă spații destul de importante alegerii noului patriarh. Dacă la 14 noiembrie *Universul* informa: „*Se crede că primat va fi ales mitropolitul Moldovei*”, o săptămână mai târziu, anunță că „*s-a deschis sesiunea de toamnă a Sinodului Bisericei române, de către d. ministru al cultelor*” și că „*Episcopul care are mai mulți sorți de a fi ales mitropolit primat pare a fi episcopul Dunării de jos*”, a cărui candidatură, „*propusă de deputatul C. Dumitrescu la o întrunire de la Senat, a fost primită cu aplause*”. Despre candidatul propus de numitul Dumitrescu, *Românul* va scrie, între altele, că e „*frate cu d. Ghiorghiu, deputatul din Iași*” (5 decembrie).

Peste vreo săptămână, la 2 decembrie, se anunță că „*Ceremonia instituirii noului Mitropolit Primat săvârșită eri a fost foarte palidă*” (*Epoca*), deoarece „*IPSS Mitropolitul Iosif al Moldovei n-a luat parte la ceremonia investiturii noului Mitropolit Primat*”, spre „*vădita nemulțumire a suveranului*”. Aceeași foaie află că Kogălniceanu, regretă „*foarte mult că din cauza sănătăței n-a putut lua parte la alegerea Mitropolitului Primat*” și atenționează că „*la alegerea ce se va face pentru episcopi ... va da pe față toate netrebniciile [făcute?] în numele Bisericii și religii*”.

A doua zi, 3 decembrie 1886, încep să cadă capete; *Epoca* include între *Ultime informații*:

„*M. S. Regele a lucrat azi cu d.. D. Sturza, Ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice. D. Sturza a prezentat semnăturii M. S. trei proiecte de lege privitoare la acordarea unor pensuni viagere pentru P.S. Episcopul de Huși, P.S. Episcopul de Vâlcea și Arhiereul Botoșăneanu, care se retrag la mănăstiri*” (subl. ns.).

Deși nici o clipă nu se va recunoaște deschis acest lucru, astfel se încheie o confruntare între unii ierarhi ai Bisericii Ortodoxe Române, de o parte, și politicieni și rege (care, fiind de altă confesiune decât cea ortodoxă, putea fi pe drept suspectat că înlesnește pătrunderea catolicismului în România), de cealaltă parte. „*Rebeliunea*” celor dintâi fusese înăbușită, clasa politică impunându-și opțiunea – evident, nu dezinteresat, căci, altminteri, nu s-ar fi amestecat în treburile care, teoretic, nu o privesc și, practic, o depășesc. Anumiți ierarhi acționaseră în singurul mod în care își puteau exprima revolta față de supralicitările găștilor politice, care o tratau ca pe un soi de departament al unui minister.

Pentru noi, Biserica Națională este singurul organism social stabil, peren sub toate aspectele, în vreme ce clasa politică este definită prin efemeritate și

lipsă de responsabilitate. Faptul că ședințele Sinodului erau deschise de conștiințe precum Maiorescu (ajuns, ca o ironie, taman la cârma Cultelor) arată ce piatră de moară atârână de gâtul Bisericii noastre, mai ales de la 1850 încoace. La fel de elocventă este și știrea că Mitropolitul Primat a fost ales de „13 Prelați, 90 d-ni senatori și 135 d-ni deputați” (Românul, 5 decembrie). Dacă facem suma, rezultă că au fost exprimate 238 de voturi, dintre care numai 5,46 la sută erau ale ierarhilor, restul fiind acoperit de politicieni. Am râde, dacă nu ar fi de plâns. În locul stabilului Divan boieresc a apărut efemerul Guvern, structură eterogenă și fără rădăcini, alcătuit preponderent din indivizi ușurei și mereu flămânzi, însămânțați cu morbul politicianismului. Frecvent ateu, adică **fără Dumnezeu**, acest soi de vietate nu are decât un singur inamic de care se teme și pe care, din această cauză, de câte ori are ocazia, se străduiește să-l distrugă: Biserica străbună.

Am insistat ceva mai mult asupra acestor evenimente, din multiple motive. Unul dintre ele este acela că momentul încheștării dintre Stat și Biserică coincide cu acela în care Eminescu, care respecta mult ierarhii Bisericii noastre și a cărui poziție pro-ortodoxă nu mai trebuie demonstrată, părăsește Iașii. Vlahuță găsește explicația acestei decizii în ceea ce numește „*desgust de om superior nedreptățit*”, adăugând că acest sentiment „*l-a făcut să se retragă din mijlocul nostru*” (4 ianuarie 1887). Credem că Vlahuță are dreptate în ceea ce privește existența *dezgustului*. Posibil ca, în sinea lui, Eminescu să fi privit victoria politicului asupra Bisericii la fel de vehement ca în 1883, dar cu tristă neputință. Același sentiment trebuie să-i fi încercat și pe cei trei ierarhi pe care Carol I și A. D. Sturdza, ministru al Cultelor, i-au determinat – prin mijloace pe care doar le bănuim – să se retragă brusc „*la mănăstiri*”. Regele, măcar, nici nu știa românește (ajunsese monarhul României nu pentru meritele lui, ci pentru că un alt „os domnesc” respinsese oferta politicianilor noștri). Dar D. A. Sturdza?

Despre plămada din care era croit acesta aflăm detalii interesante de la diverși autori. De pildă, după ce fostul ministru al Cultelor ajunsese premier, Barbu Delavrancea dezvăluie de la tribuna Parlamentului, la 21 martie 1898, ordinară și calomnioasă dezinformare, menită să ascundă pe adevărații trădători ai românilor din Ardeal:

„Când am auzit, domnilor, pe fostul șef al partidului național-liberal declarând, în numele nostru, că eroii țăranilor de peste Carpați au intrat în temnițele de la Seghedin și Vaț, **ademeniți și corupți de banii din București și Budapesta** (subl. ns.), am părăsit

sala cutremurat. Mi se părea, de rușine și de durere, că ne vom scufunda cu toții ca dreaptă răsplată a unei asemenea acuzațiuni. (**Aplauze.**) (...)

Iacă însă ceea ce i se transmisese domnului prim-ministru, și din care ar fi putut să simță ce inimă bate în eroul care și-a închinat viața cauzei sfinte a fraților noștri. În seculara pădure de lângă Sibiu se susținea lui Rațiu teza domnului prim-ministru, voind a-l convinge că nu este în interesul românilor să-și înfunde zilele în întunecimea temnițelor (subl. ns.). El, privind cu o privire de sus, încărcată de milă pentru omulețul pe care-l credea un răsfățat al libertății și al norocului din România, răspunde: «Sunt bătrân; nu pot să încălesc calul ca un voinic de 20 de ani; jandarmii mă priveghează d-aproape. Spune d-ta, n-ar fi o rușine neștearsă ca eu, Rațiu, să fiu împușcat și suflarea românească să afle că glonțul a intrat prin spate, cum numai fugarilor lași le este dat să piară?» (**Aplauze.**) (...)

Ceea ce m-a impresionat și mai mult când am auzit defăimându-se virtutea celor din temniță a fost următoarea judecată: Europa întreagă luase act de bărbăția lor. Opinia publică din Occident era cu ei, era pentru noi. Jurnale, albumuri, broșuri, reviste erau pline de dovezi de simpatie pentru aceia pe cari noi îi adorăm. Publiciști, literați, artiști, istorici, oameni de stat, oratori iluștri, toți își aruncau cuvântul în favoarea lor. Femeile chiar începuseră a fi mișcate de suferințele martirilor osândiți cu atâta cruzime. Două domnișoare, una la Oxford, alta la Paris, ținură două conferințe în cari descrieră în colori vii durerea celor de peste Carpați. De pretutindeni, din Franța, din Germania, din Italia, din Anglia, se ridică o protestare de o înălțime morală demnă de răbdările și de sfânta dreptate a robilor noștri frați. Și tocmai când se prepara un verdict mântuitor în Europa civilizată, în numele partidului național-liberal din România fură denunțați cei cari intraseră bolnavi în temnițele Ungariei, ca niște mizerabili, cumpărați ca să joace comedia dezgustătoare a unor eroi fără curaj, a unor martiri fără ideal și fără de virtute (subl. ns.!) (**Aplauze prelungite și îndelung repetate.**)” (Text preluat din lucrarea Barbu Delavrancea. Discursuri parlamentare, apărută sub îngrijirea lui Constantin Călin, în 1977.)

Asupra calității morale a politicienilor cu care s-a confruntat și Eminescu vom fi obligați să revenim, analizând fapte concrete, pentru a vedea dacă și în ce măsură jurnalistica acestuia merită sau nu să fie terfelită. Până atunci, constatăm o evidență: copleșitorul „patriotism” dovedit de D. A. Sturdza în „cestiunea națională” ne arată măsura în care am fi sau nu naivi, crezând că a fost de bună-credință și în relația cu Biserica. A fost instruit? Cinste lui! A fost bun orator? Aidoma. Noi însă aveam nevoie, înainte de toate, de un bun român.

FABRICA DE DOCUMENTE ȘI PERSONAJE

Primejdiosul visător pașnic

Așadar, Eminescu ar fi ajuns în ospiciul de lângă Mănăstiresa Neamțului. Cum își trecea el vremea acolo? În acest sens, cea mai vânturată sursă pentru luminarea publicului este doctorul Zosin:

„Un gardian de pe acele vremi, care este și astăzi (30 Mai 1903 – n. ns.) în serviciu și care l-a îngrijit de aproape, ne relatează că Eminescu avea perioade de mare agitație, se lovea de pereți și de balcoane, își cauza răni, nu dormea, une-ori mânca foarte puțin, se murdărea, făcea figuri și murdărea pereții cu excremente, etc. Aproape toată iarna a fost așa; către primăvara anului 1887 se făcuse bine, după care timp a și plecat la data arătată.

Nimic mai mult nu se știe asupra vieții po-etului în ospiciu.”

[Și totuși, Ion Nica (medic specializat în stabilirea diagnosticelor pe bază de amintiri, fie ele și evident mincinoase) pretinde că, încă de la internare, „Poetul nu-și dădea seama unde se găsește și voioșia sa iresponsabilă se continuă până în ianuarie 1887...” Deci, în sinea doctorului Nica se plimba convingerea că Eminescu se izbea „de pereți și de balcoane” și „își cauza răni” cu mare entuziasm sau, ca să-l cităm pe autor, cu voioșie iresponsabilă? (Vezi *Eminescu, structura somato-psihică*, 1972.)]

Mărturia gardianului este atât de imbecilă, încât, în cazul în care Zosin nu l-a confundat cu unul dintre pacienți, ne putem întreba dacă, atunci când l-a intervievat, nu l-a ținut legat de scaun, în timp ce el lua notițe și se juca cu un brici pe la beregata lui. Când citești o sentință atât de aspră, fără voie, ți-l imaginezi pe emitent ca pe un ins născut cu crețuri adânci între ochi, un bulgăre de lut uscat, incapabil să zâmbească ori să mângâie, dar numai bun de spart capete și de rănit suflete. Când lucid, când apatic sau abulic, el te

face să te cutremuri prin cumplita descriere și (poate, mai ales) prin implacabila adăugare că la spusele sale nu există nici o cale de atac, relatarea lui înghesuind întregul adevăr.

Fără să polemizeze cu Zosin, Rudolf Șuțu îl contrazice. În articolul intitulat *Eminescu la M-reă Neamț* (vezi **Anexa 15**), R. Șuțu afirmă că, dimpotrivă, „*Se povestesc multe pe socoteala lui Eminescu, cât timp a stat la Neamț*”, după care exemplifică:

„Așa, în privința chipului cum își petrecea zilele, se dau amănunte, ce până acum nu și-au luat încă chip de adevăr. La 5 dimineața era treaz. Se îmbrăca așa pe tăcute, umbla atât de încet, parcă i-ar fi fost necaz să trezească pe ceilalți bolnavi, cât era de bun în nebunia sa. Nu putea suferi odaia. Îi plăcea aer, lumină, natura. Ieșea în cerdac și se plimba de-a lungul lui ceasuri întregi, recitând versuri, ori, poate, și versuri, pe care nici nu le-am văzut publicate.

Această plimbare, dimineața, ținea neîntrerupt vreo 5 ceasuri, fără nici o clipă de odihnă, fără nici un popas în mersu-i nervos, până ce, în cele din urmă, de oboseală trebuia să se supui clopoțelului, care striga pe bolnavi la dejun. Eminescu mânca foarte puțin. Fire blândă și împăciuitoare, dânsul de multe ori din mizerabila lui porție da acelor bolnavi lacomi, ca să nu audă glasuri de protestare, ori sfezi. Peste zi, dacă-l apuca foamea, se pitula pe din dosul spitalului, sărea gardul, apuca pe câmp, trecând Nemțișorul și fuga-fuga se abătea la crâșmă de-și lua o jumătate de pâine și un pahar de vin... După așa-zisul dejun, se culca până la 4, când se trezea și își începea iarăși plimbarea prin cerdac.

Și pe când dimineața străbătea de-a lungul cerdacului, ceasuri întregi, șoptind mereu, după-amiază se așeza pe un scaun, cu picioarele întinse peste coloanele cerdacului, cu mâinile încrucișate și privirea rătăcită în văzduh. Clopoțelul de masă apuca pe Eminescu în același loc, cu aceeași privire îndreptată spre aceeași parte. Se povestește că, într-una din zile, pe când sta el așa, un bolnav, dar rău de tot, scăpase din fiare și o luase la sănătoasa... Nebunul, ieșind, dete peste Eminescu. Trânti scaunul său, trânti la pământ și pe Eminescu și o șterse înaintea. Lui Eminescu nici nu-i păsa. El rămase așa cum a vrut nebunul.

Suna ceasurile 6, când mizerabila masă, cum o poreclise genialul poet, aduna iarăși pe toți bolnavii împreună, ca să-i mai liniștească hrana.

De la 8 seara, Eminescu, liniștit și tăcut cum era, se ducea în cerdac și, în puterea nopții, se lăsa legănat de cele mai dulci visuri și iluzii. [...]

Căuta luna, care însă la munte se ivea ceva mai târziu, ceea ce și făcea pe Eminescu să plângă uneori... De abia la 2 după miezul-noptii, îl fura somnul. Până s-adoarmă, însă, cerca versuri.”

Cui să acorzi încredere? Durului care îți lovește simțirea, vorbindu-ți de excremente și de izbiri de balcoane, sau celui care, duios, invocă plimbări și

concursuri de recitat versuri? Dar și mai trist este faptul că istoricii literari nici măcar nu sesizează uriașele diferențe dintre asemenea scribi, folosindu-i cu egală încredere drept argument în propriile lor scrieri, în care conturează, astfel, un Eminescu care nu a existat niciodată.

Asupra prostiilor lui Zosin vom reveni.

În ceea ce privește romanțata zumzăială a lui R. Șuțu, remarcăm că la peste 15 ani de la trecerea **anonimului** Eminescu prin stabiliment, salariiții locului, oameni simpli, încă mai țineau minte orarul acestuia, cu care, probabil, cineva mai puternic îi bătuse bine în cap. Plimbările par să fi fost cronometrate, iar Eminescu urmărit până spre dimineață, când adormea pentru vreo două ceasuri și jumătate, ochi vigilenți și prietenoși știind cu precizie ce și când scria. Și înțelegem că „bolnavul” trebuie să fi stat bine cu banii și cu condiția fizică, dacă sărea frecvent gardul, mergând „fuga-fuga” să-și cumpere, ca orice nebun cumsecade, „o jumătate de pâine și un pahar de vin”. Gardienii balamucului, aflând de la R. Șuțu ce ușor i-a păcălit Eminescu, trebuie să se fi înverzit de turbare și spaimă că vor fi penalizați. Din fericire, dintr-o reflexă solidaritate de breaslă, peste trei sferturi de veac, doctorul Nica va depune mărturie în favoarea lor, arătând că, de fapt, Eminescu ar fi fugit o singură dată din balamuc și nici atunci n-ar fi ajuns mai departe decât „într-un sat vecin, de unde gardienii l-au readus într-o «mizerie de nedescris»”.

De parcă n-ar fi fost prea de-ajuns textierii P. Zosin & R. Șuțu, câțiva ani mai încolo au fost confecționați și lansați alți doi autori – ambii, martori oculari ai celor relatate: L. Onicescu și inexistentul Gh. Bojeicu.

Leon Onicescu – slăbiciunea lui A. Z. N. Pop

O relatare pe care unii istorici literari o țin la mare preț este cea semnată de un anume Leon Onicescu, auto-prezentat drept „Casieri Administrator” la ospiciul de lângă Mănăstirea Neamțului. Amintirile numitului au fost publicate de Augustin Z. N. Pop, care le-a schimbat titlul, din „*Eminescu la M-reă Neamțului*” în „*Avataruri*”, incluzându-le în volumul *Întregiri documentare...* Vom parcurge împreună acest text, oprindu-ne asupra pasajelor care ni se par semnificative. Dacă vom găsi împreună neconcordanțe ori neadevăruri, posibilitatea ca materialul lui Onicescu să fie încă o făcătură ne va deveni limpede tuturor. Dacă nu, eliminăm o bănuială gratuită.

Începem cu prezentarea făcută de A. Z. N. Pop textului scris, zice el, de L. Onicescu:

„AVATARURI

Suplimentar și esențial peste ceea ce se cunoaște asupra pacienții lui Eminescu între 1886-1887 comunică memoriul autograf al fostului casier al bolniței de la Neamț, Leon Onicescu, redactat la un an după moartea poetului și ajuns înaintea primului război mondial în revista «Flacăra», în mâinile lui N. Locusteanu, care nu l-a publicat, rămânând inedit până la publicarea de față. Provenit de la un martor de fiece zi al stagiului poetului la Mănăstirea Neamț, el concordă și amplifică amănuntele de viață a poetului în nefericita lui agonie morală.”

A. Z. N. Pop ne atenționează că textul ar fi „provenit de la un martor de fiece zi al stagiului poetului la Mănăstirea Neamț”. Posibil, dar îl vom crede doar după ce se vor proba câteva lucruri:

- 1) că un domn pe nume Leon Onicescu a trimis revistei *Flacăra* un text cuprinzând amintirile lui despre Eminescu „la Mănăstirea Neamț”;
- 2) că acel domn a funcționat un intendent la ospiciul de lângă Mănăstirea Neamțului, în perioada noiembrie 1886-aprilie 1887;
- 3) că textul scris de Onicescu, personal, și nepublicat vreme de un secol, este identic în conținut cu misteriosul document fără adresă și fără dată, pe care ni-l oferă A. Z. N. Pop;
- 4) că Onicescu nu fabulează.

Dacă textul a fost scris „la un an după moartea poetului” cu scopul de a fi dat publicității, de ce a trebuit să treacă 25 de ani până ce autorul l-a predat unei redacții, oricare ar fi fost aceasta? Și, în cazul în care „amintirile” ar fi fost așternute pe hârtie atunci când pretinde A. Z. N. Pop, ce l-ar fi reținut pe Onicescu să copieze datele exacte din registrul pe care, de-ar fi fost intendent, iar Eminescu pacient, Legea îi cerea să îl aibă în grijă? Cum de tocmai el n-a fost în stare să precizeze ziua internării? Până când vom reveni asupra datării manuscrisului lui Onicescu, amintim un lucru cert: tehnologia de fabricare a hârtiei nu a stat niciodată locului. Prin urmare, în 1914, structura și aspectul ei erau substanțial diferite de cele ale hârtiei existente înainte de 1900. Nu degeaba anumite instituții... agere au în depozit hârtie din diferite perioade istorice.

Manuscrisul, zice Augustin Z. N. Pop, a rămas „inedit până la publicarea de față”, adică până în 1983. N-a avut cunoștință istoricul de el? Ba da, din moment ce îl invocă încă din 1962 (vezi *Contribuții documentare...*). De ce

oare nu a citat însă nici una dintre afirmațiile acestuia, mulțumindu-se să le parafrazeze, timp de mai bine de două decenii? Nu știm, dar un răspuns am putea afla atunci când documentul original va putea fi parcurs de oricine, nu doar de o mână făcătoare de minuni. S-au publicat la grămadă toate notițele lui Eminescu, fie ele și simple copieri de texte, și s-au repetat obositor câteva zeci de locuțiuni sau pasaje agreate politic, dar s-a păstrat o suspectă precauție în tipărirea documentelor pe baza cărora s-au scris biografiile „nebunului” Eminescu. S-ar zice că, undeva, Cineva preferă ca lumea să fie preocupată cu tot soiul de mărunțișuri speculative, în loc să cerceteze atent evenimentele concrete, care i-au determinat tragicul destin. Dacă despre opera lui Eminescu se poate vorbi și subiectiv (în contradictoriu sau nu), destinul cetățeanului cu același nume nu mai permite aceeași libertate. Faptele lui și faptele comise împotriva lui pot fi judecate obiectiv, în funcție de criterii stabile și obligatorii, precum Legea.

Documentul lui Onicescu, mai zice A. Z. N. Pop, „*concordă și amplifică amănuntele de viață a poetului în nefericita lui agonie morală*”. Nu credem că spusa lui L. Onicescu poate concorda cu ceva, deoarece numai el ne este recomandat a fi scris ca martor despre perioada în care Eminescu ar fi dat semne de alienare, pe când se găsea la Neamț. Și dacă nu *concordă*, nici nu *amplifică*.

Cât privește „*agonia morală*”, aceasta rămâne o locuțiune adesea folosită. Sună bine, pentru cei cu o dezvoltată senzualitate telectualo-poetică, dar nu a fost vreodată susținută cu fapte concrete și probate. Premiza „*nebuniei*” lui Eminescu nu este, așa cum le-ar conveni unora, un soi de constantă matematică. Atâta timp cât o asemenea stare nu este dovedită, ea rămâne ficțiune. Și, cum ficțiunile de acest fel se mai numesc și **calomnii**, istoria noastră literară nu poate clădi din ele catedrale ale regretului ipocrit, ci biete șoproane, pe care orice simplu oftat al adevărului le culcă la pământ, spulberându-le.

Nu contestăm că, pentru societate, în ultimii lui șase ani, Eminescu a trăit un fel de agonie. Dacă un om imobilizat cu forța nu se mișcă, nu înseamnă că el ar fi paralytic. Dar, dacă e nepotrivit să vorbim de „*agonie morală*” în cazul Eminescu, în schimb, avem prea destule ipochimene naționale care se nasc și trăiesc într-o neîntreruptă stare de comă etică; lor da, locuțiunea le pică mânășă!

Să-i dăm însă cuvântul numitului Leon Onicescu, că stă de mult la rând (pentru textul integral vezi **Anexa 19**):

„Era în toamna anului 1886, și mă aflu ca Casieri Administrator ospiciului de alienați din Mănăstirea Neamț, când într-una din zile, un gardian din Iași a adus și internat în ospiciu pe Eminescu, trimis pe cale administrativă cu formalitățile obișnuite. Eu eram la Iași așa c-a fost internat în lipsa mea. Personalul inferior al ospiciului nu cunoștea cine-i Eminescu și l-a internat într-o cameră cu mai mulți alienați și fără nici o excepțiune de tratament.” (Reținem că textul nu are titlu, că începe abrupt și că nu se adresează nimănui, iar despre autor nu se știe absolut nimic, nici măcar ce vârstă avea.)

Din aceste prime cuvinte poți înțelege că, de-ar fi fost prezent intendentul Leon Onicescu, Eminescu ar fi fost primit cu flori și fanfară și cazat într-un conăcel de protocol. Să vedem ce scrie Gh. Ungureanu în bine documentata lui lucrare:

„Dintr-un raport (f. 60) aflăm că se aflau acolo 59 bolnavi, care erau îngrămădiți în 7 camere. În prima cameră erau 12, în camera a doua erau 11 epileptici, în a treia erau 2, în camera a patra erau 10, în a cincea tot 10, în a șasea erau 9 și în ultima, a șaptea, erau 5. Nu știm în ce cameră a fost ținut Eminescu. Din rapoarte nu reiese dacă li se făcea sau nu vreun tratament.”

Prin urmare, chiar să fi dorit, Onicescu nu ar fi avut cum să-l favorizeze pe Eminescu. Ne îndoiim însă că l-ar fi bântuit vreo clipă astfel de idei, faptul că – zice el – nu l-a scutit nici măcar de portul bonetei fiind dovada cea mai măruntă în acest sens. Asta nu-l împiedică să declare:

„Am regulat să-i deie o cameră deosebită și o îngrijire specială. La câteva zile a venit medicul ospiciului, dl. dr. Ursulescu și i-a prescris cuvenitul tratament. Pe lângă boala mentală, Eminescu avea o rană la un picior.”

Știind care era situația reală a stabilimentului, poți să nu te întrebi prin ce era „deosebită” camera dată lui Eminescu? Avea geamurile puse în tavan și tavanul în podea? Era deosebită pentru că era alta decât celelalte? Și îngrijirea specială în ce anume consta? Nu-l bătea la fel de des ca pe ceilalți? Și-apoi, de ce ar fi făcut Onicescu astfel de gesturi, într-un moment în care singur recunoaște că nu dădea „destulă însemnătate aceluia care mai târziu a fost recunoscut geniul poeziei române”? (Mărturisirea parvine tot prin ineputabilul A. Z. N. Pop, harnicul modelator al trecutului necunoscut, și asupra ei vom reveni.) Nu ne interesează din ce buzunăraș al minții scosese micul și dinamicul intendent camera deosebită și îngrijirea specială, dar ne privește teribil de mult faptul că istoria literară pare să-i fi dat crezare necondiționat.

Ni se mai spune că Eminescu nu ar fi beneficiat de „nici o excepțiune de tratament”, autorul referindu-se, bănuim, la atitudinea salariaților din sobordinea lui. Numai că bolnavii nu se vindecă doar prin bunul comportament al cadrelor sanitare, ci și prin „cuvénitul tratament” medical. Or, despre acesta autorul nu suflă o vorbă. Faptul că, așa cum se va vedea, peste ani, doctorul Zosin va fi la fel de „reținut” în această privință, deși putea scotoci în voie prin arhiva ospiciului (la care nimeni altul nu a avut acces), nu indică decât un lucru: absența tratamentului medical și, mai ales, absența unei fișe medicale întocmite pe numele Eminescu.

Precizarea: „*Eminescu avea o rană la un picior*” (subl. ns.) nu este tocmai conformă cu realitatea, căci în acea perioadă ectima îi creaa într-adevăr probleme lui Eminescu, dar nu era vorba de „o rană”, ci de mult mai multe pustule care „*au o mărime dela aceea a unei gămlii de ac până la a unui bob*”. Aspectul acestei puzderii de bubițe este substanțial diferit de ceea ce îți imaginezi atunci când te gândești la „o rană”. Ne agățăm de nimicuri? Poate da, poate nu, dar nu e din vina noastră. Sigur că, în ipoteza în care Onicescu a fost intendent și Eminescu i-a căzut pe mână, teoretic există posibilitatea ca pentru el mulțimea pustulelor să fi reprezentat „o rană”. Chestiunea e că boala nu afecta un picior, cum scrie Onicescu, ci pe amândouă. De aceea, suspiciunea că Onicescu (sau cine-o fi autorul textului) a auzit ceva despre ectima lui Eminescu, dar n-a avut ocazia să o vadă cu ochii lui, așa cum pretinde, devine legitimă.

Să trecem la alt pasaj:

„Cum am ajuns din Iași la Mănăstire, m-am dus să văd pe Eminescu. L-am găsit culcat, îmbrăcat cu haine de spital cu boneta pe cap. I-am dat bună ziua și l-am întrebat cum se află și dacă este mulțumit de tratament. Eu îl cunoșteam din copilărie de la Botoșani. El nu mă cunoștea.”

Prima frază subliniată ne obligă să ne întrebăm: de ce Onicescu, ajuns la ospiciu, s-a dus așa către încăperea în care era Eminescu? (Oare din cauza acestei puternice emoții să fi uitat el să facă înscrierea ilustrului „pacient” în evidența ospiciului?) Intendentul susține că aflase de internarea lui Eminescu de la „personalul inferior”. Posibil, dar improbabil, deoarece câteva rânduri mai sus se plânge că acesta „nu cunoștea cine-i Eminescu”. Ba, mai mult, chiar el însuși mărturisește că la acea vreme nu conștientiza ce favoare îi făcuse soarta, dându-i-l pe Eminescu spre îngrijire. Și dacă Eminescu nu reprezenta (mai) nimic în ochii lui, ce motiv îl putea determina ca să dea fuga la acesta, lăsând orice altceva la o parte?

Să-l credităm când susține că îl cunoștea „*din copilărie*”? Aparent, e plauzibil. În realitate, prin ce anume se reliefa Eminescu la acea vârstă și cât timp stătuse el în Botoșani, astfel încât să rămână, icoană, în memoria lui Onicescu? Cum de ținuse Onicescu minte o persoană cu care nu-i făcuse nimeni cunoștință, despre care nu avea nici o amintire concretă (deosebită, nici atât) și care, în plus, își schimbase nu numai aspectul, ci și numele? În ipoteza în care Onicescu era un om cumsecade, care-și trecea vremea stând la taclale și cu bieții smintiți, era de așteptat ca el să-i spună lui Eminescu că îl știa „*din copilărie de la Botoșani*” și, dacă nu aveau de depănat amintiri comune, măcar erau legați de orașul în sine, care putea deveni subiect de discuție. Or, așa cum se va vedea și în continuare, Leon Onicescu afirmă că s-ar fi dus gâfâind să-l caute pe Eminescu, că ar fi vorbit cu acesta, dar nu dă nici un detaliu privind tema conversației.

Onicescu pretinde că primele întrebări pe care i le-ar fi pus lui Eminescu ar fi vizat starea generală a clientului și măsura în care îl mulțumea tratamentul. Unui bolnav autentic, diagnosticat cu „*manie furibundă*”, cum va pretinde ulterior doctorul Zosin, i se cere oare părerea privitor la calitatea tratamentului? Iar dacă acest diagnostic ar fi fost corect, mai era Eminescu, maniacul furibund, „*foarte mulțumit și vesel*”? (Furibund = „*Plin de furie, foarte furios, mânios la culme; turbat*” – DEX.)

În întreaga lui relatare, Onicescu nu invocă prezența altui medic, afară de Ursulescu, cel care, din când în când, mai trecea pe la ospiciu. Să vedem ce știe în acest sens doctorul Zosin, care scrie în a lui *Dare de seamă despre mișcarea și asistența alienaților din ospiciul Mănăstirea Neamțu pe anul 1903*:

„*Astfel că vreme de aproape 40 de ani, adică până la 1898, acest ospiciu n’ a avut medicul său propriu; conducătorul de fapt a fost intendentul; **partea medicală era încredințată unui profan cu titlul de medic secundar***” (subl. ns.).

Profan sau nu, acesta avea în mâinile lui „*partea medicală*”. Onicescu nu scrie nici un cuvânt despre acest nepriceput înarmat, care, bun sau rău, exista și se făcea simțit pe pielea pacienților. De asemenea, vom vedea că textul intendentului nu conține nici măcar diagnoza stabilită în cazul lui Eminescu, nici informații în ceea ce privește tratamentul aplicat acestuia. De altfel, el nu scrie nici cum erau, în general, tratați medical cei aduși în stabilimentul pe care-l gospodărea.

[**Notă:** Afirmția lui Onicescu, precum că în 1886 era salariat al ospiciului „*din Mănăstirea Neamț*” nu este tocmai exactă. Un asemenea stabiliment nu mai exista de

mult. Ca plasament geografic, ospiciul nu mai era în Mănăstirea Neamțului încă din 1864, când fusese mutat în incinta vechii tipografii a acesteia – tipografie aflată la circa 500 de metri de mănăstire. Din punct de vedere juridic, din 1866, balamucul se găsea „sub d' a dreptul administrare a onor. Epitropiei generale a casei Sft. Spiridon din Iași”.

În vechime, epitropia era „corporațiunea instituită pentru administrarea averii bisericești dintr'o parohie, eparhie, mitropolie, etc. Membrii E.-ei sunt preoți și laici, aleși din partea credincioșilor” (Enciclopedia Minerva). La primă vedere, s-ar zice că, în fond, tot Mănăstirea Neamțului conducea ospiciul, mai ales că unul dintre epitropii locali era ieromonah. În realitate, sub anumite aspecte, în raport cu Statul laic, Biserica nu mai era decât aparent ceea ce fusese odinioară, când, ca să-l cităm pe Creangă, mănăstiri ca Secu și Neamț erau „a doua visterie a țării”. Cum am mai spus, în 1885, Patriarhia Ecumenică a recunoscut autocefalia Bisericii Ortodoxe Române. A fost un câștig? Într-un fel, da. Pe de altă parte, dacă ne întrebăm cine anume decidea alegerea Mitropolitului Primat al României (vechea denumire pentru Patriarhul Țării), căpătăm unele îndoieli, „tutela” Țarigradului având avantajul de a-i ține în frâu pe politicieni.]

Dacă Onicescu nu amintește de profanul „cu titlu de medic secundar”, o va face Bojeicu, pretinsa lui rudă: „În stabiliment funcționa ca un fel de medic, în permanență, Balomir”. Și nu numai el. Când se referă la pretinsa internare a lui Eminescu în ospiciul de la Neamț, Călinescu folosește deloc ortodox și un text al lui Vlahuță, încercând să sugereze că și acesta i-ar împărtăși opinia (în paranteze drepte am trecut sursele informațiilor de dinaintea lor):

„În noiembrie, noile atentate împotriva doamnelor și stricarea a vreo două felinare orașenești hotărâră pe părinții urbei să interneze pe poet într-un ospiciu. [C. Emilian] În urma unui raport medical semnat de d-rii Iuliano și Bogdan, poetul fu predat de un gardian din Iași, în ziua de 9 noiembrie 1886, Ospiciului de alienați de lângă Mănăstirea Neamțului. I. Caragiani se grăbi să ceară înlocuirea lui din postul de subbibliotecar (19 noiembrie). [P. Zosin] A. Vlahuță vizită spitalul patru ani mai târziu și-l găsi curat și în ordine, sub îngrijirea casierului Bontăș, așezat într-o veche zidire de vreo 20 de încăperi cu cerdac, în spatele mănăstirii, ce servise pe vremuri de tipografie. În curtea mare, verde, împrejmuită cu zăplazuri, și pe săli, se învârteau vreo 60 de pacienți, contemplați, în lipsa îndelungă a medicului, de ochiul vigilent al unui moș Balomir, alienist improvizat și năstrușnic. [Vlahuță] Pacienții, români, țigani, evrei, mistici, epileptici sau furibunzi, se arătau în toată împestritărea lor la masă, pe care, la sunarea unui clopot, o luau fie în refectoriu, fie afară, în grădină, după anotimp. O cană cu apă și o lingură de lemn alcătuiau tacâmul fiecărui pacient. [R. Șuțu] Aci petrecu Eminescu vreo cinci luni, îngrijit însă cu mai multă băgare de seamă, medic fiind un dr. Ursulescu. Leon Onicescu, casier administrator, în lipsa căruia intrase, îl găsi în haine ospitalicești și cu bonetă pe cap...” [Călinescu/Onicescu].

Dintre cele cinci izvoare, în bibliografia monografiei nu sunt menționați explicit decât Vlahuță și R. Șuțu. Numele Cornелиei Emilian nu apare deloc, căci informațiile ei privind stricarea unor felinare au apărut în introducerea volumului care cuprinde corespondența Harietei (detaliu necunoscut celor mai mulți). Zosin poate fi găsit în bibliografie, dar, nefiind marcat în text, nu se poate ști care sunt informațiile preluate de la el. (Probabil, a fost ocolit pentru a nu se atrage atenția asupra faptului că este singurul autor care ar fi văzut pretinsa *constatare medicală*.) Cât despre Onicescu, acesta lipsește cu totul din bibliografie – și nu numai de-acolo, textul original nefiind „văzut” decât de Călinescu, A. Z. N. Pop și, poate, cel/cei care a/au preluat ștafeta de la aceștia.

Așadar, Călinescu știa că personajul Balomir fusese descoperit cu mai bine două decenii înainte ca Bojeicu (sau cine s-a prezentat astfel) să-și pună pe hârtie „amintirile”, fiind foarte probabil ca acesta din urmă să se fi inspirat de la Vlahuță. Când citești doar monografia „*divinului*”, îți poți pune unele întrebări. Bunăoară: ce să fi căutat Vlahuță în 1891 la ospiciul de lângă Mănăstirea Neamțului? De ce să fi vizitat el stabilimentul doar după moartea lui Eminescu? De ce nu i-o fi întrebat pe intendent și pe alți salariați ai ospiciului, cum se comporta „nebulul”? Cum de nu a găsit el, primul, registrul din care Zosin pretinde că ar fi transcris data internării și diagnosticul pus pacientului Eminescu?

Când depășești sfera (intenționat) atât de limitată a monografiei lui Călinescu, lucrurile se simplifică. În realitate, Vlahuță a vizitat Mănăstirea Neamțului doar din întâmplare, ca să-și treacă timpul, ca atâtea alte mii și mii de alți români care treceau anual pe acolo („*Pipirig, 7 august 1891. Azi dimineață am fost la Mănăstirea Neamțului, de-aici cale de-un ceas cu trăsura*” – vezi *Din goana vieții, File rupte*), iar dacă tot ajunsese atât de aproape de acel balamuc despre care se spuneau numai lucruri rele, cumplitе, fireasca curiozitate a scriitorului l-a determinat să vrea să-l vadă cu ochii lui.

În pasajul sus citat, Călinescu a plasat în așa fel datele culese de la Vlahuță încât să dea iluzia că și acesta ar depune mărturie că Eminescu ar fi fost internat în ospiciul de la Neamț. Este o viclenie. Iată ce scrie Vlahuță referitor la ospiciul de lângă Mănăstirea Neamțului:

„După dejun mă duc să văd ospiciul de nebuni. În spatele mănăstirii e o curte mare împrejmuită cu zaplaz înalt, ș’o construcție veche cu vre-o 20 de încăperi, în care a fost pe vremuri tipografia mănăstirii. Aici se adăpostesc 60 de nenorociți, sub cinstita

îngrijire a **casierului Bontăș**, un om foarte de treabă, **care conduce singur toată administrația ospiciului**. În toate odăile o **curățenie ș' o ordine, care ia localului ori-ce aspect de casă de nebuni**. Pe săli întâlnesc figuri palide, de-o melancolie sfâșietoare; un tânăr bine 'mbrăcat, stă cu capul în mâni, ceasuri întregi în picioare, îmărmurit așa într' o atitudine de-o nespusă suferință, fără să spue o vorbă, fără să facă o mișcare. Un leah bătrân, cu un sarcom colosal în spate, se precipită vesel să ne deschidă ușa și mă salută c' o gentileță ș' o ceremonie, de care 'i-ași fi foarte recunoscător să mă scutească. Un orator, bine făcut, gesticulează solemn într' un colț și strigă mereu: «Bine 'ți-a făcut, Bine 'ți-a făcut.... Cuvântul meu a fost cuvânt de prooroc!» Iar persoana, care primia aceste amicale muștrări, pentru noi era invizibilă. Am așteptat până a sunat clopotul pentru masă. Din toate părțile îi vedeai alergând în sufragerie. M' am dus să i văd pe toți mâncând la un loc. Ce varietate de figuri și mai cu seamă de ochi curioși! Un ovrei strigă la mine, cu gura plină, să es afară. Un țigan lacom înfulică coșcogea halcă de mămăligă din trei îmbucături, și îndesând cu degetul pe cea din urmă, se repede și înșfacă altă porție. Erau asupra borșului: lingurile și leorpăitul atâtor guri, dădeau sgomotul fuselor dintr' o fabrică de tors. Mâncarea e îndestulătoare și bine pregătită. În timpul mesei un nebun e apucat de epilepsie. Un gardian îl ia în brațe, ca pe un copil, și fuge cu el afară. Sunt mulți epileptici aici. Câți-va nebuni sunt furioși. Unul din aceștia, mai deună-zi, a scos ochiul și a ucis, dintr' o lovitură, pe un coleg al său de suferinți. Altă dată un țigan a rupt cu dinții degetul unui alt nebun și imediat 'l-a înghițit. Nenorociri de acestea se întâmplă foarte rar, mai ales în admirabila disciplină, pe care nu-mi esplic cum a știut s' o introducă aici inteligentul și activul conducător al ospiciului, d. Bontăș. Ce rău e că nu se rânduește un medic permanent, care să observe și să studieze zilnic suferințele acestor nenorociți! Cu vizitele rari și pe fugă ale doctorului din Târgu-Neamțu și cu inspirațiile năbădăioase ale lui moș Balomir, nu se mai sdrăvenesc, cât 'i hău, nebunii de la mănăstirea Neamțului" (subl. ns.).

Precum se vede, nici o referire la Eminescu.

Remarcăm o precizare: **casierul „Bontăș... care conduce singur toată administrația ospiciului”**. Cuvintele subliniate ne ajută să aflăm care a fost sursa de inspirație a lui Onicescu sau a celui care l-a prezentat pe acesta drept fost „Casieri Administrator” al ospiciului. Doctorul Zosin ne întărește această părere, deoarece în „schema” stabilimentului prezentată de el într-o *Dare de seamă* către superiori apare un „intendent”, nu un „casier administrator”, iar un fost angajat în acest post s-ar fi prezentat cu titulatura oficială. Fraza „În toate odăile o curățenie ș' o ordine, care ia localului ori-ce aspect de casă de nebuni” numai cu gândul la bătaie cu frânghia udă ori la sinistre încarcerări în subsol nu te duce. Pe de altă parte, nu putem să nu ținem cont și de spusele lui Zosin, care ar explica altfel de ce două luni după anchetă, în ospiciu era „curățenie” și „ordine”:

„În urma unei denunțări prin care se arată că la ospiciu s'ar fi comis de către gardieni maltratări asupra bolnavilor și din care cauză unii din ei ar fi murit» prefectura județului Neamțu face o anchetă la 13 Iunie 1891 și după ce arată cari ar fi «măsurile de îndreptare» și încheie astfel raportul: «Este cu totul insuficient ca bolnavii să fie văzuți de medic de 3-4 ori pe lună și să fie lăsați a fi tratați de un om care n'are nici cea mai mică noțiune de poziția sa» (probabil, „moș Balomir”),

Dar toate acestea constituie detalii. Fundamental rămâne faptul că vizitarea ospiciului nu-i aduce lui Vlahuță deloc aminte de Eminescu – fie și doar pentru a-l consola că, măcar, acesta ar fi fost închis într-un mediu foarte apropiat de cel normal. Sceptica încheiere întărește ideea că el n-a crezut niciodată că Eminescu ar fi fost internat în acel balamuc.

De altfel, chiar în perioada în care unii zic că Eminescu ar fi fost pacient al ospiciului de la Neamț, Vlahuță afirmă public:

„Adesea ori mă iau de vorbă cu prietinii mei despre starea și soarta literaturii noastre. Sunt lungi și amărâte discuțiile acestea. Ne plângem de multe neajunsuri și în tot'd a-una e o vădită sfială și mahnire în încurajările pe cari ni le facem unul altuia. Ce păcat că nu mai avem între noi pe cel mai puternic și mai luminat talent, ce ne-a fost dat s'avem, pe fratele Eminescu, al cărui desgust de om superior nedreptățit – 'l-a făcut să se retragă din mijlocul nostru, tocmai atunci când ne era mai scump și mai necesar! – Puțini sunt oamenii luminați și drepecți, de cari să ne fie dor când nu 'i-ai văzut o săptămână, a căror vorbă bună, cinstită și înțeleaptă să 'ți răcorească inima și să 'ți însenineze gândurile, a căror prietenie să 'ți potolească necazurile și să te întărească în dureroasa luptă a vieței. Când 'ți-ai pierdut toate iluziile cu cari ai eșit din școală, când tot restul vieței tale se încheie într'o biată muncă de condei, strămtorată și anevoioasă, când te simți așa de mic, așa de slab și de prăpădit în fața acestei colosale nepăsări de mort, care te înspăimântă, și împotriva căreia tot risipindu-ți puterile și răsvrătindu-te mereu, fără nici o isbândă, ajungi să te întrebi singur uneori dacă nu cum-va ai înnebunit, – când toate, toate, de câte încerci să te reazimi, să rup, și începi a șovăi, obosit, trist și fără noroc, singura mângâiere ce te mai leagă de viață, singurul sprijin ce te mai ține în picioare, sunt câți-va prietini, cari 'ți ascultă păsul și 'ți-l cred, – câți-va oameni buni, sinceri și inteligenți, care 'ți știu suferința, și 'ți dau răsplată morală și încurajarea pe care indiferența celor-l' alți 'ți-o refuză.”

O întrebare neplăcută rămâne, totuși: atunci când au ieșit pe piață băznelile lui P. Zosin și ale lui R. Șuțu (ale căror scorneli, culmea, se mai și contrazic cu frenezie), de ce nu s-a auzit glasul lui Vlahuță, spre susținerea unuia și combaterea celuilalt sau a amândurora? Nu insistăm acum asupra acestei chestiuni. Vom redeschide subiectul, atunci când vom demonstra că nu toți contemporanii lui Eminescu erau conștiți de „nebulia” acestuia.

Să ne întoarcem la textul lui Leon Onicescu:

„Eminescu s-a arătat foarte mulțumit și vesel. Observ însă din convorbirea cu el că nu-și dădea socoteala unde se afla și nici nu era în stare să spuie voiajul din Iași la Monastire. Pe lângă aceste comisesse și mai multe necuviinți și mă conving că rațiunea-i lipsește. Din simplul răspuns al lui Eminescu, că era mulțumit de tratament, se vedea că aiurește. Căci, cum poate fi mulțumit cineva, păzit de gardieni la un loc cu alți unsprezece, din care unii furibunzi, și cari comit tot felul de necuviinți.

Am regulat să-i deie... (...) ...Eminescu avea o rană la un picior.”

Logica lui L. Onicescu este curioasă, fără a fi, însă, aberantă: în opinia lui, argumentul suprem al faptului că Eminescu aiura era acela că se declarase mulțumit cu situația în care se afla. Păi, în cazul în care Eminescu era „mulțumit și vesel”, dar, totodată, era și inconștient („mă conving că rațiunea-i lipsește”), cum de n-a observat acest lucru din prima clipă? Ce anume conversație au mai avut cei doi?

Mulțumirea și veselia lui Eminescu par să-l fi surprins pe Onicescu, încât ai zice că, atunci când a pornit spre salonul în care se afla și Eminescu, intendentul nostru se aștepta să întâlnească un om perfect sănătos sau un bolnav închipuit, dar spre mirarea lui („Observ însă...”), din discuții, se convinsese de contrariu. Elementele principale care l-ar fi dus la constatarea că Eminescu „aiurește” sunt: 1) „nu-și dădea socoteala unde se afla”, 2) „nu era în stare să spuie voiajul din Iași la Monastire” și 3) „comisesse și mai multe necuviinți”.

Să începem cu sfârșitul. Necuviințele imputate (constând în ce anume?) se petrecuseră anterior (re)venirii lui Onicescu în ospiciu și, potrivit propriei relatări, nu-i fuseseră prezentate acestuia înainte de a merge la „bolnav”. Atunci, cum aflase de ele, pentru ca energica lui rațiune să le arunce în ecuație? Modul în care aduce vorba de „necuviinți”, alăturându-le o dată lui Eminescu, apoi celor „furibunzi”, demenții în toată regula, reprezintă o modalitate vicleană de a-l include pe acesta în rândul furibunzilor, „uitând” sau nevrând să știe că un furibund numai „foarte mulțumit și vesel” nu este. „Necuviințele” invocate de Onicescu nu sunt ceva inedit. Primul care a scris despre ele a fost doctorul P. Zosin. Cum lucrarea lui a fost tipărită și a stârnit ceva valuri, este, deci, posibil ca și această informație să fi fost culeasă de Onicescu din respectiva sursă.

„Nu era în stare să spuie voiajul din Iași la Monastire”? Adică, să spună, ce? Nici până astăzi, detractorii lui, altminteri imaginativi, n-au găsit o formulă care să explice când, cine, cu ce și cum l-ar fi transportat pe Eminescu la un... „acel ospiciu”. Ce aștepta, de fapt, Onicescu să afle de la Eminescu? Despre cum și cu ce mijloace de transport a călătorit? Nici la acest capitol Onicescu

nu oferă amănunte privind răspunsul sau reacția lui Eminescu. Ce înseamnă „nu era în stare”? Că a tăcut? Că i-a răspuns că nu știe? Că relatarea nu era coerentă? Versiuni sunt nenumărate și cel/cei care a/au redactat și mediatizat „memoriul” au știut mai bine acest lucru decât ipoteticul Onicescu.

Cum și-a dat Onicescu seama că Eminescu n-ar fi știut „unde se afla”? Îl întrebase direct și nu-i răspunsese sau răspunsese greșit? Nici vorbă. Intendentul „vedea că aiurește”, deoarece „era mulțumit de tratament”. Autocritic vorbind, după capul lui Onicescu, avea motive să nu fi fost? De ce să ni-l imaginăm ca A. Z. N. Pop, care-l vede bătut la trei coaste cu frânghia udă și stropit cu găleți de apă rece, aruncate în față? Prin anumite amănunte, relatarea lui Onicescu ne amintește atât de textul lui I. N. Roman, care, atunci când l-ar fi întrebat pe Eminescu – aflat în arestul Poliției – cum se simte, aceasta i-ar fi răspuns: „Nu se poate mai bine! Dacă ași avea jurnale și cafea, aș fi omul cel mai fericit din lume!”, cât și de inflația mărturiilor privind plăcerea lui Eminescu de a fuma și de a bea cafea.

Să citim mai departe:

„După câteva zile de tratament Eminescu se simțea mai bine, începuse a-și reveni în cunoștință. Atunci a văzut unde se afla și a fugit din ospiciu îmbrăcat în hainele spitalului. A fost până la un sat din apropiere și, fiind recunoscut după haine, a fost adus la ospiciu.

De atunci începuse a deveni trist, melancolic. Arăta mirare pentru ce-a fost adus la Mănăstire și cerea să i se permită sa îmbrace hainele lui. Nu i se putea însă da hainele de teamă să nu fugă.

Eminescu a fost adus la Mănăstire într-o completă lipsă. Cu cât era pe el. Într-o așa mizerie de nedescris.

Grație tratamentului medical și îngrijirilor particulare Eminescu din zi în zi mergea mai bine și devenea rațional, așa că-și putea da socoteala de starea lui. Medicul îi interzisese băuturile alcoolice, cafea și tutun, – îi limitase numărul țigărilor, treptat însă, i se permise tot mai mult, dându-i și chiar câte puțin vin. Mâncare îi dădeam din masa mea și mai totdeauna îl luam la mine la masă. Când era dispus, cânta, recita versuri, spunea anecdote, nu te mai urai cu dânsul.

Cea mai mare pasiune era tutunul, pentru tutun se lipsea de mâncare. Când avea o țigară și o cafea neagră spunea că-i cel mai fericit. Tutun îi dădeam eu fiind că ospiciul nu dădea, ceea ce era o cheltuială simțitoare.”

Așadar, evoluția favorabilă a sănătății lui Eminescu s-ar fi datorat unui anume tratament. În ce a constatat acesta? Cum se face că Onicescu, un individ care se pretinde a fi extrem de bine informat asupra acestui subiect, nu oferă chiar nici un detaliu medical, rezumându-se la a menționa că i s-a interzis

consumul de alcool, cafea și tutun? Dieta lui Ursulescu amintește de indicațiile „psihiatrului” Maiorescu, care admitea aceleași produse, cu deosebirea că regimul prescris de magistrul era ceva mai puțin sever, întrucât Eminescu se afla, la acea dată, după 6 luni de așa-zis tratament:

„Regim: vinul nu-i exclus, însă puțin, cafeaua neagră și ceaiul oprite. Fumatul permis” – 7 aprilie 1884.

Mai aflăm și că Eminescu ar fi încercat să evadeze, tocmai pentru că între timp devenise conștient, înțelegând unde se află (dar nefiind interesat să afle când, cum și de ce ajunsese acolo!). Dacă era conștient, n-ar fi știut și la ce riscuri l-ar expune o tentativă de evadare? Pentru ce să fi evadat? Se mai îndrugă și că l-ar fi capturat localnicii. Oare? Erau țăranii din acel *„sat din apropiere”* (probabil, Vânători) atât de curajoși și cu un simț civic atât de puternic încât să-l ducă din proprie inițiativă înapoi, cu juvățul de gât și mâinile legate la spate? Cum de nimeni altcineva nu a mai auzit de așa ceva – nici măcar așa-numitul Gh. Bojeicu, alt nefericit povestitor fără chip, care pretinde că era rudă cu Onicescu?

[Medicul I. Nica, simțind că implicarea țăranilor nu este credibilă, îi înlocuiește precaut cu gardienii: *„Sub scrutările conștiinței, fugi cum era îmbrăcat, în haine vărgate, într-un sat vecin, de unde gardienii l-au readus”*. Și, ca să întărească ideea alienării „fugarului” Eminescu, I. Nica precizează că acesta ar fi fost *„readus într-o «mizerie de nedescris»*.” E drept că Onicescu invocă și el o anumită *„mizerie de nedescris”*, dar o face într-un cu totul alt context: *„Eminescu a fost adus la Mănăstire într-o completă lipsă. Cu cât era pe el. Într-o așa mizerie de nedescris.”* Intervenția paramedicală a avut două efecte: a resubliniat „nebulnia” lui Eminescu și a șters de pulbere onoarea „protectorilor” junimiști, folosind pentru aceasta blazonul autorului Nica, devenit un fel de fată în casă. Asemenea imixtiuni ne dovedesc că biografia lui Eminescu a fost și rămâne un „scenariu interactiv”, la care, ca în folclor, fiecare își aduce obolul.]

Informația lui Onicescu privind evadarea lui Eminescu va căpăta la unii autori și forme care sperie. Săluc Horvat mai pune de la el, mai pilește pe ici, pe colo și iacă informația nouă, strălucind de profesionalismul celui ce-a moșit-o:

„ian. [1887] Revenindu-și după mai multe luni de întuneric mintal, Eminescu, aflat în ospiciul de la Mănăstirea Neamțului, dezertează în starea vestimentară în care se afla, fiind descoperit într-un sat vecin și readus, într-o stare deplorabilă, la mănăstire” (Eminescu – Dicționar cronologic).

Să admitem că, așa cum povestește Onicescu, Eminescu ar fi mers la „Mănăstire într-o complectă lipsă. Cu cât era pe el. Într-o așa mizerie de nedescris”. Numai că, dacă Eminescu a „fost adus” și predat ospiciului în absența intendentului, care l-a găsit gata îmbrăcat în uniforma locului, de unde știa acesta din urmă că sosise doar „cu cât era pe el”? Se interesase mai apoi? Din ce motiv, dacă, pe atunci, nu-i dădea nici o importanță? Ce-l făcuse să-i cerceteze cu atâta atenție hainele, încât să poată spune fără ezitare: „erau cu totul uzate”?

Onicescu mai pretinde: „mai totdeauna îl luam la mine la masă” și, pentru a suna cât mai credibil, adaugă că atunci când Eminescu „era dispus... nu te mai urai cu dânsul”. Dar iată ce scrie Zosin într-un document oficial, redactat la cald, la 11 februarie 1904 (*Dare de seamă...*):

„Cei patru-zeci de ani de pașalâc intențesc într’atât au influențat și după ce s’ a luat dispoziția de-a se numi un medic anume pentru ospiciu, că cei 2 predecesori ai mei medici primari n’au putut face nimic pentru îmbunătățirea soartei bolnavilor. Numit medic primar al ospiciului în Mai 1903, am resimțit adânc influența aceluia pașalâc; dar hotărât a nu ceda, am realizat parte din ceea ce credeam că-i bine și posibil de realizat. Mărturisesc că tot ce-i posibil n’am realizat, fiind-că ospiciul ca și acum 40 de ani, este sub o epitropie locală și ca și acum 40 de ani, **intendentul este un personaj, atât de important că nu se sfiește de a-mi pune alternativa sau de a-l agreea necondiționat sau de-a pleca!**” (subl. ns.).

Crede cineva că astfel de inși, care nu se sfiau să dea cu tifla medicului, ar fi stat la masă cu un pacient evadat? Onicescu o fi fost o excepție? Dacă ar fi fost dintr-o cu totul altă plămadă, ar mai fi ajuns el să ocupe un post pe care nu puneau mâna decât cei pentru care insensibilitatea... polivalentă era virtute?

De altfel, în lucrarea *Eminescu în documente de familie*, Gh. Ungureanu arată că, în perioada în care se zice că Eminescu ar fi fost internat în ospiciul de la Neamț, au existat plângeri chiar împotriva casierului (deci, a lui Onicescu):

„Grădina ce era destinată plimbării bolnavilor a fost luată și folosită pentru agricultură, lăsând pentru ospiciu doar o mică curte străjuită de gard înalt. **Această neomenie o făcuse casierul, spre marea supărare a infirmierului ce locuia acolo și care denunța aceasta «cinstitei Epitropii» (f. 84 v.)**” – subl. ns. (vezi „Arh. St. Iași, fond Epitropia generală a spitalelor «Sf. Spiridon» din Iași, dosar 556”).

Ce făcea Eminescu, atunci când prânzea cu Onicescu? „Cânta, recita versuri, spunea anecdote”. Așadar, nu comenta, nu polemiza și, mai ales,

nu discuta politică. Altfel spus, se purta ca un elev la serbarea de sfârșit de an. Frapează faptul că Onicescu are despre Eminescu impresia tipică cititorului de presă, a omului care nu l-a întâlnit niciodată în carne și oase: el vede numai poetul – și acela, născocit de condeiele altora.

Abureala lui Onicescu are ceva nefiresc. Nu discutăm cât de plauzibilă ar fi (sau nu) narațiunea în sine. Mai important ni se pare faptul că, atunci când se așează pe sine în centrul acțiunii, autorul nu se bâlbâie, oferind relatări exacte, ca și cum ar fi asistat la evenimente parcă mai ieri. În schimb, nicăieri nu dă detalii concrete (inclusiv de ordin medical), posibil de verificat. Astfel de lacune nu se justifică prin ipoteze de soiul: autorul era un om simplu și, oricum, n-ar trebui să așteptăm procese-verbale de la memorialiști. Simplu sau complex, el trebuia să ofere măcar câteva probe credibile, care să-i susțină țesătura de afirmații. A intervenit uitarea? Întâi, când uitarea este selectivă se numește altfel. Apoi, dacă se poate spune cu temei că memoria umană nu e bandă magnetică și că a încurca lucrurile sau a omite unele aspecte nu dovedește automat delict ori premeditare, la fel de adevărat este și că această realitate nu face ca pe lume să nu existe minciună deliberată. Dar, ca să nu riscăm, să zicem că e vorba doar de niște noi ciudățenii, să le marcăm existența și să trecem mai departe.

„Stăteam de vorbă cu Eminescu și-l întrebam: cum se face ca dintr-atâți amici nimeni nu se interesa de soarta lui, îi ziceam: bine, Domnule Eminescu, D-ta care ai scris atâtea și atâtea de bine, ți-ai făcut un renume și acum să n-ai D-ta un ban în pungă și părăsit de toți ?

Eminescu foarte indiferent răspundea că a avut bani dar i-a cheltuit cu boala și a zis: Nu vroiesc să cer nimănui și știu că n-am. Am să iau de la unii chiar pentru o editură și nu-mi trimite.

Îl îndemnam să scrie la acei de la cari are să ieie bani și n-a voit. Totdeauna indiferent: Las-că-mi or da iei.

Trecuseră trei, patru luni și nimeni nu se interesa de soarta lui Eminescu, el însă devenise cu totul raționabil, dar melancolic. Simțea lipsa și mizeria, îi făgăduisem că dacă va fi corect și nu va fugi din ospiciu să-i dau hainele lui și el, în aceasta speranță, într-una din zile când servitorul meu îmi scosese hainele să le șteargă afară, Eminescu s-a desbrăcat de hainele spitalului și a îmbrăcat pe-ale mele. Servitorul, îngrijat, vine și-mi spune ce-a făcut Eminescu; și i le-am lăsat să le poarte, căci hainele proprii ale lui Eminescu erau cu totul uzate.”

Citești și mai că-ți dau lacrimile, când vezi cum nesimțirea „amicilor” face să crească cotele emoției în sufletul blajinului intendent! Când auzi că

discută de renumele lui Eminescu și face strașnice judecăți de valoare („*D-ta care ai scris atâtea și atâta de bine*”), să nu ți-l imaginezi pe Onicescu declamând din *Glossa*, înainte de cină și având sub pat colecția cu editoriale de la *Timpul*, pe care-o răsfoia spre alinare de două ori pe săptămână, la ore fixe?

Ni se dă de înțeles că la Neamț Eminescu n-ar fi avut para chioară cu el. Posibil, dar – iarăși, și iarăși – improbabil. (Dacă ar fi fost sub-bibliotecar, așa cum în mod eronat afirmă biografii lui, ar fi avut un salariu – modest, dar din care ar fi putut supraviețui în limitele decenței.) Pe lângă mulții dușmani, în Iași se găsea și Creangă, prietenul la care ar fi găsit nu numai găzduire în caz de forță majoră ori un sfat bun pentru ieșire din impas, ci și un imediat ajutor bănesc. Căci Eminescu, ne-o spune chiar Harieta, putea fi cheltuitor, dar nu era omul care să se lase complet descoperit, existând un minim, o rezervă de care nu se mai atingea pentru a-și satisface o plăcere, ci doar dacă altminteri nu se mai putea cu nici un chip. De aceea, nu-i de crezut că Eminescu ar fi ajuns la Mănăstirea Neamțului complet lefter. Putem însă accepta ideea că unul dintre motivele care l-au determinat să meargă acolo a fost sleirea aproape completă a rezervelor sale bănești. Dacă ideea i-a aparținut lui ori lui Creangă, dacă a acționat singur ori cu sprijinul acestuia, care încă avea relații în lumea preoților, cine s-o mai știe?

Onicescu insistă mult asupra lipsei de bani a lui Eminescu, îndemnându-l să fie mai bătaios pentru a-și smulge drepturile pe care ceilalți nu i le dau de bună voie. O astfel de... presiune pozitivă ar fi naturală în cazul a doi prieteni, aflați într-o situație obișnuită. Dacă Eminescu ar fi fost însă alienat, cum se afirmă, mai putea Onicescu (om zdravăn, nu-i așa?) să-l îndemne să ceară paralele de pe la datornici? Chiar să fi vrut aceștia să i-i dea, ar fi făcut-o tocmai într-un astfel de moment, când, găsindu-se în ospiciu, Eminescu nu era „*în starea sigură de a se îngriji însuși*” (ca să-l cităm pe Maiorescu)? Și-apoi, la ce i-ar fi servit acei bani în ospiciu, adică într-un loc ca o pușcărie uitată de lume? Și unde mai pui că acolo însuși intendentul Onicescu îl ospăta, invitându-l cu dânsul la masă!

Dacă Eminescu n-ar fi avut ce face cu banii în balamuc, nu la fel stăteau lucrurile și în cazul în care ar fi fost găzduit la mănăstire. El nu se culca o dată cu găinile, adesea intrând mult în noapte, iar toamna și iarna sunt anotimpurile cu nopțile cele mai lungi. Pentru ca la Neamț să nu-și fi schimbat acest obicei, avea nevoie de gaz pentru lampă, care costa 0,40 lei litrul, sau de lumânări – cele mai ieftine erau 7 lei/kilogram. Cum orice învăț are și dezvăț, să zicem

că în lunile petrecute la Neamț Eminescu și-a schimbat vechile obiceiuri. Pentru a putea să scrie, îi trebuia însă și... hârtie. Abordarea poate părea astăzi derizorie. Nu la fel stăteau lucrurile și în trecut. Amintim că Eminescu, când lucra, consuma foarte multă hârtie, și că, de exemplu, Harieta s-a aflat la un moment dat în situația de a „fura” o coală de hârtie de la un vecin, pentru a putea răspunde la o scrisoare, că altă dată, o anunță pe C. Emiliană că „*Hârtia se gătește, alta zău nu am*” (27 noiembrie 1887), iar la 3 februarie 1888 face un mic decont: „*suta luată la 1 Fevruarie și cu suta primită de la d-nu Morțun, s'a ales că și-a cumpărat hârtie pentru lucru și alte mărunțișuri cari îi trebuiau*” (subl. ns.).

[Referitor la același aspect, Slavici își amintește:

„*Ca scriitor, Eminescu strica multă hârtie, căci făcea multe corecturi, mai ales în ceea ce privea alegerea vorbelor, și ținea să deie la tipografie manuscript curat și citeț. (...) Împrejurul mesei lui de scris era deci mereu plin de hârtii rupte.*”]

Hârtia nu pare să fi fost foarte ieftină pe-atunci, iar ospiciul administrat de Onicescu avea probleme bănești pentru a căror rezolvare lua din porțiile zilnice ale bolnavilor. Cât privește punga personală a lui Onicescu, și aceasta trebuie să fi fost destul de strânsă, dacă e să credem mărturia lui: „*La plecare am dat lui Eminescu 5 lei de buzunar...*” (aceeași sumă i-ar fi dat-o și Maiorescu, la 28 iunie 1883, pentru birjă). Un ins care nu a avut de unde să-i dea bani de drum, i-ar fi asigurat necesarul de hârtie, care, potrivit Harietei, sărea de sută?

Sunt asemenea amănunte ne semnificative? Atunci, ce caută în literatura denigratorilor citați încă în bibliografii de istorie literară? Dacă biograful nu reușește să se transpună cât de cât în condiția reală a celui a cărui viață are cutezanța să o pună în cuvinte, va reuși el să creioneze altceva decât o caricatură?

În sfârșit, indiferent ce răspunsuri s-ar da la astfel de întrebări, credem că există și o dovadă certă că Onicescu minte și atunci când afirmă că Eminescu ar fi fost fără „*un ban în pungă*”. Ne vom referi la aceasta atunci când vom vorbi despre momentul plecării spre Botoșani.

Eminescu ar fi spus că ar avea de luat bani „*chiar pentru o editură*”. Este informația corectă? Următoarea chitanță scrisă și semnată de Eminescu (la o cu totul altă dată, însă) atestă, surprinzător, că da:

„Iași, 14 septembrie 1885

Chitanță

L.n.

500 cinci sute lei noi am primit prin d. T. Maiorescu de la d. Socec ca à compte pentru edițiunea a doua a poeziilor mele.

M. Eminescu”

Banii au fost primiți pentru tipărirea ediției a doua a volumului *Poesii*, apărută spre sfârșitul aceluiași an (Maiorescu scrie în jurnal, la 19 septembrie: „*Multă corectură de tipar la Poesiile lui Eminescu, ediția a doua*”, dar nu prea vedem în ce a constat truda lui, cât timp greșelile din prima ediție se repetă cu scrupulozitate). Dacă cei 500 de lei reprezentau un acout, este limpede că suma totală ce trebuia să-i revină autorului era mai mare. Cu toate acestea, în următorii doi ani și jumătate nu i-a mai achitat sfanț. De aceea, în scrisoarea din 14 martie 1888, Eminescu (elegant până în ultima clipă) îi spune lui Maiorescu: „iar **prisosul eventual de la ediția a doua sau un acout asupra ediției a treia**, vă rog să binevoiți a le trimete sub adresa mea” (subl. ns.). Ediția a doua se epuizase, așa că „prisosul” trebuie să fi existat, dar a rămas în alte buzunare. Oricum, acest rest (mare, mic?) nu trebuie confundat cu acoutul „asupra ediției a treia” – alți 500 de lei, și aceștia furați de Maiorescu prin mâna slugarnicului N. Petrașcu și cu acceptul tacit al lui Socec, la sfârșitul lui iunie 1888.

Relatarea modului în care Eminescu ar fi îmbrăcat hainele intendentului este și ea greu de înghițit, deoarece el era atât de departe de a fi luat vreodată cu japca un lucru care nu-i aparținea! Câți scriitori ar renunța fără luptă la biblioteca și la totalitatea manuscriselor lor, furate de un amic? Gestul de a folosi hainele altuia fără ca măcar să-i ceară permisiunea rămâne o minciună cu atât mai nerușinată, cu cât ni se precizează că ar fi fost comis atunci când Eminescu „*devenise cu totul rațional, dar melancolic*”. Teoretic, toți știm ce este aceea *melancolie* și produsul ei, *melancolicul*. A lua cu de-a sila hainele altcuiva și a le îmbrăca o fi oare tipic *melancolicului*? Și, după ce am văzut din ce aluat afirmă Zosin că erau croiți intendenției ospiciului de lângă Mănăstirea Neamțului, chiar poți accepta ideea că Onicescu ar fi avut o reacție paternă față de o asemenea forțare a notei?

[Remarcăm că pretinsa *melancolie* face casă bună cu „foarte indiferent” și cu „totdeauna indiferent” față de bani, împreună sprijinind temeinic ideea de nepăsare propusă și susținută de însuși Maiorescu („*prea nepăsător de soarta lucrărilor sale*” – prefața la prima ediție a volumului *Poesii*, 1883; „Să fi avut ca redactor al Timpului mai mult decât a avut, să fi avut mai

puțin, pentru micile lui trebuințe materiale tot atât era” – Eminescu și poeziile lui, 1889).]

Patru paragrafe după ce afirmă că Eminescu ar fi fost „părăsit de toți”, Onicescu își revizuieste spusele:

„Eminescu nu era însă cu totul uitat, căci la câțva timp în două rânduri, M. Vasiliu a trimis mi se pare 70 lei pentru a-i procura tutun, bani strânși prin subscripțiuni de la amicii cei mici.”

Oare Onicescu a uitat c-a spus: „Tutun îi dădeam eu fiind că ospiciul nu dădea, ceea ce era o cheltuială simțitoare”? Cei 140 de lei (70 x 2) veniți „de la amicii cei mici” erau suficienți ca să-i asigure tutunul, care putea fi scump comparativ cu alte produse, dar nu într-atât încât să nu poată fi accesibil și cu atât mai puțin să devină o „cheltuială simțitoare” pentru buzunarul lui Onicescu. Eminescu avusese și venituri chiar mai mici de 140 de lei (la 12 octombrie 1877, el îi scrie lui Slavici: „100 de fr. am pe lună”). Cu toate acestea, și atunci fuma la fel de mult și, în plus, avea de plătit chiria pentru locuință, îl costa destul de mult hrana zilnică (inclusiv cafeaua) și trebuia să-și cumpere sau să-și dea la spălat haine (de diverse mărunțișuri necesare întâmplător nu mai vorbim). De altfel, în acea perioadă, în Țară, „una zi de lucru cu mâinile” era plătită cu doi lei, câștigul lunar total fiind așadar de maximum 62 de lei (dacă se lucra și în zilele de sărbătoare). Și muncitorii încă aveau un câștig lunar mare, dacă ne gândim, bunăoară, că preotul paraclisului ospiciului de lângă Mănăstirea Neamțului primea 30 de lei (ca băiașul), că spălătoreasa câștiga fix un pol, iar rândașul era plătit cu 18 lei. Oare între cei care trudeau din greu nu se găsea nici un fumător?

Nu știm cine era misteriosul M. Vasiliu, după cum nu știm nici care erau „amicii cei mici”, invocați de Onicescu. În mod surprinzător, numele lui apare și în textul lui Bojeicu, care ar fi scris: „Nu l-am mai văzut (pe Eminescu – n. ns.) până în 1875 la Iași. Locuia în casele foastei M-me Alexandru din Strada Lăpușneanu (foaste Lepădatu, actuale Pollak). Mă duceam adeseori la Mihai Vasiliu, care locuia alături.” Din nou coincidență sau minte slabă? Să fie, cumva, autorul scrisorii-lui-Bojeicu una și aceeași persoană cu cel care deține și *copy-right*-ul textului lui Onicescu? Oare, vrând să facă ambele plăsmuiri mai credibile, le-a găsit asemenea puncte comune?

La primă vedere, lucrurile par foarte limpezi: niște cunoștințe, oameni de suflet, instituie chetă pentru Eminescu, ca să-i asigure măcar tutunul. În fapt, deși se face referire la niște „subscripțiuni”, nu se spune nimic despre vreo

epistolă, telegramă sau mesaj de alt soi din care să reiasă când, cum și de la cine anume au fost colectați banii. În aceste condiții, ne întrebăm: cum și pe a cui adresă din ospiciu au fost trimiși acei bani și cine i-a gestionat? Dacă erau expediați prin mandat poștal, i-ar fi putut ridica Eminescu, despre care ni se dau asigurări c-ar fi fost îmbrăcat în uniforma specifică nebunilor?

Cum această informație nu mai apare nicăieri și cum „compunerea” lui Onicescu este lipsită de limpezimea și de informația inedită pe care am fi așteptat-o de la cineva care pretinde că, timp de mai mult de cinci luni, s-a găsit zi de zi lângă Eminescu, nu este deloc nefiresc să luăm în calcul și ipoteza în care aceste rânduri (care amintesc de jocul de maus din Iași, prin care – zice I. N. Roman – unii amici i-ar fi băgat lui Eminescu câțiva poli în buzunar, lăsându-l să câștige la cărți) ar fi doar încă o tristă pată de culoare într-un peisaj cețos.

*„Într-o vreme a venit la Mănăstire D. V. G. Morțun, și regretatul profesor Creangă să vadă pe Eminescu și au stat cu el două zile – singurii dintre prietenii lui Eminescu – mi-aduc aminte că era o iarna mare și gre. **Morțun și Creangă au adus din partea studenților din Iași o scrisoare către Eminescu** prin care-i cer învoire, să deie un șir de reprezentatii în folosul lui Eminescu și el a refuzat, cu toată mizeria în care se afla.*

Iată conținutul scrisorii studenților a căror prevederi s-a realizat pe deplin cu ridicarea monumentului lui Eminescu :

Ilustre poet,

*Iartă năzuința noastră **dacă ea te-ar jigni întru ceva**. Curățenia gândului ce urmărim vorbească-ți în numele și în ajutorul nostru.*

*Văzut-am cu întristare în istoria vremurilor apuse cum poezii și geniile, cu cari omenirea se mândrește astăzi, trăit-au în restriște traiul lor lumesc. Văzut-am apoi marmora și bronzul nălțându-se falnic întru amintirea și nemurirea acelor eroi ai gândirei și zisu-ne-am că mult mai bine-ar fi priit acelor oameni fără samăn **un trai mai lîn în vremea vieței** decât mărețele statui ridicate-n urma lor. Zisu-ne-am și la tine am gândit.*

***Restriștea nu e rușinoasă** în niște vremi de sbucium, cum e vremea noastră, stăvilește rodnicia unui poet ca tine.*

*Vroim, dar numai cu încuviințarea ta să dăm un șir de reprezentatii **pentru a-ți strâge un avut care să-ți ușureze traiul, să-ți adăpostească bătrânețele** pe care le dorim cât mai mândre și mai strălucite.*

*Vroiam ca slobod de grijele și neajunsurile vieței, **să te îndeletnicești în voie cu idealurile ce ți-au șoptit viersurile**, cari ne-au mișcat atât de-adânc și ne-au stors atâtea lacrimi.*

Pleacă-te rugămînței noastre și învoiește pe admiratorii tăi să-ți dovedească nemărginita dragoste care mișcă țara-ntreaga pentru strălucitul ei poet.

Textul este prea „altfel” și prea lipsit de informații inedite, pentru a crede că a fost scris de o persoană precum intendentul Onicescu. A nu consemna nici un cuvânt despre reacția lui Eminescu la apariția celor doi vizitatori ori despre ce au făcut împreună este suspect. Cu atât mai suspect cu cât unicul detaliu pe care și l-ar aminti Onicescu este unul aparent puțin semnificativ pentru noi („era o iarnă mare și gre”), dar care, accidental?, poate fi parțial atestat de mărturia olografă a lui Creangă („...când am fost cu V. G. Morțun să vedem pe Eminescu!... Era și omăt de vro palmă domnească de gros în una și noaptea 2 Februarie 1887”), mărturie publicată de Gh. Teodorescu-Kirileanu în *Șezătoarea* din 12 decembrie 1899 – deci, cu puțin înainte ca Onicescu să-nceapă a *memorisi*.

Coincidența care face ca amănuntele prezentate de Onicescu să fi fost publicate anterior (îndeosebi) în ziare sau broșuri ne obligă (și ea) să avem în vedere ipoteza că textul lui este opera unui „iscusit” compilator al poveștilor scrise pe marginea vieții lui Eminescu, el însăilând încă o făcătură menită să susțină anumite teorii mincinoase.

În ceea ce privește scrisoarea studenților, aceasta reprezintă o informație contradictorie, deoarece, în cazul în care aceștia l-ar fi știut pe Eminescu rupt de realitate, nu i-ar mai fi cerut acordul. Epistola trimisă de studenți rămâne una dintre cele mai elocvente dovezi că Eminescu nu se afla internat în ospiciu, fiind găzduit în Mănăstire (dacă nu în arhondaric, atunci în bolnița mereu deschisă oricărui sărman).

A copiat Onicescu textul scrisorii după originalul acesteia sau l-a preluat din presă? Nu ne pronunțăm. Două lucruri știm însă cu precizie. Primul este acela că intendentul afirmă că scrisoarea studenților s-ar fi pierdut – deci, dacă i s-ar fi cerut, nu și-ar fi putut susține afirmațiile cu probe. A doua certitudine este aceea că despre o scrisoare trimisă de studenți lui Eminescu s-a scris și în presă. Iată, bunăoară, ce se putea citi la 8 februarie 1887, în rubrica *Ultime informații* a ziarului *Lupta*:

„Restriștea în care se găsește strălucitul poet Eminescu, hotărâ pe studenții Universității din Iași, să organizeze o serie de reprezentații teatrale, produsul cărora să facă lui Eminescu un trai liniștit, fără nuori și griji. Întrușiți în ziua de 30 Ianuarie la Universitate, studenții aleseră un comitet alcătuit din 10 studenți și 2 studente, care fu însărcinat cu alegerea piesei ce se va juca, a persoanelor ce li se vor încredința roluri,

etc. Studenții însă cerură mult să aibă încuviințarea poetului, către care voeau să-și dovedească recunoștința și admirațiunea lor; pentru aceasta, comitetul studenților îi trimise o scrisoare foarte măgulitoare, scrisă în un stil admirabil de frumos, scrisoare vrednică de persoana căreia îi era adresată. Eminescu încuviință cele cerute de studenți, așa că foarte curând va avea loc l-a reprezentație pe care studenții o vor da în Iași. De aci se va duce și prin cele-l'alte orașe ale țării, pentru a putea strânge ilustrului poet, câte-va mii de lei, cu care să poată trăi câți-va ani. Iată pilde vrednice de imitat, iată fapte ce trebuie să ridice pe studenții de la Iași în ochii lumii care știe cine este Eminescu.”

Știrea din *Lupta* se deosebește de textul lui Onicescu cel puțin prin două lucruri. Întâi, Onicescu însiră numele a 11 semnatari, toți bărbați, în timp de *Lupta* susține că invocatul comitet era alcătuit din 12 persoane, dintre care două studente. Apoi, intendentul afirmă că Eminescu ar fi respins oferta studenților, în vreme ce ziarul susține contrariul. Nu avem suficientă informație pentru a putea da crezare deplină uneia sau alteia dintre părți. Despre *Lupta* știm că a publicat articolul infect al lui Mille și că tot ea a promovat apelul lui Vlahuță, provocând a doua reacție a lui Eminescu. Prin urmare, n-ar fi curat imposibil să fi „greșit”, atunci când scrie: „*Eminescu încuviință cele cerute de studenți*”. Cât privește afirmația lui Onicescu, privind refuzul lui Eminescu, aceasta pare credibilă, întrucât nu există indicii că inițiativa ar fi fost pusă în aplicare și se știe că Eminescu avea oroare de asemenea ajutoare. Pe de altă parte, însă, poziția lui Eminescu față de cerșetoria coordonată a devenit publică târziu, dar cu un an înainte ca Onicescu să-și scrie „amintirile”. Concret, este vorba de numărul din 16 iunie 1913 al publicației *Universul literar*, unde apare *post factum* scrisoarea prin care Eminescu îi ceruse lui Vlahuță să renunțe la ideea de-a apela pentru el la mila lumii, explicându-i: „...odioasă e pentru mine această specie de cerșetorie, deghizată sub titlul de subscripție publică...” (26 ianuarie 1887). Așa stând lucrurile, nu este deloc cu neputință ca Onicescu să-și fi adaptat relatarea și după această probă indubitabilă.

Rămâne totuși întrebarea: cum a ajuns epistola studenților în mâinile intendentului? Să zicem că a lăsat-o Eminescu în „rezervă”, la „externare”? Am zice-o și pe-asta, dacă nu ne-am aminti că, la plecarea din Mănăstirea Neamțului, Onicescu era departe de a pune preț pe Eminescu, el scriindu-și „memoriile” abia după 27 de ani, în 1914! În atari condiții, ce resort interior l-ar fi făcut să conserve, mai multe decenii, această epistolă, care nici măcar nu era scrisă de Eminescu?

De asemenea, așa cum am mai arătat, știrea din *Lupta* apărând la câteva zile bune după ce Creangă și Morțun trecuseră pe la Mănăstirea Neamțului, în cazul în care epistola i-ar fi parvenit lui Eminescu prin aceștia doi (cum pretinde Onicescu), faptul ar fi fost pomenit în știre, fie și numai pentru că primul era celebru, iar Morțun avea prieteni la *Lupta*.

Parcă pentru a domoli orice curiozități incomode, într-o epistolă din 1919 Onicescu afirmă că nu poate arăta vreuna din cele două scrisori prezentate de el (cea a studenților și un răspuns dat de Morțun lui Eminescu), întrucât le-ar fi lăsat „*lui Locusteanu și Galaction*”, iar primul hotărâse să moară peste noapte, păgubindu-l definitiv. Ca de obicei, morții, ce-i mai salvează pe impostori!

„La plecare Morțun mi-a dat lei 100 – pentru Eminescu – cu care i-am cumpărat un rând de haine, căciula și ghețe și a făgăduit că va mai trimite.”

Posibil, dar nu prea înțelegem de ce Morțun i-ar fi dat banii lui Onicescu și nu lui Eminescu, despre care chiar intendentul ne asigură că era perfect lucid la acea dată. Chestiunea îmbrăcămînții provoacă și ea nedumeriri.

Dacă Eminescu avea nevoie de haine, înseamnă că acelea luate de la Onicescu nu erau tocmai bune? Ba trebuie să fi fost ceva de ele, căci altfel le-ar mai fi scos servitorul la periat și la aerisit? Atunci de ce să mai fi fost nevoie de altele? Pentru ca Eminescu să nu fie obligat să poarte haine de căpătat? Sună plauzibil, dar dacă acesta ar fi fost motivul, îndată ce s-ar fi înnoit, Eminescu trebuia să înapoieze proprietarului țoalele împrumutate. Or, Onicescu lasă să se înțeleagă contrariul. Asta ca să nu mai vorbim de faptul că hainele și mai ales încălțările nu se prea cumpără fără să ai măsurile celui care le va purta.

Cum i-a primit Eminescu pe Creangă și pe Morțun? În uniformă de smintit sau îmbrăcat în țoalele smulse din garderoba lui Onicescu? Logică ar fi cea de-a doua variantă, dar apare o neconcordanță. Onicescu afirmă că Eminescu i-ar fi luat hainele când „*trecuseră trei, patru luni*” de la internare – adică **după** ce Eminescu fusese vizitat de Creangă și Morțun, sosiți cu doar circa două luni și jumătate în urma lui. Dacă din primele zile ale lui februarie Eminescu ar fi avut un „*rând de haine*” noi, cumpărat din banii lui Morțun, cum ar mai fi râvnit el la costumul lui Onicescu, prin februarie-martie?

Și, la urma urmei, ce l-ar fi apucat pe Onicescu să-i cumpere lui Eminescu haine, când, zice el, tocmai i le oferise pe-ale lui? Să-i fi cerut Morțun așa ceva? Din rândurile lui Onicescu nu rezultă una ca asta. De altfel, el nu

indică nici o destinație a banilor, stabilită de Morțun, mulțumindu-se să spună că ar fi primit de la acesta „*lei 100 – pentru Eminescu*”. Fraza pledează pentru dărnicia lui Morțun și onestitatea lui Onicescu, dar îl pune sub tutelă pe Eminescu, care apare ca un bebeluș aflat în grija intendentului, cu care Unchiul-din-Iași tratează spre binele „protejatului”.

Onicescu nu scrie nimic despre reacția lui Eminescu, atunci când s-a trezit că-i pune în brațe toate cele sus înșirate. Și ar mai fi un detaliu: intendentul pretinde că l-ar fi întâlnit pe fostul pacient în Capitală, peste un an. Cu acea ocazie, ar fi observat că acesta purta același palton vechi cu care ar fi venit la ospiciul de la Neamț. Ochiul lui atât de ager nu (re)descoperă însă nici propria îmbrăcămintă, dăruită lui Eminescu, nici acel „*rând de haine*” pe care susține că i l-ar fi cumpărat personal, fără să-i ia măsura! De *căciulă*, ce să mai vorbim, căci ea se metamorfozase de mult. Ne-o spune poetul I. Păun-Pincio, personaj neutru, complet dezinteresat în afacerea Eminescu, și-l amintește pe acesta la Botoșani, „*îmbrăcat într-un palton terfelit și cu aceeași pălărie în cap, cu care venise de la monastirea Neamțului*” (subl. ns.). Doar nu ni s-o cere să credem că Onicescu într-adevăr i-ar fi cumpărat și căciulă, dar Eminescu a schimbat-o în tren pe-o pălărie!

Morțun, mai zice Onicescu, ar fi „*făgăduit că va mai trimite*” bani. Și asta sună bine, dar nu prea credem că Morțun, un om foarte bogat, plecase la drum doar cu mărunțiș. De aceea, dacă ar fi intenționat să-i mai dea bani lui Eminescu, ar fi făcut-o pe loc.

„Totdeauna îndemnam pe Eminescu să scrie și el pretexta că nu-i dispus. Ca să-i fac ocupațiune îi dădeam de scris în cancelarie și scria cu multă bunăvoință. Mi-aduc aminte într-o zi îi dădusem să copieze niște tabele de nutriment și el a greșit rubricile unde se menționa alimentele întrebuințate și vine la mine îngrijat și spune c-a greșit tabelele fiind că a amestecat mazărea cu fasolele.

După stăruințele mele – îmi făgăduise în fine că va face niște versuri și într-o dimineață îmi aduce versurile «Vezi rândunelele se duc» să le văd dacă-s bune și să le corectez.

Le-am cetit și nu credeam că le-a scris atunci, fiind că încă nu era deplin restabilit. A scris două exemplare cu acele versuri, – unul l-am trimis, cu o scrisoare a lui Eminescu, d-lui Iacob Negruzzi, care le-a pus în «Convorbiri literare», cunoscute acum și căutate de toți, și altul scris și subscris de Eminescu îl păstrez și acum.

L-am îndemnat să mai facă versuri, dar n-a mai făcut. Se restabilise cu totul și grija nevoiei îl preocupa.

Voia să iasă din ospiciu și medicul nu-i permitea încă.”

„Totdeauna îndemnam pe Eminescu să scrie...” Să râzi, să plângi?

Afirmația vine curând după ce autorul ne povestește cum îl mângâiasse pe creștet, ca pe un nepot cuminte și promițător: „D-ta, care ai scris atâtea și atât de bine...” (mai lipsea mărturisirea că, înainte de culcare, Onicescu recita *Somnoroase păsărele*). Sunt toate acestea inabilități ale unui om nu prea școlit sau, dimpotrivă, autorul a fost un mare șmecher și, pe alocuri, un hazliu mânduitor de cuvinte, dovadă, destul de inspirata poveste a amestecării boabelor de mazăre cu cele de fasole?

Când susține că Eminescu i-ar fi cerut nu doar să se pronunțe asupra calității versurilor, ci să le și... corecteze, intendentul Onicescu se întrece cu gluma, supralicitează și pierde, deoarece până și Negruzzi recunoaște că poezii precum *De ce nu-mi vii* nu puteau fi scrise decât într-o stare de perfectă limpezime a gândului. Pretinsa invitație de a fi „cenzurat” nu poate fi privită nici măcar ca o ironie, pentru că, pe de altă parte, nu era nici genul care să-și bată joc de cei simpli și nevinovați. Cu toată modestia lui, Eminescu nu era omul care să-și lase în mod conștient opera la cheremul unui intendent de balamuc. Nu luase el în seamă păreri autorizate! În februarie 1878, de exemplu, îi adresează lui Negruzzi „trei rugăminți cât se poate de stăruitoare, a căror împlinire voi privi-o totdeauna ca un deosebit semn de prieteșug: 1) **Să nu se schimbe nimic din ceea ce am scris, căci, îndată ce ies tipărite cu iscălitura mea, răspunderea greșelilor mă privește pe mine...**” (subl. ns.).

[Posibil ca Onicescu să se fi inspirat din spusele lui Slavici:

„Articolele pentru *Timpul*, de exemplu, le scria de obicei acasă, le cetea cu glas tare, apoi le scria. **Mai înainte apoi de a le da la tipar le citea apoi cuiva și, dacă nu era mulțumit cu ele, le prescria din nou**” (subl. ns.).

Numai că *Timpul* nu era balamucul de la Neamț, iar Onicescu – nici atât – nu era Caragiale.]

Onicescu mai afirmă și că, atunci când Eminescu i-a prezentat poezia *De ce nu-mi vii*, lui i s-au făcut ochii cruciș, nevenindu-i să creadă „că le-a scris atunci”. Versurile nu l-au convins, așadar, că autorul ar fi zdravăn, ci doar l-au mirat – dar nu prea mult, intendentul știind și el, de mic, că toamna *rândunelele se duc* și că se scutură nu numai nucii. Să pricepem că pentru Onicescu poezia și alienarea nu erau deloc incompatibile? N-ar fi fost singurul care ar fi socotit că poeziile ar fi nițel zdrenghia. Această opinie, destul de răspândită în mulțimi, pare să fi fost preluată chiar de la unii specialiști. Astfel, în broșura intitulată *Despre mecanismul alienațiunii mintale* (1880),

doctorul Șuțu scrie negru pe alb: „*Poesia și alienațiunea mintală se ating; uă imaginațiune vie și poetică este deja uă congestiune cerebrală; congestiunea poate să devie inflamațiune*”. Interesantele cuvinte citate pot să spună multe despre medicul Șuțu și părerea lui despre poeți și alți creatori din spațiul artelor. Explicația generală dată de doctorul Șuțu „*inflamațiunii*” („*uă imaginațiune vie și poetică este deja uă congestiune cerebrală*”, care, la rândul-i, „*poate să devie inflamațiune*”) se regăsește și la Maiorescu, care, din motive proprii lesne de înțeles, în loc de „*imaginațiune vie și poetică*”, invocă temperaturile ridicate: „*Se vede că din cauza căldurilor mari, ce erau pe la noi în Iunie 1883, D-ta ai început să suferi de o meningită sau inflamare a învelitoarei creierilor, mai întâi acută, apoi cronică*” – subl. ns. (scrisoare către Eminescu, 10 februarie 1884).

Pasajul de mai sus arată cât de ușor îi puteai despica mintea în viu, căutând-o de *congestiune* și de *inflamațiune*, apoi lipind-o la loc. Estimări de soiul acesta, dar mai vagi, găsim și la I. Negruzzi. În pauza dintre două mandate de vicepreședinte al Academiei Române, deși nu l-a văzut pe Eminescu în acea perioadă, Negruzzi încearcă să convingă că ar ști totul despre acesta: „*Eminescu avea săptămâni întregi de **deplină luciditate***” (subl. ns.). În realitate, acest impecabil papagal de Moldova rămâne la fel de confuz ca Onicescu, care nu spune nici ce făcea, nici ce nu făcea Eminescu pentru a fi socotit un alienat care „*nu era deplin restabil*”. Altfel spus, în vreme ce „*deplina luciditate*” a „*bolnavului*” este probată cu argumente indubitabile (poeziile și corespondența), pretinsa stare maladivă rămâne o simplă afirmație fără acoperire, profund denigratoare.

Parte din cele de mai sus ar mai putea fi socotite de unii interpretări discutabile. Iată însă și câteva argumente zdrobitoare, care atestă falsitatea variantei Onicescu, preluată, cu toate ineptiile ei, în pseudo-ateliere de istorie literară dedicate pretensei cunoașteri a biografiei eminesciene.

Un exemplar al poeziei *De ce nu-mi vii*, scrie Onicescu, „*l-am trimis, cu o scrisoare a lui Eminescu, d-lui Iacob Negruzzi*”. Fals! Eminescu nu a trimis o singură poezie, ci mai multe (cât a stat la Mănăstirea Neamțului, Eminescu „*a putut scrie câte-va poezii frumoase*” – vezi Negruzzi, în *Convorbiri Literare* 1899 XXXIII pg. 10, conform lui I. E. Torouțiu). Ba, ca să nu rămână urme de îndoială că Eminescu ar fi fost incapabil să realizeze noi creații, în textul lui Onicescu (sau doar pus în seama numitului personaj), chiar se și precizează explicit că acesta l-ar fi „*îndemnat să mai facă versuri, dar n-a mai făcut*” (subl. ns.).

Presă vremii îl contrazice și ea pe intendent. Într-o știre preluată și de *Universul*, ziarul *Lupta* prezintă lucrurile taman pe dos (21 ianuarie 1887):

„Am publicat mai zilele trecute o scrisoare de la Eminescu prin care restabileam el singur adevărul în privința stărei lui de sănătate.

Astăzi primim o altă scrisoare de la o persoană din Neamțu în care scrisoare ni se spune că Eminescu a început a se ocupa serios și a compus deja câte-va poezii” (subl. ns.).

Diferența dintre ceea ce afirmă Onicescu („*I-am îndemnat să mai facă versuri, dar n-a mai făcut*”) și conținutul știrii din *Lupta* („*Eminescu a început a se ocupa serios și a compus deja câte-va poezii*”) este flagrantă. Cum *Lupta* nu era atât de prietenoasă cu Eminescu încât să mintă în favoarea lui, cum Eminescu însuși scrie că a trimis mai multe poezii și cum destinatarul, Negruzzi, recunoaște – implicit – acest lucru, rezultă că neadevărul îl rostește Onicescu. Amnezie? Nu, căci varianta Onicescu prea insistă asupra faptului că Eminescu ar fi scris la Neamț o unică poezie. Nu trebuie să fii deosebit de suspicios pentru a-ți pune întrebarea: ce interes putea să aibă acest anonim, pentru a reduce creația lui Eminescu din acea perioadă doar la versurile pe care a avut amabilitatea să le găzduiască *Convorbiri literare*, deși primise mai multe? Lui Onicescu, din contra, interesul propriu i-ar fi dictat să arate că, uite, el, micul administrator, i-a oferit „*poetului național*” condiții optime pentru a crea!

Ipoteza că Onicescu este doar un nume-paravan pentru măsluitorii istoriei devine tot mai legitimă. Ea se transformă aproape în certitudine când argumentului de mai sus îi adăugăm un altul: **Onicescu nu scrie nici un cuvânt despre articolele publicate în *Lupta* la 15 și 25 ianuarie 1887 ori despre reacția „pacientului” față de ele.** Mai mult, Onicescu nu afirmă nicăieri că Eminescu ar fi citit vreun ziar, în lungile luni petrecute în balamucul administrat de el. În scenariul lui, acesta apare închis ermetic într-o cutie plină cu nebuni, fiind complet rupt de restul lumii. Probe materiale mai presus de orice îndoială demonstrează însă contrariul. Deci, încă o dată, Onicescu – sau cine i-a ținut condeiul în mână – minte cu premeditare.

Minciună, circ și prăjiturile

Cum au ajuns ziarele la Eminescu sau cum a ajuns el la ele? Iată o întrebare pe care specialiștii o ocolesc, presupunând, probabil, că balamucul de la

Neamț, care n-avea bani ca să cumpere cearceafuri și unde se făceau „economii” din mâncarea bolnavilor (vezi Gh. Ungureanu), avea în schimb bibliotecă și abonamente la ziarele importante! N. Georgescu, încercând să explice cum a reușit Eminescu să răspundă atât de prompt articolelor din *Lupta*, scrie:

„Trebuie să presupunem – realitatea ne obligă – curieri, oameni care mergeau la poet, îl informau și preluau de la el răspunsul. Nu-i cunoaștem – și nu credem să-i descoperim vreodată. Singurul lucru cert pe care-l putem afirma este că drumul de la București la Târgu Neamț era bine bătut. Un lanț viu de prieteni ai lui Eminescu se lega, verigă cu verigă, pe acest drum – la un capăt fiind centrul țării cu ziarele și intrigile lui, la celălalt, poetul însuși” (Moartea antumă a lui Eminescu).

Așadar, un fel de maraton-ștafetă, cu pingele de schimb în buzunar? Așa ceva n-ar fi imaginabil nici presupunând o prealabilă organizare, necum un șir de reacții spontane, în care o „verigă” sleită de fugă, cu ziarul în dinți, se ciocnește de o alta, care preia jurnalul și tot așa, până sub zidurile Mănăstirii, de unde ultima ștafetă este recuperată de călugări, mai mult moartă decât vie. Autorul uită că pe atunci exista telegraful, în ipoteza în care interesele lui Eminescu chiar ar fi avut apărători în Capitală, fiind suficiente două persoane: una care să anunțe apariția articolului și foaia care l-a găzduit, cealaltă, din Târgu Neamț, neavând decât să aștepte sosirea presei. Și, oricum, ne îndoim că se creează un *lanț viu* pentru a informa pe un smintit că tocmai a fost scris un articol în care se spune adevărul despre el (N. Georgescu, în ciuda unor notații contradictorii, continuă să susțină teoria alienării a lui Eminescu).

Credem că lucrurile sunt mult mai simple.

La întrebarea: cine și cum l-a informat pe Eminescu despre mizeriile care se scriu pe seama lui, există mai multe răspunsuri plauzibile. Vom prezenta doar două, ambele excluzând varianta internării lui în ospiciu.

La mijlocul lui ianuarie, când a apărut articolul lui C. Mille, Eminescu se afla la Mănăstirea Neamțului. Ar fi imposibil ca acest lăcaș cu impresionantă tradiție culturală să fi fost conectat la lumea din afară și prin abonamente la gazete, între care și *Lupta*? Am încercat să aflăm de la actualul stareț al Mănăstirii dacă există sau nu vreo probă în acest sens, dar prea cucernicul părinte Arhimandrit Benedict ne-a comunicat că „*arhivele mănăstirești din această zonă au fost preluate de către Arhivele Statului, Bacău și P. Neamț*”. Totodată, însă, am aflat și lucruri încurajatoare:

„Referitor la marele poet Mihai Eminescu nu este menționat nici într-un loc faptul că el ar fi fost bolnav și că a venit la această mănăstire pentru tratament.

Este de menționat faptul că la această mănăstire s-au perindat foarte multe personalități, venind aici mai mult pentru liniște, aer curat și un loc de o înaltă ținută spirituală.”

Eminescu de ce nu s-ar fi numărat printre cei care mergeau la Neamț „pentru liniște, aer curat și un loc de o înaltă ținută spirituală”? Cercetarea atentă se impune cu atât mai mult, cu cât este știut că, într-una din epistolele către Cornelia Emilian, Harieta scrie:

„Trebuie să sfârșesc scrisoarea că mi tremură mâna prea tare și doctorul zice să nu mă obosesc, nu mă lasă nici a vorbi. De s'a încălzi vremea, **mă trimite la mănăstire, la aer curat**” (1 aprilie 1888).

Convalescenta Harieta putea fi trimisă de medic la mănăstire, spre deplină vindecare, dar Eminescu n-avea voie să meargă acolo? La fel, este știut că Veronica stătea o bună parte din an la Văratec (în 1886 – și poate nu numai – ea figurează chiar ca având „domiciliul în Sf. Măn. Varatic”). Mai mult, după moartea ei, una dintre fiice (Virginia), împreună cu soțul (Eduard Gruber), i-au urmat exemplul. Dovadă, Gruber îi scrie lui N. Iorga, la 9 august 1893:

„Stăm, aici la Văratec până la 1 Septembrie. Scrie-mi încă la Văratec când pleci și unde”,

iar într-o altă epistolă, datată tot 9 august, oferă detalii care ne interesează:

„Noi am stat la Iași vre-o 6 zile și am șters-o cât mai curând la mănăstire, căci nu era de chip. Aici duc viață de adevărat **far nient(e)**: nu citesc nimic, stau toată ziua în pădure. Și e atât de bine, după ce ai muncit mult și încordat!”

Acestor indubitabile exemple concrete le alăturăm o frază din răspunsul primit recent de la actualul părinte stareț al Mănăstirii Neamțului:

„această mănăstire a fost ajutată atât de domnitori cât și de boieri, pentru acest lucru **mulți dintre ei își petreceau vacanțele în acest loc**” (subl. ns.).

V. G. Morțun, de pildă, care l-a vizitat pe Eminescu la Neamț, împreună cu Creangă, se trăgea dintr-o veche și bogată familie din Moldova. De ce am elimina – înainte de-a o verifica – ipoteza că și el ar fi putut contribui la șederea lui Eminescu la Neamț, într-o perioadă care cuprinde cele mai mari sărbători ale creștinătății? De ce nu am face o legătură între plecarea lui Eminescu din

Iași, spre a veni în acest loc liniștit și apropiat de Dumnezeu, și motivele care ne fac să credem că pe-atunci intenționa să pregătească un nou volum de poezie, ce urma să fie editat de Morțun?

Ca o explicație a stării de fapt prezentate, cităm din Cantemir:

„Purtarea de grijă pentru cheltuielile mănăstirii se încredințează celor mai bătrâni, care au dovedit starețului cinstea lor și bune năravuri. Altminteri, nu avem încotro și trebuie să lăudăm chipul cum sunt primiți oaspeții în toate mănăstirile din Moldova. Căci orice drumeț care se oprește acolo – fie el drept credincios ori evreu, ori turc, ori armean – nu numai că este bine primit, ba chiar, dacă ar voi să zăbovească acolo un an întreg, cu toate carele și dobitoacele sale, i se dă de mâncare și i se poartă de grijă – după puterile mănăstirii – cu cinste, cum se cuvine și fără murmur” (Descrierea Moldovei).

O mărturie elocventă ne-a lăsat și Vlahuță:

„Pipirig, 7 August 1891. Azi dimineată am fost la Mănăstirea Neamțului, de-aici cale de-un ceas cu trăsură. Nu mi se pare o poziție așa minunată, după cum mi se spunea. Stau și mă uit din vatra mănăstirii în toate părțile, ca să văd ce-a găsit lumea așa de uimitor pe-aici... două dealuri pleoștite, acoperite de pădure, dar aceasta e cam depărtător, – trebuie să dispui de câte-va ceasuri, ca să-ți poți permite plăcerea unei plimbări pe sub ștrașina brazilor. Încolo... aer curat, firește, – răcoare, chirii eftine-aud, și probabil vor mai fi și alte agremente, pe cari nu le gustă de cât cei cari se instalează pe mai multă vreme-aici. În nici o vară n’ a fost îmbulzeală ca anul acesta. M’ așez și eu pe-un colț de laviță sub șandramăua din poarta mănăstirii. Pe cât înțeleg, aci e locul de ’nălțnire. Număr vr’ o 25 de capete, majoritatea femeii. Nu cunosc pe nimeni. O doamnă guralivă și sulemenită perorează într’ un accent cam jidovesc:

– «...Avem în vara asta oaspeți însemnați, persoane mari... prințul și prețesa Vogoridi, generalul Ipătescu, Mitropolitul»” (vezi File rupte).

Prin urmare, chiar dacă n-o fi fost ca Snagovul de astăzi și chiar dacă nu era an de an „îmbulzeală”, Mănăstirea Neamțului primea continuu vizitatori, fiind încă de pe atunci și punct de **atracție turistică**. Observăm o modificare importantă față de cele relatate de Cantemir: în 1891, apuseseră vremurile în care „orice drumeț” putea „să zăbovească acolo un an întreg”, de-ar fi dorit, fiind îngrijit „cu cinste, cum se cuvine și fără murmur”. În mod sigur încă se mai găzduia și gratuit în arhondaric și în bolnița special destinată primirii celor bolnavi sau fără adăpost, dar începuseră să se perceapă și „chirii eftine”. În ce măsură acest fapt fusese determinat de secularizarea averilor mănăstirești sau de alte realități obiective nu cunoaștem, dar credem că merită să încercăm să aflăm (evident, nu acum).

Așa stând lucrurile, care ar fi motivele pentru care ideea că Eminescu a fost unul dintre nenumărații vizitatori anonimi care au stat cu chirie la Mănăstirea Neamțului ar trebui respinsă, ca fiind aberantă? Faptul că Zosin afirmă altceva, **fără să aducă însă nici o probă materială în susținerea spuselor lui?** Este textul acestuia impecabil măcar din punct de vedere strict profesional, ca să mergem orbește pe mâna lui? Înaintea lui, zeci (dacă nu sute) de glasuri au afirmat cu totul altceva. Pe ce criteriu respingem ca nefondate toate afirmațiile făcute pe când Eminescu trăia, acordând credit nelimitat acestui individ care, interpretând tendențios (uneori, la limita imbecilității) pasaje din câteva scrisori, stabilește penibile diagnostice *post-mortem*, imposibile din punct de vedere medical, dacă ținem cont de succesiunea și de durata „bolilor” puse în seama victimei lui? Cine și ce argumente are, ca să ne determine să-l credem pe Zosin, dar pe Eminescu însuși, nu? Sau de ce n-am lua în considerare, de pildă, inclusiv faptul că în epocă șederea la Mănăstirea Neamțului era **medical indicată** pentru: reumatism, „*ficat, umflătură, învârtosare*”, „*emoroizi*” și „*splină, înflată*” (vezi „*Băile țarei noastre*”, în *Fântâna Blanduziei* din 23 iulie 1889 – nr. 28)?

Două lucruri sunt certe: pe de o parte, în noiembrie 1886, **nu a fost întocmit pe numele Eminescu obligatoriul dosar cerut prin Lege** pentru internarea oricărui smintit. Pe de altă parte, se dovedește cu documente un fapt pe care nu degeaba Zosin îl ascunde: **Eminescu a purtat corespondență din Mănăstirea Neamțului** – unde vedem că putea să vină oricând și să stea oricât, plătind o chirie modestă. Mai știm că, venind aici, la Mănăstire, scăpa de un mediu nesuferit, trăia în liniște și la aer curat, avea la dispoziție bogata bibliotecă a Mănăstirii, plătea mai puțin pentru cazare și pentru masă și, dacă bănuiala lui Vlahuță avea temei, cum se instalase „*pe mai multă vreme*” acolo se bucura și de „*alte agreeamente*”.

Biografii nu s-au complicat, formulând întrebări și făcând stresante verificări de rutină, care le-ar slei fiorul artistic din peniță. Când făurești științific destine, te poți lăsa influențat de niște petice de hârtie? De aceea, autobuzul cu cercetători ai Institutului academic condus de Călinescu a umblat destul de mult prin Țară „*pe urmele scriitorilor*” (sună convingător pentru contabilitate) și Ovidiu Papadima nu este singurul care are amintiri plăcute când îi răspunde lui I. Oprișan:

„*Primiriile erau memorabile. Nu voi uita cum a fost sejurul nostru la mănăstirile Neamț, sau Secu. Nimerisem într-o zi de post și, mărturisesc, a fost foarte frumos, nu*

numai în privința slujbelor religioase la care am asistat toți, în frunte cu Călinescu, și cu doamna Călinescu... Dânsa, mai ales, participa cu foarte multă credință. El – mai puțin... Era liber cugetător și așa a rămas până în clipa morții. La aceste mănăstiri, în timpul postului, se serveau numai mâncăruri de post. Nu a fost un meniu mai delicios decât acest meniu de post, făcut special pentru stareț și pentru Călinescu, și de care au beneficiat toți cei din Institut. Toate aceste mâncăruri de post au fost făcute cu măiestrie și aveau un gust nemaipomenit!”

Pântecul a fost satisfăcut. Alte rezultate?

Să luăm drept exemplu concret pe cel amintit cu plăcere și de O. Papadima. Prin urmare, tropa-tropa după scriitori, să-i înhațe de secrete, furgonul cu membri de Institut s-a vărsat și la Mănăstirea Neamțului. Era în 1958, când unii mai singurei priveau lăcrămos cum sovieticii își făceau tancurile, ca să se mai ducă și pe-acasă, când o mână nevăzută i-a întins lui Călinescu așa-zisul manuscris al lui Onicescu și, în sfârșit, când o binevenită „defecțiune” a făcut să fie descoperit dosarul de tutelă întocmit lui Eminescu în 1883. Ajunși la Neamț în primăvara aceluia an bogat în evenimente, turiștii literari au mâncat memorabil și – unii spre documentare, alții din alte considerente – au trecut pragul bisericii, ca elevii duși de dirigintă la muzeu. Cea mai exactă probă a cantonării lor acolo stă epistola de mulțumire adresată de însuși Călinescu starețului de atunci al Mănăstirii, Dionisie Velea (vezi I. Oprișan, G. Călinescu. *Spectacolul personalității*):

„Vă mulțumim călduros pentru ospitalitatea plină de înțelegere față de munca noastră științifică, pe care mănăstirea Neamț a acordat-o membrilor Institutului de Istorie Literară și Folclor al Academiei R.P.R., în cursul campaniei de cercetări din 31 martie – 9 aprilie 1958.

Nu uităm a-i mulțumi și părintelui Policarp, pentru deosebita osârdie arătată în organizarea bunei găzduiri.

Având ca punct central de odihnă, în deplasările noastre, mănăstirea Neamț, găzduirea plină de solitudine pe care ne-ați acordat-o ne-a îngăduit să îndeplinim, în bune condițiuni, programul de cercetări științifice în Moldova de nord-vest, pe urmele scriitorilor: Ion Creangă, Vasile Alecsandri, Alecu Russo, C. Hogaș, Mihail Sadoveanu și alții.

DIRECTORUL INSTITUTULUI, // Acad. prof. G. Călinescu // 15 aprilie 1958”
(subl. ns.).

Observăm că din lista scriitorilor menționați de Călinescu lipsește Eminescu, deși numele acestuia era cel mai puternic legat de Mănăstirea Neamțului. Ce fel de cercetări făceau Călinescu și cei peste 20 de subordonați

ai lui? De pildă, O. Papadima rememorează fapte pe care nu ști dacă să le socotești infantile sau altfel:

„...mergând în zona Moldovei de nord, pe Valea Bistriței, am ajuns la Broșteni, unde am consumat foarte mult timp pentru identificarea exactă a locului unde fusese coliba Irinucăi (din Amintirile lui Creangă), calea pe care o luase piatra la vale și care dintre pietre ar fi putut fi aceea care distrusese coliba femeii.

Îmi amintesc că, atunci când am ajuns la Piatra Teiului, a lui Russo, l-a pus pe Teodor Vârgolici să citească povestirea lui Russo. Când am fost în Șcheii Brașovului, ne-am dus la biserica Sfântul Nicolae, unde fusese Anton Pann, o perioadă, cântăreț. Acolo l-a pus pe Teodor Vârgolici să stea în strană și să cânte, ca să vedem și noi cum suna cântarea lui Anton Pann în această biserică. Există și o fotografie ce a surprins acest moment. Mai sunt și alte fotografii, de exemplu de la Piatra Teiului, care completează celebrele relatări ale lui Călinescu din «Croniclele optimistului» din *Contemporanul*, în care sunt înfățișate pe larg toate peripețiile acestor excursii.”

Am râde, dacă nu ar fi de plâns. Așadar, 25 de ipochimeni (cum își alinta Călinescu subordonații) bine hrăniți au putut să caute un bolovan și au putut participa la penibile scenete desfășurate chiar în biserică (Călinescu nu era doar academician, ci și influent om politic), dar n-au fost capabili să încerce să afle vreun posibil detaliu despre șederea lui Eminescu la Mănăstirea care le oferise și dumnealor cazarea și masa! „*Divinului*” îi lipseau dubiile, iar celorlalți le lipsea curajul de a formula cu glas tare anumite întrebări, a memora fiind mult mai simplu decât a pricepe. Călinescu socotind că monografia lui, *Viața lui Mihai Eminescu*, ar fi prin exactitatea afirmațiilor aproape un document oficial, orice întrebare care ieșea din limitele stabilite de el devenea un afront personal – care, desigur, îl enerva pe deputat. Iar asta costa. Și nimeni, absolut nimeni, nu și-a riscat situația, de dragul demnității sau al profesiei. Adică să-și piardă șansa de a merge în grupuleț „*la Capșa, sau la Nestor*”, unde – zice cu nostalgie Cornelia Ștefănescu – generosul Călinescu le dădea să mănânce „*lucruri bune*”? Ce vremuri, Doamne!

Când încercăm să aflăm cum ori de către cine a fost informat Eminescu asupra publicării în *Lupta* a articolului lui C. Mille, o variantă de care nu putem încă face abstracție îl are ca ipotetic personaj central pe **unchiul lui Creangă, preotul paraclisului spitalului din Târgu Neamț** (în *Amintiri din copilărie*, Creangă plasează în timp inaugurarea paraclisului: „*La 1852, în ziua când s-a sfințit paraclisul spitalului din Târgu-Neamțului și s-a deschis școala domnească de acolo...*”). Prezența lui Eminescu în zonă putea produce

oarecare emoție, așa cum s-a întâmplat și la Botoșani, după cum relatează I. Păun-Pincio:

„*Fiecare se grăbea să-l vadă*” (22 ianuarie 1895).

Direct sau de la cunoscuți, preotul Gheorghe Creangă putea să afle de apariția articolului lui C. Mille – caz în care, firește, l-ar fi informat imediat pe Eminescu (reamintim că distanța dintre oraș și Mănăstire era foarte mică). Dar, sigur, o reacție similară putea avea oricine altcineva din împrejurimi, care, revoltat de neadevărul semnat de Mille, i-a atras atenția lui Eminescu. Mai mult, nu-l putem exclude din calcul nici pe Ion Creangă (ori alt cunoscut ieșean), care în mod cert a citit articolul din *Lupta* chiar în ziua în care a apărut, asemenea texte stârnind uimire.

Alarmă:

„Eminescu a început să se ocupe serios...”

De la omiterea de către Onicescu a „polemicii” Eminescu-*Lupta*, facem pasul următor, spre o la fel de flagrantă dezinformare a zisului intendent Onicescu: **corespondența lui Eminescu**, pe care acesta o reduce la o singură epistolă, cea trimisă lui Negruzzi. În realitate, în intervalul dintre noiembrie 1886 și aprilie 1887, Eminescu a trimis și a primit scrisori de la diferite persoane, schimbul epistolar fiind mai intens chiar decât cel din perioada în care se găsea în Iași. Această realitate incontestabilă, dublată de cunoașterea faptului că Eminescu a fost „*tot-deauna greu la scris epistole*” (Harieta, 19 mai 1887), arată că se petrecea ceva aparte și că Eminescu era deosebit de activ. Intrarea lui în legătură directă cu Socec, intenția de a lua legătura cu Iancu Caragiale, căruia, îi scrie el lui Vlahuță, „*am a-i aduce aminte o promisiune care mi-a făcut-o*”, încheierea unui număr de poezii și altele asemenea indică nu numai voință, ci și existența unui **plan**.

Ziarul *Lupta* nu precizează de la cine a primit informația că „*Eminescu a început să se ocupe serios și a compus deja câte-va poezii*”. Acea „*persoană din Neamțu*” care i-a scris nu poate fi Onicescu (sau, mai exact, nu acel Onicescu pe care ni-l prezintă A. Z. N. Pop). Și asta nu atât pentru că intendentul nu ar fi uitat să precizeze un asemenea gest, dacă l-ar fi făcut, cât din cauză că spusele lui se bat cap în cap cu afirmațiile anonimului, care, corect, invocă

mai multe poezii, nu una singură. Pe de altă parte, dacă Eminescu ar fi fost închis în ospiciu, afară de Onicescu nimeni altcineva „din Neamțu” nu avea cum să știe că Eminescu ar fi (re)început să scrie. Concluzia este una singură: **Eminescu nu era în ospiciu, ci, așa cum scrie cu mâna lui, în „Monastirea Neamțului”, pe care rău-voitorii au înlocuit-o cu ospiciul din apropiere, profitând de faptul că în mintea publicului „nebunia” lui era vie, grație presei.** De altfel, dacă Eminescu s-ar fi aflat în ospiciu, dar ar fi dat adresa Mănăstirii, el nici nu ar fi putut corespunda.

Necunoscuta „*persoană din Neamțu*” să fi fost un monah? Improbabil. În general, istoricii literarii par să uite că locația Neamț reprezintă, în funcție de context, Mănăstirea Neamțului, ospiciul de lângă aceasta, orașul Târgu Neamț sau (mai rar și precis nu în cazul nostru) ruinele cetății Neamțului. Toți autorii se referă, exclusiv, la ospiciu, care pare să-i atragă ca un magnet, în ciuda faptului că scrisorile lui Eminescu indică limpede că în ianuarie '87 se găsea la Mănăstirea Neamțului, unde pare să fi ajuns după ce a trecut prin spitalul din Târgu Neamț. Am mai spus și repetăm: sursele de cea mai mare încredere nu sunt cele de după moartea lui Eminescu, când feluriți indivizi au inventat ce le-a dictat fantezia sau ce le-au cerut alții, ci acelea din timpul vieții lui. Or, în intervalul noiembrie 1886 – aprilie 1887, numai Mille a scris că s-ar afla într-o „*casă de sănătate*”, dar afirmația lui a fost contestată de însuși Eminescu, presa recunoscând că era „*o știre greșită*” (*Universul*), corectată printr-o „*scrisoare de la Eminescu prin care restabilește el singur adevărul în privința stărei lui de sănătate*” (*Lupta*). Așadar, teza conform căreia Eminescu s-ar fi aflat vreo clipă în ospiciul de la Neamț cade, nefiind susținută de absolut nici o dovadă, afară de târziu „descoperitele” documente plăsmuite de medicul P. Zosin.

În schimb, există probe care atestă șederea lui la Mănăstirea Neamțului. Când anume a ajuns acolo nu este deloc clar și, repetăm, sunt indicii că înainte a trecut prin Târgu Neamț, unde a stat un timp nedefinit, liber să plece oricând, oriunde. Principalul argument în acest sens este textul din *Liberalul*, ziar ieșean, care anunța în numărul din 18 iulie 1887:

„*Earna trecută, poetul nostru M. Eminescu căzuse greu bolnav de picioare. Epitropia Ospitalului Sf. Spiridon, văzându-l lipsit de mijloacele necesare, l-a trimis la spitalul din Târgu-Neamț*” (subl. ns.).

Așadar, faptul că boala din toamna-iarna lui 1886 n-a fost psihică, ci „*de picioare*” (vechea lui ectimă) era de notorietate publică. Intervenția Epitropiei

s-a produs din cauză că bolnavul nu avea nici slujbă, nici banii necesari tratamentului, iar pentru vindecare nu a fost internat în ospiciul de lângă Mănăstirea Neamț, ci în spitalul din Târgu Neamț – unde nu putea ajunge împotriva propriei voințe. Poveștile cu arestarea, examinarea și transportarea lui sub paza unui gardian nu mai fac doi bani în lumina acestei informații, apărute în presă la doar trei luni după plecarea lui Eminescu spre Botoșani – adică, atunci când amintirile erau vii și, de-ar fi fost mincinoase, puteau fi infirmate.

Informația din *Liberalul*, ziare care, în ciuda aparențelor, nu simpatiza cu Eminescu, nu a fost contestată de nimeni în epocă. Dacă pentru unii „*bolnav de picioare*” chiar înseamnă „*alienat mintal*”, asta rămâne problema lor.

O altă informație care mai luminează situația este și aceea că la paraclisul spitalului din Târgu Neamț (aflat în incinta stabilimentului, la etaj) slujea nimeni altul decât Gheorghe Creangă, fratele Smarandei, mama lui Ion Creangă. Ce anume a provocat reacția omenoasă a Epitropiei ieșene? S-a autosesizat aceasta? Teoretic, n-ar fi imposibil, dar cel puțin la fel de plauzibilă ni se pare și ipoteza intervenției lui Ion Creangă. Pe de o parte, deși exclus din rândurile preoțimii, acesta în mod cert mai avea relații personale de amiciție cu diverși clerici, și, pe de altă parte, unchiul lui era preot activ tocmai într-un spital – adică exact acolo unde Eminescu, rămas de multșor fără slujbă, își putea trata suferința.

De ce și cum a ajuns Eminescu să stea apoi la Mănăstirea Neamțului? La prima întrebare, unul dintre răspunsuri ar putea fi impresionanta bibliotecă a lăcașului, însă, probabil, a fost un concurs de împrejurări. Cum? Poate, tot prin intervenția preotului Gheorghe Creangă. Nu putem ști cu precizie dacă acesta avea sau nu vreo influență pe lângă cei din conducerea Mănăstirii Neamțului, dar informațiile existente par să ne indice un răspuns mai degrabă afirmativ. Pentru o cât de sumară orientare, iată ce scriu I. Iordan și E. Brâncuș despre acest unchi al marelui pedagog și povestitor și prieten de suflet al lui Eminescu (*Ion Creangă. Opere*, republicată de Academia Română în Colecția „Opere fundamentale”):

„Pentru a putea intra în rândul clericilor, Gheorghe Creangă urmează cursurile Școlii bisericești din Piatra-Neamț, pe care o termină în 1850, dând examen la catihis, aritmetică, citire și orânduiala bisericii.

Pentru hirotonire avea nevoie de un atestat de la Socola, pe care îl obține în urma unui examen sumar și care se arată că la învățăturile preoțești a răspuns «de mijloc», iar în 1850, iulie 26, Departamentul bisericesc recomandă locțiitorului de mitropolit,

Apamias, pe candidatul Creangă Gheorghe pentru a fi hirotonit diacon la paraclisul spitalului din Tg. Neamț. **Recomandarea este susținută și de locuitorii din satul Pipirig, proprietatea mănăstirii Neamț**, care în 1852, octombrie 20, depun mărturie pentru diaconul Gh. Creangă și cer numirea lui ca preot, întrucât: «Viața sa au petrecut-o cinstită, n-au fost niciodată pârât cu vreo faptă de furtișag, sau de bătăuș, bețiv sau martor n-au fost la nici un felu de pricini. La alcătuirea trupului și la simțire este întreg și sănătos, la credință pravoslavnic, drept fiu al sfintei biserici a Răsăritului, supus canoanilor și învățăturilor și în toate, atât el, cât și casnicii lui».

Ani în șir preotul Gheorghe Creangă... face slujbă la paraclisul spitalului, fiind **duhovnicul bolnavilor, iubit și stimat de toți**. Corespondența lui Creangă cu «moșul» său ne dezvăluie afecțiunea statornică a povestitorului pentru cei rămași acasă. În desele reveniri pe locurile copilăriei și ale adolescenței, cu atmosfera lor așa de potrivită sufletului său, nepotul era adăpostit cu mare bucurie în liniștita căsuță din Tuțueni a preotului Gheorghe. (...)

În perioada 1882–1889, Gheorghe Creangă era tot preot la Neamț, la paraclisul spitalului de acolo. A murit în noiembrie 1897" (subl. ns.).

Tuțueni este acum numele unui cartier din Târgu Neamț. Cum am spus cu altă ocazie, medicul Zosin estimează distanța între Târgu Neamț și Mănăstirea Neamțului ca fiind de circa 14 kilometri. Asta, dacă mergi pe șosea. Localnicii ne asigură că din Tuțueni până la Mănăstire, dacă o iei pe scurtătura existentă, sunt în jur de 6-7 kilometri, distanța putând fi parcursă, la pas și cu scurte popasuri, în maximum două ceasuri.

Creangă era foarte strâns legat sufletește de unchiul lui din Târgu Neamț. Pentru unii poate părea ciudat ca el să meargă adesea la acesta, în loc să se ducă în Humulești, satul în care se născuse și în care trebuie să fi avut rude și prieteni. Călinescu zice despre „cumintele” preot Gheorghe Creangă că era pentru povestitor „ruda cu care se-nvoia mai mult” (*Ion Creangă*). O fi fost și asta. Cert este însă că, atunci când ajungea în Târgu Neamț, putea spune că se află în Humulești și invers, într-atât de apropiate erau aceste două localități, între care curgea Ozana. Astăzi, Humuleștii lui Creangă constituie un cartier al orașului Târgu Neamț.

Există vreun argument solid, care să ne împiedice să credem că Eminescu a mai venit uneori de la Mănăstire la Târgu Neamț, la preotul Gheorghe Creangă (căsătorit cu fiica preotului Răzmiriță, „*lelița Ecaterina*”, cum îi spunea Ion Creangă, acesta avea două fiice – Aneta și Elena – și un băiat – Vasile)? Noi nu cunoaștem. Dar socotim că nu este deloc neîntemeiată ipoteza că misterioasa „*persoană din Neamțu*”, care a scris celor de la *Lupta* și pe care specialiștii nu s-au străduit s-o identifice, a fost chiar acest preot ori cineva apropiat lui.

De asemenea, dacă într-adevăr „*pe o carte de rugăciuni*” stă scris de o mână necunoscută (după cum – zice N. Georgescu – pretinde Paul Miron): „*Pe ziua de sf. Voievozi la anul 1886 m-au chemat la M-rea Neamțu, la bolniță, și l-am spovedit și l-am împărțășit pe poetul M. Eminescu*” și dacă acesta a fost adevărul, ne putem gândi că necunoscutul solicitat a fost unchiul lui Creangă. Drept argument, ar mai putea sluji faptul că Eminescu a chemat pe cineva anume, iar Gheorghe Creangă era singurul preot (monah) cunoscut de Eminescu în zonă. Avem totuși mari rețineri față de autenticitatea notiței prezentate de P. Miron.

Ni l-am putea imagina pe Eminescu plimbându-se liber prin Târgu Neamț? Da! Un indiciu în acest sens ni-l oferă zisul Bojeicu, care, în confecționarea altui scenariu, comite (involuntar, desigur) o mare imprudență atunci când afirmă că atât el, cât și Onicescu, aveau credința că poezia *De ce nu-mi vii i-ar fi fost „inspirată de o doamnă a unui farmacist din localitate, Doamna Czenkli”*. „*Localitatea*” la care face referire este, neîndoielnic, Târgu Neamț, nu vreun cătun din vârful de munte. Pentru ca Eminescu să fie inspirat de soția farmacistului din Târgu Neamț, el trebuia să ajungă în preajma ei – lucru imposibil în ianuarie 1887 (sau înainte), când Onicescu nu știe cum să ne mai convingă că pacientul ar fi fost departe de a fi „*deplin restabilit*”. Deși suntem convinși că scrisoarea lui Bojeicu este și ea o făcătură, ideea că Eminescu ar fi ajuns în preajma unui farmacist ne pare foarte plauzibilă, arătându-ne, totodată, că **neștiința unor istorici literari este doar aparentă**, ei ascunzând informații și validând minciuni cu scopuri foarte clar definite – și, probabil, retribuite pe măsură. Faptul că în lucrarea *Contribuții...* A. Z. N. Pop vorbește de soția „*farmacistului sas Czenkli*” (subl. ns.), deși Bojeicu îi scrie numele, dar nu și etnia, ne face să credem că nu Bojeicu informează pe A. Z. N. Pop, ci invers. Sau, ca s-o spunem de-a dreptul, tare ne temem că Bojeicu este doar un personaj inventat de numitul istoric.

Ectima lui Eminescu era veche și, ani în șir, și-o tratase singur. Dacă a acceptat în primă instanță să stea în spitalul din Târgu Neamț, explicația ar rezida mai iute în costul ridicat al medicamentelor necesare, decât în nevoia de a apela la cineva de specialitate. În plus, pe lângă faptul că, internat fiind, ar fi însemnat o gură în plus, ocupând locul altuia, care chiar trebuia spitalizat, nici lui nu credem că i-ar fi convenit să-și treacă toată ziua plimbându-se pe coridoarele unui spital sau moțâind în vârful patului. Explicații posibile sunt nenumărate și tocmai de aceea, în lipsa unor detalii, nu merită să pierdem timpul cu ele. De reținut este doar informația că, într-un context necunoscut,

Eminescu a trecut (pentru o oră? pentru o zi? pentru o lună?) prin spitalul din Târgu Neamț, de unde, nesilit de nimeni, a plecat la Mănăstirea Neamțului. Tratarea supărătoarelor leziuni de pe gambe aproape sigur l-a obligat să apeleze și la un farmacist. Dacă acesta se chema Czenkli ori ba, dacă era sau nu însurat sau dacă Eminescu i-a cunoscut soția rămân amănunte la care nu se poate răspunde pe baza documentelor existente.

Cât privește corespondența, este cert că Eminescu a scris la Mănăstire mai multe scrisori. Cum au ajuns acestea la poșta din Târgu Neamț, nu ne hazardăm să răspundem. Putem spune doar că, în nici un caz, prin intermediul lui Onicescu, deoarece acesta nu se referă decât la una dintre ele și chiar și pe aceea o prezintă deformat. Rămân două variante: fie Eminescu a apelat la amabilitatea cuiva care pleca de la mănăstire spre oraș, fie le-a dus personal, știut fiind că Târgu Neamț nu se găsea la marginea lumii și că lui, eliberat de orice obligații pe-atunci, îi plăcea să se plimbe și să stea cât mai mult în mijlocul naturii, indiferent de anotimp.

Doi prieteni ignorați: Veronica și Creangă

Preotul Gheorghe Creangă nu era însă singura persoană din Târgu Neamț pe care avem toate temeiurile să credem că Eminescu a cunoscut-o în perioada în care a stat la Neamț. În acest oraș mai avea o casă și... Veronica Micle! În prima lui carte, A. Z. N. Pop îi și prezintă fotografia, însoțind-o de explicația:

„Casa din Tg. Neamț, situată lângă Spitalul de Stat din localitate, adăpost al Veronicăi Micle câteva veri consecutive”.

Este un imobil mic și simplu, nici țăărănesc, nici urban. Ușa – flancată de ferestre dispuse simetric, în stânga și-n dreapta ei – se află în centru, acoperișul este în patru ape, cu o lucarnă, iar fațada are o prispă îngustă, dincolo de care se află trotuarul.

Ceva mai multe informații despre această locuință aflăm de la George Sanda (*Veronica Micle*):

„Rămasă fără sprijin material (soțul îi murise luptând „sub flamurile lui Avram Iancu” – n. ns.), Ana Câmpeanu și-a luat cei doi copii (Radu și Veronica, abia născută – n. ns.) și, prin pasul Dornei, a trecut munții în Moldova. Deoarece auzise că Mănăstirea din Târgu Neamț vinde o parte din casele humuite de pe «Ulița Mare,

capătul Târgului despre Cetatea Neamț», a părăsit drumul Iașului și a cumpărat cu o sută de galbeni aproape de Humuleștii lui Creangă o casă acoperită cu draniță...”

Era 10 august 1850.

„La Târgu-Neamț a rămas numai doi ani. O rudă îndepărtată, Petru Câmpeanu, jurist universitar, locuia de mulți ani la Iași. Cu speranța că va primi din partea lui un ajutor, și-a lăsat casa în grija maicilor de la mănăstire și s-a stabilit în Tătărași, în apropierea altor transilvăneni care își întemeiaseră acolo gospodării. Atât la Târgu-Neamț, cât și la Iași nu s-a sfiit să spele rufe în casele mai înstărite sau să se ocupe cu moșitul, meșteșug cu care se îndeletnicise și la Năsăud.”

Referitor la casa din Târgu Neamț, G. Sanda mai notează:

„În anul 1886, casa a fost dăruită de Veronica Micle Mănăstirii Văratice, ca să fie metoc maicilor care lucrau în spital sau se ocupau cu alte activități în oraș. În primii ani a fost locuită de maica Fevronia Sârbu (știută drept Sârboaică – n. ns.), iar apoi a intrat în proprietatea lui Grădinariu Ioan. Din inițiativa lui Nicolae Iorga, în 1918 a fost așezată o placă de marmură pe care se poate citi: «În această casă a locuit vremelnice Veronica Micle, 1850–1889».”

Cu altă ocazie, G. Sanda scrie că Veronica, „împreună cu fiica sa Virginia, s-au îndreptat spre primăvara anului 1889 din București, mai întâi spre Târgu-Neamț, unde a locuit în casa pe care o dăruise în 1886 Mănăstirii Văratice...”

Așadar, Veronica a donat locuința, dar, date fiind destinația de metoc și bunele relații ale fostei proprietare cu Stăreția Văraticeului, atunci când a avut drum prin Târgu Neamț, a avut unde să tragă, câteva nopți. În articolul *Mormânt uitat* (Ramuri, 1 martie 1913), Emil Gârleanu relatează despre locul de veci al Veronicăi, aflat la mănăstirea Văratice:

„Călugărițele trec nepăsătoare pe lângă locul acesta; unele (?) mi-au și spus că nu-l mai îngrijesc fiindcă: «răposata n-a lăsat doar nimic mănăstirii».”

De asemenea, E. Gârleanu invocă și el numele maicii Fevronia Sârbu, dar nu pentru a spune că aceasta ar fi locuit în casa din Târgu Neamț a Veronicăi, ci, dimpotrivă, că Veronica ar fi fost cea găzduită de Sârboaică, la Văratice. Cum Emil Gârleanu scrie după ureche și cum el este cel care pare să fi inventat și revolverul lui Eminescu, automat spusele lui trebuiau primite cu prudență. Cu puțină șansă, ne-am putut convinge că și în privința Veronicăi

a acreditat neadevăruri, căci, grație Internet-ului, am obținut următoarele pasaje din actul de donație:

„Eu subsemnata Doamnă Veronica Micle cu domiciliul în Sf. Măn. Varatic / ... / donez de a mea bună voie Sf. Măn. Varatic / ... / casa mea mobilată, cu toate atenansele situată în Târgu Neamț pe Ulița Mare (Str. Ștefan cel Mare nr. 12) / ... / în bună stare de locuit, în curtea casei se află fântână cu apă, beci, grajd și locul cu pomi fructiferi, împrejmuit cu gard de scândură, după întinderea și stăpânirea veche și actuală. Casa o am proprietatea mea ca zestre și moștenire de la defuncții mei părinți / ... / Iar pe peretele casei să fie afișat o placă de marmură pe care va fi scris pentru pomenire de generația actuală și viitoare «Casa Veronica Micle» / ... / Semnat proprie de mine Veronica Micle. Făcut la Măn. Văratice, anul 1886 octombrie 12.”

(Actul acesta nu se află în Târgu Neamț. Probabil, el ar trebui căutat fie la Complexul Muzeal Județean, de pe al cărui *site* am copiat acest pasaj, fie la Arhivele Statului din Piatra Neamț.)

Două lucruri atrag în mod deosebit atenția în actul de donație: întâi, Veronica **figurează ca având domiciliul la mănăstirea Văratice** și, doi, documentul a fost întocmit cu numai vreo lună înainte ca Eminescu să părăsească Iașii, pentru a merge la Neamț. Coincidență?

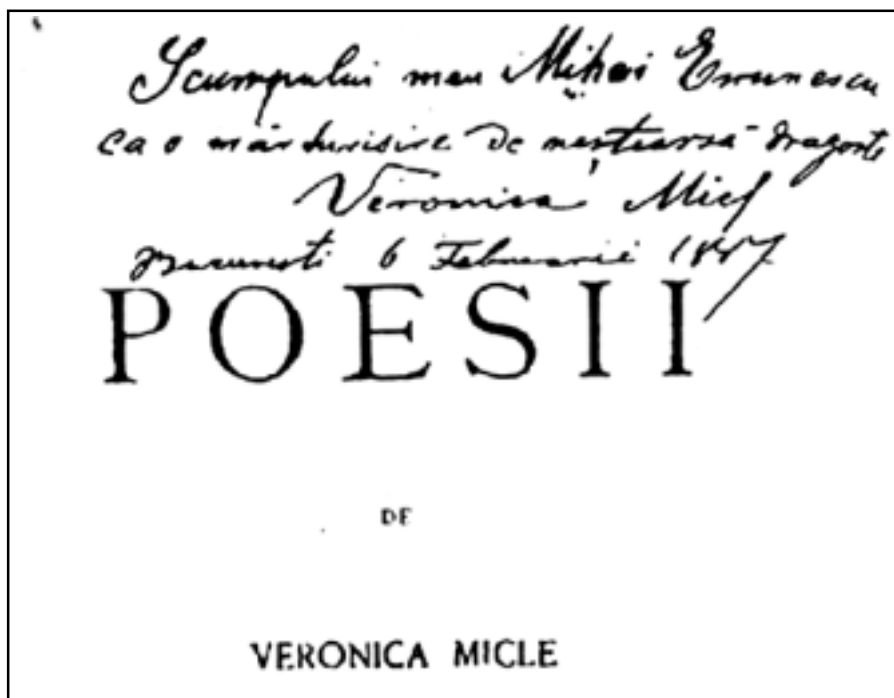
Donată sau nu, casa din Târgu Neamț era oricum o realitate, iar Veronica, dacă avea nevoie, își găsea un loc sub acoperișul ei. A trecut și Eminescu pe acolo? **Faptul că această casă era amplasată în imediata apropiere a spitalului a avut vreun rol în zvonistica timpului?** În perioada în care Eminescu s-a aflat la Mănăstirea Neamțului, Veronica a venit vreodată în această casă? Bună prietenă cu Creangă, îl cunoștea ea pe unchiul acestuia, preotul de la paraclisul spitalului? Au jucat ei, **Creangă și Veronica**, vreun rol atunci când Eminescu s-a decis să meargă la Neamț, locul pe care amândoi îl cunoșteau atât de bine și în care amândoi aveau câte un acoperiș sub care să stea?

Dincolo de incertitudini, însă, este sigur că în epocă au trăit oameni care cunoșteau adevărul în ceea ce-l privește pe Eminescu, fiind bine informați asupra datei, a cauzelor și a locului în care a mers acesta după ce a părăsit Iașii. Unii dintre ei, anonimi și neavând acces la presă, n-au putut să comunice și altora cele știute și văzute. Alții, uniți de interese comune, aveau posibilitatea să mediatizeze adevărul, dar nu au făcut-o, întrucât nu servea scopurilor lor ascunse.

Un nefericit exemplu în acest sens îl reprezintă și soarta creațiilor lui Eminescu, poeziile scrise de el în perioada nemțeană. Așa cum am arătat, *Junimea* (prin Negruzzi și Maiorescu) a făcut tot ce i-a stat în putință pentru

a minimaliza producțiile lui literare – măsura extremă aplicată fiind refuzul de a-i publica lucrările. Dintr-un număr incert de titluri, a fost ales doar *De ce nu-mi vii*. Alde Bojeicu leagă aceste versuri de numele unei soții de farmacist, parcă special pentru a nu aduce vorba de Veronica, spre care se duce mai întâi cu gândul orice cititor onest. Dintre marii biografi, G. Munteanu opinează că poezia respectivă ar fi „o foarte veche invocație a iubitei din adolescență și a fost transcrisă desigur din memorie”, iar Călinescu evită să aleagă vreun nume feminin, dar nu uită să strecoare șopârla: „E adevărat că poezia *De ce nu-mi vii*... nu poate fi scrisă acum, prin însuși conținutul ei liniștit-erotic. Poetul pune pe hârtie versuri vechi...” Pentru astfel de autori, Eminescu ar fi scris totul din memorie, ca și cum memoria ar fi un *hard* de PC, din care scoți la imprimantă fișierele care te interesează. Nici o secundă nu par să se fi întrebat: dacă lucrurile ar fi stat așa, ce nevoie mai avea Eminescu de lada cu manuscrise?

Majoritatea istoricilor literari se prefac a uita zilele de 1 februarie (data apariției poeziei *De ce nu-mi vii*) și de 6 februarie 1886 – când Veronica va **răspunde chemării**, scriindu-i următoarea dedicație pe volumul ei de versuri: „*Scumpului meu Mihai Eminescu, ca o mărturisire de neștearsă*”

dragoste” . A. Z. N. Pop, glumeț cum îl știm, afirmă că Veronica i-ar fi trimis-o la Botoșani, într-o perioadă în care nimic nu arată că Eminescu însuși ar fi știut dacă și când va ajunge acolo. După ce prezintă dedicația, A. Z. N. Pop adaugă (sublinierile ne aparțin):

„De-atunci provine și închinarea așternută de poetă pe reversul fotografiei mai vechi a lui Eminescu și publicată în **Familia**:

*Mă pierd uitându-mă la tine;
Cuprinsă ca de-un farmec sfânt
Și-n sufletul meu reînvie
Dorul ce-avui pe-acest pământ.*

*Și c-un amor peste măsură
Desmierd frumosul chip al tău.
Și uit c-a fost între noi ură
Și uit de câte sufăr eu.*

*Și te iubesc ca și atunci
Cu tot avântu-nchipuirii
Și cu acea simțire dulce
Ce-o dă trecutul amintirii.
(La un portret).”*

De la acest repetat „Și uit...” să se fi inspirat cel care a plăsmuit epistola prin care, pasămite, în decembrie 1888, când era în Capitală, Eminescu ar fi chemat-o pe Veronica din... Botoșani: „*Dragă Veronică, uită totul. Nenorocirea care m-a lovit e destulă...*”? (Din moment ce Veronica îi declara „*neștearsă dragoste*”, devenea absurd ca, peste doar câteva luni, Eminescu să-i mai fi cerut să uite totul.)

De ce afirmă A. Z. N. Pop că Veronica ar fi expediat volumul ei de poezii „*la Botoșani lui Eminescu*”, cu câteva luni înainte ca acesta să se decidă să meargă în acest oraș? Ne închipuim că i-au lipsit alte opțiuni. Să fi spus: Mănăstirea Neamțului, adresă pe care chiar Eminescu o indica în corespondența lui de atunci, nu se brodea cu pretinsa ședere în ospiciu. Să fi ales Târgu Neamț, era și mai dezavantajos pentru biografii de partid, căci acolo se găseau locuința unchiului lui Creangă și casa Veronicăi Micle.

Bălmăjeli de casier încurcat în socoteli

Să continuăm să cităm din textul lui Onicescu, de unde rămăsesem:

„S-apropiau sărbătorile Paștelor în 1887 și Eminescu vroia să iasă, medicul chiar îi permise. Mai mulți prieteni îi făgăduise că vor veni de Paști la Mănăstire să petreacă cu el, între care Morțun, și n-au venit. Trecuse Paștele și Eminescu era nerăbdător să iasă, n-avea însă bani de drum. Am cerut 40 lei formal la Epitropia Generală ca ajutor și i-a acordat, dar din pricina formalităților a întârziat trimiterea sumei.

L-am îndemnat să scrie lui Morțun să-i ceară bani și a scris cu mare greutate. Morțun întârzie răspunsul și tocmai după plecarea lui Eminescu de la Mănăstire vine o scrisoare a lui Morțun către Eminescu și cu un mandat poștal de 100 sau 200 lei. Scrisoarea am oprit-o și mandatul l-am restituit și mi se pare c-am și scris imediat o carte d-lui Morțun despre plecarea lui Eminescu” (subl. ns.).

„Mai mulți prieteni îi făgăduise că vor veni de Paști la Mănăstire să petreacă cu el”? Sună frumos, dar cine crede, câtă vreme acei „mulți prieteni” nu se obosiseră să facă gesturi mai simple, precum trimiterea unui răvaș? O inițiativă de felul acesta, în care o trupă de fix „mai mulți prieteni” se hotărâse să spună în acel an „Hristos a-nviat!” la Mănăstirea Neamțului, ar fi scăpat neconsemnată?

E drept că Onicescu îl include la un moment dat și pe socialistul Morțun între acei „prieteni”, dar modul în care o face nu ne lasă deloc să deducem că, la 3 februarie 1887, când părăsea arhondaricul Mănăstirii Neamțului, acesta ar fi știut că se va întoarce peste vreo două luni ca să petreacă Paștele împreună. Numele lui Morțun pare aruncat mai mult din disperare, pentru ca „mai mulți prieteni” să nu fie chiar vorbă în vânt.

Dacă, în scenariul lui Onicescu, lui Eminescu i se permisesese să părăsească ospiciul înainte de Paști, rezultă că acei „mai mulți prieteni” care ar fi venit la Mănăstire cu ocazia Învierii, la plecare l-ar fi luat cu ei, întorcându-se toți, nu-i așa?, într-o mare veselie. Potrivit intendentului însă, ei l-ar fi lăsat să zacă în acel cumplit loc, fără a-i mai da vreun semn de viață. Dacă relatarea lui Onicescu ar fi exactă, n-ar trebui să concluzionăm că „amicii” erau cam din topor, ca să nu spunem *nesimțți*?

Când a picat Paștele în 1887? Iată o altă întrebare care nu pare să fi tulburat liniștea biografilor lui Eminescu, deși exacta ei stabilire putea întări

sau contrazice anumite mărturii. Cum, urmare primului Sinod ecumenic de la Niceea (325), deschis chiar de împăratul Constantin cel Mare, bisericile creștine încetaseră polemicile pe tema datei Sfintelor Paști, stabilind ca aceasta să fie mereu după 21 martie, putem fi siguri că în 1887 erau 5 duminici în care putea să cadă: două în martie (22 și 29) și trei în aprilie (5, 12 și 19). În care dintre ele se celebrase Învierea Domnului? Același Sinod mai hotărâse ca Paștele să fie în prima duminică de după apariția Lunei Pline (într-o perioadă nedefinită de timp, sărbătoarea putea fi amânată cu o săptămână numai în cazul în care cădea simulatan cu Paștile evreești). Am apelat la un institut de specialitate, pentru a afla când a fost Lună Plină în martie și în aprilie 1887. De aici, pe baza datelor existente într-un program primit de Institut de la NASA (cel puțin, așa ni s-a spus), ne-au fost indicate zilele de 9 martie și, respectiv, 8 aprilie. Posibil, dar nu concordă zilele săptămânii, 8 aprilie figurând în programul respectiv ca fiind într-o sâmbătă, pe când în calendarul nostru a căzut miercuri.

De la Patriarhia Română am primit copia unui text intitulat *Elemente de Paschalie*. Redactat în 1884 și publicat în numărul 6 al revistei *Biserica Ortodoxă Română*, acesta prezintă o metodă de calcul a datei Paștelor, prezentată ca „*perpetuă sau pururelnică*”. Aplicând-o, am aflat că în 1887 Paștele s-a nimerit la 5 aprilie. Plauzibil. Dacă ar fi fost 12 sau 19 aprilie, cum este cert că la 10 aprilie Eminescu se afla deja în Botoșani, minciunile lui Onicescu ar fi devenit cu atât mai evidente.

Dacă Paștele a fost Duminică (și nu putea să nu fie) și dacă – așa cum susține Bojeicu – joi Eminescu a plecat, ar însemna ca adresa prin care Onicescu cerea parale Epitropiei să fi fost scrisă aproape simultan cu pretinsa scrisoare a lui Eminescu către Morțun, adică miercuri (luni și marți continuase sărbătoarea Paștelor, care pe-atunci avea altă importanță). Trecând peste faptul că e foarte puțin plauzibil ca Eminescu să se fi lăsat influențat de Onicescu și să-i scrie lui Morțun, întrebăm: dacă, totuși, ar fi făcut-o, mai pleca el a doua zi?

Funcționarea concomitentă a două stiluri calendaristice a complicat foarte mult situația, pentru că unii români au simțit nevoia imperioasă de a-și data scrisorile și, în general, manuscritele, folosind ambele date calendaristice. Într-adevăr păgubitori au fost însă acei autori mai noi, care, din atari date duble, au ales-o pe cea conformă *stilului nou*, deși în România de atunci era în vigoare *stilul vechi*. Datarea istorică a fost astfel dată peste cap, obsesia „alinierii” propriului trecut la calendarele străine schimbând, practic, adevărul și creând confuzie.

Indiferent ce-ar bâigui Onicescu, este clar pentru oricine că Eminescu dovedise tuturor că nu există nici un motiv pentru care să fi fost ținut închis în ospiciu. După ce el însuși dezmințise afirmațiile calomnioase apărute în *Lupta*, ziarul se dezisese, practic, de spusele lui Mille. Urmase intervenția lui Ștefan Vârgolici, care, la 25 ianuarie, după ce îl anunțase pe Negruzzi că „*Eminescu, care e la Niamțu, e cu totul bine, dar dacă ar veni la Iași n’ar avea cu ce trăi*”, adăuga revoltat: „*E o adevărată rușine pentru țară*”, și, în sfârșit, *Convorbiri literare*, de voie, de nevoie, publica poezia *De ce nu-mi vii*. În asemenea condiții, crede cineva că adevăratul lui prieten, Creangă, chiar ar fi rămas de piatră dacă, într-adevăr, Eminescu ar fi ajuns în ospiciu? Ar fi tăcut el, de l-ar fi găsit pe „*bădia Mihai*” cu boneta pe cap, printre nebuni?

La insistențele lui Onicescu, Eminescu ar fi apelat la generozitatea lui Morțun. Atunci, ce rost ar mai fi avut ca același Onicescu să fi „*cerut 40 lei formal la Epitropia Generală ca ajutor și i-a acordat*”? Iar dacă ar fi făcut acest gest fără să-l anunțe pe „beneficiar”, de unde știm că Eminescu nu era un pretext, banii urmând să fie reținuți de intendent? (Reamintim că în acea perioadă, din lipsă de bani, tainul devenise mai mic; 40 de lei era suma alocată de Epitropie pentru hrana unui bolnav, timp de 80 de zile.)

Pretinsul îndemn adresat lui Eminescu, îmboldit să ceară bani de la străini, frapează și prin faptul că **nici o clipă Onicescu nu ia în calcul și familia acestuia**, pe care nici măcar nu o pomeneste. Acest lucru cu totul nefiresc li s-a părut perfect normal biografilor și istoricilor literari. După modelul Maiorescu, aceștia l-au rupt constant pe **omul** Eminescu de mediile apropiate prin rudenie sau prietenie. De ce i-ar fi sugerat Onicescu să-i scrie lui Morțun, nu lui Creangă? Credem că există un singur răspuns: către Morțun mai există două epistole de acest soi, cu grijă conservate și mediatizate, în vreme ce, cu o excepție, scrisorile lui către Creangă au fost făcute pierdute. Deoarece la 25 februarie 1890, N. Iorga invocă aceste epistole trimise de Eminescu lui Creangă, rezultă că la acea dată încă mai existau. Astăzi, n-a mai rămas decât una, fără importanță deosebită.

Între Eminescu și Morțun exista o înțelegere privind editarea volumului *Poesii*. Probele materiale existente converg spre concluzia că Eminescu și-a dorit din suflet să se scuture de această ultimă punte de legătură cu magistrul – „*ediția Maiorescu*” a poemelor lui. Pentru început, voia să elimine din ecuație editura lui Socec, care răspundea cuminte solicitărilor influentului **politician** Maiorescu. O dată înlocuit investitorul, se schimbau și termenii

contractului și, mai ales, se întocmea un contract semnat de Eminescu însuși, nu de „protectori”.

Nu degeaba, la 27 februarie 1888, Harieta îi scrie Corneliiei Emilian, despre intențiile lui Eminescu: „...*D-lui Maiorescu nu i-a scris să-i tipărească a treia ediție, zicându-mi că, de nu va putea căpăta pensie, va tipări o ediție nouă și atunci își va procura mulți bani*” (subl. ns.).

S-a spus de mulți că, în general, scriitorii nu puteau trăi pe atunci din publicarea propriilor creații, dar nimeni nu a oferit informații concrete și nu a spus nici ce nivel de trai avea în vedere atunci când făcea astfel de afirmații. (Reamintim că în lada cu manuscrise a lui Eminescu, obținută de Maiorescu în modul știut, se găsea un impresionant număr de lucrări aflate în stadii avansate, publicate după 1889 sub genericul „*Postume*”.)

În viață fiind, Eminescu reprezenta o excepție, fiind un autor citit de tot mai multă lume, iar clauzele din contractele lui Maiorescu cu Socec n-au fost făcute publice, astfel încât să știm cu precizie cine și câți bani avea de primit, de pe urma fiecărei ediții. Știm doar că lui Eminescu i s-a dat un unic acout de 500 de lei, pentru rest neexistând dovezi că ar fi fost plătit – ba, dimpotrivă, documentele probează că i-au fost furate drepturile de autor la a treia ediție, de către același „mărinimos” magistru.

Eminescu nu se afla sub contract cu nimeni, dar, de fapt, avea stare de rob, munca lui fiind arbitrar fructificată de cel ce-i devenise stăpân prin forță brută și prin violenție.

Un geamantan gol, la domnu', s-aibă ce pierde!

Mică plăsmuire epistolară într-o urzeală mai mare.

Din nou Onicescu:

„Iată conținutul scrisorii d-lui Morțun către Eminescu:

Scumpe și ilustre prieten,

*De vreo douăzeci de zile sunt la țară, de aceea nu am putut să-ți răspund îndată la răvașul ce mi-ai trimis, răvaș care m-a îmbucurat foarte mult aflând că în **curând vei veni spre Iași**, și că **te afli bine și sănătos**.*

*Eu unul **regret că nu am putut veni pe acolo de Paști**, dar nădăjduiesc că d-ta vei putea veni pe aci, la țară, unde voi căuta să ai cât se vor putea mai multe distracții, aer curat... etc.*

*Dari orișicum, ne vom întâlni în curând. Cu poșta de azi **îți trimit mica sumă ce-mi ceri** și te îmbrățișez din toată inima.*

Vecinic și devotat prieten,

V. G. Morțun // Cuciulați 8 april, 87” (subl. ns.).

Legat de această scrisoare invocată de Onicescu vom face două precizări, care ar putea limpezi lucrurile și fără alte comentarii.

Prima precizare: scrisoarea mai sus citată nu există. Într-un text ulterior, Onicescu ar afirma că ar fi „*făcut greșeala*” de a o lăsa, împreună cu alte scrisori și cu „*un manuscris al lui Eminescu*”, „*la revista «Flacăra» lui Locusteanu și Galaction*”, de la care nu le-a mai putut recupera. Pe baza acestei afirmații, cei de teapa lui A. Z. N. Pop se socotesc eliberați de obligația de a dovedi că Morțun chiar este autorul pretinsei epistole. Din fericire pentru noi, cititorii, A. Z. N. Pop a comis însă și el cel puțin alte două greșeli elocvente. Prima, când a precizat că textul lui Onicescu ar fi fost găsit „*postum în arhiva lui N. Locusteanu*” (de fapt, e vorba de Petre, nu de Nicolae Locusteanu, acesta din urmă murind în 1901, cu 10 ani înainte de apariția revistei *Flacăra*). Întrebăm: când au fost găsite aceste „*câteva amintiri, expuse greoi*” (*postum* e și astăzi și va fi și mâine, până la sfârșitul veacurilor), de către cine și unde se află acum? Nu se spune, probabil, pentru a nu ne complica existența. Dacă ar fi fost așa cum povestește Augustin Z. N. Pop, atunci, alături de manuscrisul lui Onicescu trebuiau să fie și respectivele scrisori, plus poezia *De ce nu-mi vii*, scrisă de mâna autorului. N-a fost cazul.

Morțun s-ar fi „*îmbucurat foarte mult aflând că în curând*” Eminescu va „*veni spre Iași*”. Cum se știe, de la Mănăstirea Neamțului, Eminescu a plecat direct la Botoșani. L-a mințit el pe Morțun? N-avea de ce. Și-a schimbat decizia? Posibil, dar multe lucruri nu sunt imposibile, fără ca asta să le facă reale.

A doua precizare privește epistola prin care Eminescu, aflat la Neamț, i-ar cere bani lui Morțun: **nici aceasta nu există**. Ba, mai mult, probă indubitabilă că scrisoarea prezentată de Onicescu este o contrafacere, Morțun însuși s-a fălit cu **doar două** scrisori primite de la Eminescu, ambele trimise din Botoșani, în 10 și, respectiv, 22 noiembrie 1887. Prin urmare, neexistând scrisoarea lui Eminescu, nu putea exista nici răspunsul la ea.

Precisa localizare a casei de „*la țară*” a lui Morțun (în Cuciulați) constituie un element de natură să sporească credibilitatea textului lui Onicescu. Dar este un cuțit cu două tăișuri, căci, din clipa în care încrederea în autenticitatea scrisorii se pierde, devine (din nou!) clar ca lumina zilei că **acela care a inventat scrisoarea lui Morțun nu-i un ins oarecare, ci o persoană bine informată**, cineva căruia îi place o anumită... istorie și care are ambiția să o (re)modeleze, după propriul chef.

„*Mi se pare c-am și scris imediat o carte d-lui Morțun despre plecarea lui Eminescu*”, mai zice abilul individ ascuns sub numele Onicescu și, de

data aceasta, băgăm mâna în foc pentru spusele lui, convingși fiind că are dreptate: într-adevăr, i „se pare”!

Din nou Onicescu:

„Am zis că banii de la Epitropie și de la Morțun au întârziat. Eminescu însă stăruia să plece cu orice chip.

S-a întâmplat c-atunci un prieten al meu, G. Buzescu, să plece din Monastire și l-a luat cu el până la Pașcani, înlesnindu-i voiajul până la Botoșani. La plecare am dat lui Eminescu 5 lei de buzunar și i-am oferit un geamantan al meu ca să-și puie lucrurile.”

Banii Epitropiei, ca și cei ai lui Morțun, ar fi întârziat. Poate da, poate nu. Pentru noi este cert doar faptul că Eminescu **nu** a primit parale nici de la numita instituție, nici de la „amicul” Morțun, pentru a putea părăsi Neamțul. Dacă Gane de la Spiridonie și Morțun din Cuciulați într-adevăr i-au trimis bani, așteptăm să ni se demonstreze. Până atunci, afirmația lui Onicescu rămâne la fel de plauzibilă precum știrea că și împăratul Japoniei a trimis un curier cu ceva parale, dar că acesta a greșit drumul, nimerind în America de Sud, unde a pierdut banii, jucând maus cu un văr de-al doilea al regelui Franței și care se prezenta drept nepot al lui Goethe.

Cât privește pretinsa nerăbdare a lui Eminescu, nu era obligatoriu să fii intendent al ospiciului ca să-ți dai seama că, din clipa în care medicul i-ar fi permis, orice pacient recuperat ar fi stăruit „să plece cu orice chip”. Înainte de a crede că și Eminescu s-ar fi găsit într-o astfel de situație, așteptăm probele că acesta at fi fost internat în balamucul în care tăia și spânzura cineva numit Leon Onicescu. Deocamdată, acestea lipsesc cu desăvârșire.

Onicescu scrie, fără să-l doară mâna: „...i-am oferit un geamantan al meu ca să-și puie lucrurile...” Care lucruri, dacă Eminescu fusese adus „cu cât era pe el”? Hainele cu care sosise la ospiciu nu erau „cu totul uzate” – deci, bune de făcut cârpe din ele? Hainele noi, cumpărate din banii dați de Morțun, nu erau pe el? Atunci, ce mai avea de împachetat? Amintiri? Că doar nu s-o gândi careva că a luat cu el și hainele date cu împrumut de Onicescu, astfel încât să părăsească ospiciul mai bogat decât la venire!?

Spuneam mai sus că Eminescu nu a ajuns la Neamț lefter, cum încearcă să-l prezinte Onicescu (mai târziu, și Bojeicu) și că există și o dovadă că avea proprii bani la el. Intendentul nostru afirmă că amicul lui, Buzescu, l-ar fi luat pe Eminescu „cu el până la Pașcani, înlesnindu-i voiajul până la Botoșani”. Așadar, Buzescu a plecat împreună cu Eminescu și, **ducându-l gratis până**

la Pașcani, i-a uşurat „*voiajul până la Botoșani*”. Dar biletul de tren cine l-a plătit? Buzescu? De unde și până unde, dacă nici nu-l cunoștea? Iar dacă Eminescu a avut bani de tren, cum ar fi de crezut că a primit ofensatorul mărunțiș pe care Onicescu se laudă că i l-ar fi dat, ca unui copil trimis pe jos la nașul lui de la oraș, ca să aibă din ce-și cumpăra un corn și-un suc?

„El a plecat sănătos, mulțumit și vesel și eu am rămas satisfăcut că am avut ocaziune de a îndulci câteva luni de trai din viața a mai tristă a lui Eminescu, atunci când gazetele-l numeau «Ilustrul poet» și el era părăsit într-un ospiciu în cea mai neagră mizerie și de unde, numai grație doctorului Ursulescu și îngrijirilor mele particulare, a ieșit cumpect vindecat.

Și dacă Eminescu ar fi avut tot acea îngrijire și tratament la cel din urmă acces al boalei, și un trai cum îi recomandase d-rul Ursulescu, desigur nu se stingea așa de timpuriu.”

Intendentul nu spune limpede nici în ce ar fi constat „*acea îngrijire*”, nici care era acel „*tratament*”, nici care era traiul *recomandat* de Ursulescu. Și, dacă totul n-ar fi născocire, nu se putea ca el să nu fi cunoscut și relatat detalii despre toate acestea. Și asta nu numai în virtutea funcției pe care afirmă că ar fi deținut-o, cât pentru că trebuie să-l fi interesat mult soarta lui Eminescu, din moment ce îl invita mai mereu la prânz („*Mâncare îi dădeam din masa mea și mai totdeauna îl luam la mine la masă*”) și, mai mult, Eminescu a „*ieșit cumpect vindecat*” – zice el – „*numai grație doctorului Ursulescu și îngrijirilor mele particulare*”. Prin urmare, ar fi fost direct implicat în opera de tămăduire a lui Eminescu, pacientul inexistent.

Și-apoi, dacă știa că gazetele (pe care deducem că le citea cu nesaț) îl numeau pe Eminescu „*ilustrul poet*”, ce neuron fracturat l-a oprit să înțeleagă că a sta de vorbă cu acesta era un privilegiu („*n-am dat la vreme, destulă însemnătate celui care...*”)?

„Sfârșind sunt silit să fac o rectificare la o cronică a d.lui Leon Nicoleanu din «Gazeta gazetarilor» de la Botoșani, intitulată «Paltonu lui Eminescu».

Istoria paltonului spusă de Nicoleanu este inventată.

Paltonul ce-l purta Eminescu în urma ieșirii lui de la Mănăstirea Neamțului și care, în adevăr, că era lung peste genunchi, larg în spate, i-a fost dat lui Eminescu de D. Burlă, când Eminescu a fost trimis din Iași la Mănăstire. Se știe ca Eminescu era robust, dar se știe ca dl. Burlă e mai corpolent decât Eminescu, așa că paltonul trebuie să fie peste genunchi.

În iarna 1888 am fost în București, am văzut pe Eminescu tot cu acel palton – tocmai în timpul când dl. Nicoleanu spune că s-a întâmpilat istoria paltonului.

Leon Onicescu».

1890 sept.”

„Istoria paltonului” rămâne penibilă în toate variantele ei. S-au zornăit multe cuvinte, dar s-a ocolit o întrebare elementară: de ce i-a dat Burlă lui Eminescu vechiul său palton? Probabil, pentru că era frig, se apropia iarna, îți vine să răspunzi. Dar, oare, frig era numai la Mănăstirea Neamțului, nu și la Iași? Dacă generosul Burlă ar fi fost atât de grijuliu cu sănătatea lui Eminescu, de ce ar fi așteptat ca acesta să fie expediat la Neamț, pentru a-i face pretinsul cadou, atât de necesar și până atunci? Despre calitatea paltonului în discuție, I. Păun-Pincio, care l-a văzut pe Eminescu îmbrăcat cu el, afirmă că era „terfelit”. Ar fi primit Eminescu, ca pomană, un lucru la care și o chivuță mai pricopsită s-ar uita strâmbând din nas? Dar, mai ales, ar fi îndrăznit Burlă să-i facă asemenea „daruri”?

Între donatorul Nicoleanu – cel contestat – și Onicescu, pe cine să creadă publicul? Părând să fi făcut o adevărată pasiune din studierea vestimentației lui Eminescu, Onicescu ține să precizeze despre paltonul cu pricina: „În iarna 1888 am fost în București, am văzut pe Eminescu tot cu acel palton”. Nu avem cum să dovedim contrariul, dar ne întrebăm prin ce vitrină l-o fi zărit pe Eminescu, de n-au schimbat nici un cuvânt, în amintirea lunilor de vis în care-ar fi prânzit împreună.

Cele de mai sus impun o primă concluzie: indiferent cine a redactat textul declarat ca fiind al lui Onicescu, a mințit. Cine e farsorul? Nu ne putem pronunța doar pe baza textului analizat, dar putem spune cu precizie că, în pofida aparențelor, nimic nu dovedește că acesta ar fi Onicescu. Ca de atâtea alte ori, ni se cere să-i credem pe cuvânt pe autori. Din păcate, mulți ne-au înșelat nu o dată încrederea.

Dacă nu știm cine a scris textul lui Onicescu (îi vom spune așa, pentru a ușura exprimarea), pare aproape cert că Augustin Z. N. Pop l-a antedatat (sau a acceptat antedatarea operată de altcineva), încercând să-l plaseze cât mai aproape de momentul pretensei treceri a lui Eminescu prin ospiciu. Așa cum am arătat, la încheierea textului scrie: „1890 sept.”. Data apare cu același

În iarna 1888 am fost în București, am văzut pe Eminescu tot cu acel palton — tocmai în timpul cînd dl. Nicoleanu spune că s-a întîmplat istoria paltonului.

Leon Onicescu⁴.

1890 sept.

A. Z. N. Pop, Pe urmele lui Eminescu

tip de literă folosit și în transcrierea manuscrisului, diferit de cel al prezentării pe care o face A. Z. N. Pop în introducere. Este adevărat că ghilimele se închid după numele lui Onicescu, dar pentru cititor aceasta poate să pară o greșeală de tipar.

Numele lunii este prescurtat, ca și când ar fi scris pe fugă, și afară de date, pe rândul respectiv, care încheie materialul, nu există nici un alt cuvânt. Și-atunci, ce ar putea să reprezinte mențiunea „1890 sept.” (în care nu degeaba anul este trecut înaintea lunii, lipsind însă ziua – lucru mai puțin obișnuit în cazul unui „memoriu”)? Așa cum vom arăta, cu altă ocazie, Onicescu relatează amplu cum și din ce motiv a redactat el textul în 1914 și ce s-a petrecut după aceea. Prin urmare, până ce nu se va dovedi că datarea i-ar aparține, el este scos din cauză. Mai rămân trei posibilități: Locusteanu, Galaction sau Z. N. Pop. Numai că, dacă intervenția ar fi fost a unuia dintre primii doi, Z. N. Pop, editorul textului, ar fi observat imediat că este vorba de alt scris și de altă cerneală – situație în care fie nu mai transcria „1890 sept.”, fie atenționa că este vorba de o notiță care nu trebuie să inducă în eroare. În absența unei astfel de precizări, nu ne rămâne decât să-i atribuim lui paternitatea antedatării (sau cuiva pe care l-a acoperit cu bună-știință). Rostul cel mai probabil al faptei? Obținerea unei prime „probe” materiale cât mai credibile, care să ateste că Eminescu ar fi trecut prin ospiciul de la Neamț.

Dovadă că așa stau lucrurile ne oferă chiar A. Z. N. Pop, care se încurcă în propriile minciuni. În timp ce în 1983, când publică însemnările lui Onicescu, pretinde că acestea ar fi fost „redactate la un an după moartea poetului”, cu 21 de ani înainte, într-o altă carte (*Contribuții...*), plasează mult mai târziu comiterea „amintirilor” (sublinierea ne aparține):

„Solicitat în preajma primului război mondial să comunice din observările lui asupra lui Eminescu, Leon Onicescu a pus pe hârtie câteva amintiri”.

Dacă istoricul nostru a încercat să deruteze introducând o dată falsă, ce ne-ar face să credem că s-a oprit la atât, mai ales că nici n-ar fi prima oară? Apar astfel două antedatări (1890 și 1914) între care se află nu mai puțin de 24 de ani. Neatenție? Nu. Anul 1890 fiind apropiat de 1887 este de natură să sporească credibilitatea autorului, care avea încă proaspătă memoria faptelor relatate, iar 1914 a fost obligatoriu (se va vedea de ce).

Conținutul manuscrisului declarat ca fiind al lui Onicescu l-am văzut. Este pe lângă adevăr, dar aceasta constituie numai o jumătate a întregului.

Pentru a cunoaște și cealaltă jumătate trebuie să răspundem la întrebări precum: cine l-a lansat, când, de ce și prin ce mijloc de informare?

Cum a apărut textul lui Onicescu? Cităm din contradictoriul A. Z. N. Pop:

„În arhivele personale din Biblioteca Academiei R.P.R. Serv. Manuscrise, se găsește răspunsul lui Leon Onicescu la un chestionar trimis din Iași, scrisoare în care el declară, la 21 iunie 1919, din Vaslui:

„Îmi pare bine că a venit prilejul să-mi reamintesc de ilustrul poet. Regret însă că n-am avut prevederea sau, și eu, ca toată lumea, n-am dat la vreme, destulă însemnătate aceluia care mai târziu a fost recunoscut geniul poeziei române. Mai târziu văzând din reviste că în scrierile despre Eminescu nu se vorbește nimic despre timpul petrecut de poet la M-rea Neamțului – memorisindu-mi am scris niște însemnări «Eminescu la M-rea Neamțului» și aflându-mă în București (în 1914), le am dat la revista «Flacăra» lui Locusteanu și Galaction să le revadă (în sensul de a revizui – n. ns.) și să le publice. A trecut mult timp și văzând că nu se mai publică, am scris lui Locusteanu și-mi răspunde («carta p. din 25 August 1914[»]), că însemnările sunt la Galaction. Am scris lui Galaction și-mi răspunde prin revista «Cronica» (No. 35 din Oct. 1915) că sunt la Locusteanu.

În 1916, aflându-mă în București, m-am dus acasă la Locusteanu și mi a spus că au rămas în biroul de la «Flacăra». A vinut pe urmă războiul și n-am mai putut face nimic. Și când acum mă gândeam să-i mai întreb, cum știți, unul a murit (P. Locusteanu a decedat în martie 1919 – n. ns.) și eu am rămas păgubaș.

Ceea ce pot face acum pentru Dvoastră este să-mi reamintesc și să reconstitui întru cât va acele însemnări – căci am făcut și greșeala de a nu-mi opri copie – pe lângă că am lăsat și niște scrisori, din care un manuscris a lui Eminescu, – să-mi lăsați însă timpul necesar.

Cu poesia «Vezi rândunelele se duc» este adevărat, că după ce au scris-o mi-au dat-o mie s-o văd dacă-i bună; și am trimis-o Dlui Iacob Negruzzi la Convorbiri literare.

De o cam dată am început să-mi adun oare care date – căci de la 1887 sunt 32 ani și se fac mai mult o povestire, de când a intrat și până a eșit poetul din Ospiciu>” (Contribuții...).

Notă: Acest răspuns „la un chestionar” nu trebuie confundat cu „memoriul” în care Onicescu ar relata pretinsa ședere a lui Eminescu în ospiciul de la Neamț și **al cărui loc de depozitare nu este nicăieri precizat**. A. Z. N. Pop afirmă că *scrisoarea* sus citată s-ar găsi la „Biblioteca Academiei R.P.R. Serv. Manuscrise”. Posibil, dar greu de crezut, câtă vreme în *Bibliografia* publicată de însăși numita Bibliotecă – volumul XVII al OPERE – nu figurează.

Remarcabilă abilitate: cuvântul „ospiciu”, ocolit de-a lungul întregului text, și din cauză că titlul original, *Eminescu la M-rea Neamțului*, apucase să fie recunoscut public de G. Galaction, apare brusc exact la încheiere, provocând impactul maxim. Atrage atenția și titlul: *Eminescu la M-rea Neamțu*. Articolul

lui R. Șuțu se numea la fel, iar formularea se regăsește la foarte mulți autori. Teoretic, toți cei care relatează despre Eminescu **la Mănăstirea Neamțu**, dar invocă fapte petrecute în ospiciul **de lângă** Mănăstire pot fi suspectați de viclenie. Practic, numeroase indicii ne conving că majoritatea preiau fraze gata mestecate de alții. În orice caz, cititorul este astfel derutat, în dosarul Eminescu ajungând să substituie automat ospiciul **din apropierea** Mănăstirii Neamțului, mănăstirii însăși. Deliberat sau nu, adevărul este astfel minat chiar prin rostirea lui, însă într-un fals context, tendențios sugerat.

O scurtă privire critică asupra citatului din Z. N. Pop.

♦ Începem prin a ne întoarce la exigentul DEX, care explică astfel cuvântul **chestionar**: „*Listă de întrebări alcătuită cu scopul de a obține, pe baza răspunsurilor date, informații asupra unei persoane sau a unei probleme*”. Cine și ce informații despre Eminescu dorea să obțină de la Onicescu, în 1919? Unde și cui a mai fost trimis acel chestionar și cum se face că în însășilarea lui Onicescu nu găsim nici o referire la acesta și nici vreun răspuns clar, dat la o întrebare anume, ci niște explicații ciudate și o promisiune nu doar vagă, ci și neîndeplinită?

Pretinsul răspuns la chestionarul „*trimis din Iași*” este *fără adresă, fără dată și neiscălit*, numele lui Onicescu figurând doar în comentariul lui A. Z. N. Pop. Singura frază ce ar putea fi socotită drept răspuns dat unei întrebări lesne de intuit – „*Cu poesia «Vezi rândunelele se duc» este adevărat, că...*” – este însă mincinoasă, întrucât s-a dovedit (și A. Z. N. Pop știa asta) că Eminescu a trimis de la Mănăstire mai multe poezii, nu doar una singură, și că în perioada în care a stat la Neamț a corespondat intens. În rest, **acestui** Onicescu îi „*pare bine că a venit prilejul*” să-și amintească de „*ilustrul poet*” și regretă că n-a fost mai deștept decât alții.

Pentru ca Leon Onicescu să răspundă la acel chestionar „*trimis din Iași*”, era obligatoriu ca persoana care a apelat la serviciile lui să-i cunoască adresa. Oare *Flacăra* și Galaction, care refuzaseră să dea publicității informațiile autentice primite de la Onicescu, bătuseră toba pe această temă, de se auzise până la Iași? Cine și de ce să fi avut nevoie de mărturiile lui, ocolindu-i însă pe doctorul Ursulescu – care în 1886-87 răspundea și de ospiciul de lângă Târgu Neamț – și pe cei trei „oameni de bine” fără de care, în varianta Zosin, Eminescu nu ar fi fost internat în balamuc: Nicolae Gane și medicii G. Iuliano și G. Bogdan?

Personajul Onicescu povestește cu suspect de multe amănunte lucruri petrecute cu cinci ani în urmă, când ar fi depus/trimis la *Flacăra* textul pe

care A. Z. N. Pop îl numește „*memoriu*”. Relatarea este nemotivată, deoarece se presupune că aceia care l-ar fi *chestionat* în 1919 cunoșteau bine toate acestea, ajungând la el fie prin Locusteanu, fie prin Galaction. (De altfel, referirea la aceștia se face ca și cum ar fi fost vorba de cunoștințe comune.) Asemenea „logoree” – lipsită de orice element care să facă posibilă verificarea spuselor lui – pare să aibă un unic scop: acela de a spori credibilitatea „*memoriului*” formulat cu 5 ani în urmă.

♦ De ce ar fi scris Onicescu acel „*memoriu*”? Pentru că ar fi văzut „*din reviste că în scrierile despre Eminescu nu se vorbește nimic despre timpul petrecut de poet la M-rea Neamțului*”. Pueril, neadevărat și în contradicție cu alte afirmații ale aceluiași A. Z. N. Pop. La câte ziare și reviste era abonat pensionarul Onicescu, din Vaslui, ca să știe cu precizie ce s-a publicat și ce nu? Monitoriza el presa și, de la an la an, devenea tot mai palid și mai nervos, văzând că nimeni nu se referă la șederea lui Eminescu în balamucul pe care îl condusesese el, cu mână de fier și gând sublim? Atunci, de ce a trebuit să treacă decenii, până când să se hotărăască să umple acest gol informativ? Și-apoi, tocmai el să nu fi știut că, încă din 1903, „*despre timpul petrecut de poet la M-rea Neamțului*” se spusese chiar prea multe, prin „studiu” lui Zosin și – după vreun an – prin săcoteiul cu „amintiri” al talentatului R. Șuțu, doi autori care, deși povestesc lucruri diametral opuse pe marginea aceluiași subiect, sunt folosiți cu egală încredere de specialiști, socotindu-se probabil că se... echilibrează reciproc, ca roțile mașinii de mințit?

♦ Autor al unui bizar bilețel către Nimeni-de-Niciunde, numitul Onicescu nu recompune un adevăr, ci alătură câteva crâmpoie de informații, rămase în râșnița uitării: „*Ceea ce pot face acum pentru Dvoastră este să-mi reamintesc și să reconstitui întru cât va acele însemnări...*”. Spre final adaugă încurajator: „*De o cam dată am început să-mi adun oare care date...*” De ce trebuia să-și **reamintească** „*acele însemnări*”, când și acestea fuseseră descărcate pe hârtie printr-un eroic efort al memoriei, singura care-l putea ajuta? Ce date **să-și adune** și de unde anume, când – dacă într-adevăr fusese intentent al ospiciului de la Neamț – **faptele pe care le istorisește puteau fi cunoscute numai de el**, efortul care i se cerea fiind doar de memorie? Să zicem că am înțeles noi greșit, fiindcă (prudentul Z. N. Pop ne-a atras atenția!) exprimarea autorului este „*greoaie*”? Se potrivește însă asemenea vorbire unui cititor constant al presei de pretutindeni?

Oricum ar fi, o întrebare rămâne: **a mai reconstituit Onicescu vreodată textul trimis/predat în 1914 lui Locusteanu?** Dacă „da”, unde este? Dacă

„nu”, ce l-a împiedicat? Până una-alta, însă, așteptăm să fie dată publicității măcar «*carta p. din 25 August 1914[»]*», prin care Locusteanu l-ar anunța pe Onicescu că „însemnările” lui „*sunt la Galaction*”. Dacă despre scrisorile inserate în „*memoriu*” Onicescu a mai putut spune că nu i-ar mai fi fost returnate de Locusteanu, cartea poștală – unică dovadă că nu minte de la un capăt la celălalt – trebuia să fie la el. În mod suspect, din cartea poștală datată «*25 August 1914[»]* nu citează nici un cuvânt al expeditorului!

◆ După ce declară că ar fi aflat de la Locusteanu că „*însemnările sunt la Galaction*”, Onicescu continuă: „*Am scris lui Galaction și-mi răspunde prin revista «Cronica»...*”. Din această frază se înțelege că l-a căutat la redacția săptămânalului *Cronica*, unde Gala Galaction împărțea conducerea cu I. N. Teodorescu (Arghezi). Da, numai că **revista *Cronica* nu exista în 1914**, ea apărând abia la 12 februarie următor. Și-atunci, ce rezultă? Că Onicescu i-a scris lui Galaction la adresa unei gazete și că acesta i-a răspuns, dar vreun an mai târziu și în paginile altei publicații? Ideea că Onicescu ar fi luat singur urma lui Galaction nu rezistă decât dacă admitem că ex-intendentul din Vaslui avea sub control toată presa română. Or, ajunge să-ți scape ochiul pe ortografia lui ca să te convingi că era om serios, care nu se ținea de șotii de-astea!

Una peste alta, privite de sine stătător, declarațiile lui Onicescu nu stau în picioare, decât trase de păr. Ele par a fi mai mult o acoperire formală încropită de cineva pentru cazuri disperate.

Unii pot considera asemenea aspecte drept nesemnificative. Ce contează dacă intendentul a înmânat personal manuscrisul sau l-a trimis cu poșta și ce importanță are dacă i l-a dat lui Locusteanu sau lui Galaction? se pot întreba aceștia (și cam așa se pare că a raționat istoria literară în cazul Eminescu). Ce contează cum și când a aflat Onicescu că Galaction lucrează la *Cronica*? Ce contează dacă a fost sau nu un chestionar, atâta vreme cât există textele lui Onicescu? Ei, aici e aici, căci **nimeni nu a prezentat public documentul olograf și nimeni nu a demonstrat cu documente oficiale că ar fi existat un intendent de balamuc pe nume Onicescu**, care ar fi comis cu proprie mână și din proprie inițiativă un manuscris în care ar relata lucruri necunoscute privind șederea lui Eminescu în ospiciul de la Neamț, în 1886-1887! Dar, mai ales, așa cum am mai spus, **nimic nu ne dovedește că acest ipotetic text ar fi totuna cu ceea ce ne-a prezentat A. Z. N. Pop**, pe care, cu regret, noi nu-l mai credem de mult pe cuvânt.

„Biografiștii”

Leon Onicescu, intendent al ospiciului de lângă Mănăstirea Neamțului, ar fi scris, așadar, după capul lui, nu doar unul, ci două texte. Primul a fost „*memoriul*”, al doilea – zice A. Z. N. Pop – răspuns „*la un chestionar*”. Când analizezi atent „operele” lui Onicescu și prezentarea lor de către unii specialiști, nu trebuie să fii influențat de existența atâtor altor fraude informative comise în cazul Eminescu de personalități cu mare faimă, ca să ajungi la o concluzie neplăcută: totuși, cineva minte.

Ipoteza că textele lui Onicescu ar fi contrafaceri este parțial susținută și de următorul raționament: dacă Onicescu a fost cine se pretinde că ar fi fost, dacă el, personal, a scris un text privind șederea lui Eminescu la Neamț și dacă acel text nu a fost publicat la vremea potrivită (1914), ne putem gândi că anumite informații pe care le conținea nu conveneau editorului. Așa cum a fost transcris ulterior de A. Z. N. Pop, „*memoriul*” nu conține însă nimic deosebit, care să justifice nepublicarea – adică, cenzurarea lui. Și-atunci, de ce n-a fost dat imediat tiparului? De ce a apărut atât de târziu și fără explicații credibile, dar a fost iute impus ca incontestabilă piesă de bază a bibliografiei eminesciene? Pentru că este o plăsmuire, pe care cineva, care ține cu orice preț să cârpească tot mai șubreda teză a „*nebuniei*” lui Eminescu, a substituit-o variantei originale a lui Onicescu? Mai pe șleau spus, să fie „*amintirile*” acestuia, în forma știută, doar (încă) o venală **acoperire scriptică**?

Situația atât de cețoasă impune verificarea ipotezei dacă nu cumva textele puse în seama lui Onicescu sunt niște falsuri mai elaborate, bazate pe realitatea că, la data cutare, în revista *Cronica*, Galaction a răspuns unui anume Leon Onicescu, pe acest temei de necontestat clădindu-se minciuna credibilă privitor la existența unui „*memoriu*” și a unui răspuns „*la un chestionar*”.

Mulți au invocat răspunsul dat de Galaction lui Onicescu în *Cronica*, la poșta redacției, dar în nici o lucrare nu l-am întâlnit publicat integral. Iată-l:

„**L. Onicescu, Vaslui.** – Am pus deoparte cu luare aminte, scrisorile Dv., cu gând să vă răspund cât mai de grabă... Dar zilele au venit, zilele au trecut, – cu fel de fel de treburi și nevoi, și n’ am mai ajuns la scrisoarea pe care v’ o datoresc. Sunt gata și azi să mă folosesc de însemnările Dv. și să scriu ceva despre **Eminescu la M-reă Neamțu**. Dar însemnările au rămas și sunt și azi la prietenul L.! Ar vrea să le utilizeze el. N’ am niciun drept să i le cer. Și îmi vine și greu să i le cer... Cu toate astea, îi voi arăta scrisorile

Dv. (pe cari, iată, le iau la mine, în buzunar) și vă voi scrie, tot aici, ce-a ieșit. O strângere de mână.” (Din nou, „zilele au venit, zilele au trecut”, iar onorabilul Galaction a uitat să-i mai „scrie, tot aici, ce-a ieșit”.)

CORESPONDENȚA

L. Onicescu, Vaslui. — Am pus deoparte cu luare aminte, scrisorile Dv., cu gând să vă răspund cit mai de grabă... Dar zilele au venit, zilele au trecut, — cu fel de fel de treburi și nevoi, și n'am mai ajuns la scrisoarea pe care v'o datoresc. Sînt gata și azi să mă folosesc de însemnările Dv. și să scriu ceva despre *Eminescu la M-reă Neamțu*. Dar însemnările au rămas și sînt și azi la prietenul L. ! Ar vrea să le utilizeze el. N'am niciun drept să i le cer. Și îmi vine și greu să i le cer... Cu toate astea, li voi arăta scrisorile Dv. (pe cari, iată, le iau la mine, în buzunar) și vă voi scrie, tot aici, ce-a ieșit. O strângere de mână.

Cronica, nr. 35, 11 octombrie 1915

Înainte de orice, remarcăm că nu este invocată nici măcar aluziv profesia lui Onicescu ori vreo legătură a acestuia cu ospiciul de lângă Mănăstirea Neamțului. De asemenea devin aproape incontestabile două lucruri: existența unui text atribuit unei persoane numite Leon Onicescu, precum și faptul că în revista *Cronica*, la poșta redacției, s-a dat răspuns autorului. (Spunem **aproape** incontestabil, deoarece, așa cum vom vedea, onestitatea lui Galaction mai avea sincope.) Dar numai aceste două realități pot demonstra, prin sine, autenticitatea textului transcris de A. Z. N. Pop? Nu. Răspunsul nostru este ferm, căci **nimeni n-a indicat locul în care ar fi depozitate „însemnările” lui Onicescu** (ceea ce înseamnă — implicit — că nu a putut fi demonstrată nici autenticitatea lor). Asemenea falsurilor lui Zosin, și acest text circulă fără ca autorii care îl folosesc drept unic reazem al vaporeaselor dumnealor raționamente să-l fi văzut vreodată. Ba și mai rău, fără ca măcar să-și fi exprimat o astfel de dorință. În timp, mulți s-au obrăznicit și, punând pe hârtie zvonuri vechi (sau chiar invenții personale), le-au ridicat la rang de certitudini. (Faptul că nu găsim doi care să relateze același lucru, vorbește de la sine.) De aceea, bibliografia folosită cu incredibilă ușurință de biografi este asemenea culegerilor de folclor. Informațiile folosite de mulți istorici spre a rescrie viața lui Eminescu având, în esență, caracter oral, le înțelegem

furia împotriva documentelor! Desigur, nu recunosc acest lucru (prea destui nici nu-l conștientizează, demonstrând o năucitoare superficialitate).

Galaction declară că n-avea nici un drept să-i ceară lui Locusteanu „însemnările” lui Onicescu. Prin urmare, acestea nu îi fuseseră adresate lui și, dacă erau o reacție la apariția monografiei Mihai Eminescu, publicată de el, ne îndoim că îi erau favorabile. Cum respectiva biografie a apărut la editura *Flacăra*, în colecția *Românii celebrii*, și cum Onicescu nu-i cunoștea nici pe Locusteanu, nici pe Galaction, pare foarte plauzibil ca el să se fi adresat redacției/editurii. Din ce cauză însă? Și cerând, ce? În mod suspect, „amintirile” (varianta A. Z. N. Pop) încep abrupt, fără vreo explicație și fără vreo adresă anume.

În lipsa informațiilor, situația începe să aducă a fundătură. Ce scrie Gala Galaction în monografia lui despre perioada petrecută de Eminescu la Neamț, încât provoacă ecouri? Să recitim:

„La 9 iunie 1886, Eminescu se întuneacă o doua oară. În vara acestui an, iulie și septembrie, nefericitul om de geniu face hidioterapie, la băile Repedea, din județul Iași. La 6 noiembrie 1886, Eminescu fu cercetat, în arestul preventiv al Despărțirii I «în urma rechizițiunii d-lui Prim-procuror, din 5 noiembrie», de către doctorii Juliano și Bogdan, cari constatară că poetul suferă de alienație mintală «cu accese acute produse, probabil, de gome sifilitice la creier și exacerbate prin alcoolism» și declarară, prin proces-verbal, că «starea lui e periculoasă atât pentru societate cât și pentru el însuși, și este neapărat [<]nevoie de a fi internat într-o casă specială»...

La 9 noiembrie 1866, Eminescu fu internat în fostul spital de nebuni de la M-rea Neamțu, acolo unde astăzi petrec coloniile școlare. Ca o bestie sângeroasă și perfidă, care se joacă îndelung cu victima până s-o sugrume, nebunia îl slăbește încă o dată. Eminescu se simte iar om întreg, e liber să se plimbe prin potecile așternute cu frunzele căzute astă toamnă, își aduce aminte, cu nespusă duioșie, de Veronica Micle și de iubirea ei.

La 10 aprilie 1887, Eminescu iese, zice-se vindecat, din ospiciul de la M-rea Neamțu și se duce la Botoșani...”

În mod evident, Galaction preia fără reținere teoria lui Zosin – teorie repede culeasă (și mediatizată) de inițiați din publicația cu mică audiență (*Spitalul*), în care a apărut inițial. De ce ar fi reacționat L. Onicescu din Vaslui la cuvinte precum cele de mai sus? A întărit el spusele lui Galaction? În acest caz, *Flacăra* ar fi fost interesată să-l publice integral, căci, dacă Onicescu s-ar fi prezentat într-adevăr drept fost „*Casieri Administrator ospiciului de alienați din*

Mănăstirea Neamț” și dacă mai și putea dovedi acest lucru, revista devenea posesoarea mărturiilor singurei persoane care s-ar fi aflat continuu lângă Eminescu de-a lungul lunilor în care acesta stătuse la Neamț. Jurnalistic vorbind, ar fi fost ceea ce astăzi unii numesc „*exclusivitate*”. Reținerea celor din conducerea revistei ne face să credem că lucrurile au stat pe dos, Onicescu contestând spusele lui Galaction privitor la perioada nemțeană.

Câteva cuvinte despre broșura *Mihai Eminescu*, scrisă de Galaction. Aproape cert, ideea unei astfel de lucrări a fost dată de realitatea că 1914 era „*an comemorativ Eminescu*”, împlinindu-se 25 de ani de la stingerea lui (cifră „rotundă”). Într-o carte de format obișnuit și cu o literă de mărime medie, lucrarea ocupă cam 60-70 de pagini, din care capitoului *Eminescu bolnav* (1883 – 1889) – remarcăm precizarea perioadei, nu cumva să creadă cineva că, odată „îmbolnăvit”, „pacientul” și-ar mai fi revenit vreo clipă! – îi revin mai puțin de 6 pagini. Este un fel de reportaj scris pe genunchi în tren și completat acasă cu câteva date cronologice preluate din prima sursă care-a picat în mâna autorului. „*Am scris-o sus la Academie – își amintește Galaction în 1945 –, în sala de lectură, într-un timp când irișii din grădina Institutului erau în floare... Aveam la îndemână puține cărți informative, dar în inimă adunam, de ani de zile, aleanul și farmecul poeziei eminesciene.*” Cum irișii (stânjeneii) înfloresc în mai-iunie și cum la 15 iunie broșura trebuia să fie gata tipărită, înțelegem că redactarea ei n-a luat prea mult timp. De documentare ce să mai vorbim!

Banu și Locusteanu apelaseră la Galaction pentru că, apreciau ei, acesta „*știe să povestească cu căldură și sinceritate*”. Flacăra, direct interesată de vânzarea broșurii, măcar pentru a-și scoate banii, prezintă monografia drept „*scriere populară*” în care „*Romanul trist al vieții lui Eminescu e pentru întâia oară*” pus pe hârtie. Apoi recunoaște:

„D-l Galaction a rămas la cel dintâi stadiu al cercetărilor; d-sa a căutat în viața așa după cum au povestit-o alții sau a mărturisit-o arareori Eminescu însuși, să desvăluie sufletul poetului și să fixeze câteva dintre trăsăturile sale caracteristice. (...) D-l Galaction n'a făcut studii directe asupra izvoarelor, ci a cules, selecționând, din cele relatate de alții...” (subl. ns.).

Era asta rău? Dimpotrivă:

„Oarecare exagerări de precizie și de detalii ale savanților «istoriști» intră de drept în categoria acestor inutile indiscrețiuni. În afară de acestea însă, viața unui autor subiectiv este cel dintâi element necesar pentru înțelegerea operii sale; mai

interesantă decât simpla biografie e desigur istoria ideilor și a dispozițiilor de spirit ale unui poet de concepții profunde; aceasta ne-ar explica opera vie în evoluția sa intimă și ne-ar reda personalitatea creatorului în însăși fazele formațiunei sale...” (subl. ns.).

Ambiția de a recupera „istoria ideilor și a dispozițiilor de spirit ale unui poet de concepții profunde” cu care n-ai schimbat două vorbe poate fi un capăt de drum. Are însă motorașul voinței personale forța necesară atingerii unui asemenea deziderat sau este gata calat chiar și pentru cei mai încăpățânați?

Scopul lucrării lui Galaction? Acela de a strânge „în câteva pagini datele biografice cunoscute din viața poetului, punând astfel la îndemâna tuturor un însemnat mijloc pentru înțelegerea operei”. Noroc că finețuri intelectuale precum legătura de cauzalitate între operă și destinul autorului rămân în emițătoare, căci, de-ar deveni realitate, am mai avea literatură contemporană?

Aceasta fiind optica editorului, să vedem pe scurt ce spune și autorul și cam ce soi de om a fost. În *Cuvânt introductiv* la ediția din 1914, Gala Galaction își prezintă opera: „o broșură ușoară, menită celor mulți cari încep să citească sau cari citesc cu drag, când îi lasă munca grea și nevoile” (astăzi i-am spune *literatură de metrou*). Peste decenii, la 9 august 1945, mărturisește în *Drapelul*:

„Am scris broșura mai mult din amintirile și pentru duiosia mea, decât pentru editorul și cititorii mei. Era o datorie intimă de care mă plăteam acum, om în rândul lumii, ca să acopăr reveriile copilăriei și adorația adolescentului față de geniul nefericitului poet. Eu povesteam mai mult gândurile și simțirea mea în fața dureroasei vieți a poetului” (subl. ns.).

Care „reverii ale copilăriei” trezite de Eminescu, când Galaction s-a născut în 1879? Gh. Cunescu – prin grija căruia a apărut ediția din 1987 (din al cărei aparat critic am preluat și noi câteva citate) – este categoric, iar diverse indicii din scrierile lui Galaction atestă valabilitatea afirmațiilor lui:

„Astfel, **Gala Galaction**, în anii copilăriei sale, n-a auzit de Eminescu – nici numele! Răsfoia cărțile și se uita la ilustrații. Și-a amintit de ele când a evocat anii copilăriei. A pomenit «Voința națională» și pamfletul efemer «Toroipanul», pe care vedea două bâte serioase, simbolul concret al argumentelor electorale. (...)

Deși elevul de la Roșiorii de Vede, viitor scriitor, începuse să citească cărți cu haiduci (chiar se gândise să scrie și el, «cu foc», un roman despre Iancu Jianu și altul despre Tudor Vladimirescu) și *Poeziile* lui V. Alecsandri, împrumutate de la Biblioteca «Profesorilor Asociați», și a rămas admirator fidel «acelui rege-al poeziei», **n-a citit nici o carte de Eminescu!** În iunie 1890, la terminarea școlii primare, directorul ei, institutorul I. Ionescu (autor de manuale școlare), în cuvântul de rămas-bun de la

absolvenți, s-a referit la noul poet român, cu sfârșit trist: *Mihai Eminescu* (altă dată a afirmat că a văzut, în acest an, pesemne tot în Biblioteca «Profesorilor Asociați», cartea de poezii eminesciene, editată de Titu Maiorescu). Atât!” (subl. ns.).

„Adorația adolescentului”? Posibil, dar de ce l-am crede acum? Cunesco – care ar trebui să fie în temă – scrie, vrând probabil să arate cât de profund ar fi fost legat Galaction de Eminescu:

„...deseori a reprodus strofe din poeziile lui Eminescu în scrierile sale literare și în articole.

Din stihuri eminesciene a făcut titluri de articole, precum : «**Printre tomuri brăcuite**» (*Scrisoarea I*), generic al unui șir de recenzii despre cărți; «**Dintr-un <Carmen Saeculare> ce-l visai și eu odată**» (*Scrisoarea IV*); «**Fericească-l scriitorii, toată lumea recunoască-l**» (*Scrisoarea I*); «**Batalioane a plebei proletare**» (*Împărat și proletar*); «**La ce zădărnici (!) părerilor de rău**» (*Despărțire*) ș.a. S-a referit nominal la M. Eminescu în numeroase contexte (articole de critică socială, despre scriitori, limbă literară, poezii). Încât se poate risca afirmația, cu multe șanse de certitudine, că **Gala Galaction este scriitorul român care a apelat cel mai mult la numele, autoritatea și poezia lui Mihai Eminescu**” (Gh. Cunesco, *Eminescu în conștiința lui Gala Galaction* – text care precede biografia *Mihai Eminescu*, ediția 1987).

Niciodată însă, adăugăm noi, nu a aprofundat nici opera acestuia, nici viața. Pur și simplu l-a folosit ca pe o unealtă de mare „autoritate”, cum bine observă editorul lui. Cuvintele elogioase? Frișca de pe tort. Italienii au cuvântul *panciafichista* (pacifist profitor); am putea inventa și noi un termen asemănător: „**biografist**”.

Din răspunsul dat de Galaction în *Cronica* rezultă că Leon Onicescu a fost foarte insistent, bombardându-l cu scrisori. Ce conțineau acestea și cum de Gala Galaction, care declara melodramatic că simte că are de achitat o „datorie intimă” față „**geniul nefericitului poet**” și care constatase cât de săracă era informația privind viața acestuia, n-a băgat în seamă un document atât de prețios? Cum de petele albe din copilăria lui Eminescu l-au atras mai mult decât perioada în care, nu-i așa?, acesta era atacat de acea „**bestie sângeroasă și perfidă**” zisă nebunie? Cum de și el și cei de la *Flacăra*, altminteri interesați de „**istoria ideilor și a dispozițiilor de spirit ale unui poet de concepții profunde**” (subl. ns.), n-au vrut să cunoască detalii despre contextul în care apăruseră *La steaua* și *De nu-mi vii* (de celelalte poezii trimise lui Negruzzi nu știau) sau despre activitatea creatorului care pregătea *Kamadeva*?

Galaction se declară gata oricând să folosească însemnările primite de la Onicescu ca să scrie „*ceva despre **Eminescu la M-rea Neamțu***”, piedica fiind, pasămite, amicul Locusteanu, căci „*Ar vrea să le utilizeze el*”. Lucrurile sunt prea cusute cu ață albă pentru a fi luate în serios. Locusteanu a murit la scurt timp, așa că, de-ar fi fost sincer în răspunsul din *Cronica*, după aceea, Galaction putea să preia în liniște datele din manuscrisul lui Onicescu. Sau măcar în a doua ediție a monografiei, apărută în 1924 cu titlul *Viața lui Mihai Eminescu*, putea aduce vorba fie și numai de simpla existență a unor martori oculari identificați, rezumând întreg conținutul însemnărilor lui Onicescu într-o frază, două (cum a procedat A. Z. N. Pop în 1962). N-a făcut-o, deși, spre exemplu, la 15 iunie 1924, același Galaction se arată dispus a-i fi recunoscător unui fost „*conșcolar*” al lui Eminescu „*dacă s-ar hotărâ să adune, în câteva pagini de caiet, și să ne dăruiască amintirile sale*” despre Eminescu (*Adevărul literar și artistic*). De ce n-o fi reacționat la fel și în cazul lui Onicescu? Din nou ajungem la suspiciunea legitimă că textul trimis de Onicescu revistei *Flacăra* cuprindea amintiri care stricau scenariul lui Galaction, Zosin și alții ca ei, deja bătut în cuie.

Ce conțineau notele lui Onicescu, de-au speriat critica și pe unii ziariști? În orice caz, nu varianta A. Z. N. Pop, care respectă atât de cuminte „linia” încât putem spune chiar că e prea limpede că textul a fost elaborat cu scopul de a o întări.

De la un moment dat, Călinescu a început să ciugulească și el informații din manuscrisul lui Onicescu (versiunea A. Z. N. Pop). Când îl introducem în ecuație și pe „*divin*”, apar ciudățeni noi, dar lucrurile prind să se mai lumineze.

În ediția întâi a *Vieții lui Mihai Eminescu*, Călinescu nu a preluat nici o informație din **manuscrisul Onicescu**. Concret, iată principalul pasaj introdus de „*divin*” după 1932, marcat cu litere italice:

„...se însenină ca prin farmec și scrisorile sale sunt o dovadă de aceasta. *Când poetul se desmetici, ar fi fugit într-un sat din apropiere, în hainele spitalului. Fusesse adus la mănăstire într-o completă lipsă, într-o «mizerie de nedescris». Burlă îi dăduse un palton lung până peste genunchi. Casierul, spre a distra pe poet, îl puse să copieze niște tabele de nutriment și Emi-nescu mărturisii disperat că a greșit, amestecând ma-zărea cu fasolea. Ca și când nici un vâl nu ar fi trecut asupra minții sale...*”

Surprinzător, „*divinul*” nu a adăugat sursa la bogata bibliografie a lucrării sale. La fel, atrage atenția faptul că varianta Z. N. Pop a textului a apărut doar după moartea lui Călinescu. Până atunci singurele citate pe care și le-a îngăduit

Augustin Z. N. Pop însumau 10 cuvinte, prezentate în următoarea ordine: „Casieri-Administrator”, „se însenină ca prin farmec” și „mizerie de nedescris” (*Contribuții...*, 1962). Nici o literă în plus! Din cauza acestor cuvinte însă, mult timp l-am crezut pe A. Z. N. Pop a fi primul istoric literar care a invocat numele lui Onicescu, prezentând vag și conținutul „memoriului” lui. Adevărul este altul.

În 1958, la rubrica *Cronica optimistului*, sub titlul *Eminesciune*, Călinescu scrie și următoarele rânduri (*Contemporanul*, nr. 3 din 24 ianuarie):

„Mi s-a comunicat un ms. semnat Leon Onicescu, din sept. 1890, cu titlul **Eminescu la Mănăstirea Neamțu**. Subscriitorul declară a fi fost în toamna 1886 «Casieri Administrator ospiciului de alienați». Folosesc din el ceea ce mi se pare util.”

Cu câteva excepții, ceea ce urmează nu sunt pasaje din textul lui Onicescu, ci parafrazări pe care Călinescu le dicta cititorului român. S-ar părea că „divinul” chiar era convins că fiecare va lua repede *Viața lui Mihai Eminescu*, operând în text modificările anunțate de el atât de sentențios, imaginându-și, probabil, că tot românul are opera lui sub pernă, cu un pix de busuioc alături. Dar iată textul:

„La p. 404: «...poetul fu predat de un gardist din Iași în ziua de 9 noembrie 1886, Ospiciului de alienați de lângă Mănăstirea Neamțului. I. Caragiani se grăbi să ceară înlocuirea lui din postul de subbibliotecar (19 noiembrie)». «Aci petrecu Eminescu vreo cinci luni îngrijit însă cu mai multă băgare de seamă, medic fiind un dr. Ursulescu. Leon Onicescu casier-administrator, în lipsa căruia intrase, îl găsi în haine ospitalicești și cu bonetă pe cap într-o cameră cu încă unsprezece alienați, unii furibunzi, și fără nici o excepție de tratament. Poetul era totuși mulțumit și vesel, nedându-și socoteală unde se află. În primele luni de iarnă...» P. 405: «Din ianuarie se însenină ca prin farmec și scrisorile sale sunt o dovadă de aceasta»” (urmează pasajul citat de noi mai sus).

Așadar, de o jumătate de secol, istoricii literari cunosc și folosesc textul unui manuscris despre care prea puțini au aflat că i „s-a comunicat” lui Călinescu pe căi ferite ochiului public, majoritatea știind doar că a fost publicat de A. Z. N. Pop. Formularea lui Călinescu este de-a dreptul aiuritoare și nu are nici o justificare. Nimeni nu poate pretinde că aici ar fi fost intervenția ocultă a Partidului unic. Și-atunci, de către cine i „s-a comunicat” acel manuscris și, mai ales, **unde este acesta acum?**

Poate pentru că știa mai bine decât noi care e adevărul, titlul următoarei cronici din *Contemporanul* (publicație din al cărui comitet director

Călinescu făcea parte din aprilie 1957) este: „*Despre biografie*”. Cităm chiar de la început:

„Foarte mulți socotesc că pentru a scrie biografia unui scriitor este trebuință de cât mai multe documente și că o biografie se vulnerează dacă, după apariția ei, într-un timp dat, ies la iveală noi hârtii: corespondență, acte publice sau alte asemenea. Sunt persoane suferind de o adevărată anxietate când află că în vreun fond a intrat o piesă informativă nouă și se tem chiar să încheie cartea. Personal, am uzat atât de mult de documentație, uneori punând chiar voluptate în a descoperi imposibilul, și nu fără succes, împingând și pe alții din apropierea mea la astfel de desfrâuri, încât nu pot să declar în chip simplist că cercetarea exhaustivă este de osândit. Ba chiar îmi displace informația repezită și un demon interior mă împinge să tulbur pe alții cu alte amănunte pe care le dibui, malițios, când totul părea încheiat. Când nu mai găsesc o hârtie, mă duc la locul de naștere, să zicem, al scriitorului, îl descriu ca-ntr-un roman, și iată un document nou, la care arhivistul nu se gândea. Totuși, îmi exprim adesea scepticismul asupra arhivisticei excesive, ocolind voluntar unele mărunțișuri, și prietenii mei se miră de această contradicție paradoxală.”

În ceea ce privește exactitatea biografiilor sesizăm apropierea opiniilor lui Călinescu și a celor de la *Flacăra* anului 1914 (reamintim părerea revistei: „*Oarecare exagerări de precizie și de detalii ale savanților «istoriști» intră deadreptul în categoria acestor inutile indiscrețiuni*”).

În anumite privințe, subscriem la spusese lui Călinescu. Acele „noi hârtii” de care ne îndeamnă să nu ne speriem pot fi într-adevăr irelevante și, în consecință, tratate ca atare. Dar oricât de ne semnificative ar fi, ele au prioritate în fața unor zvonuri aberante, precum acela că în copilărie Eminescu ar fi decapitat un cârd de găște. Cine se încumetă (precum Călinescu) să menționeze toate tâmpeniile debitate de unul și de altul, are obligația să contabilizeze și fiecare „hârtie” existentă. Tentativa de a prezenta integral informațiile despre viața cuiva răpește libertatea (oricum foarte limitată) de a compensa petele albe cu descrieri „ca-ntr-un roman”, vehiculând imagini din stocul personal, căci una e să fie ceva frumos, alta e să fie (și) adevărat.

De asemenea, nu credem că se poate face abstracție de nici o „hârtie” de soiul „*corespondență, acte publice sau alte asemenea*” nou descoperită, dacă aceasta contrazice cu temei ceea ce au apucat unii să spună sau ceea ce este „*publicamente știut*”, ca să folosim termeni din epocă.

Nu știm precis ce a vrut „*divinul*” să spună prin **arhivistică excesivă**, dar socotim că tocmai **slaba documentare și excesiva implicare a romancierului** (deci, inversarea raporturilor firești în elaborarea unei monografii veridice) au

produs trista lui monografie. Degeaba „sună” aceasta bine, dacă nu recuperează adevărata imagine a celui căruia îi este dedicată, producând o proiecție mult prea personală și, uneori, de-a dreptul iresponsabilă. În recuperarea trecutului, forma literar-artistică poate fi binevenită, însă niciodată prioritară. Istoria nu-i beletristică, iar biografiile marilor personalități umane trebuie să rămână puncte de reper în istorie, nu obiect de divertisment al unor guralivi care în exces de metafore nu știu cum să le cheltuie.

Un lucru este cert: **arhivistica** (excesivă sau nu, dar obligatoriu autentică) este singura în măsură să stopeze campaniile injuste împotriva sau în favoarea cuiva. S-a temut Călinescu de lumina rece a informației din documente? De aici și transformarea lui în sită exclusivă pentru documentele mai vechi și mai noi?

Astfel de opinii privind *arhivistica* au fost exprimate la o săptămână după ce Călinescu tocmai invocase pretinsa existență a manuscrisului lui Onicescu Era, repetăm, anul 1958. „*Divinul*” nu a mai revenit asupra misteriosului document ce-i fusese „*comunicat*” de nu se știe cine și care se găsea nu se știe unde (cu excepția lui Z. N. Pop, starea se perpetuează și astăzi), lăsând lumea să creadă ce-o vrea. Dată fiind imposibilitatea celorlalți de a vedea și ei pretinsul manuscris, nimeni nu putea fi acuzat dacă s-ar fi întrebat: și dacă totuși tovarășul deputat de la Academie minte? Câți au însă îndrăzneala de a se purta firesc? De exemplu, conform notelor de la sfârșitul lui *Hyperion. I* (1973), G. Munteanu preia câteva informații din manuscrisul acesta plin de mistere, dar o face indirect, indicând drept sursă lucrarea lui A. Z. N. Pop. Medicul I. Nica (*Mihai Eminescu. Structura psiho-somatică*, 1972) se află în situație identică, de cuminte copiator, care, la simplă apăsare pe buton, funcționează chiar și dacă nu-i așezi nimic pe ecran. Asemenea specialiști sunt vehiculul ideal al insinuării și al neadevărului.

În 24 ianuarie 1958, când Călinescu a anunțat că ar exista „*un ms. semnat Leon Onicescu, din sept. 1890, cu titlul Eminescu la Mănăstirea Neamțu*”, un nou Cui al lui Pepelea a fost bătut și de-atunci mulți istorici literari și-au legat de el sforile pe care-și întind frazele.

Patru ani după aceea, Editura Academiei Republicii Populare Române avea să publice lucrarea lui A. Z. N. Pop, *Contribuții documentare la biografia lui Mihai Eminescu* (1962). În clipa lansării acestei cărți, lucrurile au părut a fi limpezite pe neașteptate, căci autorul prezintă în premieră o altă piesă interesantă:

„Un document nou **confirmă** amintirile lui Onicescu” (subl. ns).

În mod normal, din acest moment, eventualele suspiciuni care ar fi planat asupra lui Călinescu trebuiau să dispară. Este însă o problemă: **nici acest document, care „confirmă amintirile lui Onicescu” nu poate fi văzut.** Când indică locul în care s-ar găsi respectivul „document nou”, A. Z. N. Pop parcă transmite în direct un reportaj de pe Lună: „*În colecție particulară, de unde-l transcriu*”. Altfel spus, cele două documente (apărute nu se știe când, de unde și în ce context) s-ar *confirma* reciproc, singurul neajuns fiind acela că nici unul dintre ele nu există!

Manuscrisul atribuit lui Onicescu și așa-numitul „document nou” (este vorba de textul semnat Gh. Bojeicu, pe care îl vom prezenta îndată) sunt siamezi. Prin botezul documentar săvârșit de Călinescu (cu știința lui A. Z. N. Pop, bănuim), lucrurile iau o turnură nouă, neașteptată. Brusc, devine mai puțin propriu să vorbim de **varianta A. Z. N. Pop** a însemnărilor lui Onicescu (cum am făcut-o până acum), mai plauzibilă părând a fi **varianta Călinescu**, dar nefiind exclus ca lucrurile să fie și mai complicate.

În versiunea consacrată, textul lui Onicescu vine mănășă celor care susțin teoria lui Gala Galaction, Călinescu sau Augustin Z. N. Pop. Dar la fel de bine i-a servit și pe G. Munteanu ori I. Nica. Starea de lucruri ne amintește de *Logica* lui Kant, unde acesta scrie referitor la „*prejudicata față de autoritatea persoanei*”:

„Cînd ne clădim cunoașterea, referitoare la obiecte, care se bazează pe experiență și mărturie, apelând la autoritatea altor persoane, nu ne facem vinovați prin aceasta de nici o prejudicată. În aceste cazuri, autoritatea personală trebuie să constituie într-adevăr fundamentul judecăților noastre, căci nu putem experimenta și nici cuprinde chiar totul cu propriul nostru intelect. – Dacă facem însă din autoritatea altora motivele asentimentului nostru în scopul cunoașterii raționale, atunci admitem aceste cunoștințe din simplă prejudicată. Căci adevărurile raționale sunt valabile anonim; aici nu ne întrebăm: **cine** a spus aceasta, ci ne întrebăm **ce anume a spus?** (...) La aceasta se adaugă faptul că autoritatea persoanei servește indirect și spre a ne măguli vanitatea. Așa cum supușii unui despot puternic sunt mândri de faptul că acesta îi tratează pe toți în **mod egal**, astfel încât persoana cea mai neînsemnată se poate crede egală cu persoana cea mai distinsă, căci ambele, față de puterea nemărginită a suveranului, nu valorează nimic, tot atât de egali se socotesc și admiratorii unui mare om, căci avantajele pe care ei înșiși ar putea să le aibă unul asupra celuilalt sunt apreciate ca ne semnificative față de meritele marelui om. – Din această cauză, marii oameni proslăviți nu oferă altceva decât motivul înclinației pentru prejudicata autorității persoanei.”

De ce a fost ținută ascunsă mărturia lui Onicescu? Din moment ce era socotit element „suplimentar și esențial peste ceea ce se cunoaște asupra

pacienții lui Eminescu între 1886-1887" (A. Z. N. Pop), nu era firesc să vadă lumina tiparului îndată ce a fost recuperată din – zice același – „*arhiva lui N. Locusteanu*”? De ce nu s-a întâmplat așa? Pentru că autentică mărturie a lui Onicescu contrazicea teoriile existente privind internarea lui Eminescu la Neamț, iar varianta Călinescu/Z. N. Pop încă nu fusese concepută, ea apărând mult mai târziu, după 1932 (foarte probabil, în 1958)? Un prim argument în acest sens stă însuși faptul că „*divinul*”, deși avea pe mână un Institut al Academiei și o publicație profilate chiar prin titulatură pe „*istorie și teorie literară*”, nu a tipărit el însuși manuscrisul ce-i fusese „*comunicat*” (de facsimil ce să mai vorbim?).

Scopul acestor documente nevăzute, dar cu sârg folosite? Confecționarea unor „probe materiale” privind pretinsa internare a lui Eminescu în ospiciul de la Neamț. Nu știm dacă și în ce măsură a fost implicat și Călinescu, dar e clar că „*divinul*” fie a fost păcălit de plăsmuitor (deși atari tentative erau extrem de riscante în anul 1958), fie s-a complăcut, prefăcându-se că nu vede cum este dus de nas, fie... mult mai rău.

Faptul că în „*Bibliografie eminesciană: viața*” Călinescu nu indică explicit existența „*memoriului*” lui Leon Onicescu are o unică explicație rezonabilă: știa bine că dacă-l trece trebuie să indice și sursa. (În Bibliografia monografiei, la poziția 247 citim: „*G. Călinescu, **Eminesci**ene, în **Contemporanul**, nr. 3 din 24 ianuarie 1958*”, dar asta rămâne o acoperire pur formală, întrucât prea puțini știu că în acel articol Călinescu îl invocă și pe Leon Onicescu. În plus, aceasta nu rezolvă problema sursei: **unde este documentul în sine?**) Cum se cunoaște, tema de cercetare privind **viața lui Eminescu** a fost decenii bune monopol călinescian (îndeosebi, după pirueta de la 23 august 1944). Și asta cu acordul tacit al Academiei Române, care, vom vedea, nu a reacționat nici atunci când ilustrul ei premiat a publicat falsa fotografie a lui Eminescu, deși îi fuseseră aduse „*argumente peremptorii ale neautenticității ei*”, ba nici când aceeași falsă fotografie a fost „*reluată de editori și în edițiile postume criticului*”. Să mai fi avut Călinescu și alte încăpățănări de acest soi, de prea ambițios Goe al literaturii române? Ne este cu atât mai greu să ne pronunțăm, cu cât nici cu A. Z. N. Pop nu ne e rușine, falsuri de-ale lui fiind prezentate chiar în paginile acestei anchete jurnalistice. S-au potrivit cei doi, ca sacul și peticul? A căzut măgăreața pe A. Z. N. Pop, pentru că el a fost cel care a publicat „*memoriul*” lui Onicescu, în 1983 (vezi *Întregiri documentare la biografia lui Eminescu*)?

Dar Galaction?

Din *Scriitori români* (1978) aflăm – între altele – că Gala Galaction era „*Fiul arendașului Nicolae Pișculescu și al Chiriachiei*”, că a urmat „*școala elementară în satul natal* (Didești, Teleorman – n. ns.) *și la Roșiorii de Vede*”, iar liceul în București, că a devenit „*doctor în Teologie la Cernăuți* (1909)” și că „*se preoțește în 1922*”. Mai aflăm că acest „*Prof. de teologie* (1926)” a fost și un „*militant democrat și antifascist*”, care „*după Eliberare activează susținut în pag. presei progresiste*”. Și se pare că a acționat convingător: „*Deputat în Marea Adunare Națională* (1946), *Vicepreședinte al S[ocietatea] S[criitorilor] R[omâni]* (1946); *membreu al Acad.* ([24 mai] 1947). *Ordinul muncii, clasa I* (1954).” MDE ne informează că ar fi primit „*Premiul național*” (1935), nu se știe nici de cine acordat, nici pentru ce și neconfirmat de alte izvoare, iar de la Gh. Cunescu aflăm că „*G. Ibrăileanu l-a de-clarat, de la primele titluri, «scriitorul român cel mai însemnat care o apărut în regat de la Sodoveanu în-coace»*”. Gusturi și gusturi.

A avut teologul Gala Galaction și un crez socio-politic? Dacă „crez” e prea mult spus, o „simpatie” se pare că a existat. În *Dicționar enciclopedic român* (1964), unde i se acordă neașteptat de mult spațiu tipografic, fraza de încheiere sună așa:

„*După Eliberare, G[alaction]. a sprijinit prin scris și prin activitatea sa obștească opera de construire a socialismului*”.

Din acest punct de vedere (și poate nu numai), a fost apropiat de „divin”, care scrie cu mâna lui într-o foarte scurtă „*Autobiografie*” că a „*combătut direcția pro-germană și legionarismul, fiind citat de M. Roller în Istoria României*”, a „*militat neîntrerupt în presă la gazete și reviste supravegheate de Partidul Comunist*”, în încheiere menționând efectul: „*Dealtfel sunt de la crearea Adunării Naționale deputat, precum și din decembrie 1950 deputat al Sfatului Regional Galați*” (16 iunie 1951).

Nu acuzăm și nici nu ironizăm. Libertatea de opțiune a fiecăruia trebuie respectată (cât timp nu se demonstrează că exercitarea ei dăunează altora). Nu înțelegem de ce unii caută să ascundă aceste realități. Dacă Galaction sau Călinescu s-ar fi rușinat de ele, de ce au acționat precum se știe? Iar dacă lor nu le-a fost rușine, cum de îndrăznesc alții să-i prezinte așa cum le-ar conveni dumnealor **astăzi**, căci ieri au tăcut mâlc? A critica drept „*nepotrivate*” editările unor astfel de **realități istorice indubitabile**, constituie nu doar o sfidare a adevărului, ci și o nerușinată tentativă de prostire în față a întregii societăți românești.

De unde lipsa de nuanțe? De unde consensul în lumea literaților, de obicei destul de dezbinată? Răspunsul pare să-l dea tot Călinescu, care, fără pistol la tâmplă și știind că nu mai avea prea mult de trăit a scris rânduri precum următoarele:

*„În august 1944 nu eram voios, eram totuși încrezător. Cu câțiva ani în urmă, când țărâna patriei noastre fusese cotropită, mă hotărâsem să lepăd **nepăsarea detestabilă la unii scriitori** de atunci pentru **res publica** și să lupt din toate puterile mele, cu condeiul, prin viu grai și chiar cu fața spre a ajuta pe patrioți să ferească patria noastră de nenorociri și să aducă o rânduială nouă. Am «trădat», cum se zicea pe atunci, impasibilitatea artei, adică nepăsarea ei olimpică de cele temporale, dar azi **sunt mândru de această trădare**, cu care am fost consecvent și care socotesc că în loc să dăuneze operei artistice a dat, la cei care au făcut acest lucru, mai multă viață. Nu eram singur. În jurul meu s-au strâns îndată o ceată de tineri care, **toți, au devenit combatanți ai ideii democratice și azi sunt nume notorii în echipa de lucru a frontului socialist**”* – subl. ns.; (Douăzeci de ani, Revista de istorie și teorie literară, nr. 3-4, din anul 1964).

Aici, în ultimele cuvinte subliniate, să stea explicația vehemenței cu care – prin tăcere – Călinescu este „periat” de propriile convingeri, „dezinfectat” ideologic cu de-a sila, pentru a fi apoi tras la țiplă și expus în muzeu? Acum ne interesează mai puțin care erau acele „nume notorii în echipa de lucru a frontului socialist”. Ajunge să citim presa de după 1989 spre a înțelege de ce apropierea lui Călinescu de fosta putere politică îi albește pe unii.

Problema nu este atât una personală, a fiecăruia în parte.

Dacă panoramăm evoluția cercetărilor asupra fenomenului Eminescu, constatăm că – întâmplător sau nu – principalii artizani au, într-un fel sau altul, un „ceva” care-i unește: Academia Română.

Am invocat mai sus un premiu primit – potrivit MDE – de Gala Galaction în 1935, precizând că alte surse nu confirmă informația. Aflăm în schimb că în 1915, adică în anul imediat următor apariției monografiei *Mihai Eminescu*, Academia a găsit de cuviință să îl premieze pentru *Bisericuța din Răzoare*, volumul de nuvele cu care Gala Galaction a debutat editorial (*Dicționar cronologic. Literatură română*). (Fără voie ne amintim că tot Academia l-a premiat și pe Călinescu.) Strict informativ, recitim că în anul 1915, Negruzzi s-a aflat în conducerea Academiei Române: până la 30 mai 1915 a fost vicepreședinte, iar din 28 mai același an a devenit secretar general. (Măiorescu a fost și el vicepreședinte al Academiei, în perioada 1880-1884 și din primăvara lui 1886 până în cea a anului următor.) De asemenea, tot strict informativ, amintim că prima lucrare serioasă a lui A. Z. N. Pop a apărut la

Editura Academiei, iar N. Zaharia, autorul monografiei denigratoare intitulată *Mihai Eminescu, viața și opera lui* (1912) a fost custode al Bibliotecii Academiei Române. Academicieni au fost și I. D. Caragiani și N. Gane, personaje-cheie în sceneta lui P. Zosin, care au acceptat ca numele lor să fie folosit de acesta, spre a „demonstra” că Eminescu ar fi fost internat la Neamț. Academician a fost și Barbu Lăzăreanu (care, în plus, a ajuns și director al Bibliotecii Academiei). Atunci când a intervenit atât de penibil în cazul Eminescu, neurologul Gh. Marinescu a ținut să sublinieze sub semnătura din ziar că este și academician. Academician era și I. E. Torouțiu, care în cazul Eminescu a fost evident împotriva adevărului. Academician este și N. Manolescu (recent înscăunatul președinte al Uniunii Scriitorilor), care, ca și Călinescu, „orientează” o revistă **de cultură** (instrument ideal pentru cine ar dori să limpezească incertitudinile), dar care, când e vorba de viața lui Eminescu, în loc să ne zdrobească cu probe materiale, ne face să zâmbim și când tace imperial, și când combate cu simpatia vehemență a necunosătorului tenace (afirmațiile sale sunt pe hârtie, dar se plimbă vioaie și pe Net). Întreg Institutul condus de Călinescu a fost înființat de Academie (pentru „divin”, zic mulți dintre cei bine informați și avem temeiuri să îi credem – cu un mic amendament, care nu-și are aici locul). Volumul XVII al ediției *Mihai Eminescu. OPERE* a apărut sub coordonarea directorului Bibliotecii Academiei Române și academicianului „de onoare”, Gabriel Ștrempel. Mai nou, Eugen Simion, președintele Academiei se prezintă și dânsul drept coordonator, dar al costisitoarei ediții *Manuscrisele Mihai Eminescu*. Îndeosebi după „înghițirea” ediției lui Perpessicius, s-a instaurat un – să-i zicem – **monopol academic** asupra lui Eminescu. Un monopol exercitat prin diverse persoane, alese ori doar susținute de Academie pe criterii de ea cunoscute. Nu insinuăm nimic, punctând, pur și simplu, niște coincidențe care, cine știe?, ne-ar putea ajuta cu altă ocazie.

Să revenim la Onicescul nostru. Ce să se fi întâmplat, totuși, în 1914-1915 și de ce? Oare Leon Onicescu avusese ocazia să îl întâlnească pe Eminescu, pe când acesta era găzduit la Mănăstirea Neamțului? Citise peste vreo trei decenii biografia scrisă de Galaction și, văzând că acesta spune cu totul altceva decât văzuse el cu ochii lui la Neamț, adresase Editurii (sau revistei) *Flacăra* un text prin care contesta internarea lui Eminescu în ospiciul de lângă Mănăstire? Cei de la *Flacăra*, prinși între ciocan și nicovală, să-și fi declinat orice răspundere și, scuturându-se de Galaction (care nici nu mai colabora la ei), să-l fi îndrumat să se adreseze acestuia, la *Cronica*? N-ar fi imposibil, numai

că asta ar însemna că reacția autenticului Onicescu s-a produs în 1915, după apariția revistei *Cronica*. Pare mai plauzibil decât versiunea lui A. Z. N. Pop, conform căreia Locusteanu i-ar fi răspuns lui Onicescu în august 1914, iar Galaction abia în octombrie următor. Cum data răspunsului lui Galaction nu poate fi pusă la îndoială, nu ne-ar mira deloc să aflăm că într-adevăr Locusteanu i-a scris lui Onicescu (ce anume? de ce oare nu se spune?) în august, dar în august 1915, nu 1914.

Subiectul rămâne deschis.

Cam atât despre textul semnat *Leon Onicescu*. Parcurgerea lui integrală ne-a arătat că această încropire de fapte nu se aseamănă deloc cu ceea ce scrie Zosin, dar nici cu narațiunea pusă pe hârtie de Rudolf Șuțu (textul acestuia, *Eminescu la M-rea Neamț* poate fi citit în **Anexa 15**). Compunerea semnată Onicescu de încă nu se știe a cui mână nu conține exagerări cu „*escrimente*” întinse pe ziduri ori cu izbiri „*de pereți și de balcoane*”, dar nici nu are drept personaj central pe cineva apatic. Altfel spus, este între aceste două extreme. Linia de mijloc pe care o trasează din necesitate va fi îngroșată printr-o nouă „descoperire”: povestea pusă în seama zisului Gh. Bojeicu.

Copiii din flori ai Istoriei literare

Istorici literari ne învață că despre plecarea lui Eminescu de la Mănăstirea Neamțului ar oferi unele detalii și un anume Gheorghe Bojeicu. Vom prezenta textul în cauză, așa cum apare în lucrarea lui A. Z. N. Pop (*Contribuții...*). Privitor la sursă, am mai spus, numitul notează laconic că documentul s-ar găsi într-o „*colecție particulară*”. Nu ne mai spune și a cui era respectiva colecție ori, măcar, dacă se găsește în Țară sau în străinătate (în vreo... bancă elvețiană, cum s-a mai întâmplat). Puținele-i cuvinte au însă și partea lor bună: ne asigură că responsabilitatea privind exactitatea transcrierii și autenticitatea documentului revin exclusiv lui Augustin Z. N. Pop.

Iată textul, împreună cu fraza introductivă a istoricului:

„Un document nou confirmă amintirile lui Onicescu. Sunt comunicările scrise ale lui Gheorghe Bojeicu, fost coleg de școală cu Eminescu la Botoșani, avocat mai târziu și într-o vreme director la «Spiridonie» :

«Am cunoscut pe Mihai Eminescu cam prin 1864, în <Gimnaziul> din Botoșani. Eram unsprezece elevi între cari Ioan Vrânceanu, fost președinte la Curtea de Apel,

Alecu Carp, neam al lui Pilat, Filotescu, Țintă, Moira, Zota, Mureșianu, de la Dorohoi, Licu, avocat la Botoșani și Argenti, inginer la Botoșani, acești doi din urmă cari singuri trăiesc astăzi.

Era cuminte, liniștit, retras, puțin cam misantrop și se înfuria când nu i se dădea pace. La o grevă nu a voit să la parte.

Nu l-am mai văzut până în 1875 la Iași. Locuia în casele foastei M-me Alexandru din Strada Lăpușneanu (foaste Lepădatu, actuale Pollak). Mă duceam adeseori la Mihai Vasiliu, care locuia alături.

La 1887, l-am regăsit prin Martie, în Mănăstirea Neamț, unde fusese internat încă din Noembrie 1886, cum îmi spunea el singur. Intendent era o rudă a mea Leon Onicescu, acum pensionar la Vaslui, și care l-a tratat foarte bine. Se plângea că a fost internat ca nebun, protestând că n-a fost nebun. Doctor era, titular, Dr. Ursulescu, care însă venia odată sau de două ori pe săptămână. În stabiliment funcționa ca un fel de medic, în permanență, Balomir. Cât am stat eu, în casă chiar la Onicescu, unde Eminescu lua masa regulat, am avut impresia că era perfect sănătos. Doctorul spitalului declarase și el că poate să părăsească oricând asilul – însă nu avea mijloace cu ce să plece. În April, în săptămâna luminată, Joi, am tocmit o trăsură și am plecat cu dânsul și am venit până la Pașcani cu gând de a veni cu dânsul în Iași. În drum, de la Mănăstire la Târgu-Neamțului, mi-a arătat locul în care pierduse geamantanul, la venirea sa, întovărășit de un sergent.

La Pașcani s-a întâlnit cu Ioan Creangă și Miron Pompiliu, cari veniau de la un Congres didactic de la Brăila. Toți trei stăruiam de dânsul să vină la Iași și să nu se ducă la Botoșani, unde are să dea peste Scipione Bădescu, cu care are să se apuce iar de chefuri. Eminescu mi-a spus că se duce la Botoșani ca să vadă pe sora sa Doamna Aglae Drogli și că pe urmă se întoarce imediat la Iași. Ne-am despărțit cu această promisiune din partea lui, însă de atunci eu nu l-am mai văzut.

Tot timpul cât am stat cu dânsul la Neamț, vre-o zece zile, ne duceam aproape în fiecare zi în pădurea din apropiere, tolonindu-ne pe iarbă și Eminescu cânta cântece eroice și de jale, cu voace foarte frumoasă, așa că găsim o adevărată distracție în societatea lui. Tot de-acolo, mai înainte, a dat poezia «Vezi rândunelele se duc» intendentului Onicescu, după cum mi-a spus acesta, ca să o trimeată la «Convorbiri literare». Credința mea și a lui Onicescu era că această poezie îi fusese inspirată de o doamnă a unui farmacist din localitate, Doamna Czenkli.

Luni, 16 iunie 1919.”

Aceste rânduri nu au apărut niciodată în facsimil (și, foarte posibil, nici nu o să le vedem vreodată) și nici nu avem știință ca documentul să fi fost contestat de biografii lui Eminescu, de istoricii sau de criticii literari. Informațiile par neutre (ba, într-o oarecare măsură, chiar favorabile lui Eminescu, prin precizarea că acesta a contestat starea de alienare pe care i-ar fi dibuit-o procurorul și medicii). Dar șarpele cu clopoței nu pare natură

moartă, până când te mușcă? Narațiunea dată publicității de versatul descoperitor A. Z. N. Pop are datele de bază ale oricărei întâmplări fericite: iacă Eminescu la ospiciu, sănătos și susținând gratuit spectacole „în pădurea din apropiere”, dar neavând parale de drum, și iacă Bojeicu, trimis ca de Pronie, gata să facă o faptă bună!

Despre autor nu se știe, practic, nimic cu certitudine (ba, potrivit lui N. V. Bălan, numele lui nici n-ar figura în documentele școlii în care pretinde că ar fi fost coleg cu Eminescu). Putem bănuși că el trebuie să fi fost de vârstă apropiată cu Leon Onicescu, cu care susține că s-ar fi înrudit. Faptul se deduce din declarațiile celor doi, ambii întâlnindu-l pe Eminescu pe când și ei și el erau elevi în Botoșani. (L. Onicescu: „*Eu îl cunoșteam [pe Eminescu] din copilărie de la Botoșani. El nu mă cunoștea*”. Gh. Bojeicu: „*Am cunoscut pe Mihai Eminescu cam prin 1864, în «Gimnaziul» din Botoșani. Eram unsprezece elevi...*”). Oare Leon și Gheorghe, s-or mai fi văzut vreodată (de, ca neamurile) după 10 aprilie 1887? Un lucru este sigur: pentru ca Bojeicu să știe că Onicescu devenise pensionar și că locuia în Vaslui, nu era musai să fie rudă cu el, informația fiind la îndemâna celor cărora acesta din urmă afirmă că le-a trimis „*memoriul*”, adică a acelui grup din care au făcut parte și Galaction, Călinescu și A. Z. N. Pop. Asta ca să nu mai spunem că nu e obligatoriu să fie reală.

Oricât de superficial ai citi textul și oricât credit ai acorda celor care ți-au pus la dispoziție acest „*document nou*” despre Eminescu, îți sar în ochi niște ciudățenii, să le zicem. Presupunând că documentul există și că a fost scris de cine se pretinde, publicarea și conținutul lui iscă mai multe nedumeriri și ne obligă să facem o serie de observații și precizări.

1) De unde se știe cu precizie cine e autorul, dacă acesta nici nu se prezintă, nici nu semnează?

2) Ce vor să fie, în fond, aceste rânduri atribuite acestui Bojeicu? Scrisoare, mărturie smulsă la Poliție, memoriu, poem în proză? În *Contribuții...*, la *Indice*, A. Z. N. Pop le prezintă drept: „*Scrisoarea-memoriu a lui Gheorghe Bojeicu cu comunicări despre viața lui Mihai Eminescu la ospiciul de la Mânăstirea Neamțului*”. Așadar, *scrisoare-memoriu*! Din ce reiese că ar fi așa ceva? Cui i-a fost adresat acest document, ce context aparte l-a împins pe autor să-l redacteze în 1919, la 32 de ani de la consumarea faptelor, și, nu în ultimul rând, ce spera să obțină prin așa-zisa „*scrisoare-memoriu*”? Unde a stat pitită această hârtie alte decenii, astfel încât, în 1962, adică, după alți 43 de ani (în total, 75 de ani după evenimentele relatate), acest

Columb al literaturii române, zis și A. Z. N. Pop să o publice ca pe un „document nou”, aflat în neprecizata „colecție particulară”?

Întrebări fără răspuns. Și de-ar fi singurele!

3) Autorul nu spune nici un cuvânt despre vântul care-l împinsese spre balamuc, acesta fiind, totuși, un loc în care nu se prea înghesuie cei care vor să se recreeze. Că o fi existat, cândva, un avocat cu numele Gh. Bojeicu, rudă cu L. Onicescu? Dumnezeu să-l odihnească! Că o fi ajuns dumnealui „într-o vreme director la «Spiridonie»”? Cinste lui! Nici una, nici alta dintre aceste două posibile realități nu demonstrează că numitul s-ar fi întâlnit cu Eminescu în ospiciu și că au petrecut împreună o oră, o zi sau zece. Ancheta noastră jurnalistică ne-a convins de câteva lucruri neașteptate, între care și acela că, în cazul Eminescu, **folosirea numelor defuncților pentru a lansa informații ireale este o practică**. De asemenea, am dovedit că anumite documente (unele, redactate de bărbați iluștri) conțin neadevăruri bine ticluite înainte de a fi puse pe hârtie. De aceea, real să fi fost Bojeicu și cu mâna lui să fi scris textul în discuție, în circumstanțele știute, oricum l-am trata cu prudență.

4) Bojeicu susține că ar fi fost găzduit de Onicescu („*Cât am stat eu, în casă chiar la Onicescu*”). Posibil și-aceasta, numai că Onicescu nu numai că nu-i pomenește numele, dar precizează că, la plecare, persoana care „*l-a luat cu el*” pe Eminescu „*până la Pașcani*”, a plecat „*din Monastire*” (de unde deducem că fusese cazată în arhondaric sau într-o chilie închiriată) și, în plus, se chema Buzescu, nu Bojeicu.

Strict informativ, conform unor documente oficiale din acel timp, „*stabilimentul băilor de la ospiciul alienaților din m[ănăști]rea Neamț din punct de vedere al întreținerilor lasă mult de dorit, cantitatea alimentelor bolnavilor din acel ospiciu se pare insuficientă*” (vezi raportul către Direcția sanitară a Ministerului de Interne, datat 19 iulie 1886, publicat de Gh. Ungureanu – *Eminescu în documente de familie*). Cum în vara anului 1891 Vlahuță găsește un ospiciu căruia curățenia și ordinea îi răpeau orice „*aspect de casă de nebuni*”, deducem că neajunsurile semnalate se remediaseră.

5) Câtă determinare îți trebuie ca să te prefaci a nu observa că în relatările zisului Bojeicu, afară de știrea că Eminescu se socotea internat fără motiv, nu găsești nici cea mai mărunță informație despre tema vreunei conversații pe care cei doi ar fi avut-o, în cursul celor zece zile petrecute împreună? (Contabilicește vorbind, dintr-un total de 473 de cuvinte, câte conține textul, cu dată cu tot, numai 246 se referă la fapte petrecute în ospiciul nemțean, în prezența autorului.)

În schimb, surpriză, Bojeicu susține că s-ar fi băgat în vorbă și ar fi dat sfaturi bătrânești taman la Pașcani, unde, dacă Eminescu s-ar fi întâlnit cu Creangă și M. Pompiliu, el trebuia să fie mai mult element decorativ.

6) Șederea lui Eminescu în ospiciul de lângă Mănăstirea Neamțului a avut doar doi martori oculari, care ar fi pus pe hârtie amintiri legate de acest moment: Bojeicu și ruda lui Onicescu. Nici unul, nici celălalt nu se referă la formalitățile de externare, impuse prin Decretul 1012/1867, care stipulează:

„Îndată ce un smintit 'și-a redobândit sănătatea și medicul primar îl declară că este în stare a eși din ospiciu, se liberează prin ordinul său fără nici o amânare, dându-i-se la mână un bilet de liberare din ospiciu, fără arătarea diagnosei boalei de care a suferit” (articolul 13).

Oare medicul primar trebuia să completeze chiar degeaba acel „*bilet de liberare din ospiciu*” sau din cauză că, în lipsa acestui act, o persoană abia ieșită din balamuc risca să fie adusă înapoi de către cei care o internaseră?

Nici Bojeicu, nici Onicescu nu precizează ce diagnostic i-a fost pus lui Eminescu și/sau în ce a constatat tratamentul. Să facem apel la secretul profesional? Am fi acceptat o asemenea explicație, în cazul în care textele celor doi ar fi fost redactate curând după moartea lui Eminescu. N-a fost cazul, atunci când s-au așternut și ei pe scris acesta având puse în seamă nu unul, ci un snop de diagnostice aberante. De aceea, dacă Eminescu ar fi fost la ospiciu și dacă ei ar fi fost cine pretind că sunt, cunoașterea acestor detalii ar fi făcut chiar necesară limpezirea lucrurilor, punându-i la punct pe cei de teapa lui Zosin sau Șunda. Or, pe cât se vede, nu fac decât să-i susțină implicit.

Bojeicu susține că medicul a declarat că Eminescu „*poate să părăsească oricând asilul*”. Cui a declarat? Lui Bojeicu? Vorba-i vorbă, înscrisu-i înscris, iar medicul nu elibera pacienții prin ordin verbal.

7) Se mai susține în această epistolă care ne-a păcălit destul timp că Bojeicu și Eminescu ar fi dat concerte-n luncă, mergând „*aproape în fiecare zi în pădurea din apropiere, tolănindu-ne pe iarbă...*” (subl. ns.). Reamintim că faptele se petreceau în prima decadă a lui aprilie, într-o zonă răcoroasă. Dacă am crede că numitul Bojeicu a existat, ne-am spune că ar fi posibil ca el într-adevăr să se fi tolănit în acele zile reci de cap de primăvară în iarba din pădure și să fi răcit. Nefiind cazul, nu putem decât să ne gândim că autorul scrisorii se credea prea bine protejat, pentru a se mai osteni să mintă credibil.

8) Eminescu ar fi continuat să rămână în balamuc, doar pentru că „*nu avea mijloace cu ce să plece*”. Cu alte cuvinte, să credem că tocmai lui,

obișnuit să bată drumurile, calea către libertate i-ar fi fost barată cu succes de un drum pe care, pe jos să fi mers, îl putea parcurge în nici două zile? Dacă ar fi să-l credem pe R. Șuțu, care afirmă că Eminescu se trezea pe la 5 dimineța, după care începea o plimbare prin cerdac, care „*ținea neîntrerupt vre-o 5 ceasuri, fără nici o clipă de odihnă, fără nici un popas în mersu-i nervos*”, ar trebui să admitem și că, numai în intervalul dintre clipa deșteptării și dejun, el parcurgea zilnic vreo 25 de kilometri (se știe că, atunci când merge cu pas normal, un om parcurge aproximativ 5 kilometri într-o oră).

9) Bojeicu declară și că l-ar fi acompaniat pe Eminescu „*până la Pașcani cu gând de a veni cu dânsul în Iași*”. S-a petrecut la Pașcani ceva ieșit din comun, care i-a determinat să își modifice traseul? Ar fi precizat Bojeicu. Să ne gândim că Eminescu îi ascunsese proaspătului „amic” destinația lui? De ce-ar fi făcut-o? Din prudență? Nu. Oricât de suspicios ar fi fost Eminescu și oricât de bine organizați ar fi fost cei care i-au vrut răul, nu putem merge cu bănuiala atât de departe.

O explicație trebuie, totuși, să existe.

Oare atunci când a părăsit Mănăstirea Neamțului, Bojeicu nu-și întrebese tovarășul de drum încotro vrea să meargă? Ba da, era obligatoriu. Și iată de ce. Bojeicu susține că Eminescu avea acceptul medicului pentru a părăsi stabilimentul, dar că îi lipseau banii de drum. Atunci ar fi intervenit el, zâna bună, care ar fi tocmit o trăsură. Putea s-o ia fără să știe unde vrea să ajungă?

Să admitem că în mintea lui Bojeicu era atât de bine imprimat gândul că Eminescu trebuie să meargă la Iași, încât nu l-a mai întrebat? De-ar fi fost așa, în primul rând, omul nostru trebuia să aibă o cât de mică surpriză, aflând că Eminescu avea cu totul altceva de gând. Nici vorbă! În relatarea lui, individul trece direct la scena în care, zice el, „*Toți trei stăruiam de dânsul să vină la Iași*”. În al doilea rând, lipsește menționarea celeilalte surprize, întâlnirea lui Eminescu cu Creangă și cu Pompiliu, ca și cum revederea fusese planificată! În al treilea rând, aspectul pecuniar ne obligă să ne întoarcem din nou la buzunarele lui Eminescu, prin care se zică că sufla vântul: Bojeicu vorbește de trăsură, dar nu mai spune nimic de *biletul de tren*, pe care Eminescu era obligat să-l cumpere. Scăpare mărunță, dar fatală.

10) Individ care pare venit de nicăieri, ca să plece niciunde, necunoscutul Gh. Bojeicu scrie:

„*În April, în septămâna luminată, Joi, am tocmit o trăsură și am plecat cu dânsul și am venit până la Pașcani cu gând de a veni cu dânsul în Iași*”.

Pricepem că, în mod normal, el n-ar fi avut de ce să ajungă în Iași, dar că, tot de dragul lui Eminescu, ar fi făcut-o și pe-asta. Precizarea zilei de „Joi” atrage atenția asupra unei alte neconcordanțe. Zosin, ancora cea mare a scenariului... sifilitico-alcoolic, scrie că Eminescu ar fi părăsit ospiciul în ziua de 10 aprilie. Precum știu și ateii, Paștele cade mereu Duminica. Dacă Joia Luminată s-a nimerit pe 10 aprilie, automat Paștele s-ar fi sărbătorit pe 6 aprilie. Problema este că 6 aprilie 1887 a picat într-o zi de luni, nu de duminică. În consecință, trebuie să alegem între Zosin și Bojeicu, deoarece, cât timp calendarul nu se fixează prin tragere loto, nu există posibilitatea să aibă dreptate și unul și celălalt – ceea ce, bineînțeles, nu înseamnă că n-ar putea greși amândoi.

11) Așa cum s-a văzut, textul este datat 16 iunie 1919, fiind redactat, repetăm, la nu mai puțin de 32 de ani de la petrecerea evenimentelor pe care le evocă. Dacă putem admite că, datorită importanței sărbătorii, autorul a reținut că era Săptămâna Luminată, dacă mai acceptăm și că, pornind de la acest reper, a stabilit și luna, aprilie, ne vine mult mai greu să credem că ar fi memorat și ziua săptămânii. O putere de rememorare ieșită din comun este capabilă să deruleze role întregi de „film”, în vreme ce amicul Bojeicu oferă doar două-trei fotograme, și-alea șterse. Mezilicul informativ cu care a ieșit la rampă nu se evidențiază prin detalii, conținând doar generalități și date neverificabile. Și totuși există o informație care lipsește din textul lui Onicescu: referirea la prezența unui anume Balomir, care „*funcționa ca un fel de medic, în permanență*”. Numai că, ne asigură Călinescu, de existența acestui „*alienist improvizat și năstrușnic*”, Vlahuță scrisese încă din 1889. Deci informația nu este inedită.

12) Bojeicu scrie că ar fi petrecut cu Eminescu „*vre-o zece zile*”, din care o treime o reprezentau cele închinare Învierii, moment cu totul aparte în cursul unui an. Or, potrivit lui, zilele ar fi fost ca trase la ștanță, cu drumuri în pădure, tolăniri în iarbă și audiții muzicale. Nici o vorbă despre **noaptea Învierii**, atât de impresionantă, mai ales într-un lăcaș ca Mănăstirea Neamțului – unde, scrie Onicescu, „amicii” ar fi intenționat să vină ca „*să petreacă cu el*”.

Încotro a pornit Bojeicu de la Pașcani? La Botoșani nu, la Iași iarăși nu, pentru că singur declară că la Iași n-ar fi mers decât pentru a nu-l lăsa pe Eminescu singur, iar, dacă și-ar fi schimbat decizia, ar fi spus că a făcut drumul în compania lui Creangă și Pompiliu. Plecând din aceeași gară, dar în direcții diferite, Eminescu și Creangă nu puteau porni simultan. Cum pe Eminescu nu l-a urmat, Bojeicu mai avea trei posibilități: să rămână în Pașcani, să plece cu Creangă și Pompiliu, ori să o apuce într-o direcție necunoscută,

ducându-se Dumnezeu știe unde. Indiferent care variantă ar fi ales-o, era de așteptat ca „memorialistul” nostru să adauge câteva cuvinte, fie și doar pentru a spune în ce ordine au părăsit gara cei trei. „*Ne-am despărțit*”, scrie el, fără să menționeze cine a rămas pe peron să aștepte trenul următor.

Subconștientul îl împinge pe autorul acestui text contradictoriu să facă și alte greșeli. Iată câteva exemple:

„*La Pașcani s-a întâlnit cu Ioan Creangă... Toți trei stăruiam de dânsul... Eminescu mi-a spus că se duce la Botoșani... Ne-am despărțit cu această promisiune din partea lui, însă de atunci eu nu l-am mai văzut*” (subl. ns.).

În prima frază, Bojeicu se uită pe sine, afirmând: „*La Pașcani s-a întâlnit*”, nu „*ne-am întâlnit*”, cum era firesc, dacă relatarea nu era una imaginară. În fraza următoare, numără mai bine și se include în discuție prin formularea „*toți trei*”, după care îi mătură din scenă pe Creangă și Pompiliu, dând un recital solo: „*Eminescu mi-a spus...*”, nu „*ne-a spus*” și „*ne-am despărțit*” („*ne-am*” nu îi include și pe Creangă ori Pompiliu, promisiunea privind revenirea în Iași fiind făcută doar lui Bojeicu). Așadar, junele Bojeicu îl văzuse pe Eminescu în 1864, îl mai întâlnise în 1875, iar în 1887 îi smulgea promisiuni, ca unui copil, înainte de a-i da drumul să plece la joacă?

13) De ce mergea Eminescu la Botoșani? „*Ca să vadă pe sora sa Doamna Aglae Drogli*”, răspunde bine informatul Bojeicu, după care adaugă, spre liniștirea publicului: „*pe urmă se întoarce imediat la Iași.*” De unde știa Eminescu că Aglae s-ar afla la Botoșani? Corespondența lui Eminescu în timpul pretensei internări a fost mult mai bogată decât se recunoaște? Noi suntem convinși că da, dar de ce alții nu acceptă acest lucru nici ca ipoteză, deși citează cu hărnicie din textul lui Bojeicu?

I-a scris Eminescu Harietei, pentru a-și anunța venirea sau pentru a o întreba dacă mai este valabilă invitația făcută pe când locuia în Iași? Posibil, însă nu obligatoriu, deoarece, așa cum scrie presa vremii, la sosirea în Botoșani el n-ar fi intenționat să stea acolo prea mult timp:

„*Marele Bard va petrece 'n mijlocul nostru câte-va zile*” (*Curierul român* din 12 aprilie 1887).

14) Creangă, Pompiliu și Bojeicu ar fi dorit să-l ia pe Eminescu cu ei, la Iași, doar pentru ca acesta să nu se-ntindă la băutură în Botoșani. Suspectă afirmație, care a devenit literă de lege doar pentru că ea convine unor reputați biografi și epigonilor acestora! În ceea ce ne privește, nu credem că I. Creangă

și-ar fi amintit cu teribilă spaimă de ceea ce Bojeicu prezintă cu abilitate ca fiind notorii chefuri trase de Eminescu în compania lui Bădescu. Și asta pentru că tot bibliografia vânturată de specialiști ne-o arată.

Întâi, în acea perioadă (1884–1886), Bădescu nu locuia în Iași. În al doilea rând, se zice și se scrie că tot pe atunci Eminescu stătea unde îl puneai și nu vorbea neîntrebat, fiind, așadar, inapt pentru ceea ce se cheamă „chefuri” [chef = „petrecere zgomotoasă cu mâncare, băutură (și cântec)” – DEX]. În al treilea rând, nu e de acceptat ideea că sindicatul local de „amici”, de o parte, și fiara Bădescu, de cealaltă, și l-ar fi disputat pe Eminescu, câștigând mai mereu cel din urmă. În al patrulea rând, lipsește orice informație care să facă plauzibilă ideea că tocmai discretul Creangă ar fi manifestat vreodată față de „bădia Mihai” nedelicatețea care i se pune în seamă. În sfârșit, dacă Bojeicu mărturisește că, după 1875, l-a mai revăzut pe Eminescu abia în 1887, de unde știa el că în intervalul 1884–1886 Eminescu mergea *deseori* cu Bădescu la băutură?

În această pretinsă teamă că, o dată ajuns în Botoșani, Eminescu ar putea „să se apuce iar de chefuri” stă cheia, care, ca și în alte așa-numite *amintiri*, a dus la apariția unei false păreri despre „chefliul” Eminescu.

Se impun câteva precizări.

A fost Eminescu un mare băutor, care pierdea măsura? Afară de câteva mizerabile și confuze bârfe *post-mortem*, din intervalul 1884–1886, istoria literară nu a reținut nimic în acest sens. Cu excepția lui Negruzzi, care, când descrie prima apariție a lui Creangă la *Junimea*, invocă o unică asemenea stare, nimeni nu a mai îndrăznit să spună că l-ar fi întâlnit vreodată pe Eminescu beat. Iar Negruzzi scrie:

„Eminescu veni cu el într’o Sâmbătă seara la mine acasă, dar la intrarea lor în *Junimea* un zâmbet a sburat pe buzele tuturor. Și Creangă și Eminescu erau roși[i] la față, aveau ochii tulburi, și *rideau liniștit cu fericirea omului beat* (subl. ns.): ei veneau împreună direct dela Borta Rece, o cârciumă vestită pentru vin vechi de Cotnar. Intrarea aceasta în *Junimea* i-a fost spre bine lui Creangă! Tot ce s’ a cetit și discutat în acea seară el le-a auzit mult mai frumoase prin perdeaua beției, a visat de ele noaptea și a doua zi dimineața s’ a deșteptat *Junimist înfocat, precum a și rămas până la moarte*” (subl. ns.).

Aserțiunea nu numai că se referă la un moment izolat, petrecut înainte ca Eminescu să intre în jugul de la *Timpul*, dar reprezintă și o percepție vădit partizană a momentului relatat. Cum am arătat cu altă ocazie, alții, chiar

adversari ai lui, susțin exact contrariul: Eminescu și Creangă ar fi stat destul de mult prin cârciumi, dar și-ar fi trecut timpul nu bând, ci discutând – nimeni nu știa despre ce, toți fiind curioși să afle. De altfel, în paginile dedicate exclusiv lui Eminescu, Negruzzi nu mai invocă vreun alt moment similar – nici măcar în perioada așa-zisei „întunecări”.

Slavici își amintește:

„După spusa unora, Eminescu a fost om nesățios, pornit spre îmbuibări, ba chiar și spre desfrâu.

Eu nu pot să spun decât că nu-l știu așa nici din timpul pe care l-am petrecut împreună la Viena și-n urmă la Iași, nici mai ales de la București, unde numai rar de tot trecea ziua fără ca să ne-ntâlnim, și mi-e greu să cred că față cu mine a fost mai fățarnic decât față cu alții. Îl știu om cu deosebire cumpătat în ceea ce privește orișice trebuință trupească, câteodată chiar pornit spre asceză, și nu o dată l-am văzut supărat de obscenitățile altora.

Apoi, evitând să pomenească numele lui Negruzzi ori al lui M. Pompiliu, cele mai probabile surse ale informației, Slavici continuă:

*„Se zice, îndeosebi, că la Iași făcea cu Creangă chefuri pe la «Bolta-Rece». Se poate. Creangă era fără îndoială om de dragul căruia bei bucuros un pahar mai mult decât de obicei și nu-ți părea în urmă rău c-ai făcut-o. Eu n-am fost însă acolo și știu numai că **cu mine n-a cheuit niciodată, iar cu alții nu l-am văzut cheuind.***

*De băut bea, ce-i drept, și el, ca orișice om cuminte. E plăcută starea sufletească în care te afli după ce ai băut – așa, mai pe gustate -câteva păhare de vin bun și ți se pare că e o mulțumire să trăiești în această lume de altminteri plină de neajunsuri. De asemenea mulțumiri nu putem însă noi oamenii să avem parte decât păstrând măsura cuvenită. Eminescu nu bea decât rar, când se nimerea ca cineva să-i închine un pahar de vin bun, și de la felul vinului atârna câte pahare bea. **Eu o singură dată l-am văzut amețit de băutură, dar tot nu beat**” (subl. ns.).*

Există însă și două-trei relatări tendențioase (la care, probabil, se referă și Slavici), ai căror autori, profitând în mod ticălos de încrederea cititorului, mizează pe faptul că imaginația acestuia va suplini ceea ce ei nu au îndrăznit să spună ei.

În scrisoarea-raport din 14 mai 1886, Miron Pompiliu îl înștiințează pe Maiorescu despre „amicul” comun:

„De un timp în coace, deși nu mai prăpădește nopțile pe la cafenelele chantante, deși nu-l stăpânește patima băuturii ca mai înainte, dar a contractat alte apucături nu mai puțin înjositoare”.

Curios cum acele pretinse *apucături înjositoare*, mai ușor explicabile în cazul unui alcoolic, ar fi apărut doar **după** ce Eminescu ar fi scăpat de „*patima băuturii*” ! De asemenea, este de mirare că lipsește orice semnal de alarmă tras la vreme, adică atunci când Eminescu tocmai ar fi început să bea peste măsură.

Am auzit exprimată și opinia că istoricii literari nu au spus anumite lucruri despre Eminescu, din prea multă... pudoare! Bancuri. Cei la care ne referim sunt din soiul celor acuzați de Eminescu că

„prin sute de mii de coli de hârtie tipărite au corupt definitiv bunul simț atât de caracteristic al românului, făcând, din oameni cuminți și așezați, oameni cari nu mai pot înțelege nimic din câte-i încunjură, nici legi, nici limbă, nici obiceiuri. Espreșia cristalizată a acelor epidemii spirituale și fizice sunt temnița și spitalul. În caracterele degenerate ale celei dintâi vezi lipsa de religie, lipsa de conștiință de drept, născute prin subminarea bisericeii;

în organisme de decrepite ce ni se prezintă 'n spital, ni se arată jărțile presiunii economice” (Revista statistică, august 1876).

Unul dintre cei mai furibunzi susținători ai teoriei privitor la „alcoolicul” Eminescu a fost doctorul P. Zosin. Spirit accentuat iresponsabil, el a scris încă din 1903 că, în ceea ce-l privește pe Eminescu, „*fondul său original de bizarerie se manifesta mai cu putere, relevând ceea ce alieniștii francezi numesc **degenerescență***”, precizând mai încolo că degenerescența asta, oricât de avansată ar fi fost și oricât s-ar fi încordat, „*nu l'ar fi putut scoate din mijlocul societății, dacă nu se alăturau alți doi capitali factori morbizi : **al-coolismul și sifilisul***” (vezi revista *Spitalul*, articolul *Nebunia lui Eminescu*, 1903 – textul integral se află în **Anexa 13**).

Calm și precis ca lama bisturiului, afirmă că abuzul „*de băuturi spirtoase*” comis de Eminescu, dacă te uiți bine la el, „*reese din numeroase do-cumente*”. Atât de multe sunt acele documente, încât doctorașul nostru, neștiind pe care să-l apuce mai întâi, nu ne mai prezintă nici unul. În locul lor, o citează pe C. Emilian, cântând însă o arie dintr-o altă operă, pe celebrii medici Iuliano & Bogadan, cu diagnosticul lor stabil ca zefirul („*alienațiune mentală cu accese acute, produse **probabil** de gome sy-philitice la creer și exacerbate prin alcoholism*” – subl. ns.), ba chiar și pe un gardian (crescut dintr-una din multiplele și inventivele personalități ale lui Zosin), apoi parafrazează diagnoze aberante ce ar fi figurat într-un registru pe nu care nu l-a văzut decât el singur și, în fine, îl cheamă la bară pe Maioreșcu, ca să depună mărturie, deși, în 1886, se împlineau mai bine de trei ani de când acesta nu mai vorbise cu „alcoolicul” Eminescu.

În pagini trecute, când nu puneam la îndoială internarea lui Eminescu în ospiciul de lângă Mănăstirea Neamțului, ne-am exprimat surpriza față de prezența a două diagnosticuri – întâi manie furibundă, apoi *delirium tremens* (delir alcoolic acut). Acum, când informații noi ne obligă să verificăm mai atent pe ce anume elemente concrete se sprijină această poveste și dacă interpretarea dată unor documente conținând formulări eliptice nu a fost cumva greșită din cauza inerției atât de greu de stăpânit, nepotrivirile ne apar și mai evidente. Cum nu este aici locul unei analize mai ample, ne mulțumim să spunem că prezența diagnosticului: *delirium tremens* nu este întâmplătoare, alcoolismul și sifilisul fiind pe atunci **cele mai raționale și mai comune explicații care se puteau da unei stări de alienare** (reale ori pretinse). Publicând mizerabilul lui articol, socialistul P. Zosin a făcut un imens serviciu detractorilor lui Eminescu, în rândul cărora s-a înscris voluntar.

Mesajul este cam acesta: Eminescu trăsesese tare la măslea înainte de a merge la Neamț și se afla în permanent pericol de a redeveni „alcoolic”. Dovadă? Zădărnicia încercării „amicului” Pompiliu, care vrea să-l întoarcă de pe calea pierzaniei. Pentru cei mai suspicioși, în scenă a fost inclus și prietenul Creangă, care n-a avut nici el mai mult spor în aceeași tentativă. Remarcăm că, brusc și pentru scurt timp (nici un minut peste strictul necesar!), lui Eminescu îi revine voința, pierdută prin paginile lui Maiorescu și ale Emilianței.

De ce pretinsul exces de băutură este legat de numele lui S. Bădescu sau, mai românește spus, de ce a căzut măgăreța pe el? Credem că explicația se află în epistolele Harietei, publicate în volum încă din 1892 – de unde vrăbiuțele aspirante la titlul de „*biograf*” au ciugulit și următoarele informații:

8 decembrie 1887: „*Al 3-lea iarăși simt frica de două ori pe zi, când [Eminescu] ese la plimbare să nu abuzeze de el vre unu ca Bădescu...*”

4 februarie 1888: „*...dar Bădescu, când își închipue că-l va prinde pe Mihai undeva pe uliță cu bani și va be 8 butelci de șampanie, apoi este deplin satisfăcut.*”

10 februarie 1888: Maiorescu l-ar fi întrebat pe doctorul Isac, despre Eminescu, „*dacă s'a lăsat de băut*”.

Observăm că întrebarea lui Maiorescu, folosită de mulți drept dovadă că Eminescu ar fi fost și alcoolic, a fost formulată doar **după** ce Harieta se văicărise că pe fratele ei l-ar vâna jumătate din Botoșani, pentru a-i bea banii. De aceea, nu e complet exclus nici ca magistrul însuși să fi fost indus în eroare.

Încet-încet, probabilitatea ca textul lui Bojeicu să fie unul plăsmuit crește și tot crește, sporind și legitimitatea întrebării dacă nu cumva, ca respectabil

producător de falsuri, autorul rândurilor în cauză preia elemente din documentele de a căror autenticitate nu se îndoiește nimeni. Dacă se va dovedi că este așa, simpla cunoaștere a unor informații puțin vânturate ne-ar arată că individul nu e un ignorant în materie. Indiferent de părerea finală însă, este cert că naivității sărmanei Harieta i s-a răspuns prin exploatarea cu o nerușinare fără margini a scrisorilor ei – pe de o parte, se spune că avea dulceața supremei ignoranțe, pe de altă parte, cum e nevoie de-o spirochetă, cum apelează la convingerile ei că Eminescu ar fi suferit de sifilis.

15) „*Mi-a arătat locul în care pierduse geamantanul...*”, venind dinspre Iași spre ospiciu. Ce geamantan avea Eminescu, căruia Burlă trebuise să-i cedeze propriul palton? Cine i-a pregătit respectivul geamantan pentru „excursie” și cum a pătruns acela, singur, în locuința lui pentru a-l lua, te întrebi dacă nu l-ai citit pe L. Onicescu. Apoi: cum adică, pe bucățica de drum dintre Târgu-Neamțului și Mănăstire, *a pierdut* geamantanul (care, oricine ce-ar zice, e ceva mai mare decât un breloc)? L-a scăpat din mână și nu și-a dat seama? S-a așezat pe el la un popas și a plecat, uitând să-l ia? Atenția distributivă a polițaiului dat cu împrumut de Prefectură era decuplată? Și-apoi, pierderea unui lucru este fapt voluntar, ca să-ți poți aminti exact ce, unde și când ai pierdut?

N. Georgescu cată să o dreagă:

„Din relatarea lui Leon Onicescu aflăm că, pe drum, poetul a pierdut geamantanul – l-a uitat undeva, iar gardianul a refuzat să se întoarcă și să-l recupereze: pierdeau timpul și... sărbătoarea care se apropia” (Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril – n. ns.).

Trecem peste faptul că Onicescu era, de fapt, Bojeicu și remarcăm ușurința cu care oameni care pretind că ar vrea să ne prezinte un Eminescu autentic, în loc să semnaleze falsurile, inadvertențele și golurile existente, continuă să le colporteze și să le dezvolte după propria fantezie. Este – ai zice – o mare spaimă, o disperare în demersul celor care nu vor să accepte că „nebungia” lui Eminescu a fost dintotdeauna o minciună cusută cu ață albă. În fața acestei încăpățănate poziții infirmate prin atâtea și atâtea dovezi indubitabile, te întrebi din ce în ce mai îngrijorat dacă Eminescu a fost și continuă să fie sacrificat doar pentru a menține nealterat prestigiul câtorva biografi sau dacă, nu cumva, imensul efort de a mușamaliza cu orice preț murdăriile comise în cazul gazetarului Eminescu nu este menit să protejeze chiar o anumită politică, căreia – se pare – el îi dăduse de capăt. O politică față de care cel care o slujește, cu voie sau fără de voie, oricum s-ar numi el, rămâne un simplu pion.

Despre Leon Onicescu, confundat de N. Georgescu cu Bojeicu, Augustin Z. N. Pop spune că ar fi scris următoarele, privitor la prima lui discuție cu Eminescu, la ospiciu: „*Ob-serv însă din convorbirea cu el că nu-și dădea socoteala unde se afla și nici nu era în stare să spuie voiajul din Iași la Monastire*”. Păi, dacă – în varianta Onicescu – Eminescu nu știa cum ajunsese acolo și nici nu-l interesa, fiind complet rupt de realitate, cum ar fi știut că pe drum își pierduse geamantanul (ba mai preciza și locul exact!)? În ciuda lui N. Georgescu probabil, Onicescul lui A. Z. N. Pop nu invocă geamantanul sau vreo bocceluță, măcar, nici atunci când vorbește despre îmbrăcămintea lui Eminescu, rezumându-se la a afirma contrariul: acesta *fusese adus cu ce avea pe el* – și avea haine „*cu totul uzate*”. Un obiect de îmbrăcămintă poate arăta mai rău decât atunci când îndelunga folosire îl face să fie „*cu totul*” degradat? Dacă Eminescu sosise îmbrăcat în haine atât de prăpădite, ce putea să care în geamantan? Smokingul, grijuliu împăturit de „amici”?

Altă fațetă: dacă Eminescu ar fi avut cu sine un geamantan și dacă l-ar fi pierdut, Leon Onicescu ar fi aflat acest lucru înaintea lui Bojeicu și, aproape sigur, în relatarea scrisă l-ar fi folosit ca dovadă suplimentară că noul pacient „*nu-și dădea socoteala*” de nimic sau pentru a justifica de ce ar fi fost nevoie să-i împumute el propriul geamantan.

N. Georgescu întărește și folclorizează o informație, despre care, cum arătam, nu știe nici măcar din ce sursă provine. Și-atunci, a operat o logică personală, de tipul: fraților, dacă și-a pierdut geamantanul (și trebuie să-l fi pierdut, pentru că declar sub jurământ că eu, personal, am citit pe undeva chestia asta), este clar că nu l-a pierdut pentru c-a vrut. Și dacă nu l-a pierdut pentru c-a vrut, e clar, țișător de clar, lucrul s-a petrecut împotriva voinței lui. Dar dacă voința lui era să nu piardă geamantanul, pe care totuși ni se spune că-l pierduse, de ce nu s-a întors ca să-l recupereze? Simplu: pentru că Eminescu nu era singur. Era cu un dobitoc de gardian, care mai și putea a transpirație și care, fiind cu gândul la beția ce avea s-o tragă a doua zi pe banii lui cumnată-său, pe care probabil că sigur că-l chema tot Mihai, l-a dus în marș forțat la destinație. E logic, e normal e... e cum trebuie!

Invocarea pretensei pierderi a geamantului ne indică însă și altceva mult mai important: legătura nevăzută dintre producția lui Onicescu și cea a lui Bojeicu. Spunem asta întrucât Onicescu declară că „*Eminescu a fost adus la Mănăstire într-o completă lipsă. Cu cât era pe el. Într-o așa mizerie de nedescris*”, pentru ca mai apoi, când vine vorba de „externarea” pacientului, să scrie: „*La plecare am dat lui Eminescu 5 lei de buzunar și i-am oferit un*

geamantan al meu ca să-și puie lucrurile”. De unde avem certitudinea că Bojeicu a folosit în încropeala lui informații din textul lui Onicescu? Răspunsul e simplu: urmărit doar de gândul folosirii acestui detaliu, Bojeicu afirmă că Eminescu și-ar fi pierdut geamantanul la venire, **când nu-l avea.**

Există și o a treia treaptă de informații, care ne conving că scrisoarea lui Bojeicu (să-i zicem așa, spre a simplifica lucrurile) nu conține adevăruri.

16) L. Onicescu declară că Eminescu ar fi părăsit ospiciul în tovărășia altcuiva decât (pretinsa?) lui rudă, Bojeicu:

*„S-a întâmplat c-atunci **un prieten al meu, G. Buzescu** (subl. ns.), să plece **din Monastire** și l-a luat cu el până la Pașcani, înlesnindu-i voiajul până la Botoșani. La plecare am dat lui Eminescu 5 lei de buzunar (ca și Maiorescu pentru trăsură, în 28 iunie 1883! – n. ns.) și i-am oferit un geamantan al meu ca să-și puie lucrurile.”*

Citești și te-ntrebi și mai apăsător: Gheorghe Bojeicu, ăsta, chiar o fi existat sau e unul dintre mulții copii din flori al Istoriei literare? Observăm că el și Buzescu, amicul lui Onicescu au aceleași inițiale și, mai mult, numele lor sunt formate din același număr de litere, 4 dintre ele (B, E, C, U.), adică jumătate, ocupând aceeași poziție, ca într-un joc cu cuburi pentru copii uituci.

B O J E I C U
B U Z E S C U

Oricum, ambii G. B. s-ar fi despărțit de Eminescu la Pașcani, fapt care, departe de a mai descâlci ițele, le încurcă și mai rău.

Cu câteva zile înainte de a trimite textul la tipar, am intrat în posesia studiului *Eminescu și Botoșanii*, semnat de N. V. Bălan. Între altele, acesta scrie:

„În documentele publicate de Augustin Z. N. Pop apare o informație presupusă a unui oarecare Gheorghe Bojeicu, care – după cum se afirmă, ar fi fost avocat și, într-o vreme, director la Spiridonie. Bojeicu pretinde că ar fi fost coleg de clasă cu Eminescu în 1864 la gimnaziul din Botoșani și dă chiar amănunte despre poet. Dar această relatare a cărei existență Augustin Z. N. Pop a semnalat-o într-o «colecție particulară» se contrazice cu documentele liceului din Botoșani, în care numele de «Bojeicu Gheorghe» nu apare nici în anul școlar 1863–1864, nici în anii următori. De asemenea, numele lui Mihai Eminescu nu apare în nici un catalog sau în vreo matricolă a acestei școli. În schimb, în catalogul clasei a III-a din anul școlar 1863–1864 apare numele de «Buzescu Gheorghe», care bănuim că a fost transcris greșit de Augustin Z. N. Pop în «Bojeicu Gheorghe».”

Precum se vede, timide semne de întrebare privind autenticitatea scrisorii lui Bojeicu au fost formulate încă din 1964. Dar ce folos, dacă nu s-a mers până la capăt, cerându-i-se imperativ lui A. Z. N. Pop să prezinte originalul sau facsimilul pretinsului manuscris, precum și explicații privind proveniența acestuia! Iar astăzi, cui să-i mai ceri? Cum Leon Onicescu și Gh. Bojeicu se contrazic, nu se impunea un studiu aprofundat, spre a elimina cel puțin pe unul dintre ei, ca mincinos? Dar chiar și așa, existența unor poziții precum cea a lui N. V. Bălan rămâne reconfortantă. Când a scris cele de mai sus, Călinescu trăia, avea ambiția de a deține monopolul asupra cazului Eminescu și nu-i lipsea nici influența necesară pentru a exercita acest monopol.

17) Bojeicu vorbește liniștit despre un congres didactic derulat la Brăila, aruncă în scenă numele lui M. Pompiliu și Creangă, iar biografiile neatente iau notițe și scriu cărți care se vor temeieri de istorie literară. A verificat cineva dacă la acea dată a avut într-adevăr loc invocatul congres? N-am întâlnit nicăieri confirmarea acestei frumoase speranțe. A încercat cineva să explice de ce Creangă și M. Pompiliu, dascăli în școli de grade diferite, au mers de mână la această – ai zice – întrunire națională a celor ce educă în sistem instituționalizat?

Și asta, treacă-mergă. Când deschidem însă volumul *Ion Creangă. Opere*, inclus de Academia Română în Colecția „*Opere fundamentale*”, la *Repere biografice* (semnează Fănuș Băileșteanu) citim, între altele:

„1886

Boala se agravează.

iunie. *Căsătoria fiului său Constantin cu Olga, fiica lui Neculai Petrea.*

iulie. *Merge pentru a treia oară la cură balneară la Slănic.*

septembrie 25. *Ion Creangă ia un concediu medical pe 6 luni.*

1887

februarie 25. *I se acordă prelungirea concediului medical până la sfârșitul anului.*

– *Scriitorul are neazuri cu vecinul său Vasile Coca, împotriva căruia se plângere Primăriei Iașilor.*

– *Părăsește cariera didactică și vine la București să-și definitiveze formalitățile de pensionare”* (subl. ns.).

Așadar, la 9 aprilie, când a părăsit Eminescu Mănăstirea Neamțului, Creangă era în concediu medical de vreo 7 luni de zile și, cum nici n-avea să mai apară vreodată în sălile de curs, este limpede că fie nu-l mai interesa activitatea didactică, fie boala și-a văzut de drum, obligându-l să stea liniștit. Să credem că, deși atât de bolnav, lui Creangă i-a ars totuși de congrese

obositoare și inutile, că s-a târât cum a putut până la Galați, numai pentru a avea de unde să se întoarcă?

Am crede-o, căci, orice fiind posibil, suntem dispuși să credem totul, după cum suntem oricând gata să ne recunoaștem posibilele erori. Cu o singură condiție: vrem dovezi! Dar acestea ni se refuză, chiar violent, încă de la apariția primelor pagini ale anchetei noastre!

Până atunci, remarcăm că venerabili „prof. dr.” sau „acad.” (datori – între altele – să depisteze și „inexactitățile” aruncate, ciclic, în sacul cu minciuni și falsuri materiale ordinare spre a ni-l înștrăina tot mai mult pe gazetarul și gânditorul Eminescu) se fac că plouă. Rectificarea neadevărurilor spuse de un coleg întru elită pare mai presus de puterile dumnealor. Personaje din această elită cu suflet de tinichea uită că există numai datorită naivității celor pe care, cu strâmbă judecată complice, îi batjocoresc din frică, neștiință sau oportunism.

Ce nevoie a fost de falsul cunoscut drept „scrisoarea lui Gh. Bojeicu”? Ne spune Augustin Z. N. Pop, cel atât de bine documentat în chestiune. Întâi, „confirmă amintirile lui Onicescu”. Cum și acestea sunt cu cântec, trebuie să recunoaștem că ne aflăm în fața unei manevre eficiente, în care două falsuri vor să se susțină reciproc. Ce altceva mai face „memoriul lui Bojeicu”? Să cităm din același distins eminescolog (sublinierile ne aparțin):

„a) reactualizează problema școlarității poetului la Gimnaziul din Botoșani în 1864;
b) aduce caracterizări vii (?) pentru psihologia lui Eminescu școlar, ce concordă cu amintirile conșcolarilor de la Cernăuți pentru perioada 1858–1863;

c) rememorează una din locuințele ieșene ale poetului;

d) fixează temerile apropiatilor lui Eminescu că, după stagiul de la ospiciul nemțean, îndreptându-se spre Botoșani, unde în această vreme făcea gazetărie Scipione Bădescu, cu care era prieten de peste douăzeci de ani, **el avea să-și periclitaze iarăși sănătatea. Și temerea se va dovedi îndreptățită**, după cum vedem din scrisorile Harietei trimise Corneliiei Emilian;

e) dă indicații asupra condițiilor patetice în care liricul a trimis **Convorbirilor literare** poezia **De ce nu-mi vii**, care apără în numărul revistei din 1 februarie 1887. De fapt, Eminescu memorase, acolo la sanatoriu, conceptele romanței (?) lucrată înainte de 28 iunie 1883. Atribuirea mobilului sentimental soției farmacistului **sas** Czenkli constituie un dublet, explicabil prin circumstanțele vieții lui Eminescu în 1887 (?) și de același fond bipolar (?) cu **Pe lângă plopii fără soț...** raportată afectiv (?) și dedicată pe rând Veronicăi Micle în 1876, Cleopatrei Poenaru Leca în 1880 și poate și altora” – între care, de ce nu?, și lui A. Z. N. Pop.

Dacă punctul „d” parcă te face să întrezărești între posibili autori ai scrisorii-lui-Bojeicu și umbra lui A. Z. N. Pop, punctul „e” te lasă gură căscată prin atât de subtilele și de complicatele lui interpretări. Aici ni se dezvăluie, de fapt, ce anume și-a propus să transmită insul care a redactat această epistolă nepriceput fabricată. Explicațiile lui A. Z. N. Pop aduc a măsuri suplimentare de siguranță, luate parcă pentru a garanta că, în ipoteza în care nu va fi integral și bine decriptat prin simpla lectură a scrisorii, mesajul acesteia va ajunge, totuși, la cititor pe căi ocolite, dar și fără riscul de a se înțelege altceva decât **trebuia** să se înțeleagă.

Bojeicu afirmă că avea credința că poezia *De ce nu-mi vii „îi fusese inspirată [lui Eminescu] de o doamnă a unui farmacist din localitate, Doamna Czenkli”*. Aici nu mai e henț discret, ci e fault grosolan. Poezia invocată a fost trimisă spre publicare în ianuarie 1887, când Bojeicu nu era la Neamț. Dacă Eminescu ar fi fost externat pe 10 aprilie și dacă Bojeicu ar fi stat „cu dânsul la Neamț, vre-o zece zile”, înseamnă că acesta din urmă a apărut în zonă în jur de 1 aprilie. Ce manifestări putea să aibă Eminescu față de acest individ, astfel încât acesta să facă legătură între poezia *De ce nu-mi vii* și madam Czenkli? Dacă i-ar fi vorbit de ea, normal era ca insul să spună acest lucru. Dacă ar fi mers împreună în Târgu Neamț, unde ar fi întâlnit-o, la fel. Nu s-a întâmplat nici asta. Și-atunci? Răspunsul e unul singur: autorul a intenționat să convingă, vorba lui Z. N. Pop, că „*Atribuirea mobilului sentimental soției farmacistului sas Czenkli constituie un dublet... de același fond bipolar cu **Pe lângă plopii fără soț**...*”, dar n-a găsit cuvintele potrivite.

Cititorul atent a remarcat că, potrivit datărilor oferite de A. Z. N. Pop, textul lui Bojeicu ar fi fost scris cu numai cinci zile înainte de răspunsul dat de Onicescu la un „*chestionar trimis din Iași*”. De asemenea, a observat și că „*divinul*” invocă așa-zisul memoriu al lui Onicescu (pe care nu-l include în bibliografie și din care preia neașteptat de puține informații), dar nu spune nimic despre respectivul chestionar, referindu-se doar la „*un ms.*”. Prin urmare, se deduce că și răspunsul la chestionar ar fi fost descoperit tot de A. Z. N. Pop. Unde și când? Dar, mai ales, **de ce A. Z. N. Pop nu prezintă și această piesă ca pe o noutate?** De ce nu oferă numele celui care a formulat chestionarul, precum și întrebările acestuia? Când și pe ce cale a ajuns răspunsul lui Onicescu în fondul de manuscrise al Academiei?

Când luăm în calcul toate posibilitățile, se impune și întrebarea: în 1962, când publică textul lui Bojeicu, avea A. Z. N. Pop acces liber la „*memoriul*”

lui Onicescu? Aparent da, deoarece citează 10 cuvinte din el. Le reamintim: 1) „*Casieri-Administrator*”; 2) „*mizerie de nedescris*” și 3) „*se însenină ca prin farmec*”. Dacă privim mai atent aceste citate, observăm că toate sunt preluate din articolul lui Călinescu din *Contemporanul* și că – detaliu esențial – ultimul („*se însenină ca prin farmec*”) **lipsește din ceea ce se pretinde a fi originalul manuscrisului lui Onicescu**. De ce l-a folosit A. Z. N. Pop? Probabil, pentru că a fost indus în eroare de Călinescu. În articolul din *Contemporanul*, acesta, anunță că i s-ar fi „*comunicat un ms. semnat Leon Onicescu, din sept. 1890*”, precizează: „*Folosesc din el ceea ce mi se pare util*”, după care indică „*P. 404*” și „*P. 405*”, precum și citatele care urmau să fie inserate în fiecare dintre ele. Paginile respective nu erau însă ale manuscrisului, ci ale uneia dintre edițiile monografiei sale (a treia, după cum precizează încă din primele fraze ale articolului), iar pasajele puse între ghilimele erau parafrazări în care nu apăreau decât accidental și cuvinte preluate din manuscrisul atribuit lui Onicescu. S-ar zice că A. Z. N. Pop a uitat precizarea de la începutul articolului lui Călinescu („*găsesc cu cale a da câteva îndreptări biografice*”) sau a interpretat greșit sensul în care acesta **folosea** un document „*util*”. De ce, de ne-ce, atunci când – spre sfârșitul articolului – a citit:

„*P. 405: «Din ianuarie se însenină ca prin farmec și scrisorile sale sunt o dovadă de aceasta»*” (subl. ns.),

A. Z. N. Pop pare să fi priceput că acesta este fragment din „*memoriul*” lui Onicescu, pe care Călinescu l-ar fi socotit „*util*” și l-ar fi citat.

Eroarea este majoră nu pentru că Onicescu n-ar folosi **exact** aceste cuvinte, ci pentru că informația din „*memoriul*” lui sună **diametral opus**, Eminescu fiind – zice el – „*senin*” de la sosire, iar revenirea „*în cunoștință*” producându-se după doar câteva zile:

„*Cum am ajuns din Iași la Mănăstire, m-am dus să văd pe Eminescu. L-am găsit culcat, îmbrăcat cu haine de spital cu boneta pe cap. (...) // Eminescu s-a arătat foarte mulțumit și vesel. (...) // La câteva zile a venit medicul ospiciului, dl. dr. Ursulescu și i-a prescris cuvenitul tratament. (...) // După câteva zile de tratament Eminescu se simțea mai bine, începuse a-și reveni în cunoștință*” (subl. ns.).

Afirmația lui Călinescu: „*Din ianuarie se însenină ca prin farmec*” are cu totul alte temeuri. Întâi, sunt aberațiile lui Zosin, care ar fi aflat de la un subaltern că Eminescu „*se murdărea, făcea figuri și murdărea pereții cu*

escremente, etc. Aproape toată iarna a fost așa; către primăvara anului 1887 se făcuse bine..." (subl. ns.). Scorneala lui Zosin nu mai putea fi însă integral susținută după mijlocul veacului trecut, între timp apărând dovezile materiale ale corespondenței purtate de Eminescu de la Mănăstirea Neamțului. Și cum în ianuarie 1887 Eminescu îl „executase” public pe Mille pentru calomnie, Călinescu a apelat la formula înșeninării „ca prin farmec”, pentru a putea folosi, totuși, și mizeriile doctorului P. Zosin. În *Viața lui Mihai Eminescu*, „divinul” folosește orice i se pare a fi „dovadă” de nebunie, ajungând să alăture mărturii care se exclud reciproc (vesel după Onicescu și furibund potrivit lui Zosin):

„Leon Onicescu... îl găsi în haine ospitalicești și cu bonetă pe cap... Poetul era totuși mulțumit și vesel, nedându-și socoteală unde se află. În primele luni de iarnă fu agitat, având perioade de furie, cu loviri de pereți și alte inconștiențe mai joase...” (subl. ns.).

Greșeala lui A. Z. N. Pop ne ajută mult, căci aruncă o nouă lumină asupra straniilor „documente” semnate, se zice, de Leon Onicescu și de Gheorghe Bojeicu. Cele cinci cuvinte puse în mod eronat de el în seama lui Onicescu ne conving că, până în 1962 (cel puțin), **nici A. Z. N. Pop nu a avut ocazia să vadă misteriosul text ce i-ar fi fost „comunicat” lui Călinescu**, acesta păstrând doar pentru sine atât documentul în sine, cât și secretul provenienței acestuia. Când și cum i-a parvenit lui A. Z. N. Pop întregul manuscris (pe care l-a publicat în 1983) nu avem de unde să știm, după cum nu știm nici unde se află depozitat în prezent, căci nici el, nici Călinescu nu au precizat vreodată sursa.

Dar în acest moment asemenea necunoscute nu au prioritate.

În situația în care A. Z. N. Pop n-a văzut „*memoriul*” lui Onicescu decât după 1962, el nu mai poate fi făcut răspunzător nici de datarea acestuia. În schimb, ar deveni limpede că a vrut să-l acopere pe Călinescu, deoarece în 1983, când publică textul integral, se prefacă a uita de celălalt „document”, asupra căruia tot el ne atrăsese atenția: răspunsul la chestionar, al aceluiași Onicescu. Iar acolo s-ar găsi trecut negru pe alb: „...*memorisindu-mi am scris niște însemnări «Eminescu la M-rea Neamțului» și aflându[-]mă în București (în 1914), le am dat la revista «Flacăra»...*” (subl. ns.). De altfel, poșta redacției din *Cronica* (octombrie 1915) atestă (cam) același lucru. Să fi fost acest răspuns „*la un chestionar*” o **piesă necesară doar pentru moment**, cât să creeze greșita impresie de coerență a evenimentelor? Să fi fost o simplă

punte scriptică menită să facă legătura cu răspunsul dat de Galaction autenticului Onicescu în *Cronica*, după care, cum s-a și întâmplat, urma să fie dată uitării?

De asemenea, dacă A. Z. N. Pop nu a văzut manuscrisul lui Onicescu înainte de a publica *Contribuții...*, problema autorului celui alt „document”, semnat Gh. Bojeicu, se complică și mai mult. Că acesta e o făcătură, credem că este destul de limpede. Dar cui să-i mulțumim pentru asta? Ar fi îndrăznit A. Z. N. Pop, mai ales în situația în care, nevăzând textul original, nu-i cunoștea conținutul? Era sinucidere curată. Dar **dacă nu știa ce scrisese Onicescu, cum putea să afirme că Bojeicu îl confirmă pe acesta?** I-a cerut cineva să o facă?

Să fi fost și manuscrisul lui Bojeicu „*comunicat*”, dar nu lui Călinescu, ci lui Z. N. Pop? „*Comunicat*” de cine? Ne îndoim că A. Z. N. Pop era atât de puternic pe vremea aceea, încât să fie preferat „*divinului*”. Și-atunci?

Reacția lui Călinescu la publicarea cărții lui Z. N. Pop, în 1962, a fost cel puțin ciudată. El nu a contestat valabilitatea manuscrisului lui Bojeicu, „descoperit” de A. Z. N. Pop, însă nici l-a luat în seamă. Mai mult, chiar l-a contrazis, dar diplomatic. Concret, Călinescu a adăugat lucrarea lui A. Z. N. Pop în bibliografie, cu precizarea: „*necitat de noi, dar folosit în unele detalii*”, însă în monografie a scris că Eminescu ar fi fost „*condus de un G. Buzescu până la Pașcani*”, nu de Gh. Bojeicu. Nici un cuvânt despre pretinsa întâlnire a lui Eminescu cu Creangă și cu Miron Pompiliu ori despre încercarea acestora de a-l feri de Bădescu. Altfel spus, pentru el Bojeicu nu exista. Și acesta era adevărul, Bojeicu fiind o plâsmuire. Călinescu cunoștea acest lucru chiar de atunci, dar a tăcut mâlc, deși A. Z. N. Pop publicase informații pe care el le socotea false și care contestau adevărul din „documentul” acreditat de el în mod public ca fiind autentic. Nu înseamnă toate acestea că, de fapt, „*divinul*” **avea nevoie de acea informație falsă?**

Să fi fost A. Z. N. Pop folosit doar pentru ca așa-zisa *confirmare* a textului lansat de Călinescu în urmă cu patru ani să vină – mai plauzibil – printr-o altă filieră? Călinescu a aflat de existența acestui „*document nou*” citind cartea lui A. Z. N. Pop sau îl parcursese în original? Acea „*colecție particulară*” din care l-ar fi copiat A. Z. N. Pop nu cumva era chiar a lui Călinescu? Au fost manuscrisele lui Onicescu și Bojeicu supuse și atenției altor cercetători? A. Z. N. Pop a apelat din întâmplare la serviciile Editurii Academiei sau a fost îndrumat într-acolo, unde o binevoitoare mână nevăzută i-a deschis ușa?

Întrebările pot să pară tendențioase. Poate chiar sunt, dar cum să nu le pui în contextul existent? Când devine limpede că ești mințit, dar nu știi cu precizie care este întregul adevăr, poți să omiți vreuna dintre ipotezele plauzibile?

Notă: În interes medico-științific, doctorul Ion Nica a publicat și dânsul scrisoarea lui Bojeicu (vezi *Eminescu. Structura somato-psihică*). În *Note bibliografice*, indică drept sursă numărul din 24 ianuarie 1958 al publicației *Contemporanul*, precizând și titlul: *Eminesciene*. În realitate, la acea dată, în publicația și sub titlul invocat, Gh. Călinescu se referă la Onicescu, nu la Bojeicu. De unde eroarea? Credem că răspunsul se găsește lucrarea lui A. Z. N. Pop: *Contribuții...* Aici, la pagina 467, autorul încheie prezentarea textului semnat de L. Onicescu, după care trece la cel al lui Bojeicu. Subsolvul paginii conține și două trimiteri către „izvoară”. Prima dintre acestea [, *Eminesciene*, în *Contemporanul*, nr. 3 (589), din 24 ianuarie 1958, p. 2”] sună aproape identic cu adresa oferită de I. Nica, dar se referă la textul lui Onicescu. Bănuim că I. Nica a greșit... adresa (risc asumat de oricine face cărți din cărți și bibliografii din bibliografii – pentru care păgubesc alții).]

STASUL „nefericitului poet” EMINESCU

Contradicțiile dintre P. Zosin, R. Șuțu, L. Onicescu și Gh. Bojeicu arată limpede că și legat de „episodul Neamț” minciuna are picioare scurte. „Mărturiile” în sine, le-am văzut. Ce spun biografii – așșderea. Peste un singur lucru poate că am trecut prea repede: peste documentele care ar fi făcut posibilă închiderea lui Eminescu în balamucul de lângă Mănăstirea Neamțului. Să ne întoarcem la ele, parcurgându-le pe îndelete.

Potrivit istoriei literare, la 6 noiembrie 1886, Eminescu se găsește în arestul Poliției din Iași. În această zi, el primește vizita lui Iuliano și Bogdan, doi medici cărora Parchetul, din motive nici astăzi știute, le ceruse să-i facă o expertiză medicală. Dând curs cererii, ei redactează următorul buletin medical:

„Constatare medicală

Subsemnații doctori în medicină de la facultatea din Paris, etc., în urma requisiziției D-lui Prim Procuror din 5 Noembrie 1886 de a constata starea mentală a lui Mihail Eminescu, mergând la arestul comisiei al desp.[ărțiturii] I unde se află pacientul, din interogatorul și conversația avută cu Eminescu, am putut constata că el suferă de o alienațiune mentală cu accese acute, produse probabil de gome syphilitice la creier și exacerbate prin alcoholism; starea lui este periculoasă atât pentru societate, cât și pentru el însuși și este neapărată nevoie de a fi internat în o casă specială spre cercetare și observare pe un timp limitat, după socotința medicului curant.

Dr. Iuliano, dr. Bogdan

Iassy, 1886, noembrie 6.”

Că starea lui Eminescu nu era „*periculoasă atât pentru societate, cât și pentru el însuși*”, astfel încât să fie „*neapărată nevoie de a fi internat în o casă specială spre cercetare și observare*”, o recunoaște până și Chibici-Revneanu:

„*În cele câteva reprize ale bolii, Eminescu nu avea propriu-zis manifestări de furie primejdioase*”.

Deci, pe lângă contestarea rândurilor de mai sus, Chibici rămâne martor și că Eminescu nu a folosit niciodată un revolver, în tentativa de a uide pe cineva (unii l-au transformat chiar pe Chibici în pretinsă victimă). Ce folos, însă, dacă piața istoriei literare cere altceva?

De o sută de ani, documentul de mai sus este preluat aidoma, ca adevăr incontestabil, în felurite studii cu pretenții de exigență științifică. Lumea istoricilor literari nu s-a complicat făcând proprii cercetări sau conexiuni între cele atribuite acestor doi medici și alte mărturii, contradictorii. Iar detractorii lui Eminescu (căci, din păcate, asta sunt biografii lui – unii, poate, fără voie) nu aveau nici un interes să trezească suspiciuni. În toate lucrările care tratează ultimii ani din viața lui Eminescu surprinde absența interogației. În pofida lipsei totale a documentelor autentice, toată lumea știe totul, neexistând fir de dubiu. Așa s-a inventat și s-a cimentat un adevărat **stas Eminescu**. Tot ceea ce a fost viu și supărător a fost eliminat prin hoții și pliviri viclene, iar produsul rezultat, grație unor condeie mai mult sau mai puțin talentate, dar spectaculos superficiale sau vădit imorale, a suferit o sublimă standardizare.

În țara asta s-au ținut multe colocvii pe tema Eminescu, s-au consumat fonduri importante pentru tot felul de necuviințe comise sub pretextul că, prin ele, acestuia i s-ar aduce încă un omagiu. Cum am mai spus, pe nimeni nu a interesat aspectul moral-juridic al chestiunii și nimeni nu a urmărit de la un capăt la altul **firul vieții reale, inclusiv medicale**, a lui Eminescu. Autorii lucrează cu aceleași segmente șablon, pe care le înnoadă în ordine diferită, dar toți plecând de la un unic prim nod de sugrumare a adevărului.

Să începem însă a da câteva exemple de criminală inabilitate din partea biografilor. A fost vorba de intenție? Nu ne putem pronunța, deoarece, chiar dacă există elemente care ne fac să-i suspectăm de rea-credință, deocamdată nu o putem proba până la capăt.

Micuța Riria preia toate calomniile murdare știute și, sub patronajul lui A. D. Xenopol, soțul ei, încearcă să le dea luciu:

„Și mergând din când în când, mai **dădea câte o zdravănă ciupitură femeilor**; iar bărbații, **făloși că le ținea în seamă**, îi dădeau mereu plosca la gură” (Ultima rază din viața lui Eminescu – vezi Arhiva [„Organul Societății științifice și literare”, 1902]).

Medicul ideolog Zosin susține că ar fi descoperit sus-pomenitul certificat medical, în care se atestă că Eminescu era alienat, cauza probabilă fiind niște „*gome syphilitice la creier*”. Aruncând întreaga responsabilitate a celor afirmate în spinarea unui subaltern anonim, același Zosin adaugă „folcloric”, că Eminescu ar fi fost un „*psihopat alcoolic și sifilitic*”, zguduit de „*perioade de furie, de inconstiență*”, decăzând „*până la gradul de a utiliza ex-crementele, etc.*”

Șmecheria e veche; ea prinde când ai un nivel de informare mediu sau sub-mediu. Luat în sine, pasajul nu conține nici o precizare pe care să o poți dovedi, cu probe materiale la îndemâna oricui, ca fiind mincinoasă. Și, cum nimeni nu ajunge să parcurgă articolul lui Zosin decât după ce **știe** încă din școală că Eminescu ar fi fost nebun, rămâne o singură concluzie: Zosin are dreptate. Biografii nu s-au întrebat însă: oare în arestul Poliției din Iași s-or fi petrecut lucruri asemănătoare? Oare și acolo Eminescu avea „*perioade de furie, de inconstiență*” și „*utiliza ex-crementele*” ca să scrie pe pereți? (Sună scârbos, nu-i așa?, e complet neacademic!) Dacă „da”, cum de toate acestea n-au fost confirmate sau, dimpotrivă, contestate? Dacă „nu”, cum rămâne cu credibilitatea lui Zosin? De ce el nu a fost inclus între marii denigratori ai lui Eminescu? Pentru că a fost necesar. În ce mod? Se va vedea.

Să mergem mai departe, recitind ce scrie în anul 1893 și acea mașteră topită de grija lui Eminescu și de pomenile pentru el, numită Cornelia Emilian:

„În anul 1886 Eminescu, găsimu-se în Iași, ocupa un loc la biblioteca Universității, dar n'a ținut mult timp, din cauză că la picioare avea niște răni pe care medicii le închisese și boala mentală imediat i-a revenit a doua oară. În nebulă să nu făcea alt rău de cât, cum întâlnea vre-o tânără, o apuca de turnură, iar când a stricat două fanare de la ulei, autoritatea îndată l'a închis.”

A „*apuca de turnură*” tot tineretul feminin de pe Copou și a strica (când? cum? în ce context?) două felinare să fie totuna cu a fi *furios și inconstient* și cu a „*utiliza excremente*”? Ni se sugerează cumva că turnurile în cauză erau apucate cu furie – poate și scuturate, până pâraia stamba? Și, dacă la atât se rezumau manifestările „nebuliei” lui Eminescu, cum au ajuns cei doi doctori la diagnosticul citat doar în urma unor taclale?

Nu susținem – Doamne ferește! – că Emilianca ar spune adevărul, întrucât numita, reactivând peste ani o minciună dovedită ca atare pe când trăia Eminescu, ne-a arătat fără să vrea cât de onești erau ea și grupul socialist cu care bea ceaiul și țesea intrigi. Ceea ce supără este faptul că istoricii literari nu și-au dat osteneala nici măcar să așeze față în față aceste afirmații divergente, încercând să descopere care dintre ele ar putea fi socotită adevărată sau să demonstreze că ambele sunt la fel de mincinoase. Ori, măcar, să se-ntrebe: totuși, ce s-a întâmplat la Iași, în noiembrie 1886? Nu numai că acest lucru nu s-a făcut, dar, culmea „cercetării științifice”, aceste două argumente de semn contrar sunt folosite alături, ca piese de bază în „demonstrarea” tezei privind pretinsa nebunie a lui Eminescu.

Într-o situație similară se află și C. Mille, care lăcrimează și mai profund avizat:

„Tot ce a rămas din Eminescu, e animalul care ’și îndeplinește funcțiunile. Mașina omenească, pe care nu o mai însuflețete suflul cugetărei”,

după care dă de înțeles că Eminescu ar trăi o necurmată poftă de a „*poseda*” femeile întâlnite pe stradă sau în local, dând în public, fără vreun pic de rușine, „*curs liber dorințelor năutrice*”.

Poate că unii au tresărit voioși: uite, și Mille vorbește de „*animalul*” Eminescu (ca Zosin), și el se referă la atacurile lui la dame, ca Emilianca. În realitate, Mille intră în contradicție cu Cornelia Emilian, apriga apărătoare a turnurilor din România, deoarece turnurile sunt așezate deasupra feselor, care sunt nițel altceva decât sânii. Dar, de dragul unor biografii, am putea pune semnul egalității chiar și între a atinge o țesătură moartă și a ciupi un sân. Am putea accepta multe, de n-ar exista o problemă: toate sus citatele spuse ale lui Mille au fost contestate la numai două zile după ce apăruseră în *Lupta*, iar el, Mille, n-a mai îndrăznit să zică nici câr! Mai mult, câteva zile după aceea, presa vremii a afirmat foarte explicit că **Eminescu însuși a restabilit adevărul:**

„Am reprodus scrisoarea adresată unui confrate de d. Mihail Eminescu, prin care rectifică o știre greșită ce se răspândise asupra sănătății sale” – subl. ns.; (*Universul, Știri*, 22 ianuarie 1887 – anunț similar a apărut și în *Lupta*).

Dacă guraliva C. Emilian afirmă peste ani același lucru ca Mille și dacă se recunoaște explicit că spusele acestuia sunt neadevărate, contestate inclusiv

de Eminescu, automat, eticheta de **răspândac** veninos devine valabilă pentru amândoi. Bineînțeles, faptul că Mille și Cornelia Emilian mint nu demonstrează deplin că nici Zosin n-ar spune adevărul. Cel puțin, nu în mod direct. Știm însă cu precizie că Zosin a citit „amintirile” Emilianței, din care utilizează chiar pasajul citat și de noi. De altfel, principala „documentare” a acestui medic pare să fi constat în cărțile editate de aceasta la Șaraga. În pofida acestui fapt, Zosin nu scrie nimic despre pretensele apucături ale lui Eminescu față de doamnele Iașului. De ce? Cum de el, care face analiza „bolnavului” Eminescu, omite „simptome” atât de importante, atunci când îi stabilește acestuia diagnosticul? Cum de el, medicul studios, care ia interviuri celor din subordine, aflând cu științific interes că Eminescu s-ar fi dat de pereți și de balcoane și că ar fi manipulat excremente, omite huliganicele fapte comise în Iași de Eminescu? Avem un singur răspuns: atari „simptome” erau insuficient de „tari” pentru public (mai ales, după demontarea intrigilor lui Mille), între apucatul de turnură și excremente fiind, totuși, o mai pregnantă diferență. Și-atunci a apărut o nouă „nebunie”, care s-ar fi exprimat strict în ospiciu, zgâriind, sub privire anonimă, ochiul de sticlă al gardianului.

Am folosit un limbaj trivial, dar acesta consonează cu gunoiul din spusele lui Zosin despre Eminescu – spuse care nu deranjează pe nimeni dintre cei ce înghit scabroasa lui literaturizare medicală.

Și, pentru ca erudiții care dau culoare istoriei literare să nu mai strice hârtia cu noi abureli, reamintim ce consemna *Liberalul* din Iași la 18 iulie 1887, adică peste nici un an de la data încropirii constatării medicale semnate de alți doi medici cititori de ziare, Iuliano și Bogdan, deveniți și ei, cu sau fără știință, actori în scenariul anti-Eminescu:

„Earna trecută, poetul nostru M. Eminescu căzuse greu bolnav de picioare. Epitropia Ospitalului Sf. Spiridon, văzându-l lipsit de mijloacele necesară, l-a trimis la spitalul din Târgu-Neamț. Aflându-se aceasta, toate ziarele noastre fără deosebire de culoare politică, precum și multă lume orășenească pretinsă «cultă», manifestară neconținut compătimirea și îngrijirea lor pentru marele poet. Îndemnuri, care de care mai patriotice-naționale, nu lipseau” (subl. ns.).

Urmând să revenim asupra acestor informații, subliniem deocamdată doar că redactorii ziarului liberalilor, care nu știm să-i fi fost prieteni lui Eminescu, nu spun nimic nici de apucatul de turnură, nici de ciupitul damelor pe stradă, nici de distrugerea felinarelor și, în general, nu amintesc de pretinsa alienare din noiembrie 1886. Culmea este că articolul din care am desprins

fragmentul de mai sus a fost și republicat chiar și de Cornelia Emilian, care demonstrează astfel că a cunoscut adevărul, dar a fugit de el. De asemenea, știind că și Zosin a citit cărțile apărute sub îngrijirea acesteia, rezultă că nici el nu era în necunoștință de cauză. Concluzia o trage fiecare.

În vremuri normale, cele mai sus arătate ar trebui să fie arhisuficiente pentru a determina redeschiderea și reanalizarea Dosarului Eminescu. Din păcate, trăim zile încă dominate de neadevăr, care este apărut fie cu agresivitatea ieșită din comun a mârlanului lipsit de argumente, dar plin de venin, fie printr-o lene greu imaginabilă. De aceea, până când procurori literari onești se vor autosesiza, nu vom conțeni a denunța, **numai cu documentele alături**, impuritățile acestora și efectele lor în acele lucrări ipocrite, care au fixat în mintea mulțimilor imaginea unui fals Eminescu. Pentru noi, adevărul Eminescu se impune tot mai evident drept victimă nu doar a unor grupuri în stare de orice, ci și a unor idei preconcepute, care, dacă nu s-au născut din neștiință, atunci își află explicația în ingratitudine sau chiar dușmănie – povară ale cărei meandre chiar nu ne mai interesează.

Medicul – *deus ex machina* în regia conjurației

Să ne întoarcem la așa-numita „*constatare medicală*”.

Conținutul acestui bilețel inexistent, ridicat la rang de raport medical, a fost pentru prima oară dat publicității de doctorul P. Zosin, în articolul *Nebunia lui Eminescu*, apărut la 15 iunie 1903, în numărul 11 al revistei *Spitalul*. (Ulterior, când ospiciul de la Mănăstirea Neamțului nu mai exista, avea să fie republicat în diverse publicații – de exemplu, revista *Convorbiri științifice și filozofice*, din aprilie 1912.)

Până în prezent, nu cunoaștem nici lucrări care să fi reprodus documentul autentic și nici biografi care să afirme că l-ar fi văzut cu ochii lor – amănunt care nu îi oprește să îl folosească. Straniu lucru, dacă ne gândim la acribia cu care au fost fotocopyate tot soiul de chitanțe, cărți de vizită și hârtiute, prin nimic relevante în ceea ce privește destinul lui Eminescu și, mai ales, dacă ținem seama de faptul că textul înscrisului medical semnat de Iuliano și Bogdan a fost publicat și răs-publicat, dar niciodată în facsimil. De asemenea, n-am întâlnit nici o informație relevantă despre cei doi doctori semnatari.

Și, capac la toate, numele doctorilor Iuliano și Bogdan nu figurează nici între ale celor cinci medici care aveau să-l „expertizeze” pe Eminescu câteva luni mai târziu, la 14 iunie 1887, în căsoriul Emilianilor.

Biografia au mers orbește pe mâna socialistului Zosin, care vreme de 9 luni (din mai 1903 până în februarie 1904) a funcționat ca medic al ospiciului de lângă Mănăstirea Neamțului. Cum a ajuns Zosin la documentul pe care pretinde că îl transcrie? Simplu, vor zice unii: s-a uitat prin arhivă. Trecem peste faptul că numirea lui s-a produs la 17 ani de la consumarea faptelor și întrebăm: de unde știa doctorul Zosin de existența aceluia document, câtă vreme, atunci când și-a redactat el articolul, nici supraveghetorul Maiorescu, ale cărui informații le ține la loc de cinste, nu a cutezat să afirme că Eminescu ar fi trecut prin ospiciu în 1886? Dar să admitem că totul s-ar fi datorat întâmplării sau unor fantome binevoitoare. În acest caz, unde este însă acum ipotetica arhivă? Nici unul dintre cei atât de interesați să culeagă de la te miri cine cât mai multe „amintiri” despre „nebunul” Eminescu nu pare să fi fost interesat să afle. A fost arhiva distrusă după dezafectarea stabilimentului? Și asta ar suna plauzibil, dar numai aparent, căci în acele vremuri, în care se umbla cu limba scoasă după orice mărturie despre „nebunul” Eminescu, ideea că tocmai astfel de documente-cheie ar fi fost lăsate pradă focului rămâne inacceptabilă. Iar în absența documentelor, devine cel puțin riscant să reclădești diagnostice, având drept temelie doar spusele unui ins care nu numai că nu s-a remarcat în plan profesional, dar, mai ales în tinerețe, când a pus pe hârtie și articolul în discuție, nici cu morala nu stătea prea bine. Cu toate acestea, specialiștii au procedat pe dos, ca și cum ar fi așteptat un personaj ca Zosin și „dezvăluirile” lui.

În varianta Zosin, decizia medicală din 6 noiembrie privind internarea lui Eminescu a fost luată cu o zi înainte ca Maiorescu să ajungă la Iași și ca *România liberă* să anunțe că se va sărbători: „a 23-a aniversară a societății literare” *Junimea*. În volumul *Hyperion. I*, G. Munteanu, după ce recunoaște că nu există un răspuns satisfăcător la întrebarea dacă nu cumva Maiorescu o fi distrus o parte din manuscrisele eminesciene (desigur, e vorba de cele compromițătoare pentru el și pentru *Junimea*), oferă și o informație ce pare certitudine:

„Sigur e că, în afara oricărei intervenții maioresciene, diriguitorii Iașilor (între care N. Gane, de mai multe ori primar, rămânea unul dintre cei mai influenți – n. ns.) puseră pe doctorii Iuliano și Bogdan să demonstreze printr-un raport ceea ce oamenii respectabili doreau de mult. Iar când avură asemenea document trebuincios, l-au pornit pe Eminescu spre ospiciul de la Mănăstirea Neamțului, sub pază.”

Istoricul afirmă că neamestecul lui Maiorescu ar fi indubitabil, dar simplul fapt că se gândește la el arată că, în sinea lui, nu socotește intervenția magistrului chiar o absurditate. Mulțumim pentru atenționare.

Mai aflăm de la George Munteanu că autoritățile locului „*puseră*” pe numiții medici „*să demonstreze*” că Eminescu ar fi alienat, între altele și pentru că asta **așteptau** anumiți „*oameni respectabili*” să audă din partea autorităților. Cu alte cuvinte, nu medicii au fost primii care au stabilit că Eminescu ar fi „*alienat mintal*”, ci „*dirigitorii Iașilor*” la a căror comandă au lucrat și care, la rândul-le, făceau astfel pe plac acelor anonimi „*oameni respectabili*” cu drept de vot.

Certificatul medical o fi fost el dorit și „*trebuincios*” pentru a-l interna pe Eminescu „la nebuni”, dar a fi „*trebuincios*” unei minorități de „*oameni respectabili*” nu este totuna cu a fi legal. Din păcate, aspectul legalității celor întreprinse împotriva lui Eminescu nu i-a interesat pe biografi, care n-au găsit timp și suflu ca să se întrebe: dacă Eminescu chiar înnebunise, **de ce a fost nevoie să fie aruncat la peste o sută de kilometri de Iași, când orașul avea propriul ospiciu, la Mănăstirea Golia?** Așa de mare era ura unor „*oameni respectabili*” față de el? Ar însemna că nu se schimbaseră nimic față de februarie 1880, când, (re)amintim, Eminescu îi scrie Veronicăi:

„...acesta e singurul reazim al caracterului meu – mă onorează ura lor și nici nu mă pot închipui altfel decât urât de ei”.

Pentru cel care redactează un raport medico-legal, doctorul Zosin are sfaturi înțelepte: „*datoria lui cată să fie de a nu neglija nici un element ce-ar putea veni în sprijinul părerilor sale sau care mai ales ar putea să-l contrazică*” (subl. ns.). Această obligație nu o aveau și Juliano și Bogdan? Ei nu trebuiau să apeleze și la doctorul Șuțu, și la memoria „amicilor” lui Eminescu, și la Creangă sau la Harieta, care locuia la Botoșani, putând fi ușor contactată, deoarece orașul (în care Zosin se dovedise de mic un bun activist de partid) era legat la rețeaua de telegrafie? La loc de cinste în lucrările pur teoretice, anamneza n-a mai făcut doi bani în practică.

Să reanalizăm textul „documentului” invocat de Zosin. Așadar, la pretinsa cerere a Parchetului, medicii Juliano și Bogdan, „*de la facultatea din Paris*” sar în trăsură și pornesc spre arestul Poliției, spre a face „*Constatări medicale*” asupra lui Eminescu. Ajung la destinație, studiază pacientul și decid că acesta ar suferi „*de o alienație mintală cu accese acute, produse probabil de gome sifilitice la creier și exacerbate prin alcoolism*”. Voința oamenilor respectabili erau satisfăcută.

Dacă numiții medici chiar bănuiau că Eminescu ar fi bolnav de sifilis, ei trebuiau să facă una dintre cele mai simple verificări, încercând să descopere dacă cel dat lor spre examinare are pe trup sifilide (sau urmele acestora). A-l dezbrăca pe pacient în acest scop era inevitabil. Dovadă că așa se proceda, chiar la începutul raportului medico-legal întocmit la 23 martie 1889 – două luni după ultima internare a lui Eminescu – putem citi:

„...am procedat la cuvenita cercetare și am constatat următoarele:

*D-ul Mihail Eminescu, ca de ani 45, constituție forte, **nu prezintă pe suprafața corpului leziuni remarcabile**”* (subl. ns.).

Și, pentru ca lucrurile să fie cât mai limpezi, iată ce știa și doctorul Zosin că ar trebui să facă „*expertul*”, după precizarea primei impresii:

*„...apoi va trece la descrierea tulburărilor corporale, cu specială insistență asupra acelor ce-ar putea avea vre-un răsunet asupra vieții psihice sau ar putea sta în oare-care raport (greutatea corporală, tremor, reflexe pupilare, reflexe patelare, sensibilitate, traume, **semne sifilitice**, simptome pelagroase, alcoolice, infecțioase, etc.) Cu deosebire anomaliile sistemului nervos se vor indica cât mai amănunțit. Apoi **se va indica starea psihică sub toate punctele de vedere**, arătându-se cât mai complex posibil facultățile psihice alterate, pe cari expertul urmează să se întemeeze în concluzia raportului său. Spre acest scop **se vor da dovezi de sine vorbitoare**, cum ar fi răspunsurile la anumite întrebări, fragmente de scrisori, etc.”* – subl. ns. (vezi *Expertiza psihiatrică*, 1902 – lucrare încheiată de Zosin la Heidelberg și dedicată lui Spiru Haret, pe atunci ministru al Cultelor și al Instrucțiunii publice, chirurgului C. Angelescu, neurologului G. Marinescu și chimistului A. Urbeanu).

Se mai poate vorbi de neștiință?

Într-un text plin de minciuni, publicat de *Familia* în 1902, un trist sfertodoct pe nume N. A. Bogdan (s-o fi înrudit cu doctorul Bogdan?) își „amintește”:

*„O boală crudă, rezultatul traiului singuratic și al lipsei de care neîncetat suferea, se acapară de el; **corpu-i întreg se acoperi de răni**; suferința și dezgustul curând îi copleși creierul și geniul”* (subl. ns.).

Folosirea minciunii subliniate indică interesul ca lipsa certificatelor medicale legale să fie suplinită cu „amintirile” unora și altora, în care să apară și simptome ale sifilisului (boală care, am mai spus, nu putea sări peste faza a doua, când contagiozitatea este sporită, din cauza feluritelor leziuni,

ivite pe o suprafață considerabilă a trupului). Altfel spus, în locul mărturiei profesionistului, se apelează la „proba cu martori” ignoranți și corupți.

Sifilisul florid – la care trimit cuvintele lui N. A. Bogdan – apare la scurt timp după îmbolnăvire (mai puțin de jumătate de an) și durează doar câteva luni (dar cicatricile rămân). Or, dacă bubele pretinsului sifilis ar fi „înflorit” pe trupul lui Eminescu în 1886, ar însemna că el contractase boala fie chiar în acel an, fie spre sfârșitul celui precedent. Într-o atare situație, însă, nu se mai susține deloc teoria sifilisului **nervos** care – zic autorii vastei diversiuni a partitului luetice – s-ar fi manifestat la Botoșani și nici atât nu s-ar mai putea pretinde că Eminescu a fost sechestrat la Șuțu datorită luesului.

În al doilea rând, oricât și-ar dori unii, „*traiul singuratic*” nu duce la sifilis – ba, putem spune că, știind pe ce căi se capătă această boală, acționează invers, ferind organismul de mica, dar nervoasa treponemă. În mintea lui N. A. Bogdan, sifilisul pare să fi fost un ceva invizibil, care bântuie ulițele și se uită pe ferestrele caselor și, cum vede pe cineva singur și flămând, cum sare la el!

În urma examenului medical direct, atât Șuțu, cât și Vineș ne furnizează dovezi indubitabile împotriva spuselor lui N. A. Bogdan. Cei doi medici-temnicheri recunosc că, în 1889, pe trupul lui Eminescu nu erau decât urmele neimportante lăsate pe gambe de pustulele sparte și cicatrizate ale ectimei, Șuțu precizând cât se poate de explicit că a fost o „*erroare*” să se creadă că Eminescu ar fi suferit de sifilis.

Întrebarea: **de ce minte N. A. Bogdan?** rămâne una secundară. Principala nelămurire este alta: **de ce nu au intervenit ceilalți?** De ce mai bine informații „amici” și „protectori” nu l-au contrazis pe N. A. Bogdan? Cei mai mulți or fi tăcut pentru că nici nu știau prea bine ce se întâmplase, fiind ei înșiși manipulați. Afirmările lui N. A. Bogdan nu se mai regăsesc la nici un alt autor și nu știm unde și când ar fi putut face numitul respectiva constatare, care a rămas însă, repetăm, neamendată public.

Revenim la certificatul medical din 6 noiembrie.

Chiar de-am admite ipoteza existenței unor gome, rămâne întrebarea: de unde ideea că acestea ar fi „*exacerbate prin alcoolism*”? Ca să faci o asemenea afirmație, trebuie să știi cu precizie că respectivul obișnuiește să bea peste măsură. Cine le-a oferit celor doi medici franțuziți această informație, când ei singuri declară că întreaga lor constatare se bazează strict pe conversația cu Eminescu? Era acesta beat? Nu, pentru că, potrivit scenariului lui Zosin, fusese reținut cu o zi în urmă, iar în secția de poliție bănuim că nu se serveau

vinuri și rachiuri. Avea Eminescu simptome de *delirium tremens*? Dacă ar fi fost așa, de ce nu au pus acest diagnostic? Și cum astfel de întrebări fără răspuns există din belșug, „constatarea” celor doi medici ieșeni devine, și ea, încă o sentință bazată pe o ipoteză, care, la rândul ei, este clădită din și pe nimic!

Cine erau acești doi doctori fără prenume, care, la cererea autorităților, și-ar fi făcut de răs profesia și blazonul, stabilind că se impunea cu necesitate internarea lui Eminescu într-un ospiciu, pe baza unui diagnostic... inexistent? În produsul zis *Mihai Eminescu. O monografie în imagini* (Olga Rusu și Constantin-Liviu Rusu), întâlnim și fotografiile celor doi, care sunt prezentați drept „*Medici care au îngrijit pe poet în diferite perioade*”. Afirmția nu are absolut nici un temei documentar. Cu excepția certificatului emis la pretinsa solicitare a procurorului-șef ieșean – text care este formulat în așa fel încât te întrebi dacă respectivii chiar l-au văzut pe Eminescu –, ce altă asistență medicală i-ar fi acordat cei doi? Care sunt acele „*diferite perioade*” în cursul cărora l-ar fi avut pacient, ce diagnostic i-au pus și ce tratament i-au recomandat? Dacă ar fi fost medici curanți ai lui Eminescu, ar însemna că ei cunoșteau foarte bine starea sănătății acestuia. În atare ipoteză, introducerea sinistrei constatări că Eminescu ar avea tulburări psihice fără cauză concretă arată fie rea-credință, fie incompetență, de vreme ce se dovediseră incapabili să stabilească o diagnoză, cu toate că îl examinaseră pe „bolnav” în „*diferite perioade*”.

Din aceeași *Monografie în imagini* mai aflăm că ambii medici ar fi avut prenumele George. Despre vreun George Iuliano nu am obținut informații suplimentare, iar invocata *Monografie* precizează doar că a trăit în perioada 1841–1911. În schimb, a existat un George Bogdan, care a avut o bună faimă. *Minerva* (1930) îl prezintă în următorii termeni:

„*Prof. de Medicină legală la Univ. din Iași. Fost rector al Univ. și decan al Fac. de Med., fost senator. A publicat numeroase lucrări valoroase de specialitate de mare valoare (sic) și un apreciat «Curs de medicină legală» (5 vol. [4 conform altor surse, adevărul fiind lucrarea a rămas neterminată, apărând 4, din cele 6 volume proiectate – n. ns.]). A condus mult timp Soc. de medici și naturaliști din Iași.*”

În condițiile în care Iuliano și Bogdan se prezintă ca fiind „*doctori în medicină de la facultatea din Paris, etc.*”, să înțelegem că erau salariați ai unei facultăți pariziene aflați în vacanță sau că aveau cabinet în Iași și făceau naveta la Paris? De unde această precizare stranie, care nu făcea parte din uzanțele vremii și care, mai ales, nu îi identifică clar din punct de vedere profesional? Să consultăm și un alt izvor, mai bogat în informații despre doctorul G. Bogdan:

„Născut în Iași la 18 mai 1859, George Bogdan urmează cursul primar și secundar în orașul natal, luând bacalaureatul în 1876, la Liceul Național. Studiile universitare le face la Facultatea de medicină din Paris, obținând doctoratul în 1885. Reîntors în țară, își începe cariera ca medic la Spitalul Sf. **Spiridon** din Iași, din 1885 pînă în 1897, când se dedică numai activității didactice. Cariera didactică o începe ca profesor de igienă la Liceul Național din Iași, în 1889. Este numit profesor suplinitor de medicină legală în 1891, profesor provizoriu în 1892 și profesor titular în 1895. Astfel, a condus catedra de medicină legală de la Universitatea din Iași timp de peste trei decenii, predând cursul atât la Facultatea de medicină cât și la cea juridică, fiind totodată medic legist al Iașului. George Bogdan este printre primii profesori din România care a vorbit studenților săi despre **știința datoriei**. Personalitate cunoscută Iașului de odinioară, de o prestanță memorabilă...” (vezi Ionel Maței, *Personalități ieșene*, volumul III).

Din cele de mai sus rezultă că, la data la care ar fi semnat certificatul medical privindu-l pe Eminescu, Bogdan avea doar un an de practică medicală, fiind proaspăt reîntors în Țară. Cum la acea vreme Zosin împlinea doar 12 ani și cum în 1897, pe când medicul G. Bogdan a renunțat să mai fie practician, dedicându-se „numai activității didactice”, era student cu intense preocupări de activist socialist, devine foarte probabil ca Zosin să nu fi cunoscut cu exactitate perioada în care G. Bogdan practicase medicina la Spitalul *Sfântul Spiridon*, fiind deci abilitat să emită documente precum *constatarea medicală* emisă – zice el – pentru pacientul Eminescu. Și-atunci, l-a identificat cu singura informație certă pe care o deținea (și care impunea): acesta își făcuse studiile la Paris. De ce (și) Bogdan? Poate pentru că era „de o prestanță memorabilă” și, specializat în medicină legală fiind, prezenta o garanție în plus. Din păcate, constatăm astăzi cât de relative sunt asemenea calități dacă nu le însoțesc permanent și altele, întrucât prestanță a avut și Maiorescu, dar ce folos, dacă a folosit-o împotriva dreptății?, iar profesionist de excepție a fost și Gh. Marinescu, fără ca asta să-l împiedice să se implice în mod atât de nefericit în Cazul Eminescu.

Cum se explică faptul că numele acestor două personaje, cu care istoria literară completează regimentul de medici personali puși pe capul lui Eminescu, au apărut abia când colegul lor P. Zosin a prezentat public certificatul criminal, pe care l-ar fi emis și semnat cei doi? Cum de pînă la Zosin nu mai știuseră de expertiza lor decât procurorul și cei care-l „găzduiau” pe reținut în arest (cu toții, anonimi și muți ca zăbrelele arestului, bineînțeles)? Cum de la 14 iulie 1887, când Eminescu a fost examinat de nu mai puțin de 5 medici, nici Iuliano, nici Bogadan nu s-au numărat printre ei?

Apreciind starea lui Eminescu drept „*periculoasă atât pentru societate, cât și pentru el însuși*”, cei doi medici conchid: „*este neapărată nevoie de a fi internat în o casă specială spre cercetare și observare*”. Așadar, scopul prioritar al reținerii lui nu era tratamentul unei anumite boli, ci cercetarea și observarea – pentru ce altceva, dacă nu spre a stabili cu precizie o boală anume sau, dimpotrivă, starea de sănătate perfectă? De altfel, insistăm asupra acestui fapt, „*alienațiune mentală cu accese acute*” **n-a constituit niciodată o diagnoză**, fiind denumire generică pentru felurite afecțiuni psihice. Cu alte cuvinte, medicii nu fac decât să constate o stare maladivă, fiind asemenea internistului care declară că un pacient este bolnav, fără a preciza dacă e vorba de hepatită, de gingivită, de osteoporoză etcetera. Prostie periculoasă, fals sau altceva? Biografia se mulțumesc să ateste că internarea s-ar fi produs, dar care au fost roadele *cercetării și observării* noului pacient fie uită să spună, fie recită din Zosin. Cine l-a avut pe Eminescu în grijă și la ce concluzie a ajuns în urma consultării lui? În ce a constat tratamentul și cum a evoluat boala? Cum s-a făcut că, abia vindecat de „*manie furibundă*”, a și fost lovit, scurt, de boala bețivilor, *delirium tremens*? Întrebări sâcâitoare și tendențioase, nu-i așa?

Întrucât invocata „*Constatare medicală*” precizează că internarea urma să se facă „*pe un timp limitat, după socotința medicului curant*”, avem un motiv în plus să suspectăm că fie a fost vorba de un aranjament, prin care doi medici au legitimat sechestrarea unui nevinovat, fie ne aflăm în fața unui fals, comis de cineva care nu era foarte bine documentat și, de aceea, n-a vrut să riște, făcând afirmații ce puteau fi lesne contrazise cu probe de existența cărora el nu avea habar.

Detaliu esențial, Iuliano și Bogdan nu invocă procesul-verbal al Poliției, pe baza căruia Eminescu ar fi fost reținut la Iași – dovadă că acesta nu a existat, după cum nu a existat nici adresa Poliției către procuratură. Prin urmare, Eminescu nu ajunsese în „*arestul comisiei (preventiv, după I. Nica – n. ns.) al desp.[ărțiturii] I*” din cauză că ar fi comis o faptă anume, pedepsită de Lege. Poate și de aceea, în așa-numita „*constatare medicală*” se vorbește de „*interogatorul și conversația avută cu Eminescu*”, dar nu se spune nici în ce au constat acestea, nici motivul care le-ar fi impus, nici dacă și cum și-a justificat arestatul presupusa faptă criminală.

De asemenea, din *constatarea* lui Iuliano și Bogdan rezultă că, anterior, lui Eminescu nu-i mai fusese pus diagnosticul de sifilis, deoarece, altminteri, numiții l-ar fi folosit imediat. A-l socoti pe Eminescu **posibil** bolnav de sifilis e una, a **ști cu precizie** acest lucru e cu totul alta.

La boală inexistentă, diagnostic inexistent

„...cine va zice: nebunule!, vrednic
va fi de gheena focului” (Matei, 5, 22).

Se spune că în adresă semnată de N. Gane scrie negru pe alb că Eminescu ar fi suferit de „*alienațiune mintală*”. Diagnosticul este ciudat, întrucât documentul pretinde că aceasta ar fi diagnoza stabilită de medici. În fișuica doctorilor Iuliano și Bogdan, care îl prezintă ca pe un pericol social („*starea lui este periculoasă atât pentru societate*”), diagnosticul este diferit: „*alienațiune mentală cu accese acute*” (subl. ns). Din spusa medicilor „parizieni” deducem că alienarea ar putea fi **cu** sau **fără** accese acute. În acest fel, diagnoza Spiridoniei devine și mai vagă decât cea a lui Iuliano și Bogdan. Cum se explică faptul că Spiridonia și-a permis să înlocuiască părerea specialiștilor cu propria opinie?

Dar nu numai atât. Apar și alte firești întrebări.

Ce e acela un *acces*? În principiu, știm cu toții, dar, pentru a nu ne încurca în nuanțe, să răsfoim lucrări de specialitate. *Dicționarul sănătății* din 1978 prezintă *accesul* (atacul) ca „*manifestarea bruscă și intensă a unei boli, care apare intermitent (pe fond patologic sau sănătos) și este însoțit de febră ridicată*”. În lucrarea lui Bianu și Glăvan (1910) citim:

„*Acces (accessus dela accedere, a se apropia, a ajunge, a sosi), apucat. – O stare bolnăvicioasă care vine și încetează la intervale mai mult sau mai puțin îndepărtate. Fiecare acces este despărțit de accesul premergător prin un timp (interval) de sănătate aparentă. Cuvântul acces, întrebuințat singur n’are nici un înțeles (subl. ns.), de aceea el trebuie să fie urmat în totdeauna de un alt cuvânt care să-l lămurească, prin urmare vom zice că cutare persoană a avut un acces de friguri (l-a apucat frigurile), un acces de delir, un acces de epilepsie.*”

Demnă de interes este atenționarea: „*Cuvântul acces, întrebuințat singur n’are nici un înțeles*”. Deci, în cazul nostru, unei boli nedefinite (*alienațiune mintală*) i s-au adăugat doi termeni („*accese acute*”) care pot face impresie necunoscătorului, dar care, medical, nu înseamnă nimic. Diagnosticul celor doi este pentru electoratul cui?

Poate, unii ne vor trage de mânecă, atrăgându-ne atenția că tandemul Iuliano & Bogdan nu greșește cu nimic, deoarece nu invocă niște accese oarecare, ci unele „acute”. La primă vedere, așa ar putea să pară, numai că *acut* rămâne un simplu adjectiv, opusul lui **cronic** („În terminologia medicală *a[cut]*. se referă la boli cu evoluții scurte și manifestări clinice intense” – *Dicționar de psihologie*, 1978). *Acut* nu **lămurește** cuvântul *acces*, în sensul la care se referă Bianu și Glăvan. Ba, dacă ne uităm în *Dicționarul sănătății* (1978), avem surpriza să constatăm o foarte mare asemănare între *acces* și *acut*:

Acces, „manifestarea bruscă și intensă a unei boli, care apare intermitent (pe fond patologic sau sănătos) și este însoțit de febră ridicată”.

Acut, „simptom brusc și foarte intens a unui proces malativ. Poate avea o durată variabilă și se poate repeta, având intervale de acalmie care variază cu natura bolii.”

Cele două noțiuni au drept caracteristici comune trei componente, toate esențiale: apariția neașteptată, intensitatea deosebită și repetabilitatea. Pentru un ne-medic ca noi, s-ar zice că *accesul* nu prea poate fi altfel decât *acut* (caz în care *acces acut* ar aduce a pleonasm).

Să ne gândim că pe vremea lui Iuliano și Bogdan mediciniștii gândeau altfel? Ca să nu existe dubii, haideți să deschidem iar cartea lui Bianu și Glăvan:

„*Acută* (dela *acutus*, *acuta*, *acutum*). – Vorbind de boală acest cuvânt înseamnă *grabnic*, adică *boală grabnică*, venită *repede*, boală de curând venită, proaspătă, spre deosebire de boala **cronică** (învechită). Orice boală care a trecut de treizeci de zile se zice **cronică**.”

Prin urmare, și acum un veac, *acut* era tot doar un **atribut** al bolii, care arăta că aceasta abia debutase. Astfel, 6 noiembrie 1886 este o repetare a lui 28 iunie 1883, o reîmbolnăvire la fel de subită? Majoritatea istoricilor literari pretinde că, odată izbucnită, „nebunia” nu l-ar mai părăsit nici o clipă pe Eminescu, cu toate că, mai zic dâșii, lungi perioade de timp nu se făcea prin nimic remarcată. Dacă lucrurile chiar ar fi stat astfel, pretinsele *accese* din 1886 ar fi fost ale unei boli *acute*, sau ale uneia de mult **cronicizate**?

Se poate spune *acces acut* pentru a-l deosebi de **accesul cronic**? Să cităm din nou din Bianu și Glăvan:

„**Cronică** (dela grec. *chrónos*, timp). – Acest cuvânt însemnează durată lungă a unei boale, boală lungă, boală învechită, care a trecut de 30 de zile. Sunt boale cronice

prin natura lor și boale **acute**, cari au devenit **generale** și **locale**, aceste din urmă pot să atârne de o stare generală, de o discrazie (scrofule), de o cachexie (scorbut, sifilis)."

Ca și în pasajul de dinainte, autorii prezintă numai **boala** ca fiind acută, nu și **accesul** – care este un anumit mod de manifestare a maladiei. De aceea, dacă se poate vorbi de **apendicită acută**, accesului, în înțelesul pe care îl prezintă specialiștii citați, nu-i prea poate fi alăturată caracteristica *acut*, deoarece o deține prin sine.

Care era cauza invocatelor *accese acute*? Aici, precizia duetului Iuliano și Bogdan ne taie cu totul răsuflarea, când afirmă că acestea ar fi „*produse probabil de gome syphilitice la creer și exacerbate prin alcoholism*”.

Cum au făcut toate aceste grave constatări? Simplu, ni se spune: „*din interogatorul și conversația avută cu Eminescu*”. Deci l-au surprins în mijlocul... accesului sau el le-a mărturisit că tocmai avusese unul, model *acut*? Ce anume din acel pretins *interogator* și din acea zisă *conversație* i-a convins că este „*neapărată nevoie de a fi internat în o casă specială spre cercetare și observare*”? Ce a comis sau ce a spus Eminescu, încât ei să tragă concluzia că „*starea lui este periculoasă atât pentru societate, cât și pentru el însuși*”? A sărit la bătaie? Le-a declarat că intenționează să pună bombe în intersecții ori să-l asasineze pe Gane? Voia să se sinucidă?

Numiții doctori nu par interesați de astfel de nimicuri, fiind prea grăbiți să semneze și să plece acasă. În cazul de față, simpla absență a anamnezei ar fi trebuit să dea de mult de gândit. Orice medic chemat să se pronunțe asupra sănătății mintale a unei persoane întreabă: dar ce-a făcut? A mai avut astfel de probleme? Și, de câte ori poate, apelează la memoria rudelor sau a prietenilor respectivului pacient. Și o face atât pentru siguranța diagnosticului, cât și pentru propria acoperire morală. Iuliano și Bogdan nu amintesc nimic nici de internarea din 28 iunie 1883, cu toate că orice astfel de antecedente le-ar fi folosit ca argument.

Ce depistaseră, de fapt, Iuliano și Bogdan? Am văzut: nimic, în afară de „*probabil*”! Și încă ar mai fi fost de înțeles ca un asemenea certificat medical pe baza căruia cineva este trimis la balamuc să fie mai succint, cu condiția ca informații mai ample despre pacient să existe într-un alt document anexă. Altminteri, cum accesul vine și trece, în ce fel ar mai putea fi dovedit un ipotetic abuz? Cum ar mai putea fi tras la răspundere un medic ticălos, dacă fapta lui se rezumă la a declara că într-o zi și la o oră anume, persoana X, aflată în detenție, ar fi alienată? Și cum să-și demonstreze victima inocența?

Întrebarea e gravă, câtă vreme chiar și doctorul Șuțu incriminează teoretic asemenea cazuri în lucrările lui de specialitate. Nu mai redăm în întregime citatele reproduse în alte pagini, amintind doar că însuși Șuțu deplângea „*ușurința cu care sunt redigiate unele certificate medicale... și cari nu corespund de loc cu textul regulamentului*”; de aici, și posibilitatea ca medicului semnat să i se impute „*uă rea credință, poate chiar și insuficiența cunoștințelor seala speciale*”. Mai mult, Șuțu ar fi dorit „*ca certificatul medical să fie subsemnat de trei doctori și să fie redigiat după un formular special*”. Era anul 1877, când Eminescu tocmai intra în redacția ziarului *Timpul*. În 1883, același Șuțu avea să încalce grosolan Legea, **subsemnând** de unul singur fițuica care justifica sechestrarea lui Eminescu în ospiciul lui privat, din strada Plantelor.

Deși semnat de doi medici, cum cerea Legea, documentul redactat trei ani mai târziu, în noiembrie 1886, la Iași, este la fel de infirm și din punct de vedere juridic, ca și cel emis în 1883 la București. Motivul? Înainte de orice, îi lipsește... diagnosticul. În acest nou simulacru de hârtie oficială, care ar fi justificat (re)internarea lui Eminescu în balamuc, nu se precizează **simptomul vreunei „boli”**. Începem, astfel, să înțelegem de ce a fost nevoie de atâta memorialistică, de ce, fără nici un discernământ, tot neavenitul a fost invitat să scrie ce-și amintește despre Eminescu. Acum putem pricepe mai bine de ce s-a pus preț atât de mare și pe scrisoarea lui Miron Pompiliu către Maiorescu: acolo stau îndesate manifestările „bolii”, nedepistate de Iuliano și Bogdan (Eminescu plimba bățul peste ulucile gardurile, a spart o oală și celelalte aiureli mai sus arătate). Cu alte cuvinte, reîntâlnim o rețetă veche: așa cum în 28 iunie 1883 s-a apelat la serviciile de diagnostician ale gospodinei Slavici, pentru negurile din noiembrie 1886 a fost folosit Miron Pompiliu, autentic bolnav de sifilis, „*prieten intim*” al celui sacrificat și slugă devotată „*protectorului*” Maiorescu.

Foarte probabil ca unora să li pară ne semnificative toate aceste abordări, socotind că „*alienațiune mintală cu accese acute*” ar fi, totuși, o exprimare foarte limpede. De acord, când ți se spune despre cineva că e alienat mintal, nu vei căuta să-i dai medicația specifică hepatitei sau tuberculozei. **În principiu**, se înțelege că „buba” lui se află în altă parte, nu la ficat sau la plămâni. Dar ajunge ca o expertiză medicală să fie doar **orientativă**? Conține fițuica lui Iuliano și Bogdan un real diagnostic, atâta vreme cât nu identifică o **anumită boală**? Poți să tratezi un pacient despre care știi doar că ar avea „*alienațiune mintală cu accese acute*”? Și, mai ales, poți să-l închizi în

balamuc, pe baza unor informații atât de vagi? Dacă „da”, ce nevoie mai e să se vorbească de **manie**, de **schizofrenie**, de **depresie**, de **paranoia** și de altele asemenea, când limbajul străzii ar putea reduce totul la un singur cuvânt: **nebunie**?

Și, dacă tot am apelat atâta la dicționare, să nu schimbăm tocmai acum obiceiul:

„Diagnostic, totalitatea procedeelelor de analiză și sinteză a simptomelor pe care le prezintă un bolnav, pentru a putea stabili care este boala de care suferă (subl. ns.), astfel ca să i se poată institui tratamentul cel mai adecvat. Un d.[iagnostic] bun ține seama de etiologia bolii și de patogenia ei și se face pe baza multor analize morfologice, funcționale și chimice” (Dicționarul sănătății, 1978).

„Diagnostic sau diagnoză (dela grec. dia, între, prin, și gnosis, cunoaștere). – Cunoașterea boalelor și deosebirea lor (subl. ns.), unele de altele, după semnele fiecăreia” (Vasile Bianu și Ioan Glăvan, Dicționarul sănătății, 1910).

Ca și nebunia, „alienațiunea mintală”, acută ori ba, nu constituia o maladie anume, ci

*„un grup de boale (subl. ns.) ale creierilor (cerebrale), cari de obicei sunt cronice, caracterizate prin dezordini **inconștiente** ale senzibilității, ale inteligenței și ale voinței, fără febră (căldură) și adeseori fără o tulburare aparentă a funcțiunilor nutritive. Așa dar numirea de **alienație mintală** se aplică la orice pierdere de minte (de inteligență), fie temporară sau definitivă, cum sunt: **demența**, **idiofia**, **imbecilitatea**, **mania** propriu zisă și **melancolia**, cari sunt tot atâtea forme de tulburare mintală, în cari rătăcirea ideilor se arată în moduri diferite (subl. ns.). Însă aceste forme deosebite au un caracter comun, care constituie semnul esențial al nebuniei, care este tulburarea inteligenței (a minții), a simțului moral și (subl. ns.) a așa ziselor afecțiuni ale sufletului...” (Bianu și Glăvan).*

Așa sunau convingerile medicilor la începutul secolului trecut, când se socotea că nebunia se manifestă pe trei fronturi: inteligență, etică și „afecțiuni ale sufletului” (patimi, ură, iubire etcetera). Spre sfârșitul aceluiași veac XX, opinia nu era cu mult diferită:

„Alienație mintală, denumire generală, dată tuturor bolilor mintale. Termenul nu are o semnificație precisă (subl. ns.); în general, este folosit pentru a denumi acele afecțiuni mintale la care bolnavii sunt incapabili să ducă o viață socială normală și care necesită o supraveghere permanentă (subl. ns.). După H. Ey, a.m. reprezintă o destructurare a eului, «nebunia fiind inconștientă de ea însăși»; în a.m. bolnavul își pierde eul său ontogenetic împrumutând un altul sau – prin inversarea conținuturilor

conștiinței și inconștientului – își construiește un eu inadecvat social, în virtutea iraționalității și fantasmelor de origine inconștientă ce se impun. Alienatul este un inadaplat și nu comunică normal cu alții pentru că, așa cum arată E. Pamfil și D. Ogorescu (1972) este închis în propriul univers informațional, se confundă cu acesta și nu poate judeca obiectiv” (Dicționar de psihologie).

Pentru a opri orice mârâială elevată, precizăm că și în epocă lucrurile erau văzute în mod similar. Astfel, într-una dintre cele mai cunoscute lucrări ale lui, *Alienatul în fața societății și a științei*, Șuțu face „clasificarea morbelor mintale”, pe care le împarte în „alienațiuni simple” (patru feluri de manii – acută, cronică, parțială și alternantă – și trei de melancolie – simplă, delirantă și cu stupoare), „alienațiuni complicate” (13 feluri de manie, așezate în 4 sub-grupe) și „infirmități”. Simplul fapt că Șuțu folosește pluralul „alienațiuni” arată că acest concept definea o **serie** de boli, mai mult ori mai puțin asemănătoare.

Dacă ne-am opri aici și am trage linie, cele de mai sus ar fi suficiente spre a ne convinge că, indiferent cine și când l-a scris, **documentul medical în temeiul căruia Eminescu ar fi fost internat în ospiciul de lângă Mănăstirea Neamțului nu are nici valoare medicală, nici valoare juridică.**

Prin conținutul ei derizoriu, lapidara *constatare medicală* semnată de Iuliano și Bogdan ar fi trebuit să atragă imediat atenția specialiștilor (unii dintre cei preocupați de destinul lui Eminescu au fost sau sunt medici). Nu poți interna pe cineva în ospiciu, exclusiv pe baza unor însemnări care încap și pe o carte de vizită, fără o diagnoză adevărată.

Spre comparare, iată textul primului așa-zis „*certificat medical*” emis la București, textul „*constatării medicale*” făcute la Iași și un mic fragment dintr-un raport similar, elaborat de Șuțu într-un dosar de punere sub interdicție.

Șuțu, 5 Iulie 1883: „Subsemnatul doctor în medicină atest prin aceasta că dl. Eminescu adus în căutarea Institutului «Caritatea» din București la 28 Iunie 1883 de către Onor Prefectura Capitalei este atins de alienație mintală în forma «manie acută», stare care reclamă o căutare serioasă în un stabiliment special.” (Remarcăm formularea: „alienație mintală în forma «manie acută»”, care arată – și ea – că „alienație mintală” și „alienație mintală cu accese acute” nu numesc o maladie, constituind, de aceea, un fals diagnostic, la fel de vag ca termenul „bolnav”).

Iuliano și Bogdan, 6 noiembrie 1886: „Subsemnații doctori în medicină de la facultatea din Paris, etc., în urma requisiziunii D-lui Prim Procuror din 5 Noembrie 1886 de a constata starea mintală a lui Mihail Eminescu, mergând la arestul comisiei desp.[ărțituri] I unde se află pacientul, din interogatorul și conversația avută cu

Eminescu, am putut constata că el suferă de o alienațiune mentală cu accese acute, produse probabil de gome syphilitice la creier și exacerbate prin alcoolism; starea lui este periculoasă atât pentru societate, cât și pentru el însuși și este neapărată nevoie de a fi internat în o casă specială spre cercetare și observare pe un timp limitat, după socotința medicului curant.”

Șuțu, 1873: „Diferitele simptome ale demenței se pot ast-fel formula: uă stare mintală, cronică, caracterisată prin slăbiciunea memoriei, a judecății și a voluntății, precum și prin lipsa de spontaneitate intelectuală și morală. Această stare oare nu este tabloul acelora pe cari vechii autori defîneau sub numele de **mente capti**, stare care corespunde cu uă lesiune anatomo-patologică caracterisată prin ramolițiunea substanței corticale a creierilor? Cum acești indivizi vor putea să’ și administreze bunurile, când ei au uitat și nu știu la ce sumă se urcă ele, cum vor putea arenda cutare sau cutare proprietate, când nu cunosc valoarea lor, și când sunt incapabili de a raționa asupra condițiunilor neapărate pentru aceasta? Cum vor putea ei să se apere în fața unei pierderi materiale, dacă n’au nici uă idee despre natura și calitatea acelor pierderi, și când sunt lipsiți de inițiativă și de voință ?

Când ni se spune că un individ, părinte de mai mulți copii, foarte debilitat și în etate de 75 ani, contractă căsătorie cu servitoarea sa, ce putem oare conchide? Ori-cine ar avea puțin obiceiul morbelor mintale, va conchide că acel individ este Iovit seu de manie paralică, sau de demență. În mania paralică scim că există ilusiuni morbide asupra personalității și exagerațiunea satisfacțiunei și încrederei în forțele sale, singure capabile de a sugera asemenea acțiuni; iară în demență în care omul este lipsit de voință și de libertate morală, uă asemenea acțiune nu poate fi decât efectul unei captațiuni din partea servitoarei în interesul ei propriu.”

Precum observă oricine, dacă primele două documente sunt sentințe scurte și seci ca ale unui tribunal extraordinar, amintind mai mult de o rețetă sau de o scutire medicală pentru pruncii din școala primară, fragmentul citat din cel de-al treilea tratează lucrurile argumentat. Medicii nu se mai grăbesc să tranșeze chestiunea într-o frază, două, ci țin magistraților adevărate prelegeri, în tentativa de a-i convinge. Magistratul trebuia **să înțeleagă** ce se petrece cu omul pe care urma fie să îl elibereze din balamuc, fie să îl țină pe mai departe acolo, lipsindu-l și de posibilitatea exercitării drepturilor lui civile.

Din punctul nostru de vedere, lucrurile sunt clare. Experiența ne-a învățat însă că o anchetă jurnalistică trebuie să fie mai bine susținută cu probe decât un rechizitoriu, devenind implacabilă ca o ghilotină. De aceea, pentru cei mai cârcotași, vom alătura pasaje și dintr-un alt raport medico-legal, elaborat de doctorii A. Șuțu, G. Alexianu și P. Petrini în 1878. (Cel puțin doi dintre acești medici – Șuțu și Alexianu – aveau să colaboreze și în cazul Eminescu,

când Șutu a scris cu mâna lui concluziile expertizei medico-legale datate 23 martie 1889.) Este vorba de raportul „*Asupra stării mintale a lui Ștefan Logotetopulo*”, personaj „*Acusatu de omoru*”, cei trei medici fiind „*Numiți esperți în această afacere de primul președinte al Curței cu jurați din Ilfov*”. (Textul integral, așa cum a apărut într-o broșură având nu mai puțin de 23 de pagini format A5, se găsește în **Anexa 1**).

„Subsemnații, doctori în medicină, G. Alexianu, profesorul la facultatea de medicină, medicu alu spitaleloru, medicu legistu alu Capitalei; A. Sutz, medicu primaru alu spitaleloru civile, și Petrini P., medicu alu spitaleloru civile, invitați de D. Președinte alu Curței cu Jurați Ilfov, sesiunea din Martiu 1878, cu adresa No... spre a examina starea facultățiloru mintale ale lui Ștefan Logotetopulo, acusat de omoru, după ce am luat cunoscință de cele conținute în dosarul sus-zisului, am mersu în trei rânduri la penitenciarulu Văcăresci unde elu se află, și am procedatu la cercetarea directă a facultățiloru sêlle mintale. Resultatulu investigațiuniloru nôstre, l' am consemnatu în aceste 5 capitole privitoare: 1, faptelor petrecute; 2, commemorativelor procurate de martori; 3, cercetării noastre directe; 4, discuțiuni medico-legale, și 5, conclusiuniloru acestui raportu.

§ 1. Faptele

Ștefan Logotetopulo, domiciliatu în strada, Lucaci 61, aceeași casă cu concubina sa, Veta Ștefăneasca și muma sa Maria Logotetopulo, după ce în sera de 20 Ianuaru 1878, s'a certatu mai multu de uă oră cu muma sa, a intratu a doua zi, pe la 8 ore dimineța, în camera sa și după uă întârziere de uă jumetate de oră, a eșitu palidu, turburatu, spunrendu către concubina lui că a sugrumatu pe muma sa. A doua zi după acesta elu a redus cadavrulu mamei sale în zece bucăți, iar în a treia a aruncatu intestinele și capulu într'unu puțu, trunchiulu însă mânil și picioarele le a pusu într' uă ladă. Acastă ladă, a încredințat' o unui omu de la țerra spre a o duce la Ștefănesci și a o preda unui frate presupusu ale seu. Aceste fapte resultă atât din interogatorulu luat de d. jude instructoru, câtu și din propriile lui spuse precum și din zisele femeii Veta Ștefănescu către subsemnații. Ele sunt prin urmare autentice și necontestabile.”

Aparent, raportul privindu-l pe Logotetopulo ar fi unul aparte, întrucât aici e vorba și de o crimă, deci de o faptă extremă. Da, numai că gravitatea faptei nu medicul o stabilește, ci judecătorul, și nu este deloc obligatoriu ca un gest sau o vorbă care are greutate în ochii magistratului să fie foarte semnificativă pentru medic – și invers. Apoi, între a trimite la pușcărie sau la ospiciu nu e diferență prea mare: ambele sentințe presupun privarea de libertate și obligarea persoanei să trăiască între borfași sau demenți, sub anumite aspecte pușcăria fiind preferabilă, mai ales pentru un om sănătos. De asemenea, medicul nu face nici anchetă polițienească, chiar dacă fireasca aprofundare a unor cazuri mai dificile, prin solicitarea de amănunte privind faptele sau atitudinile incriminate, poate crea această impresie. De aceea, raportul citat mai sus rămâne un simplu document medical **întocmit după cerințele Legii**. Un document exemplar, care încearcă să demonstreze dacă pacientul era sau nu alienat. Atât și nimic mai mult. Medicul nu răspunde de hotărârea luată de Justiție după ce îi citește rapoartele, el fiind responsabil doar de diagnoza pusă celui care îi este predat spre expertizare.

În consecință, chiar dacă în cazul Eminescu nu se impunea ca raportul să aibă cinci capitole și să ocupe fix 23 de pagini, prezentarea pe larg a faptelor care-l făcuseră suspect de nebunie, a declarațiilor martorilor la acele fapte, relatarea discuției avute cu „bolnavul”, cu rudele și cu prietenii acestuia și explicarea cauzelor care ar fi determinat comisia să îi stabilească un diagnostic anume erau obligatorii.

Or, ce constatăm? Că aceste reguli de bun-simț nu mai funcționau și în cazul lui Eminescu. Bunăoară, în dosarul lui Logotetopulo, dialogurile reproduse arată minuțiozitatea comisiei și abilitatea cu care este interogată criminalul, felul în care este prezentată „*discuțiunea medico-legală*” indicând profesionalism și bună-credință (de aici, și credibilitatea precizării: „*Nu voim să dăm acestui rapport forma unui recui-sitor care ar avea tendința de a agrava situațiunea inculpatului. Trebuie să se scie însă...*”). Medicii nu fac doar afirmații, de soiul „*Subsemnatul... atest prin aceasta că dl. Eminescu... este atins de alienație mintală în forma «manie acută»*” ori „*Subsemnații... am putut constata că el suferă de o alienațiune mentală cu accese acute*”, ci **demonstrează** cele spuse, abordând lucrurile din toate unghiurile de vedere.

Cele peste 20 de pagini ale raportului medico-legal privind crima lui Logotetopulo constituie o mărturie indirectă a faptului că Eminescu a fost victima unor abuzuri. Pentru a concluziona că ucigașul: 1) „*n’a presintat în nici uă epocă a vieței salle semne de smintire*”, 2) „*n’a fost atins de smintire...*”

în momentul când a commis crima” și 3) „este responsabil de fapta sa”, cei trei medici semnatori **au demonstrat pe larg că acesta era sănătos**. În dosarul Eminescu nu trebuia să fie **probat** contrariul, de-ar fi fost cazul, bineînțeles? Ce fel de lume este aceea în care se cer studii aprofundate pentru a demonstra normalitatea intelectuală și psihică a insului, în vreme ce alienarea lui nu necesita decât un simplu verdict de câteva rânduri? O lume în care nebunia se prezuma, iar sănătatea mintală era excepție? Dacă individul care își ucide mama, după care o tranșează și îi aruncă „*intestinele și capul într’ un puț*”, iar restul trupului făcut bucăți îl trimite „*într-uă ladă*” fratelui său chiar putea fi socotit sănătos mintal, ce anume făcuse Eminescu, pentru a fi declarat nebun? Pentru Logotetopulo au existat martori – pro și contra. De ce în cazul lui Eminescu aceștia au lipsit? De ce (în 1883 și în 1889) la Eminescu n-a mai putut pătrunde nimeni, din clipa sechestrării? De ce transportarea lui în străinătate (1883) s-a făcut pe furiș și fără documentele legale? În 1878, medicii au început prin a lua „*cu-noscință de cele conținute în dosarulul sus-zisului*” Logotetopulo. **Unde este dosarul Eminescu, întocmit în 1886 de autoritățile ieșene** și conținând relatări privitor la faptele care ar fi impus reținerea lui în arestul Poliției? În lipsa unor fapte concrete, ce anume expertizau doctorii Iuliano și Bogdan la 6 noiembrie 1886?

Modul în care Logotetopulo își plănuiește crima denotă, zic medicii, „*existența unei puteri intelectuale remarcabilă*”. Din mărturiile celor interogați, nimic nu arată „*uă perdere fie momentană a raționamentului său*”. De asemenea:

„Memoria lui este perfectă... Percepțiunea este intactă..., ideațiunea normală, raționamentul perfect, fără a se observa vre uă lacună în asociațiunea ideilor lui sau un delir în cuvintele lui. (...) Din partea organelor physice, aceeași constatare nu ne-a dovedit nici uă leziune a cranului sau a vre unei părți a corpului, nici un semn de vre uă malatie nervoasă, de alcoolism, de meningoencefalită cronică etc. Atât dară sub raportul intelectual cât și sub cell physic, inculpatul se bucură de uă perfectă sănătate mintală.”

Ce anume din toate acestea se „defectase” la Eminescu? *Puterea intelectuală? Memoria? Percepțiunea? Ideațiunea? Raționamentul?* La 28 iunie 1883, când a fost sechestrat, toate funcționau fără greș, dovadă zdrobitoare în acest sens rămânând editorialul publicat chiar în acea zi. Chiar dacă am face abstracție de lipsa oricărui document oficial care să relateze fapte sau atitudini anormale ale lui Eminescu ori de contradicțiile flagrante din „memoriile” unora și altora, împotriva așa-zisei *constatări medicale* de la Iași, din 6 noiembrie

1886, stau mărturie poezia *La steaua* (publicată de *România liberă* cu doar câteva zile înainte, la 25 octombrie) și traducerea *Gramaticii sanscrite* (mai exact, *Gramatica critică abreviată a limbii sanscrite*, pe coperta ediției a doua a originalului lui Franz Bopp – Berlin, 1845 – scriind: *Kritische Grammatik der Sanskrita-Sprache in Kürzerer Fassung*).

Doctorul Șuțu declară de bună-voie și nesilit de nimeni că a închide un nevinovat *la nebuni* este o crimă. Tocmai pentru ca asemenea abuzuri să nu aibă loc, rapoartele medico-legale nu trebuiau să fie simple bilețele, de câteva rânduri, și acelea girate de o singură persoană, ci lucrări de amplitudine și minuțioasă cercetare medicală, cele mai inspirate putând fi folosite ca material didactic și argumentând profesional, de la caz la caz, pledoaria acuzării sau a apărării.

Oare Iuliano și Bogdan ori doctorul Zosin aveau o altă părere despre **expertiza psihiatrică**? Și, indiferent care le-ar fi fost crezul personal, puteau ei să acționeze împotriva legilor în vigoare, pe care erau obligați să le cunoască de-a fir-a păr? Din fericire, doctorul Zosin a comis o serie de lucrări de specialitate, pe care ne-am permis să le parcurgem, deși metoda științifică folosită de șamanii istoriei literare pare să conteste necesitatea unor asemenea expediții, din moment ce ei înșiși nu-și pierd vremea cu ele. (Pentru detalii, vezi **Anexa 12**).

Zosin și cei doi medici invocați de el nu au diagnosticat „maladia” lui Eminescu după faptele lui. Minunea aceasta nu se întâmplă nici măcar astăzi, când atâtea fideluțe îi contestă jurnalistica – și, în general, gândirea exemplară – fără a oferi vreo mostră din miile de pagini pe care le au la îndemână. Noi nu incriminăm arbitrar, ci căutăm să descoperim și urme cât de vagi ale așa-numitei „protecții” de care s-ar fi bucurat Eminescu ori dovezi ale ajutorului material ce i-ar fi fost acordat din prietenie sau din mărinimie autentică. Dacă asemenea dovezi nu există, a noastră să fie vina?

Trimis spre un ospiciu care n-are adresă

„Contribuțiile” lui Panait Zosin la (i)luminarea istoriei literare nu se reduc la certificatul medical sus prezentat. De la el mai aflăm că, tot la 6 noiembrie 1886, în baza *constatării* doctorilor Iuliano și Bogdan, Epitropia generală a Casei Sfântul Spiridon ar fi trimis o adresă conducerii ospiciului de pe lângă Mănăstirea Neamțului. În acest „document inedit” – și el de negăsit în original sau în facsimil și văzut numai de Zosin – s-ar spune:

„Iassy, 1886 Noembre 6

Domnilor Epitropi,

În urma adresei parchetului de Iași și în baza alăturatului Certificat medical, prin care se atestă că pacientele Mihail Eminescu suferă de alienațiune mintală, avem onoarea a vă face cunoscut că Epitropia generală a admis internarea citatului pacient în acel ospiciu și deci la prezentarea lui să binevoiți a-l interna.

Primiți, etc.

Epitropi, N. Gane

Director (x)

Șef (x)

Precum observă oricine, mai puțin biografii lui Eminescu, trioul expeditor (Gane, Director și sublimul Șef) formulează solicitarea, dar nu numește destinatarul. Trimiterea lui Eminescu se face către o instituție medicală nementionată, pe care o invita cu aceeași precizie să îl interneze în „*acel ospiciu*”, nicidecum în **celălalt** și cu atât mai puțin în **altul** ori în **acesta** și care putea fi foarte bine și Golia (care era în Iași!). După mai bine de un secol de aiureli repetate, în care s-a insistat cu remarcabilă perseverență asupra ideii că, în perioada noiembrie 1886 – aprilie 1887, Eminescu ar fi stat în ospiciul de lângă Mănăstirea Neamțului, cititorul care ajunge întâmplător să parcurgă acest document semnat și de Gane completează de la sine că „*acel ospiciu*” ar fi ospiciul nemțean (mulți nici nu cunosc altul).

Cui e adresată solicitarea? Fix „*Domnilor epitropi*”. Care epitropi, dacă nu-i cu supărare? Epitropi, unde? Cum *domni epitropi* nu se găseau numai la ospiciul nemțean, identitatea celor la care se referă adresa citată poate fi doar dedusă, pe baza unor alte mărturii, care, la rândul lor, culmea aberației (științifice), se susțin prin acest document!

Al treilea element care face ca trimiterea să fie dubioasă este prezența unei neverosimile funcții: aceea de „*șef*”-și-nimic-mai-mult – șef care n-a avut și nu are nume.

În concluzie malițioasă, putem spune că, potrivit documentelor oficiale inexistente, cert este numai faptul că Eminescu ar fi fost internat de Gane acolo unde știm cu toții, adică în „*acel ospiciu*”, și că acțiunea s-a derulat cu concursul Țării, adică, pentru a fi foarte clar înțeleși, **acei** domni epitropi. Bietul Gane!, îți vine să zici, dar, când te gândești ce mulțimi uriașe au fost prostituate (și) prin acest document, nu poți spune decât: biată Românie!

Revenim asupra întrebării: dacă Eminescu ar fi fost alienat, de ce nu a fost internat în balamucul orașului, unde medicii erau prezenți zilnic (nu săptămânal ori și mai rar, ca la Neamț) și unde „amicii” îl mai puteau învinova din când în când cu plăcuta și duioasa lor prezență. Este cel puțin ciudat că

biografii lui Eminescu nici măcar nu și-au pus o asemenea întrebare, ca și când, de la naștere, Eminescu ar fi fost destinat prin contract balamucului de lângă Mănăstirea Neamțului.

Cum se știe, mai toți maioresciano-călinescienii susțin cu ardoare că *Junimea* și șefii ei i-ar fi făcut mari favoruri lui Eminescu. Mereu, însă, dumnealor uită să spună în ce au constat acestea. Banii? Așa cum am demonstrat, Maiorescu i-a furat lui Eminescu o parte din drepturile lui bănești; de aceea, câtă vreme nu se va proba, tot cu documente, că acestuia i-ar fi fost înmânate toate sumele pe care se spune că le-ar fi primit pentru publicarea edițiilor volumului *Poesii* ori ca ajutor de la „amici”, asemenea afirmații rămân simple baliverne, știut fiind, pe de o parte, că nu i s-au dat bani decât contra unei chitanțe și, pe de altă parte, că toate aceste chitanțe au fost grijuliu păstrate. Nimic nu dovedește că sumele strânse pentru Eminescu (mici sau mari, nimeni nu știe) chiar au ajuns la destinatar. Știm însă că Maiorescu prezenta inclusiv o parte din banii veniți de la regină ca fiind scoși din propriul buzunar. Mai știm că după 28 iunie 1883 el și Eminescu nu și-au mai vorbit și că nici Maiorescu, nici altcineva din *Junimea*, nu l-a ajutat să obțină o slujbă. În schimb, același Maiorescu i-a furat în mod banditesc manuscrisele și biblioteca (alt fapt căruia nu numai că nu i se spune pe nume, dar, culmea tupeului, este prezentat chiar ca o favoare și ca un act de generozitate față de posteritate). Și-atunci, în ce a constat „protecția”?

Unii sugerează că tot „protecție” ar fi și faptul că nu s-ar fi făcut public diagnosticul de sifilis. Evident că nu s-a făcut, din moment ce n-a existat nici sifilisul, nici vreun document medical legal, care să ateste acest lucru. În epistole către Cornelia Emilian, Harieta – aflată sub influența nefericită a doctorului Isac – scrie negru pe alb că Eminescu ar suferi de sifilis. Dar, în aceeași corespondență, găsim și afirmații care ne asigură că, de fiecare dată când primea bani de la așa-numitul Comitet din Iași, la rândul-i, expedia pe adresa acestuia un certificat medical emis de doctorul Isac. **Unde sunt (și) acele documente medicale?** Dacă tot au fost publicate spusele Harietei (deci, dacă tot s-a vorbit de sifilis), de ce nu le-au fost alăturate și opiniile specialiștilor care l-au supus pe Eminescu fără motiv la tratamente de-a dreptul criminale, inoculând și în mintea Harietei ideea că acesta ar suferi de sifilis? De ce întreaga responsabilitate a fost lăsată pe umerii Harietei, atât de ușor manevrată? Unde este acea foaie de observație, să-i zicem, cu care Isac a tot păcălit-o pe Harieta, amăgind-o că o va publica?

Ne oprim aici cu întrebările, întrucât ne propunem ca în pagini viitoare să încercăm să facem o reconstituire a faptelor. Până atunci, cu speranța că, mai devreme sau mai târziu, vor sări dopurile de ceară din urechile academicienilor, repetăm: **Șuțu însuși mărturisește că Eminescu n-a suferit de sifilis.** Și această declarație n-a parvenit prin terți, ci se află consemnată într-un document olograf identificat de noi, căruia, timp de circa trei sferturi de veac, mulții noștri specialiști n-au reușit să-i stabilească paternitatea (sau n-au vrut s-o facă publică). Cităm esența mărturisirii doctorului Șuțu:

„Erroare. Eminescu n-a fost sifilitic... Alții au zis că el se alcooliza. Și această idee este ca și cea dintâi o supozițiune cu totul gratuită.”

Mărturia olografă a lui Șuțu, atribuită în mod inexplicabil timp de decenii unui medic cu care colabora.

Din momentul în care ni se spune că au fost semnate cele două documente date publicității de Zosin (certificatul medical și trimiterea la ospiciu), în orice clipă Eminescu putea fi expediat spre „*acel ospiciu*”. Cum data precisă a plecării nu se cunoaște și cum nu ar fi complet exclus ca plecarea să fi fost în aceeași zi, reamintim legenda lacrimogenă despre Burlă, pusă în circulație de diverși autori, toți, absolut toți bazându-se pe manuscrisul lui Onicescu, „*comunicat*” lui Călinescu pe căi oculte și până astăzi inaccesibil altor cercetători. În volumul *Contribuții...*, sub o fotografie făcută de N. A. Bogdan, istoricul A. Z. N. Pop scrie:

„Arcul Academiei Mihăilene din Iași, sub care, în 6 noiem. 1886, prof. Vasile Burlă și-a dăruit paltonul său lui Eminescu, sumar îmbrăcat și condus de un gardian spre Spitalul de la M-rea Neamțu”.

Câtă precizie! Să înțelegem că Burlă, staționat la cotitură, le-ar fi tăiat celor doi calea, brusc, ca haiducii? Că A. Z. N. Pop inventează și aici ne-o dovedește chiar manuscrisul lui Onicescu. Acesta afirmă, ce-i drept, că

paltonul în cauză „i-a fost dat lui Eminescu de D. Burlă, când Eminescu a fost trimis din Iași la Mănăstire”, dar nu precizează **unde** s-ar fi făcut „donația”. Onicescu fiind singurul izvor prin care parvine această informație, rezultă că locul atât de exact indicat („Arcul Academiei Mihăilene din Iași”) este scornit de imaginația lui A. Z. N. Pop.

Cum am arătat în pagini anterioare, avem motive extrem de puternice să credem că, la data la care a făcut aceste precizări, A. Z. N. Pop nu văzuse „memoriul” lui Onicescu, aflat încă în posesia exclusivă a lui Călinescu. Este greu de crezut că, în 1962, A. Z. N. Pop, aproape anonim pentru publicul larg, ar fi riscat soarta unei lucrări atât de importante de dragul unei minciunele. De asemenea, tăcerea lui Călinescu față de acest neadevăr pe care **numai el îl putea dovedi** apare complet nefirească. Cu o singură excepție: **cazul în care ar fi existat un interes ascuns**, pe care doar îl bănuim.

Prezența „gardianului” este preluată tot din relatarea falsului Onicescu. Aparent, Gh. Bojeicu ar întări spusele acestuia, căci el afirmă că, „la venirea sa” la Neamț, Eminescu ar fi fost „întovărășit de un sergent” – de aici, subconștientul cititorului urmând să extragă singur încă o „probă” că nebunia ar fi fost reală și că internarea s-ar fi făcut potrivit Legii, ceea ce este complet fals. Nici când persoană, ci doar **personaj** plăsmuit în laboratoarele unei anumite Istории literare, infestate de interese politice, Bojeicu face însă o greșeală, care-l dă – și ea – de gol. El confundă cuvântul **gardian** (funcție reală, existentă în schema ospiciilor) cu **gardist**, scriind că Eminescu ar fi mers la Neamț în compania unui „sergent”, adică a unui agent polițienesc. Indiferent ce variantă s-ar alege, tot rămâne o întrebare: la ce spital (sau secție de Poliție) lucra gardianul (respectiv, sergentul)? Și de-aici, altele: care era temeiul legal? Unde este solicitarea Epitropiei generale către ospiciul Golia din Iași (singura instituție care putea oferi personal medical specializat) sau către Poliție? Cine a plătit călătoria celor doi? Unde sunt documentele oficiale legale în care a fost consemnată?

Pe pagina următoare, A. Z. N. Pop revine asupra informației, întărind-o:

„Văzându-și prietenul îmbrăcat cu un pardesiu subțire, vechi și hărtănit, Burlă s-a dezbrăcat pe loc, sub arcul Academiei, în plină stradă, dându-și paltonul gros nenorocitului escortat”.

Deci, în aceeași zi, s-a făcut examenul medical, N. Gane a formulat adresa către negurosul „*acel ospiciu*” și Eminescu a și fost expediat într-acolo?

Ținând cont de faptul că A. Z. N. Pop pretinde că același Eminescu ar fi fost în mod sigur internat la Neamț în ziua de 9 noiembrie (dată preluată din versiunea Zosin), ne întrebăm: dacă Eminescu și gardianul (sau sergentul) au plecat din Iași pe 6 noiembrie și au ajuns la ospiciu trei zile mai târziu, să înțelegem că au mers pe jos, înnoptând pe sub glugile de coceni ale țăranilor?

Încâlcite mai sunt ițele minciunii, când se vrea credibilă!

Și încă ceva: oare, până atunci Eminescu nu avusese același „*pardesiu subțire*”? Oare, Burlă nu îl mai văzuse îmbrăcat cu el? De ce nu îi dăruise propriul palton anterior acestui moment? Ce coincidență formidabilă a făcut ca drumul lui Burlă să se încrucișeze cu acela al lui Eminescu, tocmai în clipa în care acesta din urmă, escortat de gardian (sergent), lua drumul ospiciului? Să admitem însă că în privința lui Burlă ne-am mai putea amăgi, zicându-ne că, poate, acesta o fi fost anunțat în ultima clipă că „amicul” Eminescu tocmai era dus la gară și, într-o pornire creștinească, ar fi alergat după el, cu palton cu tot. Cum rămâne însă cu *Junimea* și cu Maiorescu?

Reamintim: era, ni se spune, 6 noiembrie. Au urmat 7 noiembrie (Maiorescu ajunge la Iași), 8 noiembrie (data ultimului banchet anual al Junimii) și 9 noiembrie, ziua în care Eminescu ar fi fost dus la **ospiciul de lângă Mănăstirea Neamțului**, cum zic unii, în „*spitalul din Târgu Neamț*”, cum ne învață alții, sau ar fi **ajuns singur** chiar la **Mănăstirea Neamțului**, cum declară el însuși, fără a fi contrazis de cineva, pe când mai trăia.

„*Lume, lume și iar lume!*”

De obicei, se socotește suficientă menționarea numelui balamucului în care ar fi fost internat Eminescu. Pentru o cât mai completă documentare, am făcut o scurtă incursiune în trecutul locului, întrucât asemenea precizări ne pot ajuta să recompunem și să înțelegem cât de cât cele petrecute în epocă. Pentru că prezentarea, destul de întinsă, ar putea impieta asupra cursivității relatării din ancheta noastră jurnalistică, am plasat-o între anexe (vezi **Anexa 21**).

Aici reamintim alt soi de informații, înfățișate mult mai măiestrit, în începutul părții a treia din *Amintiri din copilărie*, splendidul cântec al sufletului lui Creangă:

„– Nu mi-ar fi ciudă, încaltea, când ai fi și tu ceva și de te miri unde îmi zice cugetul meu, dar așa, un boț cu ochi ce te găsești, o bucată de humă însuflețită din sat de la noi, și nu te lasă inima să taci; asurzești lumea cu gărăniile tale!

– Nu mă lasă, vezi bine, cugete, căci și eu sunt om din doi oameni; și satul Humuleștii, în care m-am trezit, nu-i un sat lăturalnic, mocrnit și lipsit de priveliștea lumii, ca alte

sate; și locurile care înconjură satul nostru încă-s vrednice de amintire. Din sus de Humulești vin Vânătorii-Neamțului, cu sămânță de oameni de aceia care s-au hărțuit odinioară cu Sobietzki, craiul polonilor, și mai din sus, **monăstirile Secu și Neamțul, altădată fala bisericei române și a doua visterie a Moldovei** (subl. ns.). Din jos vin satele Boiștea și Ghindăoanii (locul de naștere al lui Vasile Conta, coleg de școală primară cu Creangă – n. ns.), care înjugă numai boi ungurești la carările lor; unde plugurile rămân singurele pe brazdă în țarină, cu săptămânile, prisăcile fără prisăcar, holdele fără jitar, și nime nu se atinge de ele; iar oamenii din aceste sate nu știu ce-i judecata. Aproape de Boiște vine satul Blebea, care mai mult de jumătate, după ce-și scapă căciula pe baltă, zice: «Să fie de sufletul tatei!»

Înspre apus miazăzi vin monăstirile: Agapia, cea tănuțită de lume; Varaticul, unde și-a petrecut viața Brancoveanca cea bogată și milostivă, și satele Filioara, hățașul căprioarelor cu sprâncene scăpate din monăstire; Bălătești, cei plini de salamură, și Ceahlăiești, Topolița și Ocea, care alungă cioara cu perja-n gură tocmai dincolo, peste hotar; iar spre crivăț, peste Ozană, vine Târgul-Neamțului, cu Mahalalele Pometea de sub dealul Cociorva, unde la toată casa este livadă mare; Țuțuienii, veniți din Ardeal, care mănâncă slănină râncedă, se țin de coada oilor, lucrează lână și sunt vestiți pentru teascurile de făcut oloiu; și Condrenii, cu morile de pe Nemțișor și piuăle de făcut sumani. Iar deasupra Condrenilor, pe vârful unui deal nalt și plin de tihărâi, se află vestita Cetatea Neamțului, îngrădită cu pustiu, acoperită cu fulger, locuită vara de vitele fugărite de streche și străjuită de ceucele și vindereii care au găsit-o bună de făcut cuiburi într-însa.

Dar asta nu mă privește pe mine, băiet din Humulești: Eu am altă treabă de făcut; vreau să-mi dau samă despre satul nostru, despre copilăria petrecută în el, și atâta-i tot.

Câți domnitori și mitropoliți s-au rânduie la scaunul Moldovei, de când e țara asta, au trebuit să treacă măcar o dată prin Humulești spre monăstiri. Apoi unde pui cealaltă lume care s-a purtat prin satul nostru, și tot lume mai multă bogată și aleasă. Mă rog, la Monăstirea Neamțului: icoană făcătoare de minuni, casă de nebuni, hram de Ispas și iarmaroc în târg, tot atunci; apoi tot pe aici, treacă spre iarmaroace: la Peatră de Duminica Mare, și la Folticeni de Sânt-Ilie; la Secu, hram de Tăierea capului sf. Ioan Botezătorul; la Agapia-n deal, hram de Schimbarea la față; la Agapia-n vale, hram de Sf. Voievozi; și la Varaticu, hram de Sântă Măria Mare; lume și iar lume!

Și câte târnosiri și sfințiri de biserici din nou; și câte soboare și revizii de fețe bisericești și politicești; și câți străini din toată lumea, și câte inimi purtate de dor; și câte suflete zdrobite și rătăcite n-au trecut prin satul nostru spre monastiri! Lume, lume și iar lume!”

[**Jitar** – paznic de ogoare și/sau îngrijitor de grânare ? **Hățaș** – cărare făcută de animalele sălbatice în pădure sau potecă între ogoare. ? **Tihăraie** – răpă ? **Ceucă** – specie de cioară (zisă și cioară de clopotniță), cioacă ? **Vindereu** – specie de șoim.]

Zosin, bucuria nebunilor

„Internat” într-o Duminică

9 noiembrie, așadar. Avem două mari întrebări: **când** a părăsit Eminescu Iași și **unde** a mers de acolo? Simpla lor existență impune o a treia întrebare, socotită până acum inutilă: **de ce**? Formal, există răspunsuri partizane, simple afirmații, lipsite însă de orice susținere probatorie.

De unde consacrarea zilei de **9 noiembrie**, ca dată precisă a internării lui Eminescu în balamucul de lângă Mănăstirea Neamțului? Tot de la inventivul medic Panait Zosin, venit la ospiciu după 17 ani de la prezumtiva internare aici a lui Eminescu, preluat apoi frenetic de romancierul Gh. Călinescu, care a bătut în cuie această zi. Iată ce scrie la 30 mai 1903 numitul Panait Zosin (medic primar al ospiciului de pe lângă numitul lăcaș mănăstiresc, în perioada mai 1903 – februarie 1904):

„Eminescu fu adus la ospiciu în ziua de 9 Noembrie 1886 (subl. ns). În registrul din acel timp, nu sunt trecute alte indicațiuni de cât cele următoare:

34 ani (?), ortodox; român; profesiunea liberă; din urbea Iași; boala: Manie furibundă, care diagnostică e ștearsă și pus alături: Delirium tremens; eșit vindecat în ziua de 10 aprilie 1887” (Nebunia lui Eminescu, Spitalul, nr. 11, 1903; textul a fost republicat până și în Convorbiri științifice și filozofice, aprilie 1912, după care informațiile conținute n-au mai lipsit din aproape nici o lucrare, deși, ciudat, unii biografi s-au ferit să-i treacă numele în bibliografie).

Eminescu fu adus la ospiciu în ziua de 9 Noembrie 1886. În registrul din acel timp nu sunt trecute alte indicațiuni de cât cele următoare:

34 ani (?), ortodox; român; profesiunea liberă; din urbea Iași; boala: Manie furibundă, care diagnostică e ștearsă și pus alături: Delirium tremens; eșit vindecat în ziua de 10 Aprilie 1887.

P. Zosin, *Nebunia lui Eminescu* (Spitalul, nr. 11, 1903)

Prima întrebare pe care ți-o pui după ce citești aceste rânduri este: unde sunt registrele similare de la Mărcuța și de la ospiciul privat al lui Șuțu (de Leidesdorf nu mai vorbim, căci acesta, măcar, nu era în Țară)?

Precum se vede și în facsimil, doctorul Zosin nu folosește pentru acest pasaj nici ghilimele, nici un corp de literă diferit, nici nu apropie mai mult rândurile, așa cum procedează în restul cazurilor în care citează din alte surse. Probabil că, tocmai de aceea, ziua internării nici nu apare în paragraful care zici că e copiat aidoma din registru (deși nici el nu e pus între ghilimele și nu e scris cu italice). Greu să poți bănuți că ai de a face cu o **simplică creație** a lui Zosin, bazată nu se știe pe ce. Dacă data de 9 noiembrie ar fi fost consemnată în presupusul registru, corect ar fi fost ca doctorul Zosin să scrie: „În registru... nu [MAI] sunt trecute alte indicațiuni de cât...” Or cuvântul „mai” lipsește. În consecință, devine legitimă suspiciunea că data „internării” a fost trecută din burtă. De altfel, **9 noiembrie 1886 a picat într-o duminică**, a doua zi după Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil, iar Eminescu nu reprezenta o urgență, care să motiveze deplasarea în unica zi liberă a săptămânii, când nimeni nu muncea și mai toți mergeau la biserică. La Iași, documentele pentru internare ar fi fost întocmite încă de joi și, așa cum așteptaseră trei zile, mai puteau aștepta încă una. Să nu-și fi dat Zosin seama de „amănuntele” acestea? „Exactitatea” informațiilor grăbitului medic Zosin este cu mult mai nocivă decât la primă vedere. Vom vedea de ce.

La nevoie, îi destituim și pe liber-profioniști

Când s-a scris pentru prima oară în presa că Eminescu ar fi la Mănăstirea Neamțului? Sarcina aceasta și-a asumat-o *Epoca*, la 14 noiembrie 1886. Atunci a anunțat că „Sănătatea d-lui Eminescu merge din ce în ce mai rău”, motiv pentru care „a fost transportat acum trei zile la mănăstirea Neamțu”.

În pasajul citat din articolul lui Zosin, Eminescu este prezentat ca având „profesiunea liberă” [adică „profesiune exercitată de o persoană pe cont propriu (fără să fie angajată permanent într-o instituție sau întreprindere)” – DEX]. Așa era, în noiembrie 1886 Eminescu nu avea slujbă, cum am dovedit și noi în pagini anterioare. Acum stau mărturie în acest sens și afirmațiile lui I. N. Roman, care, pe de o parte, informează că „Biblioteca titular, profesorul de greacă **Gărcineanu**, dădea foarte rar pela bibliotecă” și, pe de altă parte, scrie:

„Înlocuit din postul de sub-biblioteca, **Eminescu** rămăsese literalmente fără mijloace de existență”.

Prin urmare, la **9 noiembrie 1886, Eminescu era șomer**. Și doctorul Zosin știa acest lucru, din moment ce scrie cu mâna lui că profesiunea

acestuia era „*liberă*”. Paradoxal însă, tot el încurcă din nou lucrurile, notând în subsolul paginii:

„În 1886, Eminescu se afla ca sub-bibliotecar la biblioteca centrală din Iași, precum reese dintr’ o adresă din 5 Decembrie 1886, pe care D-l Caragiani, bibliotecarul de atunci, o face către directorul ospiciului de la Neamț, unde se afla intemat Eminescu, trimițându-i statul, ca să subscrie de primirea lefei.”

Cum putea Eminescu să primească leafă în decembrie, dacă în noiembrie nu mai era salariat? Se putea el „*afla ca sub-bibliotecar la bib-lioteca centrală din Iași*”, simultan fiind și somer? De altminteri, Zosin amintește de existența pretinsului document emis de Caragiani, dar pe acesta nu-l prezintă nici măcar în așa-zisă transcriere. Potrivit literaturii de specialitate, care a vehiculat intens spusa lui Zosin, o ciornă a acestui document ar fi fost descoperită ulterior. De către cine? Nu se mai știe. Ce îl îndemnase pe respectivul scotocitor să o caute? Iar nici un răspuns.

Venit de nicăieri

Să recitim informațiile despre Eminescu, pe care Zosin susține că le-ar fi descoperit în registrul ospiciului (și acesta de negăsit astăzi):

„34 ani (?), ortodox; român; profesiunea liberă; din urbea Iași; boala: Manie furibundă, care diagnostică e ștearsă și pus alături: Delirium tremens; eșit vindecat în ziua de 10 aprilie 1887”.

Acum, să aruncăm o privire peste Legea din acea vreme (1012/1867):

*„Art. 12. Intendantul ospiciului va ținea uă **condică șnuruită, numerotată și sigilată** de administrația spitalicească superioară, de care depinde stabilimentul, în care va înscrie îndată după priimirea unui smintit numele, prenumele, profesiunea, etatea, religiunea, naționalitatea și domiciliul său, precum și al aceluia care a cerut admiterea lui în ospiciu; dacă bolnavul este trimis de veri-uă autoritate, **se va însemna aceasta, numărul hârtiei și dosarul** unde s’ a depus hârtia, se va menționa sentința judecătorească de interdicțiune, dacă există, **și numele episcopului**, asemenea și **certificatul medical de priimire**.*

*Se va mai însemna într’ această condică, data admitterii bolnavului precum și aceea a eșirii lui sau a morții, **cu arătare de numărul zilelor câte s’ au aflat în spital**”* (subl. ns.).

Dacă așezăm față în față informațiile lui Zosin și pe cele pe care Legea impunea să fie trecute în *condica șnuruită, numerotată și sigilată*, constatăm

că ordinea lor este diferită. Acest amănunt poate fi important, deoarece respectiva condică era un **tipizat**, iar tipizatele se întocmesc ținându-se seamă de **litera** legii. Prin urmare, dacă lui Zosin nu îi săreau ochii ba la stânga, ba la dreapta, ba în buzunarul de la ceas, el ar fi cules și reprodus datele lui din „*registru din acel timp*” în ordinea cerută de Lege. Or, iată cum stau lucrurile sub acest aspect.

Legea – profesie – etate – religie – naționalitate – domiciliu.

Zosin – etate – religie – naționalitate – profesia – domiciliul, după care, în plus față de formularul oficial, este adăugat și **diagnosticul**.

Aceste detalii explică de ce Zosin nu a folosit nici ghilimele, nici alt corp de literă, atunci când – zice el – ar fi copiat (deci, ar fi reprodus exact) din „*condica șnuruată*” a ospiciului. Ce l-a oprit? Nu putem spune cu precizie, dar știm un lucru: spre deosebire de constatarea medicală semnată de Iuliano și Bogadan și de trimiterea iscălită de Gane, ambele, două fițuici despre care se putea spune oricând că s-au „rătăcit” (și atunci, ca și astăzi, la nevoie, fugeau din rafturi dosare întregi), condica de internări constituia un **document oficial, a cărui distrugere era socotită infracțiune**. În plus, era ținută sub cheie de intendent, deci de **altă persoană decât medicul** – persoană cu care Zosin afirmă că s-a aflat în cele mai rele relații. În sfârșit, nu este deloc limpede unde se găsea respectiva condică în 1903, când, să nu uităm, trecuseră aproape două decenii de la pretinsa internare a lui Eminescu. Zosin nu invocă praful arhivei, nici efectuarea vreunei alte cercetări proprii. Să înțelegem că l-a căutat condica pe el, nu invers?

Dar acestea nu sunt singurele argumente care ne împing spre concluzia că Zosin a fost (în ceea ce-l privește pe Eminescu, cel puțin) încă un plăsmuitor, chitit să „demonstreze” așa-zisa nebunie a acestuia. El afirmă că în registru ar fi figurat și diagnosticele bolilor de care ar fi suferit Eminescu în cele câteva luni de ședere la Mănăstirea Neamțului:

„boala: Manie furibundă, care diagnoză e ștearsă și pus alături: Delirium tremens”.

Zosin greșește iar, deoarece **diagnosticul nu trebuia să figureze aici**, în „*condica șnuruată, numerotată și sigilată*”, dată în păstrare intendentului. Grija pentru confidențialitate era mare, legiuitorul specificând în mod expres că, la externare, pacienților li se va da câte un „*bilet de liberare din ospiciu, fără arătarea diagnozei boalei de care a suferit*” – subl. ns. (Cum bine remarcă un prieten, legea vremii era mai mărinimoasă decât inimile de câine

ale celor care au batjocorit memoria lui Eminescu, afirmând că ar fi suferit de toate bolile lumii.)

Spre compensare, parcă, Zosin inventează o rubrică inexistentă, dar, în schimb, nu scrie nimic despre autoritatea care l-ar fi trimis pe Eminescu la ospiciu, nu comunică „*numărul hârtiei*” și nici pe cel al dosarului, nu oferă numele episcopului, nu spune nimic despre obligatoriul **certificat medical de primire** și nu transcrie nici „*numărul zilelor câte s’au aflat în spital*” (i-o fi fost lene să le calculeze?). De altfel, dacă ne uităm bine, nici unul dintre documentele prezentate de Zosin nu răspunde cerințelor textului de Lege sus-menționat.

O altă absență fundamentală găsim la rubrica privind domiciliul pacientului. Precum alte zeci de mii de oameni, Eminescu figurează ca fiind „*din urbea Iași*”, la fel de bine putându-se scrie „*din România*”, „*din Europa*” sau „*de pe Terra*”. O scăpare? Posibil, dar n-ar fi cam prea multe? Oare trebuie să fii deosebit de suspicios pentru a te întreba dacă, nu cumva, adresa lipsește pentru că nu era cunoscută? Necunoscută de cine? De Poliția și de Parchetul din Iași, care s-ar fi ocupat de reținerea și de înaintarea lui către un spital de smintiți fără nume și fără locație determinată sau de plăsmuitorul fițuicilor semnate Iuliano și Bogdan și, respectiv, Gane? **Cine-a fost acel Eminescu despre care se pretinde că ar fi fost expertizat în arestul Poliției, dacă nici unde locuia nu ni se indică?**

Întrucât asupra aspectului legal al chestiunii vom reveni, deocamdată ne oprim aici.

În prima lui lucrare importantă, *Contribuții documentare la biografia lui Eminescu*, Augustin Z. N. Pop transcrie un mare număr de documente. Dintre acestea, unele sunt lipsite aproape de orice relevanță în ceea ce privește destinul celui „biografiat”, dar, spre compensare, lipsesc cu totul altele, care ar fi edificatoare. Atunci când se referă la închiderea lui Eminescu în ospiciul de lângă Mănăstirea Neamțului, Augustin Z. N. Pop se vaietă, ca vânturile toamnei:

„*Despre paciența lui Eminescu la Mănăstirea Neamțului între 9 noiembrie 1886 și 9 aprilie 1887 știrile nu abundă. Câteva amintiri literaturizate, scrisori, adnotări de cărți răzlețesc informația ce înaintează cu greu. Scriptele fostei bolnițe rudimentare s-au distrus și zidăria ei ruinată a făcut loc altui edificiu. Panait Zosîn, care i-a fost câțva timp medic, a schițat trecutul «spitalului de pădure». Alt istoric, mai dezvoltat, i-l face în zilele noastre doctorul Aurelian Grigorescu.*

Într-un articol al lui R. Șuțu, publicat în *Evenimentul*, nr. 112/1904, p. 1, se citesc elemente descriptive, care susțin evocarea perioadei respective.

Se știe că (?) în lipsa metodelor medicale mai înaintate, fără instalații și fără medicamentație, la Neamț Eminescu a fost tratat cu găleți de apă rece aruncate pe spinare și în cap, cu cufundări în puțină – tratament rudimentar hidroterapic – și cu bățai cu frânghia udă. Medicul curant venea de două ori pe săptămână de la oraș și se numea Neculai Ursulescu” (subl. ns.).

În lucrarea lui Augustin Z. N. Pop urmează informații despre școlarizarea lui Ursulescu, dar nu găsim nimic despre motivul pentru care Eminescu ar fi ajuns în *acel* ospiciu și despre **îndreptățirea medicală și juridică** a celor care l-ar fi trimis acolo. Faptul miră, deoarece, așa cum arătam, doctorul Zosin publicase încă din 1903 transcrierea a ceea ce prezintă drept certificat medical emis de doctorii Iuliano și Bogdan și trimitere semnată de Gane. Într-o carte de 600 de pagini, A. Z. N. Pop amintește numele lui Zosin într-un singur loc (în contextul de mai sus), dar **nu face absolut nici o legătură între acesta și Eminescu**. Lucrul este cu atât mai straniu, cu cât numitul biograf se declară convins că Eminescu ar fi fost internat în ospiciul de la Neamț; or, această variantă nu numai că a fost lansată de Zosin, dar **singurele argumente pe care se sprijină rămân cele două „documente” – zice-se – transcrise de acesta** în articolul din publicația *Spitalul* (articol pe care biograful îl găsea măcar în bibliografia monografiei lui Călinescu, pe care trebuie s-o fi citit). Prin urmare, este exclus ca A. Z. N. Pop să nu fi avut cunoștință de documentele despre care Zosin susține că ar fi fost emise la Iași, în ziua de 6 noiembrie 1886. Atunci, de ce s-o fi prefăcut că n-ar avea habar de existența lor? Să i se fi părut până și lui prea cusute cu ață albă?

Azi la banchet, mâine la balamuc

Să-l cităm din nou pe doctorul Zosin: „*Eminescu fu adus la ospiciu în ziua de 9 Noembrie 1886*”. Oare? Chiar a ajuns Eminescu la ospiciu în acea zi? P. Zosin, vedem bine, așa susține. Dar alții? Cei mai mulți tac. Din fericire, nu chiar toți.

De pildă, I. N. Roman scrie:

„*Eu l-am cunoscut pe Eminescu la ultimul banchet al «Junimei» de la Iași, după un an de la strămutarea «Convorbirilor Literare» la București”* (O pagină inedită din viața lui Eminescu – vezi *Adevărul literar și artistic* din 8 martie 1931).

Cum data la care s-a petrecut „strămutarea **«Convorbirilor Literare»** la București” este 1 aprilie 1885, rezultă că I. N. Roman și Eminescu s-au cunoscut în 1886 („după un an”). De altfel, și Z. Ornea ne ajută indirect să probăm că serbarea din toamna anului 1886 a fost și „**ultimul banchet al «Junimei» de la Iași**” (așa cum precizează I. N. Roman):

„Deteriorarea era atât de evidentă încât în octombrie 1887 Gane, fiind solicitat de Maiorescu să organizeze (ca în 1885 și 1886) banchetul anual, îi comunica de astă dată decis o opinie negativă: «Mă întrebi cum rămâne cu aniversarea Junimii în anul acesta. Răspund cu francheță că eu, unul, nu găsesc nimerit a se mai ținea în Iași, pentru rezonul că aici abia de mai există o fărâmatură din vechea Junime literară, s-au împrăștiat toți ca puii de potârniche din cauză că Junimea, de un timp încoace și-a pierdut cu totul caracterul ei literar, vârandu-se prea din cale-afară în politică, o politică de care cu sau fără cuvânt mulți din noi s-au despărțit (repetăm, Gane trecuse în partidul liberal în 1885, n.n.), și care a adus ruina Societății din Iassi chiar și ca grup literar. Astăzi nimene nu mai scrie în Iassi, nu se mai țin sâmbetele întruniri, nu mai avem **Convorbirile**, care erau cheagul ce ne lega, prin urmare aniversarea în Iassi ar fi a căuta a se aprinde o candelă a cărei untdelemn a ars.» Se pare că opinia lui Gane a fost luată în seamă. Jurnalul lui Maiorescu nu mai consemnează plecarea sa la banchetul aniversar (în 1886, la 6 noiembrie, aniversarea fusese menționată). Probabil că în noiembrie 1886 Iașul a găzduit, tot la hotelul Binder, ultima aniversare. Era la număr cea de a 23-a” (Z. Ornea, *Junimea și junimismul*).

(Ipoteza lui Z. Ornea privind locul în care a avut loc banchetul din 1886 este contrazisă de presa din epocă, aceasta indicând „saloanele otelului Traian”. Cât privește poziția lui Gane, nu este exclus ca ea să fi fost influențată și de faptul că, după mutarea în Capitală a revistei *Junimii*, în textele lui au început să fie operate tot mai multe modificări, fără a fi consultat – vezi corespondența cu Negruzzi.)

Dacă I. N. Roman l-a cunoscut pe Eminescu cu ocazia banchetului ținut la 8 noiembrie 1886, nu e necesară o prea mare încordare a minții ca să deduci că, în acea zi, Eminescu era un om liber. Iar dacă era liber în ziua de sâmbătă, 8 noiembrie (care, repetăm, coincide cu ziua lui onomastică), **petrecând împreună cu junimiștii**, nu prea vedem cum și sub ce pretext ar fi putut fi predat a doua zi, duminică, la balamuc, cu certificatul medical gata întocmit și semnat și cu gardianul alături.

Să zicem și că I. N. Roman n-o fi ținut minte bine? Dacă îl cunoscuse pe Eminescu în timpul unei sărbători atât de importante în Iași, putea să o confunde cu cine știe ce alt prilej? Fie și asta, dar chiar și așa, ne atrage

atenția un fapt mai mult decât dubios: marii biografi ai lui Eminescu pretind că acesta ar fi fost internat în ziua de 9 noiembrie 1886, însă, subliniem, **nu scot un cuvânt despre cheful pe care l-a tras *Junimea* cu numai o zi înainte** și care fusese anunțat și prin *România liberă*. Evident, nu e vorba de o scăpare, dar care să fie motivația ei? Teama de a alătura două evenimente aproape simultane, dar atât de diferite, cum sunt închiderea cuiva în balamuc și benchetuirea celor care îl „protejau” pe respectivul „nebun”? În acest caz, cum mai rămâne însă cu aspectul „*riguros științific*” al prețioaselor biografii strunjite până acum de feluriți artizani? Ce să mai credem despre onestitatea, despre obrazul autorilor lor?

Mai nou, N. Georgescu lansează o altă teorie, care contrazice implicit (și) afirmațiile lui I. N. Roman:

„Într-adevăr, nu pe 9 noiembrie 1886 a fost internat Eminescu, ci cu o zi înainte, pe 8, de ziua lui onomastică. Ar fi fost oarecum dificil pentru poliție să aibă un Mihai atât de important în Iași de sfântul Mihail!”

Nu știm de ce „*într-adevăr*”, dar probabil că nici nu trebuie, autorul având dreptul la intimitate cu ideile sale mai ales(e). Și-apoi, cu adevărat important este altceva. P. Zosin scrie negru pe alb nu numai că „*Eminescu fu adus la ospiciu în ziua de 9 Noembre 1886*”, ci și că ar fi fost alcoolic și bolnav de sifilis, iar eminescologii nu-l contrazic. Lui P. Zosin i se acordă atât de multă încredere, încât pretinsele transcriereri făcute de el după două fițuici descoperite nu ne spune unde se includ în lista documentelor fundamentale privindu-l pe Eminescu. Dacă unii dintre noi ajung la concluzia că a greșit data internării (admițând că de greșeală ar fi vorba), ce ne-ar face să credem că aceasta ar fi singura eroare? Acolo unde există eroarea și unde, în plus, lipsește susținerea probatorie, chiar nu apare nici un semn de întrebare?

Așadar, înțelegem de la N. Georgescu, poliția ar fi nădușit de emoții, cu „*un Mihai atât de important în Iași de sfântul Mihail!*” De ce? Îi trimisese Ciurcu, prin coletărie rapidă, revolverul din '83? (Faptul că, așa cum îi scrie Creangă lui Slavici, în Iași au avut loc „*mari agitații politice*” nu avea legătură cu „*sfântul Mihail*” și nici pe Eminescu nu-l vedem în fruntea unor mulțimi tulburate, cu un pistol într-o mână și cu o proclamație într-alta.) Astăzi e limpede că „*amicii*” aveau să afle tot de la Zosin că, în noiembrie 1886, Eminescu ar fi fost arestat și internat. În atari condiții, câtă vreme se acordă încredere totală zisului medic, a spune că Eminescu ar fi fost un „*Mihai atât de*

important în Iași” aduce fie a ironie, fie a altceva. Pentru unii ieșeni, el devenise marfă sau personaj de melodramă. Mai toți „memorialiștii” s-au pus pe scris târziu și doar unul, doi au făcut-o dintr-o convingere mai veche, pe care o avuseseră și pe când Eminescu mai trăia. Majoritatea lor a reacționat pentru că asta li s-a cerut și pentru că au văzut că asta le creează o anume faimă (*prestigiu* ar fi prea mult spus). Așa cum meseriașii de la cooperativa *Metalocasnica* produceau acasă plicuri sau papuci din plastic, la fel, grosul „memorialiștilor” s-a apucat să croiască istorie proprie la domiciliu. Ca la comandă, târgoveții intelectualității au început să dea extemporale după extemporale. Între ei, L. Onicescu pare un om simplu și înduioșător de sincer:

„Îmi pare bine că a venit prilejul să-mi reamintesc de ilustrul poet. Regret însă că n-am avut prevederea sau, și eu, ca toată lumea, n-am dat la vreme, destulă însemnatate aceluia care mai târziu a fost recunoscut geniul poeziei române.”

Multe pot spune aceste rânduri! Problema este: a fost Onicescu sincer? A ajuns la noi autenticul Onicescu sau – așa cum am arătat – o formă „îmbunătățită”?

Oricât de neplăcut ar fi, adevărul este că, din păcate, în dramatica lui existență, Eminescu a fost realmente important doar pentru dușmani.

Când constatăm ce angrenaje s-au pus în mișcare pentru a-l elimina în mod viclean din viața publică și cu câtă atenție au operat și operează acestea, distrugând probe compromițătoare pentru unii, înțelegem că nu degeaba cei mărunți erau stimulați să-l compătimească, dar opriți să-l cunoască și înțeleagă. Pentru cei „puternici”, Eminescu continua să fie un om teribil de important. Un om de care se temeau și se tem, căci, dincolo de talent, de inteligență și de vastă cunoaștere, nu știa ce-i acela compromisul. Pentru aceștia era important, deoarece, din clipa în care i se puneau la dispoziție cerneală și spațiu tipografic, devenea și periculos. Fără acestea, era cea mai inofensivă persoană – drept dovadă, nu s-a zbatut nici măcar pentru a-și recupera bunurile furate de Maiorescu, deși avea nevoie de ele ca de aer.

Nefiind specialiști în arta ciopririi istoriei literare „la comandă”, ne mărginim la a pune întrebări. Ele se impun firesc, prin simpla alăturare a informațiilor contradictorii (toate, tipărite și aflate în biblioteci), cu privire la data certă la care Eminescu a ajuns la Mănăstirea Neamțului. Iată versiunile de care avem deocamdată știință:

8 noiembrie (sau anterior) – „*Pe ziua de sf. Voievozi la anul 1886... la M-reă Neamțu, la bolniță ... l-am spovedit și l-am împărtășit pe poetul M. Eminescu*”, (consemnare anonimă, pe care n-am văzut-o în facsimil).

9 noiembrie – „*Eminescu fu adus la ospiciu în ziua de 9 Noembre 1886*” (doctorul Panait Zosin, citând, pretinde el, ceea ce ar fi fost scris în registrul ospiciului).

11 noiembrie – „...nenorocitul poet a fost transportat acum trei zile la mănăstirea Neamțu” – *Epoca*, 14 noiembrie 1886 (*Epoca* se număra printre zirele care nu erau antedatate).

12 noiembrie – *Epoca* reia cuvânt cu cuvânt știrea din ziua anterioară, iar *România liberă* din 15 noiembrie 1886 copiază mecanic știrea din *Epoca* – știre preluată în ziua următoare și de *Universul*, fără a preciza însă data).

Decembrie (sau ulterior) – „*Earna trecută*”, *Epitropia „l-a trimes la spitalul din Târgu-Neamț”* (*Liberalul*, 16 iulie 1887).

Nu-s cam multe șase variante, fiecare având pretenția că ar fi adevărată?

Toate aceste variațiuni pe temă incertă sunt involuntar contestate, în primul rând, de junimiștii care, înainte de cumpăna Zosin (1903), par să nu fi auzit niciodată de internarea la Neamț. O altă mărturie, tot indirectă, vine de la I. N. Roman, contemporan al lui Eminescu care, așa cum am arătat, își amintește emoționat că în ziua de 8 noiembrie (zi în care un duhovnic anonim susține că l-ar fi spovedit și împărtășit pe Eminescu la Mănăstirea Neamțului), acesta se găsea (de fapt) la Iași, la balul *Junimii*, unde el, I. N. Roman, a avut ocazia să-i fie prezentat. Deși în Iași la vremea aceea, deși redactor-șef al foii *Liberalul*, Roman nu își amintește nici că Eminescu ar fi fost expertizat medical la cererea Parchetului, nici că ar fi fost expedit în vreun ospiciu. Un element suplimentar care ne determină să-l credem mai degrabă pe Roman rămâne contextul politic foarte tensionat din acele zile. Conflictul era acut și nerezolvat. Pare improbabil ca Eminescu să fi părăsit Iașii înainte ca lucrurile să se decidă, indiferent în ce sens.

Alte două mărturii provin de la persoane care pretind că s-ar fi aflat în preajma lui Eminescu, pe când acesta era internat la Mănăstirea Neamțului:

L. Onicescu, intendentul ospiciului: „*Era în toamna anului 1886, și mă afluam ca Casieri Administrator ospiciului de alienați din Mănăstirea Neamț, când într-una din zile, un gardian din Iași a adus și internat în ospiciu pe Eminescu...*” (subl.. ns.). Reamintim că textul lui Onicescu este citat fără a se comunica sursa, accesul la ipoteticul manuscris original fiind permis numai unui grupuscul de aleși, nu se știe de cine și pe ce criterii.

Gh. Bojeicu, care se prezintă drept rudă a intendentului: „...*fusese internat încă din Noembrie 1886, cum îmi spunea el singur*” (subl. ns.).

Cum despre datele lansate prin presa junimistă (*Epoca* și *România liberă*) nu e mare lucru de spus și întrucât, oricum, ne-am mai aplecat și vom mai reveni asupra lor, să privim mai atent varianta lui P. Zosin.

Neurologul care consultă defuncți

Chiar dacă uneori am invocat motive care ne fac să credem că articolul lui Zosin conține o gogonată minciună fundamentală, învăluită într-o sumă de adevăruri prea puțin semnificative, în rândurile de până aici unele raționamente pornesc de la premiza: „dacă doctorul Zosin nu minte...” De aceea, spre a înțelege cât mai exact rolul pe care l-a jucat acesta în schimonosirea portretului eminescian, să parcurgem, cu creionul în mână, pasajele mai importante din funestul său articol *Nebunia lui Eminescu*, adevărat „cal troian” în bibliografia încă acceptată de experți ai istoriei literare. Aici găsim, de fapt, și singurele „probe materiale” privind reclusiunea lui Eminescu la Neamț, ca pacient al ospiciului (pentru textul integral vezi **Anexa 13**).

Utilizând arma perfidă a minciunii îmbrăcate în halat medical, Zosin a smintit pe mulți, îndepărtându-i de adevăr. Pe de altă parte, el însuși a fost puternic influențat. Pentru că, dacă el este singurul care „găsește” fără să caute așa-zisele documente pe baza cărora ar fi fost internat Eminescu, nu-i mai puțin adevărat că prima persoană care, după 1889, a scris într-o carte că Eminescu ar fi fost la ospiciul de lângă Mănăstirea Neamțului este Cornelia Emilian (ale cărei însăilări documentare sunt, alături de posibile taifasuri cu alți socialiști – ca Mille – baza documentară a lui Zosin). Ea face această afirmație încă din 1893, în introducerea volumului cuprinzând scrisorile trimise de Harieta ei și fiicei ei și, totodată, dă spre tipărire Fraților Șaraga textul așa-numitei „consultații” din 14 iulie 1887. De aceea, mai direct spus, este foarte probabil ca, fără C. Emilian, să nu fi apărut niciodată articolul mincinos al doctorului P. Zosin.

Să parcurgem câteva dintre afirmațiile celui din urmă.

„Pe lângă scrisorile surorii lui Eminescu pe cari le-am utilizat în teza mea de doctorat (Substratul patologic în Pesimismul Contemporan.) vorbind de fondul morbid al lui Eminescu...”

Prin urmare, în clipa în care a fost numit medic al balamucului de lângă Mănăstirea Neamțului, Zosin avea bine înfiptă între neuroni o anume poveste privind destinul lui Eminescu. Cum a ajuns el la „documentele” pe care pretinde că le-ar fi transcris și la care nici un alt contemporan nu mai face referire? I-au sărit singure în brațe? Le-a adus cu sine când a fost numit medic al ospiciului?

La data la care Zosin scrie articolul în discuție, cea mai vehiculată părere era a lui Maiorescu, care invoca ereditatea, dar nu și sifilisul – ba, nici măcar alcoolismul. Prin urmare, pentru ca Zosin să afirme la 14 ani după moartea „pacientului” că „*opiniunea D-lui Maiorescu ... trebuie modificată*”, în sensul că fondului morbid moștenit, i-ar trebui adăugate sifilisul și alcoolismul, căpătate de-a lungul vieții, el trebuia să aibă argumente extrem de solide, care să-i fi scăpat magistrului și tuturor „amicilor”.

Reamintim că nici Maiorescu, nici cei din apropierea lui, nu au invocat (nici în mod expres, nici aluziv) vreo haltă făcută de Eminescu în ospiciul de lângă Mănăstirea Neamțului. De aceea, în mod normal, eventuala descoperire a unor documente medicale privind șederea secretă a lui Eminescu într-un ospiciu trebuia să fie o surpriză, un factor care să dea peste cap tot ceea ce se știa până atunci. Nici vorbă de așa ceva. Departe de a fi surprins de propria „descoperire”, Zosin prezintă „documentele” ca și când ar fi fost notorii, fiecare român având acasă câte o copie a acestora.

„Că Eminescu era o întruchipare particulară care cel puțin pe trei sferturi se înfățișa cu un caracter bizar și excepțional, chiar patologic în sensul strict utilitarist al cuvântului, nu mai încapă îndoială”,

zice Zosin și mulți istorici literari folosesc cuvântul „*patologic*” din această frază în sens medical, nepăsători la faptul că autorul se referă la *caracterul* lui Eminescu, pe care îl privește „strict” prin prisma **doctrinei utilitariste**. Dusă de unii autori până la limita unei stupidități absolute, această gândire aparent gospodărească promova prin J. Bentham (poate, cel mai popular dintre promotorii ei) ideea că o acțiune este sau nu morală în măsura în care suma plăcerilor pe care le produce este mai mare decât cea a necazurilor pe care le provoacă, balanța plăcere-suferință fiind criteriu suveran. În consecință, din pasajul citat rezultă că, în opinia lui Zosin, Eminescu nu a avut un *caracter* care să-i fi fost „util” – nici lui nu i-a produs plăceri personale, nici nu l-a ajutat să comită acte așa-zise de „*utilitate reciprocă*”. Și are dreptate: dacă ar fi acceptat compromisurile cerute de alții, Eminescu ar fi ajuns în Parlament, nu în ospiciu.

„Biografiile sale indică primele simptome de nebunie în anul 1871, adică pe la 20-21 de ani, considerând anul său de naștere 1850.”

„Biografiile sale”? Care-or fi acele biografii studiate de P. Zosin la data comiterii articolului? Până în 1903, când el trănțește acest formidabil fals, cele mai importante lucrări apărute despre viața lui Eminescu sunt:

1889 – Maiorescu, *notiță biografică* (ed. 4) și *Eminescu și poeziile lui*;

1891 – Al. Grama, *Mihail Eminescu. Studiu critic*;

1892 – N. Petrașcu, *Mihail Eminescu. Studiu critic*;

1892 – Maiorescu, *notiță biografică și post-scriptum* (ed. 6);

1900 – *Notiță biografică* la un volum de poezii, semnată de Matei, fratele mai mic al lui Eminescu;

1902 – Riria, *Ultima rază din viața lui Eminescu*;

1903 – Radu I. Sbiera, *Amintiri despre Eminescu*.

Nici una dintre aceste lucrări nu poate fi socotită *biografie*, cea mai bogată în informații specifice genului fiind micul studiu al lui N. Petrașcu și, în plus, o mare parte din cele afirmate privitor la perioada 1877–1889 sunt neadevăruri.

Folosirea de către Zosin a pluralului și trimiterea la informația conform căreia „biografiile” ar indica „primele simptome de nebunie în anul 1871” sunt o ticăloșie ordinară. Domnii istorici literari nu și-au îndeplinit o obligație de bun simț. Pe de o parte, Maiorescu, pe care dumnealor îl socotesc mare și tare în psihologie și psihiatrie, „olimpian” pe de-a-ntregul, pretinde că ar fi observat primul semn de alienare abia în luna mai 1883. (Afirmația din epistola trimisă lui Șt. Vârgolici la 7 octombrie 1876: „De ce nu mai scrii nimic în «Convorb.» ? De ce nu mai scrie Jaques ? Nimic nu mai scrie nici Bădnărescu. Și *Eminescu e maniac*. // Unde mergem?” este clar că nu vizează sensul medical al cuvântului *maniac*.) Pe de altă parte, vine acest medic de grup socialist cu probleme și pretinde că alții (care?) ar fi spus că Eminescu ar fi dat semne de nebunie (ce fel de semne?) încă din 1871. Dacă Zosin ar avea dreptate, să înțelegem că timp de 12 ani, Maiorescu (și nu numai) fusese indus în eroare de „nebun”?

De unde afirmația că Eminescu ar fi manifestat „primele simptome de nebunie în anul 1871”, dacă sursele indicate de Zosin sunt inexistente? O explicație primim de la I. Grămadă, în studiul *Mihail Eminescu*:

„Care să fi fost cauza acestei întreruperi a studiilor sale printr’un interval de un an și jumătate? Probabil că ocupația cu serbările dela Putna, deoarece-l vedem luând parte foarte activă la pregătirea lor; e probabil însă ca, el să fi căzut jertfă boalei

venerice, care i-a fost așa de fatală mai târziu, prin lunile April sau Mai din 1870. În «Diverse»* se spune că el s' a îmbolnăvit greu în 1871 «și de aceea fu luat de fratele său Șerban, care tocmai terminase studiul (la Berlin) și dus a casă la Ipotești, unde, după o cură mai îndelungată și îngrijit de aproape de fratele său, s' a restabilit pe deplin.» Domnu Scurtu crede că boala l-a atins în toamna anului 1871**, ceea ce nu corespunde însă adevărului, deoarece chiar în toamna acestui an s' a înscris din nou la universitate. Pentru ipoteza noastră, că adecă Eminescu a părăsit Viena prin April sau Mai 1870, vorbește și faptul că dela 14 April 1870 înainte nu mai aflăm, aproape un an întreg, nici un cuvânt în arhivele «României June» despre participarea sa la ședințele comitetului central pentru serbarea dela Putna, nici la cele ale societății «România» sau la ale «Societății literare și științifice». Trebuie deci că în acest răstimp va fi fost atins de nemiloasa boală, iar prin April 1871, când a fost ales bibliotecar al «României June», se va fi întors din nou la Viena, fără ca să se mai înscrie la universitate până în toamna anului 1871.”

* *Diverse* este tiltul unui volum, conținând diferite texte, între care, la încheiere, se află și cel invocat de Grămadă (articolul *Memoriu asupra lui Eminescu*, apărut – zic autorii – în *Fântâna Blanduziei*, nr. 27 din 1889).

** Pentru I. Scurtu, I. Grămadă citează lucrarea *Mihail Eminescu's Leben und Prosaschriften*, apărută la Leipzig, în 1904 – adică, în anul imediat următor tipăririi textului lui P. Zosin, atât de lesne preluat de toți specialiștii.

Referitor la I. Grămadă spunem scurt că, pe când redacta textul din care am citat, era dependent material de Maiorescu și de *Junimea*, care-l ajutau bănește licit și ilicit, în momente de disperare. Nu o spunem acuzator, dar nici nu ne putem preface că nu cunoaștem care erau raporturile reale dintre Grămadă și Maiorescu (via S. Mehedinți). Starea de lucruri ne atrage cu atât mai mult atenția și ne face cu atât mai prudenți, cu cât aparent atât de precisă datare a lui I. Grămadă nu a fost contestată de junimiști, care știau prea bine că adevărul este altul. De aceea, având experiențe precum Petrașcu și Simion Mehedinți (care, reamintim, a semnat autobiografia lui Maiorescu) și cunoscând noianul de falsuri din Dosarul Eminescu, ne rezervăm și în cazul Grămadă dreptul de a nu elimina (încă) ipoteza că anumite concluzii ale acestuia i-ar fi fost sugerate.

Așadar, la baza intoxicației se află un articol din *Fântâna Blanduziei* – articol care ar fi trecut însă neobservat, revista având viață scurtă, redactori fără faimă și tiraj pe măsură, dacă nu ar fi fost publicat și în volumul *Diverse*, editat de frații Șaraga. Mulți autori și-au bazat afirmațiile pe cele două cărțuții apărute la editura lor, cu concursul Cornелиei Emilian: scrisorile Harietei și acest amestec ciudat de informații, numit *Mihail Eminescu. Diverse*. Acest

al doilea volum conține și un bilețel de care se face mare caz. Intitulată „*consultație*” și purtând cinci semnături (doctorii Bottez, Filipescu, Negel, Otremba și Rigler), fițuica aceasta pe care, potrivit stilului binecunoscut, nu a văzut-o nimeni afară de Cornelia Emilian, conține anumite păreri privind tratamentul ce s-ar impune, dar **nu prezintă nici un diagnostic explicit și nu precizează la a cui cerere a fost emis și în ce scop**. Ea ne mai arată că nici unul dintre medicii ieșeni nu a îndrăznit să se lege la cap cu Cazul Eminescu, luându-l în grija lui. Neștiință, nepăsare, rea-voință sau intuirea a ceea ce era, de fapt, **boala-lui-Eminescu**, devenită incurabilă grație viermelui politic?

Legat de textul din *Fântâna Blanduziei*, trebuie spus și că acesta nu face nici cea mai vagă trimitere la internarea „bolnavului” în ospiciul de la Mănăstirea Neamțului – detaliu nesesizat de unii cercetători.

Chiar și G. Munteanu, adeptul teoriei conform căreia Eminescu ar fi fost bolnav de sifilis, înțelegând că trimiterea la anul 1870 este o invenție, într-o notă din *Hyperion*. I atenționează:

„*Fantezista știre aparține căpitanului Matei*”.

Oare? Urmând să revenim asupra contextului în care a fost formulată această afirmație, deocamdată spunem doar că, probabil, G. Munteanu se bazează pe faptul că, în introducerea articolului din *Fântâna Blanduziei*, autorul anonim își asigură cititorii că folosește numai informații „*culese din isvoarele cele mai sigure*”, după care, precizează:

„*Mult avem de a mulțami în această privință fratelui lui Eminescu, d-lui căpitan Matei Eminovici, care cu o bună voință îndatoritoare ne-a dat toate lămuririle de care am putut avea nevoie.*”

Întrucât nu știm, concret, care sunt „*lămuririle*” date de căpitan ziaristului și cum Matei era doar unul dintre „*isvoarele cele mai sigure*”, simplul fapt că numele lui este pomenit, iar ceilalți rămân neidentificați, nu înseamnă că lui i-ar aparține „*fantezista știre*”, privind data „îmbolnăvirii” lui Eminescu. În schimb, ne putem întreba dacă numele lui Matei nu a fost folosit în mod deliberat, pentru a da greutate unor „șopârle” strecurate în textul din gazetă.

Oricare ar fi adevărul, ușurința cu care s-a pronunțat biograful Munteanu este cu atât mai ciudată, cu cât asupra acestui aspect Augustin Z. N. Pop atrăsese de mult atenția, în prima și cea mai valoroasă lucrare a sa despre Eminescu și familia lui (sublinierile ne aparțin):

„Confruntând autografele scrisorilor lui Matei Eminescu, cu **pseudobiografiile lui Eminescu puse pe seama sa**, oricine își dă seama că intervențiile altor contemporani prin **note și memorii de autoîncadrare în aria apropiatilor poetului**, aparțin improvizațiilor publicate fără discernământ de către gazetari și cunoscuți din preajma liricului defunct” (Contribuții..., 255).

În subsolul paginii, A. Z. N. Pop oferă un exemplu de *alți contemporani* de teapa celor la care se referă. Coincidență, îl alege exact pe autorul textului din *Fântâna Blanduziei*, adică al sursei primare pe baza căreia G. Munteanu afirmă că Eminescu s-ar fi îmbolnăvit „*prin 1870–1871*”:

„**Memoriu asupra lui Eminescu, în Fântâna Blanduziei**, nr. 27/1889, reprodus în *Mihai Eminescu, Diverse*, cu o prefață de I. L. Caragiale, Iași, f. a., p. 122–127 și în *Eminescu* (ziar comemorativ), sept. 1890, p. 4.”

[Asemenea lui G. Munteanu, A. Z. N. Pop pomeneste o inexistentă „*prefață de I. L. Caragiale*”. După cum se vede în facsimilele alăturate, invocata prefață este anunțată pe pagina de gardă și figurează în *Tabla de*

materie, dar acolo unde ar trebui să se afle găsim un înlocuitor de prefață (sub genericul *În loc de prefață*, sunt prezentate articolele *În Nirvana*, *Ironie* și *Două note*). De aici, și întrebarea: oare toți autorii care amintesc „*prefața*” lui Caragiale chiar au văzut cartea ori doar au citit despre ea? Că editorii apucaseră să îl conteze pe Caragiale și să obțină de la acesta angajamentul că va scrie un text nou, special, o prefață autentică, este cert, dovedă stând faptul că au tipărit coperta și paginile în care este anunțat respectivul text. Ce factor neprevăzut a intervenit, dând totul peste cap? Credem că

răspunsul se găsește în primele cuvinte ale articolului *Două note* – ultimul text despre Eminescu, scris de Caragiale din proprie inițiativă. Acesta începe astfel:

„*Am de mult intenția să dau publicului o sumă de note asupra vieții lui Eminescu – inexactitățile, nimicurile născocite, neadevărurile absurde ce se spun de trei ani de*

zile pe socoteala lui mă revoltă tot atâta cât mă revoltă și scandalul cu portretele și busturile puse fără sfială în circulație ca fiind ale lui, ca și cum ar fi vorba, încă o dată zic, de un tip din evul mediu, iar nu de cineva care a trăit în mijlocul nostru atâta vreme; până atunci este, crez, aici locul să spun următoarele...” (subl. ns.).

Este lipsită de legitimitate întrebarea dacă nu cumva Caragiale, profitând de solicitarea fraților Șaraga, a încercat să dea cu această ocazie o anumită „sumă de note asupra vieții lui Eminescu”, dar că dezvăluirile lui n-au mai văzut lumina tiparului pentru că stricau imaginea Nu-știu-cui?]

În ciuda realității probate de facsimilele alăturate, pe *site-ul* www.mihaieminescu.ro/bibliografie.htm, volumul *Diverse* este și astăzi prezentat astfel:

„Cu o prefata de I. L. Caragiale. Iasi, Editura Librăriei Școalelor „Fratii Saraga”, 1891.”

Dar de ce ne-am mira, când ambele Bibliografii Eminescu, editate de Biblioteca Academiei Române (1976) și, respectiv, de aceeași instituție în colaborare cu Academia însăși (volumul XVII al ediției *M. Eminescu. OPERE* – 1999) conțin aceeași incredibilă greșeală, dovedind pentru a nu se mai știe câta oară cât de păgubos este să faci cărți din cărți. Facsimilele alăturate ne arată până unde se poate ajunge când se lucrează în dorul lelii. Bibliografia din 1976 precizează greșit: „Cu o prefață de I. L. Caragiale” și, dovadă

1976 *Diverse*. (Critici, vederile sale politice). Cu o prefată de I. L. Caragiale. Iași, Edit. Librăriei Școalelor „Fratii Șaraga”. [1895]^{*)}, XX + 127 [-130] p. (Colecția „Șaraga”. [38])^{**)}.

^{*)} Vezi „Evenimentul”, Iași, III (1895), nr. 577 (febr. 4), p. 2 (Cronica zilei).

^{**)} Vezi pagina [130].

Cuprinde: Prefata de I. L. Caragiale; În Nirvana, III; Ironie, IX; Două note, XV; Revista externă, I; Influența

indubitabilă că nu au văzut cartea despre care ne informează, autorii includ pretinsa prefață în cuprins, ca piesă de sine stătătoare. Colegii lor din 1999 procedează și mai ciudat. În prima parte preiau eroarea, dar se și contrazic câteva cuvinte mai încolo, obligându-ne să ne întrebăm dacă nu cumva au folosit două versiuni diametral opuse în scop strict preventiv.

1999 **1895**

53 *Diverse*. (Critici, vederile sale politice). Cu o prefată de I. L. Caragiale. Iași, Edit. Librăriei Școalelor „Fratii Șaraga”. Stabilimentul Grafic „Miron Costin” [1895], XX + 127 [-130] p. (Colecția „Șaraga” [38]).

Cuprinde: În loc de prefată: În Nirvana, III; Ironie, IX; Două note, XV, de I. L. Caragiale; Revista

Penibilă pentru profesioniști, situația rămâne o explicație concretă a veacului de neadevăruri spuse pe seama lui Eminescu.

Revenim la așa-numitul *memoriu* din *Fântâna Blanduziei*.

Lucrurile au fost și mai mult complicate de Călinescu, care, în bibliografia monografiei lui merge până la a prezenta textul din *Fântâna Blanduziei* ca fiind chiar

58. [MATEI EMINESCU], *Memoriu asupra lui Eminescu în Fânt. Bland.*, 1889 nr. 27. (Reprodus și în *M. E. Diverse*, Iași).

G. Călinescu, *Viața lui Mihai Eminescu*, bibliografie, ediția princeps

al lui Matei: „58. [MATEI EMINESCU], *Memoriu asupra lui Eminescu*, în *Fânt. Bland.*, 1889, nr. 27, (Reprodus și în *M. E. Diverse*, Iași.)”. Nu spunem

că Matei ar fi rostit numai adevăruri ori că ar fi fost un continuu exemplu de moralitate, dar nici nu putem rămâne nepăsători atunci când i se pun în sarcină lucruri nefăcute. A-l feri de povara unor nedreptăți este totuna cu a ne proteja pe noi înșine de comiterea acestora. În plus, injustețea deliberată de astăzi poate avea cele mai neașteptate ecouri mâine, când s-ar putea ajunge la aiureli tot mai mari, în cele din urmă aflând că, de fapt, articolul din *Fântâna Blanduziei* ar fi mărturisirea lui Eminescu însuși.

Memoriu asupra lui Eminescu
Text preluat din volumul (Fântâna Blanduziei, nr. 27, 1889)
Diverse, 1895
Am promis că vom publica un memoriu asupra lui Eminescu. Acum venim să ne împlinim promisiunea și putem să asigurăm pe onor cititori că cele celnaintăm în privința lui Eminescu sunt culese din izvoarele cele mai sigure. Mult avem de a mulțumi în această privință fratelui lui Eminescu, d-lui căpitan Matei Eminovici, care cu o bună voință îndatoritoare ne-a dat toate lămuririle de care am putut avea nevoie. Nu voim să zicem că ceea ce scriem noi despre Eminescu este o operă completă și bună, dar această scriere poate servi ca material pentru acela care s'ar apuca să vorbească mai pe larg despre Eminescu. Iată ce avem noi de zis:

Mai nou, am avut ocazia să observăm cum un text prezentat în 1962 de către A. Z. N. Pop drept epistolă a lui Matei către Corneliu Botez devine în 1999, în volumul *Memorialistică. Mărturiile contemporanilor*, din corpus-ul generic intitulat *Eminescu – Înfășurat în manta-mi...*, nici mai mult, nici mai puțin, decât... *Memoriu asupra familiei Eminescu*! Să fie o greșală? Nu, pentru că C. Crăciun și V. Crăciun precizează că așa-zisul „memoriu” este transcris (și) după lucrarea lui A. Z. N. Pop. Cum s-a transformat o scrisoare în memoriu? Simplu, prin înlocuirea primelor cuvinte cu un titlu născocit.

Este drept că noi nu am văzut originalul acestui text, dar dacă A. Z. N. Pop ar fi adăugat aceste cuvinte de la sine (fapt care nu ar fi chiar incompatibil cu numitul), C. și V. Crăciun trebuiau să spună și să probeze – lucru pe care nu

I-au făcut. În plus, întrucât Matei scrie la un moment dat: „*Din viața tatei îți voi spune două împrejurări...*”, rezultă limpede că rândurile sunt adresate unei singure persoane și că nu reprezintă un demers (semi-)oficial sau către oficialități. De altfel, cu două zile înainte, Matei îi scrisese aceluiași Corneliu Botez, anunțându-și „memoriul”:

„*Din cauza întârzierii la fotograf «cu reproducerea» am întârziat și eu. Marți 14 curent sunt gata și le trimet. // Salutări amicale.*”

În sfârșit, în ziua următoare, pe 15 aprilie 1909, Matei revine cu o altă epistolă, în care face unele completări mărunte, de soiul:

„*Am uitat să-ți spun că tata avea nas acvilin, nas pe care l-a avut numai Ilie, care-i semăna perfect și Șerban. // Cei-l-alți am avut nasul mamei. // Or ce alte deslușiri sunt la dispoziție. – pe Donțu (poreclă dată lui Potroff – n. ns.) îl chema ca nume de botez Alexa. – // Tot ce ți-am narat despre el este absolut autentic din gura mamei.*”

București, 1962 <i>Sempe Amice,</i> Ca urmare cărței poștale anterioare acestei scrisori, iată deslușirile ce le pot da: Am fost 10 frați și surori. I. Șerban a studiat medicina la Viena și la Erlangen în Bavaria. În Viena ca student în ultimul an, ținea de casa unui medic renumit pe atunci, anume Opolzer. A murit de oțică în Berlin, unde se dusesse să se caute în 1874. A. Z. N. Pop, Contribuții documentare... <i>Memoriu asupra familiei Eminescu</i> Chișinău, 1999 Am fost 10 frați și surori. I. Șerban. — A studiat medicina la Viena și la Erlangen în Bavaria. În Viena, ca student în ultimul an, ținea de casa unui medic renumit pe atunci, anume Opolzer. A murit de oțică în Berlin, unde se dusesse să se caute în 1874. C. și V. Crăciun, Eminescu - Înfășurat în manta-mi, II
--

Faptul că epistola în cauză conține și expuneri detaliate asupra familiei Eminovici (lucru care ar putea să o apropie de un anume fel de memoriu) nu justifică intervenția. Înainte de orice, pentru că nimeni nu are dreptul să modifice textele originale la care apelează (în nici un caz, fără să anunțe schimbările operate). Apoi, pentru că titlul ales seamănă suspect de mult cu acela la care se referă Călinescu. Nu în ultimul rând, pentru că Matei însuși o prezintă astfel: „*Ca urmare cărței poștale anterioare acestei scrisori...*”

Regretăm că suntem siliți să facem ocoluri atât de mari, însă starea de fapt a istoriografiei literare, capitolul Eminescu, ne obligă. Este vorba de **metoda de lucru** a multor specialiști, care nu are nimic comun cu știința. De la ediție la ediție, intervențiile personale neanunțate nu fac decât să erodeze tot mai mult realitatea, împingând fatalmente spre neadevăruri atât de mari, încât nici nu mai contează prea mult care dintre ele ne este servit.

Adus în rând cu idioții

Să revenim la articolul *Nebunia lui Eminescu*, al doctorului Zosin.

Pornind de la enunțarea existenței unor imaginare „*biografii*” ale lui Eminescu (din care însă nu citează, ba, nici măcar nu numește vreuna!), Zosin trage de concluzii ca de funia clopotului:

„Cum se vede Eminescu prezenta stigmatul psihice ale degenerescenței, și de sigur că ceea ce se notează în viața lui ca simptome de nebunie, până pe la vârsta de 30 ani, nu erau de cât accese episodice ale acelei stări morbide constituționale. Cu toate aceste Eminescu nu era implicit condamnat să devie ce-a devenit către sfârșitul zilelor sale. El putea fi prea bine socotit ca un degenerat superior, după înțelesul școalei psihiatrice franceze și totuși să viețuiască mult și bine, mărindu-l numărul operelor ce l’au imortalizat. Starea lui de degenerescență nu l’ar fi putut scoate din mijlocul societății, dacă nu se alăturau alți doi capitali factori morbizi: **alcoolismul** și **sifilisul**. Dacă cumva Eminescu ar fi scăpat acestor din urmă două influențe vitruitoare, poate și astăzi s’ar afla printre noi, așa distins și bizar precum era.

Cari să fi fost caracterele acelei nebunii, nu putem ști cu siguranță. Se pare că fondul său original de bizarerie se manifesta mai cu putere, relevând ceea ce alieniștii francezi numesc **degenerescență**, adică o stare de dezechilibru congenitală ori ereditară. «Atmosfera locuinței lui Eminescu, relatează un coleg al său (care? – n. ns.), era infernală, căci lui îi plăcea prea mult cafeaua neagră și când lucra mașina funcționa fără întrerupere. Mirosul cafelei, al spiritului dela mașină, împreună cu fumul tutunului care umplea casa cu o ceață de nu puteai vedea obiectele cele mai aproape din casă, îl alunga pe fiecare curând dela Eminescu.» Ceea ce coroborează perfect cu ceea ce zice și d. Maiorescu (care relatează doar din auzite – n. ns.) : «Viața lui era neregulată, adesea se hrănea numai cu narcotice și excitante, abuz de tutun și de cafea, nopți petrecute în citire și scriere, zile întregi petrecute fără mâncare și apoi deodată la vreme neobișnuită, după mie-zul nopții, mâncare și băutură fără alegere și fără măsură.»

Maiorescu continuă, dar Zosin nu-l mai citează: „...și fără măsură; așa era viața lui Eminescu. **Nu această viață i-a cauzat nebunia**, ci germenul de nebunie înăscut a cauzat această viață” (subl. ns.).

Deci, Eminescu „prezenta stigmatul psihice ale degenerescenței”. Care erau acestea și cine le-a consemnat? Cum se face că în nici unul dintre sumarele (și ilicitele) documente medicale eliberate – zice-se – pe numele lui nu este invocat nici un astfel de *stigmat psihic* și nici de *degenerescență* nu se amintește? Care sunt **faptele** care ne-ar putea face să credem că

Eminescu avea „*accese episodice ale acelei stări morbide constituționale*”? Nici una, aserțiunile lui Zosin având la temelie doar relatarea unui anonim miop, care, uitându-și acasă monoculul, nu mai „*vedea obiectele cele mai aproape din casă*”, și spusele lui Maiorescu, privind existența unui soi de alienare fără nume, transmisibil de la părinți la copii și care se manifestă prin consum de cafea și tutun, prin „*nopti petrecute în citire și scriere*” și, capac la toate, prin nerespectarea orelor de masă („*zile întregi petrecute fără mâncare*” rămâne o exagerare evidentă, dar explică de ce uneori, când foamea îl biruia, Eminescu mânca *fără măsura* obișnuită – precizăm că nu există nici un indiciu că Eminescu ar fi suferit de vreo boală de stomac, boală la care un astfel de trai ar fi trebuit să ducă). A spune că asemenea program ar fi produsul unui *germene de nebunie* este simplu, dar și cu atât mai stupid cu cât Zosin recunoaște că nu știe „*cari să fi fost caracterele acelei nebunii*”. Păi, dacă lipsesc dovezile în acest sens, în ce temei se afirmă că „nebunia” ar fi fost reală? Singurul lui răspuns este un sec și primejdios „*se pare*”, prin care se contrazice, în lucrările-i teoretice văzând cu totul altfel lucrurile.

Curios: „*nu putem ști cu siguranță*”, dar, întrucât ni „*se pare că*”, ridicăm această discutabilă impresie strict personală la rang de adevăr incontestabil? Și-apoi, chiar să fi avut Eminescu un „*fond de bizarerie*”, unde este dovada că respectivul „*fond*” era ereditar? (În DEX, *bizareria* este definită drept „*ciudățenie, extravagantă*”, dar în *Dicționarul* lui Șăineanu cuvântul „*bizar*” apare ca având și sensul de „*fantastic și caprițios*”). Faptul că Zosin dezvoltă o întreagă teorie, pornind de la o premiză pe care o declară, dar uită să o demonstreze nu e îmbucurător, însă nici tragic n-ar fi, dacă atâția și atâția autori nu l-ar fi folosit drept piatră de temelie în lucrările lor, culmea fiind atinsă atunci când Academia Română a premiat monografia „*științific*” elaborată de Călinescu (și) pe baza elucubrațiilor numitului medic.

Zosin repetă cuvântul „*degenerescență*” și este foarte explicit în privința sensului pe care i-l dă: „*adică o stare de dezechilibru congenitală ori ereditară*”. În lucrarea *Alienatul în fața societății...*, Al. Șuțu tratează chestiunea degenerescenței la subcapitolul „*Infirmități cerebrale*” (pagina 211). Prezentăm mai amplu, pentru că merită să vedem cam cum se gândea pe atunci:

„*Acele patru stări amintite (surdimutitatea, imbecilitatea, idiotismul și demența – n. ns.) mai sus sunt nisce manifestațiuni ale unei degenerescențe mintale și fizice desvoltate, aici într'un mod direct, aici indirect pe calea heredității. Ideea de degenerescență desceaptă în spiritul fie-căruia aceea a perfectibilităței; ea presupune*

una din aceste două propozițiuni: sau că nu există un tip normal primitiv de unde omul e descins, sau că există un tip de perfecțiune la care omul poate să ajungă. Lucrările fiziologiştilor moderni între cari vom cita în cap pe Flourens, şi pe Darwin, profesă această după urmă doctrină care pare mai conformă adevărului, doctrină filosofică de mare valoare care vine să dea moralei un sprijin, şi să arate omului şi popoarelor că le este permis, dacă voesc, să atingă plenitudinea facultăţilor lor, dezvoltarea aptitudinilor, a sănătăţii şi a forţelor. «Geniul, a zis Sain[t]e-Beuve, pare că se acumulează, într'un mod hereditar în timp de mai multe generațiuni în aceeaşi rasă prin nisce predispozițiuni şi manifestațiuni de talent, mai mult sau mai puţin perfect, până la gradul unde el izbucnesce în perfecțiunea sa într'un ultim copil al generațiunei predestinate geniului. Un om ilustru prin urmare nu este în realitate de cât uă familie acumulată şi resumată în el, cell după urmă product al acelei seve care a curs în vinele salle. Fenomenul geniului hereditar crescând şi fructificându-se într'un om mare isbesce spiritul, care se sileşte să descopere în istoria sa biografia oamenilor, cari au fost originile lor morale. Uă familie nu ajunge de uă dată la gloriă; este uă progreseune în familie ca şi la indivizi; natura procedă printr' uă dezvoltare lentă şi succesivă, iară nu prin esplosiuni repezi. Un geniu care se crede format de el însuşi este rezultatul timpului.»

Dară dacă omul, familia sau poporul pot să atingă acell ideal de perfecțiune, tot aşa se şi pot depărta printr' uă progreseune aici repede aici indefinită, până la nimicirea şi stingerea lor desăvârşită. Această depărtare sau deviere de acell tip normal, deviere care are facultatea de a se transmite de la ascendenţi la descendenţi, constitue ceea-ce se numeşte **degenerescenţă. Consecinţele acumulățiunei elementelor morbide, care se transmit prin generațiune, sunt cunoscute sub numele de idiotism, imbecilitate, surdimutitate etc.** Aceste stări nu sunt de [cele?] mai multe ori decât celle după urmă manifestațiuni vitale ale unei familii sau rase în care s'a săvârşit scăderea ei intelectuală, morală şi fizică, printr' uă acumulare hereditară de rea natură. Natura, în aceste casuri, ajunge, din transmisiuni morbide în transmisiuni morbide, la un ultim rezultat, acella al opririi dezvoltării cerebrale cu consecinţele salle firesci, adică cu izbirea facultăţilor intelectuale şi affective.

Recunoaştem că surdimutitatea, imbecilitatea, idiotismul nu sunt totod'auna productul direct al heredităţii acumulate. Scim foarte bine că aceste stări sunt une-ori congenitale, altă dată accidentale. Uă emoțiune foarte încercată de mumă, lovături priimite în timpul sarcinei, căzături, pot modifica într'un mod deplorabil condițiunile vieţii foetale. Mai pe urmă, diferitele morbe infantile, febra tifoidă, epilepsia, pot avea uă acțiune simpatcă asupra crebrului, oprindu-i dezvoltarea funcțiunilor. Aceasta este necontestabil. Dară tot aşa de necontestabil este că hereditatea îşi păstrează toată acțiunea sa în formarea unor tipuri sau rase malative, ai căror membrii se presintă ochilor noştri cu nisce caractere intelectuale şi fizice cu totul speciale. Toţi vor avea aceeaşi formă de cap, acelleaşi tendinţe morale şi intelectuale, acelleaşi instincte, acelleaşi manifestațiuni stranie, pe care cu greutate educațiunea le va putea modifica. Iară diferenţa între idiozii hereditari şi acei cari au devenit imbecili în urma unor malatii intercurrente, va consista, că aceştia nu vor presinta nimic în forma capului, în expresiunea figurei care să denote uă origină congenitală sau hereditară" (subl. ns.).

În primul rând, observăm cât de periculoase pot să devină ideile. Citatul Sainte-Beuve, deși a fost într-o vreme student la medicină, nu știm să o fi practicat vreodată, el profesând critica literară și, în general, scrisul. Treceam și peste dinamica convertirilor și reconversivirilor lui, care face ca, privit în ansamblu, el să pară multora contradictoriu, oprindu-ne asupra părerii lui evoluționiste, prin care, între altele, explică și apariția și raritatea geniilor. Sainte-Beuve a privit doar de jos în sus. Psihiatrii au simplificat esența ideii lui, schematizând truda Timpului printr-o pantă ascendentă, căreia, ca să nu cadă sau ca să nu se plictisească singură, i-au opus o alta, obținând un „V” întors, un fel de reprezentare bidimensională a „teoriei” spiralei, după care, ca în traficul rutier, au stabilit un sens unic pentru scurgerea secundelor. E „uman”, se va zice. Umani sunt și copiii, se poate răspunde.

În al doilea rând, textul lui Șuțu contrazice afirmația lui Zosin, care afirmă ca degenerescența ar fi „o stare de **desechilibru** congenitală ori ereditară” (subl. ns.). Dezechilibrul poate fi trecător, sub diverse forme și pentru diferite intervale de timp, el apărând și dispărând frecvent în viața celor mai mulți dintre oameni. Ca fenomen simetric greoiului urcuș al generațiilor către câte o explozie a genialității, imaginat de Sainte-Beuve, degenerescența ar trebui să fie la fel de lentă și, mai ales, să se încheie nu cu o boală psihică, oricare ar fi aceasta, ci cu o secare a capacităților intelectuale (sau, mai exact, cu o funcționare a lor după cu totul alte coordonate).

Prezentată de doctorul Șuțu drept „*accumulare hereditară de rea natură*”, degenerescența produce ceea ce acesta numește „*idioții hereditari*”, pe care ajunge să-i vezi, ca să știi că au mintea goală. Au avut frații Eminovici „*nisce caractere intelectuale și fizice cu totul speciale*”? Au avut ei „*aceleași formă de cap, aceleași tendințe morale și intelectuale, aceleași instincte, aceleași manifestări stranie*”, precum idiotul-model? Au fost ei idioți, demenți sau imbecili? A avut vreunul dintre ei „*infirmități cerebrale*”?

Nu. Și-atunci, ce să credem? Că Zosin era un slab profesionist? Că nu cunoștea „*ceea ce alieniștii francezi numesc degenerescență*” decât în mod superficial? Nu s-ar zice, deoarece în *Expertiza psihiatrică* el afirmă:

„Ca să poată fi vorba de-a conchide către o probabilă înrăurire ereditară sau de-a considera cel puțin ereditatea ca un element mai mult în sprijin, trebuie încă să se vadă dacă acuzatul prezintă anumite semne (stigmat ereditare sau de degenerescență), cari sunt așa zicând o confirmare a morbidității ereditare, ce încă nu poate fi luată ca probă peremptorie, dacă nu se vede o **legătură cauzală între faptul comis și meteahna ereditară** (subl. ns.).

În ori-ce caz, semnele de degenerare, fără să poată cătuși de puțin îmbrăca un caracter patognomonic, sunt un element mai mult în interpretarea antecedentelor ereditare și ca atare indicarea lor în raportul psihiatric se impune.”

În Dosarul Eminescu, care este „*faptul comis*”? În ce constă „*meteahna ereditară*” și cum se dovedește că aceasta a fost reală, nu inventată? Întrebări fără răspuns, pe care Zosin le pune numai când ține predici, nu și în practică.

Invocatele „*semne de degenerare*” nu sunt totuna cu „*degenerescența*”, pe care, în articolul despre Eminescu, Zosin o definește drept „*stare de dezechilibru congenitală ori ereditară*”. În sensul folosit de el, degenerescența este prezentată ca un proces deja început și care se întinde pe mai multe generații, în timp ce „*semne de degenerare*” oferă, la un moment dat, oricare om, în unele cazuri existând posibilitatea re-generării. În afară de aceasta, degenerescența presupunea ca, de la generație la generație, capacitatea intelectuală să scadă. A fost cazul Eminovicilor?

De unde ideea de degenerare? De la Maiorescu. Folosit de Zosin ca martor principal, alături de Harieta, acesta invocă așa-numita „*degenerare etică*” (sau afirmă că „*protejatul*” era „*degenerat în forma lui etică și intelectuală*” – subl. ns.), dovada lui fiind: Eminescu „*devenise lacom de bani*” (să-l fi întrecut chiar și pe el?). În pofida asemănării cuvintelor, între ceea ce voia Maiorescu să spună prin „*degenerarea etică și intelectuală*” (manifestare a sifilisului) și „*degenerescența*” diagnosticată de Zosin este diferență ca de la cer la pământ, prima fiind provocată de un microb, deci de un factor extern, cealaltă fiind efectul unor fine mecanisme interioare, nici astăzi prea bine cunoscute. Ce folos însă, atâta vreme cât istoria literară, furată de rădăcina unei familii de cuvinte și nepăsătoare față de sensul exact al unor termeni specioși din știința medicinei, nu face nici o distincție între acestea?

Ne întoarcem la articolul lui Zosin, *Nebunia lui Eminescu*:

„Că Eminescu făcea abuz de băuturi spirtoase (subl. ns.) și că devenise sililitic reese din numeroase do-cumente”,

mai afirmă numitul. *Numeroasele documente* provin dintr-o unică sursă: C. Emilian, care mediatizase cinic epistolele Harietei (indusă în eroare) și care nu se zgârcește când e să ne servească prostii, dar nu îndrăznește să scrie cu mâna ei că Eminescu ar fi avut sifilis. Intrigantă abilă, ea a publicat

și transcrierea unui – zice-se – document medical iscălit de cinci medici pe un ciudat bilețel numit „*consultație*”. Chiar dacă a existat aieveja, acesta **nu conține un diagnostic anume**, dar, prin ambiguitatea formulării, ar putea fi interpretat și ca dovadă că semnatarii **bănuiau** că Eminescu ar fi fost bolnav de sifilis, de parcă medicina adevărată se practică „printre rânduri”, iar diagnosticul ar fi supoziție.

Invocatul „*abuz de băuturi spirtoase*” se întemeiază pe „probe” la fel de „numeroase”: două. Întâi, pretinsul diagnostic de *delirium tremens*, pus – zice Zosin – în ospiciul de lângă Mănăstirea Neamțului, după ce Eminescu ar fi fost vindecat de manie furibundă. Evident, nici documentul cu acest diagnostic nu a mai fost văzut de altcineva și nu există nici alte dovezi care să-l susțină. Dacă ar fi să-l credem pe Zosin, pentru ca Eminescu să aibă *delirium tremens* la o lună, două după internare, trebuia să fi consumat chiar în ospiciu vinuri sau rachiuri – fapt hilar, ca orice imposibilitate. Al doilea „argument” este, nici mai mult, nici mai puțin, decât „*o scrisoare a D-lui Maiorescu către sora lui Eminescu din 10 Februar 1888, prin care întreabă: «dacă s'a lăsat de băut»...*” Așadar, atât psihiatrul Zosin, cât și exigenții biografi au transformat o întrebare într-o acuzație precisă, pe baza ei stabilind un diagnostic medical!

Halal profesionalism! Cât tupeu trebuie să ai sau ce dezechilibre trebuie să te marcheze pentru a folosi asemenea logică, făcând complet abstracție de faptul că nici în jurnalul intim (unde citim doar: „...*Duminică prânzit la Emilia. Eminescu decăzut cu fete de la Café chantant*” [26 octombrie 1885] și „...*Am văzut și pe Eminescu, care devine din nou direct alienat*” [27 mai 1886]), nici în vreo altă scriere, Maiorescu nu îndrăznește să-l prezinte pe Eminescu ca fiind alcoolic? Mai mult, cât timp a fost Eminescu la Botoșani, Maiorescu nu i s-a adresat nicidată Harietei. În schimb, la data menționată de Zosin, aflăm de la aceasta că magistrul i-a scris doctorului Isac:

„*D-nu Maiorescu scrie doctorului ce crede de boala lui Mihai și de garantează să l facă sănătos, sau este numai o ameliorare, care poate mai târziu să se ivească cu și mai mare furie și dacă s'a lăsat de băut*” (10 februarie 1888).

Faptul că Maiorescu îl întreabă pe Isac dacă „*garantează să l facă sănătos*” pe Eminescu, după ce încercase (și reușise) să-i convingă pe „amici” că acesta ar fi iremediabil pierdut, arată teamă. Dar să nu anticipăm.

Dacă există, unde sunt documentele?

Când se referă la locul pe care, potrivit propagandistei Cornelia Emilian, Eminescu l-ar fi ocupat „la Biblioteca Universității”, Zosin explică într-o notă din josul paginii:

„În 1886, Eminescu se afla ca sub-bibliotecar la biblioteca centrală din Iași, precum reese dintr’ o adresă din 5 Decembrie 1886, pe care D-l Caragiani, bibliotecarul de atunci, o face către directorul ospiciului de la Neamț, unde se afla intemat Eminescu, trimițându-i statul, ca să subscrie de primirea lefei.” (Asta, în pauza dintre câteva „găleți de apă rece aruncate pe spinare și în cap, cu cufundări în puțină” și o bătaie „cu frânghia udă”, cum pretinde A. Z. N. Pop!)

N-am fi acordat atenție acestui pasaj, întrucât socoteam că argumentele prezentate în pagini trecute, în care am arătat de ce nu se poate pune temei pe spusele celui căruia – își amintește Negruzzi – „i se zicea ... Bine-hrănitul Caragiani”, erau suficient de convingătoare. Întrucât se pare că unii, deși fără vreun argument, se declară încă de altă părere, revenim asupra acestui subiect, chiar cu riscul inevitabil de a repeta unele informații.

De ce Zosin nu a transcris aidoma, cuvânt cu cuvânt, această adresă inedită și neașteptată, dacă într-adevăr a avut-o sub nas? De ce nici alții nu i-au cerut să o facă?

În bibliografia de specialitate este consemnat un asemenea document, textul lui fiind dat publicității de Gh. Ungureanu, dar el apare numai ca un *concept*, despre care nu avem nici o garanție că ar fi devenit document oficial și nu e probat nici măcar că ar fi fost scris de mâna lui Caragiani. Deși l-am mai prezentat, situația ne obligă să reamintim textul în discuție, spre reîmprospătarea memoriei:

„Nr. 21/1886. S/12

Domnule Director,

D. Eminescu, care se află în cură medicală la ospiciu pe care-l dirigeați, are a lua leafă pe luna noiembrie (subl. ns.), ca fost subbibliotecar al acestei biblioteci. Însă când s-au trimis statele de prezență la minister, domnia sa n-a fost aici să iscălească, și la casierie se cere iscălitura d-sale în stat, ca statul să fie achitat. Deci vă alăturăm pe lângă aceasta statul în chestiune, rugându-vă să binevoiți a pune pe d. Eminescu să iscălească la locul respectiv și a ne înapoia statul ca să putem lua paralele.”

(Gh. Ungureanu, *Eminescu în documente de familie*) [Biblioteca Centrală Universitară «Mihai Eminescu», Iași, Arhiva de cancelarie, dosar 2/1886, f. 53. Concept.]

O asemenea fițuică putea concepe oricine, oricând. Pentru a-i acorda atenție, ar trebui să fie susținută cu dovezi materiale care să ateste că, într-adevăr, Biblioteca i-a trimis lui Eminescu pretinsul salariu ori că, în decembrie 1886, cineva – contează mai puțin cine anume – a primit de la casierie banii care i se cuveneau (ilegal?) lui Eminescu. De asemenea, ar trebui să existe un stat separat („*statul în chestiune*”, alăturat pretinsei adrese), numai pe numele acestuia. Cine l-a văzut? Și cine a văzut numele sau semnătura lui Eminescu în stat? Știut fiind că în acea clipă era închis în ospiciu, mai avea vreo valabilitate semnătura lui?

Reamintim că Gh. Ungureanu, care a scotocit arhiva Bibliotecii din Iași, notează în lucrarea *Eminescu în documente de familie* (1977):

„Statul pe ianuarie 1885 nu este iscălit de Eminescu. Pe luna februarie îl iscălește. Toate rapoartele Bibliotecii pentru înaintarea statelor pe lunile martie–noiembrie sînt scrise de Eminescu. La fel și statele. Pe luna decembrie (1885! – n. ns.) este trecut Eminescu, dar nu iscălește el.”

(Gh. Ungureanu nu scrie explicit că statul din decembrie 1885 ar fi fost iscălit de Altcineva, dar asta se deduce, din moment ce nu afirmă că statul ar fi **neiscălit**, ci doar că „*nu iscălește el*”, Eminescu.)

Așadar, ultima dată la care numele Eminescu apare în statele Bibliotecii este decembrie 1885 (fix un an înainte de pretinsa adresă a lui Caragiani), iar ultima semnătură a lui Eminescu în statul de plată este chiar și mai veche, datând din februarie 1885 – deci, cu mai bine de un an și jumătate înainte ca Eminescu să părăsească Iași.

Avem două date asemănătoare: decembrie 1885 și decembrie 1886. În decembrie 1885, apare numele lui Eminescu în stat, dar nu și semnătura, iar în decembrie 1886 nu găsim nici una, nici alta, dar, spre compensare, avem așa-zisa adresă a lui Caragiani. Poți să nu te întrebi dacă și ce soi de coincidență o mai fi și asta sau dacă, departe de a fi vorba de o întâmplare, cineva a „îmbogățit” arhiva cu un fals document, dar fie a greșit anul, fie n-a avut de ales (ultimul salariu primit de Eminescu de la Bibliotecă, cel din februarie 1885, era cu mult anterior lui decembrie 1886, pentru a se mai putea face o legătură între aceste date, creând aparența continuității)?

În pretinsa adresă a lui Caragiani, se menționează că Eminescu n-a fost în Iași „*să iscălească, și la casierie se cere iscălitura d-sale în stat, ca statul*

să fie achitat”. Deduci că statul a fost trimis fără semnătura lui Eminescu, pentru acesta fiind întocmit un document separat. La primă vedere, pare firesc. Apoi te-ntrebi: dar în decembrie 1885 cum de-a fost posibil, cum de s-a putut să semneze Altcineva în locul lui, pentru ca un anonim să poată „lua paralele”?

Întrucât ultima semnătură a lui Eminescu în statul de plată al Bibliotecii datează din februarie 1885 și cum în 1886 numele lui nu a mai apărut nici o dată în documentele instituției, avem toată îndreptățirea să credem că între menționarea lui în decembrie 1885 și pretinsa adresă a lui Caragiani din decembrie 1886 există o legătură, o punte creată de necunoscuți cu intenții foarte bine conturate. Variante posibile sunt mai multe, dar pentru a ne putea pronunța ar trebui să cunoaștem detalii precum poziția numelui în tabel, grafia, semnăturile, tipul de cerneală etcetera (indicii prețioase s-ar putea obține și din atenta studiere a elementelor de identificare ale documentului: „Nr. 21/1886. S/12” – existent, resubliniem, doar în concept). Oricum, modul în care au raționat cei care au încercat să creeze iluzia că în noiembrie 1886 Eminescu era salariatul Bibliotecii ieșene rămâne mai puțin important, esențial fiind faptul în sine, căci acesta ne arată cât de morali erau respectivii (dându-ne de înțeles cam cât credit merită) și ne convinge că a existat interesul de a oculta ceva.

Am arătat că Eminescu nu putea fi angajat legal al Bibliotecii, mărturie stând legislația vremii și **toate** documentele publicate în *Monitorul oficial*, nu doar **unele** dintre acestea, și acelea de o legalitate cel puțin discutabilă. Reamintim că I. N. Roman, pe atunci redactor-șef al ziarului *Liberalul*, din Iași, precizează că bibliotecar titular era un anume Gârcineanu (care „dădea foarte rar pe la bibliotecă”), după care face și următoarea afirmație, pe cât de importantă, pe atât de neluată în seamă de specialiști (fie și numai pentru a o combate):

„Înlocuit din postul de sub-bibliotecar, Eminescu rămăsese literalmente fără mijloace de existență”.

Că înlocuirea la care se referă I. N. Roman s-a produs înainte de noiembrie 1886 (foarte probabil, încă din februarie 1885) este un fapt la care ne conduc mai multe elemente: autorul nici măcar nu amintește de internarea în balamucul de lângă Mănăstirea Neamțului, din spusele lui nu reiese că Eminescu și-ar fi pierdut postul din motive de sănătate și, în plus, după această decizie, el a mai stat în Iași o perioadă nedeterminată, Roman însuși declarând că l-a

cunoscut pe Eminescu la 8 noiembrie 1886 (adică două zile după așa-zisa lui arestare și în preziua pretinsei lui predări la ospiciu), la balul *Junimii*.

Zosin afirmă că directorul Bibliotecii s-ar fi adresat directorului ospiciului, căruia i-ar fi trimis statul de plată al propriei instituții, pentru ca pacientul Eminescu „să subscrie de **primirea lefei**” (subl. ns). Cu alte cuvinte, alături de adresa lui Caragiani și de invocatul stat, trebuia să fie și un mandat de plată sau bani gheață.

În textul adresei, am văzut, găsim însă o altă motivație:

„când s-au trimis statele de prezență **la minister**, domnia sa n-a fost aici să iscălească, și la casierie se cere iscălitura d-sale în stat, ca statul să fie achitat” (subl. ns.).

În aceste rânduri, explicația este mutată pe lipsa semnăturii lui Eminescu din stat, **în clipa în care acesta a fost expediat ministerului**. Să înțelegem că salariații semnau de primire înainte ca ministerul de resort să le vizeze favorabil statele de plată? Ultima coloană a statului era ea rezervată pentru: „**Semnătura. Constatând prezența și achitarea celui în drept**” (subl. ns.), dar asta nu înseamnă că iscălitura fiecăruia era cerută înaintea banilor, ci doar că, semnând, salariații depuneau „mărturie” că: numărul de zile lucrate în luna respectivă fusese cel trecut la rubrica „zile” (împărțită în „servite” și „vacante”), că, într-adevăr, „**cuantumul pe lună a sumei din buget**” era cel menționat în tabel, că știu că li se opresc diferite sume (taxe și „**rețineri pentru Casa Pensiuilor**”) și că, în consecință, li s-a numărat în palmă suma X, motiv pentru care, iată, iscălesc. Dovadă că, atunci când plecau către minister, statele nu aveau cum să fie gata iscălite, stă și faptul că în partea de jos a tipizatelor era scris: „**Se certifică prezența în serviciu a personalului în acest Stat și exactitatea cifrelor**” (subl. ns.), dedesubt iscăbind directorul și secretarul instituției în cauză, care își asumau astfel întreaga responsabilitate. În consecință, Eminescu nu avea nimic de semnat atunci când se trimiteau „**statele de prezență la minister**” (subl. ns.).

Găselnița din adresa lui Caragiani (Eminescu ar fi lipsit „când s-au trimis statele de prezență la minister”) este cusută cu ață albă și din alt motiv: potrivit Legii, casierul nu elibera banii decât după ce salariatul semna de primire. Să zicem că persoana care ocupa acest post respecta cu atâta rigurozitate Legea, încât nu accepta abateri nici în cazuri de forță majoră (chit că existența semnăturii străine, descoperită de Gh. Ungureanu în dreptul numelui lui Eminescu pe statul din decembrie 1885 arată că nu era cazul nostru). Dar, așa cum casierul nu plătea decât după ce primea semnătura beneficiarului, la

fel, el nu înmâna paralele decât persoanei nominalizate în stat, un străin putându-le obține numai dacă avea o **procură** din partea titularului. (În 1889, cu toate că avea din partea lui Eminescu o astfel de delegație legalizată, Veronica tot nu a reușit să recupereze banii pe care Primăria din Botoșani i-i datora acestuia.)

Așa stând lucrurile, ce legătură are **ministerul** cu toată această poveste, în care cu adevărat importantă putea fi doar casieria Bibliotecii (Universității)? Fără să știm dacă asta s-a intenționat, constatăm că implicarea înaltei instituții a Statului este de natură să inducă și falsa idee că, într-adevăr, Eminescu ar fi fost salariat bugetar în noiembrie 1886. Fițiucile lui Caragiani sunt singurele „probe” în acest sens, căci, repetăm de câte ori va fi nevoie, nici măcar Maiorescu nu a susținut acest lucru. În studiul lui Petrașcu (1892), scris sub atenta supraveghere a lui Maiorescu și în care sunt fructificate toate elementele de natură să convingă că Eminescu ar fi fost nebun, în legătură cu perioada 1884 – 1888, așa cum citam și cu alt prilej, autorul scrie numai următoarele, dovedite de noi ca fiind neadevăruri:

„În intervalul acesta se duse la Iași. Aici fu vorba să se facă profesor la o școală secundară, dar el refuză, simțind că nu poate să-și încordeze puterile pentru preocupări intelectuale. Din faza aceasta a boalei, adică din faza oare-cum negativă a ființei sale, intră în o a doua fază când sensualitatea și vițiul se manifestară în el în plină lumină, fără grijă de nimeni și fără rușine. Se ținea după femei ordinare, înșăla lumea, fura mici lucruri ca un copil, cerea bani, și, în rare momente lucide, se simțea umilit de ceea ce făcuse mai înainte.

Această stare tristă dură câteva luni, când începu să revie la prima fază a boalei sale, adică i se îmbunătăți starea și rămase numai într'un fel de apatie.

Într'o dimineață, din August 1888...”

Nimic despre funcționarea lui ca sub-bibliotecar, nimic despre ridicarea și depunerea în ospiciul de la Neamț, nimic chiar despre episodul Botoșani, care a fost fructificat și excesiv dramatizat numai după publicarea scrisorilor Harietei. De asemenea, cu voia lui Maiorescu, Petrașcu invocă „*sensualitatea și vițiul*”, scrie și ce anume înțelege prin acestea, dar nu pomenește și darul beției.

Pe lângă toate aceste considerații, un element extrem de elocvent rămâne lipsa din arhiva Bibliotecii a certificatului medical, care, atestând starea de sminteală a lui Eminescu, ar fi permis înlocuirea lui din funcție. Inexistența documentului și menționarea de către Zosin a conținutului unei fițiuci la care nu avea acces (și, mai mult, a cărei existență nu avea motiv să o bănuiască,

măcar) constituie aspecte care pot trimite cu gândul la o legătură nevăzută între Zosin și Caragiani.

Readucem în atenție o nedumerire formulată și mai sus: de unde știa Zosin de existența adresei lui Caragiani (semnalată de Gh. Ungureanu a exista doar în concept), pe care o invocă drept act oficial? Însuși faptul că nu o transcrie poate dovedi lipsa acesteia din arhiva ospiciului, deoarece atunci când Zosin a ajuns medic al balamucului de la Neamț (17 ani după pretinsa internare a lui Eminescu), se intrase de mult timp într-o epocă în care orice document inedit al lui sau despre Eminescu era vânat cu maxim interes. Unii îl doreau spre a-l publica, alții tocmai pentru a evita acest lucru.

Dacă articolul *Nebunia lui Eminescu* ar fi fost scris în urma cercetării minuțioase a arhivei balamucului, Zosin trebuia să găsească și condica cuprinzând înregistrarea documentelor primite sau emise de conducerea ospiciului, din care scrisoarea lui Caragiani nu putea lipsi decât în situația în care care „adresa” lui s-ar înscrie în categoria **corespondență particulară**.

Să zicem că textul cu pricina chiar ar fi fost expediat de Caragiani. Ce s-a întâmplat însă mai departe? Sunt două variante. Dacă Biblioteca a primit din partea Ospiciului un răspuns oarecare, acesta, împreună cu statul semnat de Eminescu, trebuiau să se regăsească prin arhive, unde nu sunt. Dacă răspunsul nu a venit, Biblioteca ar fi fost obligată să insiste, revenind cu o altă adresă, având un alt număr de înregistrare, dat într-o altă zi decât 5 decembrie 1886. Așa cum se prezintă lucrurile astăzi, situația lui Eminescu rămâne confuză: ce s-a întâmplat cu pretrınsele sume pe care el trebuia să le mai primească de la Stat și care lui nu i-au parvenit niciodată? Cum a rezolvat Caragiani problema, dacă aceasta a existat? Este astăzi Statul Român și sub acest aspect datornicul lui Eminescu?

Un alt argument că inventivul doctor Zosin nu avea cum să descopere în 1903, în arhiva ospiciului, un document de factura citatei adrese a lui Caragiani este unul de bun-simț. El se bazează pe faptul că scotocitorul Zosin nu scrie nici un cuvânt despre tratamentul aplicat lui Eminescu în ospiciu ori despre modul în care a evoluat starea acestuia. Chiar este de crezut că arhivele păstrau documente fără valoare, precum apelul la amabilitatea directorului (?) balamucului, dar distrugeau, bunăoară, tocmai fișele de observație și orice alte consemnări privind pacienții?

La întrebarea „de unde știa Zosin de existența ciornei lui Caragiani?”, aflată tocmai în arhiva Bibliotecii Centrale din Iași, găsim mai multe posibile explicații, între care și aceea că textul privind *Nebunia lui Eminescu* și adresa

lui Caragiani sunt rodul unei unice gândiri. Faptul că aberațiile lui Zosin nu au provocat reacția celor nominalizați în articol (medicii Iuliano și Bogdan, precum și academicienii N. Gane și I. D. Caragiani), dar nici n-au dus la dezvăluiri suplimentare vorbește de la sine. Necunoaștere? Nimeni nu o poate invoca, căci, în ciuda reținerii cotidianelor la apariția textului în *Spitalul*, despre articolul lui Zosin – devenit rapid piesă de bază în bibliografia Eminescu – s-a sporovăit prea destul în „lumea bună” a celor patru sus numiți.

Pentru postumitatea lui Eminescu, anul 1903 poate fi socotit la fel de bogat în denigrări ca 1932, când a apărut monografia lui Gheorghe Călinescu.

Medici și cotarle

Școlarul cu tema făcută

Doctorul Zosin nu a fost nici singurul, nici primul mânuitor de așa-zise documente Eminescu. Înaintea lui, ca primadonă a melodramei, și-a executat rolul Cornelia Emilian, pe care Harieta, în credulitatea ei, o numea „*scumpă mamă*”. În paginile cu care deschide volumul de corespondență al Harietei, această Cornelia Emilian scrie:

„În anul 1886, Eminescu, găsindu-se la Iași, ocupa un loc la biblioteca Universității, dar n’a ținut mult timp, din cauză că la picioare avea niște răni pe care medicul le închisese și boala mentală imediat i-a revenit a doua oară”.

Într-adevăr, slujba lui Eminescu la Biblioteca Universității „n’a ținut mult timp”, dar numirea (asupra legalității și durabilității căreia nu mai revenim) se făcuse în 1884, cu mai bine de doi ani înainte ca Eminescu să plece la Neamț. Or, din exprimarea Corneliei Emilian rezultă că faptul s-ar fi petrecut în 1886, puțin înainte de părăsirea Iașilor. Să nu fi cunoscut adevărul tocmai ea, băgăreață din fire și care, în plus, avea de bărbat un profesor universitar?

Aceeași Cornelia-muma, apropiata cercurilor socialiste – cărora atât de încrezătoarea Harieta le transmitea salutări prin intermediul ei –, a fost prima care a publicat într-o carte și informația că Eminescu ar fi fost în ospiciul de la Neamț „*de cu toamnă până până în primăvară*”, când, zice ea, „*fugi la Botoșani la Henrietta sora lui*”. Verbul folosit spune totul despre onestitatea și, implicit, despre intențiile ei reale. Chiar să fi fugit Eminescu, de ce nu spune și de cine și din ce cauză fugea? Și exemple mai sunt, dar nu-i aici locul lor.

Cu sau fără îndemnul cuiva, să fi studiat Zosin arhiva ospiciului din acea perioadă? Așa este tentat să creadă orice cititor, care, influențat și de faptul că Zosin fusese medicul ospiciului, având, așadar, acces la arhiva acestuia, își imaginează că articolul lui este rodul unei temeinice căutări prin documente vechi de aproape două decenii.

În *Dare de seamă...*, din ianuarie 1904, Zosin scrie despre sine:

„Numit medic primar al ospiciului în **Mai 1903...**” (subl. ns.).

Pe de altă parte, când termini lectura articolului *Nebunia lui Eminescu*, constăți că acesta a fost încheiat la **30 mai 1903**. Altfel spus, Zosin ar fi avut la dispoziție maximum o lună, perioadă în care trebuia să caute și să interpreteze „științific” fițuicile „transcrise”, să așeze informația cap la cap și să o înainteze revistei *Spitalul* spre publicare, sub formă de *studiu*. Problema e că Zosin nu era la Neamț pacient meditativ, ci medic primar. Avea el răgaz să se și documenteze, știut fiind că în balamucul ce-i fusese dat în grijă se găseau, cum singur declară, „în mijlociu” între 80 și 85 de pacienți vii, nu în dosare, ale căror diagnostice el trebuia să le verifice și de al căror tratament trebuia să se ocupe zilnic? Dacă, așa cum declară, a „revizuit toate actele internaților, în cea mai mare parte incomplete”, mai avea el timp să producă și istorie literară, când, potrivit propriilor tabele, luna mai a cunoscut un vârf al numărului de internări (în medie, cam una la două zile) și când numai bogata și variata statistică prezentată presupunea un mare volum de muncă zilnică? Și avea el dispoziția necesară când stabilimentul în care abia venise îi era nu numai complet străin, ci și – în parte – ostil, el având de luptat atât cu „personalul inferior înărrăvit, pentru ca bolnavii să nu fie victimele maltratărilor”, cât mai ales cu intendentul, care transformase ospiciul în ceea ce el numește „pașalâc intendentesc”?

Să admitem, totuși, că am răspunde afirmativ și la asemenea întrebări. Care ar fi motivul credibil pentru care Zosin nu a dat publicității pretinsa adresă a lui Caragiani, mulțumindu-se să-i semnaleze existența într-o notă de subsol? **Cum se explică faptul că în 1903 publicul nu știa nici că Eminescu ar fi fost salariatul Bibliotecii din Iași în 1886, nici că ar fi fost internat în ospiciul de lângă Mănăstirea Neamțului?** Oare chiar lipsește orice temei pentru a lua în calcul și ipoteza în care, de pildă, într-un fel sau altul, fițuica lui Caragiani, datată de Zosin „5 decembrie 1886”, și tardivele afirmații ale celui din urmă fac parte dintr-un plan gândit mult după stingerea lui Eminescu, de personaje cu interese convergente? Supralicităm, punând

astfel problema? Dar, oare, până ce am demonstrat noi paternitatea manuscrisului lui Șuțu, și-ar fi imaginat cineva că N. Petrașcu și-a pus pe hârtie „studiul” din 1892, având drept documentare... textul olograf al celui în al cărui spital privat murise Eminescu? S-ar fi gândit cineva la o astfel de legătură subterană, mai ales în condițiile în care cei doi s-au știut doar din vedere? A existat însă Terțul, „centrala”, care-i cunoștea la fel de bine pe amândoi. El a obținut textul de la Șuțu (căruia, poate, i l-a și comandat), el i-a cerut lui Petrașcu să scrie studiul despre Eminescu, punându-i la dispoziție și manuscrisul lui Șuțu, și tot el i-a înlesnit și publicarea la îndatoritorul Socec. Iar Petrașcu a scris cuminte, fără să pomenească o iotă despre misterioasele lui surse documentare, rămase în umbră (din păcate, nu și la răcoare).

Poate, unii vor întreba: ce atâtea suspiciuni, nu ajunge că Zosin datează adresa lui Caragiani atât de exact, „5 decembrie”? Nu! Dimpotrivă, acest amănunt nu face decât să sporească suspiciunile, deoarece în ciorna din arhiva Universității, singura care s-a dovedit palpabilă, nu figurează o dată anume. Iar dacă în ciornă nu este, dacă actul final nu apare nicăieri, cum era să cunoască Zosin data la care ar fi fost redactat inexistentul?

Dacă 5 decembrie este o zi pe care nu o pune nimeni la îndoială, acest lucru se datorează îndeosebi lui Gh. Ungureanu, care publică textul conceptului în bogata și serioasa lui culegere *Eminescu în documente de familie*. Există însă un mic detaliu, pe care nu l-am văzut semnalat în lucrările de specialitate: Ungureanu scrie și el, ce-i drept, „1886, decembrie 5, Iași”, **dar nu în cadrul conceptului, ci în notița lui**, prin care prezintă succint conținutul acestuia. Iar dacă originalul ciornei nu are dată, nu putem deduce decât că Gh. Ungureanu s-a folosit și el de informația lansată de Zosin și preluată frecvent de feluriți autori.

De asemenea, Gh. Ungureanu nu a găsit în arhivele ieșene răspunsul pe care ospiciul de lângă Mănăstirea Neamțului se presupune că l-ar fi dat Bibliotecii ieșene, iar între documentele contabile ale Bibliotecii era musai să se afle un stat de plată semnat de Eminescu în decembrie 1886. Acestea neexistând, îndoielile privind afirmațiile lui Zosin referitor la adresa Bibliotecii nu fac decât să se accentueze, iar „documentele” prezentate de el (fără dată, fără număr de înregistrare și, firește, fără rezoluție) să aducă tot mai mult a fițiuci inserate de mâna cuiva interesat într-un dosar măsluit.

Un alt document redactat de Caragiani prin noiembrie sau decembrie 1886 ar fi cel adresat ministrului Cultelor și Instrucțiunii publice. În această pretinsă hârtie oficială nedată și neînregistrată, prin care ar fi propus șefului

său înlocuirea lui Eminescu cu Gârcineanu, emitentul Caragiani afirmă la un moment dat că „*Domnul Mihail Eminescu, subbibliotecarul acestei Biblioteci*” ar fi fost „*atins *** de boala de care suferea și mai înainte*”. Merită remarcat că nu se invocă o boală de care *a mai suferit* (cândva, cu ani în urmă), ci boala de care „*suferea și mai înainte*” – adică, o boală contractată de mult și rămasă nevindecată. Nu este o eroare de exprimare, întrucât cel care a redactat textul revine asupra ideii, atunci când deplânge faptul că „*lucrările din această Biblotecă*” („*multe și urgente*”, bineînțeles) nu ar trebui să mai „*sufere *** precum a suferit până acuma din cauza stării sănătății Dlui Eminescu*”. Numai că, în atare situație, cum l-ar mai fi putut „atinge” pe malad o boală pe care deja o avea, și nu de ieri de azi? Și-apoi, boală, boală, dar care anume?

Intenția autorului este limpede. Asupra detaliilor nu mai insistăm, întrucât le-am abordat cu altă ocazie. Ne referim însă la aspectul formal al chestiunii: documentele oficiale (inclusiv cel medical) pe baza cărora Eminescu ar fi fost înlocuit cu Gârcineanu. Unde sunt acestea? Dacă într-adevăr au existat cândva, de ce au dispărut și cine este răspunzător de asta? **Unde este dosarul subbibliotecarului Eminescu?** Cum de arhivele au păstrat în original mai toate documentele privind anul 1874, când Eminescu a fost temporar numit director al Bibliotecii ieșene, dar din mult mai îndelungată perioadă 1884–1886, nu mai au decât două ciorne, care nu își găsesc corespondent nici în arhiva ospiciului de la Neamț, nici la Ministerul Instrucției, unde se luau deciziile?

Când I. Caragiani spune că „*după un consult medical [Eminescu] a fost transportat la ospițiul de alienați de la Mănăstirea Neamțu*”, începe să se întrevadă puntea dintre el și Zosin, care îl completează „transcriind” așa-numita „*constatare medicală* a doctorilor Iuliano și Bogdan. Cei doi se „argumentează” reciproc. Prin Zosin apare diagnosticul: „*alienațiune mentală cu accese acute, produse probabil de gome syphilitice la creier și exacerbate prin alcoolism*”, iar prin Caragiani, care afirmă că Eminescu ar fi fost lovit de „*boala de care suferea și mai înainte*”, se induce ideea că, încă din iunie 1883, Eminescu a fost sechestrat din cauză că, pasămite, ar fi fost bolnav de sifilis. Această punte dintre cei doi ne face să bănuim că articolul lui Zosin și „conceptul” lui Caragiani au apărut cam în același timp, fără ca asta să însemne, neapărat, o colaborare directă a celor doi. Cum arătam mai sus, iuțea cu care Zosin a descoperit „documentele” și le-a fructificat ne face să ne întrebăm dacă el nu a ajuns la Neamț cu lecția gata ticluită, ca un reporter trimis să transmită „de la fața locului”, după ce ziarul fusese deja tipărit. S-ar zice că Zosin și Caragiani, asemenea duetului Șuțu – Petrașcu, au executat o comandă sau

au răspuns individual câte unei sugestii bine focalizate, viziunea panoramică având-o numai Terțul. Cine era acesta? Poate, Maiorescu. Sigur că nu putem demonstra acest lucru cu acte, magistrul uitând să dea o declarație în acest sens pentru posteritate, dar la ce ne putem gândi când știm fără dubii că el a aranjat răpirea și sechestrarea lui Eminescu, când am demonstrat minciuni existente chiar și în jurnalul intim ori în corespondența cu propria soră, când avem chiar mărturia lui privind emiterea de documente oficiale fără acoperire în realitate, când există exemple indiscutabile de oameni manevrați de el și când vedem că, departe de a corecta minciunile spuse pe seama lui Eminescu, el le înmulțea?

Zosin contra Zosin

Să ne întoarcem la articolul lui Zosin:

„Un gardian de pe acele vremi, care este și astăzi (30 Mai 1903 – n. ns.) în serviciu și care l-a îngrijit de aproape, ne relatează că Eminescu avea perioade de mare agitație, se lovea de pereți și de balcoane, își cauza răni, nu dormea, une-ori mânca foarte puțin, se murdărea, făcea figuri și murdărea pereții cu escremente, etc. Aproape toată iarna a fost așa; către primăvara anului 1887 se făcuse bine, după care timp a și plecat la data arătată.

Nimic mai mult nu se știe asupra vieții poetului în ospiciu. Pe cât se vede starea de care ne pomeneste gardianul în simplitatea lui psihiatrică, coroborează cu diagnozele trecute în registru: manie furibundă și mai apoi delirium tremens. Această din urmă diagnoză indică clar natura agentului vătămător: alcoolul, care reesă și dintr’o scrisoare a D-lui Maiorescu către sora lui Eminescu din 10 Februar 1888, prin care întreabă: «dacă s’a lăsat de băut»...” (subl. ns.).

Dacă în registru figurează două boli distincte, pe care Eminescu le-ar fi contractat în mod succesiv, cu atât mai mult ar fi trebuit să existe și fișa medicală. Doctorul trebuia să urmărească evoluția stării de sănătate a pacientului său și să explice tratamentul aplicat. Chiar admitând că acesta nu și-ar fi îndeplinit obligațiile, cum se explică faptul că nimeni dintre rude, „amici” și dușmani n-a auzit de mania furibundă și *delirium tremens*, până la Zosin? În plus, așa cum am mai spus, din dorința de a-și impune cu orice preț punctul de vedere, Zosin merge până la a schimba conținutul real al registrului la care se referă, dovadă în acest sens rămânând și faptul că în respectiva condică **nu se trecea niciodată diagnosticul**, deoarece condica se afla în grija **intendentului** – căruia ne îndoim că medicul îi dădea vreodată raportul, în general, și cu atât mai puțin Zosin,

care s-a zbatut ca să-l dea afară, inclusiv pe considerentul că acesta nu-i acorda atenția și respectul dorite.

Și-apoi, chiar să fi suferit Eminescu, consecutiv, de manie furibundă și de *delirium tremens*, **ce rost avea ca numele primei boli să fie șters?** Oare, în clipa în care un pacient se vindeca, diagnosticul lui era radiat din registru, iar celelalte documente medicale cerute de Lege erau distruse? Dacă Zosin ar spune adevărul și dacă intenția stabilimentului ar fi fost ținută la curent cu detaliile medicale privindu-i pe smintiți, „*manie furibundă*” și „*delirium tremens*” ar fi trebuit să figureze **alături** în invocatul registru.

În studiul intitulat *Expertiza psihiatrică* (1902), P. Zosin scrie referitor la alcoolici:

„Alcoolismul cronic, isvorât adese și numai dintr’o întrebuințare cantitativă de alcool socotită nu peste măsură, ba poate chiar relativ mică, se prezintă cele mai dese ori cu caractere bine definite, constituind o boală permanentă ca să zicem așa, ale cărei accese (*delir, manie, melancolie*) izbucnesc obișnuit printr’o nouă întrebuințare de alcool. Dacă în intervale libere conștiința alcoolicului, deși pradă tulburărilor pricinuite de boala lui, se poate menține și poate până la un grad oare-care afirma, în accesele alcoolice, ori-care le-ar fi forma clinică, conștiința alcoolicului poate fi extrem de tulburată și cu chipul acesta uzul rațiunii cu totul pierdut. Alcoolicul se recunoaște corporalicește prin ținuta cu totul neglijentă, roșata nasului, răgușirea vocii, catarul gastric, tremurarea limbei și membrelor, etc. psihicește prin slăbirea inteligenței, pierderea sentimentelor de afecție, pornirea către ceartă, către dominare, către gelozie, cu deosebire împotriva nevestei în legătură cu slăbirea puterii sale genitale și cu mulțimea iluziunilor și halucinațiunilor sale. Accesele alcoolice se prezintă sub forma unor stări de alienație bine definite clinicește, după cari se și numesc (*pseudoepilepsie, pseudoparalizie, paranoia alcoolică*); așa că rămâne numai a se determina starea de cronicitate a alcoolismului. Numai în ***delirium tremens***, care-i așa-zicând accesul alcoolic tipic, sunt simptome speciale de observat: somn neliniștit și întrerupt de visuri îngrozitoare, tremurarea evidentă și continuă a limbei și membrelor, vâjâituri și țiuturi în urechi, desorientare, iluzii și halucinații cu grămada luate drept lucruri și fenomene reale, comportarea conform cu închipuirea excitată, sugerarea lesne de halucinații, tremurături în tot corpul până la a face mersul chiar imposibil, pulsul și respirația precipitate, temperatura uneori destul de ridicată (*delir febril, după Magnan*), etc. Această stare durează obișnuit de la 3 până la 12 zile, terminându-se mai rar treptat, mai des după un somn de 20–30 de ore și chiar mai mult. Expertul va trebui să-și dea samă deplin dacă faptele imputate se cantonează în durată acceselor alcoolice. Ori-cum e mai de recomandat o îndelungă observare a cazului într’ un zil.”

Observăm că *delirium tremens* era o „stare” care nu dura prea mult și că prezenta o simptomatologie din care absolut nimic nu se regăsește în descrierea

„bolnavului” Eminescu – descriere pe care Zosin pretinde că i-ar fi făcut-o, lui și numai lui, „*un gardian de pe acele vremi*”. Ca psihiatru cu tupeu, care pretindea ca medicina să joace în actul justițiar un rol cel puțin la fel de important ca magistratura, trebuia să constate aceste carențe și era de așteptat ca el să pună întrebări suplimentare. N-a făcut-o.

De asemenea, din moment ce știa că internarea e „*de recomandat*”, dar nu obligatorie, era de așteptat să justifice în vreun fel nepermis de lungă ședere a lui Eminescu în – zice el – ospiciul de lângă Mănăstirea Neamțului, pentru o afecțiune care se trata prin abținere. Asta ca să nu mai vorbim de faptul că, dacă ar fi fost alcoolic, Eminescu ar fi suferit de o „*boală permanentă*”. Astfel, orice pahar cu vin băut în Botoșani, adică orice „*întrebuințare cantitativă de alcool, socotită nu peste măsură*”, ar fi provocat noi „*accese (delir, manie, melancolie)*”. N-a fost cazul, iar Zosin a știut foarte bine acest lucru, din moment ce a citit corespondența Harietei, care, între altele, amintește că doctorul Isac îi permite lui Eminescu să bea până la o litră de vin vechi, ba, mai apoi, socotește chiar *necesar* să-l consume: „*Doctorul Isac zice că, pe cât e de necesar ca Mihai să beie o litră* de vin vechiu la masă, pe atât este de otrăvitor în timpul curei de peste zi*” (4 februarie 1888).

* La acea vreme, 15 decembrie un sfert din oca, „*veche măsură de capacitate (1^l,520 sau 1^l,288) și de greutate (1 kg. 272 sau 1 kg. 291): ocaua era împărțită în 400 dramuri*” (L. Șăineanu). Mai exact, în funcție de locuri, litra era echivalentul a 318 / 322 grame sau a 0,32 / 0,38 litri. Cum ocaua este o unitate de măsură la care s-a renunțat, a rămas doar ideea că litra ar reprezenta a patra parte dintr-o unitate mai mare (nu degeaba i se spune și *sfert*), care sunt kilogramul și litrul, cele mai apropiate de fosta oca.

În textul *Nebunia lui Eminescu*, prezentat de Zosin însuși drept „*scurtă expunere documentată a vieții morbide a lui Eminescu*”, doctorul nostru contestă teoria privind caracterul exclusiv ereditar al „*bolii*” lui Eminescu („*opiniunea D-lui Maiorescu, că: «dacă a înnebunit Eminescu, cauza este exclusiv internă» trebuiește modificată*”), murdărind astfel și mai mult imaginea acestuia, căci îl prezintă ca fiind și vicios până în măduva oaselor. Socialistul Zosin admite că Eminescu ar fi fost „*un bizar, dar nu mai puțin geniu*”, după care atacă violent: „*Ceea ce a dat caracterul grav și vulgar boalei sale au fost alcoolismul și sifilisul*”, și atunci, „*Ca psihopat alcoolic și sifilitic el a ajuns să aibă perioade de furie, de inconștientă, de prozaică întunecare a activității psihice până la gradul de a utiliza excrementele, etc.*”

La pretinsul alcoolism ne-am referit mai sus. Să vedem ce l-a determinat pe Zosin să invoce fără ezitări și sifilisul (sublinierile ne aparțin):

„Cât se atinge de sililis, scrisorile surorii lui Eminescu sunt dovezi neîndoioase. Vindecarea, ce a motivat eliberarea lui din ospiciu, nu era de cât aparentă. Nu mai târziu de cât după vre-o două săptămâni de la plecarea din ospiciu, Eminescu s'a îmbolnăvit foarte greu la Botoșani, prezentând simptome sililitice. Iată extrase din scrisorile Henrietei Eminescu către D-na Cornelia Emilian: (...) [Urmează frânturi desprinse din cinci epistole, care acoperă perioada 12 mai – 3 iunie 1887. Nu insistăm acum asupra acestora, întrucât urmează să revenim amplu asupra întregii corespondențe a Harietei.]

*Pe cât se pare cura antisifilitică a avut un efect mulțumitor, căci în 20 Noembrie 1887, el putu singur scrie D-nei Emilian: «să nu credeți că vârsta D-voastră m'a împedit de a vă scrie până astăzi, ci îndelungata mea boală m'a făcut să fiu foarte **descurajat**...» (Fraza continuă astfel: „Astăzi, simțindu-mă bine, vă satisfac dorința de a vă trimite fotografia cerută de mult timp” – n. ns.)*

*În anul următor el se simți destul de bine ca să poată să plece la București. Dar sănătatea nu i fu de lungă durată; nu trecu un an la mijloc și trebui să fie internat în institutul D-lui Prof. Șutu, unde, cât se crede, prezenta **simptomele de paralizie generală** și unde se și stinse în 15 Iunie 1889.”*

Să admitem că Eminescu ar fi fost într-adevăr internat în ospiciul de lângă Mănăstirea Neamțului. Deci: *„Vindecarea ... ce a motivat eliberarea lui din ospiciu, nu era de cât aparentă”*. De unde știa însă Zosin, copil la vremea la care se petreceau faptele, dacă și în ce măsură se vindecase Eminescu? Din documentele medicale „descoperite” de el în arhiva ospiciului, pe când i-a fost director? Nu, pentru că, afară de cele două plăsmuiri ale lui, nu mai citează nici un colț de hârtie, care să fi fost redactat de medicul sau de intendentul balamucului, fiind evident că acestea nici n-au existat vreodată. Cele două „probe” că Eminescu ar fi fost internat reprezintă simulacre de documente emise **din afara** stabilimentului, nici un petecută de hârtie neprovenind din interiorul balamucului – unde, în mod obligatoriu trebuiau să se găsească mult mai multe și mai edificatoare documente medicale, a căror întocmire era stabilită prin Lege.

Apoi: vindecare-vindecare, dar de care boală anume? De pretinsa manie furibundă? De *delirium tremens*? De amândouă? Rămâne să aleagă fiecare. De ce vindecare aparentă și, mai ales, de ce o nouă „îmbolnăvire” imediată, *„Nu mai târziu de cât după vre-o două săptămâni de la plecarea din ospiciu”*? Probabil, pentru a crea iluzia unei stări maladeive continue și fără scăpare. Numai că, din dorința de a fi convingător cu orice preț, Zosin depășește

limitele realităților medicale credibile. Bunăoară, el mai afirmă și că Eminescu s-ar fi „îmbolnăvit foarte greu la Botoșani, prezentând simptome silitice”. Ne atrage atenția precizarea: „prezentând simptome silitice”, care, nefiind făcută și atunci când este abordat episodul Neamț, rezultă că luesul era o noutate (de altminteri, el nici nu afirmă că Eminescu ar fi fost tratat de sifilis la Neamț). De aceea, în scenariul lui, „îmbolnăvirea” de „la Botoșani” apare ca fiind a treia, într-o jumătate de an Eminescu suferind de manie furibundă, de *delirium tremens* și de sifilis.

Potrivit teoriei lui Zosin, incompleta „însănătoșire” de la Neamț ar fi fost cauza „îmbolnăvirii” de la Botoșani, sifilisul apărând în versiunea lui ca un fel de dobândă la precedentele suferințe. Problema este: chiar pot maniile, de orice fel ar fi ele, sau *delirium tremens* să genereze sifilis, adică să producă ființa vie botezată de nemții Schaudinn și Hoffmann *spirochetæ pallida*?

Tendențios și lipsit de argumente, dar plin de ambiție scriitoricească, doctorul Zosin încearcă să inducă și ideea unei pretinse neputințe fizice. Astfel, lasă să se înțeleagă că, dacă Eminescu nu i-a scris Cornелиei Emilian, de vină ar fi fost „boala”. Aceasta o dată învinsă prin „cura antisifilitică”, Eminescu ar fi simțit cum prinde și iar prinde puteri, până ce „în 20 Noembrie 1887, el *putu singur scrie D-nei Emilian*”, câteva luni mai târziu reușind chiar să se plimbe cu trenul. Cine nu citește decât maculatura lui Zosin își poate imagina un Eminescu complet sleit, ca și paralizat, care ar fi zăcut la pat luni în șir, unde primea mâncare cu lingurița. În realitate, cu excepția câtorva zile pe care le vom analiza în pagini viitoare, chiar dacă era chinuit de nefastul tratament mercurial ce i se aplica, Eminescu rămânea în deplinătatea puterilor și, în limitele unui nejustificat de sever regim impus de doctorul Isac, era liber să facă ce pofteste, iar privitor exclusiv la **putința** de a scrie, ajunge să spunem că numai în perioada 10 aprilie-27 mai, scrisese mai multe poezii, între care și *Kamadeva*, publicată în *Convorbiri literare* la 1 iulie 1887 (alte două, trimise de A. C. Cuza lui Negruzzi, nu au mai fost publicate). Așadar, nu exista vreun motiv de sănătate care să îl împiedice să aștearnă câteva cuvinte pe hârtie, dacă ar fi dorit (de altfel, chiar în rândurile de care se folosește Zosin, Eminescu nu motivează amânarea răspunsului către Emiliani prin boala în sine, ci prin *descurajarea* produsă de aceasta). Motivele pentru care nu i-a scris Cornелиei Emilian au fost de cu totul altă natură decât cea medicală.

Nu este aici locul cel mai potrivit pentru detalii privind modul în care s-a înfipt cu de-a sila Cornelia Emilian în viața lui Eminescu și care au fost

urmările. Deocamdată, ajunge să spunem că Eminescu i-a scris Cornелиei Emilian, în întreaga lui viață, numai cinci scrisori, de o politețe care te îngheață. Prima, din care citează și Zosin în pasajul de mai sus, constituie un răspuns întârziat la o veche solicitare (ca și Moțoc, Emilianca îi cerea o fotografie, pe care el o făcuse la presiunile Harietei și pe care tocmai o ridicase de la atelierul lui Jean Bielig). Cea de-a doua scrisoare către C. Emilian a fost scrisă pentru că fusese din nou chestionat asupra unor imaginare surse de venit („*Cu privire la întrebarea ce ne-o faceți despre D-nii Moțoc, Alexandru și C. Mille, vă putem răspunde că n'am primit nici un ban de la ei*”), iar celelalte trei, care acoperă intervalul 26 decembrie 1887 – 12 martie 1888, se datorează numai și numai faptului că Harieta căzuse greu bolnavă – fapt asupra căruia Eminescu îi informează pe Emiliani.

Strict orientativ, reamintim că prima scrisoare a Harietei către C. Emilian (făcută pierdută, ca să se poată minți în voie privitor la debutul acestei relații funeste) datează din prima decadă a lunii mai 1887 (când, repetăm, Eminescu continua să scrie poezie) și că, la 14 iulie, Eminescu a fost expertizat medical în casa Emilianilor, a doua zi plecând la băi în străinătate (de unde trimite o unică scrisoare, către Ștefan Emilian: „*Mult stimat domnule, // Am primit scrisorile D-voastre de 'mpreună cu 225 fiorini, din cari scrisori am putut vedea cu bucurie intersul ce bine-voiți a-mi purta. ...– 26 august*). În fine, revenise în Botoșani într-una din ultimele zile ale lui august („*Am fost trăsnită ca de fulger la vederea lui Mihai în starea în care l-a adus...*” – 1 septembrie). Din acel moment și până la 20 noiembrie sunt aproape trei luni încheiate.

De ce nu i-a scris Eminescu Cornелиei Emilian? Câteva răspunsuri primim de la Harieta, care, formalistă și nebănuind sau nepricepând anumite dedesubturi, cerea scuze în numele lui (19 mai 1887):

„...ear în ce privește că v'am trimes **chitanța**, cum mi-a scris Domnul Pompiliu, nu strică nimica pentru că **Mihai singur v'a scris'o numai mi'a zis s'o iscălesc ieu**. Vă rog să nu vă supărați că nu v'a scris iel singur mulțămirea de bani ce ați binevoit a'i trimete. Așa a fost el tot-deauna greu la scris epistole” (subl. ns.).

Principala explicație nu stă în ultima frază, altminteri, destul de apropiată de adevăr și ea, ci în cuvântul-cheie al acestei justificări a Harietei: „**chitanța**”, iar faptul că Eminescu n-a găsit de cuviință a scrie „**iel singur mulțămirea de bani ce**” Comitetul de **minori** ieșeni a „**bine-voit a'i trimete**”, arată că el nu dorea acești bani și că, departe de a se simți obligat față de respectivii copii,

abil manevrați de bătrâni cu experiență și cu interese directe, era chiar supărat de întorsătura lucrurilor. Dar să nu anticipăm.

Stropitoarea cu noroi

Doctorul Zosin afirmă că Eminescu ar fi prezentat „*simptome sifilitice*” pe când era la Botoșani, dar, cum nu spune și în ce anume constau acestea, nu putem intui nici faza aproximativă a bolii. Probabil, Zosin și-a spus că nici nu e nevoie, căci, din moment ce două paragrafe mai sus scrisese că Eminescu „*murdărea pereții cu escremente, etc.*”, cititorul o fi atât de inteligent încât să facă legătura între cele două momente. Problema e că respectivele „*escremente*” ar fi fost la Neamț, unde Eminescu era tratat de manie furibundă, de *delirium tremens* sau de amândouă, dar în nici un caz de sifilis. Cât privește pretinsa cură antisifilitică, Zosin zice că ar fi avut „*un efect mulțumitor*” și noi trebuie să îl credem, întrucât, e drept, peste nici doi ani Eminescu nu mai era în viață.

Așezat comod sub generoasa umbrelă a lui „*se pare*” și „*se crede*”, aceeași stropitoare cu noroi afirmă că, pe când își trăia ultimele zile în temnița lui Șuțu, Eminescu „*prezenta simptomele de paralizie generală*”. Nerușinarea sau inconștiența este absolută.

Cum am mai scris, Maiorescu și N. Petrașcu nu au avut nici o reacție atunci când a apărut articolul lui Zosin. N-au spus nimic nici când, în același an, în revista condusă de N. Petrașcu, *Literatură și artă română*, a apărut amplul studiu al lui Anghel Demetrescu, *Mihail Eminescu*, din cauza căruia autorul va fi inclus între detractorii lui Eminescu, după Petru Grădișteanu (1873), Gr. Gellianu (1875), Alexandru Grama (1891) și Aron Densușianu (1894). Tăcerea magistrului și a lui Petrașcu este cu atât mai surprinzătoare, cu cât amândoi aveau cunoștință de mărturia olografă a doctorului Șuțu. Iar acesta recunoaște, îndată după decesul lui Eminescu:

„*S-a zis că Eminescu a devenit alienat în urma unei maladii sifilitice ce l-ar fi izbit acum 10–12 ani. Eroare.*”

Eminescu n-a fost sifilitic, ideea aceasta s-a născut din doctrina eronată ce profesă școala germană, că paralizia generală este totdeauna o manifestațiune sifilitică, tot așa de înșelată ca aceea care susține că toate sclerozele cerebro-spinale sunt de origine sifilitică.

Alții au zis că el se alcooliza. Și această idee este ca și cea dintâi o supozițiune cu totul gratuită.”

Peste decenii, habar n-având de acest manuscris al lui Șuțu, doctorul V. Vineș (subaltern al Șuțului, **plătit** de acesta), va recunoaște că lui Eminescu i s-a administrat tratamentul anti-sifilis, sub formă de injecții.

Mărturisirea lui Șuțu, care l-a avut pacient pe Eminescu și care este posibil să-l fi și autopsiat, face pulbere aberațiile lui Zosin. Problema este, repetăm, că, din motive pe care doar le intuim, acest adevăr recunoscut în prea târzia „spovedanie” a celui dintâi medic implicat în diversiunea privind **boala-lui-Eminescu** a rămas doar pentru „inițiați”, publicului românesc servindu-i-se cu rânjet de profesionist minciuna nebuniei lui Eminescu.

Cuiul lui Pepelea

Zosin: „*Ca psihopat alcoolic și sifilitic el a ajuns să aibă perioade de furie, de inconștientă, de prozaică întunecare a activității psihice până la gradul de a utiliza excrementele, etc.*

Numai cine l-ar fi văzut în așa hal pe sărmanul poet și ar fi înțeles fondul intim al unor atari manifestațiuni, numai cine nu crede că nebunia în sensul strict al cuvântului este însușirea implicită a geniului, numai cine își dă socoteală că nebunia, orice formă ar îmbrăca, comportă în strict înțeles pe lângă o abatere și o scoborâre mintală, numai acela poate înțelege și, prin documentele ce le invocăm în susținerea tezei noastre, se poate convinge că ceva dobândit putea anihila mintea ce se înălțase până acolo că

Umbra celor nefăcute nu ‘ncepuse-a se desface

Și în sine împăcată stăpânea eterna pace!

Monastirea Neamț, 30 Mai 1903.”

Întru totul de acord cu prima condiționare: pentru a putea înțelege „fondul intim” al unui bolnav, este musai să-l vezi. Și, cum știm că Zosin nu l-a întâlnit vreodată, nici măcar prin fișe medicale, luăm aceste cuvinte drept o avertizare, o mărturisire a faptului că tot ce-a scris în articolul *Nebunia lui Eminescu* sunt simple baliverne de om supărat. De altfel, chiar spre final, Zosin afirmă limpede că jongleria lui, modest numită „*expunere documentată*”, rămâne, de fapt, o simplă părere mediatizată, nicidecum un adevăr indubitabil.

Că Zosin fusese deosebit de interesat de destinul lui Eminescu și înainte de a ajunge la Neamț, ne-o spune chiar el, când se referă la „*scrisorile surorii lui Eminescu pe cari le-am utilizat în teza mea de doctorat*”. În același paragraf, adaugă:

„*împrejurarea de-a fi numit medic al ospiciului de alienați dela Mănăstirea Neamțului, unde poetul a fost internat un timp, mi-a permis de-a găsi încă câte-va documente noi*”.

„**Încă** câte-va documente **noi**”? Întrebăm ce trebuiau să întrebe toți: care erau documentele... vechi, pe baza cărora și-a scris lucrarea de diplomă? Nu există, iar Zosin știa mai bine decât noi acest lucru. Încă din acest moment, el se arată a fi un șmecher (ca să nu spunem mai mult), care încearcă să-și impună părerea personală, formată înainte de a deveni medicul ospiciului de lângă Mănăstirea Neamțului. Nu ne interesează dacă această opinie a izvorât din dușmănie sau din oportunism, ori dacă a fost cumva legată de cauza socialiștilor. Singurul lucru care contează este acela că teza a fost apărută în mod tainic, spre a se salva **cu orice preț** o dezinformare obscur planificată. O dezinformare prin care – din solidaritate de breaslă? – Zosin îi acoperă pe colegii lui Isac (din Botoșani) și Șuțu (din București), al căror intens bombardament cu derivați ai mercurului ar fi făcut praf și niște rinichi din tablă.

În condițiile întregului context mai sus prezentat, suspiciunea că Zosin s-a dus la Neamț cu tema gata făcută și-ar spori legitimitatea chiar dacă el nu ar fi mărturisit că „*fondul morbid al lui Eminescu*” l-a interesat mult înainte de a ajunge acolo. Bănuiala este întărită de aceea că, în ciuda faptului că articolul lui răstoarnă tot ceea ce se știuse până în 1903 despre ultimii ani din viața lui Eminescu, presa vremii nu l-a băgat în seamă. În schimb, a găsit suport tacit la istoricii literari. Situația devine și mai stranie când observăm modul în care aceștia s-au servit de el și de articolul lui.

Bunăoară, Călinescu scrie în monografia *Viața lui Mihai Eminescu*:

„În primele luni de iarnă [imediat după pretinsa internare la Neamț – n. ns.] *fu agitat, având perioade de furie, cu lovire de pereți și alte inconștiențe mai joase, pentru care motiv i se decretă ca diagnostic **delirium tremens**, suferință ce știm că este o urmare a alcoolismului*”.

Că „*divinul*” s-a inspirat din textul lui Zosin este evident, deoarece acesta din urmă este singura sursă care invocă *delirium tremens*, „*lovire de pereți*” și ceea ce biograful numește „*inconștiențe mai joase*”. Lucru curios însă, cu toate că el trece numele lui Zosin în bibliografie, să fie la număr, nu precizează dacă și ce anume informații a preluat de la el, cititorul neputând face nici o legătură între pasajul citat și articolul lui Zosin. La timpul potrivit, vom acorda atenție modului în care a fost primită lucrarea lui Călinescu de unele publicuri, pe care acesta încerca să le convingă în 1938 că „*Totul este documentat*”, *Viața lui Mihai Eminescu* fiind „*o biografie de documentație riguroasă*”, din care aparatul critic ar lipsi „*în scopul de a răspândi cunoștințele despre*

poet (?) în publicul mare”. Asta după ce, în 1933, asigura că „Urmărirea izvoarelor e așa de ușoară în biografia eminesciană (?), încât orice aparat critic e o vană paradă de falsă și ipocrită erudiție”. Deocamdată, amintim doar că până la cea de-a treia ediție, când a cedat criticilor („am dat indicarea izvoarelor chiar așa cum am fost sfătuiți”, scrie Călinescu în anul 1938, „Am pus numere de ordine la bibliografie, pe care le-am reportat în text”), bibliografia oferită de Călinescu a fost pentru cititorul obișnuit o sumă de pagini conținând nume de autori, de publicații și de texte, imposibil de verificat fără un efort considerabil. În nici una dintre multe ediții ale acestei cărți menite să promoveze o anumită imagine a lui Eminescu (esențialmente falsă în ceea ce privește ultimii ani de viață), informația preluată din articolul lui P. Zosin nu a fost însă în vreun fel direct legată de numele acestuia.

George Munteanu merge și mai departe, făcând complet abstracție de lucrările lui Zosin, deși este imposibil să nu fi știut că articolul acestuia stă la baza fanteziilor lui Călinescu (de altfel, și el afirmă că „internarea” lui Eminescu ar fi avut loc în ziua de 9 noiembrie, iar această dată este pentru prima oară scrisă de Zosin). În schimb, ambii istorici literari apelează cu încredere la producțiile lui Leon Onicescu, la ale fictivului Gheorghe Bojeicu și ale flagrant mincinosului Vintilă Russu-Șirianu. Dar despre efectele falsurilor asupra unor lucrări despre Eminescu socotite capitale vom discuta cu altă ocazie, așezând textele față în față și urmărind otrăvitele roade ale folosirii unor minciuni ca adevăruri.

Ion Crețu nu scrie nici el numele lui Zosin, dar asta nu-i creează inhibiții, astfel încât se referă cu o degajare de invidiat la pretinsa internare a lui Eminescu în ospiciul de la Neamț – internare despre care, subliniem încă o dată, **numai Zosin oferă „documente” așa-zis probatorii**, dar de fapt inexistente.

Doctorul Ion Nica prezintă integral așa-numita „constatare medicală”, semnată Juliano și Bogdan, adaugă sec data la care Eminescu „fu internat la ospiciul de la Mănăstirea Neamțului”, dar nu spune nici el de unde deține informația.

De ce fug biografii „grei” ai lui Eminescu de numele lui Zosin? Pentru că, dacă ar lega textul pretinselor documente de numele unei anumite persoane, ele își pierd din „autoritate” și poate intra lumea la idei, întrebându-se cum de un ins aproape anonim știe ceea ce n-au știut autoritățile vremii și cum de numai el a văzut înscrisuri pe care pretinde că le-ar transcrie? Oare acesta să fie motivul pentru care, în mod frecvent, „documentele Zosin” sunt publicate fără ca el să fie nominalizat, lăsând impresia greșită că ar fi vorba de niște

documente oficiale notorii? Să fie acest medic ascuns în congelatorul istoriei literare „paratrăsnetul” care să preia întreaga responsabilitate în eventualitatea în care adevărul iease la iveală?

Articolul *Nebunia lui Eminescu* aduce a „cuiul lui Pepelea”. El există, dar nu poate fi parcurs de oricine, apărând în publicații pe care le citește o mână de oameni (*Spitalul* și, din 1912, *Convorbiri științifice și filozofice*). Iar acea minoritate absolută pentru care par a fi scrise texte precum cel al lui Zosin decupează numai ce o interesează, adică pretinsa transcriere a documentelor, fiecare retipărire a acestora întărind credința publicului că aceste făcături ar fi acte oficiale.

În lucrările lor, anterioare articolului lui Zosin, nici Maiorescu, nici N. Petrașcu, autorul primului studiu ceva mai consistent (cantitativ) scris pe seama lui Eminescu, nu pomenesc măcar de trecerea acestuia din urmă pe la ospiciul de la Neamț. În consecință, dacă ar fi fost autentice, documentele publicate de Zosin ar fi trebuit să le atragă atenția fie pentru a le contesta, fie spre a-și exprima surprinderea. Nici vorbă de așa ceva. Și nu sunt singurii în această situație. Mai mult, în cea de-a doua ediție a monografiei lui (1934), N. Petrașcu adaugă „internarea” la Neamț, dar nu spune că această informație (fundamentală, de-ar fi fost și adevărată) i-a lipsit în 1890-1891, când a redactat scurta și atât de îndoielnică „biografie” eminesciană (în fapt, o mixtură de vodevil și cronografie știrbă). De asemenea, este de remarcat faptul că, în 1934, Petrașcu preia numai jumătate din informația lui Zosin: șederea la Neamț. În ceea ce privește tratamentul, cum Zosin nu spune absolut nimic în acest sens, Petrașcu, în loc să semnaleze strania absență, oferă o explicație neutră și personală, valabilă oricând și în cazul oricui: „liniștea și aerul îi îmbunătăți starea”. Textul lui din 1934, atât de diferit de cel din 1892, nu conține nici o notă de uimire în ceea ce privește neașteptata „descoperire” a „documentelor” pe care le citează ca autentice și, bineînțeles, nu provoacă nici o întrebare.

Ca să n-o mai lungim, descoperirea unor astfel de documente din arhiva ospiciului, repetăm, ar fi trebuit să-l surprindă și pe Zosin. Or, el ni le oferă ca și cum prezența și conținutul lor ar fi fost notorii, nicidecum de nebănuit.

Probe de ticăloșie

La 1 octombrie 1903, numărul 18 al revistei *Spitalul* începe tot cu un articol al medicului P. Zosin, intitulat *Confuzia mintală și demența precoce*.

Textul este extrem de important, deoarece, deși constituie o probă indirectă, răspunde la întrebări la care, nemaivând cui le adresa, nu am găsi răspunsuri ferme. În articolul cu pricina, Zosin își susține părerile folosind și următorul caz socotit de el drept „tipic”:

„Haim S... 18 ani, israelit, muncitor, comuna Săveni, județul Dorohoi, internat la 8 Mai 1903.

Diagnosa: Confuzie mentală simplă.

Anamnesa. Părinții sunt sănătoși. În familie nu s'a observat din punct de vedere mintal nimic patologic. Cele dintâi semne de alienație s'au declarat la 7 Februarie 1903 printr'aceea că «vorbea mult și neînțeles», devenind «violent și încercând să fugă». Certificatul medical, fără a da multe indicațiuni conchide că «este atins de alienație mentală sub formă de manie acută» (același diagnostic a fost folosit și de Șutu în cazul lui Eminescu, la 5 iulie 1883 – n. ns.).

Starea prezentă. Slab, palid, emaciat, privirea aiurită; vorbește singur fără înțeles. Răspunde greu la întrebări, fiind reticent. După fiecare întrebare zice întâi: *Hi!* și apoi tace sau răspunde mai adese într'aiure. Spune că știe a citi și scrie; nu poate însă să arate aceasta în faptă. Se plânge că l' doare pieptul, capul, că nu poate mânca. Din când în când divaghează: «nici nu pot mânca», «să mă scrieți», «inima mi-i închisă» etc. Aceste expresiuni revin mereu. Desorientat în timp și spațiu. Atențiunea nu i se poate fixa. Întrebat: cât face 3+5 ? Răspunde după o pauză : «Cât face ? face mult: totul e închis, să-mi aducă strae; nici n-am putere să grăesc».

La obrazul stâng prezintă o cicatrice despre care spune că i-a fost cauzată prin împunsătura unui bou, cu câțiva ani în urmă.

Peste zi stă liniștit în pat în stare de somnolență.

Katamnesa. 25 Mai: Desorientat. Cere să plece acasă, spunând că îi e dor de mamă. Răspunde bine la unele chestiuni privitoare la familie. Atențiunea i se fixează cu mare greutate. Spune c[-]a învățat numai carte evreească. **Se insistă și se observă ca să fie bine hrănit.**

30 Mai: **Cântărește 39 kgr.** Starea organo-psihică aproape aceeași ca înainte. Se nutrește bine singur. Peste zi se mai mișcă încoace și încolo.

7 Iunie: **Cântărește 41 kgr.** Starea organo-psihică mai bună. Se prinde la lucru în grădină.

12 Iunie: Cere să plece acasă, spunând că îi [este] dor de mamă. Desorientat. Întrebat cât face 3+5. Răspunde după o pauză: «Să vă spun»; «astă-zi au spus Dumnezeu c'au să pue o iapă la căruță să plec acasă»; «Să-mi dați mai bine strae să mă duc acasă»... Cunoaște monedele și socotește cu ele.

19 Iunie: **Cântărește 45 kgr.** Organicește și mintalicește destul de bine. Lucrează în grădină.

10 Iulie: Orientat asupra internării lui, duratei de când e în ospiciu și asupra locului. Atențiunea i se fixează mai cu lesniciune.

23 Iulie: **Cântărește 51 kgr.** Starea organo-psihică bună. Esă vindecăt.”

Dacă între anexe am inserat un autentic raport medico-legal și opinii teoretice ale lui Zosin, spre a arăta ce prevedeau Legea și deontologia profesională referitor la conținutul unui asemenea document medical, iată aici dovada că **bolnavilor de la ospiciul de lângă Mănăstirea Neamțului li se întocmeau fișe medicale**. Exemplul ales de Zosin este dintre cele mai banale, subiectul necomițând nici o faptă ieșită din comun. Totuși, fișa lui medicală există. Și-atunci întrebăm: dacă Zosin nu a „descoperit” în arhiva ospiciului decât două hârtiuțe referitoare la Eminescu, unde este reacția lui profesională față de această anomalie? El afirmă că, afară de ceea ce i-ar fi povestit un gardian, „*nimic mai mult nu se știe asupra vieții poetului în ospiciu*”, dar nu spune că i-ar fi căutat și fișa medicală, însă n-a găsit-o. Dacă nici măcar unul ca el nu a avut tupeul să o inventeze, cât de naivi ar trebui să fim pentru a crede că ar fi existat? Iar fără ea, cum să acceptăm că Eminescu ar fi fost internat în „*acel ospiciu*” în care, culmea, unuia cu faima lui medicinei i-ar fi acordat incomparabil mai puțină atenție decât anonimului Haim?

Tăinuirea corespondenței

În *Moartea antumă a lui Eminescu (1883–1889)*, N. Georgescu observă cu temei:

„...la 1900, Panaite Zosin nu avea vreo considerație deosebită pentru Eminescu, îl credea doar unul dintre autorii «*pesimismului contemporan*» și lupta să dovedească lumii că, bolnav fiind, ideile poetului nu trebuiesc urmate!”

Așa cum am mai spus, adesea, vârfuli ale intelectualității repetă ceea ce a spus Zosin, dar se rușinează să rostească numele acestui mincinos pe cât de banal, pe atât de necesar unora. Întrucât prezintă un Eminescu bețiv și luetic, **pentru publicul larg, imaginativul doctor Zosin devine temeiul științific al unor critici literari** care, precum președintele Academiei Române, domnul E. Simion, invocă „*utopia eminesciană*”, depistând că meritul prozei politice a lui Eminescu ar fi doar acela că e „*plină de idei și colorată de o emotivitate și o imaginație*” cum rar găsești în rândurile gazetarilor.

Pe lângă toate cele de până aici, există și o altă probă, care atestă că Zosin a fost ticălos. Concret: în scurta lui „*expunere documentată a vieții morbide a lui Eminescu*”, Zosin susține că acesta ar fi sosit la balamuc suferind de manie furibundă, de care s-ar fi vindecat doar pentru a trece în *delirium tremens*. Deci, iarna începând în decembrie, această stare ar fi durat cel puțin până în februarie, după care s-ar mai fi domolit. „*Către primăvara anului*

1887", odată încheiată și repriza de *delirium tremens*, „*morbosul*” ar fi plecat la Botoșani.

Acestea petrecându-se în ospiciu, să reamintim ce se întâmpla tot pe-atunci și în afara lui.

La 15 februarie 1887, în *Lupta*, C. Mille a semnat **singurul text publicat în timpul vieții lui Eminescu, în care acesta este prezentat ca fiind „nebun”**. Mille deplânge faptul că ziarelor le-ar fi „*chiar rușine să spună că Eminescu e nebun*” și, ca să arate că lui nu-i este, după ce prezintă „simptomele”, adaugă:

„De sigur că această nebunie, e o nebunie lucidă, o nebunie care te face să știi că ești nebun, care te face să ’ți anihilezi și mai mult cugetarea, primblându-te printre nebunii și călugării de la monastirea Neamțului... Căci acolo a ajuns bietul Eminescu.”

Paradoxal, acest atac jurnalistic a fost în favoarea situației lui Eminescu, prin faptele pe care le-a declanșat. În primul rând, a forțat intervenția intervenția în scris a lui Eminescu însuși, provocând tipărirea unor incontestabile argumente care, foarte probabil, altminteri nu ar fi devenit niciodată publice. În al doilea rând, a obligat presa să dea dezmințirile care se impuneau. Și poate, în al treilea rând, a impus chiar publicarea poeziei *De ce nu-mi vii*, apărută în numărul din 1 februarie al revistei *Convorbiri literare*, adică la nici zece zile după ce *Lupta* și *Universul* anunțaseră că Eminescu **restabilise adevărul**, rectificând „*o știre greșită ce se răspândise asupra sănătății sale*”. Faptul că nu i-au mai urmat și celelalte poeme ridică întrebarea dacă nu cumva și aceasta a fost tipărită doar sub presiune, din cauză că se crease sâmburele unui posibil scandal, care trebuia evitat cu orice preț.

Dacă Zosin ar fi avut dreptate, Eminescu fiind internat în ospiciu, însemna că articolul lui Mille (*Lupta*, 15 ianuarie '87) încă ar mai fi căpătat o explicație, iar formularea „*nebunul din Mănăstirea Neamțului*” rămânea dură, dar nu fără vreo acoperire. Ca membru al grupării socialiste și amic al lui Mille, cu care fusese coleg la *Munca*, în 1896 (atunci să se fi „contaminat”?), doctorul nostru avea tot interesul să-și apere tovarășul de liberă cugetare. Cu toate acestea, în 1903, **Zosin nu spune că Eminescu i s-a adresat lui Panu dintre zidurile balamucului, ignorând complet acest fapt notoriu și imposibil de contestat**. Cum Eminescu anunțase public că se află la „*Monastirea Neamțului*”, nu în ospiciu, Zosin ar fi avut ocazia să demonstreze că mințea, dovedind cu documente – zdrobitoare, nu-i așa? – că un „nebun” ar fi reușit să inducă în eroare întreaga presă românească. N-a făcut-o.

De ce? Pentru că nimeni nu ar fi crezut că replica trimisă de Eminescu lui Panu:

„S-a răspândit prin ziare știrea că aș fi grav bolnav. Toate aceste zvonuri, lipsite de orice fundament, sunt răspândite, poate cu rea intenție, din Iași, încât d. C. Mille, într-unul din articolele sale, a găsit motiv de-a vorbi de boala mea pretinsă. Te rog a spune tuturor că se află în deplină eroare și că (afară de suferința mea de picioare) nu am absolut nimic” (subl. ns.),

ar fi fost formulată în scurtele clipe în care nu „se lovea de pereți și de balcoane, își cauza răni... se murdărea, făcea figuri și murdărea pereții cu escremente, etc.”. În schimb, oricine ar fi înțeles că Eminescu fusese informat asupra lansării acestui zvon, știind poate și cine se afla la originea lui (la un moment dat, într-o situație asemănătoare, îl va suspecta pe Morțun). Astfel, ar fi devenit evident că, în vremea în care a stat la Mănăstirea Neamțului, **Eminescu a purtat corespondență și cu Iașii, nu numai cu Bucureștii.** Unde sunt acele scrisori? **Unde a dispărut corespondența lui Creangă? Unde este pitit restul corespondenței cu Veronica, brusc întreruptă la anul în 1883?**

În concluzie, articolul *Nebunia lui Eminescu* nu e o întâmplare nefericită, o greșită interpretare a unui medic mai puțin priceput. Textul a fost conceput cu scopul precis de a murdări amintirea lui Eminescu și de ascunde crima comisă împotriva lui, iar faptul că Panu, Caragiani, precum și doctorii Iuliano și Bogdan nu au avut nici o reacție nu este în favoarea lor. Poți să nu te întrebi: cine sau ce le-a determinat tăcerea?

Cazul lui Zosin este foarte simplu, cu condiția să-l analizezi fără prejudecăți. Afară de vinovăția numitului, el mai demonstrează încă un lucru: acela că meseriașii, analizând afirmațiile lui, oricum ar fi putut să se apropie de adevăr. Bineînțeles, cu condiția să fi vrut.

Eminescu, în folclorul academic de la Freiburg

Spre sfârșitul capitolului *P. Zosin: un întemeietor*, din volumul *Moartea antumă a lui Eminescu*, N. Georgescu aduce o informație interesantă: între feluritele studii strânse de Paul Miron sub titlul *Logos semantikos. Studia in honorem Eugenio Coseriu* (Freiburg, 1981) se află și un text privind *O ciudată*

însemnare manuscrisă despre Eminescu, existentă „pe o carte de rugăciuni” și întreruptă brusc, la mijlocul frazei (sublinierile ne aparțin):

„Pe ziua de sf. Voievozi la anul 1886 m-au chemat la M-rea Neamțu, la bolniță, și l-am spovedit și l-am împărtășit pe poetul M. Eminescu. Și au fost acolo Ion Ghiorghită, din Crăcăoani, care acum este primar. Iar M. Eminescu era limpede la minte, numai tare posac și trist. Și mi-au sărutat mâna și au spus: Părinte, să mă îngropați la țarmurile mării și să fie într-o mănăstire de maici, și să ascult în fiecare sară ca la Agafton cum cântă «Lumină lină». Iar a doua zi...”*

*Comuna Crăcăoani se află la vreo 20 de kilometri Sud de Mănăstirea Neamțului, în imediata apropiere a Mănăstirii Văratec și a orașului Târgu Neamț (unde amintim că Veronica avea o casă; cumpărat la venirea mamei sale în Moldova, imobilul a fost cedat de ea Mănăstirii Văratec chiar în 1886, dar, temporar, Veronica – având pe atunci „domiciliul în Sf. Măn. Varatic” – a mai folosit acea locuință și după ce a donat-o).

Nu știm ce argumente utilizează Paul Miron sau dacă textul la care se referă (mai) există în original. De aceea, nu putem exclude posibilitatea de a ne afla în fața unei plăsmui, ca atâtea altele. Cum de autorul acestor rânduri a rămas anonim? Cum de nu s-a dat de urma proprietarului acelei cărți, când, dacă textul e autentic, este limpede că ea a aparținut unui duhovnic, iar de duhovnici nu te împiedici chiar la fiecare intersecție? Unde a fost găsită acea „carte de rugăciuni” și de către cine?

Informația a mai circulat în anumite medii și, probabil, continuă să circule. Astfel, la 1 mai 1990, în primul număr al revistei *Mihai Eminescu* (publicație având trei „Directori: Victor Crăciun, Mihai Cimpoi, Vasile Levițchi”), părintele Constantin Galeriu a publicat textul intitulat „Lumină lină”, din care cităm:

„Era în tratament la Spitalul de la Mănăstirea Neamț. Și a chemat preotul să-l spovedească și să-l împărtășească. Și după sfânta împărtășanie, este dovedit, îndemnat de preotul care l-a spovedit și împărtășit pe o carte de cult veche, Eminescu a spus: «Părinte, vă rog, să aveți grijă să fiu așezat la locul meu de odihnă, undeva pe malul mării, și să fie acolo o mănăstire de măicuțe și să murmure așa cum în copilăria mea am auzit la Mănăstirea Agafton, să murmure cântecul meu atât de scump Lumină lină.[»] Eminescu vorbea de un imn rostit la vecernie, la slujba de seară: Lumină lină.”

Părintele Galeriu – Dumnezeu să-l odihnească! – a fost un om care, poate, a acordat prea multă încredere cuvântului altora. Nu-i al lui păcatul,

dar riscul care apare e chiar mai mare decât dacă ar fi mințit, căci, nu o dată, mărturiile cele mai credibile vin de la cei care cred în ceea ce spun.

Când citim următoarea strofă dintr-o poezie postumă, publicată de Hodoș în 1902:

„Răsai asupra mea, luminează lină,
Ca 'n visul meu ceresc d' odinioară;
O, maică sfântă, pururea fecioară,
În noaptea gândurilor mele vină”,

nu putem să nu ne întrebăm dacă nu cumva între consemnarea anonimă și aceste versuri există o tainică legătură.

Duhovnicul misterios

„...m-au chemat la M-reă Neamțu...” Sună ciudat, persoana care a consemnat aceste cuvinte părând a fi venit din afara Mănăstirii. Și-atunci, te întrebi: oare tocmai în lăcașul lui Dumnezeu să nu se fi găsit nimeni care să-l spovedească pe Eminescu? Asemenea mărturie nu poate veni însă decât din partea unui duhovnic și nu toți preoții ori călugării au acest dar în plus. Într-o mănăstire, duhovnic poate fi și un simplu monah, dar asta nu face ca orice monah să fie și duhovnic.

În căutarea unei explicații plauzibile, ne-am putea închipui că duhovnicul de la Neamț lipsea din cine știe ce motiv, situație în care, dacă trebuia cineva neapărat spovedit urgent, era nevoie de un înlocuitor, chemat din afara mănăstirii. Nu credem, căci rămâne improbabil ca o mănăstire mare precum cea în cauză să fi avut un unic duhovnic, dar să zicem că așa ar fi fost. De ce această grabă, însă, câtă vreme Eminescu nu era bolnav, ci numai „posac și trist”?

Ne-am mai putea gândi că, poate, Eminescu a vrut să se spovedească cuiva anume. Cui? Conform consemnării citate, el cere să fie îngropat „într-o mănăstire de maici” și își amintește cu duioșie de Agafton, unde au îmbrăcat rasa monahală și trei dintre rudele lui. Să facem o legătură cu faptul că destul de aproape de Mănăstirea Neamțului se găsește marele ansamblu monahal de la Văratec, unde mergea adesea Veronica, și să ne întrebăm dacă n-o fi vrut să se spovedească aceluiași părinte căruia i se spovedea și ea? Cam aduce a telenovelă (și, oricum, ne îndoiim că Eminescu cunoștea numele celui căruia i se spovedea Veronica).

Din formulare, reiese aproape cert că Eminescu ar fi solicitat pe cineva anume, care nu putea fi decât un cunoscut. Principalul element care duce la o altă concluzie este faptul că autorul scrie „*m-au*”, nu „*m-a*” chemat, deschizând astfel și varianta în care Unii (nu contează cine) ar fi acționat în numele lui Eminescu (fiind vorba și de o împărtășire urgentă, te-ai putea întreba chiar în ce măsură el a mai știut sau nu ce hotărâsc ceilalți pentru sine). Impresia este accentuată de lipsa oricărei mențiuni din care să reiasă că Eminescu și duhovnicul s-ar fi cunoscut dinainte. De aceea, dacă Eminescu chiar ar fi apelat la un dohovnic după ce a ajuns la Neamț, parcă mai verosimilă ni se pare o altă variantă: unchiul lui Ion Creangă, preotul Gheorghe Creangă, de la paraclisul spitalului din Târgu Neamț – persoană complet trecută cu vederea de prea grăbiții cercetători ai biografiei eminesciene.

Indivizi care știu despre Eminescu ceea ce n-a știut nici el s-au grăbit să afirme că, din moment ce s-a spovedit, ar fi însemnat că se afla pe patul de moarte, uitând că autorul însemnării precizează că acesta era „*posac și trist*”, nu și bolnav. Și-apoi, știm noi că Eminescu nu s-a mai spovedit și altădată? Știm noi că nu o făcea cu o anumită regularitate, impusă măcar de marile sărbători, precum cea de Paști? Dar asupra acestui subiect vom reveni, pentru că prea s-au înmulțit cei care susțin că Eminescu ar fi fost ateu. Amintindu-le că asemenea afirmații n-a cutezat să facă nici cea mai turbată propagandă comunistă, deși i-ar fi slujit de minune, îi întrebăm dacă un ateu ar scrie, de pildă: „*Christos ce din mormântu-i răsare-nvingător*” (manuscrisul 2254, 99).

Amintitori dubioși și biografi fără Dumnezeu

Părintele duhovnic a fost chemat „*la bolniță*”. De obicei, istoricii literari denumesc prin bolniță ospiciul de lângă Mănăstirea Neamțului. Ce însemna însă acest cuvânt în epocă? „*Infirmerie, într-o mânăstire*” (subl. ns.), răspunde L. Șăineanu, în 1910. Iar în *Dicționarul limbii române literare contemporane* (1958) citim referitor la același cuvânt: „(*Învechi și arhaizant*) *Spital (pe lângă o mânăstire sau un așezământ de binefacere); infirmerie* ♦ *Locul unde se izolează și se îngrijesc vitele bolnave.*” (Aceeși explicație este preluată și de autorii DEX.)

Ambele prezentări trimit la un stabiliment sanitar, care putea fi și privat, dar care, de obicei, era unul bisericesc. Or, în cazul nostru, se vedește că ospiciul ieșise de două decenii de sub administrarea Mănăstirii, devenind instituție de Stat, dirijată de laicii ieșeni, aleși pe criterii politice. Prin urmare, cuvântul **bolniță** a fost în mod eronat folosit pentru a desemna **balamucul**,

deosebit fie și numai prin dotări (avea carcere cu zăbrele la ferestre și uși întărite ori beciuri cu lanțuri grele, fixate în ziduri) ori prin personal, aici fiind necesari și gardienii.

Referitor la infirmeria Mănăstirii Neamțului, date prețioase aduce chiar P. Zosin. Citând din *Viața starețului Paisie* (1722–1744), el ne informează că în 1779 funcționau **două** bolnițe (vezi *Dare de seamă* despre mișcarea și asistența bolnavilor din ospiciul Mănăstirea Neamțu pe anul 1903). Una, zisă „*bolnița bătrânilor*”, era spital destinat călugărilor și mirenilor bolnavi și fără adăpost (Eminescu era mirean, ectima se reactivase, iar starea lui materială era precară). O alta a servit un timp drept cantină pentru **străinii găzduiți de monahi**. Dacă pe atunci Statul nu se implica deloc în treburile ospiciului, în schimb, „*după secularizarea averilor mănăstirești, la 1 Ianuarie 1863, ospiciul de la mănăstirea Neamțu se recunoaște ca așezământ oficial și se pune sub vegherea direcției sanitare...*” Situația a durat până la 1 Aprilie 1866, când ospiciul „*trece sub d'a dreptul administrare a onor. epitropiei generale a casei Sft. Spiridon din Iași*”.

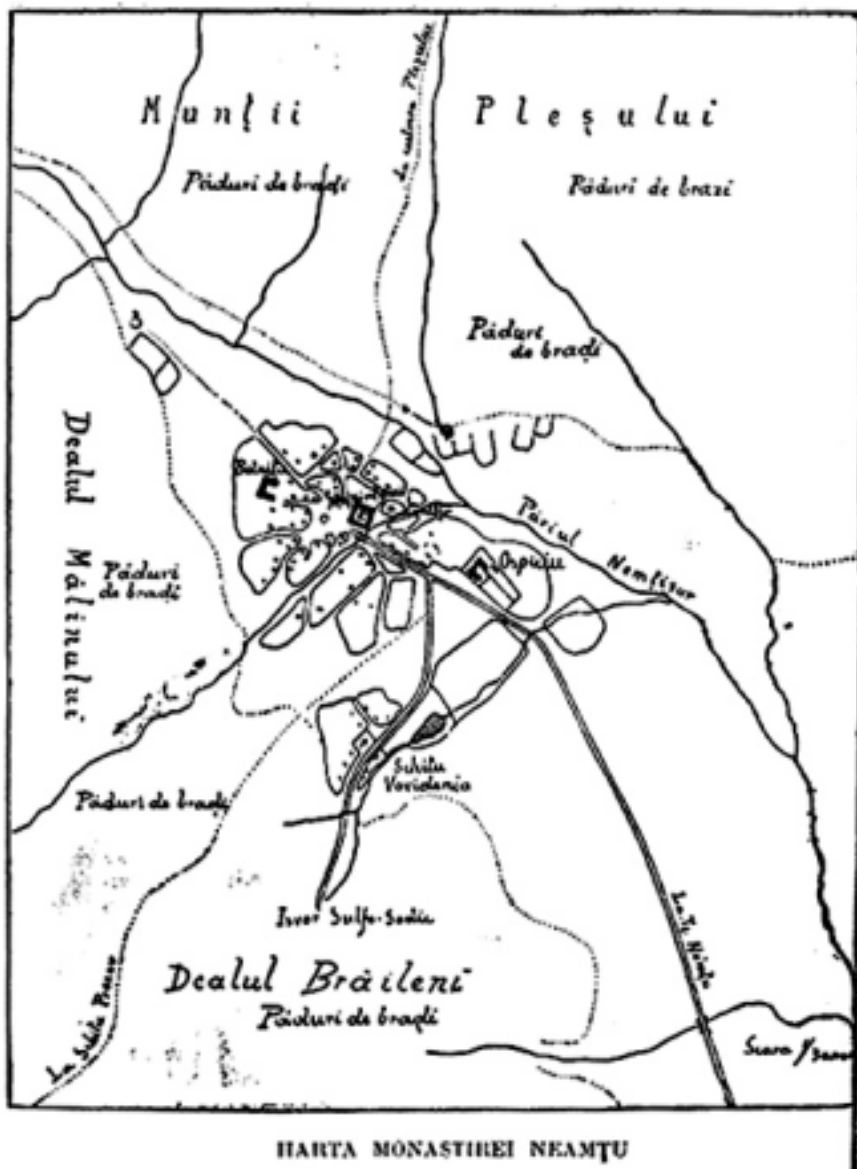
Lucrurile devin și mai limpezi dacă privim hărțile pe care doctorul Zosin le-a atașat *Dării de seamă*. Din ele vedem că ospiciul se afla pe drumul ce leagă Târgu Neamț de Mănăstire, la câteva sute de metri distanță de aceasta din urmă și la 14 km de oraș, „*bolnița bătrânilor*” găsindu-se de cealaltă parte a Mănăstirii, între păduri de brazi.

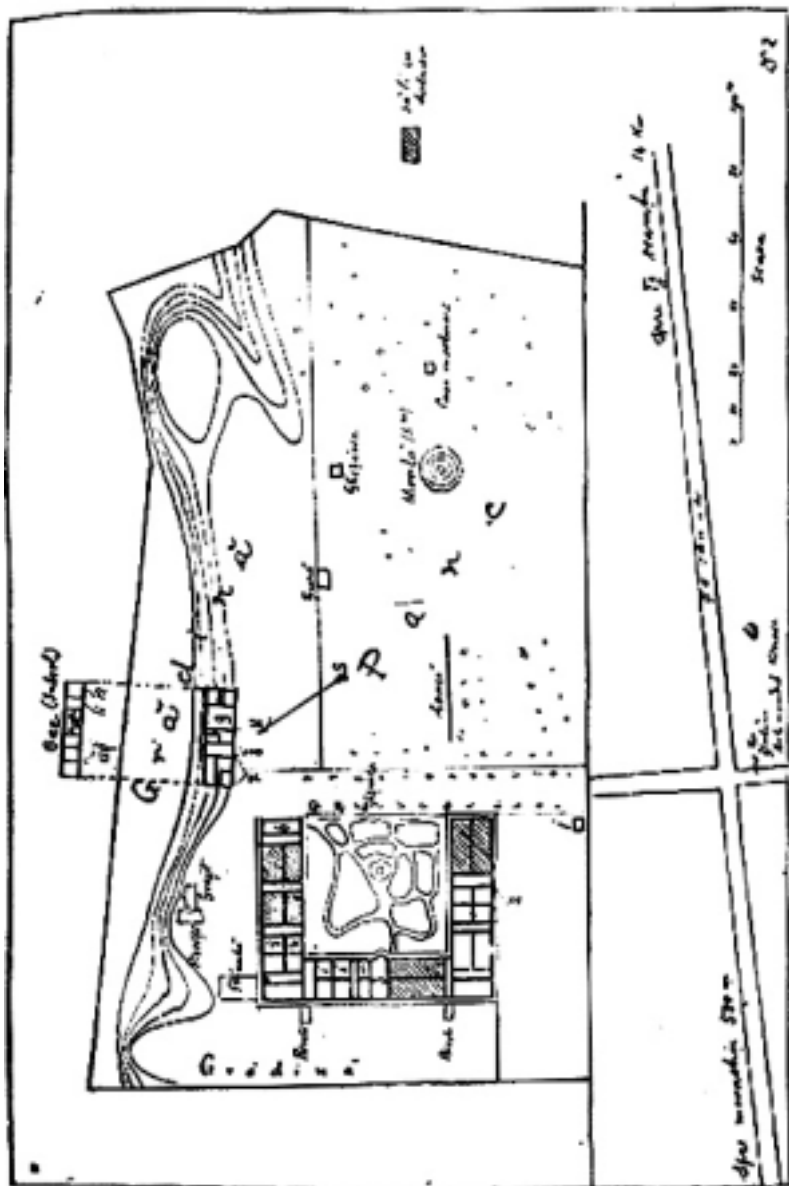
Evenimentul ar fi avut loc „*Pe ziua de sf. Voievozi*”, iar Sfinți Voievozi li se spune Arhanghelilor Mihail și Gavriil, care sunt sărbătoriți la dată fixă: 8 noiembrie. Prin urmare, numai o zi desparte data indicată de Anonim de cea parvenită prin doctorul Zosin și care, de-ar fi adevărată, ar arăta că la 8 noiembrie Eminescu era în arestul Poliției din Iași, sărbătorindu-și într-un mod cam prea original ziua numelui, în vreme ce junimiștii benchetuiau în jurul marelui lui „protector”, Maiorescu, apărut în oraș în ziua precedentă.

Atunci însă, rămâne și întrebarea: a fost Eminescu spovedit în mare grabă, îndată ce a ajuns la Mănăstirea Neamțului? Ce nu-i posibil acolo unde e excedent de imaginație? De la Iași la Mănăstire sunt circa 110 km. Normal era ca până la Pașcani (peste 80 de kilometri) drumul să fie străbătut cu trenul, restul, care nu-i chiar „peste deal”, urmând să fie parcurs cu o trăsură sau un car, cu ceea ce numim astăzi o „ocazie” sau, la nevoie, chiar pe jos. În asemenea condiții, de la Iași la Mănăstirea Neamțului se putea ajunge într-un interval de timp variind de la câteva ceasuri la maximum o zi. Dacă ar fi să luăm în serios certificatul medical și adresa Epitropiei, datate 6 noiembrie, ar trebui să

acceptăm că Eminescu putea ajunge la Mănăstire chiar mai devreme, pe 7 noiembrie (ziua în care Maiorescu sosea în Iași).

„Și au fost acolo Ion Ghiorgheț... Iar M. Eminescu era limpede la minte... Și mi-au sărutat mâna... Iar a doua zi...” (subl. ns.).

PLANUL OSPICIULUI M-REA NEAMȚU

1. Poartă, — 2. Lăcașul mediteranean, — 3. Păcură, — 4. Cămin, — 5. Gardărie, — 6. Sălaș, — 7. Încălzire, — 8. Spălătorie, — 9. Dăcărie, — 10. Măreștii Neamțu, — 11. Dăcărie, — 12. Dăcărie, — 13. Dăcărie, — 14. Dăcărie, — 15. Dăcărie, — 16. Dăcărie, — 17. Dăcărie, — 18. Dăcărie, — 19. Dăcărie, — 20. Dăcărie.

În înscrisul cu iz de cronică veche avem, așadar, și un martor ocular: Ion Gheorghiță. Ce căuta Ion Gheorghiță la Neamț? Să zicem că-l adusese pe preot. Cum se potrivește secretul spovadaniei cu prezența acestui terț? Să zicem că n-a fost martor. Bine, dar atunci, dacă preotul a sosit doar ca să-l spovedească și împărtășească pe Eminescu, după care a plecat de unde-a

venit, și dacă Ion Gheorghiță n-a asistat la spovedanie, ce sens are menționarea numelui lui? În schimb, nu este pomenit nimic despre cei din stăreție, de-ai zice că popa, Ion Gheorghiță și Eminescu se întâlniseră în secret, pe creștet de munte, la miezul nopții, când urlă lupii. De ce într-o relatare atât de scurtă autorul consumă puținul spațiu existent cu date complet nesemnificative, prezența lui Ion Gheorghiță fiind la fel de edificatoare precum ar fi fost culoarea ochilor starețului?

Din întregul text, cea mai suspectă este precizarea: „*Iar M. Eminescu era limpede la minte*”. De unde și până unde? Există două explicații.

Întâi, deși scrie: „*m-au chemat la M-rea Neamțu*”, autorul anonim s-ar referi, de fapt, la ospiciul de lângă mănăstire. În această ipoteză, ne-am putea gândi că duhovnicul se așteptase să găsească un dement, dar că, surpriză, creștinul nu era așa cum îl creionează Zosin („*psihopat alcoolic și sifilitic*” cu „*perioade de furie, de inconștiență*”, ajungând „*până la gradul de a utiliza excrementele, etc.*”), ci doar „*tare posac și trist*”. Și-atunci, în mod firesc, preotul a simțit nevoia să precizeze că a spovedit un om normal, nu un nebun. Sună bine, dar există o problemă: dacă Eminescu ar fi fost în balamuc și ar fi cerut să-i fie adus un duhovnic, dar nu cel obișnuit, de la mănăstirea de alături, ci unul anume, c-așa voia el, un alienat oarecare, l-ar fi băgat cineva în seamă? Oare în acel „*pașalâc intendențesc*”, cum numește Zosin ospiciul de lângă Mănăstirea Neamțului, intendentul s-ar fi grăbit să-i satisfacă lui Eminescu dorința, trimițând gonacii ospiciului să-l descopere și să-l înhațe pe duhovnicul „comandat”, sau l-ar fi „tratat” pe pacient cu câteva găleți de apă rece?

Și-apoi, dacă omul Bisericii aflase pe cineva zdravăn la minte aruncat între nebuni, el nu avea oare nici o datorie morală față de soarta acestuia? Era un simplu prestator de servicii?

A doua explicație este aceea că totul este o invenție clădită pe câteva mărunte adevăruri. Bunăoară, în ce ne privește, acceptăm că Ion Gheorghiță o fi fost un personaj real și socotim foarte posibil să fi ajuns și primar (în Crăcăoani ori în altă parte), dar întrebăm: ce legătură are Ion Gheorghiță cu Eminescu?

Nefiresc sună și vorbele puse în gura lui Eminescu:

„*Părinte, să mă îngropați la țarmurile mării și să fie într-o mănăstire de maici, și să ascult în fiecare sară ca la Ağafton cum cântă «Lumină lină»*”.

Câteva observații pe marginea acestor cuvinte, care nu sunt simboluri, ci cereri precise. Atare solicitare nu formulează decât un om aflat pe patul de

moarte (după doctorul Zosin, era chiar un „*furios*” cu suficientă energie ca să se izbească „*de pereți și de balcoane*”). Precizarea că mănăstirea trebuia să fie neapărat una de maici este cu atât mai nepotrivită, cu cât, în pofida a ceea ce se poate deduce din formularea de mai sus, malul mării nu-i înțesat de asemenea locașuri, iar Eminescu nu avem știință să fi vizitat ori să fi auzit de unul anume. Chiar să fi vrut, pretinsul duhovnic (mărunt preot, slujind într-o parohie ori într-o mănăstire de maici, aflată la sute de kilometri de malul mării) nu ar fi putut da curs cerințelor de mai sus.

Ne îndoim, deci, că o asemenea rugămintă putea veni din partea unui om „*limpede la minte*” și este foarte posibil ca acesta să fi și fost mesajul real al notiței. Textul pare redactat de cineva care nu era ignorant în ceea ce-l privește pe Eminescu și care, invocând mănăstirea Agafton (Matei ne asigură că pe vremuri i se spunea Gafton), crește cota de credibilitate a notațiilor lui. Din punctul nostru de vedere, tocmai prea marea aglomerare de informații auxiliare într-un text atât de scurt ar trebui să ne facă prudenți. Scrierea lui pe o carte de rugăciuni poate să fie și ea privită ca o subtilă intenție de susținere a impresiei că autorul ar fi om al Bisericii. Brusca întrerupere a relatării este însă și mai suspectă, pentru că, afară de cazul în care autorul ar fi făcut stop cardiac, nimic n-o justifică. În clipa în care moaie penița în cerneală, autorul manifestă voința de a consemna fapte pe care le socotea deosebit de importante. De aceea, normal ar fi fost ca el să nu pună punct decât după ce ar fi înșirat pe hârtie tot ceea ce credea că este esențial. A fost întrerupt de cineva/ceva? Ar fi reluat consemnarea de unde rămăsese. S-a terminat spațiul pe care putea să scrie? Numai Dumnezeu lui știe, dar întrebăm: dacă văzuse că nu mai are loc decât pentru trei, patru cuvinte, de ce ar mai fi început acel capăt de frază fără sens în lipsa unei continuări: „*Iar a doua zi...*”?

Faptul că a fost consemnat pe o carte de rugăciuni sporește aparenta veridicitate a citatului Anonimului, din multiple motive, unele acționând din subconștient. La Agafton erau maici Fevronia și Olimpiada Iurașcu, două dintre mătușile lui Eminescu dinspre partea mamei și este posibil ca, în vreun drum făcut acolo cu cine știe ce ocazie, copilul Eminescu să fi auzit cântându-se *Lumină lină* și să fi fost puternic impresionat de această rugăciune foarte veche și foarte frumoasă, care sună astfel:

„*Lumină lină a sfintei slave a Tatălui ceresc Celui fără de moarte, a Sfântului, Fericitului, Iisuse Hristoase, viind la apusul soarelui, văzând lumina cea de seară, lăudăm pe Tatăl, pe Fiul și pe Sfântul Duh, Dumnezeu; vrednic ești în toată vremea a fi lăudat de glasuri cuvioase, Fiul lui Dumnezeu, Cel ce dai viață, pentru aceasta lumea Te mărește.*”

Victor, unul dintre nepoții lui Eminescu (care n-a apucat însă să-l întâlnească vreodată), semnează la 11 iulie 1928 textul intitulat *Din copilăria lui Eminescu* (apărut în publicația ieșeană *Orașul nostru*):

„În liniștea de la Mănăstirea Agafton, s'a refugiat foarte adese ori acela care a scris «Luceafărul».

Ori de câte ori, sufletul lui de copil suferia asprimită unui părinte care nu l'a înțeles nici odată, găsia în popasurile odihnitoare din chilia monahală a mătușelor Fevronia și Olimpiada Iurașcu, toată recrearea de care avea nevoie. Aceste evadări din casa părintească, au continuat și în timpul adolescenței și chiar mai târziu, când, după perigrinări în lumea largă se regăsea din nou în calmul înserării, călător dornic să-și rânduiască aducerile aminte, mai vii și mai puternice de cât realitatea însăși.

Firea lui schimbătoare în care reținea cu precizie zbuciumul nomad de veacuri al cine știe cărui strămoș tătar din stepele infinite ale Ucrainei, simția nevoia violentă ca după atâta risipă a întregii lui ființe, să soarbă cu lăcomia pelerinului însetat toată odihna dela Mănăstirea Agafton.

Acolo a ascultat pe călugărița bătrână (pe nume Zenaida, aflăm de la tatăl lui Victor, Matei Eminescu – n. ns.) care i-a istorisit povestea lui «Călin»; acolo a scris multe din primele poezii, acolo a șlefuit adeseori versuri rămase definitive.

Chilioara maicelor Iurașcu, a găzduit adeseori pe Mihai, când viața îl umilia sau îl ofensa, când florii demiurgi ai poeziei, dădeau buzna la porțile gândirii.

Întâmplarea face că mai dăi-nuește și astăzi căsuța modestă și anonimă de lângă arhondaricul mănăstirii. Măine când timpul sau cine știe ce mână incultă va suprima de pe fața pământului, refugiul vremelnice al lui Eminescu, nu va mai ști nimeni că acolo a luat ființă povestea în versuri a lui «Călin» sau că a fost adăpostul celui mai nefericit cântăreț al acestui neam.”

Fraze ostenite! Ambițios, dar așteptând zadarnic să fie și el asaltat de „florii demiurgi”, nepotul repetă ceea ce-și mai amintește că a auzit de la tatăl lui și mai pune și de la sine. Iar Matei, tătâne-său, nu s-ar zice că avea o părere prea bună despre onestitatea lui:

„Deci spusele lui fiu-meu sunt anecdote și nu-l prea crede ce spune, căci grație educației ce i-a dat-o mamă-sa, are multe apucături, care ar trebui să lipsească unui om” (epistolă către Corneliu Botez, 20 aprilie 1909).

Referitor la Eminescu și Agafton, Matei însuși povestește în termeni mai preciși și fără leșioasele explicații găsite de fiu-său:

„Izvorul inspirației «Luceafărului» nu-l cunosc, dar știu că a apărut tare cu puțin înainte de a se îmbolnăvi pentru prima dată, însă pe a lui Călin îl știu.

Harieta stătea mai mult la maica Fevronia la mănăstire la Gafton (așa-i zicea lumea mănăstirei, și nu Agafton).

Mihaiu era la Iași, ce slujbă avea nu știu, dar de locuit, locuia la un loc cu Budnărescu, în niște chilii foste a călugărilor greci din fundul curții bisericii Trei erarhi. Venind pe acasă s-a dus și pe la Gafton și de acolo într-o seară maica Fevronia a făcut șezătoare de tors lână și au venit la acea șezătoare mai multe călugărițe, și una din ele anume Zenaida, a spus povestea lui Călin, Mihaiu a ascultat-o, a luat notițe și a versificat.

Pe atunci este fotografiat pentru a doua oară în viața lui în fotografia a căria reproducție v-am trimis-o.”

Din aceste rânduri, conținând și o informație în mod sigur greșită (a doua fotografie a lui Eminescu nu a fost făcută la Iași, ci în 1878, pe când lucra la *Timpul*), nu reiese că Eminescu ar fi mers la Agafton din motivele enunțate de nepotul Victor, ci pentru a o vedea pe Harieta, care „stătea mai mult” acolo. Simplul fapt că a fost reținută cu atâtea detalii acea „șezătoare de tors lână” este de natură să arate că vizita lui Eminescu la mănăstire fusese ceva deosebit. Precizarea: „*Venind pe acasă s-a dus și pe la Gafton*” indică tot o vizită întâmplătoare.

Oricare ar fi adevărul, atât Matei, cât și Victor rămân posibile surse de inspirație pentru autorul consemnării din cartea de rugăciuni – dacă, așa cum credem, aceasta este o făcătură.

G. Munteanu scrie că „șase din cei nouă copii ai stolnicului (Iurașcu, bunicul lui Eminescu dinspre mamă – n. ns.) s-au consacrat la diferite vârste existenței monahale”, adăugând că, în opinia lui, alegerea acestei căi s-ar putea să fi fost, nici mai mult, nici mai puțin, decât „înțelepciunea ultimă” a unui neam pe care el îl vedea îmbibat cu sifilis. Cum nimeni nu se supăra pe căruță că nu e Mercedes, nici noi nu avem a ne necăji pe limitele amintitului istoric literar. De aceea, n-avem decât a compătimi neputințele acestui biograf-fără-Dumnezeu.

Dincolo de motivația fiecăruia dintre cei șase Iuraști, rămâne faptul în sine. Iar acesta aruncă o cu totul altă lumină asupra informației – incerte – că Eminescu însuși ar fi intenționat să se retragă într-o comunitate mănăstirească. Ne amintim unul dintre motivele pentru care Maiorescu a socotit că Eminescu s-ar fi alienat: „vrea să se călugărească” (*Însemnări zilnice*, 23 iunie 1883). Nu insistăm foarte mult asupra acestui aspect, pentru că explicarea lui ar necesita un temeinic incurs în copilăria lui Eminescu – și aceasta, obiect de divertisment pentru procuratura literară. Modul ferm în care Eminescu a apărât Biserica Neamului chiar și față de sora Apuseană a

acesteia (nu mereu blândă și dezinteresată) indică anumite afinități pentru oamenii lui Dumnezeu – afinități care i-or supăra pe atei mai nervoși, grăbiți să le considere probă de alienare, sau cuib pentru spirochete.

Omul care pleacă în mai multe direcții deodată

Ce concluzii să tragem din cele de mai sus? Mărturiile, atâtea câte sunt, arată doar că în noiembrie 1886, în viața lui Eminescu a avut loc un eveniment necunoscut, care a determinat bruscă lui dispariție din oraș. Unde plecase? Depinde pe cine întrebăm. De exemplu, putem primi următoarele răspunsuri:

- ◆ „mănăstirea Neamțu” (*Epoca*, 14 și 15 noiembrie 1886);
- ◆ „...printre alienații de la Mănăstirea Neamțul” (Măiorescu către Slavici, 18 noiembrie 1886);
- ◆ „la Niamțu” (Șt. Vârgolici către Negruzzi, 25 ianuarie 1887);
- ◆ „Spitalul din Târgu Neamț” (*Liberalul*, 18 iulie 1887);
- ◆ „la Neamț în casa de alienați” (Cornelia Emilian, 1892);
- ◆ „ospiciul Golia” (N. A. Bogdan, *Amintiri despre Eminescu*, revista *Familia*, 1902). Golia este prefigurată și în așa-zisa epistolă a lui Măiorescu către Gh. Eminovici [18 octombrie 1883], dar nu ca balamuc de tranzit – „*Dacă nu se va îndrepta până atunci, va fi timpul venit să-l așezăm la Golia sau la Mărcuța, ca pe un bolnav fără leac*”). N. A. Bogdan nu se numără printre sursele care excelează prin exactitate, dar, vorba lui Măiorescu, există – și, adăugăm noi, e luat în seamă.

Pe cine să crezi mai iute?

Privitor la cauza pentru care Eminescu a părăsit Iașii în toamna lui 1886, lucrurile nu sunt cu nimic mai limpezi. În mare, avem două feluri de mărturii: unele făcute pe când Eminescu mai trăia, altele, mai puțin credibile, doar după ce s-a stins.

Relatările antume. Acestea se împart, și ele, în mai multe categorii. Unii susțin că, alienat fiind, ar fi ajuns în ospiciu, alții că ar fi fost internat într-un spital obișnuit, din cauza ectimei, alții acceptă că ar fi fost bolnav, dar nu spun explicit că ar fi fost internat, iar alte voci elimină din ecuație atât îmbolnăvirea, cât și internarea. Cu trecerea timpului, despre ultimele trei versiuni s-a vorbit tot mai puțin, astfel încât putem spune că, practic, acestea n-au mai ajuns până la noi decât în măsura în care nu au fost eliminate și din arhive. Nu s-a renunțat la ele în urma unor analize, ci, pur și simplu, au fost

făcute uitate, pentru că nu conveneau elementului politic. Desigur, nu politicienii sunt direct responsabili – ei nici măcar nu au știut (după cum nu știu nici astăzi) altceva decât că Eminescu a fost un gazetar periculos și cam complicat, pe care nu trebuie să îl citească, ci doar să se folosească din opera lui poetică de acele citate avizate de Propagandă, ignorându-l complet ca gânditor. Și, în majoritatea cazurilor, este firesc să fie așa, inclusiv ca măsură de autoprotecție. Căci ce inimă de câine ar trebui să ai pentru a-i cere unui biet actor politic să parcurgă întreaga operă a lui Eminescu, sleindu-i cei trei neuroni și-un sfert?

Să enumerăm ipoteticele destinații ale lui Eminescu, după părăsirea Iașilor, precum și cauzele care au determinat plecarea lui. Începem cu relațiile antume :

1) Plecat din Iași din motive medicale neprecizate

Epoca: „*Sănătatea d-lui Eminescu merge din ce în ce mai rău. În urma avizului unui consiliu medical, și prin îngrijirea administrației județului Iași, nenorocitul poet a fost transportat acum trei zile la mănăstirea Neamțu*” (14 noiembrie 1886, rubrica „*Ultime informațiuni*”, pagina 3). Anunțul este lapidar, nu face nici o referire la tipul bolii și la momentul declanșării ei și nici nu pretinde că ar fi o recidivă. Mai mult, redactorii scriu că administrația s-ar fi îngrijit de transport și spun explicit că Eminescu ar fi fost dus „*la mănăstirea Neamțu*”, nu la ospiciul din apropierea acesteia.

2) Internat în ospiciu

Maiorescu: „*Eminescu are o recidivă și este printre alienații de la Mănăstirea Neamțu*”, îl anunță el pe Slavici la 18 noiembrie 1886. Cu puțin înainte, chiar a doua zi după apariția primului anunț din *Epoca*, la 14 noiembrie, Creangă îi scrisese și el lui Slavici (iar Maiorescu semnase și el epistola), căruia îi transmite „*cele mai cordiale mulțumiri*”, îi urează succes „*în lupta mult mai grea ce ați întreprins-o în Sibiu*” și îl informează că în România au fost „*mari agitații politice*”, dar fără a-l anunța și privitor la pretinsa internare a lui Eminescu – probabil pentru că, știind care e adevărul, nu luase în serios știrea din *Epoca*. Cu excepția magistrului, nici unul dintre ceilalți semnatori ai epistolei nu știm să mai fi anunțat pe cineva că Eminescu ar fi avut „*o recidivă*”. Ba, mai mult, nici măcar *Epoca* nu pretinsese asemenea enormitate.

De aceea, micul *post-scriptum* din epistola lui Maiorescu către Slavici este încă o probă privind soiul intrigilor țesute de magistru împotriva lui

Eminescu, „protejatul” lui: șopârle mediatizate prin gazetele grupării politice *Junimea*, prin rude și prin cunoscuți. Strict în cazul la care ne referim acum, dacă nu chiar reaua-credință a magistrului, atunci măcar lipsa lui de bunăvoință față de Eminescu devine imposibil de tăgăduit, iar acest exemplu ne indică, și el, încotro trebuie să privim când, în chestiunea Eminescu, descoperim grave erori ale presei românești din Transilvania ocupată. (La data la care Maiorescu a scris aceste cuvinte, Slavici era un influent om de presă în Sibiu, prin *Tribuna*, și un agitator de spirite în sensul indicat de București, inclusiv de Palat.) De altfel, în pofida acestor rânduri, Maiorescu rămâne printre cei care probează că știrea din *Epoca* era falsă.

C. Mille (două luni după plecarea lui Eminescu din Iași): „*Și această personalitate, această ființă excepțională... duce greul jug al vieții moarte într’o casă de nebuni*”, ceva mai încolo adăugând că respectiva *ființă excepțională* s-ar plimba „*printre nebunii și călugării de la mănăstirea Neamțului... Căci acolo a ajuns bietul Eminescu.*”

Câteva zile după apariția articolului lui Mille, la 21 ianuarie, ca urmare a primirii replicii lui Eminescu (17 ianuarie) și, probabil, a unei verificări făcute la Mănăstirea Neamțului, *Lupta* se dezice de afirmațiile lui Mille:

„*Am publicat mai zilele trecute o scrisoare de la Eminescu prin care restabileam el singur adevărul în privința stărei lui de sănătate*” (subl. ns.).

La rândul lui, *Universul* anunță că a fost **rectificată** acea „*știre greșită ce se răspândise asupra sănătății*” lui Eminescu (22 ianuarie 1887).

Concluzia firească: Mille minte. Eminescu nu era în ospiciul de lângă Mănăstire, ci era găzduit de aceasta din urmă – aici, de altminteri, primind și bogata corespondență din acea perioadă.

3) Internat din alte cauze decât boală psihică

Liberalul: „*Earna trecută, poetul nostru M. Eminescu căzuse greu bolnav de picioare. Epitropia Ospitalului Sf. Spiridon, văzându-l lipsit de mijloacele necesară, l-a trimes la spitalul din Târgu-Neamț*” (subl. ns.). Aflându-se aceasta, toate ziarele noastre fără deosebire de culoare politică, precum și multă lume orășenească pretinsă «cultă», manifestară neconținut compătimirea și îngrijirea lor pentru marele poet. Îndemnuri, care de care mai patriotice-naționale, nu lipseau” (18 iulie 1887).

Remarcăm că în acest text, scris la vreo jumătate de an după cel al lui Mille, nu apare nici un ecou al minciunilor acestuia. (Pe când Eminescu scria la *Timpul*, *Liberalul* era condus de G. Panu. Eminescu își începe articolul din 26 iunie 1881 cu cuvintele: „*«Liberalul» din Iași, cu care îndealmintrelea nu*

mai polemizăm, revine cu calomnia absurdă că...” , afirmând în text că numita foaie „*minte pur și simplu*” – evident, nu în favoarea lui. În perioada 1885-1887, ziarul s-a aflat pe mâinile lui I. N. Roman.)

4) Plecat din Iași din motive nemedicale și prin proprie voință

Al. Vlahuță: „Ce păcat că nu mai avem între noi pe cel mai puternic și mai luminat talent, ce ne-a fost dat s’ avem, pe *fratele Eminescu, al cărui desgust de om superior nedreptățit – ’l-a făcut să se retragă din mijlocul nostru* (subl. ns.), tocmai atunci când ne era mai scump și mai necesar!” (Lupta, 4 ianuarie 1887).

Nici două săptămâni după publicarea acestor rânduri, Panu avea să accepte în *Lupta* textul mișelesc al lui Mille, text apărut, ai zice, ca un răspuns din partea celor care se temeau ca nu cumva otrava pe care o picurau ei să fie neutralizată de adevăr.

St. Vârgolici: „*Eminescu, care e la Niamțu, e cu totul bine, dar dacă ar veni la Iași n’ar avea cu ce trăi. Nu s’ ar putea face ceva pentru dânsul? Vr’ o rentă viageră, vr’ o recompensă națională? sau vr’ o pensie de la vr’ un bogătaș de pe acolo? E o adevărată rușine pentru țară ca un asemenea om să nu aibă cu ce trăi în viață când numele lui va trăi cât veacurile*” (epistolă către I. Negruzzi, 25 ianuarie 1887). În lista pe care Maiorescu înșiră „oameni de care am putea dispune – o importantă falangă pentru mai târziu” (11 septembrie 1876), Vârgolici este caracterizat drept „dubios” (oare, pentru că nu ținuse cont de îndemnul lui din 7 octombrie 1875, când îi ceruse să aibă drept rațiune a vieții „*Jertfa ideală și nimic alta*”, căci „a lucra numai pe bani” e la îndemâna oricui?).

Localizarea lui Vârgolici: „*Eminescu, care e la Niamțu...*” ne arată că, la acea dată, locul în care se găsea Eminescu nu era chiar așa de cunoscut pe cât ne dau unii de înțeles, căci, de-ar fi fost notorii alienarea lui Eminescu la Iași și șederea lui în ospiciul de lângă Mănăstirea Neamțului, ce rost mai avea să precizeze unde se găsea acesta, tocmai într-o scrisoare către Negruzzi, care în noiembrie fusese la Iași, cu ocazia banchetului *Junimii*, presupunându-se, astfel, că era bine informat asupra „bolnavului”? La data conceperii acestei misive nu exista nici un motiv medical care să-l împiedice pe Eminescu să meargă în Iași. Vârgolici nu face decât să constate că acesta „*e cu totul bine*”, fără să sugereze, măcar, că până atunci ar fi fost altfel.

Poate, unii se vor gândi: dacă nu era nimic cu sănătatea lui Eminescu, ce i-a venit lui Vârgolici să dea asemenea asigurări, dacă n-ar fi existat nici o problemă de această natură?

Explicații pot fi mai multe. Una dintre acestea, s-ar putea găsi în articolul lui Mille, apărut cu 10 zile înainte de scrisoarea lui Vârgolici, acesta din urmă bătând șaua, să priceapă iapa de lemn. Cum înfioratul Mille vorbea acolo de Eminescu ca de „*nebulul din Mănăstirea Neamțului*”, căruia durerea „*i-a sfărâmat mințile*”, cum afirma ferm că „*Omul cugetător, scriitorul care a știut să întrupeze în forme așa de gingașe vorba românească, nu mai există*”, precizând brutal și fără drept de apel: „*tot ce a rămas din Eminescu, e animalul care 'și îndeplinește funcțiunile*”, era posibil, bunăoară, să fi intrat lumea la gânduri și să se fi interesat la Neamț, spre a afla ce s-a întâmplat (dezmințirile din *Lupta* și din *Universul* dovedesc acest lucru). De aceea, rândurile lui Vârgolici pot să fie (și) o atestare suplimentară a faptului că toate cele spuse de Mille pe seama lui Eminescu erau, așa cum afirmă acesta din urmă și cum recunoaște chiar și ziarul prin care fusese lansată calomnia, doar zvonuri „*răspândite, poate cu rea intenție, din Iași*”. Simpla întrebare: „*Nu s'ar putea face ceva pentru dânsul?*” arată că Eminescu nu era un biet smintit, aflat sub tratament la balamuc, căci nu ni s-o cere să credem că Vârgolici solicita „*vr'o recompensă națională*” sau „*vr'o pensie de la vr'un bogătaş de pe acolo*” pentru un alienat mintal.

O altă explicație plauzibilă, poate fi următoarea: numărul mare de vizitatori care mergeau la Mănăstirea Neamțului, încurajați și de practicarea unei „*chirii eftine*” (am prezentat mai sus mărturia lui Vlahuță în acest sens) era în epocă o **realitate notorie**. De aceea, Vârgolici nu a socotit necesar să ofere amănunte. **Sederea lui Eminescu la Neamț era la fel de firească precum a lui Chibici la băi, la Repedea.**

Fraza de încheiere („*E o adevărată rușine pentru țară ca un asemenea om să nu aibă cu ce trăi în viață când numele lui va trăi cât veacurile*”) este și mai lămuritoare, fie și numai pe considerentul că, dacă ar fi fost nebun, Eminescu ar fi trebuit să stea în ospiciu, iar acolo, de bine de rău, ar fi avut „*cu ce trăi*”. Scriind: „*un asemenea om*”, Vârgolici nu numește un **fost** Eminescu, ci se referă la persoana acestuia, așa cum era ea în acel moment.

În sfârșit, dacă Eminescu ar fi înnebunit subit la Iași, rămâne cel puțin improbabil ca Vârgolici, care a purtat o corespondență destul de bogată cu Negruzzi în acea perioadă, să nu fi scris nimic despre tragicul eveniment. Torouțiu publică trei asemenea epistole, datate: 8 ianuarie, 25 ianuarie și 9 martie. Dintre toate, numai cea din 25 ianuarie conține referiri la Eminescu. Și asta, bănuim, din cauză că în ziua precedentă scrierii acestei epistole, tocmai apăruse articolul lui Vlahuță, care apela la mila cititorului, căruia îi motiva

cererea de bani pentru Eminescu într-un alt mod: „*La noi **guvernul** hărăzește moșii bogaților, risipește milioane ca să întrețină spioni și bătauși*” și, pe de altă parte, mai zice el, „*Noi avem un rege lacom de bani și cumplit de avar, care tremură de milogeala unui sărac, ca de cuțitul unui conspirator, un palat ale cărui uși sunt vecinic zăvorâte când e vorba de **milă** și pe al cărui prag zadarnic ar îngenunchia, ș’ ar plânge un nenorocit!*”. De aceea, dacă nu vrea să fie acuzată de „*rușine și neomenie*”, atunci, „*Țara aceasta, așa de milostivă și darnică cu toți străinii*” ar trebui să intervină, găsind „*un strop din legendara generozitate, pentru cel mai ales și mai fără sprijin copil al ei*”.

Acestea au fost principalele opinii exprimate în timpul vieții lui Eminescu, cu privire la pretinsa lui (re)alienare în 1886. Cea mai otrăvită dintre toate, aceea a lui C. Mille, a fost dezmințită de Eminescu însuși și, după două-trei zile, chiar și de ziarul care publicase articolul calomnios.

Istorisirile postume anterioare infamului text al lui P. Zosin se împart în două grupe: unele se referă strict la pretinsa arestare din Iași, cu urmările ei, altele privesc boala-lui-Eminescu în general. Majoritatea opiniilor din prima categorie nu face absolut nici o legătură între faptele petrecute în 1883 și cele din 1886. Cele mai vehiculate mărturii de acest soi sunt:

Cornelia Emilian: „*În nebunia sa nu făcea alt rău de cât, cum întâlnea vre-o tânără, o apuca de turnură, iar **când a stricat două fanare de la uliță**, autoritatea îndată l’ a închis și...*”

Medicii Iuliano și Bogdan: „*...din interogatorul și conversația avută cu Eminescu, am putut constata că el suferă de o alienațiune mentală cu accese acute...*” Implicit, spusele medicilor contrazic declarația Corneliei Emilian, care reduce manifestările „nebuniei” la frecventa apucare de turnură și la o unică stricare a două felinare, căci dacă acestea erau singurele manifestări ale „nebuniei”, cum au depistat medicii *accesele acute* ale pretensei alienații, doar stând la taclale?

N. Petrașcu: „*...se ținea după femei ordinare, înșăla lumea, fura mici lucruri ca un copil, cerea bani și în rare momente lucide se simțea umilit de ceea ce făcuse*” (Mihai Eminescu, 1892).

Chibici-Revneanu: „*Delirul său nu avea alte descărcări de ordin muscular, decât mișcările de expresia a intenselor lui procese afective. Acestea alternau între extreme, de la exaltarea triumfală, la adâncă tristețe, de la spaimă, la beatitudine*”. Dacă alăturăm spusele lui Chibici băznelilor lui Petrașcu, ale duetului medical Iuliano-Bogdan sau ale Emilianței, ne întrebăm:

oare, când Eminescu se repezea la coconetul Iașilor, înhățându-l și scuturându-l de turnură ca pe un preș, de vină să fi fost o mare „spaimă”? Oare din „*exaltare triumfală*” se apucase să distrugă rețeaua de iluminare a orașului? Oare din „*adânca tristețe*” i se rupsesse „*rezortul*”, de care îndrugă Mille? Oare în clipe de „*beatitudine*” * „*cerea bani*” și „*se ținea după femei ordinare*”, ca orice om care cunoaște... Nirvana?

* Nu știm ce înțelegea Chibici prin beatitudine, dar cum unii au probleme cu proprietatea asupra termenilor, cum dicționarele rămân singurul arbitru complet neutru și cum ele au fost și sunt accesibile oricui, vom apela din nou la „memoria” lor inalterabilă, pentru a arăta că *beatitudinea* nu are legătură cu alcoolismul, cum par să fi crezut alde Zosin. Parcă pornind de la spusele lui Cicero: „*Virtutis compoti beati sunt*” (cei virtuoși sunt fericiți), Vaticanul a instituit *beatificarea*, „*actul prin care un om răposat e declarat «fericit» și prin urmare i se cuvine cult public numai în anumite regiuni sau țări*” (*Minerva*). Cuvântul este folosit și în locuțiunea *beati possidentes* (fericiții posesori), o formulă juridică, „*indicând precăderea posesorului față de orice reclamant*”. Faptul că unii psihiatri folosesc cuvântul *beatitudine* (provenit din latineștile *beatitas* sau *beatitudo*, ambele însemnând *fericire*) pentru a denumi o stare de patologie psihică îi privește. De la ins la ins, psihologii înțeleg prin beatitudine: „*stare de satisfacție totală, echilibrare spirituală superioară, condiționată de înțelepciune; după P. Janet, sentiment de bucurie complet însoțit de uitarea realității. Are un sens apropiat de cel al fericirii, dar nu identic cu acesta*” (*Dicționar de psihologie*). În DEX, explicația e scurtă: „*Stare de fericire deplină*”.

I. Negruzzi-1889: „*După o călătorie lungă prin Italia în care îl conduse amicul său devotat d. Chibici-Râvneanu, el a putut să se întoarcă în țară. Însă îndreptarea era numai aparentă. În mai multe rânduri Eminescu se simți mai bine, așa încât putu chiar să scrie – sau poate complecta după vechi manuscripte ale sale (nerușinare... academică, menită să ascundă furtul manuscriselor și să minimalizeze importanța creațiilor! – n. ns.) – câteva poezii pe care «Convorbirile» le-au publicat (nici un cuvânt despre cele respinse chiar de el și dosite! – n. ns.), dar boala îl tot apuca din nou după scurte perioade de luciditate, până când în timpurile din urmă el nu mai fu în stare să lupte*” (*Convorbiri literare*, 1 iulie). Remarcăm că în 1889, când memoria publică încă era limpede, Negruzzi nu îndrăznește să vorbească de vreo altă internare în ospiciu, afară de cele din 1883. O va face însă peste trei decenii.

Negruzzi-1921: „Întors în țară el se așează la Iași unde după stăruințele noastre fu numit subbibliotecar pentru a avea un mic salariu din care să poată trăi. După câteva timp însă un alt acces de nebunie îl lovi și el fu condus în institutul de alienați de la Mănăstirea Neamțu” (Amintiri din Junimea, 1921). Reamintim că, la data la care a scris aceste rânduri, Negruzzi fusese: președinte, vicepreședinte și secretar general al Academiei Române, precum și președinte al Secțiunii Literare a Academiei Române. Se pare că știa Vlahuță de ce refuză alegerea lui ca academician!

Familia: „Vindecat, el se rentoarse la Iași, dar nu peste mult recăzu într’o crasă nervoasă. Și de astădată scăpă ’n aerul vivificator al unei mănăstiri din codri. Atunci se mută la București și părea că spiritul său tulburat s’a vindecat cu totul” (25 iunie 1889).

Precum se vede, în corul posterității clevetitoare, câte capete, atâția dirijori. Nu diferă doar simptomele „boli”, ci și momentul izbucnirii, care este prezentat în mod diametral opus: fie cu doar câteva zile înainte de internare, fie pierdut în timp, ca și cum nimeni nu-și mai putea aminti de când devenise notorie „nebunia” lui Eminescu – sugestie prin care ni se dă de înțeles că, de fapt, după 1883, nici n-ar mai fi fost zdravăn decât pur accidental.

Ne întrebăm: dacă pretinsele manifestări nebunești ale lui Eminescu, din cauza căruia, pasămite, coconetul Iașilor nu mai îndrăzneau să iasă din casă, orașul rămăsese în beznă, prin distrugerea felinarelor de către același periculos individ, care băga bordelul în faliment hingherindu-i fetițele până deveneau inapte de lucru și stresa comunitatea, căreia-i sărea somnul când el își plimba sadic bastonul de-a lungul ulucilor, ei bine, dacă toate acestea ar fi fost realități, chiar crede cineva că **Liberalul**, un ziar local al Puterii, ar fi îndrăznit să tacă cu privire la asemenea fapte ale lui Eminescu, cel care în ziarul *Timpul* îi sancționase atât de aspru pe stăpânii foi ieșene? Oare pe liberalii aflați la guvernare îi încânta ideea ca Eminescu să fie recunoscut ca sănătos sau îi avantaja zvonul că ar fi nebun? Și-ar fi riscat redactorii slujba de dragul lui Eminescu „nebunul”? Dacă faptele lui Eminescu ar fi fost notorii, care putea fi logica unei asemenea muțenii de-a dreptul sinucigașe?

Și-apoi, să admitem că *Liberalul* ar fi ocolit realitatea. Dar celelalte foi? Au vrut să-l menajeze pe Eminescu, tăcând toate, ca să nu-i strice imaginea pentru posteritate, într-o perioadă în care toate probele existente converg spre concluzia că Eminescu nu mai interesa decât pe dușmanii prudenți?

Textul apărut în *Liberalul* la 18 iulie 1887 nu trebuie privit ca un gest de bunăvoință față de Eminescu. Pentru că, întrebăm: putea foaia ieșeană să afirme

altceva, după ce ziare centrale importante, ca *Lupta* și *Universul* (*Lupta* fiind chiar direct implicată în lansarea falsei știri), recunoscuseră că informația privind alienarea lui Eminescu în toamna anului 1886 era un zvon lipsit de orice fundament? Putea, dar îi trebuiau dovezi. Dacă „documentele” prezentate de Zosin ar fi fost autentice, de ce nu s-a făcut nici o referire publică la ele atunci, în 1886–1887, când guvernul era liberal, poliția și procuratura ieșeană erau în mâini de liberali, numitul ziar local – așîșderea? Cum de autorii textului din *Liberalul* (text apărut ulterior episodului Botoșani, când Eminescu a fost cu adevărat supus unui tratament medical – inoportun, dar real) nu au făcut nici atunci vreo legătură între cele întâmplate la Botoșani și preținsele evenimente din 1886, în arestul poliției ieșene, ori pretinsa internare în balamucul de lângă Mănăstirea Neamțului? Există un singur răspuns: pentru că adevărul era cu totul altul și pentru că nimeni nu se gândise încă la o minciună de tipul celei răspândite, abia în 1903, de medicul-publicist Zosin, ca parte a unui scenariu mai larg privind justificarea dispariției premature a lui Eminescu.

Potlogării publicitare

Îndoieli justificate asupra exactității unor informații din articolul la care ne referim pornesc și de la posibila – dar nedemonstrată – intervenție a Epitropiei, ai cărei administratori erau liberali, precum și de la faptul că în acea perioadă cam prea mulți se zbăteau să convingă că ar face totul pentru Eminescu. *Liberalul* chiar ironizează prefăcătoria presei și a lumii „pretinsă «cultă»”, care (aidoma fariseilor ce se închinau la răscruci, ca să-i vadă lumea) transpira țipându-și compătimirea și lansând îndemnuri „care de care mai patriotice-naționale”. Din cauza prea marii înghesuiei a celor grăbiți să-l ajute, afară de multă larmă, nimeni n-a mai reușit nimic concret. Toată această tevatură a fost creată, subliniem, la aflarea veștii că „*M. Eminescu căzuse greu bolnav de picioare*”.

Tardiv, articolul din *Liberalul* aduce a tentativă de a drege busuiocul:

„*Epitropia Ospitalului Sf. Spiridon, văzându-l lipsit de mijloacele necesară* (subl. ns.), *l-a trimis la spitalul din Târgu-Neamț*” (iulie 1887).

Dacă numita Epitropie chiar ținea morțiș să îl ajute, ce o oprea să îi ofere un pat chiar în spitalul Sfântul Spiridon din Iași? Și-apoi, cum a ajuns ea la o atare decizie? A înaintat Eminescu o cerere în acest sens? S-o vedem! S-a autosesizat, ca Parchetul? Intervenția unei alte instituții iese din calcul, deoarece textul pare suficient de limpede pentru a înțelege că motivul pentru care ar fi

acționat cum se spune era **sărăcia** lui Eminescu, nicidecum „nebunia” lui. (Fără să contestăm că Eminescu ajunsese sărac, rostim apăsător că el nu a trăit pe spinarea nimănui. Bani cheltuiți pentru a-l ține prin diverse stabilimente din Țară și din străinătate nu au fost risipiți spre binele lui, ci dimpotrivă, iar micile sume primite în 1884 nu au provenit numai de la junimiști. În plus, să nu uităm că din **drepturile lui de autor** nu este probat că a primit cu acest titlu decât un **accont** de 500 de lei: „*CHITANȚĂ // L.n. // 500 cinci sute lei noi am primit prin d. T. Maiorescu de la d. So-cec ca a compte pentru edițiunea a doua a poeziilor mele. // Iași 14 septembrie 1885.*” Semnează: „*M. Eminescu.*” De ce nu caută prin arhiva editurii lui Socex și a lui Socex personal cei care au acces la ele?)

„*Eminescu, lăsat fără sprijin, era nevoit* (subl. ns.), *ca de la Neamț să se ducă la Botoșani punându-se sub îngrijirea surorii sale Henrieta, care, fiind și ea bolnavă, abia dacă dispuse de mijloacele cele mai restrânse pentru viața ei.*

Cu toate aceste d-ra Henrieta Eminescu îl primi și s-a dedat cu sacrificiile cele mai mari pentru îngrijirea fratelui său. Din nefericire boala lui Eminescu are nevoie de un tratament foarte îndelungat și foarte costisitor. Rețetele zilnice se urcau până la 25 lei.”

Aici, textul începe să devină suspect.

Din primul paragraf se înțelege că Eminescu, pe când se găsea la Neamț, ar fi fost brusc „lăsat fără sprijin”, din acest motiv fiind „nevoit” să părăsească acel loc, plecând spre Botoșani. De aici rezultă un singur lucru: **Eminescu era liber**. Iar dacă era liber, nu putea fi și bolnav mintal, altminteri (în ipoteza în care ar fi fost în ospiciu), medicii nepermițându-i să plece. De altfel, informații referitoare la excelenta stare a sănătății lui Eminescu în momentul în care a ajuns în Botoșani ne furnizează, la cald, *Curierul român* (una dintre publicațiile locale) și, mai târziu, oameni care l-au întâlnit în acele zile, precum poetul Păun-Pincio. Prin urmare, este evident că Eminescu nu a fost „nevoit, ca de la Neamț să se ducă la Botoșani **punându-se sub îngrijirea surorii sale Henrieta**”, ci a ales această cale din motive neștiute, dar precis altele decât dragostea pentru „amicii” ieșeni.

Liberalul subliniază „indiferentismul orășenilor «culți»”, apoi trâmbează „inițiativa d-rei Cornelia S. Emilian elevă”, care, împreună cu câțiva colegi, a deschis lungi „liste de subscrieri”, pentru a procura „marelui nostru poet **mijloacele necesare pentru căutarea sănătății sale**” (subl. ns.). Greșit! De data aceasta, putem dovedi că *Liberalul* era tendențios. Înființat în ciuda voinței lui Eminescu (vom reveni asupra chestiunii), „comitetul” de

minori naivi, abil manevrați din umbră, n-a avut drept scop inițial declarat „căutarea sănătății” lui Eminescu, ci era menit a-i „înlesni mijloacele de trai” (*Universul*, 6 aprilie 1887, rubrica *Știri*, citând din declarația oficială a „comitetului”).

Pasajul din *Liberalul* mai păcătuiește și prin faptul că, la o lectură grăbită, s-ar putea concluziona că Eminescu ar fi suferit la Botoșani de aceeași boală nevindecată, pe care ar fi avut-o și la Neamț și la Iași. Și, când cititorul mai știe și că Harieta își vaită fratele în termeni precum: „*De patru ani este el nebun, numai din sifilis încarnat ce este în corpul lui*” (23 iunie 1887), el deduce că „alienarea” lui Eminescu ar fi început în Iași, continuând și la Neamț. De asemenea, aceeași contradictorie Harietă care se vaietă că Eminescu ar fi fost „*de patru ani ... nebun*”, scrisese doar cu câteva luni înainte că acesta este perfect limpede la minte. Că ea exagerează când repetă: „*Bietul Mihai, patru ani trecuți nebun!*” ne-o dovedesc faptele: anagajarea lui Eminescu ca profesor în Iași, traducerea *Gramaticii sanscrite* sau poeziile trimise lui Negruzzi și *La steaua*.

Se mai spune în articolul din *Liberalul* că „*boala lui Eminescu are nevoie de un tratament foarte îndelungat și foarte costisitor. Rețetele zilnic se urcau până la 25 lei.*” Subliniem că nimic din toate acestea nu erau valabile și la Neamț, ci numai la Botoșani – și chiar și acolo, doar de la un anumit moment și din cauze pe care le vom comenta când le va veni rândul. În plus, costurile tratamentului sunt umflate cu 25 la sută; drept dovadă, la cinci zile după ce afirmă că „*Medicamentele numai bani cheltuți în zadar*”, Harieta raportează: „*Cheltuielile se urcă la două-zeci franci și două-zeci și cinci bani pe zi, fără să plătesc lui generosul și nobilul Isac, de cât numai birja, că el nu ține trăsura*” (23 iunie 1887). Lunar, diferența de 4,75 lei/zi însuma 142,5 de lei/lună – bani care nu erau chiar de aruncat, dacă ne gândim că un copist clasa I primea 140 de lei, iar retribuția unui „*comisar în provincie*” oscila între 100 și 150 de lei.

Martorii avocatului Maiorescu

Mite: „*Niciodată n-am observat semne de boală în mintea lui*”

Impropriu numite „*amintiri*”, **părerile postume** sunt uneori doar ecouri târzii ale unor zvonuri dezmințite la vremea la care au fost lansate. Ele sunt asemănătoare aiurelilor lui Mille (scorneli tratate ca atare la timpul emiterii

lor, dar reactivate după 15 iunie 1889, îndată ce Eminescu nu s-a mai putut apăra). Această partitură de închipuiri se află în frapantă contradicție cu spusele lui Vlahuță („*Eminescu, al cărui desgust de om superior nedreptățit – 'l-a făcut să se retragă din mijlocul nostru*”) ori cu afirmațiile din *Liberalul*. Dar nu numai cu acestea. Bunăoară, așa cum am mai arătat, **Mite Kremnitz** declară:

„Cât trebuie să fi suferit Eminescu de frica nenorocirii care-l amenința și cât o fi luptat împotriva ei. Însă era fire închisă, și chiar în zilele de visătoare dragoste pentru mine, n-a pomenit nimic în această privință. **Niciodată n-am observat semne de boală în mintea lui, cu excepția unei neînțelese superstiții**” (Amintiri fugare despre M. Eminescu – București, octombrie 1893).

Primele cuvinte sunt simple supoziții, pornind de la premiza că Eminescu chiar ar fi înnebunit. Ca orice om, și Mite avea dreptul să se socotească un foarte bun psiholog. Pentru noi, esențială rămâne ultima frază, prin care mărturisește că ea una, persoană aflată în anturajul lui Eminescu, n-a observat **niciodată „semne de boală în mintea lui”**. **Deci, nici înainte, nici după 1883.** Spre finalul amintirilor, referindu-se la anul 1889, Mite scrie că Eminescu ar fi fost „grozav schimbat”, dar iată în ce context:

„Eram într-o lojă la teatru, iar el la parter. Într-o pauză veni la noi cu un aer strălucitor; bărbatul meu, de felul său blajin, îl salută călduros. Eminescu se îndreaptă spre mine, luă brațul meu gol și-l sărută de două ori, mai sus de încheietura mâinii, așa încât mă-nroșii de spaimă. Îmi spuse că arăt la față ca și înainte, c-am rămas neschimbată, că e foarte fericit să mă vadă. Îl întrebai de ce nu vine la noi – «Măine am să vin, zise, mâine vin sigur»; apoi vorbi de Baby, pe care îl văzuse pe stradă și de care zicea că se făcuse tare frumos. Apoi, nu știu cum, ajunserăm a vorbi de regele Ioan al Saxoniei și de traducerea lui din Dante, pe care Eminescu o lăuda mult și, în sfârșit, ne spuse că el însuși **traduce acum din sanscrită**. «De când știi d-ta sanscrita?», îl întrebai eu mirată. «O, am știut-o totdeauna», zise el. Cu asigurarea repetată că «are să vină mâine», părăsi loja noastră. Toate amintirile lecțiilor mele și dicționarului nostru se deșteptară în mine și-mi era aproape frică de **ceea ce văzusem în ochii omului acesta, așa de grozav schimbat** (subl. ns.).

Însă a doua zi de dimineață sărmanul avu un acces de furie și acum se găsea din nou într-un spital de alienați.”

Să recitim unele afirmații. Buna lui dispoziție, „*traduce acum din sanscrită*” și chiar simpla prezență la teatru sunt elemente care să atenționeze că Eminescu ar fi fost în derivă? „*Și-mi era aproape frică de ceea ce văzusem în ochii omului acesta*”, zice Mite. Ce-o fi văzut, Doamne, care să se

potrivească și cu teza pretinsei nebunii și cu acel „aer strălucitor”, pe care-l invocă la începutul paragrafului? Zărise în privirea lui Eminescu ceva... nepoliticos, obraznic chiar? Atunci, de ce l-a mai invitat la masă? Sau, pur și simplu, este vorba de niște cuvinte otrăvite, care, într-o formulă mai abilă, ne amintesc de aberațiile vânturate de Mille?

„Grozav de schimbat” ... În ce consta frapanta modificare, dacă Eminescu avea un „aer strălucitor”, iar dialogul s-a purtat în limitele normalității? Cum de Mite zărește schimbarea „în ochii” lui Eminescu, dar nu spune nimic despre rapida îmbătrânire a trăsăturilor lui? Biografiile nu pun astfel de întrebări. Ca noi toți, și ei au parcurs amintirile lui Mite Kremnitz mult după ce fuseseră învățați că Eminescu ar fi murit nebun. Dar – ironie într-adevăr divină – gura păcătosului adevăr grăiește. O schimbare exista, într-adevăr și nu exagerăm dacă o numim „grozavă”. Ajunge să alăturăm fotografia din 1885 de cea din 1887, care nu degeaba a fost publicată extrem de rar. Această ultimă fotografie a lui Eminescu a immortalizat un chip chinuit de mari suferințe fizice, care nu erau produse de leziunile pe creier visate în cine știe ce coșmaruri de biografi.

Cât privește *accesul de furie* invocat ca pretext de reclusiune medicală, este drept că Mite pare să fi știut ce a scris Șuțu în raportul medical din martie 1889 („*oare-cari fapte impulsive și scandaloase, au provocat reașezarea sa într-un asil special*”), dar nu-i mai puțin adevărat că spusele ei rămân la fel de lipsite de concretețe, motivul exact al reținerii (răpirii) nefiind nici astăzi cunoscut, pentru că n-a fost consemnat în vreun document (oficial sau nu).

Poziția lui Mite Kremnitz este dubioasă. Ea pare să încerce să împace propriile percepții cu zvonuri pe cale de a deveni istorie oficială. **Și din spusele ei lipsește un element fundamental: diagnosticul.** Admițând că n-a discutat despre acest subiect cu Maiorescu, rămâne greu de crezut că nu și-a întrebat nici propriul soț, Wilhelm, care era un medic foarte bun. Maiorescu notează la 17 august 1883 că ar fi mers împreună cu doctorul Kremnitz la sanatoriul lui Șuțu, unde ar fi stat doar „1 minut”, dar nu spune nici un cuvânt despre opinia cumnatului său, notând doar observațiile personale. Singurele informații privind opinia doctorului Kremnitz provin de la Slavici: atunci când lui Eminescu „i se umpluseră fluierile picioarelor de niște bube urâte”, neamțul l-a liniștit pe speriatul șirian, încredințându-l „că bubele acelea sunt cu desăvârșire nevinovate”. Rămâne improbabil ca, dacă doctorul Kremnitz ar fi crezut că Eminescu ar fi alienat, acest lucru să fi fost trecut sub tăcere, întrucât nu există un răspuns rezonabil la întrebarea: „de ce?”.

Suțu, duplicitarul incurabil

În manuscrisul descoperit de G. Potra în 1934 și considerat anonim până recent – când am demonstrat că-i aparține lui Suțu – nefastul psihiatru pune și el pe hârtie propriile *părer*i postume:

„Nu putem cunoaște ultimile faze ale maladiei din 1883; știm însă că, convalescența a fost adesea întreruptă de accese de agitațiune maniacă și că restabilirea fu anevoioasă și niciodată completă”.

Ce temei avea doctorul Suțu ca să afirme că „restabilirea” lui Eminescu ar fi fost „anevoioasă și niciodată completă”, știut fiind faptul că el nu l-a mai întâlnit pe Eminescu vreme de 6 ani – din toamna lui 1883 și până în ianuarie 1889? Deținea informații de la „amici”? Atunci, cum de nu cunoaște și „ultimile faze ale maladiei din 1883”?

„După o ședere de câteva luni în casa din Viena și după o călătorie de câteva săptămâni în mai multe localități din Europa, Eminescu reveni în 1884 la locul său natal, unde a încercat a reîncepe să lucreze. Însă el ducea o viață din care activitatea de odinioară era cu totul absentă” (subl. ns.).

Erau Iași pentru Eminescu „locul său natal”? Nici vorbă, dovadă că fie era prost informat, fie era ticălos (concluzie valabilă și în ipoteza în care Suțu s-ar referi la anul petrecut în Botoșani). Care anume „activitate de odinioară” deplângea medicul nostru? Ca să răspundem, ar trebui să știm ce înțelegea prin „odinioară” (reamintim că Eminescu a devenit salariat la Iași în anul 1874, când a fost numit director al aceleiași Biblioteci, în cadrul căreia se spune că ar fi lucrat și în intervalul 1884–1886).

„Amicii săi ne pot spune care a fost adevărata sa stare mintală; prin ce producțiuni literare sau politice s’ a manifestat în acea perioadă a vieții sale, acea genială inteligență care fu capabilă a îmbrățișa în sânul ei universalitatea cunoștințelor omenești. Amicii săi ne pot spune dacă lucra după prima sa maladie și cum lucra și dacă lucrările sale au putut vreodată atinge înălțimea celor dinainte; dacă în fine exista o concordanță o continuitate logică între debutul acelei strălucitoare cariere și mersul ei ulterior.

Lăsăm deci amicilor și criticilor din literatură să răspundă la aceste întrebări. Ne este teamă însă, că Eminescu semăna cu acel turist care pleacă plin de inimă și entusiasm, dar care se oprește în drum și-n loc să ajungă la vârful muntelui unde plecase, se scoboară obosit, incapabil chiar de a se menține în regiunea ce o atinsese.

După malatia din 1883, Eminescu scade și scade mereu, steaua se întunecă, cu tot focul ce încercă a-i insufla amicii și admiratorii săi.”

Ce să mai zici, când vezi atâta mârșăvie? Șuțu începe prin a se distanța de grupul Maiorescu, mărturisind că habar n-avea cum a evoluat Eminescu după ce a părăsit ospiciul lui privat. Urmează o invitație adresată „amicilor și criticilor din literatură”, cărora le cere să se pronunțe, spunând națiunii „care a fost adevărata sa stare mintală” și – atenție! – „prin ce producțiuni literare **sau politice** s’ a manifestat în acea perioadă a vieții sale” (subl. ns). În acest ultim pasaj s-ar putea afla sămânța turbării cu care, încă de pe când Eminescu trăia, „amici”, critici literari și biografi tot încearcă să convingă că 28 iunie 1883 a acționat pentru opera lui Eminescu ca o ghilotină, el nemaiputând crea ceva după aceea. După acești doi primi pași, în care declară răspicat că nu știe ce s-a întâmplat cu Eminescu din clipa în care acesta a scăpat din carcerile lui pentru a intra în altele, pe Șuțu îl apucă „temerea” și-și dă cu presupusul: nu cumva, totuși, bietul geniu... bla-bla-bla...?

Când se întreabă dacă, după 1883, lucrările lui Eminescu au mai „putut vreodată atinge înălțimea celor dinainte”, indirect el recunoaște că acest lucru ar fi fost foarte posibil din punct de vedere medical. „Înălțimea...”? Care înălțime-anume? Din punct de vedere valoric, opera unui scriitor este liniară, ca bordura trotuarului? Creațiile literare pot fi apreciate precis și unanim, precum pătlăgelele? Cu excepția unor scăderi calitative prea evidente, a alunecării în zona non-valorii, fiecare creație își are propria „înălțime”, coordonata ei. În plus, când un scriitor produce și lucrări mediocre nu înseamnă că el s-a alienat. Sunt nenumărate cazurile în care creatorii traversează mai lungi sau mai scurte deșerturi și nimeni nu s-a gândit vreodată că asta ar dovedi nebunie.

În sfârșit, vine și faza ultimă, în care dispare orice urmă de bun-simț, Șuțu decretând cu siguranța martorului ocular: „După malatia din 1883, Eminescu scade și scade mereu, steaua se întunecă, cu tot focul ce încercă a-i insufla amicii și admiratorii săi”. Această declarație fiind ultima, cititorul rămâne în gând cu ea, nu cu contradictoriul preludiv avocățesc, menit doar să-i dea credibilitate autorului.

Două lucruri bune în această mărturie scrisă: unu, Șuțu nu îndrăznește să o semneze și, doi, el nu susține că, între externarea de la Döbling (1884) și reinternarea în ospiciul său (1889), Eminescu ar mai fi trecut prin vreun alt stabiliment medical. Cum manuscrisul lui Șuțu a fost redactat la cel mult un an, doi, după decesul lui Eminescu, rezultă că scenariul privind șederea acestuia în balamucul de la Mănăstirea Neamțului a fost gândit ulterior, trebuind să se maturizeze unul ca Zosin pentru a fi înfăptuit.

Poate se va zice că suntem prea aspri cu Șuțu, căruia ar trebui să-i fim recunoscători pentru rândurile prin care, de sub plapuma anonimatului, adeverește șoptit (dar din proprie inițiativă) că Eminescu nu a suferit nici de sifilis, nici de alcoolism. I-am fi mulțumit cu adevărat, trecându-i cu vederea toate păcatele, dacă această declarație ar fi fost făcută public. În condițiile date, în care deținem manuscrisul fără voia autorului și fără a ști contextul în care a fost redactat și scopul lui precis, ne putem gândi inclusiv la faptul că asemenea mărturisiri există doar pentru că autorul nu-și putea minți în față colegii care au asistat la autopsie (dacă aceasta chiar s-a făcut). De asemenea, ne putem întreba dacă textul a fost scris spre a fi publicat ori spre a rămâne unul „de sertar”, necesar – poate – în anumite condiții imprevizibile. Cert este că manuscrisul a ajuns (cu sau fără știrea lui Șuțu) la N. Petrașcu, care s-a inspirat din el când a scris prima variantă a studiului său despre Eminescu. Și, cum simțea în spate ochi de „olimpian”, a selectat doar partea dubitativ-negativă, încălzind inima rece a lui Maiorescu, care i-a deschis porțile editurii lui Socec.

Tăcerea privind episodul de la Mănăstirea Neamțului arată că, indiferent de evoluția relațiilor lui cu Maiorescu, Șuțu a rămas în gașcă cu acesta. Prieteni sau dușmani, ei au aparținut și continuă să aparțină unei aceleiași lumi elevat-imorale.

Caragiale n-a auzit decât de „*recidiva*” din 1889

Între **părerile postume** ale unora sau altora, se numără și cea a lui Caragiale. La „*câtva timp*” după ce „*întâia criză trecuse*”, acesta îl reîntâlnește mai sărac decât niciodată, „*în completă mizerie*”:

„...nu mai era același om, dar era un om ca toți oamenii, cu mintea normală, întreagă, și tocmai de aceea nu mai era același om” (Ironie).

Spre deosebire de Maiorescu, care, fără să schimbe vreo vorbă cu Eminescu, îl prezintă pe acesta surorii lui, Emilia, ca având „*totală lipsă a oricărei demnități personale*”, cerșind și primind „*de la oricine câțiva franci*”, magistrul precizând și că: „*Simțul de jenă că ar cădea sarcină prietenilor ș.a. au dispărut*”, Caragiale îl vede în altă lumină:

„Era liniștit, trist, sfios și, o probă mai mult că devenise iar cuminte, era cam rușinos....”

După ce citează câteva rânduri din epistola trimisă de Eminescu lui V. G. Morțun, Caragiale oftează: „*Trist document!*”, apoi scrie:

„După destulă vreme de mizerie, a venit recidiva și apoi, din fericire, moartea.”

Așadar, „*recidiva*” a fost una singură, cea (tot) de la București, din ianuarie 1889. Nici vorbă de ședere în ospiciul de la Mănăstirea Neamțului! Mărturia lui Caragiale este cu atât mai credibilă, cu cât Eminescu, cerându-i lui Vlahuță de la Mănăstirea Neamțului: „*Te rog ca în scrisoarea ta viitoare să-mi comunici, de se poate, adresa lui Iancu Caragiale, căci am a-i aduce aminte o promisiune care mi-a făcut-o*”, este de bănuț că i s-a adresat acestuia din urmă, chiar de la Mănăstire – unde rămâne foarte probabil să fi și primit răspuns (lipsa astăzi a corespondenței celor doi nu înseamnă că ea n-a existat, cel mai nou argument concret în acest sens fiind cele circa o sută de epistole adresate de Eminescu Veronicăi și publicate la peste un veac după ce fuseseră scrise, timp în care existența lor, intuită de unii, fusese contestată de marea majoritate).

De asemenea, mai merită precizat că sora lui Maiorescu, Emilia Humpel, deși atât de interesată de soarta lui Eminescu, nu invocă nici ea internarea acestuia în balamucul de lângă Târgu Neamț și nici nu face vreo aluzie măcar la șederea lui în vreun ospiciu oarecare, în perioada noiembrie 1886 – aprilie 1887. Fapt ce poate fi edificator, nu a fost dată publicității nici o epistolă trimisă de ea fratelui Titus, în intervalul în care unii afirmă că Eminescu s-ar fi găsit în ospiciul nemțean.

Magistrul însuși contestă internarea lui Eminescu la Neamț

La rândul lui, marți, 27 mai 1886, după vizita făcută la Iași în sâmbăta și duminica precedente (24 și 25 mai), Maiorescu își notează în jurnal: „... *Am văzut și pe Eminescu, care devine din nou direct alienat*”, dar, cum nu mai urmează nimic, ne gândim că fie tăcerea lui a fost o recunoaștere a faptului că avusese o impresie greșită, fie aceste cuvinte le-a adăugat mult mai târziu (exemplele din 1883 dovedesc că n-ar constitui o excepție). În susținerea ipotezei stă și studiul intitulat *Eminescu și poeziile lui* (1889), în care Maiorescu însuși invocă *în mod public* doar două izbucniri ale „nebuniei”, în 1883 și în 1889:

„...*lovit în 1883 de izbucnirea nebuniei, al cărui germen era din naștere, îndreptat întrucâtva la începutul anului 1884, dar degenerat în forma lui etică și intelectuală, apucat din nou de nemiloasa fatalitate ereditară, Eminescu moare la 15 iunie 1889 într-un institut de alienați*” (subl. ns.).

De ce acum, brusc, Maiorescu nu mai este crezut, deși, în esență, el spune ceea ce, într-un fel sau altul, aflăm și de la Slavici, Caragiale,

Vlahuță ori I. N. Roman? Cine și cum poate dovedi că, tocmai de data aceasta, Maiorescu nu prezintă adevărul? Ce interes ar fi avut magistrul să păstreze secretă pretinsa internare a lui Eminescu în ospiciul de la Neamț? Cât preț putem pune pe pesonaje precum C. Emilian sau N. A. Bogdan, care, fără textele scrise despre Eminescu, ar fi fost de mult uitate? Cât preț putem pune chiar pe cele scrise în revista *Familia*, editată la Oradea (pe atunci, în Imperiu și dependentă de buna-credință a surselor de dincolo de Carpați)?

Dacă în epocă au existat și îndoieli privind „nebunia” lui Eminescu nu știm ca ele să fi fost rostite public. Nu puține mărturii exprimă însă supriinderea autorilor care l-au întâlnit pe „bolnav” în momente considerate „de alienare” fără a observa ceva anormal la el. De fapt, despre Eminescu s-a spus (scris) că ar fi fost nebun, dar nimeni nu convinge când anume a izbucnit boala, în ce fel s-ar fi manifestat și – nici atât – cum a fost tratată de medici. Există doar un „folclor” al pretinsei lui nebunii, dovedit ca fiind o sumă de calomnii. Opiniile privind starea sănătății lui Eminescu, exprimate mai toate după moartea acestuia, au fost mai împărțite decât s-ar crede, dar, curios, ele nu s-au confruntat niciodată, direct, fățiș. Unii, pe care Maiorescu îi agreea, susțineau pe șoptite că leziunile de pe gambe ar fi cauzate de sifilis (existența lor a ușurat mult inducerea în eroare și a Harietei). Alții separau net această afecțiune de „*cruda boală*”, care l-ar fi „*isbit*” în 1883. Între aceștia din urmă se numără atât doctorul Kremnitz, din cercul restrâns al lui Maiorescu, cât și unele condeie de gazetari. De pildă, în textul intitulat „*Memoriu asupra lui Eminescu*”, un redactor al revistei *Fântâna Blanduziei* – Radu Popea, se pare – scrie în numărul 27/1889:

„De la 1878 și până în ultimile zile, dânsul a suferit foarte mult din cauza unor bube ce-i eșiseră pe picioare. A căutat în mai multe rânduri să se tămăduască dar fără vr’ un folos mai îndelungat și sigur.

În anul 1883 fiind inaugurarea statuei lui Ștefan cel Mare la Iași, s’ a dus și Eminescu acolo și a compus cu această ocasiune cunoscuta sa doină populară:

De la Nistru pân’ la Tisa
Tot Românul plânsu mi-s’ a
Că nu mai poate străbate
D’ atâta străinătate

.....

Această poezie când a fost citită în societatea «Junimea» **a produs adevărate tunete de aplause și o mare mulțime dintre membrii se grăbiră să felicite pe poet** (autorul pare să se fi inspirat din articolul lui Negruzzi: „un tunet de aplausuri izbucni la sfârșitul citirii, și mai mulți dintre numeroșii membri prezenți îmbrățișară pe poet” – *Convorbiri*

literare, 1 iulie 1889). Curând însă după publicarea acestei poezii, după ce s'a reîntors în București, poate a mai trecut vr'o lună de zile, și Eminescu fu isbit de **cruda boală** care în anul acesta i-a fost atât de fatală" (subl. ns.).

Precum se vede, au existat oameni de bună-credință, care nu au privit leziunile apărute cu cinci ani înaintea „întunecării” drept simptom al *crudei boli*. Foarte mulți dintre români au acordat însă credit nemeritat autorităților și celor precum Maiorescu, negândindu-se vreo clipă că aceștia i-ar putea minți. Așa se explică de ce tinerii redactori ai acestei reviste scriu că, atunci când l-au vizitat pe Eminescu la Șuțu, în 1889, acesta nu era cu nimic schimbat. Din păcate, ei nu îndrăznesc să meargă mai departe, punând la îndoială necesitatea internării lui. Dar gazetarii de la *Fântâna Blanduziei* nu sunt o excepție. La prima internare din 1883, la fel reacționase și Livia Maiorescu, care, reamintim episodul, o înștiința pe mătușa ei, Emilia Humpel (20 octombrie 1883):

„Azi-dimineață am văzut la gară pe Eminescu, care a plecat la Viena cu un păzitor și cu d-l Chibici. (...) La drept vorbind, nu prea voiam să merg la gară, te stăpânește un sentiment atât de dureros pentru el, acesta însă dispare cu totul la vederea-i. Nu știu cum să mă exprim, la un om sănătos aș califica o asemenea atitudine drept exaltată veselie. În tot cazul, el nu suferă de loc. Vocea-i și râsul lui sunt exact ca mai înainte, când făcea mare haz de anecdote, povești.”

În 1869, Șuțu credea că în țara noastră „misiunea și știința medicului sunt pe fie-care zi desprețuite și desconsiderate”. Așa o fi fost. Relatări precum cea de mai sus ne arată însă că, de frică ori din respect, cuvântul medicului era sfânt pentru marea colectivitate, care credea mai mult în ce zice doctorul, decât în propriile percepții.

Alo, Academia? E cineva pe-acolo?

Să admitem însă că rândurile de mai sus tratează opinii personale, care au doza lor de subiectivism, fără ca aceasta să le facă, automat, rău-voitoare, ori că noi am greși în unele dintre interpretări. Chestiunea are însă și o altă fațetă, care poate fi discutată (aproape) în alb și negru: este vorba de aspectul legal al celor petrecute cu „pacientul” Eminescu.

Repetăm o veche întrebare: **unde sunt documentele?**

Se scrie mult și apăsător despre pretinsa slujbă de sub-bibliotecar, care i-ar fi fost acordată lui Eminescu la stăruințele *Junimii* și pe care ar fi îndeplinit-o din

septembrie 1884 până în noiembrie 1886, când, la o dată necunoscută, disputată în câteva mărturii contradictorii, l-ar fi lovit din nou „nebulia”. Piese pe care se bazează această afirmație sunt trei la număr.

Despre primele două se pretinde că ar fi fost emise de Caragiani. Prin prima ar fi solicitat ministrului Cultelor să-l înlocuiască pe Eminescu din funcția de sub-bibliotecar, întrucât acesta, fiind atins „*de boala de care suferea și mai înainte, după un consult medical a fost transportat la ospiciul de alienați de la Mănăstirea Neamțu*”, iar prin cealaltă l-ar fi rugat pe directorul unui ospiciu fără nume „*a pune pe d. Eminescu să iscălească la locul respectiv (din statul de plată – n. ns.) și a ne înapoia statul ca să putem lua paralele*”. Aparent, lucrurile se leagă. Când citești astfel de fraze, ce dubii să mai ai? Majoritatea celor care citează din aceste documente **contrafăcute** ascund însă câteva detalii esențiale. Bunăoară, dumnealor nu spun că **respectiv** **fiți** **ci nu sunt documente oficiale**. Nu sunt nici datate, nu au nici numere de înregistrare, nu există absolut nici o dovadă că într-adevăr ar fi fost expediate și nu avem nici măcar garanția că ar fi fost scrise de Caragiani. Când au fost ele inserate în dosarul în care le-a găsit cercetătorul Ungureanu? Cândva! Poate acum vreo sută de ani, poate mai ieri... Dar ce mai contează când avem declarația olografă a lui Maiorescu, prin care povestește cum a aranjat cu însuși ministrul Cultelor ca directorul Bibliotecii din Iași să-și dea „*demisia numai de formă*”, iar Eminescu să fie „*numit de asemeni numai de formă*”?

Așa se face că Eminescu ar fi fost înlocuit, dar nu se știe la ce dată și din ce cauză. După cum s-a văzut, argumentul lui Caragiani ar fi fost: „*boala de care [Eminescu] suferea și mai înainte*”. Sună plauzibil în cadrul unui **anumit** scenariu, dar rămâne într-un tot neadevărat, căci, așa cum am arătat, cât timp a trăit Eminescu, nici o sursă credibilă nu s-a referit public la internarea în ospiciul de la Mănăstirea Neamțului. Simplul fapt că, în ianuarie 1887, la circa două luni și jumătate după pretinsa internare, Mille o prezintă ca pe o noutate arată că până atunci ideea nu circulase nici ca zvon („...’*ți anihilezi și mai mult cugetarea, primblându-te printre nebunii și călugării de la monastirea Neamțului... Căci acolo a ajuns bietul Eminescu*” – subl. ns.).

Viteza cu care informația a fost dezmințită de presă dovedește fără putință de tăgadă că era mincinoasă.

Cel mai solid temei al minciunii cu internarea lui Eminescu în 1886 se află în *Monitorul Oficial* din 26 noiembrie 1886, unde este anunțată înlocuirea lui Eminescu din post („*D. Petru Gărcineanu, actual custode la biblioteca centrală din Iași, sub-bibliotecar la acea bibliotecă în locul D-lui Mihail Eminescu*”).

Să punem la îndoială *Monitorul oficial*? Pare aproape absurd!
Tot scrisă este însă și mărturisirea lui Maiorescu:

„Am vorbit cu Ministrul Cultelor, care în curând (în vreo zece zile, probabil) va emite un **decret de numire** a lui Eminescu, **numai de formă**, ca bibliotecar al Universității din Iași, cu un salariu efectiv de 285 franci lunar. Postul de bibliotecar îl ocupă acum profesorul Carajani... De bună voie nu va ceda. Te rog comunică tuturor cunoștințelor că **eu am aranjat cu ministerul** în următorul mod: el, Carajani, **își dă demisia numai de formă**, Eminescu **este numit de asemeni numai de formă**, nu-și ia slujba în primire sau se prezintă numai din când în când, fiind în concediu. Așa că **de fapt tot Carajani rămâne bibliotecar și continuă să-și încaseze salariul**” (7 aprilie 1884).

Când pentru magistrul nu era mare scofală să determine un ministru **liberal** să emită un document ilicit, „**numai de formă**”, mai putem fi atât de siguri că anunțul din *Monitorul oficial* ar reflecta în mod cert realitatea? Trecând peste faptul că, în pagini anterioare, am arătat de ce Eminescu nu putea funcționa legal ca sub-bibliotecar, întrebăm: dată fiind mărturisirea lui Maiorescu, cine și cum mai demonstrează că, bunăoară, anunțul din *Monitorul oficial* nu a fost publicat în temeiul unui act administrativ redactat de ministru „**numai de formă**”, la cererea magistrului sau a altuia ca el?

Să zicem, totuși, că informația din *Monitorul oficial* ar fi legală și conformă adevărului. În atare ipoteză, unde este adresa prin care autoritățile (Parchetul, Poliția etcetera) înștiințează Biblioteca asupra deciziei de internare a lui Eminescu? Unde este documentul medical pe baza căruia Eminescu ar fi fost dat afară din slujbă? Unde este adresa oficială prin care Biblioteca solicita Ministerului Cultelor înlocuirea lui Eminescu cu Gârcineanu? Unde este documentul prin care respectivul minister răspunde favorabil?

Unde sunt procesele-verbale întocmite de poliția ieșeană cu prilejul reținerii lui Eminescu și, mai apoi, cu ocazia predării lui către ospiciu? Unde este adresa prin care procurorii apelează la știința medicilor Iuliano și Bogdan? Și unde este chiar pretinsul „**certificat**” eliberat de cei din urmă și publicat de Zosin? Unde este fișa medicală care automat i-ar fi fost întocmită la ospiciul de lângă Mănăstirea Neamțului? Unde este acel „**buletin**” cerut de Lege pentru fiecare pacient, în care medicul primar al balamucului „*va descri cauza admiterii*” în stabiliment? Unde este celălalt buletin, prin care se justifică ieșirea? Unde sunt rapoartele medicale care se pretinde că ar fi fost întocmite și înainte și după acest moment? Unde este adresa parchetului către

președintele Tribunalului? Unde sunt adresele prin care familia lui Eminescu a fost înștiințată de „îmbolnăvirea” acestuia?

Practic, **nu există absolut nici un document oficial care să ne facă să credem în scenariul propus de doctorul netratat P. Zosin**. Se mai poate face apel la principii precum prezumția de nevinovăție, când promovarea minciunii și eludarea adevărului apar atât de evident ca jumătăți ale unei unice metode de lucru?

Basmele unor răzgâiați

Când ni se povestește despre reținerea lui Eminescu în arestul poliției din Iași, ar trebui să ne întrebăm: dar, în noiembrie 1886, ce au știut contemporanii lui Eminescu despre soarta acestuia? Au fost ei informați că în acea zi Eminescu s-ar afla la Poliția din Iași, unde ar fi fost interogată de doctorii Iuliano și Bogdan? Cunoșteau ei motivele pentru care „nebunul” ajunsese acolo și care fusese concluzia medicilor? A avut vreunul dintre ei vreo reacție? Dacă „da”, care a fost aceea? Dacă „nu”, de ce și ce să înțelegem din această nepăsare? Cu superioritate și iscusință de profesionist, biografiile au ocolit o abordare atât de firească. Pur și simplu, ei l-au decupat pe Eminescu din societatea timpului, i-au închipuit o „fotografie la minut” și abia mult mai târziu, după moartea lui, au lipit-o pe toți stâlpii editoriali, ca în cazul infractorilor.

În anul 1903, doctorul P. Zosin comite primul mare „delict de imagine”, publicând în revista *Spitalul* articolul *Nebunia lui Eminescu*. Acest titlu brutal până la mârłanie a devenit unica (și otrăvita) sursă de informare pentru istoricii literari, netulburați nici de aberantul verdict medical stabilit *post-mortem*, nici de evidentul fals săvârșit de medici cu veleități literare. În numitul articol, Zosin pretinde că ar transcrie două documente inedite, extrem de importante:

„Într' adevăr **iată** adresa Epitropiei generale a casei Sft. Spiridon către Epitropii ospiciului de alienați de lângă Monastirea Neamț: ... [urmează textul].

Iată și actul medical ...” (subl. ns.).

Deci, „**iată**” și iar „**iată**” . „**Iată**”, unde? De ce nu este trecută sursa? Era prea lesne de verificat, falsul ieșind imediat la iveală? Asemenea întrebări îi supără și astăzi pe cosmeticienii istoriei literare. Îi enervează. Și cum să rămână calmi, când **știu bine** că în „documentele” lui Zosin nu este trecut nici măcar numele ospiciului spre care era expediat „nebunul” Eminescu? Imaginația biografiilor a produs scenarii însușite până astăzi de atâta amar de lume. Când în toate aceste lucră(tu)ri, aparent atât de bine încheiate, e musai ca Eminescu

să treacă și pe la Neamț, dar numai ca smintit, și când Zosin este singura ființă care le susține teoria, ar fi productiv să nu-i protejeze, la rândul lor, „științifica creație”?

Din moment ce Zosin a publicat în 1903 texte **inedite**, despre care este evident că nici el n-a avut știință până ce nu i s-au infiltrat în buzunarul de la vestă, întrebarea: **ce știau ieșenii despre Eminescu, în prima decadă a lui noiembrie 1886?** se pune și mai apăsător. Auzise cineva că, la 6 noiembrie 1886, Eminescu ar fi fost supus unor investigații medicale și că, urmare a acestora, trei zile mai târziu ar fi fost internat în ospiciul de lângă Mănăstirea Neamțului?

Unii mai agitați flutură imediat un argument: publicația junimistă bucureșteană *Epoca* a anunțat în numărul din 14 noiembrie că Eminescu ar fi fost „transportat acum trei zile la mănăstirea Neamțu”, deoarece, afirmă foaia, sănătatea acestuia ar „merge din ce în ce mai rău”. Nici unul dintre acești domni biografi nu se mai întreabă însă cum de o asemenea informație a ajuns la gazetarii din Capitală, scăpând cu totul celor din Iași, strânși ciorchine în jurul lui Eminescu! Nici unul dintre dumnealor nu este surprins de lipsa unui diagnostic și nu remarcă nici tăcerea absolută care a urmat în *Epoca* privitor la situația, nu-i așa?, de-a dreptul tragică în care se găsea Eminescu! Dar, mai ales, nici unul nu conexează această informație cu fapte ulterioare, din a căror cronologie putem înțelege că Eminescu se găsea între două tabere potrivnice, care se luptau în numele lui, dar fără să-l ia în seamă. Cât a mai trăit Eminescu, bătălia a fost pierdută de denigratorii lui, dar prezentul arată că, scurt timp după moartea sa, aceștia aveau să câștige războiul:

14 noiembrie 1886 – *Epoca*: „Sănătatea d-lui Eminescu merge din ce în ce mai rău”, motiv pentru care „a fost transportat acum trei zile la mănăstirea Neamțu”.

4 ianuarie 1887 – Vlahuță: „Ce păcat că nu mai avem între noi pe cel mai puternic și mai luminat talent, ce ne-a fost dat s’avem, pe **fratele Eminescu, al cărui desgust de om superior nedreptățit – ’l-a făcut să se retragă din mijlocul nostru** (subl. ns.), tocmai atunci când ne era mai scump și mai necesar!”

Ianuarie (zi incertă) – De la Mănăstirea Neamțului, Eminescu îi trimite lui Negruzzi „mai multe versuri” și îl informează: „Îndealmintrelea mă aflui bine și sănătos în mijlocul acestor munți și-ți doresc asemenea” (subl. ns). Negruzzi va publica doar una dintre poeziile primite (*De ce nu-mi vii*). [Negruzzi să fie personajul la care se referă cel care scrie în numărul omagial din 15 iunie 1899 al revistei *Floare-Albastră*: „În public a transpirat numai

atât, că un fruntaș literat și bun cunoscător al lui Eminescu, posedă vre-o 15 poezii inedite de-ale poetului, pe cari are de gând a le scoate la iveală mai târziu”? Oricare ar fi adevărul, merită să remarcăm unirea în tăcere a elevatei găști de literați.]

15 ianuarie – Mille vorbește de „*nebunul din Mănăstirea Neamțului*”.

17 ianuarie – Panu publică replica primită de la Eminescu însuși: „**S-a răspândit prin ziare știrea că aș fi grav bolnav. Toate aceste zvonuri, lipsite de orice fundament, sunt răspândite, poate cu rea intenție, din Iași...**”

18 ianuarie – *Universul* reproduce scrisoarea lui Eminescu, apărută în *Lupta*.

21 ianuarie – Urmare a investigațiilor necesare, *Lupta* recunoaște că, prin scurta epistolă publicată în urmă cu patru zile, Eminescu „**restabilea el singur adevărul în privința stărei lui de sănătate**” – deci, gazeta recunoaște public că Mille greșise vorbind de „*nebunul din Mănăstirea Neamțului*”, căruia îi imputase niște păcate imaginare și, în consecință, Eminescu nu era în ospiciu, ci la numita mănăstire – unde, am mai spus-o și vom repeta-o de câte ori va fi nevoie, Eminescu își primea corespondența. „*O persoană din Neamțu*” înștiințează ziarul că „*Eminescu a început a se ocupa serios și a compus deja câte-va poezii.*”

22 ianuarie – *Universul*, rubrica *Știri* (sublinierea ne aparține):

„*Am reprodus scrisoarea adresată unui confrate de d. Mihail Eminescu, prin care **rectifica o știre greșită ce se răspândise asupra sănătății sale***”.

Marele nostru poet și-a reînceput deja lucrările sale literare.”

25 ianuarie – Vlahuță apelează la public, cerând bani pentru Eminescu. Nici un cuvânt despre starea de sănătate, argumentul fiind de cu totul altă natură. Vlahuță nu vrea bani pentru aspirine sau pentru doctori, ci pentru o pâine:

„*Trăiește în țara asta un **om într-adevăr superior și într-adevăr sărac**.*

*Și cu toate acestea e un om mare, da, un om mare în toată puterea cuvântului. Numele lui va trece în istorie. Copiii în școală îi vor învăța biografia, și peste câteva sute de ani va fi o chestie foarte secundară și mai de nimeni cercetată cine a domnit și cine a fost prim-ministru în țara asta către apusul veacului al nouăsprezecelea, dar nu se va găsi om cu puțină cultură care să nu știe cine-a fost **cel mai mare poet, cine a fost singurul poet de-o adevărată valoare în zilele noastre.** (...) // Eminescu **n’are avere de la părinți și nici nu e din stofa oamenilor cari știu să facă avere.** // Eminescu **e artist** – și arta, la noi, se știe că nu e profesie. (...) // Eminescu **e sărac.** Aceasta nu e o rușine,*

pentru el, dar e o mare nenorocire și pentru el și pentru noi. // Ne-a scris că i s'ar vinde. Un cunoscut al lui ne spune că se ocupă, și c'ar făcut câte-va poezii. (...) // Ce? Nu ne mai mișcă nimic? Nu tresare nimic în noi la ideea că cel mai frumos talent, splendoarea literaturii noastre, **se mistue sub greutatea și cumplita discorajare a sărăciei?** (...) // ...vă rog să vă gândiți la **lipsa de ori-ce sprijin a marelui nostru poet.** // Faceți colecte, deschideți liste de subscripții, organizați baluri și reprezentații, contribuiți cu ce puteți, **pentru a face o viață mai senină acestui geniu nenorocit**" (subl. ns.).

Poate și mai important este însă începutul acestei scrisori deschise, către Țară:

„Iubiți cititori, // Acum cinci ani, **amicii și admiratorii D-lui Ioan Brătianu au deschis, în toată țara, liste de subscripții, și i-au adunat un milion** (subl. ns.). Mă abțin de la orice reflecție. Câtă nevoie avea primul nostru ministru de acest **ajutor**, e un lucru de discutat... Și regele a avut mai deunăzi nevoie de vr'o două spre-zece moșii mari, și **țara** 'i le-a dat la moment.”

Exemplele oferite de Vlahuță (îndeosebi primul, dotația regelui având altă nuanță) ne arată că susținerea materială a unor personalități nu era deloc ceva deosebit – la urma urmei, Statul nu se hrănește din averile demnitarilor, ci din taxe și impozite puse cetățenilor, banii aduși de aceste surse de venit diferind de cei proveniți prin completarea listelor de subscripție doar prin faptul că sunt luați cu forța. Acestea fiind faptele, nimeni nu mai poate sugera că deschiderea unor liste de subscripție pentru Eminescu ar proba alienarea acestuia.

4 februarie – Fotografia lui Eminescu apare pe prima pagină a ziarului *Universul* (datat 5 februarie), care-l declară „*cel d'întâi poet român*”, scriind negru pe alb că „*forța geniului său*” i-a spulberat pe „*dușmanii lui literari*”, siliți fie să-și înghită ura față de el, fie să joace un rol de falși admiratori.

Fără dată – Într-un catalog întocmit de Arhivele Naționale ale României (*Mihai Eminescu în documente de arhivă*), la poziția 824 citim: „<1887 ?> – *Carte poștală reprezentându-l pe Mihai Eminescu.* // D.A.N.I.C., col. M. Eminescu, I/22 (1), din Colecția scriitorilor români.”

Prin urmare, chiar pe când Eminescu mai trăia, s-au găsit persoane care să-i mediatizeze chipul. A primit el vreun drept material de pe urma vânzării acelor cărți poștale? Dacă ne luăm strict după corespondența Harietei, nu. În atare ipoteză, în care de pe urma lui Eminescu s-au câștigat parale și înainte ca el să se stingă, avem un motiv suplimentar să-l credem pe Caragiale, când

Mihail Eminescu. — (Vezi pag. 3.)

Universul, 5 (4) februarie 1887, pagina I (capetele de rând ale coloanei din dreapta ușurează estimarea corectă a dimensiunilor fotografiei)

scrie: „astăzi se mănâncă mulți bani – direct, cu opera lui, indirect, sub pretextul numelui lui” (Ironie, iulie 1890) sau când își exprimă iritarea față de „neadevărurile absurde ce se spun de trei ani de zile pe seama lui”, care îl revoltă, precum „scandalul cu portretele și busturile puse fără sfială în

circulație ca fiind ale lui, ca și cum ar fi vorba, încă o dată zic, de un tip din evul mediu, iar nu de cineva care a trăit în mijlocul nostru atâta vreme” (Două note).

Spusele lui Caragiale și simpla invocare de către contemporanii lui Eminescu a *dușmanilor lui literari* ar fi trebuit să atragă atenția biografilor. Dar îndrăznește cineva să-i trezească din patrioticul somn?

Și cu Legea cum rămâne, dom' profesor?

Ilustrii biografi ai lui Eminescu nu s-au întrebat niciodată cu voce tare: în ce temei legal putea fi acesta internat în ospiciul de pe lângă Mănăstirea Neamțului? De exemplu: chiar admițând că s-ar fi bazat pe un certificat medical, fie el și valid, avea totuși Parchetul puterea să ia o astfel de decizie de unul singur?

Ni se spune că Eminescu ar fi fost trimis la ospiciu de către Epitropia spitalului Sfântul Spiridon, prin adresa mai sus prezentată. Probabil, în mintea autorului (autorilor), acest pretins document ar trebui să țină locul a ceea ce Legea numea *„uă hârtie formală către medicul primar al stabilimentului, însoțită de act medical în original sau în copie legalizată”*, hârtie pe care orice autoritate care *„înaintează pe ver-un smintit la spitalul de smintiți”* era obligată să o redacteze (Decretul 1012/1867, articolul 3). Problema e că Spiridoniu nu era inclusă între autoritățile *„în drept de a lua inițiativa pentru așezarea unui smintit într'un spital special”*, acestea fiind: *„instanțele judecătorești, Prefectura poliției, și în lipsă, Prefectura de județ, Primăriile urbane și pentru comunele rurale Sub-prefecturile ...”*.

Dacă Legea hotărâse că pentru orașele mari doar Tribunalul și Prefectura aveau dreptul să închidă pe cineva într-un ospiciu, își putea epitropia unui spital aroga prerogative similare, doar – să zicem – pe considerentul că Direcția generală a Serviciului sanitar depindea pe atunci de Interne?

În plus, în cazul nostru, avem toate motivele să credem că, fie și în ipoteza în care Eminescu realmente ar fi înnebunit, tot nu ar fi fost obligatoriu ca el să ajungă în ospiciu, putând fi îngrijit acasă, de familie. Ajunge să reamintim că în august 1883 Matei, mezinul Eminovicilor, a venit în București chiar în acest scop, fiind însă respins (drept mărturie stă și declarația Clarei, soția de-atunci a lui Maiorescu), și că Harieta a încercat în repetate rânduri să-și scoată fratele din Iași, această veritabilă pușcărie fără gratii la vedere, dar de fiecare

dată se opuseseră „amicii”, temători că, de-ar ajunge la Botoșani, lui Eminescu i-ar lipsi... distracțiile. Paradoxal însă, tot ei aveau să afirme că Eminescu era tăcut, că ședea unde-l puneai, în fine, că numai om „de distracții” nu era!

Cât privește așa-zisa lui sminteală... Dacă, în pofida evidențelor, se va spune în continuare că Eminescu ar fi fost nebun atunci când a scris *La steaua, Kamadeva, De ce nu-mi vii* și restul poeziilor rămase în sertarul lui Negruzzi, dacă se va susține că și *Gramatica sanscrită* și *Laïs* sunt traduceri ale unui nebun, le vom înțelege poziția, numai că, atunci, va trebui să fim foarte atenți la sensul pe care dâșii îl dau noțiunii de **normalitate**, întrebându-ne cu îngrijorare dacă a fi astfel „normal” chiar este un lucru îmbucurător.

Șmecherie de oligofren pentru biografi naivi

Scenariul lui Zosin este diabolic și ne îndoim că n-a avut un co-autor de specialitate, rămas – cu modestie – în umbră. Să vedem care a fost mecanismul.

Din așa-zisele documente „descoperite” de Zosin rezultă că, în noiembrie 1886, destinul lui Eminescu ar fi fost înrâurit de o serie de evenimente cruciale:

- 1) Eminescu este reținut de Poliția din Iași, pe considerente necunoscute,
- 2) prim-procurorul apelează la competența medicilor Iuliano și Bogdan,
- 3) aceștia fac o rapidă „expertiză” medicală și
- 4) Spiridonia îl trimite pe „pacient” la ospiciu.

Să le luăm pe rând.

Poliția. Indiferent ce anume ar fi făcut Eminescu în noiembrie la Iași, nu Parchetul ar fi fost cel care l-ar fi ridicat pe Eminescu de pe stradă, ci Poliția. Iar aceasta, automat, trebuia să-și justifice intervenția, consemnând faptele incriminate într-un proces-verbal **contrasemnat de martori** la acele fapte. Ulterior, ea trebuia să emită o adresă explicativă către Parchet. De-abia apoi procurorii puteau apela la priceperea medicilor – medici pe care nu îi alegeau ei, după bunul plac –, iar o atare solicitare nu se făcea oral, de pe un trotuar pe altul.

Cererea Parchetului. În funesta lor „*constatare medicală*”, medicii Iuliano și Bogdan declară că ar acționa „*în urma requisiziției D-lui Prim Procuror din 5 Noembrie 1886*”. Întrucât hârtia semnată de ei era document oficial, ar fi fost obligatoriu ca pretinsa solicitare a Parchetului să fie limpede identificată, prezentându-se și numărul ei de înregistrare. Pentru că, indiferent cum s-ar fi derulat lucrurile, **nimeni nu putea fi internat fără a i se întocmi un dosar**, în absența căruia orice abuz ar fi devenit posibil. Acest adevăr atât de supărător pentru biografi poate fi lesne demonstrat.

Concret:

1883. Urmare a răpirii și sechestrării din 28 iunie, la București a apărut dosarul de curatelă **numărul 968/1883** (tăinuit decenii în șir, descoperit accidental în 1958 și mistificat ulterior de Augustin Z. N. Pop, care a înlocuit adevărata rezoluție). În acest dosar **bucureștean**, între altele, găsim și solicitarea prim-procurorului către președintele Tribunalului, însoțită de trei piese: certificatul medical „*registrat la nr. 12535/83*”, „*un proces-verbal*” și „*adresa nr. 21433 a Poliției*”. Deci, și la Iași, în 1886, fițuica lui Iuliano și Bogdan trebuia să fie nu numai înregistrată, ci și însoțită de procesul-verbal al Poliției, în care să fie prezentate faptele comise de cel reținut, precum și de o adresă către Parchet.

1889. La câteva luni după sechestrarea (din nou la București) din ianuarie, va fi emisă o cerere similară, **nr. 6794, din 8 aprilie 1889**, prin care G. A. Mavrus, prim-procuror pe lângă Tribunalul Ilfov, se adresează președintelui aceluiași tribunal:

*„Am onoare a vă înainta, pe lângă aceasta raportul medico-legal **registrat la Nr. 6033/89** privitor la alienatul Mihail Eminescu și ve rugăm să...”*

Aceste documente oficiale, cărora li se vor adăuga și altele, fac parte din **dosarul numărul 645/1889**. Dacă Eminescu ar fi fost internat și în 1886, la Iași ar fi trebuit, deci, să se găsească un dosar similar. Or, acesta nu există.

Cu tupeu, ni se cere să credem că în anul 1886 s-ar fi putut face excepție de la Lege, Eminescu fiind internat, dar fără a se mai cere instanței judecătorești numirea unui curator și a unui consiliu de familie și, mai ales, fără ca autoritățile să mai comunice între ele prin documente oficiale. Că se cere, nu-i de mirare; la mijloc sunt interese nebănuite de mari. Surprinzător este însă că oameni care, aparent, au un fel de cap pe umeri sunt dispuși să accepte asemenea născociri care, dincolo de denigrarea lui Eminescu, constituie o ofensă la adresa inteligenței și demnității tuturor.

Expertiza medicală. Fără a mai dezvolta acest subiect analizat în alte pagini, atenționăm că Eminescu ar fi fost trimis la ospiciu în temeiul unui bilețel de câteva rânduri, în care, pe de o parte, se vorbește de „*accese acute, produse probabil de gome syphilitice la creier și exacerbate prin alcoolism*”, dar, pe de altă parte, se recunoaște că „*bolnavului*” **nu i s-a făcut un consult complet**, concluziile, atât de grave, fiind trase doar „*din interogatorul și conversația avută*” cu acesta. Dacă era bănuită existența unor „*gome syphilitice la creier*”, **de ce nu au fost căutate sifilidele** (sau cicatricile lor), urme pe

care această boală le lăsa pe trup, deci, la vedere? Dacă Justiția ar putea acționa precum se spune, acceptând ca unei ipoteze fără fundament să i se pună masca adevărului, de ce noi, oameni care încercă să o cerceteze, nu ne-am întreba dacă minciunile biografiilor lui Eminescu n-or fi – „*probabil*” – generate de, să zicem, leziuni pe creier?

Internarea în ospiciu. În ce calitate a ajuns Eminescu la ospiciul de lângă Mănăstirea Neamțului? *Liberalul*, am văzut, dă de înțeles că ar fi fost trimis la spitalul din Târgu Neamț, ca la un soi de azil pentru săraci. De altă părere, biografia pretinde că ar fi avut statut de pacient, dar „uită” că nimeni nu putea fi trimis la balamuc fără ca înainte să-i fie întocmit un dosar „*de tutelă*” și fără a-i anunța familia. În acest sens există trei mărturii, semnate de P. Zosin, L. Onicescu și, respectiv, Gh. Bojeicu (toate trei mincinoase, neverificate de biografi și inaccesibile publicului). Superficialitatea (lașitatea? complicitatea?) cu care au fost tratate documentele în cauză nu necesită demonstrații complicate, fiind prea bătătoare la ochi.

N. Gane, unul dintre pretinșii semnatori ai trimeriei lui Eminescu către „*acel ospiciu*”, ar afirma că acționează „*În urma adresei parchetului de Iași și în baza alăturatului Certificat medical, prin care se atestă că pacientele Mihail Eminescu suferă de alienațiune mintală*”. Adresa Parchetului nu numai că nu există, dar Gane (?) nu o plasează în timp și nu precizează numărul ei de înregistrare, deși acest lucru era obligatoriu. Pretinsul **raport medical** semnat de Iuliano și Bogdan se află într-o situație asemănătoare. Așa se face că ambele „documente” transcrise de Zosin pomenesc câte o adresă a Parchetului, dar nici unul dintre ele nu o identifică prin date concrete, unuia lipsindu-i chiar și ziua emiterii acesteia.

De ce? Din teama că o simplă verificare a registrelor Parchetului ar fi dezvăluit că e vorba de două falsuri. Altă explicație nu găsim. De altminteri, dacă n-ar fi așa, unde sunt celelalte piese care, potrivit Legii, trebuiau să formeze presupusul **dosar-Eminescu**? Moț al unei imaginare piramide de documente cerute de Lege, ipotetica adresă a Epitropiei generale plutește în gol, nefiind susținută cu nimic. Așa-zisul raport medico-legal nu poate fi luat în calcul, deoarece se află într-o situație identică. O simplă ochire arată că nu este adresat cuiva anume, nefiind menționat de către cine anume și în ce scop a fost cerut și emis și, în plus, că nu are nici el număr de înregistrare – fapt din care, repetăm, rezultă că **nu a trecut prin mâinile autorităților** sau, și mai exact, nu a fost folosit de acestea ca act oficial.

De conținut ce să mai vorbim?

Despre clipa internării lui Eminescu, Zosin scrie doar atât: „*Eminescu fu adus la ospiciu în ziua de 9 Noembrie 1886*”. Cine l-ar fi adus? Tăcere. O tăcere cu atât mai suspectă, cu cât, referitor la condicile de tipul celei din care se preface și Zosin a cita, Legea impunea clar (Decretul 1012/1867, articolul 12):

„...dacă bolnavul este trimis de veri-uă autoritate, se va însemna aceasta, **numărul hârtiei și dosarul hârtiei unde s' a depus hârtia...**” (subl. ns.).

Absența tuturor acestor informații obligatorii prin Lege vorbește de la sine, arătând cât credit merită Zosin. Probabil că, în timp, „amicii” mai vechi sau mai noi ai lui Eminescu au înțeles că lucrurile scârțâie prea strident. Și atunci, neajunsul a fost cârpit prin stupida „mărturie” a inexistentului Gh. Bojeicu. Respectivul personaj ar pretinde că, „*la venirea sa*” la Mănăstirea Neamțului, Eminescu ar fi fost „*înto-vărășit de un sergent*”. Din aceste cuvinte aruncate parcă în treacăt, subconștientul cititorului extrage încă o „probă” că nebunia ar fi fost reală și că internarea s-ar fi făcut potrivit Legii, ceea ce este absolut fals.

Și, totuși: unde e dosarul-Eminescu?

Ca de atâtea ori, măsura în care prevederile Legii sunt sau nu încălcate într-o speță, oricare ar fi aceasta, rămâne mult mai edificatoare decât opiniile te miri cui. Referirile bâlbâite la niște preținse demersuri ale Parchetului arată limpede că aceasta este cheia întregii mistificări. Dacă, așa cum argumentam, n-a existat dosarul Eminescu, unde a găsit Zosin cele două „documente”? Admițând, prin absurd, că din întregul dosar scăpaseră numai cele două foițe, de ce nu a precizat acest lucru? Cum de Zosin, atât de scrupulos când interesul i-o cere, nu observă nici măcar că în arhivele ospiciului, pe care ne dă de înțeles că le-ar fi cercetat, **nu există nici un document medical** privindu-l pe un pacient numit Eminescu? Adică, s-ar fi păstrat un fals diagnostic, „*probabil*” și pur orientativ, pus de medicii Iuliano și Bogdan în urma unei preținse discuții cu Eminescu, dar ar fi dispărut absolut orice document referitor la **tratamentul medical** care i-ar fi fost aplicat acestuia, în decurs de o jumătate de an?

Mai mult, oricâtă bunăvoință am avea, faptul că Zosin acceptă fițuica lui Iuliano și Bogdan devine cu atât mai puțin de înțeles, cu cât tocmai el scrie, învățând pe alții cum să redacteze un asemenea document medical (sublinierile din ultimele paragrafe ne aparțin):

„...ni s'a părut nimerit împărțirea raportului psihiatric în trei părți: **introducerea; documentarea**, care să cuprindă anamnesa (antecedentele ereditare, personale și referitoare la faptul incriminat), starea [prezentă a acuzatului, *katamnesa* (mersul stărei acuzatului în observare: delir, accese, impulsuni, etc.), cheștiunea simulației și disimulației, diagnoza; și **încheerea**.

Partea introductivă se referă în primul loc la cererea de expertiză și la întrebarea pusă asupra cazului. Se indică apoi pe scurt faptul incriminat, asupra căruia trebuie să vizeze raportul și în special cu oare-care amănunțime circumstanțele anumite ce au dat de bănuț asupra stărei mintale a acuzatului. (...) În urmă se indică și **căile pe care s'a cules materialul raportului: acte, marturi, rude, etc.** iarăși cu observațiunile ce circumstanțele le pot comporta.

În partea documentativă, care formează așa zicând substanța sau miezul raportului psihiatric, se aranjează datele pe cât posibil în ordine cronologică, afară de cazul când o altă aranjare o altă aranjare a materialului s'ar putea să corespundă mai bine scopului final al raportului. Ca normă generală se poate recomanda, prin urmă, în primul loc **descrierea antecedentelor ereditare**, după cari să vie în ordine succesivă, **antecedentele colaterale, antecedentele personale, descrierea amănunțită a săvârșirii faptului incriminat** (toate aceste puncte menționate până aici constituind anamnesa), apoi rezultatul examinării acuzatului (*status praesens*), starea și simptomele ce se pot ivi în timpul aflării acuzatului în observare (*katamnesa*), cheștiunea simulației și disimulației și în sfârșit diagnoza.” (Pentru detalii, vezi **Anexa 12**.)

Remarcăm fireasca insistență cu care Zosin se referă la „acuzat” și la un anume „fapt incriminat”. A fost însă Eminescu „acuzat”? În articolul *Nebunia lui Eminescu*, Zosin dă de înțeles că da, dar nu are curaj să spună verde în ce ar fi constat „faptul incriminat”. Viclean, el amintește un pasaj din băgăuielile Corneliiei Emilian, singura persoană care afirmă că Eminescu ar fi fost reținut de autorități din cauză că ar fi distrus „două fanare”, comițând astfel o faptă dacă nu penală, atunci aflată la limita penalului.

Codul civil în vigoare la acea dată stipula că acela care dă frecvent semne de sminteală, „trebuie a fi interzis” (art. 435), faptele lui „de smintire” trebuind să fie „arătate în scris”, printr-o petiție, iar „cei ce vor cere interdicția vor înfățișa martori și înscrisuri sprijinitoare cererii lor” (art. 439). Indiferent cine ar fi înaintat cererea de punere sub interdicție, „După ce va primi părerea consiliului de familie (frații buni fiind „de drept membrii ai consiliului de familie”, cf. art. 358 – n. ns.), și opiniunea medicilor competenți, Tribunalul va face interogator pârâtului” (art. 442), iar „Hotărârea asupra unei cereri de interdicțiune, **după ce s-au ascultat părțile, sau se vor fi chemat legal nu va putea fi dată, decât în ședință publică**” – subl. ns. (art. 444). Pe lângă publicitatea procesului (care îi permitea lui Eminescu să își apere cauza în

mod deschis, putând să ridiculizeze orice acuzație), deschiderea unui ipotetic dosar de tutelă ar fi obligat Tribunalul să cheme și „rudele cele mai de aproape” ale lui Eminescu din tot „coprinsul țării” (art. 359).

Cum un dosar Eminescu-1886 nu a existat niciodată, evident că nu-s de găsit nici piesele pe care ar fi trebuit să le conțină și fără de care nimeni nu putea fi internat în ospiciu. În absența acestora, biografia jonglează cu cele două așa-zise transcrieri ale lui Zosin, pe care îl cred pe cuvânt, în ciuda faptului că, repetăm, lipsa oricărui element tipic actelor oficiale (număr de înregistrare, dată, semnătură etcetera) arată că nici unul dintre pretenziile lui transcrieri nu avea cum să treacă prin vreo instituție ca document oficial. Inexistentul poate avea efecte juridice? De altfel, **nimeni nu a pretins că în noiembrie 1886 lui Eminescu i-ar fi fost întocmit un dosar**; or acesta era un lucru obligatoriu, așa cum – sub aspect formal – o dovedesc evenimentele din 1883 și, după două luni de reținere ilegală a lui Eminescu, cele din martie 1889.

Să punem „documentele” lui Zosin față în față cu Legea.

Dacă, așa cum susține Zosin, Eminescu ar fi avut „*perioade de furie, de inconștientă, de prozaică întunecare a acti-vității psihice până la gradul de a utiliza ex-crementele, etc.*” (subl. ns.), această stare durând luni de zile, atunci el ar fi făcut parte dintre cei vizați de articolul 435 din Codul civil, care precizează imperativ:

„Majorul, care este în o stare obișnuită de imbecilitate, de sminteală, sau de nebunie cu furie, **trebuie a fi interzis** chiar și când are intervale lucide” (subl. ns.).

Când Zosin invocă unele „*perioade de furie*” ale lui Eminescu (informație obținută, zice el, de la un gardian al ospiciului, nu din fișa de observație medicală a „pacientului”), o face tocmai pentru a-l apropia de starea în care Legea impunea reținerea și internarea lui într-un ospiciu. Aceeași idee se vrea a fi transmisă și prin așa-zisa „*constatare medicală*” a lui Iuliano și Bogdan, în care, înfiorați de pericolul pe care Eminescu îl reprezenta pentru neamul românesc, aceștia afirmă: „*starea lui este periculoasă atât pentru societate, cât și pentru el însuși*”, fiind „*neapărată nevoie de a fi internat în o casă specială*”. Cum au ajuns la această concluzie? Prin „*interogatorul și conversația avută cu Eminescu*”. Ce va să zică asta?

Ca sumă a unor întrebări și răspunsuri la acele întrebări, *interogatoriul* este, în esență, altceva decât o *conversație*? Firește că nu. Atunci cum de, într-un text atât de lapidar, pretenșii autori repetă: „*interogatorul și conversația*”? Explicația o aflăm tot în Codul civil, în articolul 442:

„După ce va primi părerea consiliului de familie și opinia medicilor competenți, **tribunalul va face interrogatoriul pârâtului**, și de nu va fi în stare a se înfățișa în camera de chibzuire, se va face la locuință, de **unul din judecători**, însărcinat cu aceasta, **însoțit de grefier**. În toate cazurile **procurorul va fi de față la interogatoriu**” (subl. ns.).

Interogatoriul constituia unul dintre elementele esențiale ale interdicției, deoarece era singurul mod în care pârâtul și-ar fi putut pleda propria cauză, dovedind, dacă era cazul, că este victima unui abuz. Un asemenea dialog era foarte util și pentru judecător, ferindu-l de comiterea unei posibile nedreptăți. Interogatoriul trebuia consemnat într-un document, care se atașa la dosar. Cum „*constatarea medicală*” face distincție între interogatoriu și conversație, este limpede că autorul acestui document medical redactat după moartea lui Eminescu înțelege prin interogatoriu un **proces-verbal**, cuprinzând întrebări și răspunsuri. Unde este acel **document**? Aveau pretenșii semnatori ai constatării medicale dreptul de a „*face interrogatoriul pârâtului*” sau această prerogativă, așa cum arată articolul sus citat, revenea strict Justiției? Și-apoi, în același articol mai sus citat, este stipulat că „*tribunalul va face interrogatoriul pârâtului*” fie în „*camera de chibzuire*” (de la Tribunal), fie în *locuința pârâtului*, nicidecum la Poliție sau într-un ospiciu (unde pârâtul nu putea ajunge și rămâne vreme îndelungată fără știința și acordul instanței de judecată). În cazul în care Eminescu ar fi fost trimis la mai bine de 100 de kilometri depărtare înainte de a i se „*face interogariul*”, mai putea să fie respectată această prevedere? Cum Legea permitea orânduirea mai multor interogatorii, să înțelegem că, de fiecare dată, fie trimiteau gardienii să-l aducă la Iași, fie o echipă formată din judecător, grefier și procuror bătea drumul până la ospiciul de lângă Mănăstirea Neamțului, când ar fi fost atât de simplu ca, măcar temporar, Eminescu să fi fost internat chiar în Iași?

În consecință, socotim întru totul legitimă suspiciunea că în „documentul” transcris de doctorul Zosin se face vorbire de „*interogatoriu și conversație*” numai și numai din cauză că autorul textului cunoștea Legea și încerca să acopere lacunele scenariului său. Altfel spus, așa-numita *constatare medicală* urmărește să țină loc și de raport medico-legal și de interogatoriu, care era de neocolit.

Spuneam că procurorul (mai exact, absența acestuia) constituie cheia acestui scenariu, **simptomele și falsul diagnostic pus lui Eminescu fiind stabilite de Zosin, după aproape două decenii, în funcție de prerogativele și de obligațiile șefului Parchetului**.

Cu excepția Harietei („*ieri a avut o furie îngrozitoare*”, 27 mai 1887), nimeni, dar absolut nimeni nu pretinde că ar fi fost martor la o scenă în care

Eminescu ar fi devenit furios, pierzându-și controlul. Există totuși o unică **sugestie** în acest sens. Formulată, bineînțeles, tot după moartea lui Eminescu, ea provine de la aceeași fățarnică Cornelia Emilian, constanta dușmancă a Veronicăi:

„În nebunia sa... a stricat două fanare de la uliță... (subl. ns).

Ipocritul personaj vorbește din auzite și este singura sursă care ar fi auzit de teribila întâmplare. De aceea, absența oricărui document prin care anonimă „*autoritate*” invocată să consemneze dezastrul provocat de Eminescu sistemului de iluminat al orașului nu ne mai surprinde. Detaliu care poate fi semnificativ, Cornelia Emilian s-a aflat în călduroase relații cu socialiștii lui Zosin, Morțun sau Mille.

Eminescu a fost prezentat de absolut toți „amicii” și inamicii lui ca fiind incapabil să comită vreo faptă violentă. În pofida acestei realități incontestabile, întreaga teorie a doctorului Zosin se bazează pe contrariu. Mai exact, el pretinde că în momentul pretensei internări a lui Eminescu în ospiciul de lângă Mănăstirea Neamțului, acestuia i s-ar fi pus diagnosticul: „*manie furibundă*”. Alegerea diagnozei nu a fost deloc întâmplătoare.

Furibund însemnând „*apucat de furii*” (L. Șăineanu, 1910), prima constatare este că, prin diagnosticul „*manie furibundă*”, Zosin contrazice toate mărturiile din epocă, de la cele mai oneste, la maculatura cea mai abjectă. În ciuda frapantelor contradicții dintre el și toți ceilalți, Zosin a fost luat sub aripa caldă a biografilor, ca și Cornelia Emilian, căreia doar că nu i s-a ridicat statuie.

Zosin pretinde că ar fi transcris acest diagnostic din registrul de internări și externări al ospiciului. Fals! Așa cum am arătat, în respectiva condică – un registru tipizat – nu figura și o rubrică în care să fie menționat diagnosticul, probabil din simplul motiv că acel registru se afla în grija intendentului, nu a medicului, iar confidențialitatea trebuia respectată.

De ce voia însă Zosin, neapărat, „*manie furibundă*”? Răspunsul ni-l dă tot Legea.

Cum ospiciile n-au fost niciodată case de vacanță, zăvorârea cuiva între pereții unui astfel de stabiliment atrăgea o mare răspundere. În cazul nostru, aceasta este atribuită unui procuror fără identitate, invocat în ambele „documente” ale lui Zosin. De ce procuror? Pentru că procurorul putea și el să ceară punerea cuiva sub interdicție (ceea ce nu e totuna cu a decide în

acest sens), în două situații: a) „**în caz de nebunie cu furie**” și numai „*dacă interdicția nu este provocată nici de soț, nici de rude*” sau b) când persoana în cauză „*n-are soț, nici soție, nici rude cunoscute*” (Codul civil, articolul 437). Cum se știe, nici una dintre aceste condiții nu era îndeplinită. În perioada ieșeană a lui Eminescu, Harieta era nu doar foarte aproape de el, ci, repetăm, chiar l-a vizitat și a încercat, tocmai pe-atunci, să îl ia cu sine.

Limitarea referirilor la prim-procurorul din Iași are – credem – scopul de a restrânge numărul instituțiilor pretins implicate în „internarea” lui Eminescu, dând, totodată, impresia de legalitate. Totul este croșetat în jurul unei singure persoane, fără nume, despre care se spune că ar fi emis sau ar fi determinat emiterea unor documente pe care nu le-a văzut nimeni. Făcătura este ordinară și, dacă a fost acceptată atâta amar de vreme ca adevăr indiscutabil, de vină sunt, în primul rând, biografia lui Eminescu și mult prea obedienții lor discipoli.

Doctorul Zosin, biet paravan străveziu

Așa cum este prezentată de Zosin și de biografia lui Eminescu, situația din noiembrie 1886 amintește de cea din vara lui 1883, când Șuțu a iscălit un simulacru de „*certificat medical*” la fel de lipsit de argument medical solid, ca și de valoare juridică. Inițial, am avut impresia că, în comparație cu evenimentul din 28 iunie 1883, arestarea de la Iași ar fi fost, din punct de vedere formal, mai aproape de cerințele Legii. Inexact. În 1883, de bine de rău, chiar s-a întocmit un dosar-Eminescu, rămas în arhiva Tribunalului. Atunci s-au exprimat și s-au angajat **nominal** unii funcționari ai Statului. În 1886, nimic din asemenea rigori juridice. Practic, potrivit biografiilor de după „isprava” lui Zosin, avem la rampă patru nume: Caragiani, Gane, Iuliano și Bogdan, nici unul împuternicit legal să decidă soarta lui Eminescu, ci, în cel mai bun caz, să constate starea sănătății lui (Iuliano și Bogan) și, în cazul lui Gane, să pună în aplicare hotărârea unui prim-procuror, despre care se vorbește, fără a se demonstra în vreun fel reala lui implicare (decizia lui Caragiani depindea de a celorlalți). În consecință, conform acestui scenariu prost gândit și prost executat, dar bine mediatizat și memorat, răspunderea revine unui angrenaj rămas anonim.

Scenariul lui Zosin nu putea să nu fie pe placul *Junimii*, deoarece, astfel, în viața lui Eminescu apăreau două trimeri la ospiciu, care, pentru public, se „argumentau” reciproc: pe de o parte pretinsa internare din noiembrie 1886 se explica prin existența „precedentului” din 1883 și, pe de altă parte, prin iluzia repetării acelorași fapte, ea reducea la minimum posibilele suspiciuni privind necesitatea primei internări la Șuțu. Inevitabil, apare

întrebarea: **Zosin a mințit pentru sine sau pentru alții?** Răspunsul este cu atât mai necesar, cu cât *Junimea* nu a reacționat la aberațiile lui Zosin, deși știa prea bine că adevărul era altul. La fel, Zosin a avut știință de existența unor ciorne scrise, zice-se, cu aproape două decenii în urmă și pe care nu le regăsim decât în arhiva Universității din Iași (universitate în care junimiștii erau ca la ei acasă). Mai mult, în *Amintirile* lui, Negruzzi se aliniază disciplinat la spusele lui Zosin. Concluzia o trage fiecare.

Aberații universitare

O „familie ciudată”, de „oameni normali”

Vedem că se acordă mare încredere teoriei eredității bolii-lui-Eminescu. Este o făcătură convenabilă, Ralu(ca) Iurașcu (1816–1876) – fiica stolnicului Vasile Iurașcu și mama lui Eminescu – și familia ei nefiind suficient cunoscute. De aceea, probabil, nici nu există o părere unică asupra bolii anume pe care ea ar fi transmis-o copiilor ei (ceea ce dovedește că maculatura în care se face referire la ereditatea „bolii-lui-Eminescu” conține doar ipoteze contradictorii, bazate pe o unică premiză, nedemonstrată). De altminteri, Călinescu însuși constată în paginile de început ale monografiei lui:

„Despre frații și surorile lui Eminescu avem știri puține și nesigure. Această familie ciudată, asupra căreia a apăsător soartă tragică, începe să fie mistuită de legendă. Opinia unei familii originale și nevropate, în care copiii se împușcă din senin după ce dau dovezi de sclipitoare inteligență, aerul de tristeță fatală indicibilă, în care aceștia erau înfățișați de către unii, se dovedesc, la lumina documentelor, falsă literatură. Frații erau oameni normali, cu o varietate de atitudini psihologice care îi depărtau unul de altul, unii din ei poate cu o sensibilitate prea acută, care la o izbitoră morală prea mare putea să le aducă zdruncinarea sufletului. Despre vreo manifestare patologică hotărâtă nu avem însă, după cum vom vedea, nici un indiciu serios” (subl. ns.).

Zosin afirmă altceva:

„Această scurtă expunere documentată a vieții morbide a lui Eminescu ne arată că avem a-face la el cu două elemente patologice bine definite: unul constituțional, congenital sau ereditar, această din urmă presupunere fiind cea mai plausibilă, căci doi frați ai săi s’au sinucis și sora care l’a îngrijit era paraplegică de picioare din copilărie, și altul dobândit prin alcoolism și sifilis. Așa că opiniunea D-lui Maiorescu, că: «dacă a înnebunit Eminescu, cauza este exclusiv internă» trebuie modificată.

În ceea ce depindea de ereditate, Eminescu s'ar fi putut menține prea bine: întreaga lui viață ar fi fost un bizar, dar nu mai puțin un geniu continuu productiv. Ceea ce a dat caracterul grav și vulgar boalei sale au fost alcoolismul și sifilisul. Ca psihopat ereditar el ar fi petrecut încă nopți albe, ar fi făcut orgii, ar fi mistuit narcotice și escitante; dar inteligența sa s'ar fi menținut la stadiul în care a produs versurile citate la început. Ca psihopat alcoolic și sifilitic el a ajuns să aibă perioade de furie, de inconștientă, de prozaică întunecare a acti-vității psihice până la gradul de a utiliza ex-crementele, etc.” (subl. ns.).

Textul te lasă fără replică, aici fiind însumat tot ceea ce poate fi mai rău pentru un om: nebun, bețiv și sifilitic. Deci, Eminescu a fost un „*psihopat ereditar*”, care a „*făcut orgii*”, a avut „*perioade de furie, de inconștientă, de prozaică întunecare a acti-vității psihice până la gradul de a utiliza ex-crementele, etc.*” și, în timpul liber, a scris *Luceafărul*, *Glossa* și alte chestii de-astea! Născut nebun, acest „*bizar*” a fost un pic și „*geniu continuu productiv*”? Dacă rândurile lui Zosin ne miră și nu tocmai, tăcerea criticilor literari față de acest atac infam nu are nici o scuză, iar îmbrățișarea lor, nici atât. Și asta cu atât mai puțin cu cât Chibici-Revneanu, unanim prezentat ca „*prieten intim*” al lui Eminescu, nu îndrăznește să scrie despre acesta decât atât:

„În cele câteva reprize ale bolii, Eminescu nu avea propriu-zis manifestări de furie primejdioase”.

Informația prin care, așa cum am arătat mai sus, G. Munteanu îi atribuie lui Matei „*fantezista știre*” că Eminescu s-ar fi îmbolnăvit încă de pe când era student în Viena se află plasată în următorul context:

„...ipoteza unei îmbolnăviri la Viena, prin 1870–1871 (acreditată de I. Grămadă ș.a.), nu e trebuitoare și, de altfel, nu se susține prin nimic. (...) Fantezista știre aparține căpitanului Matei. S-a văzut din mărturiile tuturor prietenilor și colegilor că Eminescu era între 1870–1871 de o remarcabilă sănătate și prins în activități multiple, iar Viena a părăsit-o numai în vara lui 1870, pentru foarte scurt timp” (subl. ns.).

La primă vedere, iată o succintă dar binevenită punere la punct. Falsă impresie, căci G. Munteanu contestă o eroare evidentă, pentru a o înlocui cu alta, ceva mai greu de demontat. În locul unui neadevăr prost ticluit, pune o afirmație împotriva căreia nu există probe indubitabile, împingând, astfel, lucrurile din spațiul unei relative limpezimi, în cel al cețurilor tipice Dosarului Eminescu. Astfel, de „*prin 1870-1871*”, pretinsa îmbolnăvire este mutată

„pe la 1872–1874”, adică în tulburea perioadă în care Eminescu a studiat la Berlin (despre acest interval, în care Eminescu a funcționat și ca secretar al legației noastre, Călinescu scrie în monografia lui: „*Viața pe care o duce Eminescu la Berlin ne apare în linii șterse, din cauza lipsei unor amintiri de felul celor scrise de prietenii de la Viena*”).

İată citatul din lucrarea lui G. Munteanu:

„O legendă mult discutată, pusă în circulație de Brătescu-Voinești, vrea ca Maiorescu să se amestece și în relațiile poetului cu Veronica, prin 1881–1882. Alegația e, de rândul acesta, superficială și nedreaptă. Maiorescu putea să vină aici cu un sfat, cu o părere a lui, cum îndrăznise între timp Creangă (**pro**), iar ceva mai târziu o va face Slavici (**contra**). Opinia criticului nu putea fi, bineînțeles, decât defavorabilă, însă ea mergea în sensul unei **hotărâri ce aparținea lui Eminescu** încă de pe la 1872–1874, **când și-a descoperit boala** și i-a dedus consecințele din **felul cum sfârșise Iorgu, apoi Șerban**” (subl. ns.).

Începem prin a (re)aminti ce susține „olimpianul” magistrul (sublinierile ne aparțin):

„Cei ce cunosc date din familia lui știu că **la doi frați ai săi, morți sinuciși, a izbucnit nebunia înainte de a sa** și că această nevropatie se poate urmări în linie ascendentă” (Eminescu și poeziile lui).

Întrucât mulți istorici literari dau drept certă informația că Nicu ar fi fost bolnav de lues, acesta fiind motivul pentru care s-a sinucis (1884), dacă l-am lua în seamă pe G. Munteanu, ar trebui să credem că, în total, Eminescu a avut **trei** frați afectați de aceeași „boală”, nu **doi**, cum afirmă magistrul, nu **unul** (și, poate, și Raluca Eminovici, mama lui Eminescu), cum dă de înțeles Caragiale, și nici **doi frați și-o soră**, cum depune mărturie Slavici:

„Pe cât știu eu, nu din acte medicale, nici din adevăruri oficiale, ci din spusele prietenului meu M. Eminescu, el a avut **doi frați mai mari și o soră mai mare**, d-na Drogli, **care s-au sfârșit tot cam în felul lui**, și nu o dată era neliniștit de gândul acesta” (subl. ns.). [**Notă:** Aglaia a murit după Eminescu, în 1900, deci acesta nu avea cum să fie „neliniștit” din cauza felului în care s-a stins.]

Mai limpede nici că se poate! Nici unul dintre cei citați nu spune adevărul, dar, dacă magistrul și Slavici mai pot fi înțeleși – „greșeala” slujind intereselor lor imediate – ca și Caragiale, care nu se pronunță explicit, poziția

lui G. Munteanu nu mai are absolut nici o scuză, căci a perpetua cu bună-știință răul poate fi mai grav chiar decât a-l produce.

Fiecare face ce poate. Unii mint.

Aici se impune o digresiune, motivată atât de modul greu calificabil în care anumiți istorici literari îi prezintă pe Eminescu și familia lui, cât și de unele exprimări orale, făcute recent cu voce puternică și pe ton sentențios, dar la fel de lipsite de argument ca de-o sută de ani încoace. Cei care socotesc fie că „*biografismul*” ar fi păgubos, în general, fie că el poate conține trimiteri către oricine, mai puțin anumite entități, aprioric declarate inocente, ne conving din nou că, **odată însușită, minciuna este apărută ca un bun personal**. Se spune că adevărul ar ieși greu la lumină. Nu-i așa; el răzbate ușor, se află mereu sub ochii noștri, dar slăbiciunile umane fac să fie greu acceptat.

Așadar, zice G. Munteanu, Eminescu și-ar fi „*descoperit boala*” încă „*de pe la 1872–1874*” și, de aceea, încă de pe atunci se hotărâse să nu se însoare? Este aberant, fie și numai din simplul motiv că în 1872 trăiau atât Iorgu, cât și Șerban, primul decedând în 1873, iar celălalt – pe care Eminescu îl aprecia foarte mult – un an mai târziu. În consecință, dacă Eminescu ar fi fost bolnav, ar fi cunoscut acest lucru și ar fi „*dedus consecințele din felul cum sfârșise Iorgu, apoi Șerban*”, aceasta nu se putea petrece decât **după 1874**, adică nu în perioada inginereste indicată de ilustrul biograf. În plus, deși lansează strania ipoteză a îmbolnăvirii de sifilis a celor doi frați Eminovici, Munteanu nu se întreabă nici o clipă cum se explică faptul că aceștia nu au încercat să-și trateze ipotetica maladie, mai ales știut fiind faptul că Șerban era un medic foarte bun. Într-o epistolă către ai săi, Eminescu se referă atât la Iorgu, cât și la Șerban:

„Berlin, în 17 iuni 873

Scumpii mei părinți,

De două ori am scris lui Iorgu și n-am căpătat nici un răspuns, așa încât nu știu cum vă aflați acasă și tăcerea fratelui mă împlă de neliniște. Afară de aceea i-a scris și Șerban de două ori și, după cum mi-a spus înainte de vro 4 zile, nici el nu căpătase încă răspuns. Vă rog dar a mă scoate din această neliniște și a-mi răspunde numaidecât în urma primirei scrisorii de față. Pe la finea lui august sau începutul lui septembrie gândesc că mi-oi isprăvi esamenenele și m-oi întoarce-n țară. Aștept cu nerăbdare capătul vieții mele de student, care desigur că pentru mine numai plăcută n-a fost.

Pe Șerban îl văd rar, căci șede foarte departe de mine. Dacă vorbesc cu el despre afacerile lui, el nu mă clarifică niciodată într-atâta ca să știu ce are de gând să facă. Ceea ce știți d-voastre despre el știu și eu... și nici cred ca să-i fi descoperit el vrunui om

din lume tot ce gândește. Altfel el o duce destul de pasabil; are amici, cunoștințe cu doctori germani, și societatea lui e foarte căutată. El e și membru la o societate științifică-medicală. Ce sânt românii cari învață medicina aicea pe lângă el? Pot să zic că dispar ... și cu toate acestea ... Eu o spun curat, nu-l înțeleg și pace. Eu gândesc că n-ar avea decât să se prezinte aici, la Universitate, pentru ca să-l facă de trei ori doctor, dacă nu este încă. Aici în Berlin poartă acest titlu fără ca cineva să i-l contesteze, scrie rețete, face chiar vizite, căci după legile prusiane [i]i este permis aceasta, se-nțelege că sub responsabilitatea sa personală.”

[**Notă:** În *Contribuții...*, A. Z. N. Pop citează ce scrie „botoșeneanca vârstnică S. Tăutu, într-o scrisoare din 4 mai 1909”:

„Mi-amintesc când a venit Șarban de la Vienna, că pe fratele meu l-a mușcat un câine de buze, dar așa de grozav, încât i-a spintecat gura și Șarban (care era la D-na Mavrodin, vecină cu noi) a venit, i-a cusut buza cu atâta măiestrie încât acuma nici nu se mai cunoaște locul unde a fost mușcat.

Mai știu c-a fost chemat în consultații de Dna Maria Vădescu și Dnu Alexandru Vădescu spunea că în viața lui n-a întâlnit un om cu o cultură mai vastă ca Șarban.”]

Tot G. Munteanu mai spune că Maiorescu „își va fi pus în gând de pe acum (1872 – n. ns.) să facă din metafizicul poet un succesor la fosta sa catedră de filozofie” și, în acest scop, ar fi încercat „a-i demonstra necesitatea continuării studiilor”. Apoi, istoricul întreabă cu gravitate:

„Eminescu, la aceasta, ce putea să răspundă? Că o boală fără scadență previzibilă, despre care nimeni nu vorbește cu plăcere, și el cu atât mai puțin, îi definitivase într-altfel planurile de viitor?”

Deci Eminescu nu și-a terminat studiile doar pentru că ar fi știut că suferă de „o boală fără scadență previzibilă”? Atunci de ce s-ar mai fi dus la facultate, când era așa de simplu să-și pună ștreangul de gât, făcând în ciudă treponemei? De altfel, G. Munteanu se contrazice, căci, după ce o nevoie de moment îl face să pretindă că Eminescu ar fi știut din 1872 de „boală”, în alt context o lasă mai moale cu exactitatea aceasta ușor funebă, afirmând că și-ar fi descoperit „boala” „pe la 1872–1874”. Concluzia este una: istoricul nu are argumente. El bănuiește. Și bănuiala lui nu se întemeiază pe vreun fapt concret, indubitabil, ci pe limitele unui scenariu de el prestabilit, între care **trebuie** să se încadreze masa informativă, folosită și adaptată uneori nevoilor autorului.

Cât privește intervalul 1872–1874, să vedem, extrem de succint, cam ce a făcut Eminescu în acești ani:

1872 – Martie: O cunoaște pe Veronica, sosită la Viena. ♦ La 18 martie scrie la Ipotești: „*Scumpii mei părinți, // Anul acesta e într-adevăr un an nefast pentru mine. Abia am scăpat de catarul de stomac și de gălbinare și m-a cuprins o aprindere de mațe care-a ținut trei săptămâni și era să mă coste viața. (...) În vremea din urmă am mai căpătat durerea de urechi care ...*” **Mai-iunie:** Din motive strict financiare, părăsește Viena, mergând la Ipotești. **Septembrie.** Se află la Iași, unde participă la o parte din ședințele Junimii („*a fost totuși nelipsit de la reuniunile societății, devenind stâlpul ei central*” – Călinescu). **Octombrie:** Ajunge la Berlin. **12 decembrie:** Se înscrie la Facultatea de Filozofie a Universității berlineze.

1873 – Ianuarie–august: Urmează cursurile de istorie, filozofie etc. **Iunie:** Th. Rosetti, agentul diplomatic al României la Berlin, îi sporește retribuția de secretar al agenției diplomatice.

1874 – Aprilie: Se redeschid cursurile la Facultăți. **August:** Revine în Țară, după ce trece prin Königsberg, Cracovia și Lemberg. În România, stă scurt timp la Ipotești și la Botoșani, apoi se stabilește la Iași, unde, din 29 august, este numit director al Bibliotecii Universității. **Noiembrie:** „*am mai căpătat și o aprindere la încheietura piciorului, care se vindică foarte încet și e foarte dureroasă. Astfel mă mișc abia și totuși trebuie să-mi caut de serviciu și să dau lecții în Institutul Academic, în care înlocuiesc pe Xenopol în cursul de logică*” (Eminescu către Ioan Al. Samurçaș – 4); ♦ Veronica îl invită la seratele ei literare; ♦ Șerban, cel mai mare dintre frații lui, moare la Berlin, de tuberculoză (dată incertă, foarte probabil la 15/27 noiembrie).

Eminescu neavând prieteni la Berlin, lipsesc și amintirile acestora despre el. Desigur, ceva detalii trebuia să cunoască Th. Rosetti, care-l avea sub control, dar acestuia i-a lipsit interesul să relateze public tot ceea ce știa. În schimb, există o mărturie indirectă: corespondența lui Slavici, care era cu adevărat bolnav de sifilis (realitate pe care istoricii au ocolit-o din motive asupra cărora vom reveni). Iată ce îi scrie Slavici lui Negruzzi, la 31 decembrie 1873:

„*N'am decât trei rane deschise și sperez că în 8-10 zile se vor închide și aceste. În ianuarie nu cred însă că voi putea părăsi spitalul. Sunt slab la constituție și lipsit de sânge; nu suport nici cura de mercuriu nici aceea de iod, decât în doze foarte mici, recipiate ca sublimat în băi.*”

Cu vreo două săptămâni înainte, afirmă într-o altă epistolă către același:

„*Am înțeles, că și Xenopol a trecut p' în necazul meu. Ei bine! Cu asemenea tovarăși, calea-mi pare mai ușoară*” (8 decembrie 1873).

Dacă Eminescu ar fi fost și el bolnav, în vreunul din anii anteriori, nu l-ar fi adăugat Slavici lui Xenopol, când aproape că nu e scrisoare către Negruzzi în care șirianul să nu-l pomenească? Or, chiar și la 1 februarie 1874, numele lui Eminescu nu îi aduce aminte de sifilisul care-l rodea pe el, ci îi trezește cu totul alte amintiri:

„Din când în când mă vizitează câte un «cunoscut» ori «stimător». Nu este însă nimeni un al doilea Eminescu, care să știe a suscita gândiri distrăgătoare în sufletul meu.”

De-ar fi știut Eminescu pe cine alină...

Târziu, peste decenii, Slavici este foarte precis: *„Eminescu s-a îmbolnăvit în vara anului 1883...”* Luată în sensul strict al cuvintelor, afirmația contrazice teoria adeptilor sifilisului, deoarece era imposibil ca, în nici șase luni, Eminescu să contracteze boala și să-i parcurgă primele două faze, ajungând atât de rapid în aceea în care devine posibilă apariția unor leziuni pe creier, cu toate urmările ce decurg de aici.

Slavici: *„Sunt îndeosebi oameni care se socotesc încredințați că Eminescu n-a fost niciodată pe deplin sănătos. Adevărul este că el nu era un om așa-zis normal, întru toate deopotrivă cu orișicare Stan și Bran. Fiind sufletește mai presus de cei mai mulți dintre contemporanii lui, el avea deosebitul său fel de a vedea lucrurile și pozițiunea omului în lumea aceasta. Ceea ce altora li se părea lucru de mare însemnătate pentru dânsul era ceva de nebagat în seamă. **El nesocotea îndeosebi propriile sale interese materiale** și era mereu preocupat de ale altora. Nepăsător în ceea ce privește nevoile cu care avea să se lupte, el lua parte la bucuriile și la durerile altora, exagerându-le chiar pe aceste câteodată. E deci lucru firesc că foarte mulți dintre oamenii normali sau așa-ziși «cuminți» îl socoteau «țâcnit», «într-o ureche», dacă nu chiar nebun. Judecat însă după **adevăratul său fel de a fi, el a fost în toate împrejurările cel mai cuminte om**”* (subl. ns.).

Din ultima frază deducem că doar anumite **aparențe** sau greșite cunoașteri (provocate, poate, de intrigi?) îi determinau pe alții să-l creadă „țâcnit”. Dacă acesta a fost adevărul, deși nimic nu-l atestă înainte de 1883, explicația ar putea sta în faptul că, în general, despre poeți lumea are are astfel de impresie, poate tocmai pentru că nu toți sunt capabili să priceapă limbajul poetic – limbaj care, adesea, este rod (și) al unui temperament pe măsură.

Referitor la *„propriile sale interese materiale”* – despre care Slavici, fidel ecou al lui Maiorescu, afirmă că Eminescu și le-ar fi nesocotit –, Caragiale ține minte altceva:

◆ „S-a susținut că disprețuia averea... E un neadevăr – pe care nu-l poate spune decât sau cine n-a cunoscut pe poet sau cine... vrea să spună un neadevăr – o afirm eu aci cu siguranță că afară de teorii de teorii fantaziste, psihologice, etnice, etice, estetice, șcl. nu voi căpăta nici o dezmințire serioasă. L-am cunoscut, am trăit lângă el foarte aproape vreme îndelungată și știu cât de mult preț punea pe plăcerile materiale ale vieții. L-am văzut destul de adesea scrâșnind de lipsă. Contrarietatea patimilor, dorul vag de poet, acel dor de care se depărtează ținta cu cât îi pare lui că se apropie de dânsa, îl aruncau, ce-i drept, în cea mai întunecată melancolie, dar nu-l zdrobeau niciodată; **lipsa materială însă îl excita, îl demoraliza, îl sfârâma cu desăvârșire**... da, dar era prea mândru ca să se plângă de asta și mai ales acelora ce trebuiau s-o înțeleagă nespusă (subl. ns.).

S-a zis că era risipitor și că, orice sumă ar fi trecut prin mână-i, el tot nefericit ar fi fost, de vreme ce nefericirea lui era de un fel curat moral. Minunată judecată, dar ieftină scuză pentru acei ce l-au lăsat totdeauna în lipsă, deși-l puteau ajuta cu toată dignitatea, deși apropierea lui le-a făcut cinste și... profit – și încă le face. Da, era risipitor pentru că iubea și el plăcerile brutale ale vieții; și doar are și un om de valoare dreptul să dorească aceste plăceri; da, nenorocirea lui era de un fel moral, și tot nenorocit ar fi fost dispunând de orișicâte mijloace; însă, fiindu-i sufletul atât de iritabil, îi mai trebuia și trupul chinuit și nemângâiat? și obținerea bunurilor lumești i-ar fi sporit ori alinat chinul sufletesc?” (Ironie).

◆ „Acest Eminescu a suferit de multe, a suferit și de foame. Da, dar nu s-a încovoiat niciodată; era un om dintr-o bucată, și nu dintr-una care se găsește pe toate cărările.

Generații întregi or să suie cu pompă dealul care duce la Șerban-vodă, după ce vor fi umplut cu nimicul lor o vreme, și o bucată din care să scoți un alt Eminescu nu se va mai găsi poate” (În Nirvana).

În literatura de specialitate este intens folosit portretul făcut lui Eminescu de către Caragiale în articolul *În Nirvana*. Axată îndeosebi pe alăturarea extremelor („vesel și trist; comunicativ și ursuz ...” etcetera), această descriere nu relevă un om anormal, pendularea neconținută dinspre bine spre rău și înapoi fiind motorul vieții. De altminteri, în ciuda aparențelor, Caragiale însuși nu a fost mult diferit. (La altă scară, Helvetius constata încă din 1773: „caracterul și spiritul popoarelor se schimbă o dată cu forma lor e guvernământ”, motiv pentru care „diferitele forme de guvernământ dau aceleiași națiuni, succesiv, ba un caracter înălțător, ba unul josnic, ba permanent, ba schimbător, ba curajos, ba sfios” – vezi *Despre om, facultățile sale intelectuale și educația sa.*) Și-apoi, *În Nirvana* este un text care se deosebește prin cel puțin două elemente de un obișnuit articol „la zi”, despre problemele comunității: este semnat de un scriitor și reprezintă un necrolog.

Din corespondența celor care l-au cunoscut pe Eminescu în perioadă berlineză nu rezultă cu nici un chip că acesta ar fi căpătat vreo boală venerică. În schimb, cei care îi acordă credit lui Slavici, și între aceștia se număra și G. Munteanu, trebuiau să știe că, în *Amintiri*, „amicul” din Ardeal contestă implicit „îmbolnăvirea” înainte de anul 1877:

„El s-a îmbolnăvit în cele din urmă – o boală care mie îmi părea foarte primejdioasă: i se umpluseră fluierile picioarelor de niște bube urâte, care se întindeau. D-rul Kremnitz, care ținea mult el, l-a examinat însă și ne-a încredințat că bubele acelea sunt cu desăvârșire nevinovate, că le au adeseori oamenii care trăiesc în mizerie și că se vor vindeca ele de ele după ce Eminescu va fi trăit un timp oarecare mai regulat.

*A rămas deci ca el să plece la țară, și răposatul Nicolae Mandrea i-a făcut rost să steie un timp oarecare la moșia Florești din Valea Gilortului, unde avea și aer curat și apă bună. Pentru ca să nu steie de pomană, ceea ce el n-ar fi primit, comisiunea însărcinată cu publicarea documentelor rămase de la baronul Hurmuzaki i-a dat, în urmă stăruințelor lui Teodor Rosetti, un onorar de câteva mii de lei pentru traducerea în românește a unui volum din **Fragmente** (este primul volum al colecției, care nu poartă și numele traducătorului, spre deosebire de cele traduse mai apoi de Slavici, care a primit și medalia *Bene merenti* pentru efortul depus în cadrul Comisiei documentelor istorice – n. ns.). A rămas ca aceasta să fie singura carte pe care să o ia cu dânsul, căci cărțile pe care le cetea erau dușmanii lui.*

Am trecut peste câteva săptămâni și eu pe la Florești și l-am găsit acolo sănătos tun și în voie bună. Era numai el la conacul moșiei, singur, adecă în foarte bună societate.”

O dovadă asemănătoare avem și de la Eminescu însuși, care îi scrie Veronicăi, în 1882 (sublinierile ne aparțin):

4 iunie: *„Am fost de marți seara până astăzi la Giurgiu. Costinescu a promis să mă împrumute cu 600 fr., din care mi-a și dat 200. Cred că **tot la Lacul Sărat o să mă duc**. Numai dac-aș putea să scap de **bubele acestea cari constituie o supărare zilnică și un chin de tot ceasul**.”*

6 iunie: *„Dacă nu ți-oi scrie câteva zile, atunci să știi c-am plecat. Nu știu încă bine unde să plec: la Pucioasa, la Strunga, la Balta Albă, la Lacul Sărat, dar destul că de plecat trebuie să plec căci picioarele mele au nevoie, fie de băi sărate, fie de băi alcaline, dar însfârșit de **băi cari au un efect determinant asupra pielii**. Tratamentul **intern e stabilit deja... Fier, fier și iar fier**, în formă liquidă și în formă de pilule.”*

24 iunie: *„Cât despre **bubele mele, toate s-au închis, afară de una la piciorul drept care e foarte îndărătnică**” (epistolă trimisă din Constanța).*

Viteza cu care se vindeca ectima, precum și simplitatea curei arată și mai apăsător că tratamentul cu mercur aplicat la Botoșani n-a avut nici un rost benefic.

În mod normal, asemenea probe ar fi trebuit să fie arhisuficiente pentru a convinge că bubele lui Eminescu nu erau de natură sifilitică. Problema e că adevărul îi deranja pe cei implicați în conspirația anti-Eminescu. De aceea, în pofida diagnosticului pus de doctorul Kremnitz și împotriva evidenței, bubele ectimei, la care se referă și Slavici, au rămas „dovada indiscutabilă” că Eminescu ar fi fost luetic. Că Slavici a fost speriat la început de ele, crezând că boala lui Eminescu ar fi „foarte primejdioasă”, rămâne foarte probabil, știută fiind aventura-i personală cu *treponema pallida*. Dar faptul că niciodată el nu a făcut o distincție între această boală de piele și sifilis arată că se numără printre cei care aveau interesul ca lumea să le confunde. Și au reușit în demersul lor ticălos. Tot datorită acestor bube este indusă în eroare și Harieta. Aceste leziuni constituie temeiul nestrămutatei ei convingeri că Eminescu, fratele de lângă ea, ar fi fost bolnav de sifilis și, deci, și nebun. Iar istoricii literari, care altfel nu-i arată nici cea mai mărunță considerație Harietei, de data aceasta iau notițe după sentințele ei medicale.

„De patru ani el este nebun, numai din sifilis încarnat ce este în corpul lui” se tânguiește Harieta la 23 iunie 1887 și, peste nici o săptămână, repetă:

„Bietul Mihai, patru ani trecuți nebun!”

Singurul aspect pozitiv al acestor naivități este acela că Harieta stabilește limpede că Eminescu nu dăduse nici un semn de alienare înainte de 28 iunie 1883 și cu atât mai puțin ar fi fost la Ipotești pentru a se trata, cum bate câmpii I. Grămadă, citând același articol din *Fântâna Blanduziei*, publicat de Emiliancă în otrăvitul volumaș *Diverse* și pus mai târziu de Călinescu în seama lui Matei. Importanța care se dă acestui articol de gazetă indică limpede că biografiile sunt în criză de argumente.

Din clipa în care a venit în Iași ca director al Bibliotecii și până când a dispărut ca prin farmec în București, Eminescu a trăit „la vedere”, ca în vitrină. După 1877, s-a făcut referire la „nebunia” lui numai în două-trei texte, apărute în ziare cu care polemiza *Timpu*. Dintre acestea, cel mai dur aparține lui Nicolae Xenopol (frate cu istoricul), devenit din 1882 gazetar la *Românul*, ziarul guvernamental:

„Aveam până acum pe omul care se crede cucoș, pe acel care-și închipuie că-i umbrelă și stă toată ziua într-un ungher pentru a se usca etc., dar pe omul care se crede român și vorbește de «sângele strămoșilor», fiindcă și-a schimbat terminația numelui din *ovici* în *escu*, aceasta nu s-a mai văzut. Desigur că doctorul Maudsley, în vreo nouă

ediție a cărții sale *Pathology of Mind*, va trage toate foloasele din exemplul ce-i aducem aici. Ne e teamă însă că *Mausley va rândui d-lui Eminovici o cură îndelungată în vreun stabiliment bunăoară la Mărcuța*” – subl. ns. (vezi *Telegraful*, *Un critic de la «Timpul»*, d-l Mihai Eminescu, 2 aprilie 1882).

(**Notă.** Coincidență, într-un fragment dintr-o nuvelă neterminată de Eminescu și intitulată de Călinescu – mai mult sau mai puțin inspirat – *Avatarii faraonului Tlă*, întâlnim un personaj – cerșetorul – care se crede cocoș, din acest motiv fiind batjocorit și terorizat de copii:

„Azwârleau pietre după el ... și plângea sărmanul [idiot, adaugă M. Cimpoi – n. ns.] și striga din toate puterile:

– Cucurigu!...” – text conform M. Eminescu. *OPERE*, volumul VII)

Aceste ironii – cărora Eminescu le-a răspuns în *Timpul* (8 aprilie 82) – rămân excepții și, oricum, pamfletul nu numai că n-a fost niciodată anamneză ori diagnostic, dar nici n-a ținut în smintinți autentici. Cu excepția lui C. Mille, până la decesul lui Eminescu, în 1889, nimeni nu a îndrăznit să afirme public că acesta ar fi dat reale semne de alienare. Dacă asemenea discuții ar fi avut loc, chiar și în medii mai restrânse, ele ar fost rememorate de amintitori și/sau le-am fi regăsit în jurnalul lui Maiorescu. În schimb, după moartea lui, n-ajungeau paginile jurnalelor ca să împacheteze amintiri, impresii și preținse confesiuni.

Poziția pro-Maiorescu a lui G. Munteanu este evidentă, oricât ar încerca el să mascheze acest lucru. În fapt, Munteanu recunoaște adevărurile prea evidente, de soiul: „*Maiorescu nu l-a «descoperit» pe Eminescu*”, dar îl apără pe magistrul în punctele cele mai sensibile. Între altele, el atestă „nebulia” lui Eminescu, atestă pretinsa ereditate a bolii, contrazice afirmația privind amestecul magistrului în planurile matrimoniale ale „protejatului” și atestă (ceva mai puțin ferm) legitimitatea lui Maiorescu de a se socoti „*părinte spiritual*” al lui Eminescu. În aceste condiții, faptul că G. Munteanu autoapreciază că ar fi spus „*destule lucruri despre ticăloșia maioresciană*” nu mai valorează mare lucru, iar precizarea că *Hyperion*. I este teză de doctorat cu conținut autocenzurat („*N-am spus tot ce știam*”), din teamă că mai-marii lumii literare „*se vor scandaliza până acolo încât să-mi respingă lucrarea, la susținere*” nu-i este nici ea mai favorabilă. Din păcate, aceasta este însă măsura celor mai mulți dintre intelectuali – și la noi, și la alții. Asta-i plămada și nu e nouă (Eminescu, fără a pretinde că făcuse o descoperire, vorbește de „*șarlatanismul intelectual*” și de spiritul „*de neadevăr al «academicianilor*” încă din 1877 – vezi *Curierul de Iași*, 20 martie).

Chiar și fără aceste mărturisiri ale lui G. Munteanu, *Hyperion*. I conduce spre concluzii similare. Autorul nu este un disident autentic, care spune doar ceea ce crede, ci un om care-și calculează vorbele, astfel încât acestea să nu

supere pe iritabilii procurori literari (sau, cine mai știe?, chiar să vină în întâmpinarea așteptărilor lor) și, totodată, să pară publicului rostiri de înalt curaj.

G. Munteanu spune că Iorgu și Șerban Eminovici ar fi fost (și ei) bolnavi de sifilis. Argumente? Dar i-a cerut cineva așa ceva, ca să se complice în asemenea hal?

Să-i privim pe rând, pe frații mai mari ai lui Eminescu.

Iorgu și Conu Iancu

Cea mai vânturată relatare referitoare la Iorgu (G[h]eorg[h]e) Eminovici este cea a lui Caragiale. Dintr-o falsă pudoare, mulți se sfiesc s-o pună la îndoială, ca și cum a corecta greșeala unei personalități ar echivala cu a o ofensa. Perpetuarea cu bună-știință a erorii cuiva nu este nici act prietenesc, nici semn de respect, ci rod al unui sinistru amestec de obediență, lașitate și viclenie. Iar acesta nu e de găsit decât în cadrul politicii intelectualului care se apără pe sine, căci numai pe sine se vede.

Caragiale, despre Iorgu:

„Mai în urmă, l-am întâlnit tot aici pe Eminescu, cu un frate al lui, ofițer. Plecau amândoi în străinătate – el la Viena, celălalt la Berlin.

Militarul era frate mai mare; tot așa de frumos, de blând și de ciudat – o izbitoare asemănare în toate.

Acela a mers la Berlin; în câteva luni a speriat Academia militară cu talentele-i și a dat un examen care l-a făcut pe mareșalul Moltke să se intereseze foarte de aproape de soarta lui, hotărât să-l ia pe lângă dânsul. Ca să-și încoroneze succesul, militarul s-a dus acasă și, fără să lase măcar o vorbă, s-a împușcat. Peste mai multă vreme, când am vorbit cu Eminescu de trista împrejurare a militarului, el mi-a răspuns răsând:

– Mai bine! ăla era mai cuminte ca noi!”

(În Nirvana, 18 iunie 1889 – articol publicat și în cărțulia Emilianței, Mihail Eminescu. Diverse).

Potrivit acestor rânduri, Caragiale ar fi singura persoană căreia Eminescu i-ar fi dezvăluit ipotetice secrete de familie. Discuția la care se referă Caragiale, trebuie să fi avut loc după 1877, anul în care Eminescu s-a stabilit în Capitală, dar faptele evocate s-au petrecut cu mult înainte.

Prin București nu a trecut doar Iorgu. Aici au stat și Ilie, un alt frate al lui Eminescu, înscris în 1861 la Școala națională de medicină și farmacie și ucis de tifos în 1863 (28 decembrie), precum și Șerban, înscris în același funest an la Școala națională de agricultură din Pantelimon (octombrie), de unde, peste doi ani, va pleca spre Erlangen, devenind student la Facultatea de medicină de acolo (30 noiembrie 1865).

În general, amintirile lui Caragiale despre primele lui întâlniri cu Eminescu sunt de o claritate îndoielnică și nu prea conțin date concrete. În plus, bunăoară, surprinde și că, pe de o parte, Eminescu i-ar fi făcut ciudate confidențe cu privire la Iorgu, dar, pe de altă parte, pe la 1881, Caragiale încă nu știa dacă mama acestuia trăiește sau nu (se stinsese în august 1876, deci, înaintea mărturisirii invocate). Lipsa acestei informații pare cu atât mai stranie cu cât Mite Kremnitz pretinde: Eminescu „...îmi povestea despre mama sa, de care adesea îi era dor”. Nu-i vorbă, nici Mite nu e tocmai credibilă, căci îl cunoscuse pe Eminescu la câțiva ani după moartea Ralucăi, iar dorul de cineva defunct e parcă altceva.

Credem că explicația relatării lui Caragiale s-ar putea afla în ultimele două fraze citate din articolul *În Nirvana*, pe care, dacă le-am citi fără să știm despre cine era vorba și în ce conjunctură fuseseră puse pe hârtie, am putea fi ușor descumpăniți de ușurința, aproape amuzamentul, cu care un personaj privește sinuciderea fratelui său. Evident, nu acesta a fost mesajul gândit de Caragiale, aici întrezărindu-se pana artistului, a **creatorului**, care vrea să sugereze marea detașare de lumesc a lui Eminescu. Într-acolo ne trimite chiar titlul articolului, *În Nirvana*, care se și încheie astfel:

„Ferventul budist este acum fericit: el s-a întors în Nirvana – așa de frumos cântată, atât de mult dorită – pentru dânsul prea târziu, prea devreme pentru noi”,

Nirvana fiind „stare mistică de fericire, presupusă a fi realizată prin eliberarea de grijile vieții, de suferințe și prin contopirea sufletului individului cu esența divină, cu ajutorul contemplației și al ascezei” (DEX). În vreme ce în această explicație Nirvana apare ca un fel de „rai pe pământ”, o țintă ce poate fi atinsă în timpul vieții, L. Șăineanu afirmă că Nirvana „constă mai ales în credința, că omul expiază, într’ un șir de existențe indefinite, păcatele

ce a făcut într'una precedentă, și în năzuința de a merita repaosul final sau neîființa (**nirvana**), adică mântuirea sufletului, care încetează de a renaște și prin urmare de a expia" (a expia provine din latinescul *expio*, -are, și înseamnă a împăca, a curăți prin jertfă, rugă etcetera; a plăti, a ispăși).

Mai apropiată de sensul dorit de Caragiale pare să fie lămurirea din Enciclopedia Minerva: „Nirvana (sanscr. = stângere), în filos. buddhistă tendința renunțării la voința de a trăi, la viața pământească și plăcerile ei și uitarea de sine prin confundarea în nimicnicie; singurul mijloc, prin care se ajunge la izbăvirea de suferinți”. În fapt, așa cum se știe, lucrurile sunt mult mai complicate, fie și numai din motivul că atingerea Nirvanei este altceva decât a merge în grup la picnic ori a intra în discotecă, unde toată lumea ascultă aceeași muzică.

În subcapitolul intitulat „Calea care duce către Nirvana”, din Istoria credințelor și ideilor religioase, Mircea Eliade explică:

„Buddha nu dă deloc o «definiție» a Nirvanei, dar revine neîncetat asupra unora din «atributele» sale. El afirmă că oamenii numiți **arhat** (sfînții eliberați) «au atins fericirea de neclintit» (**Udana**, VIII, 10), că Nirvana «este beatitudine» (**Anguttara**, IV, 414), că el, Preafericitul, «l-a atins pe Cel Nemuritor», și că și călugării îl pot atinge: «Vi-l veți însuși încă din această viață, veți trăi bucurându-vă de Cel Nemuritor» (**Majjhima**, I, 172). **Arhatul**, «chiar din această viață, întărit, nirvanizat (**nibutta**), simțind fericirea în sine, își petrece vremea cu Brahman.”

Iar în subsol, precizează:

„Trebuie totuși făcută o deosebire între Nirvana «vizibilă», adică accesibilă în timpul vieții, și **parinibbana** (în alte locuri, *parinirvana* – n. ns.), care se realizează la moarte”.

Caragiale privește Nirvana prin prisma creștinismului și tinde s-o substituie Raiului: „Lupta a fost groaznică. Încercarea, drumul către Nirvana, a fost tot așa de dureroasă cât și de strălucită”. Nirvana nu se atinge prin **încercări** de soiul celor la care a fost supus Iov, de exemplu, ci prin puterea sinelui de a se detașa de mediu și chiar de propriul trup. De asemenea, dacă ar fi să nu ținem cont de numele autorului acestor rânduri și de scopul lor, am putea spune că fraza de încheiere („...el s-a întors în Nirvana – așa de frumos cântată, atât de mult dorită – pentru dânsul prea târziu, prea devreme pentru noi”) este un simplu tiv literar, căci Nirvana nu e niciodată ceva „prea târziu” pentru cel care aspiră la ea, iar plecarea lui Eminescu „prea devreme” pentru

ceilalți rămâne o formulă de politețe, să zicem, știut fiind cât de nebagat în seamă a fost acesta după 1883 – din păcate, inclusiv de Caragiale.

În privința lui Iorgu, Caragiale face o confuzie (cu atât mai explicabilă, cu cât el l-ar fi văzut o singură dată și doar preț de câteva minute pe acest frate, căruia i-a uitat și numele). Textul lui, repetăm, nu este nici măcar „notiță biografică”, ci necrolog, pentru a cărui redactare autorul s-a silit să aducă la lumină amintiri care nu valorau mai nimic în orice alte împrejurări, spre a alege dintre ele pe cele care puteau fi mai semnificative **atunci, în acel scop**. Identitatea fratelui invocat conta prea puțin, important fiind că fusese de același sânge cu defunctul. Iorgu era un simbol, iar simbolurile nu sunt neadevăruri, dar nici realități absolute, ci reprezentări care au la bază corespondențe analogice, subînțelese, frecvent asemănătoare, de la om la om, și, cu toate acestea, întotdeauna unice. Jocul ideilor a permis să se comită o eroare nevinovată (cel puțin, așa ne place să credem, neexistând deocamdată indicii în alt sens), care nu conta mai deloc în contextul de atunci, din iunie 1889, dar care avea să cântărească extrem de mult mai târziu, când a fost tendențios interpretată.

O posibilă explicație a confuziei credem că se găsește într-un paragraf din monografia lui Călinescu (care nu face însă nici o legătură cu relatarea lui Caragiale):

*„Prietenii care-și amintesc tinerețea lui Eminescu, sub impresia de mai târziu a operei sale cu formula pesimismului, sau sub aceea a boalei care l-a răpus, sunt înclinați să ne înfățișeze viața poetului într-un ton sumbru și dezechilibrat. Într-aceasta este și o doză de incultură și naivitate. Într-o zi, Barițiu primi de la un coleg bucovinean, care se sinucisese, Alex. Procinkievicz, următorul bilet: «Moriturus te salutat. După cum ți-am promis. Adio!» Studentul făgăduise că se va împușca și, întocmai ca și doctorul din **Nora**, își vestea acum prietenii. Eminescu primi această știre aprobativ: «Bine a făcut Procinkievicz. Viața e un moft, o prostie.» Și de aici discuție aprinsă despre voința oarbă de a trăi și Nirvana, cu largi referințe din Schopenhauer din partea lui Eminescu.”*

Să fi fost Caragiale influențat de această întâmplare, atunci când a scris despre Iorgu? Să-i fi jucat memoria o festă?

Un lucru este cert: la 2 aprilie 1909, Matei – ale cărui amintiri, e drept, nu sunt mereu foarte exacte – îi scrie lui Corneliu Botez câteva cuvinte menite să explice ale cui sunt cele 4 fotografii pe care i le trimite. La punctul, „b)” citim:

„A fratelui meu Iorgu, fost ofițer, care a fost trimis la Berlin, și despre care circulă o anecdotă că s-ar fi sinucis” (subl. ns.).

Caragiale să fi fost cel care, cu sau fără voie, a lansat această „anecdotă”?

Dacă ne luăm strict după afirmații semnate de Caragiale, indiscutabil, acesta l-a prezentat pe Eminescu nebun („În capul cel mai bolnav, cea mai luminoasă inteligență” – În Nirvana; ♦ „Când era în culmea funcționării, mașina cea admirabilă s-a stricat deodată; regulatorul, care avea de la început în aliajul său un punct țâcnit, s-a frânt în toiul mișcării: «Organele erau acum sfărâmate și maestrul nebun!»”; „Moartea – ea a desăvârșit opera nebuniei” – Ironie). Dar nici el nu prezintă, fie cât de vag, manifestarea respectivei „nebunii”, ci elemente aflate la limita dintre real și metaforă. De asemenea, folosește deducții care pornesc de la premiza că informațiile pe care le deținea el ar fi corecte. Bunăoară, explicația pe care o dă atitudinii lui Eminescu, după întoarcerea acestuia din Italia (Ironie, iulie 1890):

„Era liniștit, trist, sfios și, o probă mai mult că devenise iar cuminte, era cam rușinos, **având conștiința deplină de tot ce i se întâmplase**. Acum încalte, nu mai poate încăpea vorbă, era în completă mizerie” (subl. ns).

Timiditatea ar fi fost, așadar, efectul a „**tot ceea ce i se întâmplase**”. Dar „**ce i se întâmplase**”, de fapt? Caragiale știa doar din auzite, nu fusese martor, iar nouă nu ne spune nici puținul pe care-l cunoștea. De altfel, în același articol, el prezintă astfel reîntâlnirea cu Eminescu, după ce acestuia „**i se întâmplase**” ceea „**ce i se întâmplase**”:

„A trecut apoi câțva timp și l-am revăzut. Întâia criză trecuse; nu mai era același om, dar **era un om ca toți oamenii, cu mintea normală, întreagă, și tocmai de aceea nu mai era același om** (subl. ns.).

Acestea sunt singurele **argumente** ale lui Caragiale, privind „alienarea” lui Eminescu. Din spusele lui înțelegem că „bolnavul” ar fi parcurs o perioadă în care n-ar fi fost „**cuminte**”, dar nu ne spune în ce consta, concret, necuminența.

La fel, relatarea lui Caragiale nu este un adevăr atestat de documente nici în cazul lui Iorgu Eminovici. „**Ca să-și încoroneze succesul, militarul s-a dus acasă și, fără să lase măcar o vorbă, s-a împușcat**”, zice dramaturgul. La o lectură grăbită, de aici, am putea înțelege că, abia ajuns la Ipotești venind de la Berlin, Iorgu ar fi descălecat și s-ar fi dus ață către locul în care s-ar fi sinucis. Or, n-a fost deloc așa. Certificatul de deces nu atestă acest lucru nici măcar după ce a fost „îmbunătățit” cu adăugirile atât de necesare

unora. Iorgu s-a întors în Țară în toamna lui 1872, mergând întâi la Botoșani: „*Tata mâne trebuie să fie la Botoșani, unde aproape de 6 săptămâni mă aflu împreună cu Iorgu, care a fost foarte bolnav și încă este*” – Șerban către Eminescu, 3 noiembrie 1872. Potrivit *Cronologiei* mediatizate prin CD-ROM-ul lansat în anul 2000 de Centrul Național de Studii «Mihai Eminescu», la „**Sept. 14.** *Grav bolnav de tuberculoză, Iorgu Eminovici se întoarce la Ipotești pentru a fi îngrijit de familie*”. Nu știm pe ce anume se bazează această informație atât de precis așezată în timp, dar, dată fiind mica distanță dintre Ipotești și Botoșani și cum Șerban nu precizează dacă Iorgu se afla sau nu în spital, ea este plauzibilă. Sigur nu rămâne însă decât faptul că, atunci când a revenit în Țară, Iorgu suferea de tuberculoză, într-o fază avansată, dar nu s-a stins decât peste un an, la 31 octombrie 1873 (vom demonstra că data de 21 septembrie, acreditată de istoricii literari, este eronată).

Era Iorgu „*blând*” și de o „*izbitoare asemănare în toate*” cu Eminescu, cum își amintește Caragiale, sau are dreptate Matei, care, orice s-ar spune, era mai bine informat și care îl prezintă astfel: „*Nalt, păr, mustață negre, ochi câprij, pielea albă, sombru, când râdea, se schimba vremea*”? În schimb, pentru Matei, „*blând*” și „*bun la suflet*” a fost Nicu, alt frate. Problema e că Nicu nu era ofițer și nici nu se știe să fi plecat vreodată cu Eminescu spre Occident (de altfel, exceptându-l pe Caragiale, nici în cazul lui Iorgu nu mai există vreo mărturie de acest soi, iar probă nici atât). Nicu este însă cel care, într-adevăr, s-a sinucis (dar numai în 1884, adică după „*întunecarea*” lui Eminescu – moment dincolo de care un dialog precum cel redat de Caragiale devine imposibil).

Caragiale afirmă că avea 17 ani atunci când l-a întâlnit prima oară pe Eminescu (1852 + 17 = 1869). Pe de altă parte, tot el povestește cum înamoratul Eminescu i-a citit „*o bucată dedicată unei actrițe*”, adăugând mai încolo: „*Poezia aceasta îmi pare că s-a publicat prin 68 sau 69 în Familia din Pesta*”. Din formulare nu reiese cu claritate dacă poezia a fost publicată înainte sau după ce i-o citise lui. Cum credem că este vorba de poezia *La o artistă* (apărută în numărul din 18 august 1868 al revistei *Familia*), în primul caz, se poate deduce că întâlnirea lor a avut loc înainte de anul 1868, când Caragiale avea 15 ani. Imprecizia este firească și, tocmai de aceea, afirmațiile lui nu trebuie tratate drept literă de lege, mai ales în ceea ce privește plasarea lor în timp. Pe de altă parte însă, nu putem nici să le schimbăm fără a avea argumente extrem de puternice.

„Primăvara următoare a plecat cu o trupă ambulantă de teatru prin Moldova...”, continuă dramaturgul. Cum astăzi este prezentat drept cert faptul că în iunie 1869 Eminescu ar fi însoțit trupa lui Pascaly într-un turneu prin Moldova și cum noi nu avem alte informații, admitem această variantă, care ne duce la concluzia că Eminescu și Caragiale s-au cunoscut în 1868. În vara anului următor Eminescu a părăsit Capitala, unde n-a mai revenit curând, pentru că în toamna lui 1869 îl găsim la Facultatea de filosofie din Viena.

Dar Iorgu? În ce an ar mai fi avut loc întâlnirea cu Iorgu? Caragiale nu excelează prin limpezime:

„**Mai în urmă**, l-am întâlnit **tot aici** pe Eminescu, cu un frate ale lui, ofițer. Plecau amândoi în străinătate – el la Viena, celălalt la Berlin” (subl. ns.).

Cronologic, incertul „**mai în urmă**” reprezintă al treilea moment cunoscut de Caragiale. În primul s-au cunoscut, în cel de-al doilea Eminescu a plecat în turneu „*prin Moldova*”, iar în cel de-al treilea s-ar fi revăzut. A mai existat această a doua întâlnire, la scurt timp? Credem că nu.

„L-am întâlnit **tot aici**.” Ce înseamnă „**tot aici**”? „**Aici**” la teatru, „**aici**” în București, „**aici**” la gară, „**aici**” la Capșa? Au stat de vorbă mult, puțin? Din ce anume s-a convins Caragiale că Iorgu era „*blând*”? Reamintim unde localizează Caragiale prima lui întâlnire cu Eminescu:

„Seara trebuia să vină **la directorul lui – astfel puteam să-l văz**. (...) Tânărul *sosi*” (subl. ns.).

Să ne imaginăm că Iorgu l-ar fi însoțit pe Eminescu în biroul unui director de teatru, doar ca să-l poată contempla Caragiale? Chiar să fi vrut, putea?

Să recitim ce-și amintește Caragiale despre sfârșitul lui Iorgu:

„...s-a dus acasă și, fără să lase măcar o vorbă, s-a împușcat. **Peste mai multă vreme**, când am vorbit cu Eminescu de trista împrejurare a militarului, el **mi-a răspuns**...” (subl. ns.).

Este neclar de unde până unde, cândva, „*peste mai multă vreme*”, Caragiale ar fi „*vorbit cu Eminescu de trista împrejurare a militarului*”. „*Trista împrejurare*” ... Amuri la 29 de ani nu-i o „*tristă împrejurare*”? Desigur, nu spre asta țintește marele dramaturg, care caută, pe de o parte, sinuciderea lui Iorgu și, pe de altă parte, reacția indiferentă a lui Eminescu pentru a le topi într-un unic simbol. Pentru ca Eminescu să-i fi „*răspuns*”, obligatoriu,

Caragiale trebuia să întrebe înainte ceva. Cam cum putea să sune acea **întrebare** despre Iorgu, astfel încât să urmeze replica:

„– *Mai bine! ăla era mai cuminte ca noi!*”?

Și-apoi, cum s-ar fi ajuns la această subiect? Cât de deschis era sau nu Eminescu atunci când tema discuțiilor o constituiau problemele lui personale, de familie, ne-o dovedesc cu prisosință marile pete albe din biografia lui (amintim că nu este cert nici măcar nivelul lui de școlarizare). De altfel, din formularea lui Caragiale, rezultă că pretinsa sinucidere a lui Iorgu ar fi fost fapt notoriu, nu informație confidențială. Caragiale prezintă lucrurile ca și când el și Eminescu ar fi avut în Iorgu un subiect comun de discuție – fapt ireal.

Incontestabil, Caragiale nu pomeneste niciodată numele lui Iorgu. **Delicatețe?** Foarte posibil. În lipsa unor dovezi, rămâne însă deschisă și cealaltă variantă: marele dramaturg nu l-a întâlnit niciodată pe Iorgu.

Izbitoare este și asemănarea reacției lui Eminescu la aflarea sinuciderii colegului lui Procinkievicz, cu comentariul făcut de el pe marginea morții lui Iorgu, în timpul discuției cu Caragiale:

◆ „*Bine a făcut Procinkievicz. Viața e un moft, o prostie.*”

◆ „*Mai bine! ăla era mai cuminte ca noi!*”

Coincidențe? Spre edificare, să reluăm firul faptelor, potrivit lui Caragiale:

1868 – Caragiale îl cunoaște pe Eminescu, în București.

1869 – Eminescu părăsește Bucureștii, împreună cu o trupă de teatru. Anul 1969 este singurul în care și Eminescu și Iorgu pleacă în străinătate și, totodată, singurul în care Caragiale l-ar mai fi putut vedea pe Iorgu, deoarece acesta nu s-a mai întors în Țară decât în toamna lui 1872, pentru a nu mai pleca decât în pământ, la 31 octombrie viitor; în ultimele luni de viață a mai pendulat de câteva ori între Ipotești și Botoșani, dar n-a mai ajuns în București. Numai că Eminescu și Iorgu n-au plecat împreună în 1869. Iorgu a făcut parte dintr-o misiune militară trimisă la Berlin, iar Eminescu, conform versiunii consacrate, **trebuie** să fi ajuns la Praga, unde și-ar fi făcut prima lui fotografie, după care s-ar fi înscris ca student extraordinar la Facultatea de Filozofie din Viena. În afară de asta, anul 1869 trebuie scos din calcul și deoarece Caragiale afirmă că întâlnirea în trei ar fi avut loc „*mai în urmă*” – formulare care te duce cu gândul la un interval de timp mai mare, nu de doar câteva luni.

1870 sau ulterior – Caragiale i-ar întâlni în Capitală pe Eminescu și pe Iorgu (imposibil, din motive deja arătate).

Cronologia faptelor reduce drastic optimismul. În consecință, devine mult mai probabil ca personajul în care noi îl vedem pe Iorgu să fi fost, de fapt, o compoziție inspirată (conștient sau nu) de două sinucideri: a lui Nicu, care avea calitatea de frate al lui Eminescu, și al lui Procinkievicz, al cărui gest a(r) fi) fost aproape aplaudat de Eminescu.

Departate de a acuza inexactitățile din articolul lui Caragiale, chiar dacă unele dintre ele nu-și au justificare (precum afirmația privind-o pe Ralu, mama lui Eminescu: „*de moartea ei se legau niște amintiri mai crude decât ca de o moarte normală*”), modul în care assemblează cioburi de amintiri și de felurite informații într-un întreg este remarcabil. Informațiile greșite strecurate? Nu avem argumente puternice să credem că acestea ar fi fost deliberate (de pildă, spre deosebire de Maiorescu, Caragiale nu îl amintește și pe Nicu, care s-a sinucis cu adevărat). În schimb, știm câți alții au fost induși în eroare în epocă și de către cine. Deocamdată, încă putem să credem cu tărie că în necrologul *În Nirvana* Caragiale nu recompune evenimente cu date biografice certe, ci o atmosferă, filtrând și concentrând – poate imprudent, uneori – un destin într-un unic strop de viață descrisă metaforic.

Totodată, însă, nu putem face abstracție de alte realități.

În primul rând, o coincidență: informația lui Caragiale (18 iunie 1889) este repetată – sub o altă formă – de Maiorescu (în două texte distincte, unul datat octombrie 1889 și apărut în ediția IV a *Poesii*, celălalt, mai amplu și care-l include pe primul, publicat la 1 noiembrie, în *Convorbiri literare*). Indirect, cei doi se susțin reciproc. O mulțime de alte fapte indubitabile (atât de dinaintea lui 18 iunie 1889, cât și ulterioare acestei date) atestă însă că, dintre cei doi, numai Maiorescu putea profita de pe urma neadevărului despre Iorgu. Interesul magistrului era inclusiv unul avocațesc, în cel mai rău sens al cuvântului.

În al doilea rând, literaturizarea lui Caragiale a fost preluată de indivizi care s-au slujit de ea ca de o armă, pentru a lovi în imaginea lui Iorgu și, prin acesta, în Eminescu. Ei sunt aceia care, în privința lui Iorgu, au extras din articolul lui Caragiale ceea ce Matei numește „*o anecdotă că s-ar fi sinucis*” (2 aprilie 1909).

În al treilea rând, Caragiale n-ar fi putut să discute cu Eminescu despre sinuciderea lui Iorgu, din bunul motiv că, așa cum demonstrează **documentele**, acest gest care pătează memoria militarului rămâne o **invenție răuvoitoare** a celor care nu știau cum să demonstreze că Eminescu ar fi fost alienat, „nebunia” lui având, pasămite, caracter ereditar.

Iorgu și efectul-Maiorescu

Matei, mezinul familiei Eminovici, îl prezintă astfel pe fratele-i Iorgu, trecut prin școala militară prusacă:

„Semăna la față cu mama. Era înalt, brun-alb; a fost trimis la Berlin ca sub-locotenent, atașat cu serviciul la o companie de infanterie. Dintr-o căzătură de pe cal la o manevră în Brandenburg, a zăcut doi ani și i s-a tras moartea. A murit în 1873” ♦ „Nalt, păr, mustață negre, ochi căpriei, pielea albă, sombru, când râdea se schimba vremea” (epistolă către Corneliu Botez, 11 aprilie 1909).

Cu altă ocazie, Matei scrie:

„Asupra identității fotografiei lui Iorgu, dă pe la generalul Manu care e un boier de toată demnitatea și întreabă-l D-l general, pe la 1868–69, a fost trimisă o misiune de ofițeri români la Berlin, misiune a căreia erați D-voastră pe atunci Colonel și aveți în misiune pe Maiorul Cantili (mai pe urmă general), pe maiorul Gorjan (mai pe urmă tot general), pe Locot. Oțetelișanu (mai pe urmă colonel de geniu) etc. – Era în acea misiune și acest ofițer și arată-i fotografia ce ți-am trimis, și cum îl chema? Și-ți va răspunde: Locot. Eminovici Gheorghe. – Acelaș lucru poți să-l faci și cu mai puțin etichetă, mergând la generalul în retragere Eustațiu Mihail, tot în București, fost el multă vreme director de serviciu (personal și operații militare) în ministerul de război, cel mai intim prieten a lui Iorgu din toată armata. Acestuia arată-i numai fotografia și întreabă-l cine-i?”

Cu această ocazie vei mai afla un lucru: Iorgu la ducerea la Berlin a mai avut și o misiune confidențială, a dus corespondență secretă a Regelui, acuma nu știi, către tatăl Regelui, către Wilhelm I, sau către prințul de coroană de pe atunci, mai pe urmă Împăratul Frideric III-le. Atât generalul Manu cât și Eustațiu îți vor da deslușiri în această privință” (scrisoare către Corneliu Botez, 26 aprilie 1909).

Nu știm dacă și cu ce rezultate a urmat C. Botez sfaturile lui Matei. Știm însă că, dacă s-ar fi dorit, la acea vreme încă se puteau afla multe detalii despre Iorgu, de la „cel mai intim prieten” al acestuia. A fost preferată însă „o anecdotă”, în care el apare ca sinucigaș. Nu putem demonstra cine a lansat-o, dar știm cine au fost primii care au afirmat public acest lucru și mai știm că eminescologi de vârf au acceptat această gogoasă ușor de contestat, căci se bazează pe un ordinar fals în acte publice, produs ulterior morții lui Eminescu.

Înainte de a prezenta „argumentul” scriptic al celor care promovează și în școli ideea că Iorgu s-ar fi sinucis, socotim absolut necesar să oferim un exemplu de „alienare biografistă” – sau cum să-i spunem? – pentru a arăta

ce monstruoziții pot crește dintr-o minciună scuipată de Maiorescu, estetul care ar trebui să dea de gândit prin simplul fapt că minte prea mult și prea ușor. La rădăcina răului se află prima parte a articolul *Eminescu și poeziile lui*, apărut în revista *Junimii*, precum și în ediția a IV-a a volumului *Poesii*, unde – sub titlul *Poetul Eminescu* – este prezentată de autor drept „*notiță biografică*”. Ea reprezintă modelul folosit de papagalii cu papion, adică de acei istorici literari care nu știu să facă altceva decât să preia teorii lansate ori acceptate de cei care le-ar putea crea necazuri – profesionale sau de altă natură. Spre deosebire de contemporanii lui Maiorescu, care au putut fi induși în eroare (și) pentru că le lipseau informații esențiale, papagalii cu papion au la îndemână documente care i-au lipsit și lui Eminescu însuși. Totul era să fi vrut să le citească și să le reproducă identic.

În ediția din 1934 a studiului său despre Eminescu, până și N. Petrașcu este obligat să recunoască:

„S'a spus de mulți că boala lui a fost o moștenire din familie. E însă o afirmare nedovedită, repetată de toți, unii după alții. În familia lui un frate s'a sinucis. Acesta e singurul stigmat” (subl. ns.).

Când întâlnesc asemenea cuvinte, gândurile biografiilor lui Eminescu încep să patineze, să alunece ca Stan și Bran pe coji de banane. În prima ediție, din 1892, Petrașcu nici măcar nu amintește teoria „bolii ereditare”, dar șamanii istoriei noastre literare se prefac a nu observa acest lucru. Timpul trece, martorii se duc, lumea uită vechile polemici, iar istoria literară are forțe suficiente pentru a reveni cu nerușinare asupra unei minciuni care n-a prins în trecut. Astfel, ce n-a cunoscut nici Petrașcu, a aflat unul ca G. Munteanu:

„Se poate pune întrebarea dacă Eminescu va fi înțeles avertismentul pe care îl constituiau repetatele sale «troahne» din 1872. După cum își descrie simptomele, s-ar zice că nu. Însă el își ascunde adevăratele gânduri, ca totdeauna în împrejurări similare, spre a-și menaja mama. Că asupra etiologiei înșelătoare a luesului era suficient de prevenit o dovedește, peste un an și ceva, scrisoarea adresată părinților la 18 iunie 1873, prin care se informa asupra lui Iorgu, ofițerul, lovit și el între timp de înfricoșătoarea boală și venit la Ipotești: «De două ori am scris lui Iorgu și n-am căpătat nici un răspuns, așa încât nu știu cum vă aflați acasă și tăcerea fratelui meu mă umple de neliniște. [...] Vă rog dar a mă scoate din această neliniște și a-mi răspunde numaidecât în urma primirii scrisorii de față.» Pentru cine cunoaște codul epistolar eminescian, «neliniștea» aceasta e un nume mai blând dat stării cu care asculta desirându-se frul Moirei.”

Peste vreo 15 pagini, biograful-cu-orice-preț repetă mizerabila lui minciună:

„Iar acum, în loc de orice nădejde, fratele mai mare îi dădea [lui Eminescu – n. ns.] grozava știre că și la Iorgu s-a declarat **boala Iurăsceștilor**, aducându-l pe capul bătrânului” (subl. ns.).

Răsfoim alte câteva file și ajungem la punctul culminant al infamiei:

„Îngrijit câteva timp de către Șerban cu mijloacele ce se puteau afla la Ipotești ori la Botoșani, bolnavul înțelese până la urmă că nu-i nici o nădejde să se vindece și căzu într-o deprimare adâncă; mai ales după ce fratele mai mare, terorizat el însuși de semnele anacestralei maladii, găsi un pretext și luă drumul Berlinului. La 21 septembrie 1873, Iorgu își curmă zilele – ca un militar ce se afla – prin împușcare. Familia, consternată, încercă să tăinuiască grozăvia, îngropându-l pe furiș după rânduiala creștinească și declarându-i decesul cu întârziere. Totuși vestea se răspândi, dacă preotul care slujise la înmormântare era chemat să dea seama în fața autorităților ecleziastice. De acum înainte, felul cum se poartă între dâșzii cei din familia Eminovici – îndeosebi bărbații – trădează câteodată ceva dintr-un veritabil coșmar etic, din psihologia celor ajunși în situațiile-limită ale biologiei, simbolizată prin clasicul episod dantesc al contelui Ugolino. Putea fuga lui Șerban de lângă fratele în năpastă, precum și tot ce profera bătrânul în scrisorile trimise lui Mihai, să nu-și afle nici un răsunset ori complement în atitudinile acestuia?”

Mai sărim vreo 20 de pagini din „lucrătura” lui G. Munteanu:

„Semnificativ e că nimeni – cu excepția lui Maiorescu, vag prevenit pe altă cale – nu-și da seama ce ascunde existența aceasta alertă, contagioasă, din începuturile șederii lui Eminescu la Iași. Când sosește el însuși în capitala Moldovei, pe la jumătatea lui octombrie 1874, Slavici e bucuros de starea în care își află prietenul, **plin de inițiative și proiecte, sociabil, făcându-le toate cu voioșie**. Însă fundalul e altul. Cu puțin mai înainte, Samurcaș telegrafiasc poetului că fratele său **Șerban ajunsese într-un stadiu catastrofal al bolii de plămâni** și dădea semne de alienare...” (subl. ns.).

Noroc că autorul își dă singur cu stângul în dreptul. Prin ultimele rânduri citate, el recunoaște că *ancestrala maladie* care l-a ucis pe Șerban a fost **tuberculoza**. Și dacă, așa cum mărturisește în pasajul anterior, Șerban era „terorizat” de aceeași boală care-l secerase pe Iorgu, rezultă aproape matematic că nici acesta din urmă nu avusese sifilis, ci o **maladie pulmonară** – incurabilă la acea vreme.

Alte câteva observații.

◆ Din toată românimea, doar Maiorescu ar fi fost „*vag prevenit pe altă cale*” să nu se lase indus în eroare de Eminescu, cineva sau ceva mai presus de percepțiile umane obișnuite atenționându-l că, dacă acesta devenea „*plin de inițiative și proiecte, sociabil, făcându-le toate cu voioșie*”, însemna că prăpădul bate la ușă. Nu știm cât de „*vag*” fusese avertizat Maiorescu și nici de la G. Munteanu nu mai putem spera să aflăm, dar poate ne ajută cei care-i împărtășesc părerile. Poate tot dâșșii ne vor spune și dacă acea „*altă cale*”, prin care Maiorescu primea astfel de mesaje era alta decât somnul. Când o elită chiar crede că sociabilitatea și voioșia sunt manifestări de-un dramatism zguduitor, e numai bună de casat, până nu-i casează ea pe toți ceilalți.

De unde aberațiile lui G. Munteanu? De la Maiorescu:

„*De altminteri și în vremea, în care spiritul lui era în vigoare, felul traiului său făcuse pe amici să se teamă de rezultatul final*” (Poetul Eminescu și Eminescu și poeziile lui).

Care au fost acei amici care întrezăriseră cum va sfârși Eminescu? Cum de știau cu toții, dar nu au discutat niciodată despre asta? Dar, mai ales, cine poate demonstra că spiritul lui Eminescu nu „*era în vigoare*” și la 28 iunie 1883, când editorialul din *Timpul* probează acest lucru cu asupra de măsură? Ce resorturi nevăzute, ce apartenențe nebănuite fac ca și astăzi cuvântul lui Maiorescu (**politician** de profesie **avocat**, parvenit prin mijloace pe care nu le discutăm acum și aparținând unei gășculițe pentru care trădarea era mijloc de ascensiune) să aibă mai mare preț decât realitățile indubitabile, aflate la îndemâna oricui? Pot fi socotiți mai morali aceia care îl apără astăzi cu orice preț, preluând marile lui vinovății?

◆ „...*Și la Iorgu s-a declarat boala Iurăsceștilor*” ... Care era acea boală? Pe la începutul cărții, G. Munteanu opinează:

„*Să nu căutăm deci în aceste privințe – cum au făcut unii – vreun miraculos stimul ori vreo obscură frână atavică de ordin patologic. Dar nici să nu pregetăm a constata – cum au încercat alții – că la nivelul purei biologiei (și determinând explicabile rezonanțe psihologice) a acționat o forță malefică, sortindu-i nimicirii pe urmașii căminarului unul după altul, la termenele variabile pe care le hotărau rezistența individuală și împrejurările.*”

Ce-o fi priceput autorul prin „*pură biologie*”, „*rezonanțe psihologice*” și „*forță malefică*”? Ne temem că nimic. Toate acestea rămân simple cuvinte ceva mai poleite, simple simboluri cețoase menite să fure atenția și să creeze

iluzia că gravele afirmații ale istoricului ar avea acoperire. Trist, dar și revoltător! Deci „*boala Iurăsceștilor*” ar fi existat, dar nu era ceva „*de ordin patologic*”. Unde s-o includem, atunci? Între talente? Între virtuți? Dacă Eminovicii ar fi pierit cu toții din cauza unei unice maladii, „*boala iurăsceștilor*”, și dacă Iorgu și Eminescu ar fi fost luetici, evident că tot luetici trebuiau să fie și ceilalți.

Temeiul afirmațiilor lui G. Munteanu? Același Maiorescu. Printre alte minciuni, acesta o scapă și pe următoarea (publicată pentru prima dată în textul *Poetul Eminescu* – prefață la ediția IV a volumului *Poesii*, să-i fie clar publicului pe cine citește!):

„Dacă a nebunit Eminescu, cauza este exclusiv internă, este înăscută, este ereditară. Cei ce cunosc datele din familia lui, știu că la doi frați ai săi, morți sinuciși, a izbucnit nebunia înainte de a sa și că această nevropatie se poate urmări în linie ascendentă.”

Observăm viclenia avocățească: „*Cei ce cunosc datele din familia lui, știu că... această nevropatie se poate urmări în linie ascendentă*”. Cine erau respectivii cunoscători de Eminovici? Nimeni, căci afirmația este mincinoasă. Simpla includere a lui Iorgu între nebuni arată cât de bine intenționat era Maiorescul. „*Linie ascendentă*”? Care dintre ele, căci sunt două posibilități. Ambele? Cititorul poate fi descumpănit. Aici încep să joace un rol nefast cuvintele lui Caragiale:

„L-am întrebat atunci pe Eminescu dacă mama lui trăiește. Mama murise, dar, după aerul posomorât cu care mi-a răspuns, am înțeles că de moartea ei se legau niște amintiri mai crude decât ca de o moarte normală, nu numai dureroase, dar și neplăcute.”

Pasajul este ciudat. Ce înțelegea Caragiale prin „*moarte normală*”? **I s-a spus** lui că și mama lui Eminescu s-ar fi sinucis ori că s-ar fi stins alienată mintal? I-au fost turnate felurite brașoave după ce Maiorescu îl alesese spre a face parte din consiliul de tutelă al lui Eminescu? **Vrea** Caragiale să sugereze acest lucru fără a fi influențat de altcineva? Deși (mai?) nimeni nu contestă că Raluca Iurașcu a murit răpusă de cancer, nu de o complicație provocată de sifilis, din cauza acestor nefericite cuvinte ale lui Caragiale, ea este socotită „*linia*” prin care în familia ei s-ar fi scurs nebunia.

♦ „*Clasicul episod dantesc al contelui Ugolino*”... Cinste istoricului nostru că l-a citit și pe Dante (și norocul acestuia că nu s-a ocupat și de el!), dar nu prea vedem legătura cu Eminovicii. În cazul lui Ugolino, nimeni din

jurul lui n-a putut, bunăoară, să scape prin fugă, cum ni se spune că ar fi procedat Șerban. Pentru cei care au citit mai de mult *Infernul*, amintim că Ugolino della Gherardesca a fost un conte din Pisa (fiul lui Guelfo), având un timp sub comandă flota și, mai apoi, scurtă vreme, treburile cetății. În această ultimă calitate (*podestà*), deoarece Pisa pierduse băătăia navală de la Meloria (1284), unde fusese învinsă de genovezi, și pentru că o alianță ad-hoc (Genova, Florența și Lucca) amenința Pisa, contele Ugolino a cedat acestora unele puncte fortificate ale cetății. Dușmănit de Ruggieri degli Ubaldini, arhiepiscop al Pisei și rivalul său, contele Ugolino și patru dintre rudele lui de sânge (doi copii – Gaddo și Ugoccione – și doi nepoți – Brigata și Anselmuccio) au fost închiși în iunie 1287 în turnul Gualandi din piața Dei Cavalieri, unde au și murit, doi ani mai târziu. Deoarece au fost lăsați să piară de foame, locul în care au fost ținuți închiși a fost numit apoi Turnul foamei. (Ruggieri era și conducător al ghibelinilor, gruparea care, în opoziție cu guelfii, susținea interesele împăraților germani în dauna Papei – de aici și plasarea lui de către Dante pe ultimul inel al Infernului, cel de-al nouălea, unde ajungeau trădătorii.)

Când Dante intră în dialog cu contele Ugolino, acesta tocmai mușca din țeasta lui Ruggieri (de aceea îl și compară cu Tideu, fost rege al Tebei). De asemenea, potrivit unor versiuni (lansate, evident, de dușmanii care-l ucisese), înainte de a muri, Ugolino ar fi încercat să se hrănească cu carnea propriilor copii. Probabil acesta este aspectul la care se referă G. Munteanu atunci când invocă „*psihologia celor ajunși în situațiile-limită ale biologiei*”. În *Infernul* lui Dante, contele Ugolino se prezintă drept victimă a minciunii și a bestialității lui Ruggieri. Ugolino relatează o scenă în care, atunci când el își mușca mâinile cu furia neputinței, copiii, înțelegându-l greșit, s-au oferit să muște din ei – de aici, poate, concluzia unora că așa ar fi și făcut. Dante însuși numește însă Pisa „*leagăn al rușinii*”, al dezonoarei, pentru că a permis crime precum cele relatate de contele Ugolino, cea mai revoltătoare faptă fiind chinuirea copiilor acestuia, evident nevinovați.

„*Coșmar etic*”? Trăit de cine: de Ugolino sau de Ruggieri? Mai degrabă de Dante. Dar Eminoviciei? În ce a constat pretinsul lor „*coșmar*”? Tăcere. De ce a fost unul „*etic*”? Pentru că Maioreșcu a decis, iar ceilalți trebuie să repete ca niște școlari cumiți: Eminescu ar fi fost „*degenerat în forma lui etică și intelectuală*”, lovit fiind de „*nemiloasa fatalitate ereditară*”?

♦ „*Se poate pune întrebarea dacă Eminescu va fi înțeles avertismentul pe care îl constituiau repetatele sale «troahne» din 1872.*” Întrebări se pot

pune multe, dar nu numai despre Eminescu sau familia lui, ci și despre cei care au făcut diverse aprecieri cu privire la el. Cât privește cumplitele „troahne” acuzate, s-ar zice că G. Munteanu nu știa ce-s acelea. Pentru cine nu cunoaște, **troahnă este sinonim cu guturai**, care astăzi n-o mai fi frecvent ca la începutul secolului trecut, dar care era ceva obișnuit pe la 1900 și înainte:

*„Rar se întâmplă ca cineva să scape din iarnă fără guturaiu, mai ales din iarnă, căci această supărătoare boală o poate avea omul și în celelalte anotimpuri. De aceea nu este greu de a cunoaște un catar, **sau o troahnă** (subl. ns.), care constă într’o creștere trecătoare a cantității lichidului care se găsește de obicei la suprafața membranelor numite **mucoase**, cari câptușesc pe dinăuntru organele noastre” (Doctorul de casă).*

Dacă ar fi să ne luăm după G. Munteanu, ar însemna să credem că sifilisul bate străzile mai mult decât vântul și că, ori de câte ori unei femei începe să-i curgă nasul, trebuie rapid transportată la ginecolog. Feministele ce zic?

♦ Când tăcerea lui Iorgu îl îngrijorează pe Eminescu, istoricul nostru vede în asta o dovadă „*că asupra etiologiei înșelătoare a luesului era suficient de prevenit*”. Ca savant, G. Munteanu n-are timp să se întrebe: tuberculoza făcând ravagii la acea vreme și Iorgu suferind de această boală, nu era firească neliniștea fraților acestuia? Dacă astăzi cineva este alarmat atunci când fratele lui, bolnav de cancer, nu mai răspunde apelurilor sale, înseamnă că-l caută sifilisul deghizat în troahnă sau vreo „*forță malefică*” capabilă să-i dea unele „*rezonanțe psihologice*” – desigur, „*la nivelul purei biologii*”?

Pe lângă acestea, nepăsătoare față de tremurul interior al biografilor, documentele nu indică o neliniște chiar atât de grozavă, de vreme ce Șerban îi scrie în toamna lui 1872:

„Ieri chiar a fost vorba de tine, că de atâte săptămâni ai plecat, fără să ne fi înștiințat până acum, și că, dacă vei scrie, apoi numai ca să ți se trimeată bani”.

Noi nu am sesizat prezența a ceea ce G. Munteanu numește „*codul epistolar eminescian*”, dar dacă așa ceva este totuși o realitate, ne îndoiim profund că numitul l-ar fi putut vreodată desluși.

♦ Șerban, „*terorizat el însuși de semnele ancestralei maladii, găsi un pretext și luă drumul Berlinului*”. Simțind că mai lipsește ceva, dascălul istoric literar adaugă:

„Putea fuga lui Șerban de lângă fratele în năpastă, precum și tot ce profera bătrânul în scrisorile trimise lui Mihai, să nu-și afle nici un răsunset ori complement în atitudinile acestuia?”

Așadar, „*fuga lui Șerban*” l-ar fi afectat și pe Eminescu? Cum? În ce a constatat acel interior „*răsunet*”, acel vaier pustiitor, de care vorbește istoricul? Când vorbele ajung și ele să facă *strip tease*, adevărul se elatină.

După ce Iorgu a venit în Țară, cel care l-a îngrijit a fost Șerban (și nu putem ști dacă nu cumva acest fapt nu a avut urmări asupra propriei lui sănătăți). Șerban a rămas la Botoșani (Ipotești erau aproape) până în primăvara lui 1873, când a plecat spre Berlin nu ca să-și părăsească „*fratele în năpastă*” ci pentru a încerca să se salveze pe sine, cât mai putea spera în vindecare. Matei este foarte categoric când scrie despre Șerban și dacă poate greși anul, nu poate greși și cauza majoră, imperativă:

„*A murit de oftică în Berlin, unde se dusesese să se caute* (subl. ns.) în 1874” (de fapt, 1873, cum ne atestă corespondența lui Eminescu cu părinții lui).

Ce suflet trebuie să ai pentru ca din plecarea lui Șerban „*ca să se caute*” și din cunoașterea faptului că acesta chiar va muri în anul următor să faci un „*pretext*”, menit să justifice, pasămite, fuga „*de lângă fratele în năpastă*”? Știm noi în ce condiții s-a decis plecarea lui Șerban? Știm noi dacă nu cumva chiar Iorgu, știindu-se fără scăpare pe sine, dar sperând în vindecarea lui Șerban, i-a cerut acestuia să plece, spre a nu face un sacrificiu inutil?

Dar, mai ales, Eminescu însuși nu era plecat din Țară? Pe el de ce nu l-am acuza tot de „*fugă*”, când știm că în septembrie 1872 Iorgu venise în Țară, fiind deja bolnav, iar în octombrie Eminescu a plecat la Berlin, ca să se înscrie la Universitatea de acolo (Facultatea de filozofie) – lucru pe care, spre supărarea lui Șerban, nici măcar nu l-a făcut imediat, ci abia la 18 decembrie?

În strania viziune a lui G. Munteanu, alt lucru care ar fi avut „*rezonanță ori complement în atitudinile*” lui Eminescu ar fi fost tot ceea ce „*profera bătrânul în scrisorile trimise lui Mihai*”. Care sunt scrisorile la care se referă și, mai ales, ce anume „*profera bătrânul*”? Ticălos mai e acest descântec, care se pretinde a fi „științific”!

♦ Cea mai mare mizerie este însă concentrată în următorul pasaj:

„*Familia, consternată, încercă să tăinuiască grozăvia, îngropându-l pe furiș după rânduiala creștinească și declarându-i decesul cu întârziere. Totuși vestea se răspândi, dacă preotul care slujise la înmormântare era chemat să dea seama în fața autorităților eclesiastice.*”

„*Vestea se răspândi*”? Nu, căci nu era o veste, ci un **zvon otrăvit**. Un zvon care n-a bâzâit la vremea înmormântării lui Iorgu, ci decenii mai târziu.

De aceea, dacă s-a răspândit, explicația nu stă în faptul că preotul satului ar fi fost „*chemat să dea seama în fața autorităților ecleziastice*”, ci în funeste existențe profesional-morale precum cea a lui G. Munteanu. Pentru ca istoricul nostru să fie atât de sigur pe sine când afirmă că autoritățile ecleziastice l-ar fi luat la zor pe preot, el trebuia să cunoască și cum se numea preotul vinovat, și care erau respectivele *autorități*, și cum anume au soluționat cauza. De ce nu ne-a spus și nouă și de ce, în general, nu este G. Munteanu concret? Pentru că minte. De ce minte? Unii, știind că G. Munteanu indică drept sursă a acestor informații pe A. Z. N. Pop, ar putea da vina pe acesta. Ce nu-i posibil pe lume? Problema este că A. Z. N. Pop prezintă întregul text al certificatului de deces – atât partea autentică, cât și nota adăugată ulterior. De aceea, orice comentarii ar face A. Z. N. Pop pe marginea lui, el nu va mai fi crezut decât de cei care au mai mult memorie, decât rațiune. A fost și cazul lui G. Munteanu?

În afară de aceasta, A. Z. N. Pop nu este decât aparent vârful acestei piramide a minciunilor, pentru că el a publicat textul certificatului de deces al lui Iorgu. Nimeni nu s-ar fi gândit vreodată să falsifice acest document, dacă n-ar fi existat greșita informație privind „sinuciderea” lui Iorgu. Iar aceasta n-a fost inventată de A. Z. N. Pop (ceea ce nu înseamnă însă, automat, că ar fi fost complet străin de mistificare).

Șerban ar fi fost îngropat „*pe furiș*” – noaptea, înțelegem. Groapa i-o fi fost săpată chiar de Căminar, ca să nu afle lumea, iar slujba preotului „vinovat” a fost ținută în șoaptă, la lumina a doi ochi de bufniță? Să admitem și-un asemenea scenariu, oricât de tare ar puți a boala-biografului. Dar din clipa în care mormântul ar fi fost închis, ce rațiune l-ar mai fi împiedicat pe Căminar să anunțe moartea fiului? „*Declarându-i decesul cu întârziere*” de aproape o lună și jumătate el nu reușea decât să atragă atenția. În plus, când, cum și de la cine a aflat autoritatea administrativă de decesul lui Iorgu? Iar în cazul în care Căminarul mințise autoritățile, el nu era răspunzător în nici un fel? Unde este mărturia incriminatoare și cui a aparținut ea?

În sinistru versiune a lui G. Munteanu, toți Eminovicii (în 1873 trăia și Raluca, soția Căminarului) apar ca un fel de grup mafiot, care-l ispitește și-l cumpără pe popă pentru a-l încerca să-l păcălească pe Dumnezeu. Critic și istoric literar, profesor universitar și, nu în ultimul rând, autor socotit drept unul dintre marii biografi ai lui Eminescu, G. Munteanu lasă a se înțelege că preotul l-ar fi îngropat pe Iorgu încalcând canoanele religioase și că de aceea ar fi fost, vezi Doamne, „*chemat să dea seama*”. În realitate, documentul nu

transmite acest mesaj nici măcar după ce a fost mistificat, singura vinovăție care i se impută preotului fiind aceea că n-ar fi avut „*autorisațiunea Primăriei*”. Iar primăria nu știm să fi fost for ecleziastic.

G. Munteanu nu este singurul autor care pune decesul lui Iorgu pe seama sifilisului, însă mulți alți autori socotesc că moartea lui Iorgu s-a tras de la o boală de plămâni. De pildă:

Gh. Călinescu: „*În urma unei răceli contractate la acele manevre sau a unei căderi de pe cal, s-a îmbolnăvit, și după vreo trei ani, la 21 septembrie 1873, muri, în vârstă de 29 de ani, fiind înmormântat la Ipotești. Se prea poate să fi fost atins de fizie.*”

O. Minar: „*O boală de piept îl silește să-și înainteze demisia din armată.*”

Gala Galaction: „*Ofițer excelent, care studiasse în Prusia ... moare de pneumonie (sau dintr-o trântitură de cal), și este înmormântat la Ipotești.*”

Ne atrag atenția și spusele lui Gh. Călinescu:

„*În 1914 nu se cunoștea că locotenentul Gheorghe (Iorgu) Eminovici, suferind de o boală incurabilă (în epocă, și tuberculoza era incurabilă – n. ns.), s-a sinucis. Căminarul Gh. Eminovici a lansat versiunea că a căzut de pe cal. A declarat moartea lui, la Primărie, cu două luni mai târziu.*”

Vedem că se face adesea legătură între căderea de pe cal și tuberculoză. În mod ciudat, nimeni nu le așează invers, tuberculoză și cădere de pe cal, deși astfel sugerata legătură de cauzalitate dintre ele devine mai firească, căci, dacă e mai greu de crezut că o acțiune mecanică poate produce bacili, sleirea unui organism măcinat de boala de plămâni poate oricând să-l facă pe călăreț să cadă din șa. Iar căzătura poate fi mortală.

Așadar, în 1914, nu era cunoscută nici „sinuciderea” lui Iorgu, nici faptul că acesta ar fi suferit de o boală incurabilă, dar brusc, adevărul ar fi irupt!? Oare? După cum am arătat mai sus, primul care a afirmat public că Iorgu s-ar fi sinucis a fost Caragiale, în iunie 1889. La foarte scurt timp (după patru luni), i-a urmat Maiorescu. Și totuși – teoretic, cel puțin – rămâne posibil ca mult timp să nu se fi auzit de pretinsa sinucidere a lui Iorgu, deoarece **nici Caragiale, nici magistrul nu nominalizează** (primul se referă doar la un frate mai mare, de profesie militar, iar celălalt nu face nici atât, pomenind doar „*doi frați ai săi, morți sinuciși*”). Că numai Iorgu corespunde relatării lui Caragiale (frate mai mare, militar, decedat timpuriu) este perfect adevărat,

dar câți cunoșteau detalii despre familia lui Eminescu, ca să-l identifice? De aceea, nu contestăm că este posibil ca în 1914 (când se împlinea un sfert de veac de la stingerea lui Eminescu și era nevoie de „dezvăluiri”) publicul larg să se fi întâlnit pentru prima oară cu numele Iorgu Eminovici. Faptul că încă din 1909 Matei amintește de acest zvon, existent de pe atunci, nu contrazice automat spusele lui Gh. Cunescu, pentru că Matei se număra printre foarte puținii care era firesc să înțeleagă cine era „*militarul*” din familia Eminovici, care s-ar fi sinucis.

Dacă Gh. Cunescu nu greșește, informația lui ar constitui încă o mostră privind una dintre modalitățile de operare ale acelor farsori a căror unică virtute rămâne răbdarea cu care așteaptă să se stingă din viață cei care i-ar putea contrazice cu succes. Căci există un soi de elevate hiene cu pix, care nu fac decât să adapteze și să readapteze trecutul după indicațiile mentorului lor – persoană distinsă, cultă, care nu ordonă niciodată, ci doar sugerează, dar ia gâtul oricui pricepe prea târziu sau refuză să execute comanda.

Iorgu și Elita detractorilor cu diplomă

Nu știm să fi fost formulată întrebarea: cine și din ce motive a căutat certificatul de deces al lui Iorgu la decenii de la moartea acestuia? Pe cine interesa *actul de moarte* al lui Iorgu, într-o perioadă în care Eminescu însuși era pe cale de a fi uitat? Presa vremii arată că în 1899, când se împlineau zece ani de la decesul lui, de acest lucru și-a amintit doar o publicație muribundă: *Floare-albastră*. Acest adevăr incontestabil este de natură să ne convingă că falsul comis în documentul care atestă decesul lui Iorgu a fost produs ulterior anului 1899 – fapt care ar veni în susținerea sus-menționatei afirmații a lui Gh. Cunescu.

Cui și la ce ar fi servit falsificarea unui asemenea document privind familia Eminovici? Răspunsul îl găsim în conținutul pasajului adăugat în acest certificat de deces, de o mână rău-voitoare – o mână de infractor.

Alăturăm în facsimil modul în care A. Z. N. Pop prezintă „*Actul de moarte a lui Iorgu Eminovici, fratele poetului*”, reprodus – informează istoricul literar – din „*Registrul stării civile pentru morți*”. Nu contestăm că o exista un document care, în total, să cuprindă toate cele prezentate de A. Z. N. Pop, după modelul arătat. Până și un neuron cu crampe sesizează făcătura, căci, chiar admitând că nota adăugată în documentul original (nu se știe când și

de cine) ar fi fost scrisă de primarul semnat, conținutul ei tot se află în flagrantă contradicție cu restul afirmațiilor.

Așa cum se vede, în stânga, sub numărul de înregistrare și imediat sub numele defunctului, „*Gheorghe sin Gheorghe Eminovici*” citim:

„*N.B. Defunctul au în cetatu din vieață la douăzeci și una Septembrie anul corent și s-a și în mormântatu de preutu fără autorisațiunea Primării, – ear declararea s-a făcut astăzi decătră părintile defunctului, – ear pe Preutu seva în nainta Parchetului pentru cutezare.*”.

Pagina 91

ACTUL DE MOARTE A LUI IORGU EMINOVICI, FRATELE POETULUI
REGISTRUL STĂRII CIVILE PENTRU MORTI

Nr. 62

Gheorghe

sin

Gheorghe

Eminovici

N.B. Defunctul au în cetatu din vieață la douăzeci și una Septembrie anul corent și s-a și în mormântatu de preutu fără autorisațiunea Primării, – ear declararea s-a făcut astăzi decătră părintile defunctului, – ear pe Preutu seva în nainta Parchetului pentru cutezare. —

Din anul una mie optu sute șeptezeci și trii Luna Noembrie in done zile ora zeci dimineți. —

Actu de Morte al Gheorghe Eminovici in etati de ani douăzeci și nouc, de profesiune melitari in armată. —

Ne căsătoritu, —

Fin a D-lui Gheorghe Eminovici și a D-nei Rarița. —

Mortu alaltăieri la ora douc din noapte. În casa părinților sei din cotuna Ipotești.

Marturi au fostu D-nii Constantin leancă

Pagina 92

in etate de ani patruzeci și Ionu Herezanu in etate de ani șeptezeci — ambii de profesiune agricoli domiciliiați in cotuna Ipotești, Vecini ai mortului — cari au subscris in preună cu noi acestu actu după ce li le-am cetitu și după ci amu constatatatu moartea noi in șine Costachi Issăcescu Primar Comunei Cocorăni și officiar Sterei Civile.

Marturi { × CONSTANTIN LEANCĂ
 × IONU HEREZANU

Primar și off. St. Civile
C. ISSĂCESCU

A. Z. N. Pop, Contribuții.,
Ed. Academiei R.P.R., 1962

Autorul acestor rânduri ar fi un anume C. Issăcescu, primar al comunei Cucoreni, din plasa Târgului, județul Botoșani. Interesant personaj trebuie să fi fost, de vreme ce știe ce-i aceea „N.B.”, dar n-a auzit de „*observație*” (bunăoară) și îl scrie pe *încetat* din două cuvinte și pe *se va* dintr-unul! Cât despre amenințarea lui, că-l va da pe preot pe mâna Parchetului, „*pentru cutezare*”, aceasta putea fi legitimă, dar nu-i mai puțin adevărat că pornirea primarului împotriva popii alături de care împărățea surprinde. În plus, în „notă” se pretinde că Iorgu ar fi fost „*în mormântat de preut fără autorizațiunea Primăriei*”, din această afirmație circumvoluțiunile mai iritate deducând că preotul n-ar fi avut **voie** să-l înhumeze. De ce nu? Pentru că s-ar fi sinucis și sinucigașii n-au „dreptul la popă”. De ce falsificatorul n-a scris de-a dreptul, că preotul ar fi încălcat canoanele bisericești? Pentru că asemenea ipotetică chestiune nu privea Primăria.

Este drept că pentru a înmormânta un sinucigaș trebuia obținută o aprobare prealabilă (exista riscul comiterii unui asasinat, mascat prin pretins suicid), dar nu primăriile erau abilitate să o emită, ci Procuratura. În actul de deces al lui Nicu, singurul dintre Eminovici care s-a sinucis, apar și următoarele precizări, care lipsesc în cazul lui Iorgu:

◆ „...*mortu alaltăiri pela ora șapte și jumătate a.m. în casa sa din com. Cucorani, Cotuna Ipotești prin împușcare de sine însuși...*”;

◆ „...*D-lu Medic de Plasse care a luat parte la intervenire către D-lu Procuror Tribunalului Județului Botoșani spre a se autorisa înmormântarea suicidului*” (subl. ns).

Dacă sinuciderea lui Iorgu nu fusese declarată, cum putea fi ea demonstrată, inclusiv de către cei care l-ar fi cercetat pe preot? Nu trebuia dezgropat abia înhumatul Iorgu? Iar o ipotetică sinucidere n-ar fi presupus, înainte de vinovăția preotului, implicarea Eminovicilor, care deveneau responsabili în fața Legii?

G. Munteanu, Gh. Cunesco și atâția alții susțin că tatăl lui Iorgu ar fi ascuns moartea acestuia vreme de două luni. Reiese că în tot acest timp s-a gândit cum să înșele primăria locului și istoria literară, scop în care ar fi „*lansat versiunea că a căzut de pe cal*” (Cunesco). Chiar dac-am zice că așa o fi fost, dumnealor de unde știu? Le-a mărturisit Căminarul între patru ochi? În plus, repetăm: admitând că ar fi fost inventată o altă cauză a morții decât cea reală, ce sens mai avea întârzierea declarării decesului, din clipa în care Iorgu era în pământ? Și-apoi, fie până și ipoteza în care Iorgu ar fi fost înmormântat

fără aprobare. De când una ca asta devine dovadă irefutabilă că mortul s-ar fi sinucis, când în actul constatator nu se face nici o aluzie la așa ceva?

Rezolvând chestiunea privind modul în care ar fi venit moartea (la ordin, nu nechemată), istoricii literari mai inspirați merg mai departe: ce l-o fi împins la un asemenea gest disperat? Răspunsul a sosit prompt, aproape de la sine, ca și cum pe lume n-ar exista decât sifilis și istorie literară – perechea de vis. Astfel, câteva cuvinte adăugate pe un act oficial oferă aparent temei celor care, turbați fiind de neputință în fața lui Eminescu, l-au discreditat nu doar pe el, ci și întreaga lui familie.

Puerilul și rău-voitorul raționament al biografilor se bazează exclusiv pe adăugirea marcată „N.B.”, ca și cum la ea s-ar reduce întregul document. Să citim câteva rânduri și din cealaltă coloană, care cuprinde textul autentic al actului de moarte (sublinierile ne aparțin):

„Din anul una mie optu sute șeptezeci și trii Luna Noembrie în doue zile ora zeci dimineți. –

Actu de Morte al Gheorghi Eminovici în etati de ani douăzeci și nouă, de profesiune melitari în armată. –

Ne căsătoritu, –

Fiu al D-lui Gheorghi Eminovici și a D-nei Rarița. –

Mortu alaltăeri la ora două din noapte” (tocmai bună pentru „sinucideri”!).

Dacă documentul a fost întocmit la 2 noiembrie și dacă defunctul decedase „alaltăeri”, adică la 31 octombrie, cum rămâne cu pretinsa întârziere a declarării morții lui? Cum să susții că decesul lui Iorgu ar fi fost păstrat secret vreme de două luni, când **primarul scrie cu mâna lui că acesta murise „alaltăeri”** („**Alaltăieri** adv. În ziua care precedă ziua de ieri” – DEX)? Cum rămâne cu decesul lui la 21 septembrie, adăugat pe coloana alăturată?

Să parcurgem documentul până la sfârșit, continuând de unde ne-am întrerupt:

„În casa părinților sei din cotuna Ipotești.

*Marturi au fost D-nii Constantin Leancă în etate de ani patruzeci și Ionu Herezeanu în etate de ani șeptezeci – ambii de profesiune agricoli domiciliați în cotuna Ipotești, Vecini ai mortului – cari au subscris în preună cu noi acestu actu după ce li le-am cetitu și după ci **amu constatatu moartea noi în șine** Costachi Issăcescu Primar Comunei Cocorâni și officiar Sterei Civile”* (subl. ns.).

Din moment ce primarul afirmă nu numai că Iorgu murise „alaltăeri” ci adaugă, parcă special pentru cei cu deficit: „**amu constatatu moartea noi în**

șine”, cum am mai putea crede că bătrânul Eminovici ar fi declarat decesul „cu două luni mai târziu” și că între timp ar fi „lansat versiunea că [Iorgu] a căzut de pe cal”? Cum am mai putea crede că preotul putea fi acuzat de cutezarea de a-l duce pe Iorgu la groapă fără știința Primăriei, când **primarul însuși declară că a constatat moartea, fără a face vreo mențiune privind pretinsa sinucidere**? Câtă orbire sau câtă rea-credință îți trebuie pentru a nu observa un astfel de fals? Dacă în asemenea situații, în care nu sunt necesare cercetări deosebite, ajungând **să citești** integral documentul, biografii pot fi atât de ușor duși de nas, ce pretenții să mai avem de la dumnealor atunci când lucrurile sunt cu adevărat complicate?

Lansarea de către magistrul a zvonului că și Iorgu s-ar fi sinucis este semnificativă, întrucât ea ne arată cui i-a servit falsificarea actului de moarte al acestuia. Rău e însă că și peste mai bine de-un veac acest neadevăr continuă să fie repetat de diverși.

De-a lungul deceniilor, Țara asta a plătit sute de persoane ca să se ocupe numai de Eminescu – viața și opera. Cu ce ne-am ales, se vede. Au existat institute, deci **persoane juridice**, plătite din buzunarul public și menite să limpezească petele albe din biografia lui și, implicit, a familiei lui. Nici unul nu dovedește că s-ar fi gândit să caute date despre Iorgu în arhivele (și române, și germane), din care puteau afla cu precizie măcar data și motivul pentru care acest frate al lui Eminescu a abandonat cariera militară. N-au avut bani, când sutele de cercetători au format și încă mai formează o mică industrie, atât de bine retribuită și moral recompensată la vârf? N-au avut pricepere? Au fost indolenți ori ticăloși?

Cine a produs falsul sus prezentat? Cunoaștem doar că el este efectul unei *abateri deliberate „de la sistemul de corespondențe social admise între realitate și anumite forme de exprimare”* (definiția dată minciunii de Sutter). Mai știm și că psihologia împarte minciunile în mai multe categorii, între care și cea a adultului normal (unde „rolul preponderent revine caracterului”) și cea patologică („la subiecți dezechilibrați mintal, fie datorită tulburărilor primitive ale personalității, fie unei situații nevrotice” – *Dicționar de psihologie*).

Așa cum ne este prezentat, *actul de moarte* al lui Iorgu dovedește că falsurile din Dosarul Eminescu nu sunt produs al unor amatori, ci al unor profesioniști, care operează având drept complici funcționari ai Statului. Minciunile publicate de unul sau altul (de la Teleor la Ciurcu), ca și textele inventate și puse de obicei în seama unor defuncți sau a unor persoane inexistente (vezi situația lui Zosin, a lui Călinescu/Onicescu, Bojeicu/A. Z. N. Pop etcetera) rămân mărunțișuri, contrafaceri private, ca să zicem așa, căci dacă A. Z. N. Pop

a transcris corect actul de moarte al lui Iorgu, înseamnă că există inși capabili să pătrundă în Arhivele Naționale și să modifice până și conținutul unor documente oficiale. În atare situație, lucrurile devin extrem de grave.

Situația este cutremurătoare nu din cauza falsului în sine – un escroc în plus sau în minus ce mai contează? Într-adevăr cumplit rămâne faptul că acest soi de escroc convinge (acolo unde nu reușește să convertească, pervertește, obținând același rezultat).

Aparent, Călinescu nu ar avea absolut nici o legătură cu toate aceste infracțiuni, deoarece el acceptă că Iorgu „*se prea poate să fi fost atins de fizie*” și nu afirmă că s-ar fi sinucis. Rămân însă două aspecte peste care nu se poate trece. Întâi, el nu contestă varianta celor care promovează ideea sinuciderii și a infestării luetice, deși în atâtea alte cazuri, mult mai puțin importante, s-a arătat a fi un polemist redutabil. Dar faptul care ne determină să-l suspectăm de viclenie este altul: „*divinul*” afirmă că Iorgu s-ar fi stins la 21 septembrie 1873, adică în ziua care apare în nota ulterior adăugată în certificatul de deces, dând astfel girul lui celor care cultivă acest fals. Altfel spus, a văzut adevărul, dar i-a lăsat pe alții să mintă în continuare, pentru că neadevărul lor îi slujea, întărind indirect propriile-i aberații.

După cum, în ciuda cercului anual, nașterea lui Eminescu nu mai este astăzi sărbătorită, el nefiind născut la 15 ianuarie, la fel, moartea lui Iorgu nu ar putea fi comemorată, deoarece acesta **s-a stins la 31 octombrie, nu la 21 septembrie**, cum ne învață falsificatorii istoriei Neamului.

Acest document ar trebui să fie o lecție pentru toți, deoarece el ne arată cu câtă atenție citesc cărțile cei mai mulți dintre noi. Superficialitatea noastră, a cititorilor, îi ajută pe șmecheri să ne ducă lesne cu preșul. Certificatul de deces al lui Iorgu l-am avut cu toții sub ochi, dar câți l-am și citit? Pentru că nu conține o poveste captivantă, dăm pagina fără să-l băgăm în seamă. Ne mulțumim ca altul să gândească în locul nostru, noi preluând și perpetuând erori mai vechi sau mai noi. În loc să fim un filtru suplimentar, care să descopere eventuale viclenii sau să elimine impurități accidentale (cine nu greșește și fără voie?), și noi, cititorii, stimulăm indolența și superficialitatea, făcând posibilă fraudă informațională, sub poleiala unor orgolioase cărți de vizită.

Cam atâta în cazul lui Iorgu, despre al cărui destin istoricii literari exprimă opinii atât de diferite, dar, respectând cu toții regulile de bază ale oricărui clan, nu se contrazic, nu polemizează, etalând argumente și contraargumente. Și probabil că au dreptate: de ce să se certe, când pot vorbi singuri?

Șerban

Pe Șerban, primul fiu al Căminarului, Gala Galaction îl apreciază drept „*copilul cel mai bun al soților Iminovici*”, adaugând cu tristețe: „*Tocmai el moare de oftică...*”. Alții, precum G. Munteanu, îl plasează în rândul sifiliticilor, ca și pe Eminescu (care, reamintim, încă „*de pe la 1872–1874*” și-ar fi „*descoperit boala și i-a dedus consecințele din felul cum sfârșise Iorgu, apoi Șerban*”). Între martorii lui G. Munteanu este și Eminescu:

„Iași, în 4/16 noiembrie 874

Iubite Tată,

Șerban, după cum prevăzusem, e alienat și totodată în stadiu foarte greu a boalei de plămâni. Încă înainte de-a intra în spital, îmi scrie d. secretar al agenției, se observă semne de alienațiune a minții, care însă, crescând din ce în ce, au ajuns la un grad foarte mare. Întreținerea sa în spital costă opt napoleoni pe lună, sumă de care eu nu dispun. D-nul Krețulescu se-nțelege că nu poate lua asupra-și o asemenea sarcină, deși până-acum au avut // toate îngrijirile putincioase pentru însul. Vă rog a-mi răspunde grabnic ce puteți face și dacă-i puteți trimite cel puțin pe două luni deocamdată. Să-mi spuneți și cum stau toate acasă și să tăinuți mamei cuprinsul scrisorii mele. Ministrul Cultelor a fost în Iași. El știa deja despre Șerban, dar, neavând nici o sumă disponibilă din buget, nu poate veni în ajutorul său.

Sărutându-vă mâinile, rămân al d-voastre supus fiu

Mihai.”

„Șerban are două fotografii, unde e cu barbă scurtă e mai reușit. Unde e ras aproape că nici nu samănă” (Matei, 18 mai 1909, carte poștală către C. Botez).

Epistola de mai sus fiind redactată cu puține zile înaintea morții lui Șerban, nu trebuie să fii medic ca să îți dai seama că, dată fiind perioada de incubație a bacilului lui Koch, întâi a fost boala de plămâni și abia apoi, târziu, spre final, au apărut manifestările alienării. Probabil, G. Munteanu și cei de-o părere cu el pun mare preț pe primele cuvinte ale scrisorii: „Șerban, ***după cum prevăzusem, e alienat...***”, de aici deducând că toți Eminovicii ar fi avut convingerea că se nasc cu morbul nebuniei, care, mai devreme sau mai târziu, îi va apuca pe fiecare (motiv pentru care Eminescu nu ar fi vrut nici să-și termine studiile, nici să se însoare!). Complet fals. Eminescu, reîntors în Țară din Germania abia în august 1874, deci cu două-trei luni înaintea posibilei alienări a lui Șerban, îl lăsase pe acesta cu plămânii zdrențe, dar zdravăn la minte, de posibila alienare aflând de la terți (când Eminescu a plecat din Germania, Șerban nu era internat). Drept dovadă, în aceeași zi în care a conceput scrisoarea către tatăl lui, Eminescu a mai expediat una, pe adresa lui Ioan Al. Samurçaș, „*secretar al agenției*” noastre din Berlin. Iar încheierea acestei epistole nu lasă loc de dubii în acest sens:

„NB. Întâia dv. depeșă a fost greșită în text prin serviciul telegrafic. ***Până la scrisoare n-am știut nimic de alienațiune***” (subl. ns.).

Deci Eminescu nu și-a văzut nici o clipă fratele după alienarea acestuia.

Unde a fost internat Șerban? În mai multe epistole, Eminescu se referă la un „*spital*” și, știută fiind grava afecțiune pulmonară a lui Șerban, am putea crede că era vorba de un spital obișnuit. Atunci când Eminescu află însă de decesul fratelui lui, el își anunță familia că este datoare „***spitalului de alienați în care fusese condus nefericitul Șerban***”, căruia trebuie să-i plătească câte 40 de taleri pentru fiecare lună de internare a defunctului. Nefiind precizată suma, nu putem cunoaște durata spitalizării și, implicit, nici când s-a produs posibila alienare a lui Șerban. Avem însă două puncte de referință, destul de nesigure, e drept: luna august, când Eminescu s-a întors în Țară, fără să fi constatat ceva suspect la fratele lui, și sfârșitul lui octombrie, când află „*de alienațiune*”. Până la proba contrarie, există deci și posibilitatea ca Șerban să fi fost **mutat** într-un spital pentru alienați, unde să fi stat ceva mai puțin de o lună.

Cine a sesizat cele dintâi semne de alienare la Șerban? Nu se știe decât că primul care vorbește de ele este „*d. secretar al agenției*”, acesta observând și cât de mult și de rapid evoluează, până ce a „*ajuns la un grad foarte mare*”. Ne întrebăm: ce conjunctură îl făcea pe „*d. secretar*” să fie atât de

des în preajma lui Șerban, astfel încât să observe degradarea lui progresivă? Iar dacă își întemeia spusele pe ceea ce auzise de la alții, de ce le-am prelua fără rezervă, ca și cum ar fi unica explicație plauzibilă? De ce n-am lua în calcul și ipoteza în care Șerban, ca medic priceput, a avut și dușmani de breaslă sau de ce am exclude complet ideea că, poate, totul se trage de la o impresie greșită sau greșit interpretată? Acestea sunt întrebări de principiu, pe care socotim că, în lipsa unei certitudini, ar trebui să și le pună orice istoric (literar sau nu), inclusiv pentru că Șerban suferea de tuberculoză într-o fază foarte avansată – drept dovadă, scurt timp după internare a și murit din această cauză – dar, cu toate acestea, el nu a fost internat într-un spital, ci într-un ospiciu. Vom vedea însă că lucrurile sunt foarte firești.

Așa cum am arătat mai sus, în epistola din 17 iunie 1873, Eminescu scrie familiei: „*Pe Șerban îl văd rar, căci șede foarte departe de mine*”, dar suficient de des pentru a cunoaște că acesta „*o duce destul de pasabil*”, că e „*membru la o societate științifică-medicală*” și că dovedește o deosebită pricepere profesională, care explică și cum de „*are amici, cunoștințe cu doctori germani, și societatea lui e foarte căutată*”. Aspect ciudat, Eminescu nu știe cu precizie dacă Șerban a obținut sau nu titlul de doctor *la Universitate*, sigur fiind însă că „*Aici în Berlin poartă acest titlu fără ca cineva să i-l contesteze...*” Din faptul că, pe de o parte, Eminescu nu scrie că Șerban ar fi medic al vreunui spital berlinez, dar, pe de altă parte, „*scrie rețete, face chiar vizite*” am putea deduce că acesta avea – sau era pe cale să aibă – un cabinet privat. (Despre perioada anterioară, Călinescu afirmă: „*Fusese, de altfel, un student strălucit și ținuse la Viena, o vreme, de casa unui medic vestit, Opolze. Era un chirurg remarcabil și savant.*”)

Ce e totuși cu invocata smintire, apărută în ultimele lui zile?

Doctorul Șuțu scrie în *Alienatul în fața societății și a științei*:

„*Mania tuberculoasă este uă afecțiune care nu se observă foarte rar, mai cu seamă la femei. Nu considerăm însă ca delir propriu acestei manii, acea stare melancolică pe care o provoacă aparițiunea primelor simptome ale tuberculozei pulmonare, nici iritabilitatea nervoasă și defiența ce coprinde pe tuberculoși în cursul malatiei lor, nici chiar satisfacțiunea și propensiunea (pornirea, înclinarea – n. ns.) de a face planuri ce o vedem mai la toți tuberculoșii în ultima perioadă a vieții lor. Aceste stări mintale n’au nici un caracter special. Prin denominațiunea de manie tuberculoasă ar trebui să înțelegem uă formă de alienațiune mintală dependintă de nisce leziuni speciale ale creierilor, procedând din diatesa tuberculoasă*” (subl. ns).

Verbul *a proceda* are aici un sens aproape deloc folosit astăzi, pe acela de „*a proveni, a-și trage originea*” (L. Șăineanu), iar despre *diateză* aflăm

din *Doctorul casei* că este o adaptare a grecescului „*diathéssis, constituțiune*”, care are înțelesul: „*Dispozițiune generală a organismului, congenitală sau câștigată, însă permanentă, care produce la individul care este atins, diferite boale, având o origine comună, de exemplu: diateza **artritică, limfatică, urică.***”

În lumina acestor informații, cuvintele lui Eminescu: „*Șerban, după cum prevăzusem, e alienat...*” apar firești și nu vizează decât o evoluție foarte probabilă a bolii de plămâni, pe care o include **specificul bolii**, nu o maladie psihică distinctă. Simptomele se manifestă prin instalarea unei nervozități crescânde și prin elaborarea de vaste planuri pentru un viitor care se încheie mâine. (De altfel, Eminescu scrie: „*alienat și **totodată** în stadiu foarte greu a boalei de plămâni*”). Sigur că, în anumite conjuncturi, asemenea manifestări **previzibile**, din moment ce sunt **simptomatice**, pot determina includerea bolnavului de tuberculoză între smintiți – fapt care explică și de ce Șerban s-a stins într-un balamuc, nu într-un sanatoriu (unde și întreținerea era mai costisitoare).

Șuțu amintește ca pe un fapt notoriu „*iritabilitatea nervoasă și defiența ce coprinde pe tuberculoși în cursul malatiei lor*” (defiență este, probabil, un franțuzism care se trage de la *défier*, care înseamnă atât a provoca, a sfida – soarta, am înțelege din context –, cât și a nu avea încredere), precizând: „*Aceste stări mintale n’au nici un caracter special*”. Așadar, din punct de vedere medical, atari „*stări mintale*” nu reprezentau dovezi ale instalării unei **maladii psihice** de sine stătătoare. Oare medicii care, în lipsă de altceva, au scris despre Eminescu nu știau acest lucru?

Adevărul despre „nebunia” lui Șerban ni-l atestă și documentele, el decedând la mai puțin de două luni după ivirea celor dintâi „*semne de alienațiune mintală*”. Ca să eliminăm orice îndoieli, preluăm din lucrarea lui A. Z. N. Pop (*Contribuții...*) informații fundamentale privitor la sănătatea lui Șerban, în ultimele lui luni din viață (1874):

10 octombrie – Agenția României din Berlin cere Spitalului de Stat Charité „*să binevoiască a primi în Spitalul Comunal pe supusul român Dl. Dr. Eminovici Șerban, care suferă de boală, în ultimul timp a dat semne de aberațiune mintală și este lipsit de mijloace spre a se îngriji în particular*” (subl. ns). Dovadă că alienarea era ceva nou stă și faptul că în aceeași zi este anunțat telegrafic și Eminescu, de către I. Samurcași (secretarul Agenției):

„*Boala lui Șerban înrăutățită, complicată cu nebunie, silit internat în spital, de urgență luați măsuri bănești*”.

12 octombrie – Spitalul vienez, care anunță că nu e „în măsură” să asigure „o îngrijire gratuită” pacientului, mai informează Agenția noastră:

„Subsemnata Direcțiune are onoarea să comunice cu deplin devotament Agenției Domnești Române, referitor la Dr. Eminovici: că în afară de boala de plămâni, acesta suferă într-un grad înaintat de turburare mintală și de aceea, chiar la 10 ale lunii acesteia, a trebuit să fie internat în Sanatoriul de alienați, unde în momentul de față se află într-o stare atât de agitată, încât medicii, pe mai multă vreme, nu pot îngădui nici o vizită a rudelor sau a prietenilor la el.”

În aceeași zi, trimisul României la Berlin cere permisiunea ca, împreună cu I. Samurcași, să-l poată „vizita pe numitul bolnav cel puțin la fiecare două zile”. Nu știm dacă și ce a răspuns Spitalul Charité.

13 octombrie – Eminescu îi telegrafiază lui Samurcași: „Faceți vă rog cheltuielile necesare. Cu proxima trimitem banii.”

4 noiembrie – Eminescu îi scrie tatălui său: „Șerban, după cum prevăzusem, e alienat...”

28 noiembrie – Samurcași îl anunță telegrafic pe Eminescu: „Spitalul vestește Șerban mort ieri, luăm dispoziții înmormântare miercuri, telegrafiati imediat intențiile dumneavoastră.”

Ce-a urmat nu mai contează. Șerban se stinsese.

Nicu

Al treilea frate, mult folosit pentru a „demonstra” pretinsa nebunie a lui Eminescu și caracterul ereditar al sifilisului de care unii indivizi josnici au afirmat că ar fi fost răpus, este Neculaie. Asemenea lui Șerban și Iorgu, Nicu nu reprezintă un caz, ci o piatră cu care se dă în Eminescu. Tragedia lui este – și ea – pasată în două-trei cuvinte, spunându-se ori doar sugerându-se că s-ar fi îmbolnăvit de sifilis și de aceea s-ar fi sinucis – și, cum era frate cu Eminescu, ce puteai aștepta de la acesta? El, *bietul Nicu*, vorba Harietei, este pentru istoricii literari un un fel de constantă... biografică, folosită în orice formulă imaginabilă, diverse cioburi din destinului lui fiind fructificate cu egală eficiență de mai toți autorii care încearcă să convingă că boala-lui-Eminescu ar fi fost sifilisul. De asemenea, fie că invocă ereditatea acelei „boli”, fie că o contestă, istoricii literari apelează statornic la același Nicu și niciodată nu se ceartă între dumnealor.

Matei îl descrie astfel pe acest frate al său:

◆ „Șaten („deschis”, adaugă în mai 1909 – n. ns.), ochi câprii, maladiv, bun la suflet, – statură mai jos de mijlocie.”

◆ „A studiat dreptul; caracter blând, trăia pe lângă tata; foarte bolnăvicios. S-a împușcat în Ipotești, curând după moartea tatei, din cauză de boală” (epistolă către Corneliu Botez, 14 aprilie 1909).

A prezentat Nicu simptome de nebunie? A căzut el victimă sifilisului?

Să începem cu prima întrebare. Singurul argument ce poate fi invocat de cei care răspund afirmativ se găsește consemnat în amintirile lui Slavici, care, referitor la perioada mai-iunie 1883, își amintește:

„Primise de la tatăl său o scrisoare, în care îi spunea că fratele său, acela care fusese la Sibiu și mai târziu la Timișoara (Nicu – n. ns.), s-a întors acasă, unde s-a îmbolnăvit. Stăruia să vie și să-l ieie de «pe cap», căci i s-a făcut lehamite. A rămas să se ducă, să-l ridice și să-l ducă la sanatoriul «Șușu». Pentru aceasta era nevoie de bani. Pe cât îmi aduc aminte, în urma stăruințelor d-lui T. Nica, a și găsit, nu știu cum, 2.000 de lei, la Botoșani n-a plecat însă, căci s-a îmbolnăvit și nu se știe ce s-a ales de cele 2.000 de lei.”

„Nicu [nu] s-a fotografiat decât [o] dată în viața lui”
(Matei, 18 mai 1909, carte poștală)

Cu altă ocazie, Slavici oferă chiar și citate din pretinsa scrisoare-apel, prin care Căminarul ar fi cerut cu disperare intervenția lui Eminescu:

„Eu eram din ce în ce mai stăruitor (îi bătea noaptea în perete – n. ns.), iar el se făcea tot mai îndărătnic și zicea în cele din urmă că abuzez de afecțiunile lui și-l terorizez.

Acesta a fost pentru mine primul semn al bolii de nervi care-l cuprinsese.

Doi dintre frații lui periseră de aceeași boală, iar al treilea, cel ce trăise la Sibiu și la Timișoara, căzuse acum bolnav și se afla acasă. «Mi s-a urât cu viața, îi scrisese bătrânul: fă ce faci și vino de-l ia, ca să-l duci în vreo casă de sănătate».”

Asta zice Slavici, fără a-și dovedi în vreun fel spusele, dar din clipa în care citează atât de exact te gândești că precis are documentul sub pernă. Oare? **Nimeni nu a văzut această scrisoare**, dar asta nu i-a împiedicat pe mulți să recite fraza pusă în seama Căminarului, fără ca vreun istoric să se gândească, măcar, că bine-ar fi să ceară „dovada”, fie și numai pentru a vedea caligrafia bătrânului. Dacă epistola la care face referire Slavici ar fi existat vreodată, ea ar fi rămas chiar la acesta acasă, unde stătea Eminescu în gazdă în clipa răpirii și sechestrării lui. Iar Slavici ar fi găsit-o atunci când i-a

cercetat conținutul (căci a făcut acest lucru, din moment ce amintește „testimoniul școlar pe care l-am găsit între hârtiile lui”).

Când s-ar fi îmbolnăvit Nicu? Din felul în care este conceput textul de mai sus, reiese că doar după ce s-a întors la Ipotești (în 1883, deci simultan cu Eminescu: „Eminescu s-a îmbolnăvit în vara anului 1883”). De altfel, în *Amintiri*, Slavici indică foarte precis motivul pentru care Nicu a plecat din Timișoara:

„În același timp (pe când Eminescu studia la Cernăuți – n. ns.) unul dintre frații lui mai mari își urma studiile la Academia de drept din Sibiu. Mihai n-a fugit dar de la casa prindească, ci s-a dus la acest frate mai mare al său.”

Urmează câteva informații referitoare strict la Eminescu (în parte, greșite), după care Slavici revine la soarta lui Nicu (*Cutreierările lui Eminescu*):

„Fratele din Sibiu, terminându-și studiile, s-a stabilit la Temișoara, unde pe timpul acela limba oficială era cea germană. Așa ajunge Mihai în Banatul Temișoarei, unde dă peste trupa de actori condusă de Matei Millo.

După ce la Temișoara limba maghiară s-a impus din ce în ce mai mult, pozițiunea fratelui lui Eminescu a fost și ea din ce în ce mai grea (subl. ns.). *El s-a și întors mai târziu în Moldova*” (vezi *Revista copiilor și a tinerimei*, 14 iunie 1914).

Așadar, dacă Slavici spune acum adevărul, sub un anume aspect Nicu a fost ceea ce, recent, au fost (și continuă să fie) mulți români din Covasna.

Cât privește motivul care a impus împrumutarea de către Eminescu a celor 2.000 de lei, precum și pretinsa (și posibilă) stare conflictuală existentă între Căminar și fiul lui, acestea sunt prezentate numai de Slavici.

Iată însă și ce-i scrie Nicu lui Eminescu, de la Cernăuți, în aprilie 1883:

„Iubite Mihai!

Am primit epistola ta, ne bucurăm cu toții – Tata – Harieta și eu – despre cele comunicate. Trimite-ne din banii împruțuți – cât vei pute. După Paști contează pe persoana și caracterul meu – măcar, că oamenii mă numea cu «Nec. cel prost».

Tate[-]i [îi] mai bine; mai mult smintit la minte, după tipicul său. De la Mathe[i] n'am știți, nici cunosc adresa sa.

Al tău frate

Nicu” (vezi I. E. Torouțiu, *Studii...*, IV, p. 272).

Cine are dreptate: Slavici, care spune că banii ar fi fost trebuitori ca să-l interneze pe Nicu, sau acesta din urmă, de la care înțelegem că, din cu totul alte motive (gospodărești, să zicem), cei din Ipotești puseseră mari speranțe

în creditul obținut prin Eminescu? În vara lui 1881, Nicu se află la Ipotești, îngrijindu-se de gospodărie și raportându-i tatălui său, internat în Spitalul Brâncovenesc din București, cum evoluează lucrurile (vezi epistola din 19 iunie), până la moarte el fiind socotit de ceilalți ca având „profesiunea arendași de moșie”.

Pretinsele tensiuni dintre Gheorghe Eminovici și Nicu, fiul lui, sugerate de Slavici, sunt doar aparent susținute de scrisoarea lui Nicu către Eminescu, deoarece cuvintele: „*Tata i mai bine; mai mult smintit la minte, după tipicul său*” sună a glumă – oricum, nu credem că prin „smintit” Nicu înțelegea **nebun**, bolnav psihic (și, până acum, n-am întâlnit nici un autor care să afirme așa ceva). În plus, epistola este trimisă din Cernăuți, unde Nicu trebuie să se fi aflat împreună cu Căminarul, din moment ce-l pomenește astfel, fiind cu toții în vizită la Aglaia, fata cea mai mare a Eminovicilor. Iar acolo, așa cum răzbate din primele lui rânduri, atmosfera era veselă, nu încrâncenată. Chiar și referirea la porecla ce i se dădea lui în copilărie, „*Neculai cel prost*”, rămâne tot o dovadă de bună dispoziție, stare de neconceput dacă Slavici ar spune adevărul. Să se fi schimbat Nicu peste noapte, din „*blând, binecrescut și foarte simțitor*”, devenind teroarea familiei? N-am exclude nici această ipoteză, dar care sunt probele?

În ultima scrisoare (cunoscută) trimisă de Eminescu tatălui său nu găsim nici un cuvânt din care să bănuim că acesta nu s-ar afla în bune relații cu Nicu. Iat-o în întregime:

„București, 18 martie 1881

Iubite Tată,

M-am bucurat mult primind scrisoarea d-tale în versuri și m-am întristat asemenea aflând din ea că nu ești tocmai bine. Altfel și eu am avut acele friguri de primăvară atât de obicinuite în țară la noi. N-am răspuns numaidecât pentru că m-a apucat proclamarea regatului pe dinainte și-n asemenea împrejurări noi, negustorii de gogoși și de brașoave, adică noi gazetarii, suntem foarte ocupați. Aș dori din toată inima să vin acasă să vă văd, dac-aș găsi vrun om de încredere care să-mi ție locul, căci negustoria asta, pe lângă că n-aduce nimic, nici nu te îngăduie să închizi o zi două dugheana și să mai iei lumea-n cap, ci-n toate zilele trebuie omul să-și bată capul ca să afle minciuni nouă. Dac-oi putea scăpa, iubite tată, fie acum, fie la vară, vin desigur acasă. Îl rog pe Nicu să-mi scrie mai des și să nu se uite la aceea că nu-i răspund, căci, dacă am așa de puțină vreme de scris și dacă mi-e acru sufletul de cerneală și de condei, citesc totuși cu multă bucurie scrisorile ce le primesc de la d-voastră.

Sărutându-ți mâinile și dorindu-ți multă sănătate și voie bună // rămân al d-tale / / supus fiu // Mihai.”

Călinescu, încercând să împace contrarii precum declarația lui Slavici și epistola lui Nicu către Eminescu, nu produce decât o bălmăjeală:

„Prin 1881 îl găsim întors acasă și ocupându-se pe lângă tată-său cu trebile agriculturii. Nenorocul a făcut să se îmbolnăvească și el de o gravă boală venerică. Bătrânul văzând că și acest băiat, care nu se chivernisise, îi cade pe cap, scrie iritat în 1883 lui Mihai: «Mi s-a urât viața... fă ce faci și vino de-l ia, ca să-l duci în vreo casă de sănătate». Într-adevăr, Eminescu, săritor pentru frații săi, ia cu împrumut de unde poate 2.000 de lei cu gândul de a i-i trimite. Înainte de Paști 1883, Nicolae aștepta cu nerăbdare banii, într-o scrisoare ce arată un om cu desăvârșire sănătos la minte. Dar în curând se întâmplă boala lui Eminescu ...”

Dacă Eminescu împrumutase bani pentru a-l **aduce** pe Nicu în București ca să-l interneze, care era logica pentru care i-ar fi **trimis** la Ipotești, unde erau așteptați cu nerăbdare și speranță de întreaga familie? De altfel, biograful recunoaște că Nicu era „cu desăvârșire sănătos la minte”.

La 25 octombrie 1923, Matei îi scrie lui Leca Morariu, atenționându-l că „sunt iarăși câteva greșeli” în fascicola primită de la acesta. Una dintre ele era falsă informație „că Nicu s-a împușcat din cauză că-l tot certa tata”. Argumentul lui Matei este imbatabil și ne miră că Leca Morariu nu l-a descoperit singur: „Nicu s-a sinucis **după** moartea tatei” (subl. ns.).

De ce minte Slavici? De ce-l acoperă Călinescu, afirmând (cu ce temei?) că peste Nicu ar fi dat „o gravă boală venerică”? De unde obsesia asta a biografilor, care cnd se uită îndărăt văd numai treponeme? Și de ce G. Munteanu îi susține pe amândoi (după festivitatea de la Iași, „Eminescu se pare că plecase curând, luând drumul Țării de Sus, către Botoșani și Ipotești, unde va fi lăsat din banii ce împrumutase pentru Nicolae”)? Îi leagă pe toți ceva nevăzut? Ce anume și Cine a făcut nodul?

A fost Nicu bolnav de sifilis? Mulți, dacă nu toți, afirmă că da, motivând astfel și sinuciderea acestuia. De pildă, G. Munteanu face mâinile pâlnie la gură și emite:

„La 19 iunie 1881, Nicolae (fugărit ca și ceilalți frați mai mari spre locurile natale de o anume scadență a bolii) îi adresa părintelui său o foarte minuțioasă scrisoare despre mersul treburilor la Ipotești” (subl. ns.).

Posibil să aibă dreptate, dar nu trebuie oare ca acest lucru să fie și demonstrat? Or, ce indicii avem?

O mărturie este cea a lui Slavici, ale cărui spuse – am văzut – sunt demontate de epistola lui Nicu către Eminescu. Din relatările lui rezultă că Nicu și Eminescu s-ar fi îmbolnăvit în același an, dar nicăieri nu găsim vreun indiciu că maladia, ereditară sau nu, ar fi fost sifilisul. Slavici nu spune direct de ce boală suferea Nicu, dar, afirmând că urma să fie internat la Șuțu, despre care știm că avea ospiciu nu cafenea, pare clar cam încotro bate. Problema este că alienarea are multe cauze. În plus, detaliu prea puțin cunoscut, stabilimentul lui Șuțu nu trata totuși exclusiv bolnavi psihici, Regulamentul Institutului precizând chiar din primul articol (sublinierea ne aparține):

*„CARITATEA este destinată **principalmente** la căutarea boalelor nervoase”.*

Cum s-a ajuns la sifilis? Principalii responsabili sunt adepții teoriei că Eminescu ar fi căzut victimă unei boli ereditare; pentru a fi credibili, aceștia au fost obligați să stabilească o singură cauză a morții, pentru toți Eminovicii decedați înainte de 1889. De unde insistența disperată cu care se încearcă acreditarea ideii că „nebunia” lui Eminescu ar fi ceva ereditar? Între altele, pentru că ereditatea, mai ales când e trecută în contul defuncțiilor, devine incontrollabilă.

Când a fost vânturat prima oară diagnosticul de sifilis? Avem motive să credem că el a fost gândit de Maiorescu încă din 1883, dar nu cu privire la Nicu, ci doar la Eminescu. Afirmății scrise în acest sens găsim însă doar în 1893, mulțumită „grijii” Corneliiei Emilian; faptul că, până la controversata monografie a lui Călinescu (1932), atare diagnoză a fost acceptată de o minoritate arată fără dubii că, la moartea lui Eminescu, public se știa altceva, teza sifilisului sporindu-și adepții doar cu timpul, pe măsură ce apăreau noi generații de condeieri și dispăreau contemporanii lui Eminescu.

Cu mici abateri, mici răbufniri de așa-zisă personalitate, istoricii literari au urmat cuminti linia trasată de Maiorescu:

„Dacă a înnebunit Eminescu, cauza este exclusiv internă, este înăscută, este ereditară. Cei ce cunosc datele din familia lui știu că la doi frați ai săi, morți sinuciși, a izbucnit nebunia înainte de a sa și că această nevropatie se poate urmări în linia ascendentă.”

Așa să fi fost, el ce probe avea în acest sens, când, afară poate de Matei, nu mai cunoscuse pe nimeni din familia lui Eminescu? Cum a urmărit el „această nevropatie ... în linia ascendentă”?

Una peste alta, putem spune că, într-un fel, Nicu este victima fratelui său, deoarece despre el s-a spus că ar fi fost luetic numai pentru că același lucru se afirmase și despre Eminescu. Dar există și reciprocă: faptul că Nicu s-a sinucis a dat apă la moară celor care afirmau că Eminescu ar fi fost alienat.

În *Însemnări zilnice*, Maiorescu strecoară o „șopârliță” convergentă cu a lui Slavici, spre întărirea ideii că, în ultima decadă a lunii iunie 1883, Eminescu ar fi intenționat să plece la Botoșani:

*„Eminescu e vorba să plece astăzi la Botoșani, ieri era însă **moleșit** și mult mai liniștit”* (26 iunie 1883).

Nimic clar, dar suficient ca să poată fi conexat, de cei abili și fără scrupule, cu afirmațiile lui Slavici, așa ajungându-se la sentințe de soiul celei iscălite de Călinescu:

*„Prin 1881 îl găsim [pe Nicu] întors acasă și ocupându-se pe lângă tată-său cu trebile agriculturii. Nenorocul a făcut să se îmbolnăvească și el de o **gravă boală venerică**”* (subl. ns.).

Nici Slavici, nici Maiorescu nu precizează că boala ar fi fost „venerică”. O face însă mai puțin timidul Călinescu, o jumătate de veac mai încolo. Și, ca să nu se încurce cu jumătăți de măsură, „divinul” adaugă că era și „gravă”. Și așa, iată înc-o „dovadă” că Eminescu ar fi suferit de sifilis ereditar! Chiar adevărat să fie ce scrie Călinescu, vinovăția lui nu ar fi cu nimic mai mică, deoarece, lipsindu-i până și cea mai mărunță probă materială la data la care a făcut aceste afirmații, numai întâmplarea ar face ca ele să coincidă cu adevărul.

Din ce motive credem că în cazul lui Nicu ne aflăm în fața unei făcături a tandemului Maiorescu-Slavici, preluată de Călinescu și de cei care n-au îndrăznit să-l contrazică pe acesta? Iată de ce:

1) În epistola către Eminescu, Nicu scrie limpede că nu așteaptă să vină Eminescu, personal, ci doar banii împrumutați de acesta.

2) Din nici un alt izvor nu reiese că Eminescu ar fi intenționat să plece spre Botoșani în acea perioadă. De altfel, dacă el ar fi vrut să treacă pe la Ipotești, ar fi făcut-o cu două săptămâni în urmă, când s-a aflat la Iași, cu ocazia dezvelirii statuii lui Ștefan cel Mare. Corespondența cu Veronica ne arată că nici în zilele lui cele mai bune nu își permitea să bată oricând drumul Iașilor, (și) din cauza costului ridicat al biletului de tren.

3) Pe 26 iunie, Maiorescu scrie că Eminescu ar fi fost „*moleșit*” în ziua precedentă, dând de înțeles că din această cauză n-ar mai fi plecat la Botoșani. Indirect, Eminescu este de altă părere (sublinierile ne aparțin):

„Astăzi, 25 iunie 1883 la una oră și 23 de minute după miezul-noapții, subsemații Mihai Eminescu și Constantin Simțion s-au rămasit împreună. Mihaiu Eminescu a susținut că, amândoi viețuind încă, Simțion va lucra la podul care se va dura între Giurgiu și Rusciuc, într-un timp în care Carol I, rege al României, va fi ales de Bulgari principe al Bulgariei.

Simțion a tăgăduit aceasta.

Cine pierde rămășagul plătește două sticle de Iohannisberger și care se vor bea împreună de cei doi subsemații... la Rusciuc.

M. Eminescu, Const. Simțion.

București, 25 iunie 1883” (manuscrisul numărul 2292).

Oare un om atât de lipsit de vigoare, încât nici să se suie în tren nu mai poate, stă noaptea până la ore mici, spre dimineață, făcând pariuri cu amicii? Și dacă, în pofida mizei modeste („*două sticle de Iohannisberger*”), le mai face și în scris și sub forma de mai sus, am putea crede că era sleit sau, dimpotrivă, că avea atât energie, cât și bună dispoziție?

4) Nicu – zice Slavici – ar fi urmat să fie internat la Șuțu. Aparent, sună plauzibil. În fapt, știind că Șuțu avea **cel mai scump ospiciu** și că Eminoviciei erau departe de a sta pe roze cu banii, informația este cel puțin improbabilă, deoarece: ♦ nimic nu probează că Nicu ar fi necesitat internarea în balamuc, neexistând nici o mărturie privind comiterea unor fapte anormale, nici vreun diagnostic medical; ♦ chiar și Călinescu recunoaște că banii respectivi au fost luați „*cu gândul de a i-i trimite*” la Ipotești, nu de a-i plăti lui Șuțu, în București; ♦ suma de două mii de lei era prea mare pentru pretinsa intenție (tariful la Șuțu fiind de 300 de lei pe lună, să credem că Eminescu dorea să achite în avans pentru mai bine de o jumătate de an, când, chiar alienat să fi fost Nicu, se putea întâmpla să-și revină în două, trei luni sau nici atât?); ♦ Eminescu era el „*săritor pentru frații săi*”, cum zice Călinescu, dar nu inconștient, astfel încât să-și țină fratele într-un balamuc... de lux, cheltuind – poate zadarnic – importante sume împrumutate, care, altfel dirijate, ar fi salvat moșia de la Ipotești, ușurând astfel nu numai situația Căminarului și a Harietei, ci și pe a lui Nicu. Eminescu pare să fi făcut destul de des împrumuturi („*Harietă dragă, // Nu-ți pot promite pozitiv că voi putea trimite în fiecare lună câte 100 franci, pentru că nu-mi văd capul de mulțimea datorilor cari le-am făcut anul acesta*” – 26 august 1880), dar niciodată nu s-a angajat dincolo

de limita puterilor lui. De pildă, ca să alegem o situație similară celei imaginate de biografi, atunci când a fost internat Șerban a spus franc că nu are forță financiară pentru a-i plăti spitalizarea, iar după decesul acestuia, scrie familiei: „Întrebarea principală este **dacă poți** (subl. ns.) să faci și această cheltuială...” Și-atunci era vorba de doar câteva sute de lei, de nici un sfert din banii împrumutați în 1883!

5) „Mi s-a urât cu viața ... fă ce faci și vino de-l ia, ca să-l duci în vreo casă de sănătate”, susține Slavici că i-ar fi scris Căminarul lui Eminescu. Să pricepem că Nicu îi strica tatălui său cheful de viață și că, dacă acesta ar fi scăpat de el, ar fi redevenit voios? Să credem că Gheorghe Eminovici nu s-ar fi putut descurca singur? Indiferent de răspunsurile la asemenea întrebări, rămâne un alt aspect, fundamental: **ce temei legal și moral** ar fi avut Eminescu ca să-și interneze fratele, pe care nu-l mai văzuse de mulțișor, dar de la care primea epistole din care nu reieșea deloc că ar fi alienat și pe mâna căruia avea încredere să dea bani luați cu împrumut? Oare Nicu era un sac cu cartofi, iar Eminescu se credea mai presus de Lege?

Slavici nu afirmă că bătrânul Eminovici i-ar fi cerut lui Eminescu să-l ducă pe Nicu într-un ospiciu, această deducție urmând să o facem noi, furați de context. Dar principalul motiv pentru care **scriitorul** introduce în narațiunea lui o „casă de sănătate”, nu un **balamuc**, este altul: internarea în ospiciu era de obicei gratuită, pe când în casa de sănătate nu se putea sta decât **în pensiune**, deci contra cost, iar el, autorul, încearcă să ne convingă că Nicu urma să fie dus în ospiciul privat al lui Șuțu, explicând astfel – tendențios – de ce împrumutase Eminescu cei două mii de lei.

6) Dacă Nicu și Eminescu ar fi fost bolnavi de sifilis, Maiorescu ar fi făcut o cât de vagă aluzie la acest fapt, în scrisorile trimise Harietei.

7) Dacă Nicu ar fi fost alienat, necesitând internarea la Șuțu, Căminarul i-ar mai fi lăsat banii și gospodăria pe mână sau ar fi cerut punerea lui sub interdicție?

8) În ipoteza alienării lui Nicu, ce rost avea să-l aducă la București, când era mult mai aproape ospiciul de la Neamț sau Golia, unde putea fi mai lesne vizitat și de familie?

A doua sursă pe care se bazează cei care pretind că Nicu ar fi fost bolnav de sifilis este Harieta. La 18 martie 1884, ea îi scrie lui Maiorescu:

„Nu-mi ține Vă rog de rău, că m’ am interesat de fratele meu Mihai, dară neconținută suferință de timp de un an a bietului Nicu care nu mai pe mine mă putea suferi” (la fel se va exprima și în legătură cu Eminescu).

Nu-mi tine ve rog de reu
 că nu m'am interesat de
 fratele meu Mihai dară
 necontenita suferință
 atinge de un an a bietului
 Nicu care nu mai pe mi
 ne mă putea suferi pro
 ba este testamentul și
 scrisoarea ceau făcută
 înainte de ași lua viața

Harieta către Maiorescu, 18 martie 1884, pagina 3

Este drept că Harieta invocă „neconținută suferință... a bietului Nicu”, dar nu precizează soiul bolii. În schimb, există o altă mărturie a ei:

„...mătușa noastră s'a retras de la testament, căci și ea este bolnavă de pept,
 boală ereditară a tuturor din familia noastră; ori la care etate ne apucă, de pept
 murim toți” (subl. ns.).

Un alt aspect elocvent este următorul: dacă Nicu ar fi fost bolnav de sifilis, acest lucru ar fi răzbătut măcar o dată din mulțimea scrisorilor trimise de Harieta Corneliu Emilian. Ea vorbește de „neconținută suferință” a fratelui ei, adaugă că numai ea îl mai alina, dar nu face nici o paralelă cu situația lui

Eminescu – ajuns, și el, în grija sa. Este cel puțin improbabil ca o gură bogată ca Harieta să fi tăcut față de Emiliancă, pe care o numea „*scumpă mamă*”, în cazul în care fie tratamentul medical aplicat lui Eminescu (sau lipsa acestuia), fie simptomele i-ar fi adus aminte de stările similare prin care s-ar presupune că ar fi trecut și Nicu, în urmă cu trei-patru ani.

De exemplu, ea informează Comitetul din Iași: „...*boala lui [Eminescu] este foarte gravă din necătare, dară nu’i mortală că n’o ajuns la ciolan*” (18 iunie 1887). Dacă Nicu ar fi fost bolnav de sifilis, Harieta ar fi avut o, să-i zicem, minimă experiență în ceea ce privește îngrijirea acestei maladii și ar fi privit comparativ (și tragic) destinele celor doi frați, loviți, nu-i așa?, de același nenoroc. Or, în cazul lui Eminescu, pe care ea îl declară luetic pentru că așa i-au spus „amicii” și medicii, totul este nou, neașteptat și înspăimântător uneori. Când Harieta învață cum se tratează sifilisul, Nicu era de mult oale și ulcele. Abia după câteva luni de îngrijire a lui Eminescu, în baza acestei unice experiențe, ea ajunge să scrie: „*De mi s-ar permite apoi, eu singură ași scrie rețetele, așa de bine mi s’a întipărit în memorie toată diagnoza boalei și executarea ei*” (22 septembrie 1887). De asemenea, Harieta l-ar fi cunoscut pe doctorul care trebuia, dacă nu să-l aibă în grijă, măcar să-i stabilească diagnoza lui Nicu.

Nimic din toate astea!

Că Nicu s-a sinucis este indiscutabil, faptul fiind atestat atât de Harieta („*Nicu care numai pe mine mă putea suferi – probă este testamentul și scrisoarea ce le-a făcut înainte de a-și lua viața*” – epistolă către Maiorescu, 18 martie 1884), cât și de Registrul stărei civile pentru morți, din care Augustin Z. N. Pop transcrie următoarele:

„*Din anul una mie optu sute optu zeci și patru luna Martie în nouă zile orele unsprezece și jumătate a.m.*

Actu de morte alui Neculai Eminovici în etate de patruzeci și doi ani de religieune ortodoxe de profesiunea arendași de moșie, mortu alaltăiri pela ora șapte și jumătate a.m. în casa sa din com. Cucorani, Cotuna Ipotești prin înpușcarea de sine însuși – holtei fiu majoru a decedaților Gheorghi Eminovici și a Rarucăi.”

Coincidență, Nicu se sinucide în dimineața aceleiași zile în care Harieta îi scrie magistrului, cerându-i informații despre Eminescu. Faptul este ciudat nu numai pentru că Harietei i-a mai ars de corespondență, ci din cauză că

evenimentul nu este menționat. Dacă în chiar capul scrisorii nu ar fi scris mare „*Ipotești*”, ne-am putea gândi că, poate, Harieta era plecată de acolo – de pildă, la mănăstirea Agafton, unde mai fusese și unde mai multe măicuțe îi erau rude apropiate. Așa însă, nu ne rămâne decât să bănuim că moartea fratelui Nicu n-a fost pentru ea o pierdere zdrobitoare și că, poate, porecla „*Neculai cel prost*” era – pentru ea – mai mult decât o glumă. Nu știm ce părere avea Eminescu despre Nicu și ce simțea pentru el, dar din moment ce luase cu împrumut o sumă de bani atât de mare, pe care înțelegem că urma să o manevreze mai mult acesta din urmă, n-am spune că-i era indiferentă soarta lui și nici că n-avea încredere în „*persoana și caracterul*” lui. În plus, dacă au dreptate cei care afirmă că Eminescu a stat o vreme la Sibiu, locuind la acest frate aflat pe atunci acolo, căpătăm încă un motiv să credem că relațiile lor erau bune, probabil, și datorită unor afinități structurale de care nu știm nimic. Un mic indiciu în acest sens poate fi însă faptul că și Nicu avea o bibliotecă „*de mare valoare*”.

Ce a determinat sinuciderea lui Nicu? În primăvara lui 1883 părea destul de vesel, așteptând ca Eminescu să-i trimită „*din banii împrumutați*”. Chiar atunci însă acesta fusese răpit și zăvorât la Șuțu, apoi dus la Viena – ocazie cu care au dispărut și banii. Ne putem gândi că prin același gest au fost dramatic influențate două destine. Nu-i însă mai puțin adevărat că o influență nefastă, poate decisivă, a venit și din partea familiei. După ce s-a prăpădit Căminarul (8 ianuarie 1884), între frați au izbucnit unele disensiuni. Așa cum s-a văzut, Nicu îi răspunde lui Eminescu în aprilie 1883, dintr-un hotel din Cernăuți: „*De la Mathe[i] n’ am știri, nici cunosc adresa sa*”. Prin urmare, legătura mezinului cu Ipoteștii era ca și inexistentă. (Nici cu Eminescu nu s-ar zice că a fost în relații prea strânse, acesta scriindu-i Harietei, la 6 februarie 1880: „*Matei s-a însurat ieri. Mi-a trimis o invitație prin poștă, pe care am primit-o abia azi după amiazi. Dacă-i scrii, scrie-i că-l felicit – eu n-am nici vreme nici dispoziție; și nu voi avea-o mult timp de a mă ocupa de aceasta.*”)

Dacă în aprilie 1883 Matei pare să fi fost pentru tată-său și pentru frații de la Ipotești ca și pierdut pe undeva, prin Țară, nici un an mai târziu, îndată ce bătrânul Eminovici a închis ochii, a apărut și el, ca să facă ordine și „*curățenie*”. Harieta îi povestește lui Maiorescu ce s-a întâmplat:

„*Ipotești 1884 – Martie 18/30*
Stimabile Domnule Maiorescu,

Primiți sâncera mea mulțămire pentru scrisoarea din 14 martie a.c. și mă grăbesc a Vă comunica următoarele.

Sunt deja 2 luni trecute decând au murit tatăl meu. La înmormântare[a] lui au fost de față și fratele meu locotenentul Matei din Râm. Sarat; după înmormântarea (sic!) în loc ca să facă fratele Matei o catagrafie (1. inventar și 2. recensământ – n. ns.), el au început a vinde în dre[a]pta și în stânga toate obiectele mobile și imobile sub cuvânt, că el va lua pe fratele său Neculai la sine la 15 Martie. El a vândut toate vitele la număr 27 mobile din casă 5 stoguri de fân, 3 vagoane de popușoi, făcând trei părți, adică mie, lui Nicului și lui Mihai, luând cu sine bani și toate hărțile de valoare, mai ales o obligație de 6.000 fr. și bibl[i]oteca Nicului de mare valoare, zicând că el [v]a sprijini pe a mân doi frați[i], și mai multe lucruri le-a făcut care de și am o creștere de tot simplă, totuși nu ți le pot scrie: și întrebat de mulți din familie de ce el o face, răspunse că el le va păstra pentru Mihai și pre Nicu îl va lua la dânsul. Spre a vă încredința că vă scriu adevărul, o pot dovedi prin un înscris ce au lăsat el însuș, precum și marturi mătușile și toți casnicii, în fine satul întreg. Deci eu vă rog din inimă și suflet a vă adresa la fratele meu Matei, care este obligat a-l țâne, luându-i toată partea lui. Eu sunt singură [și] prib[e]agă, de oare ce în Ipotești au intrat deja posesorul cel nou și eu mă văd nevoită a mă depărta pe lângă o mătușă la mănăstire.

Nu-mi ține Vă rog de rău că m'am interesat de fratele meu Mihai, dară neconținută suferință în timp de un an a bietului Nicu care nu mai pe mine mă putea suferi [–] probă este testamentul și scrisoarea ce le-au făcut înainte de ași lua viața, moartea tatului meu foarte iute, eu singură și oloagă, puteți sânguri să gândiți poziția mea cât au fost de critică și astăzi este și mai critică; eară că nu se interesează fratele Matei, vă rog să vă răspundă D-lui sângur. Primiți – Vă rog – profundele mele mulțămiri pentru părinteasca îngrijire a iubitului meu frate Mihai, rugându-vă încă o dată de a avea bunătatea să mă înștiințați ce rezultat veți lua cu betul Mihai. Cu deosebită salutare, Henriette Eminovici.”

Această scrisoare ne arată că, spre deosebire de fratele lui mai mic, Nicu nu era deloc un bătaios, un om care să își impună punctul de vedere, decizând soarta altora. Modul în care a asistat cum Matei îi vinde bunurile și, mai mult, bagă banii în buzunar ne amintește de lipsa de reacție a lui Eminescu față de Maiorescu (de la care acesta nu și-a recuperat nici manuscrisele, nici cărțile) și chiar față de Biblioteca din Iași, de unde n-a mai obținut traducerea *Gramaticii sanscrite*, începută în 1886 (reamintim că prima filă poartă mențiunea: „1886. În biblioteca de Iași”). Pentru mulți, o asemenea lipsă de reacție este de neconceput, deci anormală. De fapt, uneori, ea se regăsește la nivel național.

Motivația sinuciderii lui Nicu pare să fi fost groaza față de viitor. Întrucât gestul a fost comis imediat după vinderea Ipoteștilor de către Matei, putem

crede că principalul factor determinant a fost critica situație materială și socială, boala fiind un element secundar. Când „*posesorul cel nou*” al Ipoteștilor și-a preluat achiziția, Nicu a rămas fără acoperiș și fără vreo sursă de trai, angajamentul lui Matei de a-l lua pe lângă casa lui fiind, poate, mai mult o lovitură decât o ușurare. Tristă coincidență, după Vlahuță, două-trei luni mai târziu, la fel ar fi gândit și Eminescu:

„*Sunt grozav de demoralizat – mi-a spus de nenumărate ori cât am stat cu el, – aș vrea s-adorm și să nu mă mai diștept. – Cum nu poate să moară omul când vrea! –*

Nu mă ’nduplec la acte de violență cu mine însu’ mi’” (Vlahuță către Maiorescu, 20 iunie 1884).

Mai slab, Nicu a cedat acestui imbold. Documentele existente nu atestă (nici măcar nu sugerează) că gestul lui s-ar fi datorat vreunei boli psihice. Nu a fost nici un simplu și accidental impuls nebunesc, decizia fiind luată la rece (ceea ce, desigur, nu înseamnă și că ar fi fost cea mai fericită alegere). Înainte de a-și pune capăt zilelor, Nicu și-a încheiat în felul lui socotelile cu lumea, așternând pe hârtie atât testamentul, cât și o scrisoare explicativă – care, din păcate (sau din fericire?), nu a mai ajuns până la noi.

În alte pagini, am arătat de ce nu credem că Matei ar fi furat ceasul lui Eminescu, după cum afirmă magistrul. Răspunsul nu mai este însă la fel de ferm la alte întrebări: și-a însușit Matei drepturile de moștenitor ale lui Eminescu? L-a avut el pe conștiință pe frate-său, Nicu?

O întrebare și mai importantă este: ar fi reușit Eminescu să-l oprească, dacă la 14 februarie, odată scăpat de la Döbling, în loc să apuce calea nedorită a Italiei, unde a fost dus cu sila, ca și cum ar fi presimțit ceva rău, s-ar fi întors direct în Țară? Cum de nici un biograf nu privește mai atent momentul în care **Matei vinde tot ce se găsea la Ipotești, acționând exact invers decât intenționa Eminescu în iunie 1883** și lăsându-și, astfel, familia pe drumuri? Cum de Maiorescu, care l-a acuzat de nefăcute, n-a mai avut nici o reacție atunci când căpitanul și-a lăsat frații fără casă și fără sursa minimă de întreținere? Trebuia ca Eminescu (care nu întâmplător, pe când era închis în ospiciul vienez, întreba cu insistență „*cine plătește*” pentru șederea lui acolo) să nu mai aibă chiar nici un punct temeinic de sprijin?

Este sinuciderea, prin ea însăși, probă indubitabilă de nebunie? Atenție la răspuns, pentru că iată ce-i relatează I. Chițimia lui I. Oprișan, privitor la Călinescu:

„– Iar când a avut accesul acela, să se ducă să se înece, nu știu ce...

– **Ce acces?**

– S-a dus aci, la lac, să se arunce în lac.

– **Prin ce an?**

– Spre sfârșit... Prin 1960 și nu știu cât...

– **Ce se întâmplase? Ce depresiune sufletească avusese? Din ce cauză?**

– Din cauza unei colege de-a noastre. Fată inteligentă, apreciată... Dar, la un moment dat, ea a încercat să se recăsătorească cu altcineva. În momentul acela, Profesorul a avut revelația că legătura cu el fusese minoră: «A! Nu m-a iubit! Dacă mă iubea, trebuia să rămână numai cu mine.»

– **Și a vrut să se sinucidă?**

– Da. A avut niște momente când a vrut să se sinucidă. Noi ne-am dus la el acasă. Și eu i-am spus: «Domnule Profesor, pentru o femeie să vă necăjiți dumneavoastră atât!? Sunt atâtea!»

– **Devenise de notorietate publică treaba? Cel puțin în cadrul Institutului?**

– Sigur, domnule! Ea a venit la Institut. A făcut scandal. S-a trântit acolo în boxa aceea și-a început: «E un porc! N-am avut nimic cu el!» și alte chestiuni, de felul acesta, încercând să se dezvinovățească.” (Ea trebuia să se „dezvinovățească”?)

Iar așa-numitul „porc” scrie în *Viața lui Mihai Eminescu*:

„Opiniunea așa dar că Veronica Micle formează obiectul aproape unic al pasiunii lui Eminescu este cu totul greșită. Eminescu eră un tip sexual veneric, adică stăpânit mereu de obsesia funcțiunii erotice, căutând dragostea, nu femeia, victimă mereu a improvizățiunii și a absurdului. (...) Pentru Eminescu iubirea este un leagăn de desfătări venerice, o necesitate nu spirituală dar afectivă bineînțeleș și fiziologică, o nevoie naturală de a trăi viața speței cu toate deliciile de ordin sufletesc pe care conștiința le suprapune mecanismului reflex, dar în sfârșit un instinct

Ce le-abate și la păsări de vre-o două ori pe an.”

Asta este artă, știință, septicemie culturală sau mărturisire?

Am insistat asupra unor detalii din viața acestor trei frați ai lui Eminescu din două motive importante. Întâi, pentru că toți sunt folosiți ca false argumente pentru a murdări imaginea lui Eminescu (al cărui destin încercăm să-l mai descălcim, cât de cât). În al doilea rând, pentru că există legi mai presus de orice efemere coduri legislative: Șerban, Iorgu și Nicu au fost oameni, nu personaje de nuvelă, iar această calitate le conferă, pe veșnicie, drepturi egale cu ale noastre, cei **încă** vii.

CĂLĂUZE RĂTĂCITE

„Vai lumii, din pricina smintelilor! Că smintelile trebuie să vină, dar vai omului aceleia prin care vine sminteala!” (Matei, 18, 7)

În 1999, sub titlul generic: *Eminescu – Înfășurat în manta-mi*, la Chișinău au fost editate mai multe volume cu texte **de** și (mai ales) **despre** Eminescu. Pagina a 2-a a fiecăruia dintre cele 8 tomuri componente anunță:

„Acest

CORPUS EMINESCU

elaborat de eminescologi din România, Republica Moldova, Comunitățile Românești și alți iubitori ai poetului din întreaga lume

este coordonat de: ...” (urmează 14 nume sonore, în majoritate covârșitoare, modest implicate cantitativ în cele 8 volume, spre deosebire de Cristiana și Victor Crăciun, care, sub acest aspect, par inițiatorii și adevărații autori ai acestui „corpus”, ce le-ar putea purta numele).

Cele 8 perechi de cotoare de cărți ocupă mai bine de o treime de metru liniar de raft, din care nu s-a găsit nici o zecime de milimetru pentru câteva dintre piesele esențiale privind dramaticele episoade din viața celui căruia – nu-i așa? – le-ar fi dedicate. De mai bine de un secol, se analizează și răs-analizează Eminescu, fără... Eminescu.

Sub titlul celui de-al doilea volum, cuprinzând o leșioasă maculatură documentară (*Memorialistică. Mărturiile contemporanilor*), citim: „*Ediție, antologie, aparat critic de Cristiana Crăciun și Victor Crăciun*”, onorabilul domn („prof. dr.” și „Președintele Ligii Culturale pentru Unitatea Românilor de Pretutindeni”) semnând *Studiul introductiv* și *tabelul cronologic* (în total, peste 50 de pagini, care deschid opul).

În această carte, găsim și textul lui Gh. Bojeicu. Surpriză, însă: prin comparație cu versiunea lui A. Z. N. Pop, din el lipsesc unele paragrafe, cele rămase sunt aranjate în altă ordine și, ca să fie masa bogată, s-a mai și adăugat o plombă informațională, și ea făcută din bucăți. Ca orice... creație, neadevărurile importante sunt și ele „revăzute și adăugite” de la epocă la

epocă, în tentativa de a le legitima nemeritul statut de realități incontestabile. Iată adausul, cuiul (stiletul?) informatic înfipt voinicește de V. Crăciun în varianta lui A. Z. N. Pop, spre a ne fi oferit ca peticit *bonus* cultural:

„Din inițiativa domnișoarei Cornelia S. Emilian, elevă la Școala Artelor Frumose din Iași, se constituie un comitet de elevi «cu scop de a deschide liste de subscrieri pentru formarea unui capital, care să procure marelui nostru poet **mijloacele necesare pentru căutarea sănătății sale**». Listele de subscripție sunt însoțite de acest apel: «Subsemnații elevi și eleve ai școlii de pictură din Iași, voind să venim în ajutorul distinsului poet Mihail Eminescu, îndrăznim a aminti țării că este de datoria ei, ca în semn de recunoștință pentru prețioasa avere intelectuală ce-i lasă, să-i formeze un **fond pentru a-și înlesni mijloacele de trai**. În acest scop subsemnații am împărțit 500 de liste pentru subscripțiuni, care, aducând câte 20 lei una, în total ar face suma de 10 000 lei. Ca să poată însă contribui țara întreagă, fiecare persoană este rugată să binevoiască a nu subscrie mai mult de 10 bani»” (subl. ns.).

Cum spunem, acest pasaj este, la rândul lui, format din cârpeli copiate din cel puțin două surse: prima frază, ușor pilită pe la colțuri, ca să se brodească, provine din ziarul *Liberalul*, din 18 iulie 1887, iar citatul mai mare a apărut atât în *Universul* (vezi numărul din 6 aprilie 1887, rubrica *Știri*), cât și în cărțulia *M. Eminescu. Diverse* (Colecțiunea Șaraga, 1893 – editură ieftină și vicleană, care una anunță pe copertă, alta prezintă în realitate).

Într-un spațiu bibliografic dominat de erori, exactitatea actului de copiere ne-a tăiat răsuflarea. Problema este că scribul n-a sesizat că penița dumnealui o ia razna și prezintă două motivații complet diferite ale listelor de subscripție: „*pentru căutarea sănătății*” (neadevărat) și „*pentru a-și înlesni mijloacele de trai*” (asupra acestui aspect, deloc întâmplător, vom reveni). La fel, ca și cum n-ar fi știut ce scrie, V. Crăciun n-a sesizat nici lipsa oricărei legături directe între referirea la această inițiativă școlărească și restul textului redactat, zice-se, de... Gh. Bojeicu. Îi fugeau acestuia ideile? De-aia venise să ia aer de ospiciu, ca să le mai domolească?

Dacă ar fi fost vorba de **eliminarea** unui pasaj, câteva bâlbâieli savante încă ar mai fi putut justifica ciopârțirea, printr-o eroare de editare, de tehnoredactare etcetera. Fiind însă vorba de o **adăugare**, este limpede că ne aflăm în fața unei lucrături care, departe de a avea un plus de autenticitate față de textul prezentat de A. Z. N. Pop, ne înfundă și mai mult în minciună. Cazul este încă un exemplu de informație falsă, decupată din foarfecă spre a da credibilitate unui alt document contrafăcut. Presărarea unor citate din lucrări

vechi într-o linguriță de memorii noi a fost mereu o metodă eficientă de a induce în eroare.

Primul gând: de ce?

Răsfoim ultimele pagini ale volumului, spre a vedea „de unde”. La *Surse, note, bibliografie*, V. Crăciun anunță: „*Transcris după Petre Vintilă, Eminescu, roman cronologic*, Editura «Cartea Românească», București, 1974”. Așadar, un „prof. dr.”, într-o atât de pretențioasă culegere, se informează din lucrări pe care înșiși autorii lor le includ beletristicii? P. Vintilă nu poate fi făcut răspunzător de nimic, căci, din momentul în care a folosit încă din titlu cuvântul „roman”, a atenționat asupra faptului că lucrarea lui nu este tocmai mostră de exactitate (și chiar nu e). Titlul spune limpede că autorul nu pretinde că ar fi scris **biografia** lui Eminescu, ci numai că, folosindu-se de un impresionant număr de texte reale, fragmentar prezentate în ordine cronologică, a conturat un Eminescu pe inima lui. P. Vintilă a produs un **montaj**, care încearcă să fie **documentar**, dar și **artistic** – de unde, probabil, și reaşezarea unor fraze din documente autentice ori comasarea unor fragmente decupate din documente diferite (ca în cazul de față). Textul a fost aranjat de P. Vintilă din motive care îl privesc și care, repet, date fiind specificul **declarat** al lucrării lui și modul mai reținut în care (spre deosebire de E. Lovinescu, de pildă) și-a folosit imaginația în chestiunile mai delicate, nu îl fac, documentaristic vorbind, mai culpabil decât alții.

Ca specialist care se străduiește să reconstituie **în mod științific** ceea ce numește „*imaginea atât de tulburătoare a geniului*”, V. Crăciun nu avea însă nici a zecea parte din libertatea **romancierului** P. Vintilă. Când pretinzi că oferi publicului **mărturii**, nu ai voie să apelezi la produse distilate de subiectivismul unui terț. Domnia sa nu aflase că primul care a publicat textul lui Bojeicu a fost A. Z. N. Pop, în 1962? Și chiar să nu fi știut, nu era dator să verifice exactitatea lui P. Vintilă?

Așa cum am arătat în pagini anterioare, A. Z. N. Pop a șifonat adevărul nu o dată și în mod impardonabil, fără ca vreunul dintre colegi să îl tragă de mânecă. Asta nu înseamnă însă că absolut tot ceea ce a scris ar fi fals. La ce servesc însă specialiștii dacă, în loc să elucideze faptele despre care declară și sus și tare că ar constitui scopul lor profesional, contribuie la **cronicizarea unor flagrante erori de cunoaștere în rândurile a mii de studenți care le trec prin mână?**

În plus, din volumul celor doi Crăciun lipsesc informații esențiale pentru potențialii biografi ai lui Eminescu – cum ar fi rândurile lui Leon Onicescu (false cum sunt, acestea indică o realitate, altminteri greu de bănuț și de

contestat) sau spusele lui Dumitru Cosmănescu (*Cum a murit Eminescu, Universul*, 28 iunie 1926: „...soarta a făcut însă ca într-o zi să-l văd murind, aş putea zice, pe braţele mele”), iar dacă răfoim lucrarea, mai găsim câte-o greşeală (de exemplu, scrisoarea lui Păun-Pincio nu datează din 1886, ci din 1887). Tendinţa este mai mult decât străvezie. Autorii sunt interesaţi de elemente pe marginea cărora să poată dumnealor şi epigonii dumnealor sporovăi în linişte, altă sută de ani, timp în care cei mai curajoşi şi mai adaptabili vor deveni vedete, dând spectacole în adunări festive şi sporind inflaţia de noi statui. Pe asemenea specialişti nu-i interesează *omul Eminescu*, ci **pretextul** cu acest nume. Pe Eminescu îl iubesc, îl adoră chiar, dar cu două condiţii: să nu ieşim dintre versurile lui şi să nu le cerem să discute despre activitatea lui de gazetar şi de ultimii lui şase ani de viaţă altfel decât cum au fost dresaţi s-o facă.

Lucrurile devin infinit mai gingaşe şi mai alarmante când ne amintim că, potrivit prezentării, C. şi V. Crăciun nu sunt coordonatori unici, ci ar face parte dintr-un veritabil A.G.A. literar, dumnealor adăugându-li-se alţi 12 specialişti, între care îl regăsim până şi pe actualul preşedinte al Academiei Române. Prezentarea sus citată lasă să se înţeleagă că toţi au avut obligaţia de a coordona, adică de „*A pune de acord părţile unui tot, a îndruma într-un sens unitar* (subl. ns.) *o serie de activităţi desfăşurate în vederea aceluiaşi scop*” (*Dicţionarul limbii române literare contemporane* şi DEX). Prima concluzie: cei 14 împărtăşesc aceleaşi opinii, orice divergenţă impunând fie menţionarea ei explicită, fie retragerea celor ce au alte opinii. O dilemă: aveau sau nu cei de la coordonare obligaţia de a verifica dacă şi cât de mult s-a ținut seama de îndrumările dumnealor? Să zicem că, datorită numărului foarte mare de pagini, nu ar fi putut să le parcurgă integral? Am zice-o şi pe-asta, însă atunci ar deveni şi mai acută întrebarea: **cine răspunde** în cazul în care cei coordonaţi nu-şi fac bine munca, inducând lumea în eroare? Şi-apoi, nici măcar bibliografia nu putea fi citită şi amendată?

Pe de o parte, ar trebui să credem că profesionalismul a obligat ca textele introductive, precum cel care deschide volumul asupra căruia ne concentrăm atenţia, *Memorialistică. Mărturiile contemporanilor*, să fi fost parcurse de întreaga echipă a coordonatorilor. Pe de altă parte, după lectura invocatului material, parcă ne-am bucura să aflăm că majoritatea lor nu a ştiut ce conţine.

Problema pare să fie strict de „firmă” şi cazul la care ne referim nu este nici singurul, nici cel mai frapant, dar l-am invocat pentru că ne-am lovit de el în cursul documentării. Şi, ca să fim cât mai exacti, subliniem că, deşi ştim bine că există oameni de litere care-şi iubesc mai mult numărul volumelor,

rândurile noastre nu acuză și nu prezumă o faptă deliberată, ci constată o seamă de efecte, care ne interesează în mod direct, deoarece sunt segment din ceea ce am putea numi „dosarul Eminescu, la zi”. A-ți lăsa împrumutat – mai mult sau mai puțin protocolar – numele unei coperți de carte nu este mereu indicat ori lăudabil. Cu toate acestea, de destule ori, la edituri este ca pe terenul de sport: așa cum o echipă de fotbal este sponsorizată de firma X, obligându-se să îmbrace tricouri cu numele acesteia, la fel, în lumea literelor, editorul caută, nu rareori, o cât de subțire punte cu personalități de profil, le „agață”, sperând că prezența numelor acestora pe coperți va spori vânzările.

Incontestabil, contribuția cea mai mare la elaborarea celor 8 volume au avut-o C. și V. Crăciun. Pe fiecare dintre cele 8 volume se pretinde însă explicit: „*Acest CORPUS EMINESCU*” (deci toate cele 8 volume) ar fi fost „*elaborat de eminescologi din România, Republica Moldova, Comunitățile Românești și alți iubitori ai poetului din întreaga lume*”, vegheați de 14 coordonatori. Deci Creangă, Caragiale, Negruzzi sau chiar zisul Bojeicu au contribuit, și ei, ca... eminescologi, la *elaborarea* volumului de *Memorialistică* sau, de fapt, C. și V. Crăciun nu au *elaborat*, ci au **compilat**, ciugulind de ici, de colo, fragmente publicate de alții, prin diverse cărți? Dacă numiții au *elaborat* un volum cuprinzând textele altora, să deducem că și Maiorescu a *elaborat* volumul *Poezii* al lui Eminescu?

Pentru arbitraj, căutăm câteva surse neutre, de încredere și aflate la îndemâna mai oricui, potrivit cărora *a elabora* înseamnă:

◆ „(Cu privire la idei, doctrine, texte literare, juridice etc.) A da o formă definitivă pe baza unor elemente nesistematizate de mai înainte; a formula. V. **crea**, **redacta**.” (D.l.r.l.c.);

◆ „1. A realiza, a da o formă definitivă unei idei, unei doctrine, unui text de lege etc.; p. ext. a redacta.” (DEX). Conform tot DEX, în sensul care ne interesează, *a redacta* înseamnă: „A compune, a formula în scris, a scrie, a întocmi (un studiu, un act etc.).”

În aceleași lucrări, **a compila** apare ca:

◆ „A aduna, din mai multe lucrări, texte sau păreri relative la un subiect, făcând o lucrare nouă, dar fără o contribuție personală” (D.l.r.l.c.);

◆ „A aduna fapte sau păreri din operele diversilor autori pentru a alcătui o lucrare nouă, fără o contribuție personală” (DEX).

De ce *a elabora* și nu **a compila**? Probabil, unde la noi compilația este mai mereu privită cu dispreț. A compila cu bună-credință nu este rușinos

decât pentru sfertodocți și, dacă lucrezi cu rigurozitate, nu este nici pe departe atât de ușor pe cât poate să le pară unora.

Până una-alta, însă, faptul editorial de la Chișinău s-a comis și cale de întoarcere nu mai este, cărțile fiind deja în bibliotecile oamenilor. Deocamdată, nu ne rămâne decât să sperăm că în viitor adevărații profesioniști vor fi mai atenți, astfel ca formulări ambigue să mute pe umeri străini o parte din responsabilitatea pentru cele scrise evident eronat.

Flașnetă editorială cu papagal vopsit

În pofida suspiciunii unora, în ancheta noastră jurnalistică nu ne-a interesat și nu ne interesează în mod deosebit persoana vreunui autor care a scris despre Eminescu, ci numai lucrările lui. Când cineva moare în mod suspect, înainte de a te gândi serios la posibili vinovați, trebuie să aduni probe și să încerci să înțelegi ce s-a petrecut.

Cu amabilitatea specifică rasei doctorale, un domn mai... dinamic mi-a atras atenția că aș încerca să-mi arog drepturi de magistrat. I-am răspuns că, dacă nu se supără și mai rău, am făcut și voi continua să fac distincție între a mă opune executării unei sentințe judecătorești și a-mi spune părerea asupra ei. Dacă insul este ființă rațională, pe baza cărui considerent moral i s-ar putea cere Inginerului, Ziaristului, Profesorului sau chiar Analfabetului să tacă, atunci când, în opinia acestora, Judecătorul soluționează nedrept o cauză (și nu se poate spune că am duce lipsă de astfel de exemple)? Este acesta infailibil sau este el totdeauna onestitatea întruchipată?

Indiferent de domeniu, atunci când eroarea ajunge să fie însușită de prea mulți și se transmite din generație în generație, se conturează o adevărată **școală a greșelii**, ai cărei apostoli sunt, vrând-nevrând, specialiștii acelui domeniu. A arunca totul în seama lor este simplu și convenabil. Dar o fi și etic?

Invocam mai sus răspunderea solidară a coordonatorilor întregului „corpus” de la Chișinău. În ceea ce privește volumul de *Memorialistică*, ultima pagină a tomului ne informează că, afară de C. și V. Crăciun, la apariția acestuia au mai contribuit două persoane: Anatol Vidrașcu („*Editori: Anatol & Dan Vidrașcu*”) și Arcadie Suceveanu, ca „*redactor*”. Ambii figurează și în lotul de coordonatori (selecționat, de cine oare și la a cui propunere?).

Mai importantă decât travaliul din culise rămâne însă introducerea volumului *Memorialistică. Mărturiile contemporanilor*, căci aici se află linia „oficială”, dioptria aleasă de corpul tehnic al echipei (naționale, reiese) de eminescologi. Ea este cea care acționează tăcut, influența cea mai nefastă manifestându-se asupra elevilor și studenților. Ce au de spus V. Crăciun și, implicit, ceilalți 13 colegi? Să frunzărim din invocatul *Studiu introductiv*, care deschide cel de al doilea volum al „*corpus*”-ului.

„Cum să poți reconstitui imaginea atât de tulburătoare a geniului, când ea însăși nu se lasă acaparată, opunându-se la orice atingere, cu dificultățile încă neînvins de a cuprinde lumina! Iată problema fundamentală [pe] care și-o pun toți aceia care încearcă, totuși, apropierea de «monstrul sacru», cu suferinda teamă de a nu primi drasticul avertisment cunoscut de milenii: «Noli me tangere»!”

Pentru ca o imagine să fie „*tulburătoare*”, obligatoriu, înainte ea trebuie să existe, adică, în cazul nostru, să fie (re)constituită. În lumea hologramelor visate de V. Crăciun, imaginea există, dumnealui vrea s-o *acapareze* (ca să facă, ce, mă rog?, cu dânsa?), dar întâmpină rezistență. Cochetă, provocatoare până peste poate, ea, *imaginea tulburătoare*, dă peste mână distinsului hărțuitor, ce vrea musai s-o palpeze. ♦ Dacă nevoia de rimă nu bate cu pumnul în masă, intimidând artistul, teama nu poate fi „*suferindă*” nici măcar în poezie, dar, e drept, poate produce suferință. ♦ „*Apropierea de «monstrul sacru»*”? Depinde cine se încumetă. Să nu fie tot monștri, dar mititei, păgâni și „*lustruindu-se*” pe ei! ♦ Apelul atât de laic la „*drasticul avertisment*” biblic este înduioșător. V. Crăciun vrea să pipăie idei pe care nu le cunoaște, dar la care, tocmai de aceea, râvnește cu patimă. Astfel, Eminescu apare ca un fel de obiectiv turistic, la care îți propui să ajungi, folosind călăuze specializate și calcule sofisticate, când, de mic, lângă el poți să fii sau nu. În lumea poeziei și a ideilor, dascălii pot ajuta foarte mult, dar nu obligând memoria să înghită tot felul de păreri năstrușnice.

Dăm pagina:

„A-l cunoaște pe adevăratul și neegalatul Eminescu este cu toate acestea, și în pofida teoriei preconizate, o datorie, care răstoarnă propria-i năzuință de a-și păstra viața o taină. În fond, însăși taina «planeților» a fost dezghiocată de oameni, tehnica modernă descifrându-le, fără să le distrugă fascinația.”

Goana disperată după o imagine și *suferinda teamă* aferentă sunt, așadar, cronicizate. Obsedat de dorința de a dezghioca suflete la gura sobei, autorul

nu are încredere în propriile-i puteri și asta-l irită cumplit, fiind la un pas de a izbucni în lacrimi de necaz și de nervi.

Pe de altă parte, în același text, autorul oftează:

„Din numeroasele dovezi cunoscute și împărtășite de Veronica Micle – care a dus cu ea în mormânt, ca și Slavici, Creangă, Maiorescu, atâtea alte fapte esențiale pentru înțelesul ascuns al marii personalități – consemnăm aceste rânduri care...”

Deci, există un *înțeles ascuns* al personalității lui Eminescu, la care am fi putut ajunge dacă numiții, înainte să moară, ar fi binevoit să ne transmită anumite *fapte esențiale*. Ce putea **să facă** Eminescu *esențial* și deosebit de restul purtării lui doar în preajma celor amintiți? Ocolim orice speculații pe această temă, rezumându-ne la a aminti lucruri certe: nu se știe cum și unde a petrecut Eminescu un număr de ani (ba, nu e clar nici măcar ce nivel formal de școlarizare a avut).

Și, dacă de la cei aflați în imediata apropiere a lui Eminescu nu au rămas „dovezi”, ce rost mai are demersul celor precum V. Crăciun, când, în lipsa probelor, într-adevăr, ne putem întreba: „Cum să poți reconstitui imaginea atât de tulburătoare a geniului?”

Dacă Eminescu a încercat să-și păstreze „viața o taină”, putem fi siguri că a și reușit. De ce am avea noi „o datorie” din a-i face în ciudă, nu prea pricepem și ne temem că nici ilustrul „prof. dr.” nu va putea vreodată explica în mod coerent. Și, în fond, care ar fi scopul intrării în intimitatea cuiva pe care, oricum, nu-l înțelegi? Ce ar câștiga omenirea și chiar Victor Crăciun dacă s-ar izbândi într-un astfel de demers? Ce or spera dumnealui și cei asemenea dumnealui că vor găsi în micul spațiu rezervat de Eminescu doar pentru sine?

În ceea ce privește asemănarea făcută cu „taina «planețelor»”, ne îndoiim că aceasta ar fi fost „dezghiocată de oameni”, tehnica modernă ajutându-ne să **percepem** ceva mai mulți dintre acei „planeți” și să **ne holbăm** la ei mai de aproape, ceea ce nu-i totuna cu **a înțelege**. V. Crăciun are ambiții mari, sperând că, împreună cu alții, cel puțin la fel de penetranți, va ajunge la „reala înțelegere a geniului”. Sinceri fiind, spunem clar: după cum avem mari rezerve că un geniu ar încerca să „toarne” un al geniu, tocându-l mărunț, spre a putea fi înghițit fără noduri de oricine, ne îndoiim că un ne-geniu poate pricepe ceea ce este deasupra lui. Geniul nu este aparat electrocasnic, pe care orice curios dispus să se curenteze la domiciliu îl poate desface pe masa din bucătărie.

◆ „De aceea, credem că trebuie adunate toate mărturiile despre sinea poetului, indiferent de proveniența lor – din bruma rămasă de la el însuși, din operă, din documente, de la contemporanii și urmașii lor care le-au reținut și repovestit (știința e folclor? – n. ns.) – și cernute în sita cunoașterii integrale, căci corelația lor logică și sistematică va duce firesc la firul tainic al Ariadnei.”

Rândurile de mai sus surprind prin faptul că V. Crăciun nu pare deloc interesat de **faptele** lui Eminescu, ci de *sinea* acestuia. În locul terenului sigur, preferă unul extrem de alunecos. Sinea cuiva, nefiind mereu nici măcar la cheremul „proprietarului”, încercarea străinilor de a o creiona rămâne o speculație mai mult sau mai puțin inspirată, niciodată o certitudine, nu o dată ajungându-se însă la adevărate aiurări de om cumsecade. În schimb, **fapta** nu e decât rareori în conflict cu **sinele** și, fiind concretă, are un contur ferm, pe care nu i-l pot modifica decât cei de rea-credință.

Cât privește „*sita cunoașterii integrale*”, aceasta are ochiuri prea largi, într-un demers precum cel propus de V. Crăciun aducând a urzeală voit rărită.

◆ „Pentru noi, memorialistica este literatură și știință deopotrivă, evocare și cercetare istorico-literară, cu toate încercările de plăsmuire ale unor autori, care trebuie analizate și corelate cu alte surse înainte de a fi definitiv eliminate”.

Premiza pune cu atât mai serios pe gânduri, cu cât constituie modul de abodare ales de cineva care declară că ar avea „o datorie” din a descifra ceea ce Eminescu și-a permis să-i ascundă, dar nu și ceea ce a încercat să-i transmită. Ea pare să explice de ce în volumul în discuție nu s-a găsit decât atât de puțin loc pentru scrisorile Harietei, scrise la cald, ca un jurnal intim, și lipsite de intenția de a induce în eroare pe cineva. Atunci când acestui tip de informație îi este preferată amintirea pusă pe hârtie decenii după consumarea faptei relatate (și când imaginea publică a eroului s-a modificat radical) ceva este în neregulă. Iar dacă rememorarea este și „*literatură și știință*”, ea devine un surrogat de roman... științific, adică nu mai este nimic, deși, aparent, ar putea fi totul, după nevoi.

„*Memorialiștii observă că și atunci când este topit fizic, nu se lasă învins moral, cruda boală reușind să-l înfrângă abia după șase ani de luptă continuă.*”

„*Memorialiștii observă...*” Ai zice că respectivii domni sunt în egală măsură o entitate profesională, cu statut și sindicat, și un fel de comisie medical-literară, care l-au urmărit continuu pe Eminescu, din spatele unui

geam fumuriu. Ce înseamnă, concret, „*topit fizic*”? Ce argumente există pentru a se putea vorbi de „*sase ani de luptă continuă*” cu „*cruda boală*”?

Într-un alt loc, V. Crăciun notează spre neuitare:

„Să adăugăm că Mite Kremnitz era o memorialistă versată, lucrase cele patru volume din **Memoriile lui Carol I** și ale Carmen Silviei și altele, cu implicații caracterologice și socio-istorice, experiență care a fost fundamentală și în alcătuirea portretului eminescian.”

Păi, dacă V. Crăciun știe că există *memorialiști versați*, care scriu **la comandă** memoriile altora, ce preț mai poți să pui pe obiectivitatea afirmațiilor din propriile lor amintiri? Mai supunem atenției domnului V. Crăciun și faptul că între florile pe care Casa Regală le-a avut în schemă, nu figurează nici una cu pseudonimul Carmen Silvia, tot ceea ce am putut găsi fiind o anume Carmen Sylva, zisă și Elisabeta, regina României.

◆ „În schimb, o mare parte din viața și preocupările eminesciene de prin 1870 – 1872 și până la 1889 pot fi reconstituite din epistolele și **Jurnalul** lui Titu Maiorescu. *Correspondența Maiorescu – Eminescu* este dintre cele mai bogate și datorită faptului că scrisorile s-au păstrat, criticul junimist având o disciplină aparte a muncii, reținând ciornele și adunând, în folosul istoriei culturale, corespondența și documentele. Rezultă, din toate scrisorile lui Maiorescu, **permanentul interes față de prezentul și viitorul poetului**, încă de la momentul debutului, dorința de a-și susține doctoratul și a obține o catedră la Universitatea din Iași (de unde, de bine ce era, magistrul tocmai fugise – n. ns.) și, până la cumpăna îmbolnăvirii, **grija discretă dar fermă de a fi tratat în țară și străinătate pentru a reveni în sfera culturii naționale**” (subl. ns.).

Oprim citarea, din respect față de codru.

„*Correspondența Maiorescu – Eminescu*” nu este remarcabilă cantitativ, bogată fiind cea dintre **subaltern** și **șef**, adică dintre directorul Bibliotecii și ministrul de resort. Mai direct spus, respectiva corespondență făcea parte din **sarcinile de serviciu** și nu găsim în epistolele trimise de Eminescu magistrului din această postură nimic deosebit față de înscrisuri similare adresate altor persoane aflate pe trepte ierarhic superioare.

Pentru perioada anterioară anului 1874 (când Eminescu revine definitiv în țară), I. E. Torouțiu a găsit și publicat 7 epistole ale lui Eminescu către magistrul (una se referă la serbarea de la Putna, alta îl prezintă favorabil pe violonistul Micher, iar 5 privesc doctoratul atât de dorit de Maiorescu). În intervalul 1883–1889, Eminescu îi scrie de trei ori: o dată spre a obține

eliberarea sa din ospiciul de la Döbling, a doua oară, pentru a-i cere lada și cărțile („*El e cam supărat pe d-nul Maiorescu, pentru că i-a scris recomandat rugându-l foarte călduros pentru Biblioteca lui și niște manuscrise, pe care el ar voi să le mântuie*” – Harieta, 27 februarie 1888) și, în sfârșit, la 14 martie 1888, când îi răspunde, cu foarte mare întârziere, că nu are titluri noi pe care să i le ofere spre a-și îmbogăți volumul *Poesii*.

Cât despre Maiorescu, în toată această perioadă nu i s-a adresat direct lui Eminescu decât o singură dată, la 10 februarie 1884, când îl asigură de marea lui iubire și când precizează, între altele:

„După aceasta, așa dar pe la August, în urma intervenirii Reginei, care îți poartă cel mai sincer interes, vei fi numit în vre o funcție care să-ți convie, d.e. ca Bibliotecar al Universității Iași. De aici înțelegi, că despre vre o îngrijire pentru existența D-tale materială în viitor nu poate fi vorba” (subl. ns.).

Și, într-adevăr, n-a fost absolut nici o *îngrijire* pentru soarta lui Eminescu!

Interesant este că Maiorescu nu trimite epistole **către** Eminescu, ci **despre** Eminescu, pentru a-i convinge pe ieșeni că acesta ar fi un nebun irecuperabil (jurnalul magistrului este edificator în acest sens). În același timp, prin asemenea epistole, Maiorescu răspundea și deosebitului interes pe care sora lui, Emilia, l-a manifestat mult timp față de „bolnav”. Referitor la valoarea documentară a epistolelor expediate de magistru ajunge să amintim că, așa cum am arătat în alte pagini, nu o dată, acesta a mințit sfruntat.

Invocatul *Jurnal* (apărut sub titlul *Însemnări zilnice*) este chiar și mai sărac în informații, aici putând fi găsite preponderent notițe de natură să acopere abuzurile magistrului (unele, fapte penale). Fără a fi vreodată argumentate ori precise, din mai 1883 consemnările despre Eminescu sunt niște pretinse constatări, lipsite de orice explicație medicală și de orice real element simptomatologic. Ele apar doar în preajma unor noi sechestrări ale acestuia, iar între 1886 și 1889 numele Eminescu lipsește cu totul din jurnal, fiind pomenit doar cu ocazia decesului „protejatului”.

Pretenția că „o mare parte din viața și preocupările eminesciene de prin 1870 – 1872 și până la 1889 pot fi reconstituite din epistolele și *Jurnalul* lui Titu Maiorescu” constituie, și ea, o temeritate impresionantă ca orice gravă imprudență, dată fiind ușurința cu care se poate demonstra contrariul.

Avem motive reale spre a invoca în mod serios și onest „grija discretă dar fermă de a fi tratat în țară și străinătate pentru a reveni în sfera culturii naționale”? Ajutorul lui Maiorescu a fost, de fapt, o bine calculată investiție,

care spera să-i aducă mare profit. Eminescu nu a fost nici primul, nici ultimul tânăr pe care magistrul a încercat să-l „ungă”, pentru a-l face să se simtă obligat față de el – și, implicit, să-i fie supus. Așa cum singur declară, aceasta era strategia lui. Spre a reuși, Maiorescu apela la artificii care nu erau mereu licite. Iar dacă lui, om de stat în anii lichidării lui Eminescu, i se admite să comită ilegalități atât de grave, ce am mai avea de reproșat unor guverne, indiferent care? Dacă ne târguim cu Legea, ce rost mai are aceasta? Iar dacă nu ne trebuie Lege, de ce să mai ducem în spinare ditamai aparatul specializat în astfel de emanații?

Toți știu că Maiorescu minte, dar tac complice

V. Crăciun este unul dintre destuii autori care demonstrează că, dacă ai îndrăzneală și sponsori, poți spune orice, fără să te mai complici căutând dovezi. Ajung frânturi de fraze formale și banalizate ca o rețetă pentru murături. Tot respectul pentru opinia personală, însă când specialistul care se vrea arhitect al timpului și al destinelor așează în locul Cofetăriei Capșa un birt din Vestul Sălbatic, ori când ni-l prezintă pe Capone drept poet romantic născut la Tecuci, nu e loc, nu e timp și nu e rost pentru atenționări academice, deoarece, vorba lui Maiorescu, către ipocriți și neștiutori rămân puține de spus: „În lături!”.

Adevărat, omul poate minți și fără să știe. Spre deosebire de „*prof. dr.*” V. Crăciun, în ancheta noastră jurnalistică am acordat o firească atenție legislației din epocă și documentelor oficiale, care ne-au convins că este greșit să se creadă că Maiorescu ar fi dorit revenirea lui Eminescu „*în sfera culturii naționale*”, când tocmai el, magistrul, se zbatuse să îl elimine de acolo. Să zicem că V. Crăciun n-a avut unele documente? N-ar fi jenant ca un „*prof. dr.*”, care se numără printre coordonatorii eminescologilor lumii și care poate apela și la ajutorul unora dintre studenții lui, să aibă asupra unui subiect o documentație mai săracă decât aceea a unui gazetar, întâmplător interesat de tema respectivă? Dar, chiar și fără documente, rămâne rațiunea: dacă Maiorescu l-ar fi vrut pe Eminescu cât mai repede înapoi, „*în sfera culturii naționale*”, unde sunt îndemnurile prin care acesta și „amicii” l-ar fi tot îmboldit să scrie și, mai ales, de ce a refuzat să-i înapoieze fie și doar o parte din manuscrisele pe care i le **furase**? Ca să nu le prăpădească „nebunul”, cum afirmă unele voci? Dacă Maiorescu chiar nu dormea de grijă pentru Eminescu și pentru manuscrisele acestuia, de ce nu i-a trimis vreuna dintre

multele variante ale poeziilor nefinisate, atunci când **au fost cerute de însuși Eminescu, tocmai pentru că autorul dorea să le desăvârșească, noile lui versuri constituind cea mai bună pledoarie privind starea reală a sănătății și a puterii lui de creație?** De ce la Eminescu nu a ajuns nici măcar o copie a vreuneia dintre poeziile lui, a căror finisare numai de la el se putea spera?

A fost (și este) just ca de pe urma bruioanelor lui Eminescu să câștige doar niște mânăuitori de cuvinte și, mai mult, profitul lor să fie în dauna autorului? De ce astăzi i se găsesc lui Maiorescu justificări pe care acesta nu le-a formulat nici aluziv? De ce **trebuie** mușamalizate murdăriile lui?

La asemenea întrebări, răspundem cu fapte și documente, nu cu presupuneri crescute din „*sinea*” victimei, ca lăstărișul pe mormânt: când Eminescu începea să scrie (vezi *La steaua ori Kamadeva*), gata și zvonul cu... nebunia! Cine nu cunoaște bine faptele și confundă personajele acestei drame ar fi mai util plimbând nepoții prin parc, decât scriind *corpus*-uri.

Nu o dată mi s-a atras atenția asupra faptului că aș exagera atunci când afirm că Maiorescu **a furat** manuscrisele lui Eminescu, unii amici sugerându-mi ca, în loc de „magistrul *a furat* manuscrisele”, să scriu că le-ar fi **sechestrat** numai. Nu o fac, pentru că nu acesta este adevărul. Raportat la bunurile lui Eminescu, Maiorescu a fost un infractor. François Villon are o operă care rezistă mult mai bine în timp decât a lui Maiorescu, dar asta nu i-a obligat pe francezi să-i spele biografia de păcate (reamintim că, după repetate tâlhării și violențe comise împreună cu bandele cu care se înhăitase, a sfârșit prin a fi condamnat la moarte, în 1462, scăpând în ultima clipă). La noi, s-a creat o incredibilă stare de complicitate, la nivelul intelectualității subțiri. De pildă, când a pus manuscrisele lui Eminescu în poalele Academiei Române, Maiorescu a declarat negru pe alb:

„*De la Mihail Eminescu posed – dăruite mie de dânsul în diferite ocaziuni – multe manuscripte...*”

Deși *manuscriptele* nu erau câteva file rătăcite, ci **zeci de caiete**, conținând inclusiv informație intimă, nimeni nu a tresărit. Nimeni nu s-a întrebat: de ce i-ar fi **dăruit** Eminescu notele lui de spălătorie, din perioada studenției? Ca să învelească în ele merele, peste iarnă? **Toți au știut că magistrul minte, dar nimeni nu a scos un cuvânt.** Nimeni n-a îndrăznit să nu se lase prostit în față și să se-ntrebe: de ce această minciună nerușinată? Și, subliniem, nu era vorba de politicieni veroși și mai puțin școliți, ci de cei care, în mintea tuturor, alcătuiesc elita neamului.

Și-apoi, cărțile din biblioteca lui Eminescu de cine au mai fost „ferite”? Oare nu se cunoaște și la Chișinău că, atunci când a predat Academiei câteva dintre ele, Maiorescu a pretins că și acelea ar fi aparținut tatălui său, Ioan? Dacă magistrul ar fi fost, așa cum zic unii, un depozitar onest, dezinteresat, de ce a trebuit să treacă 15 ani de la moartea proprietarului pentru a face acest gest?

Degeaba i-a scris Vlahuță lui Maiorescu, despre Eminescu:

„Grozav 'l tulbură și 'l demoralizează lipsa de ocupație hrănitoare. El o spune adesea. – De aici, poate, în mare parte vădita umilință – sfieala copilărească din vorba și mișcările lui” (20 iunie 1884),

căci, o dată ce a apucat manuscrisele „nebunului” (desigur, cu știința lui Slavici, la care Eminescu stătea cu chirie la data bruștei lui ridicări și sechestrări din 28 iunie 1883), magistrul nu le-a mai dat drumul. Dar despre toate acestea merită discutat pe larg, căci vinovăția lui Maiorescu este egală cu aceea a personajelor care au știut de ea, dar care nu numai că nu au denunțat ticăloșia, ci i-au pus zorzoane din cuvinte, transformând-o în operă de caritate, izvorâtă din profundă iubire pentru Eminescu și Patrie.

♦ Cu un intelect mai vânjos, V. Crăciun îl îndeasă cu de la sine putere pe Bojeicu între „amici” lui Eminescu:

*„În ceea ce privește precizările documentare privind (!) accentuarea și drama bolii lui – chiar dacă vin de la cei mai apropiați, ca sora sa Harieta și familia Emilian, care a oferit un neprețuit ajutor prin **complexul de măsuri luate** pentru a susține o parte din cheltuielile medicale, apoi de la **prietenii** Titu Maiorescu și Ioan Slavici, Scipione Bădescu, V. G. Morțun, I. Bojeicu, Miron Pompiliu, Gh. Panu sau de la medicii Al. Șuțu sau Gh. Marinescu, dar și de la mulți alții – , considerăm că nu sunt de interesul celui mai larg public ci al specialiștilor care reconfigurează viața geniului, fapt pentru care răspândirea lor se cade a fi făcută cu discreție, pietate și discernământ”* (subl. ns.).

Impresionant pomelnic cu „amici”, albi și negri, numai cu Creangă și cu Veronica nu!

„Cei mai apropiați”? Apropiați, în ce sens? Adică, inima lui Eminescu era frățeste împărțită de Harieta și o femeie străină, care i se vârâse pe gât, îndesându-i, din umilitoare colectă publică, ceva mărunțiș în buzunarul de șomer? Naivitate, rea-credință, ori dovadă că domnii care tind să *cuprindă lumina* și să-l cunoască „pe adevăratul și neegalatul Eminescu” și-au făcut documentarea pe scara tramvaiului?

Chiar oferă „*Harieta și familia Emilian*” informații referitoare la „*accentuarea și drama bolii lui*” Eminescu sau vorbim să n-adormim? Care era acea boală și în ce a constat pretinsa ei accentuare? Da, așa cum se va vedea, Eminescu a suferit mult (și) la Botoșani, dar nu din cauza sifilisului, cum ajunsese și Harieta să creadă, indusă în eroare îndeosebi de doctorul Isac. Cauzele care au provocat autentica lui „*dramă*” erau de cu totul altă natură.

„*Prietenii*” Morțun, Bojeicu și Panu? În 1884, primul (născut în 1860) era cunoscut de Eminescu doar pentru că în 1875 acesta îl avusese elev, în scurtul timp în care a predat limba germană la Institutul Academic din Iași. Bojeicu, în ipoteza în care ar fi existat, declară singur: „*Am cunoscut pe Mihai Eminescu cam prin 1864... (...) Nu l-am mai văzut până în 1875 la Iași. (...) La 1887, l-am regăsit prin Martie, în Mănăstirea Neamț...*” George Panu, despre relațiile lui cu Eminescu: „*Am spus în aceste amintiri că noi la **Junimea** n-am dus niciodată casă bună; eu totdeauna îl consideram mentalicește un zdruncinat de geniu – dacă voiți – el simțea oarecare antipatie pentru felul meu de a gândi și de a mă exprima*”. (Cât privește opera, în opinia lui Panu, aceasta nu era mai presus de autor: „*Eminescu nu a fost un poet al timpului nou, el nu a avut aproape nici o legătură cu contemporanii săi, mai cu seamă cu românii*”). Aștia da, „*prieteni*”!

Încheierea este tipică oricărui procuror literar, chiar dacă poartă cununiță și rochie de mireasă. Să urmărim ideea, eliminând balastul:

„*În ceea ce privește precizările documentare privind accentuarea și drama bolii lui ... considerăm că nu sunt de interesul celui mai larg public ... fapt pentru care răspândirea lor se cade a fi făcută cu discreție, pietate și discernământ.*”

Cu alte cuvinte, spre deosebire de mine, tu, publicul, ești incapabil să pricepi ceva din „*accentuarea și drama bolii lui*” ori, chiar dacă ai mai înțelege câte ceva, pe ici, pe colo, nu îți face bine să știi prea multe? Informația este monopolul celor competenți, care, în combinezoane și în spații special amenajate și dotate, „*reconfigurează viața geniului*”? Ce să pricepem? Că viața cuiva este un obiect ce poate fi așezat pe bancul de lucru, ca să o prelucreze artizanul literați de anvergură, care din asta trăiesc, și că există un S.R.L. de eminescologi specializați în configurări și reconfigurări de destine?

Dacă V. Crăciun deține date concrete în acest sens, nu ne mai spune, căci, ne explică tot dumnealui, răspândirea adevărului se face „*cu discreție, pietate și discernământ*” ... Nimic nu este mai nesuferit și mai periculos decât

scriitorul-printre-rânduri, omul care mereu o poate suci, după necesități. Ce e acela adevăr rostit „*cu discreție*” într-o biografie? Oare din „*discreție*” în școli nu s-a învățat (și nu se învață nici astăzi) că Eminescu a fost unul dintre cei mai străluciți gazetari ai epocii? Oare de aceea sunt ținuți elevii departe de gândirea lui politică și economică, de analizele și de soluțiile pe care le propune pentru ridicarea neamului românesc, pornind de la faptul istoric și de la statisticile oficiale? Asta-i *discreție* sau tăcere vinovată?

Se dorește adevărul? Nu putem demonstra contrariul. Am fi însă realiști dacă am spera că vom ajunge la el cu ajutorul unor *precizări documentare* răspândite „*cu discernământ*”? Despre ce și al cui *discernământ* mai poate fi vorba, când o anume istorie literară confundă crasa necunoaștere cu „*pietatea*”?

Între gafă, ignoranță și șmecherie

Așa-intitulata *Cronologie* păstrează linia *Studiului* introductiv, deosebirea fiind că aici se bârfește concis, dar pe mai multe claviaturi. Când apare „boala”, aceasta aduce cu ea și cele mai tendențioase prezentări.

Vom începe cu un exemplu mai puțin semnificativ prin sine, dar care, împreună cu altele asemenea, ajută la limpezirea situației:

„**1883 ianuarie** Eminescu, spitalizat, urmează tratamentul indicat de Wilhelm Krennitz”.

Spitalizat-spitalizat, dar cu ce diagnostic? Nu avem fișa medicală întocmită la Spitalul Brâncovenesc, dar nu o are nici familia de clone ideatice pe care o acreditează și *prof. dr. V. Crăciun*. În schimb, avem cu toții acces la spusele lui Slavici, care, chiar dacă nu se referă la ianuarie 1883, rămâne suficient de lămuritor:

„*El s-a îmbolnăvit în cele din urmă – o boală care mie îmi părea foarte primejdioasă: i se umpluseră fluierile picioarelor de niște bube urâte, care se întindeau. D-rul Krennitz, care ținea mult la el (și care a fost medic și la Spitalul Brâncovenesc – n. ns.), l-a examinat însă și ne-a încredințat că bubele acelea sunt cu desăvârșire nevinovate, că le au adeseori oamenii care trăiesc în mizerie* (cuvântul avea la acea vreme doar sensul de sărăcie – n. ns.) *și că se vor vindeca ele de ele după ce Eminescu va fi trăit un timp oarecare mai regulat.*

A rămas deci ca el să plece la țară, și răposatul Nicolae Mandrea i-a făcut rost să steie un timp oarecare la moșia Florești din Valea Gilortului, unde avea și aer curat și apă bună. (...)

Am trecut peste câteva săptămâni și eu pe la Florești și l-am găsit acolo sănătos tun și în voie bună. Era numai el la conacul moșiei, singur, adecă în foarte bună societate” (subl. ns.).

Și-apoi, există și alte mărturii. De pildă, mult elogiatale *Amintiri fugare despre Mihai Eminescu*, scrise în 1893 de făptura ștearsă a Mitei Kremnitz, căreia V. Crăciun îi închină galant mai bine de trei pagini. Veninoasă ca orice femeie orgolioasă care nu primește ceea ce dorește sau ceea ce speră din partea bărbatului pe care a pus ochii, nemțoaica noastră scrie:

„Ani trecură până să-mi dau seama, cu spaimă, de ceea ce era acel mister ce plutea asupra lui și de care el se temuse din tinerețe. Nici el, nici tatăl său, care fusese în cura bărbatului meu un timp mai îndelungat, când venise odată la București, nu făcuseră vreo aluzie la grozava boală de care murise și mama și fratele său mai mare.

Cât trebuie să fi suferit Eminescu de frica nenorocirii care-l amenința și cât o fi luptat contra ei. Însă era o fire închisă, și chiar în zilele lui de visătoare dragoste pentru mine, n-a pomenit niciodată nimic în această privință. Niciodată n-am observat semne de boală în mintea lui, cu excepția unei neînțelese superstiții.”

Ideea maladiei congenitale a fost, probabil, preluată de la cumnatul Titus. Plasarea „șopârlei” privind internarea Căminarului la Brâncovenesc (lucru real) o face și mai credibilă. Mite K. lasă deschisă porțița ideii că – de ce nu, la urma urmei? – și acesta ar fi avut „grozava boală” fără nume.

Mite afirmă că misterul „*ce plutea asupra lui*” Eminescu ar fi fost, de fapt, cunoașterea faptului că va sfârși nebun. Să credem că avea dreptate și că, așa cum susțin și unii istorici literari, într-adevăr, Eminescu „*se temuse din tinerețe*” de acest sfârșit fatal? Nici vorbă! Acesta rămâne un alt element de prost gust din melodrama compusă colectivist, de intriganți... neinspirati, să zicem.

De obicei, astfel de scorneli, deși lipsite de argumente, sunt foarte greu de demontat cu probe reale, întrucât nimeni nu poate pretinde că ar pătrunde gândurile cuiva, nici măcar călare pe-un glonț. Din fericire, însă, de data aceasta există și un document olograf suficient de edificator. În manuscrisul 2255, găsim și următoarea consemnare făcută de Eminescu chiar în anul 1883 (OPERE, vol. XV):

1849 1883

1849

34 ani

78 de ani viața mea întreagă atâta am să trăiesc.

Bătrânul meu tot astfel (Gheorghe Eminovici a trăit 72 de ani: nascut la 10 februarie 1812, s-a stins la 8 ianuarie 1884 – n. ns.). *Asta este mărimea constantă de timp a vieții unui individ din rasa noastră.*

Vor fi urcări și scăderi pe această scară, va fi o oscilație născută din coadaptarea cu împrejurările, dar în sine acea constantă rămâne constantă (subl. ns.).

Notă. Cercetătorii socotesc că cifra corectă a calculului ar fi 68, dublul lui 34. Atenționăm că și aici Eminescu scrie cu mâna sa că s-a născut în 1849, nu în 1950.

Un om care știe că are morbul unei boli fatale face astfel de calcule? Se mai gândește el, măcar, la longevitatea rasei lui? Asta, ca să nu mai vorbim de faptul că Eminescu scrie fără ezitare: „78 de ani ... atâta am să trăiesc”. Dacă el credea că, în mod normal, trebuia să se stingă la 78 (68?) de ani, adică prin anul 1927, mai putem accepta fraze patetice precum: „Cât trebuie să fi suferit Eminescu de frica nenorocirii care-l amenința și cât o fi luptat contra ei”, altfel decât ca pe niște simple născociri ale unei memorialiste versate, pe care numai un prea distrat prof. dr. o poate lua în seamă?

V. Crăciun: „5 iunie La festivitățile închinat lui Ștefan cel Mare, Eminescu nu participă; în schimb, în seara aceleiași zile, citește poema *Doina* la reuniunea «Junimii». «Pentru întâia dată de 20 de ani de când exista societatea, un tunet de aplausuri izbucni la sfârșitul citirii și mai mulți dintre numeroșii membri prezenți îmbrățișează pe poet» (Iacob Negruzzi)”. – Asta scrie Negruzzi la 1 iulie 1889, imediat după stingerea lui Eminescu. Mai târziu, în *Amintiri din «Junimea»* (1921) devine mult mai ponderat, amintind doar „aplausele entusiaste ale Societății”.

V. Crăciun continuă (între paranteze drepte se află cuvintele care lipsesc din preținsele afirmații făcute de Eminescu față de Slavici, așa cum le prezintă acesta în *Amintiri*):

„Întrebat, mai apoi, de Slavici, de ce nu a citit poema și la festivități, Eminescu a răspuns: «[– Nu mi-am citit la dezvelirea monumentului poezia – mi-a zis el – fiindcă] Nu mă simțeam bine și eram chinuit de temerea ca nu cumva să zic ori să fac ceva nepotrivit cu împrejurările...»” [încât să rădă lumea de mine!].

Nu credem că un om ros de astfel de spaima face destăinuiți precum cele inventate de Slavici, tocmai pentru că se teme să nu fie greșit interpretat. Iar când mărturisește, totuși, lucruri atât de intime, înseamnă că încrederea lui e mai mare decât prudența, caz în care nu folosește literaturizări înghețate,

mai degrabă spunând de-a dreptul ce-l macină. În plus, invocata teamă de a nu face „ceva nepotrivit cu împrejurările” ne amintește de Mite Kremnitz, care insinuează că Eminescu ar fi știut de mult că se apropia de „nebunie”. Să fie o coincidență faptul că atât Mite Kremnitz, cât și Slavici au fost doi apropiați de suflet ai lui Maiorescu și că, în măsuri diferite, au beneficiat de amabilitatea regelui?

V. Crăciun susține că „*Eminescu nu participă*” la festivități. Se biziue probabil pe una dintre afirmațiile lui Slavici: Eminescu „*nici n-a luat parte la serbare*”. În cazul în care nu cunoaște, îl informăm că în aceeași carte (*Amintiri*, 1924), Slavici susține și contrariul: „*În timpul acesta a scris **Doina**, anume pentru inaugurarea statuei lui Ștefan cel Mare, la care a și asistat, în o stare sufletească prin care a pus pe mulți pe gânduri*” (subl. ns.). Referitor la ultimele cuvinte, privind pretinsa „*stare sufletească prin care a pus pe mulți pe gânduri*”, remarcăm că nici unul dintre participanții la serbare n-a observat schimbarea respectivei *stări sufletești*. În schimb, a sesizat-o Slavici, care nu era de față, dar era pe-aproape, la o zvârlitură de nici 600 de kilometri, de unde, cocoțat pe un stâlp de telegraf de la ieșirea din Capitală, urmărea totul prin monoculul lui Macedonski!

Afară de suspect de fidel redată mărturisire a lui Eminescu, Slavici nu mai spune nimic despre cele petrecute la Iași. Ai zice că pentru Eminescu totul s-ar fi rezumat la un prelungit disconfort, dublat de o stranie și difuză stare de frică. Or, știe chiar și V. Crăciun, lucrurile nu au stat așa, în aceeași zi, același – zice dumnealui – crispat Eminescu înfierbântându-i până la clocot pe junimiști. De ce Slavici nu suflă un cuvânt despre reacția junimiștilor, *unică în istoria organizației*, uitând de acel „*tunet de aplausuri*” menționat de aceleași surse care i-ar fi dezvăluit că Eminescu ar fi „*pus pe mulți pe gânduri*” (atât de „*mulți*”, încât nici unul n-are nume!)?

Slavici mai scrie și V. Crăciun îl crede: „*Eminescu a scris poezia **De la Nistru pân' la Tisa**, pe care avea de gând s-o citească la serbarea dezvelirii*”. Ai zice că la festivitatea de la Iași ar fi fost ca în Hyde Park, venea cine poftea, se cocoța pe o găleată întoarsă cu gura-n jos, striga ce-l ardea și se ducea acasă, să-și bată nevasta. Chiar nu exista un protocol? Era Eminescu nominalizat între vorbitori – adică între liberalii pe care îi toca zilnic în *Timpu*? Să admitem până și asta, chit că este nu numai nedemonstrat, dar și improbabil. Dar, din clipa în care ar fi intrat în joc, Eminescu mai putea să iasă oricum, ca un adolescent care s-a supărat pe lume, fără a fi prompt sancționat de adversari? Dintre conservatori și dintre junimiști nu mai știa nimeni că Eminescu ar fi

urmat să ia cuvântul? Cum de nici un memorialist (nici măcar Maiorescu!) nu mai pretinde că Eminescu s-ar fi răzgândit în ultima clipă, provocând stupoarea „amicilor”?

Când analizăm amănunțit informația încă existentă, observăm că vina biografiilor este egal de mare cu aceea a contemporanilor lui Eminescu și că ea sporește pe măsură ce trece timpul. Și unora și altora li se poate imputa (și) că, tratându-l ca pe o statuie, neglijează fățiș omul Eminescu. Bunăoară, ei sunt liberi să interpreteze pretinsul răspuns dat de Eminescu lui Slavici („*Nu mă simțeam bine și...*”) și drept posibilă dovadă de pre-alienare, ca subtil crainic al nebuniei. Dar, oricine apelează la această libertate trebuie să respecte și îndatoririle pe care ea le implică. Biografiile au **obligăția** morală și profesională să caute și să elimine **cu probe** toate variantele posibile, iar atunci când acest lucru nu este posibil din cauza subțiririi informațiilor existente, faptul trebuie anunțat public. Ce îi silește ca, dintr-o sumă de variante incerte, să aleagă în mod arbitrar – fără a da explicații – una anume, pe care să o prezinte drept adevăr? Din cele scrise de dânsii, rezultă clar că mulți nu au făcut temeinic verificările și confruntările surselor și tare ne temem că aceasta este una dintre cauzele principale pentru care refuză să „suspende” temporar clasicizata diagnoză stabilită în lipsa „pacientului” real, pentru a privi lucrurile și din alte unghiuri.

Să zicem că la evenimentul de la Iași Eminescu s-ar fi numărat pe lista vorbitorilor. Să zicem și că Slavici, având o memorie colosală, ar fi reprodus peste patruzeci de ani cuvânt cu cuvânt spusele lui Eminescu și să mai zicem că acesta chiar ar fi trăit emoțiile invocate de șirian. Dar un om de bună-credință nu poate zări îndărătul lor decât teama de propria înnebunire a celui care le rostește? Când vrem neapărat să căutăm posibile motivații care l-ar fi putut determina pe Eminescu să spună vorbele citate, nu ar trebui să ne amintim, de pildă, și că în viața celor mai mulți se întâmplă să apară și stări de mare emoție, în care siguranța de sine este drastic diminuată? Bunăoară, toți știm ce este *tracul*, dar, ca să nu riscăm nimic, să citim din *Dicționarul de psihologie*:

„TRAC, perturbare emoțională cu efect paralizant survenită în confruntarea cu o persoană sau, mai ales, cu o mulțime, un public. Este efectul unei stări de inhibiție temporară ce împiedică pe elev să răspundă la examen deși a învățat, pe actor să-și joace rolul, pe sportiv să acționeze optim etc. T. este un efect comportamental ce poate izvorâ din variate cauze: hipotonie neuropsihică, hiperemotivitate, supramotivare anticipativă, nesiguranță de sine în urma unei slabe pregătiri, slabă sociabilitate etc.”

Știind că gândirea este anticipativă, care ar fi argumentele pentru care nu am fi obligați ca, până la proba contrarie, să luăm în calcul și cauze medicale precum cele mai sus enumerate (de pildă, *nesiguranța de sine ori supramotivarea anticipativă*), care nu sunt simptome ale unei forme de nebunie? Dacă tot ne jucăm cu supozițiile, de ce nu am imagina lucrurile și altfel? Bunăoară: admitând că într-adevăr Eminescu ar fi fost programat să se adreseze mulțimii, de ce nu ne-am gândi că, dacă el s-a temut de ceva în timpul acelei festivități, atunci s-a temut că, evenimentul fiind în mâna oamenilor Puterii, a căror lipsă de scrupule o invoca aproape în fiecare număr al ziarului *Timpul*, aceștia i-ar putea pregăti o reacție comandată (huiduieli, să spunem)? Sau de ce nu ne-am gândi că, poate, decizia lui ar fi avut cauze și mai profunde, la care ne-ar putea duce cu gândul disprețul lui pentru fraza lustruită și la scepticismul din versurile: „*Unde vei găsi cuvântul / Ce exprimă adevărul?*” (*Criticilor mei*).

Pentru Eminescu, împrejurările erau de o solemnitate deosebită, știut fiind respectul lui față de Ștefan cel Mare. Citirea *Doinei* putea avea urmări neprevăzute, sărbătoarea devenind manifestație antiguvernamentală. Or, nu asta urmărea Eminescu. El critica uneori în termeni extrem de duri, dar nu era deloc un anarhist, cum pretind autorii ultimului scenariu (vom reveni asupra acestui subiect, cât de curând). Eminescu nu a fost un revoluționar la minut – caftangiul coleric (uneori și sângeros), care pune mâna pe piatră și sparge ce nimerește, în numele câtorva fraze ușor de memorat, pe care i le șoptește Alticineva. El știa bine că, asemenea anumitor „războaie de independență”, și unele „revoluții” pot constitui paravane, ce ascund o mare afacere. Adevărate piese de teatru scrise de autori mereu necunoscuți public, acestea îi fac poporului „onoarea” de a se crede câteva zile personaj-cheie, iar uriașul orb, până atunci bun doar spre a fi stors de bani și vlagă, intră naiv în joc, legitimizând, astfel, beneficiile pe care orice astfel de agitație le aduce doar câtorva.

Să vedem ce spune Eminescu însuși despre evenimentul de la Iași (*Timpul*, 12 iunie 1883):

„Alții au luat inițiativa erigerii unei statue lui Ștefan cel Mare, alții și-au depus obolul spre realizarea acestei pioase fapte; iar, când lucrul a fost de tot gata, când n-a mai rămas decât târnosirea, cum am zice, a statuei prin adunarea inimelor românilor în jurul ei și tămâierea ei cu amintirea faptelor eroului național, atunci iată deodată **un guvern hrăpitor că îmbrânțește pe cititori și la el asupra-și să prezinte publicului scumpa imagine.** (...)”

Putea fi ceva mai cuviincios și mai corespunzător simțământului de venerațiune ce viază în tot românul pentru memoria lui Ștefan Vodă decât să participe poporul, în masa lui cea mai compactă, la serbarea numelui marelui domn și să-i depună închinările lui de aproape?! ...

Ei bine, **amestecul arbitrar al guvernului a depărtat acea masă mare populară care era gata să se rădice spre a merge la Iași**, a ținut în rezervă chiar și partea cea mai cu greutate a populațiunii ieșene și, în jurul statuei, pe lângă **vreo trei sute de oficiali și oameni ai poliției bucureștene**, aduși pe socoteala statului, n-a strălucit decât miile de jidovi, atrași de solemnitate ca spectatori, spre imagine spăimântătoare a stării de jale în care a ajuns patria eroului sărbătorit!" (subl. ns.)

Bârfa tardivă a lui Slavici (căruia nu mai avea cine să-i conteste spusele la data la care a publicat volumul *Amintiri*) se află în totală opoziție cu aceste rânduri scrise la cald. În presa vremii (facem abstracție de ziarul guvernamental, *Românul*, care contesta aproape din reflex spusele lui Eminescu), relatarea sus citată nu a provocat reacții critice serioase:

„*«L'Indépendance roumaine»* insistă asupra relatării după care serbarea de la Iași se transformă într-o glorificare a Partidului liberal. Reproduce două fragmente («Alții au luat inițiativa... lucru ce nu-i aparține», «Ei bine, amestecul... eroului sărbătorit»). *«La Gazette de Roumanie»* scrie că «*Timpul*» acuza pe nedrept guvernul. Editorialul este comentat și de «*Bukarester Tagblatt*» în prezentarea presei românești" (OPERE, volumul XIII, pag. 519).

Rândurile lui Eminescu constituie o probă zdrobitoare că „amintirile” lui Slavici au o mare încărcătură de imoralitate, iar bunăvoința (competența?) multor istorici literari este cam prea... limitată. Dacă guvernul, „*hrăpitor*”, i-a dat la o parte pe *politicienii* din opoziție, pentru a nu împărți cu nimeni niște merite oricum discutabile (statuia nu crescuse nici din banii regelui, nici din cei ai Guvernului sau ai Camerelor), cum ne-am putea imagina că echipa lui Brătianu l-ar fi acceptat între vorbitori pe Eminescu?

De altfel, în editorialul din 21 iunie 1883, când se referă la „*regulile etichetei ș' ale buneii cuviințe*”, Eminescu precizează (oferind un alt argument că pasajul citat din zisele *Amintiri* ale lui Slavici este un sfruntat neadevăr, care se adaugă multiplelor neconcordanțe și grave contradicții deja prezentate de-a lungul acestei anchete jurnalistice):

„Conform ceremonialului stabilit de d. mareșal al Curții M. Sa este atât de scrupulos în această privință încât nici măcar pe niște bieți moșnegi înălbiți în grijile țării și ale neamului românesc, cum sunt Lascăr Catargiu, Florescu și Kogălniceanu, nu vrea să-i

primească fără observarea *ad literam* al acelui reglement ceremonios, conform, zicem, acelui ceremonial *strict de la care nu există abatere posibilă* pentru nimenea, *oricine ar fi acela...*"

Toate cele de până aici constituie, credem, probe arhi-suficiente că Slavici minte atunci când afirmă că Eminescu ar fi trebuit să citească *Doina* cu prilejul solemnității de la Iași, dar că n-a făcut-o din teamă să nu rădă lumea de el.

Este posibil ca lor să li se mai adauge una, care, de se va dovedi autentică, ar fi deosebit de puternică: epistola prin care Eminescu îl anunță pe Creangă că va veni la Iași, „*la Serbările inaugurării statuiei lui Ștefan cel Mare*”. **Dacă Eminescu într-adevăr a scris această epistolă**, mai sus prezentată, devine evident că starea lui de spirit era departe de cea descrisă de Slavici. „*Pregătește-te părințele, că împărtășania o vom lua împreună, pentru izbăvirea și ertarea păcatelor ce le-am făcut și le vom face!*” sau „*odată și odată voi avea parte și de bucuria adevăratei prietenii*” sunt cuvinte pline de voie bună și de speranță, întreaga epistolă având un ton vesel. Faptul că, din motive încă incerte, Eminescu se afla în relații tensionate cu Slavici (din casa căruia intenționa să plece) și cu liderii *Junimii*, nu înseamnă că respectiva stare era generalizată în raporturile lui cu lumea întreagă. Suspiciunea că Slavici încercă să explice stricarea legăturilor lui (implicit, și pe ale *Junimii*) cu Eminescu prin alienarea acestuia, ascunzând astfel motivele reale, nu este deloc gratuită.

Slavici nu a fost doar coleg cu Eminescu (ca studenți la Viena și, mai apoi, ca salariați la *Timpul*) ori doar gazdă a acestuia. Până în 1883, Eminescu a investit multă afecțiune în Slavici (care – zic multe voci – n-ar fi fost niciodată prozator de limbă română fără Eminescu). Apoi, brusc, n-a mai vrut să audă de el, până la sfârșitul vieții lui. Poate ar trebui să ne gândim și la curiozitatea care a făcut ca, deși Eminescu a fost cel care l-a adus pe Slavici la *Junimea*, nu invers, și cu toate că – în ceea ce privește cunoștințele, harul natural și onestitatea – Eminescu era mult deasupra, cel care a intrat în grațiile lui Maiorescu a fost Slavici. În anul 1874, lui Eminescu i se oferă postul de director al Bibliotecii din Iași (30 august), în vreme ce Slavici este chemat în București, unde e numit secretar al comisiei pentru *Colecția Hurmuzaki* (calitate pe care o va păstra timp de trei decenii). Primește medalia „*Bene merenti*” (18 septembrie 1881), iar din 22 martie 1882, devine membru corespondent al Academiei la Secția istorică. În 1890, aspiră la titlul de membru plin al Academiei, Secția literară, dar este respins. Slavici s-a aflat în bune relații cu Palatul, deși, potrivit lui C. Mohanu, a căpătat cetățenia română abia la 25 noiembrie 1892!

Până când va veni vremea să-l privim pe Slavici mai atent decât până acum, tragem linie și încheiem comentariul pe marginea variantelor lui, întrebându-ne nu atât de ce a mințit el atât de grosolan în cazul Eminescu, cât, mai ales, ce motive ascunse îi determină pe *profesioniști* să-i menajeze imaginea, prezentându-l elevilor ca pe un bunicuț simpatic și inofensiv?

Vreo jumătate de veac după ce Slavici a scris *Amintiri*, detalii despre cele petrecute la Iași în primele zile ale lunii mai 1883 ne oferă un cunoscut biograf al lui Eminescu, G. Munteanu (Dumnezeu să-l ierte și să-l odihnească!), care amintește și el „*tunetul de aplauzuri*” și îmbrățișările care au urmat citirii poeziei *Doina* în fața junimiștilor (sursa menționată: „*Iacob Negruzzi, Eminescu, în Convorbiri literare, nr. 4, 1 iulie 1889; cf. și «Amintiri din «Junimea», p. 270*”).

„Pe urmă – continuă istoricul – ocolind lumea multă îngrămădită cu acest prilej în Iași, Eminescu petrecu singur la «Bolta rece» („Borta Rece”, la Negruzzi, în *Amintiri* – n. ns.), cu paharul de Cotnar despre care știa că-i plăcuse și Voievodului, iar la Creangă, unde trăsesse, scoase înainte de culcare un mic revolver și-l așeză la îndemână, explicând că destui au motive și pot încerca să-l omoare (sursa precizată: „*Em. Gârleanu, Ion Creangă și Mihail Eminescu, în Luceafărul, 1909, p. 295–297*” – n. ns.). Așa-numitele serbări «populare» s-au prelungit vreo opt zile, însă cu ostașii din garda regală supraveghind totul. Eminescu se pare că plecase curând, luând drumul Țării e Sus, către Botoșani și Ipotești, unde va fi lăsat din banii ce împrumutase pentru Nicolae. La București ajungea peste vreo săptămână și ceva, fiindcă abia în *Timbul* din 18 iunie 1883 apăru articolul care sublinia cum mărimile zilei s-au adunat «împrejurul bronzului ce reprezintă pe marele domnitor, nu spre a-l glorifica pe El, ci spre a lustrui nulițăile lor sub razele numelui său».” (*Hyperion I*)

G. Munteanu ne cere să credem că Eminescu ar fi provocat între junimiști o reacție unică în cele două decenii de existență ale grupării, după care ar fi părăsit adunarea (care nu numai că nu a încercat să-l oprească, dar nici măcar nu s-a mirat de plecarea lui), spre a se înfunda într-o crâșmă. Mai mult, nici Creangă, cât era de Creangă, n-ar fi avut loc alături de el! Cei doi s-ar mai fi întâlnit pe înnoptate, când Eminescu revenise în bojdeuca din Țicău, ca un turist într-un motel. În vremea asta, poporul desfunda bute după bute și înghițea discurs după discurs, pe cucuiul orașului desfășurându-se originale Saturnalii, adaptate locului și momentului.

Istoricii literari prezintă bibliografiile care cuprind sute de nume și de titluri. De unde să știe cititorul că acele izvoare sunt insuficient studiate și

confruntate, ba chiar desconsiderate, la nevoie autorul făcând abstracție de unele și modificând în mod **științific** altele? De pildă, în rândurile citate (nicidecum cel mai elocvent exemplu), G. Munteanu indică două surse diferite pentru două fapte care, și reale să fi fost, nu au nici o legătură între ele, dar pe care istoricul le-a unit, pentru continuitatea **narațiunii** imaginate de el. Și, ca să nu fie loc de îndoială, iată pasajele vizate:

I. Negruzzi: „În contra obiceiului Junimii căreia nu-i plăcea să-și manifeste entuziasmul, pentru întâia dată de 20 de ani de când exista societatea un tunet de aplausuri izbucni la sfârșitul citirii, și mai mulți dintre numeroșii membri prezenți îmbrățișară pe poet.”

E. Gârleanu: „Un amănunt interesant în legătură cu una – poate cea din urmă – din aceste revederi; Eminescu veni la Iași, abătut. – Nu stătu mult și-i ceti lui Creangă «Doina» scrisă la București. – Apoi, când se puse să se odihnească, scoase din buzunar un revolver mic...”

Așadar, Negruzzi n-a auzit nimic de revolverul victorios ridicat deasupra capului de către Gârleanu, iar acesta habar n-are de citirea *Doinei* în fața junimiștilor și de „*tunetul de aplausuri*” declanșat cu două-trei ceasuri mai devreme, deși ambele informații sunt de importanță crucială, fiind în mod abuziv folosite împotriva lui Eminescu.

În *Amintiri din „Junimea”*, Negruzzi oferă detalii (care l-au „inspirat” pe G. Munteanu, făcându-l să repete aproape mecanic aceeași snoavă):

„Într’o notiță ce am publicat în *Convorbiri Literare* cu ocasiunea morții lui Eminescu, am vorbit despre venirea sa la Iași în luna Iunie 1889 (de fapt, 1883 – n. ns.) când s’a ținut acolo o mare serbare pentru inaugurarea statuei lui Ștefan Cel Mare ce se ridicase pe piața Curții domnești. Eminescu își regăsi atunci prietenii săi intimi, pe Creangă, pe Miron Pompiliu, pe ceilalți, cu care petrecu vre’o zece zile. În o «Junime» numeroasă ce se țină la mine, el ne ceti, în aplausele entusiaste ale Societății, cunoscutele sale versuri în formă de Doină

Dela Nistru pân’la Tisa

Tot Românul plânsu-mi-s’a...

pe care serbarea i le inspirase. Foarte caracteristic este că, deși trimis de jurnalul «*Timpul*» pentru a scrie corespondențe despre festivitățile din Iași, el nici măcar se duse să asiste la inaugurarea statuei, ci în răstimpul când mii și mii de oameni se grămădeau înaintea Palatului domnesc, și ascultau discursurile patriotice ce se rosteau, el petrecea singur la Borta Rece cu un pahar de Cotnar.

Abia trecuse opt zile după întoarcerea sa în București și primii o scrisoare dela D-na Maiorescu prin care aceasta îmi da trista știre că Eminescu a înnebunit...”

Să facem o mică socoteală, pornind de la următorul anunț apărut în *Timpul* (4 iunie 1883):

„Ca reprezentant al ziarului nostru la serbarea dezvelirii statuii lui Ștefan cel Mare la Iași, ce se va face în ziua de 5 iunie viitor, va pleca d. M. Eminescu, unul dintre redactorii noștri politici” (OPERE, vol. XIII, pag. 519).

Timpul verbului care ne interesează („*va pleca*”) arată că Eminescu a pornit spre Iași cel mai devreme la 3 iunie, când a apărut acest anunț (reamintim că ziarele erau antedatate). Când s-a întors? Greu de precizat. Dacă, așa cum socotește și G. Munteanu (și cum pare cel mai plauzibil), data ne este indicată de ziua apariției primului articol în *Timpul*, atunci Eminescu a revenit în Capitală cel mai târziu în ziua de 11 iunie (12, după frontispiciul ziarului). Sigur este faptul că formularea lui G. Munteanu, care încearcă să lungească șederea lui Eminescu în provincie (pentru a nu contrazice afirmațiile lui Negruzzi?), sună ciudat: *„La București ajungea peste vreo săptămână și ceva, fiindcă* (subl. ns.) *abia în Timpul din 18 iunie 1883 apărură articolul care sublinia cum mărimile zilei s-au adunat...”* De fapt, prima prezentare a festivităților a fost publicată, repetăm, în numărul din 12 iunie, în cel la care se referă G. Munteanu tema fiind reluată, din cauza amplificării scandalului pe care l-a declanșat toastul lui P. Grădișteanu. [Reamintim, cuvintele acestuia vor obliga Guvernul Țării să treacă prin grele umilințe. *„Acum mărgăritarele d-lui Grădișteanu și Rigatul d-lui Rosetti reclamă de la guvernanții noștri tot atâtea genuflexiuni și umile rugăciuni de iertare!”*, avea să scrie Eminescu la 26 iunie 1883, în penultimul text publicat de el în *Timpul*.]

Negruzzi declară: *„Eminescu își regăsi atunci prietenii... cu care petrecu vre'o zece zile”*. Nici vorbă de a fi părăsit Iașii cu altă destinație afară de Capitală. Nu spunem că n-o avea dreptate G. Munteanu, care afirmă că, de aici, Eminescu ar fi pornit *„cătrefe Botoșani și Ipotești”*, dar, dacă îl contrazice pe Negruzzi, înseamnă că putea să dovedească greșeala greu de înțeles a acestuia. De ce nu a făcut acest lucru? De ce nu a contestat explicit veridicitatea informației în cauză, atrăgând cititorului neavizat atenția asupra prezenței unei (posibile) informații controversate? Pentru a nu compromite „sacralitatea” istoriei literare (care știe tot și nu greșește niciodată), pentru a păstra buna imagine a lui Negruzzi, sau pentru că, de fapt, nu avea probe privind posibila eroare a acestuia din urmă? Din păcate, poziția lui G. Munteanu față de Negruzzi nu este singulară. Majoritatea cercetătorilor l-or fi citit pe critic, dar a fost prea... grăbită ca să separe apele cu propria minte. Lucrul este grav,

chiar foarte grav, din multiple motive, între care și acela că miza trășneniei o constituie pretinsa nebunie, fiind astfel, o chestiune de viață sau de moarte.

Câteva observații și completări, pe marginea rândurilor lui Negruzzi.

Destul de ofensiv, acesta scrie despre Eminescu: „*el nici măcar se duse să asiste*”, nu *el nici măcar veni* (împreună cu noi), la sărbătoarea de la Iași. Să deducem că nici Negruzzi nu a participat la serbare, putându-ne gândi la un mai mic sau mai mare boicot al Opoziției, ca răspuns la monopolizarea evenimentului de către Putere? În sprijinul unei astfel de supoziții stă afirmația repetată a lui Eminescu („...*amestecul arbitrar al guvernului a depărtat acea masă mare populară...*, a ținut în rezervă chiar și partea cea mai cu greutate a populațiunii ieșene...” – 12 iunie; ♦ „*Societatea ieșană în înțelesul adevărat al cuvântului s-a abținut cu totul de la serbare, lăsând câmp deschis lumii oficiale și oficioase*” – 18 iunie [posibil ca precizarea „*Societatea ieșană în înțelesul adevărat al cuvântului*” să se afle în legătură cu o alta, mai veche: „...*c-un cuvânt suntem amenințați de-a vedea și Bucureștii prefăcându-se într-un murdar cuib jidovesc cum sunt Iașii astăzi*” – 13 noiembrie 1881]).

Ne oprim aici, lăsând la o parte întrebări de detaliu, precum: dacă Negruzzi nu știe exact cât timp a stat Eminescu în Iași („*petrecu vre'o zece zile*”), înseamnă că nu știe nici când a plecat, și-atunci cum poate spune cu atâta precizie că vestea „înnebunirii” i-ar fi parvenit când „*Abia trecuse opt zile după întoarcerea sa în București*”? Mai consemnăm doar că în relatarea lui Negruzzi este elocvent faptul că, peste ani, discursurile liberalilor au devenit „*patriotice*”. Poziția lui trebuie înțeleasă ținând cont de (minimum) trei elemente: dimensiunea reală a personajului, faptul politic conjunctural și marele adevăr de neiertat: **ultima sechestrare a lui Eminescu și lichidarea lui fizică au avut loc sub mandatul politic al lor, al „protectorilor”**.

Una dintre cauzele pentru care am citat din *Hyperion I*, făcând un nou ocol, este aceea că și autorul lui se numără printre cei 14 coordonatori ai ediției de Chișinău. La fel, a cântărit mult faptul că, asemenea majorității monografiilor cu acest subiect, și cea a lui G. Munteanu este plină de sentințe ciudate, de parcă ar fi fost dictate de umbrele lui Eminescu (și chiar umbre sunt). Fără să avertizeze, și G. Munteanu și V. Crăciun (și atâția alții) literaturizează.

Pentru a urzi povești nu e nevoie de istorici literari, meșteșugari versați în turnarea cuvintelor otrăvite în urechi nevinovate. În scenariile așa-numitei **biografii** ale lui Eminescu, până și lacrimile sunt infestate. Când le confrunți cu documentele alături, ai impresia că te afli într-un cabinet de medicină

legală al literaturii, unde te împresoară mormane de ciozvârte (unele reale, altele butaforice) și amestec de gaz lacrimogen și deodorant ieftin, împrăștiat cu pompa zugravului.

Nu ne preocupă în mod deosebit dacă astfel de istorici literari **nu pot** sau **nu vor** să tragă învățăminte din experiențele înaintașilor, așa cum face Anonimul-analfabet-de-geniu, de când lumea. Pe măsură ce ancheta noastră jurnalistică înaintează, vedem tot mai clar că spusa lor e subordonată altor instanțe, voit mute. Suntem tot mai convingși că între motivele pentru care gazetarul Eminescu a fost atât de brutal eliminat se numără, prioritar, dezvăluirile lui clare, fără menajamente de salon, privind situația Țării și a celor care îi hotărau destinele. Încă viu și profund actual, scrisul gazetarului Eminescu continuă să arate și astăzi cu degetul spre fracturile din istoria națională, apărând valorile ființei naționale, năzuințele și nevoile românilor.

Aritmetica manipulării: „discreție” + „pietate” = dezinformare

Să ne întoarcem la volumul de memorialistică lansat pe piață de Cristina și Victor Crăciun. La pagina 298, găsim o ciudată lucrătură din foarfecă a jurnalului lui Maiorescu. Așa cum se vede în facsimilul alăturat, între consemnările făcute la 6 aprilie 1884 și, respectiv, 15 iunie 1889, este plasat următorul paragraf:

„Astăzi vizitat un minut împreună cu Wilhelm pe M. Emines-cu, alienat, la Dr. Șuțu. Delirare neîntreruptă. Nu m-a recunos-cut, vorbind întruna, scuipând în toate părțile. O privește care te întristează și te dezgustă, fără nici o atracție. Acum 2 zile a fost la mine tatăl său (anecdote din societatea moldovenească de odi-nioară) și după aceea fratele său, locotenentul, care s-a folosit de această ocazie spre a-și anexa ceasornicul alienatului său frate.”

După cum sunt aranjate textele în pagină, ai crede că acest pasaj ar fi fost scris într-o zi incertă, din intervalul 1884–1889. Fals. Textul a fost redactat la 17 august 1883!

Să credem că este o eroare de... tehnoredactare? Teoretic, ce nu-i posibil în lume? Nu putem să demonstrăm că n-ar fi așa, dar ne exercităm dreptul de a nu crede în inocența autorilor și ne temem că explicația stă într-un gând nu

6 aprilie 1884➡

6/18 Aprilie 64. Foarte cald de 3 zile, dimineața la ora 8, +17 R. — Sesiunea Academiei a fost închisă abia miercuri (alaltăieri), am făcut corecturile la cuvântarea de la Cameră. Acum azi, întâi să determin pe Eminescu să plece la Iași și să-l însoțesc la gară. Apoi, de mâine încolo, este posibilă liniștea sărbătorilor. Timp de mare încordare, foarte obositor.

Telegramă

Doannei Humpel,

lassi

Eminescu restabilit, soseşte la Iaşi, mâine, sâmbătă, amiază, cu trenul din Bucureşti. Înştiinţează amicii. Îngrijii odaia. Chibici aduce scrisoare cu amănunte.

Maiorescu

(Scris) scrisoare Emăliei, cu amănunte despre Eminescu care are memoria întreagă, dar este fără voință, are neliniște în privința existenței sale, avarie de bani.

17 august 1883➡

(Dovada se află în facsimilul următor, care prezintă chiar manuscrisul lui Maiorescu)

Astăzi vizitat un minut împreună cu Wilhelm pe M. Eminescu, alienat, la Dr. Șuța. Delirare neîntreruptă. Nu m-a recunoscut, vorbind întruna, scuipând în toate părțile. O priveliște care te întristează și te dezgustă, fără nici o atracție. Acum 2 zile a fost la mine tatăl său (anecdote din societatea moldovenească de odinioară) și după aceea fratele său, locotenentul, care s-a folosit de această ocazie spre a-și anexa ceasornicul alienatului său frate.

15 iunie 1889➡

Joi 15/27 iunie 1889

Pe la 6 ore a venit Sternill și Vitzu la mine să-mi spună că

C. și V. Crăciun, *Eminescu - Înfășurat în manta-mi...*, II
(*Memorialistică. Mărturiile contemporanilor*), 1999

[illegible]

T. Maiorescu, jurnalul intim (*Însemnări zilnice*)

tocmai lăudabil. Un lucru este sigur: așa cum sunt manevrate citatele din jurnalul lui Maiorescu, se creează impresia greșită că Eminescu ar fi delirat și după ce revenise în Țară, de unde și ideea că nu s-ar fi vindecat niciodată. Mai direct spus, avem de-a face cu încă un preparat „documentar”, prin care fapte convenabile autorilor sunt transferate în timp, fiind mutate acolo unde servesc acestora.

Să mai cităm din conspectul domnului V. Crăciun:

„28 iunie La ora 6 dimineața, Titu Maiorescu primește vestea dureroasă a îmbonăvirii poetului. Precizează Maiorescu: «A venit apoi la mine Caragiale, la masă; a izbucnit în lacrimi când a auzit ce e cu Eminescu». Poetul este internat la Sanatoriul Caritas al dr. Șuțu.”

Aparent, n-ar fi mare lucru de spus, mirând doar faptul că „Grecul” ar fi mers la Maiorescu „la masă”, deci la amiază, exact în ziua (mai agitată) în care știa că acesta urma să se îmbarce pentru străinătate – trenul a șuiurat ultima oară la 17,30. În fapt, în redactarea lui V. Crăciun, întreaga lucrătură a lui Maiorescu este trecută sub tăcere. Citatul referitor la pretinsa reacție a lui Caragiale este suspectat că a fost ales în mod special, pentru a spori credibilitatea zvonului privind „nebungia” lui Eminescu (din același motiv folosindu-l, de altfel, și Maiorescu). V. Crăciun scrie că magistrul ar fi **primit** vestea „alienării”. Cum nu spune și de unde ar fi venit acea veste, lectorul de bună-credință, dar insuficient informat, va crede că diagnoza ar fi fost stabilită de altcineva (un specialist, în mintea oricărui om normal). Altfel spus, urmele implicării lui Maiorescu, limpezi ca orice mărturie olografă scrisă de bunăvoie, sunt curățate rapid de domnul *prof. dr. V. Crăciun*.

În *Studiu introductiv*, domnia sa afirmă:

„28 iunie 1883 devine o zi fatală pentru poet și pentru cultura românească. De acum, evenimentele se vor precipita, suprapunându-se, dar el nu le va mai putea stăpâni. Va rămâne ca prietenii și adevărații iubitori ai poeziei sale – unii dintre ei cu totul necunoscuți poetului – să acționeze cu hotărâre pentru a-l scoate din greaua stare prin care trecea”.

„...zi fatală pentru poet și pentru cultura românească...” Pentru poet? Nu, nu pentru poet a fost fatală acea zi, ci pentru **ziarist** și pentru **cetățean**. În vreme ce aceștia au fost complet anihilați prin brutalitatea forței, steaua poetului, departe de a se întuneca, avea să lumineze din ce în ce mai tare opinia publică, distrăgând în mod premeditat atenția de la crima comisă împotriva gazetarului.

28 iunie 1883 a fost o zi fatală „și pentru cultura românească”? Este neclar ce vrea autorul să spună, dat fiind sensul cuvântului *fatal*. Cum e de crezut că domnul V. Crăciun nu are necazuri cu lexicul, bănuim că dumnealui vrea astfel să afirme că eliminarea lui Eminescu din viața publică a avut **urmări nefericite** asupra culturii noastre doar prin faptul că, din acea zi, acesta nu ar mai fi putut scrie versuri. Numai că, și o atare recunoaștere limitată presupune încă o inculpare a lui Maiorescu, omul care, după ce i-a furat lui Eminescu manuscrisele, a refuzat să i le înapoieze atunci când acesta i le-a cerut, **împiedicându-l cu bună știință să le finiseze**. De ce? Limpede: chiar și o simplă poezie publicată de Eminescu după vara lui 1883 putea constitui o dovadă împotriva pretensei lui alienări.

Adevărata pierdere „pentru cultura românească” a fost mult mai mare decât cea pe care s-ar părea că o sugerează V. Crăciun, întrucât la 28 iunie 1883 întreaga **gândire eminesciană** a fost confiscată și îngropată pentru viitorime, deasupra ei, ca o lespede de mormânt, fiind așezat volumașul cu 61 de poezii plus 3 variante ale uneia dintre acestea, (pre)lucrat de Maiorescu. De atunci, de pe când victima încă trăia, tot auzim un prohod ce se pretinde a fi odă, cântat de ipocriți care, paradoxal, îl maiucid încă și astăzi pe Eminescu, ungându-l „poet național” și, totodată, scoțându-l aproape cu totul din manuale. Dacă deținut politic nu mai poate fi prin forța lucrurilor, în schimb opera îi poate fi din nou confiscată și luată în râs de cucii literaturii. Poți să te prefaci a nu observa că anumiți intelectuali, socotiți a fi demni de toată cinstea, au devansat cu decenii (nu spunem că au inspirat) practicile unor instituții, devenite astăzi simboluri ale răului?

Fără „protectorul” Maiorescu, personaj fatal pentru destinul lui Eminescu, ziua de 28 iunie 1883 ar fi fost una banală. El, Maiorescu, a orchestrat sechestrarea lui Eminescu, el a întreținut ideea că acesta ar fi irecuperabil (chiar în pofida spuselor medicilor), el i-a oprit accesul la propriile manuscrise, el l-a menținut într-o stare de dependență financiară și tot el, prin intrigi, i-a întunecat viața intimă, făcând imposibilă căsătoria lui cu Veronica Micle și rupându-l de Caragiale.

Dacă domnul V. Crăciun are crampe și furnicături când citește și altceva scris de Eminescu, afară de așa-numita „*ediție Maiorescu*”, îl privește. Știm bine că ziaristul a supărat și continuă să supere, cu toate că unii dintre ușor iritabili noștri frizeri din literatură sunt departe de a dovedi că l-au citit integral pe cel de care, zic dumnealor, ar ține să se apropie pe furiș.

„De acum, evenimentele se vor precipita, suprapunându-se, dar el nu le va mai putea stăpâni.” Care-or fi fost acele *evenimente* care s-ar fi precipitat și cine o fi produs repectiva precipitare? Tăcere – probabil, pe considerentul că, spre a nu șoca publicul sau a-i crea stări de disconfort, atunci când „reconfigurează viața geniului”, specialiștii de talia domnului V. Crăciun trebuie să manipuleze informația „cu discreție, pietate și discernământ”.

Din scrisoarea trimisă de Eminescu lui Chibici la 12 ianuarie, V. Crăciun nu a selectat decât fraza care-i cădea bine („Nu sunt deloc în stare să-mi dau seama de boala cumplită prin care am trecut, nici de modul în care am fost internat...”), iar ceva mai jos scrie:

„27 martie, la ora 8 seara, revenirea [lui Eminescu și Chibici] în București, întâmpinat la gară de Titu Maiorescu”.

Cum astfel de întâlniri sunt de obicei călduroase, cititorul și-i va imagina pe cei doi bărbați îmbrățișându-se – lucru ireal, Eminescu trecând pe lângă Maiorescu ca pe lângă o vitrină nespălată. Și cum ar fi fost altfel, când despre ziua expedierii lui sub pază la Viena, spre a fi închis în balamucul lui Obersteiner, fiica lui Maiorescu îi va povesti în scris Emiliei Humpel, mătușa ei:

„Când ne apropiarăm de cupeu, păzitorul deschise fereastra. Eminescu întinse îndată brațele afară, se puse la fereastră și făcându-și un «ocean» din degetul cel gros și din arătătorul ambelor mâini ce-l ținea la ochi și râzând foarte înveselit spuse lui Papa: «**Dr. Robert Mayer, marele moment, o conspirație și acolo marea domnișoară**» (subl. ns.); apoi scui pă de câteva ori, începu să rădă și se așeză”?

Cum era de așteptat, acest moment nu este consemnat de *discretul* și *piosul* autor V. Crăciun, care, în schimb, adaugă:

„**Început de aprilie** Decis să locuiască la Iași, Eminescu se află între vechii săi prieteni (Creangă, Miron Pompiliu, Petre Misir, N. Petrașcu, Al Vlahuță și alții) la care se adaugă numeroși noi cunoscuți.”

„Decis să locuiască la Iași, Eminescu...” Pentru a vedea cât adevăr este în aceste cuvinte, prin care ni se lasă a înțelege că Eminescu ar fi ales de bunăvoie să stea la Iași, reamintim trei citate, care nu mai necesită comentarii:

Eminescu – „A-ți spune pe larg câte împrejurări contribuie a-mi face Iașii nesuferiți ar însemna a scrie volume; destul că-i Krähwinkel, unde toată lumea se ocupă de un om, oricât de călugăr ar fi, oricum mi-ar semăna mie. *Unaustehlich* !” (epistolă către Slavici, 12 octombrie 1877);

Negruzzi – „Iașul e pierdut pentru ori ce viață deosebită și neatârnată, atât politică cât și intelectuală” (Amintiri din „Junimea”);

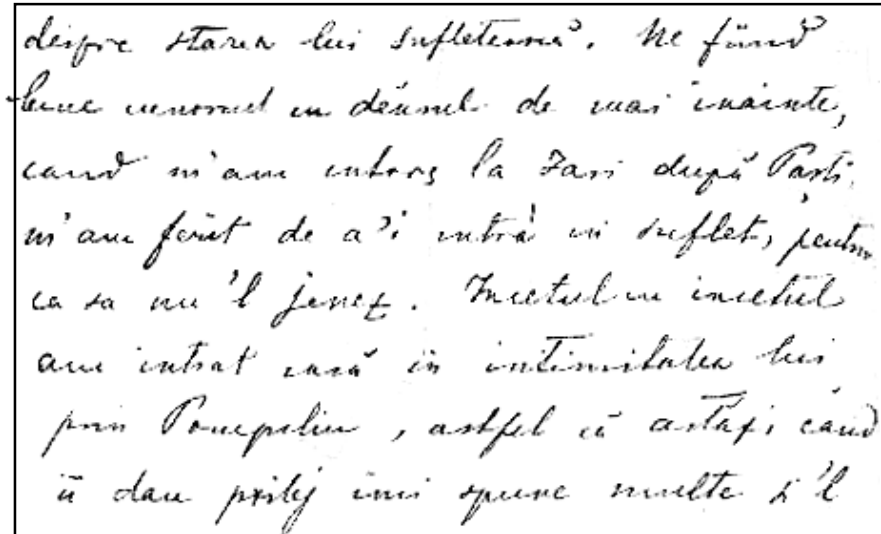
Maiorescu – „Acum azi, întâi să determin pe Eminescu să plece la Iași și să-l însoțesc la gară. (...) Timp de mare încordare, foarte obositor” (Însemnări zilnice, 6 aprilie 1884).

Cât despre anturajul invocat... Să reluăm numele citate de V. Crăciun drept *vechi prieteni* ai lui Eminescu:

Creangă. Cu adevărat prieten (poate singurul). O mărturie explicită în acest sens, venind chiar din partea lui Eminescu, citează D. Caracostea: „afară de Creangă, la Junimea n-am avut cu nimeni nici un raport sufleteșc” (Personalitatea lui Eminescu).

M. Pompiliu. Cunoștință într-adevăr mai veche, însărcinată de magistrul să-l supravegheze, dar nu și prieten (faptele vor demonstra acest lucru).

P. Missir. Cum era să se numere acesta printre „*vechii săi prieteni*”, când până atunci abia dacă îl știa din vedere? (Missir către Maiorescu: „Nefiind bine cunoscut cu dânsul de mai înainte, când m-am întors la Iași după Paști m-am ferit de a-i intra în suflet, pentru ca să nu-l jenez” – 13 mai 1884).

despre Hara lui sufletească. Ne fiind
bine cunoscut cu dânsul de mai înainte,
când m'am întors la Iași după Paști
m'am ferit de a-i intra în suflet, pentru
ca să nu-l jenez. Treptat în suflet
am intrat însă în intimitatea lui
prin Pompiliu, astfel că astăzi când
îi dau prilej îmi spune multe și îl

P. Missir către Maiorescu, 13 mai 1884

N. Petrașcu. A-l număra printre *prietanii vechi* al lui Eminescu aduce a ironie. A pretinde că i-a ținut tovărășie după „expulzarea” lui Eminescu la Iași este deja o imensă gafă. În primul rând, din 1880, Petrașcu n-a mai

părăsit Bucureștii (unde venise, zice el: „...să urmez la Universitate”), astfel încât, chiar să fi vrut, nu avea cum să fie la Iași în aprilie 1884. Trecem peste faptul că N. Petrașcu a fost un mare mincinos, care nu s-a dat legat principiilor, mult mai atractive părăndu-i-se faima și banul. De altfel, nici el nu susține că ar fi schimbat vreo vorbă cu Eminescu înainte de 1885, deși, într-o frază afirmă: „*Prin anii aceștia, 1880–1881, l-am văzut și eu pentru întâia oară pe Eminescu*” (subl. ns.). Și-apoi, un individ care, pe când accepta cu plăcere hamul lui Maiorescu, lăsându-se strunit cu zăbala interesului personal, a contribuit direct la lipsirea lui Eminescu de o parte din drepturile lui bănești ar putea fi socotit prieten al acestuia? Tot ca prieten a pretins și că micile sume **înapoiate** cu țârâita celui în drept ar fi constituit ajutoare din partea unor junimiști ca P. P. Carp?

Vlahuță. Îl cunoștea mai bine decât Missir ori Petrașcu, dar el nu locuia în Iași (iar înainte de 28 iunie 1883, nu locuise nici în București). Scrisorile trimise de el lui Maiorescu din Dobrovăț atestă fără putință de tăgadă că, după sechestrarea din 28 iunie 1883 și până la revenirea lui Eminescu în Capitală în aprilie 1888, Vlahuță nu l-a văzut decât foarte rar și întâmplător. Concret:

20 iunie 1884 : „*Am văzut pe Eminescu și' am stat cu el o zi. Mi-a fost cu neputință să'l înduplec a veni cu mine la țară. – La ce – zicea el – să mai porți prin lume un om mort!*”

27 decembrie 1884 : „*În Iași am stat trei zile, pe care le-am petrecut mai mult cu Eminescu. – L'am găsit mult mai bine. – Ar vrea să vie în București.*”

Deci, în 1884, din 365 de zile, Vlahuță a petrecut cu Eminescu doar patru, iar înainte nici atât! De altfel, în 1889, după stingerea lui Eminescu, declară public că nu cunoștea prea multe lucruri despre viața acestuia: „*Îmi pare rău că n' am datele necesare ca să pot schița aici biografia lui Eminescu*” (vezi *Din goana vieții [Amintiri despre Eminescu]*).

Nu contestăm bunele sentimente ale lui Vlahuță pentru Eminescu, dar amintim că prietenia nu este o relație afectivă unilaterală. De aceea, simplul fapt că, zic unii, Vlahuță aproape îl idolatriza pe Eminescu nu justifică includerea lui între prietenii intimi ai acestuia. Dar asupra relației Eminescu – Vlahuță ne propunem să revenim pe larg. Până atunci, constatăm că, una peste alta, venerabilul *prof. dr.* de la Chișinău s-a silit să alcătuiască pomelnicul de mai sus, încheiat cu atât de elasticul „*alții*”.

Fără supărare, mai și citiți, domnilor, înainte de a scrie!

SINECURA-NCHIDE GURA!

Cineva mi-a atras atenția că multora le va fi greu să creadă că directorul Bibliotecii Universitare ieșene a fost amestecat în manevre murdare, ca „insinuarea” unor **concepte** de adrese în dosare de mult arhivate. Sunt convins că are dreptate, căci unul dintre motivele din cauza cărora românii pot fi adesea păcăliți este aproape nefiresc: au un simț al dreptății înnăscut și atât de viguros, încât nu le permite să se gândească vreo clipă că aceia cărora le acordă încrederea lor ar putea fi neonești.

Îmi mai spunea aceeași persoană că I. Caragiani ar fi mai presus de orice suspiciune și pentru că, zicea dumnealui, acesta nu ar fi fost motivat în vreun fel să comită astfel de gesturi. Dincolo de faptul că nu mereu este nevoie de o motivație reală, logică, rămâne întrebarea: de unde știa dumnealui cât de motivat era Caragiani? Când am cerut argumente, am constatat că domnul care băga atât de hotărât mâna în foc pentru fostul director al Bibliotecii din Iași nu știa nici măcar care era profesia de bază a acestuia.

Cine era, de fapt, Ioan D. Caragiani, în câteva cuvinte? Fiu de țărani aromâni, născut la 11 februarie 1841, în Grecia (†1921, Iași), școlit întâi în Avdel(l)a, locul de baștină, și, din 1856, student la filologie în Atena, Caragiani devine în 1885 junimist, un an mai târziu este numit academician și profesor suplinitor de limba și literatura elină a Universității din Iași și, ca reprezentant al românilor macedoneni (vom reveni asupra acestui aspect), din 1880, a fost în repetate rânduri decan al Facultății de litere, într-un moment propice sacrificându-se pentru neam și acceptând, simultan, și funcția de director al Bibliotecii ieșene.

Nu mai revenim asupra obligațiilor pe care Caragiani le avea ca membru al *Junimii*. Știind că zornăitul banilor i-a amețit pe mulți, fără a pretinde că aici s-ar găsi în mod sigur explicația (care, foarte probabil, este mai complexă), propunem o mai atentă tratare a aspectului material al chestiunii.

Să ne amintim ce-i scrie Emilia Humpel fratelui ei Titus:

„Eu încă nu sunt convinsă că el [Eminescu] nu poate obține postul de bibliotecar, în mod serios. Caragiani să se dea la o parte. Dacă ar fi vorba de un om sărac, care prin asta ar rămâne fără pâine, atunci procedeul ar fi inadmisibil. Dar domnului Caragiani, profesor universitar și în același timp profesor la Institutule Unite, acestuia să nu i se

poată lua această sinecură? Ar fi foarte bine. Nici un om n-ar fi împotriva, peste tot s-ar în cuviința” (11 aprilie 1884).

Ce însemna concret, pentru buzunar, postul de director al Bibliotecii?

„Personalul bibliotecii la acea dată (11 octombrie 1884 – n. ns.) era următorul: I. Caragiani, bibliotecar, primea bugetar 333 lei și 33 bani, M. Eminescu, subbibliotecar, primea bugetar 200 lei – în realitate pe octombrie a primit 85 lei 50 bani, avînd rețineri 110 lei...” (Gh. Ungureanu, *Eminescu în documente de familie*).

Așa cum am arătat în alte pagini, salariul net al unui subbibliotecar era de 171 lei – deci, puțin peste jumătate din cât primea directorul, fără să treacă pe la instituția pe care (în scripte) o conducea.

„Am vorbit cu Ministrul Cultelor, care în curînd (în vreo zece zile, probabil) va emite un decret de numire a lui Eminescu, numai de formă, ca bibliotecar al Universității din Iași, cu un salariu efectiv de 285 franci lunar. Postul de bibliotecar îl ocupă acum profesorul Caragiani... **De bună voie nu va ceda. Te rog comunică tuturor cunoștinților că eu am aranjat cu ministerul** (subl. ns.) în următorul mod: el, Caragiani, își dă demisia numai de formă, Eminescu este numit de asemeni numai de formă, nu-și ia slujba în primire sau se prezintă numai din când în când, fiind în concediu. Așa că de fapt tot Caragiani rămîne bibliotecar și continuă să-și încaseze salariul. Salariul lui Eminescu însă, de 285 franci lunar, îl plătim noi” (Măiorescu către Emilia, 7 aprilie 1884).

Informațiile citate, indubitabile în ceea ce privește exactitatea prezentării situației, arată că postul de bibliotecar aducea 3.420 de lei pe an, fără ca titularul să miște un deget în alt scop decât pentru a semna 12 state de plată. Motivația lui Măiorescu (Caragiani „*De bună voie nu va ceda*”) nu prinde nici la copii, căci directorul nu se auto-numise, pentru ca destituirea lui să depindă tot de buna lui voie. Ba, să nu uităm, la putere erau liberalii, de care *Junimea* politică s-o fi ținut ea ca scaiul, dar, la o adică, tot ca scaiul putea fi și tratată. Să credem că Măiorescu putea determina un act ilicit al ministrului liberal, dar nu-și putea convinge un subordonat politic să facă un gest legal și socotit de marea majoritate ca fiind necesar?

Să intrăm și mai în amănunt, întrebând: ce însemnau, anual, 3.400 de lei **în plus**, cât încasa Caragiani pentru directoratul lui? Ajunge să așezăm această sumă primită **degeaba** alături de diurna lunară încasată de Măiorescu ca rector (185 de lei – sau 2.220 lei/an) și de cei 15.800 de lei, bani depuși la bancă, reprezentând totalul economiilor magistrului în anul 1893. Sau, pentru a avea alți termeni de comparație, amintim că în acea perioadă „*una zi de*

lucru cu mâinele” se plătea cu 50 de bani, din 3.400 de lei putând plăti 6.800 de zile/muncă (: 365 = 18,6 ani/persoană!), kilogramul de lână de țigăie costa 30 de bani, un bivoliț de mână I era 130 de lei (cel de mână a treia costând mai puțin de jumătate), un armăsar de lux era 500 de lei, iar calul „de mijloc” 260 de lei etcetera. Cât privește bunurile imobile, în 1883, cu doar câteva zile înainte de „întunecare”, Eminescu împrumutase 2.000 de lei, cu intenția de a răscumpăra Ipoteștii, peste câțiva ani Harieta va încerca să cumpere cu 4-5.000 de lei o casă în Botoșani (pe atunci un oraș mult mai important decât este astăzi), iar Veronica și-a vândut locuința din Iași cu 8.500 lei („Veronica și fetele lichidară casa lor din Iași, str. Butu nr. 14, vânzând-o pe 8 500 lei, prin mijlocirea avocatului N. Gh. Nanu, la 4 ianuarie 1889” – A. Z. N. Pop, *Pe urmele lui Eminescu*).

Date fiind cele de mai sus și cum **sinecura** („post retribuit ce nu obligă la nicio muncă” – L. Șăineanu) a fost și mai este un mod legal de a plăti servicii nebănuite sau discutabile, și cazul lui Caragiani trebuie tratat cu atenția cuvenită.

În ceea ce privește relația acestuia cu Maiorescu, remarcăm în pasajul citat descrierea de bunăvoie a modului de operare pe care îl suspectam mai sus: Maiorescu îi sugerează Emiliei să anunțe „cunoștințele” asupra aranjamentului făcut de el în Capitală. În cazul în care scrisoarea magistrului către Emilia n-ar fi ajuns la noi (cum s-a întâmplat cu atâtea altele), iar Caragiani ar fi demisionat, ar fi bănuir *ne-cunoștințele* motivul real al renunțării acestuia la sinecură?

Moralitate și olimpianism

Pentru a nu-l lăsa singur pe Caragiani, să mai aruncăm o privire prin epocă, concentrându-ne atenția asupra altor personaje legate de Maiorescu – personaje care, prin ceea ce au scris despre Eminescu, au devenit un fel de „(d)efecte colaterale” ale faptelor comise sau doar determinate de magistrul.

Afirmația lui Zosin, potrivit căruia biografiile lui Eminescu ar indica „primele simptome de nebunie în anul 1871” a fost preluată și prelucrată și de I. Grămadă. În studiul *Mihail Eminescu*, acesta din urmă afirmă:

„Care să fi fost cauza acestei întreruperi a studiilor sale printr'un interval de un an și jumătate? Probabil că ocupația cu serbările dela Putna, deoarece-l vedem luând parte foarte activă la pregătirea lor; e probabil însă ca, el să fi căzut jertfă boalei venerice, care i-a fost așa de fatală mai târziu, prin lunile April sau Mai din 1870. În «Diverse»* se spune că el s'a îmbolnăvit greu în 1871 «și de aceea fu luat de fratele său

Șerban, care tocmai terminase studiul (la Berlin) și dus a casă la Ipotești, unde, după o cură mai îndelungată și îngrijit de aproape de fratele său, s' a restabilit pe deplin.» Domnu Scurtu crede că boala l-a atins în toamna anului 1871**, ceea ce nu corespunde însă adevărului, deoarece chiar în toamna acestui an s' a înscris din nou la universitate. Pentru ipoteza noastră, că adevărat Eminescu a părăsit Viena prin April sau Mai 1870, vorbește și faptul că dela 14 April 1870 înainte nu mai aflăm, aproape un an întreg, nici un cuvânt în arhivele «României June» despre participarea sa la ședințele comitetului central pentru serbarea dela Putna, nici la cele ale societății «România» sau la ale «Societății literare și științifice». **Trebuie deci că în acest răstimp va fi fost atins de nemiloasa boală, iar prin April 1871, când a fost ales bibliotecar al «României June», se va fi întors din nou la Viena, fără ca să se mai înscrie la universitate până în toamna anului 1871" (subl. ns.).**

* *Diverse* este titlul unui volum, conținând, la încheiere, și textul invocat de Grămadă (un articol din *Fântâna Blanduziei*, nr. 27 din 1889).

** Pentru I. Scurtu, I. Grămadă citează lucrarea *Mihail Eminescu's Leben und Prosaschriften* (Leipzig, 1904), apărută în anul imediat următor tipăririi textului lui P. Zosin, atât de lesne preluat de toți specialiștii.

I. Grămadă rămâne un personaj ciudat și insuficient cunoscut. Un lucru știm, însă, cu precizie: la data elaborării studiului din care am citat, în mare măsură autorul depindea financiar de Maiorescu. La 20 februarie 1913, în plină guvernare Maiorescu, când magistrul era nu numai prim-ministru, ci și ministru de Externe, I. Grămadă (fost redactor la ziarul *Românul* și ajuns la Viena pentru a-și da doctoratul) îi scrie lui Simion Mehedinți, apropiat al lui Maiorescu și, din 1907, conducător al revistei *Convorbiri literare*:

„Eram disperat și vecinic chinuit de grija zilei de mâne. La București nu mai aveam cui să scriu, iar să vă mai scriu d-voastră nu îndrăsniam, ca să nu vă supăr. Ieri primii însă corespondența din Arad.

De altfel cine și-ar putea închipui că eu, lipsit cu totul de mijloace materiale, fără nici o bursă, nimic, să nu întind imediat mâna după sprijinul ce vi l' am cerut și pe care d-voastră v' ați grăbit a mi' l pune în vedere, ce' i drept deocamdată îndemnându-mă să nu pierd curajul? (...)

D-voastră mă întrebați cât timp am să mai stau la Viena. După predarea tezelor mă pregătesc deodată și pentru doctorat și pentru examenul de capacitate. Primul – am cea mai bună speranță – îl termin încă înainte de vacanțe; iar din al doilea voi putea face numai obiectele secundare înaintea vacanțelor, anume igiena, limba germană și filosofia; restul după vacanțe, adică în Septembrie sau Octombrie voi fi cu totul gata și atunci voi fi profesor la o școală medie din Cernăuți. «Cam cât îi trebuie unui student în Viena»? dacă n' are de plătit taxele de doctorat, pentru teză și pentru examenul de capacitate, cari se ridică la 400 cor., poate trăi și cu 150 cor. pe lună; de altfel cu 200 cor., iar din acești bani să-și scoată și taxele.”

Iacă insul! Lui Grămadă (și nu numai lui) i s-a părut firesc să fie chinuit de grija zilei de mâine, dar nu a avut înțelegerea necesară și pentru Eminescu. Când intelectualul Grămadă a simțit pe propria piele ce înseamnă să fii „*disperat și vecinic chinuit de grija zilei de mâine*”, faptul nu l-a mai îngrijorat, făcându-l să se întrebe dacă nu cumva s-a alienat.

La 23 aprilie, disperat de fluturarea buzunarelor lui goale, Grămadă revine asupra arzătoarei chestiuni financiare (sublinierile ne aparțin):

*„În vremea unei rugăminți a mele spre a-mi căuta un loc de colaborator la vr' un ziar din capitală, ca să pot trăi aici până ce voi trece examenele și să pot plăti taxa pentru aceste, d-voastră v' ați dat toată silința să mă ajutați și în epistola ce ați binevoit a-mi scrie în 4 Martie a.c. îmi comunicați că ați **«asigurat 400 lei» dintre cari 200 îi trimiteți imediat**. Apoi scriați: **«Sper să adaug suma până la»...***

M' ați îndatora foarte mult dacă ați binevoi să-mi scrieți cum stau cu banii promiși, căci o duc greu pe aici. În Mai dau tezele. Știindu-vă pe la congresul de la Roma, după epistola de primă mulțămită, în care am alăturat și un articol nemțesc scris de mine, n'am mai cercat să vă scriu, așteptând să primesc suma de 200 fr. ce mi-ați promis imediat. Vă rog deci, să nu vă supărați dacă vă molestez cu această scrisoare.”

În sfârșit, la 11 iunie 1913, după ce, dovedind o anume abilitate, îl întreabă pe Medehinți dacă o fi bine sau rău să publice în *Convorbiri literare* un text favorabil lui P. P. Carp, I. Grămadă ne spune și cam din ce soi de surse proveneau banii ce îi erau trimiși lui:

*„Dar să mă întorc la epistola d-voastră. Dela d-voastră am primit 200 franci, iar cei 300 mi i-a trimis ministerul de comerț și abia acum văd că **și aici a fost mâna d-voastră**. La început nu-mi puteam explica ce fel de studiu despre comerțul ambulant în Austria îmi cere respectivul minister în schimbul celor 300 de franci. Acum înțeleg. Eu le-am cerut lămuriri, dar n'am primit nimic.”*

Trebuie să v' o mărturisesc sincer și cu adâncă recunoștință că cele 500 de franci, primite în urma bunevoitoarei d-voastră intervenții, mi-au fost unica resursă de bani dela Ianuarie încoace, mi-au fost strictul necesar pentru susținerea mea în Viena. Acum mă pregătesc pentru examenul de doctorat anume rigurosul de filosofie, pe care'l dau la finea lunii Iunie. Înainte de o săptămână mi-am predat teza, solvind taxa de 45 coroane. Rigurosul prim costă de asemenea 40 cor., al doilea 80, iar promoția 65 fără de obicinuitele bacșișe pe la toți portarii și pedelii și fără să număr costul diplomei.

Dumnezeule, de unde să mai scot atât amar de bani? mi-am zis disperat.

*Dar văd că în epistola d-voastră îmi puneți în vedere un mărinimos ajutor de 200 franci, o **adevărată salvare pentru mine**, mai ales acum, când aș vrea ca să-mi concentrez gândurile în jurul examenului și să nu mă gândesc la taxe și la pânea cea de toate zilele” (subl. ns.).*

Teoretic, ajutorul acordat lui Grămadă, care urma să devină profesor la Cernăuți, era benefic. Practic însă, el producându-se în mod ilicit, prin deturnarea unor fonduri din bugetul Statului, se pierdea tocmai caracterul salubru al intervenției Guvernului Român. Pe un gest elegant cade astfel noroiul șmecheriei mărunte, iar Grămadă, beneficiar al acestei intervenții murdare, va fi silit să o accepte ca **sistem de lucru la cel mai înalt nivel**. „*M' ați îndatora foarte mult dacă...*” vorbește de la sine. Deja, mai mult sau mai puțin conștient, Grămadă își amanetase libertatea sau, și mai rău, era deplin corupt.

Contrafacere cu documente autentice tănuite

La 19 Noiembrie 1887, când se vedea „*iar înfiripat și aproape (?) asigurat în existența materială...*” Maiorescu îi mărturisește lui Eduard Gruber că propria-i reușită se datora, între altele, și respectării unor norme interioare precum: „*nici o părere a altora despre mine, nici o complicare de evenimente externe, nimic din aceea ce nu atârnă direct de mine, nu mă atinge adânc*”. Epistola se încheie cu îndemnul:

„*Așa cum ești, studiază, scrie, publică, pregătește-te la concurs și dă cu piciorul în restul lumii*” (subl. ns).

Acest imbold – straniu, chiar șocant dacă e pus în gura unui om normal – sună firesc când vine din partea unui parvenit, iar Maiorescu era și așa ceva:

„*Am venit din străinătate cu o licență și un doctorat, dar fără nici un ban și fără sprijin. După 8 luni de așteptare în absolută calicie, m' au numit supleant la tribunal cu 235 fr. pe lună, și eram și căsătorit.*”

Când folosim cuvântul „*parvenit*” avem în vedere faptul că nici averea lui Maiorescu, nici poziția lui socială nu s-au datorat operei sale critice. Statutul social i l-a adus politica (deloc cinstită), iar bani i-a obținut în urma unor procese în care inteligența avocatului a apărut la bară infractori de teapa lui Warszawski. De aceea, Maiorescu nu s-a ajuns prin puterile proprii decât în măsura în care aceste puteri includ și plimbarea peste cadavre.

Scrisoarea lui către Gruber este neașteptat de lungă. Îndemnat la răbdare și acceptare a unei stări materiale modeste („*Ești profesor de geografie și poți da lecții private, ai o pâine și o ciorbă și un stânjen de lemne. Nu mori de foame.*”), Gruber va fi ajutat în 1889 de Maiorescu (redevenit ministru al Cultelor în 1888), care îi oferă o bursă în străinătate.

Relația dintre recunoscătorul Gruber și Maiorescu ar merita mai multă atenție. Căsătorit în 1891 cu Virginia, una dintre fiicele Veronicăi, Gruber a fost preocupat de psihologie, întemeind la Iași primul curs și primul laborator de psihologie experimentală din România. Lui i-au fost date pe mână manuscrisele lui Creangă, vândute, după moartea lui, la kilogram, spre a servi drept hârtie de ambalaj. În calitatea de ginere al Veronicăi, el trebuie să fi avut acces și la corespondența acesteia cu Eminescu – corespondență din care, cum bine se știe, a fost ascunsă cea mai mare parte, nici astăzi nefiind integral publicată.

Și-apoi, să ne amintim cum procedase Maiorescu cu Vârgolici (cel căruia *Junimea* i-a interzis să se însoare cu văduva pe care o iubea):

*„A venit Challiol pe aici, l-am văzut, s' a rugat să nu 'l nenorocesc cu familia lui, lovitura i-a venit pe neașteptate, zice el; de la Liceul nou e retras de vre un an, **altă existență n'are**; recunoaște, că nu s' a purtat destul de bine și că țara are un efect slăbitor asupra energiei omului, etc. În fine, omul era scăzut de tot și cam miserabil. **I-am făgăduit să intervin pe lângă D-ta, ca să'i cedezi catedra dela școala militară.** (...) [Urmează detalii privind viitorul lui Vârgolici, conform scenariului maiorescian.]*

*Dacă acceptezi polița morală ce am tras-o asupra Dumitale, te rog să faci lucrul așa: propune școalei militare îndată cedarea Profesurii D-tale în favoarea lui Chaillol și în acelaș timp îmi arăți prin hârtie oficială mie, că – primind catedra Universității – cedezi acea catedră a școalei militare fostului profesor Chaillol. Pe baza acestei petiții a D-tale **eu intervin direct la Minist. de Resbel pentru confirmarea propunerii**” (subl. ns.) – epistolă din 7 octombrie 1875.*

Manevre, manevre și iar manevre.

Aparent, Maiorescu asuda împărțind binele. În realitate, el comitea fapte menite să creeze obligații celor ce beneficiau de intervențiile lui (pe multe, astăzi le-am include la *trafic de influență*). Astfel, manevrele determinau contra-servicii – adică, un alt soi de manevre, efectuate de uneltele magistrului. Nu știm dacă sfatul de a da „*cu piciorul în restul lumii*” l-a mai dat și altora, dar este cert că mulți din jurul lui au acționat ca și cum l-ar fi primit. La primă vedere, și Gruber pare să-i fi ascultat îndemnul, comițând o șmecherie, care nu-i aducea nici un folos lui, personal, dar care servea „*olimpianului*” și celor care i-au îmbrățișat cauza. Iată despre ce este vorba.

În *Istoria literaturii române*, Călinescu prezintă și un pasaj dintr-o epistolă a lui Eminescu către Veronica:

„În 1882, după vreo cinci ani de jurnalistică, era complet plictisit: «Aștept telegramele Havas, ca să scriu, iar scriu de meserie, scrie-mi-ar numele pe mormânt și n-aș mai fi ajuns să trăiesc»”.

Eminescu a scris cu adevărat aceste cuvinte, dar nu în 1882, ci în 1879. Unii zic că asemenea detalii n-ar conta. Pentru ei, oricând gata să substituie cauza efectului și invers, cronologia n-are importanță, ba chiar încurcă, esențiale fiind unele fapte sau zvonuri (anecdotică, în general), pe care dumnealor se cred liberi să le smulgă din context, spre a croi din ele destine ireale sau să adapteze unele povești mai vechi interesului lor imediat. De data aceasta, vina nu-i aparține lui Călinescu, căci el preia spusele lui Eminescu dintr-un text semnat de Eduard Gruber (psiholog autentic, nu de ocazie, ca Maiorescu, acesta a ținut la catedra de psihologie, pedagogie și estetică a Facultății de litere și filozofie din Iași primul curs de psihologie experimentală din România). „*Divinul*”, știind că Gruber fusese soțul fiicei mai mici a Veronicăi Micle, a copiat informația cu încredere. Potrivit indicațiilor lui din *Viața lui Mihai Eminescu*, ar fi preluat falsul din „**Eminescu comemorativ**. *Album artistic-literar, întocmit de Octav Minar, Iași (1909)*”, unde putem citi următoarele:

„Eminescu, ca și Leopardi, ca și Lucia Ackermann face parte din familia intelectuaială a pesimiștilor, a deznădăduiților, a răzvrățiților. Admirator al teoriilor lui Schopenhauer, el s' a întâlnit prin temperament în cugetare cu marele filosof german. De la dânsul a învățat el pesimizmul, însă pesimizmul lui Eminescu nu este un pesimizm egoist, purcezând de la mica individualitate omenească, ci este un pesimizm altruist, al unui om cu inima largă, cu simțirea întinsă, cu aspirații nobile. Și sub acest aspect îl putem pune în alăturare cu Lord Byron. Ca și marele poet englez, Eminescu compătimește, suspină, blastă pentru soarta omenirii. Și dacă opera lui e relativ mică, totuși scânteile cugetării lui sunt tot din aceeași mină scoase. Pesimist prin altruism – iată nota caracteristică a lui Eminescu. Opera lui, «o vecie întreagă de dureri» este o operă de simpatie, o operă de înfrățire și înduioșare a inimilor!

Acest fond filosofic, sub niște orizonturi largi l-a turnat «cu bucăți din inima lui rupte» într'o formă nouă, ne auzită până la dânsul în «limba veche și 'nțeleaptă» dându-se astfelu nemuritoarele lui creațiuni. Lumea lui Eminescu – eșită pe deoparte din temperamentul său ereditar, pe de altă parte din condițiunile sociale în care a hălăduit, – este o lume în care «geniul e o nefericire».

Ceea ce Eminescu este în opera lui, este și în partea lui mai intimă, acolo unde omul se arată mai spontan, mai neprefăcut, în corespondența sa. Să vă citez câteva **pasaje caracteristice** dintr'o **scrisoare** (subl. ns.) pe care a adresat-o în 1882 unei persoane din Iași:

«[Draga mea copilă –] Tu trebuie să-ți închipuiești astăzi sub figura mea un om foarte obosit, de vreme ce sunt singur la negustoria asta de principii și peste ace[a]st[a] bolnav, care ar avea nevoie de cel puțin șase luni de repaus pentru a-și veni în fire. Ei bine, de șase ani aproape o duc într-o muncă zadarnică, de șase ani mă sbat ca într-un

cerc vicios în cercul acesta, care cu toate acestea e singurul adevărat; de șase ani n-am liniște, n-am repausul senin, de care aș avea atâta trebuință pentru ca să mai pot lucra și altceva decât politică».

.....
«Eu rămân cel mai amăgit în afacere, căci am lucrat din convingere și cu speranța în consolidarea ideilor mele și un mai bun viitor. Dar nu mai merge. În opt ani de când m-am întors în România, decepțiunea a urmat la decepțiune și mă simt atât de bătrân, atât de obosit, încât degeaba pun mâna pe condei să-n cerc a scrie ceva. Simt că nu mai pot, mă simt că am secat moralicește și că mi-ar trebui un lung repaus, ca să-mi vin în fire. Și cu toate acestea, ca lucrătorii cei de rând din fabrici, un asemenea repaus nu-l pot avea nicăieri și la nimeni. Sunt strivit, nu mă mai regăsesc, nu mă mai recunosc.

Aștept telegramele Havas, ca să scriu, iar scriu de meserie, scrie-mi-ar numele pe mormânt și n-aș mai fi ajuns să trăiesc».

.....
Tot cam în această vreme (subl. ns.) când Eminescu își făcea această **tânguire de moarte** (subl. ns.) scria cel mai de pe urmă și mai sfâșietor al său suspin.

«Ah! organele-s sfărâmate și maestrul e nebun!»

Lumea lui lăuntrică a fost o simfonie cântată într'un paradis sufletesc. Iar această lume ideală, a tălmăcit-o într'un stil bogat în volumul său de poezii.

† Eduard GRUBER.”

Trecem peste amănunte (Eminescu nu a fost „admirator al teoriilor lui Schopenhauer”, „pesimizmul” nu numai că nu se-nvață, ca tabla înmulțirii, Slavici contestă cu îndreptățire și că acesta ar fi fost pesimist, dar fără a încerca să schimbe părerea greșită, deoarece – crede el despre cei ce-o împărtășesc – „Prea sunt mulți aceștia pentru ca să nu-mi fie zadarnică silința” etcetera), oprindu-ne asupra faptului fundamental: în textul citat, rândurile prezentate drept „pasaje caracteristice dintr'o scrisoare pe care a adresat-o în 1882 unei persoane din Iași” constituie o făcătură. **Scrisoarea prezentată nu există în realitate**, cele trei paragrafe publicate de Gruber fiind selecționate din tot atâtea epistole. Primul este decupat din cea expediată Veronicăi la **12 august 1882**, al doilea, dintr-una din **februarie 1882**, iar ultimul fusese scris cu vreo trei ani înainte, la **28 decembrie 1879**. Păcatul forfecarului Gruber este cu atât mai mare, cu cât el a obținut epistolele lui Eminescu grație relației lui speciale cu o fiică a Veronicăi (cu care se va și însura peste un an) și nici Eminescu nu-i fusese complet necunoscut. Comparativ cu modul în care a prelucrat și s-a servit de conținutul scrisorilor acestuia, faptul că a dat buzna cu bocancii în intimitatea lui rămâne o mărunță nesimțire.

Rădăcina acestei făcături este mult anterioară lui 1909 și în forma ei originală este mai amplă. O găsim în discursul ținut de E. Gruber la Botoșani,

încă din 1890, „la inaugurarea bustului lui Eminescu” (vezi *Curierul român* din 4 octombrie 1890).

În foarte rarele lucrări care reproduc „varianta integrală”, aceasta este prezentată drept epistolă către o „persoană necunoscută”. Inexact, din două motive: adresantul este Veronica și, doi, colajul conține pasaje din cinci epistole diferite. Față de varianta Minar, intens mediatizată după folosirea ei de către Călinescu, are în plus frazele mai jos subliniate (în paranteze am trecut data adevărată la care a fost scris fiecare paragraf):

„Tu trebuie să-ți închipuiești... (...) ...decât politică. *Quelle vie, mon Dieu, quelle vie!* (12 august 1882)

.....
Să pot sbura pe trei zile la Iași, tare-aș veni. Dar mai mult de trei zile n-aș avea, pentru că eu nu am vacanțe, ci trebuie să trag ca catârul, greu la vale și greu la deal. (21 martie 1882)

.....
Ei, dacă ai ști cum salahoria asta în care petrec, împreună cu boala și mizeria, mă apasă și mă fac incapabil de-a voi! (septembrie 1882)

.....
Folosul meu după atâta muncă e că sunt stricat cu toată lumea și că toată energia, dacă am avut-o vreodată, și toată elasticitatea intelectuală s-a dus pe apa Sâmbetei. (...) *Eu rămân cel amăgit...* (...) ...nu mă mai recunosc. (februarie 1882)

.....
Aștept telegramele... n-aș mai fi ajuns să trăiesc!” (28 decembrie 1879).

De ce a comasat autorul frânturi culese din scrisori diferite, trimise de-a lungul a trei ani? Ca să pară mai credibil. Numai că el nu prezintă o teorie proprie, ci, aidoma atâtor alții, folosește tribuna de hârtie pentru a repeta sub altă formă ideile scăpărate în căpățâni străine. De aici, suspiciunea că autorul vine înaintea dorințelor cuiva sau execută un dans cu temă. Iar dacă într-adevăr așa au stat lucrurile, devine aproape cert că tot el a fost elementul decisiv prin care (încă nu știm cum) s-a reușit blocarea publicării scrisorilor lui Eminescu către Veronica (pe care Titus nu a iertat-o nici după moarte) și tăinuirea lor.

În ultima clipă, am obținut o informație surprinzătoare, care poate deschide căi nebănuite. În *Dicționarul literaturii române*, despre sfârșitul lui E. Gruber scrie doar atât: „*Bolnav de nervi, G. moare încă tânăr*”. Ceva amănunte am găsit la Ionel Maftei (*Personalități ieșene*, volumul III, 1978):

„În timpul celor doi ani cât a ținut cursul de psihologie la Iași (1898-1895), Eduard Gruber a continuat cercetările sale în problema audi-ției colorate, *întreținând*

corespondență cu savanții care se ocupau de această problemă (subl. ns). *Moartea neașteptată – survenită la 24 martie 1896 la ospiciul Mărcuța din București – a curmat cercetările tânărului psiholog român. Dispărut la 35 de ani, în plină putere de creație științifică, Eduard Gruber nu și-a putut realiza opera sa, care promitea a fi remarcabilă, în domeniul psihologiei experimentale*” (subl. ns.).

Din păcate, nu avem timpul necesar pentru verificarea acestei a doua informații, care poate fi senzațională, căci coincidenței (oricum stranii) care a făcut ca Eminescu și toți apropiații lui să piară în nici o jumătate de an

Distinsă adunare,

Ceea ce Eminescu este în opera lui este el și în partea lui mai intimă, acolo unde omul s'arată mai spontan, mai neprefăcut, în corespondența sa. Dați-mi voie să vă citesc aici câte-va pasaje caracteristice dintr-o scrisoare pe care a adresat-o el în 1882 unei persoane din Iași:

„Tu trebuie să-ți închipuești astăzi, sub figura mea, un om foarte obosit, de vreme ce sînt singur la negustoria asta de principit și peste această bolnav, care-ar avea nevoie de cel puțin șase luni de repaus spre a-și veni în fire. Ei bine, de șase ani aproape o duc într-o muncă zădărnică, de șase ani mă abat ca într-un cerc vicios în cercul acesta, care cu toate acestea e singurul adevărat; de șase ani n'am liniște, n'am repausul senin, de care ași avea atîta trebuință ca să mai pot lucra și alt-ceva de cît politică. Quelle vie, mon Dieu, quelle vie!

„Să pot sbura pe trei zile la Iași, tare-ași veni. D'ar mai mult de trei zile n'aș avea, pentru că eu nu am vacanțe, ci trebuie să trag ca catirul, gresit la vale și gresit la deal.

„Ei, dac'ai ști cum salăhoria asta, în care petrec, împreună cu boala și miseria, mă apasă și mă fac incapabil de-a voi!

„Folosul meu după atîta muncă e că sînt strîmțat cu toată lumea și că toată energia, dacă am avut-o vreodată, și toată elasticitatea intelectuală, s'au dus pe apa Sâmbetei.

„Eă rămân cel amăgit în afacere, căci am lucrat din convingere și cu speranță în consolidarea ideilor mele și un mai bun viitor. Dar nu merge. În opt ani, de cînd m'am întors în România, decepțiune a urmat la decepțiune și mă sînt atît de bătrîn, atît de obosit, în cît degeaba pun mîna pe condei să încep o scrie ceva. Sînt că nu mai pot, mă sînt că am eșec moralic și că m'ar trebui un lung, lung repaus, ca să-mi vin în fire. Și, cu toate-acestea, ca lucrătorii cei de rînd din fabrici, un asemenea repaus nu-l pot avea nicîiri și la nimeni. Sînt strîmțat, nu mă mai regăsesc și nu mă mai recunosc. . . Aștept telegramele Havas, ca să scriu iar, să scriu de meserie, scrie-mi-ar numele pe mormînt și n'aș mai fi ajuns să trăiesc!”

Tot cam în acea vreme, cînd Eminescu își făcea această „tînguire a lui de moarte,” el scria și cel mai de pe urmă și mai sfîșietor al său suspin:

Unde-s giranții clare din viața-mi să le spun?...
Ah! organelor silamate și maestral e nebun!

CURIERUL ROMÂN

Organ Liberal, Social, Comercial, Economic și Literar.

Redacția și Administrarea se află în Strada Palatului.

**Discursul D-lui Ed. Gruber,
la înăugurarea bustului lui Eminescu.**

Pasajul citat se află în pagina a treia a ziarului, coloana din centru.

i s-ar adăuga un alt deces „neașteptat”. Gruber a fost legat atât de Eminescu și de Creangă (prin manuscrisele acestora și, în cazul celui dintâi, prin folosirea frauduloasă a corespondenței), cât și de Veronica (i-ar fi devenit ginere, dacă aceasta nu se stingea la fel de „neașteptat” ca el) ori de Maiorescu (față de care avea obligații de bursier, ca să zicem așa). Iar prin moartea lui subită la Mărcuța, în ecuație apare și Șuțu, personaj macabru în Dosarul Eminescu și director al numitului ospiciu. Cum știm că în iarna lui 1889 Eminescu însuși a fost cules de pe stradă și aruncat la Mărcuța fără a-i fi pus un diagnostic și fără a-i fi întocmite documentele de internare, devine evident că precedentul exista (poate chiar de dinainte de 1889).

Ce s-a întâmplat în 1895? Când, cum și de ce a ajuns Gruber la Mărcuța – unde, de obicei, erau duși doar irecuperabilii? Dacă era profesor în Iași și dacă internarea se impunea, de ce nu a fost aleasă Golia (ospiciul aflat în orașul în care-și avea familia și prietenii), ori chiar balamucul de lângă Mănăstirea Neamțului? Cum a ajuns în celălalt capăt al Țării? Și, dacă ne amintim că Șuțu a motivat în primăvara lui 1889 că i-ar lipsi banii necesari pentru a-l întreține și pe „pacientul” Eminescu (care locuia în Capitală, unde-și avea și locul de muncă), întrebăm: cum s-au găsit parale pentru Gruber, profesor în Iași, unde se și născuse?

Performanțele profesionale ale lui Gruber au stârnit invidia cuiva? A amenințat în vreun fel pe cineva? În fond, ce fapte a comis Eduard Gruber, ca să-i oblige pe medici să ceară închiderea lui în ospiciu? Cine a semnat raportul medico-legal, ce diagnostic a stabilit și ce evoluție a avut boala? Care a fost cauza morții „neașteptate”? De ce după decesul lui nu s-a încercat să se recupereze manuscrisele lui Creangă, care se aflau acasă la Gruber, evitând astfel distrugerea lor? Cu riscul de a părea tendențioși, întrebăm: știind că Creangă n-a avut prieteni în conducerea *Junimii*, a atârnat și faptul că Gruber (ale cărui lucrări fuseseră bine primite la Paris – 1889 – și la Londra – 1892), folosind „*procedee*” specifice, ajunsese la concluzia că „*stilul lui A. I. Odobescu este «complet» sau «desăvârșit», așezându-l pe același plan și pe I. Creangă, în care vede un exponent al psihologiei poporului român*”? A fost Gruber un țap ispășitor, ca Grigore Ventura și, în general, ca atâția alți defuncți?

Promitem să nu lăsăm lucrurile neclare cum sunt – desigur, dacă nu ne-o va lua înainte altcineva, limpezind apele. Și sperăm sincer că suspiciunea noastră se va dovedi poate nefondată, căci, în caz contrar, ar însemna că am avut și noi o Borgia autohtonă, însă ca familie politică. Ar fi prea trist.

Din cioburi de falsă iubire

(mic cronograf adnotat)

Când anume a ajuns Eminescu la Mănăstirea Neamțului nu putem ști cu precizie (și am arătat de ce). Aproape cert, faptul s-a petrecut în noiembrie 1886. Ce a urmat? Dacă punem cap la cap informațiile esențiale existente privitor la șederea lui Eminescu în acel loc, obținem următoarea curgere a faptelor.

1 decembrie 1886

Preluată din *România liberă* (25 octombrie), poezia *La steaua* apare și în *Convorbiri literare*. Publicată la două săptămâni după anunțul din *Epoca* („Sănătatea d-lui Eminescu merge din ce în ce mai rău...”), prin simpla sa prezență, această poezie nouă are aproape efectul unei dezmințiri.

Silitorul domn S. Horvat, care a întocmit un fel de *Dicționar cronologic* al vieții lui Eminescu, printre multele inexactități, o comite și pe următoarea:

„*dec. 1. Se publică în Convorbiri literare poezia La steaua, găsită între manuscrisele ce le avea la el*”.

Neștiință? Sperăm. *La steaua*, așa cum am arătat mai sus, a apărut în vremea în care despre Eminescu nu umbla nici măcar zvonul că s-ar fi alienat. Această poezie nu a fost „găsită”, cum visează S. Horvat, ci a fost trimisă ziarului *România liberă*, care a și publicat-o, la 25 octombrie. De găsit, avea să găsească A. C. Cuza (peste vreun an, la Botoșani), dar nu *La steaua*, ci *Kamadeva* și alte două poezii, pe care Negruzzi a refuzat însă să le publice și care nu s-au mai descoperit nici între manuscrisele predate de Maiorescu Academiei Române.

Să nu fim greșit înțeleși! Nu avem nimic cu domnul Horvat, care are necazuri prea mari cu limba română, ca să-l mai supărăm și noi. Pentru cine a avut șansa să nu-i parcurgă lucrarea, spunem că aceasta conține prezentarea cronologică a unor evenimente, documente etcetera, al căror principal subiect este Eminescu. Amintim numitului domn că prin **dicționar** se înțelege:

„Operă lexicografică conținând **cuvintele** unei limbi, ale unui dialect, ale unui domeniu de activitate, ale unui scriitor etc., organizate într-o anumită ordine (de obicei alfabetică) și **explicate** în aceeași limbă sau traduse într-o limbă străină” – DEX (subl. ns.).

Faptele pot fi rediate prin cuvinte, dar nu-s totuna cu acestea, iar autorul nu explică, ci compilează.

14 Decembrie

La pagina 2, între *Știri d'ale zilei*, *Românul* informează:

„Lupta ne spune că unul din colaboratorii săi, d. Constantin Mille, propunând mai multor membri ai Ateneului ca să țină conferință asupra subiectului Eminescu și Alecsandri și-a văzut conferința refuzată de comitet pentru considerentul că d. Mille este socialist !... Va să zică, observă confratele nostru, nu numai o censură de idei, dar o censură de persoane, când subiectul colaboratorului nostru numai socialist nu era.”

În esență, *Lupta* are dreptate, refuzul membrilor Ateneului fiind cu atât mai greu de explicat, cu cât, la 31 martie 1889, aceiași oameni aveau să-i permită unui anume Mihai Chintescu să țină conferința intitulată *„Încercări asupra poetului Eminescu”*, prin care acest Gâgă în formare, care declara că *„Eminescu e un om fără ideal, pentru că idealul lui e pierdut în noaptea unei lumi ce nu mai este”*, ne-a îmbogățit cultura cu descoperiri senzaționale, precum: *„Eminescu e un poet artist”* sau *„Sunt două epoci cari au preocupat pe Eminescu și pe cari le-a studiat cu o inteligență și cu o pricepere ce 'i sunt caracteristice: aceste epoci sunt trecutul și prezentul”*.

Lăsat fără supapă de siguranță, Mille avea să explodeze curând, sub forma unei ploii de neadevăruri publicate în *Lupta*. În mod curios, din acel text lipsește orice referire la Alecsandri.

Un lucru e limpede: plecarea lui Eminescu la Mănăstirea Neamțului a agitat lumea!

Ianuarie 1887 – incert

De la simț politic, la nesimțire

În ianuarie 1887, la o dată neprecizată, Eminescu îi trimite lui I. Negruzzi următoarea scrisoare (reproducere din lucrarea lui I. E. Torouțiu [*Studii...*, I], care și de data aceasta își arată reaua-credință în privința lui Eminescu:

„Mănăstirea Neamțului, Ianuarie 1887.

IUBITE AMICE,

Îți trimit deodată cu aceasta mai multe versuri, cărora, de ți se par acceptabile, le vei face loc în «Convorbiri». Îndealmintrelea mă aflu bine și sănătos în mijlocul acestor munți și-ți doresc asemenea. (subl. ns.).

Multe salutări d-lor Maiorescu, Theodor Rosetti, Mandrea, Nica, și sărutări de mână d-nelor Maiorescu și Kremnitz, precum și d-soarei Livia.

Cu tot respectul al d-tale
Credincios amic
M. EMINESCU."

Urmare scrisorii de mai sus, în *Convorbiri literare* avea să apară poezia *De ce nu-mi vii* (1 februarie 1887). Formularea lui Eminescu: „mai multe versuri” indică în mod cert mai multe **poezii**, știut fiind că nici măcar epigrama nu are un **singur** vers. Tocmai de aceea, în evidenta strădanie de a elimina orice întrebare privind soarta celorlalte poezii eminesciene, nepublicate de echipa Maiorescu-Negruzzi, la „Note”, I. E. Torouțiu precizează ce ar fi înțeles Eminescu prin „mai multe versuri”:

„Poezia «De ce nu-mi vii» în *Conv. Lit.* 1887, XX, pg. 977–978.”

Asta scrie Torouțiu la nota 61, după ce, la cea anterioară, tot el oferise un citat din Negruzzi, prin care acesta recunoaște că Eminescu i-a trimis de la Mănăstire mai multe poezii, nu doar „De ce nu-mi vii”:

„«După îmbolnăvirea sa, **Eminescu a petrecut cât-va timp la mănăstirea Neamțului** (subl. ns.), unde se găsește cunoscutul institut de alienați. Eminescu avea săptămâni întregi de **deplină** (subl. ns.) luciditate. Așa se explică cum a putut scrie câte-va poezii

Transcrierea scrisorii
pagina 323

VIII⁽⁶⁰⁾

Mănăstirea Neamțului, Ianuarie 1887.

IUBITE AMICE,

Îți trimit deodată cu aceasta mai multe versuri⁽⁶¹⁾, cărora,

Explicațiile autorilor
pagina 328

⁽⁶⁰⁾ „După îmbolnăvirea sa, Eminescu a petrecut cât-va timp la mănăstirea Neamțului, unde se găsește cunoscutul institut de alienați. Eminescu avea săptămâni întregi de deplină luciditate. Așa se explică cum a putut scrie câte-va poezii frumoase în acea epocă”. — Iacob C. Negruzzi în *Conv. Lit.* 1899, XXXIII pg. 10.

⁽⁶¹⁾ Poezia „De ce nu-mi vii” în *Conv. Lit.* 1887, XX, pg. 977–978.

I. E. Torouțiu și Gh. Cardaș, *Studii și documente literare, I*
(Am încercuit numărul notelor din cauza slabei calități a facsimilului)

frumoase în acea epocă (subl. ns.)». – **Iacob C. Negruzzi** în *Conv. Lit.* 1899 XXXIII pg. 10" (vezi Torouțiu, volumul I, pagina 328).

Jocul lui Negruzzi rămâne fățiș și pueril, dar este agreeat și de Torouțiu, (poate și din cauză că volumul este un „*respectuos omagiu*” adus acestuia, fiindu-i dedicat: „*Lui Iacob C. Negruzzi «Ale tale dintru ale tale» la al 90-lea an din viață*”). El scrie că Eminescu „*a petrecut cât-va timp la mănăstirea Neamțului*”, apoi adaugă tendențios: „*unde se găsește cunoscutul institut de alienați*”. Astfel, Negruzzi nu are curajul de a-și asuma răspunderea pe care ar fi atras-o afirmația tranșantă că Eminescu ar fi stat în ospiciu, dar îl împinge pe cititor cu gândul în această direcție, spunând că Eminescu ar fi ajuns acolo „*după îmbolnăvirea sa*” (dar „uitând” însă să precizeze și numele respectivei boli). În esență, Negruzzi operează cu câteva adevăruri parțiale care, fiind tendențios alăturate, pot deveni o unică minciună, dacă sunt tratate superficial. Concret:

- 1) Eminescu a fost la Mănăstirea Neamțului – adevărat;
- 2) a plecat acolo „*după îmbolnăvire*” – adevărat (ectima se reactivase);
- 3) lângă Mănăstirea Neamțului se afla un balamuc – adevărat;
- 4) starea generală a lui Eminescu nu era deloc rea, acesta aflându-se „*bine și sănătos*” – lucru pe care nu l-ar fi putut afirma cineva aflat în ospiciu;

Un argument suplimentar că Eminescu era găzduit de mănăstire rămâne și faptul că nici măcar Negruzzi, care mințea atât de ușor și fără limite, nu susține că Eminescu i-ar fi trimis poeziile din balamuc.

Negruzzi scrie: „*Eminescu avea săptămâni întregi de deplină luciditate*”, pentru că nu mai avea de ales. Prin poeziile trimise, Eminescu produsese **problele materiale** ale perfecteii lui stări de sănătate mintală, **obligându-l** să facă astfel de declarații. Unii opinează că Negruzzi l-ar privi pe Eminescu cu simpatie, și, drept argument, amintesc că el ar fi cerut în Cameră ca acestuia să-i fie acordată o pensie viageră. Acești domni se prefac a nu ști că „*inițiativa*” se datora presiunii exercitate pe diverse căi de oameni ca Șt. Vârgolici sau Emilia Humpel. În realitate, Negruzzi a fost inamicul lui Eminescu, minciunile lui vorbind de la sine în acest sens:

„*Spre bucurie tuturor și până a nu trece un an deplin de la îmbolnăvirea sa, Eminescu păru că se îndreaptă. După o călătorie lungă prin Italia în care îl conduse amicul său devotat d. Chibici-Răvneanu, el a putut să se întoarcă în țară. Însă îndreptarea era numai aparentă. În mai multe rânduri Eminescu se simți mai bine, așa încât putu chiar scrie – sau poate complecta după vechi manuscrite ale sale – câteva poesii pe*

care «Convorbirile» le-au publicat, dar boala îl tot apuca din nou după scurte perioade de luciditate, până când în timpurile din urmă el nu mai fu în stare să lupte” (vezi Eminescu, *Convorbiri literare*, 1 iulie 1889).

Interesa(n)t agregat cerebral trebuie să fi avut Negruzzi în dotare, ca să afirme că „*Îndreptarea [sănătății lui Eminescu] era numai aparentă*”, dar „*boala îl tot apuca din nou*” ! Păi, dacă „boala” azi îl „apuca”, mâine îl lăsa, poimâine îl „apuca” iar și tot așa înainte, cum s-ar mai fi putut vorbi de vindecare, fie ea chiar și „aparentă” ? Și, dacă era clar că „boala” nu trecuse, pentru ce l-au externat? Și, dacă l-au externat, pentru ce nu l-au supus unui consult medical în Iași, spre a i se recomanda tratamentul corespunzător?

Probă a bunei sau a relei-credințe a **academicianului** Iacob Negruzzi (fost președinte, vicepreședinte și secretar general al Academiei Române și președinte al Secțiunii Literare din instituție) stă și faptul că în *Amintiri din „Junimea”*, publicată peste decenii (1921), când murise majoritatea celor implicați și când, oricum, lumea uitase unele detalii, acesta schimbă placa, înlocuind boala care „*îl tot apuca din nou*”, cu un unic „*acces de nebunie*”:

„*Întors în țară, el se așează la Iași ... După câțva timp însă un alt acces de nebunie îl lovi și el fu condus în institutul de alienați de la Mănăstirea Neamțu. Eminescu se îndreptă din nou întrucâtva, se duse la Botoșani...*” (subl. ns.).

Negruzzi apelează la atributul „aparentă” pentru a se justifica în ochii celor care-l întâlneau pe Eminescu și care nu descoperiseră la acesta nici urmă din alienarea pe care n-o depistau decât senzorii „băieților” lui Maiorescu. Cea mai bună dovadă că Negruzzi minte rămâne faptul că nu spune niciodată cum anume s-ar fi manifestat acea „boală” când îl „apuca din nou” pe Eminescu. Și, pentru cei care poate au uitat, amintim că în perioada aprilie 1884–aprilie 1885, Negruzzi încă se mai găsea în Iași, putând fi, așadar, martor ocular al invocatei alienări. Cum nu spune nici un cuvânt despre vreo întâlnire a sa cu Eminescu în respectiva perioadă, situația devine și mai suspectă.

Când citești asemenea rânduri, cu greu îți temperezi revolta, căci numai un individ de o crasă nesimțire putea pretinde, cu un tupeu care te-ngheață, că ar fi publicat toate poeziile primite de la Eminescu. Numai un asemenea individ putea scrie: „*În mai multe rânduri Eminescu... putu chiar scrie – sau poate completa după vechi manuscripte ale sale...*”, atâta vreme cât știa bine că acele „*vechi manuscripte ale sale*” zăcuseră mereu sechestrare în

beciul cumnatului Titus. Din „ipoteza” lansată de Negruzzi s-au adăpat toți cei care au afirmat că, după 28 iunie 1883, Eminescu ar fi scris „din memorie”. Falsa prestanță, forța brută și un aparat propagandistic bine reglat îi pot face pe mulți să creadă că sunt marțieni între muritori de rând.

Insistăm asupra numărului poeziilor scrise de Eminescu în perioada 1886-87. Armata noastră de cercetători stă de-a bușilea și numără virgule sau privește în soare, imaginând ce ar fi făcut Eminescu în anii despre care nu există absolut nici o informație, dar generalii ei nu numai că nu-și permit curiozitatea de a afla care au fost celelalte poezii trimise de acesta și nici de ce nu au văzut lumina tiparului, dar nici măcar nu sesizează această anomalie, care sare în ochi: bararea accesului lui Eminescu la presă și complicitatea (tacită?) a unor junimiști mărunți, ca M. Pompiliu sau amicul lui, A. C. Cuza. Indiferență a specialiștilor? Ar însemna că sunt incompetenți. Încercare de mușamalizare? Ar fi și mai rău!

Să nu fi publicat Negruzzi celelalte poezii primite, deoarece nu i s-au părut „acceptabile”? La primă vedere, n-ar fi complet imposibil, căci previziunile lui asupra operei lui Eminescu n-au fost tocmai încurajatoare (sublinierile ne aparțin):

„El va avea câți-va amatori răzleți, dar publicul cel mare nu-l va ține în seamă de nu se va îndrepta” (epistolă către Maiorescu, 12 decembrie 1876).

Problema este că Negruzzi nu spune, fie și în treacăt, că Eminescu i-ar fi trimis mai multe poezii de la Mănăstirea Neamțului, deși, dacă acestea ar fi fost de slabă calitate, ar fi slujit de minune evidentei lui strădaniei de a convinge că Eminescu ar fi fost alienat. Or, Negruzzi le tănuiește tocmai pentru că respectivele versuri erau cel mai bun avocat pentru „nebun”, demonstrând o sănătate mintală care a stârnit invidie chiar și după moartea lui Eminescu.

Atenționam mai sus asupra insinuării lui Negruzzi, potrivit căreia poezii ca *La steaua*, *De ce nu-mi ori Kamadeva* ar fi fost scrise „după vechi manuscripte” ale autorului. În 1889, când a fost făcută, afirmația nu putea fi contestată, doar câțiva știind de soarta manuscriselor lui Eminescu și de impresionantul lor număr. Ce a însemnat „donarea” lor pentru imaginea lui Eminescu, aflăm de la N. Iorga:

„Ei înțeleseseră pe Eminescu ca pe un romantic: din voia lui el se despărțise de lume, pe care «artistul» – termin importat, cu nouă teorii estetice, din Franța – are dreptul și datoria de a o desprețui, iar, întâmplător, chiar de a o minți, exploata și înșela. Trăise cu toată demnitatea schivnicului într-un «turn de fildeș» – «nepăsător și rece», cum

singur s-a zăgrăvit. Avea oarecare simpatie pentru vremi de tot vechi, compătimire pentru cei de tot săraci și încolo dorise pentru neamul românesc distrugerea pe care o merită. Scrisese puțin și greu, amestecând blestemul pentru realitate în rugăciunile lui către Ideal. Un zeu sinistru, tăiat în marmură neagră. **Cât rău a făcut această concepție, – nu se poate spune îndeajuns.**

Însă iată că ea se dovedește falsă. Se scot la lumină articolele poetului, și se vede că el nu le-a scris pentru pâine, făcându-și de râs de cei ce i-o dădeau cu o cumpănă prea mică, ci din căldura adevărată a unui suflet ce voia să facă bine, nu sie însuși, nu prietenilor de cafeenea și berărie, nu membrilor unui cenaclu literar, ci neamului întreg, mai presus de clase și mai presus de hotare. Se destăinuiesc scrieri ale lui pierdute prin ziare, se comunică o sumă de caiete, în care se cuprind poezia și proza pe care nu le-a tipărit. **Dar nici nu le-a distrus, căci el știa bine că sunt în ele diamante care așteaptă numai ceva mai multă tăietură pentru a străluci deplin** (subl. ns). Se văzu astfel că Eminescu, marele cetitor, **era și un mare comunicativ** (subl. ns.), un foarte harnic scriitor, și se înțelese că el nu s-a născut beteag în aripile voinții sale de a produce, ci că **aceste aripi au fost frânte prin dușmănie** (subl. ns.), și mai ales prin acea prietenie neînțelegătoare care le distruge mai sigur” (Eminescu și generația de azi, 1903).

După 1902, când Maiorescu a predat Academiei manuscrisele, mințind că le-ar fi primit cadou chiar de la Eminescu, devenea imposibil să mai susții că acesta ar fi scris „după vechi manuscripte ale sale”. Neajunsul a fost recuperat de biografii cu imaginație, care au continuat ticăloșiile liderilor *Junimii*, adaptând minciunile din mers. Iată ce scrie Călinescu în 1932:

„Totdeodată se observă la poet o redobândire a voinței de a scrie care nu l-a mai părăsit. E adevărat că poezia **De ce nu-mi vii**, pe care o trimite de aci la **Convorbiri literare**, nu poate fi scrisă acum prin însăș conținutul ei liniștit-erotic. **Poetul pune pe hârtie versuri vechi, știute pe dinafară, spre a da lumii iluzia productivității sale, făptuind prin aceasta o înduioșătoare fraudă**” (subl. ns.).

Două paragrafe mai încolo, ca să nu încapă loc de îndoială, calomniatorul repetă cam același lucru, dar cu referire la poeziile scrise de Eminescu la Botoșani, câteva luni mai târziu, și înlocuiește cauza, în locul pretensei fraude apărând inconștiența:

„Eminescu îi privi năuc fără să-i recunoască (pe M. Pompiliu și A. C. Cuza – n. ns.) și n' avu decât un mic fulger în ochi, atunci când Cuza îi ceti una din poeziile scrise în neștire, din memorie, pe bucăți de hârtie ghemuite și apoi svârlite pe jos.

În curând însă, mulțumită îngrijirilor d-rului Isac, fu mai bine și putu să scrie – **așa cel puțin pretindea Henrieta, iar noi credem să înșire pe hârtie ca deobiceiu versuri din memorie** – și să iasă la plimbare, pe câmp, la braț cu soră-sa” (subl. ns.).

Lucrat de patimă, Călinescu nu numai că ajunge să pună propria părere, prin nimic justificată, mai presus de ceea ce Harieta vedea cu ochii ei, dar devine și mai puțin logic. Dacă „*voința de a scrie*”, recâștigată la Mănăstirea Neamțului, „*nu l-a mai părăsit*”, nu înseamnă că ea s-a manifestat și la Botoșani? Dacă „da”, atunci când a locuit la Harieta, mai putea Eminescu să scrie „*în neștire*”? În cel de-al doilea pasaj citat, răutatea romancierului deghizat în biograf se regăsește și în detalii pe care nu se sfiește să le inventeze și să le prezinte drept adevăruri. Bunăoară, el pretinde că manuscrisele descoperite de A. C. Cuza ar fi fost „*svârlite pe jos*”. Fals. Aceasta este o – să-i zicem – pată de culoare, folosită spre a întări cititorului impresia că personajul imaginat de Călinescu ar fi un „nebun”, care consuma în mod mecanic hârtie, însăilând produse ce nu-i mai încăpeau în memorie – memorie la care nu mai avea acces! A. C. Cuza informează că starea proastă a respectivelor manuscrise se datora faptului că „*hârtia e dintre cele mai proaste, scrisoarea de plumb, și le-a purtat tot timpul în buzunar* (subl. ns.), *așa că-s rupte și șterse*” (A. C. Cuza către Negruzzi, mai-iunie 1887). Distanța dintre „*svârlite pe jos*” și „*le-a purtat tot timpul în buzunar*” este uriașă, precizarea lui A. C. Cuza indicând fără doar și poate interesul deosebit al lui Eminescu pentru creație, redevenită principala lui preocupare. Să nu te revolți?

Primul pasaj citat este chiar și mai jignitor decât celălalt, întrucât smintitul, neavând discernământ, nu poate fi acuzat de imoralitate. În ipoteza în care Eminescu ar fi vrut să „*dea iluzia productivității*”, însemna că raționa și că, așa cum recunoaște „*divinul*”, avea „*voința de a scrie*”. Călinescu, rătăcit în propriile scorneli, nu spune însă și care au fost roadele „*voinței de a scrie*” și cum se face că n-au mai ajuns până la noi. Dacă Eminescu avea versurile stocate în memorie și dacă dorea să le dea publicității, ce era mai simplu decât să le transcrie? [Maiorescu mărturisește că inteligența „copleșitoare” a lui Eminescu era „*ajutată de o memorie căreia nimic din cele ce-și întipărise vreodată nu-i mai scăpa (nici chiar în epoca alienației declarate)*” – subl. ns.; (Eminescu și poeziile lui).]

Când îl acuză pe Eminescu că ar fi încercat să dea „*lumii iluzia productivității sale*”, Călinescu devine agresiv și jignitor. Care lume? Față de cine dorea Eminescu să pară altceva decât era? Cu ce scop s-ar fi străduit să înșele niște oameni pe a căror **moralitate** (și chiar inteligență) nu dădea două parale? Cum să-l fi încălzit buna părere a unora care, zice el, nu știau să vorbească bine românește?

Să admitem însă că Gh. Călinescu ar fi avut dreptate, Eminescu rescriind versurile din memorie. Faptul nu putea constitui în nici un caz o „*fraudă*” (Călinescu nu pune cuvântul între ghilimele), pentru că textele oricum îi aparțineau și nu mai fuseseră vreodată publicate sau date de bunăvoie altcuiva spre lectură. Iar Călinescu știa bine acest lucru. De aici, și grețoașa îndulcire, prin adăugarea atributului „*înduioșătoare*”. Călinescu deformează caracterul lui Eminescu, acuzându-l cu zâmbetul pe buze de viclenie stupidă, pe care nu ar fi comis-o nici un oligofren, căci, dacă Eminescu ar fi pus pe hârtie „*versuri vechi, știute pe dinafară*”, cum să fi sperat el că i-ar putea păcăli pe junimiști, câtă vreme respectivele versuri se aflau în lada lui cu manuscrise, ladă despre care avea garanția că ajunsese la Maiorescu, din moment ce acesta se autoservise de acolo cu 20 de poezii, incluse în volumul editat la Socec și adus lui la Döbling, pe 31 decembrie 1883?

G. Munteanu, alt biograf cu carte de vizită sticloasă și mare cât un panou publicitar electoral, după ce citează misiva trimisă de Eminescu lui Negruzzi de la Mănăstirea Neamțului, se întreabă derutat ca un titirez în căutarea repaosului:

„Mod de a le reaminti complementațiilor că încă n-a murit? Ar fi interesant de știut cum au receptat ei acest mesaj.”

Nici un cuvânt despre faptul că, din acele „*mai multe versuri*”, trimise o dată cu epistola, Negruzzi nu a publicat decât o poezie! În schimb, ni se sugerează că aceste rânduri ar fi o umilă atenționare „*că încă n-a murit*” – din ce alt motiv, dacă nu pentru a cerși un gologan sau un zâmbet pus pe hârtie? Teamă ne e că nici de data aceasta biograful n-a reușit să depășească propria nimicnicie, întrebarea lui dezvăluind doar cum ar fi procedat el însuși, într-o situație similară.

În pagini trecute, am prezentat cu reținere câteva fraze dintr-o scrisoare despre care se pretinde că Eminescu i-ar fi trimis-o Veronicăi Micle din ospiciul de lângă Mănăstirea Neamțului. Revenim asupra textului, reproducându-l așa cum apare în lucrarea doctorului Ion Nica, *Mihai Eminescu. Structura psiho-somatică* (publicată în 1972, la patru decenii după beletristica... științifică a lui Călinescu):

„Așadar – scrie I. Nica –, Eminescu, perfect lucid, sensibil și afectuos, are iar aparența unui om sănătos, și e pe punctul de a-și relua locul în societate și de a demonstra conservarea facultăților sale spirituale și creatoare. Prăbușirile interioare își găsesc

însă expresie în conștiința stării rele prin care a trecut și în sentimentul singurătății și al morții obsedante. Complexele ce-l stăpânesc și-l dezarmează îi mai conferă un singur refugiu. «Vei fi aflat lovitura ce a zdrobit creierul meu. Singur, fără un ajutor și o mângâiere, îmi duc zilele de azi pe mâine. Numai privindu-ți portretul, în sufletul meu blazat se coboară o rază de lumină din ochii tăi. Vestea că vei veni să mă vezi, aici, în casa de nebuni, mă face să mai supraviețuiesc clipelor de a sfârși cu viața. Micul tău Emin n-a uitat să mai scrie versuri, citește-le:

Așternut în iarba verde
În poiană, către seară,
Aștept luna cea de vară
După deal ca să răsară.
Și privesc cu drag în valea
Ce se-ntinde hăt departe...
Pân' ce munții-nchide calea
Unei lumi ce ne desparte.
Și tot trec gândiri, o mie,
Prin o minte amăgită...
Ce va fi în veșnicie
Dacă clipa-i urgentă?

Tristețea poeziei ne face să dăm crezare celor ce au făcut să ne parvină veștile că «Eminescu în ospiciul de la mănăstirea Neamț era de o melancolie sfârșietoare» (afirmația citată în final îi aparține lui R. Șuțu).

Că autorul acestor rânduri (nu se știe de unde preluate de I. Nica) face pe neajutoratul, treacă-meargă (poate chiar e, și-atunci e-n dreptul lui deplin). Dar ca noi să citim asemenea confecții puse pe seama lui Eminescu și să ezităm dacă să-l credem sau nu pe medicul literator, nu ne-o mai iertăm. Am comis imprudența de a supraestima profesionalismul autorului și, astfel, ne-am lăsat influențați de reputația lui I. Nica – ceea ce, desigur, este inacceptabil.

Ilogică și prost formulată, pretinsa scrisoare de mai sus conține afirmații pe care Eminescu nu le-a făcut nici când s-a aflat sub o mare și constantă presiune (de pildă: „Vei fi aflat lovitura ce **a zdrobit creierul meu**” subl. ns.), precizarea „aici, în casa de nebuni”, fiind parcă dictată de un procuror trimis să smulgă de la victimă, cu orice chip, declarații explicit incriminatoare. Textul este plasat de I. Nica imediat după menționarea epistolei lui Eminescu către Vlahuță („Nu te pot încredința îndestul cât de odioasă e pentru mine această specie de cerșetorie, deghizată sub titlul de subscripție publică...” – 26 ianuarie 1887), despre care constată că are „un scris corect, îngrijit, fără ezitări sau tremurături”, această așezare în pagină fiind de natură să sporească credibilitatea falsului.

Așa-numita *epistolă* prezentată se află în stranie „concurență” cu poezia *De ce nu-mi vii*, care rămâne o chemare plauzibilă, la care Veronica a și răspuns, cinci zile după publicarea ei, trimițându-i propriul volum de versuri, împreună cu dedicația: „*Scumpului meu Mihai Eminescu, ca o mărturisire de neștearsă dragoste*” (dovadă că nu se adresa unui nebun, închis în balamuc). Mesajul din *De ce nu-mi vii*, discret, demn, potrivit firii dintotdeauna a lui Eminescu, incapabil să abdice vreodată de la sine, este vădit incompatibil cu formulări puerile, precum aceea că „*n-a uitat să mai scrie versuri*”. Și asta nu pentru că s-ar fi supraestimat, cum lasă să se înțeleagă alde Panu. Dimpotrivă, ne îndoim că Eminescu, personalitate de dimensiune morală și intelectuală încă puțin cunoscută de către cei care s-au îmbulzit să-i romanțeze viața, a avut conștiința înaltei sale valori, înțelepciunea geniului impunându-i și modestia marelui creator autentic. Faptul că a apreciat unele dintre propriile **poezii** nu înseamnă că era entuziasmat de **poetul** Eminescu, numărul mare de ciorne nedate de el tiparului, dar publicate de Maiorescu, atestând grăitor acest lucru. Niciodată deplin mulțumit de sine (de aici, și neconținutele cizelări ale manuscriselor), Eminescu a dovedit și un spirit de responsabilitate ieșit din comun:

„Vă mulțănesc din inimă pentru eventualitatea ce mi-ați pus-o în perspectivă a numirii umilei mele persoane în însemnatul post de profesor de filosofie, dar cred că, cu toate că o astfel de propunere nu-mi poate fi decât măgulitoare și potrivită întregii mele dispoziții firești, după conștiința mea totuși ea vine prea devreme. Formalitatea unui titlu academic, ar fi, desigur, piedica cea mai mică și cel mai ușor de trecut; dar e aceasta singură? Pot eu, ca fără un plan de studii hotărât, pe care să-l fi prelucrat în întregime, să îndrăznesc la vârsta mea să mă apuc de acest lucru?” (epistolă către Maiorescu, 5 februarie 1874).

Nu sentimentul propriei superiorități l-a marcat pe Eminescu, ci groasa îngustime a celor care dovedeau o știință invers proporțională cu poziția lor socială și care, nu în ultimul rând, aveau o moralitate de paradă. Nu credem că Eminescu a remarcat atât lumina pe care o aducea el însuși, cât negrul ocean de mediocrități din jur (12 februarie 1882):

„La Cameră mă duc în toate zilele, mă voi duce și mâine. Adunarea e îndealtmintrelea foarte agitată de cestiunea agrară și azi a vorbit Rusilachi – ceea ce rar se întâmplă – trei ceasuri în contra conservatorilor fel de fel de nerozii și de nimicuri. Cu ocazia asta am constatat cu oarecare rușine că nu există în toată adunarea decât doi oameni poate cari pot construi o frază corectă: Cogălniceanu și Maiorescu” (subl. ns.).

Spre deosebire de cei care, învârtindu-se în sine ca un gândac într-un borcan, au impresia c-ar fi ei înșiși nesfârșiți, Eminescu și-a simțit mereu propriile limite. Bunăoară, după ce recitește *Epigonii* și *Venere și madonă*, îi scrie Veronicăi:

„...ce greșeli de ritm și rimă, câte nonsensuri, ce cuvinte stranii! E oare cu putință a le mai corija, a face ceva din ele?” (8 februarie 1882).

A fi mai mult decât nimicul nu-i chiar foarte greu, dar nici încântător nu e. Credem că Eminescu a fost alesul care, paradoxal sau nu, a reușit să întrunească, totdeauna la superlativ, nebănuitele virtuți ale omului obișnuit.

De aceea, acel fals Eminescu propus de doctorul I. Nica este **structural** (ca să fim în tema cărții numitului) opusul celui care, la 8 februarie 1878, îi mărturisea lui I. Negruzzi:

„Spun drept că n-aveam de gând a mai tipări versuri. Această cură radicală de lirism o datoram Junimii din Iași, căci desigur că pentru convulsii lirice răsul e mijlocul cel mai bun și cel mai rău. Acest din urmă punct e mai cu samă important nu pentru deșertăciunea personală (departe de mine aceasta), dar pentru convingerea că lucrezi sau nu în zadar. Eu sunt scriitor de ocazie, și dacă am crezut de cuviință a statornici pe hârtie puținele momente ale unei vieți destul de deșerte și de neînsemnate, e un semn că le-am crezut vrednice de aceasta.”

Eminescu, ca pretins autor al epistolei publicate de I. Nica, nu putea fi decât dușman celui care, în *Criticilor mei*, întreabă exasperat:

*„Unde vei găsi cuvântul
Ce exprimă adevărul?”*

și al celui care socotea de-a dreptul ofensator îndemnul ca un poet să devină negustor de vorbe, pentru a-și asigura un „nume” sau glorie („*Oare glorie să fie a vorbi într-un pustiu?*”):

*„Acea tainică simțire, care doarme 'n a ta harfă,
În cuplete de teatru s' o desfaci ca pe o marfă,
Când cu sete cauți forma ce să poată să te-ncapă,
Să le scrii cum cere lumea, vro istorie pe apă?”* (Scrisoarea II)

Oricât de mare ar fi încărcătura simbolică pe care am da-o dilemei de salon din marginea târgului, cu care se încheie versurile oferite de I. Nica:

*„Ce va fi în veșnicie
Dacă clipa-i urgisită?”*

aceasta rămâne parte dintr-o scriere ce aduce a melodramatic jurnal intim versificat, model Riria, din care mai lipsesc doar numele intendentului și ora la care bătea clopotul ospiciului ca să cheme la masă. Cum ar putea sta o astfel de **întrebare**, rostită parcă de cineva căruia tocmai i s-a furat portofelul, alături de **convingeri** precum:

*„Noi reducem tot la praful, azi în noi, mâine 'n ruină;
Proști și genii, mic și mare, sunet, sufletul, lumină –
Toate-s praful... Lumea-i cum este, și ca dânsa suntem noi” (Epigonii).*

*

*„Muști de-o zi pe-o lume mică de se măsură cu cotul,
În acea nemărginire ne 'nvelim, uitând cu totul
Cumcă lumea asta 'ntreagă e o clipă suspendată,
Că 'ndărātu-i și 'nainte-i întuneric se arată.
Precum pulberea se joacă în imperiul unei rază,
Mii de fire viorie ce cu raza încetează,
Astfel, într'a veciniciei noapte pururea adâncă
Avem clipa, avem raza, care tot mai ține încă.
Cum s'o stinge, totul piere, ca o umbră 'n întuneric,
Căci e vis al neființii universul cel himeric . . .” (Satira I)*

Poate, unii vor spune că în cuvinte stupide precum: „*să mai supraviețuiesc clipelor de a sfârși cu viața*” s-ar găsi formidabila dovadă a alienării lui Eminescu! I-am întreba: precis au citit *La steaua*, *De ce nu-mi vii* și epistolele către G. Panu și Vlahuță? Ar mai putea zice dumnealor: comparațiile de mai sus n-au relevanță, căci ele în sine nu pot dovedi că Eminescu n-ar fi înnebunit după ce le-a scris. Așa este, numai că mult vânturata *nebunie* trebuie și demonstrată. Or, în timp ce denigratorii lui Eminescu spun verzi și uscate, dar nu numai că nu aduc probe, ci le resping sau le falsifică și pe cele existente, Eminescu însuși dovedește prin tot ceea ce face (poezii, traduceri, articole în presă) deplină și constantă luciditate.

4 ianuarie

Al. Vlahuță publică în ziarul *Lupta* un articol pe cât de interesant, pe atât de ocolit de biografii lui Eminescu. Apărut la rubrica „*Scrisoare către cititori*”, articolul (pentru textul integral, vezi **Anexa 5**) este redactat sub influența situației din acel moment a lui Eminescu.

Așa cum am arătat (și cum vom mai repeta, căci prea mult timp a stat ascunsă această informație), încă din primele rânduri, Vlahuță face o afirmație surprinzătoare, ca să nu spunem **șocantă**:

„Ce păcat că nu mai avem între noi pe cel mai puternic și mai luminat talent, ce ne-a fost dat s' avem, pe fratele Eminescu, al cărui desgust de om superior nedreptățit – 'l-a făcut să se retragă din mijlocul nostru (subl. ns.), tocmai atunci când ne era mai scump și mai necesar! – Puțini sunt oamenii luminați și drepecți, de cari să ne fie dor când nu 'i-ai văzut o săptămână, a căror vorbă bună, cinstită și înțeleaptă să 'ți răcorească inima și să 'ți însenineze gândurile, a căror prietenie să 'ți potolească necazurile și să te întărească în dureroasa luptă a vieței.”

Iată o explicație a dispariției lui Eminescu din Iași, total neconvenabilă celor a căror „știință” se bazează pe băznelile lui Zosin (care nu împlinise 14 ani, la data la care Vlahuță scria aceste rânduri). Prin urmare, Vlahuță nu știa că Eminescu ar fi fost trimis sub escortă spre a fi predat unui ospiciu, ci că acesta, **dezgustat de nedreptățile la care era supus**, ar fi părăsit Iași **din proprie voință**. Și, desigur, el nu era singurul care cunoștea acest lucru. Până și *Epoca*, ziarul conservatorilor – care, profitând de faptul că lângă Mănăstirea Neamțului se afla un ospiciu, sugerase în noiembrie că Eminescu ar fost internat în acel balamuc – a fost nevoit să tacă mâlc.

Ceva mai încolo, Vlahuță bate șaua să priceapă Maiorescu:

*„Nu lauda ieftină și banală a fluturașilor ușurei și cu pretenții de cunoscători, nu strângerea precipitată de mână și zâmbetul afectat al celebrităților **patentate**, ce vor să treacă fără multă osteneală de patroni și de proteguitori ai literaturii acestui veac (subl. ns.), nici aprecierile în doi peri ale criticaștrilor, cari fac pe șireții și pe grozavii, – nu ast-fel de fleacuri vor putea vr' o dată să ție de cald unui semănător cinstit și serios în țarina uscată a literaturii noastre.*

Acestea sunt parigorii și încântări copilărești, după cari tremură lăutărășii perpeliți și ahtiați, cari 'și închipuiesc că gloria e o milostivă de trotuar, ce se dă 'n capcană, pe te-miri-ce, și se lasă 'n cucerirea ori-cărui neghiob.

Unii dintr'înșii rămân vecinic netulburați în desmerdătoarea lor amăgire și mor împăcați și siguri că operele lor trec la posteritate, mari și neperitoare."

De ce nici unul dintre biografi nu amintește acest articol al lui Vlahuță? Când ai idei fixe sau vrei să aperi cu orice preț o anumită nelegiuire, vezi numai ceea ce îți convine.

15 ianuarie

*„Și ce e alta nebunia
decât cea mai grozavă înjosorire?"*

Lacrimi mucegăite și scrâșnet de dinți

Ziarul *Lupta* (datat 15 ianuarie) publică articolul *Eminescu*, semnat de Constantin Mille (textul integral se găsește în **Anexa 6**). Conținutul mincinos și întru totul anti-Eminescu ne obligă să luăm în calcul ipoteza în care apariția lui ar fi fost determinată de două evenimente anterioare: epistola lui Vlahuță, din 4 ianuarie și, mai ales, expedierea de către Eminescu a unui număr necunoscut de poezii către Negruzzi, care a publicat, repetăm, numai una dintre ele (*De ce nu-mi vii*).

Mille nu se încurcă cu jumătăți de măsură:

*„Omul cugetător, scriitorul care a știut să întrupeze în forme așa de gingașe vorba românească, **nu mai există**. Tot ce a rămas din Eminescu, e animalul care 'și îndeplinește funcțiunile, mașina omenească, pe care nu o mai însușește suflul cugetărei" (subl. ns.).*

De unde această nenorocire? Nu e prea clar. O dată, C. Mille pune totul pe seama durerii (*„durerea care 'i-a sfărâmat mințile"*), altă dată, vede răul numai în efortul de a gândi (*„Cugetarea prea adâncă 'i-a luat lui puterea de a cugeta..."*).

„Pentru public", zice Mille, Eminescu ar fi fost una dintre *umpluturile* care dădeau formă *Junimii*, doar *„un cerc restrâns de oameni"* socotindu-l *„cu drept cuvânt, poetul cel mai talentat al României contemporane"*. Ca banală umplutură în versuri, Eminescu și-ar fi trăit *„traiul mai bine de zece ani din viața sa"*, vreme în care, accidental, ai zice, a mai comis și ceva articole de ziar (cam cât să umpli vreo mie două sute de pagini de carte, scrise cu literă mică, de gazetă). Numai că, mai spune Mille (care nu poate uita că a fost *„de câte-va ori batjocorit"* de Eminescu, în paginile *Timpului*), articolele respective or fi ele *„memorabile"*, dar numai *„ca bucați literare"* (parcă ar cita din

E. Simion!), căci „*Neputându-și pune idealul înainte, el a trebuit să și-l pună în urmă, declarând de nebunii și invențiuni demagogice, în deobște toate eforturile cinstite de-a merge înainte*”. Poate Mille chiar asta credea, deși ne îndoim serios, deoarece, peste numai câteva luni, la 1 aprilie, Panu, în a

OMUL PERICULOS

Eri seară o nelegiuire și o trădare a intereselor țării s'a comis de guvern și de Cameră în condițiile cele mai nedemne. S'a votat autorizarea ca guvernul să poată încheia convenție provizorie cu Austro-Ungaria.

(Instigatorul acestei manoperi, omul care a impus voiața sa străină ministrului și Camerei, este acea ființă care de ani este la noi instrumentul străin, este acel personaj egoist și neiubitor de țară care să numește rege și care în realitate nu este decât o catană nemțească, când un ulan prusian.

G. Panu, *Lupta*, 1 aprilie 1887

cărui foaie publica, va semna articolul intitulat *Omul periculos*, care începe astfel (textul integral se află în **Ancxa 8**):

„Eri seară o nelegiuire și o trădare a intereselor țării s-a comis de guvern și de Cameră în condițiile cele mai nedemne”.

Așadar, Guvernul a trădat, Parlamentul – așisderea. Regele era mai breaz? Dimpotrivă, zice Panu, el era capul răutăților, era acea „ființă care de ani este la noi instrumentul străin, este acel personaj egoist și neiubitor de țară”, căruia i se zice rege în mod

greșit, întrucât, „în realitate nu este decât o catană nemțească, când un ulan prusian”. Acest „om sinistru”, care „a îngenunchiat țara Austriei” (chiar în perioada în care a fost sechestrat Eminescu), „a impus ministrului său această trădare, iar servilii de la guvern au impus aceasta celorlalți servili din Cameră” – adicătelea, trădare în lanț, a tuturor palierelor clasei politice, energic susținute de „forțe” economice precum Warshawski. Panu aruncă întreaga vinovăție asupra regelui, „sufletul blestemat al regimului” de-atunci, dar prin ceea ce spune dovedește că o fi fost acesta „izvorul tuturor relelor”, dar că era un izvor care plăcea multora, dispuși oricând să se adape la el.

Așa stând lucrurile din punctul de vedere al ziarului *Lupta*, care erau acele „*eforturi cinstite de-a merge înainte*” invocate de Mille și pe care le-ar fi blamat pe nedrept Eminescu, declarându-le „*de nebunii și invențiuni demagogice*”? Dacă, la patru ani după eliminarea lui Eminescu din viața publică, *Lupta* constata putregaiul descris de Panu, unde mai era eroarea lui Eminescu? Cine făcuse „*eforturi cinstite*” în țara asta, devenind din acest motiv, pe nedrept, ciuca bățăilor în *Timpul*?

Scuipând din când în când zemuri de soiul: „*facla geniului poetic*”, Mille îl căinează pe Eminescu pentru „*zdrobitoarea muncă a ziaristicei*”, în care acesta ar fi pus „*aceiași patimă care o puneă în versuri*” (?). Observând din pruncie că orice gură de apă băută din ulică secătuiește recipientul, socialistul C. Mille aplică regula și în cazul lui Eminescu, ajungând la o concluzie pe măsura lui:

„În fie-care din revistele sale, puneă câte ceva din puternicul său eu, consumându-se pe dânsul”.

Pentru Mille, „*Eminescu judeca cu simțirea, nu cu mintea*”, motiv pentru care ar fi devenit și „*reacționar*”. În întreaga lui expunere, remarcăm suspecta apropiere de **linia Maiorescu**. De asemenea, nu ne-ar mira ca de aici să se fi inspirat și autorii mai recentului scenariu privindu-l pe Eminescu, care îl prezintă gata-gata să treacă munții cu arma în mână, decis să nu se oprească decât la Viena. Asupra acestei teorii noi, în care este implicat și numele lui Axente Sever, vom reveni.

Eminescu, mai scrie Mille, „*duce greul jug al vieței moarte într’ o casă de nebuni*”. De ce ajunsese acolo? Socialist cu o răbdare divină, Mille explică:

„...această nebunie este o tortură pentru dânsul. Nebuniei nu ’i-a pus cu desăvârșire vâlul inconstienței între el și lume. Ea stă în aceia că în capul lui s’au sfârșat rezorturile minții care te fac să ai și oare-care conveniențe sociale, care stăpânesc înclinările firești. Î[n]chipuiți-vă că vedeți o femeie frumoasă, cu forme bogate, o femeie care deșteaptă în tine pofta firească de-a o posedă. Închipuiți-vă că această femeie este amanta sau nevasta ta, de sigur nu te-ai opri nici un minut să a (?) atingi sânul, să o ciupești chiar. Pe această femeie nu o cunoști însă, o găsești pe stradă sau într’ un local. De sigur că conveniențele sociale te oprește să ’ți dai curs liber dorințelor năutrice. De îndată ce acest rezort care te ține pe loc e rupt, omul în această privință e nebun, de și în toate cele alte relațiuni cu seminii săi, poate să fie cât de sănătos.

Tocmai acest rezort al conveniențelor sociale e rupt la Eminescu. El nu mai poate opri cursul înclinărilor firești.”

Din mărturia lui Mille lipsește orice exemplu concret de victimă. Este straniu cum din multele femei, „*cu forme bogate*” și cu sâni tatonaji zi de zi de Eminescu pe stradă și în localuri, nici una nu s-a revoltat. În schimb, iată, depune plângere pentru posteritate un mascul. Și nu o face pe când se petreceau teribilele scene care l-ar fi scandalizat (și la care, cum altfel?, nu fusese martor), ci la două luni după ce „*pericolul public*” părăsise Iașii. Dar

dacă Mille n-a îndrăznit să pretindă că, o singură dată măcar, asemenea gesturi imaginare ar fi fost sancționate de Poliție ori de opinia publică (presa vremii stă și ea mărturie), această nerușinare și-a permis-o Călinescu, căruia i-a venit mânășă:

*„...cum femeile nu-i aruncau decât ocări și **expedițiile se terminau cu intervenția poliției**, vechiul **misoginism** al poetului se traduse în acte reale, și Eminescu **alerga să pedepsească pe Dalila**, apucând pe doamne de turnura învoaltelor lor rochii...”* (subl. ns.).

Și nimeni nu i-a cerut socoteală, că de!, era „divinul” și se enerva ușor și, vorba Corneliei Ștefănescu, subordonat al lui Călinescu la Institut (vezi I Oprișan, *G. Călinescu. Spectacolul personalității*):

„Când se enerva, se făcea pata aceea roșie și dădea din cap. Știu din excursii, din călătoriile de studii... Când începea să-i apară pata, deveneam toți de-o cumiințenie exemplară. Altfel, ne zbenguiam (?), făceam toate cele... Când se iveau pata, nu mai spunea nimeni nimic.”

Fără comentarii!

Mille își încheie explicația cu o precizare (sublinierea ne aparține):

*„De sigur că această nebulie, e o nebulie lucidă, o nebulie care te face să știi că ești nebulă, care te face să ’ți anihilezi și mai mult cugetarea, primblându-te **printre nebunii și călugării** de la mănăstirea Neamțului... Căci acolo a ajuns bietul Eminescu.”*

Cum călugării nu se plimbau prin ospiciu și cum alienații nu aveau voie să părăsească curtea acestuia, Mille se dă singur de gol: Eminescu nu fusese dus cu forța la Neamț, ca un ireponsabil, ci a mers la mănăstire din proprie inițiativă. De altfel, în alt pasaj Mille scrie că Eminescu era „*înmormântat de viu între zidurile mănăstirii Neamțului*”, care era situată la câteva sute de metri depărtare de balamuc. În plus, prin acest articol, Mille îi contrazice nu numai pe Vlahuță – care scrie că Eminescu s-a **retras scârbit** – ori pe redactorii ziarului *Universul* – care informează că acesta este **adăpostit** la mănăstire –, ci și pe „amica” lui, Cornelia Emilian-muma.

Că Mille minte, nu încapă îndoială. Cum însă de a născocit ceea ce era posibil din punct de vedere medical – și, deci, credibil? De unde a obținut suportul teoretic al invențiilor lui? S-a documentat singur sau a avut consilieri?

Ceea ce știm sigur este că și Maiorescu prezintă lucrurile cam la fel. Pe de o parte, când îi scrie Emiliei (7 aprilie 1884), el recunoaște:

„În ceea ce privește gândirea logică, și-a revenit complet. Extraordinara lui memorie de totdeauna, aceeași desăvârșită și evidentă”.

Dar o și avertizează că ochiu-i vigilent ar fi observat și *„unele trăsături patologice”*, între care și următoarea:

„E tăcut și liniștit, nu vorbește neîntrebat, când îl întrebi însă ceva, răspunde cu toată luciditatea.”

Desigur, între grosolănia lui Mille și cuvintele lui Maiorescu este ceva diferență, dar nu putem uita că Maiorescu făcea aprecierile citate într-o scrisoare către sora lui, foarte sensibilă la tot ceea ce era legat de Eminescu, și că, în plus, acesta tocmai fusese declarat deplin „vindecat” chiar de medicii vienezi. Prin contrast, Mille îl prezintă pe când s-ar fi aflat, pasămite, în ospiciu, *„în ghiarele nebuniei, sub loviturile păzitorilor, sub privegherea călugărilor”* (?). De-aceea, spre deosebire de Maiorescu, Mille își permite să-l numească duos *„nebunul din Mănăstirea Neamțului”*.

Cum am arătat, Mite Kremnitz avea să facă și ea declarații asemănătoare în esență, însă mai abile în exprimare:

„Cât trebuie să fi suferit Eminescu de frica nenorocirii care-l amenința și cât o fi luptat contra ei” (Amintiri fugare despre M. Eminescu, octombrie 1893 – fragmente).

Ca și Mille, nevasta medicului Curtții regale supralicitează. Ea nu inventează însă un prezent paralel cu cel real, ci o poveste veche:

„Numele lui Eminescu l-am auzit pomenindu-se, îndată ce am aflat ceva despre România. Cumnatul meu (Maiorescu – n. ns.) povestea adesea despre ciudățeniile acestui om plin de talent, care, preocupat de cărțile sale, uita mâncarea și băutura, și care-și pusese paltonul amanet în toiul iernii ca să cumpere un manuscript vechi. Rosetti (Theodor, fondator al Junimii, implicat în prima sechestrare a lui Eminescu și, mai târziu, scurtă vreme, viitor prim-ministru – n.ns.) de asemenea povestea cu căldură de apucăturile naive ale tânărului și inteligentului student, iar soțul meu (Wilhelm Kremnitz, medic al Palatului și la Spitalul Brâncovenesc, fratele Clarei, prima soție a lui Maiorescu – n. ns.), care-l văzuse odată (la Teodor Rosetti în Berlin), fusese impresionat de capul acestui tânăr tăcut și timid. Și toți vorbeau ca și cum o grea nenorocire ar fi atârnat asupra tânărului acestuia, ca și cum originea sa ar fi fost învăluită în mister” (subl. ns.).

Basme pentru copii! Și uite că unii chiar au adormit, auzindu-le!

Ce ziceau medicii despre smintiții autentici? Într-un raport medico-legal, întocmit în martie 1878 de Al. Șuțu, George Alexianu și Paul Petrini se afirmă neted că în paralizia generală se ajunge rapid la demență (pag. 18):

*„În perioada prodromică a paralisei generale, omul, **deși în aparență se bucură de facultățile lui intelectuale**, deși nu prezintă în cuvintele lui un delir oare-care, el însă **committe fapte immorale și delictuoase**. El devine **incendiar, violator, furt, omucid**; el **desprețuește toate convenințele sociale**, se isbesce de toate legile; el esse la fie-care pass din simțul comun.*

*Dară, fără de considerațiunea că această perioadă prodromică durează câte-va săptămâni și luni, malatia ajungând repede la **demență**.”* (subl. ns.).

Problema este: Eminescu nu a ajuns „la demență” nici repede, nici încet. Principalul nostru martor rămâne doctorul Șuțu, a cărui mărturie exclude paralizia generală progresivă, în care unii își puseseră toate speranțele.

Asta, ca să nu mai vorbim de faptul că în același document medical se face și următoarea afirmație:

*„Dară, mai înainte de a arăta în ce malatii mintale se observă formă zisă raționantă, trebuie să declarăm că **noi nu admitem alterațiunea izolată a facultăților umane, ci alterațiunea lor totală**; cu alte cuvinte, nu poate exista, după noi, leziune în unele facultăți numai, celelalte fiind absolut sănătoase”*

Ce mai scrie Mille, fost Milea, fiu de boiernaș scăpătat?

*„Când din nou Eminescu fu luat de vârtejul nebuniei, ziarele de abea anunțară faptul, fiindu-le chiar rușine să spună că Eminescu e nebun. Nebunia pentru unele ziare, să traduce prin perifrază: **o crudă boală**.”*

Sărmană presă timidă, manevrând tremurătoare perifraze! Noroc cu Mille, care n-ar fi roșit nici pus la fiert!

„Și ca ultim ecou, Monitorul Oficial publică numirea d-lui X, în locul d-lui M. Eminescu, în postul de sub-bibliotecar al Universității din Iași!... Un post în care Eminescu murea de foame cu o sută cinci zeci de lei pe lună!...

Și după această nimic, nimic. Alte lucruri interesa opiniunea publică.”

Dacă după anunțul din *Monitorul Oficial*, privind așa-zisa înlocuire a lui Eminescu dintr-un post pe care nu l-a deținut n-a mai urmat „*nimic, nimic*”, de vină nu a fost „*opiniunea publică*”, interesată de „*alte lucruri*”, ci gazetarii, care-o îndopau cu acele „*alte lucruri*”. Dar unul dintre acei gazetari nu se chema oare C. Mille?

„Iar de atunci, **înmormântat de viu între zidurile monastirei Neamțului**, nimeni nu am mai auzit de Eminescu” (subl. ns.).

Oare Mille nu discuta niciodată cu Vlahuță? Oare nu citea nici *Lupta*, unde acesta scrisese negru pe alb, cu doar 11 zile mai devreme:

„Ce păcat că nu mai avem între noi pe cel mai puternic și mai luminat talent, ce ne-a fost dat s' avem, pe **fratele Eminescu, al cărui desgust de om superior nedreptățit – 'l-a făcut să se retragă din mijlocul nostru** (subl. ns.), tocmai atunci când ne era mai scump și mai necesar!”?

Dacă patetismul viclean al lui Mille are și ceva bun în fraza de mai sus, aceasta rămâne recunoașterea involuntară a faptului că Eminescu era „**între zidurile monastirei Neamțului**”, nu la balamuc.

„Cea mai tristă priveleşte pentru mine este a vedea natura omenească **înjosorită, târâtă în noroi.**” Unde anume urmărise Mille cum „*natura omenească*” a lui Eminescu se târa „*în noroi*”? Că era „**înjosorită**” nu contestăm, doar acesta a fost scopul articolului! Tupeul lui Mille nu surprinde, căci știm cam ce și cât poate, dar cum de nu l-a tras nimeni de mânecă, așa cum s-a procedat în cazul lui Macedonski? Mille îl acuză pe Macedonski că a comis „*infamia*”, nesocotind că propria-i faptă era cel puțin la fel de gravă.

Mille vorbește despre Eminescu la trecut. De pildă: „*Ultimii ani din viață nu au fost de cât o vegetare trupească*” (interesant cum îl fură penița, căci, scriind *trupească*, disociază suferința fizică de cea intelectuală). Sau: „*țărâna rece a mormântului în care zace* (subl. ns.) *gloria veacului nostru!*...” și își încheie mizeria cu o formulare din care reiese, din nou, că nu-i mai dă acestuia multe zile de trăit („...*întind talgerul publicului, tuturor acelor care cred că poetului Eminescu i se cuvine ca răsplată națională o moarte liniștită*” [subl. ns.]), iar cu altă ocazie cere milos: „...*dacă nu mintea, cel puțin trupul să trăiască omeneste, ca o îngrijire umană să îndulcească tristul apus al acestei triste vieți!*...” (subl. ns.). A spune despre un artist că, potrivit meritelor lui, răsplata supremă la care poate spera este „*o moarte – nu o viață – liniștită*” sună teribil de încurajator și de elogios!

De la Mille să fi înțeles unii că Eminescu ar fi fost pe moarte? Aici să fie și temeiul – sau inspirația – anonimului autor al consemnării făcute, se zice, pe o carte de rugăciuni, de către cel care pretinde că l-ar fi spovedit și împărtășit la 8 noiembrie?

A greșit Mille fără să vrea? Nu credem. Chiar „nebun” să fi fost Eminescu, Mille nu ar fi scris în veci acest lucru din sinceră compătimire, căci tot el întreabă meditativ:

„Și ce e alta nebunia decât cea mai grozavă înjosorire?”,

arătând că era deplin conștient de urmările propriei fapte. Avalanșa lui de minciuni avea un scop precis: discreditarea.

La întrebarea: cum se explică apariția unei atari murdării împotriva lui Eminescu?, încă am mai avea răspunsuri plauzibile. De pildă, ne putem aminti că, în vara lui '83, Eminescu însuși fusese pe punctul de a demisiona de la *Timpul*, pentru că, profitându-se de lipsa lui din redacție, „s-a strecurat articolul infect al lui Bassarabescu” (împotriva lui Maiorescu). Acuzând „modul anonim în care acest individ își trimite insanițările la *Timpul*”, Eminescu îi scrie lui Maiorescu: „Azi am declarat că mă retrag de la *Timpul* dacă nu se face o deplină și sinceră retragere a acelor scrieri injurioase. Domnul Păucescu a fost însărcinat să stilizeze această retractare” (2 iunie).

„Deplină și sinceră retragere a acelor scrieri injurioase...” Citești și oftezi, apoi îți aduci aminte că semnează cel mai mare gazetar al nostru și pricepi care a fost motorul care i-a purtat geniul atât de sus.

Mult mai jenant decât spusele lui Mille rămâne însă faptul că nimeni, absolut nimeni, nu a intervenit pentru a-i lua apărarea lui Eminescu, măcar pentru a sancționa exprimările de o brutalitate întru totul gratuită! De ce acum nu s-a mai găsit un Grigore Ventura care să reacționeze, ca atunci când Macedonski publicase, în august 1883, o epigramă evident mai puțin vinovată decât spusele furibundului Mille?

Creangă? Îl necăjeau pe el însuși mari probleme și, în general, nu avea cale bătută către ziare. Mai mult, după 1 februarie 1885, când *Convorbiri literare* a publicat *Moș Ion Roată (Anecdotală)*, revista *Junimii* n-a mai primit sau – ca și în cazul lui Eminescu – n-a mai vrut să publice nici un text scris de Creangă. Dar ceilalți? Unde era Caragiale? Unde erau Maiorescu, Negruzzi și toți ceilalți junimiști care aveau să-și aroge peste ani pretinse merite față de Eminescu? Ce făcea Vlahuță, care cu nici două săptămâni înaintea lui Mille scrisese în aceeași foaie că Eminescu s-a retras din societate, „desgustat”? De ce au tăcut Miron Pompiliu, Bodnărescu, Missir și atâția alți „prieteni intimi” din Iași? Ba, dacă Harieta are dreptate când scrie că Veronica ar fi declarat „față cu persoane de cea mai bună condiție din Botoșani că preferă

să fie metresa lui Mihai de cât femeea unui prinț” (20 aprilie 1888), îndrăznim s-o adăugăm pe listă până și pe ea.

În fine, cu nici un chip nu putem trece peste stridentele nepotriviri, precum următoarea.

La 20 iunie 1884, Vlahuță îi scrie lui Maiorescu, din Dobrovăț:

„Am văzut pe Eminescu și' am stat cu el o zi. Mi-a fost cu neputință să' l înduplec a veni cu mine la țară. – La ce – zicea el – să mai porți prin lume un om mort! –

Doarme puțin, vorbește puțin și sunt zile în care uită să mănânce. Și cu toate astea se 'ngrașă – asta' l amărăște mult. Grozav ' l tulbură și ' l demoralizează lipsa de ocupație hrănitoare. El o spune adesea. – De aici, poate, în mare parte vădita umilință – sfieala copilărească din vorba și mișcările lui. – E mișcător pân la lacrimi când vezi la ce e redusă viața lui. – Toată existența i se ' ncheie într-o dinamică foarte restrânsă și înceată – cât îi trebuie cuiva ca să nu fie mort. – Citește tare puțin – căci îl obosește. Nu scrie nimica. S' a încercat – mi-a spus – dar ' i-a fost cu neputință. – L-ar trage inima la un post de revizor.

I-am propus locul de la Asil și S-ta Ecaterina, la care eu – dacă e să ni se dea – aș renunța c' o adevărată mulțămire, pentru Eminescu; – le-ar primi și i-ar prii mult.

În tot cazul – grăbiți a' l numi undeva. Altfel ' l pierdem – fără nădejde de întoarcere.

«Sunt grozav de demoralizat – mi-a spus de nenumărate ori cât am stat cu el, – aș vrea s-adorm și să nu mă mai diștept. – Cum nu poate să moară omul când vrea! –

Nu mă ' nduplec la acte de violență cu mine însu' mi.» –

E nespus de sfâșietor.”

Parcurerea acestei epistole poate produce o scurtă, dar intensă emoție „*pân la lacrimi*”. La fel de bine, însă, poate ridica și unele întrebări (inclusiv, datorită îndemnului adresat lui Maiorescu: „*grăbiți a' l numi undeva*”, care sună nițel ciudat, dacă ne gândim că, totuși, Maiorescu nu numai că nu era prim-ministru, dar nici măcar nu se afla la guvernare). Să ne rezumăm însă la faptele relatate de Vlahuță, privitor la întâlnirea lui cu Eminescu.

Așadar, Vlahuță a „*stat cu el o zi*”, timp în care a constatat că „*vorbește puțin*”, dar „*spune adesea*” că-l „*demoralizează lipsa de ocupație hrănitoare*” și că ar vrea să moară? Ce-o fi-nsemnat pentru Vlahuță a vorbi mult? Ce post putea spera Eminescu, atâta timp cât lectura îl obosea, iar scrisul i-ar fi „*fost cu neputință*”? Ca revizor școlar, slujbă la care l-ar fi tras inima, tocmai asta trebuia să facă, iar el o știa bine. Putea el, ocupând acest post, să-și depășească brusc „*sfieala copilărească*” depistată de Vlahuță?

Pe Vlahuță îl doare sufletul când vede „*la ce e redusă viața lui*”. Dar se afla, oare, Eminescu pentru prima dată într-o asemenea situație? Și-apoi, Eminescu n-o fi citit și n-o fi scris. Dar gândul? Făcea toată ziua curte morții?

Noi înșine am folosit din scrisoarea lui Vlahuță frazele pe care acesta le pune în gura lui Eminescu. Dar nu ne-am întreat: oare chiar se socotea Eminescu „un om mort” la acea dată? Chiar îi venea să-și curme zilele?

În *Amintiri despre Eminescu* (1909) Augustin B. Sânceleanu creionează, pentru aceeași perioadă, un cu totul alt Eminescu (textul este preluat din *Eminescu – înfășurat în manta-mi*, volumul II, unde este „transcris după «Neamul românesc», anul I, nr. 9”):

„M-am mai întâlnit cu Eminescu după însănătoșirea sa din întâia boală, când tocmai se întorsese din Italia. Eram mai mulți înși împrejurul unei mese din grădina Otelului de Bulevard la câte un pahar de bere într-o duminică după-amiază. Eminescu era foarte în vervă, foarte vesel și comunicativ. El ne-a recitat bucăți întregi din Virgiliu, așa că am rămas cu toții uimiți cum de nu i s-a alterat memoria în urma bolii” (subl. ns.).

Cine prezintă adevărul? Vlahuță sau Sânceleanu? Să credem că amândoi aveau dreptate, relatând despre clipe diferite, în care și dispoziția lui Eminescu era alta? Vom apela la un arbitru. Îl alegem pe Missir, căci, din gașca junimistă fiind, în nici un caz nu l-ar fi favorizat pe Eminescu în detrimentul „șefilor” din Capitală. El îi scrie magistrului:

„Va fi fost el melancolic și blazat înainte de boală, dar nu cred că împrejurările externe și teoriile pesimiste, cu care se îndeletnicea (?) pe atuncea, să-i fi smuls tot gustul de viață. Astăzi pare că nu i-a mai rămas nici un stimulent, care să-i activeze fie gândirea, fie simțirea lui; pare că nu există nimic pe lume care să-l poată atrage, lucru pe care l-am constatat în multe ocaziuni” (13 mai 1884).

La primă vedere, ar spune cam ceea ce zice și Vlahuță, Missir constatând, personal și „în multe ocaziuni”, că n-ar exista „nimic pe lume care să-l poată atrage” pe Eminescu. Dacă s-ar fi oprit aici, încă am mai fi stat pe gânduri. Din fericire, continuă, spunând ce anume socotea el că ar trebui să-l atragă pe un om normal:

„Așa d. ex. trebuia să se mute de la Pompiliu, fiindcă se dădea cu chirie odaia ce o ocupă alături de Pompiliu. A fost mutat la Burlă. Aici a rămas nemulțumit de comunitatea locuinței cu Burlă. I-am propus atunci să se mute singur într-o odaie mobilată, și fiindcă era o asemenea odaie în casa unde șed eu, am voit să-l aduc la mine. Aceasta i-ar fi plăcut, dar n-a avut energia să o voiască, nici energia să se despărtească de 40 de franci pe lună. I-a trebuit haine subțiri. Și-a făcut cu Pompiliu, și a dat 60 fr. – cu greu nevoie, fiindcă i se păreau prea scumpe. Îi trebuie lucruri de

schimb și se căinează că n-are; îi propun să meargă să-și cumpere, lasă lucrul baltă. Regretă că n-are biblioteca lui lângă dânsul...”

Așadar, lipsa de *voință* se manifesta în chestiuni ne semnificative, precum închirierea unei locuințe mai bine plasate ori cumpărarea unor haine noi. Este clar că Missir n-a priceput nimic din drama lui Eminescu, habar n-având că acesta fusese depozitat peste noapte de o bibliotecă având mii de volume și de circa 14.000 de pagini de manuscris. Capac la toate, nu mai avea nici slujbă. În atare situație, chiar ar fi dovedit luciditate dacă și-ar fi tocat puținii bani rămași spre a cumpăra lucruri mai mult sau mai puțin necesare, dar nu vitale?

Cităm din aceeași epistolă a lui Missir:

„Mai deunăzi îmi spunea că el este «ein aufgegebener Mensch» (un om sacrificat – n. ns.) și în adevăr acesta este sentimentul ce pare că-l are despre sine. Cu două zile în urmă dispăruse cu provisorul de la liceu, cu Dogaru, și nu-l mai vedeam. Am avut ieri o adevărată surpriză întâlnindu-l mai vesel și mai comunicativ, istorisindu-ne că s-a dus cu Dogaru la Pesther (o grădină din Iașii acelor vremuri – n. ns.) – Dogaru e rudă cu [V. A.] Ureche – și că a dormit acolo, că mănâncă la masă la Dogaru și își trece timpul cu el, că d-na Dogaru e o femeie tare bună. Asară a venit la Junimea și era iar întunecat la față.”

Socotindu-se **un om sacrificat**, Eminescu nu avea un sentiment, cum crede Missir, ci făcea o constatare. Și, cum încă putea să fie „*vesel*” și „*comunicativ*”, rezultă limpede că nu o făcea de pe poziții fataliste, starea lui depinzând de mediul în care se afla – *Junimea* nedovedindu-se unul prielnic, din motive lesne de bănuț.

În ciuda acestei realități corect percepute, moralul lui Eminescu nu era nici pe departe atât de căzut cum îl prezintă Vlahuță. Missir mai raportează:

*„Nefiind bine cunoscut cu dânsul de mai înainte, când m-am întors la Iași după Paști m-am ferit de a-i intra în suflet, pentru ca să nu-l jenez. Încetul cu încetul am intrat însă în intimitatea lui prin Pompiliu, astfel că azi **când îi dau prilej, îmi spune multe** și-l cunosc foarte bine în ceea ce este și cum este...”* (subl. ns.).

În acel an, Paștele căzuse pe 5 aprilie. Așadar, în circa o lună, fără să-i fi fost „*bine cunoscut*” lui Eminescu „*de mai înainte*”, Missir reușește să pătrundă „*în intimitatea*” acestuia. Mai mult, el face o mărturisire senzațională: Eminescu **îi spunea multe**, dar numai cu condiția ca **să i se dea prilejul să o facă. Adică, Eminescu vorbea, dar numai dacă alții aveau timp și pentru el!**

Ce să mai credem despre afirmațiile lui Vlahuță?

Scrisoarea lui Missir este mai apropiată prin cele relatate de mărturia lui Sânceleanu, asigurându-ne că aceasta este plauzibilă. În măsura în care spune adevărul, Sânceleanu marchează unul dintre primele momente în care „amicii” au avut o serioasă tresărire în urma întâlnirii lor directe cu Eminescu, după „întunecarea” acestuia. În contextul dat, recitarea unor „bucăți întregi din Virgiliu” poate fi privită drept subtilă atenționare a celorlalți asupra realei stări de sănătate.

Fără a băga mâna în foc pentru exactitatea spuselor lui A. B. Sânceleanu, constatăm că starea de spirit prezentată de acesta este atestată și de I. Păun-Pincio, când se referă la sosirea lui Eminescu în Botoșani:

„Era voinic și vioi. Fără barbă, fără mustați părea foarte tânăr și parcă nu-mi venea a crede că acesta e omul, că acesta e poetul care a suferit atâta. Răspundea zâmbind și fuma cu multă poftă un capăt de țigară. (...)

Poetul râdea!... Era sănătos, vesel, mulțumit” (epistolă, 22 ianuarie 1895).

Dacă poziția lui Mille seamănă cu a lui Maiorescu, lucrul este curios și nu tocmai. Țara a fost și este condusă de un **element** politic, a cărui împărțire în partide a fost și continuă să fie în bună măsură formală, la nevoie, **stânga** și **dreapta** fiind totuna. În școli, se învață că liberalii și conservatorii ar fi dat o bătlie pe viață și pe moarte, dar nu se spune că această luptă nu s-a dus între **doctrine și idealuri** precis exprimate, ci între **persoane**, ale căror interese, simpatii și legături cu străinătatea diferă. De aceea, a spune că s-ar fi luptat partidele este impropriu, căci acestea nu sunt decât o mică armată de inși cu carnet de membru, slujind o mână de generali ambițioși, gata oricând să tocmească ciomăgari, care să le aducă voturi. La fel, socotim incorect a spune că politica ar fi **curvă**, „curve” fiind doar anumiți politicieni, care, tocmai prin lipsa lor de simțire și, adesea, prin minima lor cultură, pot deveni un real pericol social, capabili să falimenteze un neam ori să-l târască în războaie.

N. Georgescu citează un articol apărut în *Almanahul ziarului Adevărul* (1911), în care, pornindu-se de la teoria „legăturii dintre geniu și nebunie”, sunt date exemple concrete de „seminebuni care au avut o înaltă valoare socială” (Goethe, Balzac, Newton, Voltaire, Flaubert etcetera). Textul se încheie cu următoarea frază:

„Și, pentru a cita și unul de la noi, se știe că Eminescu a fost paralizic general și a murit nebun.”

Cum spuneam, articolul a apărut în Almanahul *Adevărul*. Reamintim că Mille se lăsase de socialism încă din 1895, preferând să devină patron (apoi, și „*director politic*”) al acestui ziar. Dacă în 1887 Eminescu îl silise să-și înghită veninul, acum, acesta nemaitrăind, putea da liniștit din clanță și din stilou sau putea accepta ca alții să scrie în ziarul lui lucruri care, înainte de a fi adevărate, trebuiau să-l ungă pe el la inimă.

Reamintim că tot în *Adevărul*, în același an, a apărut articolul mincinos de la un capăt la celălalt semnat de Al. Ciurcu (*Din amintirile mele* – 17 octombrie 1911), prin care acesta povestea cum Ventura (decedat de doi ani, la acea vreme) l-ar fi dus pe Eminescu la băile Mitrașewski, după care ar fi anunțat Prefectura că acesta ar fi înarmat și că ar intenționa să-l asasineze pe rege – denunț a cărui urmare ar fi fost rapida arestare și internare a „teroristului” în **ospiciul privat** al lui Șuțu.

De asemenea, N. Georgescu mai scrie că în 1887 Mille ar fi organizat „*o adevărată campanie de presă pentru a strânge bani prin chete publice, ca să aibă Eminescu din ce trăi*”. Cum ar reacționa oare N. Georgescu dacă alții, în pofida voinței sale, ar cerși sub pretextul că dumnealui ar fi un dezaxat de geniu, care ar merita să moară în liniște? Oare experiența lui Eminescu chiar trebuie trăită pentru a fi corect înțeleasă și pentru a deveni lecție?

Și-apoi, Mille să fi organizat acea „*campanie de presă*”? Mille conducea *Lupta*? Vom vedea ce scrie Vlahuță, zece zile mai târziu.

Citate culese din pod

Potrivit lui I. Nica și lui Sălcu Horvat, în această zi Eminescu i-ar fi scris lui V. Pogor:

„...Nu pot să uit dragostea ce mi-ai arătat când am fost găzduit și prin bunăvoința căruia am fost recomandat ca director de bibliotecă. Azi sunt într-o stare materială tot așa de precară ca pe vremea când eram student la Berlin. Atunci d. Maiorescu mi-a trimis din banii statului 100 de galbeni...”

Nu știm de unde este preluat citatul – autorii nu precizează – și nici de ce nu a fost publicată scrisoarea întreagă. Prin urmare, nu putem ști nici dacă este autentică. Pentru a cui imagine a fost tipărit acest pasaj nu mai trebuie s-o spunem. Admițând că Eminescu ar fi pus pe hârtie asemenea rânduri, devine esențial ce anume scrisese înainte și după aceste trei fraze. Ipotetica amintire a unor gesturi frumoase poate fi folosită și pentru a sublinia, prin contrast, fapte prezente de semn contrar.

17 ianuarie

Eminescu denunță mârșăvia

Lupta publică epistola lui Eminescu către Gh. Panu, replică la textul lui C. Mille:

„Iubite Panu,

S-a răspândit prin ziare știrea că aș fi grav bolnav. Toate aceste zvonuri, lipsite de orice fundament, sunt răspândite, poate cu rea intenție, din Iași, încât d. C. Mille, într-unul din articolele sale, a găsit motiv de a vorbi de boala mea pretinsă (subl. ns.). Te rog a spune tuturor că se află în deplină eroare și că (afară de suferința mea de picioare) nu am absolut nimic. Un mic dementi în organul d-tale de publicitate n-ar strica.”

Poate unii își spun că e imposibil ca Eminescu să nu fi fost niciodată bolnav psihic, câtă vreme, în prima scrisoare către Chibici, trimisă în 1884 de la Ober-Döbling, el însuși făcea și următoarele mărturisiri:

„Nu sunt deloc în stare să-mi dau seama de boala cumplită prin care am trecut, nici de modul în care am fost internat aici în ospiciul de alienați (subl. ns.). Știu numai atât că boala intelectuală mi-a trecut, deși fizic stau în destul de prost.”

Și, ar mai putea continua dumnealor raționamentul, dacă Eminescu însuși recunoaște în

scris că nu-și dădea seama de boala cumplită prin care trecuse, ar fi evident că maladia nu era invenție. Așa cum am mai arătat și cum – la nevoie – vom mai repeta, Eminescu nu le-a scris de drag nici lui Chibici, nici lui Maiorescu,

Ultime Informațiuni

Primim de la prietenul nostru Eminescu următoarea scrisoare:

Monastirea Neamțului. Ianuarie 1887

Iubite Panu,

S'a răspândit prin ziare știrea că aș fi grav bolnav. Toate aceste zvonuri lipsite de orice fundament sunt răspândite, poate cu rea intenție, din Iași, în cat și d. C. Mille într'unul din articolele sale, a găsit motiv de a vorbi de boala mea pretinsă. Te rog a spune tuturor că se află în deplină eroare și că (afară de suferința mea de picioare) nu am absolut nimic. Un mic dementi în organul d-tale de publicitate n'ar strica.

Primește salutările mele cele mai cordiale, cu care rămân al d-tale credincios prieten.

M. Eminescu

Lupta, 17 ianuarie 1887

epistolele expediate acestora din Viena constituind pentru el un compromis absolut necesar, fără de care se convinsese că risca să rămână definitiv în ospiciu. O dovadă în acest sens aflăm și în „*Sumar din povestea bolii Domnului Eminescu Mihail*”, cules de Ion Grămadă direct de la Obersteiner. Aici citim (sublinierea ne aparține):

24. ianuarie. *Pare destul de bine, dă răspunsuri corecte, își amintește de începutul bolii, ia parte la discuții, serios, prietenos, dorește informații în legătură cu situația lui.”*

În acea epocă, Bucureștii și Viena aveau calendare diferite. În Imperiu era în vigoare **stilul nou** calendaristic, care devansa cu 12 zile **stilul vechi**, valabil în România și folosit cu consecvență și de Eminescu. Prin urmare, 24 ianuarie vienez echivala cu 12 ianuarie românesc. Observăm astfel că în aceeași zi în care încerca să-l liniștească pe Chibici, asigurându-l că n-ar fi reținut nimic din cele ce se petrecuseră cu el (mai bine zis împotriva lui), Eminescu îl convingea pe Obersteiner de contrariu, cu speranța că va fi externat. Dar asupra măsurilor de auto-protecție luate de Eminescu într-o lume ce-i era ostilă vom reveni.

Dacă la Neamț Eminescu s-ar fi aflat în ospiciu, nu chiar în mănăstire, așa cum el însuși scrie, i-ar fi fost imposibil să răspundă articolului lui Mille — și, în nici un caz, atât de rapid. Înainte de orice, trebuia să aibă ziarul *Lupta*, or un balamuc care avea probleme cu numărul de cearceafuri și cu hrana zilnică a pacienților ne îndoiim că își permitea astfel de luxuri. Să spunem însă că totul s-a petrecut întâmplător (cineva din afara stabilimentului, ar fi trecut pe-acolo și avea cu sine ziarul cu pricina ori că intendentul era un cititor înfocat al lui Panu și făcuse abonament în nume propriu etcetera)? Să admitem, dar ce explicație mai găsim faptului că un **alienat** internat în balamuc îl determina pe patronul ziarului *Lupta* să-și recunoască eroarea? Ce explicație mai găsim faptului că, peste nici două săptămâni, la 25 ianuarie, lucrurile se vor repeta identic?

Nu mai pierdem timpul analizând minuțios toate cele necesare pentru ca Eminescu — alienat aflat sub tratament, se zice — să-i scrie lui Panu (hârtie și cerneală, bani pentru timbru, acceptul intendentului, amabilitatea unui curier ș.a.). Ne rezumăm la a constata că în aberanta ipoteză Mille-Zosin, Eminescu numai duios nu ar fi fost tratat. Corespondență bogată, cum a avut Eminescu? O glumă! Cine nu crede, să parcurgă mărturiile privind pretinsa ședere în ospiciul de la Neamț, prezentate de noi până acum! Reamintim doar ce spune

A. Z. N. Pop: „*la Neamț Eminescu a fost tratat cu găleți de apă rece aruncate pe spinare și în cap, cu cufundări în putină – tratament rudimentar hidroterapic – și cu băți cu frânghia udă*”. Azi-mâine o să aflăm că Eminescu citea *Lupta* în butoi, sub apă!

21 ianuarie

Lupta, rubrica *Informațiuni*, pagina 2:

„Am publicat mai zilele trecute o scrisoare de la Eminescu prin care restabileam el singur adevărul în privința stărei lui de sănătate.

Astăzi primim o altă scrisoare de la o persoană din Neamțu în care scrisoare ni se spune că Eminescu a început a se ocupa serios și a compus deja câte-va poezii.”

Am publicat mai zilele trecute o scrisoare de la Eminescu prin care restabileam el singur adevărul în privința stărei lui de sănătate.

Astăzi primim o altă scrisoare de la o persoană din Neamțu în care scrisoare ni se spune că Eminescu a început a se ocupa serios și a și compus deja câte-va poezii.

Lupta, 21 ianuarie 1887

Bănuim că este vorba de poeziile pe care i le-a trimis lui Negruzzi, poezii care, în marea

lor majoritate, nu au fost publicate din rațiuni ce dovedesc încă o dată că nu exista interesul ca măcar **poetul** Eminescu să mai supraviețuiască public. Oricum, știrea este foarte importantă, deoarece ea reprezintă o dovadă indirectă că Eminescu a expediat pe adresa *Convorbirilor literare* mai multe poezii, nu una.

25 ianuarie

O pâine, pentru „cel mai mare poet”!

Fără a-și modifica direcția și scopul, ziarul *Lupta* schimbă strategia, renunțând la elementul medical, pe care Mille își bazase strania și agresiva milogeală din 15 ianuarie. Așa apare o jenantă scrisoare-apel (*Scrisoare către cititori*), redactată de Vlahuță (textul integral se află în **Anexa 7**):

„Acum cinci ani, amicii și admiratorii D-lui Ioan Brătianu au deschis, în toată țara, liste de subscripții, și i-au adunat un milion. Mă abțin de la orice reflecție. Câtă nevoie avea primul nostru ministru de acest **ajutor**, e un lucru de discutat... Și regele a avut mai deunăzi nevoie de vr’ o două spre-zece moșii mari, și **țara** ’i le-a dat la moment.

Noi, românii, suntem de-o generositate fără seamăn. Aceasta se știe.”

S-o ști, dar se și uită al naibii de repede!

Lăsându-i pe rege și pe Brătianu să-i rumege spusele, Vlahuță continuă:

„Trăește în țara asta un om într'adevăr superior și într'adevăr sărac. Omul acesta nu e nici rege, nici prim-ministru. El n'a făcut război. El n'a luat Plevna, din porunca lui și pentru glorificarea lui n'au murit nici măcar o mie de dorobanți.

Și cu toate acestea e un om mare...”

E vorba de Eminescu, pe care Vlahuță îl socotește „*cel mai mare poet*”, ba chiar „*singurul poet de-o adevărată valoare în zilele noastre*”, care „*și-a dobândit, printr'o muncă inteligentă și neîntreruptă, pe lângă cunoștința perfectă a limbii, o cultură serioasă și vastă, pe care puțini, foarte puțini oameni or fi având'o în țara românească*”.

„*Cel mai mare poet*”? Cine, un „*nebun*”? Să nu-i sară muștarul lui Alecsandri și, prin (profundă) simpatie, avocatului Titus?

Vlahuță insistă asupra faptului că „*Eminescu e sărac*”, socotind cu drept cuvânt că „*Aceasta nu e o rușine, pentru el, dar e o mare nenorocire și pentru el și pentru noi*”. Apoi, cu ceva emoții, umblă la coarda sensibilă a omului, sperând să nu fie complet înțepenită:

„...nu pot să cred că nu se va găsi inimi bune și drepte, cari să simtă că rugăciunea mea nu e cerșire, și darul lor nu e pomană.

El suferă, și nouă să nu ne pese?...

Ce? Nu ne mai mișcă nimic? (...)

Țara aceasta, așa de milostivă și darnică cu toți străinii nu găsește un strop din legendara generozitate, pentru cel mai ales și mai fără sprijin copil al ei ... de la care moștenește cea mai frumoasă bogăție artistică, ce-a putut agonisi un cap genial, în săracul imperiu al literaturii noastre?”

Ei, uite că...

„Ne-a scris că'i sănătos. Un cunoscut al lui ne spune că se ocupă, și c'a făcut câte-va poezii.”

„Ne bucurăm s-auzim asta”, vor fi spus mulți, după care și-au văzut de treabă, fiind cu toții de acord că, într-adevăr, Vlahuță are dreptate: „*E rușine și neomenie*”.

După ce și-a pregătit terenul, Vlahuță anunță:

„Pentru marele nostru poet deschid, fără știrea lui și fără voia lui o listă de subscripție” (subl. ns.),

îndeamnă cititorii să nu dea „*cel mai trist exemplu de nepăsare și de ingraturitudine*”, apoi dă atacul final, sărind la punga omului:

„*Faceți colecte – zice el –, deschideți liste de subscripții, organizați baluri și reprezentații, contribuiți cu ce puteți, pentru a face o viață mai senină acestui geniu nenorocit.*

În alte părți asemenea fapte se cheamă **datorii sfinte**. **Guvernul** și **palatul** își dispută onoarea de a le plăti mai în grabă și mai cu dărnicie.

La noi **guvernul** hărăzește moșii bogaților, risipește milioane ca să întrețină spioni și bătăuși, ca să facă luminații și ca să îngrășe miile de trântori ce' i țin hangul și' i laudă isprăvile.

Noi avem un rege lacom de bani și cumplit de avar, care tremură de milogeala unui sărac, ca de cuțitul unui conspirator, un palat ale cărui uși sunt vecinic zăvorâte când e vorba de **milă** și pe al cărui prag zadarnic ar îngenunchia, ș' ar plânge un nenorocit!

La D-voastră, iubiți cititori, e toată nădejdea, iar lista de subscripție e la administrația ziarului **Lupta**.”

La sfârșit, spre deosebire de C. Mille, care scria: „*întind talgerul publicului*”, deoarece socotea că „*poetului Eminescu 'i se cuvine ca răsplată națională cel puțin o moarte liniștită...*”, Vlahuță are altă motivație („**pentru a face o viață mai senină acestui geniu nenorocit**”). Cu toate acestea, când ne amintim ultimele versuri din *Scrisoarea II*, așa cum atenționează Caragiale că au fost inițial:

„*De-oi urma să scriu în versuri, teamă-mi e ca nu cum-va*

Famenii din ziua de-astăzi să mă 'nceap' a lăuda.

Dacă port cu ușurință și cu zâmbet a lor ură

Laudele lor de sigur m'ar scârbi peste măsură”,

nu ne-ar mira ca vaietul dulceag al lui Vlahuță să-l fi iritat pe Eminescu chiar mai mult decât calomniile lui Mille.

Marea greșală a lui Vlahuță (căci greșală sperăm c-a fost, deși există anumite suspiciuni generate de faptul că el nu a dat imediat publicității răspunsul prompt primit de la Eminescu, ci doar după decenii) constă în faptul că, fără să o spună explicit, el se alătură cererii formulate de Mille cu doar zece zile mai devreme. Practic, deși motivația și esența demersului lui au alte aparențe, Vlahuță rămâne un ecou al lui Mille – distorsionat, dar ecou.

În sfârșit, spre deosebire de Mille, care, cu zece zile în urmă, întindea un talger imaginar, Vlahuță se prezintă pe sine organizator al milogelii centralizate (*deschid, fără știrea lui și fără voia lui o listă de subscripție*”) și precizează: „*lista de subscripție e la administrația ziarului Lupta*”.

Eminescu îi va replica lui Vlahuță peste numai două zile. Între timp, însă, se pronunță și Ștefan Vârgolici.

„E o adevărată rușine”

Ștefan Vârgolici îi transmite lui Iacob Negruzzi:

„Eminescu, care e la Neamțu, e cu totul bine, dar dacă ar veni la Iași n-ar avea cu ce trăi. Nu s-ar putea face nimic pentru dânsul? Vro rentă viageră, vro recompensă națională? Sau vro pensiuine de la vrun bogătaș de pe acolo? E o adevărată rușine pentru țară ca un asemenea om să nu aibă cu ce trăi pe viață, când numele lui va trăi cât veacurile” (subl. ns.).

Prin aceste rânduri, Vârgolici nu face decât să atenționeze că Eminescu nu avea nici o sursă de venituri (lucru perfect adevărat) și că spusele lui Mille, publicate în *Lupta*, sunt baliverne. Asemenea Emiliei Humpel, el este revoltat de nepăsarea oamenilor influenți și/sau bogați, față de situația unei valori ca Eminescu, precum și de minciunile spuse pe seama lui.

Nici astăzi, chestiunea banilor lui Eminescu și a celor strânși pentru el nu a fost limpezită de domnii care i-au scris și rescris o mereu altă viață, complet străină de realitate. Conform acestora, Eminescu avea parale atunci când normal era să nu le aibă, și invers, banii îi lipseau atunci când firesc ar fi fost să-i prisosească.

[**Notă:** Ștefan Vârgolici este cel căruia Maiorescu i-a trimis la 7 octombrie 1875 o lungă și învăluitoare epistolă (pe care am prezentat-o integral în pagini trecute), încercând, între altele, să-l convingă cu ipocrizie că veniturile mari distrug omenia și talentul din individ dictându-i cum să acționeze astfel încât să-și poată face el jocurile: „D-ta... ai câștigat destul și câștigi destul. A câștiga prea mult, ar fi o adevărată pierdere. Știi că Pascu e un om moralicește ruinat; Bodnărescu îmi face asemenea impresia a fi pierdut pentru poezia...” Peste vreun an, la 11 septembrie 1876, Maiorescu îl include pe Vârgolici între acei „oameni de care am putea dispune – o importantă falangă pentru mai târziu”, dar îl socotește „dubios”. Tot Vârgolici este cel care a intenționat să se însoare cu văduva cu care trăia și care rămăsese însărcinată, dar, după cum relatează G. Panu, a trebuit să renunțe din cauza presiunilor făcute de liderii *Junimii*.]

26 ianuarie

Eminescu către Vlahuță:

„Dragă Vlahuță,

Nu te pot încredința îndeștul cât de odioasă e pentru mine această specie de cerșetorie, deghizată sub titlul de subscripție publică, recompensă națională etc. E drept

*că n-am bani, dar aceasta e departe de a fi un motiv pentru a întinde talgerul în public. Te rog să desistezi cu desăvârșire de la planul tău, oricât de bine intenționat ar fi, de-a face pentru mine apel la public. Mai sunt destule alte mijloace onorabile pentru a-mi veni în ajutor, iar cel **propus de voi** e desigur cel din urmă la care aş avea vrodată recurs.*

Te rog ca în scrisoarea ta viitoare să-mi comunici, de se poate, adresa lui Iancu Caragiale, căci am a-i aduce aminte o promisiune care mi-a făcut-o.

Sărutându-te și rugându-te să spui complimentele mele d-nului și d-nei Păucescu, rămân al tău

Credincios prieten

M. Eminescu

N.B. Adresa mea o știi."

Scrisoarea, având „*un scris corect, îngrijit, fără ezitări sau tremurături*” (I. Nica), a fost publicată, abia după 27 de ani, în *Universul literar* (16 iunie 1913).

Unde se găsea Eminescu în clipa în care a redactat și această a doua epistolă? Biografia zic că în ospiciu. Așa cum am arătat, noi credem că ar fi fost imposibil. Nota din finalul epistolei („*Adresa mea o știi*”) arată și ea că nu putea fi vorba de ospiciu, deoarece cu doar câteva zile înainte Eminescu tocmai contestase spusele lui Mille, care susținea că s-ar afla internat acolo, iar presa recunoscuse că Mille greșise. De aceea, dacă Vlahuță știa adresa lui, în mod cert aceasta era alta decât a ospiciului (de altfel, Vlahuță nici nu a scris în acea perioadă că Eminescu ar fi bolnav).

Textul scrisorii nu a văzut lumina tiparului decât în 1913. De ce? Nu a vrut conducerea ziarului *Lupta* să revină cu o altă misivă? Posibil, dar improbabil, de vreme ce, cu doar câteva zile înainte, publicase o știre venită de la un anonim, care informa redacția că „*Eminescu a început a se ocupa serios și a compus deja câte-va poezii*”. De aceea, pare mai plauzibil ca Vlahuță, căruia îi era adresată, să nu fi vrut să o publice. (Chiar presupunând că Panu ar fi respins cererea lui Vlahuță de a o da publicității, acesta din urmă putea apela la o altă foaie – de exemplu, la *Universul*, care se arăta încă de atunci extrem de interesat de soarta lui Eminescu, preluând toate știrile mai importante despre acesta).

De ce a(r fi) păstrat Vlahuță scrisoarea doar pentru sine? Greu de răspuns. Oare, pentru că nu-i cădea bine ca acțiunea promovată de el spre ceea ce socotea a fi binele lui Eminescu să fie public taxată de acesta nici mai mult, nici mai puțin decât o *odioasă „specie de cerșetorie”*? Sau pentru că astfel devenea imposibilă lansarea listelor de subscripție, atât de necesare în scenariul unora?

Trebuie știut că pe atunci se făcea destul de des apel la mila cetățeanului. Pentru Brătianu, am văzut, se colectase „*un milion*” – sumă care departe de a fi de colea, reprezenta echivalentul unui salariu de 500 de lei, plătit timp de peste 166 de ani! De asemenea, se organizau spectacole „în beneficiul” unuia sau altuia. De pildă, *Universul* din 15 aprilie 1887 anunță la rubrica *Știri*:

„Astă seară, la Teatrul național, în beneficiul d-nei Ana Manolescu, senzaționala dramă «*Moartea civilă*»”,

iar a doua zi revenea cu o informație similară:

„Deseară la Teatrul Național «*Boccacio*» în beneficiul d-nelor M. Ionescu, El. Mateescu, E. Odesianu și d-lor Catopol și Roșianu.”

Din primul anunț vedem că „*moartea civilă*” era un subiect care interesa în epocă. Așadar, contemporanii care vorbesc de **moartea civilă a lui Eminescu** n-au nici măcar meritul de a fi originali.

1 februarie

Este publicată poezia *De ce nu-mi vii (Convorbiri literare)*.

Acasă, în biroul lui din strada Mercur 1, Maiorescu notează iritat: „*Am scris lui Ocășanu la Paris, 41 Bd. St. Michel, i-am trimes 100 franci francezi și l-am rugat să mă lase în pace.*” Lansator profesionist de zvonuri și om al Poliției, Ocășanu este dintre cei doi civili care ar fi apelat la Poliție pentru a-l ridica pe Eminescu de la baia Mitrașevski, în 28 iunie 1883. Alături de Siderescu, Simțion și T. Nica, numele lui apare în cele două procese-verbale existente în primul dosar de curatelă întocmit lui Eminescu, în iulie 1883. Tot Ocășanu a fost cel care a pretins că Eminescu ar fi presimțit ca va „înnebuni” și, de aceea, l-ar fi rugat să aibă grijă de el când va veni nefericitul moment. Împreună cu alți patru, Ocășanu a fost expulzat în septembrie 1885. Ne întrebăm dacă și cu ce îl șantaja pe Maiorescu.

De la Mănăstirea Neamțului, Eminescu îi scrie lui Socec:

„*Stimabile domnule,*

Vă rog a mi se trimite, conform promisiunii d-voastre, numerii pe ianuarie și februarie ale «Convorbirilor literare».

Al d-voastre devotat

M. Eminescu.”

Putuse cere Eminescu să-i fie trimisă revista la ospiciu? Nu, căci Socec n-ar fi corespondat cu alienați mintal. De altfel, reamintim că până și Maiorescu, cu toate că s-a referit de mai multe ori la „alienarea” lui Eminescu, **nu a afirmat niciodată că acesta ar fi fost internat în ospiciul de lângă Mănăstirea Neamțului.**

Cum a ajuns Eminescu să-i scrie lui Socec sau când și în ce termeni i-a făcut acesta invocata promisiune, nu mai prea sperăm că vom afla din documente, deoarece mâna nevăzută care le-a cules și le-a pus bine n-o să le returneze de bunăvoie (dac-o mai avea ce returna!). Un lucru rămâne însă incontestabil: **Eminescu și Socec își mai scriseseră.** Cererea adresată lui Socec explică rapiditatea cu care Eminescu a parat atacul lui Mille, dovedind că era la curent cu informațiile mediatizate prin presă. Scrisoarea este importantă și din cauză că, pentru ca Eminescu să solicite în avans numărul din ianuarie 1887, prima lui scrisoare către Socec trebuia să fie anterioară datei de 1 ianuarie 1887 (*Convorbiri literare* apărea mereu în prima zi a lunii). Astfel, devine foarte plauzibil ca prima epistolă de acest fel trimisă de Eminescu lui Socec să dateze din decembrie 1886.

Reacția lui Socec, care nu și-a respectat promisiunea, este cu atât mai curioasă cu cât el era primul (și singurul, încă) editor al lui Eminescu, iar revista *Convorbiri literare* îi fusese cedată lui încă din 1885 (când se mutase în Capitală). Faptul că atâta timp cât a mai condus-o Negruzzi (până la 1 mai 1893) acesta s-a bucurat de o independență absolută nu explică de ce I. V. Socec și-ar fi încălcat cuvântul față de Eminescu. Este însă posibil ca și acum să fi intervenit Maiorescu – așa cum avea să o facă și peste vreun an și jumătate, când fie l-a mințit pe Socec, pentru a obține el drepturile de autor al lui Eminescu, fie i-a dezvăluit planurile lui de viitor:

„Eminescu, care este aici și nu e în starea sigură de a se îngriji însuși, se formează un Comitet de amici care să-l ia iarăși sub un fel de tutelă. (...)

Vă rog, dați d-lui Pătrașcu acomptul de 500 lei noi pentru ediția a treia a poeziilor lui Eminescu...”

Era 27 iunie 1888. „Amicii” erau chitiți pe treabă.

S. Horvat, *M. Eminescu. Dicționar cronologic*:

„febr. 1. Convorbirile literare publică poezia De ce nu-mi vii. Aceasta a făcut pe mulți să creadă că poetul își revenise complet. De

fapt poezia trimisă în perioada bolii nu era decât o rememorare, acolo în sanatoriu, a unei poezii create înainte de 28 iunie 1883, când izbucnise pentru prima dată boala.”

Așteptăm ca autorul să demonstreze: 1) că boala a izbucnit „*pentru prima dată*” în ziua de 28 iunie 1883; 2) că, scriind *De ce nu-mi vii*, Eminescu nu a creat, ci a rememorat, ca după dictare (ipoteză contrazisă de faptul că varianta trimisă lui Negruzzi nu se regăsește între versiunile aflate în lada cu manuscrise); 3) că rememorarea s-a făcut „*acolo în sanatoriu*”.

De asemenea, așteptăm numele celor care ar fi avut impresia „*că poetul își revenise complet*”, evenimentele care ar fi produs respectiva iluzie, precum și dovada că s-ar fi înșelat.

2 februarie

Cine nu știe că în această zi Ion Creangă și V. G. Moțun îl vizitează pe Eminescu la Mănăstirea Neamțului?

De la Florin Rotaru aflăm:

„O mărturie făcută de fiul marelui povestitor humuleștean, căpitanul C. I. Creangă, confirmă ipoteza noastră: «I. Creangă, nemângâiat de boala scumpului său prieten, M. Eminescu, propuse domnilor V. G. Moțun și Alexandru Cuza să scoată o cărticică cu chipul lui Eminescu, pe care să o vândă spre folosința și pentru căutarea sănătății lui Eminescu”.

Posibil ca informația să fie corectă, dar rezultatele de până acum ale anchetei noastre jurnalistice ne obligă să suflăm și-n iaurt. Din păcate, din cauza unor biografi periculoși, ca să nu spunem mai mult, din motivația: „*spre căutarea sănătății*”, publicul înțelege aproape automat că, în cazul Eminescu, ar fi vorba de sănătatea mintală, pentru a cărei îngrijire ar fi fost făcute inclusiv repetate drumuri în străinătate – desigur, pe paralele acelor „*prieteni și numai prieteni*” strânși în jurul lui Maiorescu. Fals!

Cu ocazia acestei vestite vizite să se fi stabilit primi termeni ai înțelegerii lui Eminescu cu Moțun, privitor la editarea unui nou volum de poezii? Sau palma fusese bătută de mai înainte, Creangă și Moțun făcând acum un drum de plăcere? Sigur este doar că, în cazul în care socialistul Moțun și-ar fi ținut cuvântul, așa-zisa „*ediție Maiorescu*” trebuia să înceteze a mai apărea. Norocul lui Maiorescu a stat în grosimea obrazului lui Moțun. Dar despre asta, pe larg, în pagini viitoare.

Suspect cât de ușor și de superficial trec biografii cu vederea importanța prezenței lui Creangă în viața lui Eminescu, în perioada 1884–1889, eliminându-l cu totul din predicile dumnealor privind pretinsa internare în ospiciul de lângă Mănăstirea Neamțului! Nu se vorbește nici de relații strânse, nici de răcirea lor. La fel, în cazul Veronicăi. Pur și simplu, se tace. Este și asta o politică!

Relațiile dintre Eminescu, Creangă și Veronica au fost și continuă să fie ținute în umbră, spunându-ni-se doar că genialul povestitor a contribuit cu numai 25 de lei pe an la chetele făcute pentru a-l ține pe Eminescu prin balamucuri. La fel, prietenia lui Eminescu cu Caragiale este enunțată, dar nu se spune mai nimic despre cum s-a manifestat după plecarea lui Iancu de la *Timpul*, puținele informații existente asupra modului în care Maiorescu a stricat această prietenie și cele câteva date destul de vagi, în mare parte insinuante, referitoare la Veronica sunt și ele derizorii. Se intenționează încremenirea într-un unic și viclean scenariu, care prezintă o lume amorțită, aproape împietrită. Or, tocmai atunci s-au dat bătăliile cele mai crâncene, care împingeau Țara pe șleauri de import – căi potrivnice convingerilor lui Eminescu. Se dorește să se impună aparența unei lumi provinciale liniștite, calme, unanim ocrotitoare a „*bietului Eminescu*”. Imagini ieftine, create artificial. Ni se cere să credem că numai strania coincidență ce a jalonat destinul lui Eminescu putea face ca, imediat ce s-a stins el, să moară și Harieta (sora care știa mai multe decât aflăm din epistolele ce au ajuns până la noi), Creangă (singurul prieten constant acceptat și de Eminescu) și Veronica – iubirea vieții lui. Și, aflăm mai nou, acestora alăturându-li-se încă un personaj dispărut în condiții misterioase: Eduard Gruber, cel care i-ar fi fost ginere Veronicăi, dacă aceasta nu ar fi dispărut prematur și omul pe mâna căruia se aflau manuscrisele lui Creangă (distruse aproape integral după decesul lui).

Cu privire la Creangă, Călinescu notează: „*Pe la începutul lunii februarie îl vizitară Creangă și Morțun*”. Asta o spune în 1932, în *Viața lui Mihai Eminescu* (1932), șase ani mai târziu, dar în *Viața lui Ion Creangă*, celor doi fiindu-le adăugat Vlahuță, scos din manșetă:

„*Prietenii din generația mai tânără, Vlahuță, Morțun, merseră să vadă pe Eminescu la mănăstire. Se duse și Creangă cu Morțun la începutul lui februarie, când poetul se limpezise iarăși la cap.*”

Observăm că, potrivit „*divinului*”, Morțun ar fi făcut cel puțin două drumuri la Neamț. De ce Vlahuță nu a consemnat nici un cuvânt despre o

asemenea plimbărică? Dar, mai ales, de ce nu l-a contrazis pe Mille, cu care se întâlnea în redacția ziarului *Lupta*?

Și despre Creangă, Călinescu are numai cuvinte de „laudă”:

„Creangă ar fi aruncat ideea de a se tipări foițe de țigară cu portretul lui Eminescu. Va fi ajutat Creangă el însuși pe Eminescu? Poate da, mai sigur însă nu. Fiindcă, prin firea lui de țăran, mereu vătăreț, se va fi socotit el însuși un om sărac, vrednic deopotrivă de mila altora. Îl dorea numai starea prietenului și socotea, ca orice om de mentalitatea lui, că internarea este o «închisoare». (...) Dis-de-dimineață, pe la orele șase și jumătate, Creangă privi din arhondaricul mănăstirii un curcubeu ivit la răsărit, semn, poate, pentru el de schimbări în bine. E de bănuir că o superstiție caracteristică bolnavilor cuprinsese sufletul povestitorului, fiindcă de aici încolo el pare a urmări de aproape starea lui Eminescu. Va fi avut credința că dacă poetul învingea boala, oarecum asemănătoare cu a lui, ar fi biruit-o și el.”

Citești și te liniștești: deci Creangă și Eminescu erau doi „nebuni”, iar „vătărețul” mai era și zgârcit!

Nedumeriri

În pagini trecute, am comentat pretinsa internare a lui Eminescu în ospiciul de lângă Mănăstirea Neamțului, urmare a arestării lui în Iași din motive necunoscute. De asemenea, ne-am referit și la vizita făcută de Creangă și V. G. Morțun lui Eminescu, pe când acesta s-ar fi găsit în acel teribil loc. Analiza noastră, bazată pe materiale documentare „clasicizate”, care se pot regăsi în majoritatea lucrărilor, pornea de la premiza că informațiile erau exacte (prea le foloseau toți, ne-am spus, și am căzut victimă prejudecății că dacă o mulțime spune același lucru, acesta trebuie să fie și adevărat). La acea vreme, nu puneam nici o clipă la îndoială faptul că Eminescu chiar ar fi fost pacient al balamucului de lângă Mănăstirea Neamțului, deși apariția lui V. G. Morțun era stranie, iar imaginea lui Creangă în arhondaricul Mănăstirii, admirând liniștit apariția unui splendid curcubeu nu se prea potrivea cu aceea a lui Eminescu, împărțind o cameră cu șapte-opt nebuni autentici și neavând voie să iasă din grădina stabilimentului. Faptele cuprinse în paginile de mai sus ne obligă să scriem acum, precum doctorul Șuțu: „**Erroare!**”

De unde informația privind vizita lui Creangă și a lui Morțun la Neamț? De la Gh. T. Kirileanu, care, într-o *Notiță asupra manuscriptelor lui Ioan Creangă*, face o serie de precizări interesante, din care cităm:

„Pe păretele din urmă a «Poeziilor populare» de Alexandri, stă scris cu creionul de mâna lui Creangă următoarele:

«În 2 Fevruarie, dimineața, pe la vr' o 6 1/2 ceasuri am văzut un curcubeu frumos în spre răsărit, privindu-l din coridorul arhondaricului de la Mănăstire[a] Neamțului, când am fost cu V. G. Morțun să vedem pe Eminescu!... Era și omăt de vro palmă domnească de gros în una și noaptea 2 Fevruarie 1887.

Acum, după atâta amar de secetă, adevă în 2 (două) Septembrie st. vechi, pe la 3 ceasuri după amiază, ear am văzut un curcubeu tot spre răsărit. 1887 Sept. 2. I. Creangă»

N-am văzut nici cartea cu pricina, nici vreun facsimil după acest text olograf, care bănuim că trebuie să existe, totuși. Informația a apărut într-o revistă din Fălticeni, *Șezătoarea*, al cărei director era Artur Gorovei. Este vorba de numărul 12, din decembrie 1899, închinat lui Ion Creangă, „în semn de nețărmurită și veșnică admirație”, cum se precizează pe copertă. În total, publicația are 38 de pagini, dintre care 7 (ultimele) sunt ocupate de *Notița* lui Kirileanu. În întregul lui, textul constituie o depozitie privind modul incalificabil în care au fost prăpădite manuscrisele lui Creangă, grosul lor ajungând să fie, la un moment dat, cumpărate de „negustorul Nicolae Mihăilescu ... de la un jidan cu chilogramul” („jidanul” înțelegem că era fie unul zis Mendel, fie un anume Israiliteanu). De la Nicolae Mihăilescu, negustorul român care, fără a ști ale cui sunt manuscrisele, le cumpărase pentru a le folosi „la învățarea mărfei vândute”, au fost recuperate doar câteva, de „D-l Silvestru, student universitar”. Când citești astfel de informații, nu poți să nu-ți amintești grupajele fotografice în care Maiorescu tronează încadrat de Eminescu, Creangă, Caragiale și Slavici și-atunci te întrebi: unde-a fost Mecena literaturii române în acele momente? Ce să înțelegem din faptul că *Junimea* a permis ca manuscrisele lui Creangă să fie distruse parcă în dușmănie, după ce, supremă umilire a memoriei autorului, slujeau ca ambalaj pentru te miri ce mărfuri?

Gh. T. Kirileanu este cunoscut drept un cercetător serios, iar faptul că el a copiat pasajul privind vizita făcută la Neamț de Creangă și de Morțun direct dintr-una dintre „cărțile rămase de la Creangă, la casa unde a murit, căci el avea obicei să scrie pe filele cărților fel de fel de însemnări” ar trebui să fie argument suficient pentru a îndepărta orice suspiciuni. În plus, unul dintre rarii autori în care se poate avea încredere, Gh. Ungureanu, precizează și locul în care se găsește acum cartea cu pricina: „B.C.U. «Mihai Eminescu» din Iași, inv. 3667”. De asemenea, mărturisim că nu avem temeiuri să ne îndoim că Creangă l-ar fi vizitat pe Eminescu (dimpotrivă, ne întrebăm dacă în intervalul noiembrie 1886 – aprilie 1887 el nu a fost chiar de mai multe ori la Neamț). Și, totuși, **acest** document provoacă unele incertitudini.

Nu vom lua în calcul o serie de ciudăţenii ale conţinutului (datare făcută şi în cifre şi cu litere, dublă datare [„2 (două) Septembrie” şi, doar câteva cuvinte mai încolo, „1887 Sept. 2”], semnul exclamării pus după numele lui Eminescu etcetera), deoarece nu este vorba nici de ceva aberant, nici de ceva ce poate fi contrazis cu probe irefutabile. Există însă şi alte aspecte, asupra cărora fiecare este liber să judece.

Unul dintre ele ţine de meteorologie: curcubeul apare în urma refracţiei, reflexiei totale şi dispersiei razelor soarelui în picăturile de apă din atmosferă. Din acest motiv, el nu este vizibil decât înainte şi după **ploaie**. Or, Creangă precizează că afară era „*omăt de vro palmă domnească de gros*” (subl. ns.). Sigur, se poate spune că vremea s-a încălzit, astfel că după ninsoare a venit ploaie sau, pur şi simplu, temperatura aerului a crescut dicolo de 0° C, făcând să dispară acele de gheaţă din atmosferă – şi poate aşa a şi fost, deşi la acea vreme iernile erau mai lungi şi mai reci decât astăzi, zona în care se află Mănăstirea Neamţului nu-i tocmai uşă de cuptor, iar Creangă scrie că zăpada ar fi fost „*în una şi noaptea 2 Fevruarie 1887*” – deci, ne putem gândi că, din moment ce curcubeul fusese văzut la primele ore ale dimineţii, iar în noaptea aceleiaşi zile omătul era la fel de gros, nu plouase. Pentru cât mai multă siguranţă, am întrebat la Institutul de Meteorologie dacă pot exista excepţii. O doamnă care s-a prezentat Viorica Dima ne-a confirmat că – în mod natural – curcubeul nu apare decât atunci când temperatura aerului este pozitivă, precizând că un asemenea fenomen nu este exclus în primele zile ale lunii februarie, dar că probabilitatea este mică. În consecinţă, putem fi siguri că, în cazul în care însemnarea îi aparţine lui Creangă, atunci când a mers el la Mănăstirea Neamţului, vremea se mai dezmoţise, iar zăpada începuse să se topească.

Un alt detaliu. Ziarul *Lupta* din 8 februarie anunţă că „*Restriştea în care se găseşte strălucitul poet Eminescu*” (deci „*restriştea*”, nu boala!) i-a făcut pe unii studenţi ieşeni să organizeze reprezentaţii teatrale, de soiul celor pe care, aşa cum am arătat mai sus, le iniţia chiar Teatrul Naţional, spre „*susţinerea*” unor persoane din Capitală. Bine informaţi asupra intenţiilor studenţilor, cei de la *Lupta* transmit la rândul lor că tinerii ieşeni s-au întrunit „*în ziua de 30 Ianuarie la Universitate*”, când şi-au ales „*un comitet alcătuit din 10 studenţi şi 2 studente*” şi când au decis să ceară încuviinţarea scrisă a lui Eminescu. În acest scop, comitetul „*îi trimise o scrisoare foarte măgulitoare*”, la care ar fi primit răspuns afirmativ („*Eminescu încuviinţă cele cerute*”).

Era, deci, imediat după 30 ianuarie sau chiar în acea zi. Peste două-trei zile, (cam) pe 1 februarie, Creangă și Morțun (socialist cu „priză” la tineret) ar fi ajuns la Neamț. Să fie fost o pură coincidență? Să nu fi apelat studenții la amabilitatea lor, sperând că, pe lângă scrisoarea lor, nu strica și „intervenția” unui prieten precum Creangă, așa explicându-se și multe detalii publicate în *Lupta*? (Bunele relații dintre Morțun și Mille – redactor la acest ziar – erau cunoscute.)

Lupta susține că Eminescu ar fi fost de acord cu planul studenților. Cum aceștia nu au primit nimic scris de la el, se deschid două variante: foaia minte sau răspunsul a fost transmis oral, prin Creangă și Morțun. Numai că, de-ar fi existat intermediari atât de importanți, n-ar fi specificat *Lupta* acest lucru, dacă nu pentru Creangă, măcar pentru Morțun și cauza socialistă?

Informația care pune însă cel mai serios sub semnul îndoielii adevărul din notița lui Creangă, descoperită de Gh. T. Kirileanu „*Pe păretele din urmă a «Poeziilor populare» de Alexandri*” este alta. În 1914, sub titlul „*D-l V. G. Morțun și Eminescu*” și având subtitlu: „*Ministrul de interne își povestește amintirile despre marele poet*”, *Flacăra* publică un interviu cu Morțun. Consemnat de un anume Al. Șerban, gazetar penibil de obedient, interviul surprinde prin faptul că **V. G. Morțun nu pomeneste nimic de vizita lui la Mănăstirea Neamțului**, deși o asemenea relatare i-ar fi slujit de minune în atât de evidentă lui tentativă de a sugera că s-ar fi aflat cu Eminescu în relații mai strânse decât în realitate. Și aceasta cu atât mai mult cu cât, afară de Creangă și de el, fostul elev rebel ajuns la vârsta de 27 de ani, nici un alt picior de „amic” nu mai călcase pe la Mănăstirea Neamțului, în perioada în care Eminescu a stat acolo. Interviul, asupra căruia vom reveni, ne arată un Morțun mic la suflet, mare-n pungă și-n flașnetă și încântat de propria persoană.

3 februarie

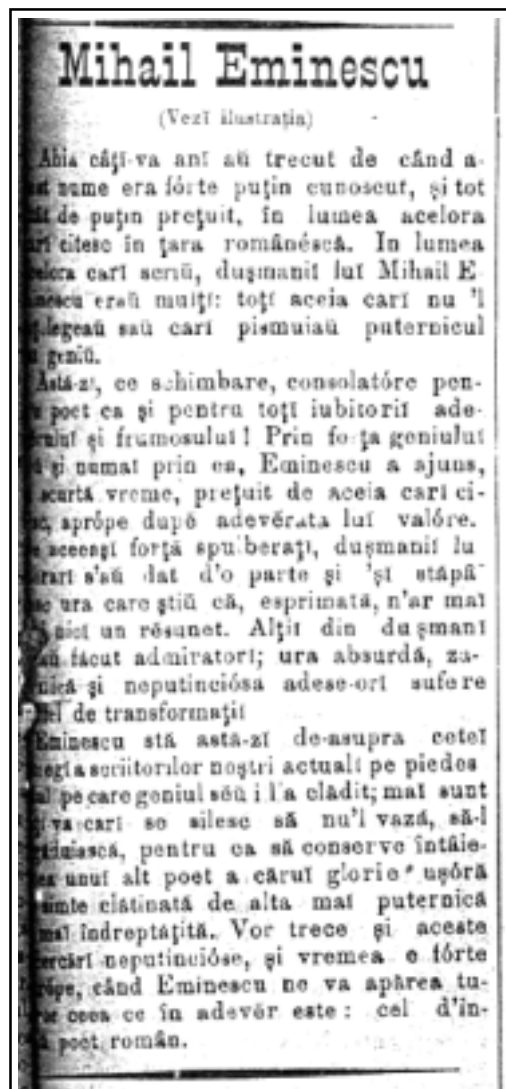
Eminescu – „*cel d’întâi poet român*”

Pe prima pagină a ziarului *Universul*, fotografia lui Eminescu. Sub aceasta, o trimitere la pagina a treia, unde citim următorul text, intitulat **Mihail Eminescu**:

„*Abia câți-va ani au trecut de când acest nume era foarte puțin cunoscut, și tot atât de puțin prețuit, în lumea acelor cari citesc în țara românească. În lumea acelor cari scriu, dușmanii lui Mihail Eminescu erau mulți: toți aceia cari nu ’l înțelegeau sau cari pismuiau puternicul lui geniu.*”

Astăzi, ce schimbare, consolatoare pentru poet, ca și pentru toți iubitorii adevărului și frumosului! Prin forța geniului său și numai prin ea, Eminescu a ajuns, în scurtă vreme, prețuit de aceia cari citesc, aproape după adevărata lui valoare.

De aceeași forță spulberați, dușmanii lui literari s'au dat d'o parte și 'și stăpânesc ura care știu că, exprimată, n'ar mai avea nici un răsunet. Alții din dușmani s'au făcut admiratori; ura absurdă, zadarnică și neputincioasă, adese-ori suferă astfel de transformări.

Universul, 4 februarie 1887, p. 3

Eminescu stă astăzi de-asupra cetei întregi a scriitorilor noștri actuali pe pedestalul pe care geniul său i l'a clădit; mai sunt câți-va cari se silesc să nu l'vază, să l'îngăduiască, pentru ca să conserve întâietatea unui alt poet a cărui glorie ușoară se simte clătinată de alta mai puternică și mai îndreptățită. Vor trece și aceste încercări neputincioase, și vremea e foarte aproape, când Eminescu ne va apărea tuturor ceea ce în adevăr este: cel d'întai poet român."

Textul a apărut a doua zi după ce *Convorbiri literare* publicase poezia *De ce nu-mi vii*, trimisă de Eminescu lui Negruzi, de la Mănăstirea Neamțului, împreună cu altele, rămase necunoscute grație manevrelor oculte ale *Junimii*. Nota este unică în ceea ce privește conținutul, căci nici un alt jurnal n-a mai afirmat pe când Eminescu era în viață că acesta s-a ridicat „Prin forța geniului său și numai prin ea” și că, astfel, treptat, ar fi ajuns să fie prețuit „aproape după adevărata lui valoare” (subl. ns.).

Încheierea arată că ne aflăm în fața unui material polemic, știut fiind faptul că, nu demult, Vlahuță îl înspumase pe magistrul, afirmând că Eminescu este mai presus de

Alecsandri. Lucru rar, în aceste câteva paragrafe se face referire la **scriitorul** Eminescu, nu doar la poet. Reamintim că, la 1 aprilie 1886, Maiorescu publicase în *Convorbiri literare* articolul *Poeți și critici*, în care pleca de la premiza că un creator n-ar avea dreptul nici să-și apere propria operă, nici să o aprecieze critic pe a altora:

„Nu este dar chemat d. Barbu Șt. Delavrancea, nu este chemat d. Vlahuță ..., nu sunt ei chemați să judece pentru public lucrarea poetică a d-lui Alecsandri în genul ei propriu. Această sarcină să ne-o lase nouă...”

De asemenea, autorul acestui text ne ajută să înțelegem cât de disputat a fost Eminescu încă de pe atunci și cât de... adaptabile prin fățarnicie sunt anumite specimene din lumea celor cu pretenții: *„dușmanii lui literari s’au dat d’o parte și ’și stăpânesc ura ... Alții din dușmani s’au făcut admiratori...”*

6 februarie

Din nou, compromițatoarea cerșetorie și profesioniștii ei

Universul, rubrica *Știri* (sublinierea ne aparține):

„De câte-va zile au început în toată țara a se face subscrieri pentru Mihail Eminescu, marele nostru poet. Listele poartă în fruntea lor următoarea deslușire:

*«Subsemnații elevi și eleve ai școlii de pictură din Iași, voind să venim în ajutorul distinsului poet **Mihail Eminescu**, îndrăznim a aminti țării, că este de datoria ei, ca în semn de recunoștință pentru prețioasa avere intelectuală ce-i lasă, să-i formeze un fond pentru a-și înlesni mijloacele de trai. În acest scop subsemnații am împărțit 500 de liste pentru subscripțiuni, care, aducând câte 20 lei una, în total ar face suma de 10 000 lei.”*

Este vorba de inițiativa Corneliiei Emilian-fiica, asupra căreia vom reveni. Deocamdată atenționăm că scopul declarat public era acela de a-i „înlesni mijloacele de trai”, nu de a-i asigura vreun tratament medical, cum avea să se pretindă ulterior.

Pe un exemplar al volumului ei *Poesii* (editura Haimann), Veronica Micle scrie următoarea dedicație:

*„Scumpului meu Mihai Eminescu, ca o mărturisire de neștearsă dragoste
București 6 februarie 1887
Veronica Micle”.*

Așa cum am mai spus, Augustin Z. N. Pop susține că „*primul exemplar Veronical-a expediat la Botoșani lui Eminescu*”. Posibil, dar improbabil.

Eminescu a ajuns la Botoșani abia în prima decadă a lui aprilie și, în plus, până când a plecat de la Mănăstirea Neamțului, nu s-a știut că va refuza să se întoarcă la Iași, preferând Botoșanii. Și, admitând că Veronica ar fi expediat cartea pe adresa Harietei, întrebăm: cine a primit-o, dacă Eminescu, adică destinatarul, nu era în localitate?

Cum Eminescu se mai afla încă la Mănăstirea Neamțului, avem temei să credem că Veronica i-a trimis respectiva plachetă chiar la mănăstire. Cuvintele care o însoțesc nu sunt un gest singular, între cei doi existând o corespondență poate nu la fel de bogată ca până în 1883, dar nici foarte săracă. Unde sunt epistolele lor, din perioada 1884–1889? Bunul Dumnezeu știe! Să nu uităm, însă, că acum câțiva ani am mai avut surpriza de a ne trezi peste noapte că se publică în premieră peste o sută de scrisori necunoscute, schimbate de Eminescu și Veronica. Și să ne mai amintim că unii distrug premeditat documente. Fără să mai dăm exemple și din prezent, cităm dintr-o epistolă a lui Maiorescu către Emilia, la 4 octombrie 1883:

„Scrisoarea ta către Clara, trimisă acum 4 săptămâni, nu i-am dat-o, ci am rupt-o, foarte liniștit. Erai obosită și iritată când ai scris-o, și mie îmi părea rău de tine să fi risipit abilități de stil pentru asemenea nimicuri” (I. E. Torouțiu, VI, p. 43).

Trecem peste faptul că Maiorescu citea până și corespondența propriei soții și ne oprim asupra cenzurii pe care o instituise chiar și la el acasă. Întrebarea cea mai tulburătoare este: ce se întâmplase, de fapt? Cum să afli, dacă protagoniștii sunt de mult oale și ulcele, iar cei interesați au distrus documentele?

Și mai sunt și alte fapte care ne îndeamnă să credem că, într-un fel sau altul, relația dintre Eminescu și Veronica nu a fost complet ruptă (cum ne dau să înțelegem istoricii literari, fără însă ca vreunul dintre ei să afirme acest lucru în mod explicit). De pildă, A. Z. N. Pop relatează:

„Traian Demetrescu povestește emoționat în Revista olteană din 1889 cum o cunoscuse pe Veronica Micle în redacția unei publicații din București, frecventată în 1887, și o portretează : «Vârsta ei se arăta a fi înaintată, cu toate astea păstra încă un aer dulce de voluptate, iar în ochi reflexul vioi al unei imaginațiuni aprinse, umbrite de o tristețe ușoară și nestatornică». Tradem (pseudonimul lui Traian Demetrescu – n. ns.) citise în acea seară, Veronica Micle l-a felicitat, și, venind vorba despre Eminescu, Tradem a văzut-o tresărind și cu aerul că ar vrea să înlăture discuția, dar – continuă el – «aproape instinctiv, începu să-mi vorbească tocmai despre el, așa cum un fanatic ar vorbi de Dumnezeu lui. și din toate acele cuvinte înțelesei nesfârșita ei admirație și iubire pentru marele poet, care poate o visa, din când în când, în celula sa.»”

La 17 aprilie 1888, mai scrie A. Z. N. Pop, Veronica s-a adresat lui Iacob Negruzzi, rugându-l să-i trimită lui Eminescu revista *Junimii*:

„Fiind zilele trecute în Botoșani, am văzut și pe Eminescu, care mi-a spus cu multă părere de rău că nu primește Convorbirile.

Vă rog fiți bun și dispuneți să i se trimită.”

Data este eronată, Eminescu părăsind Botoșanii la 12 aprilie. Este posibil însă ca istoricul să fi folosit **stilul nou**, caz în care 17 devine la 5 aprilie **stil vechi** (cel în vigoare în România acelor vremuri). Ne amintim, o solicitare similară făcuse și Eminescu însuși, în prima zi a lui februarie 1887, când se adresase lui Socec.

Intervenția Veronicăi în favoarea lui Eminescu spune multe, dovedind și că aceștia țineau legătura. Natural ar fi fost ca istoria literară să se străduiască să afle cât mai multe detalii semnificative despre relațiile celor doi (ca și despre felul în care a continuat prietenia lui Eminescu cu Creangă). Nu a făcut-o și nici nu sunt semne că ar avea de gând să-și propună astfel de teme pentru viitor.

Nu știm cum au fost convinse fiicele Veronicăi să publice doar anumite scrisori din schimbul epistolar dintre mama lor și Eminescu, dar este cert că, dacă nu au fost distruse un număr important de piese, foarte multe așteaptă încă să fie tipărite. Este totuși, repetăm, puțin plauzibil să le vedem curând, deși (sau tocmai pentru că) ele pot conține informații – implicite sau explicite – privind adevărul despre Eminescu. Nu ne-ar mira să aflăm că multe necunoscute și ciudățenii își au răspunsul în modul **neășteptat** în care au pierit atât Veronica, cât și ginerele ei, E. Gruber.

9 aprilie

Potrivit Harietei, Eminescu ajunge la Botoșani: „...*de când șede la mine, de la 9 April...*” (12 mai 1887). Cum 9 aprilie a căzut într-o joi, deducem că autorul rândurilor semnate Gheorghe Bojeicu (reamintim: „*În April, în septămâna luminată, Joi, am tocmis o trăsură și am plecat cu dânsul...*”) s-a bazat pe epistola Harietei. (De aici, am putea concluziona că a citit atent corespondența acesteia cu Cornelia Emilian, publicată la editura fraților Șaraga).

Zosin însă susține că în registrul ospiciului de lângă Mănăstirea Neamțului, în dreptul numelui Eminescu, ar fi stat scris, ca încheiere: „*eșit vindecăt în ziua de 10 Aprilie 1887*”.

În sfârșit, presa locală informează că Eminescu ar fi ajuns la Botoșani pe **11 aprilie**: „*Cu trenul de ieri sosi iubitul amic, dulcele poet și distinsul concetățean între noi...*” (*Curierul român*, 12 aprilie 1887).

Ca și în cazul internării, iată că avem de unde alege. Teoretic, dintre cele trei variante, cea mai credibilă ar trebui să fie cea din *Curierul român*, care scrie la cold. Harieta putea să uite, iar Zosin să-și greșească socotelile. Date fiind celelalte neadevăruri ale lui Zosin, credem că datarea făcută de acesta s-a datorat întâmplării. *Curierul român* este prima (dacă nu și singura) publicație care a anunțat prompt data sosirii lui Eminescu în Botoșani, fiind, de aceea, și singura sursă publică pe baza căreia se poate face o datare exactă a evenimentului. Foarte probabil ca Zosin să fi citit și el acel anunț. În general, așa cum am mai spus, presa era pe atunci antedată. Deci, dacă pe ziar scria 12 aprilie, cum este și în cazul nostru, puteai fi sigur că apăruse pe 11 aprilie. Iar dacă într-un text se făcea referire la „ieri”, acea zi nu putea fi decât 10 aprilie. Așa bănuim că a raționat și Zosin. Ghinionul lui, însă, ziarul *Curierul român* (foaie pe care scria mare: „*Apare Duminica și Joia*”) reprezenta excepția de la regulă: nu se antedata! Iar 12 aprilie 1887 a căzut într-o duminică. Dar pe cine-a mai interesat atare mărunțiș, câtă vreme manopera lui Zosin crease acele **anumite** documente necesare unei **anumite** istorii literare?

G. Munteanu crede că, „*eliberat fiind la începutul lui aprilie 1887 din ospiciul nemțean, Eminescu nu mai avea încotro să apuce și nimeri automatic la Botoșani, la soră-sa Henrieta*”. Este, desigur, și acesta un punct de vedere, care, în esență, reproduce – fără să o spună – părerea Harietei: „*...acuma când s’a tras el din instinct la mine...*” (23 iunie ’87)

Adăugarea prin care biograful precizează că Eminescu n-ar mai fi avut „*încotro să apuce*” rămâne însă complet gratuită și contrazice varianta oficială (la care subscrie și G. Munteanu), conform căreia acest oraș gema de prietenii lui, care de care mai „*intim*”.

S. Horvat, *Mihail Eminescu. Dicționar cronologic*:

„**apr. 9.** *Eminescu părăsește Mănăstirea Neamțului unde fusese internat pe data de 3 nov. 1886 și se stabilește la Botoșani, la sora sa, Harieta, care se străduiește din răspuțeri să-și trateze fratele, aplicându-i tot felul de proceduri, după prescripțiile medicului sau după priceperea sa.*”

Perfid, textul vrea să inducă ideea că Eminescu ar fi ajuns la Botoșani gata bolnav și că Harieta, intrată instantaneu în priză, l-ar fi doftoricit intens, după cum o ducea mintea. Astfel, se susține minciuna Emilianței, care, la rândul ei, face jocul altora mai mari și mai isteți ca ea. Nu insistăm acum asupra acestei aiureli, deoarece o vom analiza curând, pe îndelete.

Tot personajul care semnează citatul de mai sus mai afirmă:

„nov. 6. În timp ce Eminescu era escortat de un gardian de la sediul poliției spre a fi depus la Mănăstirea Neamțului, în urma unei noi crize (?), V. Burlă, prietenul poetului, văzându-l îmbrăcat într-un pardesiu subțire și vechi, își dezbracă paltonul, sub arcul Academiei Mihăilescu din Iași, oferindu-l nenorocitului escortat.

nov. 9. Boala poetului se agravează. Comportamentul său este tot mai puțin controlat, fapt care duce la internarea lui la Ospiciul de alienați mintali de lângă Mănăstirea Neamțului, unde va rămâne până la 9 apr. 1887.”

Deci internarea a fost decisă de comportamentul din 9 noiembrie, la trei zile după ce fusese deja escortat *„spre a fi depus la Mănăstirea Neamțului”*?

11 aprilie

Eminescu ajunge la Botoșani. Evenimentul va fi anunțat a doua zi de unul dintre ziarurile locale, *Curierul român*, pe pagina 1: *„Poetul Eminescu / este oaspele urbei noastre. (...) Marele Bard va petrece’ n mijlocul nostru câte-va zile.”*

(va urma)

MANUSCRISELE EMINESCIENE. OAMENI ȘI INSTITUȚIILE LOR

Ideea de a publica în facsimil toate manuscrisele eminesciene este veche. De-a lungul deceniilor, au existat câteva tentative de a o pune în practică (în timpul guvernării mareșalului Ion Antonescu, „*au fost fotografiate mai multe volume pentru a proteja originalele*”, aflăm de la G. Ștrempel), dar toate încercările au eșuat, din varii motive. Recent, Academia Română a tipărit un volum, reprezentând copia (aproape) fidelă a ceea ce este cunoscut sub numele de *manuscrisul numărul 2254* (care are 457 de file). Lucrarea cântărește aproximativ 4 kilograme și este însoțită de un CD (surprinzător de slab gândit și realizat din punct de vedere tehnic, dacă socotim că editorul este Academia Română, nu un tarabagiu din Piața Crângași și că, la dimensiunea întregii investiții, se cerea un lucru de o calitate pe măsură).

Un gospodar norocos

Pe prima pagină, ca să nu lase loc vreunei îndoieli, este specificat limpede că avem în față o „*Ediție coordonată de Eugen Simion Președintele Academiei Române*”. Să fie atât de mare efortul de coordonare a unui lucrări care constă într-o sumă de manuscrise fotocopyate în ordinea numerelor sub care sunt înregistrate, încât să justifice o astfel de prezentare? Credem că dacă domnul Eugen Simion ar fi fost mai modest, înscriindu-și numele în rând cu ceilalți participanți la tipărirea acestui volum, nu ar fi avut decât de câștigat (între altele, și pentru că nu mai era la fel de responsabil pentru afirmațiile altora, cu care, coordonator fiind, devine solidar).

Cu ai cui bani a apărut acest prim caiet facsimilat? G. Ștrempel, directorul general al Bibliotecii Academiei Române și membru de onoare al Academiei, scrie doar atât, în penultimul paragraf al contribuției domniei sale: „*președintele Academiei a găsit resursele financiare – nu puține – pentru împlinirea acestui*

deziderat”. Norocos om, domnul președinte, de se-mpiedică de valize cu bani! Unde i-a „găsit”? La colț de stradă? Credem că nu, în volumul în cauză fiind menționat explicit: „*Lucrarea a apărut cu sprijinul Ministerului Culturii și Cultelor*”. Ce să mai înțelegem, dacă alăturăm aceste două informații? Că Ministerul a dat bani Academiei nu pentru ceea ce reprezintă aceasta ca instituție sau pentru că i-ar socoti necesară întreprinderea, ci pentru că are un **anumit** președinte, cu care dumnealui, Ministerul, se află în raporturi de frățietate? Nu cumva lucrurile stau (sau ar trebui să stea) invers? Și, oricum, nu era mai simplu din partea domnului Ștrempel să fi nominalizat instituția sau persoana fără de care acest volum nu ar fi văzut (încă) lumina tiparului, în loc să afirme vag că președintele instituției sale (deci, șeful său) ar fi „găsit” pe nu se știe unde „*resursele financiare*” necesare? Oare domnul director general al Bibliotecii Academiei chiar crede că Eugen Simion nu se poate peria și singur?

Omisiunea, ca armă perfidă

Din cele cinci imagini care îl reprezintă pe Eminescu (fotografiile făcute în anii: 1869, 1878, 1885 și 1887, plus masca mortuară), volumul *Manuscrisele Mihai Eminescu* (I) le conține doar pe primele trei. Mai mult, editorul a găsit de cuviință ca volumul să fie deschis de fotografiile din 1869 și din 1885, fiecare ocupând câte o filă, între acestea și cea de-a treia (1878) fiind plasat ceea ce am putea numi prefață (*Cuvânt înainte*, semnat de E. Simion, și *Introducere la miracolul eminescian* – C. Noica, 1977).

Nu cunoaștem motivul pentru care, tocmai într-o lucrare care se remarcă prin redarea fidelă a manuscriselor lui Eminescu (cuprinzând inclusiv pagini nescrise), fotografiile acestuia nu sunt prezentate nici în întregime, nici în mărime naturală. Astfel, dintr-un **bust** a mai rămas un foarte mult mărit **prim plan** din semi-profil, imaginile originale fiind înlocuite cu prelucrări. Și, mai mult, asupra uneia dintre ele s-a intervenit în mod grosolan.

De asemenea, nu știm de ce fotografiile n-au fost prezentate în ordine cronologică și nici motivul pentru care cele din 1869 și din 1885 sunt alăturate, îndată ce deschizi cartea, în vreme ce fotografia din 1878 se află stingheră. Dar, în contextul în care Academia (și nu numai ea) afirmă sus și tare că despre Eminescu ar trebui știut chiar și ceea ce el a dorit să păstreze doar pentru sine, și mai greu de înțeles rămâne absența fotografiei din 1887 (făcută

când Eminescu se afla la Botoșani, unde doctorul Isac turna în el uriașe doze de mercur) și a măștii mortuare, care arată un chip chinuit și cumplit de slăbit – stare care nu era efect al alienării, ci al mizerabilei întrețineri și al unui **criminal** „tratament”.

Fără a da răspunsuri, constatăm un lucru cert: în felul acesta, cititorul nu mai este frapat de stridentă și rapidă modificare a fizionomiei lui Eminescu, a cărui sănătate s-a prăbușit brusc, în 1887, fără ca asta să aibă vreo legătură cu „nebulia”.

Când ne uităm peste planul editorial al Academiei Române privitor la *Manuscrisele Mihai Eminescu*, observăm că abia volumele XX și XXI vor cuprinde **corespondența**, iar **Arhiva Mihai Eminescu** este programată hăt pentru volumul XXII, care o să apară (dacă o să apară!) Dumnezeu știe când. Astfel, este amânată cât se poate publicarea **documentelor**, singurele care ne pot lumina asupra destinului său. Întâmplare? Poate, dar nu prea credem. S-au irosit zeci (dacă nu chiar sute) de metri cubi de hârtie pentru a tipări și retipări, bunăoară, procesele-verbale redactate de Eminescu pe când era revizor școlar, dar nu și conținutul dosarelor întocmite lui cu știința lui Maiorescu, acestea apărând târziu, mai mult accidental și, din câte știm, niciodată în facsimil, primele fotocopii după asemenea documente văzând lumina tiparului abia în paginile anchetei noastre, *Recurs Eminescu*.

Manuscrisele Mihai Eminescu ne amintesc de Perpessicius, a cărui ediție nu este de natură să ne facă prea optimiști: în 30 de ani, acesta abia ajunsese la volumul VI, din cele XX preconizate la un moment dat (**planul inițial se rezuma la trei tomuri**, cu posibilitatea de a le înmulți – „la capătul a trei volume” urma să se facă un popas „necesar în lămurirea proiectelor de viitor ale acestei ediții”). Încă din prefața volumului II, anunță: „*Dificultăți multiple și particulare, legate fie de epocă fie de natura obiectului au întârziat pe de o parte apariția volumului II, iar pe de alta au impus o sensibilă și fatală modificare a planului stabilit*”. Să sperăm că, întrucât astăzi copierea este o lucrare aproape pur tehnică, iar Perpessicius a fost încetinit și de starea precară a sănătății, facsimilarea manuscriselor eminesciene va putea respecta calendarul propus? Ne-am gândi și-așa, numai că respectivul calendar nu există. Academia a stabilit un număr total de volume, a bătut în cuie și conținutul fiecăruia, dar nu s-a angajat asupra termenelor de publicare. Altfel spus, Perpessicius a întârziat mult, dar poate fi și mai rău!

Afară de lumea literaților, care au fost scutiți de cercetări proprii, cui și sub ce formă a slujit, concret, uriașul travaliu al lui Perpessicius? Pe câți interesează să cunoască diverse variante ale unei singure poezii și cum anume

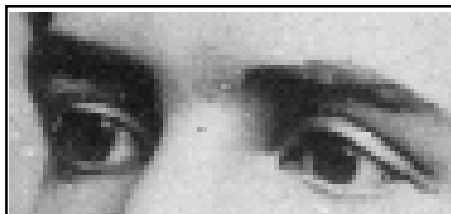
folosesc acestea? Ce să răspunzi, când constăți că nici măcar volumele conținând articolele publicate în *Curierul de Iași* ori în *Timpul* nu au fost integral citite decât de câțiva? Majoritatea celor care, fie și numai prin profesie, ar fi avut **obligația** să le parcurgă, manifestă un penibil dezinteres față de jurnalistica eminesciană, căreia, însă, nu se sfiesc să-i dea note. Aparent, prezentul nu are nevoie de asemenea lucrări. Noroc că Azi nu durează prea mult și că lumea aleargă în cerc, astfel încât, după orice eclipsă culturală (intelectuală?), va veni iar un moment de recunoaștere a trudei cu folos și a realelor valori.

La Academia Română se falsifică fotografia lui Eminescu

*„...mă revoltă și scandalul cu
portretele și busturile puse fără sfială
în circulație ca fiind ale lui...”*

I. L. Caragiale, *Două note* (1892)

Am afirmat mai sus că nepublicarea tuturor fotografiilor lui Eminescu și micșorarea unora prin... mărire ar fi o armă **perfidă**. N-am fi folosit acest atribut, dacă asupra primei lui fotografii nu s-ar fi intervenit în mod incalificabil. Concret, așa cum se vede în facsimil, cam pe unde ar trebui să fie cristalinul, cineva a făcut să apară două pete albe rotunde, cum se întâmplă la cei bolnavi de cataractă sau la cei care au leucom (albeață) la ambii ochi (în lucrări mai noi, cataracta și albeața sunt prezentate ca fiind același lucru).

Fotografia studentului Eminescu (detaliu), sub coordonări diferite
(G. Strempel)

(E. Simion)

În *Bibliografie* (1999), este deplâns faptul că diverși „*artiști ori practicienii penelului/creionului*” lipsiți de har „*viciază imaginea*” lui Eminescu. Așa

este, prin imagine Eminescu este ucis iar, și iar. Afară de Academia Română însă, nimeni nu a îndrăznit să-l batjocorească în halul acesta. Azi, mâine o să-l vedem cu bărbuța lui N. D. Xenopol și cu monoclul lui Macedonski.

Care este rostul acestei modificări, care, între altele, face ca privirea lui Eminescu să pară puțin crucișe și care ne amintește de trucajele din filmele proaste cu vampiri? Au vreun simbol cele două pete albe? Pragmaticul coordonator al ediției, omul care „a găsit resursele financiare” publicării acestui volum atât de costisitor, să nu le fi observat? Posibil. Vom înțelege cum stau lucrurile din reacția pe care Academia o va avea (sau nu) după ce aceste rânduri vor deveni publice. Oricum, observăm cu neliniște că nu este prima oară când, în cazul Eminescu, Academia se arată atât de distrată, încât riscă nu numai să fie privită drept orice altceva decât „*cel mai înalt for științific și cultural al țării*” (cum a fost stabilit prin Decretul-lege nr. 4 din 5 ianuarie 1990), dar ridică întrebarea dacă nu cumva, departe de a fi fost nedrept acuzator, „*divinul*” Călinescu n-ar fi fost deplasat de optimist atunci când, în vara anului 1936, îi scria lui Al. Rosetti:

„Toate academiile din lume cuprind o cincime numai de oameni merituoși și sunt chioare pentru viața contemporană”.

Pe lângă identitatea celui răspunzător de această batjocură, necunoscuta poate și mai importantă rămâne **scopul** modificării celei mai reușite fotografii a lui Eminescu. Despre această fotografie Colectivul de autori al volumului XVII al OPERE afirmă: „*Este imaginea cea mai reprezentativă a poetului, aceea sub care a intrat în conștiința noastră*”. Totodată, constată că, „*foarte adesea, aflându-se un clișeu în redacția unei reviste sau gazete, acesta va fi reprodus, fără discernământ, timp de ani de zile*”. Nu știm la ce cazuri concrete se referă autorii, pentru că, din păcate, n-au avut inspirația sau n-au crezut necesar să dea și exemple. În continuare, Colectivul afirmă:

„În genere, reproducerile sunt de slabă calitate, imaginea deseori inversată, fotografia reprodusă, uneori, după un desen sau o gravură, tehnici greu de identificat din cauza calității precare a tiparului”.

Dacă pe co-autori îi deranjează până și publicarea în oglidă a unei poze (uneori, poate doar pentru a respecta regula privind direcția privirii celui pe care-l reprezintă, în raport cu pagina), ce-ar mai spune astăzi, văzând „albeața” pusă pe pupilele lui Eminescu, exact în fotografia care constituie „*imaginea*

cea mai reprezentativă a poetului”? Ar afirma tranșant că fapta a fost comisă de cineva care a acționat „fără discernământ”? Vom trăi și vom vedea.

Revenim la întrebarea noastră: ce sens are această falsificare? Să facem vreo legătură cu faptul că o cataractă poate fi produsă și de sifilis? A vrut cineva să transmită astfel că – pentru dumnezeul – **Eminescu ar fi fost un orb**? Este o simplă și stupidă bătaie de joc?

Ne-am întrebat: să fi fost aceste două puncte reflexe existente și în original, unde nu ies însă în evidență? Să fi apărut ele doar prin mărirea fotografiei? Chestiunea poate fi privită din două unghiuri de vedere.

Înainte de toate, precizăm că fotografia apare de peste o sută de ani și n-am întâlnit în nici una dintre lucrările parcurse vreun indiciu că asupra ei s-ar fi intervenit – spre mai bine ori spre mai rău. Ipoteza unui „accident” produs chiar în 1869? Credem că nu rezistă din cel puțin trei motive: 1) J. Tomas, fotografii praghez care a produs-o, n-ar fi multiplicat un astfel de rebut, pentru că n-ar fi îndrăznit să-l ofere vreunui client; 2) chiar să fi încercat, ar fi primit Eminescu?; 3) admitând că l-ar fi putut păcăli pe acesta, ar fi reacționat ceilalți membri ai familiei, care erau împreună cu el (mama, Șerban și Aglaia).

Să admitem ipoteza existenței petelor în formă minusculă, imperceptibilă cu ochiul liber pentru oricine privește originalul fotografiei? Nu, fie și doar pentru că atunci apare întrebarea: dacă prin mărire ar fi devenit vizibile aceste detalii nenaturale și deloc favorabile subiectului, de ce nu s-a renunțat la acest procedeu, mai ales în situația în care lucrarea nu prezintă și fotografia originală, în mărime naturală?

Pe lângă abordarea de mai sus, mai degrabă teoretică, există și o alta, întemeiată exclusiv pe realități materiale.

În primul rând, când vine din lateral, cum s-a întâmplat în cazul fotografiei în discuție, lumina nu se reflectă pe corneea sub formă de disc și nici atât ca unul cu contururi difuze. Ochiul nu este plat ca un perete, iar sursa luminoasă nu e o lanternă focalizată perpendicular pe el. În al doilea rând, asemenea reflexe au o strălucire aparte, care lipsește în cazul nostru. În al treilea rând, pe lângă cele două pete deliberat create pe calculator, facsimilul arată că la ambii ochi, imediat sub pleopă, se zăresc reflexele produse în mod natural de sursa de lumină în momentul expunerii (pe atunci nu exista *flash*-ul, care a fost inventat abia în 1929). Or, pentru cel care privește dintr-un punct fix, cum este cazul lentilei aparatului foto, o unică sursă de lumină nu se reflectă în mai multe locuri pe același ochi și, repetăm, nu are formă de disc. (Dovadă indubitabilă că fotografia din 1869 [?] a fost prelucrată înainte de a fi adăugată

Portret batjocorit în lucrarea *Manuscrisele Mihai Eminescu* (I),
editată de Academia Română sub coordonarea președintelui instituției.

în masivul volum de copii coordonat de E. Simion stă CD-ROM-ul lansat odată cu acesta.)

Aceasta în ceea ce privește „albeața”, care ne dovedește că un anonim ce știe a se servi de Academia Română și de dotările ei tehnice l-a „retușat” pe Eminescu. Dacă pe unii îi amuză situația, îi sfătuim să nu uite că mâine poate veni rândul dumnealor și că tăcerea de acum va fi în mod legitim interpretată ca o acceptare a acestui mod de a opera.

O altă întrebare, esențială: **care este, în realitate, fotografia făcută de J. Tomas lui Eminescu?** Oricât ar părea de ciudat, răspunsul devine tot mai nesigur. Lasăm la o parte imaginile grosiere care circulă prin Internet ori prin diverse cărți sau publicații. Facem abstracție și de calitatea imaginilor (cea de pe *site*-ul Bibliotecii Academiei s-o vrea artistică, dar nu este decât penibilă) și le alăturăm doar pe cele provenind din cele mai autorizate surse: Academia Română, Biblioteca Academiei Române și Memorialul Ipotești. Cum se face că fotografia mediatizată de Memorialul Ipotești și firma *Software PETAR* este în sepia (din păcate, facsimilul nostru nu redă cafeniul), iar celelalte două, în gri? Putem accepta că există mai multe exemplare ale unei unice fotografii și că, fiind conservate în mod diferit, și claritatea este alta, dar nu credem că J. Tomas i-a dat lui Eminescu niște fotografii în tonuri cafenii și altele în nuanțe de gri. Precum se vede în facsimil, Biblioteca Academiei oferă ea singură două variante, la alegere: Eminescu cu vestă fie deschisă la culoare, în contrast cu haina, fie neagră, ca să se asorteze. A încăput fototeca instituției pe mâini nepotrivite sau nepricepute? Ar fi trist și deosebit de periculos. Biblioteca Academiei Române se numără printre puținele instituții de interes documentar mai importante decât orice minister – ba, am îndrăzni să spunem, mai importantă chiar decât Academia. Faptele care se petrec în „ograda” Academiei ne conving că una sau mai multe persoane chiar din sânul acesteia ori doar oploșite sub pulpana ei au profunde convingeri anti-eminesciene. Foarte bine, opiniile se respectă. Dar lipsa bunului-simț, nu!

Înainte de a demara alte costisitoare și îndoielnice proiecte legate de numele lui Eminescu, Academia Română are obligația să lipezească măcar situația fotografiilor acestuia, arătând care dintre ele sunt autentice și care nu. Pentru că, în general, cine falsifică o dată, poate fi tentat să „greșască” și a doua oară, iar o dotare specifică oferă nenumărate facilități în acest sens (azi e pocit un chip, dar mâine poate să apară te miri ce nou „document”). Și, tot fapt general valabil: cel care greșește cu bună-știință nu merită încrederea

și respectul celorlalți dacă, în loc să încerce să îndrepte răul produs, caută să-și mușamalizeze fapta.

Notă: Am scris mai sus că, atunci când s-a fotografiat la Praga, Eminescu era împreună cu mama sa, cu Șerban și cu Aglaia. Prezența acestora este atestată de Matei, în scrisorile lui către Corneliu Botez:

◆ „...*mama în toată viața ei s-a fotografiat numai de două ori, odată împreună cu Aglaia... la unicul pe vremuri fotograf, Otto Belig în Botoșani... A doua oară, mama s-a fotografiat la Praga sau Viena, singură, bust, când s-a fotografiat și Mihai și tot bust* (subl. ns.), *adică acolo unde este scos în profil, cu mustețele rase și cu părul pieptănat în sus*” (20 aprilie 1909).

◆ „*Toate fotografiile de la Praga, precum și a lui Nicu, care cred că e din Buda Pesta sunt din vara anului 1870,adică atunci când mama cu Aglaia, însoțite și de Șerban* (subl. ns.) *și de o soră a Cuconeii Valeria, Zoica Macri (văduvă) au fost pe acolo și s-au întors curând din cauza izbucnirii războiului franco-german*” (16 mai 1909).

Apare o nepotrivire de date. Cu o unică excepție, absolut toate sursele cercetate de noi fie atestă că fotografia lui Eminescu pe când era student ar data din **1869**, fie nu prezintă anul, dar nici nu contrazic această datare. Uneori, autorii ajung în situații jenante, cărora nu par însă că ar vrea să le caute explicație. De pildă, G. Munteanu afirmă neted: „*Îi privim fotografia făcută la Praga, în toamna anului 1869...*” Când anume „toamna”? În pagini anterioare, același autor precizează că prin august Eminescu era cu o trupă de teatru la Cernăuți; „*la întoarcerea prin Botoșani...*” ar fi fost interceptat de Căminar și „*dus la Ipotești «mai cu binele, mai cu sila»*”, pentru ca „*Toamna, la 2 octombrie 1869*” să se înscrie „*la facultatea de filozofie din Viena*”? Într-o „*agendă*” atât de încărcată, unde mai e loc și pentru Praga? Oare, dacă Eminescu fusese „capturat” de familie după o despărțire atât de lungă, să nu fi stat la Ipotești decât câteva zile? Decizia de a pleca în străinătate pentru a se înscrie la o facultate n-a necesitat gândire și lungi comentarii, cunoscut fiind că Eminoviciei nu erau bancă națională, iar Eminescu nu era obsedat de dorința de a urma școli înalte? Putem vorbi cu nonșalanță de „*fotografia făcută la Praga, în toamna anului 1869*”, fără a cunoaște contextul, cauza și modul în care ar fi ajuns Eminescu în acest oraș?

Singurul care susține altceva este Matei, el indicând, am văzut, anul **1870**. Greșește acesta? Posibil, dar improbabil, deoarece întreruperea unei călătorii din cauza declanșării unui război nu este un eveniment care să se petreacă prea des în viața unui om, fiind – de aceea – greu de uitat. Iar războiul

**Care dintre aceste fotografii este autentică?
Este vreuna?**

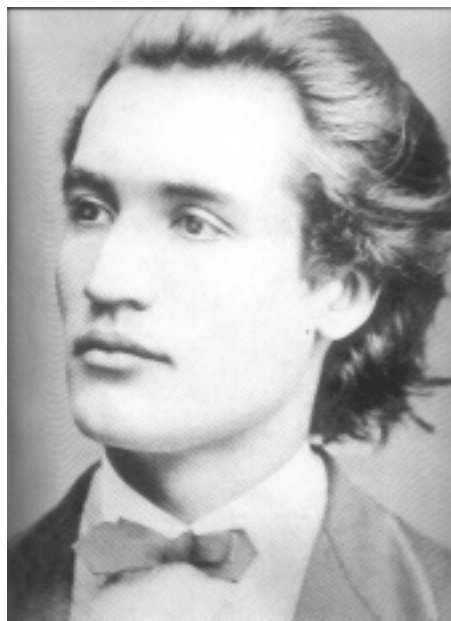

M. Eminescu,
OPERE, vol XVII
(coord. G. Ștrempel)

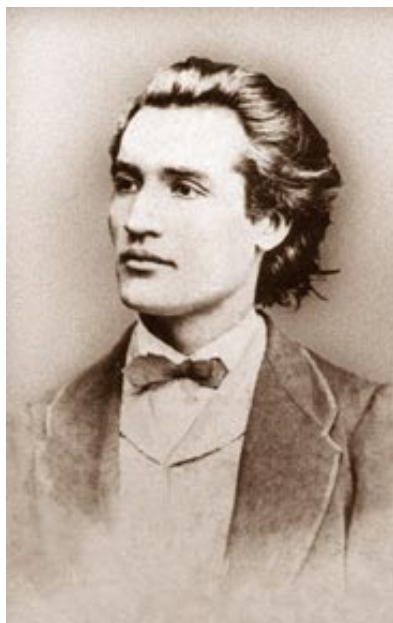
**Biblioteca
Academiei Române**

Site-ul B.A.R.,
Biblioteca virtuală

Manuscrisele Mihai Eminescu
Academia Română
(coord. E. Simion)

**Memorialul Ipotești și
Software PETAR**

franco-prusian a izbucnit în vara lui **1870** (19 iulie). Înăsprite încă de prin februarie, relațiile franco-prusiene au degenerat în conflict militar după intervenția lui Bismark (15 iulie) în mesajul împăratului său, Wilhelm I, către ambasadurul Franței (telegrama de la Ems – orașel în Renania). Cum vara începe în luna iunie, spusele lui Matei sunt plauzibile.

În consens cu G. Munteanu și alți biografi, Colectivul de autori ai Bibliografiei Eminescu (1999) afirmă (vezi *Iconografie eminesciană*):

„Prima fotografie – «astrala fotografie», cum o caracterizează George Călinescu – a fost făcută la Praga, în 1869, de către fotograful J. Tomas, în toamna în care Mihai Eminescu se îndrepta către Viena, la studii” (subl. ns.).

Nu cunoaștem argumentele care i-au ajutat pe bibliografi să o dateze, dar sesizăm un detaliu geografic: spre deosebire de Budapesta, aflată **în drumul spre** Viena, Praga era **dincolo** de capitala Imperiului auto-ungar, la nord-vest (aproximativ 350 de kilometri, pe calea ferată). Pentru ca Eminescu să ajungă la Praga, nu trebuia să treacă **prin** Viena? Și, chiar admitând că ar mai fi fost o linie de legătură paralelă, Ipotești-Praga, ce motiv îl putea determina să facă un ocol atât de lung, care lăsa urme adânci și în buzunarul oricum nu foarte plin? Ce altceva ar mai fi făcut Eminescu în capitala Cehiei? S-a dus la Praga doar ca să se fotografieze la Tomas și ca să-și cumpere țigări, după care s-a întors la Viena?

Este anul 1869 înscris pe spatele vreunei copii a acestei fotografii? Chiar așa să fie, cât timp nu știm încă precis care exemplar este original, Academia însăși oferind – după regulile pieții de consum – mai multe variante, cum să tragi o concluzie fermă? Asta, ca să nu mai vorbim de faptul că simpla existență a unei ipotetice consemnări nu garantează exactitatea ei.

Unii pot spune că nu contează asemenea detalii. Într-un asemenea caz, însă, n-ar mai conta nici modificările făcute de Maiorescu în volumul *Poesii* și, prin extensie, n-ar mai conta dacă, de pildă, și noi ne-am permite să mai rotunjim pe ici, pe colo, după gust, orice alte scrieri ori să ne mai jucăm cu timpul, întinerind sau îmbătrânind pe unul sau pe altul. Fără exactitate, certitudinea nu e decât un vis, istoria – și noi, odată cu ea – devenind un nesfârșit zigzag.

Confuzii

Încă din al doilea paragraf al mesajului domnului Strempel, citim:

*„De multă vreme, **dinainte chiar de cel de-al doilea război mondial**, s-a încercat fotocopierea unor volume, mai ușor de lecturat (cele mai multe pagini ale poetului sunt scrise într-o grafie de o desăvârșită finețe și prin reproducere fotografică literele se îngroșau și deveneau ilizibile). Abia patru sau cinci volume au putut fi utilizate sub această formă și încercarea n-a putut fi continuată”* (subl. ns.).

Cum al doilea război mondial a început în 1939, deducem că prima tentativă de *fotocopiere a unor volume* ar fi anterioară datei de *1 septembrie 1939*. În penultimul paragraf al textului domnului Strempel, avem însă surpriza să citim:

*„Un cuvânt de spus în legătură cu facsimilarea manuscriselor Eminescu, atât de discutată în ultimii ani de **lume de tot felul** (subl. ns.). A stat întotdeauna în centrul vederilor Bibliotecii și, cum spuneam mai sus, **încă în anii 1941-1942 au fost fotografiate** mai multe volume pentru a proteja originalele”* (subl. ns.).

Nici 1941, nici 1942 nu știm să fie totuna cu 1939 sau vreun an anterior acestuia. Știm însă că „*în anii 1941-1942*” guverna mareșalul Ion Antonescu. Dacă acesta a susținut sau nu fotografierea respectivelor volume nu mai știm, întrucât acest lucru nu este precizat, cu toate că o astfel de informație era binevenită.

Domnul Strempel opinează și că, prin facsimilarea manuscriselor lui Eminescu, „*în sfârșit, cercetătorii avizați și publicul larg vor avea la îndemână oglinda fidelă a scrisului marelui poet*” (subl. ns.). „*Cercetătorii avizați*”? Dacă până acum acestora le era interzis accesul la manuscrise, atunci, în ce anume sunt „*avizați*”? Cât despre „*publicul larg*”, ne îndoim că acesta a bătut la ușile Bibliotecii Academiei, după cum ne îndoim că va parcurge vreodată cele 23 de volume pe care Academia și-a propus să le tipărească. Dar, sigur, asta nu înseamnă că tirajul nu va fi epuizat, căci bani au mulți, iar cotorul acestei lespezi din hârtie (35,5 cm lungime) arată destul de bine.

ELOGIU HOȚIEI

Scenarii penibile

Toți știm că Maiorescu este cel care a predat manuscrisele eminesciene Academiei Române. În școli suntem învățați că predarea ar fi fost *donatie*, motiv pentru care, mai mult sau mai puțin explicit, suntem îndemnați să-i mulțumim pentru înțelepciune și generozitate. Iar Academia Română, la care privim ca la soare (poate de aceea uneori nici nu mai prea vedem mare lucru), departe de a contesta acest neadevăr, îl susține cu aplombul temperat al senectuții uneori înțelepte, alteori doar... pricepute. Dacă reducem faptele la esența lor, putem spune că, în unele privințe, referitor la Eminescu, prin tăceri de plumb sau prin repetări riscante, Academia minte.

Să panoramăm contextul, focalizând apoi asupra detaliilor importante.

Probabil pentru a-l feri pe Maiorescu de neplăcerile includerii lui printre infractori, a fost lansată și teoria conform căreia Eminescu și-ar fi păstrat o vreme manuscrisele la Simțion. Inevitabil, asta a făcut ca relațiile celor doi să fie prezentate ca fiind cu mult mai solide decât o atestă documentele și relatările unor terți. Că nu a fost vorba de o prietenie autentică, ci de un soi de acceptare reciprocă, ne-o arată Eminescu, aducând vorba de, zice el, *„ceasornicul pe care l-am scos de la Simțion”*. Cum credem că-l lăsase gaj, nu pentru a-l repara, rezultă că între raporturile dintre ei nu erau foarte mult diferite de relația lui Eminescu cu Ștrul Avrum (*„Mi-am scos ceasornicul meu de aur de unde ședea cu chirie la părintele Ștrul Avrum...”* – epistolă către Veronica, 17 februarie 1882). Se afirmă că, la întoarcerea din Italia, *„Timp de două săptămâni [Eminescu] a fost găzduit de bunul prieten, ing. Constantin Simțion care locuia pe strada Apolodor. De fapt, acesta îi era o veche gazdă întrucât aici Mihail Eminescu își tezurizase cărțile și manuscrisele pentru a nu le pierde cu ocazia deselor mutări dintr-o locuință*

în alta.” Am citat dintr-un autor anume (V. Z. Teodorescu, București, pe urmele lui Mihail Eminescu), dar ideile se regăsesc la mulți. Cu puțină tenacitate, se ajunge și la excentricități. De exemplu, legat tot de locuința lui Simțion, domnul din paranteză mai precizează: „Aici [la Simțion] a fost unul din refugiile lui Mihail Eminescu”.

A vorbi de „refugiile” lui Eminescu rămâne o exagerare adolescentină, să-i zicem, lipsită de orice suport documentar serios. La fel de neargumentată apare și părerea că, în intervalul 27 martie – 7 aprilie 1884, Eminescu ar fi stat la Simțion ori că acesta din urmă „îi era o veche gazdă”. Frecvent, în susținerea acestei aserțiuni, sunt folosite două notițe ale lui Eminescu și o scrisoare a acestuia către Chibici. Lor le adăugăm alte două scrisori, adresate Emiliei Humpel de către cumnata ei Clara Maiorescu și, respectiv, de Mite Kremnitz.

În analizarea acestor documente, vom fi obligați să facem mari ocoluri. Nu ne vom limita să punem față în față lucruri neclare sau contradictorii, ci vom încerca să și înțelegem de ce sau cum s-a ajuns la aceste anomalii grijului întreținute.

Să parcurgem pasajele care ne interesează.

Notițele. Una, conform lui Augustin Z. N. Pop, se găsește în *Manuscrisul românesc 2255*, fila 303:

„Am să vorbesc cu Simțion să-mi dea odaia de alături de el. Am să duc un dulap cumpărat din Târgul de vechituri [...] să mășor întâi ușa, să nu fie dulapul prea mare și să nu dea loc la supărările câte le-am avut până acum. Tot acolo duc cărțile de la Gaster să nu mai am nevoie a i le împrumuta. Egoist în privința cărților din care mi s-a pierdut o mulțime (să scriu lui Tiktin pentru Boiadgi și Cipariu). Acolo, legându-mi cărțile, le voi transporta încet-încet, până ce nu oi mai fi nici eu aici. Până la toamnă mi-a succede. Atunci anunț că mă duc și pace!”

Dacă intențiile au fost consemnate de Eminescu în 1882, nefiind duse la îndeplinire, înseamnă că a intervenit ceva care l-a determinat să-și schimbe gândul. Dacă au fost făcute în 1883, cum pare mult mai probabil, în esență, deducem cam același lucru, întrucât planul urma să se încheie abia în toamnă, iar Eminescu a fost răpit și sechestrat încă din prima lună a verii. Deci, gândul n-a fost pus în practică.

Apoi, consemnările se referă exclusiv la cărți, Eminescu nepropunându-și să se despartă și de manuscrise. Ideea că el ar fi putut locui la Slavici, dar că-și ținea manuscrisele la Simțion sună a șagă, fiind la fel de credibilă

cu povestea gospodinei care-și are bucătăria în locuința unei cunoștințe, dintr-un alt cartier. În cazul lui Eminescu ea este cu atât mai nostimă, cu cât a rămas notorie strictețea cu care acesta își păzea intimitatea, inclusiv primele forme ale operelor socotite de el ca neîncheiate.

Cealaltă însemnare, asemănătoare, se găsește în manuscrisul 2266:

„În orice caz iau odaie în oraș în care-mi mut încet, încet cărțile”.

Nu știm care dintre cele două consemnări a fost scrisă mai întâi, dar este limpede interesul lui Eminescu de a-și muta cărțile de la Slavici, precum și faptul că Simțion n-a fost pentru el decât o simplă alternativă, de care pare să fi fost interesat mai mult pentru rezolvarea unor aventuri erotice, să le zicem, dând unor notițe intime, încifrate, o interpretare ce poate să pară plauzibilă, dar care rămâne extrem de riscantă:

„Pe grasa o duc apoi acasă – la Simțion ...” (manuscrisul 2292).

Indiferent ce s-ar ascunde îndărătul acestor cuvinte, *„acasă – la Simțion”* rămâne ceva temporar, Eminescu nefiind genul care să-și împartă secretele vieții, intimitățile, cu alții, indiferent cine. De altminteri, ne-o spune foarte limpede chiar el, tot în manuscrisul 2292:

„O casă în oraș de care să nu știe nimeni. Cu două chei. Una s-o am eu – alta muierea la care voi ține și voi vrea să dorm cu dânsa. Când voi schimba muierea voi schimba și odaia respectivă. Totdeauna o casă foarte izolată și foarte neștiută de nimenea.”

Lucrurile devin și mai limpezi, când citim epistola trimisă de Slavici lui Negruzzi la 30 martie 1872:

„Eminescu nu lucrează nimic, – e leneș... Cel puțin el zice așa... Eu însă nu-l cred; el e șiret.”

(Notă. Se susține că însemnările lui Eminescu mai sus citate datează din prima parte a anului 1883. Posibil. Surprinde bogăția detaliilor, căci autorul lor era recunoscut pentru formidabila lui memorie. Pentru cineva cu o asemenea ținere de minte, notarea ideii de locuință *„de care să nu știe nimeni”* putea fi suficientă pentru a-i aminti întregul plan. Dovadă alte notițe, precum: *„Știrbei Rosetti Cabală mare”*, *„Sluga Dimitrie – plan scenă tragică”* etcetera. Pentru

cine citește asemenea notițe, în ciuda aparențelor, marea și eterna necunoscută va fi măsura în care consemnările conțin informații despre Eminescu însuși sau au un tâlc nebănuț, pe care numai el l-a știut.)

Scrisoarea către Chibici. La 20 octombrie 1884, Eminescu îi adresează lui Chibici o epistolă, al cărui principal mesaj este următorul:

*„Dragă Chibici, // De vreme ce rezidez la hotel «România»... e lesne de înțeles că nu am unde pune lucrurile mele, încât ar fi foarte bine dac-ai păstra tu încă câțva timp așa-numita mea ladă, deși presupun că acest lucru nu e tocmai plăcut (...) **Te rog dar să iei tu lada de la Simțion, dacă nu mai e cu puțință să stea acolo până ce starea mea se va îndrepta, dacă e cu puțință să se-ndrepte vrodată**” (subl. ns.).*

Înainte de orice, să lămurim un lucru. Și despre Chibici se afirmă că ar fi fost prieten intim cu Eminescu, aducându-se drept argument amintiri precum cele ale lui Slavici, care scrie că, la Viena, *„unul din cei mai buni prieteni ai lui era Chibici-Râvneanu, pentru că acesta era sufletul veseliei când petreceam împreună”* (vezi *Eminescu la Viena*). Reamintim că asta, afară de faptul c-o spune contradictoriul Slavici, se petrecea în perioada studenției, când tinerii români aflați la studii în străinătate erau vânați cu ochi ageri, de cunoscători, de unii politicieni din Țară, între care și vârfurile *Junimii*. Cui a uitat, îi amintim că **Negruzzi a mers la Viena special pentru a-l întâlni pe Eminescu**, ale cărui poezii (*Venere și Madonă* și *Epigonii*) treziseră un mare și fișec interes pentru persoana autorului lor (*„Având a pleca în acea vară la băi în Austria, hotărâi să mă opresc la Viena câțva timp pentru a face cunoștință cu Eminescu și a petrece cu dânsul o bucată de vreme”*).

Cronologic vorbind, altă „dovadă” privind strânsa prietenie a lui Eminescu cu Chibici ar fi o carte de vizită a celui dintâi, pe care scrie doar: *„Chibici, // Du-te, du-te, du-te cu Simțion unde te cheamă”*. În sfârșit, a treia piesă o reprezintă epistola trimisă acestuia de la Döbling, pe la mijlocul lui ianuarie 1884. Este o excepție, care nu se datorează prea bunelor lor relații, ci are o cu totul altă cauză:

*„Doctorii mi-au spus că trebuie să-ți scriu **ție** în privirea aceasta”.*

Prin urmare, Eminescu nu i s-a adresat lui Chibici precum celui mai bun prieten al lui, ci, pur și simplu, pentru că n-a avut de ales. Precizarea lui Eminescu explică și de ce, în octombrie 1884, i-a cerut tot lui Chibici să ia lada de la Simțion, pe ambii știindu-i implicați în povestea lui. Cât de bun

„amic” i-a fost Chibici lui Eminescu ne-o dovedește și telegrama trimisă lui Maiorescu, la 19 aprilie 1884:

„Eminescu instalat la Pompiliu. În drum a avut semne foarte suspecte de recidivă. Doresc sărbători fericite. Chibici.”

Cum am mai spus, respectivele „semne foarte suspecte de recidivă” rămân simple – dar grele – cuvinte, nelegate de vreo faptă concretă anume. Ele ar fi apărut numai „în drum”, când unic martor era Chibici, dispărând subit și total în clipa coborârii pe peronul gării din Iași.

Epistola Mitei Kremnitz către Emilia. A fost expediată pe 26 martie 1884, într-un moment în care cele două nu se aflau în cele mai fericite relații, Emilia acuzându-i pe oamenii importanți ai vremii de pasivitate față de soarta lui Eminescu. Între altele, Mite scrie:

*„Cu scrisoarea ta am fost astăzi la Regina, ea [a] cetit-o și a promis să vorbească chiar astăzi cu ministrul, la Academie. Eminescu sosește aici mâine sară, **amicul său Simțion a pregătit o cameră pentru dânsul (invitația noastră a fost refuzată)** și domnii se duc firește cu toții la gară ca să-l primească”* (subl. ns.).

[În *Amintiri fugare despre Eminescu* (1893), Mite va minți cu nerușinare:

„După ce ieși din ospiciul de la Viena și, în drum spre Iași, se opri o zi la București – o petrecu aproape toată cu noi – l-am dus la Regina, care-l îmbărbătă din toată inima...”

În realitate, Eminescu a stat în Capitală din 27 martie până la 7 aprilie și n-a vrut să vadă pe niciunul dintre vechii „amici” (cu sau fără fustă). La fel, este fals că Eminescu ar fi fost primit de regină. Mite minte sfruntat, dar spusele ei sunt luate de bune, nu atât pentru că era nemțoaică, cât pentru că a fost una dintre slugile intelectuale ale Casei Regale.]

Epistola Clarei către Emilia. Prin preajma întoarcerii lui Eminescu din Italia (27 martie 1884), Clara Maiorescu îi scrie cumnatei sale Emilia, referitor la șederea acestuia în Capitală (sublinierea ne aparține):

„Dragă Emilie,

*Probabil că Titus nu ți-a putut scrie, fiind copleșit de treburi (überhettzt). Eminescu a hotărât, după cum scrie Chibici, să vie la București, scrisoarea nu dă altă lămurire, însă dorința hotărâtă a lui Eminescu fiind să vie aici, se va face potrivit voinței lui. **Va locui deocamdată la un amic [al său] Simțion, cărțile și manuscrisele lui, împachetate în lăzi, au fost duse acolo. E speranță că se va lăsa convins pe urmă pentru [cuvânt neceteț, pe semne] Iassy.***

Spre sfârșitul săptămânii viitoare, pe Joi sau Vineri, va sosi probabil la București. Se așteaptă însă veste dela Chibici, care e foarte laconic.

Cu cele mai bune salutări // Clara // Joi.”

Credem că scrisoarea datează din 22 martie, deoarece Eminescu a revenit în Capitală *marți*, 27 martie. Plasarea ei cu o săptămână în urmă (15 martie) ar fi hazardată, deoarece asta ar însemna că Eminescu și-ar fi întârziat venirea, ceea ce nu corespunde cu arzătoarea lui dorință de a ajunge cât mai iute în Țară.

În ceea ce privește sursa, precizăm că ambele texte ale scrisorilor trimise Emiliei Humpel au fost date publicității de C. Meissner, care le-a inserat în articolul *Despre T. Maiorescu și Mareșal Averescu, dar mai ales despre M. Eminescu (Convorbiri literare, mai 1937)*. Potrivit lui Meissner, acestea fac parte dintr-un set de 16 scrisori (unele întregi, altele ciopârțite) „din corespondența rămasă dela defuncta Emilia Humpel, sora lui Titu Maiorescu”. Deși în continuare vom folosi părți din unele dintre aceste scrisori, nu excludem posibilitatea ca transcrierile lui Meissner să redea identic conținutul textelor originale. Pentru a ne explica prudența, apelăm la forța exemplului, așezând față în față două variante ale aceluiași text (subliniem informația pe care fiecare dintre acestea o conține în plus față de cealaltă):

Maiorescu: „*Joi 20 Oct./1 Noem. 1883. Astăzi, la ora 9 dimineața, am fost la gară la plecarea la Viena a lui Eminescu cu Chibici și cu un îngrijitor. – Soare admirabil, dar de la ora 7 dimineața. – 1° R.*

Seara, J. Negruzzi, Gane, Misir, Annette, Caragiali. – Mai târziu Lecomte și P. P. Carp, ministrul nostru la Viena, sosit acum de la Viena.”

Meissner: „*Azi, la ora 9 dimineața, am fost la gară, unde plecau Eminescu cu Chibici și un păzitor la Viena. Bietul om.”*

Joi 20 Oct. / 1 Noem. 1883. Astăzi, la ora 9 dimineața, am fost la gară la plecarea la Viena a lui Eminescu cu Chibici și cu un îngrijitor. – Soare admirabil, dar la ora 7 dimineața – 1° R.

T. L. Maiorescu

In « Insemnări »³⁾ consacreză Maiorescu acestei plecări a « amicului literar » la Viena, numai aceste puține cuvinte:

« *Joi 20 Oct./1 Noembrie 1883. Azi, la 9 de dimineață, am fost la gară, unde plecau Eminescu cu Chibici și un păzitor la Viena. Bietul om ».*

C Meissner

Între a te bucura de soare și a ofta compătimitor să nu fie nici o diferență? Când citești, îți poți imagina că Meissner o fi apelat la manuscrisul *Însemnărilor zilnice*, făcând propria traducere. Ne-am uitat și noi peste text, dar n-am găsit decât ceea ce am prezentat mai sus și ceea ce se regăsește și în facsimilul alăturat.

Cine adaugă aici un cuvânt, cum face Meissner, poate adăuga (tăia) și în altă parte. De altfel, spre sfârșitul articolului său, Meissner mărturisește:

„Am reprodus tot ce mi s'a părut mai convingător pentru dovedirea grijii familiei Maiorescu față de nenorocirea ce-l lovește pe acela «care este și va rămâne cea mai înaltă încorporare a inteligenței române»”.

A o așeza pe Emilia Humpel (și chiar pe soțul acesteia) pe aceeași treaptă cu frate-său Titus și cu Mite Kremnitz rămâne o nedreptate greu de catalogat. Emilia a avut nu numai **simțire**, ci și mult bun-simț. Ceilalți...

Eminescu – mințit în față

La primă vedere, informațiile din documentele prezentate s-ar lega într-un întreg coerent, un cititor mai grăbit putând înțelege din ele că, în 1883, din proprie voință, Eminescu a început să-și care cărțile la Simțion, dar că nu a apucat să le ducă pe toate, deoarece l-ar fi lovit nebunia. Când s-a întors în Țară de la tratament, le-ar fi regăsit acasă la Simțion, unde ar fi și dormit în zilele petrecute în București și unde grijuliii lui „amici” le transportaseră între timp. În consecință, s-ar putea deduce că, după ce l-a întrebat pe Chibici din ospiciul lui Leidesdorf (12 ianuarie 1884): *„Ceea ce-aș voi să știu de la tine este dacă cărțile și lada mea sunt în oarecare siguranță și dacă pot spera să le revăd”*, Eminescu ar fi primit răspunsuri liniștitoare, fiind asigurat că „amicii” s-au îngrijit de toate lucrurile lui, pe care stabiliseră de comun acord să le depoziteze temporar la Simțion. Când a plecat spre Iași, Eminescu nu ar fi luat cu sine întreg calabalâcul, din bunul motiv că, înainte de toate, trebuia să-și găsească acolo o gazdă pe placul și pe buzunarul lui. Lucrurile s-ar fi tergiversat, apoi, dintr-un motiv necunoscut, l-a rugat pe Chibici, *„prietenul lui intim”*, să le preia temporar de la Simțion și să le mai păstreze o vreme, până ce se va muta de la hotel, închiriind o locuință în Iași.

Nimic mai neadevărat decât această explicație, foarte plauzibilă în situații normale! În realitate, cu excepția anunțurilor Clarei și Mitei Kremnitz privind

preconizată ședere a lui Eminescu la Simțion, singurele puncte comune al textelor de mai sus sunt numele celui din urmă și/sau lada (alteori, lăzile) lui Eminescu. În rest, documentele diferă profund, întrucât se referă la perioade de timp și la acțiuni diferite. În plus, avem enunțate anumite gesturi, dar nu și motivațiile lor.

Primele absențe frapante dintr-un atare scenariu (de bun-simț, aparent) sunt întrebările legitime: de ce a fost necesar ca bunurile lui Eminescu să părăsească locuința lui Slavici, „*amicul lui intim*”, mai ales dacă erau așa de puține precum se zice? și de ce la Simțion și nu la Maiorescu, bunăoară, la Negruzzi sau la sediul revistei *Convorbiri literare*? Trecem peste ele și întrebăm altceva, mult mai important: **când a aflat Eminescu că „lada” lui ar fi ajuns la Simțion?** (Cum i s-a justificat mutarea acesteia poate fi relevant dar contează mai puțin acum.)

Să-i fi scris Chibici la Viena? Teoretic, nu ar fi imposibil, însă nimeni nu a auzit de o atare epistolă și nimic nu ne îndrituiește să-l suspectăm pe Chibici de atâta amar de eleganță și independență. Cert este că Eminescu îi scrie lui Chibici, dar primește răspuns de la Maiorescu, care plimbă pe hârtie multe fraze înșelătoare, dar nu aduce niciodată vorba despre bibliotecă sau manuscrise, deși era clar că acestea îl frământau în primul rând pe Eminescu.

În consecință, de-ar fi să luăm în calcul măcar și numai materialul documentar ultra-vânturat, am putea afirma în liniște că, **atunci când a fost informat că lada lui s-ar găsi la Simțion, Eminescu nu se mai găsea în ospiciul din Viena.**

Să fi aflat de la Chibici, în timpul călătoriei în Italia? Ar părea foarte posibil, chiar dacă Chibici lasă să se înțeleagă că nu a fost deloc o excursie („*privește însă călătoria în Italia ca cea mai nenorocită idee și mă dușmănește că l-am adus aici*”). Dar principala condiție ce trebuia îndeplinită pentru ca ipoteza să reziste este aceea ca însuși Chibici să fi cunoscut acest lucru. Or, scrisoarea Clarei ne face să ne îndoim că acest fapt era posibil, ea prezentând mutarea lucrurilor lui Eminescu acasă la Simțion ca pe o ultimă noutate dinaintea sosirii lui Eminescu – deci, un fapt care se derulase pe când Chibici lipsea din Țară.

Dar o dovadă și mai puternică ne oferă chiar Chibici. În corespondența cu Maiorescu (atâta câtă a ajuns și la noi), Chibici, bine dresat de magistrul, prezintă strădaniile lui de a-l convinge pe Eminescu să nu se mai întoarcă în București, într-o scrisoare datată 14 martie 1884:

„În zadar i-am demonstrat că ar fi pentru dânsul mult mai bine ca să stea la Iași; nici amintirile neplăcute ale boalei, nici căldurile grozave ale Bucureștilor, care, desigur,

au contribuit foarte mult la declararea boalei, nici **alte considerente**... n-au putut schimba această a lui hotărâre.

Ziua sosirii noastre în București nu o pot indica; totul depinde de la vroința lui Eminescu. La 17/29 cr. plecăm din Florența spre Viena, unde, după prevederile mele, vom ajunge pe la 5 sau 6 aprilie st. nou; încolo nu este nimic cert.

Am stăruit pe lângă Eminescu ca să scrie câteva rânduri d-lui Slavici rugându-l să-i pregătească, sau mai bine zis, să-i închirieze undeva o locuință, spre a nu fi nevoit a trage la hotel la sosirea în București; se vede însă că **preferă a sta la hotel, căci tot îmi răspunde că n-are ce scrie d-lui Slavici**" (subl. ns.).

Începem prin a sublinia menționarea de către Chibici a unor misterioase „**alte considerente**”, pe care le-a folosit spre a-l determina pe Eminescu să meargă oriunde în Țară, numai la București nu. Să fi fost promisiuni? Să fi fost amenințări voalate? Ceva prea lăudabil nu putea să fie, din moment ce Chibici se ferește să scrie. Din corespondența scăpată de lungă și puternica mână maioresciană rezultă că nu doar magistrul îl prefera pe Eminescu departe și cât mai neimplicat în viața socială, sosirea lui producând ceva furnicături la nivel înalt.

Dacă hotărârea lui Eminescu de a reveni în Capitală fusese luată abia la 14 martie și doar după discuții contradictorii, evident că Chibici nu putea să o prevadă cu o lună în urmă, la 14 februarie, când plecaseră împreună în Italia. În consecință, nici plănuita ședere la Simțion și, de aici, nici pretinsa mutare a bibliotecii și a manuscriselor lui Eminescu în locuința acestuia nu-i puteau fi cunoscute lui Chibici înainte de-a coborî pe peronul Gării de Nord. Iar dacă Eminescu nu a aflat nici de la el, nici de la Maiorescu că bunurile lui s-ar găsi la Simțion, deducem că **nu a primit noutatea pe când mai era în străintate și că sursa acestei știri nu a fost Chibici**.

Atunci, să ne gândim că, potrivit contextului de mai sus, informația i-ar fi parvenit curând după sosirea în București, la 27 martie 1884? Să ni-l imaginăm acasă la Simțion, unde gazda îi arată locul în care, cu dragoste frățească, i-a stivuit lăzile cu cărți de care vorbește Clara, precum și manuscrisele? Biografia asta ne cer, dar nu mai suntem atât de neștiutori încât să credem o asemenea minciună grosolană.

De ce minciună? Pentru că așa spun Eminescu și Missir. Concret, la 13 mai 1884, acesta din urmă expediază pe adresa lui Maiorescu o detaliată scrisoare-raport, în care citim referitor la Eminescu:

„Regretă că n-are biblioteca lui lângă dânsul; îi spun să scrie el să i se trimeată sau să scriu noi; **el ne obiectează însă că degeaba scriu, că s-a împrăștiat totul și nu se mai știe ce s-a făcut**” (subl. ns.).

Înainte de toate, remarcăm că analiza atentă a acestor cuvinte a fost și continuă să fie cu grijă ocolită de biografi și de domni precum G. Strempel, care sar cu agilitate peste această precizare – probabil, pentru că nu slujește teoriilor lor.

Relatarea lui Missir convinge că, atunci când s-a întors în Capitală după sechestrarea de la Viena, Eminescu nu numai că nu și-a revăzut lada cu manuscrise, dar nutrea convingerea că „*s-a împrăștiat totul și nu se mai știe ce s-a făcut*”. Cu alte cuvinte, **Eminescu a fost mințit**. A crezut el însă acea minciună? Nu se poate răspunde afirmativ nici măcar în ipoteza în care ar fi fost convins de propria nebulie, căci nu trebuie să fii geniu ca să te întrebi: se putea „împrăstia” totul, fără a se mai ști de urma a ceva? Era casa lui Slavici un deșert, iar cărțile lui Eminescu boabe de nisip, ca să dispară în mod natural, la simplă adiere de vânt? Nici unul dintre biografi nu s-a arătat nedumerit de faptul că Eminescu nu l-a întrebat pe Slavici absolut nimic în legătură cu cărțile și cu manuscrisele, deși era limpede că nu puteau fi luate din casa acestuia fără acordul lui.

Dar Eminescu nu a fost singura persoană mințită. Drept dovadă, în aceeași epistolă din 13 mai 1884, Missir opina naiv și prietenos:

„Despre partea cărților lui n’ ar fi rău dacă s’ ar da de urma lor și s’ ar aduna la un loc, d[e] exemplu la Chibici și i s- ar scrie lui de- a dreptul că i se țin cărțile la dispoziție și că le poate avea oricând va voi. A se trimite acum aice n- ar fi bine, fiindcă Burlă, în casa căruia șede Eminescu, nu e prea gospodar și n- are unde să le pună; ș- apoi în vacanță, poate ca Eminescu să se mute în locul lui Pompiliu, care pleacă (la Keskemet), sau în odaia mea.”

Textul arată cât de dezinformați erau „amicii” ieșeni, oricât de loiali i- ar fi fost ei lui Maiorescu: însuși Missir, legătura directă a acestuia în cazul Eminescu, nu știa nici măcar confidențial ca dispăruta bibliotecă să se fi găsit la Simțion sau în altă parte (de junimiștii de rând ce să mai vorbim?). De aceea, el sugerează să li se dea cărților „*de urmă*”, pentru a se „*aduna la un loc*”. Implicit, această stare de lucruri presupune și o „intoxicare” a presei, fie și numai pe considerentul că unii dintre „amici” erau (și) gazetari, mulți ajungând însă să publice neadevăruri doar pentru că nu cunoșteau realitatea.

În raportul către Maiorescu, Missir se referă numai la cărți, nu și la manuscrise, de a căror existență poate că nici nu știa (sau, mai exact, nu bănuia cât de numeroase erau). A intenționat Eminescu vreodată să le depoziteze în alt loc decât acela în care locuia?

Când îi scrie lui Chibici de la Döbling (12 ianuarie 1884), înainte de orice, se interesează de soarta cărților și a manuscriselor, cerând să i se spună: „**dacă pot spera să le revăd. În ladă trebuie să se fi aflând și ceasornicul pe care l-am scos de la Simțion**” (subl. ns.).

Sare în ochi temerea că „amicii” îi făcuseră pierdute „cărțile și lada”, unul dintre motive putând fi tocmai conștientizarea importanței conținutului acelei lăzi. Timpul avea să probeze că teama îi era perfect întemeiată, până la moarte el nemaivând bucuria să folosească o pagină, măcar, **din cele peste 15.000** predate de Maiorescu Academiei Române, după 19 ani de la data însușirii lor prin rapt! Pe de altă parte, cum emoțiile privind soarta acelor documente ar fi complet nejustificate într-o situație normală, apare întrebarea: știa Eminescu, de pe atunci, că era „*un om sacrificat*”, dar încă nu-și pierduse orice speranță? Înțelesese că notițele lui, de tipul „*Tot ce voi afla în Ardeal, scriu cu legături sanscrite*”, o dată descoperite de cei care îl internaseră, aveau să-l coste nu numai libertatea?

„Totdeauna gata să-nfrunte greutățile de orișice fel”

Interesantă este și referirea lui Eminescu la ceas. Această punctare aduce a atenționare că n-a uitat de existența lui și a detaliilor, în general, și, de aceea, se află în diplomatică contradicție cu o altă afirmație, din aceeași scrisoare:

„Mi-aduc în adevăr aminte c-am venit cu tine în tren, dar **încolo nu mai știu nimic** decât că am stat închis și am suferit nu numai de **halucinațiuni**, ci și mai mult încă de foame” (subl. ns.).

Această frază a fost folosită exclusiv pentru a demonstra că Eminescu ar fi recunoscut propria nebulie. Credem că lucrurile nu stau deloc așa, atari cuvinte având un rol tactic, să zicem, într-o epistolă la a cărei formă finală trebuie să se fi ajuns prin cizelarea a multe ciorne. Și vom explica de ce.

„*Încolo nu mai știu nimic*” pare o declarație smulsă sub presiune. Pentru avocatul Maiorescu, om al înscrisurilor (pe care, după nevoi, le folosea sau le făcea dispărute), aceste cuvinte erau o adevărată poliță de asigurare, semnată de un om despre care Slavici afirmă:

„Eminescu nu era în stare să mintă... (...) Vorba lui era vorbă și angajamentul luat de dânsul era sfânt. Niciodată el nu lua asupra sa sarcini pentru care nu se socotea îndeajuns pregătit ori pe care nu era gata să le poarte cu toată inima” (Eminescu-omul),

în alt context prezentându-l astfel:

„Adevărul e că el era om care trăiește mai mult pentru alții decât pentru sine însuși, vede toate cele ce se petrec împrejurul lui, judecă drept, se bucură de cele bune și stăruie cu îndărătnicie pentru înlăturarea celor rele, deci nu numai poet și cugetător cu vederi bine lămurite, ci totodată și om de acțiune înzestrat cu bun-simț practic, care știe să-și aleagă mijloacele și e totdeauna gata să-nfrunte greutățile de orișice fel” – subl. ns.; (Eminescu la Viena).

Omul descris de Slavici nu este un poet cu capul în nori (și, de altfel, autorul insistă asupra acestei greșite percepții, încercând s-o corijeze). Este adevărat că în lumea din noi se petrec multe lucruri pe care nu le pricepem sau nici nu le sesizăm, dar nu credem că firea omului poate fi strivită, anulată complet nici măcar de boala psihică autentică, căci atunci n-ar mai fi bolnavi, ci clone ale unui singur pacient. Un luptător înăscut (și gazetăria lui Eminescu dovedește cu asupra de măsură că aceasta era plămada lui) poate traversa clipe grele, de prăbușire (om este!), dar își va reveni mereu. Dacă vehemența lui se reduce uneori sau chiar dispare, explicația modificării nu este, neapărat, de natură patologică, putând fi o dovadă că într-adevăr avea un „bun-simț practic” și că, atunci când „nu se socotea îndeajuns pregătit” să lupte cu anumite forțe, „știa să-și aleagă mijloacele”, temporara lui reținere fiind, pentru moment, modalitate tactică, nu abandonare a luptei.

Eminescu scrie: „Încolo nu mai știu nimic”. Reamintind că, atât în București, cât și la Viena internarea lui s-a făcut pe furiș și în total dispreț față de Lege, întrebăm: care ar fi probele care să impună eliminarea ipotezei că, după luni de îndârjire zadarnică, convingându-se (cu sau fără temei) că era uitat de o lume ipocrită într-un balamuc în care nu îl adusesese boala, ci ura adversarilor, Eminescu declară prin aceste cuvinte că este capabil să lase în urmă tot răul căruia îi căzuse victimă – adică, să uite, dacă nu să și ierte?

El declară că ar fi suferit „de halucinațiuni”, dar diminuează cu tâlc forța afirmației, adăugând că respectivele halucinații erau mai nesemnificative decât foamea pe care a fost obligat să o îndure, fapt care aproape le anulează. (În mod similar procedează și când întreabă, la fel de malițios: „Cine plătește pentru mine aici și cine are grijă de mine?”, a doua jumătate fiind o umplutură,

o auto-ironizare menită să îndulcească prima întrebare, care s-ar putea citi: **cine are atâta interes să rămân aici, încât ia asupra lui toate cheltuielile?** Iar câteva rânduri mai încolo adaugă că este supus unui regim „cu totul fără folos atât pentru mine cât și pentru amicii cari au binevoit a se interesa de mine și a mă trimite aici” – halal bunăvoință!)

Halucinație: „Când cineva vede, gustă sau simte un lucru care nu există, sau când aude sgomote cari nu sunt în realitate, zicem că are alucinațiune. Alucinațiunile sunt produse de diferite tulburări ale sistemului nervos. Alucinațiunile pot exista și atunci când a pierit auzul, mirosul și vederea; ele pot exista fără ca omul să fie atins de nebunie, mai ales în momentul trecerii de la veghere la somn și în minutul deșteptării” (vezi *Doctorul de casă*).

Altfel spus, când are halucinații, insul trăiește într-o lume paralelă cu cea reală. Poate respectivul om să-și dea seama că are halucinații? Are el certitudinea că percepțiile lui sunt lipsite de obiect? Nu, căci ar însemna că planul conștientului funcționează, caz în care vedenia nu mai e vedenie, devenind imaginație controlată. Se putea Eminescu convinge **singur** că ar fi avut vedenii, conștientizând existența lor sau pentru asta era nevoie de cel puțin încă o persoană, cu care să discute **în contradictoriu**? Și, mai ales, în ce au constatat halucinațiile la care se referă? Ce anume susținea Eminescu că s-ar fi întâmplat, iar unii contestau, străduindu-se să-l convingă că ar greși? Era vorba de modul în care ajunsese la Șuțu și de persoanele implicate? Posibil, dacă ne amintim mărturia Liviei Maiorescu (sublinierile ne aparțin):

„Când ne apropiarăm de cupeu, păzitorul deschise fereastra. Eminescu întinse îndată brațele afară, se puse la fereastră și făcându-și un «ocean» (cuvântul românesc în ghilimele în textul german) din degetul cel gros și din arătătorul ambelor mâini ce-l ținea la ochi și râzând foarte înveselit spuse lui Papa: «**Dr. Robert Mayer, marele moment, o conspirație și acolo marea domnișoară**»; apoi scuiă de câteva ori, începu să râdă și se așază. Păzitorul ridică geamul și E. continuă să vorbească, scuiă apoi de două ori în geam. În momentul plecării îl neliniști fluieratul și sunatul și începu să strige «**Argus**»; nu se ridică însă de pe canapea” (epistolă trimisă Emiliei Humpel, la 20 octombrie 1883).

Disponibilitatea lui Eminescu pentru dialog nu prea poate fi contestată, dar pe nimeni nu surprinde tăcerea celorlalți. Relatarea parcă prezintă un personaj care chiar dacă fierbe în sinea lui, încearcă să ascundă acest lucru, ironizându-l pe cel care-l ține captiv. Dar acesta nu-i răspunde în nici un fel.

Poate nici nu se uită în ochii lui. Ultimul strigăt al pasagerului din cupeu n-a fost rodul vreunei neliniști, cum crede Livia, ci al unui nemăsurat dispreț, numele *Argus* fiind în respectivul context o adevărată invectivă. Ei, și? Golit de mult de freamătul unui suflet ales, Maiorescu nu se simte ofensat, ci eliberat. În sfârșit, poate să plece acasă, să noteze în jurnal reușita zilei. Are încă o dovadă că Eminescu e „nebun”.

Copilă încă, Livia Maiorescu încheie epistola mărturisindu-și nedumerirea, sincera tulburare pe care a avut-o la (re)vederea lui Eminescu, fiind suficient de limpede că în imaginația ei, datorită celor pe care le tot auzise în casă, acesta trebuie să fi arătat cumplit:

„La drept vorbind, nu prea voiam să merg la gară, te stăpânește un sentiment atât de dureros pentru el, acesta însă dispare cu totul la vederea-i. Nu știu cum să mă exprim, la un om sănătos aș califica o asemenea atitudine drept exaltată veselie. În tot cazul, el nu suferă de loc. Vocea-i și râsul lui sunt exact ca mai înainte, când făcea mare haz de anecdote, povești.”

Când, imediat după aceste cuvinte, adaugă: *„Sutzo crede că nu prea e speranță de îndreptare”*, Livia se face ecoul tatălui ei. Informația nu numai că nu-i parvenise direct de la Șuțu, ci prin mijlocirea lui Maiorescu, care avea și el fixul lui foarte sănătos, dar era și frapant contrazisă de constatările ei nemijlocite, de care ai zice că se teme.

Cu excepția scrisorii lui Eminescu către Chibici, despre halucinațiile celui dintâi se vorbește pentru prima oară abia în 1914, cu ocazia publicării studiului lui I. Grămadă – aflat în străinătate pe banii grupului condus de Maiorescu. El este cel care a publicat fragmente dintr-o așa-zisă fișă medicală, pe care le-ar fi obținut direct de la doctorul Obersteiner, la Viena, precizând că *„restul din jurnal nu poate fi dat publicității”*. Trebuie să fi fost chestiuni grele la mijloc! Ca să n-avem ce regreta, întrebăm: chiar exista acel „rest”?

La 31 decembrie 1883, Eminescu constată că fusese jefuit de „editorul” Maiorescu

Cei care au organizat răpirea și sechestrarea lui Eminescu au știut încă din 28 iunie că acesta nu-și va mai vedea în veci manuscrisele. Cea mai clară dovadă în acest sens este faptul că nu i-au mai returnat nici măcar o filă, iar

atunci când el s-a interesat de soarta manuscriselor lui, Maiorescu i-a răspuns prin tăcere. O asemenea decizie nu o puteau lua Simțion (personaj mărunț, care – foarte probabil – n-a priceput niciodată prea bine de ce a fost Maiorescu atât de atras de manuscrisele „amicului” Eminescu), Chibici, Missir sau alții de talia lor. Interesul pentru aceste documente impunea și o parcurgere a lor de către Maiorescu însuși, care, în chestiuni importante, nu se lăsa pe mâna altora. De aceea, putem bănuși că Maiorescu a plecat spre Brașov numai după ce Eminescu fusese sechestrat. Dacă lada acestuia fusese chiar în acea zi adusă la el acasă, în strada Mercur 1, nu știm, dar este posibil. Pe de altă parte, Slavici își revendică și el „meritul” de a-și fi băgat nasul printre hârtiile lui Eminescu (după sechestrarea acestuia), așa că, la fel de bine, s-ar putea să fi rămas la acesta, până la întoarcerea magistrului din voiaj.

Reluăm una dintre frazele-cheie din scrisoarea trimisă de Eminescu lui Chibici, din ospiciul lui Leidesdorf:

„Ceea ce-aș voi să știu de la tine este dacă cărțile și lada mea sunt în oarecare siguranță și dacă pot spera să le revăd”.

Pe lângă alte considerații posibile pe marginea acestor cuvinte, se observă și o ciudățenie: Eminescu disocia ideea că bunurile i-ar fi „în oarecare siguranță” de putința de a mai intra în posesia lor. Deci, el știa că nu ajungea doar ca acestea să fie conservate, pentru a avea garanția că-i vor fi returnate. Simplul fapt că întreabă dacă sunt sau nu „în oarecare siguranță” arată că nu se știa înconjurat de prieteni. Asta, pe de-o parte. Pe de altă parte, cu două săptămâni în urmă, la 31 decembrie 1883, tocmai primise vizita de „un minut” a lui Maiorescu, sosit la Döbling:

„D. Maiorescu a trecut pe aici într-o zi, dar a stat mai puțin de un minut și nu mi-a spus nimic în ce mă privește... nu știu absolut nimic asupra sorții care mă așteaptă, căci sper că nu voi fi condamnat a petrece aci ani întregi fără necesitate. (...)

Îmi sunt dar necunoscute măsurile pe cari d. Maiorescu va fi binevoit să le ia în privirea-mi și văd pe de altă parte că doctorii de la institut nu știu asemenea nimic, ci se mărginesc a-mi cita numele d-sale și al tău, ceea ce – în izolarea în care mă aflu – nu e de natură a mă satisface” (12 ianuarie 1884).

Subordonarea medicilor vienezi față de Maiorescu – omul care îi plătea (sau, mai sigur, prin care le veneau banii) – este evidentă. Totodată, reiese limpede că „pacientul” și „musafirul” lui nu conversaseră nici măcar pe marginea volumului *Poesii*, editat de Socec cu doar câteva zile în urmă și adus de magistrul în „dar” (în epistola către Chibici, Eminescu nici nu-l

amintește). Iar între copertile acestuia Eminescu a dat și de o mulțime de poezii încă neîncheiate și ale căror variante se găseau **numai în lada** de care îl întreabă pe Chibici. În consecință, aceste cuvinte ale lui Eminescu cuprind o cotă de neliniște disperată, el știind acum prea bine că manuscrisele lui ajunseseră în mâinile lui Maiorescu. Cunoscând despre acesta lucruri de care noi poate încă nu avem habar, îngrijorarea lui era cu atât mai legitimă. Întrebarea „*dacă pot spera să le mai revăd*” se justifică **tocmai din acest motiv**, cumulat cu intențiile evidente exprimate în prefața volumului abia tipărit, precum și cu anumite păreri deloc măgulitoare pe care Eminescu le avea despre magistrul. Le repetăm, căci prea sunt ocolite și nebăgate în seamă:

„D. Maiorescu a căutat să-mi impue modul său de a vedea... (...) Acum, când sunt departe, îmi sună în urechi sfaturile spuse pe un ton dulce, ademenitor, cu scopul de a mă atrage, ca păianjenul prada; apoi satisfăcut, dacă se poate, prin umilire, iată cine e chemat să stăpânească. Mărire, cât se poate ; prin ce mijloace nu-ntreba, sunt mai murdare și mai negre decât glodul...”

Ce să fi avut Eminescu de comunicat intim și sincer cu un asemenea om, oricât de cult ar fi fost el? Ce simțiri comune i-ar fi putut uni vreodată?

Povești bibliotecărești

Să ne întoarcem la spusele domnului director general G. Strempel, care istorisește atât de cursiv și de sigur pe sine ireala plimbare a manuscriselor eminesciene, prin întreaga Capitală, din locație în locație și de la „amic” la „amic”:

*„De la Simțion – mai scrie acesta –, care n-a fost implicat **prea mult în îngrijirea** lui Eminescu, lada cu cărțile și manuscrisele, la care poetul s-a referit în **mai multe scrisori**, a trecut în grija lui Chibici-Râvneanu, cum în grija acestuia a fost încredințată **supravegherea poetului în 1884** (subl. ns).*

Că lucrurile s-au petrecut așa rezultă și dintr-o scrisoare adresată la 13 mai 1884 de Petre Missir lui Titu Maiorescu, în finalul căreia se spune: «.. Despre partea cărților lui n-ar fi rău dacă s-ar da de urma lor și s-ar aduna la un loc, de exemplu la Chibici și i s-ar scrie lui de-a dreptul că i se țin cărțile la dispoziție și că le poate avea oricând va voi. A se trimite acum aice (adică la Iași) n-ar fi bine, fiindcă Burlă, în casa căruia șede Eminescu, nu prea e gospodar și n-are unde să le pună; ș-apoi în vacanță, poate ca Eminescu să se mute în locul lui Pompiliu, care pleacă (la Kesket), sau în odaia mea».”

În puține cuvinte, autorul înghesuie neașteptat de multe erori... academice.

◆ Ceea ce domnul G. Stempel numește „*lada cu cărțile și manuscrisele*” n-a existat niciodată, întrucât biblioteca lui Eminescu nu încăpea într-o ladă și cu atât mai puțin într-una în care – singur ne mai spune – se aflau deja peste 15.000 de pagini, scrise sau nu! Dânsul este liber să aibă opțiuni oricât de extravagante, dar directorul general al Bibliotecii Academiei nu ne poate cere să-l credem pe dumnealui, în dauna lui Eminescu, care întreba altceva („*aș voi să știu de la tine este dacă cărțile și lada mea...*”). Ca și Clara Maiorescu, de altfel, aceasta referindu-se la „*cărțile și manuscrisele lui, împachetate în lăzi*” (subl. ns).

◆ G. Stempel are știință de „*Mai multele*” scrisori în care Eminescu se referă la ceea ce dânsul numește „*lada cu cărțile și manuscrisele*”. Acele „*mai multele*” sunt **două**, ambele trimise lui Chibici (12 ianuarie și, respectiv, 20 octombrie 1884) nu din dragoste frățească, ci pentru că n-a avut de ales (drept dovadă, afară de ele, Eminescu n-a mai avut – din 1883, cel puțin – nici o altă legătură cu numitul). Cele două epistole apar în tot atâtea clipe cruciale: atunci când, în afară de Maiorescu, nu mai avea alt canal de comunicare pentru a obține eliberarea din ospiciul de la Ober-Döbling și, apoi, când a făcut mai multe tentative de a-și recupera îndeosebi manuscrisele (cărți, de bine, de rău, găsea și la biblioteca publică). Harieta invocă și o scrisoare către Maiorescu, dar ne ferim s-o alăturăm celor trimise lui Chibici, întrucât nu avem știință de conținutul ei – conținut care trebuie să fi fost interesant, de vreme ce magistrul a păstrat epistola doar pentru el.

◆ Dacă Simțion, asupra căruia vom reveni, „*n-a fost implicat prea mult în îngrijirea lui Eminescu*”, asta se datorează faptului că **n-a fost implicat absolut deloc**.

◆ Directorul B.A.R. scrie și că lui Chibici-Revneanu i-ar fi „*fost încredințată supravegherea poetului în 1884*”. Nu cunoaștem ce înțelege domnia sa prin „supraveghere” și nici cum își explică necesitatea „supravegherii” în zile în care nimeni nu se îndoia de sănătatea acestuia. Știm însă că numele Chibici a rămas legat de viața lui Eminescu mai ales pentru că el s-a ocupat cu strângerea paralelor pentru menținerea acestuia în balamucul privat al lui Șuțu și că tot el l-a internat la Viena, de unde l-a și scos, cărându-l pe un traseu prestabilit de alții, cărora le raporta periodic în scris, ca un salariat. Pe unde au mers? Se pare că prin niște orașe din Italia, ale căror nume nu a avut nici timp, nici dispoziție să le dezvăluie public (a istorisit vag, mult mai târziu, doar cum Eminescu ar fi reușit să scape de el și cum l-ar fi

„recuperat” cu ajutorul poliției italiene). Mai scurt spus, Chibici Revneanu n-a avut nici o inițiativă personală, fiind un simplu executant, ale cărui „servicii” nu știm dacă au fost sau nu plătite. Șederea în Italia n-a durat nici o lună și jumătate.

♦ În pofida unor aparențe, Eminescu trebuie să fi știut tot timpul cât preț poate pune pe prietenia lui Chibici, căci, atunci când – pe peronul Gării de Nord – îl acuză pe Maiorescu de „conspirație” (20 octombrie 1883, ora 9 dimineata), Chibici era nu numai unic martor, ci și executant al planului și, desigur, unul dintre „ochii” lui Maiorescu-Argus. Amintim celor ce par să nu știe că „supravegherea poetului” a fost „încredințată” și gardienilor din ospiciile prin care a fost târât, precum și spionilor Vienei, fără ca asta să-i transforme pe respectivii în prietenii lui.

♦ Domnul G. Strempel mai spune că biblioteca și manuscrisele lui Eminescu o dată plecate de la Slavici (nu ni se explică de ce acest „*prieten intim*” nu le-a mai putut ține în propriul căsoi – avea 7 camere –, simțind nevoia să le arunce), ar fi luat drumul lui Simțion și că de la acesta, într-un moment nedeterminat și fără o cauză anume, ar fi fost iar încărcate în căruță, spre a fi transportate la alt domiciliu, de astă dată, „în grija lui Chibici-Râvneanu”. Când s-a întâmplat asta? Nimeni nu știe, singurul lucru clar fiind acela că, de-ar fi fost să fie așa, mutarea lăzii acasă la Chibici nu se putea face înainte de 20 octombrie 1884, când Eminescu îl roagă pe acesta să preia cărțile de la Simțion. Ce-i face atunci pe specialiști să fie, totuși, atât de fermi în afirmații? De unde au dâșii certitudini? De la Missir, explică G. Strempel și repede prezintă documentul, o scrisoare către magistrul, din care citează un pasaj ce începe astfel:

„Despre partea cărților lui n-ar fi rău dacă s-ar da de urma lor și s-ar aduna la un loc”.

Nimeni nu vrea însă să observe un detaliu esențial: la 13 mai 1884, când scrie această epistolă, nici măcar Missir, care, în cazul Eminescu, a fost dublura ieșeană a lui Chibici, nu știa ce s-a întâmplat cu cărțile, fiind convins că s-au pierdut! Faptul că el sugerează că „n-ar fi rău” dacă s-ar găsi „și s-ar aduna la un loc”, indicând drept posibilă depozitarea la Chibici, rămâne o amabilă părere, dar nu și o probă că Maiorescu l-ar fi luat în serios.

După ce lada lui Eminescu ar fi urmat traseul Slavici – Simțion – Chibici, afirmă G. Strempel, ar fi „ușor de presupus că [Maiorescu] i-a cerut lui Chibici să depună la el lada, pentru deplină siguranță”. Fiecare e liber să presupună ce-i place și ce poate! Ne întrebăm însă dacă presupunerile nu

trebuie, totuși, să pornească de la o bază cât mai vizibil logică și dacă, în lipsa acesteia, n-ar fi mai bine pentru toată lumea ca presupuitorul să explice ce-i împinge gândurile într-o direcție anume. De ce lada nu s-ar fi găsit „*în deplină siguranță*” decât în buncărele lui Maiorescu? O ochise (și) altcineva și voia să pună mâna pe ea? Exista suspiciunea că avocatul Chibici ar putea aprinde focul cu paginile lăsate în custodie? Atunci, ce-l face pe domnul Strempel să respingă ideea că magistrul ar fi luat-o de la bun început?

Când a aflat Eminescu că lada lui s-ar găsi la Simțion?

În străinătate, am văzut de ce nu a putut primi o astfel de informație. În cele circa două săptămâni cât a stat în București (27 martie – 7 aprilie 1884), la fel, căci altminteri n-ar fi exprimat o lună, două mai târziu regretul că totul s-ar fi „*împrăștiat*”. Conform documentelor cunoscute, rămâne o singură explicație, conducând la Emilia Humpel, pentru că, am mai spus, aceasta a fost înștiințată de Clara, în a doua jumătate a lui martie '84, că Eminescu avea să locuiască „*deocamdată la un amic Simțion*”, precum și că, deja, „*cărțile și manuscrisele lui, împachetate în lăzi, au fost duse acolo*”.

Dacă informațiile Clarei ar fi fost corecte, Eminescu și-ar fi recuperat lada, din cuvintele de mai sus reieșind că totul se petrecea la lumină, nefiind nimic de ascuns, față de nimeni și cu atât mai puțin față de Eminescu, special cazat în aceeași casă în care urma să fie și biblioteca lui. Cum n-a fost așa, automat, rezultă că măcar jumătate din fraza de mai sus, cea privind mutarea cărților și manuscriselor la locația numită ori era greșită de la bun început, Clara necunoscând adevărul (n-ar fi nici prima, nici ultima oară când, asemenea Emiliei Humpel, ar fi fost în mod deliberat greșit informată), ori planul a fost schimbat. Ipoteza în care cărțile și manuscrisele ar fi fost duse la Simțion, dar Eminescu n-a știut acest lucru pentru că ar fi tras la altcineva în gazdă sau ar fi dormit la hotel nu rezistă, fiindcă locul în care înnopta nu condiționa obținerea de vești despre soarta averii lui de suflet.

Cealaltă jumătate a frazei, referitoare la șederea lui Eminescu la Simțion rămâne însă validă? Nu credem. În primul rând, încă din Italia, Eminescu îi dădea de înțeles lui Chibici că n-are de gând să poposească la vreun „amic”, experiența din 28 iunie diminuându-i drastic încrederea în cei din jurul lui. „*Se vede însă că preferă a sta la hotel, căci tot îmi răspunde că n-are ce scrie d-lui Slavici...*” – raportează Chibici, înciudat de nereușita misiunii lui. Respinsă a fost și familia Kremnitz, despre a cărei ofertă biografii preferă să nu vorbească, ca să nu provoace alte întrebări incomode. Cum la 26 iunie 1884 Mite Kremnitz îi scrie Emiliei:

„...Simțion a pregătit o cameră pentru dânsul (*invitația noastră a fost refuzată*) și domnii...” (subl. ns.),

este clar că Eminescu a fost subiectul unei corespondențe mult mai intense decât cea (re)cunoscută. Și, dacă ținem seamă de precizarea Clarei („*E speranță că se va lăsa convins pe urmă pentru [cuvânt necetăț, pe semne] Iassy*” – 22 martie 1884), ca și de a lui Mite („*Prea dragă Emilie, // Cu scrisoarea ta am fost astăzi la Regina, ea [a] cetit-o și a promis să vorbească chiar astăzi cu ministrul, la Academie*” – 26 martie 1884), deducem că era ceva vânzoleală, sosirea lui Eminescu provocând agitație în anumite saloane. Maiorescu nu era nici singura, nici cea mai importantă persoană pentru care Eminescu era indezirabil. Ne amintim că regina i-a înaintat lui Maiorescu 500 de lei ca să-l interneze pe Eminescu la Viena (adică, în inima Imperiului pe care acesta îl judecase atât de aspru). Nu băgăm mâna în foc pentru motivul real care i-a provocat criza de generozitate, dar nu putem să uităm că, în Țară, lui Eminescu, personal, nu i-a dat sfânt, iar regalul ei soț a făcut tot ce a putut pentru a întârzia cât mai mult acordarea pensiei viagere.

Pe lângă aceste aspecte, socotim că este moral și necesar să subliniem intervenția Emiliei Humpel, care, în chestiunea Eminescu, s-a aflat mai mereu pe poziții diametral opuse fratelui Titus. Dintre toți contemporanii lui Eminescu, ea a depus cele mai mari eforturi pentru ca acesta să nu fie nedreptățit.

În al doilea rând, dacă Eminescu ar fi acceptat să fie găzduit de Simțion, participarea acestuia la răpirea și la sechestrarea sa deveneau îndoielnice, căci victima nu prea bea șprițuri cu călăul ei. De asemenea, asta ar fi presupus că, într-adevăr, i-ar fi unit o relație mai trainică, nu una conjuncturală sau aflată la început. Numai că, de-ar fi stat lucrurile așa, Eminescu nu i-ar fi scris lui Chibici înainte de a-i scrie lui Simțion. Or, epistola din 20 octombrie 1884, prin care îl roagă pe Chibici să-i preia lada de la Simțion, nu conține nici o explicație privind cauza solicitării, care sună ambiguu:

„Te rog dar să iei tu lada de la Simțion, *dacă nu mai e cu putință să stea acolo până ce starea mea se va-ndrepta*, dacă e cu putință să se-ndrepte vrodată” (subl. ns.).

De unde ideea că lada lui n-ar mai fi „*cu putință să stea acolo*”, la Simțion? Când și de la cine aflase că s-ar găsi la acesta? Îi scrisese Simțion însuși? Poate, dar unde sunt, dacă nu scrisoarea în sine, atunci mărturiile privind existența ei? Îi transmisese cineva prin viu grai? Și-asta e posibil, dar nici în acest sens nu există vreo probă ori vreo aluzie scrisă. Indiferent care ar fi

explicația, n-ar fi fost de așteptat ca Eminescu să i se adreseze (și) lui Simțion, măcar pentru a-și recupera ceasul de aur (ceas care, nu se știe când și pe ce căi, a ajuns la Aglaia)?

Când scrie: „*Până ce starea mea se va îndrepta*”, Eminescu nu se referă la starea lui de **sănătate** (oricum, nu strict la ea), ci la cea **materială**, căci nici frigurile, nici durerea de cap și nici ectima nu împiedicau cu nimic returnarea lăzii furate. Singura problemă reală era de cu totul altă natură și ea se regăsește chiar la începutul epistolei:

„*Dragă Chibici, // De vreme ce **residez la hotel «România»** (vechiul han al lui Bacalu), într-o **hulubărie puțin recomandabilă din orice punct de vedere**, e lesne de înțeles că **nu am unde pune lucrurile mele, încât...***” (subl. ns.).

Există unii care traduc „*starea mea*” prin „*starea sănătății mele mintale*” – sănătate definitiv pierdută, zic ei, folosind drept „*probă*” câteva cuvinte ale lui Eminescu, din aceeași epistolă:

„*Sănătatea mea scârțâie într-una ca o moară de mult stricată, ba poate ireparabilă*”.

Asemenea indivizi se opresc la cuvântul „*ireparabilă*”, nespunând că, în continuare, Eminescu precizează ce anume îl supăra:

„*Săptămîna aceasta am avut **friguri și dureri de cap**; cât despre **picioare – ele sunt într-o stare așa de plîns**, precum erau în București. O tristă iarnă mă așteaptă și o tristă viață. Te rog dar...*” (subl. ns.).

Temerea privind sănătatea care „*scârțâie... ca o moară... stricată, ba poate ireparabilă*”, pornește de la ectima de care Eminescu suferea de vreo zece ani, timp în care, în repetate rânduri, se vindecase temporar, pentru ca apoi să-l necăjească iar, și care avea mici șanse să dispară cât timp era obligat să trăiască „*într-o hulubărie puțin recomandabilă din orice punct de vedere*”. Nu aceasta este însă principala cauză a scepticismului din cuvintele lui Eminescu („*dacă e cu puțință să se-ndrepte vrodată*”), ci dificultăți de altă natură, prin care trecuse de la venirea în Iași. El văzuse bine că numai șansa îl ajutase să obțină o slujbă, cea de profesor suplinitor, iar experiențele anterioare îi arătaseră cât de ușor îți poți pierde locul de muncă, din care-ți câștigi pâinea. Vechile dușmării împotriva lui, fără efect pe când avea paginile *Timpului* la dispoziție, se puteau manifesta acum în voie. În plus, primise „*lovitura morală*”, care, nu-și făcea iluzii, era „*ireparabilă*”, având, scrie el, „*influență rea asupra întregului rest al vieții ce voi mai avea-o de trăit*” (12 ianuarie).

Am exprimat părerea că epistola prin care Eminescu îl roagă în octombrie 1884 pe Chibici să preia lada lui cu manuscrise ar putea fi efectul unei informații primite cu puțin înainte de a pune pe hârtie respectiva solicitare, scrisoarea Clarei indicându-ne-o ca posibilă sursă pe Emilia Humpel. Emilia a primit știrea puțin înainte de 27 martie, dar, la mijlocul lui mai, „amicii” din Iași credeau toți că manuscrisele lui Eminescu ar fi fost pierdute. Cu alte cuvinte, deși era prilej de împăunare, arătând grija pentru păstrarea bunurilor lui Eminescu (și nu putem spune că *Junimea* politică a ratat ocazii similare), iată că despre acest lucru se vorbea în șoaptă – drept dovadă, repetăm, nici măcar Missir, casier și om de încredere al lui Maiorescu, nu aflase că acestea ar fi fost conservate (nu mai contează unde).

În contextul dat, ne-am putea imagina că, într-un moment și din cauze pe care nu le vom cunoaște niciodată cu precizie, această știre (în realitate, falsă, fiind poate insinuată tot de magistrul, spre a ascunde prezența manuscriselor și a bibliotecii lui Eminescu în propria lui casă) a „respirat”, ajungând (probabil tot prin luna octombrie) și la urechea lui Eminescu. Într-o atare ipoteză, teoretic, primul lucru pe care ne-am fi așteptat să-l facă Eminescu era acela de a i se adresa lui Simțion. De ce n-a făcut-o? (Că nu i-a scris ne-o spune și epistola către Chibici, în care nu face nici o referire în acest sens.) Poate pentru că, pe lângă experiența din 28 iunie, și-a dat seama că, dacă Simțion nu căutase din proprie inițiativă să-l informeze asupra situației reale, însemna că acesta nu era decât o slugă, un gestionar, care nu poate decide asupra mărfii pe care alții i-au dat-o spre tănuire și care, pentru a o apăra, este gata de orice. De aceea, a-i scrie era chiar pierdere de vreme.

Infracțiunea nu este act filantropic

Nedumerește și următorul lucru: Clara a anunțat-o pe Emilia că manuscrisele și cărțile lui Eminescu ar fi fost împachetate și duse la Simțion, dar nu i-a cerut să țină acest lucru secret. Și dacă am mai crede că nu era obligatoriu ca Emilia să se-apeuce să bată toba prin oraș (deși, de obicei, informațiile privindu-l pe Eminescu erau transmise tuturor), rămâne mai greu de explicat cum de ea ar fi tăcut față de Eminescu însuși, atunci când acesta regreta cu voce tare *că n-are biblioteca lui lângă dânsul* și când refuza „*să scrie el să i se trimeată*”, deoarece era convins „*că s-a împrăștiat totul și nu se mai știe ce s-a făcut*”.

Lucrurile devin cu atât mai ciudate, cu cât, repetăm, la 26 martie 1884 Mite îi scrisese și ea Emiliei, pomenind tot numele lui Simțion, dar fără a se referi la manuscrisele și la cărțile ambalate și duse la locuința acestuia:

„Eminescu sosește aici mâne sară, amicul său Simțion a pregătit o cameră pentru dânsul (invitația noastră a fost refuzată) și domnii se duc firește cu toții la gară ca să-l primească”.

Pentru noi, este o enigmă cum de Emilia, tocmai Emilia, l-ar fi lăsat să se chinuie așa, prin mai 1884 Eminescu ajungând să-i spună lui Missir că este *„ein aufgegebenener Mensch”* (un om sacrificat – n. ns.). Oricât și-ar fi susținut fratele, nu credem că ar fi făcut chiar orice pentru a-l acoperi și, nu în ultimul rând, nu credem nici că Maiorescu ar fi încercat să-i ceară să-l acopere într-un furt ordinar. Reacția ei vehementă împotriva ideii de a-l batjocori pe Eminescu, numindu-l bibliotecar *„numai de formă”*, așa cum aranjase Maiorescu *„cu Ministerul”* arată ce fel de om era Emilia. Reamintim cum își începe scrisoarea către fratele ei, la 11 aprilie 1884:

„Trebuie să-ți mărturisesc Titus, că am rămas cu totul încremenită când am citit în scrisoarea ta ce comedie se va pune la cale în legătură cu numirea lui Eminescu. Dar așa ceva ar fi avut rost atâta timp cât s-a crezut Budha; azi, capul îi este cu siguranță prea limpede încât să nu-și dea seama, în cel mai scurt timp, de amăgirea grosolană. Ce influență ar putea avea asupra lui? Cea mai vătămătoare ce se poate închipui. Și noi înșine să-i spunem basmul din Iași, să facem din el un nărod ridicol și, pentru a-i menaja ideea fixă, să-l acoperim cu o falsă demnitate? Nu, el este prea scump: atunci mai bine adevărul gol și foarte trist (subl. ns).

Deci, cel mai mare poet al țării – cum îl numiți – trebuie sau să piară de mizerie în România sau să fie obiectul filantropiei particulare? Nu, asta nu o cred niciodată! (...)

De ce nu l-a numit regina secretarul ei particular? De ce nu i-a încredințat vreo misiune științifică oarecare, pe care s-o remunereze din casa ei particulară? Aceasta, în orice caz, i-ar fi stat în putință. O asemenea ocazie nu i se va mai oferi ei în viață!”

De unde convingerea Emilei că Eminescu ar fi trecut printr-o perioadă în care *„s-a crezut Budha”* (aceasta fiind, probabil, și *„ideea fixă”* amintită)? Există un singur izvor în acest sens: epistola lui D. Boghean către Missir (1 februarie 1884). Precizând că informațiile pe care este *„constrâns, sper în interesul lui Eminescu”* a i le comunica lui Missir *„sunt susceptibile de a fi cetite în totalul «junimei» întregi ori comunicate numai parțial unor junimiști aleși, pentru un scop anumit”* (subl. ns.), Boghean relatează câteva constatări făcute de el asupra lui Eminescu, pe care l-a urmărit din umbră:

„Era cu o glugă pe cap făcută din coperta crivatului (patului – n.n.) și zice că e aci Buda, aci un brahman indian – că numeră la alfabetul seu egyptean – că drul Obersteiner ar fi Heine etc.” (vezi I. Filipciuc, *Înspre alt Eminescu*).

Depedența Emiliei de alții, de la care primea informațiile din care creiona chipul unui Eminescu necunoscut de ea, este evidentă. La fel, este evident că exista o cenzură a informațiilor, care nu pornea de la ideea menajării imaginii lui Eminescu, ci de la un interes obscur. Nu este clar ce vrea să spună Boghean prin „*junimiști aleși, pentru un scop anumit*”, căroră să li se împărtășească cele transmise de el, dar una dintre posibilități rămâne aceea în care respectivul „*scop*” consta în difuzarea în rândurile publicului a unor știri bine ținute, între care și aceea că Eminescu s-ar fi „*crezut Budha*”. Dacă această stare, în care Eminescu se prezenta „*aci Buda, aci un brahman indian*”, era ca și permanentă, așa cum sugerează D. Boghean, cum de Obersteiner nu se referă deloc la ea, în așa-zisul „*Sumar din povestea bolii Domnului Eminescu Mihail*”? Dar, mai ales, întrebăm: din moment ce constatarea era, conform autorului, veche de două luni de zile, de ce Boghean a pus-o pe hârtie abia după ce Eminescu îi scrisese lui Chibici (12 ianuarie 1884), dovedind că este perfect lucid? Ce rost mai aveau asemenea informații dubioase, care numai în favoarea „bolnavului” nu erau? Nu cumva l-am creditat prea mult pe D. Boghean?

Aceasta fiind lumea în care trăia și Emilia Humpel, posibilitatea ca și ea să fi fost dezinformată crește. De altfel, la 11 aprilie, îi spune direct fratelui ei:

„N-am aflat confirmarea a tot ceea ce ai scris despre el...”

În acest context, și informația prin care Clara o anunța că ar fi fost duse la Simțion mai multe lăzi cu cărți și manuscrise ale lui Eminescu trebuie privită cu prudență, căci cine poate să garanteze că lăzile la care se referă Clara conțineau întreaga bibliotecă a lui Eminescu și toate manuscrisele acestuia? Și-apoi, spusele Clarei puteau fi valabile la un moment dat, dar, așa cum astăzi puteau să ajungă la Simțion, mâine lucrurile puteau să și plece de la acesta. Iar dacă noi nu avem o epistolă în care Clara relatează și acest lucru, nu înseamnă că n-a existat ori că faptul nu s-ar fi petrecut. Oare degeaba nu mai găsim fir de scrisoare conținând vreun amănunt despre cele două săptămâni petrecute de Eminescu în București, știindu-se doar că încă de-a doua zi vizitase redacția *României libere*? Oare putem să credem că fluxul de informații către Emilia Humpel a încetat brusc, fără ca aceasta să aibă vreo reacție?

Chestiunea este: ce fel de noutăți i-au parvenit Emiliei?

Din moment ce Eminescu era convins în luna mai că lucrurile lui s-ar fi împrăștiat, este limpede că la București nu a existat dorința ca el să știe adevărul. Cunoșcând cine ținea hățurile acestei povești, nu e deloc fantezist să credem că Maiorescu transmisese prin țânțarii din jurul lui zvonul că biblioteca și manuscrisele lui Eminescu s-ar fi risipit în cele patru zări. Iar dacă a fost așa, devine limpede că magistrul nu se putea răsuci peste noapte, afirmând dintr-o dată că le-a găsit (unde? căzuseră după noptieră?). În consecință, dacă era să existe, secretul nu putea fi cu nici un chip dezvăluit de vreunul dintre puținii care aveau știință de el. Și asta nu doar pentru că era greu să se revină asupra unei minciuni, ci și din cauză că, odată recunoscut faptul, apăsarea și obligația de a returna manuscrisele și biblioteca, căci, oricât de ascultători ar fi fost junimiștii din Iași, privarea lui Eminescu de posibilitatea de a le folosi i-ar fi pus pe mulți pe gânduri, iar pe unii ca Emilia i-ar fi revoltat.

În epistola către Chibici (20 octombrie), Eminescu se exprimă ca și cum ar fi citit rândurile Clarei, dar asta nu presupune, automat, că i-ar fi fost dezvăluit un secret (care nici măcar nu era unul de familie, ci al anonimului Simțion). Rămâne însă plauzibil să i se fi vorbit de transportul manuscriselor lui la Simțion, fie ca de o intenție nedusă la îndeplinire, fie ca de o decizie asupra căreia s-a revenit la scurt timp după ce a fost luată, fie ca de un zvon. Ipoteza este susținută de faptul că peste ani, atunci când prin presă se va cere celui care deținea manuscrisele eminesciene să le predea, numele lui Simțion nu va fi rostit nici o dată. Totodată, așa s-ar explica și ceea ce altminteri poate să pară o complicitate a Emiliei Humpel, precum și motivul pentru care Eminescu pomenește numele lui Simțion, dar nu afirmă că acesta n-ar mai vrea sau n-ar mai putea să-i păstreze lucrurile, rugămintea lui către Chibici fiind condiționată în mod ciudat („*dacă nu mai e cu putință să stea*” la Simțion).

Altfel spus, rostul epistolei lui Eminescu către Chibici devine cu mult mai subtil. Eminescu putea fi sigur că manuscrisele și cărțile lui se găseau la discreția lui Maiorescu, deoarece, așa cum spuneam, volumul *Poesii* editat de acesta conținea versuri existente numai în lada lui și era de neconceput ca Maiorescu, pentru a selecționa respectivele poezii, să se fi deplasat acasă la Simțion, ca la bibliotecă. Numai că lui Eminescu nu-i ajungea să știe, trebuia să și demonstreze. Nu este imposibil ca el să fi forțat obținerea unui răspuns din partea lui Chibici, care să-i furnizeze această dovadă. Dacă toate lucrurile lui se găseau la Maiorescu, se putea aștepta ca Chibici să nici nu-i răspundă, cum se întâmplase și când îi scrisese din Viena (și, de altfel, se pare că la fel

s-a întâmplat și acum). Iar dacă erau la Simțion, odată ce ar fi preluat lada, Chibici trebuia să-l anunțe și atunci Eminescu i-ar fi cerut-o lui, nu lui Maiorescu.

Realități în susținerea acestei ipoteze există. În cazul fericit în care Chibici ar fi fost lipsit de rele intenții, el nu numai că i-ar fi răspuns imediat lui Eminescu, dar ar fi făcut cunoscută știrea (îmbucurătoare, nu-i așa?) că acesta vrea să se apuce cât mai repede de scris. Dacă ar fi preluat sau nu lada acestuia ori dacă i-ar fi comunicat că manuscrisele nu sunt la Simțion, rămân chestiuni mai degrabă de detaliu, esențial fiind că – în mod normal – trebuia să răspundă. Așa cum se prezintă lucrurile însă, tăcerea lui n-a fost discreție, ci **tănuire**. În favoarea cui? Poate fi altcineva, afară de cel căruia îi preda mereu scrisorile primite de la Eminescu? Nu credem. Muțenia lui Chibici a avut exclusiv menirea de a-l proteja pe Maiorescu, făcând ca peste ani chestiunea manuscriselor eminesciene să fie una „foarte misterioasă”, cum este prezentată în publicația *Floare albastră* (15 iunie 1899).

Din moment ce Eminescu nu reușise până în octombrie 1884 să-i determine pe „amicii” din București să spună unde îi sunt manuscrisele, cu atât mai mici i-ar fi fost șansele după aceea. Probabil că din acest motiv s-a și lăsat păgubaș. Cu toate acestea, fără a mai primi între timp vreo informație în acest sens, în 1887, Eminescu și-a călcat brusc pe suflet și și-a cerut în scris manuscrisele de unde știa precis că sunt, aducă de la Maiorescu. Aidoma lui Chibici în ianuarie și în octombrie 1884, magistrul a practicat politica tăcerii.

Acum, după un veac și mai bine, G. Ștrempel (și alții ca dânsul) ne spun că lada lui Eminescu ar fi plecat de la Slavici pentru a ajunge la Simțion, de unde ar fi preluat-o Chibici, și că după aceea, gata, ar deveni „ușor de presupus” că filantropul Maiorescu ar fi pocnit din degete, cerându-i lui Chibici „să depună la el lada”. Cu alte cuvinte, domnul Ștrempel ar ști ceea ce n-au cunoscut contemporanii lui Eminescu – ba, nici acesta însuși? Să vedem întregul paragraf, căci este plin de afirmații interesante:

„Cum Titu Maiorescu și-a asumat întreaga grijă a lui Eminescu, fiind pe deplin convins de valoarea întregii sale creații, este ușor de presupus că i-a cerut lui Chibici să depună la el lada, pentru deplină siguranță. A fost un act de excepțională judecată și, în același timp, de mare răspundere. A rezistat la toate solicitările poetului, aflat la Botoșani. Căci, dacă i-ar fi trimis lada cu manuscrise, este probabil că acestea ar fi avut soarta manuscriselor lui Creangă. La puțină vreme după moartea lui Mihai Eminescu, câteva luni doar, murea și Harieta, sora atât de iubitoare, și lucrurile ei erau vândute la mezat. Manuscrisele ar fi fost împrăștiate și folosite la împachetat. Nu vom putea niciodată aprecia îndeajuns actul de mare simțire și patriotism al lui Maiorescu. Mă întorc, cu decenii în urmă, când Maiorescu era socotit o nuliitate și un interesat în

ajutorarea lui Eminescu. Este cea mai mare rușine pe care au putut-o săvârși slujitorii condeifului acelei epoci întunecate.”

Înainte de a face câteva observații de pieton care tocmai trece prin fața Academiei, se impun niște clarificări. Aprecierile altora, care-l socoteau pe Maiorescu „o nulitate” nu ne interesează acum nici tangențial, noul și prea luminosul prezent dându-ne alte preocupări. La fel, nu știm dacă și în ce măsură a fost „**un interesat**”, dar „*interesat în ajutorarea lui Eminescu*” spunem cu mâna pe inimă că, într-adevăr, n-a fost! Cât privește aprecierea conform căreia „*cea mai mare rușine pe care au putut-o săvârși slujitorii condeifului acelei epoci întunecate*” s-ar fi rezumat la a-l nedreptăți pe Maiorescu, în cazul în care acesta este adevărul, înseamnă că nici n-am stat prea rău, dacă ar fi să ne gândim fie și numai la faptul că Maiorescu însuși a nedreptățit mulți autori, fără ca asta să-l facă odios.

Și-acum, o foarte scurtă privire critică asupra citatului de mai sus:

1) Actul lui Maiorescu a fost, într-adevăr, unul de „*excepțională judecată*”, dar nu în sensul de **rațiune**, ci în acela de **condamnare**.

2) Maiorescu și-a însușit manuscritele lui Eminescu, deoarece era „*pe deplin convins de valoarea întregii sale creații*”. Manuscrisele lui Creangă s-au pierdut, însă. Concluzia logică: în ciuda celor învățate prin școli, Maiorescu NU era convins și de valoarea creației acestuia. E bine de știut.

3) Când Maiorescu i-ar fi cerut lui Chibici manuscritele și cărțile lui Eminescu, acesta era perfect sănătos. Drept dovadă, reușise prin proprii puteri să obțină un mărunț post de profesor. Mai mult, indirect, chiar Maiorescu recunoaște acest lucru, nemainotând în jurnal nimic în acest sens. Sănătos fiind, Eminescu avea **drepturile cetățenești** de care se bucurau nu doar junimiștii, ci până și escroci ca alde Warshawsky, pe care magistrul îi apăra în fața instanțelor judecătorești. De aceea, din momentul în care laudă furtul lui Maiorescu, implicit, domnul Strempel nu instigă la infracțiuni similare și nu justifică fapte derulate (și) în timpul a ceea ce dânsul numește *epocă întunecată*, dar arată că acestea, peste decenii, într-un context istoric favorabil, pot deveni dovezi de iubire de țară. În consecință, deducem că dumnealui însuși, de-ar trăi experiențele lui Eminescu, le-ar privi cu seninătatea cu care bolnavul primește ajutorul Crucii negre literare.

4) „*Manuscritele [lui Eminescu] ar fi fost împrăștiate și folosite la împachetat*”, declară domnul Strempel, și ne frapează siguranța domniei sale, de om care pare a cunoaște cu precizie că împrăștierea și folosirea „la

împachetat” a manuscriselor unora nu foarte simpatizați ar fi o practică. Domnia sa pare să fi uitat că manuscrisele lui Creangă, pe care le dă exemplu, au ajuns să fie distruse prin **împrăștiere** și utilizare la împachetat **tocmai pentru că fuseseră date în grija cuiva** – a lui Eduard Gruber (decedat „pe neașteptate” într-un ospiciu condus de Șuțu). Îi amintim ce se poate citi în articolul *Notiță asupra manuscriptelor lui Ioan Creangă*, scris de Gh. Teodorescu-Kirileanu i apărut în *Șezătoarea*, 1899:

„Murind însă Gruber, Doamna Gruber (fiica Veronicăi Micle – n. ns.) a vândut D-lui Dr. A. Mendel biblioteca soțului său, în care se găseau în păstrare și toate manuscriptele lui Creangă. Parte din cărțile cumpărate astfel, D-l Mendel le-a vândut librarului Israiliteanu, parte le-a păstrat. Între cărțile păstrate erau și cele câteva **vravuri cu toate manuscriptele lui Creangă**, dintre care **pe cele mai multe D-l Mendel le-a aruncat afară ca netrebnice**” (subl. ns.).

Și fără asta, însă, raționamentul... preventiv al directorului general al Bibliotecii Academiei Române ar fi la fel de straniu, căci nimic nu-l împiedica pe Maiorescu-Argus să țină sub control soarta manuscriselor lui Eminescu, prin oamenii special aleși să-l urmărească pe acesta. Ideea că ar exista vreo faptă generoasă care să fie, totodată, și o odioasă infracțiune, rămâne extrem de periculoasă și dă cu atât mai mult de gândit, cu cât este promovată prin însăși Academia Română. Că-i place sau nu domnului Ștrempel, deocamdată nu există nici o lege care să prevadă întâietatea Statului pe lista de moștenitori ai defuncților (cu atât mai puțin a unei organizații de tipul Academiei sau a unei persoane private, fie ea și avocato-deputato-esteto-psihiatru). Bunurile lui Eminescu nu puteau reveni decât familiei lui, de la care, dacă într-adevăr Maiorescu ar fi fost „pe deplin convins de valoarea întregii sale creații”, le putea solicita Academia Română, fiind foarte plauzibil ca demersul să aibă succes. La 17 mai 1895, *L'Indépendance Roumaine* informează că Matei deține 400 de cărți din biblioteca lui Eminescu, obținute nu se știe când și nu se știe cum, iar fiul mai mare al acestuia, Victor, îi scrie lui Corneliu Botez, la 13 aprilie 1909: „La moartea lui Mihai s-a găsit și o mulțime de monede antice” – ceea ce arată că nu era deloc nevoie ca manuscrisele lui Eminescu să stea la Maiorescu pentru a fi în deplină siguranță.

5) Maiorescu a mințit **în mod ordinar** însăși Academia Română, a cărei bibliotecă o conduce astăzi domnul G. Ștrempel. Să înțelegem că de vină ar fi un copleșitor excedent de „mare simțire și patriotism”? Maiorescu a mințit din eleganță și pentru binele poporului? Și, cunoscut fiind că Maiorescu a

mințit (în două rânduri!) Academia Română, cine și cum probează că el i-a predat acesteia toate manuscrisele **furate de la Eminescu**?

Asumându-ne riscurile repetării, subliniem persistența unei stări de lucruri, în egală măsură revoltătoare și jalnică: biografiile și alți înalți specialiști (între care și domnul Ștrempel, ale cărui afirmații le-am citat nu doar pentru că ar fi inedite, ci pentru că sunt mai recente și vin din partea unui om foarte bine informat, reprezentând o instituție de vârf) se prefac a nu observa că nu numai Eminescu, dar nici junimiștii ieșeni nu au știut ce s-a întâmplat cu cărțile și manuscrisele acestuia, toți crezând că s-ar fi pierdut! Aceiași domni cercetători ignoră faptul că Chibici nu a răspuns scrisorii lui Eminescu. Nu le atrage atenția nici absența oricărei declarații ulterioare, prin care Chibici să fi pretins că ar fi fost cândva depozitarul temporar al manuscriselor și bibliotecii lui Eminescu. Asta nu-i oprește însă ca, bazându-se exclusiv pe rugămintea exprimată de Eminescu în epistola din 20 octombrie 1884, să prezume și că informațiile acestuia ar fi fost exacte – deci, că lada ar fi trecut pe la Simțion – și că Chibici ar fi dat curs cererii lui, luându-le la sine.

Chiar așa să fi fost, tot am întreba: de ce Chibici i le-ar fi predat lui Maiorescu nu doar fără să-l întrebe pe Eminescu, ci chiar fără ca măcar să-l anunțe? Tot din convingere că servește Patria? În plus, asta s-ar fi petrecut după 20 octombrie 1884, adică la aproape un an și jumătate de la așa-numita „întunecare”. De ce, în tot acest răstimp, Maiorescu n-ar fi arătat absolut nici o urmă de interes pentru manuscrise, dacă ar fi fost mereu „*pe deplin convins de valoarea întregii sale creații*”, așa cum pretinde domnul G. Ștrempel? Și-apoi, manuscrisele ca manuscrisele, dar biblioteca de ce i-a mai furat-o și de ce puținele cărți care-au ajuns în fișele antecesorilor domnului Ștrempel nici nu apar ca aparținând lui Eminescu?

Scrisoarea-alibi

Spuneam mai sus că Simțion „*n-a fost implicat prea mult în îngrijirea lui Eminescu*”, după cum susține domnul director general al Academiei Române, deoarece numitul inginer n-a avut legătură cu „*îngrijirea*” lui Eminescu, el participând numai la **răpirea** și la **sechestrarea** acestuia, când a jucat rolul de nadă și de martor mincinos. Când se referă la contribuția numelui, domnul G. Ștrempel ia – probabil – în calcul scrisoarea trimisă de acesta lui Maiorescu la 12 iulie 1883, precum și anunțul Clarei că, odată sosit în București,

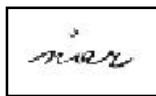
Eminescu va sta „la un amic Simțion”. Dacă atâta ar fi de ajuns, mare ar fi bucuria plastografilor și a falsificatorilor de istorie!

La epistola lui Simțion către Maiorescu ne-am referit încă de când am lansat *Recurs Eminescu. Suprimarea gazetarului*, dar se vede că argumentele folosite de noi atunci nu convin(g). Reluăm câteva dintre ele, oferind în plus alte două-trei, precum și textul integral al scrisorii în cauză (vezi **Anexa 3**). Totodată, facem precizarea că întreaga analiză asupra implicării lui Simțion în conjurația anti-Eminescu pornește de la premiza că acesta i-a scris lui Maiorescu scrisoarea datată 12 iulie 1883 și semnată cu numele lui și că Maiorescu spune adevărul atunci când îl invocă pe numitul în jurnalul lui.

Vinovăția lui Simțion în cazul Eminescu pare certă, de acest lucru convingându-ne nu atât spusele unuia sau altuia, cât, mai ales, atitudinea lui Eminescu față de el, prin nimic diferită față de cea adoptată în cazul lui Maiorescu sau Slavici. Simțion rămâne un personaj încă enigmatic, neștiindu-se exact în ce a constatat misiunea lui și dacă, în afară de Maiorescu (cu care nu se cunoaște cum a ajuns să colaboreze) nu a mai ascultat și de ordinele Altcuiva. Acest aburos inginer îi scrie lui Maiorescu (aflat în străinătate, în voiaj):

„Cam aceasta e starea lui de până azi și pe care Doctoru nef[-]au declarat – cu ocazia achitării locuinței – că n’ar privi[-]o chiar ca grea dacă n’ar* esista complicația boalei în familie”.*

* (Ortografia este foarte ciudată. Pe lângă frapantele erori marcate, se remarcă „n’ar”, care este scris legat, apostroful părând un accent pus între două litere.

Fraza este elocventă din cel puțin trei motive. O dată, pentru că gravitatea unei boli nu depinde de modul cum este contractată. De aceea, dacă Șuțu chiar a spus așa ceva, a lui să fie onoarea, iar dacă nu, înseamnă că mai avem un fals. A doua oară, pentru că și reală să fi fost „complicația bolii în familie”, n-ar fi fost cunoscută de străini (Eminescu nu făcea nici mărturisiri mai banale, iar Eminovicii nu s-au aflat în tandrețuri cu vreun „amic” al lui). Precizarea lui Simțion dovedește atentă premeditare, cei răspunzători pregătindu-i „recitalul” în amănunt. Faptul poate fi în favoarea lui Șuțu, căruia, până la un punct, i s-ar putea găsi scuza că a(r fi) fost indus în eroare, de o anamneză falsă.

În sfârșit, Simțion afirmă că el i-ar fi achitat lui Șuțu prețul internării lui Eminescu, plata făcându-se „azi”, 12 iulie 1883 (sau, puțin probabil,

într-o zi anterioară, însă alta decât 28 iunie). Or, încă din dimineața zilei de 28 iunie 1883, după ce notează că ar fi primit „o carte [de vizită] de la d-na Slavici”, prin care-i cerea să o scape de Eminescu, care ar fi „îneebunit”, Maiorescu adaugă:

„Curând după aceea Simțion la mine, întâia oară. M'am dus cu el la Dr. Șuțu și am pus să se pregătească în a sa «Casă de sănătate» o cameră pentru Eminescu; **am luat asupra mea nota de plată pentru aceasta, 300 de lei pe lună**; apoi am venit acasă, am înștiințat încă pe Th. Rosetti despre aceasta” (subl. ns).

Să zicem că Maiorescu se angajase doar verbal să suporte cheltuielile, plata efectivă făcând-o Simțion, băiat timid și bun la toate? Nu credem.

În primul rând, din cauză că Simțion nu declară nici măcar aluziv că banii ar proveni de la Maiorescu. Mai mult, implicarea acestuia în așa-zisa internare a lui Eminescu este **eliminată complet**, căci, după ce afirmă că el și amicii lui ar fi achitat prețul „locuinței” (ce ironie!), Simțion încheie exprimându-și speranța că Maiorescu li se va alătura și va „binevoi a lua conducerea intelectuală în încercarea d'a se scăpa un om ca Eminescu”. (Negruzzi, care nu invocă niciodată numele lui Simțion, se referă fără ezitări la „o colectă făcută de prietenii poetului **după inițiativa d-lui T. Maiorescu**”. Ce-o fi aia „inițiativă”?)

În al doilea rând, banii trebuiau plătiți chiar din 28 iunie, Regulamentul Institutului *Caritatea* stipulând fără echivoc (sublinierile ne aparțin):

„13. **Pensiunea este de 300 lei noi pe lună**, sau de 750 pe trimestru, în care intră onorarele medicului, medicamentele, băile locuința, hrana, serviciul și spălătura.

14. **Acestă summă se plătește în ziua intrării bolnavului**, de către familia, tutorele, sau corespondintele acestora, în casu când bolnavul vine din provincie.”

Dacă banii n-ar fi fost dați chiar în ziua internării, să înțelegem că Maiorescu i-ar fi cerut un răgaz lui Șuțu? Multe a făcut magistrul, dar ne îndoim că și-ar fi riscat vreodată blazonul față de cineva din așa-zisa „lume bună” ori că ar fi dat ocazia unui Simțion să-mprăștiie vorba că el, ditai avocatul și omul politic, n-are nici trei sute de lei disponibili în casă. O amânare mergea poate cu Negruzzi, dar nu cu unul ca Șuțu. Relația magistrului cu șeful fabricii de nebuni era una strict de afaceri bilateral avantajoase, care crea complicitate, dar nu și obligații ori prea vesele amicitii. Și-apoi, își imaginează cineva că lucrurile au fost stabilite atunci, pe 28 iunie, la ora 6 dimineața, ca să ne putem gândi că Maiorescu a fost luat pe neașteptate? Crede cineva că banii nu erau deja pregătiți?

Autorul scrisorii semnate „Simțion” începe prin a-și cere scuze față de magistrul pentru „îndrăzneala” de a-i scrie. A-i scrie, unde? Maiorescu era peste hotare, în concediu, iar Simțion, dacă au colaborat atât de strâns în dimineața acelei zile nenorocite, trebuia să știe că pe seară pleacă în străinătate. I-a dat Maiorescu o listă cu orașele Europei, în care-l putea căuta în următoarele 30 de zile? În ce scop ar fi făcut-o? Sănătatea lui Eminescu nu-l interesa, oricare ar fi fost aceasta, iar dacă totuși dorea informații le-ar fi obținut direct de la Șuțu, nu de la Simțion, pe care nu l-a apreciat mai mult decât pe o rangă, bună doar pentru a da cuiva în cap. Și-apoi, dacă Simțion ar fi primit de la Maiorescu instrucțiuni privind locul în care să-i scrie, cum și-ar mai fi cerut iertare pentru „îndrăzneală”, când aceasta era, de fapt, misiune îndeplinită?

Încordându-și simțurile, inginerul Simțion constată personal că „*boala înaintează agravându-se*” și, prea concentrat asupra crescătoarei diagrame a „bolii”, uită să pomenească faptele care ar fi determinat internarea, numele doctorului și al „amicilor”, cât și locul exact în care l-ar fi întâlnit pe Eminescu ori condițiile în care acesta era „cazat”, toate băznelile înșirate de el putând fi scrise și într-o cafenea din Paris, fără a ști cine-s Eminescu sau Șuțu. De asemenea, lipsesc diagnosticul (stabilit de Șuțu cu o săptămână înainte), datele privitor la tratament și amănunte despre felul în care se încheiase „*înțelegerea*” lui cu Maiorescu.

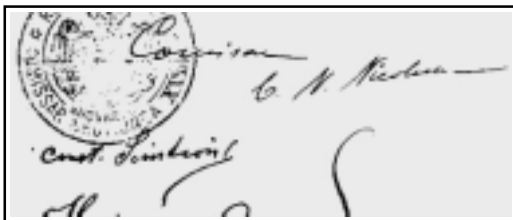
În schimb, poliglotul Simțion ne asigură că Eminescu „*Pronunță puține idei și foarte multe vorbe, care nu aparțin nici unei limbi și pe care le forțiază a se rima în penta și heksametru*”. Suntem teribil de curioși să aflăm cum numărase ideile rostite prin vorbe „*care nu aparțin nici unei limbi*”. Cu „*penta și heksametru*”, însă, chiar că ne-a făcut praf! Era tare-n prozodie, inginerul nostru!

„*Din mai mulți câți l'am văzut pe nici unul nu pare a ne fi cunoscut*”, scrie Simțion, ridicând un nou și mare semn de întrebare, căci, dacă Eminescu și-ar fi pierdut controlul în așa hal, vizitatorilor nu le-ar fi fost deloc greu să-și dea seama dacă îi recunoaște ori ba.

„*După aprețierile noastre numai în București și Iași se poate conta pe 40–50 de amici, ceea ce ajunge*”, mai afirmă Simțion, iar noi ne întrebăm: de unde putea ști acesta care era situația la Iași? Oricum, faptele aveau să demonstreze că ale lui „*aprețieri*” erau eronate și că tocmai el, care pretindea că ar fi făcut estimările, se scosese pe sine din calcul. Să nu zâmbești?

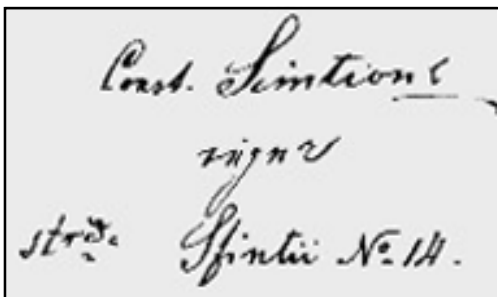
De asemenea, înțeleptul Simțion propune (și Maiorescu chiar va dispune) constituirea „unui grup” de ajutorare a lui Eminescu, precizând însă că acesta bine-ar fi să fie compus „numai din bărbați și amici”. De unde misoginismul inginerului de Dâmbovițe? În cazul de față, vedem o unică explicație: Veronica. Nu mai intrăm acum în detalii, motivația fiind prea evidentă.

Culmea culmilor e însă alta: Simțion nu pomenește nimic nici despre episodul de la baia Mitrașevski, la care ar fi participat direct, dacă e să ne luăm după documentul Poliției, în care găsim numele și semnătura lui. Nu contestăm că Poliția, prin comisarul C. N. Nicolescu și Dumnezeu mai știe care șef al acestuia, se poate să fi avut vreo participare neoficială (ilegală), în sensul că și-a pus haidamacii să-l ridice pe Eminescu și să-l ducă la Șuțu. Asta nu se putea însă întâmpla la ora 19, cum scrie comisarul, ci înainte de prânz, căci Maiorescu declară că i-a pus lui Șuțu banii în palmă, încă de dimineață.

Încheierea falsului proces-verbal
întocmit de Poliție la 28 iunie 1883

Unde locuia Simțion? V. G. Teodorescu zice că pe strada Apolodor, unde, adaugă el, la numărul 19 se afla sediul societății *Carpații* (vezi *București. Pe urmele lui Mihail Eminescu*). În cazul în care are dreptate contemporanul nostru autor (care preia cu încredere informația lui A. Z. N. Pop, privitor la perioada 27 martie – 7 aprilie 1884: „N-a locuit nici la Slavici în Piața Amzei, ci la Simțion, pe str. Apolodor, după ce refuzase invitația lui Maiorescu de-a fi cazat în str. Mercur” – vezi *Pe urmele lui Eminescu*), conchidem că Simțion avea probleme de orientare în spațiu, deoarece, atunci când îi scrie lui Maiorescu, el indică drept adresă strada Sfintii 14 (pe lângă Colțea, deci, destul de departe de sediul societății *Carpații*, societate de ale cărei acțiuni unii se străduiesc să-l lege pe Eminescu).

V. G. Teodorescu apreciază că Simțion ar fi fost nici mai mult, nici mai puțin, decât:

Adresa lui Simțion, scrisă cu mâna lui,
în epistola către Maiorescu

„cel mai temeinic și de încredere prieten al lui Mihail Eminescu, fapt care l-a determinat pe poet să-i încredințeze spre păstrare, pentru a fi salvate de la pierdere cu ocazia deselor mutări, tezaurul eminescian: cărțile, manuscrisele, însemnările sale. La moartea lui Mihail Eminescu, Titu Maiorescu a preluat acest inestimabil tezaur pe care, ulterior, l-a depus la Academia Română la 25 ianuarie/7 februarie 1902 pentru o bună păstrare perpetuă.”

Unde poate ajunge imaginația unora, pornind de o simplă intenție! Iar dacă am dat atâta importanță unei broșuri (care, inevitabil, are și merite), am făcut-o deoarece ea a fost publicată în anul 2000, deci într-o perioadă în care, pur teoretic, cei care se interesează de Eminescu ar trebui să pornească de la întrebări noi, nu de la răspunsuri gata formulate de-un secol.

Cât de important a fost sau nu Simțion în ecuație ne-o spune și absența numelui său în jurnalul lui Maiorescu, atunci când înșiră principalele persoane care l-au așteptat pe Eminescu la Gara de Nord ori când îi prezintă pe cei care, după sosire, au mers la Maiorescu spre a discuta *„despre Eminescu”*. Ne-am putea gândi că nu a mers la Maiorescu, deoarece trebuia să îl găzduiască pe Eminescu, dar de-ar fi fost așa, cu atât mai mult ne-am fi așteptat ca magistrul să-l nominalizeze drept persoana împreună cu care ar fi plecat acesta, după ce a coborât din tren. Omul-negru își făcuse treaba în iunie trecut, înhățase polul, apoi dispăruse din socoteli.

De ce a apelat Maiorescu la Simțion, complicându-se cu o persoană care nu era din cercul lui și pe care nu o putea cumpăra cu genul de favoruri pe care obișnuia să le facă celor pentru care sugestiile lui erau comenzi precise? Nu vrem să speculăm pe această temă. Spunem doar că între ipotezele care nu pot fi excluse se numără și aceea că, poate, în primele momente, Simțion chiar a crezut că îi face un serviciu lui Eminescu. Este puțin probabil, dar nu și imposibil, totul atârănând de motivațiile cu care inginerul Capitalei a fost atras în acest joc. Asta, în varianta favorabilă lui Simțion.

La polul opus, o viziune mult mai neagră în ceea ce privește persoana lui Simțion. Ea pornește de la întrebarea pusă de Eminescu lui Chibici, din ospiciul lui Leidesdorf: *„Cine plătește pentru mine aici și cine are grijă de mine?”* Referirea la grija pe care i-ar purta-o alții, reluată și câteva fraze mai încolo (*„amicii cari au binevoit a se interesa de mine și a mă trimite aici”*) este evident pur formală (dar și cu două tăișuri!), *„amicii”* fiind pentru el imaginea tenebroasă a necunoscutului care, apărut în momente de grea cumpănă, este suspectat a fi răuvoitor.

„Cine plătește?”

„Fii bun, iubite Chibici, și răspunde-mi cum stau lucrurile cu mine. Doctorii de aici vorbesc de d. Maiorescu și de tine. Eu știu despre tine că **tu n-ai mijloace pentru a îngriji de mine** în starea în care sunt. Îmi sunt dar necunoscute **măsurile pe cari d. Maiorescu va fi binevoit să le ia în privirea-mi** și văd pe de altă parte că **doctorii de la institut nu știu asemenea nimic**, ci se mărginesc a-mi cita numele d-sale și al tău, ceea ce – în izolarea în care mă aflu – nu e de natură a mă satisface” (subl. ns.).

Că lui Eminescu i-a fost ascuns și acum adevărul reiese limpede. Întrebarea este: de ce? În cazul în care lucrurile ar fi stat așa cum se pretinde, de ce nu i s-a spus, simplu, că e vorba de o chetă? Pentru că, ne temem, o astfel de afirmație n-ar fi avut suport în realitate, contribuțiile junimiștilor mărunți fiind infime față de cheltuieli, cei mai mulți dintre ei fiind la fel de „bogați” ca Simțion. Și-atunci, apare întrebarea: cine a dat restul? **Cine a susținut financiar totul?**

Pentru transferarea de la Șuțu la Leidesdorf, la 4 octombrie '83 fuseseră strânși 1140 de lei (500 de la regină, restul de la unul sau mai mulți necunoscuți). Principalul sponsor la vedere a fost însă Alecsandri (în jur de 2000 de lei), care, pe lângă o altă calitate, tindea să devină poet de curte (Negruzzi o zice, noi repetăm). El obținuse suma citind în premieră la Ateneu piesa *Fântâna Blanduziei*, cu scopul mult mediatizat de a veni în ajutorul lui Eminescu. Așa s-a spus și se mai spune, dar, afară de cuvinte risipite prin presă, epistole sau diverse lucrări, nu știm să existe vreo chitanță eliberată de Chibici – casier în această afacere – pe numele lui Alecsandri.

Problema banilor a fost socotită de magistrul drept una delicată, la care nu orice mocofan trebuia să aibă acces. De aceea, el informează că „*nu oamenii de bine contribuiesc, ci prieteni, și numai prieteni*”, adaugă și că s-a „*asigurat că nimeni, oricât de mare sumă ar da, nu este îngăduit a subscrie pe listă, dacă n-a fost dintre prietenii lui Eminescu*” (*România liberă*, 6 septembrie '83), dar se preface a uita să precizeze criteriul de selecție al acestora și componența „juriului”. Aici nu avem atât un act de bravadă, cât unul de prudență. Dacă s-ar fi lansat liste de subscripție, era obligatoriu să se dea seamă de sursa sumelor strânse (făcându-se, astfel, cunoscută identitatea prea-generoșilor) și de modul în care erau cheltuite. Fără liste, totul se transforma într-o mică afacere familială, Maiorescu putând primi de la

„prieteniei lui Eminescu” și milioane de gălbenei, fără ca altcineva să știe. Ușurința cu care zgârcitul Maiorescu o îndeamnă pe Emilia să-i spună dacă e nevoie de mai multe parale, de parcă la cișmeaua lui curgea aur nu apă, dă de gândit, căci, așa cum sunt prezentate, sursele erau foarte limitate.

Chestiunea banilor manipulați pentru a-l închide pe Eminescu în ospiciu și a-l păstra acolo rămâne departe de a fi explicată și constituie un nod important al întregii afaceri. Când privim lucrurile prin această prismă, asupra căreia vom reveni, mai apare o întrebare extrem de tulburătoare: misteriosul Simțion a ascultat cu precădere de ordinele date de Maiorescu, sau de Altcineva? În lipsa unui răspuns cert, argumentat, devine neclar până și dacă Maiorescu îl găsisse pe Simțion (în 1880, zice Bacalbașa, „*inginer șef*” al lucrărilor de rectificare a cursului Dâmboviței) sau dacă, dimpotrivă, el însuși fusese cel găsit și folosit de Alții.

Este limpede că Eminescu avea în vedere simboluri foarte clare atunci când i-a spus lui Maiorescu în față: *Argus*. Potrivit lui George Lăzărescu (*Dicționar de mitologie*), Argos (Argus fiind forma latinizată a acestui nume) ar fi un personaj care a apărut întâi în mitologia egipteană (din care s-au inspirat și grecii). Ca „*frate al lui Osiris*” (zeu „*al vegetației și al Nilului, fiu al zeiței pământului, Geb, și al zeiței cerului, Nut*”), Argos a fost „*pus de acesta să o păzească pe Isis*” (soția și sora lui Osiris și mamă a lui Horus, Isis era divinitate a fecundității, formând, împreună cu aceștia, „*trinitatea sacră supremă*”). El era ajutat de „*100 de paznici, care trebuiau să-i spună tot ce face zeita*”, cu toții fiind, am zice astăzi, un soi de „*informatori*” și/sau câini de pază. Oricum, „*prestatori de servicii*”, nu stăpâni.

Dacă Eminescu știa sau nu de existența acestui posibil Argos egiptean nu putem ști, la fel de incert fiind și care anume dintre multele variante ale miturilor îi erau cunoscute. Mai probabil însă, el s-a referit la varianta (?) grecească, în care Argos devine odios, un monstru având o sută de capete în unele versiuni, sau, în altele, 100 (1000) de ochi, care se închideau pe rând, niciodată toți (câte unul pentru fiecare dintre cei 100 de paznici care îl ajutau pe celălalt Argos, fratele lui Osiris?). El apare în atenție după ce Zeus se îndrăgostește de Io, fiica regelui din Argos, Inachus. Atunci, crezând că-și protejează iubita, Zeus o transformă în vacă, însă Hera (soră, dar și soție a lui Zeus) intuiește adevărul și i-o cere în dar, iar după ce o primește, o pune sub paza monstruosului Argos. Când acesta va fi ucis din ordinul lui Zeus (de Hermes sau de Heracles), Hera poruncește unui tăun imens să o împungă continuu pe Io, astfel încât aceasta, disperată, încearcă să scape fugind (ea

traversează marea – de atunci numită Marea Ionică –, cutreieră o parte din Asia, oprindu-se doar în Egipt, unde-l naște pe Epaphos și, după ce își recapătă vechea înfățișare, domnește în acea țară).

Prin urmare, și pentru egipteni și pentru greci, Argos era paznic al unei singure persoane, care, în mitologia greacă, era aprig dușmănită de însăși soția zeului suprem, Hera, din a cărei poruncă a și fost torturată. Nu facem analogie cu faptul întâmplător că regina Carmen Sylva nu l-a avut deloc pe Eminescu la inimă. Asta nu ne oprește să observăm însă cât de mult a suferit Eminescu din cauza unor „tăuni” ca doctorii Șuțu și Isac. Și, desigur, rămâne întrebarea: în cazul Eminescu, cine a fost, totuși... Hera?

Suntem convinși că domni precum G. Strempel nu ar fi capabili nici să-și ducă „pupilul” la nebuni, doar pentru că o vecină a soacrei lor afirmă că respectivul ar fi nebun, nici să-l interneze fără ca măcar să-l vadă. De aceea, ne întrebăm: ce-i oprește să raționeze și reacționeze și în cazul Eminescu așa cum știu că ar proceda ei înșiși? Ce instanță supremă, ce forță malefică îi împiedică de-un secol și mai bine să vrea să afle, bunăoară, cum a motivat Maiorescu cererea de internare a lui Eminescu, inhibându-i în așa măsură încât nici nu se referă la acest aspect? În sinea dumnealor, subita colaborare a lui Maiorescu cu Simțion (de care nu mai pomenise niciodată până atunci și de care nici nu avea să pomenească după ce-i va sluji în odiosul plan) nu a produs nici cea mai mică tresărire? Îi sperie cumva ceva atât de tare, încât au înghețat cu totul?

Trista misiune de ecou

Referitor la „*Destinul manuscriselor eminesciene*”, domnul G. Ștrempel apreciază că acesta „*se aseamănă întrucâtva celor ale poezilor Văcărești sau ale lui Nicolae Bălcescu*”. Să-l ascultăm:

„*Soarta caietelor eminesciene este greu de urmărit și nimeni nu poate preciza cu certitudine care a fost drumul pe care l-au urmat după anul 1883. Cum se știe, poetul locuia la Slavici în vara anului de declanșare a bolii și cu siguranță că manuscrisele și întreaga sărăcăcioasă zestre a lui Eminescu au rămas acolo. Cum Slavici era nemulțumit de viața de boem a poetului, care îl deranja, și cum soția acestuia, Szöke, voia să scape de prezența lui Eminescu – cum s-a și exprimat printr-un bilețel către Maiorescu, în chiar ziua declanșării bolii – este de bănuț că s-au folosit de această situație și au*

trecut în grija lui Sim[ț]ion, prieten intim al lui Eminescu, tot ceea ce îi aparținea, inclusiv cărțile și manuscrisele acestuia.”

Pe Slavici îl deranja „*viața de boem a poetului*”? Se pare că domnul G. Ștrempel oferă cuvântului „*boem*” un sens foarte... personal. Ca să scurtăm vorba, iată prezentarea *boemului* în DEX:

„Artist care duce viață de vagabond, de azi pe mâine, manifestându-și astfel neconformismul față de societate”.

În 1883, Eminescu nici nu era vagabond, nici nu trăia de pe o zi pe alta (dimpotrivă, a fost mereu foarte prudent în ceea ce privește siguranța zilei de mâine) și, în nici un caz, sărăcia lui nu era rodul dorinței de a-și manifesta astfel neconformismul față de societate, chiar dacă o privea adesea în mod critic. Da, Slavici afirmă că ar fi fost iritat de chiriașul Eminescu și explică în *Amintiri* prin ce anume îl deranja acesta:

„În primăvara anului 1883, însă, el a început să se îndărătnicească și nu mai eram nici eu tot cel de mai înainte. Sufeream de câțiva ani de o hiperclorhidrie, ale cărei simptome interpretate de medici drept manifestațiuni ale unei alte boli mă chinuiau, mă umpluseră de îngrijare și mă făcuseră nerăbdător. Nu mai aveam dar măsura de mai înainte nici în relațiunile mele cu Eminescu și mă supăram câteodată pe el.

Obiceiul lui era că citea cu voce tare ceea ce îi plăcea, mai ales poeziile, și făcea multă gălăgie când scria, se plimba, declama, bătea cu pumnul în masă, era oarecum în harță cu lumea la care se adresa.

Îi băteam în perete; el stinge lumânarea și se liniștea, dar era de rea-credință și nu se culca. Peste câțva timp, când credea c-am adormit, aprindea din nou lampa și iar începea să bodogănească. Mă sculam atunci, mă duceam la el și-l rugam să mă lase să dorm. Aceasta-l răpunea, dar relațiunile dintre noi erau din ce în ce mai încordate. Eu eram din ce în ce mai stăruitor, iar el se făcea tot mai îndărătnic și zicea în cele din urmă că abuzez de afecțiunile lui și-l terorizez.”

Oare, singur în odaie fiind, Eminescu „*citea cu voce tare ceea ce îi plăcea*” în scopul de a-și exprima neconformismul? Oare, trăirile lui atunci „*când scria*” au vreo legătură cu vagabondajul, cu traiul de azi pe mâine ori cu conveniențele sociale, ca să-l putem numi *boem*? Să fi vrut domnul Ștrempel să fie nițel poet când a folosit acest cuvânt? Posibil, dar nepotrivit, căci *boem* nu-i totuna cu **visător**, cu **romantic**, cum se socotea Eminescu însuși. Ne așteptam ca un critic fin ca domnia sa să observe că, potrivit lui Slavici, Eminescu „*stinge lumânarea*”, după care „*aprinde din nou lampa*”,

detaliu ce poate fi semnificativ, întrucât calitatea luminii și prețul cu care se obținea aceasta prin cele două surse menționate erau diferite. Dacă Slavici a vrut să evite repetarea unui cuvânt putem fi siguri că nu este singurul loc din *Amintiri* în care forma a fost mai importantă decât fondul. La fel, ne așteptam să ne fie sesizat faptul că memorialistul scrie că Eminescu i-ar fi reproșat că abuzează „*de afecțiunile lui*”, cuvânt care, mai ales în contextul dat, trimite cu gândul tot la boli.

Directorul general al Bibliotecii Academiei Romane afirmă și că soția lui Slavici „*voia să scape de prezența lui Eminescu – cum s-a și exprimat printr-un bilețel către Maiorescu*”. Nu contestăm că, poate, Ecaterina Szöke și-o fi dorit ca Eminescu să se mute din casa ei, dar ținem să precizăm că această posibilă intenție nu este atestată decât în atât de bine cizelatul „jurnal intim” al lui Maiorescu:

„Astăzi, Marți, la ora 6 dimineața, o carte [de vizită] de la d-na Slavici, la care locuiește Eminescu, cu aceste rânduri scrise: «Domnu Eminescu a înnebunit. Vă rog faceți ceva să mă scap de el că foarte reu»” (vezi *Însemnări zilnice*; potrivit lui I. E. Torouțiu, textul bilețului a fost publicat în *Convorbiri literare* 1906/1995).

Chiar dacă un asemenea bilet ar fi existat, el nu poate fi determinant în analiza dosarului-Eminescu, decât dacă se demonstrează, pe de o parte, că într-adevăr ar fi fost scris de cine pretinde Maiorescu și numai cu condiția să se probeze că informațiile lui erau reale. Or, ce constatăm? Întâi, că biletul nu a devenit public decât în 1906, adică, la 23 de ani după consumarea faptelor. Apoi, sare în ochi faptul că nimeni nu a încercat să afle în ce ar fi constat faptele care ar fi speriat-o pe femeie și, nu în ultimul rând, atrage atenția absența martorilor. Toate acestea se observă dintr-o primă ochire, fără o analiză aprofundată. Când mai știm și că unele dintre minciunile lui sunt deja dovedite, mai putem să-i acordăm credit necondiționat magistrului?

Astăzi, pornind de la acceptarea necondiționată a spuselor magistrului, domnul G. Strempel exprimă convingeri pe care le împărtășesc cei mai mulți: Slavici „*era nemulțumit*” de Eminescu, „*care îl deranja*”, iar nevastă-sa voia și dânsa „*să scape de prezența lui*”. Așadar, se recunoaște implicit că, la acea dată, Slavici nu mai era „*prieten intim*” cu Eminescu? Erau faptele lui Eminescu atât de grave încât să nu poată fi trecute cu vederea de cel pe care istoria literară îl prezintă ca pe un frate de suflet al acestuia? Să admitem că Eminescu ar fi devenit cumplit de nesuferit. S-ar justifica, astfel, gestul lui Slavici și al soției lui, care, zice G. Strempel, „*s-au folosit de această situație*”

(declanșarea „bolii”) pentru a trece „în grija lui Sim[ț]ion, prieten intim al lui Eminescu, tot ceea ce îi aparținea, inclusiv cărțile și manuscrisele acestuia”? Ce suflet de câine trebuie să ai ca să lovești în cel căzut? Cât de jos trebuie să coboare moralitatea ta, pentru a ajunge să-ți împlinești dorințele doar folosindu-te de nenorocirea *prietenului intim*, căruia nu ai avut curajul să îi spui verde-n față ce te supără la el? Dacă Slavici chiar a crezut că Eminescu ar fi înnebunit și dacă, în pofida acestui fapt, practic, i-ar fi aruncat afară cărțile și manuscrisele, el trebuie să fi fost teribil de josnic – scânteie între scriitori, dar glod între oameni.

Ca de atâtea ori, se vorbește mult și curgător, citându-se din oricine, mai puțin Eminescu. Așa-numitele *biografii* păcătuiesc prin faptul că, în ceea ce privește viața lui Eminescu, el este ultima persoană băgată în seamă. Nimeni nu are timp să-l asculte, toți speculând în fel și chip scornelile unor indivizi pentru care Eminescu n-a avut nici timp, nici prețuire, fără ca vreun autor să prezinte critic contradicțiile sau chiar minciunile evidente, atenționând astfel publicul – așa cum, într-un moment fast, a făcut-o Caragiale.

Bunăoară: oare chiar se uita madam Szöke atât de încruntat la chiriașul Eminescu, dorind din inimă „să scape de prezența lui”? Notițele lui Eminescu înșuși sunt de natură să probeze contrariul (vezi manuscrisul 2292):

♦ „Nu ți-i rușine madam S.? Am arătat * servitoarei c-ai spart **oglindea** din cauza ei, din gelozie în contra ei. Bine-ți stă una ca aceasta d-tale, femeie serioasă?”

♦ „D-ta știi foarte bine că eu nu ți-am [făcut] absolut niciodată curte cu vro intenție oarecare; am fost totdeauna **gentil** cu d-ta, ți-am făcut * *** etc., dar nimic încolo. Martoră **sora d-tale**, care e aci de săptămâni și care n-a putut observa absolut nimic în privirea aceasta, martor nepotul lui Slavici care stă zile întregi aci **Talos**.” (Notă: „Nepotul lui Slavici” nu era Ion Russu-Șirianu, cum se acreditează și cum povestește fiul acestia, Vintilă, ci era băiatul Vondrăcesei, cumnata lui Slavici.)

Ce să se fi întâmplat? Cu un an și ceva în urmă, se va vedea, relațiile lui Eminescu cu soția lui Slavici erau foarte bune. Nu degeaba Slavici îl prezintă astfel:

„Eminescu era foarte iubit nu numai de junimiști, ci de toți cei ce-l cunoșteau personal, îndeosebi de Lascări Catargiu, de prințul Știrbei, de Mihail Kogălniceanu, de Manolache Costachi și de alți oameni însemnați, care-l prețuiau pentru știința lui, pentru judecata lui limpede, pentru firea lui deschisă și pentru purtările lui totdeauna corecte.”

Cât despre cele petrecute în primăvara-vara lui 1883, Slavici explică propria-i nervozitate doar prin hiperclorhidria care-l chinuia, nescotând un

cuvânt despre gravele divergențe dintre el și soție (de care va și divorța curând, în favoarea Elenei Tănăsescu, cu care se căsătorește la 18 martie 1885, la Sibiu).

În pagini trecute, am prezentat câteva fapte concrete care reduc foarte mult credibilitatea lui Slavici. Mai adăugăm un exemplu:

„Nu mai ajungea nimeni să-i dereticească și să-i măture prin casă, nici să-i perie hainele ori să-i curețe ghetele. Răpus de oboseală, el adormea adeseori îmbrăcat și hainele i se jerpeleau, iar albitura, rar primenită și nelăută, i se făcea cocoloș. Barba și-o uita nerasă, și fiindcă-l supărau țepii ei, lua briceagul și, pierdut în gânduri ori adâncit în lectură, și-o scotea fir cu fir, încât îi rămâneau pete-pete-n față. Când nu mai putea s-o ducă așa, schimba locuința, își cumpăra haine și albituri noi, se rădea și iar se simțea bine” (Amintiri, Eminescu-omul).

Cum nu avea slujnică, precum mai pricopsiții lui amici, cum trudea mai mult decât ei și cum, în plus, ca fire, nu era de nimic mai mult obosit ca de măruntele lucruri rutiniere, nu-i deloc exclus să se fi întâmplat ca Eminescu să iasă și cu ghetele nu chiar oglindă. Era însă un îngălat, așa cum sugerează aceste rânduri? Dăm pagina înapoi și, cu numai 5 paragrafe înaintea celui invocat, ce citim despre aceeași perioadă? Iată:

*„În timpul pe care l-a petrecut la Viena, el **ținea mult să aibă locuință comodă, largă, curată**, liniștită și luminoasă, **să se îmbrace curat și bine**, să-și aleagă mâncările după plac, să fumeze țigări fine, să-și gătească el însuși cafeaua de Mocca, și bea numai vinuri de calitate superioară ori apă curată. Așa l-am cunoscut eu, și tot așa și-l vor fi aducând aminte și cei încă-n viață, care au trăit atunci în legături mai apropiate de dânsul.*

Era om cu trebuințe puține, dar cu apucături boierești, care știa să sufere și să rabde fără ca să se plângă și respingea cu un fel de oroare tot ceea ce i se părea vulgar, mijloacele pe care tatăl său i le punea la dispozițiune erau îndestulătoare pentru traiul pe care și-l dorea, căci primea regulat câte 18–20 galbeni pe lună, deseori și mai mult” (subl. ns.).

Iar în *Eminescu la București* tot mâna șirianului scrie referitor la perioada în care acesta, de voie-de nevoie, a acceptat să stea în gazdă la Maiorescu:

„El nu era în stare să nu se supună până-n cele mai mici amănunte la rânduiala casei, în care se bucura de toată bunăvoința. Diminețile se scula și se îmbrăca la timp, la ora mesei, atât de prânz, cât și de cină, era totdeauna prezent, serile, mai nainte de a se culca, își dădea hainele și încălțăminte ca să fie curățite.”

Despre perioada în care au locuit în aceeași casă, Slavici își amintește:

„Atâta timp cât a stat aici (în Calea Victoriei – n. ns.), și în urmă, după ce ne-am mutat în piața Amzei (la etagiu, lângă brutărie), el ținea la curățenie și la rânduială. Nu le păstra, ce-i drept, aceste, dar se bucura când, întorcându-se acasă, își găsea locuința curată și-n bună rânduială. Dacă se-ntâmpla s-o găsească tot cum o lăsase, el pleca iar, mărginindu-se a-i spune servitoarei că se va întoarce în curând” (vezi Eminescu în București).

Nu e rostul să analizăm cele dintâi afirmații citate din scrierile șirianului – afirmații pe care le pot lectura și biografii care-l prezintă pe Eminescu drept îngălat, cu sertarul mesei de brad plin cu mezeluri mucegăite și având mereu un pumn de ploșnițe cu el. Merită însă să arătăm până unde poate duce nerușinarea unor romancieri cu pretenții de biograf, care, în loc să sesizeze contradicțiile din afirmațiile lui Slavici și să încerce să afle care a fost adevărul, trag propriile flegme pe portretul victimei, după care vine Academia Română și-i premiază. Din cele trei-patru fraze ale lui Slavici, romancierul Călinescu a scos două paragrafe:

„Lui Eminescu nu-i trecea prin gând să măture prin casă ori să arunce apa din doniță. Acestea erau oarecum fenomene naturale și, după cum ar fi fost nefiresc să cureți iarba din livadă și să primenești apa din iaz, tot astfel i s-ar fi părut inoportun să întrerupă putrefacția gunoaielor prin colțuri, industria păianjenilor sau fermentația acră a rufelor murdare. Cel care umblase cu picioarele goale, împreună cu iubita, la Ipotești, căpătând astfel un fel de voluptate a clisei încrustate pe degete, nu-și curăța ghețele, dintr-o confuzie între piciorul organic și încălțăminte inorganică. Lipsa totală a oricărui simț de convenție îl făcea pe Eminescu să asculte de instincte, să doarmă neregulat și pe apucate, să mănânce oricând și oricum, să-și sufle nasul în șervetul de masă.

Mizeria în care trăiește încă de pe acum Eminescu n-ar fi explicabilă, oricâte cărți ne-am închipui că-și cumpăra din cei 450 lei vechi, dacă nu ne-am da seama că poetul este predispus, din pricina condițiilor sociale în care a fost nevoit să trăiască, către ceea ce idealiiști germani ar fi fost ispițiți a numi o mizerie metafizică, care, de fapt, era la poet o intuiție cosmică a mișcării moleculare, un gest filozofic, iar nu o simplă indigență. La Eminescu lumea sensibilității convenționale este atât de depărtată de aceea ideologică, încât se produce o transcendere a noțiunilor de timp și de spațiu, sau, mai lămurit, mintea cade într-un fel de extaz abstract, iar percepția rămâne intangibilă, eternă, într-o permanență moartă. De aci acel sentiment de deces, într-un interior putred, de înstrăinare în prezent, comparabil rătăcirii unui defunct deșteptat peste veacuri într-o încăpere calcinată, erborificată, străină pentru memorie, ca și oada lui Dionis:

«...întră într-o cameră naltă, spațioasă și goală. Păreții erau negri de șiroaiele de ploaie ce curgeau prin pod, și un mucegai verde se prinsese de var; cercevele ferestrelor se curmau sub presiunea zidurilor vechi, și gratiile erau rupte, numai rădăcinile lor ruginite se iveau în lemnul putred.»”

Dacă „divinul” se naștea în spațiul germanic, și-ar mai fi îngăduit astfel de insalubrități? I le-ar fi permis ceilalți?

Bietul Eminescu! S-ajungă să fie batjocorit și bătut cu propriile opere! Este aceasta artă ori batjocură infectă la adresa cuiva dispărut?

Strict informativ, pe lângă celelalte spuse ale lui Slavici însuși, care se contrazice copios, le opunem documente. Simplul fapt că Eminescu dădea la spălat și câte 6, 7 ori chiar 9 „cămăși de zi” arată că avea respectivele obiecte vestimentare, iar asta nu indică decât grijă pentru curățenie. În perioada 21 ianuarie – 26 februarie (1878, se pare), adică în 36 de zile, a dat la spălat 21 de cămăși, ceea ce ar însemna că, în medie, schimba cămașa la două zile, uneori și mai des. Manuscrisul 2306 ne dovedește că în intervalul 3 – 24 iunie (1878?), adică în 21 de zile, a dat spălătoresei 14 cămăși, frecvența crescândă a schimbării acestora datorându-se probabil încălzirii vremii. Iar dacă la 24 iunie a dat la spălat 3 cămăși, iar la 2 iulie, după opt zile, a dat la spălat „8 cămăși (5 cu gulere, 3 fără gulere)”, deducem că în perioada 24 iunie – 2 iulie s-a schimbat zilnic. Câți o fac astăzi?

Ne displace profund să facem astfel de calcule, abordând chestiuni care nu ne-ar fi interesat absolut deloc, dacă n-ar fi existat relatările denigratoare făcute de Slavici și preluate dilatat de (un fel de) biografii, aproape cu nesaț, ai zice.

Gazdă și chiriaș

Vorbim cu toții de șederea lui Eminescu în gazdă la Slavici. Cum s-a ajuns însă la această situație? I-a bătut Eminescu în poartă? S-a dus la el acasă, așa cum mersese la Creangă, în Iași? În mod curios, cei care au scris romane pornind de la biografia lui Eminescu sar și peste acest element, deși oferea din plin jocuri de culoare pentru demersul lor beletristico... științific.

Începem ascultând versiunile lui Slavici (vezi *Amintiri*):

„De Sf. Gheorghe **mi-am căutat** deci o locuință în care puteam **să-i închiriez o odaie**, și până la îmbolnăvirea lui, timp de câțiva ani, am stat sub același acoperământ” (subl. ns).

Așadar, Slavici și-ar fi ales casa în funcție de Eminescu?

Câteva pagini mai încolo, oferă o altă explicație găzduirii lui Eminescu:

„Am spus că-n timpul când locuia pe la biserica Sf. Constantin, Eminescu era hotărât s-o ieie în căsătorie pe Veronica Micle, care rămăsese văduvă. Și-a schimbat însă, așa se vede, gândul, căci după un timp oarecare a părăsit locuința aceea și s-a mutat la mine, în Podul Mogoșoaiei” (Eminescu la București).

Din aceste fraze, s-ar putea înțelege că Eminescu dorea să se însoare pe când „locuia pe la biserica Sf. Constantin” (lucru adevărat) și că s-ar fi mutat de acolo **din cauză că** renunțase la proiect. Neadevărat. Din epistolele trimise Veronicăi, reiese că Eminescu avusese în plan să stea împreună cu ea în casa Slavicilor din Piața Amzei 6 – pe atunci încă necumpărată (nu **neînchiriată?**), dar avută în vedere. Cu mențiunea că scrisorile din care vom cita sunt datate îndeosebi de Veronica și că, aparent, există unele necorcondanțe asupra cărora nu insistăm acum, iată, într-o ordine pe care-o dorim cronologică, evenimentele și pasajele care interesează:

23 decembrie 1881 – Eminescu și Veronica se împacă, după ce, mai multe luni, fuseseră certați.

Ianuarie 1882 (dată incertă) – „Spune-mi când vii la București, dar spune-mi iute. Lucrurile se vor putea aranja astfel încât să rămâi pentru totdeauna aici. De la anul nou mi s-a ușurat cu mult sarcina încât am patru zile aproape libere pe săptămână pe care ți le voi oferi întregi ție.”

Februarie (incert) – „Altceva. A[u] venit sora Slăvicioaiei și cumnatul Slăvicioaiei. «Cacasă» face treburi bune cu teatrul lui Ionescu, dar odae pentru tine nu mai e pe-aci, încât o să-ți îngrijesc alt cuib mai gentil, mai la centru și știi tu? Nu tot jumere și usturoi și usturoi și jumere. Altă cale luăm pe viitor. Da doarme Vondracec de-i merg petecele, c-a venit târziu de la beție. Acum sunt 5 și 40 de minute. Va să zică patruzeci și unu, și două de minute de când vorbesc cu tine ca și când ai fi față. Lasă-mă să dorm, Veronică, mă rog ție, că azi trebuie să mă duc la 7 la redacție.”

25 Februarie – „Acum venirea ta la București.

Tu aici, la Slăvicioaia, nu ai unde te adăposti. A sosit precum știi Vondracec, a sosit în urmă și Vondrăceasa, nervoasă și certăreață, talpa iadului cum s-ar prinde; s-au perindat de atunci mai multe slujnice și mai multe capete sparte.”

2 martie: „Când vei veni, vei afla de la madame Slavici dacă am ieșit vreodată seara sau m-am dus pe undeva. La comediile lui Vondracec n-am fost decât una singură dată et c'est tout...”

De aici și din epistola precedentă („Tu **aici**, la Slăvicioaia...) s-ar putea deduce că Eminescu locuia împreună cu familia Slavici. Ipoteza este contrazisă în epistole ulterioare: „Eu mă mut de la sf. Gheorghe începând la Slavici”, anunță el la sfârșitul lunii martie, iar în primele zile ale lui aprilie îi comunică noua adresă, cea din Calea Victoriei (Podul Mogoșoaiei).

3 martie: „Dragă Veronicuță,

Am vorbit azi cu Madame Slavici, cum ar fi de făcut ca să te aducem mai curând la București, și iată anume de ce am vorbit: Dumniasa găsește casa asta în care șed că e și umedă și nepotrivită și nu mă sfătuiește s' o iau până la Sf. Dumitru. Dumniasa mai ia o casă pe Podul Mogoșoaii, deci în centrul orașului, unde are șapte odăi în șir pe o galerie cu geamlâc din care poate închiria ori câte. Aici ți-oi putea aranja pentru tine un salonaș și o cameră de culcare și pentru mine asemenea s' ar găsi o odăiță... lângă bucătărie sau în pod în care să-mi țin cărțile.

Toate aceste până la toamnă (Sf. Dumitru), căci am colindat amândoi Bucureștiul ca să-ți gălesc o casă după placul tău, încăpătoare și comodă.

Pentru a hotărî toate acestea, Madame Slavici cere un timp de cugetare de trei zile, când îți voi scrie iar ce vom fi pus la cale. Eu aș vrea să-ți trimit oricând bani de drum, căci o pot face acum, totul e numai ca să gălesc un chip cât se poate de facil pentru șederea ta aici, să stai mai la centru, să te poți amuza, să poți mânca mai bine de cum ai avut aici. Grija asta mă preocupă mai mult decât toate, căci dacă te iubesc ca un nebun, mi-e milă de tine. Și tot de milă am șters câte-va șiruri din această scrisoare: îți spuneam în ele un lucru bun, dar pe care nu știu dacă-l pot împlini până la toamnă și nu voi u să-ți dau durerea unei speranțe prea mature.”

Fără să contestăm că, poate, într-adevăr Slavici i-o fi bătut lui Eminescu noaptea în perete, cerându-i astfel să stingă lumina și să se culce, nu putem să nu ne întrebăm de ce, dacă erau 7 încăperi de-a lungul unui coridor (toate de închiriat – cel puțin, în planul inițial), Slavici nu a rezolvat problema simplu, rugându-și chiriașul să se mute o încăpere, două mai încolo?

Remarcăm precizarea că Slăvicioaia socotea locuința lui Eminescu „*umedă și nepotri-vită*”. Între fabulațiile lansate de Vintilă Rusu-Șirianu în 1969 și folosite de I. Nica, G. Munteanu și de atâția alții ca argumente indubitabile avea să stea și afirmația că Eminescu ar fi „*vrut să dărâme casa [lui Slavici], că-i „urâtă și umedă...”*” Încă o dată ne convingem că falsificatorii de istorie sunt mereu bine documentați. Altfel ar risca să spună adevărul.

14 martie: „*Madame Slavici caută casă și tot casă se face. Pân-acum nu mi-a dat nici un răspuns de ceea ce are de gând să facă pentru că nici nu știe. Preocupată de bărbată-său câte o dată turbă plângând, apoi iar se mai împacă câte o zi două cu el – apoi iar îi vine focul așa la înfinit.”*

17 martie: „*Uite ce zic eu. Madame Slavici e în sfârșit hotărâtă să ia casă și o ia în Podu Mogoșoaii, în centru pot zice. Acolo îmi dă mie două odăi, fiecare cu intrare separată, cu toate acestea comunicând una cu alta, pe 60 fr. pe lună amândouă. Foarte ieftin pentru locul acela. Aceasta va fi locuința provizorie pân' la toamnă, când, după cum ne-am înțeles, vii aci și aranjăm o mai mare statornicie în viața noastră. Atunci tu vei alege, tu vei face, tu vei drege...”*

21 Martie: „Ce spui tu minciuni în depeșă, că de opt zile nu ți-am scris? Ieri de-abia am primit scrisoarea ta din urmă (epistola „din urmă” face parte dintre cele încă nepublicate, cine știe pe unde depozitate – n. ns.) și azi aveam de gând să-ți răspund, când de-o dată... hop, depeșă. Fii liniștită, copilașul meu cel sperios și mic, nu s-a-nțâmpnat nimic. Madame Slavici caută o casă de Sf. Gheorghe, unde să-ncap eu... vorba vine... dar să-ncapi și tu mai cu seamă. Ea se cam lăsase de căutat casă, pentru că se făcuse iar ruptură definitivă cu bărbat-său. Acum, împăcându-se ieri din nou, cu multe scene lăcrămoase, tot rămâne-n București.” (Atrage atenția faptul că Slavici nu mai este Ieni, ca în urmă cu câțiva ani, ci „bărbat-său”).

Scrisoarea nu este deloc datată de Eminescu, singura plasare în timp fiind a Veronicăi: „martie 1882”. Datarea făcută de noi se bazează pe telegrama invocată de Eminescu (în mod cert trimisă de Veronica la 21 martie) și a faptului că acesta a răspuns în aceeași zi în care a primit-o: „...azi aveam de gând să-ți răspund, când de-o dată... hop, depeșă”.

Atragem atenția și asupra faptului că această epistolă nu este singura ce pare să fi fost scrisă de Eminescu în această zi. O alta, datată: „Duminica Floriilor” (în 1882, Floriile au căzut în ziua de 21 martie), are un conținut parțial asemănător, fără ca în vreuna dintre ele să se facă referire la cealaltă. Mai mult, epistola datată „Duminica Floriilor” începe cu cuvintele: „Ți-am scris ieri că-ți scriu și azi, ceea ce și fac”. Nu există nici o scrisoare de-a lui Eminescu datată 20 martie 1882 (ceea ce, desigur, nu înseamnă că n-ar fi fost scrisă).

„Duminica Floriilor” (21 martie): „Deși mi-am scos ceasornicul și am plătit afară de asta, numai de când ai plecat tu, 525 fr. datorii din trecut totuși stau passablement, încât, să am unde te plasa, numaidecât te-aș aduce la București. Departe de tine, ți spun drept, nu voi să șed. Tu pe Podul Mogoșoaiei, eu lângă gară (pe strada Buzeștilor nr. 5 – n. ns.) nu merge. Tu ești prea convoată și eu prea gelos, pentru ca să nu-mi fac mie însumi zile fripte în asemenea împrejurări. (...)

Sper cu toate astea ca în două trei zile să găsesc o nouă combinație strategică, ca să ne putem vedea încă înainte de sf. Gheorghe căci pân-atunci mai e o lună aproape. Nu zic însă nimic de combinația mea, până ce n-oi vedea-o pe deplin realizabilă. Atunci va fi ca și realizată.”

Martie (dată incertă; unii autori avansează data de 20 martie, însă credem că greșesc, aceasta părând a fi epistola prin care îi anunță decizia lui de a se muta „în Podu Mogoșoaiei”): „De acum am aranjat deci, și aranjamentul e definitiv, că până la Sf. Dumitru mă mut în Podu Mogoșoaiei în două trei odăi unde ai să ai loc îndeștul și unde o să am și eu loc și timp pentru zile bune. De la Sf. Dumitru încolo, e treaba ta să alegi și să aranjezi cum ți-o plăcea ție” (subl. ns.).

Martie (incert): „*Dulcea mea Nică, // Eu mă mut de la sf. Gheorghe începând la Slavici în două odăi precum ți-am scris deja, și unde o să vii tu. Te rog să nu te superi dacă întârzii cu răspunsurile, dar am o lucrare a Reginei de tradus, care cere grabă. (...) // Urechia iar mi-a propus o funcție.*”

aprilie – Eminescu o înștiințează: „*Adresa mea nouă: // București // Calea Victoriei No. 67. Etaj I*”. Cum adresa lui Slavici va fi Piața Amzei nr. 6, deducem că Eminescu nu a stat „*câtiva ani*” la Slavici, cum pretinde acesta, ci câteva luni, cel mult un an, și că sugestia coabitării nu i-a aparținut, venind fie de la nevastă-sa, fie chiar de la Eminescu, după ce aceștia bătuseră împreună și fără succes străzile Bucureștilor în căutarea unei locuințe de închiriat.

30 aprilie: Zi funestă pentru Veronica, de care-și amintește în epistola din 7 octombrie 1882: „*Domnul meu, după cum probează înseși scrisorile d-tale, d-ta erai acela care făceai paradă de moarte pentru mine, se vede însă că lucrurile din lumea aceasta se reflectă totdeauna întoarse, așa că eu îți voi aduce ca ultimă jertfă **viața mea pe care de la 30 april abia știu cum o mai port. Îmi vei permite să aștept un răspuns de la d-ta, voi muri în ziua de 27 octombrie...***” (subl. ns.).

Păcat de-atâta chin și-așa sfârșit!

Slavici – complice pasiv sau hoț sadea?

Toți știu că Maiorescu este cel care a predat manuscrisele eminesciene Academiei Române, dar puțină lume își pune întrebarea: cum a ajuns Maiorescu în posesia manuscriselor? Răspunsul este: prin efracție. Și iată de ce.

În primele zile de după 28 iunie 1883, statutul lui Eminescu a fost, practic, acela al unui dispărut, despre care s-a zvonit că s-ar găsi la o anume locație. Dacă termenul „zvonit” este sau nu potrivit ne-o arată faptul că, pe de o parte, nu a fost dat publicității nici un document oficial care să ateste că Eminescu ar suferi de o boală anume și că într-adevăr s-ar afla în ospiciul lui Șuțu, și, pe de altă parte, știm că el a fost ulterior expedit în străinătate fără ca acest lucru să fie cunoscut de altcineva, afară de cei direct implicați și interesați (acea mână de oameni care pretindeau că i-ar fi „amici”). Amănunt elocvent, el a fost trecut peste graniță în mod ilegal, fără a avea pașaport.

Între noțiunile întâlnite în Codul civil este și aceea de „*absent*”, prin care se numește acea persoană dispărută brusc dintre ai săi, fără a se cunoaște locul în care se găsește, și, astfel, putând fi incert chiar și dacă mai este sau nu în viață. Într-o astfel de eventualitate și doar „*dacă în curs de 4 ani nu va avea nimeni știință*” de persoana în cauză (art. 101), „*Ministerul public este special însărcinat de a priveghea asupra intereaselor*” respectivului (art. 100),

iar „Tribunalul, după cererea părții celei mai stăruitoare, va însărcina un curator spre a reprezenta pe cei presupuși absenți, la **inventare, socoteli, împărțeli și desfaceri** (subl. ns.) la care s-ar afla interesați.” (art. 99). Evident, nici vorbă ca în cazul nostru să se poată pune astfel problema. Am menționat totuși și această variantă, pentru a sublinia modul în care avuția personală, mare sau mică, era sau nu protejată prin Lege.

Când dispariția se datora internării într-un ospiciu, acționau prevederile articolului 435:

*„Majorele care este în o stare obicinuită de imbecilitate, de sminteală sau de nebulie cu furie, **trebuie a fi interzis**, chiar și când are intervale lucide”.*

Nu insistăm acum asupra acestui aspect, la care, de altfel, ne-am mai referit, dar care, se va vedea, merită și mai multă atenție. Situațiile concrete prin care a trecut Eminescu arată cu asupra de măsură de ce Codul civil obliga ca, îndată ce o persoană era închisă într-un ospiciu, ea să fie pusă sub tutelă, singurul mod de a-i apăra interesele, ferindu-l de posibilele manevre oculte ale celor interesați.

Indiscutabil, după ce stătuse lângă biserica Sfântul Constantin („în casele unui săpunar”, unde avea două odăi: „una cu iatac de dormit, în care n-avea să intre peste zi, iar alta un fel de birou, în care-și avea biblioteca și-și petrecea ziua”) Eminescu a locuit un timp la Slavici. A existat între cei doi și un raport contractual sau Eminescu a fost musafir, așa cum fusese în bojdeuca lui Creangă? Ne lămurește Slavici:

*„Am luat deci înțelegerea cu el să se mute la mine, **plătind chiria cuvenită**”.*

Ne interesează doar ultimele trei cuvinte, care clarifică lucrurile, arătând fără doar și poate că, așa cum era de bănuț, între Eminescu și Slavici a existat și un raport contractual. Faptul este reconfirmat patru pasaje mai încolo:

*„Eminescu era un foarte bun chiriaș, un fel de copil cuminte, care rămâne unde-l pui, face tot ceea ce îi zici și bagă în toată clipa de samă ca nu cumva să supere pe cineva. (...) Pe lângă toate acestea era totdeauna în voie bună, râdea cu multă poftă, se mulțumea și cu mai puțin decât ceea ce i se cuvenea și chiar și mâhnit ori supărat dacă ar fi fost, el nu se posomora, iar **chiria și-o plătea totdeauna nainte**, pentru ca nu cumva să se încurce”* (subl. ns.).

[Informații similare oferă și T. Secula („Chiria și-o plătea Eminescu înainte și foarte cinstit” – vezi *Amintiri despre Eminescu*) și Călinescu, în monografia lui:

„Își plătea, de altfel, chiria regulat și înainte, cruțând avutul său intelectual de orice popriră. Dintr-o chitanță, de pildă, din 28 noiembrie 1878, luăm cunoștință că-și plătitse chiria cu două luni înainte, câte patruzeci și cinci de lei noi lunar, proprietăresei din str. Speranței (mss. 2255, f. 337).”]

O precizare: din rândurile lui Slavici ai înțelege că el era proprietar – și poate chiar o fi fost. Într-un proces-verbal despre care se susține că ar fi întocmit de Poliție, se vorbește de „**subînchirietoarea Ecaterina Slavici**”. Dacă Poliția nu a greșit, rezultă că Slavici nu era proprietar al casei, ci chiriaș, ca și Eminescu, doar că el era la „mâna întâi”. Oricum însă, stăpân să fi fost, plăci de marmură precum cea din Piața Amzei, având inscripția: „*Pe acest loc s-a aflat / casa în care scriitorul / Ion Slavici l-a găzduit pe / marele poet Mihail Eminescu / în anul 1883*” (vezi V. Z. Teodorescu, *București. Pe urmele lui Mihail Eminescu*) nu excelează prin exactitate, întrucât sensul principal al cuvântului **gazdă** este acela de amfitrion, „*stăpânul sau stăpâna casei în raport cu oaspeții pe care-i primesc*” (I. A. Candrea), iar **oaspeții** nu prea plătesc chirie pentru ședere, cum făcea Eminescu. E drept că **gazdă** poate avea și înțelesul de **locuință luată cu chirie**, dar într-un context precum cel citat nu la asta te gândești.

A fi chiriaș însemna a fi parte a unui contract de locațiune. Contractul putea fi scris, prevăzând date certe, dar putea fi și verbal, închirierea considerându-se „*făcută pe un an, când s-a stipulat atâta chirie pe an; // De o lună, când s-a stipulat atâta chirie pe lună; // De o zi, când s-a stipulat atâta chirie pe zi*”, iar când toate acestea lipsesc, „*se va considera făcută conform obiceiului locului*” (articolul 1451).

Sub aspect juridic, cam acestea erau datele chestiunii la 28 iunie 1883, când ar fi înnebunit Eminescu, fiind reținut (dus cu forța?) în stabilimentul lui Șuțu. Ce putea să facă Slavici sau nevastă-sa din acel moment? Răspunsul depinde în mare măsură de tipul înțelegerii dintre Eminescu și Slavici și de perioada pentru care primul își plătitse chiria în avans, cum afirmă însăși gazda lui. Oricum, mai devreme sau mai târziu, el fiind purtat prin ospicii, perioada pentru care plătitse se stingea. Ce urma să se petreacă după acel moment? Dacă, de prea „intim” ce era cu el, nu reușea să le găsească un loc în propria casă, avea Slavici dreptul legal să arunce, de capul lui, lucrurile lui Eminescu în stradă sau în beciul lui Maiorescu, sub pretextul că vrea să-și elibereze camera spre a o folosi în nu-contează-ce-scop?

Ca principii generale, „*Convențiunile legal făcute au putere de lege între părțile contractante*”, putându-se „*revoca prin consimțământul mutual sau*

din alte cauze autorizate de lege” (art. 969), iar „Condițiunea rezolutorie este subînțeleasă totdeauna, în contractele sinalgamatice (care dau naștere la obligații reciproce – n. ns.), în caz când una din părți nu îndeplinește angajamentul său”, păgubitul având de ales: „sau să silească pe cealaltă a executa convențiunea, când este posibil, sau să-i ceară desființarea cu daune-interese. **Desființarea trebuie să se ceară înaintea justiției** (subl. ns.), care, după circumstanțe, poate acorda un termen părții acționate” (articolul 1021).

O dată sechestrat, Eminescu nu-și mai îndeplinea una dintre „îndatoririle sale principale” (articolul 1439), plata chiriei, încălcând astfel prevederile alieatului 2 din articolul 1429 (locatarul „**Trebuie să plătească prețul locațiunii la termenele statornicite**”), proprietarul urmând fie să ceară rezilierea contractului, printr-o cerere adresată **Judecătoriei**, fie să se folosească de prevederile articolului 1436 (locația „**încetează de la sine cu trecerea termenului**”).

Asta, în mare, în ceea ce privește încăperile închiriate. Problema e că respectivele odăi erau pline cu lucrurile lui Eminescu. Ce urma să se întâmple cu acele bunuri și cine decidea asta? Avea Slavici drept suveran în acest sens?

Răspunsul îl găsim, parțial, în procesul-verbal al Poliției, întocmit chiar în acea nefastă zi de 28 iunie 1883. Deși nu credem în autenticitatea celor relatate, vom cita din el, întrucât el prezintă procedurile în vigoare pe atunci:

„P.S. Transportându-ne la camera ce ocupă Dl. Mihail Eminescu în str. Piața Amzei nr. 6, am găsit pe **subînchirietoarea** Ecaterina Slavici”, în prezența căreia, zice comisarul, „am aruncat în interior toate obiectele” găsite asupra lui Eminescu, după care, „la moment am închis ușa, **încuind-o și sigilând-o**, iar **cheia s-a luat de noi, spre a se înmăina cu acest act**” (subl. ns.).

Deci, polițistul Nicolescu a încuiat încăperea și nu numai că a păstrat la sine cheia, dar a pus și un sigiliu pe ușa ei. A doua zi, 29 iunie 1883, ar fi procedat la fel: (re)vine la locuința lui Eminescu și, în prezența a trei martori (T. Nica, E. Slavici și G. Ocășanu), ia „**de acolo un costum de haine (Jachetă, vestă, pantaloni) și o cămașe, o pereche pantaloni de noapte**”, după care, adaugă comisarul, „am aplicat la loc numitul sigiliu”.

O dată pus, sigiliul invocat nu mai putea fi dat jos decât cu aprobarea autorităților, care ar fi asistat și la inventarierea bunurilor aflate în cameră. Numai că, în acest caz, în mod inevitabil se ridica problema tutelei „nebunului”, iar judecătorul ar fi pus din nou o rezoluție nesuferită, ca aceea din 12 iulie '83:

„Se va întreba Parquetu ce persoane ar putea constitui consiliul de familie, care sunt rudele interzisului și dacă este în țară”.

În lipsa unei sentințe judecătorești privind destinul bunurilor lui Eminescu, a unei oricât de formale împuterniciri oficiale, orice pătrundere în locuința acestuia cu scopul de a o goli de ele spre a nu i le mai înapoia niciodată proprietarului lor de drept era, de fapt, **spargere prin efracție**. Faptul că persoanele implicate dețineau cheia lui Eminescu, făcut prizonier la Șuțu, nu schimbă nici datele problemei, nici pe vinovați. Sigur că Maiorescu nu a mers personal să ridice cărțile (care nu erau două-trei), dar asta nu-l scutește de responsabilitate, după cum, să zicem, în ciuda unor rânduri semnate de Călinescu, Stalin n-a rămas pentru posteritate un dulce prunc doar pentru că asasinatelor comandate de el au fost comise de alții. Dimpotrivă, asta l-a făcut chiar și mai odios.

Minciuna, zăpăcită în camera oglinzilor

Când mai mulți indivizi comit o faptă rea care, de-ar fi descoperită, i-ar costa mult, în general, ei pregătesc un crochiu de minciună comună, cu care să se acopere față de ceilalți. Cum nimeni nu comite răul pornind de la certitudinea că va fi prins, și atari „alibiuri” sunt cam la fel de vagi.

Referitor la Eminescu, Slavici a mințit mult. Șuțu – la fel. Asta nu înseamnă însă că în toate spusele lor nu se găsesc și adevăruri. Unul dintre criteriile pe baza cărora încercăm să le separăm de minciuni este măsura în care acestea au slujit sau nu celui ce le-a făcut publice. Bunăoară, nu putem crede că Șuțu ar fi mințit atunci când a mărturisit în scris că Eminescu nici n-a suferit de sifilis, nici n-a fost alcoolic, câtă vreme această falsă părere indusă de unii (între care și el însuși) i-ar fi servit ca singură justificare pentru tratamentul cu produse mercuriale, la care îl supusese.

Mai devreme sau mai târziu, oricui răsfoiește dosarul Eminescu i se impune și concluzia: păcat că lașitatea se pedepsește doar în vreme de război!

Unde era Slavici când a fost sechestrat Eminescu?

La această întrebare, corul biografilor răspunde: se găsea în străinătate, la băi, unde ar fi plecat la data de 25 iunie 1883. Există documente în acest sens, adaugă vocea a doua. Să le răsfoim, precizând de la bun început că există numai două surse în acest sens: Slavici și Maiorescu.

1) **25 iunie 1883** (Slavici către Maiorescu):

„Mai înainte de a pleca cred că trebuie să vă spun ce treabă s-a făcut ieri la societatea «Carpați».”

Notă: Nu știm unde se află această epistolă și nu am întâlnit fotocopia ei. Textul sună însă foarte plauzibil și nu știm ca autenticitatea lui să fi fost vreodată contestată (vezi **Anexa 2**).

2) **26 iunie 1883** (Maiorescu, în jurnal):

„Duminecă 26 Iunie / 8 Iulie 1883. (...) Vrednică de însemnat scrisoare a lui Slavici, care a plecat ieri la Hall...”

3) **17 iulie 1883** (Slavici către Maiorescu):

„Sâmbătă (25 iunie '83 – n. ns.) am plecat însă cu trenul accelerat și nici nu m'am oprit până la Viena”.

4) **1924** (Slavici, în anumite *Amintiri*):

„Când s-a întâmplat aceasta, eu nu mă aflu la București, plecasem la Viena...”

Acestea sunt argumentele pe care se întemeiază afirmația că la 28 iunie 1883 Slavici nu era în Capitală. Aparent, lucrurile se leagă. Dacă citim însă în întregimea lor textele din care am desprins aceste afirmații și dacă luăm în calcul și alte mărturii, căpătăm suficiente motive pentru a accepta ipoteza că, totuși, atunci când a fost sechestrat Eminescu, Slavici era în Capitală.

Reluăm mai amplu relatarea din *Amintiri*:

„Când s-a întâmplat aceasta, eu nu mă aflu la București, plecasem la Viena, ca să consult medicii în ceea ce privește o boală supărătoare de care sufeream.

*Din spusele altora știu că s-a dus la băile «Mitrašefski», unde s-a încuiat într-o cabină și-a dat drumul la apă, încât a fost nevoie să se spargă ușa. Acum a fost el dus la sanatoriul Șuțu, unde, după întoarcerea mea în țară, l-am văzut în mai multe rânduri. Părea că mă recunoaște, dar de vorbit nu am putut să vorbim. Se plimba în sus și-n jos prin grădină recitând cu mult avânt fel de fel de poezii, mai ales părți din *Iliada*” (Eminescu-omul).*

Slavici declară că l-ar fi vizitat pe Eminescu „la sanatoriul Șuțu ... după întoarcerea” în Țară (adică, spre sfârșitul lui iulie sau începutul lui august), iar în prezentarea lui găsim un Eminescu mai preocupat de poezia antică decât de contemporanii prefăcuți, dar perfect calm. De unde să fi știut el că Șuțu apucase să descrie un cu totul alt pacient, periculos nevoie mare:

„La 8 iulie 1883, Mihail Eminescu a fost isbit într-un mod quasi subit și mai mai fără prodrom de o maladie mintală care a întristat și a surprins pe amicii și cunoșcuții săi. Irritabil numai și muncit de o insomnie ținând cu câte va zile mai nainte, se armă în invidia lui cu un revolver și amenință, fără motiv pe unul dintre cei mai devotați ai lui amici. Cu multă dificultate el fu stăpânit în agitațiunea sa și dus la Institutul medical

«Caritatea» din București. Acuitatea extremă a simptomelor nu permitea în primele momente un studiu amănunțit al diferritelor funcțiuni și facultăți. Aspectul maladiei era acela al unei manii acute caracterisată prin un **delir absolut incoherent**, prin mișcări desordonate, prin illusiuni și hallucinațiuni sensoriale care deveneau uneori terifiante, în fine prin **tendința a tot distruge Pinprejurul său în paroxismul răului**. Excitațiunea continuă a centrilor psychomotori și psychosensoriali era factorul unic al acellui delir, al acelei perturbațiuni ale facultăților intelectuale și morale, cari se aflau libere de ori ce control al voinței și ca niște instrumente passive ale unei cerebrațiuni neconsciente.

Nimic nu-l putea calma din acea stare, nici morfina, nici hidroterapia, nici tratamentul moral, nici tratamentul(l) fizic” (subl. ns.).

Un ins „irritabil numai”, stăpânit de un „delir absolut incoherent” și având „tendința a tot distruge pinprejurul său”, poate fi imaginat plimbându-se „în sus și-n jos prin grădină recitând cu mult avânt fel de fel de poezii, mai ales părți din *Iliada*”?

Modul în care s-ar fi manifestat „nebunia” lui Eminescu după încarcerare apare descris de patru surse, care pretind că ar fi fost martori nemijlociți la cele relatate: Șuțu, Slavici, Simțion și Maiorescu. Pe primii doi i-am văzut. Simțion, preluând iritarea de la Șuțu și pe Homer de la Slavici, scrie (vezi epistola din 12 iulie):

„Se află – aproape neîntrerupt – foarte agitat. Pronunță puține idei și foarte multe vorbe, care nu aparțin nici unei limbi și pe care le forțiază a se rima în penta și heksametru. Din mai mulți câți l’am văzut pe nici unul nu pare a ne fi cunoscut.”

Maiorescu oferă un tablou ceva mai apropiat de al lui Slavici (poate, unde și autorii erau în relații mult mai strânse), dar în care mecanicii recitări de versuri îi este preferată o stare mai apropiată de extazul mistic (Maiorescu scrisese cu câteva zile în urmă că Eminescu ar intenționa să se călugărească, dar informația nu se regăsește la nimeni altcineva):

„Pe la 10 veni cu trăsura la mine Eminescu, binecuvântă, cu privirea fixă, pe soția mea și pe Ilie Nicolescu care tocmai pleca, mă îmbrățișă tremurând. Eu îi arătaui pe Hermes și pe Venus din Melos, la care el zise, cu privirea în extaz: «Lasă, că va reînvia arta antică!». Potrivit înțelegerii [ce avusesem cu Simțion], i-am spus că trebuie să se ducă la Simțion, pentru societatea «Carpații». Mi-a cerut să-i dau 5 lei pentru trăsura și a plecat cu trăsura acolo [la Simțion].”

Un „nebun” cu patru chipuri sau patru nebuni despre un singur chip?

Rândurile lui Șuțu au fost scrise în perioada iunie 1889 – 1892, dar povestea cu revolverul nu a fost „livrată pieții” decât în 1911, când în scornelile povestitorilor „*unul dintre cei mai devotați ai lui amici*” a fost înlocuit cu regele, iar tărășenia cu totul a devenit parte a unui scenariu atât de prost, încât nici N. Pătrașcu nu a folosit-o (deși a avut la îndemână textul lui Șuțu), iar Slavici pare și el să nu fi auzit vreodată de ea. Asemenea fapte, precum și coexistența altor multe surse contradictorii, dar la fel de rău-intenționate, dau tot mai multă pregnanță ideii că împotriva lui Eminescu nu s-a operat pe baza unui plan minuțios, coordonat dintr-un unic centru. Lucru firesc, dacă ne gândim la secretul păstrat asupra cauzei concrete care a dus la închiderea lui la Șuțu, precum și la faptul că Eminescu nu-i avea dușmani doar pe cei care au acționat „la vedere” împotriva lui.

Slavici afirmă că la întoarcerea din Imperiu (cel târziu în prima decadă a lui august), l-ar fi vizitat pe lucidul recitator Eminescu la ospiciu. La Șuțu citim, însă:

„În timp de două luni, abea de trei ori el avu câteva momente de luciditate. Restul îl petrecea într’o aiurare, căreia politica, știința, literatura îi oferea elemente între ele, fără ca cugetările, frazele și chiar cuvintele, să fie câtuși de puțin inteligibile, așa de puțică legătură logică exista între ele.

În fața unei atare stări patologice ce nu putea fi altfel denumită decât o manie acută, medicii care îl îngrijeau așteptau cu impaciență evoluțiunea naturală a maladiei spre un sfârșit fericit, convinși prin experiență că această psihoză este o maladie care izbucnește brusc, durează 2–3–5 luni și apoi se vindecă, fără să lase de (cele) mai multe ori urmări definitive, defavorabile organismului mintal.

Într’adevăr, pe la începutul lunii a treia, Eminescu începu a avea ore liniștite și lucide, își regăsi somnul, întreba de amicii săi, se preumbla prin institut și afară din institut fără pericol” (subl. ns.).

Dacă **primele** „*ore liniștite și lucide*” ar fi fost numărate doar prin septembrie, să înțelegem că Slavici nu s-a grăbit să-l viziteze, așteptând să cadă frunza și să vină ploile?

Mai spune Slavici și că, în opinia lui, Eminescu l-ar fi recunoscut, după care adaugă cuvinte stranii: „*dar de vorbit nu am putut să vorbim*”. De ce nu? Ce anume i-a creat impresia că Eminescu l-ar recunoaște și ce a împiedicat conversația? I s-a adresat, dar nu a primit răspuns? I-a aruncat „pacientul” priviri pline de înțeles? De ce nu o spune pe șleau?

La Slavici, locul acțiunii ar fi fost grădina. Dintotdeauna, spitalele de psihiatrie au avut în jur spații destul de largi, iar mai nou, de când numărul

pacienților a crescut, între pavilioanele lor e o adevărată forfotă. Ospiciul privat al lui Șuțu oferea o cu totul altă imagine, în care domina clădirea tăcută, în care erau internați pacienții. Grădina, parțial ocupată de mici clădiri administrative, rămânea foarte mică. În afară de asta, acolo nu se putea pătrunde oricum, *Regulamentul Institutului Caritatea* fiind foarte strict:

„12. Bolnavii nu pot fi vizitați de rudele sau amicii lor, de cât dupe o autorisațiune accordată de medicul-director care locuesce în Institut”.

În consecință, pentru a-l întâlni pe Eminescu, nu ajungea ca Slavici să-i dea 10 bani portarului, ci trebuia să discute cu Șuțu însuși. Și este greu de bănuț că, de-ar fi fost să-l viziteze pe Eminescu „de câteva ori”, Slavici nu i-ar fi cerut părerea de specialist, aflând astfel, între altele, și dacă pacientul își recunoaște „amicii”. Or el, ca și Simțion, pare să nici nu-l fi văzut pe doctor.

În sfârșit, Eminescu nu se putea plimba prin grădină, ca să-l vizioneze Slavici cu un interes mut de prozator în criză de idei, din simplul motiv că a fost ținut închis ca o fiară sălbatică, ușa metalică deschizându-se, ca la pușcărișii periculoși, numai pentru a i se da mâncarea și a i se face injecțiile cu substanțe mercuriale.

Un alt aspect care atrage atenția în pasajul citat din *Amintiri*, este referirea la „băile «Mitrașefski»”. Această versiune privind cauza care ar fi dus la sechestrarea lui Eminescu a devenit publică abia în 1911, prin gura lui Al. Ciurcu, care, spre a da coerență unor minciuni ce se băteau cap în cap, a cuplat-o cu pretinsa amenințare cu revolverul, introducând și elemente decorative, precum episodul de la Capșa. Să admitem că varianta lui Slavici ar fi adevărată. De ce a fost nevoie să treacă aproape trei decenii până să fie lansată? Și, în tot acest timp, ce minciună i-a ținut locul și de ce Slavici și alții ca el au tăcut, lăsând ca întregul public românesc să fie prostit în față și, mai ales, ca un om să fie atât de chinuit și de batjocorit? Dacă, așa cum credem, nu de la „băile Mitrașefski” a fost ridicat Eminescu și în nici un caz din motivul oferit de un comisar nu prea deștept și de trei ardeleni aidoma, lucrurile sunt și mai grave, căci înseamnă că Slavici a mințit până la capăt. Și-atunci dăm dreptate lui Delavrancea și ne amintim subit că Slavici a refuzat cetățenia română și că a depus jurământ sub un stindard străin. Poate că asta nu spune nimic, dar, la fel de bine, poate că spune totul.

Prin cele de mai sus nu demonstrăm, obligatoriu, că Slavici era în Capitală la 28 iunie, dar căpătăm o anume orientare privind onestitatea lui și înviorăm

culorile epocii. Versiunea conform căreia s-ar fi aflat la Viena în clipa ridicării chiriașului lui îi este favorabilă lui Slavici, scutit în felul acesta de întrebări supărătoare. Așa stând lucrurile, devine cert că nu ar fi fost deloc în interesul lui să se știe contrariul. De aceea, se justifică următoarele rânduri, publicate, culmea, tot în *Amintiri*:

„După examene eu trebuia să plec fără întârziere la Viena ca să consult medici, iar de acolo la băile ce-mi vor fi recomandat, și vorba era ca Eminescu să plece și el în Moldova ca să-și aducă fratele bolnav.

Când era însă să-mi iau rămas bun de la dânsul, el a început să-mi facă imputări pline de amărăciune că profit de ocaziune ca să-l părăsesc în niște împrejurări atât de grele pentru el. În zadar îi spuneam că sunt alții care țin la el și pot să-i fie de mai mare ajutor decât mine: el nu mă lăsa să plec.

Un singur mijloc îmi rămânea ca să-l liniștesc: să-i cer un serviciu prietenesc, o dovadă de dragoste.

– Uite, i-am zis, am să-l rog pe d-l T. Maiorescu ceva și nu pot să mă duc acum la dânsul, te rog să-i duci un bilet din partea mea.

Rugam în bilet pe d-l T. Maiorescu să-l observe bine pe Eminescu, căci mie mi se pare greu bolnav.

Era prea târziu.

La d-l T. Maiorescu el s-a stăpânit, dar s-a dus apoi să ieie o baie ca să-și potolească nervii și de la baie a fost dus la casa de sănătate.”

Ultima frază arată limpede că **acțiunea s-a desfășurat de-a lungul unei singure zile**, la încheierea căreia Slavici, ca și Maiorescu, putea lua acceleratul de Viena. Ar fi ceva să fi plecat împreună, nu-i așa?!

Dacă Eminescu ar fi invocat „*împrejurări atât de grele*” pentru el, trebuie să-i fi spus lui Slavici și în ce anume constau acestea. De ce Slavici nu le reproduce, fie și doar spre a arăta că erau aiurite? Nu facem nici o supoziție în acest sens, întrucât, deși suntem convinși că în acele zile împrejurările erau „*grele*” pentru Eminescu, nu credem că el le-ar fi comentat cu gazda Slavici. Așa cum o prezintă acesta din urmă, reacția lui Eminescu este nefirească, el fiind (re)cunoscut pentru puterea de a îndura în singurătate. Eminescu nu avea reacțiile și principiile Harietei. Pretinsul lui apel disperat la ajutorul cuiva este straniu și nu degeaba Slavici nu spune concret nici ce anume i-ar fi cerut, nici în ce mod l-ar fi putut el ajuta – adică lucrurile cele mai importante. Povestea lui Slavici este cu atât mai incredibilă cu cât este dovedit că Eminescu tocmai intenționa să-și caute o altă gazdă, părăsindu-l chiar fără să-l informeze în prealabil („*anunț că mă duc și pace!*” – vezi manuscrisul 2255).

Rândurile de mai sus conțin și informații care contrazic spusele aceluiași Slavici din epistola datată 17 iulie 1883 (subliniem fraza pe care am prezentat-o la început, ca argument că Slavici nu ar fi fost în București la 28 iunie '83):

„*Stimabile Domnule Maiorescu,*

*După convorbirea ce avusesem cu D-l Sturdza am stat încă Vineri acasă și m'am bălăbănit până pe la 12 din noapte cu tinerii de la societatea «Carpații». Sâmbătă am plecat însă cu trenul accelerat și nici nu m'am oprit până la Viena. Înainte de plecare Vi-am scris o epistolă, pe care aveam de gând să Vi-o las a casă. **Întâlnindu-l** însă pe Eminescu, **m-am speriat de el**; cu toate acestea nu mă lăsa firea să cred c'a sosit nenorocirea, de care mă temeam de mult acum. Am luat numai înțelegere cu el să meargă la D-Voastră, sigur fiind că-l veți observa cu mai multă atențiune decât mine, care eram amețit de boala mea. Spre a fi și mai sigur, că va merge, i-am predat scrisoarea, rugându-l s'o ducă neîntârziat, pentru că lucruri mari atârnă de aceasta.*

Nu știu dacă V-a [a]dus ori nu scrisoarea; astăzi am primit însă știrea, că s'a întâmplat. Vă rog, Domnule Maiorescu, să binevoiți a mă vesti despre starea în care se află acum și dacă mai e speranță să ne mai putem bucura de dânsul.

Eu sunt nemângâiat” (subl. ns.).

Scrisoarea invocată nu avea două-trei rânduri (vezi anexele) și nu conținea nici o invitație la analize psihologice făcute pe material didactic viu. Indiscutabil, vrând să repovestească același lucru, Slavici folosește două narațiuni fundamentale diferite, dar structurate pe elemente comune. Într-una din ele, o epistolă preexistentă determină întâmplătoarea trimitere a lui Eminescu la „sediul” din Mercur 1, în cealaltă, lucrurile se văd taman invers, Eminescu fiind motivul pentru care ar fi fost redactată o fițuică (de care Maiorescu n-a auzit niciodată). Ca detaliu, sesizăm că Slavici pornește de la premiza că Eminescu urma să zăbovească mai mult acolo, deși era mai plauzibil ca acesta, care bătea drumul exclusiv pentru „amicul” Slavici, nemaiaivând altceva de discutat cu Maiorescu, să plece de îndată ce îndeplinea *serviciul prietenesc* solicitat sau, oricum, înainte ca magistrul să se-apuce să citească în fața lui biletul, pentru care nu aștepta răspuns.

Când citești varianta-„*bilet*”, prin care nașul Maiorescu era politicoș invitat de finul Slavici, „*să-l observe bine pe Eminescu*”, deoarece acestuia i se părea „*greu bolnav*”, nu poți să nu-ți amintești ce scrie Maiorescu în jurnal:

„Astăzi, Marți, la ora 6 dimineața, o carte [de vizită] de la d-na Slavici, la care locuiește Eminescu, cu aceste rânduri scrise: «Domnu Eminescu a înnebunit. Vă rog faceți ceva să mă scap de el că foarte reu»” (28 iunie '83).

În ciuda afirmației (cam prea) explicite că Slavici ar fi părăsit Bucureștii înainte de 28 iunie, epistola din 17 iulie conține elemente care conduc la o părere contrară, înscriindu-se pe aceeași linie cu relatarea din *Amintiri*, privind trimiterea lui Eminescu la magistrul cu „*un bilet*”. Din cuvintele lui Slavici reiese fără dubii că respectiva epistolă ar fi prima scrisă lui Maiorescu după plecarea din Capitală și, totodată, că ea ar fi răspuns la o scrisoare anterioară, a magistrului, pentru că numai de la acesta putea să primească „*știrea*” că Eminescu i-ar fi adus misiva. Toate bune și frumoase, cu condiția să se răspundă la o întrebare: **de unde cunoștea Maiorescu adresa din străinătate a lui Slavici, care în nici una dintre epistole nu face vreo precizare în acest sens?** Slavici nu scrie cu exactitate când va pleca, iar destinația nu o indică deloc, din textele existente decizia de a părăsi Capitala părând a fi luată chiar în ziua respectivă, de la o oră la alta. De asemenea, lasă impresia că pleacă fără vreun aranjament prealabil, fără să știe ce va găsi în străinătate. Ai zice că anunță un drum până la tutungerie, cu diferența că nu folosește birja, ci un tren internațional.

Drept dovadă că nu degeaba ne agățăm de amănunte, cum poate ne impută unii, aducem aminte că Slavici pretinde că epistola din 17 iulie ar fi fost expediată din Viena. Maiorescu știa oare același lucru? Nu, pentru că în jurnal îl pomeneste pe „*Slavici, care a plecat ieri la Hall*”. Dacă Hall e totuna cu Viena, ne cerem scuze!

Am invocat unele elemente de natură să ateste că, la 17 iulie, Slavici nu spune adevărul, ci face un soi de decont. Mai exact, e vorba de anumite nuanțe. Concret, el afirmă că la 25 iunie a scris o epistolă, pe care intenționa să o lase acasă la Maiorescu, nu s-o trimitea acolo. Așadar, dorea să i-o ducă personal. Precizarea „*aveam de gând să Vi-o las a casă. Întâlnindu-l însă...*” arată că acțiunea demarase, dar a fost stopată de **întâlnirea**, neașteptată, cu Eminescu – întâlnire care se presupune că ar fi avut loc pe stradă, nu în bucătărie.

Cu alte cuvinte, lucrurile s-ar fi derulat astfel: 1) Slavici concepe scrisoarea către Maiorescu; 2) deși era „*amețit*” de boală, se decide să i-o ducă, personal, acasă; 3) pe drum, se întâlnește cu Eminescu, de care, din motive pe care le-a dus cu el în mormânt, se sperie; 4) starea sănătății lui Eminescu alarmându-l, se gândește că acesta ar trebui „*observat*” de Maiorescu; 5) ca să fie sigur că Eminescu va merge la Maiorescu, îi înmânează scrisoarea sa, „*rugându-l s'o ducă neîntârziat*”; 6) Eminescu pornește spre Maiorescu, iar Slavici se întoarce acasă, își verifică bagajele și pleacă la Viena, fără să știe dacă scrisoarea i-a fost sau nu predată lui Maiorescu.

În cazul în care Slavici era chitit să ajungă, oricum, la Maiorescu pentru a-i **lăsa** scrisoarea, este absolut illogic ca el să se fi oprit din drum datorită stării în care s-ar fi găsit Eminescu, teama „*c’ a sosit nenorocirea*” (?) fiind, în mod normal, de natură să-l determine, eventual, să-l ia cu sine, pentru a nu-l scăpa de sub control, nicidecum să-l trimită singur (ba, încă, și cu importanta lui scrisoare). Or, el acționează invers, astfel încât nu numai că îl lasă la voia întâmplării pe Eminescu, dar își pune în pericol și propriul interes, deoarece, dacă amicul s-ar fi găsit într-o stare atât de jalnică, risca prea mult ca raportul lui să nu ajungă la destinație. Motivația este cu atât mai cusută cu ață albă, cu cât distanța dintre strada Amzei și strada Mercur era foarte mică. Capac la toate însă, tronează întrebarea: dacă Slavici intenționa să-l viziteze pe magistrul la domiciliu, ce sens mai avea să-i ducă o scrisoare, când, foarte bine, putea să-i transmită verbal mesajul? (Celor care, poate, vor răspunde că Slavici ar fi știut că Maiorescu n-ar fi acasă le atragem atenția că, în acest caz, dispăre orice sens al trimiterii lui Eminescu, întrucât n-avea cine să-l **observe**, în general, și „*cu mai multă atențiune*”, în particular.)

Și-apoi, de ce să nu ne mai întrebăm: dacă era nevoie și de părerea magistrului, și încă de una bazată pe o **observație atentă**, mai putem să ne permitem a crede că „nebunia” era atât de evidentă pe cât pretinde Slavici, când cu dulce nerușinare afirmă că, deși *amețit de boală*, a mai găsit resursele necesare pentru a se înfricoșa la vederea lui Eminescu? Sau așa era el, mai spărios?

Spre o mai bună subliniere a neconcordanțelor dintre spusele lui Slavici (care în iulie '83 nu mai are scuza că ar fi uitat unele amănunte) și consemnările lui Maiorescu, iată ce nota cel din urmă în jurnal, în ziua imediat următoare:

„Duminecă 26 Iunie / 8 Iulie 1883. La ora 4 dimineața, înainte de răsăritul soarelui, 15° R. – Eminescu e vorba să plece astăzi la Botoșani, ieri era însă **moleșit** și mult mai liniștit. – Vrednică de însemnat scrisoare a lui Slavici, care a plecat ieri la Hall, despre ațâțările lui Rosettaki și ale poliției în contra Austro-Ungariei la societatea «Carpați», pe când ministrul Sturdza vrea să potolească lucrurile. – La 6 1/2 seara primblare cu trăsura...”

Indiscutabil, este vorba de aceeași epistolă la care se referă și Slavici. Modul în care cei doi îl percep pe Eminescu este însă diametral opus. În vreme ce Slavici s-ar fi „*speriat de el*” și ar fi strâns din fălci, doar-doar nu l-o „*lăsa firea*”, simțurile maioresciene scanează un Eminescu „**moleșit și mult mai liniștit**” decât cu o zi înainte, când Slavici îl socotise însă perfect normal,

înscriindu-l între ceea ce numește „*amicii mei mai așezați*”. Putem să nu remarcăm că Maiorescu nu numai că nu face nici o legătură expresă între epistola lui Slavici și Eminescu, pretinsul ei aducător, dar și grafic frazele dedicate fiecăruia sunt separate cu o cratimă?

În plus, observăm că în acea perioadă Maiorescu sta cu ochii pe Eminescu. La 23 iunie, după ce îl studiază bine, nu cumva să uite, magistrul scrie iute în jurnal că acesta „*devine, din ce în ce mai evident, alienat*”, explicând și de unde i s-a năzărit: „*Foarte excitat, sentiment al personalității exagerat (să învețe acum albaneza!), vrea să se călugărească, dar să rămână în București*”. Două zile mai târziu, când Slavici i-ar fi cerut în mod expres să-l examineze pe Eminescu și pe față și pe dos, că precis îi găsește ceva, Maiorescu n-a mai notat însă nimic. Să nu fi ajuns Eminescu la el? Nu se poate, căci scrisoarea respectivă (sau biletul, după alte gusturi) i-a parvenit, știm asta atât de la nașul Titus, cât și de la finul Ioan („*Nu știu dacă V-a [a]dus ori nu scrisoarea; astă-zi am primit însă știrea, că s'a întâmplat*” – Slavici, 17 iulie). Ce să înțelegem? Una din două: Slavici sau minte sfruntat sau are vedenii!

Slavici zice că l-ar fi întâlnit brusc pe Eminescu și nimeni nu se întreabă: unde anume? Slujba de la *Timpul* era pentru Eminescu o sinecură, cum era cea a lui Caragiani la conducerea Bibliotecii din Iași? Toate mărturiile din epocă arată contrariul, atestând efortul făcut zilnic de Eminescu. La cafenele mergea rar – ne-o spune și Slavici, care adaugă că nici masa nu și-o lua regulat – fiind prea ocupat cu pregătirea ziarului pentru tipar. Ce program avea Eminescu aflăm mai exact chiar de la el, când se destăinuie Veronicăi:

„*Ieri am primit ultima ta scrisoare și alaltăieri penultima. Iartă-mi gelozia și explic-o prin depărtarea în care suntem unul din altul și prin dispoziția posomorâtă în care am rămas fără tine. De aceea mi se și urăște o casă de unde **plec dimineața și nu vin decât spre seară pe la 6, 7** (subl. ns.) obosit și fără dispoziție de lucru sau de citiri*” (12 februarie 1882).

Tot prin februarie '82, îi scrie că „*organizarea partidului de la «Timpul» e în plină descompunere*” și că el este „*cel amăgit în afaceri*”, buna lui credință neaducându-i decât dușmani și o copleșitoare stare de oboseală. Simte că i-ar trebui un „*lung, lung repaos*”, apoi adaugă resemnat: „*Și cu toate acestea, ca lucrătorii cei de rând din fabrici, un asemenea repaos nu-l pot avea nicăiri și la nimeni*”.

Cam așa stând lucrurile, unde să-l fi întâlnit Slavici în ziua de 25 iunie 1883? Ce-l putea duce pe **acest** Eminescu la punct fix, exact pe scurtul drum

dintre Piața Amzei și strada Mercur, și ce făcea el acolo sau încotro se îndrepta? Și, așa să fi fost, când s-a întâmplat minunea? Înainte sau după ce scrisese nota prezentată mai jos?

„AUSTRIA ȘI GUVERNUL NOSTRU

«*Neue freie Presse*» de la 22 iunie vine și confirmă știrea că guvernul austro-ungar nu s-a mulțumit cu comunicatul din «*Monitorul oficial*» român privitor la rodomontadele roșii din Iași. Numita foaie scrie, între altele:

*Întâmplările de la banchetul din Iași preocupă neconținut lumea diplomatică. Cabinetul vienez a declarat oficial că nu se poate mulțumi cu comunicatul apărut în «*Monitorul oficial*» din București și, în sensul acesta, la 20 iunie deja, ministrul de externe a însărcinat pe ambasadorul austro-ungar, baronul Mayr, să ceară de la guvernul român **declarațiuni pozitive și precise**.*

După cum ne încredințează foaia vieneză, mai ales cei din Pesta sunt îndârjiți, nu atât contra celor vorbite de d. Grădișteanu, ci contra discursului pronunțat la Iași de d. C. A. Rosetti, care a numit pe regele Carol «Rege al românilor». Regele a răspuns la acest discurs, ce s-a reprodus și în «*Monitorul oficial*», ca fiind unul din discursurile oficiale.

Acum **mărgăritarele** d-lui Grădișteanu și **Rigatul** d-lui Rosetti reclamă de la guvernanții noștri tot atâtea genuflexiuni și umile rugăciuni de iertare!"

Păi, să nu se sperie Slavici și „amicii” de „nebun”?

Să continuăm a pleca de la premiza că Eminescu chiar ar fi fost rugat de Slavici să-i ducă o scrisoare lui Maiorescu în ziua de 25 iunie. Din jurnalul lui Maiorescu rezultă însă că epistola i-a parvenit pe 26 iunie și că nu i-a fost adusă de Eminescu (în caz contrar, ar fi știut cu precizie dacă acesta va pleca sau nu la Botoșani). Concluzia este una singură: scrisoarea îi fusese adusă de poștaş. De ce a socotit magistrul că epistola lui Slavici era „*vrednică de însemnat*”, incluzând astfel între excepții o informare privind o găinărie a Poliției? Fără a face proces de intenție, constatăm doar că astfel Maiorescu devine un martor al lui Slavici, **singurul** care atestă că acesta n-ar fi fost în Capitală la data sechestrării chiriașului și a „prietenului lui intim”, Eminescu.

Nepotriviri nu sunt numai în ceea ce privește locul către care ar fi plecat Slavici în 25 iunie („*Viena*”, după Slavici și „*Hall*”, după Maiorescu), ci și în ceea ce privește motivul respectivei călătorii. La urma urmei, din ce cauză ar fi părăsit șirianul tocmai atunci Bucureștii?

Slavici ne lasă să alegem. În epistola către Maiorescu scrie:

„Eu sunt rău, domnule Maiorescu, și nu mă lasă firea să mai stau. Am răcit zilele acestea și m-a apucat boala cu atâta vehemență încât ieri dimineată, sculându-mă,

m-am trezit cu un dinte ieșit, și mă tem că, perzând timpul, pe aici, înainte de toate o să rămâi fără de dinți, căci dinții de trei zile mi se plimbă prin gură” (subl. ns.).

În (unele) *Amintiri* rămâne la fel de precis, dar afirmă altceva:

„În primăvara anului 1883, însă, el a început să se îndărătnicească și nu mai eram nici eu tot cel de mai nainte. Sufeream de câțiva ani acum de o hiperclorhidrie, ale cărei simptome, interpretate de medici drept manifestațiuni ale unei alte boli, mai grave, mă umpluseră de îngrijare și mă făcuseră nerăbdător” (subl. ns.).

Hiperclorhidria („**Iperclorhidrie**, hiperclorhidrie. – Când în stomac se produce acid clorhidric în cantitate prea mare se zice că este **iperclorhidrie**”; vezi *Doctorul de casă*) produce tulburări digestive, arsuri și alte plăceri. Are ea vreo legătură cu răceala – „scăderea temperaturii (căldurii) corpului, precum și tulburările cari rezultă din această stare a sănătății”? Au hiperclorhidria ori răceala timpul și abilitatea de a plimba dinții prin gură?

Dacă justificarea din *Amintiri* mai e cum mai e (un ulcer rebel, bunăoară, putea să-l determine pe Slavici să vrea să se trateze în străinătate), cea din scrisoare sună penibil, deoarece, știindu-se că un bilet de tren până la Viena costa 154 de lei (111, la clasa a doua), nimeni nu crede că o banală răceală l-ar fi îngrozit pe Slavici în așa hal, încât, spre a o trata, să plătească numai pentru drum o sumă ce era aproape cât leafa unui director de prefectură.

Dar asta nu e tot. Dacă la 25 iunie afirmă că e răcit, iar în *Amintiri* spune că avea hiperclorhidrie, la 17 iulie, pe când era la Viena, se trata de... piele:

*„Cât pentru mine, sosind aici, m’am dus la Zeiszl și el a fost de părere, că mi-am făcut spaimă degeaba. Pentru mai mare siguranță, m’a sfătuit să stau aici câte-va zile, ca să mă observe și să-mi arate cum trebuie să mă caut. «Sie haben das **gemeine Psoriasis**», mi-a zis – «und wenn das wahr ist, so sind Sie in acht Tagen geheilt» (Toroușiu traduce: „e obișnuită boală de piele, și dacă nu mă înșel în diagnoză, după opt zile vei fi vindecat” – n. ns.). Așa a și fost: astăzi e a cincea zi de când mă aflu în căutarea lui și sunt aproape pe deplin lecuit. În aceste cinci zile nu mi-a dat altă decât «ung. diachyl». După părerea lui ceea ce mi-a cauzat răul au fost băile calde ce-am făcut peste iarnă și săpunul de păcură, cu care mă spălasem mai ’nainte de a mă fi căutat D-l Doctor.*

Eu cu toate acestea voi merge la Hall[e] și voi vedea ce va zice Dr-l Rabl, pentru care am recomandăție de la D-l Doctor.

Cât pentru mine dar, mă simt și poate că sunt mai sănătos decât ori-și când.”

În ce a constatat tratamentul? În „*Ung[uent?]. diachyl*”, care bănuim că era așa-numitul „*diachilon* (dela grec. *dia*, cu, și *chylós*, suc), *talion*. – Este

un fel de plasture (emplastru), care se prepară din untură de porc (2 părți) și plumb oxidat pulverizat (1 parte), cari se fierb împreună pe un foc moderat..." (Medicul de casă).

Poate fi confundată o boală de piele cu una de stomac sau cu răceala? Nu-s cam multe variante (pentru fiecare document, câte una!)? Dacă scria adevărul la 25 iunie, afirmând că-i fug dinții pe gingii, să pricepem că i-a „rezolvat” tot cu un plasture, care i-a pus la locul lor? Chiar nu miră că după folosirea a numai 5 plasturi Slavici se simțea „mai sănătos decât ori-și când”? Îi luaseră plasturii și oboseala acumulată și hiperaciditatea și răceala, rezolvând și boala de piele?

Scrisoarea lui Slavici nu începe cu vreo referire la starea lui Eminescu, cum ne-am fi așteptat, ci cu o stupidă repetare a unor informații total nesemnificative, cuprinse și în epistola din 25 iunie – și, probabil, intenția autorului a fost tocmai aceea ca și alții să facă exact această legătură. Documentul este datat 17 iulie. Slavici fiind venit din România, unde se folosea stilul vechi, era de așteptat ca, din reflex, să uzeze tot de calendarul iulian. Putem însă admite că mintea lui nefiind ceasornic, iar vienezii având timpul dat înainte cu 12 zile, Slavici să se fi adaptat involuntar coordonatelor locului. Asta ar însemna că, de fapt, scrisoarea lui a fost pusă pe hârtie la 5 iulie și că Maiorescu îl anunțase cu o zi în urmă de „întunecarea” lui Eminescu, scriindu-i, așadar, pe 2 iulie. Problema e că la 2 iulie Maiorescu însuși nu mai era în Capitală și, de-ar fi să credem că întreaga corespondență purtată în acele zile s-ar fi rezumat la epistola lui Simțion din 12 iulie, ar rezulta că nu prea avea ce să-i spună. De altminteri, nici Slavici nu face vreo afirmație tranșantă. El scrie doar că a primit „știrea, că s' a întâmplat” (ciudat verb!), cere ca Maiorescu să-l anunțe „despre starea în care se află acum și dacă mai e speranță să ne mai putem bucura de dânsul”, după care se declară întru totul „nemângâiat”.

Ai zice că nu-i nici o ciudățenie în toate astea. Nu-i ciudățenie, pentru că e ditiu absurditatea! Admițând că un porumbel roz în cioc i-ar fi adus magistrului adresa lui Slavici din Viena, faptul s-ar fi petrecut după 28 iunie, când Maiorescu era în străinătate, după cum singur scrie în jurnal:

„Marți 28 Iunie / 10 Iulie 1883, la 5 1/2 după amiaza pe o mare zăpușeală, plecat cu trenul până la Brașov, unde am sosit la ora 11 noaptea. Hotel Nr. 1 prost. Apoi călătorie de vacanță, prin Sighișoara, Debrețin (băi sub salcâmi, pe o căldură extremă), Poprad (grădina tânără a parcului Huss cu ceva vedere slabă a Tatrei), Oderberg, Breslau, Weimar, Franckfurt a/M., Schaffhausen, la Wiesen, unde 8 zile...”

Aceasta a fost ruta și este cel puțin improbabil ca, de i-ar fi scris lui Slavici (poate în pauza dintre două „*băi sub salcâmi*”?), să nu-i fi comunicat și acest lucru, fie și indirect. În consecință, nu mai avea nici un sens ca Slavici să-i răspundă atât de prompt și comunicându-i lucruri care, în mod evident, ar fi fost de mult depășite la revenirea lui Maiorescu în Țară, nemaiaivând nici o valoare.

În *Recurs...* ne-am întrebat ce anume i-ar fi putut spune Maiorescu lui Caragiale despre Eminescu, în ziua de 28 iunie, astfel încât acestuia să-i dea lacrimile. Pe-atunci nu ne imaginam că putregaiul, cangrena zisă **cazul Eminescu** ar putea avea așa întindere și profunzime. Astăzi, când nivelul documentării noastre este altul, pretinsa reacție a lui Caragiale ne pare din ce în ce mai puțin plauzibilă, având motive serioase să ne îndoim că el l-ar fi vizitat pe magistrul în acea zi. Fără să intrăm acum în datalii, ne întoarcem la Slavici, punând aceeași întrebare: ce anume i-a transmis Maiorescu și cum de s-a pierdut acea epistolă prețioasă? Logic ar fi să-i fi spus ceea ce ne-a spus și nouă: că pe la ora 10, parcă știind că este așteptat cu sufletelul făcut ghemotoc în gât, ar fi apărut Eminescu, care „*binecuvântă, cu privirea fixă*” tot ce întâlnește, după care ar fi fost trimis într-un loc în care era așteptat de personal specializat, care să-l ducă la Șuțu. Dacă se reușise sau nu, Maiorescu n-a mai scris. La rândul său, Slavici concentrează ipoteticele informații primite de la Maiorescu într-un singur verb, „*s’ a întâmplat*” – verb ciudat inclusiv prin faptul că nu cuprinde nici o umbră de surprindere, marcând mai iute reușita unui plan.

Să încercăm să refacem perioada 25 iunie – 5 iulie, potrivit celor două surse, Slavici și Maiorescu. Deci, pe 25, Slavici pleacă spre Viena, probabil tot cu acceleratul de 17,30, în care se va sui și Maiorescu, trei zile mai târziu. Dacă, așa cum scrie în epistola datată 17 iulie, a mers atâta până la destinație, („*nici nu m’ am oprit până la Viena*”), călătoria trebuie să i se fi încheiat a doua zi, 26 iunie. În ziua următoare, care cădea într-o luni, firesc era ca înspăimântatul de el să meargă imediat la doctor. N-a făcut-o. N-a făcut-o nici a doua zi, 28 iunie, nici a treia, nici chiar într-a patra, ducându-se abia la 1 iulie:

„*astă-zi (5 iulie – n. ns.) e a cincea zi de când mă aflu în căutarea lui și sunt aproape pe deplin lecut. În aceste cinci zile nu mi-a dat altă decât «ung. diachyl».*”

Așa stând lucrurile, care mai e justificarea teribilei lui grabe spre Viena? De ce a(r fi) fugit din București atunci când Eminescu i-a(r fi) cerut să rămână,

spre a-l ajuta? Cum se potrivește această nejustificată întârziere cu afirmația că ar fi fost obligat să plece „*fără întârziere la Viena*”, cu scopul unic de a consulta medici?

Una dintre gravele erori de logică comise de Slavici o găsim în fraza:

„Vă rog, Domnule Maiorescu, să binevoiți a mă vesti despre starea în care se află acum și dacă mai e speranță să ne mai putem bucura de dânsul” (subl. ns.).

Prin „*acum*” se înțelege una din zilele următoare lui 5 (17?) iulie. Cererea lui Slavici vrea să arate interesul acestuia pentru soarta lui Eminescu, dar este stupid, întrucât atunci Maiorescu nu mai era în București (deci n-avea cum să știe „*dacă mai e speranță*” cu Eminescu), iar el trebuie să fi știut acest lucru, întrucât, chiar de-am admite că magistrul nu i-a specificat că pleacă în străinătate, atunci când i-ar fi scris (pe 2 sau pe 3, dacă ne raportăm la datarea lui Slavici), deja nu mai era în Țară. În consecință, și de pe plic trebuia să lipsească ștampila Poștei Române. Iar în atare situație, chiar dacă Slavici avea să ajungă și la Halle, el nu putea să rămână acolo mult timp, deoarece încă din 5 iulie se simțea „*mai sănătos decât ori-și când*”, iar motivul declarat pentru care ajunsese în Imperiu era sănătatea. De aceea, el trebuia să se întoarcă în Capitală cu mult înaintea lui Maiorescu.

Cele de mai sus rămân doar câteva dintre faptele care ne conving că grupul din jurul avocatului Maiorescu, spre a se proteja, s-a blindat cu **documente derutante**, care să-l scoată din culpă. Când planurile se împlineau fără probleme, acestea erau date uitării sau – dacă era posibil – distruse. Tot ceea ce a spus sau a scris Maiorescu a fost dat publicității. Mai puțin cauzele pe care le-a apărât la bară. Or, acestea sunt fundamentale nu numai pentru că ele i-au adus bani cu lopata, ci și pentru că analiza lor ar putea evidenția partea nevăzută a insului Maiorescu, acea zonă întunecată peste care istoricii literari au întins foița destul de subțire, dar lucitoare, pe care scrie *estet*.

Literatură cu scame

Slavici afirmă că ar fi fost planificat ca el să se ducă „*fără întârziere la Viena*”, iar „*Eminescu să plece și el în Moldova*”. Când să se despartă însă de (sub)chiriașul lui, iacă, probleme neașteptate. Să dăm banda înapoi, ca să-l ascultăm pe povestitorul Slavici:

„Când era însă să-mi iau rămas bun de la dânsul, el a început să-mi facă imputări pline de amărăciune că profit de ocaziune ca să-l părăsesc în niște împrejurări atât de grele pentru el. În zadar îi spuneam că sunt alții care țin la el și pot să-i fie de mai mare ajutor decât mine: el nu mă lăsa să plec.”

Dacă Slavici pleca doar pentru că sănătatea șubrezită impunea acest lucru, era clar pentru oricine că ipotetica lui stare nu era o „*ocaziune*” de care să profite. Ne-am putea gândi că, poate, tocmai aici ar fi o probă a smintelii lui Eminescu, dacă n-am fi știut tot de la Slavici că, oricum, tot atunci, Eminescu ar fi trebuit să meargă la Botoșani. Cum era să-l **părăsească** Slavici în București, dacă Eminescu însuși avea să plece din Capitală? De ce să nu-i fi motivat în mod firesc că, din moment ce Eminescu pleca la Botoșani, el, „*prietenul intim*” i-ar fi la fel de puțin folositor, indiferent că se află la București sau la Viena?

Și-apoi, la ce soi de ajutor putea spera Eminescu din partea lui Slavici? Care erau problemele în care Eminescu necesita ajutor și cum l-ar fi putut ajuta acei „*alții care țin la el*”? Punându-l în cămașă de forță? Și, cum am arătat și mai sus, ar fi cerut Eminescu, un om atât de mândru, să fie ajutat de cineva față de care avea tot mai puțin respect și afecțiune? Dintre multele voci care au atestat acest lucru, cităm pe Harieta și pe Caragiale, unii dintre puținii care l-au cunoscut ceva mai bine:

◆ „...*el mai are încă un defect în natura sa, căci după ce’i sărac, apoi e și mândru de nu mai are pereche*” (epistolă către Cornelia Emilian, 3 februarie 1888).

◆ „*Acest Eminescu a suferit de multe, a suferit și de foame. Da, dar nu s-a încovoiat niciodată; era un om dintr-o bucată, și nu dintr-una care se găsește pe toate cărările*” (Caragiale, *În Nirvana*).

„*Acest Eminescu*” pe care nu l-a supus nici forța brutală, nici dulcea ispită, s-ar fi agățat disperat ca un copil de poalele lui Slavici? Cum să-i ceară să rămână cu el, dacă între ei apăruseră tensiuni care creșteau de la zi la zi, Slavici singur scriind că Eminescu îl acuza „*că abuzez de afecțiunile lui și-l terorizez*”? Cu alte cuvinte, Eminescu se temea că plecarea lui Slavici îl va lăsa fără factorul de stres?

Incontestabil, Eminescu a fost cumplit de supărat pe Slavici, din moment ce a încetat orice relație cu el. Interesanta lume a cercetătorilor noștri n-a fost nici o clipă înfiorată de întrebarea: ce motiv atât de grav a avut Eminescu, de nu i s-a mai adresat niciodată, după 28 iunie 1883? Slavici vrea – nu prea subtil – să ne facă a crede că vina ar sta în „boala” lui Eminescu. Am putea accepta ideea

pentru perioada premergătoare închiderii lui în balamuc. Dar după aceea? De ce atitudinea lui Eminescu față de Slavici nu s-a modificat nici după „însănătoșire”?

Teoria conform căreia Eminescu ar fi știut că urmează să înnebunească a fost în mod grosier susținută de un G. Ocășanu („*Eu mă apropii cu pași repezi de nebunie, să aveți grijă de mine*”, i-ar fi spus Eminescu) sau de-un Slavici, a cărui versiune e ceva mai distilată. Bunăvoința cu care au fost îmbrățișate ambele elucubrații dovedește că avem potențial serios, azi-mâine fiind de așteptat să aflăm că, de fapt, Eminescu, simțind pe șira spinării cum se apropie clipa declanșării „bolii”, ar fi împrumutat cei 2.000 de lei cu scopul de a-și plăti personal internarea la Șuțu, venind de acasă și cu propria-i cămașă de forță, croită la comandă și cu monogramă!

Biografia ori n-au fost curioși să știe de ce junimiștii au ales locuința lui Simțion ca prim domiciliu pentru Eminescu la întoarcerea în Țară, ori au crezut că nu merităm să cunoaștem și noi răspunsul. De fapt, propuneri au fost mai multe (Mite Kremnitz în mod cert s-a oferit să-l găzduiască, mizând probabil pe faptul că Eminescu îl stima mult pe bărbatul ei, doctorul Kremnitz). Nu se vorbește de ele – după cum nu se vorbește nici de propunerea ce i s-a făcut de a merge cu Slavici la Sibiu –, pentru că nu e convenabil. Dintr-o epistolă a lui Chibici, reiese că în acel moment relațiile lui Eminescu cu Slavici puteau fi socotite ca fiind definitiv rupte:

*„Am stăruit pe lângă Eminescu ca să scrie câteva rânduri d-lui Slavici rugându-l să-i pregătească, sau mai bine zis, să-i închirieze undeva o locuință, spre a nu fi nevoit a trage la hotel la sosirea în București; se vede însă că **preferă a sta la hotel, căci tot îmi răspunde că n-are ce scrie d-lui Slavici**”* (subl. ns.).

Când se corectează („*să-i pregătească, sau mai bine zis, să-i închirieze undeva o locuință*” – subl. ns.), Chibici pare să cunoască fapte din cauza cărora ideea că Eminescu ar mai trage în gazdă la Slavici era o naivitate, o scăpare provocată de o veche obișnuință. În mod normal, refuzul lui Eminescu de a-i scrie lui Slavici și de a locui la acesta trebuia să-i surprindă pe „amici”, dacă aceștia nu se știau cu musca pe căciulă. De ce a insistat Chibici ca Eminescu să i se adreseze, musai, lui Slavici – și nu lui Simțion, bunăoară, dacă acesta chiar i-ar fi fost prieten? Pentru a vedea dacă și în ce măsură îl socotește vinovat? Cine să mai știe?! În orice caz, faptul că Eminescu nu i-a scris lui Slavici nici măcar pentru a-l întreba de soarta manuscriselor și a bibliotecii lui arată că puntea către acesta fusese tăiată definitiv. Asemeni întregului grup căruia îi aparținea, Omul-din-Șiria era pentru el ca și mort.

Unde-i documentul, domnilor?

„După testimoniul școlar pe care l-am găsit între hârtiile lui, el a trecut a treia clasă gimnazială la Sibiu, de unde a trecut apoi la Blaj”, scrie Slavici chiar în primul paragraf al articolului *Eminescu și ardelenii* (vezi *Tribuna*, 16 iunie 1909). Cum certificatul nu i-a fost arătat de Eminescu, accidental, ci i l-a „găsit între hârtiile lui”, rezultă că Slavici a fost unul dintre cei care i-au cotrobăit printre lucruri. Când s-a întâmplat aceasta? În 1889, după deces, nu se putea, Slavici aflându-se în Imperiu, tras la răcoare, în pușcăria ungurească de la Vacz (și, oricum, relațiile lui cu Eminescu fiind rupte, ce să fi căutat în locuința acestuia?). Deci, e vorba de anul 1883. Când, mai precis? Dacă Slavici chiar a fost plecat din Țară (la băi sau în alte părți), el trebuie să fi revenit, cel târziu, în primele zile ale lui august '83.

Referitor la „testimoniul școlar”, credem în sinceritatea spuselor lui, deoarece minciuna nu îl ajuta de data aceasta cu nimic. Nu este însă limpede ce vrea să spună prin „l-am găsit” – „l-am găsit”, cine? Eu sau noi și care noi? Detaliul poate fi important, în prima variantă însemnând că toate lucrurile lui Eminescu au rămas la Slavici până în august, la întoarcerea lui Maiorescu. Nu pierdem timpul cu supoziții, constatând doar finalitatea: în perioada dintre 28 iunie și 28 august, Maiorescu s-a înstăpânit pe bunurile lui Eminescu (fiind posibil ca tot acum Slavici să se fi delectat și de unul singur, citind pagini care numai pentru el nu erau scrise). Repetăm trei dintre principalele argumente care conduc la această concluzie, contestată doar pentru că-l plasează pe magistrul la un loc cu infractorii pe care-i apăra la bară:

1) Simțion, persoana despre care se pretinde că ar fi preluat (când? de ce? cu al cui acord? etcetera) manuscrisele lui Eminescu, apare în corespondență abia în martie 1884;

2) volumul *Poesii*, cuprinzând și 24 de texte culese de Maiorescu din ladă, a fost tipărit în decembrie 1883;

3) Slavici nu are îndestul tupeu ca să afirme că biblioteca și manuscrisele lui Eminescu ar fi fost transportate de la el la un anume Simțion, de unde ar fi fost preluate de Chibici doar pentru a i le da lui Maiorescu; în schimb, o vor face diverși Alții, care, de o sută și ceva de ani trudesco la o minciună stupidă și incompletă din pornire și pe care ei încearcă s-o mascheze „revizuind-o” și „adăugind-o” ciclic.

Pe lângă furt, ca faptă în sine, esențială rămâne și existența *testimoniului școlar*, care a trecut și prin mâna lui Slavici, dar **n-a mai ajuns la Academie**, odată cu manuscrisele predate de Maiorescu. De ce a oprit Maiorescu certificatul școlar al lui Eminescu? Nu cutezăm încă să dăm un răspuns și nici nu știm dacă-l vom avea vreodată. Știm însă că Maiorescu, pe lângă interesul deosebit față de manuscrisele lui Eminescu, pe care nu degeaba le-a cules în majoritate covârșitoare, a manifestat și ambiția de a-i stabili, tot el, o altă dată de naștere decât cea reală și o altă familie – una de mulți și vechi sifilitici. De asemenea, corespondența lui Eminescu sau cea în care se făcea referire la el a dispărut ca prin farmec, rămânând numai ceea ce au dorit meșterii. De ce? Răspunsul credem că este dincolo de Maiorescu, în zona impalpabilului: la 15 ianuarie românii nu sărbătoresc nașterea „*poetului național*”, ci pe a Nimănui. Este ca și cum am celebra Paștele în August și Ziua Națională a României de 1 aprilie. Altfel spus, suntem batjocoriți cu toții. Mai în glumă, mai în serios, ne amintim de un cuvânt deseori scris de Eminescu în ultimele lui luni de libertate autentică: *cabală*.

Cum să furi „patru mii de volume”

Înainte de a ne referi la destinația cărților și manuscriselor lui Eminescu, să spunem câteva cuvinte și despre valoarea lor. Despre manuscrise ne abținem să facem aprecieri, nefiind, îndeobște, de acord cu ideea că scotocirea în ungherele cele mai intime și mai greu de descifrat ale unui cuget ar fi o necesitate, căci dacă au timp destul, bine-ar fi ca oamenii să se cerceteze (sau chiar să se caute), mai întâi, fiecare pe sine. Pur orientativ, putem însă oferi exemplul lui Kogălniceanu, care, în viață fiind, desigur, și-a vândut manuscrisele Academiei Române, obținând pentru o mână de hârtie scrisă de peste șapte ori mai mult decât îi trebuia lui Eminescu în 1883 pentru a recupera Ipoteștii – dovadă că, dacă dorea, Academia Română putea fi chiar mai mult decât o casă de ajutor reciproc. (Reamintim că Maiorescu i-a sechestrat lui Eminescu peste 15.000 de pagini și că nimeni nu s-a gândit vreo clipă că volumul *Poesii* ar merita un premiu academic!) Și, ca să evităm polemici inutile, pe cei ce-ar vrea să ne contrazică îi invităm să se certe cu Moses Gaster:

„Când a ieșit la pensie, [Kogălniceanu] și-a vândut manuscrisele Academiei Române pentru 15 mii de lei (erau șapte sau opt), pe timpul acela cam două mii de lire

sterline. Bineînțeles, era vorba doar de o vânzare de formă, o scuză pentru a-și băga banii în buzunar. El a fost consilierul lui Brătianu înainte de tratatul de la Berlin, sfătuindu-l să o ia înaintea puterilor și să acorde emanciparea evreilor.”

Asta era cu manuscrisele. Cu cărțile e altceva.

S-a spus, se spune și se va mai repeta de către unii că Eminescu ar fi avut o bibliotecă mică. După unii încăpea într-un geamantan, alții vorbesc de „o poliță” pe care ar fi stat rânduie, alții de „rafturi”, iar alții invocă și așezarea lor pe jos (de la autor la autor, fie ca semn al dezorganizării profunde, fie ca probă că îi plăcea să cumpere cărți, dar era atât de sărac încât nu avea unde să le pună).

Credem că se face o mare eroare. Eminescu nu a fost atât de sărac pe cât îl vaită unii, dar nici pe departe atât de bogat încât să-și satisfacă prea lesne plăceri sufletești precum cumpărarea unei cărți noi sau a unui manuscris vechi. Banii câștigați lunar de el la *Timpul* ar fi făcut fericiți pe mulți, care socoteau că trăiesc bine cu jumătate din sumă, întreținându-și și familia. Problema e că nevoile lor erau mai restrânse. Pentru a înțelege ce s-a întâmplat, ajunge să ne amintim că savantul H. Coandă a plecat din Țară, pentru că aici nu găsea dotarea tehnică necesară spre a da viață ideilor lui.

Dacă Eminescu nu a fost mereu vesel, una dintre explicații stă tocmai în neajunsurile bănești, nejustificate, dat fiind volumul de muncă depus cu sacrificiu:

◆ „Sunt foarte ostenit, Momoțică, pentru că, pe căldurile astea afurisite am alergături și de lucru în toate zilele. Nu lua și tu toate în nume de rău – ci când m-apucă câte-o jale nebună ori o gelozie nebună, tu îngăduie și iartă. Crede-mă, omul necăjit și singur, cum sunt eu, îi vine câte o dată turbarea, ș-atunci mi-i jale și de mine și de tine și-mi ies din minți” (5 iulie 1882).

◆ „E prea adevărat ceea ce-mi scrii, că oamenii sunt mai îngăduitori cu viciile celor bogați decât cu patimile adevărate a[le] omului sărac” (august 1882).

◆ „Ei, dac-ai ști cum salahoria asta în care petrec împreună cu boală și mizerie mă apasă și mă fac incapabil de-a voi ceva, ai înțelege și m-ai ierta” (septembrie 1882).

Dar poate și mai tragic era faptul că în România acelor vremuri (ca și în cea a celor ce-au urmat, a celor ce sunt și-a celor care vor veni) nu ajungea să vrei să muncești și să poți să o faci, pentru a-ți căpăta liniștea, ci trebuia să te pleci celui care, într-un fel sau altul, înmulțește banii (adesea, furându-i și din buzunarul tău):

„E cu puțință în România de-a găsi o ocupație independentă, e puțință a trăi cu condeiu făcând știință sau literatură, e în fine cu puțință să mă umilesc la oamenii de azi să le cer un post – ca Bădescu ori ca alții?” (4 august 1882).

Tristețea – aproape disperarea – lui era cu atât mai explicabilă, cu cât, așa cum scrie la 12 februarie 1882, după ce asistase la o întrunire de „la Cameră”, unde mergea zilnic, a „constatat cu oarecare rușine că nu există în toată adunarea decât doi oameni poate cari pot construi o frază corectă: Cogălniceanu și Maiorescu”. De aici, și unul dintre motivele pentru care, cu altă ocazie, afirmă:

„În opt ani de când m-am întors în România decepțiune a urmat la decepțiune și sunt atât de bătrân, atât de obosit, încât degeaba pun mâna pe condei să-ncerc a scrie ceva – simt că nu mai pot, mă simt că am secat moralicește și că mi-ar trebui un lung, lung repaos ca să-mi vin în fire”.

Cauza profundă a cotidianului său „disconfort emoțional” nu credem că a fost atât mult-puținul lui, în sine, cât faptul că, în același timp, paradoxul făcea ca unii dintre intelectualii orașelor să obțină din moralitatea lor discutabilă și din neștiință socluri pentru faimă și belșug exagerat:

„Nimic nu demoralizează mai mult pe un popor decât erigerea nuliității și a lipsei de cultură în titluri de merit.

Încurajarea nuliității, erijată în principiu de guvernământ, [î]i îndeamnă pe cei răi de a uza de orice fel de mijloace numai pentru a izbui să pună mâna pe stat. (...) Acești oameni nu mai sunt caractere bărbătești, ci niște panglicari cari și-au făcut o jucărie din diferitele forme de guvernământ și o meserie lucrativă din amăgirea poporului cu ele.

Dar există o latură și mai gravă a lucrului. Într-un stat în care nu există măsură pentru merit, în care, din contra, merit și știință sunt cauze de persecuțiune din partea demagogiei ignorante și lacome a Costineștilor și Caradalelor, spiritele tinere cari s-au născut cu o coardă mai energică de percepțiune și de voință, am putea zice naturile alese, pierd încrederea în organizarea societății și înclină a adopta ca ale lor niște idei de destrucțiune cari cuprind în ele nimicirea oricărui stat. (...)

E firesc ca asemenea naturi energice să fie izbite de spectacolul încurajării sistematice a nuliților, să le apuce un fel de desperare de viitorul societății în care trăiesc și să-și deschiză perspectiva unei reforme prin răsturnarea radicală a tot ce există” (Timpul, 20 martie 1881).

Potrivit mărturiilor unor colegi din perioada vieneză, studentul Eminescu obișnuia să cumpere continuu cărți, pe care apoi le vindea, spre a lua altele. În amintirile grupate sub titlul *Eminescu la Viena*, Slavici scrie:

„Fiind deprins să citească la el acasă, în toată tigna, cu întreruperi, mai luând notițe, mai tolănindu-se pe canapea, mai plimbându-se de ici până colo, ca să gândească

nesupărat de nimeni și de nimic asupra celor cetite, **el nu era în stare să cetească-n biblioteci publice**. Avea deci obiceiul de a se plimba din când în când de la o librărie la alta și din anticar în anticar și astfel știa totdeauna ce cărți nouă au apărut și ce cărți vechi sunt puse în vânzare. Când primea apoi bani de acasă, cumpăra cărțile ce voia să cetească, iar după ce le-a cetit, le vindea pe cele mai multe și **păstra numai pe acelea la care ținea mai mult**. El cetea de altminteri foarte repede și, câtă vreme avea ce să cetească, de obicei nu mai venea pe la Universitate. **Nici atunci nu lipsea însă din laboratorul lui Teclu, nici din sala de gimnastică**, nici mai ales de la ședințele societății «România jună» ori de la excursiunile puse la cale de ea...” (subl. ns.). [Merită remarcat interesul lui Eminescu pentru sport.]

În alte amintiri (*Eminescu-omul*), Slavici repetă unele dintre ideile de mai sus (Eminescu citea „cu o repeziciune uimitoare, nu vorbă cu vorbă, ci cuprinzând cu privirea fraze întregi” și „nu se ducea pe la bibliotecile publice”), dar indică o cauză foarte precisă a revinderii cărților cumpărate:

„Deși ținea foarte mult la biblioteca lui, **nevoia-l silea** să înceapă a vinde dintre cărțile citite pe la anticari și ajungea în cele din urmă de nu mai avea nici cafea, petrecea zile întregi fără ca să mănânce și cerea câte o «pițulă» mai de la unul, mai de la altul” (subl. ns.).

La București nu s-a mai întâmplat același lucru, poate pentru că venitul era ceva mai mare și pentru că aici, spre deosebire de Viena, se simțea acasă. De ce trebuie să luăm în calcul și ipoteza foarte plauzibilă că nu o dată Eminescu s-a împrumutat pentru a cumpăra cărți sau a ajuns să se împrumute din cauză că le cumpărase? Deoarece ne obligă Mite Kremnitz, care povestește că, înainte de a-l întâlni pe Eminescu, Maiorescu îi relatase unele **ciudățenii** ale acestuia, între care și faptul că își „pusese paltonul amanet în toiul iernii ca să cumpere un manuscript vechi”.

Despre numărul cărților lui ne putem face o idee vagă și citind din epistola pe care i-o trimite Harietei, la 20 aprilie 1880:

„Iartă-mă, puiule, dacă nu pot veni după chemarea ta la Iași, dar cum au căzut sărbătorile pe dos, **am avut atâta de lucru zilele acestea**, încât nu m-am putut urni din loc. **Ba mi-am legat cărțile în teancuri ca să mă mut**, ba mi-am căutat casă și pe lângă toate acestea mai sânt bolnav și trupește, dar și mai mult sufletește (subl. ns.).

Dacă numai legarea cărților și căutarea locuinței i-au răpit timpul liber, de-a lungul mai multor zile, putem fi siguri că încă din 1880 nu era vorba de o sută, două de cărți.

Logica elementară ne spune că Eminescu trebuie să fi fost strâns legat de biblioteca și de manuscrisele lui. Pe lângă raționament, există însă și documente care atestă același firesc sentiment. Astfel, în prima epistolă scrisă după „întunecare”, Eminescu, aflat în ospiciul din Viena, îl întreabă pe Chibici:

„Ceea ce-aș voi să știu de la tine este dacă cărțile și lada mea sunt în oarecare siguranță și dacă pot spera să le revăd” (12 ianuarie 1884).

Aceste rânduri, scrise îndată după paragraful formal de introducere, denotă un interes major în ceea ce privește *„cărțile și lada”*, mai importante decât ceasornicul de aur, care-l ajutase de destule ori să obțină bani, gajându-l (*„în el e pururea posibilitatea imediată de-a te aduce la București cu nepusă-n masă, căci el reprezintă oricând capitalul necesar pentru transportul celui mai scump odor ce-l am eu în Iași”* – epistolă către Veronica, 17 februarie 1882), ba chiar și decât întrebarea *„cine plătește”* pentru ca el să stea într-o pușcărie medicală, în care tratamentul se rezuma la *„mâncare puțină și proastă și în reclusiune”*:

„În ladă trebuie să se fi aflând și ceasornicul pe care l-am scos de la Simțion. Încolo aș voi să știu dacă pot scăpa de aici, unde în adevăr îmi pare că stau fără nici un folos. Tratamentul pare a consta în mâncare puțină și proastă și în reclusiune; încolo n-am observat nimic în maniera de-a mă trata.”

Câteva luni după aceea, Missir va constata și îi va raporta lui Maiorescu că Eminescu *„Regretă că n-are biblioteca lui lângă dânsul”* (13 mai 1884), iar ceva mai târziu, la 20 noiembrie 1887, Harieta îi scrie Cornелиei Emilian:

„Are lipsă de cărți de cetit, el a scris d-lui Maiorescu să-i trimată biblioteca lui, dară până în prezent n'a primit nici un răspuns”.

Și n-avea să primească niciodată!

Dacă respectiva bibliotecă ar fi fost modestă, și-ar mai fi călcat Eminescu pe inimă, adresându-se în scris tocmai lui Maiorescu? Aspect demn de menționat, magistrul nu a găsit niciodată de cuviință să împărtășească și altora conținutul ei (aviz celor care afirmă că acesta ar fi reținut manuscrisele lui Eminescu din iubire și respect pentru posteritate). Dacă epistola a fost cenzurată, putem fi siguri că în conținutul ei se găseau și ceva afirmații sau aluzii supărătoare pentru destinatar. Ori și mai rău.

La 1 iunie 1889, în *Foița «Tribunei»* apare următoarea știre-bombă:

„Aflăm, că biblioteca lui Eminescu se află la dl. Titu Maiorescu. Această bibliotecă conține **patru mii de volume** (subl. ns.), precum și o mulțime de manuscrise ale poetului.

În manuscrisele aflate la dl. Maiorescu, sunt scrieri de multă valoare, între care o gramatică a limbilor slave, scrise de poet precând era sănătos.”

FOIȚA „TRIBUNEI”.

Aflăm, că biblioteca lui Eminescu se afla la dl. Titu Maiorescu. Această bibliotecă conținea patru mii de volume, precum și o mulțime mare de manuscrise de ale poetului.

În manuscrisele aflate la dl. Maiorescu, sunt scrieri de multă valoare, între care o gramatică a limbilor slave, scrise de poet precând era sănătos.

Tribuna, an 6, nr. 123, joi 1/13 iunie 1889, p. 489-490
(„foița” unei publicații conținea de obicei un *foileton*).

Cifra avansată descumpănește puternic, schimbând mult imaginea despre Eminescu. „*Patru mii de volume*” constituie o bibliotecă serioasă, impresionantă chiar și astăzi și cu atât mai mult în epocă, nu câteva cărți înșirate pe jos, cum susțin unii, sau pe o poliță, două – cum zic alții. Un leu să fi valorat fiecare volum, cărțile însumau de două ori necesarul de bani cu care Eminescu ar fi vrut să răscumpere Ipoteștii. Dintr-o dată, el apare ca... investitor – un investitor care, între a da banii pe o carte sau pe un prânz, alegea cartea. Cele patru mii de volume nu s-au cumpărat ușor și trebuie să fi ocupat un spațiu apreciabil.

[Călinescu, deși preocupat constant de minimalizarea „averii” lui Eminescu afirmă:

„Odaia reprezentă pentru el întâi de toate un depozit pentru numeroasele sale cărți, din care, prin transporturi dese în lăzi sau pachete, se pierduse un număr însemnat.

Poetul își iubiă cărțile și eră furios când, împrumutându-le, nu i se înapoiau. Dăduse cu împrumut cărți și manuscrise lui Tiktin și lui Gaster, de care acesta din urmă s'a și folosit în vestita **Crestomanție**. Odăile pe cari le închiriă erau mici iar proprietarii sperioși de așa calabalâc, încât Eminescu își trântiă ca de obicei volumele pe dușumea sau le lăsa în lăzi și numai când putea le înșiră pe rafturi de lemn."

Nu știm ce-o fi înțeles Călinescu prin „numeroase”, dar în mod sigur era ceva mai mare decât la fel de vagul „număr însemnat”, Eminescu neputând să piardă mai mult decât avea. Când auzi că la fiecare mutare sărăcea cu „un număr însemnat” de cărți, îți vine să-ntrebi dacă nu cumva autorul se referă la boabe de porumb, deși nici acelea, comparativ cu un întreg transport, nu se pierd în „număr însemnat”. Or, 400 de volume au ajuns numai la Matei (cine știe când și în ce conjunctură?).

Desigur, ne putem întreba dacă n-o fi o exagerare sau dacă informația n-o fi fost greșită (ipotetica greșeală de tipar iese din calcul, întrucât sunt folosite litere, nu cifre, ca să suspectăm adăugarea unui zero, bunăoară). Aproape cert, Eminescu n-o fi avut fix patru mii de titluri. Două detalii importante: Maiorescu nu a avut nici o reacție de contestare și, doi, informația a apărut în *Foița Tribunei*, gazetă sibiană condusă până în 1890 de Slavici, gazda lui Eminescu în anul premergător „alienării” acestuia. Faptul că la 14 iunie 1888 Slavici a plecat spre temnița de la Vac, spre a executa anul de detenție, nu elimină ipoteza ca știrea să fi provenit de la el, deoarece Eminescu fiind foarte îndrăgit în Transilvania („*Sosind la gară [în Sibiu], am fost întâmpinat de dascălimea de aici, care s'a simțit foarte desilusionată, aflând, că nu l'am adus și pe Eminescu*” – Slavici către Maiorescu, 10 aprilie 1884), Slavici avea ce și cui povesti despre acesta și biblioteca lui.

Revenind la aspectul cantitativ al bibliotecii lui Eminescu, cităm mărturia lui Moses Gaster, un contemporan care nu numai că a cunoscut acea bibliotecă (în care, fotografiază el, „*Pe unul din aceste rafturi stăteau îngrămădite opt sau nouă ms. vechi românești*”), dar a și putut-o aprecia ca un specialist:

„Avea o colecție de manuscrise românești impresionantă, din care am împrumutat unele și am reprodus fragmente în «Chrestomația» mea”.

A. Z. N. Pop îl citează pe Scipione Bădescu, care descrie astfel prima locuință închiriată de Eminescu în Capitală, în curtea Caimatei (noiembrie 1877):

„înăuntru un pat de scânduri, cu o velință albă; în colț o masă de brad cu un scaun de lemn, iar în jurul pereților policioare acoperite cu cărți” (subl. ns.).

Dacă încă de la venirea lui în București Eminescu avea atâtea cărți încât să ocupe policioare dispuse „în jurul pereților”, ne putem imagina cam cu cât s-au înmulțit acestea în cei șase ani de trudă la *Timpul*, pe o leafă nu foarte mică, și oricum substanțial mai mare decât cea din Iași.

În „*Amintiri despre Eminescu*” (1889), Vlahuță oferă și el ceva informații legate de interesul lui Eminescu față de cărți și de manuscrise, confirmând informația lui Mite, potrivit căreia acesta ar fi făcut orice sacrificiu pentru a le obține:

„*Cititor pasionat, el era unul din cei mai adânci cunoscători ai limbei și literaturii noastre din cele mai întunecate vremuri. De multe ori a trebuit să-și dea paraua guri pentru un manuscris vechi, ori o carte rară descoperită în vrafurile muzeizite ale vr' unui buchunist*” (subl. ns.).

Totodată, în același articol, în care mărturisește că nu cunoaște prea multe despre viața lui Eminescu („*Îmi pare rău că n' am datele necesare ca să pot schița aici biografia lui*”), oferă indirect și câteva date despre dimensiunea bibliotecii acestuia, în anul 1879:

„*El sta pe-atunci într' o odaie largă în care avea un pat simplu, trei scaune de lemn, o masă mare de brad, cărți multe ticsite pe nouă poliți lungi ca de vr' o patru metri...*” (subl. ns.).

Un calcul estimativ ne arată că nouă rafturi a câte patru metri înseamnă 36 de metri liniari. Pe un raft lung de un metru încap 50 de cărți având o grosime medie de 2 centimetri (în funcție de finețea hârtiei și de copertă, însumând circa 300 de pagini fiecare). Dicționarele bunăoară, pot depăși cu mult această grosime, dar cum nu ele sunt majoritare, broșurile, plachetele sau manuscrisele mai subțiri pot compensa diferența. Dacă înmulțim pe 36 cu 50, rezultă un total de 1.800 de unități. Când ne gândim că asta era situația în 1879, după care au mai urmat patru ani în care Eminescu și-a tot sporit biblioteca, și când ținem cont de numărul mare de broșuri care se tipărea în epocă, precum și de faptul că erau „ticsite” pe polițe, informația din *Tribuna* devine plauzibilă.

O imagine globală despre biblioteca lui Eminescu ne putem forma și din corespondența acestuia. Iată, bunăoară, ce-i scrie Veronicăi, în aprilie 1882:

„*Duminecă am început a mă muta; îți spun drept, o adevărată boală, încât o săptămână de zile nu mă mai desobosesc din acest chin. Totul e încă în cea mai cumplită*”

desordine unde m-am mutat, încât ar trebui să mai treacă vro două zile până să-mi aranjez mulțimea de cărți și de buclucuri și să-mi deosebesc chaosul de zi, vechiturile și pergamentele de odaia ce ți-o gătesc ție” (subl. ns.).

Ăsta-i oare „poetul boem”, care avea doar o ladă cu hârtii și o masă de brad?

Repetăm, cifra de „patru mii” fiind șocant de mare, nu poți să nu te întrebi dacă nu cumva este o eroare. Nu credem. Întâi, pentru că „patru mii” trebuie să fi reprezentat numărul de titluri, nu de cărți, fiecare manuscris din mulțimea acestora fiind contabilizat ca una din cele patru mii de unități. În al doilea rând, nefiind folosite cifre, așa cum arătam mai sus, ci litere, se elimină aproape total ipoteza greșelii de tipar. În al treilea rând, se știe că Matei a intenționat să doneze patru sute de cărți moștenite de la Eminescu, dar că aceste patru sute erau numai o parte din totalul volumelor care-i parveniseră. (Oare aceste cărți să fi fost unul dintre „argumentele” cu care Maiorescu l-a convins în august 1883 să se întoarcă la cazarmă, lăsându-l pe Eminescu în seama lui? Oricum, specialiștii n-au fost curioși să afle când și cum a intrat ofițerul în posesia lor, iar astăzi e cam târziu pentru a mai descoperi adevărul, dar nu și imposibil.) În plus, este cert că Maiorescu a oprit pentru sine o altă parte (cea mai mare, s-ar zice, din care, în 1904, a „donat” un braț Academiei, multe prezentându-le ca fiind de la tătâne-său). Un alt argument de natură să susțină cifra *patru mii* rămâne intervalul mare de timp pe care Eminescu îl socotește necesar pentru a-și muta încet-încet cărțile de la Slavici la Simțion. „Până la toamnă mi-a succede”, spera el. Știind că a fost arestat încă din prima lună a verii, este limpede că își propusese să facă mutarea cărților în timp de minimum două luni și jumătate.

Un „cadou” de furat și o mărturie nerușinată

La 24 ianuarie 1902, prin Rădulescu-Pogoneanu, omul său de încredere, Maiorescu trimite Academiei Române 43 de caiete formate din felurite manuscrise ale lui Eminescu, alăturându-le un bilețel explicativ (sublinierea ne aparține):

„De la Mihail Eminescu posed – dăruite mie de dânsul în diferite ocaziuni – multe manuscripte, parte poezii publicate, parte încercări, fragmente și variante de poezii nepublicate, parte studii, traduceri și articole de presă.

Toate aceste manuscrise, așa cum se află: în cărți cartonate, în caiete cusute și în foi volante, vi le trimit alăturat și le dăruiesc la rândul meu Academiei Române, pentru a servi celor ce se vor ocupa în viitor cu cercetări mai amănunțite asupra vieții și activității marelui nostru poet.

Printre manuscriptele alăturate se află și două caiete de inscripțiuni la Universitatea Berlin («Anmeldungs-Buch») din anii 1872 și 1873, și patru documente cu slove cirilice” (vezi Analele Academiei Române, Partea administrativă, 1902).

Notă: Pentru detalii privind „caietele eminesciene” vezi **Anexa 20**.

Biletul se numără printre documentele binevenite, rândurile lui constituind o probă a ușurinței cu care avocatul Maiorescu putea să mintă în

Pagina 95 ȘEDINȚA DE LA 25 IANUARIE 1902.

Președinta d-lui *P. S. Aurelian*.

De la Ministerul Agriculturii se primesc 50 exemplare din publicațiunea *Raport general asupra participării României la Expoziția universală din Paris (1900)*, de Dimitrie C. Ollănescu, București 1901, spre a se împărți membrilor Academiei.

De la d-l A. Steriadi, Directorul reședințelor regale, se primesc două rețefuri în gips dăruite Academiei de autorul lor, sculptorul Rohloff din Berlin. Ele reprezintă podul «Carol I» peste Dunăre și palatul Ateneului Român dimpreună cu figuri alegorice. Originalele în bronz vor fi așezate în palatul regal din București.

De la d-l T. Maiorescu se primesc darul arătat în următoarea scrisoare:

«De la Michail Eminescu posed — dăruite mie de dînsul în diferite ocașuni — multe manuscrise, parte poesii publicate, parte încercări, fragmente și variante de poesii nepublicate, parte studii, traduceri și articole în proză.

«Töte aceste manuscrise, așa cum se află: în cărți cartonate, în caiete cusute și în foi volante, vi le trimit alăturat și le dăruiesc la rîndul meu Academiei Române pentru a servi celor ce se vor ocupa în viitor cu cercetări mai amănunțite asupra vieții și activității marelui nostru poet.

Pagina 96 (continuare)

«Printre manuscriptele alăturate se află și două caiete de inscripțiuni la Universitatea Berlin («Anmeldungs-Buch») din anii 1872 și 1873, și patru documente cu slove cirilice.»

— D-l Președinte exprimă d-lui Maiorescu viile mulțumiri ale Academiei pentru acest prețios dar.

Analele Societății Academiei Române, tomul XIV, 1901-1902, P I, II, 10734 (1902)

public. Oricât nu ne-ar conveni, ne aflăm în fața unei sfruntate mărturii mincinoase, menită să acopere furtul comis în iunie 1883. Și, ceea ce rămâne și mai grav, este vorba de o minciună pe care, când nu o elogiază, instituții precum Academia Română sau Ministerul Învățământului se tot prefac a nu o vedea, de peste o sută de ani. „Darul” magistrului conținea, și acele poezii publicate de el încă din prima ediție a *Poesii* – volum în a cărui prefață scrie și semnează că noutățile s-ar fi aflat „*până acum numai în manuscript pe la diverse persoane particulare*” (subl. ns.). Dacă manuscrisele se aflau „*pe la diverse persoane*”, cum îi fuseseră **toate** dăruite lui chiar de către Eminescu? El era... mai mulți? Această primă frază a prefeței trebuie să-i fi spus multe lui Eminescu, atenționându-l că încetase să mai fie proprietarul propriilor bunuri. În esență, acest text reprezintă o **mărturie mincinoasă**, făcută public de un individ care încearcă prin orice mijloace să-și însușească bunurile cuiva, după ce, prin forță și variate complicități, proprietarul de drept a fost lipsit de libertate, iar mașina de fabricat zvonuri i-a promovat imaginea de „alienat”.

Noroc că există prescripția, bucuria hoților și a tâlharilor, altminteri, ca depozitar de bunuri furate, Academia Română devenea **tăinuitor**.

Așadar, viitorimea este invitată să facă „*cercetări mai amănunțite asupra vieții și activității*” lui Eminescu. Cu alte cuvinte, oameni care nu-l cunosc decât din cuvinte înșirate pe hârtie să descopere ceea ce tănuiseră unii dintre contemporanii lui, care i-au făcut pierdut până și nevinovatul certificat școlar? Pare o glumă, dar nu e. Prima întrebare pe care ți-o pui este: dacă Maiorescu, așa cum s-a exprimat în nenumărate rânduri, conștientiza valoarea lui Eminescu, de ce a blocat cu bună-știință această cercetare, care a devenit posibilă numai după 1902? Era memoria multora încă prea proaspătă? Nu muriseră toți „incomozii”? De ce el însuși, în loc să ajute atari cercetări, a adoptat politica mutului, dar, în paralel, s-a străduit în mod constant ca, prin glasul altora, să inducă în eroare?

Când invocăm *somațiile* din presă, nu ne imaginăm vreo clipă că Maiorescu ar fi cedat „*presiunii*” lor, întrucât toți cei care știau că la el se află manuscrisele și biblioteca lui Eminescu erau din echipa lui, iar lumea politică îl susținea pe el, nu o gazetă oarecare. Despre rușine nu vorbim, căci Maiorescu n-a suferit de așa ceva. De altfel, el nici n-a reacționat prompt la semnalul public, ci abia după trei ani. Nu știm dacă Maiorescu a avut în cap să dea astfel de lucru celor specializați în emiterea de păreri pe marginea spuselor altora, dar viața ne-a dovedit că notițele împrăștiate de Eminescu pe aproximativ 14-15.000 de pagini (orientativ, DEX are puțin peste 1000 de

pagini) permit specularea la nesfârșit, căutându-se apostrofi și virgule, apoi virgule și apostrofi, făcându-se verificări în care nici inspectorii noștri super-culturali nu cred, dar care continuă să umple alte mii și mii de pagini. Adevărata *viață și activitate* a cetățeanului Eminescu n-au interesat și nu interesează – drept dovadă, chiar și astăzi, în ce-l privește, Academia Română are o inerție suspectă, nefiind deloc grăbită să cerceteze spre a confirma ori a contesta, dacă are argumente concrete, adevăruri precum cele înfățișate de noi în cursul acestei anchete jurnalistice. Asemenea altor instituții, Academia face investiții uriașe într-o direcție care nu ajută imaginii lui Eminescu, ci acelor care se mândresc că ar fi pus în practică un mai vechi vis – de parcă toate visurile ar fi frumoase!

Chiar dacă nu a sustras el însuși documentele, Maiorescu rămâne principalul beneficiar al acestei infrațiuni. Nu putem proba cu înscrisuri când, cui și în ce termeni a comandat Maiorescu acest furt, dar este indiscutabil faptul că, **timp de 19 ani, a fost unica persoană care a tras foloase de pe urma lui**. Abureli de soiul: „Maiorescu a făcut un serviciu culturii române prin publicarea volumului *Poesii*” nu rezistă, câtă vreme este notorie reacția de respingere a autorului, față de încropirea gândită în locul lui de o minte complet străină de cugetul și de simțirile lui. Într-un fel, Eminescu și-a repudiat propria operă, așa cum apăruse ea în forma dată pieții. Celor care scriu la metru și se rezumă la a interpreta creația altora le vine greu să priceapă ce-i aceea iubirea și respectul față de cuvânt și nu au niciodată impresia că pe cap le „cade cerul”, doar pentru că nu găsesc „cuvântul ce exprimă adevărul”. Caietele eminesciene stau dovadă, dar cum unii nu rețin din ele decât ce vor, cităm și spusele rabinului Moses Gaster, care poate îi conving:

„El avea obiceiul de a copia des ceea ce a scris odată și a tot schimba și netezi cuvintele”.

Iar „cadou”, iar de furat

Tot din *Analele Societății Academice Române* aflăm că „*Ședința dela 28 Maiu 1904*” s-a desfășurat sub „*Președința d-lui I. Kalinderu*”, precum și că, atunci,

„D-l T. Maiorescu **prezentă în dar 25 volume manuscrite și 72 volume broșuri tipărite, rămase din biblioteca părintelui d-sale, Ioan Maiorescu**, zicând că ele nu pot

avea un loc mai bun și o mai bună întrebuințare decât în biblioteca Academiei” (subl. ns.). [Pe pagina următoare, este prezentată lista manuscriselor „dăruite Academiei Române” de Maiorescu (vezi **Anexa 14**), dar nu și a celor „72 volume”.]

Nu contestăm că lui Maiorescu i-au rămas cărți și manuscrise de la tatăl lui, ba, dacă n-ar fi dovedit contrariul, am merge până la a accepta că absolut toate cele 97 de titluri sus invocate ar proveni de la acesta. Întrebarea noastră este: de ce nu a procedat la fel și cu biblioteca lui Eminescu? Ce soi de aranjament a fost între el și Matei, fratele lui Eminescu, care s-a oferit să doneze 142 de volume **rămase** de la fratele său? Rămase-rămase, dar cum, prin cine și când? Erau într-adevăr toate cărți ce aparținuseră lui Eminescu (unele fuseseră în mod sigur ale lui, pentru că aveau consemnări marginale făcute de el), sau făceau parte și din biblioteca lui Nicu, celălalt frate, despre care Harieta ne informează că era bogată și că a fost preluată de Matei?

Nu deținem un răspuns clar, dar, cu speranța că altcineva va desluși ce anume s-a întâmplat, reamintim câteva date certe. Știm, bunăoară, cu câtă ușurință i-a lăsat Matei pe drumuri pe Harieta și pe Nicu. Atunci, vânzând absolut totul fără o justificare rezonabilă, practic, **Matei a acționat exact invers decât intenționa Eminescu să o facă în zilele premergătoare „întunecării”** lui (când, amintim, se împrumutase cu speranța de a salva Ipoteștii – în manuscrisul 2255 invocă și „*Cabala Ipoteștilor*”, dovadă că nu-i era deloc indiferent locul natal). De asemenea, știm că în august 1883, după ce venise la București decis să-l scoată pe Eminescu din balamuc, spre a-l îngriji la el acasă, brusc, din motive necunoscute, a renunțat la generoasa idee. Mai știm și că nimic nu ne sugerează măcar interesul lui pentru soarta lui Eminescu, după sechestrarea din 1889, dacă ne luăm după știrile din presă, neparticipând nici la înmormântare. În sfârșit, știm că abia în decembrie 1892 Matei interzice apariția volumului editat de Maiorescu (ajuns la ediția a șaptea), anunțând public că „*nimeni nu are dreptul de a edita și vinde scrierile*

ȘEDINȚA DELA 28 MAIU 1904.

Președința d-lui I. Kalinderu.

D-l T. Maiorescu prezintă în dar 25 volume manuscrise și 72 volume și broșuri tipărite, rămase din biblioteca părintelui d-sale, Ioan Maiorescu, zicând că ele nu pot avea un loc mai bun și o mai bună întrebuințare decât în biblioteca Academiei.

Analele Societății Academice Române, B.A.R. P I, II, 10734 (1904)

rămase de la decedatul meu frate Mihai Eminescu și că voi urmări și sechestra ori unde voi găsi ediții apărute de la moartea dânsului încoace”. S-ar zice că după ani de stranie tăcere, brusc, căpitanul Matei a făcut explozie. Acesta a fost efectul. Dar cauza?

Peste doi ani, „în scop de a culege, clasifica, edita și da publicității toate scrierile poetului Eminescu”, ia ființă societatea *Matei Eminescu și Stavri Dimitriu*. În acest moment, continuând să păstreze pentru sine manuscrisele furate lui Eminescu, Maiorescu devine culpabil și față de fratele acestuia, demonstrând că, în realitate, interesul lui pentru a „clasifica, edita și da publicității **toate** scrierile poetului Eminescu” era (ca și) nul. Căci dacă lui Eminescu nu i le-a înapoiat de teamă, pasămite să nu le risipească, ce l-a oprit să i le predea fratelui moștenitor, în clipa în care acesta se străduia să *culeagă toate scrierile* lui Eminescu, spre a le edita? Bun sau rău, Matei era în drept să primească averea luată cu japca și depozitată acasă la Maiorescu. Iar dacă, totuși, Maiorescu era obsedat de valoarea manuscriselor și de îmbogățirea culturii naționale, le-ar fi predat Academiei cel târziu în acel moment, cu speranța că le vor „clasifica, edita și da publicității” – nu-i așa? – oameni de specialitate. A trecut mai bine de-un secol și, iată, fără a susține necondiționat acest deziderat, constatăm, pur și simplu, că el tot nu s-a împlinit.

Și, la urma urmei, ce atu avea Academia Română de-atunci față de Arhivele Naționale? De ce să fi fost cedată o asemenea valoare unei instituții din care Maiorescu însuși s-a retras la un moment dat și despre care aflăm astăzi de la G. Ștrempel că era o mică feudă a politicului, din această cauză magistrul întârziind predarea manuscriselor lui Eminescu? Subiectul merită toată atenția, pentru că Academia nu a fost dintotdeauna declarată prin lege drept „*cel mai înalt for științific și cultural al țării*”?

Referitor la cărțile oferite de Matei actualei B.C.U., cităm din lucrarea lui D. Vatamaniuc (*Caietele Eminescu. Mitologie și document*) pasajele care ne interesează:

◆ „O donație de cărți, cu specificarea că aparțineau bibliotecii lui Eminescu, face și Matei Eminescu, fratele mai mic al poetului, de astă dată Fundației Universitare din București, în 1895. Din cele 37 de titluri, în 142 de volume, Fundația Universitară, azi Biblioteca Centrală Universitară, nu reține decât 16 titluri, în 52 de volume.”

◆ „Biblioteca Centrală Universitară din București reconstituie un fond separat Eminescu, pe baza donației lui Matei Eminescu, din 1895. Aceste lucrări sunt definitiv pierdute prin incendierea instituției respective în 1989. **Ar fi fost de dorit să se facă reproduceri după toate paginile cu scrisul lui Eminescu, însă această inițiativă a noastră nu a fost încununată de succes**” (subl. ns.).

De la viață la banii de chirie, orice pierdere definitivă are urmări imposibil de calculat, indiferent ce unități de măsură am folosi. De cele mai multe ori, nimeni nu este responsabil, datul uman cuprinzând și o anume disponibilitate către eroare. În cazul de mai sus, însă, lucrurile stau cu totul altfel, căci fiecare filă de carte, având pe margine consemnarea unui creator de talia lui Eminescu, este mai mult decât o filă de carte, este un alt document. Un document la fel de important ca oricare dintre paginile caietelor predate de Maiorescu Academiei. De aceea, era obligatoriu ca un profesionist onest, îndeosebi după ce a fost atenționat în acest sens, să acționeze în consecință, fotocopiind paginile în cauză, fie și numai pe considerentul că Timpul nu este mai îngăduitor cu un fir de cerneală.

Despre rolul lui Matei în mediatizarea operei lui Eminescu există informații care nu-l pun deloc într-o lumină bună. Deocamdată, iată ce se poate citi în *Odiseea editării «Poeziilor» lui Eminescu*, cartea bine echilibrată a lui Pericle Martinescu:

„Singurul lucru constant pe care-l aveau aceste ediții, ce se pretindeau «critice», erau greșelile de tipar și de cronologie, aceeași hârtie proastă, același tipar murdar și tehnedactarea cât se poate de defectuoasă. Toate acestea l-au determinat pe Ion Scurtu să spună, în analiza făcută edițiilor apărute până la el (1908), despre frații Șaraga că «opera lor era dintru început prea puțin culturală și prea negustorească în cel mai vinovat sens al speculei».

*Dar se pare că «specula» aceasta nu era o exclusivitate a librarilor de la Iași. Ea mai ademenise și pe alți amatori de câștiguri ușoare, căci la câțiva ani numai de la moartea poetului, fratele său, căpitanul Matei Eminescu a luat atitudine după cum am arătat mai înainte, publicând în 1894 și o somație în **Monitorul Oficial** prin care declara că «nimeni nu are dreptul de a edita și vinde» scrierile rămase de la decedatul său frate. Ce efect a avut și la ce aranjamente s-a ajuns după această intervenție s-a văzut mai sus. Fapt este că publicarea edițiilor întocmite până atunci (Maiorescu, Xenopol) a continuat, ba încă, pe lângă cele existente, au mai apărut și altele, alcătuite de diverși alți editori.*

*Apariția noilor ediții și discuțiile ce s-au iscat în jurul lor au atras atenția guvernului din acel timp, care nu putea admite să se vorbească la infinit despre Eminescu ca despre o victimă a societății, căutându-se mereu capete de acuzare pentru sfârșitul lui prematur. De asemenea, guvernul de la 1895, format din partidul liberal, partid pe care Eminescu îl atacase mereu în articolele lui politice, nu vedea cu ochi buni nici retipărirea integrală a **Poeziilor**, deoarece în unele din ele erau vizați sau atacați chiar reprezentanți ai acestui partid. De aceea, spre a «feri» tineretul de influența ce ar fi*

putut s-o aibă asupra lui diferite poezii ale lui Eminescu, Ministerul Instrucțiunii Publice și Cultelor luă hotărârea să alcătuiască el o ediție selectivă, «pentru uzul școalelor». În felul acestea, pe baza aprobării nr 2531, din 28 Aprilie 1895, apărură la București în 1895 o ediție de **Poezii**, îngrijită de S. Dimitriu și Matei Eminescu, având o Prefață de N. Petrașcu, iar la Iași, aceeași frați Șaraga, scoaseră și ei, în 1896, o ediție absolut similară ca text și continut, prefațată de I. I. Alexandrescu-Dafin.

Aceste ediții «oficiale» aveau în primul rând menirea de a schimba caracterul discuțiilor asupra «cazului Eminescu», abătând atenția opiniei publice, în special a tineretului, căruia i se adresau, de la soarta poetului, și recurgând la improvizate analize literare ale poeziilor. Fără a mai pomeni nici un cuvânt despre viața poetului, N. Petrașcu exprima în Prefața lui punctul de vedere oficial, vorbind despre valoarea poeziei lui Eminescu în termeni ceva mai eclectici. «Adăpat la izvoarele veșnic vii ale poeziei populare române, stăpân pe clasicism și pe ideile moderne, – idei asimilate într-un chip minunat de agera și studioasa lui inteligență, –Eminescu urmează pe Alecsandri cu mai multă putere și cu mai largi vederi...»

De-a dreptul pitorească este prefața ediției de la Iași, unde autorul ei (Alexandrescu-Dafin), după ce constată că în cărțile didactice «nu se citează aproape deloc din poeziile nemuritorului nostru poet», anunță că umple el acest gol prin publicarea volumului de față, în care s-au «strâns câteva din poeziile lui Eminescu, menite pentru a dezvolta gustul literar al tinerilor vlăstare».

Ambele ediții conțin 24 poezii, aceleași și într-o carte și în alta, conform aprobării Ministerului Instrucțiunii Publice și Cultelor. Poeziile sunt dintre cele mai inofensive, unele din prima tinerețe a poetului, altele alese din diferite epoci, fiind evitate cu grijă toate bucățile cu conținut filosofic sau social.

Dintre creațiile majore ale poetului, una singură este publicată în aceste ediții: **Scrisoarea III**. Dar, pentru ca posteritatea să nu se mire cumva că Ministerul Instrucțiunii Publice din 1895, liberal sadea, a pus în mână școlarilor această satiră puternică la adresa politicienilor liberali, înaltul for a suprimat pur și simplu partea a doua a poeziei, aprobând pentru «gustul literar al tinerilor vlăstare» numai partea întâia, unde e vorba de lupta cu turcii, de patriotismul lui Mircea ș.a.m.d. Partea cea mai incisivă și mai legată de actualitate a satirei, începând cu versul: «De-așa vremi se-nvredniciră cronicarii și rapsozii» și până la sfârșit, este cu desăvârșire suprimată. Practica mai veche de amputare a poemelor fusese deci, precum se vede, adoptată și de oficialitate.

*

Oricum ar fi fost publicate însă, **Poeziile** lui Eminescu se bucurau de mare succes la public. Volumele se vindeau repede, iar edițiile se succedau una după alta. Așa se face că, pe lângă cele două case editoare care-și asiguraseră o sursă bună de venit din tipărirea **Poeziilor** – «Socec» din București și «Șaraga» de la Iași – o a treia casă de editură, și anume «Alcalay» din București, inițiază și ea tipărirea unor ediții proprii.”

Scurtarea poeziei **Scrisoarea III** prin eliminarea părților neconvenabile nu trebuie să ne mire. Așa cum vom demonstra, la fel procedează și Academia Română astăzi, în epoca electronică.

Amănunt important în derularea faptelor, *Matei își revendică drepturile asupra creației lui Eminescu și acestea îi sunt recunoscute*, din moment ce Socec, editorul, cade la pace cu el, determinându-l prin cointeresare materială să revină asupra deciziei de a interzice vânzarea așa-numitei „*ediții Maiorescu*”:

„*Quitantă*

Subscrisul Matei Eminescu Căpitan în dimisie în calitate de unic moștenitor al fratelui meu poetu Mihai Eminescu, recunosc prin aceasta că am primit de la Dnii Socec și Compania una mie lei pentru pretențiile mele asupra celor șapte ediții ale poeziilor fratelui meu Mihail Eminescu editate de Dumnealor și din care a 7-a ediție de una mie exemplare este încă ne-pusă în vânzare, fără d-a mai putea tipări și alte ediții.

București, 1894, Mai 17

Matei Eminescu” (text preluat din lucrarea lui A. Z. N. Pop, *Contribuții...*)

O mie de lei pentru 7 ediții înseamnă o medie de 142 de lei și 85 de bani pentru fiecare apariție sau 14 bani pentru fiecare carte, dacă tirajele au fost toate de câte o mie de exemplare. Orientativ, cu câțiva ani în urmă, când Socec îi achitase „*honorarul integral pentru edițiunea a cincia a Poesiilor de Eminescu în o mie exemplare*” (7 noiembrie 1890), Maiorescu semnase pentru primirea a fix 665,55 lei, încasând astfel de 4,6 ori mai mulți bani decât Matei, care, juridic vorbind, deținea drepturile autorului. Atitudinea lui Matei devine din ce în ce mai stranie, dat fiind faptul că el acționa în calitate de „*unic moștenitor*” al lui Eminescu, oficial recunoscut ca atare. Asupra căpitanului vom reveni când vom prezenta în detaliu dosarele prin care s-a încercat punerea lui Eminescu sub tutela magistrului.

Involuntar, M. Gaster atestă premeditarea

Revenim la „cadourile” de furat acceptate de Academie din partea lui Maiorescu.

Este dovedit că Eminescu a scris mult și după prima sechestrare, dar, cu câteva excepții, manuscrisele respective nu mai sunt de găsit. Cineva le-a adunat și fie le-a distrus, fie le-a pus deoparte. Iar Moses Gaster pare să ne spună și cine: Maiorescu. Că Maiorescu minte atunci când declară că ar fi primit cadou manuscrisele lui Eminescu își dă seama oricine. Prea puțini

cunosc însă că magistrul nu s-a mulțumit cu ceea ce – în august 1883 – a găsit în lada „protejatului” său, străduindu-se să pună mâna și pe alte hârtii scrise de mâna acestuia. De asemenea, se vorbește destul de puțin și fără vlagă despre încercările lui Eminescu de a-și recupera îndeosebi manuscrisele. Cum era de așteptat, scrisoarea prin care el cerea să îi fie înapoiate nu mai este de găsit. Noroc că a scăpat o parte din corespondența Harietei, care vorbește și de supărarea lui Eminescu „*pe d-nul Maiorescu, pentru că 'i-a scris recomandat, rugându-l foarte călduros pentru Biblioteca lui și niște manuscrise, pe cari el ar voi să le mântue* (subl. ns.) *și nici un răspuns n'a primit până acum*” (27 februarie 1888). Cu toate acestea, Maiorescu continuă să fie prezentat ca un generos, care a făcut un serviciu națiunii, punând la dispoziția Academiei Române o parte dintr-un bun care nu-i aparținea de drept.

Zic unii că n-ar fi cine știe ce scofală în faptul că Maiorescu este prezentat drept „donator”. Oare? A primi un bun despre care știi că este furat nu reprezintă în orice condiții o faptă penală, dar în mod cert rămâne oriunde și oricând una **profund imorală**, după cum a-l glorifica pe hoț înseamnă a îndemna și pe alții să procedeze ca el. Și dacă în legea scrisă există și prescripția, din legea Bunului-simț lipsește această favoare făcută doar infractorilor, cărora le anulează practic vinovățiile, astfel încât decisivă nu mai rămâne fapta în sine, ci clipa în care ajunge să fie prezentată instanței judecătorești. Ce-ar fi ca astăzi niște pungași să dea buzna prin casele unor mari scriitori și să le golească de toate manuscrisele, inclusiv notițele cele mai intime, sub motivul că, la 15 ani după decesul proprietarilor, le vor depune cu pioșenie la Academia Română? Nota violentă, huliganică, a acțiunii întreprinse împotriva lui Eminescu este evidentă pentru oricine încearcă să-și imagineze cam ce fel de reacție ar avea dacă brusc, fără motiv, s-ar trezi dus la balamuc, iar la întoarcere ar găsi casa golită de către „amicii” care-l internaseră, din prea multă grijă pentru el.

Legat de documentele aflate în proprietatea lui Eminescu și preluate după moartea lui de Maiorescu, o mărturie interesantă ne-a lăsat Moses Gaster (junimist – după unii, devenit din 1880 rabin și predicator). Într-o scrisoare către N. Cartoian (text nedatat, dar databil: curând după 20 octombrie 1934), Gaster povestește:

„Eminescu... îmi zise: «Drept pomenire și ca să știi ce te așteaptă, ține aici m[anuscri]s[ul] acesta cu povestea lui Vasile cel Nou». După moartea lui, Titu Maiorescu, care știa că noi eram prieteni, veni și mă întreabă dacă am ceva m[anuscri]s[e] ale lui Eminescu. Eu, care n-am înțeles că mă întreba dacă am ceva din cele scrise de

*Eminescu, care, dacă aş fi avut atunci mintea de acum, aş fi căpătat uşor de la dânsul, şi am crezut că era vorba despre m[anuscri]s[ele] cele vechi, pe care **Eminescu le lăsase la mine**, şi atunci le-am predat lui Maiorescu, **rugându-l ca să le predea Academiei Române în numele meu**, ca aparţinând lui Eminescu. Nu mă îndoiesc că aşa a făcut şi desigur că se află acum în Biblioteca Academiei”* (subl. ns.).

Relatarea arată nemăsuratul, manifestul şi subtilul interes al lui Maiorescu faţă de orice cuvânt pus pe hârtie de Eminescu. Dacă ar fi strâns documentele spre delectarea Neamului, le-ar fi predat cel târziu în 1889. Or el, profitând de statutul lui public, a căutat să culeagă cât mai mult din ceea ce era de cules şi să ascundă ceea ce era de ascuns (metodă pe care o vom regăsi aplicată, peste mai bine de o jumătate de veac, la urmaşii lui într-ale fraudei informaţionale). Cu toate acestea, voci din prezent găsesc explicaţii întârzierii cu care caietele lui Eminescu au ajuns la Academie:

„Se pune, firesc, întrebarea de ce n-a depus Maiorescu tezaurul eminescian la Academie, sau la o altă instituţie de profil, la puţină vreme după tragicul sfârşit al poetului? Maiorescu era membru al Academiei, dar raporturile sale cu aceasta nu erau din cele mai bune. Motivarea trebuie căutată în influenţa partidului liberal din Academie, exercitată prin D. A. Sturdza – şeful partidului – secretarul general al înaltului for timp de 34 de ani. Ioan Bianu, ca om de casă al lui D. A. Sturdza şi administratorul Academiei – nu numai conservatorul Bibliotecii – nu ar fi putut acţiona altfel decât mentorul său” (Gabriel Ştrempel, *Manuscrisele lui Mihai Eminescu*, 2004).

Stranie justificare! Relaţiile personale cu şefii Academiei pot legitima interceptarea unor valori destinate acestei instituţii? E bine de ştiut la ce ne putem aştepta! Domnul Ştrempel aruncă vorbe, dar nu ne spune lucrul esenţial. Deci, Ioan Bianu *„nu ar fi putut acţiona altfel decât mentorul său”*. Posibil. Dar „mentorul” cum a(r fi) acţionat? Concret: ce anume a făcut D. A. Sturdza sau ce anume socoteşte directorul Bibliotecii Academiei că ar fi putut acesta să facă, în ipoteza în care Maiorescu ar fi predat manuscrisele înainte de a fi fost somat public? Ar fi cerut să li se dea foc? Ce se schimbase în 1902, când D. A. Sturdza continua să fie secretar general, fără a-l mai împiedica însă pe Maiorescu să trimită manuscrisele chiar numitului Bianu? Nu cumva sunt manevrate vorbe care aduc a descântec? Academia cu totul era nesigură, doar Maiorescu – nu? De ce magistrul nu a dezvăluit acest lucru? Dacă asta se petrecea într-o epocă de glorie, să înţelegem că şi astăzi pot fi unii care procedează la fel? În cazul în care Academia a fost încă de la începuturi sub comanda politicului, **cine şi când a eliberat-o de această**

servitute? Și-apoi, Maiorescu era vreun prunc timorat de zmeii Bianu și Sturdza? El nu era om politic? Ba, în 1889, când a fost lichidat Eminescu, gruparea lui nu era la guvernare, el însuși având portofoliul Cultelor în clipa sechestrării acestuia?

Din spusele lui Gaster, *„m[anuscri]s[ele] cele vechi, pe care Eminescu le lăsase la mine”* am putea pricepe că Eminescu le depozitase la acesta – fapt cel puțin îndoielnic atâta timp cât, am văzut, în manuscrisul 2255, la fila 303, își nota intenția de a deveni *„egoist în privința cărților”*, ducând într-un loc ferit și *„cărțile de la Gaster să nu mai am nevoie a i le împrumuta”*. Interesantă percepția lui Gaster, care scrie despre anumite manuscrise luate cu împrumut: *„Eminescu le lăsase la mine”*, de parcă i-ar fi făcut o favoare. În fapt, cu o singură excepție, marcată de însuși Gaster, i le împrumuta pe rând (*„Îmi dădea m[anuscri]s[ele] să le iau cu mine acasă, așa că, într-o vreme, am avut cinci sau șase la mine”*), dar viitorul rabin cerea mereu altele, fără să le returneze pe cele deja luate.

Această consemnare nu se potrivește întru totul cu afirmația lui Gaster despre relația celor doi: *„Am devenit prieteni foarte intimi și îl vizitam adesea”*. Că îl vizita frecvent nu ne mai îndoim, dar avem rezerve în ceea ce privește prietenia lor **foarte** intimă. Oricum însă, exagerarea lui Gaster rămâne rezonabilă (între producerea evenimentelor și relatarea lor se scursese, totuși, o jumătate de veac) și nu afectează cu nimic imaginea lui Eminescu. Spre deosebire de mulți alții, Gaster n-a avut nerușinarea să pretindă că ar fi depistat semne de „alienare” anterior lui 28 iunie 1883 (ulterior, nu s-au mai întâlnit). Ba, în *Amintiri*, acest moment nu este nici măcar invocat, autorul scriind doar că, asemenea lui Lenau, Eminescu *„și-a sfârșit și el zilele într-un azil”*. Ca percepție personală, îl creionează astfel:

„Eminescu stătea acolo [la Carul cu bere – n. ns.] întotdeauna pierdut în gânduri, niciodată destăinuindu-se pe de-a-ntregul, ca și cum ar fi fost devorat de o tulburare lăuntrică sau pierdut pentru această lume. Nu era căzut în reverie, întotdeauna prietenos, întotdeauna bun la suflet, dar, nu știu, făcea întotdeauna impresia cuiva cu capul în nori.”

Rară această viziune prudentă (*„ca și cum”*, nu *„pentru că”*; *„făcea... impresia”*, nu *„era”*), în care Gaster așează față în față realitate și aparență, părând el însuși derutat de forța celei din urmă. Rabinul M. Gaster respinge și acuzația că Eminescu ar fi fost dușman al conaționalilor săi:

„Lumea spunea că era un antisemit. Pe timpul acela, antisemitismul devenise extrem de agresiv, dar el nu a fost infectat de acel virus...”

Informație într-adevăr prețioasă rămâne însă precizarea privind anumite documente date de Gaster lui Maiorescu, „*rugându-l – zice el – ca să le predea Academiei Române în numele meu*”. De unde și până unde a apărut Academia Română în conversația celor doi? **Sub ce motiv i-a cerut Maiorescu manuscrisele** și de ce Gaster, la rândul lui, ar fi solicitat, tam-nesam, să fie predate acestei instituții, și nu Arhivelor Naționale, bunăoară? Răspunsul cel mai plauzibil este acela că Maiorescu fie și-a argumentat cererea cu intenția personală de a constitui un, să-i zicem, fond Eminescu la Academie, fie i s-a adresat lui Gaster **în numele** acestei instituții.

Când s-au petrecut cele relatate? Cândva, „*după moartea lui*” Eminescu zice Gaster. Credem că aici memorialistul greșeste, deoarece:

1) Gaster a fost expulzat din România în 1885, când Eminescu trăia („...*am fost expulzat din țară cu încă 9 confrăți evrei de credință*”, scrie el într-o scrisoare către ziarul *Neue Freie Presse*, la 10 noiembrie 1885), și n-a mai revenit în Țară decât în 1921, când, chiar să fi avut la subsoară manuscrisele cu pricina, n-ar mai fi avut cui să le arate, Maiorescu fiind de mulțișor oale și ulcele. Să fi bătut magistrul drumul până la Londra, unde se stabilise Gaster după expulzare, doar pentru a-l întreba între patru ochi dacă nu deține manuscrise de la Eminescu? Glumim, desigur, pentru că același rezultat putea fi obținut simplu, printr-o telegramă sau printr-o scrisoare – care nu numai că nu există, dar nici nu se pretinde că ar fi existat vreodată.

2) Ca să-i ceară lui Gaster manuscrisele în cauză, Maiorescu trebuia să aibă, înainte de orice, un motiv. (Cei care îi mulțumesc pentru gestul lui profund „*patriotic*” uită să explice de ce „*olimpianul*” nu a predat încă din 1883 prada luată din locuința lui Eminescu, dacă tot nu mai avea de gând să-i returneze acestuia o filă, măcar.) Apoi, magistrul trebuia să aibă vie în memorie prietenia lui Gaster cu Eminescu – prietenie care, dacă a existat, s-a încheiat brusc și definitiv în iunie 1883. Cum Gaster a părăsit România în 1885, ce irezistibil resort interior l-ar fi determinat pe Maiorescu să ceară peste șase sau și mai mulți ani toate numele celor care fuseseră cât de cât apropiați de Eminescu, spre a-i întreba dacă nu posedă documente de la acesta? Avea Maiorescu serviciu informativ, a ajuns el la Gaster după ce, obținând lada cu manuscrise a lui Eminescu, a citit și fila din actualul manuscris 2255, în care erau invocate și „*cărțile de la Gaster*”, sau, pur și simplu, i-a luat la rând pe toți cei cu care Eminescu se aflase în relații mai strânse?

3) Cum au ajuns manuscrisele de la Gaster la Maiorescu? Putea Gaster să i le *predea*, așa cum afirmă, când locuia pe Tamisa, iar Maiorescu pe

Dâmbovița? Să zicem că nu a ales verbul cel mai potrivit, folosindu-l pe *a preda* în locul lui **a trimite**? Chiar și-așa, Gaster era obligat să facă manuscrisele pachet și să le expedieze prin poștă – amănunt pe care ne îndoiim că l-ar fi trecut sub tăcere, de-ar fi fost real.

4) Faptul că, atunci când Maiorescu l-a întrebat dacă are „*ceva ms. ale lui Eminescu*”, Gaster s-a gândit la **vechile manuscrise românești** luate cu împrumut și nu la pagini scrise de mână lui Eminescu pare să arate că solicitarea i-a fost adresată într-un moment în care acestea din urmă valorau mai puțin – adică, pe când încă mai trăia.

5) Și-apoi, Gaster scriind: Maiorescu „*veni și mă întreabă dacă am ceva ms. ale lui Eminescu*” (subl. ns.), devine limpede că solicitarea s-a făcut obraz către obraz – lucru imposibil de realizat în România după 1885.

6) În ipoteza în care Gaster ar fi luat manuscrisele lui Eminescu cu sine, în exil, nu ar însemna că le-ar fi furat? Așa a fost? Hoțul returnează ceea ce înșfacă și fără a fi constrâns?

Punct.

Dacă, așa cum se vede, Maiorescu a plecat la cosit manuscrise (eminesciene sau mult mai vechi) chiar din 1883, se poate trage o singură concluzie: încă de pe atunci, **soarta lui Eminescu fusese irevocabil decisă. Eminescu nu mai avea voie să scrie**. Strângând manuscrisele, Maiorescu nu făcea decât să șteargă urmele crimei sale și să-l lase pe Eminescu fără singura lui armă de luptă. La fel de bine însă, este posibil ca aceasta să fi fost un soi de pedepsire a rebelului, stabilită nu de Maiorescu singur și pornind de la niște criterii-simbol necunoscute. Oricare ar fi adevărul, este limpede că primul paragraf din prefața lui Maiorescu la nedoritul volum *Poesii* i-a arătat foarte exact lui Eminescu cum stau lucrurile (sublinierile ne aparțin):

„Colecția de față cuprinde **toate** poeziile lui Eminescu publicate în «Convorbiri Literare» de vre-o doisprezece ani încoace, **precum și cele aflate până acum numai în manuscript pe la unele persoane particulare**”.

Altfel spus: „domnilor, ce vedeți aci, în volumul ăsta de patru lei editat de prietenul Socec, sunt «*toate poeziile lui Eminescu*», pe care eu le-am cules din *Convorbiri literare* și de «*pe la unele persoane particulare*», unde-au ajuns nu mă-ntrebați cum. Eminescu, personal, nu mai are în plus nici un capăt de vers, măcar! Și asta, pentru că așa-i e soiul: «*totdeauna prea impersonal și prea nepăsător de soarta lucrărilor sale*».”

Ce-o fi fost în sufletul lui Eminescu când, închis la Döbling, a citit prefața lui Maiorescu numai Dumnezeu știe. **Dintr-un lădoi cu manuscrise rămăseseră doar 64 de titluri**, cu care s-a împăunat un avocat mai lipsit de moralitate decât piatra de apă.

În pagini trecute ne miram cum de Maiorescu a publicat într-un **volum de debut** patru versiuni ale unei singure poezii (*Mai am un singur dor*), remarcând că astfel o carte de versuri se transformă în maculator al unui poet. Credem că acum rostul acestei penibile alăturări este destul de limpede. Întâi, variantele s-ar datora, pasămite, faptului că ar proveni de la tot atâtea „persoane particulare”, doi, ar arăta o anumită obsesie a autorului și, trei, prezența lor este de natură să convingă că altă „marfă” n-ar mai fi existat. Că asta s-a dorit și s-a reușit, aflăm și de la N. Iorga, care mărturisește că, până ce Maiorescu a predat Academiei manuscrisele lui Eminescu, acesta fusese perceput în mod complet greșit, el însuși înțelegând că Eminescu

„Scriesese puțin și greu, amestecând blestemul pentru realitate în rugăciunile lui către Ideal. Un zeu sinistru, tăiat în marmură neagră. Cât rău a făcut această concepție, – nu se poate spune îndeajuns” (vezi Eminescu și generația de azi, 1903).

Apariția manuscriselor i-a schimbat radical părerea:

„Eminescu, marele cetitor, era și un mare comunicativ, un foarte harnic scriitor, și se înțelese că el nu s-a născut beteag în aripile voinții sale de a produce, ci că aceste aripi au fost frânte prin dușmănie...”

Asta scria Iorga în 1903. Dar Iorga a murit și el, iar articolul din care am citat a fost făcut uitat, lăsând din nou libertate unor scribi să susțină contrariul, deși ei nu au apucat să trăiască acele momente. Și, treptat, crima lui Maiorescu a devenit act caritabil, cu adânci conotații de-a dreptul patriotice.

Mărturia lui Iorga este deosebit de importantă, căci reprezintă o **experiență personală** care, conexată cu celelalte informații, ne deschide ochii. Înțelegem astfel că motivul real care l-a determinat pe Maiorescu să publice cele 64 dintre poeziile lui Eminescu (unele, cenzurate de implacabila ghilotină a propriei limitări), nu a fost acela de a-i face o plăcere „nebunului”, ci de a-și acoperi propriile fapte criminale și **de a-l lipsi pe veci de manuscrise**. Căci, dat fiind cele scrise de Maiorescu în prezentarea volumului, precum și convingerea publicului că Eminescu s-ar fi alienat, cine l-ar fi crezut dacă ar fi spus că, în clipa sechestrării, în locuința lui se găseau peste 15.000 de pagini de manuscris?

Consecința celor de mai sus și a premisei că Gaster nu a inventat totul (și nu prea vedem de ce ar fi făcut-o) este stupefiantă, deoarece ar însemna că, pe lângă furtul în sine, **imediat după sechestrarea lui Eminescu din iunie 1883, magistrul a trecut la culegerea tuturor urmelor scrise care, într-un fel sau altul, erau în legătură cu viața și creația acestuia.** Iar o dată ce avem exemplul lui Gaster, firește că se naște întrebarea: la câte alte asemenea uși a mai bătut Maiorescu, direct sau prin interpuși? În măsura în care este reală, acțiunea lui Maiorescu poate căpăta o importanță și o direcție nebănuite.

Relatarea lui Gaster arată un deosebit interes al lui Maiorescu față de orice cuvânt scris care fusese în proprietatea lui Eminescu, inclusiv „*m[anuscri]s[ele] cele vechi*” (de arhivă istorică) – probă elocventă, nu a refuzat primirea lor, ci le-a înhățat și pe ele, fără a le mai preda Academiei „*ca aparținând lui Eminescu*”, cum îl rugase M. Gaster.

A avut Eminescu documente importante privind istoria Țării? A vrut Cineva să le strângă, odată cu consemnările acestuia? (Reamintim succint: „*Panule... nu este nimic mai interesant decât istoria poporului nostru... un șir neîntrerupt de martiri*”; ♦ era cunoscut că Eminescu își „*făcuse un fel de specialitate din așa numitul «jus olahale (dreptul român)»*”; ♦ „*Hotărnicia* cu Austria n-au acte*” (mss. 2292 – probabil, 1883); ♦ Hașdeu: Eminescu avea „*cunoștințe serioase în istoria și paleografia română*”). În ale cui mâini au ajuns manuscrisele pe care își baza Eminescu afirmațiile? La 18 octombrie 1883, Maiorescu scria în jurnalul lui:

Încheierea socotelilor despre cassa pentru susținerea lui Eminescu și trimiterea lui la Viena într'un institut de boale mintale. Proces-verbal semnat la mine de T. G. Rosetti, Simțion, Slavici, Nica și Chibici”.

Unde e acel proces-verbal? De ce atunci când a fost vorba de manuscrisele și de cărțile aceluiasi Eminescu, nu s-a mai întocmit nici o evidență și nici n-a mai fost nevoie de martori? Dar, mai ales, de ce Academia Română, continuând să invoce pretinsa „*donatie*” a lui Maiorescu, acceptă să-i fie paravan?

Rapt din patrimoniul național

Se scrie cu sârg despre manuscrisele și despre biblioteca lui Eminescu. Domnii cercetători se prefac a uita însă că din bibliotecă făceau parte și

Înscrisurile de interes documentar istoric și că în celebra ladă, pe lângă manuscrise, se mai afla depozitată încă o valoare imensă: **corespondența**. „Amabilul” avocat Maiorescu nu numai că a întrerupt în mod brutal și întru totul ilegal creația emineasciană, despărțind autorul de manuscrisele lui, ci a și făcut pierdute alte înscrisuri conținând detalii de ordin intim, cum sunt și scrisorile acestuia către Veronica și Creangă – ca să pomenim doar două nume, în mod cert aflate la inima lui. Nu mai vorbim de posibile schimburi de mesaje cu persoane din străinătate – unele, deliberat blocate de șefii *Junimii*.

Sustragerea corespondenței lui Eminescu dovedește fără putință de tăgadă că Maiorescu, care s-a insinuat ca un soi de vicleană rudă vitregă a acestuia, cu drept de succesiune obținut prin uzurpare, nu a predat Academiei Române decât ceea ce a crezut el de cuviință. Dincolo de violențele fizice și morale îndreptate direct împotriva cetățeanului Eminescu, dincolo de infracțiunea comisă în clipa în care bunurile lui de suflet au fost furate cu complicitatea lui Slavici, s-a comis și o altă hoție: furtul corespondenței. Dacă Maiorescu, așa cum îl glorifică unii, ar fi reținut manuscrisele pentru că aprecia corect valoarea lor și pentru că avea convingerea că viitorul îi va rezerva lui Eminescu loja regală în literatura noastră, atunci el știa și că, pentru cei „*ce se vor ocupa în viitor cu cercetări mai amănunțite asupra vieții și activității marelui nostru poet*”, cum însuși prevede, epistolele sustrase pot avea o valoare chiar mai mare decât multe dintre ciornele lui. În consecință, această a treia infracțiune a fost în modul cel mai evident comisă împotriva patrimoniului național, pe care l-a sărăcit cu barbarie.

Eminescu își „*pusese paltonul amanet în toiul iernii ca să cumpere un manuscript vechi*”, zice Mite, și tot de la ea aflăm că Maiorescu cunoștea sacrificiile uriașe făcute de Eminescu pentru a achiziționa cărți. De aceea, când știm cum și le-a însușit, umplându-și cu ele propria bibliotecă, furtul lui apare cu atât mai odios. Într-un asemenea context **mintea rece** cu care se tot lăuda amintește de reptila care se furișează prin iarba cuvintelor. Ce fel de precepte scrise și nescrise pot guverna într-o țară în care asemenea fapte gansterești sunt elogiare?

Maiorescu nu este o excepție. Fapte ca ale lui au fost și sunt posibile din cauza unei anomalii de sistem. Există o categorie moral privilegiată, care se sustrage oricărei pedepse, sub pretextul că, deși manifestându-se public, acționa în incontrollabilă zonă a spiritului, unde orice este permis, gândul și sentimentul neputând fi nici trase la ștanță, nici raționalizate. De acord, numai

că, atunci când un asemenea argument subiectiv se insinuează drept adevăr absolut în educația obligatorie, situația e alta. Așa-numitul om-de-cultură chiar să nu știe ce-i aceea răspunderea pentru adevărul și calitatea muncii sale sociale, pentru propriile fapte, numai pentru că el lucrează cu idei, iar ideile sunt un intangibil domeniu privat? Să aibă omul-de-cultură responsabilități de nou-născut chiar și atunci când ideile, emise de el din jilțul unei funcții a Statului, sunt impuse prin – să zicem – programe școlare? Chiar să nu conteze că, dacă acele idei sunt eronate, generații întregi pot fi îndrumate pe căi greșite? Credem că, atunci când devine „*inginer de suflete*” (Stalin, parcă!?), lucrând pentru Stat, omul-de-cultură nu mai este un simplu scriitor sau critic, ci salariat retribuit din banul public și având obligații foarte bine definite. Din acel moment, nu mai ține să lucrezi doar cu „idei de ordin privat”, ca metaforele interpretabile în fel și chip, fiecare cuvânt trebuind să fie bine pritocit și întemeiat, cu răbdarea și atenția cu care redactezi un tratat internațional, determini structura de rezistență a unei clădiri sau stabilești compoziția unui medicament.

A te pronunța – într-o chestiune sau alta – în lipsă de informații se sancționează, lucrul de mântuială putând să coste în toate domeniile. Este atunci firesc ca fapte similare, care afectează imaginea valorilor de patrimoniu, proferând neadevăruri, să fie tolerate? Este firesc ca elevilor să nu li se fi spus niciodată și care sunt îndoielile ce plutesc încă asupra unor persoane sau evenimente, drogându-i de mici cu superficialitate instituită ca metodă de lucru și stimulându-i să emită doar sentințe? Și, dacă nimeni nu are atâta avere sau ani de trăit ca să poată despăgubi pentru un rău produs de informațiile false strecurate cu sau fără știință, înseamnă că aceste fapte chiar s-au prescris?

Omul-de-cultură din cafeneaua de Stat absolutizează **libertatea de gândire**, dar cadrele de educație impun o singură gândire, oricând discutabilă și adesea evident greșită. Sunt, oare, elevul sau studentul simple dischete cuplate la mica putință a fiecărui profesor (și el, fostă victimă, care n-a învățat nimic din tristețile propriilor experiențe)? Dacă, pe lângă lucrurile limpezi ($2 + 2 = 4$), nu li se arată și ceea ce este îndoielnic, vor reuși școlarii de astăzi să nu se lase păcăliți mâine, când Țara va fi în seama lor? Școala trebuie să stimuleze elasticitatea minții, prin învățare, înțelegere a celor învățate și prin corectare a erorilor antecesorilor, sau rămâne un simplu mijloc de bătătorit neuronii prin acumulare mecanică? Câți mai caută astăzi cunoașterea și la câți le fug ochii doar după ștampila unei diplome oarecare?

Complicitate la cel mai înalt nivel

Pornind de la documente incontestabile, scrise de mâna lui Maiorescu însuși, D. Vatamaniuc concluzionează:

„Maiorescu își luase măsuri pentru a nu putea fi tras la răspundere în fața justiției că își însușise manuscrise și cărți care nu-i aparțineau de drept. El precizează astfel că manuscrisele îi fuseseră dăruite de Eminescu «în diferite ocaziuni», iar cărțile le prezintă ca făcând parte din biblioteca lui Ioan Maiorescu, tatăl său. Criticul ținea să atragă atenția că între manuscrise se aflau și documente privind studiile universitare urmate de Eminescu în străinătate, răspunzând astfel acuzațiilor privind promovarea în funcții a poetului fără o pregătire corespunzătoare în instituțiile de învățământ” (Caietele Eminescu, 1998).

Subscriem fără reținere, deoarece credem că trebuie să fii copil ca să crezi că Eminescu ar fi făcut cadou cuiva, indiferent cine, un metru cub de ciorne, majoritatea având noimă doar pentru el.

Modul de redactare a fițuicilor de „donație” arată frapant că nici manuscrisele, nici cărțile nu au fost predate de **omul de cultură**, „ocrotitor” al lui Eminescu, ci de **avocatul** Maiorescu. Ne miră însă subțirimea argumentației cu care acesta vrea să înșele o lume întreagă. Nimeni nu l-a crezut și nimeni nu-l crede nici astăzi, minciuna fiind de-a dreptul infantilă, dar te lasă consternat **prefăcătorii a generații întregi de oameni de cultură**, incalificabila lor subordonare unor interese care nu au nimic comun cu onestitatea. Când instituții precum Academia Română sau cele girând Cultura ori Învățământul se complac, acceptând și perpetuând minciuna grosolană a lui Maiorescu, ele nu-i fac nici acestuia un serviciu, ci, dimpotrivă, vădind o toleranță dusă până la absurd, îl fac odios prin puterea de a cultiva răul și din mormânt.

„Eminescu – mai scrie D. Vatamaniuc – folosește pentru același text, foi volante de diferite dimensiuni și proveniențe și așterne, pe aceeași pagină, alături de texte literare, însemnări din cele mai variate domenii, care merg de la reflecții filosofice și calcule matematice până la notații strict personale.”

Date cadou cuiva, asemenea manuscrise puteau fi socotite ca o jignire sau chiar un semn de nesănătate. În plus, așa cum este descris Eminescu, nu

sta în firea lui să facă un astfel de gest, care ar rămâne unic în istoria lumii și care nu ar avea nimic comun cu, bunăoară, poezia îngrijit transcrisă, pe care i-a dăruit-o lui Mite Kremnitz. Și-apoi, Eminescu era de părere că

„Idea cum îți vine trebuie scrisă, căci de și te sumeți a o ține minte – însă se’ nvechește – se palifică în cap, astfel în cât în loc d’ o gândire de aur strălucitor batem o monetă ștearsă și veche care sună fals când o pui în urmă pe hârtie” (vezi I. Scurtu, *Mihai Eminescu. Scrieri politice și literare*, 1905).

Iar ceea ce „se palifică” până și pentru capul prin care trece prima oară, pentru mintea unui străin, obișnuită cu alt soi de gânduri, va părea și mai „ștearsă și veche” – adică, lipsită de importanță, ba, și de sens. Cum i-ar fi dat Eminescu manuscrisele sale lui Maiorescu? Vrac sau câte 3-4 file pe zi [15.000 : (365 x 6)]? În fine, când s-ar fi întâmplat minunea? Înainte de internarea lui Eminescu, în mod cert, nu – există mărturia acestuia contrară, chiar dacă indirect. După încheierea „voiajului” prin străinătăți, Eminescu nici măcar nu a mai vrut să-i calce pragul lui Maiorescu. De la Iași, îl întreba tactic pe Chibici de destinul lăzii, sperând, repetăm, să o recapete prin el, iar de la Botoșani i-a scris lui Maiorescu, rugându-l să i-o trimită, nu s-o accepte în dar de Crăciun. Cât privește puținele luni de libertate petrecute în București (în 1888, îndeosebi), acestea nu au fost de natură să-l apropie de Maiorescu, la care a ajuns (dac-a ajuns!) doar după îndelungi presiuni și unde nu știm cum s-a comportat și ce replici a dat. Poate devenise tot mai conștient că acesta îl tratează de pe poziția unui medic de duminică, care oferă consultații gratuite doar ca să aibă ce scrie în fișele cu care se joacă, precum un copil nesupravegheat, care a nimerit trăgaciul mitralierei.

Reacția

Din parcurgerea studiului intitulat de D. Vatamaniuc *Caietele Eminescu – mitologie și document*, rezultă următoarea succesiune de fapte:

1) **15 iunie 1899**, în revista *Floare albastră* apare „și articolul **La cine sunt manuscrisele lui Eminescu**. Se arată aici că o Doamnă L., la care stătea Eminescu în gazdă, după ce acesta se îmbolnăvește a doua oară, adună manuscrisele care rămân de la el, versuri și proză, le împachetează într-un geamantan, dar nu știe cui să le predea. Vin însă «trei domni», care se recomandă «prietenii» ai poetului, preiau manuscrisele, fără să-și spună

numele și fără să lase adresa lor.” Referitor la aceste rânduri, autorul precizează, câteva paragrafe mai departe: „*Invocarea unei «Doamne L.», gazda lui Eminescu în București, și prezența celor «trei domni» necunoscuți, care ridică manuscrisele, sunt de domeniul fabulației.*” (Textul integral se află în **Anexa 10**)

Revista *Floare-Albastră* a apărut în perioada
11 octombrie 1898 - 23 mai 1899

Subtitlul numărului omagial editat de revistă
la 15 iunie 1899 (ultima ei apariție)

2) **17 iunie 1899** (ziarul e datat 18 iunie): „*Somația din «Floare albastră» și din «Familia» stârnește ecou în presa vremii.*” Așa apar în *Epoca*, pe prima pagină, notița *Mihail Eminescu* și, la *Note zilnice*, articolul *Eminescu* (pentru aceste texte, precum și pentru cele publicate la 21 și 28 iunie, vezi **Anexa 11**). Ambele critică absența oricărei referiri în presa cotidiană a faptului că pe 15 iunie se împliniseră 10 ani de când se stinsese Eminescu, dar cum nici *Epoca* nu fusese mai brează, concluzia este că Lys, semnatarul articolului, și colegul lui fuseseră ceva mai abili sau mai interesați decât ceilalți, publicând textele pe 17 iunie, când se împlineau 10 ani de la înmormântare.

3) **20 iunie 1899** (ziarul e datat 21 iunie): *Epoca* publică *Manuscrisele lui Eminescu*, articol semnat *Un Eminescian*: „*Corespondentul anonim – scrie D. Vatamaniuc – știa că manuscrisele le deținea «o personalitate literară cu foarte mare trecere», care aștepta să treacă termenul de prescripție pentru a nu-i da dreptul de autor lui Matei Eminescu, succesorul legal al moștenirii lăsate de poet. (...) Corespondentul nu dezvăluia numele deținătorului manuscriselor, pe motiv că dorea să trăiască în liniște restul zilelor pe care le mai avea*” (subl. ns).

4) **27 iunie 1899** (ziarul e datat 28 iunie): „*Un corespondent anonim al ziarului «Epoca» informează redacția, într-un articol, Manuscrisele inedite ale lui Eminescu, că acestea se găsesc în păstrarea unei persoane «foarte cumsecade» și vor fi scoase «curând la iveală». Corespondentul dădea informații și asupra textelor eminesciene: «Amintiri despre Schiller, Ce este o iubire?, Ce este Dumnezeu?, Ce este femeia?, Jonvil și Didina, Închipuirea și nebunia, Facerea lumii, Mombehada și gelosia, 48 de poezii istorice și filosofice.*”

„*Lucrările înșirate în corespondența în care se vorbește de Amintiri despre Schiller, de reflecțiile filosofice și de 48 de poezii istorice și filosofice nu se găsesc în Caietele Eminescu, cum ar fi de așteptat. Dacă, într-adevăr, aceste texte au existat, ele nu au fost recuperate nici până astăzi.*” Și cutezăm

LA CINE SUNT MANUSCRISELE LUI EMINESCU ?

Doamna L., domiciliată în strada Știrbășu-Vodă din București, la care Eminescu stătuse în locuință înainte de a cădea pentru a doua oară bolnav, are cunoștință pozitivă, că poetul a lăsat în urma sa mai multe manuscrise, proză și versuri. Aceste manuscrise numita doamnă le-a adunat în teancuri și le-a pachetat într'un geamantan. După moartea lui Eminescu, neștiind ea cui să se adreseze, fiind-că nu cunoștea rudele lui, doamna L., a ținut la sine încă vre-o trei luni mica avere a poetului, până ce într-o zi au venit trei domni și dându-se drept prieteni ai răposatului, au cerut să li se predea cărțile și manuscrisele lui. Doamna L. le-a predat tot, fără a-și reține nici o slovă și fără a mai cerceta, dacă

Floare-Albastră, 15 iunie 1899

Ziua de astăzi, 17 Iunie, e o dată memorabilă pentru noi.

Azi se împlinesc zece ani de când maestrul poeziei române a fost dus de prietini săi la ultimul locaș în cimitirul Belu Alaltă-eri, la 15. s'a împlinit prima decenie de la moartea lui. Cine s'a mai gândit însă la nefericitul poet? În ce ziar s'a văzut măcar în trecut remarcarea acestei date atât de însemnată pentru țara noastră? Nicăiri și nimic. Politica absoarbe totul în mormânta meschinărilor ei. La ordinea zilei sunt lucruri mai «importante(!)»: prinderea lui Pipă, manifestul «intelectualilor», personalitatea d-lui Bogdan-Pitești...

În mijlocul atitor «importante» cestiuni, care ziarist s-ar fi adus aminte, de nefericitul poet stins în casa din strada Plantelor! Nici chiar foștii lui amici; meschinăriile vieții noastre le-au împăienjenit amintirea...

Epoca, 18 iunie 1899

Un corespondent anonim ne scrie că manuscrisele rămase de la Eminescu, manuscrise care se perduseră un moment, s'au găsit, sunt în păstrarea unei persoane «foarte cum se cade» și că vor fi date în curând la iveală.

Aceste manuscrise conțin după scrisoarea anonimului :

Amintiri despre Schilles;

Ce este o iubire ? ;

Ce este. Dumneseii ?

Ce este o femeie ?

Jonvil și Didina (?)

Inchiziția și Nebunia. *Epoca*

Facerea lumii

Mombehada și gelozia.

48 de poezii istorice și filosofice. 1899

28 iunie

MANUSCRIPLELE LUI EMINESCU

Ca răspuns la un articol apărut într-o revistă în Epoca și intitulat «Eminescu», potrivit următoarea scrisoare de la neavuta citire am dat cu tot dispoziții să-l facem cunoscut. În dorința de a se face lumii seara cunoscute manuscrisurile rămase de la Eminescu, din locașul acestor sursoare, cu toate acestea se cuprind un efort de via.

Domnule Redactor,

Am citit în onor. d-v. ziar un articol titlul lui Eminescu; cu o zi mai înainte citisem iarăși «Mihail Eminescu», foaia apărută cu ocazia aniversării a zecea a morții marelui poet.

Si acolo și acolo, am găsit aceeași întrebare : «unde sunt manuscrisele rămase de la Eminescu ? Cine le posedă și de ce nu le dă publicității ? Drepte întrebări ! E o «adevărată crimă» cum s'îi zis, fapta aceluia om neînțelea care posedă asemenea tezaur și le ține ascunse.

Ei bine, d-le Redactor, eu știu unde sînt acele manuscrise neprețuite ; știu pe cel care le posedă. Am auzit chiar citindu-se cineva dintre ele. Așa, de pildă, e o poezie frumoasă posibilă titlul : mi se pare, *Înălțarea*, scrisă în versuri pe un ritm legănător, onomatopoeic, care ține de impresia «aburului» acestor pisărele gingașe. Mai sînt acolo poezii de amor, cite-va cu subiect antic, și o poezie cam de mărimea poeziei «Înger și Demon».

Posesorul acestor comori e o personalitate literară cu foarte mare trecere, care după cît știu așteaptă să mai treacă puțin timp pînă ce se va prescrie «dreptul de autor» drept pe care acum l-ar avea fratele poetului, d. Capitan Eminescu. Nu pot să numesc însă pe acel înalt personaj dintr'un motiv pe care, o mărturisesc, mi-e teamă să-l spun pentru că vroiu să trăiesc liniștit restul zilelor pe care le mai am.

Epoca, 21 iunie 1899

să adaugăm că, foarte probabil, nici nu vor mai fi vreodată găsite, deoarece ele ar demonstra continuitatea creației eminesciene, dincolo de 28 iunie '83, șifonând obrazul multor biografii de ocazie.

Să admitem ipoteza că Maiorescu, conștient de valoarea manuscriselor peste timp, a vrut să le conserve. Atunci, de ce nu le-a dat el însuși la legat, fără a le răvăși (nu ne referim la paginile scrise invers chiar de Eminescu, în caiete gata cusute) și de ce le-a predat Academiei abia după 19 ani (mai mulți decât i-au trebuit lui Eminescu pentru a le scrie)? Dar, mai ales, **de ce a fost nevoie să treacă zece ani până când s-a pus prima întrebare referitoare la manuscrisele lui Eminescu?** Erau puțini aceia care știau de existența lor? Să fi fost atât de mari lașitatea și spaimetele?

*„Nu pot însă să numesc pe acel înalt personaj – scrie anonimul – dintr'un motiv pe care, o mărturisesc, mi-e teamă să-l spun, pentru că vroi să trăesc liniștit restul zilelor pe care le mai am” (vezi **Anexa 11**).*

Oare groaza corespondentului a fost provocată de **omul de cultură** care strângea manuscrise ori de **individul politic**, care constituia platoșa și stiletul de care eruditul se servea atunci când pana lui nu mai era suficient de persuasivă?

Nu ne hazardăm să acordăm credit total relatării despre necunoscuții care-ar fi vizitat-o pe „doamna L., la care Eminescu stătuse în locuință”, dar a nu-i băga deloc în seamă ar fi și mai riscant, căci este cert că în 1889 Eminescu avea acasă și alte noi manuscrise (inexistente în vara lui '83), care puteau clarifica inclusiv unele probleme de ordin biografic. Pe de altă parte, „doamna L.” rămâne prima persoană care depune mărturie pentru existența acestora, prin *Floare-albastră*.

Desigur, aceste manuscrise oglindeau creația eminesciană de după 28 iunie '83, adică, opera concepută în anii care pentru Eminescu au însemnat perioada marii terori: 1883 – 1889. Manuscrise **noi**, ele nu trebuie confundate cu cele din celebra ladă sechestrată, pe care Eminescu a încercat (zadarnic) să le recupereze de la Maiorescu, rugându-l „foarte călduros” să i le înapoieze, întrucât „ar voi să le mântue” (Harieta, 27 februarie 1888). Puternicii lui dușmani nu au dat publicului, ca praf în ochi, măcar câteva pagini inedite, deși existența acestora se presupunea fie și numai din 1888, când Eminescu revenise în publicistică și încheiase traducerea unei piese de teatru (*Laïs*), iar apropiaților lui le era cunoscută și existența unor poezii noi, încheiate ori în lucru.

Revine gazetarul Eminescu

Mulți afirmă că, odată revenit în București de la Botoșani, Eminescu și-ar fi trecut mare parte a timpului acasă, unde, fiind extrem de preocupat de istoria neamului, studia cronicile istorice. Eminescu, care citea cu o viteză ce aproape-l umilea pe Slavici, a parcurs mii de pagini fără a face vreo consemnare? Este foarte greu de crezut. Oricum, cronicile istorice nefiind basme, simplul interes pentru ele indică o stare morală și intelectuală diametral opusă celei ce transpare din anumite „amintiri”.

Biografii vor să ne facă să credem că Eminescu a plecat întâmplător din Botoșani, luând drumul Capitalei doar de dragul de a-și plimba ideile prin Cișmigiu, citind presa și gândindu-se melancolic că el și parcul sunt leat, amenajarea acestuia în jurul băltoacei mai mari numită „lacul lui Dura neguțătorul” începând în anul nașterii lui, 1849. Fals! Cu alte arme și de pe alte poziții (deci, având o cu totul altă strategie), el reîncepea lupta. Dorința de a reintra în presă și-o exprimase încă de la întoarcerea din Italia, dar ceilalți reacționaseră negativ și el nu fusese insistent, spre a nu agita spiritele. Anul 1885 a fost plictisitor ca orice ședere forțată într-un loc care nu-ți place, dar spre sfârșitul lui făcuse un mare pas înainte, încheind *Dalila* (fragment din viitoarea *Scrisoare V*), publicată chiar la 1 ianuarie 1886 în *Epoca ilustrată*, unicul supliment al ziarului *Epoca* (condus pe-atunci de Delavrancea, prim-redactor, și Gr. Păulescu, director). După aceea, a început să traducă *Gramatica sanscrită*. Punctul mort era depășit, motoarele fuseseră repornite. *La steaua* a apărut de la sine, scoțându-l complet din tăcerea grea, ca de mormânt. Lăsând *Gramatica* nefinisată, în toamna aceluiași an plecase la Mănăstirea Neamțului, unde îi mersese bine și, chiar dacă Negruzzi nu-i publicase decât una dintre poeziile trimise de acolo, ele existau și se înmulțeau. Articolul infect semnat de C. Mille în *Lupta*, supărător la apariție, își avusese și latura pozitivă, căci îl determinase să iasă la bătaie – și câștigase. În 1887, după Paști, poate în urma unui schimb de epistole cu Harieta, poate unde-și amintise insistența cu care aceasta încercase de mai multe ori să-l smulgă din Iași, oraș nesuferit ca orice temniță, plecase spre Botoșani. În ciuda rebelel eczeme, lucrurile mergeau ca unse. A urmat incidentul în urma căruia a fost din nou supus unei cure „mercuriale”, dar a reușit să-l depășească, noul volum de versuri căpătând contururi tot mai clare (Harieta, 27 februarie 1888:

„D-lui Maiorescu nu 'i-a scris să 'i tipărească a treia ediție, zicându' mi că, de nu va putea căpăta pensie, va tipări o ediție nouă și atunci își va procura mulți bani”).

Acesta era omul care în aprilie 1888 pornise din Botoșani spre București, decis să scape de penibilă situație de a fi hrănit din pomeni date cu de-a sila, astfel încât îi mai și creau obligații nedorite, și, stând iar drept și pe picioarele lui, nu pe targă, începu să-și facă din nou auzită vocea. Spaima lui Maiorescu a fost pe măsură, el lansând din nou zvonul că Eminescu ar fi nebun (vezi epistola către Socec) și furându-i banii care reprezentau drepturile de autor. Dacă, pe când mai lucra la *Timpul*, Eminescu se bucurase o vreme de sprijinul bătrânului Lascăr Catargiu, acum, în condiții încă neclare, el devine mentor al tinerilor redactori de la recent înființata revistă *Fântâna Blanduziei*. A publicat două articole și la *România liberă* (13 și 20 noiembrie 1888), dar gazeta nu mai era așa cum o știuse el în 1883, devenind foaie de partid. Zic unii că *România liberă* l-ar fi acceptat doar pentru a-l putea ajuta cu ceva bani. Probabil, n-au citit bine textele, altminteri și-ar fi pus întrebarea: de ce invitația nu a fost făcută încă de la venirea lui Eminescu în București, în martie 1884 sau măcar în aprilie 1888? Ne temem că lucrurile au stat invers, Eminescu ocolind *România liberă*, deși la 28 martie 1884, în ziua imediat următoare sosirii lui din Italia, prima vizită a făcut-o acolo („*Azi amicul nostru Eminescu ne-a făcut deosebită plăcere de a ne vizita la redacțiune*” – *România liberă*, 29 martie 1884), unde a găsit însă multe schimbări. Apropierea liniei ziarului de convingerile *Junimii* politice, începută prin 1881 și evoluând cu încetul, sfârșise între timp prin transformarea gazetei în, i-am zice astăzi, organul de partid al junimiștilor de București. De altminteri, știrea în sine (15 cuvinte) vorbește de la sine.

Victimă a unui obraz gros, bietul Călinescu scrie în *Viața lui Eminescu*:

„La București, *Eminescu veni îmbrăcat a-și reîncepe activitatea de gazetar*, pe care o părăsise de cinci ani, colaborând la gazeta conservatoare *România liberă*, care-i oferea 200 de lei pe lună, *mai mult ca ajutor*. Articolele ce *se bănuiesc a fi de Eminescu* (de pildă *Iconarii d-lui Beldiman*, semnat cu inițialele M. E.) arată multă chibzuință a judecății și o liniște, în sfârșit, a concepțiunii, încât nimic nu te-ar face să crezi că sunt scrise de un om care *până mai deunăzi privea lumea cu ochii rătăciți*” (subl. ns.).

Citești și nu poți să spui decât: ce porcărie! Sigur că dreptul Academiei de a-l ține pe Călinescu în brațe cu iubire sau cu disperarea celui care se teme de înec (nuanțele o privesc) este inalienabil. Dar dacă nu se scandalizează

de mizeriile acestui Goe academic, să nu se mire când va fi tratată ca atare, ca o „tanti Mița” sau ca „mam’ mare”.

G. Munteanu a pozat într-un fel de biograf „dizident”, dar, raportat strict la Eminescu, n-a fost decât copil de trupă în găștile literare patronate de Călinescu. El n-a avut premiul Academiei Române pentru *Hyperion. I*, dar a ambiționat să-l merite, pentru că a fost la fel de harnic ca „divinul”, de la linia căruia nu se abate decât pentru a îngroșa și mai mult neadevărurile:

*„Cum se întâmpla mereu din 1883 înainte, tot prietenii și admiratorii au trebuit să se ocupe de întreținerea lui Eminescu, după venirea în București. Ceea ce nu făcuseră în primăvara anului 1884, redactorii foii junimiste **România liberă** au împlinit acum, luându-l pe poet printre ei mai mult simbolic, pentru a-i oferi un subsidiu lunar de 200 de lei. Eminescu venea la redacție destul de conștiincios, însă afară de articolele **Iconarii d-lui Beldiman** și **Iar iconarii** (din 13 și 20 noiembrie 1888), n-a mai lăsat și alte urme certe. Nici o deosebire nu se vădea între ideile profesate în aceste articole și ceea ce publicase în **Timpul**. Neclătinată îi rămăsese credința în «sentimentul de conservare al românilor, care să asigure rezistența necesară față de orice primejdii externe, după cum în programul de odinioară apărea în felul de a preconiza combaterea relelor interne: «Cauzele care ar putea slăbi siguranța statului român sunt cu totul de altă natură: sunt economice și sociale»” (vezi articolul *Iar iconarii – România liberă*, 20 noiembrie 1888).*

Să nu juri că G. Munteanu a fost pontator la *România liberă* în acele vremuri? El scrie că Eminescu n-ar fi „lăsat și alte urme certe” la numitul ziar, dar, decis să devină nemuritor cu orice preț, a „uitat” să probeze că, într-adevăr, Eminescu ar fi fost angajatul foii, încă din aprilie-mai 1888, cum dă de înțeles, ori că „prietenii și admiratorii” (care-or fi fost aceia?) s-ar fi „ocupat” de Eminescu și altfel decât Petrașcu, omul care-l urmărea cu mare drag și care, la comanda stăpânului, s-a autodepășit, furându-i banii. Dacă stimabili de la *România liberă*, al căror șef a fost direct implicat în cea de-a doua sechestrare a lui Eminescu, îl iubeau atât, de ce nu l-au oprit încă din 28 martie 1884, când el pentru asta i-a vizitat, cu speranța că va scăpa de Maiorescu? După ce încearcă să ne convingă că „redactorii foii junimiste **România liberă**” i-ar fi oferit lui Eminescu „un subsidiu lunar de 200 de lei”, G. Munteanu o sucește, cât să-i facă loc și lui Petrașcu: de fapt, „salariul de la *România liberă* i se va fi plătit cu intermitențele de la *Timpul*” (intermitențele din care perioadă?), motiv pentru care, iacă, i-ar fi fost acordat un „ajutor paralel” de către Petrașcu. Azi, mâine, o să aflăm că la Eminescu la poartă sponsorii stăteau permanent la coadă. „Nici o deosebire nu se vădea între ideile profesate în aceste articole și ceea ce publicase în **Timpul**”, mai

scrie G. Munteanu. Deci *ideile*, cele a căror prezență sau absență îl deosebesc pe geniu de imbecil, erau la locul lor, nealterate. Dar mai bine ne oprim, căci reaua-credință prea sare în ochi.

Gheorghe Călinescu și George Munteanu mint nonșalant și cu nerușinare o dau cu totul la o parte pe Veronica, încercând să inducă falsa idee că Eminescu nu s-ar fi reîntors în București pentru ea și pentru **planul lor**, ci fiindcă ar fi fost „îmbiat” de cei de la *România liberă*, care l-ar fi și întreținut!

Să fi fost pură coincidență faptul că paginile *României libere* s-au deschis pentru Eminescu brusc, cu nici trei săptămâni înainte de apariția primului număr al revistei *Fântâna Blanduziei*, după ce timp de șapte luni (între 12 aprilie, ziua în care a părăsit Botoșanii, și 13 noiembrie 1888, când a apărut *Iconarii d-lui Beldiman*) nu i s-a publicat acolo nici un rând? Sau să vedem aici o tentativă de a-l capta, spre a-l avea sub control? Oare tot coincidență să fi fost și faptul că, după ce, în 1889, forța brută a intrat din nou în acțiune, Eminescu fiind din nou sechestrat la Șuțu, iar avocatul Maiorescu s-a apucat să facă demersuri pentru a-l pune juridic sub interdicție, doi dintre cei cinci membri ai preconizatalui consiliului de familie erau M. Brăneanu (prim-redactor al *României libere* și, totodată, omul care se pare că a depus și plângerea – dispărută astăzi – pe baza căreia a fost ridicat) și D. A. Laurian, proprietarul și directorul *României libere*?

În noiembrie 1888, *Fântâna Blanduziei* „stătea să apară”. Chiar dacă nu avea tiraj mare și redactori versați, era o tribună sigură, un loc pe care Eminescu îl putea transforma în ceea ce numim „școală de presă”. Articolele pe care a apucat să le publice aici arată că forța exprimării nu se diminuase deloc, dispărând doar vehemența – ceea ce putea fi un atu, căci nimeni nu se mai putea lega nici măcar de asprimei formei, fondul fiind mai mereu de necontestat.

La 29 ianuarie 1889, *Familia* îi informa pe cititori:

„Despre Eminescu ni se scrie de la București, că după lungi suferințe fizice și materiale, azi, la sfârșit se află pe deplin sănătos și iarăși se ocupă de literatură. În curând Teatrul Național are să reprezinte o piesă de dânsul. Pensia viageră de 250 lei pe lună i s-a votat mai zilele trecute și de Senat cu unanimitate de voturi. Are încă o mulțime de poezii inedite; e vorba ca să le corecteze și să le publice. Sperăm că și noi vom fi-n poziția d-a publica câteva din ele” (*Familia*).

Precum se vede, știrile erau mai mult decât încurajatoare. Eminescu se afla din nou în centrul atenției, iar inspirația nu-i lipsea. Totodată însă, la

putere se găsea al doilea cabinet Th. Rosetti, în cadrul căruia lui Maiorescu îi fusese repartizat portofoliul Cultelor și Instrucțiunii Publice, P. P. Carp era la Externe, generalul Manu avea Ministerul de Război, Al. Lahovari, pe cel al Agriculturii, Industriei, Comerțului și Domeniilor. Altfel spus, Guvernul era plin de „prieteni” și „protectori”, care au făcut tot ce-au putut pentru a întârzia votarea pensiei lui de către Senat (la rege nu mai era nevoie să intervină în acest scop). Având în vedere cele de mai sus, precum și spusa lui Slavici, scăpată în *Convorbiri literare*, la mare supărare pe Hașdeu:

„Aș vrea să știu de unde ai fi putut să-l apuci pe omul acesta ca să-l scoți din ale lui și să-l faci să intre și el, cum intrăm noi ceilalți, în jug” (1 aprilie 1902),

ridicarea lui Eminescu, (re)sechestrarea și rapida lui suprimare devin previzibile, mai ales pentru cei care știau că, deși nedus până la capăt, exista un precedent în acest sens. Zorul cu care s-a acționat, într-un moment în care Eminescu nu apucase să se arate realmente primejdios pentru cineva anume, amintește de execuție și/sau de răzbunare. În această lumină, și reîntoarcerea în Țară, din luna februarie 1884, când i s-a dat drumul de la Döbling, parcă aduce a eliberare condiționată, iar ianuarie 1889 devine clipa de nebunie a unui executor nevăzut și înfuriat că Eminescu nu-l ascultă.

Am arătat că, potrivit Legii, Eminescu nu ar fi putut să fie trimis într-un ospiciu fără să-i fie anunțată familia – care, pe lângă diversele moduri în care putea încerca să-i ușureze șederea în balamuc, avea și dreptul să îl externeze, îndeosebi în situația în care era declarat irecuperabil (idee furibund împrăștiată de Maiorescu) și „nebunia” lui nu primejduia pe ceilalți. Or, medicii care s-au „ocupat” de Eminescu nu descriu măcar un singur acces de furie, iar Harieta invocă o singură dată o „furie”, care, neștiind în ce a constatat, nu putem spune că a fost de natură patologică propriu-zis, chiar dacă era pretext pentru a-i aplica nenorocitul tratament cu mercur, „în doze uriașe”. În eventualitatea implicării juridice a Eminovicilor în destinul lui Eminescu, prin – să admitem – sincera lor solicitare de a fi pus sub interdicție, magistrul nu avea motiv de mare bucurie, deoarece bunurile lui Eminescu ar fi trecut în gestiunea acestora. Astfel, Maiorescu ar fi fost obligat să se despartă definitiv de imaginea de „ocrotitor”, de biblioteca și de manuscrisele „protejatului”, iar volumul *Poesii*, lansat de el în 1883, s-ar fi oprit la a treia ediție.

Instituirea unei curatele ar fi schimbat radical statutul juridic al „bolnavului”. O asemenea decizie trebuia însă temeinic motivată, punându-l pe Eminescu sub protecția unui grup de oameni obligați să răspundă în instanță

pentru el, dar și pentru buna-credință a faptelor lor. Chiar dacă Maiorescu s-ar fi insinuat în consiliul de familie și ar fi încercat să-i ametească pe toți ceilalți membri ai acestuia, autoritatea lui nu putea dura la nesfârșit, într-o astfel de situație ipotetică cel mai mare pericol reprezentându-l tot Eminescu. „Nebun” cu... acte în regulă, dar având asigurate casă, masă, hârtie și cerneală și aflându-se în relativă pace cu destinul, el și-ar fi reîntâlnit manuscrisele și biblioteca, reluând lucrul de acolo de unde fusese silit să se oprească la 28 iunie 1883. Or, pentru unii, asta ar fi însemnat prăpădul.

Lucrurile sunt complicate și de faptul că nu întrezărim nici un motiv real pentru ca Maiorescu să intervină astfel din proprie inițiativă, el nefiind un port-drapel în chestiunile politice, în general, și în cele mai delicate, în special. Deși era un om care nu uita și nu revenea asupra unor hotărâri privind relațiile lui cu ceilalți și, dacă i se ivea ocazia, profita de ea pentru a plăti îndoit, nu credem să fi fost într-atât de răzbunător, încât să aibă obsesia de a face rău cu orice preț. Ca și doctorul Șuțu, colaboratorul lui de bază, Maiorescu pare să se fi aflat sub influența unui straniu terț rămas în umbră, de unde își folosea puterile... hipnotice. Până ce vom întregi cercetarea documentară a acestor supoziții, ajunge să spunem că în 1889 „internarea” s-a făcut chiar și mai ilegal decât în 1883, dacă se poate zice așa. În aceste condiții, a conchide că nimeni n-a fost vinovat echivalează cu a afirma că toată elita românimii era dezaxată și că unii, precum medicii Șuțu sau Alexianu, acționau inconștient, în stare de transă. Așa o fi fost?

Spaima de a recunoaște

Ne întoarcem la notele din *Floare-Albastră*, apărute chiar pe 15 iunie 1899, când unii au comemorat, iar alții au sărbătorit un deceniu de la stingerea lui Eminescu. Atrage atenția faptul că textele din *Epoca* au fost publicate mai târziu, ele apărând ca un fel de contra-reacție la cele din *Floare-Albastră*.

Întâi, în numărul din 18 iunie, cineva care semnează Lys (Al. Antemireanu credem), repetă ca un ecou principala întrebare din *Floare-Albastră*, cu care se solidarizează:

„Nu putem sfârși aceste câte-va rânduri, fără a nu atrage atenția asupra unor întrebări pe care ziarul ocazional «**Mihail Eminescu**» le pune: ce s'a făcut cu manuscriptele inedite rămase după moartea marelui poet? Cine le posedă? De ce nu se publică?

Cel care le are și nu le-a dat la lumină până acum comite o adevărată crimă atât față de memoria iubitului maestru, cât și față de țara aceasta în care trăește și care devoră ori-ce cuvânt nou rămas de la gloriosul ei fiu.

Cine poate să răspundă la aceste întrebări, rău face tăcând!"

Să fi fost acest text o „scăpare”, prin care cineva de bună-credință, dar neinformaș asupra adevărului, să fi opus involuntar această foaie a conservatorilor intereselor personale (sau nu) ale lui Maiorescu? Cert este că, trei zile mai târziu, tot printr-un anonim, *Epoca* informează că manuscrisele se găsesc la „o personalitate literară cu foarte mare trecere”, al cărui nume se teme să-l spună. Urmează o săptămână de liniște, după care, brusc, puhoi de informații – inclusiv titlurile unor poezii inedite. Și acum însă, numele celui care le deținea rămâne secret. Apoi, liniște totală asupra subiectului. Geniștii presei își făcuseră datoria. Pericolul fusese înlăturat.

Ce s-a reușit, de fapt, prin intervențiile din *Epoca*? În primul rând, publicul a fost liniștit: manuscrisele lui Eminescu există și se află în grija unor persoane serioase („*Posesorul acestor comori e o personalitate literară cu foarte mare trecere*”, scrie cel care semnează *Un Eminescian*), iar acesta le va da publicității nu peste multă vreme („...după cât știu așteaptă să mai treacă puțin timp până ce se va prescrie «dreptul de autor», drept pe care acum l-ar avea fratele poetului, d. Căpitan Eminescu”, scrie același). Cele câteva titluri prezentate anulau întrebările din *Floare-Albastră* și inhibau formularea unor noi, și mai precis țintite. Lumea nu avusese timp să gândească asupra subiectului, zgândărind trecutul. În al doilea rând, în felul acesta se stabilea fără comentarii că **toate** manuscrisele lui Eminescu s-ar fi aflat în **geamantanul** invocat de „doamna L.” și, implicit, era eliminată orice discuție privitor la **lada furată de Maiorescu** cu 16 ani în urmă. Modul în care se discută în 1899 despre manuscrisele lui Eminescu dovedește că „**inițiații**” **au păstrat un secret deplin asupra furtului din vara anului 1883**, opinia publică nutriend convingerea că Eminescu ar fi avut mereu la îndemână bunurile lui, din care nimeni nu și-ar fi însușit un ac.

După cele trei așa-zise somații (în realitate, niște „sedative” impuse de apariția textelor din *Floarea-Albastră*), *Epoca* nu a mai revenit asupra acestui subiect, iar anonimii care o informaseră și-au văzut și ei de alte treburi. Lumea s-a împăcat aproape instantaneu cu ideea că individul „cu foarte mare trecere” o fi el „foarte cum se cade”, dar nu renunță la tezaurul pe care pusese mâna.

Faptul că nimeni nu a mai ridicat ulterior această problemă, fie și cât de timid, aruncă o umbră rece, neplăcută, asupra intelectualității din epocă, în

întregul ei. Fără a vorbi de autentică complicitate, totuși, parcă prea le-a plăcut unora să înghită găluștile lui Maiorescu! Când anonimul care semnează *Un Eminescian* afirmă că nu poate da detalii, deoarece are de gând să se bucure în tihnă de anii care i-au rămas, poate că minte; la fel de bine, însă, este posibil ca el să fi fost sincer, teama de represalii politice fiind vie încă de atunci. Ipoteza este cu atât mai plauzibilă cu cât acum putem proba că nu toată lumea din epocă a putut fi păcălită de înscenarea lui Maiorescu. În mod cert, unii nu au crezut în autenticitatea „nebuniei” lui Eminescu, pe care l-au socotit o victimă a redutabilului tandem Putere–Prostie.

Se pare că la București lumea era mai slab informată decât în Imperiu. Cum am mai arătat, încă de la 1 iunie 1889, în *Foiața «Tribunei»* (Sibiu) apăruse o informație privind biblioteca și manuscrisele lui Eminescu. O repetăm, întrucât prea e limpede, chiar și pentru biografi (sublinierile ne aparțin):

„Aflăm, că biblioteca lui Eminescu se află la dl. Titu Maiorescu. Această bibliotecă conține patru mii de volume, precum și o mulțime de manuscrise ale poetului.

În manuscrisele aflate la dl. Maiorescu, sunt scrieri de multă valoare, între care o gramatică a limbilor slave, scrise de poet precând era sănătos.”

Amintim și ce scrie Harieta, la 20 noiembrie 1887, despre Eminescu: „*Are lipsă de cărți de citit, el a scris d-lui Maiorescu să-i trimată biblioteca lui...*” (subl. ns.).

Ce-ar mai fi de spus, pe lângă aceste **informații publice**? Ce le mai lipsea biografilor și istoricilor literari?

Undeva, în București, când înflorea liliacul

Ne-am referit mai sus la numărul omagial al revistei literare săptămânale *Floare-Albastră*, a lui I. N. Constantinescu-Stans, citând dintr-o notă nesemnată apărută în paginile lui. Unii o atribuie junimistului ardelean Ilarie Chendi („*vioi spirit critic*”, zice N. Iorga când îl mai lasă supărarea, și un „*incomod*” – afirmă destule alte voci – nerecunoscut la justa lui valoare), dar numai ca supoziție. Supoziție corectă, deoarece i-am găsit și susținere documentară, în cronica „*Despre «Nevroza lui Eminescu» de dr. Șunda*” (1905). Acolo, între altele, Chendi relatează cele aflate „*de la o veche gazdă*” a lui, „*la care poetul locuise înainte de a intra pentru a doua oară în casa de sănătate*”.

Din moment ce Ilarie Chendi spune că a fost chiriașul ultimei gazde a lui Eminescu, iar aceasta era „doamna L., domiciliată în strada Știrbei-Vodă din București”, devine clar că persoana prezentată în 1905 drept „o veche gazdă a mea” era totuna cu „doamna L.”, din 1899. Faptul nu prea este în favoarea lui Chendi, deoarece arată că, la o dată neprecizată din intervalul 1899–1905, acesta a schimbat placa, de la acuzația nesemnăată de „egoism rău înțeles” și de „vanitate”, el trecând abrupt la mulțumiri adresate public lui Maiorescu pentru deosebita grijă cu care a păstrat manuscrisele. Ne-am putea gândi că brusca lui răsucire pe călcâie s-ar explica prin faptul că, între timp, Maiorescu predase Academiei Române atât manuscrisele, cât și cărțile (atâtea câte „dăruise”), numai că, întrebăm: hoțul încetează a mai fi hoț, din clipa în care se recuperează bunurile furate de el? Oare nu se impunea ca lucrurile să fie limpezite deplin, fie demonstrând că „doamna L.” inventase povestea cu cei „trei domni”, care au preluat de la ea manuscrisele lui Eminescu (dacă mințea, putea fi dovedit că acesta ar fi locuit la altă gazdă), fie aflând cine erau respectivii, la a cui solicitare au acționat și de ce a fost necesară păstrarea secretului absolut?

Pentru un gazetar, I. Chendi e mult prea puțin curios să afle detalii. Oricum am suci lucrurile, el ar fi, în cel mai bun caz, de-o rară naivitate. Din păcate, o asemenea speranță este deșartă. Și iată de ce.

„După moartea lui Eminescu – scrie Chendi în 1899 –, neștiind ea cui să se adreseze, fiind-că nu cunoștea rudele lui, doamna L., a ținut la sine încă vre-o trei luni mica avere a poetului, până ce într’o zi au venit trei domni...”

Așadar, în ianuarie 1889, pentru „doamna L.”, Eminescu dispăruse, pur și simplu. Plecase într-o zi și nu mai revenise. Ce avea ea să facă într-o atare situație? Își putea face griji. Cât timp? Aici, apare o necunoscută extrem de importantă: când anume a aflat respectiva doamnă că Eminescu ar fi internat și din ce sursă? În mod ciudat, între mulții autori care scriu despre Eminescu, n-am întâlnit nici unul care să citeze și anunțuri prin care presa vestea reținerea lui Eminescu la începutul anului 1889. De altfel, oricât ar părea de incredibil, nici astăzi nu se cunoaște data precisă a ultimei lui sechestrări, aceasta nefiind specificată nici măcar în raportul medico-legal (23 martie 1889), în care se aproximează că Eminescu s-ar găsi „la Institutul Caritatea... de aproape două luni” (unde, rezultă, fusese internat tot fără a se întocmi vreun document – adică, la fel de ilegal ca în iunie 1883). Mai mult, această informație contravine celei prin care *Epoca* anunța la 9 aprilie că „Direcțiunea ospiciului

Mărcuța (deci, nu Institutul Caritatea – n. ns.) a făcut cunoscut parchetului că nu mai poate ține în căutare pe nenorocitul nostru poet Eminescu”, căci, pasămite, n-avea bani stabilimentul. Într-un asemenea context nebulos, devine explicabil și de ce Veronica îi scrie unui necunoscut, referitor la Eminescu: „nu știu unde se află internat, la Mărcuța sau la Șuțu” (10 aprilie 1889). Dar să nu anticipăm.

Contradicții și veselie

În primele zile ale primăverii lui 1889, oricum se aflase de „reîmbolnăvirea” lui Eminescu, dovadă stând o scrisoare a Harietei (7 martie). De-atunci, „*Doamna L.*” îl putea compătimi sincer pe Eminescu, dar asta nu ar fi făcut-o să-i păstreze locuința neatinsă, pierzând astfel niște bani buni pentru o cauză care nu o privea și pentru care nici nu avea vreo garanție că, făcând un sacrificiu, ar putea ajuta. De altfel, ea nici nu pretinde acest lucru. Cum femeia nu relatează venirea cuiva (autorități sau „amici”), spre a lua vestimente din garderoba „*morbosului*”, prima concluzie pe care o putem trage este aceea că Eminescu nu fusese internat la *Caritatea*, unde regulamentul cerea explicit ca pacienții să vină cu haine de acasă („*Orice persoană intră trebuie să aibă o cantitate suficientă de rufărie, șese bucăți cel puțin la fiecare rufă, și două rânduri de îmbrăcăminte. Trusoul patului este procurat de Institut*” – articolul 6), ci la Mărcuța, aici Statul asigurând un fel de uniforme. Ipoteza este susținută de anunțul sus amintit apărut în *Epoca* la 9 aprilie. Și-atunci, să fi mințit raportul medico-legal? Vom vedea la vremea potrivită.

De ce trebuie să luăm în considerare (și) povestea lui Ilarie Chendi, privind-o pe „*doamna L.*”? Între altele, și pentru că, la vremea aceea, nimeni nu a contrazis relatarea lui. În cazul în care „*doamna L.*” ar fi inventat totul, ea putea fi lesne prinsă cu mâța-n sac, inclusiv misteriosul ins „*foarte cum se cade*”, despre care s-a scris în paginile *Epocii*, putând face corecțiile necesare – direct sau tot sub acoperirea anonimatului.

[În monografia lui Călinescu se poate citi:

„*Vlahuță susținea că prin decembrie 1882 Eminescu avea domiciliul într-o «căsuță veche» din str. Știrbey-vodă*”,

de unde s-a mutat în Piața Amzei, la Slavici. Nu știm când și în ce context face Vlahuță afirmația invocată, dar ea ne arată o dată în plus că nu trebuie să trecem peste această adresă. Cum V. Z. Teodorescu are dreptate când declară: „*De la 23 aprilie 1882 și până la 2 iulie 1883 redacția a funcționat*

pe strada Știrbei Vodă nr. 2" (vezi București. Pe urmele lui Mihail Eminescu), devine posibil ca Vlahuță să fi confundat adresa redacției cu aceea a locuinței lui Eminescu. Totodată, însă, apare și ipoteza ca Eminescu să nu fi fost un străin pentru cei ce stăteau pe acea stradă – situație în care alegerea *doamnei L.* drept gazdă să nu fi fost într-un totul întâmplătoare.]

Apoi, dacă Eminescu n-ar fi avut domiciliul la locația prezentată (unde, pe Știrbei Vodă), el netrecând vreodată pragul casei *doamnei L.*, ar fi cel puțin straniu să credem că I. Chendi cuteza să inducă în eroare atâta amar de „amici”. Relatarea privind-o pe „*doamna L.*” nu a fost contestată nici măcar de G. Panu, care ne asigură că (măcar un timp) ar fi fost vecin cu Eminescu și care, având *Lupta* pe mână, l-ar fi putut trage de mânecă pe Chendi. Și dacă, totuși, Chendi ar fi mințit și nici un contemporan de-al lui n-a fost în stare să dovedească acest lucru, ar însemna că, de fapt, în epocă, nimeni nu știa unde locuia Eminescu. Într-o asemenea ipoteză, multe s-ar schimba.

A fost Ilarie Chendi onest până la capăt? Dacă „da”, înseamnă că eroarea pe care o comite este involuntară, datorată necunoașterii. Concret: din cauză că el nu separă manuscrisele eminesciene de dinainte de 1883 de cele ulterioare acestui an, atunci când îi mulțumește lui Maiorescu pentru a fi predat caietele eminesciene Academiei, se înțelege că „darul” acestuia cuprindea și paginile provenind de la „*doamna L.*”. De aici s-ar putea deduce în mod eronat că Eminescu ar fi avut permanent la îndemână lada cu manuscrise. Dar deserviciul cel mai mare constă în faptul că a dat astfel apă la moară acelor istorici literari care au afirmat că Eminescu n-ar mai fi creat nimic după iunie 1883.

Un lucru trebuie totuși subliniat: în 1889, asupra sechestrării lui Eminescu a fost păstrat un secret absolut. Faptul a fost posibil nu numai pentru că presa era prea servilă ca să pună anumite întrebări, ci și pentru că lucrurile fuseseră atent planificate. Acum, în ianuarie 1889, se vede cel mai bine de ce în urmă cu vreo șase ani, în septembrie '83, *România liberă* publica următorul anunț:

„Notița luată după *Națiunea*, în care spuneam că mai mulți români de bine au contribuit să ajute pe iubitul și nenorocitul nostru Eminescu, ne facem o plăcere modificând-o în sensul adevărului, căci **nu oamenii de bine contribuiesc, ci prietenii, și numai prietenii**, și îndeplinesc o datorie către o ființă iubită. În adevăr, **ne-am asigurat că nimeni, oricât de mare sumă ar da, nu este îngăduit a subscrie pe listă, dacă n-a fost dintre prietenii lui Eminescu**” (subl. ns.).

Într-adevăr, nu „oamenii de bine” au contribuit! Tăind orice cale de acces către Eminescu, găștile politice au acționat ca un *commando*, izolându-l

în cercul sufocant al unor „*prieteni și numai prieteni*”, spre a-l elimina din viața publică (și, cum vom arăta în alte pagini, spre a nu-i permite să fie contactat, inclusiv de persoane din străinătate), au putut acționa nestingherit și, culmea, aproape la vedere, acest lucru fiind înlesnit și de mușenia altora. Se vorbește de *subscriere pe listă*, dar aceste liste nu au fost nicicând lansate, conform procedurii legale uzitate, rămânând un fel de afacere de familie, în care doar câțiva au știut ce sume și de la cine s-au strâns, după cum tot numai ei au știut și cum s-au cheltuit. În *Eminescu pensionar* (vezi *Țara*, 6 aprilie 1904, sau *Eminescu intim*), D. Teleor „dezvăluie”:

„*Cea d'întâi pensie a lui Eminescu, după ce a înebunit era produsă din cotizații benevole ale prietinelor săi intimi. (...) // Aceste cotizațiuni nu erau fixate la suma de cinci lei; d. Maiorescu a dat în ziua întâi trei sute de lei, bani pe care i-a încasat imediat d. d-r. Șutzu, pentru întreținerea poetului. // Șase luni a ținut această contribuție, cât a stat Eminescu la Döbling în Viena, și cea mai mare parte din subscripitori nu știau pentru cine dă. Li se spunea atât: pentru un literat bolnav.*”

Revenim la începutul știrii din *România liberă*: „*Notița luată după Națiunea, în care spuneam că mai mulți români de bine au contribuit...*” De unde să fi obținut *Națiunea* informații pe care nu le aveau nici toți junimiștii, silind *România liberă* să le preia? Lăsând pe fiecare să-și explice, „*ne facem o plăcere*” – vorba lui Maiorescu – din a preciza că *Națiunea* era ziar înființat în 1881, de fracțiunea liberală condusă de D. Brătianu.

Când amintește de mai vechea lui gazdă, „*la care poetul locuise înainte de a intra pentru a doua oară în casa de sănătate*”, Chendi repetă ceea ce era cunoscut public la acea dată: sechestrarea din 1889 fusese „*a doua*”, nu a treia. Prin urmare, subliniem acest lucru, la acea dată, zece ani după moartea lui Eminescu, nu se știa că acesta ar fi stat la Neamț ca pacient al balamucului. Sau, mai exact, chiar dacă unii auziseră acest zvon, lansat de Cornelia Emilian grație editurii fraților Șaraga, nimeni nu lua în serios asemenea bazonerie. (Este posibil ca acest lucru să se fi datorat, pe lângă faptul că Emilianca-mama se rezumă la a face o simplă și tardivă afirmație, cu nimic argumentată, și reputației editorilor, despre care I. Scurtu a afirmat: „*opera lor era dintru început prea puțin culturală și prea negustorească în cel mai vinovat sens: al speculei*” – vezi Pericle Martinescu, *Odiseea editării «Poeziilor» lui Eminescu.*)

Reînnodăm firul: în 1899, prin *Floare-Albastră* (apariție ca un fulg de nea căzut în Sahara, dar fără de care, foarte probabil, astăzi nu s-ar mai vorbi de manuscrisele lui Eminescu), I. Chendi amintește cititorilor că Eminescu a

ajuns **de două ori** „în casa de sănătate”. Peste șase ani, el devine promotorul teoriei exprimate de Zosin prin articolul *Nebunia lui Eminescu* (1903):

„Este al doilea caz când doctorii de pronunță asupra boalei lui Eminescu în legătură cu activitatea lui poetică. Cel dintâi, **d-l dr. Panait Zosin, păstrează tonul demn al cercetărilor științifice** și fără nici o vânătoare după idei originale, constată caracterul organic al pesimismului lui Eminescu. **Pe lângă răul ereditar Zosin găsește cu drept cuvânt și boalele dobândite** (sifilisul și alcoolismul – n. ns.), pe cum și mizeriile sociale...” (subl. ns.). [Textul integral se găsește în **Anexa 16.**]

I. Chendi îl face praf pe doctorul A. Șunda – și, nu-i vorbă, are prea destule motive. În schimb, pentru P. Zosin, despre care afirmă că „*ajunge la rezultate firești*”, are doar cuvinte de respect, deși, așa cum s-a văzut, acesta nu era cu nimic mai breaz, ba dimpotrivă. La primă vedere, Ilarie Chendi ar fi obiectiv, respingând doar exagerările. În fapt, tot ceea ce este critică la adresa lui Șunda devine elogiul implicit adus lui Zosin, căruia îi întărește credibilitatea. Același (H)Ilie, care declară, referindu-se la Șunda: „*Nu înțelegem ușurința asta în argumentare*”, devine brusc superficial când i se dă să înghită pe nemestecate dizertația mai „savantă” a lui Zosin. Prin rândurile de mai sus, Ilarie Chendi acreditează – „*cu drept cuvânt*”, zice el în susținerea lui Zosin – ideea că Eminescu ar fi suferit de „*răul ereditar*”, de sifilis și de alcoolism, deși toate acestea erau simple afirmații, la fel de lipsite de factorul probator ca și elucubrațiile lui Șunda.

Există însă un paradox în poziția lui Chendi: garantând pentru onestitatea doctorului Zosin, teoretic, el mai adaugă celor două internări în ospiciu ale lui Eminescu încă una, pe cea de la Neamț. Practic, însă, atât în textul din 1899, cât și în cel din 1905, I. Chendi repetă că Eminescu ar fi căzut bolnav tot de două ori – fapt care respinge fără drept de apel teoria lui Zosin. De aceea, dacă răsucirea în ceea ce-l privește pe Maiorescu, ca deținător neștiut al manuscriselor lui Eminescu, rămâne mai greu, dar, totuși, de înțeles, în cazul lui Zosin devine posibil ca și I. Chendi să fi căzut victimă dezinformării abile privind șederea lui Eminescu în ospiciul de la Neamț. Inexistentele „documente” descoperite, pasămite, și transcrise de Zosin par să-l fi impresionat și pe el – de aici, și iluzia „*cercetărilor științifice*”.

Curios este și faptul că, dacă I. Chendi ar fi avut deplină încredere în diagnosticul lui Zosin, așa cum poate rezulta din paragraful sus citat, s-ar presupune că lucrurile erau limpezi. Numai că, spre finalul textului, Ilarie Chendi scrie:

„O învinuire generală putem să aducem acestor domni doctori (Zosin și Șunda, singurii care se pronunțaseră până atunci „asupra boalei lui Eminescu în legătură cu activitatea lui poetică”), autori de studii prea ușoare”.

Încheierea este și mai ciudată:

„Și câte alte prețioase documente n-ar mai găsi în manuscrise, **dacă** ar avea **răbdarea** conștiențioșilor scrutători și **obiectivitatea adevăraților oameni de știință**” (subl. ns.).

Chendi constată că ambii medici își „razimă cercetările lor pe des citatele afirmațiuni ale d-lor Caragiale și Maiorescu despre viața dezordonată a poetului și pe crâmpie din poeziile cunoscute”, dar nu se întreabă: unde sunt faptele de nebunie pentru care fusese Eminescu aruncat în balamuc? Din moment ce „argumentele” se reduceau la „viața dezordonată a poetului”, nu era destul de clar că simptomele „bolii” lipsiseră? Iar dacă lipsiseră, cum de nu s-a întrebat nimeni: de ce l-ați internat pe Eminescu, dacă n-a făcut nimic rău? De ce Caragiale a admis ca el să fie folosit ca martor al pretinsei nebunii a lui Eminescu? De ce nu a reacționat, atunci când a văzut cum sunt folosite pasaje din textele lui? Pentru că era la Berlin? Dar Vlahuță sau Delavrancea, ceilalți doi „mușchetari”, nu-l puteau suplini? Cu Vlahuță, Caragiale a avut un intens schimb epistolar, care a și fost publicat, încă de pe atunci. Niciodată însă nu a fost abordat cazul Eminescu sub acest aspect. Preferăm să ne oprim.

Ne întoarcem la Ilarie Chendi (sublinierile ne aparțin):

„După teoriile d-lui Sunda, orice poet, care mai și platonizează din când în când, mai visează la lună și pribegie prin crânguri în căutarea unei ruine, este, trebuie să fie epileptic! N-are haz!

Bolnav a fost el, nenorocitul nostru Eminescu. **Știu și eu de la o veche gazdă a mea, la care poetul locuise înainte de a intra pentru a doua oară în casa de sănătate, că avea nopți neliniștite. Târziu, după miezul nopții, își lua un cearceaf sau o plapomă în spate și se plimba prin curte, pe sub tufele dese de liliac înflorit**”

Sare în ochi faptul că, **deși respinge diagnosticul aberant al lui Șunda, Chendi nu are, de fapt, un altul, în care să creadă. De altminteri, nici Zosin, nici Șunda nu contestă și nu susțin un diagnostic preexistent, ci caută unul**, tocmai pentru a suplini această incredibilă lipsă și a intra în „legalitate”. De ce o fac ei? Pentru că, spre deosebire de Șutu sau Isac, spusele lor nu atrăgeau nici o răspundere, întrucât nu ei semnaseră pentru închiderea lui Eminescu în balamuc și nu ei îi administraseră în cantități uriașe medicamente extrem de toxice, de care acesta nu avea nevoie.

Parcă speriat de perspectiva deschisă de absența unei diagnoze ferme, oficiale, stabilite în mod legal, pe când Eminescu mai trăia, Chendi adaugă că, totuși, „*Bolnav a fost el, nenorocitul nostru Eminescu*”. Chendi știe că ar fi existat boala-lui-Eminescu, dar atât. Mai mult, lucrări precum cele ale lui Zosin sau Șunda îi arată că acest zvon nu are la bază manifestări incontestabile de nebunie, cunoscute de toată lumea. El parcă ar vrea să se auto-convingă de adevărul unor fapte pe care nu cutează să le pună la îndoială. De aceea și aduce singura „dovadă” de care avea știință: Eminescu ar fi avut „*nopți neliniștite*”. Relatările sunt de perfectă normalitate, care nu mai lasă loc vreunei suspiciuni. Faptul că I. Chendi încearcă să le prezinte drept „simptom” nu este, neapărat, dovadă de rea-credință. Mai mult sau mai puțin convingător chiar pentru sine, poate că astfel își explica el lucrurile. Ocolind întrebările tranșante, repetă și el refrenul pe care îl murmură toți: „*Bolnav a fost el, nenorocitul nostru Eminescu*”...

La urma urmei, ce-i povestise „*doamna L.*” că ar fi făcut Eminescu mai neobișnuit? Uneori, „*după miezul nopții ... se plimba prin curte*”. Multora li se poate întâmpla să iasă uneori noaptea la aer, fără ca asta să-i facă somnambuli voiajori pe crestele caselor. Cu atât mai puțin, asta ar fi ceva tipic sifiliticului ori bețivului, care sforăie ne-ntors. Din formularea lui Chendi, nu reiese că „*doamna L.*” l-ar fi suspectat pe Eminescu de nebunie, de sifilis ori că ar fi alcoolic, deși această ultimă incriminare, formulată de Zosin și acceptată de Chendi din considerente care ne scapă, se depista cel mai ușor, mai ales de către o gazdă care doarme cu un ochi patrulând pe pervaz. Or, Ilarie al nostru nu pretinde că „*doamna L.*” l-ar fi văzut pe Eminescu vreodată amețit, să zicem. Și ea nu avea de ce să-l mintă. Mai mult, dacă s-ar fi lăsat furată de opinia generală, cum au făcut atâția și atâția distinși literați, ar fi amplificat unele mărunțișuri sau le-ar fi dat interpretări năstrușnice. (Până și Panu, care nu l-a iertat nici după moarte, recunoaște că „*bea foarte puțin*”.)

Relatarea *doamnei L.* sună foarte credibil, dar, spre deosebire de Chendi, nu vedem nimic nefiresc în faptul că, în nopți în care nu-i venea somnul sau voia să facă o pauză pentru a respira aer proaspăt, Eminescu ieșea din casă, plimbându-se puțin prin curte. Folosirea unui cearceaf sau a plapumei puse pe spate, departe de a constitui o dovadă că ducea cu sine „*răul ereditar*”, sifilisul și alcoolismul, făcute pachet de mult-necăjitul Zosin, se poate explica lesne. Din moment ce în casă mai era nevoie de plapumă, înseamnă că afară era destul de rece, așa că ne-am putea imagina că Eminescu se înfășura cu ea pentru că-i era mai comod decât să îmbrace mai multe rânduri de haine doar

pentru ca să aibă ce da jos peste numai câteva minute, iar ora înaintată, când doar caraula mai umbla pe străzi, îi risipea teama că ar putea fi văzut într-o postură mai puțin obișnuită. Faptul că prefera să meargă „*pe sub tufele dese de liliac înflorit*” este la fel de firesc, dat fiind atât de plăcutul parfum al florilor.

Eminescu a venit în București în 12, cel târziu 13 aprilie 1888. Liliacul, pe lângă tufele căruia povestește „*doamna L.*” că s-ar fi plimbat el în unele nopți, înflorește spre sfârșitul lui aprilie, fiind în plină floare în luna mai. Prin urmare, dacă această necunoscută spune adevărul, Eminescu trebuia să-i devină chiriaș cel târziu în ultima lună a primăverii. N-ar fi fost deloc imposibil. În România acelor vremuri, două erau momentele din an în care se făcea majoritatea schimbărilor de locuință: de Sfântul Gheorghe (23 aprilie) și de Sfântul Dimitrie (26 octombrie). Prin urmare, dacă Eminescu a sosit pe 12-13 în Capitală, este posibil ca el să fi stat în Calea Victoriei, alături de Panu, timp de vreo două săptămâni, după care, fie pentru a scăpa de vecinătatea acestuia și a redacției lui indiscrete prin natura profesiei, fie din alte motive, să se fi mutat în Știrbei Vodă.

De acord, „*doamna L.*” putea să fabuleze. Ea putea să povestească multe despre Eminescu, chiar fără a-l fi văzut vreodată față către față, căci există și asemenea oameni. Într-un asemenea caz, obligatoriu, Eminescu ar fi stat în gazdă la altcineva, care putea lesne dovedi că „*doamna L.*” minte. Nimeni însă, absolut nimeni nu a reacționat. Restul presei a tăcut și ea chitic, deși miza era mare, iar rolul ei teoretic era cu totul altul. S-ar zice însă că subiectul nu trebuia dezbătut, la rădăcina lui aflându-se crunte încălcări ale Legii.

Dacă miră ceva în declarația culeasă și publicată de Chendi în 1899, acesta e faptul că misterioasa *doamnă L* povestește cum ea, personal, a strâns manuscrisele chiriașului și le-ar fi împachetat, dându-le apoi unor necunoscuți, care-i bătuseră în poartă. Nici un cuvânt despre alte bunuri. În esență, spusele ei sunt de natură să-l dezarmeze pe cel care ar intenționa să caute ultimele manuscrise ale lui Eminescu și să convingă că acesta nu avea decât un maldăr de hârtii scrise și hainele de pe el. Chiar așa să fi fost? De asemenea, „*doamna L.*” nu spune nimic nici despre vreo intervenție legală a autorităților, a succesorilor ori a curatorilor (care, cerând Tribunalului să-l dea pe Eminescu în grija lor, își asumau obligația de a-i apăra interesele). Să fie cursivele informații provenite de la proprietăreasa din Știrbei Vodă o simplă poezie, ușor de memorat?

Profesioniștii șterg urmele

Să recitim o afirmație a lui Ilarie Chendi:

„După moartea lui Eminescu ... într' o zi au venit trei domni...”

Chiar au fost manuscrisele ridicate *„După moartea lui Eminescu”*, nu înainte?

Credem că, într-adevăr, în poarta casei *doamnei L* au apărut unul sau mai mulți necunoscuți, credem și că faptul s-a petrecut după un eveniment important, dar ne îndoiim că vizita ar fi fost după **decesul** lui Eminescu, mult mai plauzibil părăndu-ne să fi fost curând după **sechestrarea** lui.

Să începem cu un aspect care privește esența chestiunii: au existat manuscrisele invocate de necunoscuta proprietăreasă din Știrbei Vodă? Evident, da. Și asta din mai multe motive. Eminescu reintrase în publicistică (nimeni nu poate susține că își scria articolele în redacție – care din ele? –, când se cunoaște că dintotdeauna a preferat tihna propriei locuințe, și ne vine greu a crede că nici unul dintre ele nu a fost rescris). De asemenea, lucrase la piesa *Laïs* și la diverse poezii (*„are încă o mulțime de poezii inedite”*, anunță *Familia* la 29 ianuarie 1889) – altă realitate incontestabilă, care presupune prezența unor manuscrise. (Cele 15.000 de pagini furate din lada lui atestă că Eminescu nu distrugea manuscrisele, chiar dacă textele pe care le conțineau fuseseră publicate.) Știind de la alde Panu cât de mult a citit Eminescu în ultimele 9 luni de libertate, petrecute la București, și cunoscând din alte manuscrise convingerea lui: *„Ideea cum îți vine trebuie scrisă”*, nu putem să credem că în toată această perioadă nu ar fi făcut nici o consemnare.

Cea mai puternică dovadă că Eminescu avea în casă o călimară de care se și folosea rămâne poate mărturia Harietei: *„Bălăuca* [aflată la Botoșani, timp de peste o lună – n. ns.] *îmi trimite să cetesc în fie-care zi scrisoarea lui...”* (27 noiembrie 1888). Dacă Eminescu îi scria aproape zilnic Veronicăi, de ce răspunsurile ei nu au fost găsite? De ce nu au ajuns și ele la Academie?

Toate acestea demonstrează că, în ziua în care Eminescu a fost din nou sechestrat în București, **la ultimul lui domiciliu – oricare ar fi fost acesta – se găseau și manuscrise, toate ulterioare anului 1883**. Prin urmare, *„doamna L”* nu minte atunci când afirmă că în locuința lui Eminescu se afla

un număr nedefinit de pagini de manuscris. Câte anume? E mai puțin important acum.

Al doilea aspect al chestiunii privește momentul în care respectivele manuscrise au fost predate de către gazdă celor trei inși fără identitate.

Cel care a intrat în posesia manuscriselor a avut în mod cert intenția de a le păstra numai pentru sine (dovadă, așa a și procedat). Cineva care urmărește să obțină manuscrisele și/sau corespondența cuiva profită de prima ocazie ivită pentru a le înhăța și nu-și anunță public reușita. În cazul nostru, își imaginează cineva că respectivele manuscrise și epistole puteau încăpea pe mâna altcuiva decât Maiorescu, fără ca acesta să aibă vreo reacție? Cum ar mai rămâne atunci cu ideea că în 1883 i-ar fi oprit lada cu manuscrise pentru a face un bine posterității? Pe de altă parte, magistrul (ministru, la vremea sechestrării lui Eminescu) a știut de la bun început că, odată ajuns din nou la discreția lui Șuțu, „protejatul” nu va mai ieși viu din ospiciu. El nu își putea permite să aștepte luni de zile ca victima să se sfârșească, deoarece exista riscul ca, într-un context neprăvăzut, altcineva să i-o ia înainte, preluând de la gazdă manuscrisele atât de importante pentru el (ei?). De aceea, credem că necunoscuții trimiși să le „recupereze” au vizitat-o pe „doamna L” curând după sechestrarea lui Eminescu.

Un alt indiciu în acest sens: cei „*trei domni*” nu au fost nici oameni ai Legii, nici persoane pe care gazda să le mai fi văzut. Ei s-au prezentat ca fiind „*prieteni ai poetului*”. Ne amintim că în iunie 1889 demersurile pentru interzicerea lui Eminescu erau avansate (fusesse stabilită și componența consiliului de familie, fără ca Eminovicii să fi fost anunțați). Totodată, reacția gazdei era teoretic imprevizibilă. De aceea, ar fi fost mult mai sigur pentru respectivii indivizi să apeleze la calitatea de curatori, care, chiar dacă nu apucase să fie bătută în cuie de judecător, putea fi folosită spre a crea aparența unor **drepturi legale** asupra bunurilor lui Eminescu. Deoarece s-au recomandat doar *prieteni*, pare mai credibil ca apariția lor să fi fost anterioară începerii de către magistrul a demersurilor de interzicere a „bolnavului”.

În sfârșit, un argument că, în clipa în care Eminescu se stinge la Șuțu, manuscrisele lui erau depozitate cine știe unde, unde fuseseră deja răsfoite cu interes, ne oferă familia lui. La 13 aprilie 1909, Victor Eminescu îi trimite lui Corneliu Botez o epistolă în care se referă la bunurile care s-au găsit „*la moartea lui Mihai*”. Chiar dacă există unele motive pentru care să fim rezervați față de relatările acestui nepot dinspre frate, un lucru rămâne indubitabil: tatăl lui, Matei – moștenitor legal, intrat însă nu se știe când și nu

se știe cum în posesia unei părți din biblioteca lui Eminescu – n-a afirmat niciodată că ar deține manuscrise cuprinzând texte inedite. De asemenea, la el n-a ajuns nici un colț de scrisoare trimisă lui Eminescu de Veronica sau de altcineva.

Concluzie temporară: spre deosebire de celelalte bunuri, **manuscrisele au fost ridicate înaintea decesului**, de mâini grăbite, care știau ce caută.

Adrese fără adresă

Mulți autori elimină complet din calcul adresa din Știrbei Vodă. Cu toate că nimeni nu a dovedit că Eminescu n-ar fi locuit într-un imobil de pe aceea stradă, i se dă crezare lui G. Panu, care afirmă:

„Prin 1888-1889 Eminescu este adus în București. Întâmplător el își ia o odăiță într-o mare casă mobilată din Calea Victoriei, unde era tipografia și redacția «Luptei» și unde aveam și eu apartamentul. Eminescu ca să se coboare jos în stradă trebuia să treacă prin culoarul pe unde locuiam, prin urmare aveam ocazia foarte des să-l văd. Nu mai era nebun ca înainte (nimeni n-a întrebat: dar cum anume era „înainte”? – n. ns.), dar era într-o stare de prostațiune, din care rar, foarte rar ieșea. Mă interesam să știu cum își petrece ziua. Ședea închis într-o odaie toată ziua, având plăcere de a citi numai cronicile țării precum și toate scrierile atingătoare la istoria acestor țări, încolo nimic nu-l mai interesa. Evita societatea oamenilor și chiar a prietenilor.”

Despre această locuință vorbesc mulți, contemporanii noștri, ca V. Z. Teodorescu, știind dumnealor că ar fi fost „închiriată de la Herman Weinberger de către tânărul critic literar Nicolae Petrașcu care obținea de la Corpul Diplomatic din cadrul Ministerului Afacerilor Străine sumele pentru ajutorarea discretă a poetului Mihail Eminescu”. Așa cum am arătat în pagini anterioare, pretinsul ajutor bănesc primit de Eminescu de la Ministerul de Externe, unde se ncrunta doar P. P. Carp (al cărui șef de cabinet era Petrașcu), constituie o dezinformare ordinară, lansată de extraordinarul A. Z. N. Pop. Reamintind că sluga intelectuală numită N. Petrașcu a acceptat să intre în jocul lui Maiorescu pentru a prelua drepturile bănești ale lui Eminescu de la Socec, siliți de împrejurări, reproducem din nou „dovada” lui A. Z. N. Pop:

«L. n. 50. Am primit suma de lei noi cincizeci de la d. M. Eminescu, plata chiriei de la 5 Iuliu până la 5 August 1888.

Herman Weinberger».”

Departa mai merge nerușinarea, dacă o chitanță *eliberată lui Eminescu* ajunge să fie declarată probă materială că banii ar fi fost plătiți de... Petrașcu!

Există vreun ins alfabetizat care să nu poată redacta o chitanță identică? Din formulare lipsesc atât adresa, cât și orice element care să convingă că într-adevăr Herman Weinberger (a cărui existență reală rămâne plauzibilă, dar nu a fost dovedită) i-ar fi înmănat lui Eminescu însuși această hârtiuță. Cum știm cât de ticălos a fost Petrașcu, pe ce considerent am elimina ipoteza că acesta a fost beneficiarul real al sumei date unui anume Herman Weinberger – sumă pe care, dacă tot erau Externele mai miloase decât Biserica, o putea deconta **pentru sine** de la invocatul Minister al Afacerilor Străine, unde avea amici? Un motiv suplimentar pentru a pune această întrebare îl constituie și relatarea lui Moses Gaster (pentru care nu băgăm mâna în foc, dar care există):

„Cineva care a făcut parte din guvernul în care el [Kogălniceanu] era ministru de externe mi-a povestit că se ducea la casa cu bani în care erau ținute fondurile pentru serviciile secrete, pe vremea aceea doar în aur și, umplându-și buzunarele, spunea: «Nu trebuie să le permitem hoților aceia care vor veni după noi să fure proprietatea națiunii». Asta în timp ce lua cât putea” (vezi Din vremurile de altădată).

Dacă privim prețul locuinței, remarcăm că Eminescu, într-o perioadă în care ni se spune că ar fi stat foarte rău cu banii, era dispus să plătească cu 25 la sută mai mult decât în perioada ieșeană, când, se zice, avea asupra lui o rezervă bănească de peste 1.500 de lei, dovadă raportul lui Missir către Maiorescu:

„I-am propus atunci să se mute singur într-o odaie mobilată, și fiindcă era o asemenea odaie în casa unde șed eu, am voit să-l aduc la mine. Aceasta i-ar fi plăcut, dar n-a avut energia să o voiască, nici energia să se despărțească de 40 de franci pe lună... (...) Trebuie să știți că el are acum cel puțin 1.500 fr. asupra sa...” (13 mai 1884).

Să zicem însă că și pe atunci între Iași și București exista o diferență de tarife substanțială (chit că, în manuscrisul **2255**, așa cum arată Călinescu, există dovada că în toamna lui 1878, când, de bine, de rău, avea un salariu, Eminescu plătea o chirie de 45 de lei). Pe de altă parte însă, nemaiaivând cu sine o bibliotecă atât de mare ca în 1883 și, în general, având mai puține „*buclocuri*”, și spațiul necesar era mai mic. La urma urmei, aspectul rămâne derizoriu față de o realitate cel puțin curioasă: istoricii literari ne învață că Petrașcu i-ar fi plătit lui Eminescu chiria, dar Petrașcu însuși, care a spus multe pe seama lui Eminescu, nu a pretins niciodată acest lucru, nu invocă numele lui Herman Weinberger și nici nu dovedește în vreun fel că ar fi cunoscut exact adresa/adresele lui Eminescu din București, în 1888-1889. Lipsa acestor informații, a acestor elemente concrete, pe care el trebuia să le fi deținut, este cu atât

mai surprinzătoare, cu cât Petrașcu a încercat fel și chip să se prezinte ca un intim al lui Eminescu și ca o persoană care s-a străduit să-l ajute. Cum îi putea plăti chiria, cum zic unii, fără să știe unde locuiește?

Istoricii literari raționează cam așa: din moment ce G. Panu afirmă că Eminescu ar fi ocupat o odăiță de lângă apartamentul lui, iar N. Petrașcu prezintă o chitanță către un Weinberger, înseamnă că Weinberger era proprietarul locuinței din Calea Victoriei. Punct.

(Dar dacă, bunăoară, această chitanță are doar menirea de a ne îndepărta de „doamna L”, importantă poate nu atât prin ceea ce i-a relatat lui I. Chendi, cât prin ceea ce nu i-a spus?)

Nu avem nici forța, nici timpul necesar unei cercetări mai amănunțite, deși provocarea este mare. Undeva, într-un raft al Arhivelor Naționale s-or găsi și documente care să cuprindă lista celor care locuiau pe Știrbei Vodă la acea vreme, s-o găsi și numele Hermann Weinberger (dacă a existat – și credem că da), în fine, pot ieși la iveală multe lucruri neașteptate (nu neapărat toate legate de Eminescu). Din păcate, biografiile nu își fac timp și pentru așa ceva. Dar căile de lumină se confundă ușor cu căile iluminate de-un interes meschin, părând să fie o fatalitate: intrăm în lume prin câte-o ușă proprie, croită după statura fiecăruia și, de multe ori, intrarea coincide cu ieșirea...

În cazul în care chitanța semnată **Hermann Weinberger** i-a fost eliberată lui Eminescu, așa cum scrie negru pe alb, evident că ea s-a aflat în locuința acestuia. Iar dacă Petrașcu a intrat în posesia ei, prima ipoteză care-i vine oricui în minte este că el a fost unul dintre cei „trei domni”, care s-au prezentat la „doamna L.”, spre a ridica manuscrisele lui Eminescu, în calitate de preținși **prieteni**. Ideea este cu atât mai credibilă, cu cât există precedentul, în care aceeași slugă intelectuală, mereu fremătând după bani și după onoruri, fusese trimisă să ridice (și **să semneze** de primire, că nu degeaba era Maiorescu avocat!) banii datorati de Socec lui Eminescu. Și, când ne amintim că un asemenea individ ne-a reprezentat Țara peste hotare, știind că sacul și peticul se aseamănă, putem să nu întrebăm: cei care i-au dat funcții și l-au impus erau mai breji?

O ciudățenie este și aceea că în volumul VI al colecției cuprinzând *Studii și documente literare*, I. E. Torouțiu publică la început autobiografia lui N. Petrașcu, iar de pe la mijloc încolo, corespondența acestuia. Între documentele grupate sub genericul „*Mihai Eminescu către Nicolae Petrașcu*”, toate având un unic izvor, „*Arhiva Nicolae Petrașcu*”, se află și chitanța prezentată mai sus, dar nu și „*alte două din septembrie, una din 5*

octombrie, iar alta din 9 decembrie 1888", așa cum afirmă G. Munteanu. Fără a contesta că G. Munteanu a văzut, poate (nu ne spune unde), și cele patru chitanțe amintite în plus, ne întrebăm: de ce Petrașcu nu le-o fi dat tiparului, atunci când generosul Torouțiu i-a pus la dispoziție aproape un întreg volum, care însumează peste 500 de pagini? Le-a pus Cineva „în arhiva lui Petrașcu”, după moartea acestuia (1944)? S-au găsit celelalte la Altcineva? Altcineva, cine? Același care i-a trimis și pe cei „trei domni” la ultima gazdă a lui Eminescu, să facă și acolo „curat”? Același care-l căutase și pe M. Gaster de manuscrise?

„N-am dus niciodată casă bună”

Este foarte posibil ca, imediat după sosirea în Capitală, prin cine știe ce împrejurare, Eminescu să fi stat un timp și la adresa indicată de Panu, în Calea Victoriei. Panu nu spune nici că acela ar fi fost singurul lui domiciliu bucureștean (caz în care ar fi greu de crezut că manuscrisele lui Eminescu puteau fi ridicate de la acesta de acasă fără ca Panu și redactorii de la *Lupta*, aflați în aceeași clădire, să știe cine anume le-a luat), dar nici că s-ar fi mutat. Ce n-a avut curaj să spună Panu, zic autori ca V. Z. Teodorescu, stabilind fără ezitare: „Din primăvara anului 1888 și până în ianuarie 1889, revenind pentru o temporară activitate ca «redactor» la ziarul «România liberă», [Eminescu] a locuit în Piața Teatrului Național, în casa Mercuș”, tra-la-la... și tot așa!

În ceea ce privește relațiile lor directe, G. Panu recunoaște ceea ce oricum știa toată lumea în epocă și caută să se prezinte drept un filantrop care oferă o supă săracilor:

„La început Eminescu mă evita. Am spus în aceste amintiri că noi la «Junimea» n-am dus niciodată casă bună (subl. ns.); eu totdeauna îl consideram mentalicește un zdruncinat de geniu – dacă voiți –, el simțea oarecare antipatie pentru felul meu de a gândi și de a mă exprima.

Cu toate acestea, am căutat, în noua ocazie care mi se prezenta, să-l cultiv, simțeam o imensă milă pentru nenorocirea lui și voiam să știu până la ce grad nenorocirea este ireparabilă. Îl pofteam la mine la masă, refuza de două ori și venea numai o dată. La masă erau totdeauna colaboratorii de la «Lupta» și alte persoane. El ședea jenat, timid, cu ochii în jos și nu vorbea aproape deloc. La întrebările ce i se făceau, el răspundea prin un «da» sau «nu», și cu toate acestea toată lumea îi arăta stimă și dragoste.”

Că Panu l-a socotit pe Eminescu „*zdruncinat*” credem. Dar că pentru el a fost unul „*de geniu*” înainte de a fi astfel declarat de toți ceilalți, ne îndoim. Nici măcar în pretinsa lui „*imensă milă*” nu credem. Și asta nu doar pentru că nu s-ar fi manifestat decât prin a-l invita uneori la masă (unde, din descrierile existente, era mai mult punct de atracție exotică), cât pentru că Panu vorbește de „*nenorocirea lui*”, declară că avea și el ambiția să-l măsoare pe Eminescu pe dinăuntru, spre a afla „*până la ce grad nenorocirea este ireparabilă*”, dar nu oferă nici un rezultat al interesantelor lui studii. Era sau nu „*ireparabilă*”?

E drept că una dintre marile surse de probleme pentru Eminescu pare să fi fost neputința lui de a refuza solicitarea celorlalți, indiferent de raporturile în care se afla cu aceștia și indiferent de prețuirea pe care le-o acorda. Pe cei mai mulți, Eminescu nu îi agreea fiindcă îi considera „*prea zgomotoși*”, iar Panu, pe care niciodată n-a dat prea mulți bani și care nu cu mult timp în urmă găzduise elucubrațiile lui C. Mille, nu avea de ce să-i fie mai drag. Nu pretindem că am ști cum a gândit Eminescu, dar e limpede că dacă acesta prefera să stea ceva mai departe de Panu, soluția era foarte simplă: să schimbe gazda. În opinia noastră, amintirile de mai sus rămân o literatură de slabă factură, dar nu excludem posibilitatea ca, pur accidental ori forțat de împrejurări, Eminescu să fi participat la vreo întrunire precum cea la care se referă Panu.

Harieta îl contrazice pe Panu

Petrașcu nu pare să fi știut nici că locuința lui Eminescu ar fi fost vreodată alături de „*tipografia și redacția Luptei*”, cum scrie Panu în *Amintiri de la «Junimea» din Iași*, după cum nu scrie nici că ar fi fost vecin cu acesta din urmă, deși detaliul nu era complet lipsit de importanță. Să fi uitat Petrașcu? Să fi exagerat sau chiar să fi mințit Panu?

Să ne uităm din nou peste cuvintele lui Panu. „*Prin 1888-1889 Eminescu este adus în București*”, afirmă el și inexactitatea afirmației: „*este adus*” arată că autorul nu e obiectiv. „*Nu mai era nebun ca înainte, dar era într-o stare de prostațiune, din care rar, foarte rar ieșea*”, mai spune Panu și noi întrebăm: când l-a văzut el pe Eminescu „*nebun*” și ce făcea acesta de l-a convins că ar fi alienat? Mai mult, Panu afirmă că Eminescu ar fi ieșit „*foarte rar*” din starea „*de prostațiune*” în care ar fi căzut. Să admitem că Eminescu ar fi avut asemenea stări. Cum putea însă Panu să știe cât durau acestea, din

moment ce tot el scrie că „ședea închis într-o odaie toată ziua”? Ședeau cumva împreună, împărțășind prostațiunea? De asemenea, dacă Eminescu stătea mereu închis în casă, cum mai avea Panu „foarte des” ocazia să îl vadă, atunci când cobora „jos în stradă”?

Pentru a pune astfel de întrebări elementare, nu e necesară cine știe ce documentare. Nu trebuie să fii **cercetător** plătit de Stat și cu atât mai puțin unul specializat în... Eminescu. Cât de necesare sunt răspunsurile, aflăm din corespondența Harietei, care scrie cu totul altceva despre Eminescu (sublinierile ne aparțin):

15 aprilie 1888 – „*Oare de ce nu l'a luat bolnav, să-l caute? Acuma sănătos cred și eu că are gust să fie Doamna Eminescu.*”

26 septembrie – După ce l-a vizitat pe Eminescu, în București: „*Mihai este bine, dar a trebuit să fac multe închinăciuni adorarei lui până 'mi-a permis să-l văd.*”

28 septembrie – „*Acuma Mihai fiind mai bine, am stăruit la berecheta de V... să stăruie ca el să se pozeze la București ea 'mi-a promis, însă nu știu de-i drept, având destule rezoane a mă'ndoi.*”

27 noiembrie – „*Mihai este bine și 'mi-a scris că i s'a votat pensia și la Senat și anume 250 franci pe lună.*”

7 decembrie – „*Domnișoara Adela Andrei, mi-a scris și 'mi spune că Mihai este salvat de ori-ce suferință și că săptămâna viitoare va eși de sub tipar un ziar literar al lui Mihai.*”

30 ianuarie 1889 – „*...medicii se'nșală [în privința lui M. Pompiliu], fiind că și de Mihai ziceau că creurul îi este paralisat și astăzi este sănătos.*”

7 martie – „*Ce rău a făcut ea [Veronica] de l'a luat pe Mihai de lângă mine. Mi s'a spus că este iarăși plin de bube* (repetabilitatea apariției bubelor atestă că nu era vorba de sifilis – n. ns.). *De aceea ce m'am temut, n'a scăpat, pentru că n'a mântuit cura și mizerabila boală s'a ivit cu putere de 'i-a luat iarăși mintea.*” (La această dată, Eminescu se afla de mai bine de o lună internat în ospiciu, dar nimeni nu se grăbea să precizeze unde și să-i stabilească un diagnostic, deși Legea interzicea reținerea lui mai mult de trei zile fără să se raporteze cazul – în maximum 24 de ore – și fără ca, în cel mult trei zile, „uă comisie medicală” special desemnată să emită un document de admitere în ospiciu – Decretul 1012, art. 11. Un asemenea certificat era valabil timp de 15 zile. Mai consemnăm și faptul că Harieta n-a fost înștiințată de autorități că Eminescu ar fi „bolnav”, ceea ce constituie o dovadă în plus că reținerea lui era ilegală, fiind pusă la cale de dușmani, nu de protectori.)

În ciuda tuturor asigurărilor date de Harieta, noi să-l credem, totuși, pe Panu, deși acesta recunoaște că el și Eminescu n-au „*dus niciodată casă bună*”? Dacă Panu ar fi fost nepăsător față de soarta lui Eminescu, era bine pentru amândoi. Problema e că Panu i-a fost dușman. El este principalul

autor care i-a oferit lui Călinescu pretextul pentru a afirma cu siguranța cuiva care le deretica prin casă:

*„Locuia într-o odăiță de la etajul al III-lea al unei case de raport din Piața Teatrului, dând într-un coridor întunecos, odăiță la fel cu toate cele pe care le avusese, și mergea în haine mistuite, cu încălțăminte desfundată și pălărie cu orificii, deși, trecând cu vederea trista condiția de a trăi din mila altora, în nici un chip nu este credibilă legenda mizeriei poetului, deoarece știm sigur că era urmărit pas cu pas de prieteni, și N. Petrașcu era însărcinat de «Junimea» să-i ațină calea și să-i dea numai atâți bani câți îi erau de trebuință. Eminescu mergea la teatru și pe la cafenele și declama uneori prietenilor pasaje întregi din **Eneida** lui Vergiliu, înlocuind astfel cu învățarea automată a memoriei procesul gândirii spontane. Din vechea personalitate îi rămăsese mișcări intelectuale subconștiente. Se închidea, așadar, în casă și citea mai toată ziua cronici și scrieri istorice, fiindcă avea încredințarea că trecutul nostru este un șir neîntrerupt de martiri.”*

Din toate mizeriile acestea care doar puse pe muzică n-au fost, singura informație plauzibilă este aceea că Eminescu „era urmărit pas cu pas”. Imaginea unui Petrașcu cu chip de pompă de benzinărie, tăindu-i calea lui Eminescu, ca o mașină a Poliției care prinde infractorul, spre a-i cântări rapid buzunarele și necesitățile și, în funcție de rezultat, a-l alimenta fix cu suma trebuitoare până la următoarea întâlnire, după care demara în trombă, scăpărând ca girofarul, poate fi folosită în desene animate, dar nu în istoria literară. Că Petrașcu, tânăr cu buzunarul în formare și dornic să iasă din anonim pe orice căi, accepta să bată străzile după Eminescu rămâne posibil, mai ales că „divinul” declară că ar ști „sigur” acest lucru (de la cine, oare?). Numai că, dac-a fost așa, începe să ne atragă și mai mult atenția ceea ce pare să fi fost completa dedicare a lui Eminescu studiului izvoarelor istorice. Că își schimbase **stilul** gazetăresc au aflat chiar și cei care nu i-au citit articolele. Dar **ideile și principiile**, recunosc absolut toți, rămăseseră nealterate. De aceea, este posibil ca unii să fi ajuns aproape să regrete că nu mai ataca deloc **persoane**, ci se pregătea să abordeze exclusiv **probleme**. Genul lui de documentare ne amintește că în marea sa bibliotecă furată de Maiorescu exista o impresionantă colecție de manuscrise vechi (o spune Moses Gaster) și că intenționa să meargă în Ardeal, cu gândul de a afla ceva – nu știm ce proiecte avea, căci între noi și el s-a interpus filtrul numit Maiorescu. În *cronicile și scrierile istorice* la care se referă Panu, găsea argumentul imbatabil, găsea exemplul, găsea puncte-cheie, care indicau cu **forța faptului petrecut** fie progres, fie involuție, justificându-i afirmațiile mai vechi sau mai noi.

Istoria reală rămâne cel mai bun sfetnic. Problema e că trebuie s-o cunoști. Iar ca s-o cunoști, trebuie s-o cercetezi. S-o cercetezi direct, nu să înghiți grăunțele altora ca găscă pusă la îndopat.

Dacă Panu nu minte, în urma lecturii vechilor documente, Eminescu trăsesese o primă concluzie:

„Panule ... istoria poporului nostru, trecutul lui, tot, tot, este un șir neîntrerupt de martiri”.

Părerea lui l-a lăsat rece pe buimacul Panu, care o consemnează tot ca pe un fel de dovadă că n-ar fi stat prea bine cu sănătatea. Nu facem aprecieri asupra măsurii în care Eminescu are sau nu dreptate, dar reținem că el îi socotea pe români „martiri”. Pentru ca un neam întreg să fie martir, el trebuie să fie martirizat. Chiar dacă am reduce sensul cuvântului strict la suferința morală, tot rămâne întrebarea: **martirizat de cine?** Iar dacă ne amintim că mai sus tocmai am prezentat un citat ales de G. Munteanu din articolul *Iar iconarii (România liberă, 20 noiembrie 1888)*: *„Cauzele care ar putea slăbi siguranța statului român sunt cu totul de altă natură: sunt economice și sociale”*, înțelesul dat de Eminescu martiriului ar depăși sfera sufletului fiecăruia. În fond, factorul economic îl determină în bună măsură pe cel social și, tot el, influențează – și prin acesta, dar și direct – viața morală. Cine știe ce-or fi cuprins manuscrisele lui Eminescu referitor la această chestiune, care-l preocupa atât de tare? Oricum, consemnările lui nu au fost ascunse (distruse?) chiar degeaba. Faptul că – așa cum am arătat – Călinescu nu știe despre ultima ședere a lui Eminescu în Capitală decât că *România liberă* i-ar fi oferit *„200 de lei pe lună, mai mult ca ajutor”*, iar G. Munteanu repetă fără teamă de penibil ori de ziua de mâine că redactorii acestei foi l-ar fi luat pe Eminescu *„printre ei mai mult simbolic, pentru a-i oferi un subsidiu lunar de 200 de lei”* poate face rău imaginii lui Eminescu, dar nu schimbă adevărul. Ce se vorbea pe-atunci în mediile gazetărești? Să mai cităm și din ziarele vremii, nu numai din istorici literari:

„În domeniul istoric ’și făcuse un fel de specialitate din așa numitul «jus olachale (dreptul român)». Mulți ’l au auzit vorbind adesea în această privință și este probabil, ca dânsul să fi adunat și material pentru a începe o lucrare serioasă în această direcțiune” (Fântâna Blanduziei, 23 iulie 1889 – vezi autenticul articol intitulat Memoriu asupra lui Eminescu).

Atunci când se cere românilor să-și imagineze că Eminescu și-ar fi plătit chiria din mărunțiș aruncat de un veleitar nesemnificativ ca Petrașcu, chipul

adevăratului Eminescu este deformat în mod deliberat, până la batjocură. Celor care au uitat, le amintim, între altele, că Eminescu o fi fost el **tăcut** atunci când, după mari insistențe, accepta să stea în câte un grup precum cel al redactorilor de la *Lupta*, dar că **niciodată nu s-a lăsat umilit**. Eminescu a cerut bani cu împrumut sau și-a pus ceasul de aur amanet, dar niciodată nu a cerut pomană, până și lui Morțun, singura persoană căreia îi cere sprijin bănesc, adresându-se numai în temeiul unei înțelegeri prealabile privind editarea operei sale. Demnitatea lui era cu atât mai greu de înfrânt într-un context în care Veronica, a cărei prezență îl potența, nu îl inhiba, pare să fi fost mereu împreună cu el, altminteri Harieta neavând de ce să-i facă „*închinăciuni*” pentru a-și vedea fratele. Tăcerea impusă asupra modului în care Eminescu și Veronica își petreceau timpul, precum și a intențiilor lor este nefirească și ea ne aduce aminte de faptul că Maiorescu a reținut pentru sine întreaga corespondență a lui Eminescu, pe care a „uitat” să o predea Academiei Române, iar aceasta s-a sfiit să i-o ceară. În locul acestor scrisori care ar fi putut clarifica lucrurile, sub pretextul că i-ar recompune cât mai fidel viața au apărut felurite scrieri otrăvite, *à la* D. Teleor. Nici una nu o prezintă însă și pe Veronica, nici una nu îi amintește numele, de-ai zice că ea murise înaintea lui (dovadă că Eminescu intuise bine atunci când îi scrie că inamicii lui vor căuta să o facă și pe ea să sufere). Or, Harieta demonstrează cu prisosință cât de strânsă era legătura lor.

Călinescu – publicat, dar necercetat

Față de personaje precum Călinescu cu greu reușești să-ți păstrezi cumpătul. Îl poți înțelege pe Grama, care, poate și unde era „*canonic și scriitor bisericesc (n. 1850 † 1896), prof. de istoria bis. și drept canonic la Fac. Teologică, rector al Sem. Teologic din Blaj*” (*Minerva*), l-a socotit pe Eminescu un jug rușinos pentru poporul român și un pericol pentru tineret, dar **numai din cauza operei**. El nu l-a batjocorit pornind de la tot felul de zvonuri, n-a râs de „nebun”, cum fac unele canalii. A fost extrem de dur, dar a avut bunul-simț de a nu-i număra porii și găurile unei pălării pe care n-a văzut-o niciodată și nu a pretins în mod stupid că se închidea în casă, ca să... bată mai bine cafenelele (unde, de tăcut ce era, declama din *Eneida* – probabil, urcat pe masă, cu o portavoce în mână stângă, dreapta fiind ocupată cu agitatarea unui tricolor găurit de molii).

Ni se reproșează insistent că l-am ataca dur pe Călinescu. Repetăm: noi suntem de vină că el și-a mulat morala astfel încât, indiferent cât noroi ar arunca în indiferent cine, el să stea bine și cu buzunarul și cu faima? Noi suntem de vină că n-a avut curajul opiniei proprii, atunci când aceasta nu coincidea cu interesul politic? Noi i-am scris textele în care personaje sinistre ca Stalin apăreau drept bunici blânzi, salvatori ai omenirii? Credem că mulți au fost fascinați de ceea ce le spunea la cursuri! Foarte posibil ca dintre colaboratorii și subalternii lui, mai vârstnici sau mai tineri, unii să rememoreze cu plăcere clipa în care, de Sărbători, jucau câte un rol scris de „divin” sau beau un pahar cu șampanie („Avea ceva de demiurg”, zice D. I. Suchianu, „Mi-l alesesem drept guru ideal”, adaugă D. Micu, „Vedeam în el un geniu”, zice și T. Vârgolici, iar Cornelia Ștefănescu simte ceva ciudat: „*Mulțumită lui, m-am născut a doua oară*”, amintindu-și cu sufocantă nostalgie: „...ne lua pe toți și mergeam la Capșa, sau la Nestor și **ne dădea să mâncăm lucruri bune**” – subl. ns.). E problema dumnealor, sunt amintirile dumnealor, de care ne pare sincer rău, ca de orice iluzie frumoasă. Și, dacă iluzia ar fi fost generală, poate că încă am mai fi stat pe gânduri, nu pentru că pe cât de frumoase sunt picioarele celor care vestesc victoria, pe atât de nesuferită e vocea celui care te deșteaptă dintr-un vis amăgitor. Domnii care ne sugerează că, poate, n-ar fi rău să lăsăm unele neadevăruri la locul lor, doar pentru că dumnealor le place cum sună sau doar pentru că ele fac parte din tinerețea dumnealor, sunt – totuși – doar o mână de oameni, care ar trebui să se gândească de două ori înainte de a vorbi, căci prin solicitarea unor cosmetizări de acest soi ei înșiși pot deveni crunte dezamăgiri. Creația este una, moralitatea – cu totul altceva. Așa cum unui ins moral nu-i putem declara merite inexistente doar pentru că este onest și cumsecade, la fel, din imoralul dăruit de Dumnezeu cu talent nu putem face model educativ.

În cazul nostru, pe lângă etică și har, mai există un aspect, care n-are, musai, o legătură cauzală cu celelalte, dar care, în funcție de răspuns, poate da unele explicații. „*Unora li se părea nebun*”, zice T. Vârgolici (susținător aproape fanatic al lui Călinescu), după care adaugă: „*Dar nouă nu ni s-a părut nebun*”. Nu ne-ar fi interesat deloc simpla existență a acestor două opinii diametral opuse, dacă la mijloc n-ar fi fost cazul Eminescu. Domni ca T. Vârgolici au crezut și pot crede ce vor despre individul Călinescu, dar nu au dreptul să susțină (propagând cu sau fără voie) chiar orice afirmație a șefului, dacă aceasta lovește nejustificat imaginea altcuiva. Călinescu o fi fost geniu, cum i-a plăcut și lui T. Vârgolici să creadă. Asta nu-l îndrituia

însă să profite de poziția socială (câștigată nu discutăm cum), pentru a-l denigra pe Eminescu – din motive pe care iară nu le comentăm acum. Dacă se socotește firesc ca medicii și nemedicii să se ocupe de psihologia lui Eminescu, dacă se admite ca numărul diagnosticelor puse în cărca lui să fie aproape egal cu numărul bolilor mintale știute și dacă există convingerea că geniile trebuie să aibă certificat medical numai *post-mortem*, așteptăm ca regula să fie aplicată, egal de „științific”, și în cazul celui botezat „divinul”. Ne trebuie un răspuns ferm, pentru a ști dacă Gheorghe Călinescu a fost doar ticălos cu Eminescu, ori dacă nu era cumva și el, ca să-l cităm pe Panu, *zdruncinat*. Caz în care, desigur, orice critică la adresa lui ar fi josnică și fără rost, chiar dacă el rămâne unul dintre capii de bandă ai acelor critici și istorici dispuși să lucreze la comandă.

Despre Eminescu se poate îngădui a se spune orice (de rău), dar, dacă sunt arătate fapte nedemne ale lui Maiorescu sau Călinescu, se găsesc încă destui apărători, care să susțină că n-ar ajuta pe nimeni dezvăluirea lor. De ce *Viața lui Mihai Eminescu* a putut primi premiul *Hamangiu*, al Academiei Române, dar lui C. Schifirneț i se reproșează că a publicat și unele articole care îl pun pe Călinescu într-o altă lumină decât aceea cu care s-a obișnuit românul, obligat să învețe că Maiorescu a fost „olimpian”, Călinescu a fost „divin”, iar Eminescu ar fi fost „nebun”? De ce se permite și se stimulează perpetuarea minciunii evidente în cazul Eminescu, dar dezvăluirea adevărului devine inoportună în cazurile altora?

Narcisism? Posibil, depinde de cine vorbim

Deocamdată, nu putem decât să constatăm că, dacă lui Eminescu nu îi este pusă în seamă nici o faptă realmente stranie sau cu totul anormală, nu la fel stau lucrurile și cu alții, asupra cărora a fost instituită o falsă protecție, deoarece a tăinui adevărul nu înseamnă a salva, ci a favoriza, prin amânarea inevitabilului „decont”. Această paternă ocrotire funcționează și asupra celor mai mici amănunte, multe fiind stabilite după ureche. În cazul lui Călinescu, bunăoară, pe unii îi deranjează până și faptul că folosim prenumele Gheorghe, care, probabil, li se pare că nu sună îndestul de prețios. Și cum să-i mai spunem lui Călinescu (născut Vișan), care în acte e *Gheorghe*, prin 1925 semna *Gică*, câțiva ani mai încolo ezita între *George* (mai rar) și *Gicu*, iar în timpul Republicii Populare

s-a mulțumit c-un *G* și c-un punct? Dacă pe unii îi supără *Gheorghe*, să-i zicem *George*? Nu, pentru că O. Papadima avertizează: „*Toată posteritatea lui s-a obișnuit să-i spună George. Prenumele acesta îl abhора. Când îl auzea, chiar și din partea soției sale, îl irita.*” Să-i zicem *Gicu*, *Ge* ori *Gî*? Sau să ținem cont de spusele soției lui, Alice-Vera: „*așa-i plăcea lui să-i spună Ghiță*”? Parcă tot *Gheorghe* e de preferat, fiind, bineînțeles, și mai corect de citat ca „*parte reclamată*” în *Recurs Eminescu*.

La un moment dat, Călinescu scrie în monografia lui:

„*Eminescu era acum un tânăr în preajma bărbăției, de unde și acea liniștire a gesturilor, provenită din încrederea în sine. Printr'un narcisim frecvent la el, înfățișarea sa de atunci, o găsim mai bine decât în amintirea prietenilor, în propriile sale cuvinte: «Era frumos – d' o frumusețe demonică. Asupra feței palide, musculoase, expresive, se ridica o frunte senină și rece ca cugetarea unui filosof. Iar deasupra frunței se sburlia cu o genialitate sălbatecă părul său negru-strălucit ce cădea pe niște umeri compacți și bine făcuți. Ochii săi mari căpriei ardeau ca un foc negru sub niște mari sprincene stufoase și îmbinate, iar buzele strâns lipite, vinete, erau de o asprime rară»*” (subl. ns.).

Curioase mai sunt legile criticii literare! Dar, chiar de-ar fi să le acceptăm, fața *musculoasă* nu-i totuna cu una *cărnoasă* (cum o apreciază Mite, în urma primei întâlniri cu Eminescu), *palid* nu-i totuna cu *negricios* (cum își descrie Matei fratele), lui Eminescu nu i-a căzut niciodată părul pe umeri, „*sprincene stufoase și îmbinate*” avea Brejnev, nu Eminescu, iar buzele acestuia din urmă nu puteau fi „*de o asprime rară*”, câtă vreme toți și-l amintesc zâmbind mereu.

Studios, Călinescu îl găsește pe Eminescu și în alte cotloane literare, de unde îl trage iute afară, să-l pună la gazeta de perete, să-l rădă lumea:

„*Eminescu, în acești ani, era însă evident bolnav. Ulcere hidoase îi acoperiau picioarele și capul îi apăsa greu pe umeri de dureri lăuntrice. Legăturile cu Veronica îi erau apăsătoare și din pricina aceasta, deși aceea, conștientă de existența răului, nu se arăta înspăimântată. Boala cauza poetului o apăsare și o silă de sine și de viață, doborându-l în cele din urmă sub deprimatoare turburări psihice. Visa de pildă că l-a lovit apoplexia, care-l împiedica să se ridice din pat, într' o agitație grozavă a inimii. O încercare de nuelă din această vreme desvăluie ebulițiunea de valuri înfuriate și în-vinețite a sângelui. Eroul, Ioan Vestimie, impiegat monoton, circulând zilnic între căsuța sa, cancelarie, birt economic și cafeneaua cu jurnale ilustrate, simte deodată o turburare în lăuntrul său, prevestită prin pulsațiuni și bății ale inimii tot mai neregulate. Memoria, până atunci așa de strălucită, îl părăsi deodată, încât spre a găsi numele*

unei «fetițe blonde pe care o iubia cu credință de 16 ani» trebui să-l caute în dicționar. Începu să creadă că fusese lovit de o afazie parțială, sau că o tumoră sub oasele craniului îi apăsă creierul. Toată existența lui Vestimie este dealtfel pierdută într-o involburare a spiritului, ce-l afundă ca în-tr'un puț adânc în visuri grele, concentrice, cu pierderea distincției între subiectiv și realitate. **Su-ferințele lui Vestimie sunt fără îndoială acelea ale lui Eminescu.** Versurile, corespondența, actele ne desvăluie în acești ani un om **violent și sarcastic**, bănuitor de comploturi morale și mizantrop, îngrijorat și neîncrezător în viitor, misogin și urmărit totuș de o luxurie chinuitoare (luxură sau luxurie: „Viciu al celor ce se dedau fără reținere plăcerilor sexuale; desfrânare, concupiscentă” – DEX), ce-l pune câteodată în **situația penibilă de a fi răscumpărat de prieteni din captivitatea femeilor de noapte**. Dorința de moarte se face tot mai puternică dar este înveninată de **obsesia hâdă a decesului, care îl țintuește mai cu seamă în vis** (subl. ns.).

Spre exemplificare, „divinul” continuă cu strofele 1, 7 și 8 din poezia *Vis*, pe care o publicăm în întregime, precizând că a avut două versiuni, ambele din prima perioada ieșeană – mai exact, din anul 1876, când numai Călinescu știa ca Eminescu să fi fost urmărit de „obsesia hâdă a decesului” și când numai el socotea că oamenii scriu doar despre ceea ce-i obsedează:

1. Ce vis ciudat avui, dar visuri
Sunt ale somnului făpturi,
A nopții minte le scornește,
Le spun a nopții negre guri.
.....
2. Pluteam pe-un râu. Sclipiri bolnave
Fantastic trec din val în val,
În urmă-mi noaptea de dumbrave,
Nainte-mi domul cel regal.
3. Căci pe o insulă în farmec
Se 'nnalță negre, sfinte bolți
Și luna murii lungi albește,
Cu umbră împlă orice colț.
4. Mă urc pe scări, intru 'nlăuntru,
Tăcere-adâncă l'al meu pas.
Prin întuneric văd înnalte
Chipuri de sfinți p'iconostas .

5. Sub bolta mare doar străluce
Un singur sâmbure de foc;
În dreptul lui s'arat' o cruce
Și 'ntunecime 'n orice loc.

6. Acum de sus din chor apasă
Un cântec trist pe murii reci
Ca o cerșire tânguioasă
Pentru repaosul de veci.

- 7 Prin tristul sgomot se arată,
Încet, sub vâl, un chip ca 'n somn,
Cu o făclie 'n mâna-i slabă,
În albă mantie de Domn.

8. Și ochii mei în cap îngheață
Și spaima-mi seacă glasul meu.
Eu îi rup vâlul de pe față...
Tresar... încremenesc... sunt eu.

-

9. De-atunci, ca 'n somn eu îmblu ziua
Și uit ce spun adeseori;
Șoptesc cuvinte ne 'nțelese
Și parc' aștept ceva – să mor?

În *Opera lui Eminescu*, Călinescu merge mai departe cu descoperirile sale:

„Poezia Vis e fără discuție onirică. (...) Autenticitatea visului se verifică prin acel element tipic al autoscopiei. E un caz, în fond, de dedublare, așa de frecvent la Eminescu. Insula cu bolta în care descoperim un mort este insula cu peșteră, înconjurată de ape, pe care Euthanasius își sfârșește zilele.”

Exemple precum cele de sus ar fi putut trece ușor, provocând un zâmbet, asemenea involuntarului autoportret pe care și-l face „divinul”, atunci când descrie fantezistele relații ale lui Eminescu cu femeile, obsesiile sexuale și altele de soiul ăsta. Din păcate, „atestatele” mai mult sau mai puțin oficiale acordate lucrării lui de către Academia Română și de către Învățămintul de

Stat dintr-o anumită perioadă au transformat biografia scrisă de el într-un adevărat HCM. În consecință, mulți autori au luat de bune minciunile, bufoneriile sau acrele ironii cu care este împănată această monografie literaturizată, transformată ad-hoc în... anamneză. Un exemplu ne oferă doctorul C. Vlad („*docent universitar*”), care în 1936 redactează studiul *Mihai Eminescu din punct de vedere psihanalitic*. Așa cum am arătat în pagini trecute, acesta afirmă că „*Narcisismul e cel mai capital simptom în schizofrenie*”, apreciind că până „*și înstrăinarea de realitate și incapacitatea de a se adapta la ea se datorește tot acestui narcisim, acestui refugiu în sine și de la sine, îndestulându-se cu persoana proprie și lumea sa imaginară creată după bunul lui plac, și nu după cum i-o arăta realitatea... Din același narcisism derivă și toate tulburările psiho-sexuale ale schizofrenilor în general, și ale lui Eminescu în special*” (subl. ns.).

Cum a ajuns doctorul C. Vlad la concluzia că Eminescu ar fi fost narcisist și schizofrenic? Aflăm chiar de la acesta, încă din primele rânduri:

„*Urmărind cursul vieții lui Eminescu, așa cum ni l'a expus, centralizat, în recenta sa lucrare, D-l G. Călinescu și mai recitind odată și operele celui mai mare și mai nenorocit poet, nu-i e greu unui medic să-și dea imediat seama că Mihail Eminescu a prezentat în tot timpul – până la izbucnirea meningoencefalitei sale – tabloul clinic al unui bolnav care era continuu în pericol de a deveni schizofrenic, o maladie numită și demență precocă*” (subl. ns.).

Cu trecerea anilor, gluma s-a tot îngroșat. Biografia romanțată scrisă de Călinescu s-a transformat în punct de referință, în ancoră pentru o întreagă literatură. Astfel, a devenit un real pericol, ca orice sentință arbitrară.

Am încercat să ocolim anumite aspecte privitor la „*divin*”, sperând că puterea documentelor va fi suficientă spre a determina reexaminarea nedreptății făcute de acesta cetățeanului Eminescu. Nu a ajuns invitația de a separa talentul de statura morală a insului, pentru că nu am fost crezuți. Mai mult, ni s-a imputat rea-voință. Ne vedem obligați să recitim câteva mărturii care-l privesc pe Călinescu.

Întrebată de I. Opreșan ce afla de la „*amici despre Călinescu*”, Ștefana Velisar Teodoreanu, soția lui Ionel Teodoreanu, răspunde:

„*Nu povesteau prea minunat. Ralea, de exemplu, ne spunea că-i făcuse odată o vizită lui Călinescu și, în plină conversație, a intrat nevasta lui Călinescu cu o tavă cu dulceață, cafea, ca-n Moldova... Și s-a înfuriat Călinescu că le-a întrerupt discuția și a tras un picior în tavă, de s-a răsturnat pe jos tot – și cafea, și dulceață... Și*

Ralea s-a ridicat și a plecat. A fost un gest nervos, cum nu se pomenea așa ceva la Iași” (subl. ns.).

Nu spunem că a da cu piciorul într-o tavă cu dulceață ar fi dovadă de nebulie, dar nu pare să fi fost un simplu accident. Un incident asemănător relatează chiar Alice-Vera (soția lui Călinescu), cu diferența că tava cu dulceață (și fără cafea) era ținută chiar de către mama nervosului istoric literar:

„El se rădea cu lame. Ei! Dar când era ceva, eram eu de vină, cum erați voi la Institut, când nu era lucrarea făcută! Făcea o gură! Se rădea și făcea o gură acolo! Că avea o gură mare și urla de s-auzea peste trei străzi. Mă-sa la ușă: «Hm! Băiatul meu! Băiatul meu n-a fost nervos! Ce să mă fac?! Băiatul meu!» Adică, din cauza mea! Că ea nu știa că era necăjit din cauza lamelor, că se tăia. Eu mă duc la bucătărie plângând... Zic: «Uite, domnule, în ce-am intrat! Am plecat de la ai mei, care sunt cumsecade, să vin la asta cu morala!» Zic: «Eu mă duc acasă!» Mi-am luat geamantanul și-am plecat. Dar, înainte de-a pleca, prin ușa din față am auzit: «Pooc!» Venise cu dulceață ca să-l îmbuneze. Și el i-a dat un picior la dulceață cu tavă cu tot!”

Despre relația lui Călinescu cu propria-i mamă naturală, Alice-Vera povestește cum, în urma a ceea ce pentru străini era un „scandal între slugi” (una dintre respectivele slugi fiind... însăși mama lui Călinescu), s-a lăsat cu bătaie și a intervenit Sindicatul. În fața acestuia, Călinescu „a explicat: «Domnilor, am pe femeia asta... m-a crescut de când eram mic». **N-a spus că-i mama lui**”, Marița, o „olteancă de aia, care-ți dădea replica pe loc! Fără să fie cu școli. Dar te pune la punct dintr-un cuvânt. Era deșteaptă. (...) Eu am iubit-o” (subl. ns.).

Răspunzând curiozității lui N. Țone („Ce amintiri păstrați «divinului critic?»”), Zoe Dumitrescu-Bușulenga își aduce aminte (vezi *Eminescu al nostru*):

„Sunt 35 de ani de atunci... Amintirile sunt foarte amestecate, adică eram toți, la vremea aceea, pur și simplu copleșiți de personalitatea lui, așa zice chiar striviți. Fiindcă, mi-aduc aminte, dacă vreți să trecem la capitolul anecdotică, mi-aduc aminte cum tremuram ca varga înaintea ședințelor, una pe săptămână, la care trebuia să citim niște biete referate de-ale noastre. Vă închipuiți cum ne înfățișam în fața marelui Călinescu. Era o teamă generală, tremuram toți și ne temeam toți de dispoziția maestrului: «Cum e azi, cum e, cum e? E bine dispus? E prost dispus?» Căci dacă Jupiter era «tonans» în ziua aceea, atunci ne simțeam pierduți. Dacă era bine dispus, era fermecător, fermecător...” (subl. ns.)

Teama invocată de Zoe Dumitrescu-Bușulenga era împărtășită și de alții. „Ce resorturi psihologice îl determinau pe Profesor să propage în jurul său

frica? Și de ce era așa de mulțumit că o putea provoca?”, întreabă I. Opreșan, iar George Muntean îi oferă propria explicație:

„Călinescu era și un om complexat, nu numai complex. Sigur că, în primul rând, era un om complex. Era complexat de acea copilărie nefericită pe care a avut-o. A și mâncat cam multă bătaie în copilărie (?) – și de la mama adoptivă de la tatăl adoptiv și de pe la rude... A fost destul de des urecheat. Rămăsese c-o stare de retractilitate fizică. Și-atunci, prin compensație, se bucura că-i poate înfricoșa pe ceilalți, să dărdăie de frica lui... «Asta e și-un mijloc de legătură», zicea el. Dovadă că, dacă cineva din târg spunea despre vreunul din «ipochimeni» – cum ne zicea el – căte ceva, Călinescu reacționa violent. **Eram ai lui. Buni, răi, cum eram, el ne judeca, dar în afară n-avea nimeni dreptul...**” (subl. ns.).

Interesantă percepție! Interesant sentiment trebuie să fie acela trăit de cel bucuros a se ști „*indivîd*” aflat în proprietatea unui complexat, în fața căruia dărdăie cu suprem respect! Tot de la G. Muntean aflăm și o nuanță de altă natură, privind... natura: „*Ciudățenia e că el nu s-a socotit niciodată român curat. Nici nu era român curat...*” (subl. ns.). Din păcate, I. Opreșan, în fața căruia a fost făcută afirmația, nu a cerut detalii, trecând peste această informație ca unul care știa la fel de bine ca G. Muntean despre ce e vorba, dar, din motive care îl privesc, prefera să nu discute subiectul. Concluzie temporară: despre Eminescu s-a spus că ar fi fost turc, bulgar etcetera, el fiind român, iar despre Călinescu se spune că a fost român, deși el era... etcetera.

Despre relațiile lui Călinescu cu unele femei și cu soția, G. Muntean știe:

„– Călinescu avea amorurile despre care se face caz, dar pe care le socot mai mult platonice. Nu ca să-l apăr, dar din câte mi-am dat seama. Mergând cu «Cronica optimisului», dădeam și peste câte una din aceste ființe pe acolo, sau nimeream în momente când doamna Călinescu era trimisă la plimbare... Era o stare de tensiune. Ivașcu a răbufnit odată. I-a zis direct: «Domnule, n-o mai altoi!» Călinescu era pușin de principiul lui Creangă că femeia nebătură e ca moara neferecată. Și-o fereca din când în când...

– **Adevărat?**

– Da. Nu chiar s-o calce în picioare... Să-i știe de frică, cum s-ar zice.”

Ei, dacă o bătea, dar nu o călca în picioare, cinste lui!

Să-l credem însă pe Muntean? Nu prea avem de ales, câtă vreme chiar Alice-Vera își amintește:

„Mergem noi să-mi arate Capela Sixtină. Am intrat în capelă. Aveam un basc, așa, pus pe-o parte. Capela era plină de lume! Știți cum e în Capela Sixtină, că n-ai loc

deloc..., englezi..., toate neamurile acolo. Zice el: «Leonardo da Vinci și-a făcut portretul, îl vezi?» «Nu-l văd». «Uită-te-n partea aia.» Pe urmă l-am văzut eu... dar cu Cornelia l-am văzut. Zice: «Îl vezi? Uite-l colo, mic, așa, portretul lui, făcut între ălea!» «Nu-l văd!» Cine dracu m-a pus să spun așa... Și când mi-a ars o palmă, mi-a sărit basca pe partea cealaltă!”

Despre cât de modest era Călinescu aflăm și de la Ion Chițimia, care se confesează aceluiași I. Oprișan:

♦ „– Cineva mi-a istorisit de un incident care s-ar fi petrecut la o mănăstire în legătură cu lucrarea dumneavoastră despre Ștefan cel Mare. Că un călugăr v-ar fi acordat mai multă importanță decât lui Călinescu și Profesorul ar fi fost afectat.

– Da. S-a supărat. Asta s-a petrecut în satul Densuș. Într-adevăr, când a aflat preotul, a venit la mine, mi-a dat mâna... Călinescu s-a făcut foc. La drept vorbind, nu era o ambiție. Era just. El era directorul Institutului, el conducea această excursie... Preotul, nefericitul, nu știa că el este directorul Institutului, că altfel, sunt convins că i s-ar fi adresat întâi lui.”

♦ „– S-a făcut, de exemplu, foc, când Bistrițeanu trebuia să se întoarcă la București, dintr-o excursie, pentru că avea obligații profesionale la catedră. De altfel, atunci s-a supărat și pe Papadima, dar l-am convins că Papadima n-a mers cu noi pentru că era bolnav. Dar când a aflat că Bistrițeanu vrea să se întoarcă la București pentru treburile Catedrei, a spus: «Dar eu ce sunt aici? Sunt cantitate neglijabilă? Se pleacă pentru un alt profesor și Călinescu poate să rămână în drum? Atunci puteți pleca cu toții și rămân singur?!» L-am convins pe Bistrițeanu să nu mai plece.

– **Dar nu l-a dat jos din mașină?**

– Stai! Stai! Stai! După ce l-am lămurit pe Bistrițeanu să nu mai plece și i-am arătat lui Călinescu că Bistrițeanu s-a hotărât să rămână, am crezut că totul s-a liniștit. Dar, a doua zi, când – plecând de la Putna, spre o mănăstire, spre Moldovița – Bistrițeanu s-a dus să dea telefon spre a anunța că nu mai sosește la București (fapt pentru care eram foarte bucuroși), ne-am trezit cu bagajele lui Bistrițeanu date jos din mașină. De altfel, și secretara a fost dată jos din mașină, căci și ea voia să plece și i-a spus: «Acum poți să pleci! Nu mai am nevoie de dumneata». Și-a rămas acolo, și-a plecat la București.”

♦ „În al doilea rând, mi s-a părut că lucrul cel mai neplăcut, pentru el, era să se vadă înconjurat de niște egali... Din punctul ăsta de vedere, a încercat să-i facă neplăceri lui Perpessicius.”

♦ „Atitudinea lui era a unui director care vrea să introducă timorarea.”

G. Muntean mai spune despre „șeful” Călinescu:

„Dacă uneori apuca să zică ceva, era greu să-l tragi din drum, chiar dacă sersiza că n-are dreptate. De regulă, asemenea reacții erau violente. Îi spuneai: «Domnule

*Profesor, pânda asta-i verde». Și el zicea: «Nu, e roșie!» Era ca o durere care țâșnea din el, că trebuie să-și recunoască eroarea. Nu-i făcea plăcere. **Nu l-am văzut cerându-și scuze, în anii cât am stat lângă el!** Nu știu dacă avea chiar conștiința infailibilității, dar conștiința valorii o avea” (subl. ns.).*

De ce era așa? Poate pentru că i se permitea. Cât privește suportul politic, când este întrebat de I. Opreașan, D. Vatamaniuc răspunde tranșant:

„– **În spatele lui Călinescu se afla Gheorghiu-Dej?**

– *Da, în spatele lui se afla Gheorghiu-Dej!*

– **M-am întrebat care era omul politic care îl sprijinea?**

– *Era Gheorghiu-Dej. El i-a fost recunoscător pentru acea campanie pe care a făcut-o Călinescu la procesul lui Antonescu!” (I. Opreașan, G. Călinescu. Spectacolul personalității / „dialoguri adnotate”).*

Dacă ar fi să facem scurta paralelă la care alții ne obligă, privitor la autorul injurioasei minciuni literaturizate intitulată *Viața lui Mihai Eminescu* am constata: ◆ tatăl lui s-a sinucis; ◆ Călinescu însuși a fost internat în sanatoriul de la Predeal, manifestările lui fiind relatate de cei care îi erau apropiați (soția: „*El era bolnav de nervi de când era student*”), dar diagnosticul a fost ascuns; ◆ profitând de poziția socială obținută prin comprimosuri jenante, își ducea „indivizii” să le dea câte o memorabilă prăjitură, că bani avea, slavă Domnului; ◆ uneori violent nu numai în vorbă, ci și în faptă, își teroriza subalternii și nu se sfia să-și plesnească nevasta, chiar și în public; ◆ nu-și corecta erorile (deci, putea trăi în minciună); ◆ s-a zbatut continuu să iasă cât mai în față și să fie mereu aplaudat.

Câtă deosebire între un asemenea personaj sugrumat de propria-i infatuare și victima crimei lui literare – crimă încununată cu premiu academic! Ce imensă distanță între unul ca el, bob de lut lipit de lut, și înălțimile eminesciene:

„De ce nu voi pentru nume, pentru glorie să scriu!

Oare glorie să fie a vorbi într’ un pustiu?

Azi, când patimilor proprii muritorii toți sunt robi,

Gloria-i închipuirea ce o mie de neghiobi

Idolului lor închină, numind mare pe-un pitic

Ce-o beșică e de spumă într’ un secol de nimic.”

Ne oprim aici și sperăm să nu mai fim obligați să deschidem acest subiect.

TREZIȘI-VĂ, BĂTRÂNĂ DOAMNĂ!

Merită remarcată constanța atitudinii Academiei Române față de „*divin*”: înainte de 1940 i-a acordat Premiul *Hamangiu* (100.000 de lei, în 1936), iar din 1948, de la 29 aprilie, luna în care tocmai începuseră și lucrările pe șantierele de la Bumbești-Livezeni, l-a ales membru titular al Academiei, în care pe-atunci dirija M. Roller, omul care, până să se sinucidă (1958), a făcut istoriei naționale un bine comparabil cu puroiul scurs din pana confratelui Robert Rössler, autorul așa-numitelor „*Studii românești. Cercetări asupra istoriei vechi a românilor*”. Peste nici patru luni, simțind academicienii noștri („*fosilele de la Academie*”, cum le numește Călinescu, într-o epistolă din iunie 1936 către Al. Rosetti) că, dacă nu fac și acest pas, riscă să se ducă de râpă și artele și științele în România, la 12 august, l-au avansat pe Călinescu „*membru titular activ*”. Utile, *fosilele* astea!

Aparent, nimic ciudat, consecvența fiind o virtute. În cazul nostru însă, este vorba de decizii luate sub regimuri care se luptaseră pe viață și pe moarte. Se poate spune: tocmai asta e o dovadă că Academia, Bătrâna Doamnă a culturii române, ar fi apolitică. Ce glumă! Dacă ar fi scăpat de influențele (ca să nu spunem **dictatura**) politicului, această orgolioasă instituție și-ar fi permis să vorbească liber și despre alții, dar și despre sine. Acum un secol, sub acoperișul ei se înfruntau oameni ca Hașdeu și Maiorescu, astăzi nu știm dacă și cine mai polemizează, dar observăm că, doar pentru simple schimburi de idei, nu e neapărat nevoie să ființeze pe banii Statului încă o instituție, cu înrâurire atât de anemică asupra vieții societății noastre. Iar când girează și mari neadevăruri, din ipotetic factor de echilibru și progres devine real pericol, ca orice model strâmb.

De Academie suntem obligați să vorbim în prezenta noastră anchetă jurnalistică, pentru că, în cazul Eminescu, ea nu a dovedit dreaptă judecată. Și continuă să fie la fel de echivocă în soluții. Nu știm exact ce reprezintă domnii dintre zidurile ei pentru cultura națională, dar știm că nu e mai cruntă ironie pentru un scriitor decât a-l îngropa în propria-i creație, deasupra lespezii așezând bustul tipografului!

De la Academie multe speră românul obișnuit, care o privește cu respect, dus până aproape de un soi de teamă mistică față de suprema competență.

15 = 21 = 25 = ?

15

21

Dintre cei 21 de fondatori mai mult de jumătate sunt scriitori și filologi;

București, 12 iulie 1999

Acad. EUGEN SIMION
Președintele Academiei Române

25

Membri fondatori

Alexandri, Vasile	- 2 iunie 1867 (m.o. 23 august 1871)
Babș, Vincenția	- 22 aprilie 1866
Barb, George	- 22 aprilie 1866
Caragiani, Ioan D.	- 22 aprilie 1866
Cipariu, Timotei	- 22 aprilie 1866
Cosacovici (Cosacovici), Dimitrie	- 22 aprilie 1866
Dimitrovici (Dimitrovici), Ambrosiu	- 22 aprilie 1866
Gorata, Ștefan	- 2 iunie 1867 (m.o. 12 septembrie 1870)
Hasdeu, Alexandra	- 22 aprilie 1866 (m.o. 12 septembrie 1870)
Heliade-Rădulescu, Ion	- 2 iunie 1867
Hodogiu, Ionif	- 22 aprilie 1866
Hermuzaki, Alexandru	- 22 aprilie 1866
Ionescu, Nicolae	- 20 iulie 1867
Lasariu, August Treberviu	- 2 iunie 1867
Maiorescu, Titu Liviu	- 20 iulie 1867
Manasia, Ios C.	- 2 iunie 1867
Mocionei, Andree	- 22 aprilie 1866 (m.o. 12 septembrie 1870)
Mancanu, Gavril	- 22 aprilie 1866
Nagmarzi, Costache	- 2 iunie 1867
Roman, Alexandru	- 22 aprilie 1866
Rosetti, Constantia A.	- 2 iunie 1867
Șiciora, Ios G.	- 11 iunie 1866
Sinaita, Constantin	- 22 aprilie 1866
Străjescu, Ios	- 22 aprilie 1866
Urechia-Alexandrescu, Vasile	- 2 iunie 1867

Dr. Dorina N. Rusu, autoarea *Dicționarului*

Știm în ce scop a fost înființată, dar nu mai e deloc la fel de clar ce vrea astăzi cu adevărat această instituție de la noi, după cum noi nu știm ce să-i cerem. Teoretic, acolo sunt concentrate marile forțe de inteligență ale Națiunii. Dea Dumnezeu așa să fie! Problema este că n-am auzit ca Academia, care-ar putea fi un fel de Biserică laică, să se fi implicat frontal și crucial în chestiunile importante ale acestui neam. N-am auzit ca de acolo să fi venit totdeauna și cele mai înțelepte sfaturi.

Dar de ce ne-am mira, când Academia, părând lovită de amnezie totală, și-a creat și și-a romanțat mitul propriilor fondatori. Falsă temelie, discutabil prestigiu. Academia Română s-a înființat pe bani străini, iar primii ei membri n-au fondat nimic, fiind **numiți**, asemenea unor funcționari la primărie, și având o sarcină precisă, pe care nici măcar nu și-au ales-o singuri. Din motive care ne scapă, în locul acestui adevăr simplu, cu nimic înjositor, a fost aleasă formula fondatorilor. Asupra numărului acestora încă par a mai fi controverse. Bunăoară, în lucrarea *Membrii Academiei Române. 1866 – 1999. Dicționar* ne sunt oferite trei cifre: 16, 21 și 25. Concret: 1) fotografia care îi înfățișează pe „*Membrii Societății academice române*” cuprinde doar 16 chipuri, 2) în *Cuvânt înainte*, domnul președinte Eugen Simion se referă la „*cei 21 de fondatori*” și 3) Dr. Dorina N. Rusu (autoarea numitului *Dicționar*) întocmește o listă cu „*Membrii fondatori*”, care conține 25 de nume așezate alfabetic. **Cei 25 au fost numiți la patru date diferite:** în 1866, la 22 aprilie și la 11 iunie, iar în 1867, la 2 iunie și 20 iulie. Asemenea stranii cumulări de membri **fondatori** amintesc neplăcut de mult de majorările de capital prin emisiune de acțiuni la o societate comercială. Cam multe petice la un singur sac!

Informația, nervul puterii arbitrare

În mod firesc, documentarea necesară anchetei noastre jurnalistice ne obligă să mai aruncăm privirea și asupra unor pagini de pe Internet. Așa am ajuns la numărul din iunie 2003 al publicației *Lumea copiilor*, zisă „*revista celor mici*”. Ce găsesc autorii necesar să transmită populației din grădinițe și elevilor din primele clase? De pildă, domnii cu babețică la gât și frații lor care asudă făcând bastonașe sunt învățați că Eminescu a urmat „*clasa a III-a și a IV-a la școala «National Hauptschule» din Cernăuți, apoi este înscris la «Ober-Gymnasium» din același oraș*”, că „*învățătura nu prea se potrivea*

cu firea sa zbuciumată și zburdalnică” (deci: să facă sau să nu facă și ei ca el?) și că a continuat „studiile ca «privatist» (un fel de student la facultate particulară)”. Spre marea lor satisfacție, tâncii află că Eminescu a debutat „în revista «Convorbiri literare» cu poezia «Venere și Madonă». Publică apoi «Epigonii», «Fat-Frumos din lacrimă», «Mortua est», «Înger de pază» și îl recomandă pe Slavici celor de la revista «Junimea»”.

Urmează două paragrafe bine împănate cu titluri de poezii, lipsind doar referirile la Shopenhauer și citatele din Homer – în greacă, desigur.

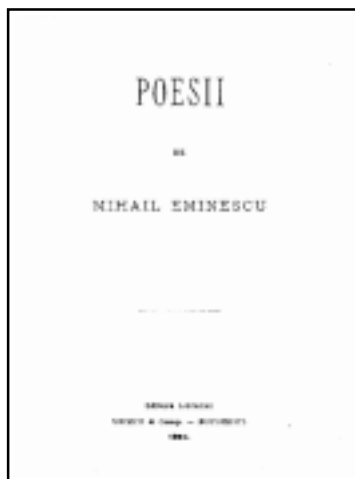
Mai departe:

„Un an mai târziu, după ce demisia de la «Timpul» nu îi este acceptată, Eminescu dă primele semne de boală, fiind internat – pe 28 iunie 1883 – la sanatoriul doctorului Șușu. Sfârșitul aceluiași an aduce apariția primului volum din poezia lui Eminescu, prefăta fiind semnată de Titu Maiorescu. Volumul conținea poeziile publicate anterior, plus încă 26 de creații lirice noi, iar pe coperta interioară scria «1884 – POESII». (Deci „1884” face parte din titlu? – n. ns.)

Internat în continuare la sanatoriu, Eminescu este zdruncinat de aflarea unei alte (?) vești proaste: moartea tatălui său (pe 8 ianuarie 1884). În septembrie, deoarece starea sănătății se îmbunătățise, participă la banchetul anual al «Junimii» și este numit subdirector la Biblioteca Centrală din Iași. Nu trec, însă, nici două luni, și Eminescu se internează din nou, de data aceasta la Spitalul «Sf. Spiridon» din Iași, unde este vizitat – printre alții – și de Alexandru Vlahuță. În 1885 este tipărit al doilea volum de poezii și, separat, în «Convorbiri literare», apare «Sara pe deal». După un tratament la Balta-Liman, se întoarce în Iași și continuă activitatea la bibliotecă... Boala, totuși, revine. După tratamente la băile Repedea (lângă Iași), urmează internarea la ospiciul Mănăstirii Neamț, apoi – în urma unui consult în Iași – este trimis în străinătate, la Halle, pentru a fi tratat de niște doctori specialiști.”

Nu mai pierdem vremea comentând toate erorile, mai mici sau mai mari, mulțumindu-ne să spunem că al doilea paragraf este astfel conceput, încât sugerează continuitatea „bolii” declanșate în 1883. Cauzele? Nici nu mai contează.

Acest text ne aduce aminte de prima vizită făcută la Chișinău ca gazetar, curând după 1990. Nu înțelegeam atunci de ce majoritatea moldovenilor întâlneau dincolo de Prut priveau cu interes rece pe toți cei din România. (Astăzi,

ostilitatea lor pare a fi și mai mare.) Și mai ciudat era că nu-și motivau atitudinea – mulți nici n-o recunoșteau (dar nici nu se străduiau să ne convingă că am greși). Am priceput totul doar după ce m-am uitat prin manualele lor școlare și după ce unul dintre ei și-a călcat pe inimă și ne-a adus aminte de vara lui 1940. Nu comentăm aici dacă au sau nu dreptate, dar poziția lor este în logica firii. Și ne ajută să înțelegem sensul adânc al afirmației: „*informația este putere*”. Acolo unde copiii sunt crescuți în regim de pui de Crevedia, otrava neadevărului făcând parte din hrana lor zilnică, minciuna se va instala atotstăpânitoare, adevărul devenind folclor. Practic, trecutul piere.

În general, folosirea *Internet*-ului presupune asumarea a tot soiul de riscuri, inclusiv cele privitor la exactitatea informației, pe această cale putându-se planta și dezinformări periculoase.

Ce să facă Academia Română? Nu ne permitem să-i dăm sfaturi, dar știm că simpla deținere a celor mai mari depozite de carte, de manuscrise și de periodice din Țară o obligă să intervină în general, și în particular în cazul lui Eminescu, căci pe *site*-ul Bibliotecii Academiei Române, jumătate din prezentarea făcută la *Istoric* sună astfel (sublinierile ne aparțin):

„Beneficiară a depozitului Legal din 1885, are în atribuțiile sale publicarea bibliografiei retrospective a cărții și periodicelor românești, precum și a unor bibliografii speciale, cum ar fi Bibliografia Mihai Eminescu sau Bibliografia Războiului de Independență, servind documentarea și cercetarea asupra științei și culturii române.

Fondurile sale se cifrează la peste 10 milioane de unități, dintre care 3.600.000 monografii și 5.300.000 publicații seriale.

Colecțiile speciale, aflate în patrimoniul Bibliotecii Academiei Române, îi asigură acesteia un loc de frunte printre instituțiile de acest fel din România. Dintre ele, colecția de manuscrise este cea mai bogată din țară, iar colecțiile Cabinetului de Stampe, cele ale Cabinetului de Numismatică, Cabinetului de Muzică și Cabinetului de Hărți sunt adevărate puncte de referință în domeniu” (text preluat, indică *site*-ul, „din vol. Acad. Duiliu Marcu: ARHITECTURA; Bucuresti, Ed. Tehnică 1960, p. 395”).

Inestimabila sa avere informativă îi impune să facă și altceva decât să o țină sub cheie. Nimeni nu-i cere să emită sentințe, căci nu asta e menirea ei. Dar a nu-și revizui propriile judecăți de valoare atunci când apar dovezi că a greșit e intolerabil. Prin forța lucrurilor, Academia Română este instituția cea mai aptă pentru ca, prin tipărituri, suporturi magnetice de orice fel sau *site*-uri, să pună la dispoziția publicului (singură sau în colaborare – de exemplu, cu Arhivele Statului) informații primare privind, de pildă, persoane și evenimente controversate (adică fațetele adevărului), fotografii autentice ori truate ale

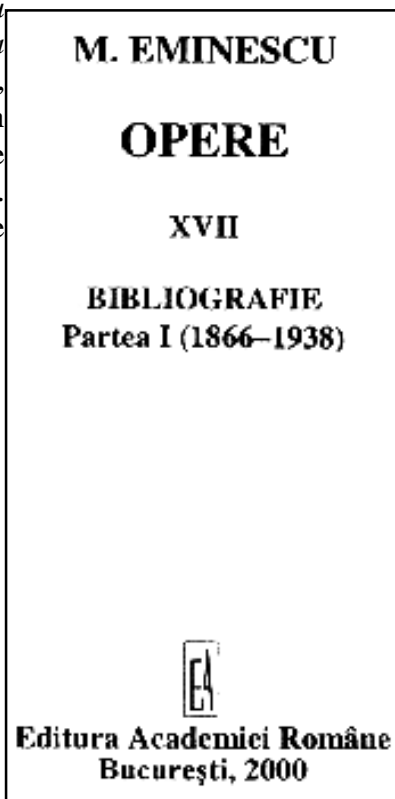
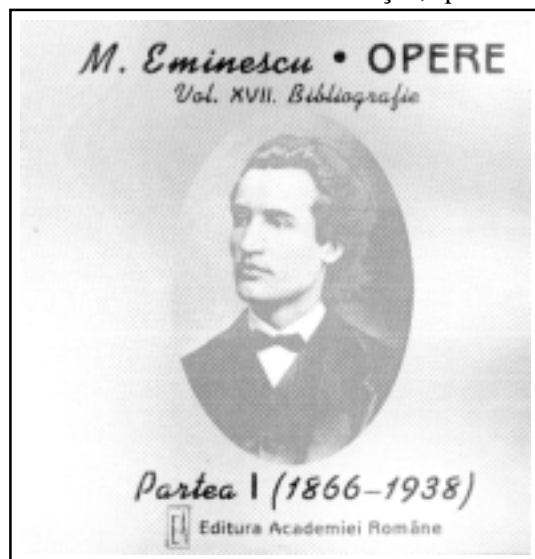
marilor personalități, precum și liste cu marile falsuri dovedite ca atare. Suntem convinși că după numai o lună specialiștii instituției (academicieni sau nu) ar putea oferi un număr impresionant de date sistematizate tematic, creându-se astfel nucleul unui centru informativ, pe care să-l viziteze oricine înainte de a-și începe documentarea. Fără a fi obligată să impună concluzii, Academia poate deveni un credibil factor de echilibru, parte într-adevăr vie a societății. Altminteri, prin lipsă de implicare și de competitivitate, ne amintește de Călinescu, care vorbea de „fosilele” ei.

Desigur, înainte de a ajuta pe alții, Academia trebuie să se ajute pe sine, căci nu ține la sânul-i bogat numai oameni onești sau pricepuți. Dovadă, ultimul volum din OPERE (XVII).

Iată despre ce este vorba.

În anul 2000, declarat chiar Anul-Eminescu, Academia Română a pus în circulație un CD-ROM, a cărui prezentare grafică de vede în facsimil.

CD-ul nu este numai greu de folosit, dar are și un conținut straniu, dat fiind enunțul de pe copertă: „*M. Eminescu* ♦ *OPERE // Vol. XVII. Bibliografie // Partea I (1866 – 1938)*”. Din întreaga lui capacitate, bibliografia ocupă doar circa 4 la sută, iar în jur de 3 la sută revin unor pagini facsimilate din volumul *Poesii*, prefațat de Maiorescu. De ce tocmai această ediție, pe care

Eminescu a urât-o? Tot din considerente care ne scapă, nu sunt integral prezentate în facsimil nici măcar versurile grupate la opțiunea *Poezii ilustrate grafic și sonor*, deși programul are și o facilitare expresă de a „întoarce pagina” (facilitate a cărei prezență trebuie să o ghicești). Bunăoară, *Luceafărul* este recitat integral, dar facsimilele cuprind doar 14 strofe (primele și ultimele două pagini, așa cum apar în ediția Maiorescu).

Doina este reprodusă, dar nu este recitată, probabil, din motive similare celor care au făcut ca decenii în șir să fie interzisă. Interzicerea ei în a doua jumătate a veacului trecut n-a făcut decât să continue o situație instaurată în 1895 și respectată și de O. Minar, care în *Programa analitică pentru bacalaureat* din 1933 – vezi *Colecția de legislație școlară* – ocolește *Doină*. De aceea, G. Ștrempel are dreptate când afirmă că „în 1950, el [Eminescu] nu era prea iubit” de către oficialități, dar adevărul este că situația din 1950 nu a fost deloc ceva nou, ci o veche moștenire.

Revenim la CD-ul nostru. Când atacă *Scrisoarea III*, recitatorul începe cu „Un sultan dintre aceia...”, dar înregistrarea se încheie cu versul: „Ear în urma lor se-ntinde falnic armia română”, eliminându-se așadar exact partea cenzurată încă din secolul al XIX-lea. Într-un cuvânt, nimic nou. Avem convingeri (sau obligații?) și le respectăm.

Dacă pentru versurile lui Eminescu nu s-a găsit destul spațiu pe CD, în schimb, 76 de procente din capacitatea acestuia au fost alocate unor fișiere audio: 9 cântece pe versuri de Eminescu, 27 de poezii recitate (unele fragmentar), prefață și prezentare (ca pentru analfabeți), iar 13 procente revin unor *clip*-uri banale (mulți copii pot face lucruri mai interesante și superioare calitativ).

Cine cântă pe CD-ul Academiei? Diverși, singura melodie cu adevărat inspirată părându-ni-se a fi cea a trupei *Mondial* (*Atât de fragedă*) – din păcate, înregistrarea este de foarte slabă calitate. Cine citește? Preferăm să nu dăm nume. Spunem doar că este vorba de vechi monștri sacri ai scenei românești, înregistrați cu decenii în urmă. În cele mai multe cazuri bătrânicioase, uneori parcă muribunde, când nu par ecouri dintr-un coșmar al lui Bacovia, rămas brusc fără apă, vocile amintesc de fataliști faliți care zac la pat răpuși de dureri de șale. Deși personalități foarte puternic individualizate pe scenă, când recită din Eminescu, seamănă între ei neașteptat de mult, parând să fi avut un regizor care ținea morțiș să dea o **anumită** fațadă complexului Eminescu, cât mai mohorâtă. Să fie totul doar rodul momentului istoric, pe-atunci pretinsul pesimism eminescian fiind susținut

cu și mai mare îndărătnicie decât astăzi, când G. Ștrempel și cei conduși de dumnealui în fructuoase „*ședințe de discuții*” se numără printre puținii care găsesc la un Eminescu al lor doar „*tristetea și strălucirea lui*”? De-aici sobrietatea morbidă, monotonia exasperantă?

Pe același CD intitulat *M. Eminescu ♦ OPERE // Vol. XVII. Bibliografie* găsim și o stupefiantă prezentare radiofonică a basmului *Făt-Frumos din lacrimă*. Dramatizat tot de un nume destul de sonor în branșă, ciobul de basm începe abrupt, de undeva dinspre ultimul sfert al textului, de la cuvintele: „*El se urcă pe cal cu buzduganul de-a umere*”, și se încheie după mai bine de trei minute și jumătate cu un încurajator nechezat de cal. Curat Anul Eminescu!

Excepționale să fi fost interpretarea actorilor, muzica și vocile cântăreților ori dramatizarea basmului, tot nu aveau ce să caute în OPERE. XVII, care nu e totuși o casetă pirat, ci unul dintre volumele care încheie așa-numita *ediție Perpessicius*. Alături de *Bibliografia* eminescienă puteau sta falsurile depistate, facsimile ale unor documente sau opiniile unor oameni de cultură, care se rostesc avizat despre Eminescu și opera lui (sunt atâtea), Eminescu cântat sau recitat putând face obiectul unui CD special.

În sfârșit, CD-ul Academiei folosește pentru comprimarea fișierelor un format tipic CD-urilor audio și pe care-l putem înțelege atunci când ar fi vorba de Pavarotti sau de Maria Calas, dar nu și în cazul unor funcționari, care numai privighetori nu-s. Nu vrem să se înțeleagă că am fi împotriva înregistrării vocii domnului G. Ștrempel cale de 6 minute, cu banii sponsorilor sau chiar cu ai Statului, după cum n-am avea nimic împotriva ca pentru asta să fie și plătit, căci e munca dumnealui. Dar ca înregistrarea respectivă să ocupe de 150 de ori mai mult decât întregul volum *Poesii* ni se pare un pic exagerat, deoarece dacă ne-ar întreba cineva ce anume preferăm să găsim într-o **lucrare declarată ca fiind închinată lui Eminescu și apărută în Anul Eminescu**: opera acestuia sau glasul unui funcționar al Bibliotecii Academiei Române, în nici un caz nu am alege a doua variantă.

Calitatea produsului academic poate fi apreciată și prin comparație. Tot în 1999-2000, cei de la *Petar Software* din Botoșani au lansat pe piață un excelent CD care cuprinde, pagină cu pagină, primele 16 volume din OPERE și față de care – și ca grafică, și ca gândire, și ca programare – oferta Academiei Române rămâne o modestă încropire de garsonieră confort IV. Un exercițiu. Păcat de munca majorității bibliografilor (se va vedea imediat de ce subliniem că nu ne referim la toți).

Cine folosește *Internet*-ul știe că astăzi circulă și o alcătuire cuprinzând *Poeziile ediției princeps* ale lui Eminescu. Are 0,2 MB, pe un CD cu capacitatea celui lansat de Academie încapând trei mii de asemenea fișiere – adică tot atâtea cărți de mărime egală. Totodată, programul folosit pentru a-l deschide permite între altele adnotarea pe marginea textului, căutarea anumitor cuvinte sau marcarea și copierea strict a pasajelor care interesează (nu ca în cazul CD-ului Academiei, unde vrei doar un rând și ți se dau zeci de pagini, de nu mai știi cum să smulgi imprimanta din priză). Varianta la care ne referim nu prezintă în facsimil ediția Maiorescu, ba nu-i publică nici prefața (dar asta nu impietează, căci nu Maiorescu este autorul, iar prefața nu conține adevărul).

„Nestrămutat chiar în fața evidenței”

Înainte CD-ului din 2000 a fost însă volumul tipărit în anul precedent.

Să începem cu *Prefața* lucrării. Semnată și citită de G. Ștrempel, datează din „noiembrie 1998”, fiind, se pare, prima realizare audio a Colectivului de lucru condus de domnia sa. Aici, domnul Ștrempel informează:

„Am urmărit câțiva ani buni colectivul de lucru și am condus zecile de ședințe de discuții purtate asupra metodologiei adoptate, dar nu numai. Întreaga grupare de specialiști, unii detașați pentru necesități legitime, de la alte servicii, și-a făcut datoria, dacă nu de dragul instituției, întotdeauna, de dragul lui Eminescu, fără îndoială. Căci apropiindu-se, zi de zi, de tristețea și strălucirea lui s-au deprins să-l iubească și să-l respecte.”

Ne bucurăm să citim și să auzim că Eminescu este atât de iubit la Academia Română și nu contestăm că grupul a tins *in corpore* spre el, dar dacă n-au găsit decât *tristețe* și *strălucire*, înseamnă că au greșit drumul, „*apropiindu-se, zi de zi*” de o iluzie. Precizările directorului general al Bibliotecii Academiei Române sunt însă binevenite, căci nu-i rău să cunoaștem cât de târziu „*s-au deprins să-l iubească și să-l respecte*” anumiți cercetători pe Eminescu, precum și cine anume încă se mai numără printre susținătorii teoriei privind așa-zisul lui *pesimism*.

Iar dacă „*La data apariției ultimului volum (OPERE XV, 1993 – n. ns.), bibliografia era terminată în forma ei primară, fiind necesare doar revizuirii, rectificări unele completări*” (G. Ștrempel, *Prefață* vol. XVII), faptul nu prea este de natură să probeze iubire față de Eminescu. Ba nici măcar exces de

pasiune profesională, căci, totuși, între 1993 și 1999 sunt 6 ani, iar lucrarea are 11 autori și 16 colaboratori, care doar inventariază cărți și articole, nu le și scriu. Problema reală pare să fi fost una mai veche: **nu s-au oferit bani pentru această muncă.** (Nu acuzăm, dar nici nu acceptăm împăunări gratuite.) Nimeni n-a fost dispus să-și sacrifice timpul liber sau timpii morți de la slujbă, pentru bibliografia Eminescu. Explicații de soiul: „*între timp se schimbase optica cu privire la planul lucrării*” sau „*fluctuațiile intervenite în conducerea serviciului*” nu rezistă, deoarece nu șefii redactează asemenea lucrări, iar esențial nu era modul în care avea să fie organizat materialul, ci **existența lui.** Fișele nu sar singure de la locul lor când se schimbă directorii, iar criteriul cronologic a existat dintotdeauna și mai mereu a dat roadele cele mai bune. Împărțirile tematice și indexurile (oricâte), puteau fi (oricând și de oricine) grupate la încheiere, conținând trimiteri la paginile din volum. Oricum, până în 1889 firul vieții lui Eminescu trebuia să se deruleze neîntrerupt, astfel încât să poată fi lesne sesizate contradicțiile, reacțiile la diverse evenimente ori informațiile care dau de gândit. De altfel, așa cum se va vedea, tocmai „*optica cu privire la planul lucrării*” este cea care îndepărtează de adevăratul Eminescu.

Nu credem că suntem de rea-credință dacă aducem în discuție realități ocolite de alții. Întâi, amintim că încă din 1960 (dacă nu anterior) Biblioteca avea „*în atribuțiile sale*” publicarea „*unor bibliografii speciale, cum ar fi Bibliografia Mihai Eminescu*”, dar lucrul n-a demarat decât în 1965. Când luăm în calcul faptul că volumul în discuție este rodul eforturilor unui „*număr apreciabil*” de persoane (40, din 1965 până în 1999), care l-au produs muncind 24 ani în regimul trecut (1965-1989) și alți 10 în cel prezent (1990-2000) – din care 6 ani de „*revizui, rectificări, unele completări*” – și când știm că vor urma alte două – poate chiar trei – lucrări similare, înțelegem că, la mai bine de un secol de la stingerea sa, Eminescu încă mai asigură o pâine specialiștilor. Nu o spunem nici cu reproș, nici cu invidie. Constatăm, pur și simplu și ne gândim că măcar pentru asta Eminescu merita să fie iubit și respectat de absolut toți autorii *Bibliografiei*.

Ilustrația volumului XVII atrage și ea atenția. Întâi, prin absența unei liste a facsimilelor inserate, apoi prin cele alese spre publicare (dintre toate, cel mai util este acela care prezintă tomul întâi al lucrării lui Eudoxiu Hurmuzaki, *Fragmente din istoria românilor* [1879], deoarece dovedește involuntar că numele traducătorului, Eminescu, nu apare, așa cum avea să se întâmple cu Slavici, în volumele următoare). Colectivul de autori prezintă

capul de pagină al „ziarelor cu care polemizează Eminescu” și al unor publicații străine, dar li s-a terminat hârtia tocmai la *Timpu!*

Larghețea cu care sunt prezentate lucrările care literaturizează viața lui Eminescu surprinde, deoarece nu la fel se procedează și cu cele care publică documente autentice. Despre Călinescu știam că este marea slăbiciune a multora din Academie. Dar Riria, cu penibilul ei „*Dialog dramatic în 5 scene*”, intitulat *Ultima rază din viața lui Eminescu?* Sunt atât de meritorii romanele *Bălăuca* și *Mite*, scrise de E. Lovinescu cu neîmplinita speranță declarată că va eclipsa monografia lui Călinescu? Au extaziat publicul romanele semnate de Cezar Petrescu (*Luceafărul*, *Nirvana* și *Carmen Saeculare*, unite sub titlul generic *Romanul lui Eminescu*)? Ce criteriu a operat pentru a aduce în față lucrări știute ca fiind nu doar partizane, ci și siropos literaturizate, toate provocând polemici aprinse la apariție? De ce Academia Română prezintă numai lucrările uneia dintre taberele care și l-au disputat pe Eminescu?

Detaliu interesant, Riria apare în volum, dar este eliminată pe CD, unde locul ei e luat de doctorul C. Vlad, cu textul său profund denigrator (*Mihai Eminescu din punct de vedere psihanalitic*), scris în mare măsură pe baza monografiei „*divinului*”. (Strict informativ, pentru că se potrivește situației și pentru că din rațiuni copilărești DEX și MDE au eliminat acest cuvânt: în dicționarul lui I. A. Candrea se precizează că **vlad** „se zice cuiva care se amestecă în vorba altora și spune o prostie”.)

Din *Lămuriri privind metodologia și structura lucrării* aflăm:

„Din dorința, altfel legitimă, de a descoperi și aduce la lumină cât mai multe date și imagini fotografice ale lui Eminescu, din entuziasm, nepricepere sau, uneori, incorectitudine, au fost puse în circulație, drept autentice, fotografii false (Caragiale avertizează asupra acestei realități încă din 1892: „mă revoltă și scandalul cu portretele și busturile puse fără sfială în circulație ca fiind ale lui” [Două note] – n. ns.). Astfel, în 1909, Octav Minar publica o fotografie a lui Eminescu la Mănăstirea Neamțului, evident

Din dorința, altfel legitimă, de a descoperi și aduce la lumină cât mai multe date și imagini fotografice ale lui Eminescu, din entuziasm, nepricepere sau, uneori, incorectitudine, au fost puse în circulație, drept autentice, fotografii false. Astfel, în 1909, Octav Minar publica o fotografie (E) a lui Eminescu la Mănăstirea Neamțului, evident un fals grosolan, în care a fost folosit ultimul portret, cel din 1887. Faptul este cu atât mai regretabil cu cât această fotografie, pretins autentică, a fost apoi luată drept sursă de inspirație pentru portrete în ulei (D. Stoica etc.). După aproape 30 de ani, exegetul lui Eminescu, George Călinescu, va publica, în 1938, cu tonal autoritar pe care doar entuziasmul descoperirii îl poate justifica, o fotografie a postului la tinerețe care, după cum s-a dovedit, îl reprezintă pe Constantin Bălănescu, actor ieșean, binecunoscut în epocă. Nestrămutat chiar în fața evidenței, George Călinescu va reproduce fotografia și după publicarea unor argumente peremptorii ale neautenticității ei, fiind reluată de editori și în edițiile postume criticii.

M. Eminescu. *OPERE*, Bibliografie (volumul XVII), Partea I, 1999

un fals grosolan, în care a fost folosit ultimul portret, cel din 1887. Faptul este cu atât mai regretabil cu cât această fotografie, pretins autentică, a fost apoi luată drept sursă de inspirație pentru portrete în ulei (D. Stoica etc.). După aproape 30 de ani, exegetul lui Eminescu, George Călinescu, va publica, în 1938, cu tonul autoritar pe care doar entuziasmul descoperirii îl poate justifica, o fotografie a poetului la tinerețe care, după cum s-a dovedit, îl reprezintă pe Constantin Bălănescu, actor ieșean, binecunoscut în epocă. **Nestrămutat chiar în fața evidenței, George Călinescu va reproduce fotografia și după publicarea unor argumente peremptorii ale neautenticității ei, fiind reluată de editori și în edițiile postume criticului** (subl. ns.).

Socotim inutil a zăbovi asupra imaginii de pe coperta volumului Eminescu de Octav Minar, apărut la București în 1935, și care reprezintă un copil de 4-5 ani așezat pe un fotoliu, faptul putând crea neplăcute confuzii.” (Nu înțelegem ce „neplăcută confuzie” ar putea provoca fotografia unui „copil de 4-5 ani” și credem că, dimpotrivă, tocmai aceste falsuri ar trebui inventariate și publicate rapid, pentru ca publicul neavizat să nu poată fi păcălit de tot soiul de escroci.)

Ne bucură că Academia recunoaște *nestrămutarea* lui Călinescu, dar nu și faptul că ea, depozitara tuturor manuscriselor eminesciene, nu acționează în nici un fel pentru a stopa perpetuarea falsurilor. Am prefera fapte, nu lacrimi uscate, căci dacă fiecare continuă să facă rău altora, scriind ce vrea despre aceștia chiar după ce îi sunt aduse „argumente peremptorii” că greșește, vina nu mai e atât a lui, cât a celorlalți. A rămâne „*Nestrămutat chiar în fața evidenței*” nu-i semn bun pentru nimeni – psihiatrii pot da detalii. Iar dacă până și astăzi Academia Română încearcă să îndulcească situația neverosimilă mai sus relatată, „entuziasmul descoperirii” devenind scuză pentru promovarea neadevărului, lucrurile sunt chiar foarte grave.

Își imaginează cumva Academia Română că, recunoscând o seamă de lucruri evidente printr-un mic text citit de foarte puțini, se acoperă moralmente? Pasivitatea acestei instituții față de încăpățânarea „divinului” surprinde și nu tocmai, pentru că, la urma urmei, are ea căderea morală să-l denunțe pe Călinescu ca „*nestrămutat chiar în fața evidenței*”, câtă vreme procedează similar? Nu „nestrămutată” a rămas și ea atunci când felurite semnale critice – inclusiv ancheta noastră jurnalistică – i-au prezentat atâtea alte *evidențe*? Dacă socotește că noi nu am avea „argumente peremptorii”, de ce nu dovedește că am greși? De ce nici măcar nu redeschide subiectul? Să nu te-ntrebi: Academia Română a făcut jocul lui Călinescu sau, dimpotrivă, Călinescu a făcut jocul Academiei Române, care l-a și premiat?

Dar toate acestea pot fi socotite fleacuri, comparativ cu faptul că *Bibliografia* din 1999, care trebuia (și putea) să fie neutră, se dovedește mai

mult decât tendențioasă în oglindirea adevărului privind îndeosebi destinul **gazetarului** și **cetățeanului** Eminescu. Este de natură să inducă în eroare prin sugestie, prin omisiune, prin minciună și, nu în ultimul rând, prin prezentarea propagandistică a unor autori preferați.

Zosin, denigratorul lui Eminescu, răsfățatul bibliografilor

În sumarul volumului XVII al OPERE, la „Referințe despre viața și opera lui Mihai Eminescu”, un subcapitol tratează „*Reflectarea sa în literatură*” (care „sa”? viața sau opera?). Aici, de pildă, un anume M. Codreanu apare la poziția **5860** cu propriul volum de versuri numai și numai pentru că, ne anunță Colectivul academic, cartea lui este „*dedicată memoriei lui M.E.*” Și, spre știință, se precizează și tipografia implicată în demers: H. Goldner, 1901. Oare chiar se poate *reflecta* Eminescu în literatură printr-o simplă dedicație? Este dedicația literatură?

Disproporționat de multă atenție se acordă și Mitei Kremnitz. Bunăoară, la poziția **5834** este anunțat:

„GEORGE ALLAN [KREMnitz, MITE]: *Fluch der Liebe! [Blestemul iubirii]* Novellen von... Leipzig, Verlag von Wilhelm Friedrich, 1881, 190 p.

Volumul cuprinde nuvela **Das Liebebild** în care i se face o caracterizare lui M.E., p. 44–93.”

Nu știm nici cum demonstrează autorul mențiunii că Mite l-ar caracteriza pe Eminescu, nici dacă e de bine sau de rău. La pozițiile **13275** și **14563** (care au conținut aproape identic), sunt enunțate principalele subiecte abordate de Călinescu într-un articol. Mite figurează doar pentru că, zic autorii Bibliografiei: „*muza poetului din Atât de fragedă și Bogdan Dragoș (1876), presupune a fi Mite Kremnitz*”. Dacă este firesc să fie menționate paginile conținând *Amintiri fugare despre M. Eminescu (încredințate fiului meu adoptiv)*, nu ne par de folos și referirile altora „*la memoriile lui Mite Kremnitz*” (**11814**, de pildă), căci așa, din referire la referire, împovăram la nesfârșit (și degeaba) rafturile bibliotecii.

Cei care au produs Bibliografia Eminescu par să fi uitat că *mass media* cuprind și radioul și televiziunea. Văzând ciudatele criterii aplicate până acum,

suntem curioși cum se vor descurca în bibliografiile următorilor ani cu sutele de mii de „referiri din referiri” făcute de cine vrei și cine nu vrei prin aceste două canale de informare.

Toate exemplele de mai sus ar putea fi socotite ne semnificative, dacă situația nu s-ar repeta și în cazul altor autori. Reamintim titlul volumului: „**BIBLIOGRAFIE. Viața – Opera. Referințe**”. Este vorba de viața și de opera **reale**, nu de ficțiuni. „*Referințele*”, o arată și titlul, privesc – și ele – strict „*viața și opera*” aceluiași Eminescu. În consecință, subcapitolul *Reflectarea sa în literatură* trebuia să fie un apendice al lucrării, căci între scrierea unui roman despre Eminescu și crearea unui bust mai mult sau mai puțin stilizat nu diferă decât mijloacele de exprimare. Romanele pornesc de la unele fapte din viața lui Eminescu, dar rămân opere doar **inspirate dintr-o realitate obiectivă**, cuprinzând în proporții variabile adevăr și minciună. Oglindirea în literatură poate alcătui, așadar, un capitol distinct, plasat în anexa lucrării, nicidecum în miezul acesteia, astfel încât cel mai puțin avizat nu mai știe ce este autentic și ce nu. (Statutul de critic literar al lui Lovinescu, de pildă, poate induce și mai mult în eroare). Romanul, nuvela ori schița inventează personaje care pot aminti de anumite persoane, dar nu sunt biografii sau studii lucide asupra personalității cuiva. De altfel, Colectivul de autori ne informează (5988) că după apariția romanului lui Lovinescu, în articolul *Psihologia erotică a lui Eminescu* (Rampa nouă ilustrată, 25 decembrie 1934),

„Autorul afirmă, printre altele, că bazându-se pe memoriile lui Mite Kremnitz, a încercat să definească psihologia erotică a lui M.E., în romanul *Mite*.”

De la o asemenea documentare, ce rezultate puteam aștepta? „*Reflectarea*” se face la mâna a doua, pornind de la o altă „*reflectare*”, pusă pe hârtie de o femeie nemulțumită. Inevitabil, înainte și după publicarea unui roman, în gazete apar tot felul de știri, se stârnesc polemici. Așa s-a întâmplat, de exemplu, și cu romanul *Mite*. Reacția presei poate folosi celor care vor să scrie despre Lovinescu, dar nu-i ajută cu nimic pe cei interesați de Eminescu, întrucât nu există nici o legătură între „*viața și opera*” acestuia din urmă și așa-numitele „*anticipări*” privind ba faptul că „*E. Lovinescu scrie la Fălticeni romanul Mite*” (5970), ba „*apariția, în toamnă, a cărții lui E. Lovinescu*” (5971), ba că „*E. Lovinescu va publica: Dragostea lui Eminescu*” (5974), apoi iar că „*volumul urma să apară la toamnă*” (5976) și din nou că „*se anunță apariția, pentru luna noiembrie*” (5977)? Culmea, în pofida acestei aparente acribii, data exactă a lansării romanului *Mite* nu ni se face cunoscută!

Când în Bibliografia întocmită de Academie numai asemenea „*anticipări*” ocupă vreo 20 de poziții, nu-i greu de bănuț cât spațiu tipografic este rezervat comentariilor. Și n-apucă să se încheie paginile cu ecouri la *Mite*, că totul este reluat – de data aceasta cap de afiș fiind celălalt roman al lui Lovinescu, *Bălăuca*. Problema nu este aceea că s-ar fi stricat prea multă hârtie pentru Lovinescu, într-o carte dedicată exclusiv lui Eminescu. Alte lucruri supără. De pildă, amestecarea informațiilor literaturizate cu cele reale. Biografia romanțată poate fi plăcută și utilă, dar în cazul nostru ea nu a făcut decât să conserve vreme de peste un secol false impresii despre Eminescu. În nefericită competiție cu Călinescu, Lovinescu a inventat ce l-a dus mintea și ce l-a lăsat inima, dar ceilalți n-au tratat opera lui ca atare, ci au socotit-o reconstituire a realității, dându-i astfel o greutate pe care n-o merita și încurcând merele cu perele. Reacțiile la apariția romanelor lui Lovinescu nu s-au limitat la analiza estetică – aceasta nici n-a mai prea contat. Aproape totul a fost raportat la percepția individuală asupra subiectului (preexistentă) și la fapte mai corect sau mai deformat cunoscute despre Eminescu, **persoană** devenită **personaj**. Recenziile nu au adus nici un element nou privind viața sau opera lui Eminescu, totul fiind o dezbatere sterilă, adesea dirijată de mama tiroidă. E greu să fii biograf, pentru că e greu să vrei și să poți să intri în pielea și în cugetul altcuiva. Ar putea spera un **critic** să înțeleagă vreodată **creatorul** de geniu? Implacabil, *Mite* și *Bălăuca* dovedesc că nu. Probabil, Lovinescu știa asta și de aceea nici nu s-a străduit să slujească adevărul.

Firește, cu *Viața lui Mihai Eminescu*, varianta Călinescu, s-a procedat în mod similar. Cartea (socotită de Eugen Ionescu a nu depăși „*tehnica unei simple vieți romanțate cu unele date exacte*”) a apărut în 1932, dar a început să fie anunțată încă din toamna lui 1931. Care rostul unor asemenea știri de presă în *Bibliografia Eminescu*? Ce conțază reclama de presă, pe marginea unor lucrări încă netipărite? Nu e prea de-ajuns **publicitatea** făcută în epocă unor critici literari certați cu adevărul?

Și mai neplăcută este altă constatare: în vreme ce Colectivul de autori a găsit pentru romane câteva pagini în care să presare alternativ „*recenzie laudativă*” și „*recenzie elogioasă*”, accidental și câte-o „*recenzie critică*” (recenzia nu este **critică** prin definiție?), a omis anumite texte publicate în momente-cheie ale vieții lui Eminescu. De asemenea, a putut să tipărească facsimile după pagina de gardă a romanelor lui Lovinescu și Cezar Petrescu atât de defavorabile imaginii lui Eminescu, dar n-a socotit **științific** să ofere facsimile după „documentele” lui Zosin, după manuscrisul lui Onicescu sau

după acela al lui Bojeicu și nici după documentele medicale și polițienești-administrative (care, dacă Eminescu a fost așa cum pretind dumnealor, era obligatoriu să-i fie întocmite). Ce să facem cu **recenziile laudative** la adresa unor scriitori care-au scris ce-au vrut despre Eminescu, când lipsesc piesele nodale care i-au marcat acestuia destinul? Să nu te-ntrebi dacă nu cumva unii din sau de pe lângă Academia Română s-au contaminat de la cei cu tendințe anti-Eminescu declarate?

Un articol precum: *Chopin și Mihail Eminescu din punct de vedere medical* chiar are ce căuta la capitolul intitulat *Personalitatea poetului*? Și dacă s-a găsit de cuviință să se extragă **poetul** din întreg, de ce nu a fost rezervat și un subcapitol intitulat **Personalitatea gazetarului**? Pentru că Maiorescu reduce în 1889 opera lui Eminescu la poeziile pe care le-a publicat el la Socec? Autorii Bibliografiei (1999) s-au mulțumit să întocmească subcapitolul „*Jurnalistică*”, în care au copiat titlurile articolelor cuprinse în volumele IX – XIII al OPERE. Nu găsim însă o cât de mică explicație privind conținutul lor – măcar al celor mai importante. Criteriul care a făcut ca pentru Lovinescu să se facă precizări de soiul: „*se anunță apariția, pentru luna noiembrie*”, de ce nu a mai funcționat și în cazul lui Eminescu, cel căruia – nu-i așa? – îi este închinată lucrarea? Unde sunt, bunăoară, referirile pe care ziarul guvernamental *Românul* le făcea atât de des la ceea ce scria Eminescu în *Timpul*? De ce nu sunt menționate polemicile lui Eminescu? Pentru că, vorba președintelui Academiei, am găsi „*utopia eminesciană*”? De ce nu suntem lăsați să apreciem singuri? De ce nu se acordă creditul minim puterii noastre de a discerne?

Dar Eminescu nu este singurul la care se termină generozitatea Colectivului condus de domnul G. Ștrempel. La subcapitolul *Cărți consacrate lui M. Eminescu*, poziția **4254** anunță existența volumului în care Cornelia Emilian a publicat scrisorile primite de la Harieta (trei-patru chiar de la Eminescu). Acest volum cuprinde textul integral al epistolelor și constituie prima adunare între două coperti a acestei corespondențe cu cântec. În pofida acestui lucru, în *Bibliografie* „inventarul” nu este însoțit de absolut nici o notă referitoare la conținutul scrisorilor, așa cum se procedează în alte cazuri. Nimic! Numele Harietei a apărut pentru că n-a putut fi ocolit. Faptul este vădit părtinitor, întrucât fiecare dintre epistolele Harietei reprezintă un **document** în sine, mult mai important decât majoritatea știrilor din ziare.

Ulterior, aceeași corespondență avea să fie retipărită și de I. E. Torouțiu, în *Studii și documente literare* (volumul IV, 1933). Față de acesta, G. Ștrempel

are atitudini deconcertante. Pe un *site* al Bibliotecii pe care o conduce, îl plânge și mai că-i mulțumește pentru donația făcută (Dumnezeu știe în ce condiții!):

„Printre donatorii deosebiți trebuie pomenit Ilie Torouțiu, care, împins la sinucidere de mizeriile vieții, a lăsat prin testament Bibliotecii o neprețuită colecție de manuscrise și documente literare, printre ele figurând autografe Eminescu, Caragiale, Maiorescu, Slavici etc., toate ridicându-se la peste 11.000 de piese” (vezi Biblioteca Academiei Române după 130 de ani).

În Bibliografia pe care a coordonat-o același domn Ștrempel, pentru cele 13 volume ale lui I. E. Torouțiu (primul editat împreună cu Gh. Cardaș), editorii de la Academie n-au avut însă mai mult de o pagină și vreun sfert, totul scris îndesat, parcă în dușmănie (**7404**). Și asta cu toate că măcar volumul IV al *Studii...* este, recunosc și dumnealor:

„dedicat «Memoriei lui Eminescu, geniu al Junimii și neamului, al umanității și veacurilor»”. (Din altă notă aflăm că „volumul ... cuprinde 300 de pagini referitoare la poet” – din circa 500, adăugăm noi.)

Aici, cel puțin, **numele Harietei nici măcar nu este pomenit**, despre paginile 190–280, unde este publicată corespondența ei cu Cornelia Emilian, notându-se sec:

„corespondență care cuprinde referiri M.E.”

Prin frapant contrast cu aria lucrărilor literare, apariția volumului IV din seria Torouțiu nu este anunțată și separat, cum era firesc și cum de altfel se și procedează cu celelalte tomuri editate până în 1938. În schimb, sunt menționate o mulțime de texte de gazetă care se referă la acest volum închinat *„Memoriei lui Eminescu”*. Dacă principiul aplicat de Academia Română în prezentarea lucrării lui Torouțiu (care, în pofida scăderilor ei – în cazul lui Eminescu mergând uneori până la neadevăr – rămâne o operă fundamentală, de neocolit) ar fi fost respectat și în cazul presei, actuala *Bibliografie* s-ar fi redus la circa o sută de pagini. Dovadă că prezentarea epistolelor Harietei constituie o abatere de la regulă și de la profesionalism găsim, de pildă, la poziția **4366**, unde încropirii *Cum a iubit Eminescu*, semnată de O. Minar (sub 200 de pagini), îi este afectat mai mult spațiu decât celor 13 volume ale lui Torouțiu la un loc, în ciuda faptului că opinia cvasi-unanimă privitor la onestitatea autorului nu este deloc una favorabilă (titlul mai este pomenit și la numerele **4353** și **4360**, la a doua adresă având o explicație ce pare

desprinsă dintr-o monografie). Nu spunem că **aici** s-ar proceda rău cu Minar, ci că i se face o nedreptate lui Torouțiu (și prin el, nouă).

Cine consultă *Bibliografia*, degeaba caută informații acolo unde figurează prima sursă care a publicat integral scrisorile Harietei. Ceva amănunte despre acestea va găsi însă la subcapitolul *Scrisori între diverse persoane, despre Mihai Eminescu*, unde sunt menționate scrisorile publicate **fragmentar** în diverse texte. Aici, autorii volumului XVII al OPERE au spațiu tipografic pentru a prezenta inclusiv primele cuvinte cu care începe **fragmentul**, dar nicăieri nu fac trimitere la sursele inițiale, care conțin textele în bloc și în întregime lor. În schimb, amabili ca trișorul care se pregătește să-ți ia banii indică: „*Reprodus fragmentar și în...*” De ce? Pentru că – asemenea oricărei amputări arbitrară – în majoritate covârșitoare fragmentele au fost folosite **împotriva lui Eminescu**.

Aici, la „fragmente”, apare cu insistență numele lui Zosin și al articolului lui, *Nebunia lui Eminescu*, care între pozițiile **9808** și **9812** inclusiv poate fi citit de zece ori. Pretextul: menționarea publicării de către Zosin a unor pasaje din câteva epistole ale Harietei – epistole care, repetăm, au fost integral publicate de alți autori, dar unde nu se mai specifică, așa cum se procedează cu Zosin, primele cuvinte ale textului.

Interesul deosebit pentru Zosin este demonstrat și altfel.

„**4315 ZOSIN [PANAITE]: Nebunia lui Eminescu.** București, Inst. de Arte Grafice «Eminescu», p. 3-8 (Revista medicală «Spitalul», nr. 11, 1903) (Extras).”

Poziția **4315** este inclusă la *Cărți*, capitolul *Cărți consacrate lui M. Eminescu*, subcapitolul *Viața*. Este cumva *Nebunia lui Eminescu* o **carte** apărută în 1903? Așteptăm să o vedem, dar ne îndoim că ne va fi vreodată arătată, câtă vreme nici autorii *Bibliografiei* nu oferă vreun detaliu despre ea, deși s-au arătat deosebit de generoși în informații despre autor. Noi știm că *Nebunia lui Eminescu* este un simplu **articol**, a cărui redactare nu permite nici o bănuială că ar fi parte dintr-un întreg mai mare. De aceea, nu înțelegem la ce fel de „extras” se face referire. Nu ne-ar mira însă să fie vorba de un aranjament la locul de muncă, ca să zicem așa, prin xerografierea articolului și prezentarea lui separat de revista *Spitalul*.

La poziția **8466** surpriză: textul de la **4315** se repetă identic, dar îi mai sunt adăugate niște trimiteri la diverse produse intelectuale, ultimul fiind *Efectele tutunului și consecințele fumatului asupra organismului omenesc*, apărut în *Gazeta Lugojului* la 24 decembrie 1922 (oricine bănuiește cam

despre ce poate fi vorba într-o bibliografie dedicată lui Eminescu). **8466** se află în subcapitolul *Lucrări despre M. Eminescu, apărute fragmentar în periodice*. Mișcare inteligentă sau hazard? Dacă ar fi întâmplare, ce părere să ne facem despre „zecile de ședințe de discuții purtate asupra metodologiei adoptate” sub bagheta domnului G. Ștrempel?

Un detaliu cel puțin suspect: nici la **4315**, nici la **8466** nu se scrie vreun cuvânt despre faptul că **acest articol este unicul loc în care se găsesc „transcrise” pretinsa constatare medicală și așa-zisa trimitere redactată la 6 noiembrie 1886, prin care Spiridonia l-ar fi internat pe Eminescu la ospiciul de la Neamț**. Și, bineînțeles, nu se menționează nici un cuvânt despre faptul că **Zosin este unica sursă care ar pretinde că ar fi văzut cele două documente**. Dubioasă este și plasarea articolului *Nebunia lui Eminescu* la pozițiile arătate, și nu la subcapitolul care cuprinde „suferințele și declinul poetului”. De ce? Probabil, pentru că acolo avea prioritate C. Mille, care invocă și el internarea lui Eminescu la Neamț, dar inventează cu totul alte simptome decât Zosin.

Dovadă că Zosin este mult apreciat în sferile academice stă și lucrarea lui intitulată *Substratul patologic în pesimismul contemporan* (în care Eminescu este privit ca bolnav). Și aceasta este invocată în nu mai puțin de patru locuri. În ordinea numerelor, se începe cu o neașteaptă invitație:

„**5219** *Vezi: ZOSIN, P.: Substratul patologic în pesimismul contemporan, București 1900.*

Capitolul Eminescu, p. 152-159.”

De ce să-l vedem oare? Ceva mai încolo căpătăm detalii, nu atât despre text, cât despre autor:

„**6545** *ZOSIN, P.: Substratul patologic în pesimismul contemporan. Teză pentru doctorat în medicină și chirurgie. Prezentată și susținută la 6 mai 1900. București, Inst. de Arte Grafice «Eminescu», 1900, 168 p. (Facultatea de Medicină din București, nr. 541).*

M.E. adept al filozofiei schopenhauriene, p. 50-51;

M.E. își traducea pesimismul în poezie, p. 53; capitolul: Eminescu, cu fragmente din: Satira I, Melancolie, Mortua est, p. 152-159.”

6545 ZOSIN, P.: *Substratul patologic în pesimismul contemporan*. Teză pentru doctorat în medicină și chirurgie. Prezentată și susținută la 6 mai 1900. București, Inst. de Arte Grafice „Eminescu”, 1900, 168 p. (Facultatea de Medicină din București, nr. 541).

M.E. adept al filozofiei schopenhauriene, p. 50-51;
M.E. își traducea pesimismul în poezie, p. 53;
capitolul: Eminescu, cu fragmente din: *Satira I, Melancolie, Mortua est*, p. 152-159.

(I 17017)

6546 ZOSIN, [P.]: *Substratul patologic în pesimismul contemporan*. București, Inst. de Arte Grafice „Eminescu”, 1900, 173 p.

M.E. adept al filozofiei lui Schopenhauer, p. 50-51;
își exprima pesimismul prin versuri, p. 53; capitolul: *Eminescu*, p. 152-159.

(II 410050)

Grosolana mediatizare continuă la poziția imediat următoare, unde se repetă aceleași lucruri, în formă ceva mai succintă.

Ultima trimitere se face la poziția **7295**, unde figurează cartea unui anume Dan Bădărău, *O sută de ani de naturalism în România*. Ca încheiere a prezentării acestui titlu, Colectivul academic punctează referirea acestuia la „lucrarea **Substratul patologic în pesimismul contemporan**, scrisă de doctorul P. Zosin”, care „analizează, în cadrul pesimiștilor patologici clasici, și pe M.E., p. 185”. Nu mai lipsea decât să fie adăugat și Maiorescu, pe considerentul că Zosin, citat de Bădărău, se referă la rându-i și la el. După atâtea repetări, parcă într-adevăr ceva e patologic.

Ce mai găsim referitor la doctorul nostru propagandist?

„**7716 ZOSIN, PANAITE: Calea unei vieți**. Copilăria și adolescența – Tinerețea, virilitatea – Maturitatea și bătrânețea. Mărturisiri, constatări, interpretări, aprecieri, învățăături, povești și îndemnuri pentru un copil de suflet, privind multiplele contingente ale unei vieți. Cu o fotografiură și o notiță despre autor. Iași, Edit. Autorului, 1935. VIII + 312 p. cu portr.

Citate din poeziile lui M.E.: **Scrisoarea II**, p. 6; **Doina**, p. 57; **Scrisoarea IV**, p. 64; **Criticilor mei**, p. 86; **Luceafărul**, p. 147; **Glossa**, p. 303; fragment din **Înger și demon**, p. 303; **aforisme ale lui M.E.**, p. 63, 185, 305; **despre demonul poetic eminescian**, p. 126; **M.E. menționat**, p. VI, 48, 123, 129, 147.”

Ne scapă motivul pentru care Colectivul de autori ține să informeze că Zosin atacă și cheștiunea virilității și diverse alte apăsări personale, după cum ne scapă și rostul pentru care această lucrare, atât de zgârcită în prezentarea unora, găsește necesar să înșire poeziile sus citate, deși nu sunt nici întregi, nici publicate în premieră. De ce Zosin face mereu excepție? Are cineva obligații față de el? Îi este cineva recunoscător pentru că s-a născut și a imaginat scenarii medicale?

Dar Colectivul de autori ne dovedește că poate face și mai mult(e):

„**6768 ZOSIN, P.: Coup d' œil sur la «libre pensée» en Roumanie**. Iași, Tip. «Progresul», 1911, 14 p. (Extrait de «La Pensée, organe hebdomadaire de la Fédération des Sociétés belges de Libre Pensée et de la Fédération Internationale de Libre Pensée, N-os 316 et 317, Bruxelles, Février 1911).

Despre poezia filozofică a lui M.E., cu exemple din Împărat și proletar, p. 4-5; **M.E. menționat**, p. 6.”

(Pur informativ, subiectul mai fusese abordat de Zosin cu un an înainte, în *Libera cugetare*, publicată în seria *Biblioteca de propagandă*. Tot în 1910 a

publicat și *Câteva considerațiuni pentru libertatea de cugetare*. Ambele broșurele trebuie să fi plăcut unora, pentru că, ateu fiind, Zosin combătea bine.)

Nu pricepem de ce s-a socotit necesar să fie copiat tot ce scrie pe coperta acestei lucrări (lipsește numai adresa tipografiei: „*Strada Mare No. 4*”), dar și mai de neînțeles rămâne nota în sine, care conține și neadevăruri. A scris Zosin „*Despre poezia filozofică a lui M.E., cu exemple din Împărat și proletar*”? Să ne uităm peste paginile invocate de specialiștii Academiei Române, să vedem ce conțin referitor la Eminescu:

„p. 4-5” – „*Après l'union des principautés et la formation de la Roumanie, dès 1870, l'émancipation intellectuelle et on peut dire la Libre Pensée dans le sens propre du mot, trouvent le plus grand combattant dans la personne du poète Michel Eminescu qui, par des vers philosophiques publiés dans la revue «Convorbiri literare» (Entretiens*

littéraires ose ouvertement jeter bas le masque religieux. Par la voix du personnage révolté de sa célèbre poésie «Imparat și proletar» (Empereur et prolétaire) de 1874, il dit aux prolétaires:

«*La religion est un mot inventé par eux, afin que par sa force ils vous tiennent sous le joug; car s'il manquait aux coeurs l'espoir de récompense, après que vous avez travaillé amèrement tout la vie, misérables, supporteriez-vous la peine comme la bête de somme?*

«*Avec des ombres qui n'existent pas ils vous ont voilé le regard et vous ont habitué à croire que vous serez récompensés... Non!*

pagina 4

Après l'union des principautés et la formation de la Roumanie, dès 1870, l'émancipation intellectuelle et on peut dire la Libre Pensée dans le sens propre du mot, trouvent le plus grand combattant dans la personne du poète Michel Eminescu qui, par des vers philosophiques publiés dans la revue „Convorbiri literare” (Entretiens lit-

pagina 5

téraires) ose ouvertement jeter bas le masque religieux. Par la voix du personnage révolté de sa célèbre poésie „Imparat și proletar” (Empereur et prolétaire) de 1874, il dit aux prolétaires :

„La religion est un mot inventé par eux, afin que par sa force ils vous tiennent sous le joug; car s'il manquait aux coeurs l'espoir de récompense, après que vous avez travaillé amèrement toute la vie, misérables, supporteriez-vous la peine comme la bête de somme?

„Avec des ombres qui n'existent pas ils vous ont voilé le regard et vous ont habitué à croire que vous serez récompensés... Non! la mort éteint avec la vie tout plaisir: celui qui ici-has n'a eu que de la douleur n'obtient rien au-delà... car les morts sont définitivement morts”.

pagina 6

Dé sorté que vers 1880 il y avait en Roumanie et précisément à Jassy, un très beau mouvement de Libre Pensée sous l'impulsion de ces deux émules, Eminescu et Conta. Ils ont inculqué à la société littéraire „Junimea” (La Jeunesse), dont ils étaient membres, leur pensée philosophique et, pour un bon nombre d'années, ils ont donné le cachet de leurs idées à

pagina 7

la revue encore existante: „Convorbiri literare”, l'organe de cette société.

La mort éteint avec la vie tout plaisir : celui qui ici-bas n'a eu que de la douleur n'obtient rien eu-delà... care les morts sont définitivement morts»."

„p. 6" – „De sorte que vers 1880 il y avait en Roumanie et précisément à Jassy, un très beau mouvement de Libre Pensée sous l'impulsion de ces deux émules, Eminescu et Conta. Ils ont inculqué à la société littéraire «Junimea» (La Jeunesse), dont ils étaient membres, leur pensée philosophique et, pour un bon nombre d'années, ils ont donnée le cachet de leurs idées à la revue encore existante: «Convorbiri literare», l'organe de cette société."

Justifică aceste câteva rânduri, parte din ele derutante pentru cititorul de limbă franceză, includerea întregii lucrări în capitolul *Referințe despre viața și opera lui Mihai Eminescu*, subcapitolul *Cărți consacrate parțial lui M. Eminescu*? A prezenta în proză două-trei strofe dintr-o poezie înseamnă a da referințe despre opera autorului ei? Amintim Colectivului de autori că niște colegi de-ai dumnealor întru Academie au produs numitul DEX, în care cuvântul *referință* are următoarele înțelesuri:

„1. Informație pe care o dă cineva cu privire la situația unei persoane. • P. gener. Informație, lămurire, explicație. 2. Faptul de a raporta un lucru la altul sau o chestiune la alta."

În cele două lucrări menționate (7716 și 6768) oferă Zosin vreo informație „cu privire la situația” lui Eminescu? Dă el *informații, lămuriri, explicații*, când repetă conținutul unui pasaj dintr-o poezie? Ce și la ce *raportează* Zosin atunci când prezintă *Împărat și proletar* în proză, punând **propriul** text între ghilimele? De când simpla menționare a numelui cuiva sau citarea bâlbăită din opera respectivului transformă o lucrare în operă **consacrată parțial** celui invocat? Ce facem atunci cu manualele școlare?

„Exemple din *Împărat și proletar*” a dat jumătate din clasa politică și cine nu l-a „*menționat*” o dată pe Eminescu? Unde sunt acele milioane de exemple? Dacă vrem să fim atât de riguroși, să înțelegem că în următoarele volume ale *Bibliografiei* vor fi contabilizate toate ocaziile în care a fost menționat numele lui Eminescu ori în care s-a făcut referire la „*orânduirea cea crudă și nedreaptă*”? Nu știm ce ne așteaptă, dar este cert că, deocamdată, criteriile care au funcționat în cazul lui Zosin nu s-au aplicat și la Delavrancea, de pildă. Un singur exemplu. În dezbaterile Adunării deputaților din 4 decembrie 1915, „*M.E.*” este „*menționat*”, atunci când oratorul îl atacă pe Slavici:

„*Vai! D-lor, ce odioase fapte trebuie să spui în această interpelare! Germanii aveau în slujba lor două organe, două rușini, le mai trebuia și talente. Încă de la început au pus ochii pe un om bătrân, pe un literat de o reputație însemnată. Acest om*

fusese scos din direcțiunea școalei de menaj de la Măgurele de către «Academia Română»! Bătrânul literat era la strâmtoare. Bătrânul literat fusese prins odinioară în curentul de stat maghiar. Numai grație influenței lui Eminescu, de pe când era tânăr, a fost smuls din vultoarea ungurească. Bietul Eminescu! Bietul mare om! Cu inima lui caldă, cu patriotismul lui transcendental, cu vorba lui apăsată și grea, cu ochii lui în care strălucea lumina veacurilor trecute, l-a covârșit, l-a convins și l-a adus în lumea românească. (**Aplauze prelungite pe băncile opoziției.**) Mai bine nu l-ar fi adus! Mai bine ar fi îmbogățit cu câteva nuvele literatura maghiară decât să-l vedem acum, la adânci bătrânețe, reîntorcându-se iarăși în tabăra din care cu greu l-a răpit marele nostru Eminescu. Și astfel se fundă **Ziua**, în fruntea căruia stă omul care moare în fiecare zi pentru orice conștiință românească. (**Aplauze pe băncile minorității.**)” (Vezi *Monitorul oficial* nr. 8.)

Chiar să nu fie mai importante spusele lui Delavrancea decât faptul că Zosin a citat din cutare poezie a lui Eminescu? Iar ajungem la criterii și, împinși de realități, la scop. Modul în care se caută orice pretext pentru a face publicitate unuia dintre cei mai mari denigratori ai lui Eminescu arată fără dubii pe cine are acesta în spate și obligă să ne întrebăm dacă nu cumva și în 1903, când a publicat celebrul articol *Nebunia lui Eminescu*, a avut aceiași susținători.

Încrederea oarbă a Academiei Române în spusele lui Zosin este dovedită și de faptul că autorii *Bibliografiei* au desprins din articolul *Nebunia lui Eminescu* atât pretinsa *constatare medicală* a doctorilor Iuliano și Bogdan, cât și trimiterea semnată – zice-se – de N. Gane și le-au prezentat de sine

stătător, dându-le numere distincte (**10030** și **10031**). De asemenea, așa cum se observă în facsimil, Colectivul de autori a adăugat și alte gazete care au copiat aceste așa-zise transcrieri din articolul lui Zosin, întărind iluzia că ar fi vorba de două documente care pot fi oricând pipăite de oricine. Profesionalism? Depinde la ce ne referim.

Ne oprim aici cu exemplificări de genul Zosin. Socotim cele arătate suficient de elocvente pentru a preveni cititorul că este preferabil să folosească *Bibliografia Eminescu* (1999) cu prudență.

10030 [Act medical, 6 noiembrie 1886, Iași]. SP, XXIII(1903), nr. 11, 15 ian., p. 426.

În articolul lui P. Zosin: *Nebunia lui Eminescu*.

Reprodus integral și în: O, VI(1909), nr. 751, 16 ian., p. 2, în articolul lui S.: *Geniu și nebunie. Cu prilejul comemorării lui Eminescu*; CȘF, I(1912), nr. 2, apr., p. 18, tot în articolul lui P. Zosin: *Nebunia lui Eminescu*, reprodus și în: ORIZ-B, II(1922), nr. 16, 20 apr., p. 130; U, LIII(1936), nr. 308, 7 nov., p. 2 (Memento), cu un scurt comentariu de Lucian Predescu: *Calendarul istoric și literar, 6 noiembrie*; BȘ, 1938, nr. 10, ian., p. 48, în articolul lui Pompiliu I. Andreescu: *Viața lui M. Eminescu*.

10031 [Adresa Episcopiei generale a casei Șc. Spiridon, către episcopii asociației de alienați de pe lângă Măndărirea Neamț, din 6 noiembrie 1886, Iași]. SP, XXIII(1903), nr. 11, 15 ian., p. 426.

În articolul lui P. Zosin: *Nebunia lui Eminescu*.

Pentru internarea lui M. E., semnată N. Gane.

Reprodus integral și în: CȘF, I(1912), nr. 2, apr., p. 18, tot în articolul lui P. Zosin: *Nebunia lui Eminescu* (reprodus și în: ORIZ-B, II(1922), nr. 16, 20 apr., p. 126).

Cine minte la Academia Română?

Fără a ne pronunța asupra întregului volum, care în mod inevitabil conține și pagini impecabil redactate, atenționăm asupra a ceea ce socotim a fi extrem de grav și de nejustificat. La capitolul *Viața lui M. Eminescu*, așa cum a fost ea relatată în periodice, găsim și subcapitolul „1883–1889: Suferințele și declinul poetului”. Care suferințe și care declin? Cum le-au depistat bibliografii? Reies ele din textele culese din gazete? Posibil, dar dacă bibliograful operează în mod critic când invocă *declinul*, de ce nu procedează așa mereu? De ce nu semnalează, de pildă, și neconcordanțele? Ne temem că titlul folosit este expresia prejudecăților atât de grijuliu întreținute – vedem – chiar de către Academia Română.

Înainte de a merge mai departe, să stabilim însă niște lucruri. Discutăm despre o carte care conține Bibliografia Eminescu. Ce este, cât mai exact, **bibliografia**?

„1. *Descriere de specialitate a lucrărilor unui autor sau a lucrărilor referitoare la o anumită problemă. 2. Carte care cuprinde o bibliografie (1). 3. Ramură a bibliologiei care se ocupă cu descrierea, aprecierea, sistematizarea și răspândirea publicațiilor*” (DEX).

Nu vrem să dăm lecții specialiștilor, dar nici să ne lăsăm la cheremul lor nu este mereu rezonabil. Dacă bibliografia cuprinde inclusiv „*aprecierea*” lucrărilor pe care le cataloghează și dacă în Bibliografia Eminescu (1999) întâlnim și prezentări critice (în cazul lui O. Minar, de exemplu), nu era firesc ca la fel să se fi procedat în toate situațiile în care fie apar contradicții, fie este limpede că anumite informații sunt greșite? În cazul imaginilor, nu se impunea ca toate fotografiile autentice să fie separate de cele produse prin diverse metode tehnico-artistice?

Interesați de acest subiect, am căutat o lucrare elementară de biblioteconomie. Și am ales una care precis fusese la îndemâna specialiștilor: manualul lui Dan Simonescu, „*pentru clasele a XI-a și a XII-a*” (1979). Cităm din el câteva pasaje, pe care le socotim interesante și necesare acum:

♦ „Cuvântul *bibliografie* vine din gr. **biblion**=carte și **graphein**=a scrie. În antichitate, prin *bibliografie* se înțelegea «scrierea cărților», iar *bibliografi* erau copişti, scribii de manuscrise. (...) Termenii *catalogus*, *bibliotheca*, *index librorum* au

însemnat în antichitate și mai târziu, în evul mediu (până prin secolul al XVI-lea), listă de cărți. (...)

Termenul de **bibliografie**, cu sensul actual, a fost folosit pentru prima oară de către istoricul și eruditul francez Gabriel Naudé, bibliotecar al lui Richelieu, în **Bibliographia politica** (Veneția, 1638), apoi de către Louis Jacob (librar francez) în două opere ale sale: **Bibliographia Galica universalis** (Paris 1644-1654) și **Bibliographia Parisiana** (Paris, 1645-1651).

Cu sensul de disciplină științifică, bibliografia este știința care se ocupă cu cercetarea tipăriturilor (vechi) pentru a le descrie, clasifica și **aprecia în vederea informării cititorilor**. Această definiție generală se poate completa cu afirmația profesorului **Camille Couderc**, după care, bibliografia este «știința cărții tipărite sau manuscrise, considerată mai ales în elementele ei materiale, în vederea **descrierii** și clasificării, **a precizării valorii ei științifice**, a interesului și folosirii pentru un anume studiu» (subl. ns.)

♦ „Fie că numai semnalează (bibliografia signaletică), fie că se pronunță asupra conținutului și valorii lucrărilor (bibliografia adnotată)”, bibliografia – mai spune manualul – „sistematizează, valorifică și **recomandă cele mai bune lucrări** de literatură, artă, tehnică, știință etc. **Ajută studiul individual**, cât și instruirea autodidactică.”

În ce categorie se include Bibliografia Eminescu, concepută și editată de specialiștii Academiei? Greu de spus. Ea este „*signaletică*” (inexistent în dicționarele limbii române, termenul este preluat probabil din franțuzescul *signalétique* – n. ns.) când se mulțumește să înșire titlurile articolelor publicate de acesta în *Timpul*, dar devine „*adnotată*” când autorii prezintă lucrări ca ale lui P. Zosin. Poți să nu te întrebi inclusiv dacă autorii au citit integral jurnalistică eminesciană ori s-au bazat îndeosebi pe volumele IX-XIII al OPERE – volume la care fac permanent trimitere? Nu suntem specialiști, dar operarea cu criterii diferite o putem sesiza. Când într-un manual de bibliologie citim:

„*O bibliografie corectă presupune prelucrarea critică a izvoarelor – adică supunerea celor citite unei judecăți proprii, care să oglindească atitudinea cititorului față de carte*” (subl. ns.)

și când constatăm că în volumul XVII al OPERE această cerință este îndeplinită (aproape?) exclusiv atunci când e vorba de texte defavorabile lui Eminescu, mai putem să credem în asigurarea lui G. Ștrempel, conform căruia membrii colectivului condus de dumnealui „*s-au deprins* (prin antrenament la sală? – n. ns.) *să-l iubească*” pe Eminescu?

În sfârșit, la subcapitolul „*Formele principale ale caracterizării bibliografice*” din manualul sus invocat aflăm și în ce constă așa-numitul referat bibliografic:

„Referatul bibliografic este expunerea conținutului unei cărți sau articol, analizând și apreciind metoda folosită și rezultatul obținut în acea lucrare.

Se compune din descrierea exterioară și apreciere. Referatul este făcut numai de către specialiști, competenți în sesizarea noutății pe care o prezintă cartea în problema dată.

Dim punctul de vedere al scopului și cuprinsului referatul se apropie de recenzie. Trebuie să fie precis și concludent, astfel încât cititorul să nu aibă nevoie, eventual, să recurgă la original” (subl. ns.).

Posibil ca în cele aproximativ 1.200 de pagini ale volumului XVII al OPERE să existe și unul sau mai multe referate bibliografice, deși suntem sceptici în această privință. Oricum, în punctele-cheie nu sunt de găsit. În schimb, repetări cu duimul, material aruncat cu furca și absențe ale unor informații esențiale. De aceea, în cel mai fericit caz, acest cărțoi rămâne o lucrare tipărită înainte de a fi încheiată. Parcă ne-am afla în fața inventarului unei gospodării private. Un inventar la care a participat toată familia, dar fiecare în felul lui și fără a avea habar de ceea ce fac ceilalți, în final, constatările fiind vărsate de-a valma, ca niște saci cu boabe de porumb, într-un unic registru, lângă care sforăie bunicul.

Cel mai alarmant aspect este însă altul. Dacă regula impune ca referatele bibliografice să fie întocmite „numai de către specialiști... în problema dată” (în cazul nostru, *problema* fiind Eminescu) și dacă aceste referate lipsesc (sau sunt într-un număr insignifiant), apare întrebarea: Colectivul de autori ai **acestei bibliografii Eminescu** a avut sau nu între membrii lui **competențele necesare**? Dacă „da”, dorim să cunoaștem numele dumnealor. Dacă „nu” (și ne temem că acesta este răspunsul, din moment ce G. Ștrempel afirmă că specialiștii coordonați de dumnealui s-au apropiat „zi de zi” de Eminescu, doar după ce au început să participe la „zecile de ședințe de discuții” conduse de domnia sa), cerem să se explice de ce nu au fost consultați cei care puteau oferi un sfat avizat. Amatorism la Academia Română?

Acestea fiind datele „tehnice” ale chestiunii, ne întoarcem la subcapitolul „1883–1889: Suferințele și declinul poetului”. Întrebam mai sus: de ce *suferințe* și de ce *declin*? Vedem acum ce mult contează lipsa unor **referate bibliografice** convingătoare. Nu știm cine a intitulat subcapitolul, dar știm că nu este deloc limpede. Despre care *suferințe* este vorba? Morale? Asta ar însemna că se recunoaște luciditatea lui Eminescu, ceea ce ar echivala cu a contesta – pe drept cuvânt, nu-i vorbă – „nebunia” lui, acuzată în cor. Suferințe

fizice? N-au apărut în 1883 și nici n-au fost continue, de-a lungul celor șase ani indicați. „Declinul”? Declin în ce sens? Nedumerirea este cu atât mai legitimă, cu cât și copiii de școală știu că **din 1883 faima lui Eminescu a fost în continuă creștere**, steaua lui a tot urcat. Care sunt argumentele ce au convins Colectivul de redactori ai Bibliografiei (1999) că Eminescu asfințea și tot asfințea, când la sfârșitul lui 1888 era din nou pe val?

Și, nu în ultimul rând, de ce precizarea: „poetului”? În clipa în care s-ar fi declanșat pretinsul *declin*, Eminescu era în primul rând **cetățean** (Legea primează, nu Arta), în al doilea rând **gazetar** și abia în al treilea rând era **scriitor** (sau **poet**, ca să nu se supere unii). De unde insistența cu care se repetă această calitate? Își imaginează cineva că e vreun român care să nu știe că Eminescu a fost și poet? Unii ajung până acolo că numesc **poetul** Eminescu, dar citează din **gazetar**. Niciodată însă și invers. Știm că multora le-ar fi plăcut ca Eminescu chiar să fi fost un soi de Leopardi, genial și ușor de purtat într-un volumaș de buzunar, dar n-a fost să fie după plăcerea dumnealor! Nu credeam însă că tocmai Academia Română, posesoarea tuturor manuscriselor lui Eminescu, va promova prin specialiștii ei aceeași formulare limitativă. S-ar zice însă că asta este o convingere profundă în instituție. Însuși președintele Academiei Române, domnul Eugen Simion, după ce ține să precizeze că ar exista unii care pun sub semnul îndoielii „*paternitatea unor articole atribuite lui Eminescu*”, din simplul considerent că autorul acoperă o arie tematică mult prea mare pentru înțelegerea dumnealor (opțiunea autorului – dacă există – nu e clară în această privință), declară răspicat în *Prefața la Eminescu. OPERE. I* (a nu se confunda cu ediția *Perpessicius*):

„Un fapt este însă sigur: Eminescu este sincer interesat de aceste probleme și **ideile pe care le aduce, chiar dacă nu sunt ale sale** (subl. ns.), le trece prin imaginarul său politic și istoric și ideile ies, la urmă, tensionate, încărcate de culorile și aromele unei veritabile utopii. O utopie istorică, o utopie socială, o utopie culturală prin care răzbate, cu o mare forță plastică, credința nestrămutată a unui mare poet. Să-i spunem **utopia eminesciană** care, în punctul ei de plecare se bazează pe o teorie destul de coerentă.”

Și, ca să nu rămână fir de îndoială, ultimul paragraf sună așa:

„Nu trebuie, în concluzie, exagerată importanța practică a acestei filozofii politice, dar trebuie recunoscut, franc, că proza politică a lui Eminescu este eminentă, creatoare (în sens literar) în cel mai înalt grad, plină de idei și colorată de o **emotivitate și o imaginație** pe care nu știu câți alți gazetari români au putut-o egala. O citim azi, **repet**,

ca pe o superioară epică de idei în care conceptul și invecțiva împart confortabil același compartiment” (subl. ns.).

Cu alte cuvinte, **gazetarul** Eminescu nu a avut forța de a produce idei, ci numai pe acea de a distorsiona în mod plastic preluări de la nu ni se spune cine, făcându-le inaplicabile „*prin imaginarul său politic și istoric*”, ca un fel de mașină de tocat gânduri. Cum textele cuprinzând incursiuni în istorie sau analize sociale din jurnalistica eminesciană pot fi declarate părți ale unei utopii multilateral-dezvoltate numai în urma unor aprofundate studii în direcțiile respective și cum domnul președinte al Academiei Române este un foarte riguros specialist, îl rugăm să ne indice titlurile lucrărilor în temeiul cărora se exprimă atât de categoric. Spunem asta deoarece afirmațiile domniei sale ne dezorientează. De la Al. Brătescu-Voinești, de pildă, știm că Maiorescu i-a spus despre Eminescu, „*într-o dimineață de iunie 1892*”:

„Dumneata, ca toți cei din generația dumitale, nu-l cunoști îndeajuns și nu-ți poți da seama de genialitatea lui: dumneata nu-l cunoști decât ca poet. Evident, ea se vede și din poeziile lui, se vede însă mult mai strălucitoare din articolele lui scrise în proză și risipite în diverse reviste și ziare. Mai târziu, când se vor aduna și se vor publica acele articole, atunci aveți să vă dați seama ce vastă minte avea, constatând că nu există problemă a neamului nostru care să nu-l fi preocupat și asupra căreia să nu se fi pronunțat cu desăvârșită competență și claritate.”

Greșea Maiorescu? Minte Brătescu-Voinești? Sau nici domnul E. Simion nu-l cunoaște bine pe Eminescu „*decât ca poet*”?

Brătescu-Voinești nu credem că minte, întrucât în *Eminescu și poeziile lui* (1889) Maiorescu recunoaște în mod public:

*„Eminescu era omul cel mai silitor, veșnic cetind, meditând, scriind. Lipsit de orice interes egoist, el se interesa cu atât mai mult la toate manifestările vieții intelectuale, fie scrierile vreunui prieten, fie studierea mișcării filozofice în Europa, fie izvoarele istorice, despre care (Hașdeu atestă – n. ns.) avea cunoștința cea mai amănunțită (subl. ns.), fie luptele politice din țară. A se ocupa cu vreuna din aceste chestii și a scrie asupra lor era lucrul cel mai potrivit cu felul spiritului său. Și energia cu care a redactat **Timpul**, înălțimea de vederi ce apare în toate articolele lui (subl. ns.), puterea neuitată cu care în contra frazei despre naționalismul liberal al partidului de la guvern a opus importanța elementului autohton sunt o dovadă pentru aceasta.”*

„*Utopie istorică*”? Nu cunoaștem cu exactitate ce înțelege domnul Eugen Simion prin „*utopie istorică*”, știut fiind faptul că utopiile, ca orice proiect, privesc viitorul. Bănuind însă cam la ce se referă, spunem: posibil să aibă

dreptate, dar așteptăm să ne ofere și câteva exemple concrete de utopism **pus pe hârtie** de „acuzat”. Până sosesc ipoteticele argumente contrare, putem reaminti lucruri certe, **indubitabile**. De pildă, documentele **autentice** aflate sub controlul Direcției Generale a Arhivelor Statului din România atestă că, atunci când Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice i-a cerut să recomande pe cineva la conducerea sucursalei din Iași a Arhivelor (al căror director general era), Hașdeu a pus pe respectiva solicitare oficială următoarea rezoluție, a cărei aplicare a fost blocată de nu se știe ce umbre (vezi lucrarea Lidiei Brâncănu, *B. P. Hașdeu. Mărturii* – 1993):

„Rugând pe Ministeriu a regula cât mai curând la pensie pe Dl. Tăutu, subscrisul recomandă în locu-i pe Dl. Eminescu, foarte cunoscut nu numai ca scriitor, dar posedând totodată, după cum a avut subscrisul ocaziunea de a constata însuși, cunoștințe serioase în istoria și paleografia română” (subl. ns.).

Când a murit Eminescu, același Hașdeu a scris un articol care a făcut ceva vâlvă la vremea aceea. Cităm începutul lui și un pasaj dinspre încheiere:

„Eminescu

...et souvent je regrette
D'être née en des temps un peu trop raffinées
Où l'on trouve l'honneur et l'amour surannées
Et dans lesquels un fou peut seul être poète!
Julie Hajdeu, *Chevalerie*, p. 5

La 15 Iulie, când trebuia să apară acest număr al Revistei noue, am aflat că Eminescu nu mai este. Am oprit aparițiunea, preferind să întârzie mai bine cu câteva zile, decât să nu cuprindă o pagină în onoarea celui care face onoare țării sale.

[**Notă.** Aceste fraze introductive și motto-ul lipsesc din multe lucrări – mai mult sau mai puțin – documentare, apărute în ultimele decenii. (În schimb, unii îi modifică titlul, iar alții, ca V. Crăciun, ciudatul editor de peste Prut, compensează epurarea, adăugând cu de la sine putere cuvântul „necrolog”, scris cu majuscule și silnic introdus între titlu și motto). Faptul este cu atât mai surprinzător, cu cât necrologul lui Hașdeu reprezintă, conform bibliografiilor Academiei, primul text prin care este public anunțat că Eminescu s-a stins. De aceea, între altele, atunci când citim în jurnalul lui Maiorescu: „Pe la 6 ore a venit Stemill și Vitzu la mine să-mi spună că astăzi pe la 3 ore a murit Eminescu...”, ar trebui să avem în vedere ipoteza că numiții aflaseră știrea citind Revista Nouă, a lui Hașdeu. Asta, dacă plecăm de la premiza că datarea corectă a publicării articolului ar fi 15 iunie. Numai că revista în discuție apărea, fără greș, la 15 ale fiecărei luni. Și cum, pe de altă parte, Hașdeu anunță: „am oprit aparițiunea, preferind să întârzie”, fără a adăuga că, până la urmă, publicația s-a difuzat totuși în aceeași zi, ar rezulta că, indiferent ce

scrie pe copertă (care apucase să fie tipărită), în iunie 1889, *Revista nouă* a apărut pe piață ulterior acestei zile. Oricum, rămâne interesant faptul că nici o foaie cu ediție de seară n-a menționat evenimentul – care, tot presa zice, ar fi avut loc dimineața.]

Eminescu a lăsat multe versuri admirabile; însă meritul lui cel covârșitor, un merit de principiu, este acela de a fi voit să introducă și de a fi introdus în poezia românească adevărata cugetare ca fond și adevărata artă ca formă (subl. ns.), în locul acelei ușoare ciripiri de mai ‘nainte, care era foarte igienică pentru poet și pentru cetitor, scutindu-i deopotrivă, pe unul și pe celălalt, de orice bătaie de cap și de orice bătaie de inimă. (...)

În toate epocile s-au văzut, însă, și de acele firi semețe, înalte, vrednice de solia ce le-a dat-o Dumnezeu, care niciodată n-au întins o mână cerșetoare către vreo mărire pământească, către acei ce uită că nu săracii spălau picioarele lui Isus, ci Isus a spălat picioarele săracilor. Așa poet a fost Eminescu” (Eminescu – vezi *Revista Nouă* din 15 Iunie 1889).

„Adevărata cugetare ca fond” poate merge mână în mână cu utopia deplină? Nu știa Hașdeu ce spune?

Să citim și spusele unui specialist într-un alt domeniu, vital. Iată ce declară un economist de talia lui Mihail Manoilescu:

„Dacă Eminescu ar fi fost numai poet, ar fi disprețuit substratul material al unei națiuni. Fiindcă a fost și gânditor, el și-a dat seama de valoarea lui imensă pentru consolidarea și puterea națiunii; de aceea a dat atâta importanță fenomenelor care se petrec în subsolul vieții naționale, fenomenelor economice.” ♦ „Este drept că poetul a străbătut de multe ori gândirea economistului și l-a făcut să conceapă câteodată prea simplist și idilic organizarea producției noastre naționale în forma medievală a unui regim limitat la meserii. Dar linia mare a cugetării lui Eminescu rămâne întregă și nestrămutabilă. (...) Eminescu a fost economist și încă unul de linie mare. Eminescu a avut, întâi, o cultură reală în domeniul economic. A citit pe toți clasicii economiei... (...) // Mai mult decât atât, Eminescu a avut o reală cultură matematică.” ♦ „Eminescu a văzut ceea ce atâți economiști orbiți de știința falsă a Apusului nu reușiseră să vadă. El a înțeles toată nedreptatea care se ascunde sub diviziunea internațională a muncii, care face ca unele națiuni să nu mai producă altceva decât câteva mărfuri inferioare cu metode primitive” (subl. ns.).

Dacă Manoilescu greșește când elogiază lucida și profunda înțelegere a „fenomenelor economice” de către Eminescu, așteptăm dovezi.

Dar, cum Eminescu nu are nevoie de apărători, oricât de iluștri ar fi aceștia, adăugăm în anexă primul lui articol scris în *Fântâna Blanduziei* (vezi **Anexa 9**). L-am ales pe acesta întrucât, fiind redactat cu doar câteva luni înainte de a se stinge, se presupune că „boala” lui trebuie să fi fost teribil de avansată în acel moment – fapt care ar trebui să se vadă în spusele lui.

Dimpotrivă, articolul conține o exemplară analiză globală a situației din Europa acelor vremuri. Textul este de o limpezime și de conciziune pe care ne îndoim că le-ar putea egala mulți gazetari contemporani. N-o spunem doar noi. Învins de realitatea minimalizată astăzi de E. Simion, după lectura textelor publicate de Eminescu în *Fântâna Blanduziei*, medicul Gh. Marinescu îndeamnă (vezi *Geniul și nebunia lui Eminescu*, *Universul*, 21 august 1934):

„Toți admiratorii lui Eminescu să citească aceste articole care reflectează cunoștințele lui întinse și **analiza profundă ce o face vieții sufletești**” (subl. ns.).

Este capabil un utopist sadea, cum îl declară criticul E. Simion pe Eminescu, să facă o **analiză profundă vieții sufletești**? Oare utopia nu pornește de la greșită înțelegere, în primul rând, a naturii umane, principalul element de care depinde realizarea unui proiect? Oare cel care cunoaște sufletul nu poate determina potențialul și limitările umane? Iar asta nu se cheamă **luciditate**? Și-apoi, din moment ce președintele Academiei Române îi poate măsura „importanța practică” numitei „filozofii politice” eminesciene, înseamnă că aceasta există și că dumnealui – nu ne îndoim – o cunoaște foarte bine. Pentru utopiile lui Platon și Aristotel, de pildă, adânc cugetătorii veacurilor ce le-au urmat au identificat foarte exact elementele care le fac imposibil de aplicat. În cazul lui Eminescu de ce nu se procedează similar, arătându-se, concret, care ar fi ideile care ne-ar obliga să fim prudenți, nu cumva să exagerăm valoarea filozofiei lui politice? De ce oare Academia, înainte de a se pune pe copiat manuscrisele scăpate prin filtrul Maiorescu, nu prezintă într-un întreg respectiva *filozofie politică*? Cât de utopică sau nu este viziunea lui Eminescu poate să decidă fiecare, fără intermediari care nu garantează prin nimic că într-adevăr au înțeles tot ceea ce spune acesta. Totul este să-l citească.

Modul de abordare al lui E. Simion ne amintește de Călinescu, care se îndeamnă curajos în *Opera lui Eminescu*:

„Oricât de greu ne-ar veni, fără știri despre cuprinsul acelei biblioteci de șapte rafturi, fără aluziuni, în scrieri, asupra operelor citite, să **tragem hotarele culturii lui Eminescu**, biziuiți pe o intuiție nestrucată de o falsă idolatrie și pe atâtea referințe câte se află prin manuscrise și prin compunerile publicate, vom fi în măsură să ne dăm seama, sub specia unei anumite relativități, de **întinderea și lacunele culturii sale**” (subl. ns.).

Incontestabil, cultura lui Eminescu nu putea fi altfel decât limitată. Problema este: putea Călinescu singur să o măsoare, fie și „sub specia unei

anumite relativități”? Prin urmare, Eminescu ar fi găngania, iar Călinescu ar fi microscopul care o analizează? Putea Călinescu să dea note pentru cunoștințe pe care el nu le avea? Întrucât cultura nu este teren arabil, să-l poată măsura oricine, ca să determini „întinderea și lacunele culturii” cuiva nu trebuie, automat, ca tu însuși să ai cunoștințe și mai vaste și o putere de pătrundere cel puțin egală? Nu contestăm că poate, așa cum zic unii, „divinul” o fi fost superior lui Eminescu, dar cum din compararea operelor celor doi acest lucru nu se vede nu evident, ci absolut deloc, așteptăm demonstrația care să ne convingă că greșim.

Cât privește „*utopia culturală*” a lui Eminescu depistată de domnul președinte al Academiei, uimirea noastră este și mai mare. Nu insistăm însă, deoarece **scriitorul** Eminescu ne interesează doar accidental, *Recursul* nostru vizând **gazetarul** și **cetățeanul** cu acest nume. Atenționăm doar că în articolul anexat cititorul va avea surpriza să constate că Eminescu, intens prezentat drept pesimist și adept al lui Schopenhauer, avea cu totul alte păreri.

Oricum, poziția domnului E. Simion surprinde, căci rotundele dumnealui sentințe nu răspund la unele întrebări de ordin general. De pildă: cum se face că, în ciuda vehemenței lui, Eminescu n-a avut procese de presă? Dacă opera politică a lui Eminescu ar fi utopică, pentru ce a publicat-o instituția pe care o conduce acum chiar domnul E. Simion? Doar pentru calitățile **literare** nemaîntâlnite în **ziaristică**? Meritau acestea asumarea riscului de a sminti un popor? Și-apoi, dacă-i așa cum afirmă renumitul critic, de ce Academia nu a făcut nici un demers pentru ca aceste pagini, care cuprind „*o superioară epică de idei*”, „*proza politică a lui Eminescu*” fiind „*eminentă, creatoare (în sens literar) în cel mai înalt grad*” (subl. ns.), să fie incluse în programa școlară? Ce nebunie „*și tristă și goală*” ne-o fi apucat, ca să edităm în facsimil, cu costuri uriașe, absolut toate manuscrisele eminesciene, copiind ca atare inclusiv paginile rămase albe în original? Dar, mai ales, de ce Academia Română contribuie și azi la escamotarea adevărului despre un biet „utopist” cu geniu poetic?

Să ne întoarcem la *Bibliografia Eminescu*.

În facsimilul alăturat se observă care ar fi referirile la Eminescu apărute în presa lunii ianuarie 1887. Absența epistolelor trimise de Eminescu de la Mănăstirea Neamțului, precum și a poeziei *De ce nu-mi vii* (vezi *Convorbiri literare*, 1 februarie) se observă imediat. Pentru necunoscători, faptul poate să pară normal: deoarece subcapitolul se intitulează „*suferințele și declinul poetului*”, cum s-ar putea aștepta la o bogată corespondență ori la noi creații?

Printr-o abilă „manevră de criteriu”, o parte a scrisorilor din ianuarie și februarie '87 sunt dispersate la capitolul *Correspondența lui M. Eminescu*, iar poezia *De ce nu-mi vii* poate fi găsită câteva sute de pagini îndărăt, la *Operă*. Poate fi întâmplătoare această **împrăștiere a informației**, astfel încât să nu poți pune lucrurile cap la cap, înțelegând ce s-a petrecut în epocă? Dacă te interesează o anumită perioadă din viața lui Eminescu trebuie să parcurgi întreaga *Bibliografie* (și acesta nu e decât primul volum!). Separarea este cu atât mai stranie, cu cât corespondența nu numai că este probă materială, dar face parte din viață, pe care o luminează. Să aibă tăinuitorii fotofobie?

După textul denigrator al lui C. Mille (plasat la numărul **8756**), urmează o știre din *Tribuna*, relatată pe scurt astfel:

ianuarie 1887	8756 MILLE, CONST.: <i>Eminescu</i>. LUP-IB, IV(1887), nr. 157, 15/[27] ian., p. 2-3 (Săptămâna literară).
Despre situația grea în care se afla poetul internat la Mănăstirea Neamț. Face un rechizitoriu contemporanilor și totodată un apel de ajutorare.	8757 *: [<i>Poetul Eminescu</i>]. TRIB-S, IV(1887), nr. 14, 20 ian./1 febr., p. 55 (Cronică).
Anunță că M.E. a trimis o scrisoare lui Gh. Panu, în ianuarie 1887, prin care respinge zvonurile despre boala sa. Vezi și: LUP-IB, IV(1887), nr. 161, 21 ian./[2 febr.], p. 2 (Informații); U, LIII(1936), nr. 22, 23 ian., p. 7 (Fel de fel. Acum cincizeci de ani).	8758 VLAHUȚĂ, AL.: <i>Scrisoare către cititori</i>. LUP-IB, IV(1887), nr. 165, 25 ian./[6 febr.], p. 2.
LANSEAZĂ un apel pentru deschiderea unor liste de subscripții, colecție, organizări de spectacole etc., în scopul sprijinirii materiale a poetului.	8759 *: <i>Contribuții la istoricul Societății „Junimea” de la Iași. Correspondența lui S.G. Vărgolici cu Iacob C. Negruzzi, publicată de Gh. Cardy</i>. ALA, s. 3, IV(1923), nr. 143, 19 aug., p. 8 (Însemnări).
Referiri la boala și mizeria lui M.E.; solicită pentru acesta o rentă viageră sau altă recompensă națională.	2 februarie 1887
8760 CUCU, GEORGE: <i>Comemorarea lui Ion M. Eminescu. OPERE</i>, volumul XVII	

„Anunță că M.E. a trimis o scrisoare lui Gh. Panu, în ianuarie 1887, prin care respinge zvonurile despre boala sa”.

La primă vedere, nimic anormal. În fapt, „ianuarie 1887” fiind datare evazivă, nu se face nici o legătură directă cu textul lui Mille, care a provocat reacția lui Eminescu. În plus, nu se informează nici că respectiva epistolă a lui „M.E.” fusese publicată în *Lupta* din 17 ianuarie. Mai mult, după amintirea *Tribunei*, la „*vezi și*” se face trimitere la o ediție ulterioară din *Lupta* (21 ianuarie), astfel fiind ocolit exact numărul în care fusese publicată în ziar replica lui Eminescu.

Manevra sare în ochi. Pe ce criteriu logic articolul lui Mille trebuia separat de răspunsul prompt dat de Eminescu (vezi numărul **9698**) și publicat de același ziar *Lupta*, în așa fel încât două texte polemice tipărite la distanță de

doar două zile, în *Bibliografia* Academiei să fie despărțite de peste 80 de pagini, cuprinzând aproape o mie de poziții? Pe ce criteriu logic epistola prin care Eminescu îi trimite lui Negruzzi mai multe poezii este separată de anunțul privind publicarea uneia dintre acestea? Tipul acesta de bibliografie dorește să-i ajute pe cei interesați de adevăr ori să-i determine să se lase păgubași?

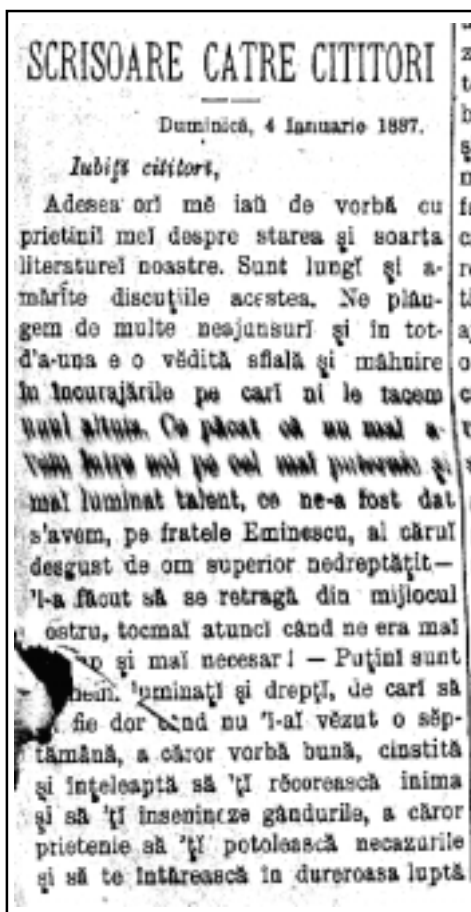
Avem un singur răspuns rezonabil: Colectivul de autori ai lucrării a forțat un titlu („*suferințele și declinul poetului*”), eliminând dovezile care-l spulberau. Superficialitate sau vicleșug? Când vedem fățișa „dezmembrare” a lui Eminescu prin pulverizarea informației favorabile adevărului, ce să credem? Până unde pot fi acceptate coincidența și eroarea, în cazul unor instituții precum Academia Română?

De ce Colectivul de autori nu a inserat înaintea articolului denigrator al lui Mille (15 ianuarie) pe cel al lui Vlahuță, din 4 ianuarie? Probabil pentru că Vlahuță afirmă negru pe alb:

„Ce păcat că nu mai avem între noi pe cel mai puternic și mai luminat talent, ce ne-a fost dat s' avem, pe fratele Eminescu, al cărui desgust de om superior nedreptățit – l-a făcut să se retragă din mijlocul nostru (subl. ns.), tocmai atunci când ne era mai scump și mai necesar! – Puțini sunt oamenii luminați și drepți, de cari să ne fie dor când nu 'i-ai văzut o săptămână, a căror vorbă bună, cinstită și înțeleaptă să 'ți răcorească inima și să 'ți însenineze gândurile, a căror prietenie să 'ți potolească necazurile și să te întărească în dureroasa luptă a vieții.”

De asemenea, așa cum am spus, știrea apărută în *Lupta* din 21 ianuarie este trecută la „*vezi și*” (mențiune care indică subiecte „*identice sau aproape identice*”), fiind astfel prezentată ca și cum ar repeta știrea apărută în ziua precedentă în *Tribuna*. De ce? Pentru

că în realitate *Tribuna* se referea la epistola lui Eminescu (publicată în 17 ianuarie), pe când *Lupta* din 21 anunța primirea alteia, scrisă de un necunoscut:

„Am publicat mai zilele trecute o scrisoare de la Eminescu prin care restabileam el singur adevărul în privința stărei lui de sănătate.

Astăzi primim o altă scrisoare de la o persoană din Neamțu în care scrisoare ni se spune că Eminescu a început a se ocupa serios și a compus deja câte-va poezii” (subl. ns.).

Și-asta e greșeală **involuntară**, când al doilea paragraf citat indică limpede că la redacția ziarului *Lupta* tocmai sosise o nouă scrisoare, despre care *Tribuna* nu avea cum să scrie cu o zi înainte? Simpla menționare a *Tribunei*, aflată la Sibiu (deci în străinătate), înaintea ziarului *Lupta* – singura publicație direct implicată în cele relatate – rămâne descalificantă.

A doua zi, *Universul* transmite și el noutatea (sublinierea ne aparține):

„Am reprodus scrisoarea adresată unui confrate de d. Mihail Eminescu, prin **care rectifică o știre greșită** ce se răspândise asupra sănătății sale.

Marele nostru poet și-a reînceput deja lucrările sale literare”.

Această știre, cel puțin, nu a mai fost deloc marcată de alcătuitoarii *Bibliografiei* Eminescu, editată de Academie. De ce? Pentru că afirmații de soiul: „**Marele nostru poet și-a reînceput deja lucrările sale literare**” nu aveau ce să caute acolo unde unii hotărâseră să vorbească numai despre „**suferințele și declinul poetului**”! Pentru că, informând că Eminescu „**rectifică o știre greșită ce se răspândise asupra sănătății sale**”, erau infirmate balivernele lui Mille, aflate la mare preț în ochii Colectivului de autori? Dar acesta nu este singurul caz în care *Universul* a fost omis.

Tot din ianuarie (25) datează și scrisoarea lui Vârgolici către Negruzzi. Iată ce citim în volumul Academiei despre conținutul acesteia:

„**Referiri la boala și mizeria lui M.E.** (subl. ns.); **solicită pentru acesta o rentă viageră sau altă recompensă națională**”.

8759 .: Contribuți la istoricul Societății „Junimea” de la Iași. Corespondența lui S.G. Vârgolici cu Iacob C. Negruzzi, publicată de Gh. Cardaș. ALA, s. 3, IV(1923), nr. 143, 19 aug., p. 8 (Insemnări).

Referiri la boala și mizeria lui M.E.; solicită pentru acesta o rentă viageră sau altă recompensă națională.

Să ne uităm acum și peste rândurile pe care Vârgolici într-adevăr i le-a trimis lui Negruzzi (sublinierile ne aparțin):

„Eminescu, care e la Niamțu, e cu totul bine, dar dacă ar veni la Iași n’ar avea cu ce trăi. Nu s’ar putea face ceva pentru dânsul? Vr’o rentă viageră, vr’o recompensă

națională? sau vr'o pensiune de la vr'un bogătaș de pe acolo? E o adevărată rușine pentru țară ca un asemenea om să nu aibă cu ce trăi în viață când numele lui va trăi cât veacurile.”

Unde sunt așa-zisele „referiri la boala” lui „M.E.”? Asta e rigoare academică sau, vorba lui Vârgolici, „E o adevărată rușine pentru țară”?

Pentru luna februarie, Bibliografia Academiei oferă doar două evenimente: vizita lui Creangă și agitația binevoitorilor studenți ieșeni. Nimic despre dedicația dată de Veronica la 6 februarie pe volumul ei, *Poezii*. De ce? Pe considerentul că acel unicat nu e potrivit pentru a fi inclus într-o bibliografie sau din cauză că, dedicația fiind o „mărturisire de neștearsă dragoste”, oricine își dă seama că Veronica nu se adresa unui alienat?

Informăm Academia Română și pe amnezicii de sub pulpana ei că, la data de 5 februarie 1887, fotografia lui Eminescu se află pe prima pagină a ziarului *Universul*. Sub fotografie, o trimitere la pagina a treia, unde se poate citi următorul text, intitulat *Mihail Eminescu*:

„Abia câți-va ani au trecut de când acest nume era foarte puțin cunoscut, și tot atât de puțin prețuit, în lumea acelora cari citesc în țara românească. În lumea acelora cari scriu, dușmanii lui Mihail Eminescu erau mulți: toți aceia cari nu 'l înțelegeau sau cari pismuiau puternicul lui geniu.

Astăzi, ce schimbare, consolatoare pentru poet, ca și pentru toți iubitorii adevărului și frumosului! Prin forța geniului său și numai prin ea, Eminescu a ajuns, în scurtă vreme, prețuit de aceia cari citesc, aproape după adevărata lui valoare.

De aceeași forță spulberați, dușmanii lui literari s'au dat d'o parte și 'și stăpânesc ura care știu că, exprimată, n'ar mai avea nici un răsunet. Alții din dușmani s'au făcut admiratori; ura absurdă, zadarnică și neputincioasă, adese-ori suferă astfel de transformări.

Eminescu stă astăzi de-asupra cetii întregi a scriitorilor noștri actuali pe pedestalul pe care geniul său i l'a clădit; mai sunt câți-va cari se silesc să nu'l vadă, să l'îngăduiască, pentru ca să conserve înțietatea unui alt poet a cărui glorie ușoară se simte clătinată de alta mai puternică și mai îndreptățită. Vor trece și aceste încercări neputincioase, și vremea e foarte aproape, când Eminescu ne va apărea tuturor ceea ce în adevăr este: cel d'întâi poet român.”

Cel care ascunde un asemenea text chiar face parte dintre oamenii care (ne asigură domnul G. Ștrempel) „s-au deprins să-l iubească și să respecte” pe Eminescu?

La 28 februarie *Universul* anunță că a fost dat în judecată pentru calomnie, deoarece a publicat acea „invitare a proprietarului tipografiei «Universul»

către d. A. Macedonski ca să-i achite o sumă pe care-i o datorește”. Redacția ziarului a refuzat propunerea Parchetului de „a face o retractare a «insulte»”, anunțând că va continua să tipărească respectiva „insultă”. În continuare, este publicată scrisoarea lui Luigi Cazzavillan, proprietarul tipografiei *Universul*, materialul încheindu-se cu o explicație dată unei afirmații anterioare:

„* În scrisoarea d-sale, d. A. M. vorbește și de fotografia ziarului – de care are neapărată nevoie, firește, de oare-ce «Universul» este un ziar ilustrat, cea-ce credem că nu e o crimă. – Aceasta ne arată că poate (atât de mare e vanitatea omenească!) d. A. M. s'a supărat c' am pus în ziar portretul marelui poet Eminescu, însoțindu-l de cuvenitele omagii. Dacă acesta e motivul supărării fotografice a d-lui M., îl înștiințăm că și portretul dumisale va apare în foaia umoristioacă «Pisica». Nu e mare greutate! (*Nota redacției*)”.

Simpla pomenire a ipotezei de mai sus arată că publicarea fotografiei lui Eminescu provocase agitațiuni printre „*dușmanii lui literari*”, *Universul* știind bine că acționează contra curentului (ceea ce nu înseamnă că ar fi fost și complet dezinteresat). Oare acest context, în care Eminescu este „*menționat în*” *Universul*, să fie mai puțin semnificativ decât rândul în care Zosin îl pomenește ca *émule*, alături de Conta?

Ce aflăm din OPERE. XVII referitor la plecarea lui Eminescu spre Neamț?

La poziția **8749**, suntem informați că ziarul *Epoca* din 14 noiembrie 1886 ar conține o știre „*Despre înrăutățirea stării sănătății lui M. E. și transportarea sa la ospiciul de la Mănăstirea Neamț*” (subl. ns.), în urma

avizului unui consiliu medical” și că primele trei cuvinte ale respectivei știri ar fi „*Sănătatea poetului Eminescu*” (subl. ns). Bibliograful care a formulat fraza fie nu știe să citească, fie servește anumite interese, străine adevărului. În realitate,

8749 .: [Sănătatea poetului Eminescu]. EP-BI. I(1886), nr. 293, 14/26 nov., ed. II, p. 3 (Ultime informațiuni).

Despre înrăutățirea stării sănătății lui M.E. și transportarea sa la ospiciul de la Mănăstirea Neamț, în urma avizului unui consiliu medical.

M. Eminescu. OPERE, volumul XVII

Epoca nu se referă la „*poetul*”, ci la „*d-nul*” Eminescu (pe-atunci nu se conturase încă intenția de a-l reduce pe Eminescu la poet-și-atât), iar destinația nu era „*ospiciul de la...*”:

„Sănătatea d-lui Eminescu merge din ce în ce mai rău. În urma avizului unui consiliu medical, și prin îngrijirea administrației județului Iași, nenorocitul poet a fost transportat acum trei zile *la mănăstirea Neamțu*” (subl. ns.).

A doua zi, 15 noiembrie 1886, *Epoca* reia știrea – nu cumva să rămână vreun cititor neinformați – dar *Bibliografia* patronată de Academie nu mai pomeniște și acest fapt nici măcar la „*vezi și*” (repetarea știrii putând da de gândit?).

Eroare să fie faptul că destinația **ospiciu** stabilită de membrii Colectivului de autori condus de domnul Ștrempele nu are nici o acoperire în realitate? Ce anume s-a dezbătut la „*zecile de ședințe de discuții purtate* (sub conducerea lui G. Ștrempele – n. ns.) *asupra metodologiei aplicate dar nu numai*”? Să nu aibă domnul Ștrempele suficientă autoritate? Sau are prea multă?

Tot spre știința Academiei Române informăm că există, într-adevăr, și următoarea știre, apărută duminică 16 noiembrie în *Universul*:

„Aflăm cu adâncă mâhnire că d. Mihail Eminescu, marele poet al nostru, **a fost adăpostit la mănăstirea Neamțului în urma unui atac al nemiloasei boale de care a mai fost lovit odată**” (subl. ns.).

ULTIME INFORMATII

Sănătatea d-lui Eminescu merge din ce în ce mai rău. În urma avizului unui consiliu medical, și prin îngrijirea administrației județului Iași, nenorocitul poet a fost transportat acum trei zile la mănăstirea Neamțu.

Epoca, 14 noiembrie 1886, ed. II

INFORMATIUNI

Sănătatea d-lui Eminescu merge din ce în ce mai rău. În urma avizului unui consiliu medical, și prin îngrijirea administrației județului Iași, nenorocitul poet a fost transportat acum trei zile la mănăstirea Neamțu.

Epoca, 15 noiembrie 1886

Aflăm cu adâncă mâhnire că d. Mihail Eminescu, marele poet al nostru, a fost adăpostit la mănăstirea Neamțului în urma unui nou atac al nemiloasei boale de care a mai fost lovit odată.

Universul, 16 noiembrie 1886

Problema e că această știre nu este cuprinsă în volumul XVII al OPERE. În consecință, deducem că nu ea a provocat academica dezinformare. Cum se explică atunci faptul? Cât timp Academia Română va continua să rămână precum „*divinul*” ei model, *nestrămutată* chiar în fața evidenței, parcă mai contează?

Textul mai sus citat din *Universul* se împarte în două. Prima parte conține evenimentul în sine (Eminescu „*a fost adăpostit la mănăstirea Neamțului*”), despre care au auzit de la colegii de la *Epoca* ori de la cei de la *România liberă*, ambele ziare publicând cu o zi în urmă aceeași știre. Partea a doua a frazei se referă la cauza evenimentului și rămâne o adăugare a ziarului

Universul. Că lucrurile stau așa ne-o dovedește verbul folosit în prima parte: Eminescu „**a fost adăpostit** la mănăstirea Neamțului”, nu **internat** în ospiciul de lângă mănăstire, precum și precizarea că Eminescu ar fi avut „*un atac*”, detaliu care nu se regăsește în știrea din *Epoca*, dar care pentru cei neinformați constituia unica explicație. Acest caz arată încă o dată unde pot duce adevărurile spuse pe jumătate.

Începutul știrii din *Epoca* pare formulat de un intrigant de clasă:
„Sănătatea d-lui Eminescu merge din ce în ce mai rău”.

Cum până atunci de „sănătatea d-lui Eminescu” nu se vorbise decât spre a anunța „*cruda boală*”, la ce altceva să se gândească publicul, dacă nu la „nebunie”? Dar ceea ce ar mai fi de înțeles în cazul redactorului de la *Universul* (poate nu prea deștept, poate stresat de faptul că trebuia să încheie ediția) nu este tolerabil pentru un colectiv de bibliografi cercetători, care privesc lucrurile echidistant și au acces la infinit mai multă informație decât un grăbit gazetar din epocă. Pentru cercetătorii contemporani, lipsa oricărei mențiuni privind boala lui Eminescu trebuia să atragă atenția, deoarece nici nu se justifică, nici nu se poate crede că redactorii de la *Epoca* aflaseră de avizul medicilor și de implicarea administrației județului, dar nu aveau habar asupra cauzei. Cum ar fi putut însă ei să spună de **ectimă**, când aceasta fusese (și avea să mai fie) folosită ca „probă” a nebuniei provocate de sifilis? În plus, este foarte posibil să li se fi cerut expres ca știrea să fie publicată în forma în care o cunoaștem și noi. Cine s-o fi redactat? Un lucru e cert: la 18 noiembrie, Maiorescu îi scrie lui Slavici (trâmbiță pentru tot Ardealul) o epistolă cu următorul *post-scriptum*:

„Eminescu are o **recidivă** și este **printre alienații** de la Mănăstirea Neamțul” (subl. ns.).

Acesta era conținutul care trebuia citit printre rânduri de toți cei cărora le cădea în mână *Epoca* din 14 și 15 noiembrie. Acesta era mesajul.

Ne întoarcem la cuvintele prin care *Bibliografia* din 1999 comprimă conținutul știrii din *Epoca*, 14 noiembrie 1886:

„Despre înrăutățirea stării sănătății lui M. E. și transportarea sa la ospiciul de la Mănăstirea Neamț, în urma avizului unui consiliu medical”.

Onorabili bibliografi deveniți co-autori socotesc că Eminescu nu putea suferi decât de o boală, „alienarea mintală”? „*Transportarea sa*” presupune stare de inconștiență? Nici unul dintre autorii *Bibliografiei* nu a fost vreodată „transportat” de alții, fără a fi nebun? Iar de-ar fi fost alienat, Eminescu nu ar fi fost internat la Golia, ospiciul din Iași?

Ordinea în care sunt înșirate faptele din știrea citată: 1) sănătatea scârțâie (nu este invocată însă sănătatea mintală), 2) un consiliu medical pune pe hârtie un aviz, iar 3) „*administrația județului*” înlesnește transportul arată că prima intervenție a fost a medicilor. Întrucât nu este invocat un terț și nici de autosesizarea doctorilor nu se vorbește (de altfel, din *Epoca* nu rezultă că Eminescu ar fi **făcut** ceva ieșit din comun), deducem că, dacă respectivul aviz a fost într-adevăr cerut de cineva, acela nu putea fi decât **Eminescu însuși**. Faptul că acel document n-a fost niciodată văzut de (alt)cineva nu face decât să ne convingă că doar acesta ar putea fi adevărul.

Să privim mai atent sensurile cuvântului „*aviz*”, de-a lungul vremii:

◆ „*înștiințare. A. de trată, încunoștințare despre cuprinsul cambiilor și felul acoperirii sau rambursării*” (**Minerva**).

◆ „*păreră, sfat*; ◆ *înștiințare în scris prin care se face cunoscut ceva publicului*; ◆ *Înștiințare, adresă din partea unei autorități prin care se încuviințează ceva, precum plata unei sume, ridicarea unui mandat etc.*” (**I. A. Candrea**, *Dicționar enciclopedic ilustrat „Cartea Românească”*).

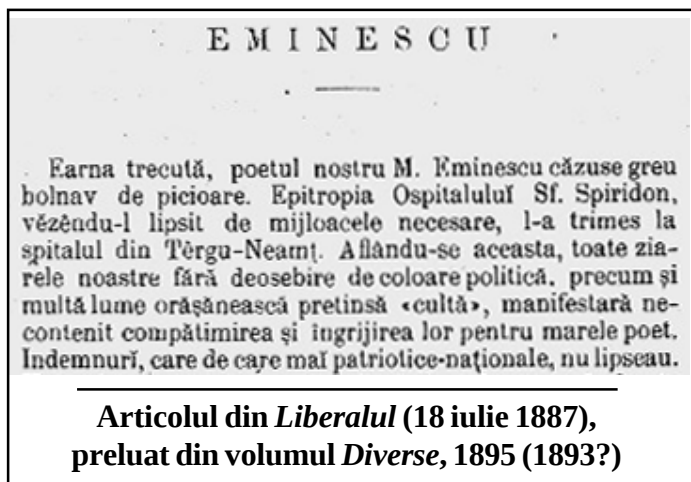
◆ „*1. înștiințare, informațiune; 2. transmitere de plată la o bancă*” (**Lazăr Șăineanu**).

◆ „*1. Hârtie, document prin care se comunică o înștiințare cu caracter oficial. 2. (Mai ales în legătură cu verbele «a da», «a cere», «a lua») Punct de vedere, fel de a vedea, păreră, apreciere emisă de cineva asupra unei probleme în dezbateră. ◆ Aprecieri oficiale, încheiere, rezoluție a unei autorități competente*” (**D.I.r.c.** și – cam la fel – **DEX**).

Așadar, cuvântul *aviz* a avut mereu și sensul de **document oficial**, care conținea de obicei o **păreră competentă**. Părerea nu se exprimă însă din senin. Or, repetăm, nici unul dintre jurnalele epocii nu afirmă că familia, autoritățile sau amicii ar fi solicitat expertizarea medicală a lui Eminescu. Arhivele demonstrează că nimeni dintre cei amintiți n-a cerut așa ceva. Cum am mai spus, rămâne Eminescu. Posibil ca *avizul* amintit de *Epoca* să fi fost o banală formalitate, necesară poate tocmai pentru a-i convinge pe cei în mână cărora era „*administrația județului*” că au temeiul legal ca „*prin îngrijirea*” lor, cum spune ziarul, Eminescu să fie „*transportat*” la Neamț. De ce tocmai acolo? Pentru că în Târgu Neamț avea casă Veronica (chiar lângă spitalul local), pentru că acolo locuia unchiul lui Creangă (preot la paraclisul spitalului) și pentru că până la Mănăstirea Neamțului mai erau doar câțiva kilometri. „*Avizul*” era un fel de recomandare menită să îi ușureze transportul și să îi înlesnească eventuala internare în spitalul din Târgu Neamț.

De ce internare? Pentru că ectima **de la picioare** (un argument în plus pentru a fi „transportat”) se agravase, iar medicamentele erau deosebit de scumpe. De altfel, acest lucru este **prezentat public** de *Liberalul*, câteva luni mai târziu, când face o recapitulare a evenimentelor ultimului an:

„*Earna trecută, poetul nostru M. Eminescu căzuse greu bolnav de picioare. Epitropia Ospitalului Sf. Spiridon, văzându-l lipsit de mijloacele necesară, l-a trimis la spitalul din Târgu-Neamț*” (18 iulie 1887).

Ne oprim deocamdată aici cu argumentația, urmând să o dezvoltăm la locul potrivit: Botoșanii.

Când comparăm Bibliografia din 1999 cu aceea din 1976 (pe a cărei structură s-a clădit) ies la iveală alte mizerii. Dacă le așezăm alături, întâi frapează diferența dintre grosimile lor (formatul este același). Ediția din 1976 are 4612 poziții și ocupă 278 de pagini, iar cea din 1999 are 1236 de pagini și 15802 poziții. Diferența este mare, dar nu neapărat semnificativă și în plan calitativ. Am arătat mai sus cazul lui Zosin, căruia în 1999 doar că nu i-au fost prezentați unchi și mătușile. Totodată, *Bibliografia* din 1976 conține și o informație interesantă, de care masiva ei „fiică” de la sfârșit de mileniu s-a scuturat oripilată: „*Lista publicațiilor periodice consultate care nu conțin materiale M. Eminescu*”.

Principală deosebire constă în faptul că, în vreme ce *Bibliografia* din 1999 apare ca operă a **Academiei Române** și a **Bibliotecii Academiei**

Române, de cea din 1976 este responsabilă doar **Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România**. De altminteri, în primele 6 volume, cât timp a fost vorba de o „*Ediție critică îngrijită de Perpessicius*”, numele Academiei Române nu a apărut pe pagina de gardă, unde s-a insinuat doar după moartea lui Perpessicius, alături de Muzeul Literaturii Române. Altfel spus, din 1977, când a apărut volumul VII, s-au schimbat criteriile. Trecându-și numele înainte de al lui Eminescu, Academia și Biblioteca devin autori, iar Eminescu, subiectul lor. Până la volumul VI inclusiv, Eminescu fusese autorul publicat **prin îngrijirea** lui Perpessicius și, de la o vreme, cu banii Academiei, dar fără ca numele instituției să fie pomenit undeva. Mai mult, cât a trăit criticul, capul tuturor paginilor cu număr par conținea numele *M. Eminescu*, în cele cu număr impar fiind prezentat titlul operei comentate în respectiva pagină (după moartea lui Perpessicius, s-a renunțat și la una și la alta). Apărând Colectivul de autori, Academia s-a grăbit să-l reprezinte cât mai vizibil, uitând rostul acestei ediții, declarat public încă din 1939, în *Prefață*:

„Către această **prezentare totală a operei lui Eminescu** purcede, cu acest întâiu volum, Fundația pentru literatură și artă «Regele Carol II». Integrală și critică, ediția aceasta năzuește să ducă la bun sfârșit împlinirea aceluia corpus eminescianum, la care și memoria poetului, și obligațiile culturii contemporane, și năzuințele ani de ani amânate, au deopotrivă dreptul” (subl. ns).

[O curiozitate: în 1999, în colecția *Opere fundamentale*, tot Academia Română a editat trei volume intitulate „*Eminescu. OPERE*”, făcându-și astfel

În timpul lui Perpessicius	După Perpessicius
M. EMINESCU POEZII TIPĂRITE ÎN TIMPUL VIEȚII I INTRODUCERE • NOTE ȘI VARIANTE • ANEXE EDIȚIE CRITICĂ ÎNTRUNITĂ DE PERPSSICIUS Cu 50 de reproduceri după manuscrise BUCUREȘTI FUNDATIA PENTRU LITERATURA ȘI ARTĂ „REGELE CAROL II” 39, Bulevardul Luciei Catargi, 39 1999	ACADEMIA REPUBLICII MUZEUL LITERATURII SOCIALISTE ROMÂNIA ROMÂNIE M. EMINESCU OPERE VII PROZĂ LITERARĂ SĂRMANUL DOONES - LA ANIVERSARĂ - CEZARA GENIU FUSTIU - CELELALTE PROZE POSTUME TEXTE INEDITE STUDIU INTRODUCȚIV DE PERPSSICIUS CU 77 DE REPRODUCERI DUPĂ MANUSCRISE

singură concurență (simpla eliminare a majusculei „M” contează doar la tribunal). O ediție *Eminescu. OPERE*, în 8 volume, a apărut și la Chișinău, sub coordonarea lui Mihai Cimpoi.]

A doua deosebire esențială între cele două bibliografii Eminescu este aceea că versiunea din 1976 nu are nimic comun cu lucrarea lui Perpessicius, fiind de sine stătătoare. Chiar și titlul este altul: în loc de *Mihai Eminescu. OPERE* (după care ar fi urmat numărul volumului și conținutul lui), pe coperta lucrării citim: *Bibliografia Mihai Eminescu. 1866–1970. Volumul I. OPERA*.

Și, de altfel, Perpessicius nici nu avusese în plan o bibliografie precum cea din 1999.

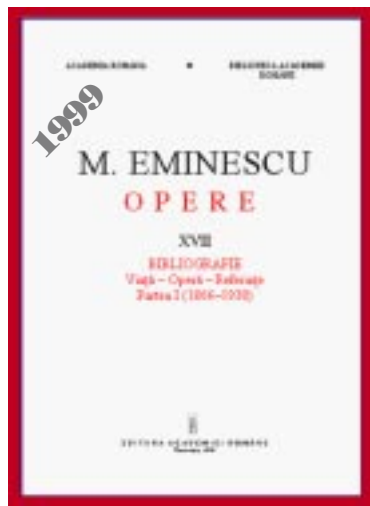
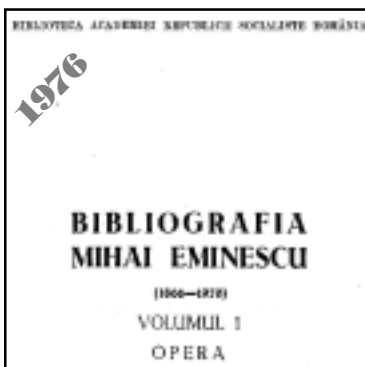
Pornind la drum cu speranțe mult mai modeste decât s-ar crede, Perpessicius și-a lărgit din mers frontul de lucru, în funcție de posibilități. Nimic nu dovedește însă că în 1939, când a apărut primul volum al *OPERE*, el ar fi avut în gând și o bibliografie, necum una exhaustivă.

În introducerea la volumul VII al *OPERE* (*Perpessicius și romanul ediției integrale a operei lui Eminescu*), Al. Oprea, pornind de la documente din „*arhiva particulară a lui Perpessicius*”, afirmă:

„Apăruse volumul al IV-lea (1952 – n. ns.), se pregăteau pentru tipar volumul al V-lea și al VI-lea și *iată-l pe Perpessicius alcătuind un nou itinerariu* (subl. ns.), cu escale prevăzute în spațiul unui cincinal.

Așa se și intitulează noul program *Schiță a planului cincinal al ediției integrale a operei lui Mihai Eminescu*”.

Urmează planul în sine, încheiat cu „*Volumul XVIII. Bibliografie selectată. Indice general al întregii ediții.*” Dacă ultima formă a bibliografiei gândite de Perpessicius era una „*selectată*”, problema era pe jumătate rezolvată, el prezentând critic încă din volumul I *Tabloul edițiilor* până în 1938, ultima fiind cea întocmită de Călinescu. Ne îndoim că Perpessicius ar fi dat celor care doar se referiseră la Eminescu sau citaseră din poeziile lui importanța

de care s-au bucurat din partea grupului condus de G. Ștrempel. În afară de aceasta, un argument că bibliografia imaginată de Perpessicius nu putea fi foarte amplă îl constituie însuși titlul lucrării lui, OPERE, care arată că nu intenționa să abordeze și VIAȚA. Și poate că a fost mai bine așa, dacă ne gândim că el, cercetătorul atât de meticulos, a făcut încă din primul volum afirmații stupefiantе privitor la destinul lui Eminescu. Mai exact, în *Lămuriri pentru ediția de față*, anunță *Cronologia lui Eminescu* și explică rostul acesteia (sublinierile ne aparțin):

„Adeseori în cursul lecturii uneia din note sau a urmării unei circumscrieri cronologice, cititorul, care am fost tot timpul și noi, **simte nevoia** unei confruntări, **unei certitudini: unde se afla la epoca, despre care se vorbește, Eminescu, ce făcea, ce scrisese sau ce eveniment îl încadra?** Atunci, ce plăcut e să poți întoarce pagina și ca pe o transparentă scară a anilor, să afli **preciziunile ce-ți sunt de lipsă.**”

În esență, adevăruri. Când parcurgem textul în sine, surpriză! De pildă, referitor la anul 1883 citim:

„1883. – În Februarie își dă demisia dela **Timpul**. Încredințează lui Iosif Vulcan pentru **Familia**, poeziile: **S’a dus amorul, Când amintirile, Adio, Ce e amorul, Pe lângă plopii fără soț, Și dacă.**

Almanahul României June, cu data de Aprilie, tipărește **Luceafărul**.

În Iunie, la Iași, cu prilejul desvelirii statuei lui Ștefan cel Mare, citește la **Junimea: Doina**.

În vremea căldurilor tropicale, abătute asupra Bucureștilor, Eminescu suferă șocul decisiv. Între 28 Iunie – 15 August se află internat la Sanatoriul Șuțu.

Convorbiri Literare din Iulie tipărește **Doina** și în August reproduce **Luceafărul**. La 14 Octomvrie Alecsandri conferențiază la Ateneu (ora 3 p. m.). Intrarea 2 lei noi.

«Venitul întreg destinat unui scop de binefacere», va sluji la întreținerea lui Eminescu într’ un institut de alienați.

La 20 Octomvrie, Chibici însoțește pe Eminescu la sanatoriul din Ober-Döbling de lângă Viena.

În Decemvrie (c.ca 20) apare, la Socec, întâia ediție a poeziilor, îngrijită, de Maiorescu.”

Cu alte cuvinte, atunci când a ajuns la Șuțu, Eminescu ar fi fost șomer, demisionat de la *Timpul* încă din februarie – situație în care foaia era descărcată de orice obligație față de el. Noroc că modul mizerabil în care a reacționat *Timpul* poate fi oricând dovedit cu ziarul în față. Perpessicius nu are nici o scuză. Este adevărat că la 15 februarie 1883 Eminescu își înaintase demisia către Lascăr Catargiu – Perpessicius însuși a publicat pasaje din ea în *Cuvântul*

– dar un istoric de calibrul lui nu ştia că lucrurile se linişţiseră rapid? Nu ştia că, la 2 iunie, Eminescu i se adresează magistrului, anunţându-l:

„Domnule Maiorescu,

Ieri, sosind Făgărăşanu de la Galaţi, **nu am fost la redacţie** (subl. ns). **Numai aşa se poate explica cum s-a strecurat articolul infect al lui Bassarabescu** (împotriva lui Maiorescu – n. ns.). Azi **am declarat că mă retrag de la Timpul** dacă nu se face o deplină şi sinceră retragere a acelor scrieri injurioase.” (Epistola a fost publicată şi de Torouţiu, încă din 1934 – vezi volumul V.)

Sau, în sfârşit, se putea să nu aibă Perpessicius cunoştinţă de ultimele articole scrise de Eminescu la *Timpul*, după scandalul de la Iaşi? Nu ştia el cum se încheie editorialul din 28 iunie 1883? Îl reamintim, spre completă edificare:

„Dar credem că nu este nevoie a argumenta mult, spre a convinge despre urâta pornire a guvernului asupra presei. Trebuie să-l aşteptăm de acum la alte măsuri şi mai odioase, pentru că panta este alunecoasă şi nu are piedică până-n prăpastie.

Cât pentru presă, am putea să-l asigurăm pe regim că oricât de cumplite ar fi actele sale de răzbunare, nu va fi în stare nici el a abate unele caractere tari ce se găsesc într-însa şi teamă ne e că, căutând victoria peste tot, va pierde şi cea deja câştigată în monstruoasa sa pornire de a-şi subjuga presa”

Bucuresti, 28 Iunie 1883

Victoria in alegori, ingenuchiarea naţiunii înaintea puterii usurpătoare, deşteaptă şi apetituri tiranice, printre cari pretenţiunea, mai înainte de toate, de a fi aprobat şi aplaudat usurpatorul în faptele sale, pe toate căile.

.....
cumplite ar fi actele sale de răzbunare, nu va fi în stare nici ele a abate unele caractere tari ce se găsesc într-însa, şi teamă ne e că, căutând victoria peste tot, va pierde şi pe cea deja câştigată în monstruoasa sa pornire de a-şi subjuga şi presa.

Începutul şi încheierea ultimului editorial scris de Eminescu la *Timpul*

MIERCUREA 29 Iunie 1883 Administraţia, Calca Victoriei Nr. 32.

ABONAMENTELE

1 an în avans	40 lei
6 luni în avans	22 lei
3 luni în avans	11 lei
1 an în avans	40 lei

Abonamentele se plătesc în avans

Se cuprind 10 buci număr
Se distribuie în două numere

TIMPUL

REDACŢIA, STRADA STIRBEI-VODA Nr. 2.

Nu doar Perpessicius prezintă astfel demisia lui Eminescu. Zigu Ornea scrie și el într-o paranteză din *Junimea și junimismul*:

*„Eminescu a demisionat de la **Timpul** la 16 februarie 1883. Dar nu-și mai exercita acolo funcțiile redacționale de la instalarea lui Păulescu.”*

Dar Z. Ornea măcar face și alt soi de precizări, „care-ți sunt de lipsă” uneori, vorba lui Perpessicius:

„Eminescu nu era maleabil, nu admitea să se adapteze conjuncturalului și nu concepea ideea tranzacției cu idealul și convingerile. Oricine i-ar fi cerut-o, l-ar fi refuzat decis.”

„Un Eminescu în postura de mercenar de idei e o imposibilitate logică și morală.”

De aceea, decât „certitudini” precum cele din *Cronologia lui Eminescu*, varianta Perpessicius, mai bine lipsă!

Să revenim la compararea celor două Bibliografii: din 1976 și din 1999.

Așa cum am văzut, G. Ștrempel, directorul Bibliotecii Academiei Române, s-a ocupat direct de numita „coordonare generală”. În perioada în care a apărut prima variantă a Bibliografiei, director al Bibliotecii Academiei Române era Șerban Cioculescu, care nu mai necesită nici o prezentare. În 1976, numele acestuia apare mai mult prin forța împrejurărilor. Sub lista bibliografiilor implicați (se precizează și perioada în care a lucrat fiecare) găsim următoarea frază:

„Lucrarea a fost elaborată se serviciile de bibliografie ale Bibliotecii, director general fiind acad. Șerban Cioculescu”

Deci Cioculescu nu s-a amestecat în treaba bibliografiilor din subordine pentru a-i **coordona** prin întruniri asemănătoare cu „zecile de ședințe de discuții” conduse de domnul G. Ștrempel. Modestie, prudență, normalitate?

Oameni uitați

G. Ștrempel afirmă că în 1965, când a început a se întocmi *Bibliografia Mihai Eminescu*, un „număr apreciabil, dar nu constant, de specialiști a atacat frontal subiectul”. În total, au fost 17, unii lucrând doar o lună-două. Dacă 17 înseamnă „număr apreciabil”, 27 – câți apar în volumul XVII – cum mai e?

Din curiozitate și pentru că socotim că s-a făcut o nedreptate, am alcătuit o „foaie de pontaj” a bibliografiilor care au conlucrat la cartea din 1976, marcând cu **bold** numele celor care au activat întregul an și cu *italice* pe ale celor a căror participare a fost temporară:

1965 : Nicolae Liu, Sevastia Bălășescu, Valeria Trifu, Liliana Țopa-Alexandrescu, Eleonora Vlăduțiu.

1966 : aceiași.

1967 : aceiași.

1968 : Nicolae Liu, Sevastia Bălășescu, Valeria Trifu, Eleonora Vlăduțiu, Liliana Țopa-Alexandrescu (până în martie), *Aurora Nasta* (decembrie).

1969 : Nicolae Liu, Valeria Trifu, Eleonora Vlăduțiu, Rodica Fochi o înlocuiește pe *Sevastia Bălășescu* (februarie), *Traian Păunescu-Ulmu* (ianuarie-aprilie), *Angela Marinescu* (martie-mai), *Ana Ioachim* (iunie-decembrie).

1970 : Nicolae Liu, Valeria Trifu, Eleonora Vlăduțiu, Rodica Fochi, Ana Ioachim (până la o dată incertă), *Marin Cernea* (septembrie-decembrie) și *Traian Păunescu-Ulmu* (septembrie-octombrie), *Sergiu Sălăgean* (decembrie).

1971 : Nicolae Liu, Valeria Trifu, Rodica Fochi, Liana Miclescu, Eleonora Vlăduțiu (până în februarie), *Marin Cernea* (ianuarie-mai), *Sergiu Sălăgean* (ianuarie iunie), *Neonilă Onofrei* (ianuarie-iulie), *Avram P. Tudor* (iunie-august), *Aurora Nasta* (august-septembrie).

1972 : Valeria Trifu, Rodica Fochi, Liana Miclescu, Nicolae Liu (până la 17 aprilie), *Marin Cernea* (noiembrie-decembrie, cu jumătate de normă)

1973 : Valeria Trifu, Rodica Fochi, Liana Miclescu, Irina Pușchilă, Marin Cernea (februarie-iunie, cu jumătate de normă)

1974 : Valeria Trifu, Rodica Fochi, Liana Miclescu, Irina Pușchilă, Marin Cernea (aprilie-iulie).

„Sistematizarea în volum a materialului a fost efectuată de **RODICA FOCHI** și **VALERIA TRIFU** (noiembrie 1972-iulie 1974), care au alcătuit și indicii (aprilie-septembrie 1975)” și care semnează *Introducerea*.

Din toate numele de mai sus, volumul coordonat de G. Ștrempel nu a reținut decât patru: Rodica Fochi, Valeria Trifu, Liana Miclescu și Neonilă Onofrei, toți cei amintiți fiind trecuți la „*au mai colaborat*” – nu se știe când și cât. Eleganța minimă cerea Academiei Române și Bibliotecii acesteia să adauge într-o casetă minusculă și numele celor au deschis calea pentru actuala

lucrare. Faptul se impunea cu atât mai mult cu cât pe fiecare volum al OPERE scrie „*Ediție critică întemeiată de Perpessicius*”. Este **munca** (nu persoana!) unui critic literar mai respectabilă decât cea a unui bibliograf? Se poate face abstracție de **Nicolae Liu**, atâta timp cât se recunoaște public că el i-a propus lucrarea lui **Tudor Vianu** (pe atunci director al Bibliotecii), iar acesta a înscris-o „*în planul de activitate al B.A.R.*” (merit pe care nu i-l recunosc mulți cu voce tare, dar pe care nici nu i-l poate lua nimeni)? Posibil ca dacă n-ar fi fost Liu sau Vianu să fi fost alții. Deocamdată însă, ei au fost scânteia, făcând pentru *Bibliografie* incomparabil mai mult decât a visat Perpessicius la început.

Paradoxal însă, colectivului care a redactat „varianta '76” i s-a făcut astfel un serviciu, deoarece nu mai poate fi învinovățit de nici una dintre gafele existente în volumul XVII al OPERE. Cine, când și de ce a decis schimbarea „garniturii '76”? Poate ni se va explica vreodată. Până atunci, avem răspuns la o altă întrebare: a fost înlocuirea lor și faptul că, așa cum mărturisește G. Ștrempel, „*se schimbase optica cu privire la planul lucrării*”, în favoarea lui Eminescu? Nu. Dimpotrivă! Dat fiind cei 7 ani de „*revizui, rectificări, unele completări*” ale datelor strânse de-a lungul a trei decenii, era de așteptat să apară modificări în bine, îndeosebi în ceea ce privește informația referitoare la viața lui Eminescu. Or, tocmai acum s-au operat prelucrările bibliografice, să le zicem așa, menite să inducă în eroare.

De ce s-a schimbat „*optica*”? Nu pretindem că am deține adevărul, dar știm că, dacă ar fi fost directivă de Partid în acest sens, faptul ar fi fost dezvăluit de mult. Mai știm că, odată epuizată OPERA, *Bibliografia* din 1976 avea să abordeze VIAȚA lui Eminescu. Mai știm și că ziaristica lui Eminescu de la *Timpul* – în bună măsură, parte din viața lui – a agitat atât de puternic o seamă de compatrioți, încât unul dintre volumele care o conținea (X) s-a aflat la un pas de a fi trimis la topit. Mai știm și că bibliografia onestă și profesionist întocmită poate fi extrem de elocventă pentru cercetători. În sfârșit, mai știm și că volumul XVII al OPERE folosește criterii pe care nu noi le vom califica, dar despre care putem spune cu certitudine că reușesc doar să înnegureze firul vieții lui Eminescu în momentele-cheie. Eliminând în mod abil orice suspiciune, această variantă girată de Academia Română impune un vechi scenariu, la care instituția însăși pare să fi aderat necondiționat.

[N-am vrea să se înțeleagă că *Bibliografia* din 1976 ar fi fără greșală. Iată una chiar grosolană:

„4007 *Eminescu și ziaristica*, SE, VII (1943), nr. 1733, aug. 5/6, p. 2 (*Caleidoscop*)

M. Eminescu a mărturisit:

Incipit: «Sunt strivit, nu mă mai recunosc...»

Aștept telegramele Havas, ca să scriu, iar, de meserie, scrie mi-ar numele pe mormânt și n-aș mai fi ajuns să trăiesc».

Se citează cunoscuta scrisoare despre munca la «Timpul».”

Așa cum am arătat, cuvintele sunt citate dintr-un colaj al cărui autor este E. Gruber (pasajele au fost pentru prima oară rostite public la Botoșani, în toamna anului 1890). În 1976, „*cunoscuta scrisoare*” nu fusese văzută de nimeni, iar publicația indicată [*Seara*] era departe de a fi prima care găzduia această făcătură. Rea-intenție? Posibil, dar nu este evidentă, chit că verbul *a mărturisi* nu este cel mai potrivit în context, acest soi de amestec din partea bibliografului fiind el însuși nepotrivit.]

Evoluția lucrurilor face legitimă întrebarea: s-a temut cineva de volumul II al *Bibliografiei Mihai Eminescu. 1866–1970*? Aproape cert, da. Cât de bogat era materialul informativ strâns până la data înlocuirii echipei de bibliografi? Din 1974, doi dintre primii bibliografi s-au ocupat cu sistematizarea informației existente. Dar ceilalți? Nu avem mărturii în acest sens, însă niciodată nu-i prea târziu.

Am vorbit mai sus de „prelucrări bibliografice”. Iată de ce. În *Bibliografia* din 1976, la subcapitolul *Scrisori trimise de M. Eminescu* citim:

„3976 [*Scrisoare de la Mănăstirea Neamțului, adresată lui Iacob Negruzzi, în ianuarie 1887*]. CL, XXXIII (1899), nr. 1, ian. 15, p. 10.

Incipit: «Îți trimit deodată cu aceasta mai multe versuri...»

Cu o scurtă prezentare de Iacob Negruzzi.”

3976 [*Scrisoare de la Mănăstirea Neamțului, adresată lui Iacob Negruzzi, în ianuarie 1887*]. CL, XXXIII (1899), nr. 1, ian. 15, p. 10.

Incipit: „Îți trimit deodată cu aceasta mai multe versuri...”

Cu o scurtă prezentare de Iacob Negruzzi.

În *Bibliografia* din 1999 constatăm drastica scurtare a citatului din epistola lui Eminescu (poziția **9697**):

9697 [*Scrisoare adresată, de la Mănăstirea Neamțului lui Iacob Negruzzi, ianuarie 1887*]*. CL, XXXIII (1899) nr. 1, 15 ian., p. 10 (Scrisori de la Eminescu).

Incipit: „Îți trimit deodată...”

Cu o scurtă notă explicativă de Iacob Negruzzi, p. 1.

* Cf. OPERE XVI, p. 239.

„*Incipit:*

«Îți trimit deodată...»”

De ce a fost nevoie să intervină satârul măcelarilor pe care Academia Română pare a-i ține ascunși în Bibliotecă? Pentru a nu se mai atrage atenția asupra

faptului că **Eminescu i-a trimis lui Negruzzi de la Neamț mai multe poezii** (nu doar *De ce nu-mi vii*, cum pretinde inclusiv Călinescu, biograful premiat de Academia Română) și pentru a elimina astfel întrebările: de ce? unde sunt celelalte? Când știm că Negruzzi a fost în repetate rânduri președinte și vicepreședinte al Academiei Române, cum să nu ne întrebăm dacă dezinformări prin omisiune de acest soi nu sunt menite să apere însuși prestigiul acestei instituții? Cum să nu ne întrebăm: în beciurile cărei minți au fost clocite toate acestea?

Dacă cei 11 autori ai volumului XVII nu ar fi preluat materialul strâns de colegii lor și nu l-ar fi ciuntit fără nici o justificare, drămuind arbitrar informația, prezentarea putea fi neprofesionistă, dar nu s-ar fi pus și problema onestității cenzorului. Așa, cosmetizarea devine evidentă și explică încă o dată de ce informația a fost grijuliu disipată de-a lungul a 1200 de pagini, astfel încât destinul lui Eminescu să-și piardă cursivitatea. Academia mai bifează o „reușită”, iar cititorul neavizat rămâne complet dezorientat, rătăcit ca într-un nor negru, ca într-o gogoasă otrăvită, în care sporadic izbucnesc orbitoare și derutante jocuri de artificii.

Poziția **3980** a Bibliografiei din 1976 sună astfel:

„**3980** [Scrisoare de la «Monastirea Neamțului», adresată lui G. Panu în ian. 1887]. LUPA, IV (1887), nr. 158, ian. 17, p. 3. (Ultime informațiuni).

Incipit: «S'a răspândit prin ziare știrea că aș fi grav bolnav...»

Dezminte afirmațiile lui Const. Mille în legătură cu gravitatea bolii sale. Reprodusă în «Universul», IV (1887), nr. 15, ian. 18/30, p. 3.” (subl. ns.)

3980 [Scrisoare de la „Monastirea Neamțului”, adresată lui G. Panu în ian. 1887]. LUPA, IV (1887), nr. 158, ian. 17, p. 3. (Ultime informațiuni).

Incipit: „S'a răspândit prin ziare știrea că aș fi grav bolnav...”

Dezminte afirmațiile lui Const. Mille în legătură cu gravitatea bolii sale. Reprodusă în „Universul”, IV (1887), nr. 15, ian. 18/30, p. 3.

Și iată acum ce a mai scăpat din acest text după ce a trecut prin filtrul echipei coordonate de domnul G. Ștrempel:

„**9698** [Scrisoare adresată, de la Mănăstirea Neamț, lui G. Panu, ianuarie 1887]*. LUP-IB, IV (1887), nr. 158, 17/29 ian., p. 3. (Ultime informații).

Incipit: «S'a răspândit prin ziare știrea...»

9698 [Scrisoare adresată, de la Mănăstirea Neamț, lui G. Panu, ianuarie 1887]. LUP-IB, IV(1887), nr. 158, 17/29 ian., p. 3 (Ultime informații).

Incipit: „S-a răspândit prin ziare știrea...”

* Cf. OPERE XVI, p. 239.

Așadar, a fost eliminată exact cheia întregii întâmplări: faptul că, la doar două zile după ce Mille răspândește zvonul că Eminescu ar suferi de o interesantă „*nebunie lucidă*”, acesta îi adresează lui Panu un elegant drept la replică, al cărui miez suntem obligați să-l amintim, căci prea e acaparatoare „iubirea” unora pentru „*poetul național*”, de și-o manifestă încercând să-i îndepărteze pe toți ceilalți de el:

„Toate aceste zvonuri, lipsite de orice fundament, sunt răspândite, poate cu rea

Ultime Informațiuni

Primim de la prietenul nostru E-
minescu următoarea scrisoare:

Monastirea Neamțului. Ianuarie 1887
Iubite Panu,

S'a răspândit prin ziare și răcoace, aș
fi grav bolnav. Toate aceste zvonuri
lipsite de ori-ce fundament sunt răs-
pândite, poate cu rea intenție, din
Iași, în cât și d. C. Mille într-unul din
articolele sale, a găsit motiv de a vorbi
de boala mea pretinsă. Te rog a spu-
ne tuturor că se află în deplină eroare
și că (afară de suferința mea de
picioare) nu am absolut nimic. Un mic
dementi în organul d-tale de publici-
tate n'ar strica.

Primește salutările mele cele mai
cordiale, cu care rămân al d-tale cre-
dincios prieten.

M. Eminescu

Lupta, 17 ianuarie 1887

intenție, din Iași, încât d. C. Mille, într-unul din articolele sale, a găsit motiv de-a vorbi de boala mea pretinsă. Te rog a spune tuturor că se află în deplină eroare și că (afară de suferința mea de picioare) nu am absolut nimic” (subl. ns.).

Reamintim celor ce dovedesc grave probleme de memorie că punerea la punct a chestiunii de către Eminescu este atestată chiar și de ziarul *Liberalul*, care recunoaște că acesta nu a plecat la Neamț pentru că ar fi înnebunit, ci din cu totul altă cauză: „*căzuse greu bolnav de picioare*” și era „*lipsit de mijloacele necesară*” unui tratament eficient.

Acum este și mai limpede de ce în volumul XVII al OPERE scrisoarea lui Mille se găsește la poziția **8757**, iar răspunsul lui Eminescu, care trebuia să-i urmeze imediat, a fost mutat hăt la **9698**, unde e lipsit de orice explicație privind conținutul.

Q.E.D.

În rândurile de mai sus există formulări din care poate reieși că întreaga Academie Română ar fi responsabilă de viclenitul volum XVII al OPERE. Știm cât de mult țin unii la ideea că nici o instituție nu poate fi făcută vinovată, ci numai anumiți membrii ai ei. Instituția, ca produs al gândirii, sigur că este nevinovată, deoarece nu are personalitate decât prin oameni. De aceea, bineînțeles că nu avem nimic de imputat frumoasei idei de Academie Română, după cum nu avem a ne certa cu clădirile în care cugetă cei dedicați acestei idei – iar organigrama nu ne interesează acum. În ceea ce privește însă

personalul specializat, lucrurile stau altfel, întrucât vinovății nu sunt numai cele sancționate de Lege (și-acelea foarte nuanțate); există și responsabilitate implicită, iar a nu fi **la fel de** vinovat nu echivalează cu a fi inocent ca un prunc. Deși produs îndeosebi de bibliografi, nu de plenul Academiei, volumul XVII al OPERE rămâne – cel puțin parțial – o gafă (să nu spunem mai mult) a întregii instituții, căci în fruntea paginii de gardă nu sunt trecute numele autorilor (oricum solidari, din moment ce textul: *Lămuriri privind metodologia și structura lucrării* este semnat *Colectivul de autori*), ci scrie **Academia Română și Biblioteca Academiei Române**, în josul paginii anunțându-se și participarea **Editurii Academiei Române**. Prin urmare, dumnealor ne adresăm, chestiunile de viață internă privindu-i direct.

Situația este delicată pentru toată lumea, dar sperăm că nu-și imaginează cineva că, mai devreme sau mai târziu, nu s-ar fi ajuns tot aici. Volumul XVII al OPERE arată, credem, destul de limpede că (în) Academia Română este și astăzi o roțiță care face parte din mecanismul anti-Eminescu. Cele de mai sus, enunțate după o primă lectură, dovedesc că până și la cel mai înalt nivel de competență încă se operează cu prejudecăți, unii încercând să le permanentizeze, inclusiv prin cosmetizarea realității.

Mai puțin emoționați de dimensiunea cheltuielilor făcute în ultimii ani (din banul public, la urma urmei) pentru tipărirea operelor și manuscriselor lui Eminescu, cerem Bătrânei Doamne să spună public și fără ocolișuri cum privește cazul Eminescu. Dacă va continua să-l declare nebun, așteptăm să prezinte și dovezile respectivei nebunii sau să probeze că semnalările noastre ar fi fundamental eronate. Dacă nu se încumetă, atunci trebuie să reanalizeze dosarul. Este greu și neplăcut, dar nu noi suntem responsabili de faptul că Academia Română a fost adusă în greșală, ci chiar unii dintre membrii ori doar salariații ei din corpul administrativ. Nu se poate trăi la nesfârșit nici din sugestii strecurate printre rânduri, nici din tăceri vinovate, menite să păstreze nealterate iluziile unui Neam privind o mână de oameni.

Călin L. Cernăianu

2005

ANEXE

- Anexa 1** G. Alexianu, Al. Șuțu și P. Petrini, *Rapport medico-legal*, 5 iunie 1878
- Anexa 2** Scrisoare I. Slavici către T. Maiorescu, 25 iunie 1883
- Anexa 3** Scrisoare C. Simțion către T. Maiorescu, 12 iulie 1883
- Anexa 4** Perioada octombrie–decembrie 1886, oglindită în presă
- Anexa 5** Al. Vlahuță, *Scrisoare către cititori, Lupta*, 4 ianuarie 1887
- Anexa 6** C. Mille, *Eminescu, Lupta*, 15 ianuarie 1887
- Anexa 7** Al. Vlahuță, *Scrisoare către cititori, Lupta*, 25 ianuarie 1887
- Anexa 8** G. Panu, *Omul periculos, Lupta*, 1 aprilie 1887
- Anexa 9** Eminescu, *Fântâna Blanduziei, Fântâna Blanduziei*, 4 decembrie 1888
- Anexa 10** Despre manuscrisele lui Eminescu, *Floare-Albastră*, 15 iunie 1899
- Anexa 11** Despre manuscrisele lui Eminescu, *Epoca*, 18, 21 și 28 iunie 1899
- Anexa 12** P. Zosin, *Raportul psihiatric*, iulie 1902
- Anexa 13** P. Zosin, *Nebunia lui Eminescu, Spitalul*, 1903
- Anexa 14** Lista manuscriselor dăruite Academiei Române de T. Maiorescu, *Analele Academiei Române*, 28 mai 1904
- Anexa 15** R. Șuțu, *Eminescu la M-rea Neamț, Evenimentul*, 29 iunie 1904
- Anexa 16** I. Chendi, *Despre «Nevroza lui Eminescu» de Dr. Șunda*, 1905
- Anexa 17** I. N. Roman, „*O pagină inedită din viața lui Eminescu*”, *Adevărul literar și artistic*, 8 martie 1931.
- Anexa 18** G. Călinescu, *Mareșalul Stalin, Tribuna poporului*, 27 octombrie 1944
- Anexa 19** L. Onicescu, *Eminescu la M-rea Neamțului – incert, înainte de 1958*
- Anexa 20** Documentar Mănăstirea Neamțului
- Anexa 21** D. Vatamaniuc, *Topografia caietelor*, 1998

Anexa 1

G. ALEXIANU, AL. SUTZU, P. PETRINI (5 iunie 1878)

„RAPPORT MEDICO-LEGAL

Asupra stării mintale a lui Ștefan Logotetopulo

Acusat de omor

Elaborat de

D-rii : G. Alexianu, A. Sutzu și Petrini Paul

Numiți experți în această afacere de primul președinte al Curței cu jurați din Ilfov

Sub-semnații, doctori în medicină, G. Alexianu, profesor la facultatea de medicină, medic al spitalelor, medic legist al Capitalei; A. Sutzu, medic primar al spitalelor civile, și Petrini P., medic al spitalelor civile, invitați de D. Președinte al Curței cu Jurați Ilfov, sesiunea din Martiu 1878, cu adresa No... spre a examina starea facultăților mintale ale lui Ștefan Logotetopulo, acusat de omor, după ce am luat cunoștință de cele conținute în dosarul sus-zisului, am mers în trei rânduri la penitenciarul Văcăresci unde el se află, și am procedat la cercetarea directă a facultăților sêlle mintale. Resultatul investigațiunilor noastre, l'am consemnat în aceste 5 capitole privitoare: 1, faptelor petrecute; 2, commemoratiivelor procurate de martori; 3, cercetării noastre directe; 4, discuțiuni medico-legale, și 5, conclusiunilor acestui raportu.

§ 1. Faptele

Ștefan Logotetopulo, domiciliat în strada, Lucaci 61, aceeași casă cu concubina sa, Veta Ștefăneasca și muma sa Maria Logotetopulo, după ce în seara de 20 Ianuarius 1878, s'a certat mai mult de uă oră cu muma sa, a intrat a doua zi, pe la 8 ore dimineța, în camera sa și după uă întârziere de uă jumetate de oră, a eșit palid, turburat, spunând către concubina lui că a sugrumat pe muma sa. A doua zi după acesta el a redus cadavrul mamei sale în zece bucăți, iar în a treia a aruncat intestinale și capul într'un puțu, trunchiul însă mânil și picioarele le a pus într' uă ladă. Această ladă, a încredințat'o unui om de la țeară spre a o duce la Ștefănesci și a o preda unui frate presupus ale său. Aceste fapte rezultă atât din interogatoriul luat de d. jude instructor, cât și din propriile lui spuse precum și din zisele femeii Veta Ștefănescu către subsemnații. Ele sunt prin urmare autentice și necontestabile.

§ 2. Comemoratiivele

Din depunerile martorilor chemați de justiție rezultă că Ștefan Logotetopulo, născut în Tessalia, a venit sunt deja mai mulți ani în România, adus de fratele lui reposatul Hristache Logotetopulo, care se găsea de mai nainte în țerră și care, occupat cu comerțul grânelor, avea pe lângă densul ca îngrijitor pe accusatul Ștefan. Martorii: Safta văduva, Teodora Niculeasca, Anica Alexoia și Dima Polimeridi, vecini și cunoscuți cu susnumiții, au depus, că bătrâna Maria Logotetopulo se plângea de multe ori în contra fiului său Ștefan, zicând că ea i-ar fi dat bani pentru a face comerț; că el i-ar fi cheltuit; că Ștefan trăia în posadnicie de mai mulți ani cu Veta, fără a voi a se căsători cu densa, sau a o lăsa spre a se căsători cu alta pe care ea 'i-o găsisse. Toți marturisesc că Ștefan era un om posac, tăcut, umbla prin cafenele. venea acasă la ore neregulate, nevoind adesea a se pune la masă cu mumă sa și tot d'auna, certându-se cu aceasta în cestiuni de

bani, căci bătrâna Maria încredințase lui Ștefan de câtu-va timp uă sumă de 200 galbeni pe care el 'i-a perdutu. Aceste certuri erau zilnice în aceste după urmă zile, după cum mărturisesc și femeia Veta Ștefăneasca concubina lui, certuri care au împins pe acusat să'și exprime cugetarea sa: el a zis către Veta de mai multe ori, «Cum o să ne scăpăm de dânsa?»

Violența caracterului și răutatea simțimăntelor și a moravurilor lui reesse într'un mod evident din purtarea sa către mama sa Maria, din viața nelegitimă cu Veta, din risipirea banilor ce'i s'a încredințat de muma lui, din certurile necontenite ce avea cu dânsa, din abuserile de încredere ce le-a comis către fratele său Hristache când acesta l'avea îngrijitor la moșie.

Nu voim să dăm acestui raport forma unui recuisitor care ar avea tendința de a agrava situațiunea inculpatului. Trebuie să se scie însa că elementele ce procură instrucțiunea, sunt adesea acelleași pentru a pune pe experți în stare să confirme apreciațiunile lor sciințifice. Găsim în viața lui Ștefan Logotetopulo probe suficiente de uă viață desordonată și necuviincioasă, plină de fapte immorale și reprehensibile, aci înșelând pe fratele sau care l'a îmbrățișat , aci extorcând bani de la mama sa sub pretext de a face comerț de porumb, certându-se mereu cu aceasta de câte-ori nu voia să'i mai dea bani, vagabondând și petrecând viața prin cafenele și lenevie, trăind în ciuda și sub ochii bătrânei selle mame cu uă femee puțin stimabilă și de condițiune socială inferioară cu a sa, așteptând cu nerăbdare moartea mumei salle, care, cu toate acestea, după deposițiunea tutulor martorilor avea un caracter blând și bun; mumă, zicem, de care inculpatul cerea să scape, după cum s'a pronunțat către posatnica sa. Această purtare nu arată oare că inculpatul trăia și a trăit o viață de viciuri și că crima era uă consecință naturală a unei asemenea existențe? Cercetarea directă la care 'l-am supus confirmă pe deplin această apreciațiune.

§ 3. Cercetarea directă a inculpatului.

Ștefan Logotetopulo, de ani 48, de constituție forte, de temperament nervos, de talie subț cea de mijloc, se presintă noă în cabinetul penitenciarului Văcăresci având un exterior umil. Figura lui exprimă preocupațiunea, căutătura este mobilă, defientă, îndreptându-se adesea către interlocutorele său într'un mod furiș. El se exprimă cu înlesnire, răspunsurile lui sunt inteligente, calculate, denotând uă perfectă memorie. El povestesc în toate amănuntele ei viața sea trecută, fapta ce a commis, căutându une-ori a se contrazice pe el însuși, pare că ar voi să denatureze faptele deja mărturisite de dânsul și să deruteze pe acel care îl întreabă. Într'un cuvânt ne găsim în fața unui om inteliginte, deștept și chiar viclean.

Este de remarcat aci că în differitele interogatorii luate de către d. jude de Instrucțiune, cuvintele lui au fost logice, denotând uă perfectă memorie. El n'a negat că se certa adesea cu mumă-sa, ca de mai multe ori a fost supărat pe dânsa, când ea îi spunea că o să-i mănînce plăcintă din erburi culese pe mormântul lui: nu neagă că îi împrumutase bani în mai multe rânduri pre care nu 'i-a înapoiat. Motivele, zicem, ce a ales în fața d-lui jude de Instrucțiune sunt : aci că a comis fapta fără a voi : el a strîns'o puțin de gât și ea a murit; sau că a ucis'o pentru că ea 'i-ar fi spus că are să mănînce plăcintă de erburi de pe mormântul său. În fața noastră însă el a mai adăogat un al treilea motiv: el ne-a spus că era «zăpăcit, nebun» când a comis fapta.

Pentru a demonstra Justiției cât de slabă și de deșertă este această alegațiune, punem aci câte-va, întrebări ce le-am adresat inculpatului împrenă cu răspunsurile ce ne-a dat.

– În. Ai fost de multe ori zăpăcit și nebun ca atunci când ai comis omorul?

– R. Am fost de mai multe ori și la Giurgiu și aci.

– În.. Ții minte ce făceai când te găseai în această stare?

– R. Nu Țiu minte. Mi se spunea numai pe urmă, că nu sciam ce făceam, că strîngeam lucrurile, că vorbeam multe, că voiam să trimit pe Veta a-casă; că eram neliniștit.

- În. Când erai în această stare erai închis în cassă sau eșiai din cassă.
- R. Eșiam, mă duceam la cafenea, mă întorceam a-cassă singur, dară eram zăpăcit.
- În. Câtă vreme ținea această stare?

– R. Trei-patru zile.

- În. În timpul acestei stări țineai minte de faptele și de mișcărilor tale ?

– Nu.

- În. Dară cum ai arătat singur d-lui Judecător unde ai pus capul și mâțele mumei tale?

Aci accusatul tace și nu mai încearcă să mai răspundă.

- În. După ce ai ucis pe muma ta, de ce n' ai arătat autorităților că muma ta este moartă?

– R. De teamă ca să nu se descopere moartea prin violență.

- În. A doua zi de ce ai făcut 'o îu bucăți și 'i-ai ascuns mâțele și capul ?

– R. Ca să poată cu înlesnire să se transporte la țearră și să nu fie recunoscută.

- În. Nu 'ți-a fost teamă că, chiar fără, cap să se descopere crima ?

– R. Nu; pentru că am crezut că destupând lada ce se încredințase țăranului și văzând un cadavru fără cap și hainele pusse d'asupra bucăților, țăranul se va mulțumi cu hainele, și va îngropa corpul fără să denunțe autorităților.

- În. Cine este acell Christache Grecu către care ai trimis lada cu cadavru?

– R. Am spus acest nume pentru că aveam un frate așa numit care este mort.

Pentru a nu lăsa să existe cea mai mică bănuială în spiritul nostru de vre-ură maladie capabilă să altereze Iiberul arbitru al accusatului, am împins investigațiunile noastre în sensul acesta și mai departe. 'L-am întrebat dacă el a suferit vre-ură data de boale nervoase; el ne-a răspuns că a suferit, căci în penitenciarul Văcăresci el ar fi avut într'ua noapte un fel de amețeală, ar fi avut epilepsie.

- În. Ce fel de amețeală a fost aceasta și cum s' a întâmplat ?

– R. Într'ură noapte pe la 12 ore, am leșinat în pat și am căzut jos; după două ore m' am deșteptat și arestanții mi-au spus că am vorbit singur și am făcut spumă la gură.

- În. Ți s' a întâmplat altă dată această boală când erai a-cassă?

– R. Nu țin minte.

– În. Cine te-a văzut, căci nici păzitorul, nici vreunul din personalul direcțiunei penitenciarului n' au nici uă scire, ci numai arestanții?

La această întrebare rămâne uimit, spuindu-ne ca nu scie, și să ne referim arestanților. Vom vedea în urmă că amețeala, dacă a existat, a fost în totul simulată.

Atât memoria cât și percepțiunea și ideatiunea și raționamentul și asociațiunea ideilor sunt dară în perfectă stare normală, nepermitându-ne a cugeta la vre-ură malatie care 'i-a putut turbura ideatiunea și volițiunea, și prin urmare produce impulsuni rău-făcătoare.

Cercetarea organelor physice nu denotă, nici uă diformitate sau neregularitate a craniului care să ne facă să bănuim uă malatie hereditară sau acuistă. În sensibilitatea și în motilitatea generală sau locală nu constatăm nici uă perturbațiune care să denote uă malatie nervoasă acuistă sau accidentală.

Pentru a complecta această cercetare, am întrebat pe Veta Ștefăneasca cu care el a trăit șase ani aproape, dacă a observat la accusat vre-ură malatie nervoasă. Ea ne-a răspuns într' un mod negativ: el n' avea obiceiul de a bea, el n' avea nici epilepsie, nici vre-ură boală de asemenea natură. «A fost numai de două sau de trei ori, de când îl cunosc, ca zăpăcit; îi venea să strângă lucrurile, să se mute la altă cassă, devenea posac; dară nu bătea pe nimeni, nu făcea neorândueli, își vedea de treabă.»

- În. În starea aceasta era când a comis omorul asupra mumei sale?

– R. Nu.

Din cei trei martori arestanți aduși în fața noastră de dînsul, spre a mărturisi că el ar fi avut într'ua noapte epilepsie, duoi au spus că n'au văzut nimic, iară al treilea, Israelit, a răspuns, că l'a văzut.

– În. Cum era figura lui în momentul boalei lui, avea spasme, se strîmba ?

– R. N'am văzut, că era întunerec.

– În. Cum ai simțit că el a avut boala?

– R. 'L-am văzut jos din pat, dînd din picioare, el vorbea fără să-l înțeleg și avea spumă la gură.

– În. Cât a ținut aceasta ?

– R. Aceasta a ținut ca uă jumătate de oră.

(Acestu individ dormea în al șeselea pat după acel ocupat de inculpat.)

– În. 'L-ai văzut în realitate că făcea spume, tu care erai așa departe de dînsul care era jos, și fără să te scoli ?

– R. Nu 'l-am văzut făcînd spume, dară pentru că scuipa am crezut că făcea spume.

– În. Dară cum ai văzut că scuipa ?

– R. Aceasta mi s'a spus de chiar Ștefan Logotetopulo; căci în adevăr n'am văzut nimic.

În cursul vizitelor făcute de noi la penitenciar inculpatul pretindea în răspunsurile seale că ar fi supus «zăpacelei, nebuniei», etc. Însă mai în urmă, după întrebările noastre el părea convins că susținerile lui sunt deșerte, și termina cu frasa «nu am ce să mai zic, și degeaba umblu, căci faptul este făcut.»

§ 4. Discuțiunea medico-legală.

După studiul condițiunilor în care fapta s'a săvârșit, după cercetarea comemorativelor, și după analiza directă a facultăților mintale ale lui Ștefan Logotetopulo, ne rămâne a rezolva următoarele cestiuni.

a). Ștefan Logotetopulo fost-a în vre-ua epocă a existenței seale atins de alienațiune mintală ?

b). Fost'a el alienat în momentul săvârșirii crimei, sau cel puțin isbit de vr'ua stare mintală analogă?

Discuțiunea acestor două puncte ne va pune pe cale să vedem dacă a existat la Ștefan Logotetopulo uă lipsă în funcționamentul cerebral, dacă la un moment dat a fost isbit într'un mod oare-care arbitru și libertate sa morală, base necesarii ale responsabilității.

Trebuie să se scie că alienațiunea mintală, ca toate malatiile în genere, își are istoricul ei, adică uă serie de caractere esențiale, nedispensabile, bine definite, care ne permit să constatăm existența sa într'un mod științific și conștiințios. Ori cât ne-am sili să căutăm în trecutul acestui om acele semne sau unele din ele, nu le putem găsi. În toată existența sa pînă la anul 1878, existență ce el povestesc, atât în interogatoriul instrucțiunei cât și subsemnațiilor cu uă forță de memorie și cu uă luciditate de spirit ce nu lasă nimic de dorit, nu găsim nici uă faptă care s'ar putea atribui vre-unei afecțiuni mintale.

Venit în România de mai mulți ani împreună cu muma-sa, adusă de răposatul fratele lui mai mare, el a fost de ei adăpostit și îngrijit. Dară relele lui instincte l'au depărtat din calea onestă în care familia sa se găsea. El era leneș, nesupus mumei și fratelui său, abusa de încrederea lor, pentru care a și fost condus, după cererea fratelui său, în fiare de la Ploiesci la Giurgiu; trăia cu uă femeie pe care muma lui o credea nedemnă de dînsul. Apoi, după moartea fratelui său, devenind posesor al unei sume de bani, parte a risipit'o și parte a îngagiatt'o în speculațiuni ce n'au reușit. De acea el cerea bani mumei lui, care i-a dat, îi mai cerea, dară ne mai putînd obține, se certa cu dînsa, simțea deja uă ură către ea, ură și aviditate care l'au condus la crima ce a comis. Nici uă lacună dară în viața inculpatului din punctul de vedere intelectual, nici un accident

anormal; nici uă lipsă a eului; uă deplină, conștiință și libertate, mișcate de mobile naturale, dară vicioase, de lenevie, de aviditate, de dorința de a posseda într'un mod neonest. Unde există dară alienațiunea mintală; ce fapt, cât de mic ar fi, care să denote înabușirea liberului lui arbitru? Iată pentru trecut.

În Ianuariu 1878, ura ce simția către muma-sea crescând mereu și certurile devenind zilnice, se hotărâsce în ziua de 21 Ianuariu, în urma unei certe și mai grave petrecute de cu seară, se hotărâsce, zicem, să aducă uă lovitură ca să'și asigure cu uă oră mai nainte averea mumei sale. El se scoală de dimineță, după ce a dormit puțin, și pe când încă concubina sa era în pat, intră în camera mumei sale, o omoară prin sugrumare și se duce la ladă unde ea își ținea banii. După aceasta, simțind încă uă remușcare a faptei sale, spune femeii Veta care insista în întrebarea sa, cu vocea tremurândă și cu figura palidă, că a comis crima. La exclamațiunea acesteia, el o amenință că dacă nu tace o va omorî și pe dânsa. Dară această turburare se potolesce peste puțin: el se pune a cugeta cum are să ascundă cadavrul; esse afară din casă, după ce încluiă odaia, în care se afla cadavrul mumei sale, caută a se distra, revine și în fine își face planul și se culcă; dară, impacient, doarme puțin. A doua zi el intră în camera mumei sale și începe a executa oribila mutilare a corpului ei. O face în bucăți, scoate intestinale pe care, împreună cu capul, le aruncă într'un puț, ca să nu fie recunoscută persoana omorâtă; iară trunchiul și extremitățile le așează într'ua ladă. În a treia zi el găsește uă saniă de birjă, încarcă lada și merge cu dânsa la țărânu Sandu Drăgoiu, la hanul Florea, se învoiesce cu dânsul ca s'o ducă la Ștefănesci a o preda unui presupus Hristache, recomandându'i ca în cas de nu'l va găsi, să păstreze lada pînă la sosirea lui.

În aceste diferite fapte, săvârșite în mijlocul celei mai depline sănătăți mintale, calculate într'un mod logic și inteligent combinate, în deșert căutăm să găsim un semn de turburare mintală, uă leziune a ideațiunii, «uă zăpăceală, uă nebunie», după cum zicea el, uă pierdere a liberului arbitru, ori uă slăbire a volițiunii. Conștiința faptei el a avut'o neatinsă, integritatea raționamentului absolută. Toate fazele faptei, începând de la mobilul principal pînă la disimularea ei, au fost legate între ele într'un mod natural, era inteligentă, era logice.

Să presupunem cu toate acestea că ar fi existat uă alienațiune mintală; să admitem un moment aleațiunea de zăpăceală făcută nouă de inculpat și de femeia Veta Ștefănescu.

Dară atunci vom avea sa ne întrebăm de ce natură a fost acea smintire și sub ce formă s'a prezentat.

Hereditatea care joacă, după cum se scie, un rol însemnat în studiul cauzelor smintirei, nu poate fi invocată în favoarea inculpatului. Nici părintele, nici muma, nici fratele său n'au presintat vre-un semn de alienațiune mintală. Smintirea dară, dacă există, nu este hereditară.

Alcoolismul, una din cele mal frecvente cauze de alienațiune mintală care conduce la fapte criminale, nu există la inculpat. În cursul vieții sale, ca și în momentul crimei, nu găsim după deposițiunile martorilor, nici uă împrejurare care să denote abuzuri alcoolice sau vre-un acces acut de alcoolism. Cercetarea directă asemenea nu arată urme de un alcoolism cronic. Fapta dară n'a fost efectul acestei nevroze, nici chiar al unei beții accidentale.

În cursul cercetărilor noastre asupra inculpatului s'a invocat de către dânsul trei stări aparținând alienațiunii mintale în genere. 1, perderea memoriei, 2, epilepsia și 3, zăpăceala. Să ne fie permis a analiza aci într'un mod repede una câte una aceste stări, doară vom găsi explicațiunea faptei.

1. Perderea memoriei, este un simptom al mai multor marbe mintale. Dară care este caracterul acestei alterațiuni și în ce forme se observă? Perderea memoriei, sau **amnesia**, se observă în două moduri și în două clase de malatii. Ea este sau permanentă, sau transitorie. **Într'un mod permanent**, o găsim în toate acele morbe mintale care constă în alterațiunea organică a substanței chiar a creierilor, precum este mania paralytică, demența, ramolițiunea creierului, hidrocefalia.

Transitorie, ea se prezintă în morbele caracterizate printr'un ictus apoplectic, precum sunt, maniile congestive, apoplexia, epilepsia, somnambulismul, malatii și stări în cursul cărora individul își pierde cu desăvârșire memoria faptelor. Într'ua congestiune cerebrală, spre exemplu, amnesia are uă durată de câteva ore numai, egală cu durata congestiunii, însoțită mai tot-d'auna sau de delir acut, sau de coma. În epilepsie amnesia este asemenea transitorie, și cât ține atacul epileptic. Inculpatul avut'a ore uă amnesie permanentă? Nu, de sigur; căci el a povestit d-lui Jude instructor și subsemnaților toate fazele vieții sale, toate peripețiile oribilei fapte ce a comis. – Avut'a uă amnesie transitorie? Asemenea nu, căci el scie când a intrat în camera mumei sale, și cât a stat; el 'și aduce aminte ce a făcut până a doua zi, cum s'a încuiat cu cadavru mumei sale și l'a mutilat; unde a pus capul și intestinele; cum a treia zi a mers la Sandu Drăgoiu și ce i-a, spus. Nu: inculpatul n'a pierdut memoria faptelor sale; el n'a fost și nu este dement; el n'a fost nici somnambul, nici isbit de vertigiu epileptic, cându a comis fapta; el n'a fost **mente captus**.

2. Atacul epileptic ce ne spune că ar fi avut într'ua noapte la Văcăresci, fost-a un atac adevărat de epilepsie? Am văzut din cercetarea directă că atacul a fost simulat, dară și așa fiind, epilepsia simplă nu exclude responsabilitatea, căci nu lezează funcționamentul intelectual. Epilepsia se transformă însă uneori, devine **larvată**, devine **manie transitorie**: dară atunci mania epileptică are caractere speciale, prezintăndu-se la toți indivizii sub uă formă cu totul identică. Pierderea eului este completă, iluziunile și halucinațiunile sunt automate și primejdioase; delirul cuvintelor și a faptelor desordonat, incoerent, acut. Acest aparat simptomatic prezintat-s'a la inculpatul vre uă dată în cursul vieții sale, sau în momentul săvârșirii crimei? El n'a fost epileptic în viața sa, n'a fost zăpăcit în urma epilepsiei, după cum s-a invocat; el eșea din cassă; nimeni, nici vecinii, nici cunoscuții lui nu l simțea; se ducea la cafenea, mânca și dormea ca tot-d'una. Zăpăceala, ne spune el și Veta Ștefăneasca, îi venea la 3–4 luni uă dată și dura 2–3 zile. Cum, fără delir, fără impulsii automate, fără pierderea conștiinței faptelor lui? Nu ast-fel se prezintă mania epileptică, sau mânia periodică.

3. Există uă formă de smintire caracterizată, nu de delir de cuvinte, ci de delir de fapte, formă cunoscută sub numele se **manie morală, manie lucidă, manie raționantă**. Când vorbim cu individul atins de această formă mintală, nu constatăm uă turburare în funcțiunile intelectuale propriu zis. El raționează **ut caeteri mentis sanae omnes rationuntur**, după judicioasă observațiune a lui Paul Zacchias, medic legist Italian din al XVII secol. Dară faptele sale denotă uă perturbațiune în facultățile lor morale, uă perversiune malativă, a simțimintelor afective. Această formă mintală a fost invocată de mai multe ori, în acești de pe urmă ani în fața tribunalelor din străinătate, de apărătorii criminalilor. Acum însă ea a fost părăsită, de când, mai cu seamă, alieniștii moderni au ajuns să demonstre că mania raționantă nu este uă malatie, nu este uă entitate morbidă, ci că ea constituie numai un grup de simptome aparținând unor alte malatii bine definite și cunoscute.

Dară, mai înainte de a arăta în ce malatii mintale se observă formă zisă raționantă, trebuie să declarăm că noi nu admitem alterațiunea izolată a facultăților umane, ci alterațiunea lor totală; cu alte cuvinte, nu poate exista, după noi, leziune în unele facultăți numai, celelalte fiind absolut sănătoase. Integritatea tuturor facultăților concură la formarea simțului moral a cărui slăbire atrage supă sine turburarea întregului sistem cerebral și prin urmare și neresponsabilitatea. Mania raționantă nu consistă în alterațiunea unui simțământ izolat, în săvârșirea unui act unic, care apare de uă dată, în mijlocul unei inteligenți sănătoase din toate celelalte puncturi de vedere și la un individ ale căruia funcțiuni organice se execută cu toată regularitatea cerută; mania raționantă se compune de uă serie de fenomene anormale și patologice pe care medicul-legist scie să le descopere. Ei bine, aceste fenomene aparțin mai multor malatii nervoase pe care să ne fie permis a le enumera aci în câte-va cuvinte.

a. În perioada prodromică a paralisei generale, omul, deși în aparență se bucură de facultățile lui intelectuale, deși nu prezintă în cuvintele lui un delir oarecare, el însă comite fapte imorale și delictuoase. El devine incendiar, violator, furt, omucid; el desprețuește toate convenițele sociale, se isbește de toate legile; el esse la fie-care pass din simțul commun.

Dară, fără de considerațiunea că această perioadă prodromică durează câte-va săptămâni și luni, malatia ajungând repede la demență, uă cercetare directă arată și alte simptome de mare însemnătate. Memoria individului se slăbește, vointatea devine incapabilă de a se opune impulsurilor malative; el devine apatic, neconștient, fără rușine, fără remușcare a faptelor sale. Aceste iară sunt successive, variate, mobile: căci un paralytic general, în perioada raționantă a malatiei sale, nu se oprește la un singur fapt, la un singur delict; astăzi comite un delict, mâine un altul, fără conștiință, fără reflexiune. Lăsăm la uă parte coexistența unor fenomene corporale ce medicul constată în aceste cazuri, în sistemele de simțibilitate și de motilitate, ori care ar fi perioada și phasa malatiei. Am văzut în cercetarea directă la care am supus pe acuzat, că reflexiunea există, că memoria este intactă, că simțământul remușcării nu este distrus, că fenomenele physice lipsesc cu desăvârșire.

b. Mania raționantă se prezintă, adesea, fără fenomene physice în mania cronică caracterizată prin perioade de excitațiune și prin perioade de deprimare melancolică. În cazul acesta, individul, deși sănătos de minte, este condus a comite fapte imorale și delictuoase. Această formă este cunoscută sub numele de **manie circulară**, sau **manie în formă îndoită**. Trebuie însă să se știe că ceea ce caracteriză această formă, hereditară mai tot-d'auna, este successiunea, regulată a perioadelor de excitațiune și de deprimare, este cyclul regulat ce percură malatia în timp de mai mulți ani; successiune și cyclul pe care în deșert am căutat să le descoperim în existența acuzatului Ștefan Logotetopulo.

c. Mania raționantă se observă în nise deliruri parțiale, precum este **delirul religios** și **delirul de persecuțiune**. Indivizii isbiți de aceste deliruri, foarte grele de descoperit în unele cazuri, prezintă uă percepțiune, uă inteligență, un raționament remarcabile ; ei nu delirează. În mijlocul lumii, în mijlocul amicilor lor, ei trăesc fără a da semne de vre uă suferință interioară ; la un moment dat ei comit uă faptă, un omor de obicei, care aruncă terroarea, și spaima în sânul familiei lor. Însă, trebuie să se știe, crima comisă ei nu caută a o ascunde, ei nu cer a se sustrage, ei nu iau nici o precauțiune pentru a face să dispară corpul delictului : ei se duc în fața justiției, se denunță singuri, fără a manifesta nici uă remușcare. Pe de altă parte, medicul, studiând individul, ideile sale actuale și trecute, recunoaște aci un fapt patologic, uă idee fixă, uă monomanie după cum se zicea altă dată, un delir într'un cuvânt de religiune sau de persecuțiune. Cine poate vedea uă idee fixă în cugetul inculpatului, în trecutul vieții sale, în mobilul care l'a condus la omucidere? Cum ar putea cine-va să identifice modul cum a procedat acuzatul Ștefan în crima sa cu modul ce întrebuițează deliranții de persecuțiune?

În știința medicală, nu pe faptul unic al delictului sau al crimei, ori-cât de stranie și de oribile ar fi elle, putem basa existența smintirii, ci pe uă serie de fenomene clinice culese în viața trecută și actuală a individului ce suntem chemați a judeca; pe **uă observațiune patologică complectă**. Ast-fel numai, adică printr'un apreciațiune științifică a tuturor elementelor ce ne procură faptele, comemorative și analiza directă, putem descoperi punctele fundamentale prin care differă rațiunea sănătoasă de alienațiunea mintală.

Este de prisos de a mai menționa cele-l'alte malatii mintale: Mania acută, demența, imbecilitatea, idiotismul caracterizate prin simptome proprii sunt de sine escluse în cazul de față.

§ 5. Concluziuni.

Studiul ce am făcut în dosarul acusatului, unde am căutat a cunoaște faptul și modul cum el a procedat la săvârșirea crimei, precum și diferitele faze ale existenței sale, cercetarea directă la care l'am supus în mai multe rânduri, cercetare ce avea de scop analiza diferitelor facultăți intelectuale și afective ale suszisiului individ, în fine discuțiunea medico-legală asupra stărei stărei sale mintale, ne conduce a formula următoarele conclusiuni :

1. Cosiderând fapta prin sineși și modul cum s'a săvârșit crima, putem afirma existența unei puteri intelectuale remarcabilă din partea făptuitorului. Plin de hotărâre el committe fapta în deplina conștiință a eului, a sigur de mai nainte că nu va fi denunțat de singura persoană ce mai exista în casă, de concubina sa Veta Ștefăneasca, către care comunică îndată fapta recomandând absolută tăcere. El se găsea, zicem, în deplina conștiință a faptei sale, căci plănuiesc modul cum să depărteze cadavrul din casă, spre a nu fi doscoperit, trece prin diferite cugetări și se opresce la una pe care o realizează cu uă acuitate de spirit și uă forță de vointate din cele mai mari.

2. Având în vedere commemorativele, ele ne arată, că în nici uă epocă a vieței sale inculpatul n'a dat semne de alienațiune mintală. În nici un interrogatoriu luat de d. Jude instructore de la inculpat ca și de la Veta Ștefăneasca, în nici uă deposițiune a vre unuia din martorii chemați nu se vorbește de vre uă alienațiune mintală, de vre uă stare care să denote uă perdere fie momentană a raționamentului său. Din contra, ele ne arată că a fost leneș, cheltuitor, a abusat de încrederea fratelui său, traia în concubinagiu cu uă femeie, se certa neconținut ca muma lui în cestiuni de bani; cu alte cuvinte uă viață în care viciul și dorința se a posedă într'un mod neonest formau fondul principal al existenței sale ; el a abusat de încrederea fratelui său furându[-]i bani; a cerut bani de la mumă-sa pentru a face comerț, bani pe care i-a risipit; el se certa cu ea pentru a' i mai lua, în fine o sugrumă spre a avea și fără voea ei. Mobilul este determinat, consecințele naturale și logice.

3. Având în vedere cercetarea directă la care am supus pe acusat, vedem un om care se bucură de integritatea facultăților mintale. Memoria lui este perfectă, deși alege aici lipsa de memorie, sau voesce să se contradică. Percepțiunea este intactă, căci el percepe cu mare facilitate cestiunile ce-i posăm și răspunde îndată, ideațiunea normală, raționamentul perfect, fără a se observa vre uă lacună în asociațiunea ideilor lui sau un delir în cuvintele lui. El are conștiința mișcărilor sale, conștiința crimei commise, căci caută a o explica, a o justifica adessa, a o regreta de mai multe ori. **Zăpăceala** chiar ce o alege în fața noastră e cu totul hipotetică, și cum am văzut deja, nesutenabilă în fața cestiunelor noastre. Atacul de epilepsie invocat este cu totul simulat și chiar într'un mod pușin dibace. Din partea organelor physice, aceeași constatare nu ne-a dovedit nici uă leziune a cranului sau a vre unei părți a corpului, nici un semn de vre uă malatie nervoasă, de alcoolism, de meningoencefalită cronică etc. Atât dară sub raportul intelectual cât și subt cell physic, inculpatul se bucură de uă perfectă sănătate mintală.

4. Luând în vedere discuțiunea medico-legală, am putut demonstra că inculpatul, nici în vre uă epocă a vieței sale, nici în momentul săvârșirii faptei, nu era isbit de uă alienațiune mintală, aleată de dânsul în fața noastră, sau de vre uă morbă care să i fi alterat partea intelectuală a eului. Memoria amănuntelor faptei sale este perfectă, căci nu este attins de demență, nici de manie paralică, nici de somnambulism, malatii care isbesc facultatea memoriei. Zăpăceala invocată pentru a-și explica fapta, este uă pură alegațiune fără valoare. Ori care ar fi natura și gradul vertigului epileptic și al smintirei, el exclude conștiința faptelor, integritatea mișcărilor. De și în zăpăceală, ne spune, el eșea, se ducea la cafenea, lucra, durmea ca tot-d' auna. El nu este nici chiar un maniac lucid, sau raționant, după cum s'ar putea crede; căci am văzut că această formă aparține unor malatii bine definite, malatii ale căror simptome patologice lipsesc cu desăvârșire la acusatul Logotetopulo.

În resumat.

1. Ștefan Logotetopulo n'a prezentat în nici uă epocă a vieței sale semne de smintire.
2. El n'a fost atins de smintire sau de vre uă stare mintală care distruge liberul arbitru în momentul când a comis crima.
3. El este responsabil de fapta sa.

Dr. Alexianu; Dr. Sutz; Dr. Petrini Paul

București, 5 Iunie 1878"

În broșura în care a fost publicat, textului de mai sus îi este adăugată precizarea:
„P.S. On. Curte cu jurați, în ziua de 6 Iunie 1878, a condamnat pe Ștefan Logotetopulo la muncă silnică pe viață.”

Notă: Reamintim cum sună penibilul document medical pe baza căruia s-a produs prima sechestrare a lui Eminescu, în **ospiciul privat** al lui Șuțu:

„Subsemnatul doctor în medicină atest prin aceasta că dl. Eminescu adus în căutarea Institutului «Caritatea» din București la 28 Iunie 1883 de către Onor Prefectura Capitalei este atins de alienație mintală în forma «manie acută», stare care reclamă o căutare serioasă în un stabiliment special.”

Nici un cuvânt în plus! Această fișică ilegal eliberată de doctorul Șuțu la 5 iulie 1883 și așa-numită „*certificat medical*” reprezintă numai 1,04 (unu) la sută din Raportul medico-legal mai sus prezentat, care este **de peste 96 de ori mai amplu** și – cum era și firesc – pornește de la o acuzație foarte precisă și de la un dosar întocmit de autorități.

Anexa 2

I. SLAVICI (25 iunie 1883)

„Mai înainte de a pleca cred că trebuie să vă spun ce treabă s-a făcut ieri la societatea «Carpați».

Precum veți fi știind, eu am intrat abia sunt acum câteva săptămâni în această societate și nu prea am relațiuni cu membri ei, care sunt oameni mai tineri decât mine. Am cerut, ce-i drept, de multe ori să fiu primit în societate, însă, precum se vede, cu intenție s-a amânat răspunsul la cererea mea. Ceea ce m-a hotărât să intru în societate a fost tocmai hotărârea de a combate tendințele manifestate într-însa și mai înainte de a fi cerut să fiu primit între membri ei, am luat înțelegere cu amicii mei mai așezați ca: Făgărășanu, Eminescu, Densușeanu, Babeș și ceilalți, care și-au făcut studiile la Viena și care toți dezaproabă manifestațiile societății «Carpați». Intrând dar în societate, am dat expresie acestei desaproabări și-am ținut conferința din duminica trecută, anume pentru a produce un curent în sensul ideilor noastre. Cu părere de bine am aflat apoi, că acesta e curentul predominant în societate și numai tinerii conduși de Laurian, care sunt puțini, combat ideile noastre. Sigur dar de reușită, am făcut să se convoace comitetul, care a hotărât cu 5 voturi contre unuia singur, că balul nu se va ține și nu se va spune motivul pentru care se amână. În cursul discuțiilor am aflat că nu avea a face numai cu Laurianu, ci cu redacția Românului, care

stăruiește cu tot dinadinsul să se facă o manifestație iredentistă cu poliția capitalei, care lucrează la ordinele lui Rusetache. Secășeanu, președintele, a fost chemat la redacția Românului, poliția ar fi oprit balul, și dacă acesta nu se va ține, președintele va protesta prin ziare. Afară de aceasta s-a făcut presiune asupra membrilor comitetului, ca să vie la ședință, pentru ca ori și ce hotărâre să fie peste puțină, ba după ce, cu toate acestea, veniseră, membrii în număr, Ocășeanu, unul dintre oamenii de încredere ai poliției și totodată și ai lui Laurianu, a făcut ca un membru a plecat înainte de votare. Astfel ieri nu s-a putut lua nici o hotărâre.

S-a hotărât să se convoace pe astăzi o ședință; eu, Domnule Maiorescu, nu mai pot rămâne și de prisos să mai rămân. Oamenii nu vor să se ție balul și vor hotărî în acest sens: unsprezece dintre 14 membrii sunt de această părere; doi sunt nehotărâți și numai doi inspirați de redacția Românului. Dar dacă domnii Sturza și Aurelianu pot face ca poliția să nu facă presiune asupra comercianților care fac parte din comitet, hotărârea se va lua astăzi în sensul nostru. Și atunci însă Românul va face tapaj. Voi face și eu emigrantul, o declarațiune, dacă se va crede de cuviință, și desigur oamenii de valoare se vor uni cu mine.

Vă rog, dar, stăruți, dacă veți fi crezând de cuviință, pe lângă Laurianu să fie sincer și pe lângă domnul Sturdza să facă ce poate ca poliția să le dea pace oamenilor acelora. Altfel se face scandal.

Eu sunt rău, domnule Maiorescu, și nu mă lasă firea să mai stau. Am răcit zilele acestea și m-a apucat boala cu atâtă vehemență încât ieri dimineață, sculându-mă, m-am trezit cu un dinte ieșit, și mă tem că, perzând timpul, pe aici, înainte de toate o să rămâi fără de dinți, căci dinții de trei zile mi se plimbă prin gură.

Apoi – eu n-o să-l scap pe dl. Sturdza de amicii săi politici.”
(Scrisoare către T. Maiorescu).

Anexa 3

C. SIMȘION (12 iulie 1883)

„București 1883 Iulie 12/24

Stimate Domn

Starea jalnică a D-lui Eminescu și bunăvoința Domniei-Voastre îmi vor scuza, poate, îndrăzneala d'a vă informa în privirea Lui și d'a Vă supune aprecierii D-niei Voastre gândirile câtorva din amicii săi.

Asară l'am văzut – și după afirmările Doctorului și după toate câte am putut observa noi, boala înaintează agravându-se. Se află – aproape neîntrerupt – foarte agitat. Pronunță puține idei și foarte multe vorbe, care nu aparțin nici unei limbi și pe care le forțiază a se rima în penta și heksametru. Din mai mulți câți l'am văzut pe nici unul nu pare a ne fi cunoscut. Am reușit însă prin mângâieri a-l liniști puțin și, întrebându-l dacă e supărat pe amicii săi, ne-a răspuns că: «Nu». Arătându-i că în curând se va însănătoși, ne-a zis c'un accent plin de durere: «Boala asta nu-mi mai trece niciodată». În urmă ne-a zis: «Vedeți, nu mai știu nici o limbă» și de-aci înainte au început iarăși în pentametru privindu-ne cu asprime și nesuferind a-l privi mult timp în ochi.

Cam aceasta e starea lui de până azi și pe care Doctoru ne-a declarat-o – cu ocazia achitării locuinței – ci n'ar privi-o chiar ca grea dacă n'ar esista complicația bolii în familie. Cu toate acestea ne-a lăsat încă bună speranță și în unii dintre amicii lui s-a stabilit convingerea: că trebuie să se întrebuințeze toate mijloacele recomandate de știință spre a-l scăpa.

Cheltuielile necesare să se acopere din cotizații lunare de la membri unui grup, ce se va constitui numai din bărbați și amici, care s-ar simți dureros atinși, când s'ar vedea excluși de la o asemenea întreprindere. După aprepierile noastre numai în București și Iași se poate conta pe 40–50 de amici, ceea ce ajunge.

Odată grupul constituit, cel mai urgent lucru ar fi să vedem dacă «aicea» sau «aiurea» i se poate asigura o îngrijire deplină și mai minuțioasă, observându-se maladia pas cu pas și înfățișându-o – după cum cred că se poate – printr-un tablou grafic. În legătură cu proiectata căutare poate că facem bine a Vă mărturisii de pe acuma că afară de București noi nu cunoaștem specialiști distinși în această ramură.

Mi-am permis, pentru ceea ce Vă rog să binevoiți a mă scuza, a supune aceasta la aprecierea D-voastre în speranța că poate dimpreună cu Domnul Teodor Rosetti (actualmente la moșia D-sale) veți aproba aceste gânduri și veți binevoi a lua conducerea intelectuală în încercarea d' a se scăpa un om ca Eminescu.

Primiți, Vă rog, stimate Domn, încredințarea de stimă și respect ce Vă port.

Const. Simțion,

str. Sfinții nr. 14".

(Scrisoare către T. Maiorescu.)

Anexa 4

PERIOADA 27 OCTOMBRIE – 19 DECEMBRIE 1886

– spicuiri din presa vremii –

27 octombrie – *România liberă*, prima pagină. Un anonim face constatarea:

„Țara noastră e o țară plină de pasiuni. De la cel mai mare până la cel mai mic, rezultanta tuturor acțiunilor zilnice e patima, – patima gloriei, a vanității, patima intereselor personale.

Și sunt așa de strâmte aceste patimi încât interesul general pare o utopie, o acțiune cu totul zadarnică, un vis vecinic nerealizabil.

E firesc ca într-o astfel de situație să fie ignorate, sau cel puțin luate în râs, orice tendințe mai emancipate, și să troneze perversiunea.

Într-o societate bine echilibrată aparențele sunt scărmanate, adevărul scos la iveală și minciuna disprețuită; la noi din contră: lumea se conduce după aparențe și minciuna formează crezul tuturor oamenilor noștri și pretenși politici și nepolitici.

Așa este educația noastră socială, de multă vreme, – și tot așa înaintăm.

E fals acest progres – dacă progres poate fi – și încărcat de nenorociri.

Că în genere nu există adevărul convingerii la ... (cuvinte lipsă – n. ns.), că întreg modul nostru (cuvinte lipsă – n. ns.) ... ca e falsificat, dovezi găsești în tot momentul și în ori-ce direcție ai vrea să 'ți îndreptezi investigațiile.”

29 octombrie – *Românul*, prima pagină (sublinierile ne aparțin):

„Transilvania sau Basarabia?

Organul d-lui Tisza, Nemzet, într-unul din numerele sale, se ocupă pe larg cu aspirațiunile politice ale Daco și Pan-Românilor, care ar dori să anexeze la regatul român sau Transilvania

sau Basarabia, așteptând ivirea unei asemenea eventualități de la izbucnirea unui resbel între Austro-Ungaria și Rusia. Ziarul pestan zice că această părere nu este numai falsă și comică, ci că accentuarea ei în presa română jignește foarte mult interesele române, deoarece în timp de pace împiedică prietenia sinceră între România și Ungaria. **Nemzet** încheie articolul în modul următor :

Orice patriot român care iubește în adevăr patria sa, trebuie să lupte din toate puterile contra unui asemenea șovinism dezastruos. **Câtă vreme poporul român ascunde – fie chiar și în cel mai ferit colțișor al inimei sale – pofta asupra Transilvaniei, nu poate să existe între noi nici o prietenie;** și câtă vreme aceasta nu există, soarta României este nesigură. **Existența Transilvaniei și împreunarea ei cu Ungaria este o necesitate europeană.** Aceasta o spunem pentru cazul imposibil când monarhia noastră, silită de Rusia să facă răsběl, ar fi bătută. Noi nu ne putem închipui nici o înfrângere atât de grozavă, încât să ne facă să renunțăm la Transilvania și apoi convingerea noastră este că d' uă cam dată nici nu poate fi vorba resbel, cu atât mai puțin de o înfrângere a uneia sau altei părți.

Dar noi am admis cazul cel mai rău, spre a arăta absurditatea iluziunilor române. Dacă poporul român pricepe adevăratele sale interese, dacă opiniunea public română știe să se ridice la maturitate politică, atunci va suprima partea întâia din alternativa ei politică și, în fața încurcăturilor orientale, se va alia în mod sincer cu monarhia noastră. În cas contrar, va trebui să experimenteze încă în timp de pace și cu atât mai mult în timp de resbel, că celor slabi le merge rău când cad pe mâinile celor mari și tari, dacă n-au tact, modestie și înțelegerea dreaptă a împrejurărilor.”

31 octombrie – Notă apărută în Epoca:

„**Poliția în România**”

Sub acest titlu citim în ziarul francez *L'echos de Paris*, publicat la Paris, următoarele apreciațiuni asupra celor ce se petrece la noi. Eacă cum judecă străinii poliția dlui Brătianu:

Poliția Română continuă isprăvile sale. În noaptea de Sâmbătă spre Duminică, ea a devastat casa d-lui Staicovici, partisan al opoziției. Trebuie să se terorizeze acei români care au marea îndrăsneală de a nu aproba cu desăvârșire actele d-lui Ion Brătianu. La **14 ale lunii** (s.n.) vor avea loc alegerile comunale în toată România.

Opoziția a hotărât să ia parte la vot; aceasta e un pericol pentru d. Ion Brătianu.

Edificiul puterii sale care, de departe pare așa de solid, arc rezista cu greu la cea mai mică înfrângere; și pentru a întreține raportul în supunerea ce a arătat până acum, d. Brătianu dă drumul zelului poliției sale.

Vor fi 2 luni la **16 Noembrie** (s.n.) de când s-a tras asupra d-lui I. Brătianu o lovitură de revolver în urma căreia a doua zi, bandele plătite de poliție devastară biourourile ziarelor independente.”

Pe prima pagină a aceluiași număr citim:

„Lista de subscripție pentru despăgubirea d. Al. Staicovici (comerciant) pentru daunele cauzate de agenții poliției.

Între prime subscrieri:

Red. Epoca 100 lei, Alex Lahovary și Alex. Catargiu (50 lei), un anonim (5 lei), T. Maiorescu (20 lei).”

1 noiembrie – Epoca, pagina I:

„Telegrama M. S. Regelui

Primi din Râmnicu Vâlcei următoarea depeșă:

Următoarea telegramă am adresat-o Majestății Sale Regelui

Cei cinci arestați politici, Bonciu, Apostolescu, Zugrăvescu, Davidescu și Stoenescu sunt torturați într-un mod din ce în ce mai neomenos de către Administrație. Sunt ținuti în beci plin cu apă. Zile întregi nu li se dă de mâncare, adesea ori îi pun în fiare, nu li se permite să comunice cu nimeni, nici cu părinții lor, deși secretul e ridicat și judele instructor permite comunicarea.

Toate reclamațiile adresate autorității judecătorești nu au nici un efect, fiind că nu se țin în seamă de administrație.

Vă rugăm respectos să faceți a înceta aceste violențe ale prefectului acestui județ care e interesat direct în această afacere.”

(Semnează Constantin Herăscu, Sc. Călinescu, Georghe Fărcășanu, Ioan Bucșenescu, Matache Temelie, Ioan N. Iancovescu, C. N. Vlădescu, N. Iepure, I. Sinescu.)

Ziarul se întreabă, cu majuscule:

„Mai funcționează justiția în țara românească?

Și dacă mai funcționează:

Când se vor judeca acuzații din Râmnicul-Vâlcei pe care guvernul caută să-i omoare prin relele tratamente în închisoare?

Când se va termina instrucțiunea deputatului Oroveanu și a celor alți implicați în atentatul de la 4 septembrie? Când se va lua măsuri pentru a se pedepsi vandalismul exercitat contra ziarelor România, L'Indépendance Roumaine și Epoca? Nu cum-va este porunca ca aceste afaceri să stea atârinate până după alegerile comunale?”

La rubrica „Informațiuni”:

◆ *„Aflăm că M. S. Regele, care era hotărât să vie în București în timpul alegerilor, precum chiar declarase unui personaj politic, a renunțat la acest proiect și nu va veni în capitală decât după alegerile comunale.”* ◆ *„Aflăm că d. Moruzi, prefectul Poliției, a convocat azi pe toți comisarii pentru a le da ordine severe contra celor ce vor împărți listele opozițiunii.”* ◆ *„Guvernul desperând d' a reuși la alegerile comunale de la Iași, a hotărât să pornească pe d. Radu Mihai în capitala Moldovei, ca să organizeze lupta, aplicând și la Iași metoda pe care d-
sa a experimentat-o în București.”*

Universul. Pe pagina întâi, este anunțată o „Manifestație socialistă la Londra”, unde „mai multe sute de lucrători s-au adunat... în jurul statuei lui Nelson pe Trafalgar-Square.”

Rubrica Știri: „D. I. C. Brătianu și toți cei-l alți miniștri au plecat ieri la Sinaia.”

2 noiembrie – Universul, la Știri:

„Ieri pe la orele 4, d. N. Filipescu, proprietarul ziarului «Epoca» a fost insultat și lovit de un individ necunoscut.” Publicația mai anunță și că „D. I. C. Brătianu a

plecat ieri la Florica”, unde își avea moșia. Informarea privind plecarea și revenirea săptămânală a lui I. C. Brătianu de la Florica s-a făcut cu o remarcabilă constanță (cel puțin în această perioadă).

4 noiembrie – Maiorescu către sora lui:

„Broșura asta o vinde Poliția pe la gară cu 10 bani. C' est rouge! Dar vezi, ce teamă trebuie să aibă Guvernul de mine pentru a mă combate cu atâta stăruință. Eu am și scris răspunsul. Va apărea Joi la 2 ore în «Romania Liberă». Ți-l aduc la Iași.” (Vezi 8 noiembrie.)

În *Epoca*, la rubrica *Alegerile de ieri* [Din districte] citim:

„Iași – Din Iași primim dupe 12 ore, următoarea depeșă:

„Colectiviștii cu bățușii în cap instigați de Prefectul Poliției și de alți membri comunali la 10 ore presimțind se vede că nu pot avea majoritatea, s-au repezit în sală cu furie ca să pună mâna pe urnă, desordinea la culme. Președintele a cerut forța armată în acest moment armata a și intrat în sală. Nu putem prevedea ce se poate întâmpla apărându-ne sacralul nostru drept. Ne repezim la moment în sala de alegere»” (urmează numele mai multor semnatori).

5 noiembrie – Pe prima pagină a ziarului *Epoca*, titlu mare: *„Terorismul la Botoșani”*. În colțul din dreapta, jos, informații despre *„Manifestul botoșenilor”*:

„Următorul manifest a fost redactat de membrii opozițiunii din Botoșani. El n' a putut însă să apară, căci nu s' a putut tipări nicăieri.

Cetățeni

Guvernul v' a chemat la vot. Ați venit și vi s' a răspuns cu înșelăciune și v' au primit cu gloanțe. // Astăzi încă ulițele sunt ocupate militărește. // Iată cum oamenii zilei, iată cum părinții comunei, plătiți din munca și sudoarea noastră înțeleg libertățile electorale! // Cetățeni, sunteți oameni de ordine, sunteți cu femei și copii, cu forța brutală nu puteți și nu vroiiți a vă pune, în mijlocul baionetelor nu puteți vota.

Cetățeni stați acasă! Feriți-vă de o urnă udată cu sângele vostru! Am apelat la Rege și așteptăm dreptate. // Nu am cerut milă Regelui; am cerut dreptate pentru voi, o dreptate care trebuie să v' o dea, căci coroana care o poartă voi ați luat-o pentru El în șanțurile Plevnei!

Cetățeni, s' avem credință în Dumnezeuul părinților noștri; mai bine de cât oamenii El cunoaște duferințele, dreptățile noastre și nu ne va părăsi. // Cetățeni, stați acasă. Ne vom întâlni însă îndată dupe alegere și cu toții împreună, în liniște și ordine, vom chibzui de prezentul nostru, de viitorul copiilor noștri.”

În paralel, în sânul Bisericii Ortodoxe Române tensiunile sporesc, dar încă rămân nevăzute. Esența răului pare să fi constat în dependența absolută a Bisericii față de clasa politică. Drept pildă, ajunge să amintim că Maiorescu a fost în repetate rânduri ministru al Cultelor, deși era ateu. Chiar slujbaș onest și conștiincios să fie, cel care neagă existența lui Dumnezeu Însuși nu va putea sluji interesele Bisericii Acestuia, între altele, și pentru că nu le va înțelege niciodată.

7 noiembrie – *România liberă* informează asupra evoluției scandalului de la Botoșani:

„Judele instructor Mănescu, trimis ad-hoc la Botoșani, a făcut până acum 70 de arestări, între care este și d-nii Bobeica și Hențescu”.

Universul. Știri: „Ieri s' a inaugurat linia ferată București–Călărași.”

8 noiembrie – *Epoca* reproduce un articol apărut în *România liberă* și scris de Maiorescu sub pseudonimul *Un craiovean*:

„La alegerile din Botoșani s-a vărsat sânge. Cine este de vină pentru vărsarea de sânge? Este de vină «vandalismul» opoziției, cum zice Voința Națională? Este de vină «terorismul» poliției, cum zice Epoca? În fierberea unor lupte politice așa de încordate, cu greu se poate stabili adevărul în toată precisiunea lui. Un lucru ne pare însă stabilit: ori a cui ar fi fost vina, este regretabil pentru guvernul «liberal» al d-lui Brătianu că s-a vărsat sânge. Sângele este un suc foarte curios, după limba sinistră a lui Mefistofeles. Sub lucirea lui roșie și cele petrecute mai nainte primesc o față deosebită. A doua zi după atentatul în contra d-lui Brătianu, o ceată de oameni înarmați cu băte au năvălit asupra redacțiilor a trei ziare din capitală, au bătut câțiva jurnaliști și au devastat câteva odăi. A cui a fost vina? A ziarelor? a bătașilor? a Poliției? Ori a cui va fi fost vina, este regretabil pentru guvernul «liberal» al d-lui Brătianu, că au fost bătuți jurnaliști în asemenea împrejurări. (...) În momentul acestor agitații electorale, Ministerul Justiției a făcut schimbări surprinzătoare în magistratură: la București, la Iași, la Buzău, la Râmnicul Vâlcea, la Botoșani, la Tribunale, la Curți și chiar la Curtea de Casație. A fost ministrul în dreptul său formal de a le face? Incontestabil. Dar nu rămâne mai puțin regretabil pentru guvernul «liberal» al d-lui Brătianu, că s-au făcut asemenea schimbări în magistratură în momentul alegerilor. Schimbări în magistratură, devastarea casei unui alegător, băte în contra jurnaliștilor, sânge vărsat la Botoșani, atentat în contra ministrului president, omor la Râmnicul Vâlcea ... presiunea atmosferică crește.

Un Craiovean.”

11 noiembrie – *România liberă*, mereu atentă la tulburările intestinale ale guvernanților, trage semnal de alarmă: „Aflăm cu regret că d. Petre Mavrogheni, ministrul României la Viena, este destul de greu indispus de câteva zile”.

14 noiembrie – Aflat în Capitală, Creangă îi scrie lui Slavici, scuzând întârzierea cu care-i răspunde prin faptul că în Iași, „Sâmbăta și Dumineca trecută mari agitații politice” și, pe de altă parte, n-a vrut să apeleze la „un mijloc de comunicare așa de indiscret precum este Telegraful în România și în Ungaria”.

În pagina a doua, *Universul* tratează „Afacerea atentatului de la 4 Septembrie”, comis împotriva lui I. C. Brătianu, iar la *Știri* informează: „Sâmbătă se întrunește Sinodul. Se crede că primat va fi ales mitropolitul Moldovei.”

19 noiembrie – *Universul. Știri: „Studenții care au ținut conferința la Bârlad au fost dați în judecata consiliului universitar pentru că ar fi susținut idei socialiste. Se zice că tinerimea universitară din Iași are de gând să se pună în grevă.”*

22 noiembrie (sâmbătă) – *Epoca* rezervă aproape întreaga pagină întâi problemei alegerii noului Mitropolit primat al Țării. Este o mostră de gazetărie care – între altele – arată că nimic din ceea ce trăiește astăzi Biserica Neamului nu este nou.

„ÎNTRUNIREA SECRETĂ DE LA SENAT

Eri-seară s'au întrunit senatorii și deputații din majoritate, pentru a se consfătuși asupra alegerii Mitropolitului primat.

Nici unul din Episcopi nu erea present afară de P. S. S. Episcopul Melchisedec, care aflând că va fi atacat, venise la această ședință.

Mai întâiu d. Urechie s'a suit la tribună și a spus, desemnând pe Episcopul Melchisedec, că acela trebuie ales care are mai multe merite. D-sa a spus că nu este destul ca Mitropolitul se fie un om cuvios, ci trebuie un om care se fie și instruit și capabil d' a ridica nivelul clerului nostru.

După d. Urechie a luat cuvântul d. **Dim. Sturdza**, care a susținut că înainte de toate trebuie ales un Mitropolit patriot și care să nu aibă legături afară din țară. Ministrul instrucțiunii publice a făcut direct alusiune la P. S. S. Melchisedec.

D. Boldur Lătescu a spus că nu e bine se se învenineze lucrurile, punându-se în joc numele persoanelor.

D-sa crede că ar fi bine să se urmeze hierarhia, aducându-se ca Primat al României, Mitropolitul Moldovei.

D. Nicolae Ionescu într'un lung și elocinte discurs a zis că trebuie înainte de toate un Mitropolit învățat și care se nu'și ia inspirațiile de la Roma. D-sa a susținut candidatura P. S. S. Melchisedec.

P. S. S. Melchisedec Episcopul de Roman, a respins insinuările calomnioase ale d-lui Sturdza spund că [este] născut și crescut în România, de și a petrecut câți-va ani la Universitatea din Kiev, el însă n'a cunoscut nici o dată altă patrie de cât țara părinților săi. Că de altminteri ar privi ca o grea sarcină dacă ar fi numit Mitropolit Primat și că nu dorește alt-ceva de cât să'și păstreze Episcopatul de la Roman.

D. Agarici, a spus că va vota pentru P. S. S. Episcopul Melchisedec.

D. Mihail Cornea, a pus înainte candidatura susținută de guvern, a P. S. S. Episcopul Dunării de jos.

Această candidatură a fost primită cu aplauze de deputații și senatorii prezenți.”

„EPISCOPATUL ROMÂNIEI

Cum vedem din schițele biografice a le vieții Mitropolitului Filaret al Ungro-Valahiei, date de curând la lumină, de Prea sfințitul Melchisedec al Romanului, Episcopatul nostru atins se culmea strălucirii în biserica răsăritului în veacul al XVIII-ă

Farul luminator al românismului în secolul trecut a fost Marele Grigorie Mitropolitul, care a întemeiat în jurul său o pepinieră de Episcopi, creând literatura limbei române, prin traducerea tuturilor cărților bisericești pe românește, la a căror tipărire 'și a consacrat viața, împreună cu ucenicii săi, Episcopii Cozma al Buzăului, Kesarie al Râmnicului și Filaret, devenit în cele din urmă Mitropolit și căruia 'i-a dedicat a 1787 întâia gramatică română, Marele Vistiernic al țerei și **Dikeofilax** al bisericei ecumenice, **Enake Văcărescu**.

Patriotismul și înțelepciunea Mitropolitului Grigorie și al Episcopatului crescut de sfânta suflare a duhului său, lățise strălucirea bisericei române peste întreg răsăritul. În cât la 1776, marea biserică ecumenică crezând, că titlul de **prea onorabil și exarh al laturilor** și rangul de precădere al Mitropoliilor Ungro-Vlahiei între Ierarhii bisericei răsăritului, nu mai era îndestulător, ridică prin actul patriarhului Sofronie, Mitropolia Țării Românești la **Kesaria Kapadokiei**, care are pasul imediat dupe Patriarhul ecumenic și al cărui titular cum am văzut de ună-zi cu prilejul abdicării Patriarhului, este de drept chemat a[-]li ține locul.

Cu fericiții Mitropoliți Veniamin Costache al Moldovei, Grigorie al IV-a și Neofit al Ungro-Valahiei, către sfârșitul întâiei jumătăți a secolului nostru, strălucirea Bisericii române, a mers apunând și a ajuns în jalnica lăngezire, în care o vedem zăcând azi. În cât, de la alegerea de azi, a Capului Bisericii noastre atârnă foarte mult ridicarea acestei divine instituții.

Ne fiindu-ne dat a indica pe Ierarhul ce urmează să fie chemat a lua nomolita succesiune a răposatului mitropolit primat, credem a ne îndeplini o sfântă datorie, schițând pe cât ne e cu putință de exact, dar cu totul imparțial, starea Episcopatului nostru actual.

*

* *

Episcopatul României constă, pre cum se știe, în două Mitropolii și șase Episcopii. Dupe tradiția **ab-antiquo** și de la unirea țărilor surori diocesele bisericei noastre s'au clasificat în următoarele ranguri:

În primul rând Mitropolia Ungro-Vlahiei, Mitropolia Moldovei și Sucevei.

Apoi: Episcopia Râmnicului-Noul Severin, a Romanului, a Buzăului, a Hușilor, a Argeșului și la sfârșit a Dunărei-de-jos. În această rânduală 'și iau locurile chiriarhii respectivi la toate actele bisericești și politice. Ba adese ori s'a ținut socoteală de această clasificare și la promoțiunile de la un scaun la cel-alt.

În această ordine vom procede dar în așternerea schițelor actualilor chiriarhii, precum urmează:

I. P. S. Iosif Mitropolitul Moldovei și Sucevei

Fiu de preot născut în Basarabia, unde are și azi un frate preot, rămânând orfan din cea mai fragedă copilărie, fu luat de unchiul său, care era călugăr în monastirea Frumoasă, situată în apropiere de satul natal.

Pe la 1835 fiind în vârstă de 12 ani a părăsit urmând pe unchiul său zisa monastire și au trecut în Moldova, unde a petrecut câți-va ani la Mitropolia din Iași, la sf. Spiridon și pe la monastirea Neamțu.

Apoi trecu la Buzău, unde unchiul său fu numit de Episcopul Kessarie, ecliziarh al Episcopiei; iar băiatul atrase asupră'i atenția Episcopului, care 'l călugări la vârsta de 15 ani, 'l hirotonisi Diacon atașându'l la persoana sa.

Fiind cu Episcopul său în București când acesta era reținut în Capitală de îndatoririle sale politice, tânărul Diacon cercetă cât-va timp școala de la sf. Sava. Dupe încetarea din viață a protectorului său Episcopul Kessarie, părăsind eparhia Buzăului, fu numit Egumen la un mic schit Brâncovenesc; iar mai târziu fu mutat în aceeași calitate la monastirea Găiseni, tot a Brâncovenilor, unde a lăcuit până la anul 1864, când s'au secularizat monastirile.

D'aci se așează în București devenind d'o camdată profesor la Seminar, apoi profesor de religie la Liceul Matheiu Basarab.

Mitropolitul Nifon îl dete rangul de Arhimandrit. Cuvioșia și blândeța cu care se conducea, îl ridicară în afecțiunea mitropolitului, care 'l hirotonisi în curând Arhiereu.

La 1873 fu ales Episcop de Argeș, unde stătu puțin spre a trece în 1874 la Mitropolia Moldovei, la care fu ales, după trecerea Mitropolitului Calinic ca primat al României.

Ca operă literară n-a dat la lumină, decât discursul ce a pronunțat la 1879 în Senat, în cauza unei înmormântări civile de la Curtea de Argeș; discurs, devenit celebru prin vehemența cu care a atacat pe primul ministru Brătianu.

I. P. S. atinge vârsta de 65 ani, și în timpul din urmă sănătatea i-a fost zdruncinată de o paralizie a vederei, care din norocire n-a avut urmări funeste.

Episcopul Iosif al Râmnicului Noul-Severin

Este fiul unul Diacon din satul Adâncata, județul Botoșani. A absolvit cursurile seminarului de Socola din Iași între anii 1836-42. Apoi fu orânduit profesor la școala catihetică din Botoșani tot-odată și preot, dupe ce se căsătorii cu o nepoată a Arhiereului Filaret Scriban. Devenind văduv, trecu ca preot de regiment, mai în urmă călugărindu-se deveni profesor la seminar. Iar la 1860 fu înălțat la treapta de Arhiereu, în care calitate petrecu în Iași până la 1879, când fu ales Episcop al Râmnicului.

O dată cu suirea sa pe scaunul Episcopiei, P. S. S. a făcut o însemnată danie spitalului Sf. Spiridon și a destinat toate economiele sale pentru binefaceri. Din nenorocire, Episcopul suferă de câtva timp de o paralizie, ce-l împiedică a părăsi camera, pentru cea mai mare întristare a Eparhiei sale.

*

* *

Episcopul Melhisedek al Romanului, membru al Academiei române

E fiu de preot din satul Gârcina, județul Neamțu. Între anii 1835-41 își făcu studiile la seminarul Socola, în biserica căreia fu tuns în monahizm la anul 1844 și numit profesor la același seminar, unde funcționă până la 1848, când fu trimis de Mihail Vodă Sturdza în înțelegere cu Mitropolitul Meletie la Kiev spre a' și desăvârși la academia de acolo, studiile sale teologice și filosofice. Întorcându-se în țară cu gradul de magistru în filosofie și teologie fu numit profesor definitiv la Seminarul de Socola. În anul 1856 Gr. Vodă Ghica îl strămută ca director al seminarului de Huși de curând înființat pe care 'l organiză.

Fiind ales deputat în Divanul Ad-hoc din 1857 se alipi pe lângă grupul tinerilor conservatori, cu cari conlucra la realizarea celor mai scumpe dorințe ale națiunei. Activitatea și zelul ce-l desfășură îl desemnă printre corifeii Unirei și la 1859, de și simplu Arhimandrit, fu numit Ministru al școalelor și al cultelor în cabinetul presidat de d. Mih. Cogălniceanu.

La începutul anului 1861 fu numit locot. de Episcop al Huși și către sfârșitul aceluiaș an priimi consacrarea de arhiereu.

La 1864 fu transferat la Episcopia Dunărei de Jos și la 1865 fu numit definitiv Episcop al acelei Eparhii, pe care o cărmui până la 1879 când fu ales Episcop la Roman.

Dupe vechimea promoțiunei la treapta Episcopală, părintele Melhisedek este decanul Episcopatului român. P. S. S. a pășit peste al 60-lea an al vârstei sale și se bucură de o sănătate înfloritoare, cu toată nepregetata osteneală ce depune, mai în toate ramurile activității naționale.

Credem că e de prisos să înșirăm aci numeroasele lucrări literare ale eruditului prelat, care 'și consacră o mare parte din viață în cercetări istorice asupra neamului și bisericei române.

Iar adâncele sale cunoștințe teologice și filosofice 'l-a făcut nu numai o autoritate în țară, dar chiar și peste hotare în învățătura dogmelor și canoanelor bisericii creștine ortodoxe.

Gvernul actual a avut ocasiunea a se folosi de patriotismul luminat al Episcopului Melhisedek, într'o grea împrejurare diplomatică, misiune de care se achită pentru cel mai mare bine al țarei și pentru care Regele 'i acordă Marile Cruci ale amânduror ordine naționale. În cât, nu ne putem esplica intrigele mârșave și calomniile odioase cu care este urmărit eminentul prelat de câtăva vreme.

*

* *

Episcopul Inocentie Buzeu

Fiu de preot din București. A urmat cursurile Seminarului d'aci și fu trimis de Mitropolitul Neofit cu alți tineri seminariști la Pesta, unde a stat câțiva ani într'un gimnaziu spre a învăța latinește și nemțește. Întors în țară fu numit Egumen la Monastirea Dealul. Dupe secularizare

trecu director și profesor la Seminarul din București și înălțat la treapta de Arhiepiscop de Mitropolitul Nifon. Îndeplini câtva timp postul de locotenent Episcop al Râmnicului; iar la 1873 fu ales Episcop de Buzău, unde și-a făcut un renume pentru indiferența rece ce are pentru Eparhia sa cum și de toate afacerile bisericești. P. S. S. fiind foarte mult la casele ce le are în București, petrece cea mai mare parte a anului în capitală. Literatura profană ca și cea bisericească nu l' cunoaște de loc.

*
* *

Episcopul Calinik al Hușilor

Fiu de preot din satul Vutcanii județul Fălciu, fu atașat din copilărie ca băiat în casă de Mitropolitul Calinik, pe lângă care și-a făcut creșterea fără a fi cercetat vr'o școală. Esteriorul său athletic și talentul de cântare, au fost calitățile sale distinctive, pe temeiul cărora a trecut treptele ierarhiei bisericești până la 1873, când dupe stăruința îndărătnică a Mitropolitului Calinik în Sinod fu înălțat la treapta de Arhiepiscop; iar la 1879 mulțumită aceleiași favori fu ales Episcop de Huși. Cum și înțelege sacra sa misiune în guvernarea Eparhiei renunțăm a o spune aci, din respect către Biserică.

*
* *

Episcopul Ghenadie Argesiu

Este fiul unul cafav din București. De tânăr s'a dus la Mănăstirea Cernica, unde se călugări și și primi creșterea, fără să fi cercetat vr'o școală. Având o înfățișare plăcută atrase asupra i atențiunea Mitropolitului Nifon, care l' luă în casă ca pagiu (băiat de serviciu), l' hirotonisi Diacon trecându l' repede prin treptele ierarhiei inferioare.

Mai înainte de a și da obștescul sfârșit, Nifon Mitropolitul ținea să ridice la treapta de Arhiepiscop pe protejatul său și la 1873 înduioșă cu lacrimi Sf. Sinod care i acordă sufragiele. Slăbiciune de care s'a folosit Mitropolitul Moldovei spre a face să treacă și pe favoritul său.

Părintele Ghenadie de și lipsit de instrucțiune, e foarte iscusit, ambițios și mlădios; așa că, reuși a și câștiga după moartea Mitropolitului Nifon, protecția palatului și la 1874 fu ales Episcop de Argeșiu. Dela protectorul și părintele său sufletesc a învățat magnificența slujbelor divine și se înfățișează în biserică cu o adevărată strălucire.

Păcat, că n'a adoptat în aceia și măsură, tactul și demnitatea ținutei publice a protectorului său.

Episcopul Iosif al Dunării-de-Jos

Copilăria sa a fost foarte zvânturată; fiind nevoit a părăsi casa părintească de fragedă vârstă, se făcu băiat de casă pe lângă mai mulți Arhiepiscopi, cu ajutorul cărora a urmat câteva clase la liceul din Iași. Apoi a trăit câtăva vreme la schitul Gurovei unde se călugări. Devenind bun cântăreț și bisericaș a fost luat de Episcopul de Huși, Melatie Istrati și făcut Archidiacon. De acolo trecu în aceiași calitate la Mitropolia din Iași. Dar, din oare-cari împrejurări, făcându-se imposibil pe lângă Mitropolit Sofronie, pe care l' nemulțumi foarte, fu silit a se întoarce la Huși unde petrecu până la 1858, când murind Episcopul său, se duse la Paris, după chemarea Archimandritului Iosafat care l' atașă ca Diacon la capela de acolo. După câțiva ani ivindu-se mari neînțelegeri între Diacon și Superiorul său, fu silit a se întoarce în țară la 1860. Petrecu câțva la Monastirea Neamțu, de unde trecu superior la schitul Păpăuți din jud. Botoșani și la 1865 fu numit Episcop de Huși; iar la 1879 fu ales la Dunărea de Jos.

Foarte iubitor de lectură, în lipsa unei culturi înalte, se îndeletnici cu traducerea din limba franceză a următoarelor opere:

1. **Jidovul răătăcitor** editura librăriei Ioanid. 2. **Catehismul paralel** despre dogmele ortodoxe-papiste și lutherane și al 3. **Papalitatea schismatică**, a învățatului Arhim. Vl. Guetée.

Suferințele fizice ale Episcopului Dunărei de Jos, 'l arată mai bătrân de cât nu e. Starea sănătății P. S. S. e atât de precară în cât adesea 'l pune în neputința de a oficia chiar sfânta liturghie. Cea ce a dat naștere zvonului, că a hotărât a se retrage la Monastire.

*

* *

Cum oricine poate vedea din această credincioasă expunere, alegerea Mitropolitului Primat, **ar fi foarte ușoară**, întru cât ce-i chemați a 'și da votu ar fi însuflețiți de dorul mării biserice și a demnității naționale.

Noi ne am îndeplinit datoria oferind celor chemați la alegere această călăuză și națiunei, mijlocul d'a judeca despre râvna reprezentanților ei legali, după rezultatul alegerii.

Baba-Novak."

22 noiembrie – *Universul, Știri: „Mâne, la 12 ore amiazi, se va alege în localul camerei, de adunarea deputaților de Senat și Sinod, întrunite într-un singur colegiu, un nou mitropolit primat în locul răposatului părinte Calinic.”*

23 noiembrie – *Universul, Știri:*

♦ „Ieri, după liturghia ținută la Mitropolie, s-a deschis sesiunea de toamnă a Sinodului Bisericii române, de către d. ministru al cultelor. Nefiind decât 11 membri, ședința n-a putut urma. Dacă numărul legiuit de 12 arhierei nu se va completa, azi poate să nu se facă alegerea de mitropolit.”

♦ „Episcopul care are mai mulți sorți de a fi ales mitropolit primat pare a fi episcopul Dunării de jos. **Candidatura sa propusă de deputatul C. Dumitrescu la o întrunire de la Senat, a fost primită cu aplauze**” (subl. ns.).

24 noiembrie – *Universul*. Pe pagina I se află fotografia I.P.S.S. Mitropolitul Primat.

♦ Rubrica Știri: „Se zice că în urma alegerii Episcopului Dunării de Jos ca Primat, Mitropolitul Moldovei ar avea de gând să demisioneze.”

26 noiembrie – *Universul*. Pe pagina 1, portretul Mitropolitului Moldovei, despre care se afirmă: „P.S.S. s-a făcut cunoscut, la 1879, printr-un vehement discurs, cu ocazia înmormântării civile a unui socialist român, dr. Zubcu Codreanu, la Curtea de Argeș.”

2 decembrie – *Știri din Epoca:*

♦ „Ceremonia instituirii noului Mitropolit Primat săvârșită eri a fost foarte palidă. Aceasta se explică de unii prin faptul că chiar PSS Mitropolitul ar fi cerut ca această ceremonie să se facă în modul cel mai simplu. IPSS Mitropolitul Iosif al Moldovei n-a luat parte la ceremonia investiturii noului Mitropolit Primat.

În ultimul moment, M.S. Regele ordonă să se mai aștepte Mitropolitul Moldovei dar după o jumătate de oră de așteptare zadarnică, ceremonia se săvârși cu vădita nemulțumire a suveranului.”

◆ „Aflăm că dl. Cogălniceanu a regretat foarte mult că din cauza sănătății n-a putut lua parte la alegerea Mitropolitului Primat. D-sa a adăugat că de-ar ști că se va duce în cărje, și tot va căuta să fie față la alegerea ce se va face pentru episcopi și că, cu această ocaziune, va da pe față toate netrebniciile [făcute?] în numele Bisericii și religii.”

3 decembrie – Epoca, știre (Ultime informații):

„M. S. Regele a lucrat azi cu d.. D. Sturza, Ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice. D. Sturza a prezentat semnăturii M. S. trei proiecte de lege privitoare la acordarea unor pensii viageră pentru P. S. Episcopul de Huși, P. S. Episcopul de Vâlcea și Arhiepiscopul Botoșăneanu, care se retrag la mănăstiri.”

Notă. Modul în care s-au încheiat cele petrecute în 1886 nu reprezintă ceva neobișnuit decât pentru cel învățat cu logica Dreptății. În primul tom al lucrării *Fragmente din istoria românilor* (tradus de Eminescu), Eudoxiu Cavaler de Hurmuzaki povestește fapte petrecute în Imperiul Bizantin, cu mai bine de o jumătate de mileniu în urmă:

„Ivirea lui Mihail Paleolog împărat.

În același grad în care creștea însemnătatea, mărimea și succesul temeinic al Împărăției romeice, centralizate la Niceea, și cu cât ea se apropia de scaunul ei de odinioară de lângă Bosfor, cu atâtă grăbea în aceeași vreme spre cădere puterea româno-bulgară și cea latină din Împărăția romană a Răsăritului. Împăratul Teodor Laskaris II murind (august 1259 – n. ns.), lăsase moștenitor al tronului și urmaș pe fiul său, de nouă ani numai, Ioan, dar magnații Împărăției nu puseră epitropi și purtători trebilor Împărăției pe cei doi bărbați, George Muzalos și Arsenie patriarhul, pe care-i însemnase împăratul cu limbă de moarte prin testament, ci rânduiră în locul acestora numai pe Mihail Paleolog, care covârșea pe ceilalți prin înalta sa nobilitate și prin simțul său de orn de stat. Acest bărbat ambițios trecu cu vederea după patru luni deja pe epitropisitul său, singur în drept de-a moșteni, și puse oștirea să-l proclame Împărat și să-l ridice în scaun cu tot protestul energic al patriarhului Arsenie, cărele cu toate acestea fu în curând silit să cedeze și încercă numai să mântuie viața prințului Ioan printr-o nouă prestare de jurământ din partea lui Mihail și să asigure venirea la domnie a legitimului moștenitor al tronului, după ce va fi ajuns maioren. Când după doi ani împăratul Mihail merse atât de departe încât puse să scoată ochii detronatului prinț Ioan și-l ținu închis într-o cetate, virtuosul patriarh Arsenie fu cuprins de o indignație turbată și deznădăjduită și aruncă afurisania asupra neomenosului împărat. În zădar așteptă Mihail cel escomunicat cu răbdare cucernică trei ani după dezlegarea pedepsei bisericești rostită asupra-i; în zădar amenința că va apela la papa; în sfârșit convocă un sinod spre a-l judeca pe patriarh și, fiindcă acesta nu voi să se prezinte înaintea sinodului ca acuzat, fu osândit pentru absența sa, dezbrăcat de demnitate și exilat la Priconesos.”

Asta era pe la 1260-1261. Peste un deceniu și ceva, lucrurile se vor repeta:

„Sumisiunea clerului, mai cu sila, mai cu vorba, avu de urmare că împăratul (Mihail Paleologu – n. ns.) trimise la anul 1274 solii săi la al doilea conciliu din Lyon, ținut de papa Grigorie al X[-lea], și anume pe marele logofăt George Acropolita în numele împăratului și pe lectorul Ioan în numele întregului cler grecesc, cari întăriră prin jurământ solemn primirea credinței bisericești romane. Numai patriarhul Iosif al Constantinopolului stăruie ne-mpăcat să

respingă uniunea, făcu jurământ în scris contra păcii bisericești, căzu în dizgrația împăratului și fu scos din scaun sub pretexte nule prin hotărârea unui sinod patriarhicesc. Urmașul său, învățatul Ioan Bekkus, ridicat din chartophylax patriarh, s-acomodă mlădios cu voința și părerea împăratului și astfel se făcu că în anul 1274, în ziua Obezilor Sf. Petru, s-au serbat servicii solemn în biserica Sfintei Sofii, de față fiind împăratul și solii întorși de la Lyon, s-au citit evanghelia grecește și latinește, după care s-au pomenit papa Grigorie X ca arhipăstor suprem al bisericii apostolice și papă ecumenic.” (Texte preluate din volumul IV al ediției Eminescu. Opere, coordonat de acad. Mihai Cimpoi.)

Toate au însă un sfârșit. Împăratul „se săvârși din viață, la capătul anului 1282”, când „nu i se acordă nici înmormântarea bisericească, pentru că fusese părtinitorul de căpetenie al uniunii”.

4 decembrie – La București este semnat Tratatul de comerț româno-rus.

5 decembrie – Epoca, rubrica *Ultime informații*:

„Aflăm că studentul Lateș de la Universitatea din Iași, dupe ce a fost eliminat de la facultatea de științe, a fost primit la facultatea de medicină. D. Lateș este unul dintre cei trei cari au căzut sub furia d-lui Sturza. Eliminarea D-sale a provenit din aceea că d. Cosmovici, profesor la Iași, ar fi afirmat că soarele dă căldură la toți copii, iar d. Lateș îi ar fi zis că nu e adevărat. Bine merg treburile la Universitatea de Iași.”

9 decembrie – Epoca, știre: „Aflăm că dl. Leon Negruzzi, va demisiona din consiliul comunal din Iași. D-sa a declarat încă înainte de alegeri, că dacă nu va fi ales primar, se va retrage din consiliul comunal. Se pare că d-sa va stăruî în această hotărâre.”

19 decembrie – Epoca, *Ultime informații*: „Aflăm că spiritele sunt atât de surecitate la Botoșani încât d. senator Arapu a declarat d-lui Brătianu că situația sa a devenit imposibilă, că nimeni în Botoșani nu mai vrea să-i atingă mâna, și că a fost scuipat la gară de o damă din societatea botoșăneană.”

Anexa 5

Al. VLAHUȘĂ (4 ianuarie 1887)

„SCRISOARE CĂTRE CITITORI

Duminică, 4 Ianuarie 1887.

Iubiți cititori,

Adesea ori mă iau de vorbă cu prietinii mei despre starea și soarta literaturii noastre. Sunt lungi și amărâte discuțiile acestea. Ne plângem de multe neajunsuri și în totdeauna e o vădită sfială și mahnire în încurajările pe cari ni le facem unul altuia. Ce păcat că nu mai avem între noi pe cel mai puternic și mai luminat talent, ce ne-a fost dat să avem, pe **fratele Eminescu, al cărui desgust de om superior nedreptățit – l-a făcut să se retragă din mijlocul nostru** (subl. ns.), tocmai atunci când ne era mai scump și mai necesar! – Puțini sunt oamenii luminați și drepți, de

cari să ne fie dor când nu 'i-ai văzut o săptămână, a căror vorbă bună, cinstită și înțeleaptă să 'ți răcorească inima și să 'ți însenineze gândurile, a căror prietenie să 'ți potolească necazurile și să te întărească în dureroasa luptă a vieții. Când 'ți-ai pierdut toate iluziile cu cari ai eșit din școală, când tot restul vieții tale se încheie într'o biată muncă de condei, strâmtorată și anevoioasă, când te simți așa de mic, așa de slab și de prăpădit în fața acestei colosale nepăsări de mort, care te înspăimântă, și împotriva căreia tot risipindu-ți puterile și răsvrătindu-te mereu, fără nici o isbândă, ajungi să te întrebi singur uneori dacă nu cum-va ai înebunit, – când toate, toate, de câte încerci să te reaziți, să rup, și începi a șovăi, obosit, trist și fără noroc, singura mângâiere ce te mai leagă de viață, singurul sprijin ce te mai ține în picioare, sunt câți-va prietini, cari 'ți ascultă pasul și 'ți-l cred, – câți-va oameni buni, sinceri și inteligenți, care 'ți știu suferința, și 'ți dau răsplata morală și încurajarea pe care indiferența celor-l'alți 'ți-o refuză.

Nu lauda ieftină și banală a fluturașilor ușurei și cu pretenții de cunoscători, nu strângerea precipitată de mână și zâmbetul afectat al celebrităților **patentate**, ce vor să treacă fără multă osteneală de patroni și de proteguitori ai literaturii acestui veac, nici aprecierile în doi peri ale criticaștrilor, cari fac pe șireții și pe grozavii, – nu ast-fel de fleacuri vor putea vr'o dată să ție de cald unui semănător cinstit și serios în țarina uscată a literaturii noastre.

Acestea sunt parigorii* și încântări copilărești, după cari tremură lăutărașii perpeliți și ahtiați, cari 'și închipuesc că gloria e o milostivă de trotuar, ce se dă 'n capcană, pe te-miri-ce, și se lasă 'n cucerirea ori-cărui neghiob.

Unii dintr'înșii rămân vecinic netulburați în desmerdătoarea lor amăgire și mor împăcați și siguri că operele lor trec la posteritate, mari și neperitoare.

E rău de cei cari 's pătrunși de adâncă evlavie și pricepere a artei, de cei chinuiți de setea vecinică a unei perfecțiuni pe care o caută și n'o pot atinge, o simt, parcă, în ei, și n'o pot scoate și întrupa în afară de ei. Aceștia sunt osândiții cari sapă necurmat în ocna fără fund a gândurilor și se sbuciumă nopți întregi pentru ca să pue în viață o idee și s'o îmbrace într'o formă mai deosebită, pentru ca să scoată din ei ființa unei simțiri, fără s'o omoare, fără s'o mutilizeze, fără să lase pe ea urmele forcepsului, clară, întreagă și frumoasă, așa cum a trăit atâta vreme, și a purtat'o cu sfințenie, și a simțit'o de atâtea ori tresărind în sânul cald al minții lui înfiorate ca fecioara Maria de pruncul sfânt pe cere 'l purta în ea. Și apoi, în lehuzie, palizi, obosiți, bolnavi, mistuiți de amarnica lor trudă, întrebându-se, c'o frică de mamă înebunită de dureri, dacă nu cum-va e mort, dacă nu cum-va e schilod, dacă nu cum-va a eșit un monstru după atâtea svârcoliri....

Hei, domnilor, cari 'mi turnați, pe porunceală, a la Lope de Vega, câte o sută de versuri pe seară, și cari vă încântați de perfecta disciplină a silabelor, cum să nu fiți veseli, cum să nu vă sticlească ochii de mulțumire și cum să nu vă îngrășați în pielea voastră de **triumfători**, când vedeți că faceți sgomot, și să găesc oameni cari să vă laude și Miniștrii cari să vă dea slujbe pentru înaltele voastre merite literare!...

Nu vă grăbiți, iubiți cititori, a face reflecții răutăcioase asupra-mi. Ați fi nedrepti dacă ați crede că vorbește în mine necazul, pica, invidia îngustă de paraponisit**. Firește că nu sunt mulțumit de ce să petrece, și dacă 'mi-ar sta în mână, pe câți nu 'i ași pedepsi ca pe copii, ca să nu mai scrie, i să nu mai batjocorească cea limbă de-a surda! – Dar – atâtea tot.

Eu sunt bine. Și bine vă doresc la toți (anul e încă nou), că de bine să sature omul, dar nici odată nu se plânge."

(*Lupta*, 4 ianuarie 1887.)

***Parigorie**, „mângâiere (luat mai mult ironic)” – L. Șăineanu.

****Paraponisit**, „nemulțumit, care se plânge de neluare în seamă” (L.Ș.)

Anexa 6

C. MILLE (15 ianuarie 1887)

„EMINESCU

E frică condeiiului pare-că să atingă acest nume. Pe cerul întunecos al literaturii române luci de odată puternicul talent al lui Eminescu, care făcu să piară prin lumina lui, strălucirea nefirească a gloriilor fabricate de prostia omenească. Și această slavă a scriitorului, această lumină vie care a întunecat totul, a făcut ca lumea să uite pe om. Ca și când în dosul scrisului nu ar fi ființa omenească care suferă și care dă publicului, cristalizate în forme gingașe, tocmai suferințele ce 'i sfăramă trupul, ce 'i istovește puterile poetului. Și când mă scobor din sfera senină a scriitorului, în noroiul zilnic al vieții omenești, oh! pare-că 'mi-e frică să ating cu condeiul numele acestui om, întocmai cum 'ți-e teamă o rană deschisă să o atingi. În lunga serie a martirilor literari, nu e nici o viață mai jalnică ca aceea a lui Eminescu.

Pe scriitor cu toții îl cunoașteți, pe om însă puțini, foarte puțini.

Voi ridica astă-zi, pe cât 'mi stă cu puțință colțurile vălului acestui trai, sondând durerea care 'i-a sfărâmat mințile.

Și dacă am curagiul să vorbesc de om este că, dacă nu moartea 'și-a întins umbra peste dânsul, ceva mai jalnic ca moartea, îl acopere. Omul cugetător, scriitorul care a știut să întrupeze în forme așa de gingașe vorba românească, nu mai există. Tot ce a rămas din Eminescu, e animalul care 'și îndeplinește funcțiunile, mașina omenească, pe care nu o mai însușește suflul cugetărei. Sunt oameni care a iubit prea mult și puterea de a iubi a pierdut 'o în aceste eforturi supreme. Cugetarea prea adâncă 'i-a luat lui puterea de a cugeta...

Când mă gândesc la soarta acestui om mă înfior. Iată o ființă superioară, individualitate pe care omenirea o dă la lumină numai la intervale foarte rari, rezultantă poate a unui veac de eforturi și încercări, iată un om care este suprema efortare a veacului, eflorescență tot așa de rară ca și aceea a plantei **cactus**. Și această personalitate, această ființă excepțională, cât a dus viața vie a trăit necunoscut de toți, de gustat și amărât și astă-zi, dupe ce slava i s'a recunoscut, duce greul jug al vieții moarte într'o casă de nebuni....

Și chiar această nebulie este o tortură pentru dânsul. Nebunia nu 'i-a pus cu desăvârșire vâlul inconștientului între el și lume. Ea stă în aceia că în capul lui s'au sfărâmat rezorturile minții care te fac să ai și oare-care conveniențe sociale, care stăpânesc înclinările firești. Î[n]chipuiți-vă că vedeți o femeie frumoasă, cu forme bogate, o femeie care deșteaptă în tine pofta firească de-a o poseda. Închipuiți-vă că această femeie este amanta sau nevasta ta, de sigur nu te-ai opri nici un minut să a (?) atingi sânul, să o ciupesti chiar. Pe această femeie nu o cunoști însă, o găsești pe stradă sau într'un local. De sigur că conveniențele sociale te oprește să 'ți dai curs liber dorințelor năutrice. De îndată ce acest rezort care te ține pe loc e rupt, omul în această privință e nebun, de și în toate cele alte relațiuni cu seminii săi, poate să fie cât de sănătos.

Tocmai acest rezort al conveniențelor sociale e rupt la Eminescu. El nu mai poate opri cursul înclinărilor firești. De sigur că această nebulie, e o nebulie lucidă, o nebulie care te face să știi

că ești nebun, care te face să 'ți anihilezi și mai mult cugetarea, primblându-te printre nebunii și călugării de la monastirea Neamțului... Căci acolo a ajuns bietul Eminescu.

Cine cunoaște ce fel de ospiciuri pentru bolnavii minții, sunt monastirile, pot aprețui în ce iad a fost aruncat cel mai gingaș dintre poeții noștri. Și mișei și nepăsători ce suntem, drept răsplată a vieții sale necăjite și jalnice, drept recompensă a volumului, unic, firește, dar care prețuște mai mult ca o bibliotecă întreagă, noi nici nu ne-am interesat ca să facem cel puțin din rămășițele vasfrângerei (răsfângerei?) acestei vieți, o liniștită scurgere de zile, în care dacă nu mintea, cel puțin trupul să trăiască omenește, ca o îngrijire umană să îndulcească tristul apus al acestei triste vieți!...

Neam și curcitură bizantină ce suntem!...

Când din nou Eminescu fu luat de vârtejul nebuniei, ziarele de abea anunțară faptul, fiindu-le chiar rușine să spună că Eminescu e nebun. Nebunia pentru unele ziare, să traducă prin perifrază: **o crudă boală**.

Și ca ultim ecou, Monitorul Oficial publică numirea d-lui X, în locul d-lui M. Eminescu, în postul de sub-bibliotecar al Universității din Iași!... Un post în care Eminescu murea de foame cu o sută cinci zeci de lei pe lună!...

Și după această nimic, nimic. Alte lucruri interesa opiniunea publică.

Iar de atunci, înmormântat de viu între zidurile monastirii Neamțului, nimeni nu am mai auzit de Eminescu. Peste cât-va timp, târziu poate, vom auzi că Eminescu a murit de-atâtea luni de zile, uitat de toată lumea, aruncat în groapa obștească și nici o floare, nici o lacrimă de prieten sau de drăguță nu va încălzi țărâna rece a mormântului în care zace gloria veacului nostru!...

Editorii vor face stare cu volumul lui, iar asupra vieții sale biografii vor alcătui prefete legendare, în care vor spune întocmai cum el bine a prezis:

Ne-putând să te ajungă, crezi c'ar vrea să te admire?...
Ei vor aplauda de sigur biografia subțire
Care s'a 'ncerca s'arate că n'ai fost un lucru mare
C'ai fost om cum sunt și dânsăii... Măgulit e fie-care
Că n'ai fost mai mult ca dânsul. Și prostaticele nări
Și le umflă fie-care în savante adunări
Când dă bine (sic!) să vorbește, 'l-a (sic!) 'nșeles de mai nainte,
C'o ironică grimază să te laude 'n cuvinte.
Ast-fel încăput pe mâna ori-căruia te va drege,
Rele-or zice că sunt toate, câte nu vor înțelege.
Dar afară de acestea, vor căta vieții tale,
Să'i găsească pete multe, răutăți și mici scandale:
Astea toate te apropie de dânsii... Nu lumina
Ce în lume a'i revărsat'o, ci păcatele și vina
Oboseala, slăbiciunea, toate relele ce sunt
Într-un mod fatal legate de o mână de pământ,
Toate mizele mizerii unui suflet chinuit
Mult mai mult îi va atrage de cât tot ce ai gândit.

Eminescu aducând în literatura română și un **fond** și o **formă** nouă, e firesc lucru să fi avut o lungă și grea perioadă de gestațiune, de formațiune. Când ești banal, și în cugetare și în forma în care îmbraci cugetarea ce mai lucru ușor e să cânți:

Frunză verde trei sarmale
Și pe dealuri și pe vale
Urmăresc ochii matală.

Și în general poezia școalei lui Alexandri și Bolintineanu nu stă de cât în acerastă caracteristică banalitate de formă și de fond.

Când însă ai pretențiunea să aduci o nouă cugetare, când vreo ca această cugetare să fie întrupată în o formă nouă și originală, e firesc lucru să cauți mult și îndelung, să pipăești mult terenul, să dibuești mult, până când poți găsi adevărata cale.

Începuturile greoaie ale lui Eminescu, mai ales forma, a speriat lumea învățată cu alifiele literare dinainte. Asperitățile lui Eminescu nu putea să împace urechile și creerii cititorilor.

Însă cu încetul forma a început să se desăvârșească, să se personifice [și] să se degajeze de toate asperitățile de la început. Lumea însă pe care o îndepărtase primele poezii ale lui Eminescu, pe care o îndepărtase criticele neghioabe ale criticilor Bucureșteni de la **Revista Contemporană**, întârzia să vie la dânsul mai ales, că strâmtul cerc de publicitate și activitate al **Junimei** și al **Convorbirilor Literare** nu era făcut pentru a face cunoscut numele lui Eminescu.

Și cum în asemenea împrejurări curentul nu putea să se alcătuiască, cum turma necuvântătoare a oilor omeneste, nu avea după ce să se ea, firește că Eminescu, nu putea fi trecut printre poeții de frunte ai României.

Pentru public, Eminescu nu reeșia de loc dintre palidele nume ale lui S. Bodnărescu, Vasile Pogor, St. Vârcolici și a celor-alte **umpluturi** din societatea **Junimea**.

Pentru un cerc restrâns de oameni, Eminescu deveni, cu drept cuvânt, poetul cel mai talentat al României contemporane. Și ast-fel și-a trăit poetul traiul mai bine de zece ani din viața sa, anii bărbăției lui literare, aproape necunoscut de nimeni, nepublicat de cât în cele 5-600 de exemplare ale **Convorbirilor**, negat de aproape toată lumea cu pretențiuni literare și ne știut de vulgul necuvântător și necugetător.

Și de sigur i-au fost aceste timpuri jalnice. A fi întâiul om care te-ai înălțat prin talentul literar, a-ți cunoaște superioritatea și totuși a fi silit să trăiești în obscuritate, negat de toată lumea pentru că ea nu e capabilă să te priceapă și privind pe toți nevoiașii gândirei, pe toți banalii și deci, pe toate stărpiturile literare cum să tolănesc în ușoara slavă a zilei, tămâiați, onorați, cântărindu-li-se cu aur talentul lor de contrabandă. – Desigur că toate acestea nu erau de natură să învelească spiritul atât de simțitor și impresionabil al poetului.

Iar ca ocupațiune zilnică, zdrobitoarea muncă a ziaristice!

Ca în toate cele ce eșeau din pana lui, Eminescu pune în articolele sale politice, tot aceiași patimă care o pune în versuri. În fie-care din revistele sale, pune câte ceva din puternicul său eu, consumându-se pe dânsul.

Sînt memorabile articolele **Timpului** de pe acele vremuri ca bucați literare, Eu unul, care am fost de cîte-va ori batjocorit prin aceste reviste, nu pot decât să le recunosc talentul. Eminescu judeca cu simțirea, nu cu mintea și de aceea nu pune în polemica sa de cât pasiunea care 'l însuflă. În ura' i pasionată a oamenilor care ne guvernează și care îi însuflase tot dezgustul, mai ales că puneau d'asupra faptelor lor firma **liberalismului**, Eminescu trecu în partea opusă, deveni **reacționar**. Neputându-și pune idealul **înainte**, el a trebuit să și 'l pună în **urmă**, declarând de nebunii și invențiuni demagogice, în deobște toate sforțările cinstite de-a merge înainte.

*

* *

A trebuit ca Eminescu să înnebunească, a trebuit ca Macedonschi să 'și comită infamia, pentru ca opiniunea publică să se întoarcă înspre el. Și o-dată curentul alcătuit, edițiunea poeziilor

sale se vându **toate**, lumea zăpăcită nu știe de unde a răsărit acest talent original de care nu mai auzise vorbindu-se. Eminescu numai după moartea lui intelectuală fu în sfârșit recunoscut, gustat, proclamat și sacrat în public cu dinadinsul de poet...

Acum însă era prea târziu. Poetul nu mai trăea cu mintea pentru ași (sic!) vedea fructul ostenelelor sale. Însănătoșarea nu 'i-a fost nici o-dată desăvârșită. Nebunia, pentru tot-d' a-una stinsese cu sufletul ei rece, facla geniului poetic.... Ultimii ani din viață nu au fost de cât o vegetare trupească, o îndrumare din nou spre neantul îngrozitor al nebuniei!... Cea mai tristă privește pentru mine este a vedea natura omenească înjosorită, târâtă în noroi. Și ce e alta nebunia decât cea mai grozavă înjosorire?

Și acum când în toate gurile e numele său, când nimeni nu 'și mai ridică glasul spre a' i nesocoti talentul, când slava îi e mai temeinică decât ori și când, fie-care din noi am uitat omul care să zbuciumă în ghiarele nebuniei, sub loviturile păzitorilor, sub privegherea călugărilor, omul care își cunoaște starea jalnică în care zace și care înainte ca și înapoi, la dreapta ca și la stânga, nu vede de cât nepăsarea, deșertul, care 'l desparte de lumea exterioară!

Toți oamenii de inimă, toți aceia care țin cu vrednicie o pană în mână, toți și toate căroră Eminescu le-a dat și le dă minute plăcute, ar trebui să se gândească la nebunul din Mănăstirea Neamțului...

Întind talgerul, căci aceasta este soarta tuturor scriitorilor, întind talgerul publicului, tuturor aceluia care cred că poetului Eminescu 'i se cuvine ca răsplată națională cel puțin o moarte liniștită...

Întind talgerul!...

Const. Mille."

(Lupta, Săptămâna literară. VI. Eminescu, 15 ian. 1887, p. 2-3).

Anexa 7

Al. VLAHUȘĂ (25 ianuarie 1887)

„SCRISOARE CĂTRE CITITORI

Duminică, 25 ianuarie 1887.

Iubiți cititori,

Acum cinci ani, amicii și admiratorii D-lui Ioan Brătianu au deschis, în toată țara, liste de subscripții, și i-au adunat un milion. Mă abțin de la orice reflecție. Câtă nevoie avea primul nostru ministru de acest **ajutor**, e un lucru de discutat... Și regele a avut mai deunăzi nevoie de vr'o două spre-zece moșii mari, și **țara** 'i le-a dat la moment.

Noi, românii, suntem de-o generositate fără seamăn. Aceasta se știe.

Trăește în țara asta un om într'adevăr superior și într'adevăr sărac. Omul acesta nu e nici rege, nici prim-ministru. El n'a făcut război. El n'a luat Plevna, din porunca lui și pentru glorificarea lui n'au murit nici măcar o mie de dorobanți.

Și cu toate acestea e un om mare, da – un om mare, în toată puterea cuvântului. Numele lui va trece în istorie. Copiii în școală îi vor învăța biografia, și peste câte-va sute de ani va fi o chestie foarte secundară, și mai de nimeni cercetată, cine-a domnit și cine-a fost prim-ministru în țara asta

către apusul veacului al nouă-spre-zecilea, – dar nu se va găsi om cu puțină cultură care să nu știe cine-a fost cel mai mare poet, cine a fost singurul poet de-o adevărată valoare în zilele noastre.

Ați simțit de cine e vorba..... Da, e vorba de Eminescu!

Cugetător profund, observator distins, înzestrat cu o minunată putere de sensibilizare, el 'și-a dobândit, printr'o muncă inteligentă și neîntreruptă, pe lângă cunoștința perfectă a limbii, o cultură serioasă și vastă, pe care puțini, foarte puțini oameni or fi având'o în țara românească.

Într'o țară civilizată, Eminescu incontestabil, ar fi fost fericit, sărbătorit, acoperit de onoruri și de toate mulțumirile cuvenite unui ast-fel de om.

La noi așa lucruri sunt foarte eftine pentr'un om de nimic, și foarte scumpe, de multe ori refuzate cu desăvârșire, adevăratelor merite.

Eminescu n'are avere de la părinți și nici nu e din stofa oamenilor cari știu să facă avere.

Eminescu e artist – și arta, la noi, se știe că nu e profesie.

Munca, sbuciumul, arderea neîntreruptă a unei inteligențe cinstite, roadele prețioase și neperitoare culese anevoe din mistuirea atâtor nopți triste de veghere,... toate acestea sunt bune și frumoase, dar n'aduc parale.

Simpatiile și admirația, din ce în ce crescândă, a celor cari'l citesc, – gloria, așa platonică, nu prea țin de cald – ba nu țin de loc – unui talent fără mijloace.

Eminescu e sărac. Aceasta nu e o rușine, pentru el, dar e o mare nenorocire și pentru el și pentru noi.

Ne-a scris că'i sănătos. Un cunoscut al lui ne spune că se ocupă, și c'a făcut câte-va poezii.

Le vom citi și pe acestea, le vom admira de sigur, și nici de astă dată nu ne vom interesa să aflăm ce rost are autorul, unde și cu ce trăiește. Sunt bețivi cari, în mijlocul orgiei, aruncă paharul și'l sfarmă, după ce l'a golit. Așa facem și noi. Ce ne importă vasul. Îi bem cuprinsul, îl stoarcem de sfânta lui licoare, și 'l azvârlim uitării.

E rușine și neomenie.

Iubiți cititori, dacă mai e vr'un simțământ frumos în țara asta, fac apel la d-voastră.

Pentru marele nostru poet deschid, fără știrea lui și fără voia lui o listă de subscripție. De se va supăra pe mine, 'mi va fi greu să suport aceasta, – dar vă mărturisesc că'mi e mai greu și mai dureros să'l știu sărac și fără nici un ajutor. – Să ne ridicăm deci – să nu dăm cel mai trist exemplu de nepăsare și de ingraturitudine!...

E rău că această propunere, cade tocmai în niște momente zăpăcite, când mai toată inteligența țării este ațâtată și târâtă în vârtejul luptelor politice, când atmosfera e grea, furtunoasă, azurizitor de gălăgioasă, și când atenția tu[tu]rora, tresare la tot ceasul sub biciul scandalului de senzație.

În această smăcinare și fierbere generală, în mijlocul acestui tumult îngrozitor de patimi și de țipete, cine mai are chip să-mi asculte rugămintea mea! Și cu toate astea nu pot să cred că nu se va găsi inimi bune și drepte, cari să simtă că rugăciunea mea nu e cerșire, și darul lor nu e pomană.

El suferă, și nouă să nu ne pese?...

Ce? Nu ne mai mișcă nimic? Nu tresare nimic în noi la ideea că cel mai frumos talent, splendoarea literaturii noastre, se mistue sub greutatea și cumplita discorajare a sărăciei?

Țara aceasta, așa de milostivă și darnică cu toți străinii nu găsește un strop din legendara generozitate, pentru cel mai ales și mai fără sprijin copil al ei, pentru muncitorul nobil și dezinteresat, de la care moștenește cea mai frumoasă bogăție artistică, ce-a putut agonisi un cap genial, în săracul imperiu al literaturii noastre?

Ridic, cu încredere, glasul și vă rog pe toți, cari mai păstrați o urmă din strămoșeasca îndurare și omenie, pe toți cari mai puteți avea un moment de liniște în aceste zile de 'nvălmășag și de vijelie, – pe voi, studenți încălziți de idei mari și frumoase, pe voi, tineri generoși și entusiaști, pe voi, doamne nobile, cari iubiți arta și aveți milă de cei cari sufăr, pe toți și pe toate cărora vi' i viața tihnită și casa îndestulată și nima bună, vă rog să vă gândiți la lipsa de ori-ce sprijin a marelui nostru poet.

Faceți colecte, deschideți liste de subscripții, organizați baluri și reprezentații, contribuiți cu ce puteți, pentru a face o viață mai senină acestui geniu nenorocit.

În alte părți asemenea fapte se chiamă **datorii sfinte. Guvernul și palatul** își dispută onoarea de a le plăti mai în grabă și mai cu dărnicie.

La noi **guvernul** hărăzește moșii bogaților, risipește milioane ca să întrețină spioni și bătăuși, ca să facă luminații și ca să îngrașe miile de trântori ce' i țin hangul și' i laudă isprăvile.

Noi avem un rege lacom de bani și cumplit de avar, care tremură de milogeala unui sărac, ca de cuțitul unui conspirator, un palat ale cărui uși sunt vecinic zăvorâte când e vorba de **milă** și pe al cărui prag zadarnic ar îngenunchia, ș' ar plânge un nenorocit!

La D-voastră, iubiți cititori, e toată nădejdea, iar lista de subscripție e la administrația ziarului **Lupta**."

(*Lupta*, 25 ianuarie 1887)

Anexa 8

G. PANU (1 aprilie 1887)

„OMUL PERICULOS

Ieri seară o nelegiuire și o trădare a intereselor țării s-a comis de guvem și de Cameră în condițiile cele mai nedemne. S-a votat autorizarea ca guvemul să poată încheia convenția provizorie cu Austro-Ungaria.

Instigatorul acestei manoperi, omul care a impus voința sa străină ministerului și Camerei este acea ființă care de ani este la noi instrumentul străin, este acel personagiu egoist și ne iubitor de țară care se numește **rege** și care în realitate nu este decât când o cătană nemțească, când un ulan prusian.

De îndată ce am văzut că acest instrument străin pe teritoriul nostru pleacă din țară am și spus că el se duce ca să prepare ceva rău pentru țară.

În adevăr, regele a fost la Viena pe când erau delegații noștri acolo, el a avut o întrevedere cu Kalnoky și **în acea întrevedere a făgăduit că va da convenția comercială, că va vinde interesele economice ale țării**.

Pe când delegații români se întorceau fără rezultat, el acordase nemților tot ce ceruse, el făgăduise convenția comercială.

Întors în țară regele a impus ministerului său această trădare, iar servilii de la guvem au impus aceasta celorlalți servili din Cameră.

Iată cum să explică rezezițiunea cu care, prin surprindere și în mod brutal, Camera a votat ieri provizoratul.

Astăzi, mai mult decât oricând, este constatat că izvorul tuturor relelor, omul care comite abuzuri și permite guvernului să facă totul este regele. El este samsarul tuturor trădărilor intereselor naționale, el este sufletul blestemat al regimului ce ne guvernează.

Călătoriile acestui om sinistru sunt totdeauna fatale țării, totdeauna el vine aducând în poalele mantiei sale de ulan, umilința și înjosirea.

Fiecare își aduce aminte că acum patru ani regele a îngenunchiat țara Austriei; după serbarea inaugurării statuii lui Ștefan cel Mare el s-a dus la Viena și acolo ne-a umilit; venind în țară, imediat s-a inaugurat acea politică economică care durează și până astăzi.

Culpabilul cel mai mare este el; el trebuie lovit fără cruțare, el trebuie arătat cu degetul.

Pericolul cel mare este acest om, trebuie pus deci la rezon. Trebuie ca țara în picioare să-i zică cuvintele care s-ar părea că pentru dânsul au fost inventate: *Il faut se soumettre ou se démettre*. A mai tolera în condițiile actuale influența sa nefastă este a voi să vedem țara subjugată și politicește și economicește.

Trebuie deci ca opoziția să agiteze și să lumineze țara asupra provizoratului cu Austria, trebuie să înfierăm procedurile infame ale colectiviștilor și să arătăm pe rege cine este și ce voiește.

Dacă opoziția nu are curagiul să facă aceasta îi vom zice că este nedemnă de sarcina ce și-a luat.”

(*Lupta*, an IV, nr. 218, 1 aprilie 1887, p. 1.).

Anexa 9

EMINESCU (4 decembrie 1888)

„FÂNTÂNA BLANDUZIEI

În sânul națiunilor civilizate există foarte mulți cari cred că organizația socială și cea politică nu e conformă cu preceptele unei rațiuni normale, nici cu rezultatele date de științele experimentale, fizice și naturale, și că o asemenea situațiune nu poate fi continuată în mod stăruitor și consecvent în direcțiunea apucată. Cu toate că învățătura și civilizațiunea se răspândesc aproape în toate țările europene și transatlantice, că descoperiri nouă pe terenul industrial sporesc condițiunile bunului trai, omenirea e mai nemulțumită decât orișicând.

Dacă ne vom uita în Germania, stat de o importanță politică ridicată în linia întâia, vom observa că nici legile excepționale, nici puterea discreționară a organelor polițienești, nici chiar starea de asediu, nu pot suprima cu desăvârșire acea mișcare care roade din temelie stâlpii edificiului social. Afară de aceea un rău ascuns, care nu se poate explica cu toată lămurirea cerută, împinge mii și iar mii de indivizi să-și părăsească patria și să treacă valurile mării, un fel de hemoragie a corpului național ce se împotrivesc oricărei încercări de vindecare.

În Rusia administrația a pierdut sentimentul solidarității publice, funcționarii nu gândesc nici la interesele țării, nici la ale poporului, ci numai la ale lor proprii; toate mijloacele sunt bune pentru ei: chiar venalitatea și traficarea dreptății. Oamenii învățați caută o armă desperată în nihilism. Oamenii de stat recurg la leacuri străni: unul vede binele în introducerea regimului parlamentar, altul, neavând nădejde decât în asiaticism, reclamă întărirea despotismului ereditar; un altul crede cu stăruință în eficacitatea unui tratament derivativ și propagă războiul în contra

Germaniei, Austriei, Turciei, în contra tuturor daca trebuie. și, pe când se discută asemenea remedii, militarismul și mizeria cresc.

În Franța oratori populari cer împărțirea bunurilor. Clasa a patra se pregătește a pune mâna pe puterea statului și a alunga din funcții și sinecure burghezia, care, de la 1789, singură deține puterea. Vechile partizi vor să reziste, dar fără speranță și fără unitate, prin comploturi clericale, monarhice și militare.

În Italia mizeria agrară e mare, salahorii lanurilor de orez din Lombardia și din singurătățile mlăștinoase ale Romagnei, decimați de friguri și de pelagă, emigrează în stoluri, iar, daca rămân în țara lor, vând pentru cincizeci de bani pe zi munca lor.

În Anglia s-ar părea la întâia vedere că soliditatea e mai mare. Dar, privită mai de aproape, se va vedea că singuranța edificiului social e din ce în ce mai compromisă. E adevărat că biserica, aristocrația de naștere și plutocrația sunt organizate în mod puternic și au o idee exactă de interesele lor.

Burghezia se pleacă sub legile scrise și nescrise ; se preface cu fățarnicie c-ar fi evlavioasă și se-nchină la titluri, jură că nu e convenabil decât ceea ce satisface pe cei zece mii de aristocrați și afirmă că e vulgar de a contraria privilegiile lor. Dar muncitorul și fermierul rămân în afară de această conjurație ipocrită ; aceștia înființează societăți de liberi-cugetători și de republicani, arată pumnii regalității și aristocrației și, cine știe a citi în ochii proletarului englez, vede că furtuna va fi amenințătoare. Cât despre Irlanda, mișcările sângeroase întâmplare acolo sunt cunoscute.

În Austria sau Austro-Ungaria zeci de naționalități se luptă unele cu altele și caută a-și face reciproc răul cel mai mare posibil, în fiecare provincie, adesea în fiecare sat, majoritățile chiar relative caută a nimici minoritățile; acestea, neputând rezista, se prefac a se supune, dar cu turbarea în inimă și dorind chiar distrucțiunea Imperiului ca mijloc unic pentru a ieși dintr-o situațiune nesuferită.

În sfârșit, toate țările, puternice sau slabe, au câte-o plagă nevindecată și cred a afla, dacă nu scăparea, cel puțin ușurare, sacrificând miliarde în fiecare an militarismului, cu o spaimă și-o anxietate care crește din ce în ce.

Lupta între guverne și popoare, mânia partidelor politice una în contra alteia, frământarea diferitelor clase sociale e fără îndoială forma unei boale generale a epocii. Ea se află în toate țările, deși în fiecare are un alt nume.

Dar o formă și mai gravă a acestei boale e cea suflătească, e nemulțumirea adâncă și melancolia, independente de legături naționale sau de altele, neprivind granițele politice și situațiunea socială, și cari umplu cu toate astea sufletul oricărui om care e la nivelul civilizației contemporane. Fiecine simte un fel de iritare, pe care o atribuie la mii de cauze accidentale, mai totdeauna eronate dacă nu caută justificarea ei cu ajutorul analizei. El e împins a critica cu asprime dacă nu condamnă toate manifestațiunile vieții sociale. Unii numesc acest rău nervozitate, alții pesimism, alții scepticism. Dar, oricât numirile și designațiunea ar varia, ele acopăr totuși unul și același rău.

Din nefericire neajunsurile politice și economice ale statelor europene n-au rămas fără o înrăurire determinantă asupra artelor și literaturii. Astfel, ca un fel de adăpost împotriva realității s-a născut în Germania romantismul, care descria veacul de mijloc cu colori atât de strălucite precum desigur în realitate nu le-a putut avea, și tot pentru a scăpa de un prezent insuficient, cu ideea ca orice altă stare de lucruri trebuie să fie mai bună decât cea existentă, s-a născut școala romantică în Franța, fiică a școalei romantice germane și a disprețului byronian pentru lume.

În timpul din urmă apoi francezii, în literatură și în arte, au admis un sistem, numit naturalist, care circumscrie terenul artelor în prezent și la realitate, respinge întoarcerea trecutului și orice aspirație spre viitor, spre un ideal mai bun.

Dar și naturalismul reprezintă poate tablouri de fericire și părțile frumoase ale vieții? Nu. C-un exclusivism care i se impută, el se leagă numai de părțile cele mai urâte și mai lipsite de mângâiere ale civilizației, se silește a arăta pretutindenea corupția, suferința, lipsa consistenței morale omul murind într-o societate în agonie. Cât despre arta modernă, chiar dacă nu se poate opri de-a recunoaște frumuseța ș-a o copia, caută a o mânji, amestecând ideea că forma nobilă și pură, servă pentru scopuri puțin înalte și cari o profanează. Corul e batjocurit în maiestatea frumuseței prin trăsături de senzualitate și de libertinaj, cari nu lipsesc în mai niciunul din tablourile contemporane.

Cât despre filozofie, pesimismul e la modă: Schopenhauer e Dumnezeu, Hartmann profetul său. Pozitivismul lui Auguste Comte nu face nici un progres; filozofii francezi nu mai studiază decât psihofiziologie, filozofia engleză nu mai merită numele de metafizică și se ocupă de chestii practice de ordine secundară, nu de soluțiunea unor probleme universale. Numai Germania are o metafizică vie, dar și aceea e întunecoasă și desperată.

Nu noi vom contesta meritele extraordinare ale marelui filozof german. În adevăr, el a risipit prin criticile lui energice dominațiunea aceluia filozofem compus din o goală și steapă frazeologie pe care Hegel o introdusese și care a stăpânit spiritele în curs de un sfert de secol. Dar afară de acest merit au înlăturat prin critica lui și alte sisteme, ce exercitau o dominațiune mai restrânsă la unele universități, precum acelea ale lui Schelling, Fichte, Schleiermacher etc. Era necesar să se purifice atmosfera științifică de miasmele unei frazeologii în care cuvinte abstracte lipsite de cuprins și neînsemnând aproape nimic pretindeau a rezolva problemele universului. Însă tocmai această critică meritoasă a frazeologiei deșerte a descoperit și contradicțiunea constantă între ideile noastre și formele civilizației, ne-au descoperit necesitatea de a trăi în mijlocul unor instituțiuni ce ni se par mincinoase și ne-a făcut pesimiști. În acest conflict pierdem adeseori bucuria de a trăi și dorința de a lupta; acesta e izvorul relei dispoziții care muncește pe oamenii culți din mai toate țările.

Arta antică însă, precum și cea latină din veacul de mijloc erau lipsite de amărăciune și de dezgust, erau un refugiu în contra grijelor și durerilor. Literatura și artele sunt chemate dar să sanifice inteligențele de această boală psihologică a scepticismului, și de aceea, în amintirea acelei arte, care putea face asemenea minuni, am pus acestei foi numele «Fântâna Blanduziei», numele izvorului ce răsărea de sub un stejar în vecinătatea orașului Tibur, izvor care întinerea și inspira și despre care Horațiu spune (în piesa d-lui Alecsandri):

Fântâna Blanduziei ! vei deveni tu încă
Celebră 'ntre izvoare când voi cânta stejarul
Ce 'nfige rădăcina-i adânc în alba stâncă,
Din care ieși vioaie și vie ca nectarul.

Dacă în autorii anticității, plini de adevăr, de eleganță, de idei nemerite și cari vor rămâne pururea tineri, găsim un remediu în contra regresului intelectual, nu vom uita că și în timpurile noastre există un asemenea izvor pururea reîntineritor, poezia populară, atât cea de la noi cât aceea a popoarelor ce ne înconjură. De aceea am dat și acestei literaturi un loc larg în coloanele noastre.

Pentru ca foaia să intereseze pe toți cititorii, i-am dat varietatea necesară și sperăm că concursul unui public binevoitor nu ne va lipsi.

E.”

(*Fântâna Blanduziei*, 4 decembrie 1888 – text preluat din *Mihai Eminescu. OPERE*, vol. XIII).

Anexa 10

FLOARE-ALBASTRĂ (15 iunie 1899)
(Număr omagial, intitulat *Mihail Eminescu*).

♦ Nota comemorativă a redacției:

„LUI MIHAIL EMINESCU

(† 15 iunie 1889)

Zece ani se împlinesc astăzi de când te-ai dus dintre noi, dulce poete! Sufletul tău întunecat era de mult de zăbranicul fioros. Lumea cu visurile și cu toate ale ei deșertăciuni se închinase înaintea ta. Pământul de trei coți ți-a adus izbăvire de toate nevoile lumești și împlinirea dorurilor tale.

Și zece ani noi te-am slăvit și ca robii ca copii sufletești ai tăi, ție ne-am închinat. Căci din glasul tău deslegat-ai dulcele graiu românesc, dat-ai simțire generațiunilor, desemnat-ai mărețe idealuri, și mărire între străini adus-ai neamului nostru.

După zece ani venim și cucernici ne plecăm genunchii înaintea numelui tău, aducând acest mic prinos amintirii tale, pe care din inimi curate o bine-cuvântăm.

În veci iubi-te-vom, căci mare ești și sfânt, Mihail Eminescu.

15 iunie 1899

«Floare-Albastră».

♦ Text nesemnat

„LA CINE SUNT MANUSCRISELE LUI EMINESCU?

Doamna L., domiciliată în strada Știrbei-Vodă din București, la care Eminescu stătuse în locuință înainte de a cădea pentru a doua oară bolnav, are cunoștință pozitivă, că poetul a lăsat în urma sa mai multe manuscrise, proză și versuri. Aceste manuscrise numita doamnă le-a adunat în teancuri și le-a pachetat într'un geamantan. După moartea lui Eminescu, neștiind ea cui să se adreseze, fiind-că nu cunoștea rudele lui, doamna L., a ținut la sine încă vre-o trei luni mica avere a poetului, până ce într'o zi au venit trei domni și dându-se drept prietini ai răposatului, au cerut să li se predea cărțile și manuscrisele lui. Doamna L. le-a predat tot, fără a'și reține nici o slovă și fără a mai cerceta, dacă buna-credință acest... (câteva cuvinte lipsă) de numele «prietinilor», n'a mai... (câteva cuvinte lipsă).

Chestiunea e foarte misterioasă.

După câte știm, până acum nu se cunosc acei prietini, posesori ai manuscriselor lui Eminescu. Încă nimeni n'a spus în public, unde se găsesc lucrările inedite ale lui Eminescu, – despre cari doamna L. cu siguranță știe că există. În public a transpirat numai atât, că un frunțas literat și bun cunoscător al lui Eminescu, posedă vre-o 15 poezii inedite de-ale poetului, pe cari are de gând a le scoate la iveală mai târziu.

În fața acestor stări de lucruri ne credem în drept a întreba:

1. Cine sunt acei «prietini», acei fericiți și egoiști posesori ai unor hârtii de valoare atât de mare pentru literatură?

2. Este oare vorba de un egoism rău-înțeles, de vanitatea de a avea în arhivul privat scrieri inedite de-ale genialului nostru poet, sau misterioșii prietini rețin acele hârtii în scopul meschin de a le utiliza și prefăce în bani, îndată ce intră prescripția dreptului de autor.

Somăm pe cei ce știu da, în privința aceasta, lămuririle necesare, să o facă fără nici o rezervă și considerație la persoane, căci vor aduce ast-fel un mare serviciu literaturii și memoriei aceluia, pe care astăzi cu slavă îl amintim.”

[Foarte probabil ca acest text să-i aparțină lui Ilarie Chendi, care, după ce s-a stins Eminescu, a stat în gazdă la aceeași „doamnă L.”.]

♦ Ultima dintre „Note”:

„Avem cunoștință că la un fost amic și povățuitor al lui Eminescu se găsesc fragmente din Filosofia lui Kant, traduse de Eminescu din limba nemțească. Întrebăm pentru ce nu se dau publicității acele prețioase traduceri?”

Anexa 11

EPOCA, 18 iunie 1899

♦ Pagina I:

„MIHAIL EMINESCU

Alaltăeri, Marți, 15 Iunie, s’au împlinit 10 ani de la moartea celui mai mare poet al nostru, de la moartea «neuitatului» Eminescu.

În alte țări, un asemenea eveniment este întâmpinat cu cele mai mari festivități. La noi, această data a fost aproape trecută cu vederea.

Alecsandri, Creangă, Eminescu sunt uitați aproape cu desăvârșire: pe mormintele lor doar câte un bust mai reamintește vre-unui vizitator **străin** că au existat odată în țara românească acești mari scriitori. Încolo – nici un monument, nici o festivitate în amintirea lor, nici o urmă care să reîmprospăteze date și amănunte din viața lor.

Să sperăm însă indolență e numai un simptom trecător al procesului de transformare prin care trece societatea noastră.”

Notă: Tot pe prima pagină a ziarului, sub titlul *O datorie pioasă*, mai citim:

„D. Gr. Tocilescu, raportorul comitetului delegaților Senatului în cercetarea căruia a venit eri proiectul, din inițiativă parlamentară, pentru așezarea, în incinta maturului Corp, a busturilor marilor patrioți Lascăr Catargi și Alex. Lahovari (primul, decedat chiar în 1899, celălalt, cu doi ani înainte – n. ns.), proiect admis în unanimitate, a citit în ședința de Miercuri a Senatului, următorul raport...”

Urmează o sumă de fraze gonflabile, seci de idei și sărace în formă.

„NOTE ZILNICE EMINESCU

Fii bun și mare ori pătat de crime:
Același praf, aceeași adâncime!
Iar moștenirea ta ș-a tot: uitarea
Eminescu

Ziua de astăzi, 17 Iunie, e o data memorabilă pentru noi.

Azi se împlinesc zece ani de când maestrul poeziei române a fost dus de prietinii săi la ultimul-i locaș în cimitirul Bellu. Alaltă-eri, la 15 s'a împlinit prima decenie de la moartea lui. Cine s'a mai gândit însă la nefericitul poet? În ce ziar s'a văzut măcar în treacăt remarcarea acestei date atât de însemnată pentru țara noastră? Nicăiri și nimic. Politica absoarbe totul în mocirla meschinăriilor ei. La ordinea zilei sunt lucruri mai «importante»: prinderea lui Pipă..., manifestul «intelectualilor», personalitatea d-lui Bogdan-Pitești...

În mijlocul atâtor «importante» cestiuni, care ziarist și-ar fi adus aminte de nefericitul poet stins în casa din strada Plantelor! Nici chiar foștii lui amici; meschinăriile vieței noastre le-au împăienjenit amintirea...

Și cu toate acestea Mihail Eminescu e numele cel mai iubit în țara noastră, cel mai regretat și cel mai pomenit! Librarii fac averi cu operele lui; actorii câștigă lauri declamându-i măestritile-i versuri; criticii se fac celebri analizându-l operele... Eminescu e un pedestal pentru gloria «mititeilor», Eminescu e în gura tuturor și totuși câți își mai aduc aminte că astăzi e aniversarea veșnicei lui dispariții din lumea muritorilor!

Câți-va tineri de inimă și-au adus însă aminte și ca prinos de adorație maestrului nemuritor, au scos un ziar: «**Mihail Eminescu**», și fapta lor merită laudele cele mai calde.

Prin acel ziar anonimii inițiatori au izbutit să trezească, socotim, amintirea publicului lesne uitător și – tot de-odată – au făcut și o bună afacere, de sigur.

De mii de ori s'a zis: Românul e bun; Românul uită lesne răul ce i se face! Așa este! Dar această înseamnă tot de-odată și altceva: anume că impresiunile pe cari el le primește sunt prea slabe spre a lăsa urme adânci, și aceasta nu e bine. Românul uită repede răul, dar tot de repede uită și pe oamenii cari i-au făcut bine, cari au făcut gloria neamului său. Așa s'a întâmplat și cu Eminescu.

Dacă astăzi adolescentul cu plete declamă: «a fi, nebulie și tristă și goală;» dacă toate domnișoarele palide, de prin pensioane, rostesc în dormitor:

«În veci îl voi iubi, și 'nveci

«Va rămânea departe...

într-un cuvânt: dacă poetul Eminescu e în gura tuturor; **omul** însă, care a suferit mizeria, care a plâns, a gemut și a înnebunit, e uitat, mai uitat de cât un ostaș glorios mort «la o mie patru sute».

E trist, e afară din cale trist, dar asta e!

Admiratori entuziaști ai celui mai artist și mai gânditor dintre poeții noștri, ne grăbim să-i aducem modestul nostru prinos de adorație în această zi de dureroasă memorie!

Nu putem sfârși aceste câte-va rânduri, fără a nu atrage atenția asupra unor întrebări pe care ziarul ocazional «**Mihail Eminescu**» le pune: ce s'a făcut cu manuscrisele inedite rămase după moartea marelui poet? Cine le posedă? De ce nu se publică?

Cel care le are și nu le-a dat la lumină până acum comite o adevărată crimă atât față de memoria iubitului maestru, cât și față de țara aceasta în care trăește și care devoră ori-ce cuvânt nou rămas de la gloriosul ei fiu.

Cine poate să răspundă la aceste întrebări, rău face tăcând!

Lys”

EPOCA, 21 iunie 1899

„MANUSCRIPTELE LUI EMINESCU

Ca răspuns la un articol aș apărut Joia trecută în Epoca și intitulat «Eminescu», primim următoarea scrisoare de la un anonim căruia am dori cu tot dinadinsul să-i facem cunoștința. În dorința de a se face lumină asupra cestiunei manuscriselor rămase de la Eminescu, dăm loc acesteio scrisori, cu toată aceea ce cuprinde ea e destul de vag.

Iată scrisoarea:

Domnule Redactor,

Am citit în onor. D-v ziar un articol intitulat **Eminescu**; cu o zi mai înainte citisem iarăși «Mihail Eminescu», foaia apărută cui ocazia aniversării a zecea a morții marelui poet.

Și colo și colo, am ghicit aceeași întrebare: «unde sunt manuscrisele rămase de la Eminescu? Cine le posedă și de ce nu le dă publicității»? Drepte întrebări! E o «adevărată crimă» cum ați zis, fapta celui om neînțele care posedă asemenea tezaure și le ține ascunse.

Ei bine, d-le Redactor, eu știu unde sunt acele manuscrise neprețuite. Am auzit chiar citindu-se câte-va dintre ele. Așa, de pildă, e o prea frumoasă poezie intitulată, mi se pare, **Rândunelele**, scrisă în versuri pe un ritm legănător, onomatopeic, care 'ți dă impresia sborului acestor păsărele gingașe. Mai sunt acolo poezii de amor, câte-va cu subiect antic, și o poemă cam de mărimea poeziei «Înger și Demon».

Posesorul acestor comori e o personalitate literară cu foarte mare trecere, care după cât știu așteaptă să mai treacă puțin timp până ce se va prescrie «dreptul de autor», drept pe care acum l-ar avea fratele poetului, d. Căpitan Eminescu. Nu pot însă să numesc pe acel înalt personaj dintr'un motiv pe care, o mărturisesc, mi-e teamă să-l spun, pentru că vroi să trăiesc liniștit restul zilelor pe care le mai am.

Dacă păstrarea lor se datorește unui îndemn nobil, să o declare posesorul. Eu unul însă nu văz această noblete și aceasta m'a îndemnat să vă scriu aceste rânduri, cari dacă nu spun nimic limpede, pot după părerea mea să indice mult.

Acestea am avut de spus. Poate altă dată să mai reviu.

Primiți, etc.

Un Eminescian"

EPOCA, 28 iunie 1899

Știre fără titlu, deosebită doar prin faptul că este scrisă cu litere italice:

„Un corespondent anonim ne scrie că manuscrisele rămase de la Eminescu, manuscrise cari se perduseră un moment, s'au găsit, sunt în păstrarea unei persoane «foarte cum se cade» și că vor fi date în curând la iveală.

Aceste manuscrise conțin după scrisoarea anonimului :

Amintiri despre Schilles (sic);

Ce este o iubire?;

Ce este Dumnezeu?

Ce este o femeie?

Jonvil și Didina (?)

*Închipuirea și Nebunia.
Facerea lumii
Mombehada și gelozia.
48 de poezii istorice și filosofice."*

Anexa 12

P. ZOSIN (iulie 1902)

„IV. RAPORTUL PSIHIATRIC

Expertiza psihiatrică are loc numai după anumite formalități legale. Înafară de judecători, nimeni nu-i legaliminte în drept să decidă expertizarea. Așa că medicii experți, sub punctul de vedere judiciar, nu stau pe acelaș plan cu judecătorii, ci vin numai ca niște elemente auxiliare în exercițiul justiției. Precum am văzut, părerea experților este numai un element de informație, numai o circumstanță nouă mai mult cunoscută; nimic alta. Judecătorii nu sunt întru nimic ținuți, după spiritul legilor noastre, a se supune concluziunilor medicale.

Neîndoios că această stare de lucruri este cât se poate de neavenită. Pe de o parte expertul este chemat tocmai în vederea unui punct, unde judecătorul este cu totul nepriceput, unde opiniunea expertului ar trebui să fie o adevărată hotărâre de instanță; pe de altă parte această opiniune se privește ca un element secundar, peste care judecătorul, cu toată a sa nepricepere, poate trece nestingherit. Ca atare expertiza psihiatrică nu poate avea urmările binefăcătoare dorite și toată strădania medicală nu-i menită deseori de cât să prelungească zadarnic desbaterile judiciare.

Câtă vreme jurisprudenței i se dau drepturi și prerogative pe cari natura ei nu le comportă de loc, câtă vreme expertizei psihiatrice i se prescriu numai îndatoririle și nu și drepturile unei instanțe, care se poate vedea cât de sine stătătoare-i și cât de specială; câtă vreme expertul psihiatru, păstrând proporțiile referitoare la natura cerințelor judiciare, nu-i mai mult de cât un martur; câtă vreme hotărârea psihiatrică are a se lovi de arbitraritatea judecătorească, câtă vreme nu se recunoaște legalminte un raport ca de la instanță la instanță, psihiatria nu poate avea o înrăurire efectivă și știința dreptului e menită să stea încă învăluită în ceața metafiziceii.

Această stare de lucruri nu trebuie însă să ripească expertizei psihiatrice nimic din ceea ce, pentru cine își dă samă, trebuie să-i constituie valoarea. Nevoea ei, chiar așa fără nici-o regulă și în special fără nici-o urmare serioasă reclamată, încă dovedește că ce era mult s'a împlinit și că ce-a rămas, cu toate că la prima vedere apare așa de greu de îndeplinit, e puțin și mai ușor se va împlini. Am văzut că în multe țeri codicele recente și chiar și codicele mai vechi sunt în alt spirit concepute și că, prin urmare, influența binefăcătoare a ideilor moderne psihologice trebuie să-și facă drum și la noi. De aceea, experții psihiatri trebuie să se poarte ca și cum acel drum s'ar fi făcut și să lucreze în consecință. Indiferent de chipul cum vor fi privite de judecători încheerile lor, experții psihiatri se vor considera ca o instanță recunoscută și vor lucra ca atare, întru nimic influențabili de circumstanțele ce n'au raport cu meseria și misiunea lor. Expertiza psihiatrică se va face totdeauna din punct de vedere strict științific cu puținele concesiuni ce le-am acordat numai terminologiei juridice, și înțelesul despre care am vorbit deja. (...)

Rezultatea expertizei psihiatrice constituie materialul, din care se încheagă **raportul psihiatric**, care poate fi mai rare ori oral și mai dese ori scris. În general, acest din urmă fel de raport se cere și e de preferat, pentru că în el datele și ideile sunt mai limpede reprezentate și formulare, raportul oral nu rare ori este influențat de starea momentană a expertului, de eventualele date ce se pot ivi sau numai se par că au loc, pe când raportul scris, făcut pe îndelete, cu atenție, exprimă mult mai bine starea de fapt și de aceea este preferabil. Obișnuit însă raportul psihiatric este mixt, și scris și oral, judecătorii dorind diverse explicațiuni asupra unor puncte, ceea ce nu

rare ori nevoeste pe expert și la un raport detaliat verbal, în vederea căruia el câtă să fie bine pregătit. Pentru expert nu-i de loc cazul ca pentru avocat, de a face retorică; ci de a expune cu limpozițiune, fără sfială, datele și încheerile sale, întru cât raportul oral e nemerit să urmeze aceeași alcătuire ca și raportul scris, ce vom spune despre aceasta se va referi la orice raport psihiatric în general; așa că ar fi de prisos a ne repeta.

Înainte de toate trebuie să vedem pe ce căi expertul își capătă materialul raportului psihiatric, căci datoria lui câtă să fie de a nu neglija nici un element ce-ar putea veni în sprijinul părerilor sale sau care mai ales ar putea să-l contrazică. Natural că perspicacitatea expertului joacă rolul de frunte și că practica este mai indicată ca orice formulare pentru întocmirea unui raport psihiatric. Cu toate aste credem nimerit a indica punctele capitale ce trebuiește să le aibă în vedere expertul în culegerea materialului său; cât pentru punctele secundare ce în anumite cazuri pot avea rol de frunte, rămâne să le pună în evidență studiul și practica.

În primul loc se pot considera **actele** referitoare la acuzat, cari pot da expertului indicii asupra stărei mintale. Nu rare ori din însăși descrierea faptelor incriminate reesă pentru expert ferma convingere de alienația acuzatului. Lipsa de precauțare este deja un element de bănuială. Modul cum a purces la fapt, cum l-a săvârșit, cum s'a purtat după consumarea faptului, etc. e de multe ori așa de caracteristic în raport cu anumite stări morbide, că expertul poate fi aproape sigur de boala acuzatului și chiar de natura ei. (...)

În cercetarea actelor, expertul va fi nu mai puțin atent asupra depoziției marturilor, în care poate găsi importante elemente. În special din acte se degajază starea psihică în care se găsea acuzatul în momentul făptuirii, mai ales dacă era în stare de pierderea uzului rațiunei, tocmai punctul capital asupra căruia expertul este chemat să decidă. Negreșit că expertul nu trebuie să se mulțamească niciodată numai cu încheerile ce le-ar putea trage din acte, ori câtă siguranță s'ar degaja din ele; dar nu mai puțin actele dunt un element important, sint o bună parte de material, care înlesnește dobândirea și aprecierea celorlalte părți de material. Deseori numai prin studiarea actelor expertul capătă indicii în ce senz urmează să-și îndrepte mai cu deosebire cercetările sale, bine înțelese, ferindu-se a-și formula o convingere înainte să fi sleit toate elementele.

Calea însă pe care expertul își încheagă convingerea este fără îndoială **examinarea acuzatului**, care, atât somaticeste cât și psihicește, trebuie să se facă în modul cel mai complex. Cu toată convingerea ce se va fi degajat chiar de la citirea actelor, de la vederea acuzatului, de la primele cercetări, pentru o anumită boală, expertul este dator să nu se mărginească a examina numai în senzul acelei boale, ci și celelalte laturi ale vieții organice și psihice, în care poate descoperi alte metehne sau alte elemente, cari să schimbe sau să modifice interpretarea cazului. Se va căuta a se evita cu desăvârșite examinarea superficială ce poate avea loc când un judecător puțin experimentat și grăbit chiamă spre expertiză într'un loc strămtorat, la închisoare sau la instrucție, pe un medic nu mai puțin neexperimentat și grăbit. Cum în destul de multe cazuri s'ar putea întâmpla ca nici din acte și nici din examinare să nu se poată decide cu siguranță asupra stărei psihice în momentul săvârșirii faptului, raportul psihiatric poate conchide, în vederea unei observări mai îndelungi, la trimiterea cazului într'un azil, de unde urmează să emane raportul psihiatric decisiv.

Din **prezența la instrucție cu punere de întrebări** expertul poate încă scoate elemente pentru raportul psihiatric, în genere sunt cu totul streine domeniile și scopurile de cercetare: judecătorul își îndreaptă atențiunea mai mult într'o anumită direcție, de unde rareori reese morbiditatea acuzatului; de aceea expertul trebuie, pe lângă să-și noteze punctele ce i se reliefează din instructia judecătorească, însuși să pue întrebări marturilor, rudelor, ca și acuzatului, spre a-și culege informațiunile sale proprii, cari pot prea bine să nu aibă nimic de comun cu cele ale judecătorului. Conlucrarea aceasta medico-judiciară are încă bunul de a obișnui atât pe judecător cât și pe medic a avea în de ei o înaltă considerație și a-și înlesni reciproc înțelegerea cazului, așa că sentința judecătorească să nu aibă, cum prea des se întâmplă, mai mult aerul de a fi consfințit una din potrivnicele lor tendinți, ci să fie cât în mai riguros raport cu ființa acuzatului.

Datele culese din acte, din examinarea acuzatului, din cercetările marturilor, rudelor, etc. constituiesc materialul brut, din care urmează să se alcătuiască raportul psihiatric. Compunerea

acestui este o treabă foarte serioasă și destul de ostenitoare. Raportul psihiatric trebuie să fie cât se poate de complet, de o logică strânsă, fără nici o urmă pe confuziune sau de dublu înțeles. Neapărat că dimensiunea lui urmează să varieze cu cantitatea materialului cules; dar nu mai puțin se vor evita descrierile de prisos, umpluturile, care n'ar face adeasa de cât să dilueze esențialul și prin aceasta să-l scoboare în umbră și concluzia să se pară puțin motivată. Considerând că judecătorul nu-i ținut să decidă conform expertizei, expertul nu poate spera a-l influența, a-i vădi dreptatea sa de cât printr'un raport bine alcătuit, în care nici un rând să nu fie de prisos și în care încheerea să decurgă așa de lesne, că cetitorul să și-o fi scos singur înainte de-a ajunge s'o fi citit.

Modul întocmirii unui raport psihiatric poate varia, după natura cazului, după ideea călăuză ce se degajă pentru expert din culegerea materialului, după felul întrebărilor puse de judecător, etc. În general însă, cu referire mai ales la raporturile psihiatrice menite a răspunde la art. 57*, cel mai des în chestie, se poate stabili o normă, care să permită închegarea raportului, așa ca nici un element să nu rămâne înafară. Spre acest scop ni s'a părut nimerit împărțirea raportului psihiatric în trei părți: **introducerea**; **documentarea**, care să cuprindă anamneza (antecedentele ereditare, personale și referitoare la faptul incriminat), starea prezentă a acuzatului, katamnese (mersul stărei acuzatului în observare: delir, accese, impulsuni, etc.), chestiunea simulației și disimulației, diagnoza; și **încheerea**.

Partea introductivă se referă în primul loc la cererea de expertiză și la întrebarea pusă asupra cazului. Se indică apoi pe scurt faptul incriminat, asupra căruia trebuie să vizeze raportul și în special cu oare-care amănunțime circumstanțele anumite ce au dat de bănuț asupra stărei mintale a acuzatului. Se pomenesc de asemenea locul unde expertul este chemat a cerceta pe acuzat: închisoare, judecătorie, domiciliu, etc. făcându-se observațiunile reclamate de împrejurări, mai ales dacă expertul a avut să întâmpine greutăți. În urmă se indică și căile pe care s'a cules materialul raportului: acte, marturi, rude, etc. iarși cu observațiunile ce circumstanțele le pot comporta.

În partea documentativă, care formează așa zicând substanța sau miezul raportului psihiatric, se aranjază datele pe cât posibil în ordine cronologică, afară de cazul când o altă aranjare o altă aranjare a materialului s'ar putea să corespundă mai bine scopului final al raportului. Ca normă generală se poate recomanda, prin urmare, în primul loc descrierea antecedentelor ereditare, după cari să vie în ordine succesivă, antecedentele colaterale, antecedentele personale, descrierea amănunțită a săvârșirii faptului incriminat (toate aceste puncte menționate până aici constituind anamneza), apoi rezultatul examinării acuzatului (status praesens), starea și simptomele ce se pot ivi în timpul aflării acuzatului în observare (katamnese), chestiunea simulației și disimulației și în sfârșit diagnoza.

În **antecedentele ereditare** se vor cuprinde toate metehnele trupești sau sufletești ale părinților mai ales. Mai departe, în linie ascendentă, se vor menționa indicii morbide de-ale membrilor familiei numai în cazul unei cel puțin probabile legături de cauzalitate, cum ar fi d. ex. a se întâlni la un membru, cu toate că întru câțva depărtat, aceeași afecțiune de care suferă acuzatul. De alt-fel, indiciile ereditare nu pot constitui o dovadă preemtorie, după cum nici lipsa lor nu implică imposibilitatea morbidității cazului ce se cercetează. Fără îndoială că, în general vorbind, ereditatea este un factor de necontestat în geneza celor mai multe dintre boalele psihice și nervoase, dar în specie pot avea loc numeroase abateri; părinți afectați trupește și sufletește pot avea cel puțin unii din copii sănătoși, precum se poate de asemine ca părinți sănătoși să aibă aproape de nu chiar toți copiii bolnavi. Călea operațiunilor intime ate eredității este prea puțin cunoscută, ca să poată fi vorba a ne bizui pe ereditate cu aceeași siguranță, cu care ne-am bizui pe un agent ale cărui taine le cunoaștem. Acelaș lucru trebuie să-l spunem și despre **antecedentele**

* Este vorba de un articol din codicele penal, pe care, într-un alt capitol, Zosin îl citează astfel: „Nu se socotește nici crimă nici delict faptul săvârșit în stare de smintire și în ori-care altă stare de pierderea uzului rațiunii sale prin cauze independente de voința sa”.

colaterale, cari se tălmăcesc tot prin ereditate: morbiditatea unui copil nu implică de fel, în specie mai cu samă, și morbiditatea celorlalți. Ca să poată fi vorba de-a conchide către o probabilă înrăurire ereditară sau de-a considera cel puțin ereditatea ca un element mai mult în sprijin, trebuiește încă să se vadă dacă acuzatul prezintă anumite semne (stigmat ereditare sau de degenerescență), cari sunt așa zicând o confirmare a morbidității ereditare, ce încă nu poate fi luată ca probă peremptorie, dacă nu se vede o legătură causală între faptul comis și meteahna ereditară.

În ori-ce caz, **semnele de degenerare**, fără să poată cătuși de puțin îmbrăca un caracter patognomic, sunt un element mai mult în interpretarea antecedentelor ereditare și ca atare indicarea lor în raportul psihiatric se impune. Ele sunt de două feluri: corporale sau somatice și psihice. Cu referire la stigmatele corporale, expertul trebuie să indice: talia (pitic, uriaș, constituție feminină la bărbat, constituție masculină la femei etc.); fața (asimetrie, prognatism, nas deviat, etc.); craniul (microcefal, macrocefal, în formă de turn, ovoid, etc.); ochii (câmpul vederii, asimetria deschiderii pleoapelor, asimetria colorării irisului, pupile ovale, excentrice, neegale, etc.); urechile (microtie, macrotie, lobul lipit, etc.); gura (neregularitatea dinților, lipsa congenitală a unora, creșterea lor în părți neindicate, buză de epure, adâncimea vâului palatin, despicarea luei, etc.); extremitățile (sindactiile, polidactiile, picior lat, etc.); pielea (polimastie, barbă la femei, lipsa ei la bărbați, încărunțirea de timpuriu, etc.); organele genitale (epispadias, ipospadias, kriptorchidie, vagin dublu, hermafroditism, etc.). Cu referire la stigmatele nervoase și psihice, expertul trebuie să indice: enuresis nocturna, migrena, gângăvirea, diversele viciuri, mînjirea, halucinaarea, impulsivitatea, etc.

În antecedentele personale se cuprind întâmplările și toate boalele suferite de acuzat de la naștere, bine înțelese arătate cu toate detaliile acele mai cu samă cari ar putea avea vre-o legătură, ca etiologie, sau ca simptomatologie, cu starea actuală a acuzatului. De altfel, și în privința acestui punct expertul se va conduce cași în cazul eredității: morbiditatea trecută, ori câtă influență ar avea în general, în specie poate rămâne fără nici-o urmare, și dacă nu sunt anumite simptome în starea prezentă a acuzatului, cari să fie reversibile asupra unei boale suferite mai de mult (sifilis, traumatism, alcoolism etc.) existența numai, într'un timp oare-care, a unei boale, vădită chiar cu semne manifeste, dar prin sine inofensive, nu motivează întru nimic morbiditatea prezentă. De un interes mai deosebit și de o valoare mai mare este însă descrierea vieții psihice a acuzatului. Pentru asta servesc informațiunile culese de la părinți, de la învățători, de la camarazi de școală și de lucru, de la nevastă, de la autoritățile cu cari eventual acuzatul s'ar fi putut găsi în conflict, de la serviciul militar, de la penitenciarele în cari va fi fost închis, de la azilurile în cari eventual ar fi fost îngrijit etc. Bine înțelese toate aceste date trebuiesc amănunțit controlate. Expertul să albă totdeauna în vedere și calea pe care-i vin informațiunile ca să poată ști ce teme să pună pe ele în raport cu gradul de cultură și de pricepere, cu vrâsta și experiența, cu prejudecățile și credințele, cu interesul, indiferența sau ura persoanelor ce-l informează. Așa că în raport să se zugrăvească cât mai deplin și cât mai adevărat personalitatea acuzatului, atât trupește cât și sufletește, până în ajun de-a purcede la faptul ce necesitează expertiza psihiatrică.

În descrierea faptului incriminat se vor indica cu deosebire părțile cari vădesc morbiditatea cazului. De oare-ce expertul este ținut să răspundă asupra stărei psihice, în care se găsea acuzatul în timpul săvârșirii faptului, și nu asupra stărei în care eventual în momentul examinării s'ar putea găsi, toate indiciile și circumstanțele trebuiesc revăzute și specială atențiune dată acelor cari ar putea fi în legătură cu o stare psihică morbidă din timpul faptului. În general în cazurile cu «stare de smintire» greutatea nu-i așa de mare, căci totul nu se reduce de cât la constatarea duratei boalei și, prin urmare, dacă faptul incriminat se cuprinde în acea durată, pe când în cazurile cu «stare de pierderea uzului rațiunei», unde în momentul examinării acuzatul poate fi, dacă nu chiar sănătos, dar adese ori într'o stare psihică care să nu comporte aplicarea articolului 57, greutatea determinării stărei psihice din momentul făptuirii este incomparabil cu mult mai mare. Pierderea conștiinței sau tulburarea ei evidentă merg obișnuit paralel cu nehibzuirea faptului, cu nepăsarea pentru împrejurările în cari se săvârșește, cu neprevederea primejdiilor manifeste în cari are loc,

cu propria vătămare a făptașului, etc., indicii cari vădese tulburarea psihică din timpul săvârșirii faptului. Dar nu rare ori în pierderea sau tulburarea conștiinței au loc și acte complicate, părând să fie rezultatul chibzuinței și calculului; în care caz trebuie să se aibă în vedere și alte indicii din timpul săvârșirii faptului, culese din acte și din mărturii, cum sunt: expresia feței, expresia privirii, paliditate sau roșeață, tremurarea membrelor, caracterul mașinal al mișcărilor, etc. În afară de asta, modul comportării făptașului după consumarea faptului, poate fi un important indice pentru aprecierea stărei de conștiință; așa d. ex. căderea făptașului într'un somn adânc după un grav fapt criminal, cum ar fi omor sau viol, surprinderea petrifiantă sau nepăsarea glacială pentru ceea ce s'a petrecut sunt un indice de lipsă sau de tulburare gravă de conștiință în timpul faptului.

Examinarea memoriei, cu privire mai ales la faptul incriminat, furnizează importante indicii. Neamintirea desăvârșită a faptului (amnezia absolută) sau amintirea fragmentară numai (amnezia relativă), așa fel cum obișnuie să o amănunte la un om sănătos nu poate avea loc (câci nu trebuie să scăpăm din vedere că și la oamenii sănătoși capacitatea memoriei variază după circumstanțe, după interese, după moment, etc.) dovedesc deplin tulburarea conștiinței în momentul faptului. (...)

În **examenul acuzatului** (status praesens) se vor cuprinde toate semnele și metehnele găsite, exceptându-se stigmatul de degenerescență, dacă se vor fi indicat la antecedentele ereditare. În primul loc expert va indica impresia ce i-a făcut-o acuzatul; apoi va trece la descrierea tulburărilor corporale, cu specială insistență asupra acelor care ar putea avea vre-un răsunet asupra vieții psihice sau ar putea sta în oare-care raport (greutatea corporală, tremor, reflexe pupilare, reflexe patelare, sensibilitate, traume, semne sifilitice, simptome pelagice, alcoolice, infecțioase, etc.). Cu deosebire anormaliile sistemului nervos se vor indica cât mai amănunțit. Apoi se va indica starea psihică sub toate punctele de vedere, arătându-se cât mai complet posibil facultățile psihice alterate, pe cari expertul urmează să se întemeieze în concluzia raportului său. Spre acest scop se vor da dovezi de sine vorbitoare, cum ar fi răspunsurile la anumite întrebări, fragmente de scrisori, etc.

În ce privește examenul special al stărei psihice se va indica în primul loc starea senzorială, specificându-se pe cât posibil natura iluziunilor și halucinațiilor ce le-ar avea acuzatul, precum și funcția senzorială, în domeniul căreia se cantonează (vedere, auz, simț general, tact, miros, gust, etc.). Cu privire la starea motorică se vor indica pozițiile și mișcările (manierate, spastice, paretice, atactice, cataleptice, etc.); apoi tulburările voinței (apatie, impulsivitate, furie, etc.). Cu privire la starea afectivă se va indica gradul depresiunii și natura ei (tristeță adâncă, tristeță superficială); indiferența în raport cu diferite domenii (familie, societate, mediu actual, propriul său eu, etc.); gradul expansiunii și natura ei (euforie, veselie mare, veselie superficială), indicându-se până la ce grad starea afectivă se îndepărtează de la ceea ce-ar putea fi în normal raport cu împrejurările. Cu privire la starea intelectuală se vor indica percepția, modul asociației ideilor (după ritm sau asonanță, goană de idei, inhibiție, etc.), atențiunea, memoria, în legătură cu care urmează a se distinge pierderea desăvârșită a amintirilor pentru un timp dat (amnezia totală) sau numai în parte (amnezia parțială), de asemenea falsificarea amintirilor, fabulizarea, etc.; judecata, care trebuie să nu se confunde cu memoria..."

Câteva rânduri mai jos, Zosin precizează:

„Din acest punct de vedere cu privire la starea psihică complexă, se vor indica: aspectul psihic general (delirant, stuporos, normal); ocupațiunea (serioasă, nesusținută, nulă); somnul (liniștit, îndelung, puțin tulburat etc.); vorbirea: conținutul, forma (clară, monotonă, sgomotoasă, înceată, tulburată, impuls de vorbă, stereotipie, verbigerare, paralogie etc.); scrierea: conținutul, forma (ataxie, tremurare, paragrafie etc.); calcularea; cantitatea și natura cunoștințelor; orientarea, după timp și după loc; ideile (de mărire, de persecuție, de nimicnicie, de gelozie, de reformă; fobii, obsesiuni, sisteme etc.); și în sfârșit starea conștiinței în raport cu lumea din afară și cu propriul său eu somatic și psihic. (...)

În **diagnosă** se va face o recapitulare a simptomelor capitale, fără nici-un detaliu secundar, reluiefându-se bine înțeles semnele patognomonice, și apoi se va numi pur și simplu boala ce ele o încheagă. Pentru mai multă întărire se va face diagnosticul diferențial, dar fără a se da raportului o extindere de prisos, pomenindu-se numai de boalele ce s'ar putea presupune în raport cu simptomele întâlnite. Enunțarea diagnosticului va fi totdeauna absolută, d. ex. numitul (cutare) suferă de (sau are) boala (cutare), evitându-se cu desăvârșire expresiile dubioase: probabil, cu probabilitate, foarte probabil, etc. Când nu s'ar putea conchide în mod absolut la un diagnostic, deși în mod absolut alienație poate exista, expertul va arăta limpede lucrul acesta, zicând d. ex. deși din semnele constatate asupra numitului (cutare) o diagnosă nu se poate stabili; totuși aceste semne dovedesc o stare de smintire. (...)

În ce se atinge de raportul psihiatric verbal, trebuie încă să recomandăm a se evita obiceiul întocmirii în scris a unui raport și apoi cetirea sau rostirea lui. De obicei expertul răspunde verbal asupra feluritelor chestiuni ce incidental intervin și pe cari el nu le poate prevedea. Dacă el este numai papagalicește pregătit să răspundă, va face o tristă figură când circumstanțele i-ar cere să răspundă raționalicește și în special să elucideze elementele noi ce s'ar ivi."

(*Expertiza psihiatrică*, lucrare datată de autor: „Heidelberg, Mai-Iunie-Iulie, 1902".)

Anexa 13

P. ZOSIN, mai 1903

„NEBUNIA LUI EMINESCU

de Dr. ZOSIN

La 'nceput pe când ființă nu era, nici neființă,
Pe când totul era lipsă de viață și voință,
Când nu s'ascundea nimica, deși tot era ascuns,
Când pătruns de sine însuși odihnea cel nepătruns,
Fu prăpastie? genună? Fu noian intins de apă?
N'a fost lume pricepută și nici minte s'o priceapă,
Căci era un întunerec ca o mare fără 'o rază;
Dar nici de văzut nu fuse și nici ochiu, care s'o vază,
Umbra celor nefăcute nu 'ncepuse a se deface,
Și în sine împăcată stăpânia eterna pace!

Acel ce-a scris aceste versuri a fost negreșit croit dintr'o stofă, ce nu se întâlnește pe toate cărările : așa că faptul de-a fi înnebunit, de-a se fi scoborât sub măsura mintală, care îngăduie încă cuiva a se menține în mijlocul lumii, a trezit interesul și curiozitatea tuturor, dar mai ales ale celor cari l'au cunoscut ori măcar l'au cetit. Totuș această parte a vieței marelui poet și gânditor este puțin cunoscută. Puținele indicii ce s'au prezentat pe ici pe colo au contribuit mai mult să acrediteze părerea că geniul este nedeslipit de nebunie, și că înălțarea excepțională a cugetului n'ar putea avea loc de cât cu prețul uciei dintre cele mai dureroase căderi.

Pe lângă scrisorile surorii lui Eminescu pe cari le-am utilizat în teza mea de doctorat (Substratul patologic în Pesimismul Contimporan.) vorbind de fondul morbid al lui Eminescu, împrejurarea de-a fi numit medic al ospiciului de alienați dela Mănăstirea Neamțului, unde poetul a fost internat un timp, mi-a permis de-a găsi încă câte-va documente noi, așa că pot mai în deplină cunoaștere a adevărului să aduc puțină lumină în partea cea mai tristă a vieței marelui om.

Neapărat că indicațiuni mai amănuntite ar fi fost și mai de preț, dar, considerând starea noastră înapoiată sub raportul psihiatric, câtă să ne mulțumim cu ceea ce avem.

Că Eminescu era o întruchipare particulară care cel puțin pe trei sferturi se înfățișa cu un caracter bizar și excepțional, chiar patologic în sensul strict utilitarist al cuvântului, nu mai încapе îndoială. «O figură clasică, zice Caragiale, încadrată de niște plete mari negre; o frunte înaltă și senină; niște ochi mari; la aceste ferestre ale sufletului se vedea că cine-va este înăuntru; un zâmbet blând și adânc melancolic. Avea aerul unui sfânt tânăr coborât dintr'o veche icoană, un copil predestinat durerii, pe chipul căruia se vedea scrisul unor chinuri viitoare... Așa l'am cunoscut atunci, așa a rămas până în cele din urmă momente bune: vesel și trist, comunicativ și ursuz, blând și aspru, mulțumindu-se cu nimica și nemulțumit totdeauna de toate, aci de o abținere de pusnic, aci apoi lacom de plăcerile vieții, fugind de oameni și căutându-i, nepăsător ca un bătrân stoic și iritat ca o fată nervoasă. Ciudată amestecătură! fericită pentru artist, nefericită pentru om!».

Biografiile sale indică primele simptome de nebunie în anul 1871, adică pe la 20-21 de ani, considerând anul său de naștere 1850. Cari să fi fost caracterele acelei nebunii, nu putem ști cu siguranță. Se pare că fondul său original de bizarerie se manifesta mai cu putere, relevând ceea ce alieniștii francezi numesc *degenerescență*, adică o stare de dezechilibru congenitală ori ereditară. «Atmosfera locuinței lui Eminescu, relatează un coleg al său, era infernală, căci lui îi plăcea prea mult cafeaua neagră și când lucra mașina funcționa fără întrerupere. Mirosul cafelei, al spiritului dela mașină, împreună cu fumul tutunului care umplea casa cu o ceață de nu puteai vedea obiectele cele mai aproape din casă, îl alunga pe fiecare curând dela Eminescu.» Ceea ce coroborează perfect cu ceea ce zice și d. Maiorescu: «Viața lui era neregulată, adesea se hrănea numai cu narcotice și excitante, abuz de tutun și de cafea, nopți petrecute în citire și scriere, zile întregi petrecute fără mâncare și apoi deodată la vreme neobișnuită, după miezul nopții, mâncare și băutură fără alegere și fără măsură».

Cum se vede Eminescu prezenta stigmatе psihice ale degenerescenței, și de sigur că ceea ce se notează în viața lui ca simptome de nebunie, până pe la vârsta de 30 ani, nu erau de cât accese episodice ale acelei stări morbide constituționale. cu toate aceste Eminescu nu era implicit condamnat să devie ce-a devenit către sfârșitul zilelor sale. El putea fi prea bine socotit ca un degenerat superior, după înțelesul școlеi psihiatrice franceze și totuși să viețuiască mult și bine, mărinnd numărul operelor ce l'au imortalizat. Starea lui de degenerescență nu l'ar fi putut scoate din mijlocul societății, dacă nu se alăturau alți doi capitali factori morbizi: *alcoolismul* și *sifilisul*. Dacă cum-va Eminescu ar fi scăpat acestor din urmă două influențe vitruitoare, poate și astăzi s'ar afla printre noi, așa distins și bizar precum era.

Că Eminescu făcea abuz de băuturi spirtoase și că devenise sililitic reese din numeroase documente. [«În 1886, zice D-na Cornelia Emilian, găsindu-se în Iași, ocupa un loc la biblioteca Universității *, dar n'a ținut mult timp; avea niște răni, pe cari medicul le închisese (?) și boala mintală i-a revenit a doua oară. În nebunia sa nu făcea alt rău de cât, cum întâlnea vre-o tânără, o apuca de turnură, iar când a stricat două felinare de la uliță, autoritatea îndată l'a închis și l'a trimis la Neamțu în casa de alienați.»

Într'adevăr iată adresa Epitropiei generale a casei Sft. Spiridon către Epitropii ospiciului de alienați de lângă Monastirea Neamț :

* „În 1886, Eminescu se afla ca sub-bibliotecar la biblioteca centrală din Iași, precum reese dintr'o adresă din 5 Decembrie 1886, pe care D-l Caragiani, bibliotecarul de atunci, o face către directorul ospiciului de la Neamț, unde se afla intemal Eminescu, trimițându-i statul, ca să subscrie de primirea lefei” (n. a.).

Iassy, 1886 Noembre 6

Domnilor Epitropi,

În urma adresei parchetului de Iași și în baza alăturatului Certificat medical, prin care se atestă că pacientele Mihail Eminescu suferă de alienațiune mintală, avem onoare a vă face cunoscut că Epitropia generală a admis întemarea citatului pacient în acel ospiciu și deci la prezentarea lui să bine-voiți a-l intema.

Primiți, etc.

Epitropi, N. Gane ***Director,*** (x) ***șef,*** (x)

Iată și actul medical:

Constatare medicală

Subsemnați doctori în medicină de la facultatea din Paris, etc., în urma requisiziției D-lui Prim Procuror din 5 Noembre 1886 de a constata starea mintală a lui Mihail Eminescu, mergând la arestul comisiei desp. I unde se află pacientul, din interogatorul și conversația avută cu Eminescu, am putut constata că el suferă de o alienațiune mentală cu accese acute, produse probabil de gome syphilitice la creier și exacerbate prin alcoolism; starea lui este periculoasă atât pentru societate cât și pentru el însuși și este neapărată nevoie a fi internat în o casă specială spre căutare și observare pe un timp limitat, după socotința medicului curant.

Dr. Iuliono, Dr. Bogdan

Iassy 1886, Noembre 6

Eminescu fu adus la ospiciu în ziua de 9 Noembre 1886. În registrul din acel timp nu sunt trecute alte indicațiuni de cât cele următoare:

34 ani (?), ortodox; român; profesiunea liberă; din urbea Iași; boala: Manie furibundă, care diagnostic e ștearsă și pus alături: Delirium tremens; eșit vindecat în ziua de 10 Aprilie 1887.

Un gardian de pe acele vremi, care este și astăzi (30 Mai 1903 – n. ns.) în serviciu și care l-a îngrijit de aproape, ne relatează că Eminescu avea perioade de mare agitație, se lovea de pereți și de balcoane, își cauza răni, nu dormea, une-ori mânca foarte puțin, se murdărea, făcea figuri și murdărea pereții cu excremente, etc. Aproape toată iarna a fost așa; către primăvara anului 1887 se făcuse bine, după care timp a și plecat la data arătată.

Nimic mai mult nu se știe asupra vieții poetului în ospiciu. Pe cât se vede starea de care ne pomenește gardianul în simplitatea lui psihiatrică, coroborează cu diagnozele trecute în registru: manie furibundă și mai apoi (subl. ns.) delirium tremens. Această din urmă diagnoză indică clar natura agentului vătămător: alcoolul, care reesă și dintr'o scrisoare a D-lui Maiorescu către sora lui Eminescu din 10 Februar 1888, prin care întreabă: «dacă s'a lăsat de băut»...

Cât se atinge de sililis, scrisorile surorii lui Eminescu sunt dovezii neîndoioase. Vindecarea, ce a motivat eliberarea lui din ospiciu, nu era de cât aparentă. Nu mai târziu de cât după vre-o două săptămâni de la plecarea din ospiciu, Eminescu s'a îmbolnăvit foarte greu la Botoșani, prezentând simptome sililitice. Iată extrase din scrisorile Henrietei Eminescu către D-na Cornelia Emilian:

«3 Mai 1887 (dată greșită; de fapt, este 3 iunie – n. ns.). Doctorii susțin că este la cap o rană ca la picioare, din a cărei cauză nu poate articula nici-un cuvânt...»

«12 Mai 1887. Ordonanța este de 3 ori pe zi iod și extern unsori în bae fiartă cu romaniță (mușetel). Azi sunt 6 zile de când este în cură; progresul este până în momentul de față foarte mic.»

«19 Mai 1887. Sunt pline de răni picioarele.»

«27 Mai 1887. Bietul Mihai a ajuns în starea cea mai teribilă care poate să fie: numai pe mine mă cunoaște; eri a avut furie îngrozitoare... S'a ținut consiliu de doctori și rezultatul a fost că pierderea lui mintală este din boală fizică, adică totală stricăre de sânge.»

«1 Iunie 1887. De astă noapte lui Mihai îi este mai binișor sub o cură foarte serioasă, fricțiuni cu mercur într'o cantitate enormă, iod de 6 ori pe zi. Doctorii mă asigură că în 15 zile ni-l va da cum a fost venit de la Neamț.»

Pe cât se pare cura antisifilitică a avut un efect mulțumitor, căci în 20 Noembrie 1887, el putu singur scrie D-nei Emilian: «să nu credeți că vârsta D-voastră m'ă împiedică de a vă scrie până astăzi, ci îndelungata mea boală m'ă făcut să fiu foarte descurajat...»

În anul următor el se simți destul de bine ca să poată să plece la București. Dar sănătatea nu'i fu de lungă durată; nu trecu un an la mișloc și trebui să fie internat în institutul D-lui Prof. Șutu, unde, cât se crede, prezenta simptomele de paralizie generală și unde se și stinse în 15 Iunie 1889.

Această scurtă expunere documentată a vieții morbide a lui Eminescu ne arată că avem afaceri la el cu două elemente patologice bine definite: unul constituțional, congenital sau ereditar, această din urmă presupunere fiind cea mai plausibilă, căci doi frați ai săi s'au sinucis și sora care l'a îngrijit era paraplegică de picioare din copilărie, și altul dobândit prin alcoolism și sifilis. Așa că opiniunea D-lui Maiorescu, că: «dacă a înnebunit Eminescu, cauza este exclusiv internă» trebuie modificată.

În ceea ce depindea de ereditate, Eminescu s'ar fi putut menține prea bine: întreaga lui viață ar fi fost un bizar, dar nu mai puțin un geniu continuu productiv. Ceea ce a dat caracterul grav și vulgar boalei sale au fost alcoolismul și sifilisul. Ca psihopat ereditar el ar fi petrecut încă nopți albe, ar fi făcut orgii, ar fi mistuit narcotice și escitante; dar inteligența sa s'ar fi menținut la stadiul în care a produs versurile citate la început. Ca psihopat alcoolic și sifilitic el a ajuns să aibă perioade de furie, de inconștientă, de prozaică întunecare a activității psihice până la gradul de a utiliza excrementele, etc.

Numai cine l-ar fi văzut în așa hal pe sărmanul poet și ar fi înțeles fondul intim al unor atari manifestațiuni, numai cine nu crede că nebunia în sensul strict al cuvântului este însușirea implicită a geniului, numai cine își dă socoteală că nebunia, orice formă ar îmbrăca, comportă în strict înțeles pe lângă o abatere și o scoborâre mintală, numai acela poate înțelege și, prin documentele ce le invocăm în susținerea tezei noastre, se poate convinge că ceva dobândit putea anihila mîntea ce se înălțase până acolo că

Umbra celor nefăcute nu 'ncepuse-a se desface

Și în sine împăcată stăpâna eterna pace!

Monastirea Neamț, 30 Mai 1903.”

Anexa 14

ANALELE Societății Academice Române, 1904

Pagina 18:

„SEDINȘA DELA 28 MAIU 1904

Președinta d-lui I. Kalinderu.

D-l T. Maiorescu prezentă în dar 25 volume manuscrise și 72 volume broșuri tipărite, rămase din biblioteca părintelui d-sale, Ioan Maiorescu, zicând că ele nu pot avea un loc mai bun și o mai bună întrebuințare decât în biblioteca Academiei.

Agenția diplomatică a țării la Sofia trimite în dar volumul XIX din publicațiunea bulgară: **Culegere de folclor, de știință și de literatură**, Sofia, 1903.”

Pagina 19-20 (continuare):

„LISTA MANUSCRITELOR DĂRUITE ACADEMIEI ROMÂNE DE D-L T. MAIORESCU.

1. Colecțiune de poezii populare și lirice, între cari : «Istoria a unue vetiaz anume Doncilă». – «Cântecul lui Ștefan Vodă cu a lui Costantin Vodă când l-au tăiat împăratul împreună cu cinci beizadele a lui. S’au sfârșit la 1809 Mai 24.» – «Gromovnic a împăratului Iraciei ce au fost cetitor de stele...». – La sfârșitul volumului se află câteva poezii grecești. – Sec. XIX, in-8°, pag. 206.
2. Psaltichie românească. – Sec. XIX, in-4°.
3. «Ritorică». -Sec. XIX, in-4°, pag. 145.
4. «Mărturie pentru sf[â]ntul Calist, al lui Meletie al Athiniloru din Bisericésca istorie». Scris la 1796 de Theofan monahul. – Sec. XVIII, in-4°.
5. «Proimion a lui Neofit Peloponisanul ierodiaconul și marele dascălu alu Bucureștiloru». – Sec. XIX, in-4°, foi 78.
6. «Theatron politicon». Tomul al treile. – Sec. XIX, in-4°, pag. 215.
7. «Elisaveta sau cei surguniți în Săberia. S’au prescriș în orașul Nicolaev în anul 1830 de Alexandru Roșculescu». – Sec. XIX, in-4°.
8. «Cuvânt pentru viitoare giudecată și pentru sfârșitul lumii. 1815». – Sec. XIX, in-4°.
9. «Tretaj pentru tihnologhiia etimologhii. Theofan, 1810». – «Bunele năravuri. 1812, Theofan Ioanu». «Învățătură în scurt pentru creștinătate». – Sec. XIX, in-4°.
10. Psaltichie românească și grecească. – Sec. XIX, in-4°.
11. «Istoria lui Gil Blas de Santilana. Carté a septé. Am sfârșit tălmăcire, 1843 Mart. 25. Socola». – Sec. XIX, in-4°, pag. 338+296.
12. «Pravoslavnică învățătură adecă Bogoslovie creștinescă». – Sec. XIX, in-4°, foi 146.
13. «Carte ce să numește Zăbava fandasei. S’au scris acum... tomul 1 în anii... 1802». – Sec. XIX, in-4°, foi 118.
14. Colecțiune de poezii, cântece rumânești. – Sec. XIX, in-4°, foi 177.
15. «Bisericésca istorie». Tomul I. 1838. Scrisă de Medelniceriul Gheorghie Vrabie când învăța în Seminaria Socolei. – Sec. XIX, in-4°.
16. Istoria evului vechiu, «se numește Istorie de obște a lumii. Scrisă în Seminariul Socola, la 1823, de Ioan Nanu.» – Sec. XIX, in-4°.
17. «Viața pré cuviosului părintelui nostru Vasilie cel nou, scrisă de Grigorie ucenicul lui...» Scrisă cu cheltuiala Arhimandritului Chiril Nemțanu, egumenul m-rii Râșca, la anul 1799.» – «A sfântului pré cuviosului părintelui nostru Theodor ce au fostu și Episcopu Edesului capete a faptelor celor bune». – Sec. XVIII, in-folio.
18. «Tomul al doilé a lui Iliodor. S’au scris de Grigori Hudici pisaru ot Episcopia Romanului la velet 1784». – Sec. XVIII, in-fol., foi 97.
19. «Cărtică sfătuitoare pentru păzire celor cinci simțiri și a nălucirei și a minții și a inimii... s’au tălmăcit la 1819». – Sec. XIX, in-folio, pag. 491.
20. «Pentru pustietate sau sângurățate, din cartea ce să numește «Oczentie. S’au scris la 1779 de Gheorgache vel Clucer.» – Sec. XVIII, in-fol., pag. 228.

21. «Geografie a tuturor stăpânirilor după alfavita. Scrisă în anul 1834 de Ioan proin eclisiarh». – «Jurnalul mergerii boerilor deputați în Țarigrad la anul 1822». – Sec. XIX, in-fol., pag. 227.

22. «Theatron politicon, adică privesc la politiciască. S'au scris de Ianachi Rugi(nă) la lét 1787.» – Sec. XVIII, in-fol., pag. 152.

23. «Enhirid adevă mănêlnic al dreptslăvitoriului hristian. Scris grecêște de Alexandru Sturza, typărit în Petrupoli, și hărăzit sfintei sobornicești și apostolești beserici a lu Hs. : 1828». – Sec. XIX, in-fol., pag. 242.

24. «Hronograful sfântului Dimitrie Rostovschi». – «A lui Iliodoru Istorie ethiopenescă. Carté 6. Scris de Grigorie Cumpănă cântărețul la anii 1811 în sf. Episcopie Hușului.» – «Istoriia Aretusii și a împăratului Iraclie tatăl său». – «Viața și petrecere a celoru dentru sfinți cuvioși părinții noștri Varlaam și Iosaf Indiiianilor. Au scris-o Grigorie, fiul răposatului Ierimie Cumpănă den sat Pocreca, ținutul Vasluiului, la anii 1814.» – Sec. XIX, in-folio.

25. «Întâmplările lui Tilimah, fiul lui Odiseu. Carté 6». – Sec. XVIII, in-folio.”

(BAR P I, II 10734)

Anexa 15

R. ȘUTU, 29 iunie 1904

„EMINESCU LA M-REA NEAMȘ

Prin 1883 bietul Eminescu fusese lovit de o crudă boală ce nu l-a lăsat în odihnă până la sfârșitul vieții. De la 1883, Eminescu trăia numai prin case de sănătate. A stat destulă vreme și la M-rea Neamț, unde, nu e vorbă, era tratat mai omenește, de cât ceilalți bolnavi.

Se povestesc multe pe socoteala lui Eminescu, cât timp a stat la Neamț. Așa, în privința chipului cum își petrecea zilele, se dau amănunte, ce până acum nu și-au luat încă chip de adevăr. La 5 dimineața era treaz. Se îmbrăca așa pe tăcute, umbla atât de încet, par'că i era necaz de a trezi pe ceilalți bolnavi, așa era de bun în **neburnia lui**. Nu putea suferi odaia. Îi plăcea aer, lumină, natură. Ieșea în cerdac și se plimba de-a lungul lui, ceasuri întregi, recitând versuri, ori poate versuri, pe care nici nu le-a publicat.

Această plimbare, dimineața, ținea neîntrerupt vre-o 5 ceasuri, fără nici o clipă de odihnă, până ce în cele din urmă, de oboseală trebuia să se supue clopoțelului, care chema pe bolnavi la **dejun**. Vara li se servea, ca și azi, prânzul în grădină.

O masă lungă de lemn, era așezată în mijlocul grădinei, iar peste dânsa se puneau câte o lingură de lemn și o cană pentru apă, care reprezentau tacâmul fie-cărui bolnav.

La dejunul acesta, nu era zi, ca bolnavii să nu se sfădească, ba mai mult, să nu se apuce la bătae, din pricina vre-unei bucăți de pâine, ori din pricină că un vecin ar fi căpătat o porție mai mare de mâncare.

Eminescu mânca foarte puțin. Fire blândă și împăciuitoare, dânsul da de multe ori din mizerabila lui porție, acelor bolnavi lacomi, să nu audă glasuri de protestare, ori sfezi și pe deasupra, răcnetele sălbatece al[e] sălbatecilor gardieni.

Peste zi, dacă'i era foame, se pitula pe din dosul spitalului, sărea gardul, apuca peste câmp, trecând Nemțișorul și fuga fuga se abătea la crâsmă de'și lua o jumătate de pâine și un pahar de vin. Mai mult îi tihnea acestea, așa pe negândite, decât **dejunul** din grădină.

După așa zisul dejun, se culca până la 4, când se trezea și'și începea iarăși plimbarea prin cerdac. Singurul său prieten, singura sa mângâiere în acest pustiu, era acest cerdac. Pe la acest ceas, cerdacul era al său, căci ceilalți **deținuți** (subl. ns.) dormeau. Și, pe când dimineața străbătea de-a lungul cerdacului, ceasuri întregi, șoptind mereu, după amiază, se așeza pe un scaun, cu picioarele întinse peste coloanele cerdacului, cu mâinile încrucișate și privirea rătăcită în văzduh. Dar oare cine ar putea, ori prin câte cuvinte, spune ce însemnau priviri de ale lui Eminescu? (sic!)

Clopoțelul de masă apuca pe Eminescu în același loc, cu aceeași privire, îndreptată spre aceeași parte.

Se povestește că, într'una din zile pe când sta Eminescu ast-fel, un bolnav, dar rău bolnav, scăpase din fiare și stăpân pe libertate cum se credea, o luase la sănătoasă. Își plănuise ca să treacă cerdacul și apoi de aci sărind în curte să poată ajunge în câmpie.

Nebunul eșind dete peste Eminescu, trânti scaunul, trânti și pe Eminescu și o șterse înainte.

Lui Eminescu nici nu-i păsa. El rămase așa cum a vrut nebunul. Doar dacă s'ar fi gândit să se întrebe de această schimbare, nici încă nu s'ar fi ostenit să o dreagă, stricându-și firul gândurilor lui sublime (sic!).

Suna ceasul 6, când mizerabila masă, cum o poreclise genialul poet, aduna iarăși pe toți nebunii în ceată, ca să sbieretele a mai marilor nebuni (sic!).

Eminescu să făcea că mestecă din gură, însă bietul nu mânca nimica. Era sătul el de viață, d-apoi de mâncare? Ce-i mai trebuia, ce-i mai folosea? De la 8 seara înainte începe timpul când Eminescu se simțea în culmea fericirii.

Bolnavii se culcau de vreme. Eminescu însă, liniștit și tăcut cum era, se ducea în cerdac, și, în puterea nopții, se lăsa legănat de cele mai dulci visuri și iluzii. Cerul și stelele erau par'că numai ale lui. Acum însă era neliniștit, își întorcea privirea mereu în altă parte; nu-i ajungeau stelele, îi lipsea ceva mai puternic, ceva pentru care a închinat destul în sublimitele lui versuri. Căta luna, care însă, la munte răsărea ceva mai târziu, ceia ce și făcea pe Eminescu, să plângă une ori, să-și plângă durerea, necazurile, suferințele acestei deșarte vieți.

Și, după ce își mulțumea sufletul cu ceia ce dorea acest suflet, după ce dânsul vorbise și **se-nțelese** cu natura, ce'i mai trebuia, ce mai aștepta? Prinseese însă un obicei, ca, înainte de culcare, să poată auzi sunetul buciului, venit din deal și să nu adoarmă decât în armonia acestui plâns și tânguitor ecou:

Tânguiosul buciul sună,
L'ascultam cu atâta drag,
Pe când iese dulcea lună
Dintr'o rariște de fag.....

De abea pe la 2 după miezul nopții, îl fura somnul pe Eminescu. Până s'adoarmă însă, cerca versuri. Nu-i vorbă, câte gândiri eterne n-au rămas din acele «fugitive» ale bolnavului de la M-reă Neamț.

R. Șuțu.”

(*Evenimentul*, 29 iunie 1904)

Notă. În variante ulterioare, textul a mai fost cizelat, fiind întărite nuanțele care să reamintească cititorului că Eminescu ar fi fost alienat și internat în balamuc.

Anexa 16

Ilarie CHENDI, 1905

„DESPRE «NEVROZA LUI EMINESCU» DE DR. SUNDA

Vorbisem, în una din informațiile trecute, despre ținuta până la care biograful și criticul pot să intre în amănuntele vieții unui scriitor pentru a-i explica valoarea creațiilor. Am citit, cu aceea ocazie pe Eminescu, arătând principiul lui potrivit scrutărilor amănunțite. O broșură, apărută zilele aceste, trăind despre *Nevroza lui Eminescu*, mă face să reiau tema, pentru ca să arăt că în adevăr se fac greșeli destule în râvna de a ști totul despre viața unui autor .

E al doilea caz când doctorii se pronunță asupra boalei lui Eminescu în legătură cu activitatea lui poetică. Cel dintâi, d-l. dr. Panait Zosin, păstrează tonul demn al cercetărilor științifice și fără nici o vânătoare după idei originale, constată caracterul organic al pesimismului lui Eminescu. Pe lângă răul ereditar Zosin găsește cu drept cuvânt și boalele dobândite, pe cum și mizeriile sociale, ca izvor al pesimismului marelui nostru poet. Cel de-al doilea, d-l dr. Sunda, în numita sa broșură – despre care permitem afirmarea că e scrisă fără nici un sistem și în absolută necunoștință a studiilor analoage germane – vrea să stabilească o nevroză specială «pe terenul degenerescentei psihice constituționale» a lui Eminescu.

Amândoi acești doctori (și auzim că un al treilea, renumitul neurolog și acum academician dr. Marinescu prepară un studiu complet) își razimă cercetările lor pe des citatele afirmațiuni ale d-lor Caragiale și Maiorescu despre viața dezordonată a poetului și pe crâmpie din poeziile cunoscute. Dar, pe când unul ajunge la rezultate firești, al doilea inventează ca din senin o boală despre care nici un prieten a lui Eminescu nu are vreo cunoștință: cică autorul *Luceafarului* ar fi fost... epileptic.

Ascultați puțină argumentare doftoricească. Ar fi avut boala asta cumplită pentru că și Creangă a avut-o, iar el era prieten cu Creangă! Ar fi suferit de ea și pentru că amorul lui nu era normal, ci anormal, platonice. (Nu e dovedit deloc a fi fost platonice pe toată linia!) Ar fi fost epileptic pentru că avea visuri multe și grele, iar ziua îl chinuia o gelozie fără seamăn. Și, în sfârșit, pentru că era excentric și hoinar .

Știința e foarte frumoasă și adevărul nu trebuie să supere pe nimeni. Accese de epilepsie a avut și Napoleon I, încât Eminescu s-ar găsi în bună tovărășie. Dar nu înțelegem ușurința asta în argumentare. După teoriile d-lui Sunda, orice poet, care mai și platonizează din când în când, mai visează la lună și pribegie prin cânguri în căutarea unei ruine, este, trebuie să fie epileptic! N-are haz!

Bolnav a fost el, nenorocitul nostru Eminescu. Știu și eu de la o veche gazdă a mea, la care poetul locuise înainte de a intra pentru a doua oară în casa de sănătate, că avea nopți neliniștite. Târziu, după miezul nopții, își lua un cearșaf sau o plapomă în spate și se plimba prin curte, pe sub tufele dese de liliac înflorit. Dar nimeni din familia la care stătuse nu-și amintește de o cădere în «boala copiilor», cum zice poporul epilepsiei.

Nu zic că Eminescu și opera sa n-ar putea fi obiectul unui studiu de patologie și că doctorii n-ar avea o foarte frumoasă ocazie de a se distinge. Pentru asta le trebuie mai multe calități, dacă e să avem un studiu serios. Să fie mai întâi neurologi specialiști; și din acest punct de vedere avem destui savanți care s-ar putea angaja. Să cunoască bine opera și viața poetului și să nu se mărginească la cele câteva date incerte sau la câteva crâmpie de versuri, să nu exagereze în a reduce totul la manifestări patologice, știut fiind că artistul nu redă totdeauna adevărata sa stare

sufletească, ci exagerează și el la rândul său, de dragul formei, a efectului sau a capriciului momentan. Dar mai presus de toate, trebuie să fie un conducător cinstit și obiectiv.

O învinuire generală putem să aducem acestor domni doctori, autori de studii prea ușoare. Sunt acum doi ani de zile de când manuscrisele inedite ale lui Eminescu stau la dispoziția oricui. Se cuprind acolo poezii întregi sau strofe izolate, notițe aruncate în treacăt și alte urme, pe cari nu le poți da în vileag, dar cari, toate împreună, pot servi ca material de preț pentru studiul sufletului lui Eminescu.

Cu deosebire viața erotică poate fi urmărită aici mai cu dinadinsul. Am văzut într-un loc un *Gazel* foarte limpede, scris la 20 dec. 1873 și cu următorul sfârșit:

Un corp am fost îngemănat
Trăind o viață obscură,
Demonic dulce, amoroș,
Bolnavă și febrilă.
Și sufletele noastre-atunci
Pe buze atârmate
S-au contopit în sărutări,
În dezmierdări, în milă.
Parcă-am trecut noi amândoi
În noaptea neființei:
Ne-am sugrumat în sărutări,
Ne-am omorât, copilă!

Și câte alte prețioase documente n-ar mai găsi în manuscrise, dacă ar avea răbdarea conștiențioșilor scrutați și obiectivitatea adevăraților oameni de știință.”

(Text scris în 1905, preluat din volumul *Eminescu și vremea sa*, îngrijit de R. Voncu – 1999.)

Anexa 17

I. N. ROMAN, 8 martie 1931

„O PAGINĂ INEDITĂ DIN VIAȘA LUI EMINESCU, – AMINTIRILE POETULUI I. N. ROMAN –

Oricât s'ar părea că s'a scris suficient despre *Eminescu* și epoca lui, încă nu s'a spus cuvântul definitiv nici despre geniala lui operă, nici despre trista și dureroasă-i viață.

Din punctul de vedere al istoriografiei, nu se cunoaște mai nimic despre copilăria și adolescența sa. Materialul biografic despre *Eminescu* se rezumă la «Amintirile» lui **Th. V. Stefanelli**, la cele ale lui **I. Slavici** și la biografia scrisă de magistratul **Corneliu Botez** în volumul «Omagiu lui Eminescu». Această biografie, bogată în date și amănunte, este consacrată, pe larg, copilăriei. Întregul material biografic a fost utilizat în monografia lui **N. Zaharia**: «Viața și opera lui Mihail Eminescu».

Este interesant de observat că nu s'a scris aproape nimic despre timpul pe care *Eminescu* l-a petrecut în Iași, în anii cei mai fecunzi ai geniului său, deși a trăit în mijlocul cărturarilor și scriitorilor dela «*Junimea*», «*Convorbiri Literare*» și «*Contemporanul*».

Cu singura excepție a «Amintirilor» lui **Gh. Panu** – care vorbește mai mult în spirit critic decât ca biograf, puține sunt amintirile despre această parte din viața poetului. Și totuși **Eminescu** s'a bucurat de prietenia multor țeseni, din toate straturile sociale. Sunt și astăzi câteva persoane – puține de tot – care l-au cunoscut pe **marele poet și filosof** și care păstrează prețioase amintiri despre dănsul.

Printre aceștia e și poetul și scriitorul **Ion N. Roman** dela Constanța – care a stat în anii tineri în fost capitală a Moldovei – și căruia i'am solicitat, prin sumare întrebări, câteva amintiri despre viața lui **Eminescu**.

Transcriem evocările d-lui **I. N. Roman**, care alcătuiesc o tristă și dureroasă pagină din viața lui **Eminescu**.

După această prezentare, semnată de un anume C. Săteanu, urmează dialogul propriu-zis:

„Alecsandri și Eminescu

– Când l-ați cunoscut pe Eminescu opera lui era răspândită în lumea cetitoare? Geniul său era apreciat?

– Printre intelectuali, da; populară însă, nu era! Căci **Alecsandri** mai trona ca «rege» necontestat al; poeziei. Orice producțiune a bardului dela Mircești era un eveniment literar. Poemele și pasteurile lui se reproduceau în toate publicațiunile vremii, se tipăreau în cărțile didactice, se învățau pe dinafară și se declamau pretutindeni, pe scenă, prin școli, la serate și în toate ocaziunile solemne. În afară de cercul «Junimii», **Eminescu** era mult mai puțin cunoscut decât **Alexandrescu** și **Bolintineanu** și chiar decât **Cârlova**, **Depărdăteanu** și **Mihai Zamfirescu**.

E drept că în criticele sale, **Maioreescu** îl citase îndată după **Alexandrescu** (eroare: e vorba de **Alecsandri** – n. ns.), dar cu câtă sfială și el! Nici chiar după 1881, adică după-ce apăruseră în «*Convorbiri Literare*» cele patru «*Scrisori*» și când opera sa poetică putea fi socotită ca definitiv încheată, în straturi prea-adânci **Eminescu** n'a izbutit să străbată – poate și unde «*Convorbirile Literare*» se adresau elitei intelectuale și prin urmare nu erau destul de răspândite. Numai după prima criză a bolii sale, a izbucnit dintr'o dată marea popularitate a poetului. La ea a contribuit chiar nenorocirea ce-l lovise și care-i atrăgea compătimirea și simpatia; a contribuit mult și «*Contemporanul*» dela Iași care i-a relevat marele talent, cu toate rezervele ce făcea în privința filosofiei și idealurilor sale; a contribuit până și cunoscuta epigramă sau mai corect pamfletul lui **Macedonski** din «*Literatorul*»:

Un X, pretins poet, acum

S'a dus pe cel mai jalnic drum, etc...

cu tot valul de indignare ce stârnise și care a făcut atâta rău... autorului! Ceva mai târziu, când **Maioreescu** a tipărit «*Poeziile*» lui **Eminescu** în editura «*Socec*» volumul se vindea ca pâinea caldă. Cred că pân'atunci n'a fost carte să fi avut un mai mare, sau măcar egal succes de librărie.

Steaua bardului dela Mircești începuse a păli, și tot mai des și mai stăruitor se puneă întrebarea: Cine e mai mare poet: **Alecsandri** sau **Eminescu**? Firește, preferințele celor mai în vârstă rămăneau pentru **Alecsandri**, dar admirația noastră, a celor mai tineri, mergea întregă spre **Eminescu**. În el vedeam noi simțirea adâncită și forma renovată. În jurul numelui și operei sale formaserăm un adevărat cult.

Versul eminescian

În ce mă privește, s'a mai întâmplat ca prin 1883–84 să cetesc un ciclu de vre-o șapte poezii lirice ale lui **Eminescu** în «*Familia*» la care începusem și eu să colaborez, și să-i cunosc astfel din timp opera mai complexă. Și'n legătură cu această împrejurare pot spune că poezia «*În noaptea*

vecinicei uitări» care nu figura în prima ediție «Socec» a lui *Maiorescu* a fost semnalată și comunicată de mine lui V. G. Morțun pentru ediția populară «Șaraga». Și nu știu, – pentru că n'am la îndemână colecția «*Familiei*» ca să pot controla – dar mie mi se pare că versul a patrulea din prima strofă a poeziei «*Și dacă ramuri bat în geam*» era:

Să-mi paie că te-apropii.

egal cu moldovenismul «*să-mi pară*», ceeace e, de sigur, mai în nota poeziei decât forma în general admisă:

Și'ncet să te apropii.

(cu umplutura «*încet*»). Tot așa ultimul vers din strofa [a] doua, în loc de:

La tine-avându-mi gândul –

(cum se vede în cele mai multe ediții), era:

Înseninându-mi gândul

(cum văd în ediția *Ibrăileanu*) – ceeace e și mai frumos și mai eminescian. În fine, din sonetul «*Ori câte stele*» primele două versuri mi se pare că sunau:

Ori-câte stele *ies* din înălțime

Oricâte unde *scoate* 'n față marea

ceea-ce nu e nici mai frumos, nici mai eminescian decât forma curent adoptată:

Ori-câte stele *ard* în înălțime,

Ori-câte unde-*aruncă* 'n față marea

dar care totuși, cu verbele schimbate – dacă se verifică – ar trebui menționată măcar într'o notă, ca o formă mai liniștită a aceleiași imagini.

Dar această chestiune va fi, probabil, pusă la punct de editorii lui *Eminescu* care au interesul de a-l reda în toate nuanțele cugetării și ale mijloacelor sale de exprimare. Ceeace deocamdată poate interesa, este că poetul a vândut lui *Iosif Vulcan* ciclul celor șapte poezii cu 35 lei – *adică 5 lei bucata* – fapt autentic ce mi-a fost confirmat în redacția «*Adevărului*», prin 1902, de chiar *Iosif Vulcan*, venit la București ca să apărtece la ședințele Academiei Române. De unde urmează că pe atunci poezia era mult gustată și apreciată, dar... nimeni nu dădea doi bani pe ea!

Figura Poetului

– Nu păstrați nici o amintire personală despre Emienscu?

– Aproape nimic! În perioada de efervescentă a geniului său, eu eram încă prin clasele primare. Despre *acel Eminescu* – desigur cel mai interesant – și despre chipul cum muncea, cum își alcătuia și cizela capodoperele, în odaia lui săracă, de obicei cu cafeaua dinainte «stând la masa lui [de] brad» în cea mai desăvârșită izolare și sărăcie – au scris alții, *Slavici* mai cu seamă, după cum despre copilăria și adolescența lui au scris cei care l'au cunoscut pe atunci, colegii săi de școală, și, după-cum în fine, despre impresia pe care *Eminescu* o făcea asupra oamenilor «normali» au scris prietenii lui de mai târziu și mai ales *Gh. Panu* în prea interesantele sale «*Amintiri dela <Junimea>*».

Eu l-am cunoscut pe *Eminescu* la ultimul banchet al «*Junimei*» de la Iași, după un an de la strămutarea «*Convorbirilor Literare*» la București. Poetul era după prima criză a bolii sale. Asta nu înseamnă că nu-l mai văzusem până atunci. Îl mai văzusem ca toată lumea, pe străzile Iașilor; și-l mai văzusem la biblioteca Universității vechi (devenită, între timp, Facultatea de Medicină – n. ns.), citind tot timpul la biroul lui din fund, în fața intrării, după-ce servea celor 4-5 vizitatori cărțile dorite. Și mi-a făcut impresia unui om absolut normal și-a unui funcționar conștiincios, care-și

facea slujba aproape cu plăcere. Bibliotecarul titular, profesorul de greacă *Gârcineanu*, dădea foarte rar pela bibliotecă.

Odată, într-o zi de primăvară, pe la amiază, l-am întâlnit pe stradela Universității, coborând spre strada Alecsandri, îmbrăcat în haine de doc, albe și curate – *și cu mustățile rase* – singura dată când și-a ras mustițile. Cu trăsăturile regulate ale feței sale cezariene complet degajate, cu părul negru, bogat, strălucitor, dat pe spate, încadrându-i fruntea lată, cu zâmbetu-i imperceptibil încremenit pe buze și cu privirea încadrată de nu știu ce tainică melancolie... Niciodată nu mi s-a părut mai frumos decât atunci... și acuma, de câte ori văd fotografiile rămase de la el – sau desemnurile caricaturale ale celor care îi mercantilizează chipul –, de atâtea ori *Eminescu* din stradela vechii Universități dela Iași îmi apare în minte, și regret că nimănui nu i-a dat prin gând să-l fotografieze atunci, deoarece am credea că fotografia aceea ar fi rămas fotografia consacrată care ar fi păstrat, în cele mai armonioase trăsături, figura genialului autor al «*Luceafărului*».

Boala poetului

– Cunoașteți vre-o întâmplare caracteristică din viața poetului?

– Mai nimic care să merite a fi relevat. Sănătatea lui *Eminescu* părea bună. Mulți îl creau chiar cu desăvârșire vindecată și destoinică pentru o nouă activitate literară. Boala însă îl submina continuu, pe nesimțite. Manifestările ei se accentuau zilnic. Pentru el și pentru sănătatea sa *Eminescu* era de o indiferență de necrezut. El își trăia, în cea mai pregnantă realitate, filosofia inertă din «*Glossa*»: nu spera nimic, n'avea teamă de nimic și rămânea la toate rece! Mânca, dacă avea ce; bea, dacă i se oferea – și dacă i se oferea mult, bea fără măsură... Dormea unde apuca...

Îngrijirile unei mame iubitoare, ale unei surori sau ale unei soții devotate – de care ar fi avut atâtă nevoie – i-au lipsit. Și ceiazele revoltătoare, așa putea zice criminalul, e că nimeni nu i-a venit, atunci, în ajutor: nici Statul, nici prietenii politici și literari – nimeni!

Am avut întotdeauna, am și astăzi convingerea neșămutată că poetul care a luptat cu mizeria și cu foamea ca «să toarne 'n formă nouă limba veche și 'nțeleaptă» și să dea simțirilor celor mai înalte și cugetărilor celor mai adânci atâtă gingășie, avânt și conciziune, a murit cu zile...

Eminescu avea nevoie de un tratament serios și de lungă durată. Cum se vindecase după primul tratament, s'ar fi vindecată de bună seamă și acum, în urmă, dacă ar fi fost luat în pripă. Diagnozele postume ale incurabilității sale seamănă mai mult a scuze tardive și slabe pentru o nepăsare condamnată. Adevărul e că îngrijirile și tratamentul medical de care poetul avea nevoie cereau oarecare sacrificii pe care nu s'a găsit nimeni dispus să le facă...

Înlocuit din postul de sub-bibliotecar, *Eminescu* rămăsese literalmente fără mijloace de existență. E drept că vreo câțiva prieteni căutau să-i vie în ajutor, întrebându-l tot felul de «trucuri» pentru a nu-i jigni susceptibilitatea... Și fiindcă e interesant a cunoaște câte ceva din viața lui *Eminescu* din această perioadă, amintesc unul din aceste «trucuri» spre a dovedi că poetul le înțelegea și că numai sărăcia și nevoia, în definitiv, îl siliră să accepte...

Un «maus» la Bolta-Rece

Într-o după amiază *Miron Pompiliu* veni la mine și-mi spuse:

– Hai să vedem unde-i Mihai; am auzit că ar fi la Bolta-Rece și mă tem să nu se ncurce.

Ne-am dus și l'am găsit într'adevăr la Bolta-Rece jucând maus la un păhărel de vin cu profesorul de liceu *G. Vârgolici*, cu *Ștefan Cerchez*, profesor la gimnaziul «*Ștefan cel Mare*» și nu-mi mai amintesc cu care alții...

Am luat și noi loc, la msă, făcând pe *Kibiții*. Dar jocul n'a mai durat decât puțin.

G. Vârgolici s'a ridicat, zicând:

«Eu am stat! Altul mai tare!... Cu norocul tău, Mihai, cine se poate pune?!...[»]

Eminescu zâmbea. Fără să spună un cuvânt, strânse cei 40-50 lei ce-i avea dinainte, îi strecură în buzunar și mă întrebă:

– Cunoști mausul?

I-am răspuns că nu; și atunci el îmi dădu povața:

– Să cauți să-l înveți, *pentru că la jocul ăsta nu se pierde niciodată*.

Mi s'a explicat în urmă că cei trei «parteneri» ai lui *Eminescu* simulau că joacă cu el, ca să-i poată da, pe această cale, doi-trei poli, ca bani *câștigați*; și înțelegerea lor era ca ori de câte ori *deschidea* dânsul, ei să se retragă cu orice carte, pretextând că n'au cu ce *ajuta* și să lase să ridice *potul*.

Se pare însă că *Eminescu* li-a înțeles «jocul» și-l acceptase tacit și în resemnare... Așa, încât avea toată dreptatea să-mi spună, melancolic-ironic, că «la jocul ăsta nu se pierde niciodată».

Dar nu toți prietenii aveau aceeași grijă de el. Unii îl antrenau chiar la petreceri vătămătoare sănătății. Într'un rând unul dintre aceștia – dacă prietenii li se poate spune – îl luaseră cu ei la un cules de vii, la Socola, unde au hoinărit toată ziua și au dormit peste noapte, împreună cu el, într'o clae de fân. A doua zi *Miron Pompiliu* s'a dus și l'a adus cu o birjă în oraș...

Și așa, fără nici o îngrijire și fără nici un tratament, boala poetului se agrava mereu...

Eminescu în arest

O dată l-am văzut la vechiul teatru de la Copou, la o reprezentație. Era abătut, nepăsător de ce era în jurul său, îngrijindu-și rănila dela picioare, nepăsător față de privirile spectatorilor.

Uneori – poate din instinct erotic, sau poate fiindcă moda i se părea ridicolă, – apuca femeile de «turnură» pe stradă...

În cele din urmă *G. Morțun*, prefectul poliției, – om cult, mai târziu secretar la Interne sub *Anastase Stolojan* – se văzu nevoit să dispue arestarea poetului. *Eminescu*, bolnav, cu mintea răătăcită, fu reținut într-o cameră mică la comisariatul Despărțirii I. Acolo i se dădea de mâncare și dormea pe o canapea veche cu droturile ieșite din rostul lor...

După vre-o trei zile m-am dus să-l văd. L-am găsit stând liniștit pe canapea. M-a recunoscut imediat și părea mulțumit că m'am gândit la el și că mai avea cu cine vorbi. L-am întrebat cum o mai duce și mi-a răspuns:

– Nu se poate mai bine! Dacă ași avea jurnale și cafea, aș fi omul cel mai fericit din lume!

Am rugat pe comisarul *Dioghenide*, să-l lase să dejuneze cu mine la o «locantă» din apropiere, peste drum de «Tufli». Am obținut învoirea, cu obligația să-l aduc înapoi îndată după dejun, «ca să nu-și găsească bealea cu prefectul».

Eminescu m-a urmat bun, bucuros.

La «locantă» s'a întâmplat să fim singuri, într'o cameră de subsol. O friptură, suculentă, de mușchiu, puțină brânză, câteva fructe, un pahar de vin și o cafea l-au înviorat numaidecât.

Contrar obiceiului său, el începu să-mi vorbiască despre el, spunându-mi să nu-l cred «ignorant» și că cunoaște mai multe limbi iar în cele din urmă începu să fredoneze «Cucuruz cu frunza-n sus», cântec pe care – zicea el – l-a învățat în Bucovina...

Vedeam bine că poetul începea să divagheze.

Mi-a mai cerut vin. I-am răspuns că nu mai am parale și că nu-l cunosc pe cârciumar ca să-i cer pe datorie... S'a recules îndată și, par'că rușinat, mi-a spus:

– Păcat, măi frate Roman, că oameni ca noi n-au avere!...

Apoi după o pauză:

– De ce nu-i scrii Nababului? Eu socot că ți-ar trimite imediat câteva mii de lei... Ăla – n’auzi? – are atâtea bogății c’ar putea să pardosească tot orașul c’un strat de aur!...

Nu mult după aceea Eminescu a fost dus la Botoșani, unde soră-sa, *Henrietta*, bolnavă și ea, paralizică, l-a îngrijit...

Tragedia finală

O ultimă întrebare, căci ochii d-lui Roman erau înlăcrămați: «L’ați vizitat și la Botoșani?»

– Nu. La Botoșani n’am fost să-l văd. Dar știu că și acolo, în orașul său natal, a întâmpinat aceeași nepăsare generală. Soră-sa, *Henrietta*, – pe care am cunoscut-o și eu în casele doamnei *Emilian*, ne istorisise toată mizeria în care au trăit, ea și fratele ei...

Atunci un cerc de admiratori ai poetului ne-am adunat în casele d-nei *Emilian* din strada Vovideniei și ne-am constituit în comitet, în scopul de a aduna mijloace spre a-i veni în ajutor. Făceau parte din acel comitet, pe cât îmi amintesc: doamna *Cornelia Emilian*, o bătrână inimoasă peste puterile ei și care nu știu de ce n’a putea suferi pe *Veronica Micle*; domnișoara *Cornelia Emilian*, fiica ei; domnișoara *Izabela Andrei*, studentă, scriitoare de inteligență, (acum d-na Izabela Sadoveanu), inginerul *Anton Sc. Savul*, (Toni) eu care mă însărcinasem ca gazetar, cu lansarea subscripției și *Arhir*, casierul general al județului Iași (administratorul financiar) însărcinat să păstreze și eventual să fructifice sumele ce aveau să se adune.

Și luasem hotărârea ca subscripțiile să fie uniforme – *10 bani de fiecare subscriitor* – cu libertatea pentru oricine de a subscrie pe mai multe liste, sau chiar pe aceeași listă mai multe numere – pentru ca toată lumea să poată subscrie și să-și dea obolul pentru ajutorarea nefericitului poet.

Am strâns astfel vre-o șase-șapte mii de lei (vezi raportul din *Liberalul* – n. ns.) și i-am trimis la Botoșani, iar *Eminescu* ne-a mulțumit într’o scurtă scrisoare, caligrafic scrisă, adresată *D-nei Emilian*.

La un moment dat auzisem chiar că starea sănătății i s’ar fi ameliorat, că a început să lucreze din nou, că a scris «Vezi rândunelele se duc»... Vești bune, dar din nenorocire urmate de altele rele și nu mult după aceea am aflat de ridicarea poetului de către *Veronica Micle*, de transportarea lui la București și în cele din urmă despre internarea și moartea lui la ospiciul dela Mărcuța...

I. N. ROMAN”

(*Adevărul literar și artistic*, numărul 535, 8 martie 1931.)

Anexa 18

G. CĂLINESCU, 27 octombrie 1944

„MAREȘALUL STALIN

O fizionomie hotărâtă – în ipostazul de acum câțiva ani – cu profil ușor oriental, fin și blând, acesta este mareșalul Stalin, așa de regretabil de puțin cunoscut până deunăzi la noi. S-au petrecut

în vecinătatea noastră prefaceri sociale istorice, au apărut personalități de valoare milenară și noi ne-am menținut într-o primejdioasă ignoranță. Izbitoare la mareșalul Stalin este seninătatea zâmbitoare care-i dă un humor venerabil ca unul indian de rasă, cum era Tagore. Acest calm superior al ochilor este semnul bărbatului de stat clasic.

Eroarea noastră stă în a presupune că Rusia continuă revoluția. În realitate revoluția a luat sfârșit, cristalizându-se, și acum Uniunea Sovietică se află în stadiul construcției. Părăsind orice ideologie și făcând analogii cu momente capitale din istoria omenirii, Uniunea Sovietică înfățișează azi un adevărat imperiu roman, cu structură republicană, intra în faza solemnă a ordinii consolidate. Dacă Lenin a fost un Cesar al revoluției, mareșalul Stalin este un Octavian August. Cu imagini mai recente, el este un Richelieu care zidește statul sovietic, înlăturând din cale orice piedică, și este fără îndoială, dincolo de orice accepție ideologică, un nou Petru cel Mare, o voință de construcție statală uriașă.

Aceste observații sunt așa de serioase și de adevărate, încât căpetenia statului. Aceasta convenționalism*. Măreția mareșalului Stalin e făcută din liniște, dintr-o aureolă imensă de iubire. Poporul rus trece azi prin acea fază ideală de libertate în care cetățeanul își dă seama că toate imperativele elementare ale patriei eteme sunt exprimate de căpetenia statului. Acesta conduce nu prin forță, ci prin prestigiu, într-o înțelegere deplină cu poporul. Chiar un posibil rus cu sentimentele vechii aristocrații recunoaște că eliberând teritoriul național de cotropitorul inamic, mareșalul Stalin a binemeritat de la Rusia veșnică. Lenin era un mare bărbat al revoluției, mareșalul Stalin este un mare om de stat al Rusiei.

Măreția e mensurabilă și prin inmensurabilitatea spațiului supravegheat patern. Ce este această Rusie sovietică? O fabuloasă întindere de pământ pe două continente, de la Dunăre până la Marea Japoniei, de la Oceanul artic până la Munții Altai. Ape catastrofale străbat aceste imensități: Donul, Volga, Obi, Ienisei, Lena. Solul e presărat cu mări interioare și lacuri cât niște mări: Onega, Azovul, Caspica, Marea Aral, lacul Baikal. Spre glacialul Septentrion se îngrămădesc codrii negri, nestrăbătuți de pini și brazi, jos înspre Persia se mișcă la vânt foaia lată a smochinului. Sus pe ghețurile din apropierea aurorei boreale samovedul și iakutul aleargă trași în sănii de renii cu coame crengoașe, în Turkestan își clatină cocoșele cămila. La un capăt, în Europa, moldoveanu merge potolit în cojocul lui de oaie, la celălalt capăt, lângă Amur, manciurianul calcă pe tălpi de păslă cu mâinile ascunse în largi mâneci. La Omsk laptele împietrește de ger, la Samarkand, izvorul se face fum de secetă.

Acest imens spațiu cu geologia lui misterioasă și adesea inexplorabilă a dat sufletului rus de totdeauna un freamăt de infinitate. Derjavin nu visa decât o glorie națională, care însă prin natura geografică devenea colosală:

*Gloria mea se va răspândi de la Marea Albă până la Marea Neagră,
Pe tărâmurile străbătute de Volga, Don, Neva și Uralul care se rostogolește de pe Munții Rîfeii:
Nenumăratele popoare nu vor uita niciodată
Că eu, cel dintâi, am îndrăznit a cânta virtuțile Caterinei*

Și Pușchin se vede proiectat pe cele două continente:

*Gloria mea va dura atât cât va exista pe pământ
Un poet, fie și singur pe lume.
Faima numelui meu se va răspândi peste tot
De-a lungul imensei Rusii.
Fiece popor îmi va spune numele :
Măndrul urmaș al slavului, finlandezul,
Tunguzul, rămas încă sălbatec,
Și Kalmukul, prieten al stepelor.*

Șeful unui stat așa de întins nu poate să nu fie străbătut de fiorul sublimității răspunderii lui, intercontinentale. Papii, părinți spirituali ai globului, au avut și au mereu această expresie blajină de înduioșare paternă (mă tem că pentru români, cetățeni ai unei țări mici, noțiunea e încă inaccesibilă). Fapt este că ultimele imagini ale mareșalului Stalin în uniformă ne aduc o fizionomie din ce în ce mai părintească, cu o privire timidă și pură. Ecranele ni l-au arătat cu astfel de gesturi de suavă timiditate primind sabia de onoare din partea d-lor Churchill și Eden. Sfiala e notă fundamentală, surprinzând adesea, a personalităților imense, suverane, copleșite de iubire și de răspundere.

Noi românii datorăm mareșalului Stalin, acestui mare om al ultimelor veacuri, nu numai rusești dar și europene, gratitudine pentru generozitatea cu care ne-a absolvit de trecutele erori. Viteaza armată rusească a dezrobit Transilvania noastră. Bunătatea ce licăre în ochii genialului Mareșal care veghează peste destinele unei țări întinzându-se de la Prut până la Marea Ohotsk va înțelege micile nădejdi ale unui popor de țară strâmtă și ne va ajuta să păstrăm toată Transilvania.”

(«*Tribuna poporului*», I, nr. 1, 27 octombrie 1944, p. 1 – text preluat din antologia lui C. Schifirneț, G. Călinescu. *Cultură și națiune*, 2002)

*Fraze neinteligibile, conform cu textul din ziarul după care s-a reprodus.

Anexa 19

L. ONICESCU

PRIMA SCRISOARE

„AVATARURI

(Titlul original declarat: „*Eminescu la M-reă Neamțului*” – n. ns.)

[A. Z. N. Pop:]

Suplimentar și esențial peste ceea ce se cunoaște asupra pacienții lui Eminescu între 1886-1887 comunica memoriul autograf al fostului casier al bolniței de la Neamț, Leon Onicescu, redactat la un an după moartea poetului și ajuns înaintea primului război mondial în revista «Flacăra», în mîinile lui N. Locusteanu, care nu l-a publicat, rămânând inedit până la publicarea de față. Provenit de la un martor de fiece zi al stagiului poetului la Mănăstirea Neamț, el concordă și amplifică amănuntele de viață a poetului în nefericita lui agonie morală.

[L. Onicescu:]

«Era în toamna anului 1886, și mă aflu ca Casieri Administrator ospiciului de alienați din Mănăstirea Neamț, când într-una din zile, un gardian din Iași a adus și internat în ospiciu pe Eminescu, trimis pe cale administrativă cu formalitățile obișnuite. Eu eram la Iași așa c-a fost internat în lipsa mea. Personalul inferior al ospiciului nu cunoștea cine-i Eminescu și l-a internat într-o cameră cu mai mulți alienați și fără nici o excepțiune de tratament.

Cum am ajuns din Iași la Mănăstire, m-am dus să văd pe Eminescu. L-am găsit culcat, îmbrăcat cu haine de spital cu boneta pe cap. I-am dat bună ziua și l-am întrebat cum se află și dacă este mulțumit de tratament. Eu îl cunoșteam din copilărie de la Botoșani. El nu mă cunoștea.

Eminescu s-a arătat foarte mulțumit și vesel. Observ însă din convorbirea cu el că nu-și dădea socoteala unde se afla și nici nu era în stare să spuie voiajul din Iași la Monastire. Pe lângă aceste comisesse și mai multe necuviinți și mă conving că rațiunea-i lipsește. Din simplul răspuns al lui Eminescu, că era mulțumit de tratament, se vedea că aiurește. Căci, cum poate

Eminesciene

Mi s-a comunicat un ms. semnat Leon Onicescu, din sept. 1890, cu titlul *Eminescu la Mănăstirea Neamtu*. Subscriitorul declară a fi fost în toamna 1886 „Casier-Administrator ospiciului de alienați”. Folosește din el ceea ce mi se pare util. La p. 404: „...poetul fu predat de un gardist din Iași în ziua de 9 noiembrie 1886 ospiciului de alienați de lângă Mănăstirea Neamțului. I. Caragiani se grăbi să ceară înlocuirea lui din postul de sub-bibliotecar (19 noiembrie)”. „Aci petrecu Eminescu vreo cinci luni îngrijit însă cu mai multă băgare de seamă, medic fiind un dr. Ursulescu. Leon Onicescu casier administrator, în lipsa cărui intrase, îl găsi în halne ospitalicești și cu bonetă pe cap într-o cameră cu încă unsprezece alienați, unii furibunzi, și fără nici o excepție de tratament. Poetul era totuși multumit și vesel, nedîndu-și socoteala unde se afla. În primele luni de internare... P. 405: „Din incușerie se înseamnă că prin vorbirea și scrisorile sale sînt o dovadă de aceasta. Cînd poetul se desmetici, ar fi fugit într-un sat din apropiere, în halnele spitalului. Fusesse adus la Mănăstire, într-o completă lipsă, într-o „mizeria de nedescris”. Burlă li dăduse un palton lung pînă peste genunchi. Casierul, spre a distra pe poet, îi puse să copieze niște tabele de nutriment și Eminescu mărlurisî dispărat că a greșit, amestecînd mazărea cu fasolea. Căci cînd nici un vîl nu ar fi trecut asupra minții sale, scria lîmpede...”

Alte mici rectificări vom comunica în notă într-un articol viitor în care vom trata despre „filozofia biografiei”.

Contemporanul nr. 3 (589) din 24 ianuarie 1958

Titlul articolului lui Călinescu și pasajul din final, referitor la Onicescu

fi mulțumit cineva, păzit de gardieni la un loc cu alți unsprezece, din care unii furibunzi, și cari comit tot felul de necuviinți.

Am regulat să-i deie o cameră deosebită și o îngrijire specială. La câteva zile a venit medicul ospiciului, dl. dr. Ursulescu și i-a prescris cuvenitul tratament. Pe lângă boala mentală, Eminescu avea o rană la un picior.

După câteva zile de tratament Eminescu se simțea mai bine, începuse a-și reveni în cunoștință. Atunci a văzut unde se afla și a fugit din ospiciu îmbrăcat în hainele spitalului. A fost până la un sat din apropiere și, fiind recunoscut după haine, a fost adus la ospiciu.

De atunci începuse a deveni trist, melancolic. Arăta mirare pentru ce-a fost adus la Mănăstire și cerea să i se permită să îmbrace hainele lui. Nu i se putea însă da hainele de teamă să nu fugă.

Eminescu a fost adus la Mănăstire într-o completă lipsă. Cu cât era pe el. Într-o așa mizerie de nedescris.

Grație tratamentului medical și îngrijirilor particulare Eminescu din zi în zi mergea mai bine și devenea rațional, așa că-și putea da socoteala de starea lui. Medicul îi interzisese băuturile alcoolice, cafea și tutun, – îi limitase numărul țigărilor, treptat însă, i se permise tot mai mult, dându-i și chiar câte puțin vin. Mâncare îi dădea din masa mea și mai totdeauna îl luam la mine la masa. Când era dispus, cînta, recita versuri, spunea anecdote, nu te mai urai cu dînsul.

Cea mai mare pasiune era tutunul, pentru tutun se lipsea de mâncare. Când avea o țigară și o cafea neagră spunea că-i cel mai fericit. Tutun îi dădea eu fiind că ospiciul nu dădea, ceea ce era o cheltuială simțitoare.

Stăteam de vorbă cu Eminescu și-l întrebam: cum se face ca dintr-atâți amici nimenea nu se interesa de soarta lui, îi ziceam: bine, Domnule Eminescu, D-ta care ai scris atâtea și atîta de bine, ți-ai făcut un renume și acum să n-ai D-ta un ban în pungă și părăsit de toți ?

Eminescu foarte indiferent răspundea că a avut bani dar i-a cheltuit cu boala și a zis: Nu vroiesc să cer nimănui și știu că n-am. Am să iau de la unii chiar pentru o editură și nu-mi trimite.

Îi îndemnam să scrie la acei de la cari are să ieie bani și n-a voit. Totdeauna indiferent: Las-că-mi or da iei.

Trecuseră trei, patru luni și nimeni nu se interesa de soarta lui Eminescu, el însă devenise cu totul rațional, dar melancolic. Simțea lipsa și mizeria, îi făgăduisem că dacă va fi corect și nu va fugi din ospiciu să-i dau hainele lui și el, în aceasta speranță, într-una din zile când servitorul meu îmi scosese hainele să le ștergă afară, Eminescu s-a desbrăcat de hainele spitalului și a îmbrăcat pe-ale mele. Servitorul, îngrijat, vine și-mi spune ce-a făcut Eminescu; și i le-am lăsat să le poarte, căci hainele proprii ale lui Eminescu erau cu totul uzate.

Eminescu nu era însă cu totul uitat, căci la câțva timp în două rânduri, M. Vasiliu a trimis mi se pare 70 lei pentru a-i procura tutun, bani strânși prin subscripțiuni de la amicii cei mici.

Într-o vreme a venit la Mănăstire D. V. G. Morțun, și regretatul profesor Creangă să vadă pe Eminescu și au stat cu el două zile – singurii dintre prietenii lui Eminescu – mi-aduc aminte că era o iarnă mare și gre. Morțun și Creangă au adus din partea studenților din Iași o scrisoare către Eminescu prin care-i cer învoire, să deie un șir de reprezentări în folosul lui Eminescu și el a refuzat, cu toată mizeria în care se afla.

Iată conținutul scrisorii studenților a căror prevederi s-a realizat pe deplin cu ridicarea monumentului lui Eminescu :

Ilustre poet,

Iartă năzuința noastră dacă ea te-ar jigni întru ceva. Curățenia gândului ce urmărim vorbească-ți în numele și în ajutorul nostru.

Văzut-am cu întristare în istoria vremurilor apuse cum poezii și geniile, cu cari omenirea se mândrește astăzi, trăit-au în restriște traiul lor lumesc. Văzut-am apoi marmora și bronzul nalțându-se

falnic întru amintirea și nemurirea acelor eroi ai gândirei și zisu-ne-am că mult mai bine-ar fi priit acelor oameni fără samăn un trai mai lin în vremea vieții decât mărețele statui ridicate-n urma lor. Zisu-ne-am și la tine am gândit.

Restriștea nu e rușinoasă în niște vremi de sbucium, cum e vremea noastră, stăvilește rodnicia unui poet ca tine.

Vroim, dar numai cu încuviințarea ta să dăm un șir de reprezentatii pentru a-ți strâge un avut care să-ți ușureze traiul, să-ți adăpostească bătrânețele pe care le dorim cât mai mândre și mai strălucite.

Vroiam ca slobod de grijele și neajunsurile vieții, să te îndeletnicești în voie cu idealurile ce ți-au șoptit viersurile, cari ne-au mișcat atât de adânc și ne-au stors atâtea lacrimi.

Pleacă-te rugăminții noastre și învoiește pe admiraforii tăi să-ți dovedească nemărginita dragoste care mișcă țara-ntraga pentru strălucitul ei poet.

Comitetul studenților : A. Conta, Th. Stratilescu, N. Lateș, George Vasiliu, D. A. Teodoru, Țurcanovici, D. Neculau, Gr. Guțu, L. Grigorescu, St. Nedelcu, J. Panaiteșcu.

La plecare Morțun mi-a dat lei 100 – pentru Eminescu – cu care i-am cumpărat un rând de haine, căciulă și ghețe și a făgăduit ca va mai trimite.

Totdeauna îndemnam pe Eminescu să scrie și el pretexta că nu-i dispus. Ca să-i fac ocupațiune îi dădeam de scris în cancelarie și scria cu multă bunăvoință. Mi-aduc aminte într-o zi îi dădusem să copieze niște tabele de nutriment și el a greșit rubricile unde se menționa alimentele întrebuițate și vine la mine îngrijat și spune c-a greșit tabelele fiind că a amestecat mazărea cu fasolele.

După stăruințele mele – îmi făgăduise în fine că va face niște versuri și într-o dimineață îmi aduce versurile «Vezi rândunelele se duc» să le văd dacă-s bune și să le corectez.

Le-am cetit și nu credeam că le-a scris atunci, fiind că încă nu era deplin restabilit. A scris două exemplare cu acele versuri, – unul l-am trimis, cu o scrisoare a lui Eminescu, d-lui Iacob Negruzzi, care le-a pus în «Convorbiri literare», cunoscute acum și căutate de toți, și altul scris și subscris de Eminescu îl păstrez și acum.

L-am îndemnat să mai facă versuri, dar n-a mai făcut. Se restabilise cu totul și grija nevoiei îl preocupa.

Voia să iasă din ospiciu și medicul nu-i permitea încă.

S-apropiau sărbătorile Paștelor în 1887 și Eminescu vroia să iasă, medicul chiar îi permise. Mai mulți prieteni îi făgăduise că vor veni de Paști la Mănăstire să petreacă cu el, între care Morțun, și n-au venit. Trecuse Paștele și Eminescu era nerăbdător să iasă, n-avea însă bani de drum. Am cerut 40 lei formal la Epitropia Generală ca ajutor și i-a acordat, dar din pricina formalităților a întârziat trimiterea sumei.

L-am îndemnat să scrie lui Morțun să-i ceară bani și a scris cu mare greutate. Morțun întârzie răspunsul și tocmai după plecarea lui Eminescu de la Mănăstire vine o scrisoare a lui Morțun către Eminescu și cu un mandat poștal de 100 sau 200 lei. Scrisoarea am oprit-o și mandatul l-am restituit și mi se pare c-am și scris imediat o carte d-lui Morțun despre plecarea lui Eminescu.

Iată conținutul scrisorii d-lui Morțun către Eminescu:

Scumpe și ilustre prieten,

De vreo douăzeci de zile sunt la țară, de aceea nu am putut să-ți răspund îndată la răvașul ce mi-ai trimis, răvaș care m-a îmbucurat foarte mult aflând că în curând vei veni spre Iași, și că te afli bine și sănătos.

Eu unul regret că nu am putut veni pe acolo de Paști, dar nădăjduiesc că d-ta vei putea veni pe aci, la țară, unde voi căuta să ai cât se vor putea mai multe distracții, aer curat... etc.

Dari orișicum, ne vom întâlni în curând. Cu poșta de azi îți trimit mica sumă ce-mi ceri și te îmbrățișez din toată inima.

Vecinic și devotat prieten,

V. G. Morțun

Cuciulați 8 april, 87

Am zis că banii de la Epitropie și de la Morțun au întârziat. Eminescu însă stăruia să plece cu orice chip.

S-a întâmpnat c-atunci un prieten al meu, G. Buzescu, să plece din Monastire și l-a luat cu el până la Pașcani, înlesnindu-i voiajul până la Botoșani. La plecare am dat lui Eminescu 5 lei de buzunar și i-am oferit un geamantan al meu ca să-și puie lucrurile. El a plecat sănătos, mulțumit și vesel și eu am rămas satisfăcut că am avut ocaziune de a îndulci câteva luni de trai din viața a mai tristă a lui Eminescu, atunci când gazetele-l numeau «Ilustrul poet» și el era părăsit într-un ospiciu în cea mai neagră mizerie și de unde, numai grație doctorului Ursulescu și îngrijirilor mele particulare, a ieșit cumplect vindecat.

Și dacă Eminescu ar fi avut tot acea îngrijire și tratament la cel din urmă acces al boalei, și un trai cum îi recomandase drul Ursulescu, desigur nu se stingea așa de timpuriu.

Sfârșind sunt silit să fac o rectificare la o cronică a d.lui Leon Nicolescu din «Gazeta gazetarilor» de la Botoșani, intitulată «Paltonu lui Eminescu».

Istoria paltonului spusă de Nicolescu este inventată.

Paltonul ce-l purta Eminescu în urma ieșirii lui de la Mănăstirea Neamțului și care, în adevăr, că era lung peste genunchi, larg în spate, i-a fost dat lui Eminescu de D. Burlă, când Eminescu a fost trimis din Iași la Mănăstire. Se știe că Eminescu era robust, dar se știe că dl. Burlă e mai corpolent decât Eminescu, așa că paltonul trebuie să fie peste genunchi.

În iarna 1888 am fost în București, am văzut pe Eminescu tot cu acel palton – tocmai în timpul când dl. Nicolescu spune că s-a întâmpnat istoria paltonului.

Leon Onicescu».

1890 sept.” (Vezi Augustin Z. N. Pop, *Întregiri documentare*, pagina 146.)

Notă privind data și cauza redactării:

„Solicitat în preajma primului război mondial să comunice din observările sale asupra lui Eminescu, Leon Onicescu a pus pe hârtie câteva amintiri, expuse greoi. Trimise revistei **Flacăra** după apariția **Vieții lui Eminescu**, de Gala Galaction, n-au fost publicate și au fost găsite postum în arhiva lui N. Locusteanu” (Augustin Z. N. Pop, *Contribuții...*, pagina 464).

A. Z. N. Pop, singurul autor care a publicat acest text, nu precizează cine ar deține documentul, afirmând doar că acesta s-ar găsi într-o „colecție particulară”.

L. ONICESCU

A DOUA SCRISOARE

(fără titlu, fără destinatar, fără dată – prezentată de A. Z. N. Pop)

„În arhivele personale din Biblioteca Academiei R.P.R. Serv. Manuscrise, se găsește răspunsul lui Leon Onicescu la un chestionar trimis din Iași, scrisoare în care el declară, la 21 iunie 1919, din Vaslui:

«Îmi pare bine că a venit prilejul să-mi reamintesc de ilustrul poet. Regret însă că n-am avut prevederea sau, și eu, ca toată lumea, n-am dat la vreme, destulă însemnatate aceluia care mai

târziu a fost recunoscut geniul poeziei române. Mai târziu văzând din reviste că în scrierile despre Eminescu nu se vorbește nimic despre timpul petrecut de poet la M-rea Neamțului – memorisindu-mi am scris niște însemnări «Eminescu la M-rea Neamțului» și aflându-mă în București (în 1914), le am dat la revista «Flacăra» lui Locusteanu și Galaction să le revadă și se le publice. A trecut mult timp și văzând că nu se mai publică, am scris lui Locusteanu și-mi răspunde («carta p. din 25 August 1914), că însemnările sunt la Galaction. Am scris lui Galaction și-mi răspunde prin revista «Cronica» (No. 35 din Oct. 1915) că sunt la Locusteanu.

În 1916, aflându-mă în București, m-am dus acasă la Locusteanu și mi a spus că au rămas în biroul de la «Flacăra». A venit pe urmă resboiul și n-am mai putut face nimic. Și când acum mă gândeam se-i mai întreb, cum știți, unul a murit (P. Locusteanu, născut în 1883 și decedat în martie 1919 – n. ns.) și eu am rămas păgubaș.

Ceea ce pot face acum pentru Dvoastră este să-mi reamintesc și se reconstitui întru cât va acele însemnări – căci am făcut și greșeala de a nu-mi opri copie – pe lângă că am lăsat și niște scrisori, din care un manuscris a lui Eminescu, – se mi lăsați însă timpul necesar.

Cu poezia «Vezi rândunelele se duc» este adevărat, că după ce au scris-o mi-au dat-o mie s-o văd dacă-i bună; și am trimis-o D-lui Iacob Negruzzi la Convorbiri literare.

De o cam dată am început se-mi adun oare care date – căci de la 1887 sunt 32 ani și se fac mai mult o povestire, de când a intrat și până a eșit poetul din Ospiciu.>”

(Vezi Augustin Z. N. Pop, *Contribuții...*, pagina 464.)

Notă: La „*Serv. Manuscrise*” al Academiei Române numele L. Onicescu este de negăsit.

Anexa 20

D. VATAMANIUC, 1998

„TOPOGRAFIA CAIETELOR

Caietele Eminescu se prezintă ca unități independente, de diferite formate și număr de pagini. Sunt caiete originale, procurate din comerț, și caiete constituite la Academia Română din foile volante.

Eminescu avea concepția sa despre scris și o metodă personală de lucru. «Ideea cum îți vine – scrie el în caietul **2258, 186** – trebuie scrisă, căci deși te sumeți a o ține minte, însă se-nvechește, se palifică în cap, astfel încât, în loc d-o gândire de aur strălucitor, batem o monedă ștearsă și veche, care sună fals când o pui *în urmă pe hârtie*».

Potrivit acestui principiu, pe care poetul îl subliniază, multe însemnări sunt scrise noaptea, pe întuneric, și ridică mari dificultăți în descifrare. Eminescu nu are, pe de altă parte, nici o ordine în utilizarea paginilor și le folosește cum îi vine bine, indiferent de destinația inițială a caietului original, a caietelor confecționate de el sau a foilor volante.

Impresia dominantă la primul contact cu aceste «caiete» este cea de haos. Perpessicius era cel mai în drept să vorbească, după o muncă de uzură de câteva decenii în descifrarea lor, de «labirintul dedalic» și de imposibilitatea stăpânirii unui fir al Ariadnei, care să te scoată la liman într-o viață e om.

Dificultățile cele mai mari le-a ridicat organizarea foilor volante în «corpusuri» care să le grupeze după format și natura textelor. Operația aceasta, importantă și utilă din toate punctele de

vedere, este cu neputință de pus în practică, datorită metodei de lucru a poetului. Eminescu folosește, pentru același text, foi volante de diferite dimensiuni și proveniențe și așterne, pe aceeași pagină, alături de texte literare, însemnări din cele mai variate domenii, care merg de la reflecții filosofice și calcule matematice până la notații strict personale. Preocuparea cu privire la organizarea foilor volante după formatul lor și natura textelor este mai evidentă în «caietele» **2254**, **2255** și **2264**, programate să grupeze teatrul, proza și articolele politice. Și aici sunt însă integrate foi de diferite formate și cu texte din alte domenii. Astfel constituite, «caietele», în terminologia curentă, sunt în realitate «corpusuri miscelane».

Eminescu avea, evident, ordinea sa în această «dezordine», unică în felul ei în literatura noastră și, poate, și în cea universală. Organizarea foilor volante în «corpusuri miscelane» face ca pentru unele texte, precum cele de fizică, de pildă, primele două părți să fie integrate în «caietul» **2270**, iar celelalte patru în «caietul» **2267**. Nu se respectă, cum se vede de aici, succesiunea numerotării manuscriselor și se începe cu ultimele părți, pentru a se continua cu primele două.

Probleme de această natură se pun și în legătură cu caietele originale. Acestea sunt procurate din comerț, având diferite dimensiuni, care merg de la carnete de note, purtate de poet în buzunar, până la registrele comerciale de fonnat mare. Și aici ne întâmpină metoda de lucru a poetului, care așterne pe aceleași pagini însemnări din cele mai variate domenii. Unele caiete originale, ca **2277**, **2283**, **2292**, nu au, în realitate, un sfârșit, ci sunt scrise invers.

Mai notăm tot aici că partea cea mai mare a *Caietelor* cuprind texte din mai multe epoci, de la cea preuniversitară până la ultima parte a vieții poetului, iar o parte din ele sunt scrise în germană.

Sarcina editorului, deloc de invidiat, constă în obligația, impusă de rigoarea științifică, de a pune ordine în această «dezordine» și de a organiza textele în funcție de natura lor. Edițiile din opera lui Eminescu, indiferent de cuprinsul lor, sunt opera editorilor și nu oferă și imaginea complexă a «caietelor» originale și cu atât mai puțin a «corpusurilor miscelane».

Discuții se poartă în legătură cu numărul caietelor și se dau diferite cifre. Academia Română le cataloghează într-o suită care începe cu **2254** și continuă cu **2255**, **2256**, **2257**, **2258**, **2259**, **2260**, **2261**, **2262**, **2263**, **2264**, **2265**, **2266**, **2267**, **2268**, **2269**, **2270**, **2271**, **2272**, **2273**, **2274**, **2275A**, **2275B**, **2276A**, **2276B**, **2277**, **2278**, **2279**, **2280**, **2281**, **2282**, **2283**, **2284**, **2285**, **2286**, **2287**, **2288**, **2289**, **2290**, **2291**, **2292**, **2306**, **2307**, **2308**, **3215**, **5186**, **5453**. Sunt 47 de caiete originale și miscelane. Se alătură la acestea manuscrisul **1064**, cu o însemnare autografă [*Ziua de 4/16 fevr.876*], scrisă pe un *Codex miscelaneus* și ștearsă înainte de a-l împrumuta lui M. Gaster, manuscrisul **1489**, album junimist, în care Eminescu figurează cu trei versuri din oda lui Horațiu, *Către Bullatius*, manuscrisul **1829**, cu planuri de lecții ale lui Miron Pompiliu, profesor la Iași, prieten cu Eminescu, în care este inclus și un text al poetului [*Pământul*], pregătit pentru un manual școlar, și manuscrisul **3194**, *Rigatul femeilor sau lumea pe dos*, piesă în două acte, cu patru versuri pe coperta finală. Este un caiet de format mijlociu, de 47 file, cumpărat de la un anticar la 9 noiembrie 1904; se desprinde de aici concluzia că nu face parte din donația lui Maiorescu.

Un statut aparte are și caietul **4850**, format de registru, de 64 file, care cuprinde acte și corespondență. Sunt incluse aici cererea către Tribunalul din Botoșani, din 5 octombrie 1864, pentru numire între «practicanți» și de demisie din slujba de «scriitoriu» la Consiliul județean din Botoșani, din 5 martie 1865, scrisorile către Maiorescu, din 6 august 1871, 18 iunie 1875, 4 februarie 1884, către Alexandru Samurcaș, din 4/16 noiembrie 1874 și 1 decembrie 1874, către Vasile Burlă, din 18 august 1885, către Alexandru Vlahuță, din 26 ianuarie 1887. Caietul cuprinde, în copii, 20 de scrisori ale Veronicăi Micle către Eminescu, din 1877-1882. Scrisorile sunt publicate de Octav Minar în cartea sa *Cum a iubit Eminescu*, din 1912, primită rău de istoricii literari, care o consideră lucrarea unui «necrofor». Nu rezultă însă de nicăieri că Minar își propunea să facă o ediție critică; el întocmește cu aceste scrisori ceea ce numim «colaje» și se

cuvine să-i recunoaștem în această privință suficientă îndemânare. Meritul său indiscutabil constă în achiziționarea scrisorilor și păstrarea lor cu cea mai mare grijă, pentru a le dona, mai târziu, Academiei Române.

Probleme deosebite se ridică și în egătură cu dimensiunile Caietelor luate în parte și în totalitatea lor. Ne întâmpină și aici o mare diversitate de situații. S-a lucrat în cursul anilor cu mari aproximații, iar estimările dau diferite cifre care merg, după câte știm, până la 14.000 de file. Este locul să facem evaluările pentru fiecare caiet în parte și în totalitatea lor, pentru a obține cifra cea mai apropiată de realitate. Avem, evident, și unele rezerve, pe care le formulăm mai departe.

Caietele originale însumează, în general, un număr mic de file, în vreme ce caietele miscelanece adună între copertile lor cel mai mare număr de file. Caietele originale aparțin la patru epoci, marcate de statutul poetului în viața și activitatea sa.

Epocii preuniversitare, când Eminescu face parte din trupele teatrale, îi aparține caietul **3215**, de 54 file, care cuprinde piese de teatru din repertoriul lui Iorgu Caragiale. Sunt copiate de poet: *Smeul nopții* comedie într-un act, de Hippolite Lucas, *Marga Contesa*, vodevil tradus din franceză de T. Profiriu, și *O palmă sau Voinicos da fricos*, comedie tradusă din franceză de D. Porfiriu. Acestei epoci îi aparțin mai multe poezii, scrise pe foi volante și integrate în caietele miscelanece, traducerea tratatului lui E. Th. Röscher *Arta reprezentării dramatice*, repartizată în caietul miscelaneu **2254**, consacrat dramaturgiei, și romanul *Geniu pusti*, trecut în caietul miscelaneu **2255**, destinat de la început prozelor.

Epocii studiilor la Viena și Berlin îi aparțin caietele: **2276B**, 68 file, **2280**, 35 file, **2281**, 144 file, **2284**, 67 file, **2285**, 185 file, **2286**, 98 file, **2287**, 95 file, **2290**, 89 file, **2291**, 72 file. Sunt caiete, în general, de format mic și mijlociu, în mare parte caiete-agendă, purtate de Eminescu în buzunar și în care acesta își face însemnări la Universitate, la prelegerile profesorilor săi și la cafenea, unde citea presa vremii. Sunt texte predominant în germană. Aici găsim și studiile fundamentale, tot în germană, privind psihologia popoarelor. Dintre textele scrise pe foi volante ocupă primul loc traducerea tratatului lui Kant *Critica rațiunii pure*, integrată în caietul miscelaneu **2258**. Caietele din epoca studiilor universitare cuprind cele mai importante texte privind formarea intelectuală a lui Eminescu și largirea orizontului său științific, ele stând la baza publicisticii sale de mai târziu.

Acestei epoci îi aparțin și proiectele dramatice, precum și poemele cu desfășurare amplă, rămase în manuscrise. Din ele, Eminescu detașează secvențe ca *Împărat și proletar* și *Egiptul*, pe care le elaborează în forma definitivă și le publică în «Convorbiri literare» încă din epoca studiilor universitare.

Epocii ieșene îi aparțin caietele: **2256**, 58 file, **2268**, 57 file, **2269**, 78 file, **2275A**, 155 file, **2278**, 83 file, **2283**, 155 file, **2289**, 89 file, **2306**, 170 file, **2307**, 84 file. Dintre aceste caiete, două – **2288** și **2289** – sunt carnete-agendă, primul, cu însemnări din epoca revizoratului școlar, al doilea, cu poezii îndreptate împotriva lui D. Petrino și poezii populare.

Alte trei, **2256**, **2306** și **2307**, sunt registre comerciale, primul, cu poemul *Diamantul Nordului*, *Gemenii*, *Umbra lui Istrate Dabija Voevod*; al doilea, cu însemnări din timpul revizoratului școlar, *Rugăciunea unui dac* și o colecție de irmoase, al treilea, cu extrase din Oxenstern, documente – *Întrebările din partea Bucovinei și răspunsurile din partea boierilor la 1782*, *Alte șapte ponturi de întrebări din partea Bucovinei, cum se arată mai gios pe număr*, *Întrebările din partea Bucovinei. Răspunsurile din partea divanului Moldaviei* – și traducerea tratatului lui August Leskian, *Manual de limbă paleoslavă*.

Celelalte sunt caiete de format mijlociu, dictando, cu un cuprins variat: poezii, proză, poezii populare, însemnări din epoca revizoratului școlar.

Caietul **2275A** este un repertoriu destinat inspecțiilor din timpul revizoratului școlar în județele Iași și Vaslui. Școlile sunt înregistrate în ordine alfabetică la litera respectivă. Caietul **2268** are o dublă numerotare a filelor, iar caietul **2289**, pregătit inițial pentru un dicționar de rime, este numerotat de poet cu 1-105. Lipsesc însă din numerotarea sa filele 5-6, 72--76, 78-81, 83-87, 93.

Epocii bucureștene îi aparțin caietele **2263**, 79 file, **2266**, 163 file, **2267**, 164 file, **2270**, 163 file, **2271**, 120 file, **2272**, 121 file, **2273**, 71 file, **2274**, 101 file, **2275B**, 121 file, **2282**, 147 file, **2292**, 59 file, **2308**, 168 file. În ce privește caietele **2292** și **2308**, primul, de format agendă, cu scrisul invers de la fila 46, cuprinde însemnări din ajunul prăbușirii intelectuale a poetului, al doilea, de format registru, este numerotat de Eminescu 1-175, fiind destinat inițial pentru dicționarul de rime. Celelalte caiete sunt de format mijlociu, dictando și pot fi grupate după conținutul lor.

Caietele **2271**, **2272**, **2273**, **2274**, **2275B**, liniate, formează dicționarul de rime; **2263**, numerotat de Eminescu 1-28, cuprinde însemnări istorice; **2266** și **2276A** sunt destinate însemnărilor lingvistice; **2277**, scris invers de la fila 139, cuprinde prozodie și metrică. În caietele **2279** și **2282** găsim poezii, între care *Afară-i toamnă*, *Atât de fragedă*, *Glossa*, *Scrisorile*.

Epocii bucureștene îi aparțin, însă, numai sub raportul constituirii lor, caietele miscelane: **2254**, 457 file, 2255, 435 file, **2257**, 450 file, **2258**, 263 file, **2259**, 367 file, **2260**, 327 file, **2261**, 337 file, **2262**, 217 file, **2264**, 438 file, **2265**, 305 file. Caietele grupează foi volante de diferite formate, cu însemnări din diferite epoci și conținuturi din toate domeniile.

Mai unitar este caietul **2264**, cu file tot de diferite formate. Cuprinde studiul *Creditul mobilier*, concepte, fragmente și articole politice, texte de bază în stabilirea paternității în publicistica de la «Timpul», din 1877-1883.

Caietele confecționate de Eminescu sau «cusute», cum se specifică în scrisoarea lui Maiorescu de donație către Academia Română, din 1902, sunt integrate în aceste «corpusuri miscelane». Caietul **2258** se deschide cu un glosar de termeni populari (fila 1-20), căruia îi urmează traducerea tratatului lui Kant *Critica rațiunii pure* (fila 20-162); caietul continuă cu foi volante de diferite mărimi.

Caietul **2265** cuprinde dicționare de rime, pe litere, probabil primele încercări în acest domeniu (filele 1-65, 200-292), multe din ele necomplete.

Un interes aparte prezintă, cum vom arăta mai departe, Caietul **2259**, ce cuprinde două «caiete cusute», în care Eminescu își transcrie poeziile scrise în epoca preuniversitară și la începutul studiilor universitare.

Eminescu vorbește, în însemnările sale din manuscrise, de preocuparea unor intelectuali pentru economisirea materialului de scris. «Ce înseamnă factul – notează Eminescu în manuscrisul **2258**, 173v – că mulți au un fel de zgârcenie pentru hârtie?»

O însemnare în germană, din același manuscris, oferă și explicația, potrivit căreia hârtia se fabrică din materii organice și omul are o mare predilecție pentru orice formă a organicului. «Ausserdem ist es organischen Ursprungs, und der Mensch hat ausgesprochene Sympathie für das Organische in jeglicher Form».

Spiritul de economie privind materialul de scris este prezent pretutindeni în manuscrisele eminesciene. Nu avem în vedere numai foile volante de diferite dimensiuni și proveniențe, ci și faptul că poetul utilizează somațiile de la Garda civică, programele de la concerte și reprezentațiile de teatru. Operează și decupări ale unor coperti de cărți, cărora le dă aceeași utilizare, și aruncă la coș textul tipărit ca nefolositor pentru a mai fi păstrat în arhiva sa.

Caietele însumează, după evaluarea noastră provizorie, 7626 file, fără să luăm în calcul și manuscrisul **4850**, care reunește documente și corespondență, și cele patru manuscrise **1064**, **1489**, **1829** și **3194**, care aparțin altor domenii și în care găsim doar câteva rânduri scrise de poet.

Cifra nu corespunde situației din manuscrise nici în privința caietelor originale și nici a celor miscelane. Multe file rămân nescrise. Caietul **2288**, de numai 50 de file, are nu mai puțin de 33 file nescrise, caietul **2281**, 44 file, caietul **2276A**, 77 file, caietul **2265**, 179 file. Se găsesc în această situație 15 caiete. Filele scrise sunt, pe de altă parte, de diferite dimensiuni, acoperite cu scrisul poetului, parțial, și găsim file numai cu câteva cuvinte.

Pentru a avea o imagine exactă asupra dimensiunii *Caietelor*, luate în totalitatea lor, va trebui să apelăm la calculator, să înregistrăm toate cuvintele și să le repartizăm în pagini standard. Operația este posibilă, ținând seama că toate textele din Caiete sunt tipărite în ediția academică a operei sale. Această operație ne va da și o imagine exactă asupra tezaurului lexical din manuscrise.

Până atunci, suntem nevoiți să ne mulțumim cu constatarea că cele 47 de caiete însumează peste șapte mii de file, în cea mai mare parte acoperite cu scrisul poetului.”

(Vezi D. Vatamaniuc, *Caietele Eminescu. Mitologie și document*, 1998 – fragment.)

Anexa 21

MĂNĂSTIREA NEAMȘULUI – împrejurări și împrejurimi –

Pe la începutul veacului al XIX-lea, cele mai vehiculate informații despre ansamblul arhitectonic Mănăstirea Neamțului (Neamț sau Neamțu) erau: aflată într-o zonă deosebit de pitorească (în apropiere de Agapia și Văratice, de schitul Durău, de ruinele cetății Neamțului, ridicată de Ștefan cel Mare, de Războieni, de Ceahlău ori de Humulești lui Creangă), datează din 1392, când tradiția spune că a fost fondată de trei călugări, și este unul dintre cele mai importante lăcașuri de acest gen din Țară, aici slujind un impresionant număr de călugări (prin 1920 erau în jur de 400). Mănăstirea era alcătuită dintr-un chenar de chilii dispuse pe două etaje, deasupra porții de intrare aflându-se o impresionantă clopotniță. În interior, se găsește biserica Înălțarea, zidită din piatră de Ștefan cel Mare, la 1497, iar în afară, ca niște ciuperci mai mari răspândite pe o arie destul de largă, căsuțe ale călugărilor. Biserica inițială, de fapt, un schit cunoscut cu numele de Vovidenia (Vovedania, după alții), se găsește în apropiere, ca și biserica ridicată de Alexandru cel Bun în 1402 (fiul acestuia, Ștefan, își doarme somnul de veci într-unul dintre mormintele mănăstirii). Mănăstirea Neamțului era știută pentru cărțile și odoarele ei de preț. În secolul al XV-lea, aici a lucrat și Gavril Uric (în formulări trecute, Gavriil de la Neamțu, fiul lui Uric), unul dintre cei mai importanți miniaturişti din Moldova. Aici, în 1429, acesta a copiat pentru Alexandru cel Bun și pentru doamna acestuia, celebrul Tetraevanghel cu miniaturi, ajuns, cum-necum, într-o bibliotecă din Oxford.

O vreme, la Mănăstirea Neamțului s-a găsit un stabiliment pentru invalizi, întreținut de mănăstire, iar în perioada 1855–1862, aici a funcționat un seminar teologic, înlocuit apoi cu o școală primară. Ospiciul, administrat de Epitropia ieșeană Sfântul Spiridon, se găsea la circa 200 de metri de mănăstire (Zosin estimează că distanța ar fi de două ori și jumătate mai mare). În jur, păduri de brazi. (Vlahuță afirmă că brazii erau destul de departe și că, în general, locul nu l-a impresionat.)

Pe timp de vară, Mănăstirea Neamțului era destul de vizitată, pentru cei interesați existând posibilitatea de a închiria, după pungă și interes, cai, trăsurile sau care cu boi, cu care să facă turism sau să iasă de sărbători ori la sfârșit de săptămână într-un loc mai pitoresc, pentru recreere.

În lucrări precum enciclopedia *Minerva* (1930), în legătură cu mănăstirile din România aflăm că:

„În decursul veacurilor au fost centre de cultură bisericească și adăpost de viață cuvioasă. Au dat umili călugări, harnici la învățătură, copişti și miniaturişti ai cărţilor bisericeşti, tipografi, zugravi cu renume, episcopi şi mitropoliţi, cari au făcut bine poporului român. M.[ănăstirile] în trecut fiind foarte bogate, au ajutat nu numai pe Români, dar în largă măsură şi pe ortodoxii din Răsărit supuşi Turcilor. Multe din ele vitregia vremurilor le-a distrus; viaţa călugărească s'a împuţinat. Rostul mare al M.[ănăstirilor] a scăzut mai ales, după ce Cuza Vodă le-a secularizat averile (1863).”

Cât priveşte strict Mănăstirea Neamţului, aceeaşi sursă informează:

„Neamţu, mănăstire în jud. N., înfiinţată la 1392 de nişte călugări. La această mănăstire Ştefan cel Mare zidi o biserică de piatră, din care azi nu mai există de cât clopotniţa. Mănăstirea N. a avut un rol însemnat în mişcarea literară a României. A întreţinut şi două institute de invalizi şi de alienaţi” (subl. ns.).

Subiectul nostru principal fiind ultimii ani din viaţa lui Eminescu, ne atrage atenţia în mod deosebit ultima precizare, privind existenţa simultană a două stabilimente medicale, unul pentru neputincioşi, altul pentru smintiţi. Aşa cum se va vedea, Zosin însuşi confirmă veridicitatea informaţiei.

Peste decenii, în 1968, N. Grigoraş şi I. Caproşu scriu despre „*Vechea mănăstirea Neamţ*”:

„Un monument bisericesc din cele mai vechi ale Moldovei a fost biserica ridicată de Petru I Muşat în mănăstirea Neamţ. După inscripţia de pe cel mai vechi clopot al actualei mănăstiri (returnat în 1862 şi care se foloseşte şi astăzi) ştim că biserica exista în 1393. Sigur că biserica de lemn a lui Petru I Muşat a fost înlocuită cu una de zid, construită de Alexandru cel Bun. În interiorul acesteia a fost înmormântat Ştefan al II-lea, decapitat de nepotul său Roman al II-lea la 13 iulie 1447. Ştefan cel Mare a transferat mormântul acestuia în biserica sa, punându-i şi o lespede funerară.

Dintre construcţiile actualei mănăstiri, lui Alexandru cel Bun îi aparţine partea inferioară a turnului-clopotniţă, pe sub bolta căruia se pătrunde în incintă. Bolta turnului are dublouri în arc uşor frânt. Cei care au zugrăvit bolta, poate în vremea lui Ştefan cel Mare, dacă nu se va fi făcut această lucrare mai înainte, s-au inspirat din romanul religios Varlaam şi Ioasaf, care circula în Moldova încă din a doua jumătate a secolului al XIV-lea.

Tot Alexandru cel Bun a construit în incinta mănăstirii Neamţ un corp de case în care poposeau împreună cu o parte din curteni şi membrii familiei sale. Această o dovedesc şi documentele scrise şi întărite de domnitor în mănăstire. Dintre urmaşii săi, Ştefan al II-lea, Alexandrel Vodă şi Petru al II-lea au locuit în aceste case. S-ar părea că tot Alexandru cel Bun a ridicat în jurul mănăstirii o incintă rectangulară, cu turnuri la colţuri.” (Biserici şi mănăstiri vechi din Moldova).

Balamucul fără medic

Privitor strict la ospiciul de lângă Mănăstirea Neamţului, istoria literară şi biografiile nu abundă în informaţii, majoritatea autorilor citându-l pe N. A. Bogdan, care, în ale lui *Amintiri despre Eminescu*, îl prezintă ca pe o „*casă inchiziţională*”. După gusturi şi pricepere, autorii aleg mai mult sau mai puţin din următoarele paragrafe:

„Eminescu era după puţin timp internat la ospiciul Golia; apoi fu expediat, fără multă socotală, la ospiciul de alienaţi de la mănăstirea Neamţ, o adevărată casă inchiziţională, pe a cărei poartă onorabili epitropi ai Spitalului Spiridon ar face bine să pună firma pe care Dante a scris-o pentru infern[:]: «Lasciate ogni speranza voi che entrate».

Căci aproape nimeni din cei ce-au intrat odată în acel lăcaş, unde lipsa de supraveghere şi umanitate tronează, n-a mai ieşit vindecată şi n-a putut suporta supliciul tratamentului de acolo decât un timp relativ scurt.”

Ceva date oficiale din epocă a găsit și a publicat Gh. Ungureanu. Astfel aflăm că în jurul datei la care Eminescu a fost internat la Mănăstirea Neamțului, în ospiciul de acolo se aflau „59 bolnavi, care erau îngrămădiți în 7 camere” și care nu-l vedeau prea des pe medic, din moment ce se depuneau eforturi pentru „ca vizitele să se facă cel puțin la intervale de 3 zile și în toate zilele în cazuri extraordinare”. Gh. Ungureanu mai precizează într-o notă: „Cămașa de forță, carcera, dușul cu apă rece și bătaia erau «medicamentele» și terapeutica uzitată. Nu știm ce dușuri or fi fost, dar știm că în curte era un butoi cu apă unde erau scufundați pacienții nesupuși. Ospiciul era instalat într-o clădire veche, fostă tipografie – se pare –, care avea un etaj prevăzut cu un cerdac de jur împrejur. Beciul servea de carcără, aici erau aruncați acei pe care personalul îi credea periculoși. Mai târziu s-au făcut «carcere» în clădire și după ce unii dintre bolnavi și-au spart capetele de pereți au fost câptușiți pereții odăii cu saltele.”

Citind cele de mai sus, începi să înțelegi de ce se spunea că majoritatea celor care intrau în acel ospiciu nu-l mai părăseau decât cu picioarele înainte. Și-atunci, în această lumină, parcă nici n-ar mai fi de mare mirare faptul că, la numai câteva luni după ceea ce el prezintă drept internarea lui Eminescu în stabiliment, Mille va cere bani de la popor, pentru a-i îndulci „bolnavului” ultimele clipe. Pe de altă parte, Vlahuță scrie că, vizitând ospiciul în vara lui 1891, a găsit „În toate odăile o curățenie ș’o ordine, care ia localului ori-ce aspect de casă de nebuni”.

Informații despre istoria balamucului de lângă Mănăstirea Neamțului oferă și P. Zosin, într-o *Dare de seamă despre mișcarea și asistența alienaților din ospiciul Mănăstirea Neamțu pe anul 1903*. Biografia lui Eminescu nici măcar nu menționează această lucrare. Desigur, când povestești viața cuiva, nu te preocupă și istoria tuturor locurilor prin care trece acesta. Numai că ospiciul de pe lângă Mănăstirea Neamțului, având o faimă sinistă, devenea „interesant” nu doar prin sine, cât mai ales prin modul în care un asemenea loc de spaimă acționase asupra lui Eminescu. Stând confortabil călare pe poeziile lui și pe idei preconcepute, acestor biografi cu ora le-a lipsit interesul de a se constitui un cât mai complet și mai corect dosar Eminescu spre a fi făcut public. Îmbătați de propriile fraze supte din pix, au uitat o întrebare esențială. Căci, chiar nebun să fi fost Eminescu, cine l-ar fi azvârlit într-un asemenea iad: prietenii sau dușmanii?

Să ne întoarcem la invocata *Dare de seamă...* a lui Zosin. Aceasta începe cu următoarea „Notiță istorică asupra ospiciului”, pe care o prezentăm integral:

„Din vremuri vechi, ca și pe la alte mănăstiri, se obișnuia a se aduce alienați la mănăstirea Neamțu spre a se curarisi de afecțiunile lor prin rugăciuni și citiri. Cu siguranță se știe însă, că pe la anul 1779 starețul Paisie organizase un spital pentru călugări zis «bolnița bătrânilor» și în paralel cu aceasta «din **mireni parte bărbătească** cu feluri de neputinți și **de duhuri necurate pătîmind** și neavând unde-și pleca capul, îi primea și într’o altă bolniță (cu mâncare) de la trapeza de obștie îi hrănia, și șidea pe cât voia, unia și pân la moarte» [conform lui Zosin, citatele sunt preluate din *Viața starețului Paisie (1722–1744)*].

Se destinau anumite clădiri pentru sălășluirea alienaților cari se primiau după învoială cu mai marii mănăstirei, Statul neavând nici un amestec și nici interesându-se câtuși de puțin de starea alienaților. Abia tocmai după secularizarea averilor mănăstirești, la 1 Ianuarie 1863, ospiciul de la mănăstirea Neamțu se recunoaște ca așezământ oficial și se pune sub vegherea direcției sanitare; spre acest sfârșit a contribuit mult Davilla, «fiind-că – zice el într’o adresă – umanitatea reclamă a se lua cele mai grabnice dispoziții de-a se îmbunătăți și starea serviciului acestui institut cu un ceas mai înainte spre a se face demn de purtarea numirei sale prin introducerea de noi organizări chibzuite».

În toamna anului 1864 ospiciul este așezat în clădirile în cari se află și astăzi (1904 – n. ns.). Întemeiate la 1843, aceste clădiri au servit ca local pentru tipografie de cărți religioase până în 1857; de la această dată tipografia s’a restrâns în aripa de sud, iar aripa de nord a clădirilor s’a

afectat pentru seminarie până la 1862. Ne mai avându-se altă destinație ca să li se dea, după ce s'au desființat instituțiile mănăstirei, aceste clădiri rămase goale s'au destinat pentru ospiciu de înșiși mai marii mănăstirei.

Administrat la început de către Stat sub privigherea direcției sanitare, care s'a arătat de-o solitudine vrednică de toată lauda pentru acea vreme, la 1 Aprilie 1866 «prin Decretul Înaltei Locotenențe Domnești No. 370, ospiciul alienaților din mănăstirea Neamțu trece sub d'a dreptul administrare a onor. epitropiei generale a casei Sft. Spiridon din Iași», care prin Decretul No. 687 orânduiește ca epitrop la ospiciu pe un ieromonah, care împreună cu medicul ospiciului «să aibă o strictă privighere pentru buna rânduială asupra zisului stabiliment».

Încrezătoare în epitropia locală, care se pricepea în asistența alienaților tot pe cât se pricepeau și călugării, epitropia generală dispune ca serviciul medical să se îndeplinească de către medicul spitalului din Tg. Neamțu, urmând să vie măcar odată pe săptămână; dar el firește că venea și mai rar. Astfel că vreme de aproape 40 de ani, adică până la 1898, acest ospiciu n'a avut medicul său propriu: conducătorul de fapt a fost intendentul; partea medicală era încredințată unui profan cu titlul de medic secundar.

«În urma unei denunțări prin care se arată că la ospiciu s'ar fi comis de către gardieni maltratări asupra bolnavilor și din care cauză unii din ei ar fi murit», prefectura județului Neamțu face o anchetă la 13 Iunie 1891 și după ce arată cari ar fi «măsurile de îndreptare» își încheie astfel raportul: «Este cu totul insuficient ca bolnavii să fie văzuți de medic de 3-4 ori pe lună și să fie lăsați a fi tratați de un om care n'are nici cea mai mică noțiune de poziția sa: medicamentele, al căror număr este redus la 3 sau 4 pentru toate boalele, nu sunt administrate în modul în care s'a ordonat, ci se dă unul în locul altuia; dușurile sunt administrate după întâmplare».

Cu toate acestea starea lucrurilor s'a menținut până mai eri; dovadă că la 13 Ianuarie 1898 intendentul ospiciului, după ce arată că bolnavii sunt așa de răi că violențele lor nu se pot împiedica «chiar dacă fiecare din acești bolnavi ar avea gardianul său și aceasta **numai din cauză că nu sunt ținuiți în cămeșă de izolare pentru fie-care**» roagă epitropia generală «**a dispoza trimiterea cel puțin a 30 cămeși de forță**, căci altfel nu mai putem răspunde de accidentele ce se vor ivi». Și-i de notat că numărul bolnavilor în acel timp nu trecea peste 60.

Cei patruzeci de ani de pașalâc intențențesc într'atât au influențat și după ce s'a luat dispoziția de-a se numi un medic anume pentru ospiciu, că cei 2 predecesori ai mei medici primari n'au putut face nimic pentru îmbunătățirea soartei bolnavilor. Numit medic primar al ospiciului în Mai 1903, am resimțit adânc influența aceluia pașalânc; dar hotărât a nu ceda, am realizat parte din ceea ce credeam că-i bine și posibil de realizat. Mărturisesc că tot ce-i posibil n'am realizat, fiind-că ospiciul ca și acum 40 de ani, este sub o epitropie locală și ca și acum 40 de ani, intendentul este un personaj important, atât de important că nu se sfiște de a-mi pune alternativa sau de a-l agreea necondiționat sau de-a pleca! Așa că în loc ca clădirea progresului să meargă mai departe, văd că se nârue și din cea ce apucasem să clădesc."

Din broșurica *Ospiciul de alienați dela M-rea Neamțului*, a aceluiași doctor P. Zosin, mai aflăm:

„La 1 Septembrie 1863, după cum se vede din adresa Direcției sanitare No. 5330 din 6 August 63 «prin Înalțul Decret al Măriei Sale Principelui Domnitor No. 731 de la 31 ale lunii Iulie expirat, după recomandăția Inspectorului general (Dr. Davilla) făcută d-lui Ministru din Năuntru prin referatul No. 1034, se numește d. Doctor în medicină Emanoil Lozinschi în vacantul post de medic al Institutului alienaților din M-rea Neamțului, răspunzându-i-se leafa hotărâtă de lei șease sute pe lună după statul legiuit». Dr. Lozinschi a fost prin urmare cel dintâi medic, căruia s-a încredințat dirijarea ospiciului de alienați de la M-rea Neamțului."

„Cea mai mare bibliotecă mănăstirească”

Între lucrările contemporane care se referă și la Mănăstirea Neamțului se numără și *Drumuri spre mănăstiri* (1992), semnată de Mihai Vlasie:

„Arhiepiscopia Iașilor

Mănăstirea NEAMȚ // cu hramul «Înălțarea Domnului» // com. Vânători-Neamț, satul Mănăstirea Neamț, jud. Neamț // șos. Piatra Neamț – Târgu Neamț – Pipirig –Vatra Domei, la 10 km NV de Târgu Neamț // mănăstire de călugări, 60 viețuitori, stareț Irineu Chiorbeja – viață de obște

Citorită în secolul al XIV-lea mai întâi de Petru Mușat, apoi de Alexandru cel Bun. Biserica mare a mănăstirii a fost ctitorită de Ștefan cel Mare, la 1497 .

În incinta mănăstirii sunt două biserici și două paraclise: biserica mare «Înălțarea Domnului» – din secolul al XV-lea, biserica «Sf. Gheorghe» – secolul al XIX-lea, paraclisul «Buna Vestire» – secolul al XVI-lea și paraclisul «Adormirea Maicii Domnului» – secolul al XVIII-lea.

Arhitectura bisericii mari este specific moldovenească din epoca lui Ștefan cel Mare; pictura originală s-a mai păstrat în altar, naos și camera mormintelor, în pridvor și pronaos pictura este din timpul lui Petru Rareș; până în 1997, când se vor împlini 500 de ani de la sfințirea bisericii lui Ștefan; se preconizează restaurarea picturii, precum și a altarului și camerei mormintelor.

Până în secolul nostru s-au făcut restaurări la întâmplare, care au estompat aspectul medieval al mănăstirii. Ultima restaurare, între anii 1954-1961, a readus la forma inițială biserica lui Ștefan și cetatea. După aceea, prin grija mitropoliților Justin și Teoctist, mănăstirea a căpătat frumoasa înfățișare, pe care o putem vedea astăzi.

La muzeul mănăstirii se află o colecție de artă bisericească, sala tiparului și colecția de obiecte de cult și icoane. Așezământul posedă cea mai mare bibliotecă mănăstirească, de 18.000 volume, cu manuscrise de mare valoare (peste 200 în limba slavonă, peste 80 în limba greacă, 150 în limba română din secolele XIV–XIX).

Mănăstirea Neamț a fost unul dintre așezămintele cu o contribuție deosebită la dezvoltarea culturii și artei românești medievale; aici a funcționat școala de caligrafi și miniaturisti, întemeiată de Gavriil Uric. În secolul al XVII-lea au trăit aici vestiții cronicari Macarie și Eftimie, iar în secolul al XVIII-lea Paisie Velicicovski. Veniamin Costache a înființat, în 1808, o tipografie (care a funcționat până în 1882, fiind reactivată în 1912 – n. ns.).

Specific așezământului este și aghiazmatarul din fața mănăstirii, unde la hram se face sfințirea apei. Pentru evlavia credincioșilor, în biserică se află o icoană făcătoare de minuni, Lidianca, adusă de Lidia, donată lui Alexandru cel Bun, la 1401, de Ioan al VIII-lea Paleologul. De asemenea, sfintele moaște descoperite în 1986 prin scoaterea asfaltului de pe alea care duce la biserica lui Ștefan; gropnița cu osemintele călugărilor și ale ostașilor care au apărut această zonă, precum și sunetele celor 11 clopote.

Aici funcționează tipografia mitropolitană, cu 15 lucrători, monahi și civili, ateliere de tâmplărie, fierărie etc. // În incinta mănăstirii se află Seminarul Teologic al Arhiepiscopiei Iașului. // În apropierea acestui centru mănăstiresc de mare tradiție pentru țara noastră, dar și pentru întreaga ortodoxie, se află mai multe schituri, dintre care amintim: Vovidenia, Icoana și Pocrov. // În această mănăstire a intrat în monahism I.P.S. Nestor Vornicescu, mitropolitul Olteniei.”

„Călugării acestei Mănăstiri erau cei mai învățați oameni ai țării”

Prin Internet, la adresa Seminarului teologic Veniamin Costachi de la Mănăstirea Neamț, găsim un „Scurt istoric” al acestui institut de învățământ, din care redăm informațiile care ne-ar putea servi acum:

„Căutând să desprindem file de istorie legate de existența Mănăstirii Neamț observăm că specificul vieții monahale a fost împletit permanent de activități noi materializate în școli bisericești, bolnița pentru bătrâni și invalizi, ospicii, farmacii, tipografii, etc. Mănăstirea Neamț a fost multă vreme singurul așezământ al țării, răspânditor de credință și cultură. Călugării acestei Mănăstiri erau cei mai învățați oameni ai țării. Ei dădeau satelor preoți, cancelariei domnești functionari, de aici se alegeau vlădicii țării.

Grija pentru învățătură a fost o preocupare permanentă încă din sec. al XV-lea când exista pe lângă Mănăstire o școală în care s-au copiat foarte multe texte. // Sistemul de școlarizare din secolul al XV-lea era cel specific școlii de gramatic, școli de chilie, cu părinți inițiați pe lângă care se formau frații rânduiri de starețul Mănăstirii. Despre un învățământ sistematic (cu programă, cu

personal didactic, cu cataloage și alte documente de evidență și de urmărire a învățământului) nu se poate vorbi la Mănăstirea Neamț decât din secolul al XIX - lea. Secolele XVI, XVII, XVIII au fost eclipsate în ceea ce privește învățământul datorită momentelor grele prin care trecea Moldova. // Deși s-a vorbit de școala lui Ilarie din 1821, de școala lui Neonil din 1834, o școala propriu-zisă ia ființă în anul 1843[:] școala duhovnicească a starețului Neonil, care a funcționat până în 1848. (...)

În toamna anului 1864, deci după terminarea anului școlar 1863-1864, ospiciul din Mănăstirea Neamț este recunoscut ca așezământ oficial și este pus sub supravegherea direcției sanitare care se înființează în clădirea ridicată în 1843 [«]mai jos de odăe[»] unde va rămâne până la 23 aprilie 1906 când se va face primul transport de 40 de bolnavi la Socola-Iași.

Timp de peste 40 de ani s-au rânduie mulți pacienți în ospiciul de boli nervoase de la Mănăstirea Neamț, instalat în clădirea fostului Seminar. Bolnavii foloseau Movila Unirii ca loc de destindere din care pricină unii i-au zis Movila Nebunilor. **Este deja cunoscut că într-o vreme și poetul Mihai Eminescu a stat în acest ospiciu așa cum s-a relatat în câteva numere din ziarul-revistă a Seminarului de aici și care a rămas nefinalizată din pricini necunoscute** (subl. ns). Totuși V. R. Șușu a publicat în *Evenimentul* nr.112, din anul 1904 un articol intitulat ***Eminescu la Mănăstirea Neamț.***"

Aceste ultime fraze tulburi prin formulare ne-au determinat să încercăm să aflăm despre ce ziar-revistă era vorba și ce anume informații conținea acesta referitor la Eminescu. Ni s-a spus că autorul textului sus citat este un părinte profesor, care ne-a asigurat că unicul temei al acestor afirmații era articolul lui Rudolf Șușu. Reamintim că și părintele arhimandrit Benedict, starețul Mănăstirii Neamțului, ne-a transmis următoarele:

„Referitor la marele poet Mihai Eminescu nu este menționat nici într-un loc faptul că el ar fi fost bolnav și că a venit la această mănăstire pentru tratament”.

De la Mănăstirea Neamțului, Eminescu însuși denunță *diversiunea privind pretinsa lui boală*

Acest foarte scurt drept la replică constituie **unica mărturie rămasă de la Eminescu**. Este singura lui reacție publică față de calvarul început din vara lui 1883. Cât timp presa a folosit formulări ambigue, precum „*cruda boală*”, Eminescu nu a putut să riposteze, *crudă* fiind (nu-i așa?) și ectima care nu-i trecea decât ca să reapară. Paradoxal, obraznicia lui Mille s-a dovedit a fi o șansă atât pentru Eminescu, cât și pentru posteritate.

Odată ce-i scrie lui Panu că „și d. C. Mille... a găsit motiv”, indirect, Eminescu răspunde tuturor gazetelor care sugerau că s-ar fi alienat. Contestând folclorul mediatic privind starea lui medicală, el își definește „nebunia” în termeni lipsiți de echivoc: „*boala mea pretinsă*”. Când se referă la „*toate aceste zvonuri... lipsite de orice fundament*” (între care și cel lansat de Mille), Eminescu are sau nu are în vedere întreaga perioadă de după 28 iunie 1883, dar în mod cert se referă și la texte precum cele apărute în *Epoca*, la 14 și 15 noiembrie 1886.

După experiența lui Mille, cât timp a trăit Eminescu, nici o gazetă n-a mai cutedat să afirme că acesta ar fi nebun. Numai după dispariția lui, condeie netrebnice au batjocorit tainele dramei unui destin de excepție.

Primum de la prietenul nostru Eminescu următoarea scrisoare :

Monastirea Neamțului. Ianuarie 1887

Iubite Panu,

S'a răspândit prin ziare știrea că, aș fi grav bolnav. Toate aceste zvonuri lipsite de ori-ce fundament sunt răspândite, poate cu rea intenție, din Iași, în cât și d. C. Mille într'unul din articolele sale, a găsit motiv de a vorbi de boala mea pretinsă. Te rog a spune tuturor că se află în deplină eroare și că (afară de suferința mea de picioare) nu am absolut nimic. Un mic dementi în organul d-tale de publicitate n'ar strica.

Mărturia lui Eminescu este ignorată de biografi precum:

**Gheorghe Călinescu, Ion Crețu, Gala Galaction,
George Munteanu, Ion Nica, Augustin Z. N. Pop.**

A n-o aminti + a mediatiza falsuri = bună-credință?

Semnele timpului